LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒՆԻՍ — SAMEDI 1 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2820 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՈՐ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

Առ հասարակ ողբերգութիւններ են, մեր մէջ, յոբելեանները: Մանաւանդ երբ կը սարքուին ի պատիւ այն մշակներուն որ տարիներով քրտինք թափած են մտքի անդաստանին մէջ:

Այս տեսակէտէն ալ, բախտաւոր են եղած կովկասի վաստակաւորները, գրագէտ, բանաստեղծ կամ ուսուցիչ:

Ինչպէս իրենց գործօն շրջանին, նոյնպէս 25 կամ 50 տարուան վաստակ դիզած եւ հանգստեան կոչուած ատեն, եթէ անոնք յոբելեան ունեցեր են, այդ մեծարանքը եղած է արժանավայել: Թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Մինչդեռ մեր մէջ յոբելեանը տառապանք մը եղած է, թէ սարքողներուն եւ թէ յոբելեարին համար, եթէ չհաշուենք կարգ մը երջանիկ բացառութիւններ:

Եթէ Ռ. Պէրպէրեանը գնահատուեցաւ պատուաբեր յոբելեանով մը, Յ. Մրմրեանը անօթի մեռաւ, մինչդեռ Շիրվանզադէն երկու – երեք յոբելեան արժեցուց:

Պարագաները փոխուա՞ծ են: Տուն – տեղ ունէինք եւ հիմա պանդուխտ ենք անո՞ր համար:

Ոչ: Այդ անյարմարութիւնները իրենց տեղն ունին, աւելի կամ պակաս. բայց անոնք չեն ջլատման գլխաւոր պատճառները:

Իրողութիւնը այն է որ մենք անընդունակ ենք «վայլեցնել»ու:

Կարելի էր երկար խօսիլ այս երեւոյթի մասին, յիշելով կենդանի օրինակներ: Բայց այսօր տեղը չէ: Եւ մեր ըսելիքն ալ բոլորովին ուրիշ բան էր:

×

Ուրեմն այսօր, շաբաթ, կը տօնուի Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի ուսուցչական եւ խմբագրական գործունէութեան 50ամեակը, իսկ երկու շաբաթ վերջը, յունիս 15ին, ուրիշ վաստակաւորի մը, Տիկին Եղիսաբեթ Ռ. Զօրեանի ուսուցչութեան 40ամեակը:

Շատ գովեստներ գրուեցան եւ դեռ կրնան գրուիլ երկու վաստակաւորներուն ծառայութեանց եւ արժանիքներու մասին: Եւ անշուշտ բոլորս ալ ուրախ ենք որ, գոնէ բարոյապէս կը գնահատուին իրական արժէքները, առանց սպասելու օրուան հովերէն:

Արդ, այս գոհունակութեան սփոփանքին հետ, քիչ մըն ալ տրտմութիւն, լեղի չի՞ խառնուիր, տարբեր տեսակէտով մը:

Իրողութիւն չէ՞ որ կը գտնուինք անհետացող սերունդի մը ներկայացուցիչներուն առջեւ:

Անշուշտ մարդիկ մահկանացու են: Հինը պիտի մաշի եւ նորը պիտի գայ: Եւ նորին հետ, երեւան պիտի գան տարբեր արժանիքներ, համաձայն միջավայրի եւ կեանքի թաւալումներուն:

Բայց, չէ՞ք ընդունիր թէ շատուիդ մըն է որ կ'անհետանայ, երբ աչքի առջեւ կը բերենք օրուան վաստակաւորները,— յոբելեար կամ ոչ — իրենց անձին կամ ժամանակին հետ կապուած առաքինութիւններով:

Այսպէս, արդէն իսկ մատի վրայ չե՞ն համրուիր Տէր Անդրէասեանները,— նուիրեալներ որ պաշտամունքի մը վերածեցին ոչ միայն իրենց ասպարէզը, այլ եւ անոր գիտելիքները:

Կարեւորը որ եւ է ասպարէզի տեւողութիւնը չէ:

Կարելի է տարիներ բոլորել եւ մնալ հասարակ վարժապետ կամ վարդապետ:

Կարեւորը՝ այն տենդն է որ կը վարակէ նուիրեալը, որ կը վարէ զայն հաւատքի եւ հմտութեան ուժով, եւ կը մղէ սերունդ հասցնելու: Այսինքն՝ ապահովելու դարաւոր վաստակին անընդհատ եւ յառաջուն զարգացումը:

Այստեղ պէտք է փնտռել Տէր Անդրէասեաններու բացառիկ յատկութիւնը ինչպէս ուսուցչութեան, նոյնպէս հրապարակագրութեան մէջ:

Միայն լեզուի պաշտամունքը, ոչ թէ իբրեւ պղատոնական սէր, այլ իբրեւ գործնական եւ անընդհատ մշակում, արժանիք մըն է որուն կարօտը հետզհետէ զգալի կը դառնայ, քանի կ'երկարին պանդխտութեան տարիները:

Եւ, ուսուցանելու արուեստին մէջ ալ — վարժապետութիւն՝ ամէնէն ընտիր իմաստով — նոյն յարատեւ ճիգն ու խանդավառութիւնն է որ կը բնորոշէ այդ սերունդը:

Վեր ի վայր շրջուած ըլլալով մեր ամբողջ կեանքը, անշուշտ միամտութիւն է սպասել որ ուսուցիչներ — ուսուցանողնե՛ր — հասնին նոյն համեմատութեամբ եւ նոյն տարողութեամբ:

Սակայն, չմոռնանք թէ՝ այլապէս դժնդակ պայմաններու մէջ հասակ նետեց ու գործեց այն սերունդը որ ահա կ'անհետանայ մեր աչքին առջեւ:

Եթէ ան չյուսահատեցաւ այդ պայմաններուն մէջ, յարատեւօրէն արծարծելով սրբազան հուրը, նորոգելով իր գիտութեան եւ խանդավառութեան պաշարը եւ սրտաբաց բաշխելով աջին ու ձախին, կը նշանակէ թէ հաւատարմօրէն կառչած էր իտէալի մը, անկախ բոլոր դաւանանքներէն:

Եւ մենք այդ ոգին է որ կ'ողջունենք, ամէն բանէ առաջ:

Իրական սփոփանքներ չեն յոբելեանները, մեր վաստակաւորներուն համար: Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ուրեմն ինչո՞վ գնահատած պիտի ըլլանք յիսուն տարուան վաստակը յանուն հայկական մշակոյթի, եթէ պիտի անճրկինք անոր ոգին ըմբռնելու եւ տարածելու: Ուրիշ խօսքով՝ կրակը վառ պահելու:

Բոլոր տեսակէտներէն վեր՝ ժառանգութեան պահպանումը:

Բայց ի՞նչպէս, առանց նոյն ոգին կրելու, այս կամ այն անդաստանին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՏԱՊԱԼՈՒՄԸ

202Ի ԴԷՄ 353 ՁԱՅՆՈՎ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԼԱՅՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՅՈՒԶԻՉ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

Վարչապետը կը մարի - էոխо կը պայթի

Ինչպէս նախատեսած էինք երէկ, Ֆլանտէնի դահլիճը տապալեցաւ հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1ին; շարփաբանց յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Հակառակ բոլոր ճիգերուն եւ վերջին պահուն ուղղուած սրտառուչ կոչերուն, երեսփ. ժողովը 202ի դէմ 353 ձայնով մերժեց արտակարգ իրաւասութեանց առաջարկը: 151 ձայնի այս մեծամասնութիւնը անակնկալ մը եղաւ շատերուն համար, որովհետեւ կը կարծուէր թէ գոնէ արմատական – ընկերվարականները տեղի պիտի տան Պ. Էրիոյի ճնշումին:

Դահլիճին հրաժարումէն առաջ, վիճաբանութեանց ամէնէն տաք շրջանին, հրաժարական տուած էր ելմտական նախարարը, Պ. Ժէրմէն – Մարթէն, եւ Պ. Ֆլանտէն այս լուրը հաղորդեց ժողովին, երբ իր գերագոյն կոչը կ'ուղղէր, խորապէս յուզուած: Նոյնիսկ հազիւ 10 — 20 երեսփոխաններ ծափահարեցին, երբ վարչապետը կը գնահատէր իր ելմտական նախարարին արժանիքները:

Պ. Ֆլանտէն, որ կը խօսէր թեւը կապուած վիճակի մէջ, նուաղեցաւ բեմէն վար իջած ատեն եւ փոխադրուեցաւ վարչապետարան, իսկ միւս նախարարները անմիջապէս ելլէլէ պալատը երթալով, ներկայացուցին իրենց հրաժարականները:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՈՀԸ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԷՄ

Վիճաբանութիւնները սկսան ժամը 3ին եւ տեւեցին մինչեւ առտուան ժամը 1, միայն մէկուկէս ժամ ընդհատուելով ճաշի համար: Ասեղ ձգելու տեղ չկար ունկնդիրներու սրահին մէջ, իսկ անհամար բազմութիւն մը կը սպասէր դուրսը, մինչեւ ուշ ատեն: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան: Իրիկուան դէմ, երբ տեսան որ բազմութիւնը կ'աւելնայ Բոնքորտի հրապարակին վրայ, օգնական ուժ փութացուցին: Թէեւ անկարգութեան վախ չկար, բայց ոչ ոքի թոյլ կը տրուէր մօտենալ երեսփ. ժողովի դրան, առանց մասնաւոր արտօնագրի: Իսկ ոստիկանութիւնը պահէ պահ կը ցրուէր համախմբումները:

Վիճաբանութիւնները սկսան աջակողմեան երեսփոխաններու յարձակողականով ընդդէմ ելմտական նախարարին, որ չէր յաջողած միջոցներ ձեռք առնել չահաղէտներուն դէմ, երբ խաղեր սարքուեցան Ֆրանքին գլխուն, մասնաւորապէս մայիս 13էն ասդին: Նախարարը ընմիջելով պատասխանեց թէ խնդիրը յանձնուած է դատական իշխանութեան: Պ. Լէօն Պարէթի, ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը, բացատրեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ գլխաւորաբար նկատի առնելով ոսկիի արտահոսումը: «Միայն չորեքշաբթի օր Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի կորուստը կը հասնէր 1,500.000.000 ֆրանքի: Բայց այս ոսկին անպատճառ դուրս չերթար, այլ, ինչ որ աւելի վրդովիչ է, Ֆրանսացի ժողովուրդը ինք մեծ քանակութեամբ ոսկի կը գնէ: Ուրեմն, ժողովուրդը վստահութիւն չունի, իսկ այս անվստահութիւնը հետեւանք է ելմտացոյցի բացին, որ քրոնիկ հանգամանք առած է եւ ամէն տարի կ'աւելնայ 1930էն ի վեր: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ, կացութեան դարման տանելու համար: Բայց, ի՞նչպէս պիտի գործածէ այդ լիազօրութիւնը: Կառավարութիւնը լայն մանրամասնութիւններ չհաղորդեց այս մասին, ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, եւ ատոր համար էր որ յանձնաժողովը 15ի դէմ 25 ձայնով մերժեց օրինագիծը:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Ֆէրնան Լօրան, ձաղկելով կառավարութեան տկարութիւնը եւ անկարողութիւնը: Բացատրեց թէ կառավարութեան էական պարտականութիւնն էր բարձրացնել պետական արժեթուղթերու գինները եւ աժանցնել վարկը, «մինչդեռ այսօր «ռանթ»երու գինը շատ ինկած է, իսկ դրամը աւելի սուղ է քան երբ Ֆլանտէն պաշտօնի անցաւ»:

Կառավարութեան անկարողութեան մասին խօսեցաւ նաեւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, երբեմն ելմտական նախարար, որ ջերմ կուսակից է Ֆրանքին գինը կտրելու: Դիտել տուաւ թէ ելմտական նախարարը 1934 յունուարէն ի վեր կը նախատեսէր Ֆրանքին սպառնացող վտանգը, բայց բան մը չըրին այն ատեն, եւ հիմա երբ հրապարակը խուճապի մատնուած է, լիազօրութիւն կը պահանջեն: «Եթէ կառավարելը նախատեսել է, կառավարում չէ եղած: Երեսփ. ժողո՞վն է մեղաւորը: Բայց երեսփ. ժողովը երբեք չէ մերժած կառավարութեան կողմէ առաջարկուած որ եւ է միջոց: Այժմ լիազօրութիւն պահանջելով, ելմտական նախարարը կարծես կ'ըսէ.— «Ես մինչեւ հիմա սխալ գործեցի, բայց վստահեցէք ինծի»: Փրկութեան միակ միջոցն է այս գիշեր իսկ նոր դահլիճ մը կազմել, բոլոր կուսակցութեանց մասնակցութեամբ, եւ վաղ առտու ժամը 1ին այդ նոր կառավարութեան կը տրուի անհրաժեշտ լիազօրութիւնը»:

Պ. Մարսէլ Տէա, անջատուած ընկերվարական, դարմանք յայտնեց որ կառավարութիւնը կը յամառի շարունակել իր պաշտօնը, երբ իրողութիւնները կը դատապարտեն իր ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը: «Եթէ կառավարութիւնը յատակ ծրագիր մը խմբագրած ըլլար, խորհրդարանը կրնար նկատի առնել զայն, մինչդեռ եկեր են մեզմէ վստահութիւն կը պահանջեն մութին մէջ»:

Ուղղափառ ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը, Պ. Ժիւլ Մօք, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իր պարտականութիւնը չէ կատարած եօթը ամիսէ ի վեր, մանաւանդ շահադէտներուն դէմ, եւ միայն կը ծանուցանէ թէ քննութիւն բացուած է: Որո՞նց դէմ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Եթէ կ'ուզէք որ անուններ յայտնեմ, երեսփ. ժողովը յանկարծակիի պիտի գայ:

— Ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, անուններ յայտնեցէք, բացագանչեցին ձախակողմէն, առաջնորդութեամբ Պ. Վէնսէն Օրիոլի:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Ոչ դուք, ոչ ալ ձեր կուսակցութիւնը պատճառ չունին վախնալու:

(Իրիկունը ուշ ատեն Պ. Էրիօ հաղորդեց թէ արդէն իսկ խուզարկութիւն կատարուած է ծանօթ դրամատան մը մէջ):

ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՈՐՈՒՆ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Կաթող. Նուիրակը Լիոն կ'երթայ առանց կարգադրելու Մարսէյլի գործերը

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺԱՅՐՈՅԹ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ՄԱՅԻՍ.— Կաթող. նուիրակը երէկ Լիոն մեկնեցաւ եւ անկէ Փարիզ, առանց կարգադրելու Մարսէյլի թեմական խնդիրը, հակառակ ամիսներէ ի վեր մեր բոլոր խնդրողական եւ զիջողական վերաբերմունքին: Նուիրակին պարտադրեալ առաջարկը, որ ի գին համաձայնութեան ընդունուած էր մեր կողմէ, մերժուեցաւ կրօնական ընկերակցութեան կողմէ (Փրատոյի եկեղեցի): Ասկէ կը հետեւցուի թէ նուիրակն ալ իր կողմէ չուզեց ընդունիլ տալ կրօն. ընկերակցութեան: Այսպէսով վէճը խորացուց, եւ թեմական ժողովի, ազգ. վարչութեան, թաղականութեանց վարկը յաչս ժողովուրդին նսեմացնելով մեկնեցաւ: Խոր զայրոյթ եւ վրդովում յառաջ եկած է գաղութին մէջ, ընդդէմ կաթող. նուիրակին եւ կրօն. ընկերակցութեան, որոնց վրայ կը ծանրանայ ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Մանրամասնութիւնները նամակով:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Աշխատանքի տագնապը Լա Սիօթայի մէջ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Լասիօթայի մեր թղթակիցը կը գրէ, մայիս 28 թուակիրով.—

Ինչպէս ուրիշ վայրեր, այստեղ ալ սկսան դուրս նետել նաւաշինարանի գործաւորները, խումբ խումբ: Առանց ազգի խտրութեան ամէն երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի 40ով 50ով կ'արձակեն: Մինչեւ այսօր գործազուրկներու թիւը 100ը անցած է, ԻՍԿ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՀԱՍԱԾ Է 40Ի: Այսօր, երեքշաբթի 50 գործաւոր ալ պիտի հանեն:

Երկուշաբթի (մայիս 27) երբ երկրորդ խումբը արձակեցին, գացի ներկայացայ Պ. Ռօմանի, որ նաւաշինարանի տնօրէնին օգնականն է եւ կառավարութեան հրահանգներուն գործադրիչը: Պարզելով մեր հայրենակիցներուն վիճակը, խնդրեցի գոնէ հարիւրին 10ի օրէնքը նկատի առնել եւ արհեստաւոր հայ բանուորները փոխանակ արձակելու, ուրիշ աշխատանք տալ, մանաւանդ որ շատերը 4 — 5 երախաներով ծանրաբեռնուած են: Պատասխանեց թէ եկած հրահանգը անխտիր բոլորին համար է, անոնք որ օտարականի թուղթ ունին, պիտի հանուին գործարանէն:

Մեր հայրենակիցներուն մէջ կան այնպիսիներ որոնք օրուան հացի կարօտ են: Երթէ մէկ շաբաթ չաշխատին, միւս շաբթու անօթի են, որովհետեւ հասարակ բանուորին շաբաթականը 150 ֆրանք է, իսկ արհեստաւորը կը ստանայ 180էն 200 ֆրանք, չորս – հինգ զաւկի տէր ըլլալով հանդերձ:

Քաղաքապետութիւնը մինչեւ այսօր ոչ մէկ օգնութիւն ընծայած է, որովհետեւ գործազուրկներու սնտուկ չունին եւ հաստատելու ալ յոյս չկայ:

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ֆլանտէնի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Պուիսոնի (նախկին ընկերվարական): Պ. Պուիսոն հաւանեցաւ եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան ձեռնարկեց, տեսակցելով ոչ միայն նախկին նախարարներու, այլ եւ ընկերվարական վարիչներուն հետ (Լէօն Պլում, Վէնսէն Օրիօլ եւ Ֆրոսար): Իր ծրագիրն է կազմել միացեալ դահլիճ մը, ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր հոսանքներէն: Կը կարծուի թէ ընկերվարականները տրամադիր են ընդունելու, կարգ մը վերապահումներով:

— . —

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԺԻԺ ՄԸ երեւան հանուած ըլլալով Վառնայի նաւաստիներուն մէջ, ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ կազմակերպիչը՝ Եուպիթզգքի կախուեցաւ, առանց դատուելու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Ազգ. Ժողովը 22 Մայիսի նիստին «քննած է» ներկայ տարեշրջանի ելմտացոյցը։

«Միլլիյէթ» (այժմ «Թան») եւ «Ճումհուրիյէթ», որոնք բաւական լայն տեղ տուած են այդ «քննութեան», չեն բաց, սակայն, կարգ մը կարեւոր կէտեր, որոնք չափազանց անհրաժեշտ են։

Այսպէս, նախ, անծանօթ կը մնայ թէ ինչու այսքան քչցաւ պիւտճէի վաւերացումը։ Ամիսներ առաջ, երբ կը խօսէինք նոր Ազգ. Ժողովի եւ ընտրութեանց մասին, գիտել կուտայինք որ Էնկիւրիի նպատակներէն մէկն ալ պիւտճէի արագ վաւերացումն է։

Երկրորդ պարագան — որ ընթացիկ ձեւ մը դարձեր է նոր Թուրքիոյ մէջ,— պետական պիւտճէին այսքան հարեւանցի վաւերացումն է։ Պիւտճէ կը նշանակէ հայելի՝ երկրին ելմտական, տնտեսական, առեւտրական, զինուորական, շինարարական եւայլ կեանքի։ Անիկա այսօրուան վրայ կառուցուող փայն է։ Եւ, հետեւաբար, խորհրդարանի մը համար ամենակարեւոր խնդիրներէն մէկը։ Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը ամէն տարուան նման, այս անգամ եւս լսած է քանի մը ճառ, երկու երկչոտ առարկութիւն, «հաւասարակշռելու» մասին հաւաստիքներ եւ ծափերով «վաւերացուցած» է զայն։

Կ'ընդունինք, որ Էնկիւրիի մէջ նստած ժողով մը առակ չէ ուրիշ բան ընելու։ Անշուշտ, այս պարագան կրնայ «մեղմացուցիչ» համարուիլ, եթէ նկատի առնենք որ Հռոմը ուրիշ պատկեր չի ներկայացներ։

Եւ սակայն, հակառակ իր այդ պրկուած շրջմերուն, Էնկիւրիի խորհրդարանը ելմտացոյցի իր վերջին քննութեամբ եւս բաւական ուշագրաւ կէտեր երեւան կը բերէ։

Առաջինը, անտարակոյս, ելմտացոյցի յաւելումն է։ Մինչ այս տողերը կը գրենք (24 Մայիս), դեռ ձեռքի տակ չունինք ելմտացոյցի գրութիւնները մէկ առ մէկ — ելք եւ մուտք։ Մեզի առ այժմ ծանօթ է միայն գումարը,— 214 միլիոն։ Ելմտական գործավարը, Ֆուատ Ագրալը, յայտնած է թէ «պիւտճէի ծախքի բաժինը կը բաղկանայ 195.011.052 ոսկիէ», բայց, այս գումարին վրայ հարկ է բարդել քանի մը արտակարգ ծախքեր։ Այսպէս՝

Երկաթուղիներու՝	8.500.000
Ազգ. պաշտպանութեան՝	6.200.000
Տեղաւորման, կրթական եւ երկրագործութեան	3.500.000
Գումար՝	18.200.000 ոսկի

Ուրեմն, 18.200.000 ոսկիի «արտակարգ ծախք» մը, զոր աւելցնելով «բուն ելմտացոյցին» վրայ կ'ունենանք 213.211.052 ոսկի, 1935—36 ելմտական տարուան համար։

Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքիա կրկին բարձրացուցած է իր ելմտացոյցը։ Կը յիշուի, որ տարիներ առաջ եւս ունեցաւ այս բարձրացումը, բայց յանկարծ զեղչեց։ Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ վերջին 6—7 տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ ելմտացոյցը զգալի վերիվայրումներ ունեցաւ՝ շարժելով 150—220 միլիոնի միջեւ։ Անշուշտ, մեծ պիւտճէ մը չէ ասիկա։ Ձայն բաղդատեցէք որ եւ է երկրի պիւտճէին հետ ու անմիջապէս կ'ըմբռնէք թէ ի՛նչ է այդ երկրին ընդհանուր տարողութիւնը եւ հետեւաբար, որքան չնչին է բնակչութեան ... 18 միլիոնի յերիւրանքը։

Անցողակի այս մատնանշումէն յետոյ, հարկ է աւելցնել, նաեւ, որ 150էն 220, եօթանասուն միլիոնի տարբերութիւն մը կայ։ Այդ, 70ը 150ին կէսն է, իսկ 220ին մէկ երրորդը գրեթէ։ Որով, երբ թիւերը իրենց այս կլոր ձեւին կը վերածենք, անմիջապէս հասկնալի կը դառնայ թէ որքան անկայուն, յարաշարժ ու խախուտ պիւտճէ է։ Վասնզի, անկարելի է ըմբռնել թէ ինչպէս երկիր մը կրնայ մէկ տարիէն միւսը ելմտապէս այդքան փոփոխութիւններ կրել։

Մեզի համար պարզ չէ, դարձեալ, թէ նախորդ տարուան պիւտճէն ինչպէս փակուած է։ Ճիշդ է, ելմտական նախարարը իր ճառին վերջաւորութեան չէ զլացած ոչ անհրաժեշտ հաւաստիքը, ոչ ալ սովորական յոյսը ներշնչել, ըսելով.— «Ճիշդ այնպէս, ինչպէս յաջողութեամբ փակելով նախորդ տարին, բնականաբար յաջողութեամբ դուրս պիտի հանենք նաեւ նոր տարին, շնորհիւ ձեր որոշումներուն եւ հրահանգներուն»։

Այո, բայց, մենք դարձեալ այս սիւնակներուն մէջ — կարծեմ 1933—34ի ելմտացոյցի առթիւ,— ջանացած ենք ցոյց տալ, որ «յաջողութեամբ փակուած» նախորդ տարին 20 միլիոնի բաց մը արձանագրած է։ Որովհետեւ, ինչպէս յաճախ ըսած ենք, քուէարկումէն վերջ, դահլիճը գրիչները իրար խառնած, կրթականէն՝ օրինակ մաս մը յատկացուցած է պաշտպանութեան, արտաքին պարտքերու համար փոխ առած է դրամատունէն եւն. ու ձեռքերը շփելէն եկած է խորհրդարան ...

Բացայայտ իրողութիւն մըն է, որ շուրջ տասը տարիներէ ի վեր, Թուրքիա իր ելմտացոյցին (ելք) 55 առ հարիւրը կը յատկացնէ ազգ. պաշտպանութեան։ Ինչպէս ըսինք, դեռ չենք գիտեր թէ ինչ գումարներ դրուած են այդ նպատակին վերաբերեալ գրութիւններուն դէմ։ Տարակոյս չկայ, սակայն, որ երբ կանոնաւոր պիւտճէն 195 միլիոն ցոյց տրուած է, պաշտպանութեան յատուկ գումարը նախորդէն շատ է։ Հակառակ ատոր, «արտակարգ ծախքին» 6.200.000ը կրկին պաշտպանութեան գործին յատկացուած է։

Ելմտական գործավարին յայտարարութեանց մէջ ուշագրաւ են նաեւ ուրիշ երեք կէտեր, որպէս մաս իրենց ծրագրին։

Այսպէս,— արտադրութիւնը չճնշել, սպառումը չհատցնել նուազեցնելու առաւելանին, եւ տուրքերը նկատել իբրեւ տնտեսական կեանքին անհրաժեշտ մէկ ազդակ՝ աւելի բարձր համեմատութիւն մը չպարտադրել։

Առաջինը որոշ չէ։ Արտադրութիւնը կը ճնշուի, երբ արտադրական տուրքերը անհամեմատ կ'ըլլան։ Եթէ տուրքերու նուազում կը նախատեսուի, ինչո՞վ բացատրել, ուրեմն, ելմտացոյցի յաւելումը։ Թուրքիա բացառիկ աղբիւրնե՞ր ունի, թէ նոր հանքեր ...

Սպառումի նուազումը կամ յաւելումը կապուած է ժողովուրդի գնողական կարողութեան հետ։ Երբ այդ աստիճանը շատ կ'իյնայ, կը նշանակէ թէ տագնապը անտանելի համեմատութիւններ առած է։ Ատոր իբրեւ բնական հետեւանք՝ կը նուազի նաեւ արտադրութիւնը (ինչո՞ւ արտադրել երբ սպառում չկայ)։

Իսկ տուրքերու «բարձր համեմատութիւն մը չպարտադրել»ը յուսադրիչ չէ։ Թուրքիոյ մէջ արդէն իսկ բարձր են տուրքերը։ Տեղացի, արհեստաւոր, խանութպան թէ արտադրող՝ տարիներէ ի վեր կը գանգատին այդ մասին։ Գործավարը նուազումի մասին չի խօսիր։ «Առաջարկեցինք ջնջել կղբաղիւսի տուրքը» ... եւ արդէն բեռ կխուեցա՞ւ ժողովուրդին ...

Գործավարը կը մոռնա՞յ որ տուրքերու ծանրութեան տակ կը հեծէ գիւղացին ու միւս կողմէ, դրամատուներուն տոկոս վճարելէն կը ջլատուի։

Ելմտացոյցի քննութեան առթեն, ամէնէն ուշագրաւ կէտը վեր առած է Աֆիոնի երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր (Քէրէստէճեան)։ Դիտել տալէ վերջ թէ «պէտք է լայն ուսումնասիրութիւն մը կատարենք ճամպիօ (օտար դրամ) խնդրի մասին՝ աչքի առջեւ ունենալով մեր դրամին արժէքը պահելու պարագան», Հայ երեսփոխանը «անհաւասարակշռութիւն նկատած է այն պարագան, որ շրջաբերութեան մէջ գտնուող ոսկիին քանակը 160 միլիոն է, իսկ պետական պիւտճէն 195 միլիոն»։ Բայց, իր կարծիքով, «ելմտական քոմպինէզոնով մը կարելի է այս խնդիրը լուծել», թէեւ ինք համաձայն չէ էնֆլասիոնի։

Քանի մը բառ միայն, բայց, ամբողջ ողբերգութիւն կայ անոնց մէջ՝ Թուրքիոյ ելմտականվիճակին մասին։

Պէտք է հաւատալ, իրապէս, որ, ինչպէս Ճումհուրիէթի թղթակիցը կը գրէ,— «Աֆիոնի երեսփոխանը մասնաւորաբար յուզուած էր», կամ, Թանի բառերով՝ «յուզումէն, Պերճ Թիւրքէր դողդոջուն ձայնով եւ արցունքոտ աչքերով վերջացուց իր ճառը»։

Աւելի բնորոշ է այն պարագան, որ երբ ելմտական նախարարը կը փորձէ պատասխանել իրեն, Պերճ Թիւրքէր կրկին խօսք կ'առնէ ու կը բացատրէ կայուն շանժի եւ ղեկավարուած շանժի դրութիւնները, եւ կ'աւելցնէ.— «Ես այս մազերս ջաղացքը չեմ ճերմկցուցած, այլ 40 տարուան փորձառութիւն ունիմ։ Ոչ թէ գէշ նպատակով, այլ երկրին բարիքին համար կ'ըսեմ»։

Ուրեմն, քառասուն տարուան փորձառութիւն ունեցող պաշտօնատար մը, յանձն առնելով ամէն անպատեհութիւն, ստիպուած է բարձրաձայն յայտարարել թէ՝ «անհաւասարակշռութիւն է 160 միլիոն ոսկի շրջաբերութեան մէջ ունենալ եւ 195 միլիոննոց պիւտճէ գծել» ... Ու աւելի մեծ ողբերգութիւն է, անշուշտ, որ նոյն անձը պիւտճէ «քննելու» կոչուած է ժողովի մը առջեւ ու կը ստիպուի բացատրել թէ ինչ բան է սթապիլիզէ եղած (կայուն) շանժը եւ ինչ է տիրիժէ շանժը։

Աւելի՛ն։ Լսեցէք զինքը,— «Էնֆլասիոն բառածը սա է.— Պետական դրամատունը կը դրուի ելմտական գործավարին տրամադրութեան տակ եւ թղթադրամ կը տպէ՝ այնքան, որքան պէտք է»։

Եւ այս տարրական դասէն վերջ, կ'երթայ կրկին բազմելու իր աթոռին վրայ, չմոռնալով յիշեցնել, ինչպէս կ'ըսէ «Ճումհուրիէթ»ի թղթակիցը, թէ «մեծ խնայողութիւններ կարելի է գործադրել պիւտճէին մէջ»։

Արդի՞ւնք,— ոչինչ։

Ու զուր չէ որ Էսկիշեհիրի երեսփոխանը իր կարգին կը գոչէ.— «Ընկերներ, արտադրող դասը ամբողջովին կը տառապի», մինչ գործավարը փոշի կը ցանէ աչքերուն, ըսելով, թէ «այս տարի կենդանիներուն գիները աւելցան», կանխելու համար, կ'երեւի, այն արդար բողոքները որոնք կրնան գալ՝ կենդանիներու ծանր տուրքերու մասին ...

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքիան ելմտական նոր տարին կը թեւակոխէ ծանրացած բեռով մը, որուն ապահովումը կասկածելի է։ Էնֆլասիոնը, որուն կ'ակնարկէ Պերճ Թիւրքէր, շատ հեռու չի թուիր, եթէ, անշուշտ, մեզի անծանօթ «եկամուտներ» չունի Թուրքիան։ Չմոռնանք, որ եթէ ան ստիպուած է իր հարստութեանց մեծ մասը զէնքի ու սպառազինման յատկացնել, միւս կողմէ, սակայն, կանոնաւոր կերպով կը վճարէ բանակին ու պաշտօնէութեան։

Անիկա եւս հարկադրանք մըն է իրեն համար, ճիշդ է։ Բայց, իրողութիւն մըն է, որ մատնել կուտայ երկու ուղղութեամբ,— արտաքին թաքուն օժանդակութիւն մը, եւ կամ մօտաւոր ելմտական փլուզում մը։

Հնարաւոր կ'ըլլար, թերեւս, աւելի ճշգրիտ գաղափար մը կազմել, եթէ պետական ելմտացոյցին հետ մենք աչքի առջեւ ունենայինք նաեւ երկրին առեւտրական ելմտացոյցը, որ սերտօրէն կապուած է առաջինին հետ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԱՐՍԷԼԻ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

1924ի գարնան էր որ հիմը դրուեցաւ մեր գաղութին։ Տասնէ աւելի տարի անցնելով այսօր ունինք 64 կալուածատէր հայ ընտանիք, 17 ընտանիք ալ վարձակալներ, զանազան թաղերու մէջ ցրուած։ Այս 81 ընտանիքը հաւաքաբար կը ներկայացնեն 262 անձ, մեծ ու փոքր միասին հաշուելով։

Բնակիչները կը բաղկանան հետեւեալ քաղաքներէն կամ գիւղերէն,— Էնկիւրի, Ատափազար, Այնթապ, Կարին, Գոնիա, Մուշ, Խարբերդ, Բաղէշ, Տիգրանակերտ, Վան, Կեսարիա, Թալաս, Շ. Գարահիսար, Մարզուան, Մալաթիա, Երզնկա, Կիւրին, Թոգատ, Քէօթահիա, Էսկիշեհիր, Զանկըր, Քէսկին – Մատէն, Իզմիր, Գըզղաճ, Մանիսա, Կիրասոն, Սամսոն, Պոլիս, Ռոտոսթօ, Պարտիզակ, Կէյվէ, Զէնկիլէր, Քերմեթ, Ուրմիա եւ Արդուին։ Քանի մը ընտանիքներ հեռացած են, զանազան պատճառներով։

Սեփականատէր 64 ընտանիքները կեդրոնացած են գլխաւորաբար չորս փողոցներու վրայ,— 1. Պօզէժուր, որ սեփականութիւնն է նաեւ թաղեցիներուն, (Ռիւ Փրիվէ) եւ ամենամաքուրը գիւղին մէջ։ Հոս հաստատուած են 19 ընտ. 61 անձ, հաշուելով մեծ ու փոքր։ 2. Ժան Ժաք Ռուսօ (նախկին ռիւ Տէպիւթ) 15 ընտ. 43 անձ.— 3. Մուլէնվան 14 ընտանիք 39 անձ։ 4. Լօթիսըման Պասթէն եւ Ռօզիէ, որ գրեթէ կապուած են իրարու, 10 ընտ. 38 անձ, իսկ Փասք տը Ֆիլօռի եւ Քասթէլ Ծօֆուռ միասին 5 ընտ. 21 անձ, նաեւ մէկ ընտանիք Ֆէլիքս Ֆօռ եւ մէկ ընտանիք ռիւ տը Կարչ, 5 անձ, իսկ 17 վարձակալ ընտանիքներու անդամներու թիւն է 55 անձ, համագումար 81 ընտ. 262 անձ։

Ունեցած ենք 35 ամուսնութիւն, որոնց մէկ մասը հարս կամ փեսայ ըլլալով ուրիշ վայրեր գացին։ Ներկայիս կը հաշուենք 14 ամուրի երիտասարդներ եւ 13 ալ հարսնցու օրիորդներ։ 15—20 անչափահաս պատանի, պատանուհիներ։ Նոյնքան թիւով ալ եւ աւելի՝ մէկ տարեկանէն 10 տարեկան մանուկներ։ Մնացեալ հասարակութեան մեծ մասը ամուսնացած միջակ եւ երիտասարդ ընտանիքներ են եւ քանի մը երիտասարդ այրիներ միջին տարիքով, քանի մը մամիկներ եւ ծերեր։

Ծնունդ ունեցած ենք 46 մանուկներ, ատոնց մասը աղջիկներ են, փոքր թիւով միայն մանչ։ Մանուկներուն 6ը մահացան ծնելէն մէկ երկու շաբաթ վերջ կամ մէկ երկու տարեկանին։

Ունեցած ենք նաեւ 23 մահ,— չորս ծերունի, այր թէ կին, 5էն 6 միջին տարիքով այրեր, ամուսնացած երկու երիտասարդներ, երկու ամուրի երիտասարդ եղբայրներ, չորս մանկամարդ կիներ եւ երկու չափահաս քոյրեր՝ հիւծախտէն։ Նոյնպէս 1934ի վերջերը ունեցանք երկու ցաւալի մահեր, երկու սիրուած պատանիներ, մէկը որբ հօրմէ, Զաւէն Զկամեան հիւծախտէն բաւական ամիսներ տառապելէ յետոյ շիջեցաւ, իսկ երկրորդը Արսէն Աճէմեան, որ զոհ գնաց արեան թունաւորման։

Հինգ ընտանիք հպատակ եղած են, երկուքը երիտասարդներ, զինուորութիւն ըրին եւ յետոյ ամուսնացան, քանի մը ընտանիքներ ալ դիմում կատարած են, բայց որ եւ է պատասխան չեն ստացած ցարդ։

Այր թէ կին, մեծ մասով կ'աշխատէին ճարտարարուեստի զանազան հաստատութեանց մէջ։ Մեր արհեստաւորներ սակաւաթիւ էին, 1924էն մինչեւ 1926 — 27 — 28 բարգաւաճ տարիներուն։ (Առանց նկատի առնելու 26 — 27ի կարճատեւ տագնապը)։ Այս աշխատաւորները իրենց խնայողութեամբ տէր դարձան հողի եւ կալուածներու, եւ տուն տեղ եղան։ Այս շրջանին ունեցանք նաեւ կազմակերպական նախանձելի վերելք։

Վերոյիշեալ 64 ընտանիքները հաւաքաբար ունին 22.400 քառ. մեթր հող, իւրաքանչիւրը հաշուելով 350 ք. մեթր, ընդհանուր արժէք միջին հաշուով 896,000 ֆրանք (40 ֆրանք մէկ քառ. մեթրի արժէքով)։ Իսկ 60 տունի արժէքի գումար 1,800,000 ֆրանք։ Հաշուելով նոյնպէս տուն գլուխ 30000 ֆրանք, ուրեմն հողի եւ տունի արժէքներու համագումարը կ'արժէ 2.696.000 (4 ընտանիք թէեւ հող ունին, բայց տուն չեն շինած որով զանց կ'առնեմ)։ Մաս մը ընտանիքներ պարտք են ըրած ամբողջացնելու կիսաւարտ տուները եւ գրաւի դրած, կան ալ առեւտրական ձեռնարկներու յատկացուցած, ոմանք մասամբ իրենց վիճակը բարւոքած, ոմանք ալ ձախորդութեան եւ կամ անգործութեան մատնուելով, յետագայ տարիներու տնտեսական տագնապին հետեւանքներէն անյաջողութեան ենթարկուած են որով իրենց պարտքի ոչ թէ մայր գումարը չեն կրցած վճարել, այլ եւ տոկոսը, որուն սակը 7—8—9 ֆրանք է։ Այս ցաւալի պայմաններուն պատճառով, պարտապահանջները օրինական միջոցներու դիմած եւ ծախած են քանի մը ընտանիքներու կալուածները շատ չնչին արժէքով, մէկ երկու ընտանիքներ ալ ենթակայ են նոյն վտանգին, եթէ չկարենան ժամանակին կանխել, իրենց միջոցներով եւ կամ ծանօթներու անմիջական օգնութեամբ։ Բարեբախտաբար մեծ մասը զերծ է պարտքի մտահոգութենէն, վճարած ըլլալով կալուածներու փոխարժէքը ամբողջութեամբ։ (Կառավարութեան հարկ կը վճարենք տարեկան մօտ 13,000 ֆրանք գումար մը, հաւաքաբար)։

Քիչ վերը յիշեցի թէ մինչեւ 1928 գործաւոր աշխատաւորները աւելի էին քան արհեստաւոր աշխատաւորները։ Սակայն յետագայ տարիներու, մանաւանդ 1926—27ի կարճատեւ անգործութեան ընթացքին շատ մը աշխատաւորներ հնարաւորութիւններ ձեռք բերին եւ կարգ մը արհեստներ սորվեցան կամ պզտի առեւտրականներ դարձան ու անձնական գործերու ձեռնարկեցին, որով ներկայիս արհեստաւորները համեմատաբար կը գերազանցեն հասարակ աշխատաւորներու թիւը։ Միեւնոյն ատեն հասակ առնող պատանիներն ալ որոշ արհեստներու հետեւելով աւելցուցին արհեստաւորները։ Օրինակ՝ դերձակութիւն, կօշկակարութիւն, ոսկերչութիւն, սափրիչ եւայլն։

Նմանապէս կիները, սկսան կարի զանազան ճիւղերու հետեւիլ, ոմանք «քոնֆէքսիօն»ի եւ ոմանք ալ մաքուր կարի (մանթօ, պլուզ, ժիլէ, տապատ, ժէռսէ, ձեռագործ, ռօքօքօ, ասեղնագործութիւն, ճերմակեղէն, եւայլն)։

Մաս մը կիներ ալ հետեւեցան կօշիկի գործի, այլեւայլ ճիւղերու, մանաւանդ «թրէպէն» եւ 1929էն մինչեւ ներկայ օրերս կը գործեն գրեթէ, թէեւ ներկայիս նախորդ տարիներու վարձքը եւ թէ գործի առատութիւնը չկայ։ Միւս կողմը 10 առ հարիւր արգելքի գործադրութիւնը տառապէս կը յարգուի այս ճիւղին մէջ, որով բաւական անձեր զրկուեցան եւ կամ աւուր հացի գինով ստիպուած են շարունակելու։

Ունինք սեփական գործի տէր երեք կօշկակար, մէկ ատաղձագործ, մէկ ոսկերիչ որոնք կը գործեն Փարիզի Գիւղին մէջ ունինք երեք շրջուն վաճառորդ նպարեղէններու, երկու վաճառորդ զուլպայի եւ պատրաստ «ռօպ»երու եւ «պլուզ»ներու։ Կը հաշուենք ութ դերձակ ազատ աշխատաւոր (աթէլիէօր), հինգ տապատ կարող կիներ, մէկ ալ այր, երեք կին ալ բաճկոն կարող են։ Քանի մը կիներ եւս սորված են բաճկոն կարել, սակայն արտօնուած չեն գործելու։ Քանի մը երիտասարդներ եւ չափահաս պատանիներ դերձակ աշխատաւոր, նաեւ կօշիկի աշխատաւորներ, որոնք կը գործեն զանազան հաստատութիւններու մէջ։ Երեք ատաղձագործ արհեստաւորներ ունինք, որոնք երկար ատենէ ի վեր անգործ են եւ նպաստ [illegible] ստանան։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Թուրքերը շատ ցանցառ էին։ Տակաւին չէին համարձակիր դուրս գալ։

Նախկին Կարինէն միայն հմայքն էր մնացած։ Թրքական նախճիրներն ու պատերազմը խոր դրոշմ ձգած էին։

Սակայն բացառիկ էր Կարնոյ արժէքը, ռազմական, զինուորական եւ հաղորդակցութեան տեսակէտէն, օժտուած՝ բնական հսկայ ամրութիւններով ու կամարակապ դռներու (դարպաս), եւ պաշտպանողական բազմաթիւ յարմարութիւններով։ Կովկասի բախտը հոն պիտի վճռուէր։ Կարնոյ մէջ ուժեղ ըլլալ, կը նշանակէր բովանդակ ռազմաճակատը պաշտպանել։ Տեսակ մը բնական հանգոյցն էր Կարսի, Վանի եւ Ճորոխի հովիտի ճանապարհներուն։ Ունէր 400 լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներ, որոնցմէ հազիւ 16 թնդանօթներ գործածելի վիճակի մէջ էին, մնացածները՝ թաղուած խոր ձիւներուն մէջ եւ առանց բանալիներու։ Բերդի պաշտպանութիւնը յանձնուած էր 40 սպաներու եւ 400 զինուորներու, մեծ մասամբ Ռուսեր։

Ռազմամթերք ու պարէ՞ն։ Սակայն այդ չէր որ կը պակսէր։ Ոչ միայն Կարնոյ զօրանոցներն ու Ջիփթէ-Մինարէն,— կովկասեան ճակատի կեդրոնական պահեստը —, այլ եւ ճակատի ամբողջ երկարութեամբ, մինչեւ Քեալքիթ, Բաբերդ, Քղի, Մամախաթուն եւ Երզնկա, բազմաթիւ առաջնակարգ թէ երկրորդական կայաններու մէջ, ռուսական առատութեամբ եւ ռուսական չափերով մթերքներ էին կուտակուած։ Հրացան, փամփուշտ, թնդանօթ, զանազան պայթուցիկներ, զինուորական հագուստներ, կօշիկներ, թաղիքէ երկարաճիտ մոյկեր, պայուսակներ, ալիւր, խտացած կաթ, շաքար, հաւկթափոշի, բեռնատար կառքեր, ինքնաշարժեր, մէկ խօսքով այն բոլոր մթերքները, որ անհրաժեշտ էին ռազմաբեմի մը համար։ Կահաւորուած էին հիւանդանոցներ, անհրաժեշտ վիրաբուժական գործիքներով ու դեղօրայքով։ Կը գործէին բազմաթիւ հայկական եւ այլ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ,— Մոսկուայի Կարմիր Խաչ, Քաղաքներու Միութիւն, որբախնամ ու գաղթականական մարմիններ, Զինուորական Միութիւն եւն. եւն.։

Ո՜րքան ծանր կացութեան պիտի մատնուէինք, եթէ ռուսական այդ անսպառ մթերքներու եւ հիմնարկութիւններու ժառանգութիւնը չունենայինք։ Մեր հոգն էր միայն ու միայն կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւնը։

Տիրական դեր կը խաղար Կարնոյ Զին. Միութիւնը Տիգրան Աղամալեանի նախագահութեամբ։ Անդամներն էին Ռուբէն Տէր Ղեւոնդեան, գլխաւոր Արշակ Թորոսեան, գնդ. Թորգոմ, Արմենակ Միրոյեան, Սեդրակ վարժապետ, Տիգրան Դեւոյեան, Տ. Սողոմոնեան, Եր. Հայրապետեան, գլխաւոր Մակեդոն եւ ուրիշներ։ Արդար ըլլալու համար ըսենք, որ այս կազմին մէջ բարեխիղճ եւ հայրենասէր անձնաւորութիւնները չէ որ կը պակսէին, բայց իբրեւ մարմին եւ հեղինակութիւն, ինքզինք չկրցաւ արժեցնել եւ գնաց դէպքերու ետեւէն։ Ժողովրդական առածը կ'ըսէ՝ «Դէզին ետեւ մարդ չկար»։ Այդ չարաստանջ օրերուն բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն էր տիրական եւ կորովի անձնաւորութիւն մը, որ իր հմայքի եւ հեղինակութեան, մարտական կարողութեամբ եւ զինուորական ըմբռնումներով կարենար վարել Կարինէն Երզնկա, Երզնկայէն Բաբերդ եւ Բաբերդէն Խնուս։

Սակայն ի՞նչ էր կացութիւնը։ Զօրանոցներու պատերուն տակ կծկուած հայ զինուորները անտարբեր կը յօրանջէին իբրեւ «վաստակաւոր»ներ, եւ գաղթական երիտասարդութիւնը կը զբաղէր չարաշահութեամբ եւ առեւտուրով։ Թուլամորթ թիկունքի մը վերածուած էր Կարինը։ «Մի բաժակ թէյ»եր, սրճարաններ եւ ուրախ ժամանց։ Զինուորական Միութեան առաջին գործը պիտի ըլլար իր ձեռքի տակ գտնուած ուժերը կազմակերպել, զոհողութեան մշտապատրաստ վիճակի մը վերածել, նոյն իսկ ի պահանջել հարկին, ուժի դիմելով։ Քիչ մը ճիգ եւ ուժերու լարում, բաւական պիտի ըլլար Կարնոյ մէջ առնուազն 5-6 հազար տրամադրելի զինուոր ունենալ։ Մուրատ ու Սեպուհ, ինկած հետեւոր Երզնկա ու Բաբերդ, անդադար օգնութեան կոչեր ու կանչեր կ'արձակէին, սակայն ոչ ոք կը լսէր Կարնոյ բաբելոնին մէջ։ Նո՛յնը եւ թիկունքը։ Այդպիսի յուզիչ կոչերէն մէկն էր նաեւ հոգեւոր ներկայացուցիչ Զաւէն եպիսկ.ի (Ղարաբաղցի) կոչը.— «...Զարթնեցէ՛ք ամէնքդ, կ'ըսէր ան, ում մէջ դեռ եւս չի մարել պարտքի եւ կարեկցութեան զգացումը դէպի հայրենի ժողովուրդը, որովհետեւ հասնում է նրա մնացորդների վիճակի օրհասական ժամը։ Դո՛ւք, հայրենիքի զաւակներ եւ դասալիքներ, եւ դո՛ւք որ չէք կորցրել տակաւին մարդկային կերպարանքը, ձեր օգնութեան է սպասում արիւնաներկ հայրենիքը ...»։

Ամէն ինչ դատապարտուած էր կարծես կործանելու ընդհանուր ժխորին մէջ։

Սակայն ղեկավարութեան փառասիրական ծեքծեքումներէն զատ, աւելի ընդվզեցուցիչ երեւոյթներ։

Հայկական հրացանաձիգ գունդերը ստացեր էին յեղափոխական ձեւ ու անդոյր։ Որեւէ հրամանատար, ինքնագլուխ եւ կամ վերէն եկած հրահանգներուն համաձայն վճիռ տալու իրաւունք չունէր, առանց զինուորական կոմիտէի քննութեան բովէն անցնելու։ Որեւէ հրաման «վիճաբանական» ժողովէ կ'անցնէր նախ, որպէսզի կոմիտէները տան իրենց «համաձայնութիւնը» ... Այն պահուն, երբ հայ զինուորն ու հրամանատարութիւնը, Հայոց աշխարհի փրկութեան միակ յոյսը պիտի ըլլային, դարձեր էին «խորհրդականներ» ու լիազօրներ։ Այո, պէտք է ըսել որ հրամանատարութիւնը կոչում չունէր, ոչ ալ զինուորը պարտաճանաչութեան գիտակցութիւն։ Փայլուն ուսադիրները զարդ ու պերճանք դարձած էին, փոխանակ հմայք ու հեղինակութիւն դառնալու։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(6)

1930էն ի վեր անգործ եւ նպաստընկալ մօտ տասը հոգի ունէինք, 1 կամ 2 կին վերջերս զրկուեցան նպաստէ: Մէկ երկու արհեստաւոր անգործներ, ընդհատ ընդհատ կը գործէին եւ կրկին կը ստանային երբ աշխատանքը կը դադրէր:

Բոլորն ալ ընտանիքի եւ զաւակներու տէր են, անդամներու թիւին համեմատ կը ստանան 120 — 125 — 90— 75 ֆրանք, բացի այս գումարէն (որ մէկ շաբաթուան համար է), կը ստանան իւրաքանչիւր երախայի համար ամիսը 30 ֆրանք արժէքով դրամանիշ եւ որոշուած խանութներէն տղայոց հագնելիք կը գնեն, նաեւ պահանջի համեմատ ծնողներ իրենց յատուկ գնումները կ'ընեն: Կը ստանան նաեւ ձմրան ամիսներուն 15 օրը անգամ մը մէկ պարկ ածուխ (50 քիլօ): Այս տարուան սկիզբը, թիւը բարձրացաւ 15ի, Սիթրօէնէն արձակուած քանի մը աշխատաւորներով, բարեբախտաբար կարճ ժամանակէ մը վերջ վերսկսան աշխատանքի եւ ներկայիս ալ կը գործեն:

Հայ մանուկները կը յաճախեն ֆրանսական վարժարանը, այս տարը տարրական ընթացքին՝ վկայական ըստացան 18 պատանի — ուհիներ, որոնք ատանցըստացութեանգնահատուած են քննիչ մարմիններու կողմէ, եւ գրեթէ առաջին կարգի վկայականով: Այժմ ոմանք կը հետեւին արհեստագիտական եւ արուեստագիտական դասընթացքներու, կան ալ որ կը գործեն գրասենեակի մէջ, իբրեւ ստգիր — մեքենագիր:

Ուրիշ անգամ հանրային կեանքի մասին:

Կ. ԵՐԱՆԵԱՆ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ)

— • —

Գ. Երուանդ Տ. Անդրէասեան ծնած է Պարտիզակ 1865ին ուր ստացաւ իր ուսումը: Այն ատեն Նիկոմիդիոյ գաւառին այդ գոհար գիւղաքաղաքը ուսումնական փայլուն շրջան մը կը բոլորէր, հանգուցեալ Եղիշէ Դուրեան սրբազանի անօրէնութեան միջոցին:

Իր բնական ուշիմութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ շուտով ամբարեց բաւականաչափ պաշար եւ դեռ շատ երիտասարդ՝ 17 տարեկան, 1882ին մտաւ ուսուցչական ասպարէզ, որու փայլուն եւ խիստ պատուաբեր ներկայացուցիչներէն մին եղաւ ապագային:

Պարտիզակի մէջ իր պաշտօնավարութեան առաջին տարիներուն աշակերտած են իրեն Հ. Արսէն Ղազիկեան, Արտաշէս Սերոբեան (ապա եկեղեցական անունով Մուշեղ եպս.), Մկրտիչ Պիլիճեան (այժմ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. Գուշակեան):

Պարտիզակէն յետոյ 1890ին պաշտօնավարած է Նիկոմիդիա, յետոյ Արմաշ գիւղաքաղաքի մէջ, մինչեւ 1895: Դպրեվանքի այն ատենի վերատեսուչ Օրմանեան սրբազան որ այնքան գնահատած էր իր սիրած եւ փայլեցուցած այդ կրթարանին ուսումնական մատակարարութեան մէջ եւ որ ամէն մարդու չէր հաւներ, նոյնիսկ Իմաստասիրութեան դասը վստահեցաւ Տ. Անդրէասեանի:

1895ին Պոլիս գալով հաստատուեցաւ Սկիւտար եւ դարձաւ լաւագոյն ուսուցիչներէն մին Պէրպէրեան կրթարանին ուր տասնըմէկ տարի անընդհատ մնաց, սերունդներու ուսուցանելով մայրենի հայերէնը իր ոսկեղէնիկ գանձերով: Իր աշակերտներուն մէջ կը համրուին բազմաթիւ մատենագիրներ եւ ամէն ասպարէզի մէջ յաջողած անձնաւորութիւններ:

Երկար տարիներ պաշտօնավարած է նաեւ Ղալաթիոյ Կեդրոնական, Սկիւտարի Ս. Խաչի, եւ Գատը գիւղի Ազգ. վարժարանները մինչեւ զինադադար, նոյնպէս արդիւնաւորութեամբ:

Գ. Տ. Անդրէասեան այն հազուագիւտ ուսուցիչներէն է որ ուսուցչութիւնը «ապերախտ» ասպարէզ չեն համարեր, ինչպէս միշտ կ'ըսուի մեր մէջ: Սիրած է զայն եւ կը սիրէ դեռ իր այս տարիքին ու հանգստեան տարիներուն կը վայլէ ուր որ զինքը հրաւիրեն ուսուցանելու:

Բայց Տէր Անդրէասեան սահմանափակուած չէ միայն ուսուցչութեան մէջ:

Այսպէս, ան գրեթէ 1883 — 85 թըւականներէն սկսեալ նուիրուած է նաեւ գրչի ասպարէզին աշխատակցելով Գ. Սիմոն Գաբամաճեանի Ընտանիք ամսաթերթին, Եղիա Տէմիրճիպաշեանի Երկրագունդին եւ այն ատենուան Արեւելքին, նոյնիսկ Արամճեանի Փունջին:

1895ին երբ Պոլիս փոխադրուեցաւ, սկսաւ աւելի սերտ գրական աշխատանք մը, մանաւանդ խմբագրական ասպարէզը եւ անկէ ի վեր անընդհատ աշխատած է գրեթէ բոլոր թերթերու եւ պարբերականներու, մանաւանդ Մասիսի, Արեւելքի, Բիւզանդիոնի, Ծաղիկի, Մանզումէի էֆքեարի մէջ: Զինադադարին հրատարակած է Նոր Կեանք օրաթերթը մօտաւորապէս տարի մը, ուր հրատարակուեցան ջարդի ու հարստահարութեանց սարսափելի տեղեկատուութիւններ:

Գ. Եր. Տ. Անդրէասեան ոչ միայն խոր հայերէնագէտ մըն է, այլ նաեւ նոյնքան քաջ ֆրանսագէտ: Դպրոցէն չէ միայն որ ստացած է, այլ ինքնաշխատութեամբ: Ինքնաշխատութեամբ սորված է նաեւ անգլիերէն եւ եղած է երկար ատեն, Բիւզանդիոնի մէջ Լոնտոնեան թերթերու քաղաքական լուրերու թարգմանիչը:

Երբ ռուսեւճապոնական պատերազմը ծագեցաւ եւ պոլսահայ թերթերը երեք օր կը սպասէին եւրոպական թըղթերէն առնելու համար մանրամասնութիւններ, Տ. Անդրէասեան դիտեց որ վիեննական թերթերը օր մը կանուխ կուգան եւ սկսաւ գերմաներէն սորվիլ: Շատ չանցած, «Ն. Ֆ. Փրէսէ» կը թարգմանէր:

Այսպէս, թերթերու սիւնակներուն մէջ սկսած գերմաներէնէ այնքան գործածուող թարգմանեց Նիցչէի Այսպէս խօսեցաւ Զրադաշտը որ իր ուրիշ շատ մը աշխատութեանց հետ հրոյ ճարակ եղաւ Սկիւտարի հրդեհին (1921):

Ինք էր որ հայ ժողովուրդին ընծայեց ճաշակը Ֆրանց — Վերֆէլի վերջին նշանաւոր վէպին՝ Մուսա լեռան Քառասուն օրերը, վիեննական թերթի մը մէջ իր տեսած հատուածներէ հայերէնի վերածելով եւ յանձնելով «Յառաջ»ի, իսկ այժմ կը թարգմանէ ամբողջ գործը: Թարգմանած է նաեւ Ամերիկացի գրագէտ Էմըրսընի «Տիպար մարդիկ» շարքէն Նափոլէոնը, Կէօթէն ու Շէյքսփիրը, նաեւ աւստրիացի գիտնականի մը հրատարակած «Հայաստանի մէջէն» խիստ շահեկան երկին հայերէն թարգմանութիւնը ի լոյս ընծայած է:

Աշխարհաբարի թարգմանած է նաեւ մեր Շարականները, որոնց մէկ մասը հրատարակուած է, իսկ մնացեալը կը մնայ ձեռագիր՝ սպասելով գրասէր ու հաւատաւոր անձի մը բարեկամական օժանդակութեան:

Անհամար են իր հրապարակագրական յօդուածները օրուան ազգային եւ միջազգային խնդիրներուն մասին:

×

«Վէմ» ամսագրի խմբագրութիւնը հետեւեալ շնորհաւորագիրը ուղղած է Յոբելենական Յանձնաժողովին.—

Այսօր «Վէմ» հանդէսի խմբագրութիւնը գալիս է միանալու հրապարակային այն մեծարանքին, որ հայ հասարակութիւնը ցոյց է տալիս վաստակաւոր գործիչ Գ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանին իր գործունէութեան յիսնամեակի առթիւ: Ողջունում ենք ի սրտէ հայ գրքի ու գրչի արժանաւոր մշակին, հմուտ ուսուցչին ու հրապարակագրին, Հայոց լեզուի ճարտար վարպետին, ազնիւ մարդուն եւ քաղաքացուն իր տօնի առթիւ: Խոնարհում ենք իր նուիրումի եւ կամքի առջեւ, որ, գլուխը բարձր, յիսուն տարի անդադրում եւ անշեղ, քայլել է մեր հանրային կեանքի տատասկալից ուղիներով: Մաղթում ենք երկար կեանք եւ առողջութիւն՝ շարունակելու համար սիրած գործը հայ մշակոյթի տատասկոտ անդաստանում:

Ի դիմաց «Վէմ»ի խմբագրութեան՝
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

— o —

ՊԱՆԵԼՕ — ԲԱՇԱՆ.— Մայիսաեւանի բնակարանը Պանեէօ Բաշանի Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանի եւ համակրական ժողովներու սովորական վայրը դարձած է: Մայիս 26, կիրակի օր կէսօրէն ետք կազմուած էր դարձեալ ընդհանուր ժողով: Հոն էին գրեթէ բոլոր անդամուհիներն ու համակիրները, բոլորուած սեղաններու շուրջ լուռ կ'ունկնդրէին Տիկին Շահամեան՝ որ եկած է մասնաւորապէս Փարիզի շրջ. վարչութեան կողմէ խօսելու Կ. Խաչի նպատակին եւ հայ կնոջ դերի մասին: Ժամերը կը սահէին, մենք ներկաներս յուզումով կը հետեւէինք բոլոր խօսքերուն՝ որոնք գիտակից եւ հաւատաւոր շեշտով մեր մէջ կը սերմնէին նոր համոզումներ հայ իգական սեռի արժէքներու մասին: Կարմիր Խաչը պէտք է աշխատի լոյս աշխարհ բերել հայ կնոջ թաքուն բարեմասնութիւնները՝ որոնք չափազանց անհրաժեշտ են ներկայ իրական կեանքի դառնութիւնները մեղմացնելու համար:

Թէյասեղանը սկսած է, մթնոլորտին մէջ հոգեպարար շունչ մը կը սաւառնի, զուրզուրալից եւ մտերմական ակնարկներ իրարու հանդէպ: Օրիորդ մը կ'արտասանէ, Տիկին մը կ'երգէ իր ծննդավայրի երգերէն, ուրիշ մը խօսք կ'առնէ: Իրիկնամուտի պահ է, առանց ձանձրոյթի բոլորը չեն ուզեր բաժնուիլ հաւաքավայրէն: Հարց կուտամ ես ինծի, ինչո՞ւ Պանեէօ — Բաշանի բոլոր կիները եւ օրիորդները հոս չեն եւ Կարմիր Խաչի անդամուհի չեն դարձած եւ հայ կնոջ վայել առաքինի գործերու չեն մասնակցիր:

Ցեղոյ պատգամաւորական ժողովի բանաձեւերը կը կարդացուին շրջանի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ: Հոն արտայայտուած կը տեսնենք վարչութեան գործունէութեան գեղեցիկ հետապնդումները: Վարչութեան մէկ տարուան տեղեկագիրը ճոխ է եւ բովանդակալից: Պանեէօ — Բաշանի կազմը իր գոյութեան հազիւ մէկ տարին բոլորած իր շուրջը համախմբած է 40է աւելի անդամուհիներ: Հոն եղած են անոնք երբ հայ երախան կարիք եւ կարօտ պակաս ունեցած է. հիւանդներու սնարին մօտ եղած են երբ անոնց պակասած է բարոյական մըխիթարանքը եւ նիւթական անհրաժեշտութիւնը դեղի եւ դարմանի. հայ դպրոցին կարօտ աշակերտներու թուղթ եւ մատիտ կը բաժնեն, դասախօսութիւններ սարքուած են մանուկներու առողջապահութեան եւ ուրիշ բժշկական նիւթերու մասին, տրուած է ներկայացում մը Փարիզի մասնաճիւղին հետ, տօնածառ կազմակերպած են եւ բաժնած են նուէրներ Ցաւալջիմաւրացի աշակերտներուն եւ թաղին պզտիկներուն, մասնակցած են Մանուկներու Օրուան լայն բաժինով:

Տիկին Շահամեան իր գնահատական եւ քաջալերական խօսքով կը փակէ հաւաքոյթը գիշերուան ուշ ժամուն իր հետ տանելով լաւագոյն յիշատակները, պատգամներ եւ իր գիրքին գիտակից շրջանակ մը:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հին ձեռագիրներ

— • —

Հնութեանց պահպանութեան յանձնախումբին նախագահ, Թումեան, եւ օգնականը, Կարօ Ղաֆադարեան, Երեւանի «Կէօք» մզկիթին մէջ թաքնուած «անպէտ» գիրքերը եւ թուղթերու կոյտերուն տակէն երեւան հանած են աւելի քան 60 կտոր ձեռագիրներ, արաբերէն եւ իրաներէն, որոնք կը պատկանին ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն: Այդ ձեռագիրներուն մէջ, կրօնական գործեր, զատ (Ղուրան, վիպասանութիւն, ողբ, մեկնութիւն, կրօնքներու ուսումնասիրութիւն), կան նաեւ կարգ մը գրական ու գիտական մատեաններ, որոնց մէջ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են հետեւեալները.— Հաֆըզի, Վէհշիի, Բէյլեմի եւ ուրիշներու բանաստեղծութիւնները, Սաատիի «Պոստան ու Կիւլիստան» գործին հատուածներ, բառարաններ՝ արաբերէն, արաբերէն — իրաներէն, քերականութիւններ (Մեքքա, Ըվամիլ Սիւթի, Մոլլա Ալահիւ Բահման Ջամի, եւն.), քերթողական արուեստ, բարոյախօսութիւն, եւն.:

Ամէնէն արժէքաւորը այդ ձեռագիրներուն մէջ այն վիպերգութիւնն է, որուն մէջ Ֆիրդուսիի «Շահնամէ»ի շունչով եւ չափով կը նկարագրուին Լէնկթիմուրի եւ Ճինկիզխանի արշաւանքները Անդրկովկասի եւ Իրանի մէջ: Այդ վիպերգութիւնը, մասնագէտներու կարծիքին համաձայն, տըպագրուած չէ մինչեւ այժմ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

═ o ═

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Հայ ժողովուրդի մեծագոյն մասը տակաւին անտեղեակ է, որ Իթթիհատի ոճրային ծրագիրը պատրաստուած չէր միայն Թուրքիոյ Հայերու, այլ նաեւ Կովկասեան Հայերու, այսինքն հայ ժողովուրդի ամբողջութեան համար:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ օրերուն Կարնոյ մէջ գումարուած ընդհ. պատգամաւորական ժողովին Իթթիհատի կատարած ծանօթ դիմումը մէկ մասն էր պատրաստուող հայաջինջ ծրագրին: Անոնք կ'աշխատէին Դաշնակցութեան միջոցով հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ոտքի հանել Ռուսաստանի դէմ, որպէսզի նախ վտանգուի Կովկասի հայ ժողովուրդին գոյութիւնը, զայն թշնամացնելով ռուսական բանակին:

Այս առաջարկին ընթացք չտուաւ Դաշնակցութիւնը, առանց թափանցելու թրքական դաւադիր հոգին, այլ պարզապէս այդ պատերազմի մասնակցութենէն Թուրքիոյ համար միայն վնաս կը տեսնէր: Միւս կողմէն՝ կ'աշխատէր այնպիսի ընթացք մը բռնել որ հայ ժողովուրդը երկու պետութիւններուն մէջ եւս մնայ իր պարտականութիւններուն հաւատարիմ:

Ծրագրի այս մասը երբ անյաջող անցաւ, Իթթիհատ դիմեց երկրորդ մասին: Իր ուժերու մեծագոյն մասը կեդրոնացուց Կովկասի դէմ, քանի որ Ռուսաստանը իր ամբողջական պատրաստի ուժերը նետած էր արեւմտեան ճակատը, արագ յարձակողականով մը գրաւելու ամբողջ Անդրկովկասը, որու ընթացքին կը խորհէին կոտորել Անդրկովկասի ամբողջ հայութիւնը, որմէ յետոյ գործադրութեան պիտի դնէին Հայերու ամբողջական բնաջնջումի ծրագիրը:

Թրքական բանակի աջ թեւը, հրամանատարութեամբ Խալիլ փաշային, Ատրպատականէն կը փորձէր անցնիլ դէպի Արաքս գետի ափը, արեւելքէն շրջապատելու համար Անդրկովկասը: Իսկ ձախ թեւը զօրաբանակներու գըլուխն անցած՝ Էնվէր կ'աշխատէր յարձակիլ Անդրկովկասի արեւմուտքէն եւ կեդրոնէն:

Բարեբախտաբար երկու անսպասելի խոչընդոտներ կասեցուցին այդ ճակատագրական արշաւանքը: Անոնցմէ մին էր Անդրանիկի անխորտակելի դիմադրութիւնը Տիլիմանի մէջ, մինչեւ որ Զօր. Նազարբէկեանի զօրաբաժինը հասաւ եւ պարտութեան մատնեց Խալիլը, իսկ երկրորդը՝ ահաւոր ցուրտը եւ Տոփ. Մարգարեանի երեք օրուան դիմադրութիւնը Սարիղամիշի պատերուն տակ, մինչեւ որ հասան խազախներու գունդերը եւ խորտակեցին Էնվէրի գլխաւոր ուժերը՝ աջակցութեամբ հայ կամաւորական գունդերուն:

Այս ճակատագրական պարտութենէն յետոյ, այլ եւս Թուրքերը իրենց յոյսը կտրեցին Անդրկովկասը գրաւելէ եւ նախ այնտեղի Հայերը բնաջնջելէ:

Այս ծրագրին իբրեւ շօշափելի ապացոյց այն, որ Խալիլ փաշա Ատրպատականի մէջ սուրէ կ'անցընէր ամբողջ հայ բնակչութիւնը, իսկ Էնվէր Սարիղամիշի, Արտահանի, Օլթիի, Արտանուշի եւ Արդուինի մէջ կ'ոչնչացնէր բոլոր հայ գիւղերը, առանց խնայելու երեխաներու անգամ:

Ասկէ յետոյ էր որ Էնվէր գլխիկոր կը դառնար Կ. Պոլիս եւ կը ձեռնարկէր թուրք բանակի հայ զինուորներու զինաթափութեան ու կոտորածի ծրագրին վերջին արարուածին»:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՉԱՐԵՆՑԻ

═ o ═

Գրած էինք թէ խումբ մը գրողներ Մոսկուա մեկնած են Երեւանէն, «ծանօթացնելու համար հայ բանաստեղծութիւնը»:

Առաջին իսկ հաւաքոյթին, հայ գրողներու խմբակին նախագահ, Դրաստամատ Սիմոնեան, կը ներկայացնէ իր ընկերները գովասանական բառերով, յետոյ նոյն ձեւով կը ներկայացնէ նաեւ այն արուեստագէտները, որոնք մնացած են Երեւան: Խօսքը երբ կուգայ Չարենցի մասին, «տիպիկ» Դրաստամատ (Տէր) Սիմոնեան այսպէս կը ներկայացնէ Երեւանի երբեմնի պոռոտ բանաստեղծը, Չարենցը.—

«Եղիշէ Չարենցն իր ստեղծագործութեան առաջին իսկ օրերից եւ, դժբախտաբար, մինչեւ ամենավերջին օրերը, գտնւում է հին հայկական ազգայնական գրականութեան ազդեցութեան տակ: Խորհրդային քննադատութիւնն անդադար մատնացոյց է անում նրա սխալները, բազմակողմանի վերլուծման ենթարկելով եւ մերկացնելով դրանց դասակարգային էութիւնը: Եթէ Եղիշէ Չարենցը լրջօրէն չմտածի, թէ ո՛ւր է տանում նրան իր ստեղծագործական գիծը եւ ի՛նչպիսի ձգտում ունեն նրա ստեղծագործութիւնները, եթէ նա առաջուան նման չլսի թէ ի՛նչ է ասում նրան խորհրդային քննադատութիւնն, ապա՛ նա կարող է դառնալ դասակարգային թշնամու գաղափարական դիրքերի արտայայտիչը»:

Այս սպառնալիքը, որ կ'արտասանուի Մոսկուայի բեմէն եւ կը տպուի Պրավդայի մէջ, ենթադրել կուտայ մեզի թէ շնորհազրկուած է էպիկական լուսաբացի հեղինակը, եւ այժմ կը խորհի «Լիրիկական գիշերամուտի» մասին: Պէտք է արձանագրել նաեւ սա պարագան, որ դեռ քանի մը ամիս առաջ Չարենց, Մոսկուայի մէջ, կը մասնակցէր «խորհրդային գրողներու» համագումարին եւ «Պրավդա»ն մեծ գովեստով կը խօսէր իր մասին: Հիմա նոյն թերթը արձանագրել կուտայ սպառնալիքի մը, ուղղուած պաշտօնական բանաստեղծին, որ ոչ իսկ կըցած է, այս անգամ, մասը կազմել Մոսկուա ղրկուած հայ գրողներու խումբին:

Ի՞նչ անցաւ դարձաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═ • • ═

Ոչ միայն վէրքն վար ոջլոտած էի, եւ ոջիլները թուքի պէս կը թափէին, այլ եւ սանդուղէն նետուելով, ինքզինքս գետնէ գետին և պատէ պատ զարնելով, ձեռնակապերս միսիս մէջ խրած եւ ղատակներս թարախ կապած էին:

Լեզուս բանալու համար, մասնաւորապէս Զանկըրըցի ոստիկանին միջոցաւ հարցումներ կ'ուղղէին.

— Ունելիք կ'ուզե՞ս, ի՞նչ կ'ուզես:

Եւ երբ թարախոտած թեւերս կը ցուցնէի.

— Բժի՞շկ կ'ուզես:

Գոհ չէին մնար նշանացի արտայայտութիւններէս, եւ կ'ուզէին որ խօսիմ, խօսիմ, «տոքթէօր», «հէքիմ» ըսեմ:

Նորէն իրիկուն մը գլխուս վերեւ տեսայ նոր մարդ մը,— կարճահասակ, լաւ հագուած: Զգուշութեամբ մօտեցաւ, ձեռքերս բռնեց, նայեցաւ եւ հարցուց խեղճուկ հայերէնով մը.

— Ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես: Ես տոքթօր եմ:

Ապահովաբար բարձր պաշտօնատար մըն էր: Բայց ո՞վ ...

Յաջորդ օրը վիրաբոյժ մը եկաւ, ձեռքերս քակեց, վէրքերը մաքրեց, կապեց, եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեմ ուտել:

Ջէի ուզեր խօսիլ: Ոչ ալ ուտել:

Կը կարծեմ թէ առնուազն մէկ շաբաթ այսպէս անցաւ, անօթի — ծարաւ: Յետոյ նոր փորձ մը կատարեցին կաթ խմցնելու: Նորէն թափեցաւ կուրծքիս ի վար: Բայց երեւի քանի մը կաթիլ սպրդած էր բերնիս մէջ, որովհետեւ, քիչ յետոյ, ծարաւ մը զգացի եւ ջուր ուզեցի:

Մերժեցին, առաջարկելով կաթը խմել: Անդին հրեցի ամանը, բերանս կզպած, եւ աղաչեցի, աւազանը ցուցնելով եւ խմելու ձեւ մը փորձելով:

Քանի մը անգամ այսպէս կրկնելէ յետոյ, հերթապահ ոստիկանը ի վերջոյ համաձայնեցաւ պարտէզին ոստիկաններուն հետ, եւ գաւաթ մը գանելիք հեղուկ հանել տալով աղտոտ աւազանէն, բերաւ ձեռքս տուաւ:

Ա՜նքան ախորժակով խմեցի որքան եթէ վարդի օշարակ ըլլար:

Այլ եւս բացուած էր ախորժակս, եւ անդադար ջուր կ'ուզէի:

Գացին լուր տուին տեսչութեան: Ջուրին հետ, այս անգամ կաթն ալ պարպեցի: Յետոյ սկսայ թոթովել.

— Եէ... եէ... մէք... (եէմէք՝ ուտելիք):

Այնուհետեւ ինչ որ բերէին, կը լափէի առած գայլի պէս: Եւ միշտ անկուշտ, կը կակղէի.

— Եէ ... եէ ... մէք ...

Որպէսզի սորվիմ խօսիլ կամ ստուգելու համար թէ գիտակցութիւնս վերստացա՞ծ եմ, հերթապահ ոստիկանը կը հարցնէր.

— Էյի, նէ՞ եէմէք իսթէրսին, է՞թ, եումուրթա՞, փասուլիա՞:(Լաւ, բայց ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես, մի՞ս, հաւկի՞թ, լոբիա՞):

— Եէ ... եէ ... մէք:

Միայն Զանկըրըցի ոստիկանն էր որ միշտ համբերութեամբ կը լսէր այս եղանակը: Միւսները երբեմն կը ծաղրէին, երբեմն ալ կ'անարգէին, թէեւ ստիպուած էին լուր տալ տեսչութեան: Եւ եկողը նոյն հարցումը կ'ուղղէր.

— Սէօյլէ, եահու, նէ՞ եէմէք իսթէրսին. (Ըսէ՛, ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես):

— Եէ ... եէ ... մէք:

×

Տեսնելով որ բաւական կազդուրուած եմ — թէեւ անխօս եւ կիսախելագար — օր մը կօնք մըն ալ բերին, եւ բանտին ծառաներէն մէկուն յանձնարարեցին լուալ գլուխս տեղն ու տեղը, ամէն մը տաք ջուրով:

Անշուշտ չէք սպասեր որ նկարագրեմ այս լուացքն ու պարպուած զարշանքը (աղտ ու կեղտ):

Երբ ամէն բան վերջացաւ, յանկարծ ներս մտաւ Ալի Րիզա, եւ ետեւէն ալ մարդ մը՝ պայուսակը ձեռքը:

Բացին պայուսակը: Կէս առ կէս պարապ էր: Կարգով հագուեցուցին: Ձեռք մը սեւ հագուստ ունէի, հազիւ երկու անգամ հագած: Տաբատը եւ բաճկոնը հագցուցին,— երկուքն ալ նոր եւ մաքուր — իսկ երբ կարգը եկաւ պարեգօտին (ճաքէթ), տեսայ որ մաշած, պատռտած բան մըն է եւ մերժեցի:

— Պէնիմ ... պաշգա ... (Ըսել կ'ուզէի թէ իմս չէ):

Ա. Ր.— Ի՞նչպէս ալ ճանչցաւ: Եթէ քուկդ չէ, ուրեմն Գրիգորինն է (ակնարկելով Գ. Մերճանովի):

Եւ նորէն ուզեցին հաստատել թէ խելքս բացուած է, լեզուս ալ միասին:

Լուացքէն վերջը — կը կարծեմ թէ 12—15 օր մը անցած էր անկումէս մինչեւ այդ օրը — փոխադրեցին երկրորդ յարկը, միշտ առանձին սենեակ մը, բայց մահճակալով: Ոտքերուս շղթան ալ՝ գլխուս վերեւ:

Օրերով՝ տեսակ մը անասուն էի դարձեր, եւ, առտուն կանուխ, ժամը 5–6, տակուին խոհարարը չարթնցած, «եէմէ՛ք» կը պոռայի: (Ինչ որ բերած էին, յետոյ փակեցին Սալոնիկին մէջ բանուած հինգ հնչուն ոսկիով):

Այս՝ բնախօսական վիճակս էր, մարտի վերջերը (1916): Իսկ հոգեկա՞նը:

Կրակոտ այլ անբախտ Մառին, որ Վլատիմիրի կողմէ մատնուելով բանտարկուած էր (երկու ամիս), կը գրէ իր յուշատետրին մէջ, ձերբակալութենէս երկու ամիս յետոյ (1916 մայիս 20).

— «Երէկ տեսայ Շաւարշը, այնքան ընկճուած էր որ նոյն իսկ կարելի էր չճանաչնալ զինքը. տառապանքը, տանջանքը հիւծելէ աւելի տարբեր բան մը դարձուցեր էին զինքը. քաշուած էր կարծես, աչքերը փոխուած էին, արտայայտութիւնը ստացեր էր զարհուրելի խառնուրդ մը, վշտի, ատելութեան, անէծքի զարհուրելի խառնուրդ մը: Մօտեցայ իրեն, ժպտեր շրթունքիս, ուրախ էի այդ վայրկեանին, քոյրս տեսեր էի, տրամադրութիւններս մեղմ էին. ան չժպտեցաւ, ո՛չ, երազիս մէջ ժպտեր էր ան, աչքերուն անհուն խորութեամբ:Մինչդեռ ան կը նայէր քարացած ու խիստ, ձեռքերս երկարեցի, վարանեցաւ. վերջապէս մէկ ձեռքը տուաւ միայն եւ նստանք, խօսեցանք: Ի՞նչպէս բուկսանք, անիմաստ, անտրամաբանական. իր տանջանքէն մեռնիլ փորձեր է, մեռնիլ ուզեր է...»:

Այս տեսակցութիւնը կարդացած էին Բէչաա պէյի միջոցաւ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(17)

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՃԻԳԸ

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն ժողովի գացած էր ժամը 7ին, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար: Մթնոլորտը շատ կը յիշեցնէր 1926ի ամրան փոթորկալի օրերը, երբ Ֆրանքը թաւալգլոր ինկաւ եւ Պ. Էրիօ տապալեցաւ: Վարչապետը յենարանի մը կռթնցնելով իր վիրաւոր թեւը, սկսաւ խօսիլ տկար բայց լսելի ձայնով մը: Ճշմարիտ թէ խօսելու ժամանակը չէ, այլ գործելու: «Ֆրանքին դէմ կատարուած յանկարծական գրոհին պատճառները մասամբ արտաքին, մասամբ ալ, աւա՜ղ, ներքին են: Օտար չահագէտները յաջողակ են դրացի երկրի մը դրամը խորտակելու համար, իսկ դրամ խորտակողները միշտ կը սիրեն կրկնել իրենց խաղերը: Մեր նմտական անձկութիւնը դիւրին առս մը կը դարձնէ մեզ այն պայքարին որ կը մղուի դրամին գինը կտրելու համար: Գիրքեր, տետրակներ եւ թերթեր կը գործածուին այս նպատակին համար, մէջն ըլլալով հրատարակութիւն մը որ ձրի կը բաժնուի հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներու, երկու օրէ ի վեր: Կան նաեւ քաղաքապետական ընտրութիւնները: Օտար թղթակիցներ իրենց թերթերուն հեռագրեցին թէ այս երկիրը կը գտնուի յեղափոխութեան նախօրեակին, որովհետեւ քանի մը համայնավարական յաջողութիւններ արձանագրուած էին: Կ'ըսուէր նաեւ թէ գինուորական չնախատեսուած վարկեր ծանրօրէն կը ճնշեն պետական գանձին վրայ: Միայն չարաչահութիւնը ազդած չպիտի ըլլար Ֆրանքին վրայ, որ եւ րաչխաւորուած է Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստով, եթէ Ֆրանսացիները մտնուած չըլլային դուրսի խուճապին եւ իրենք ալ փախուստ չտային իրենց իսկ դրամին առջեւ: Անոնք որ կ'ուզեն կտրել դրամին գինը, պէտք է այդպէս ըսեն, եւ ոչ թէ երկու չուանի վրայ խաղան, մէկ կողմէ բողոքելով չարաչահութեան դէմ եւ միւս կողմէ մերժելով կառավարութեան պահանջած իրաւասութիւնները: Մինչեւ որ միջոցներ չունենանք վերահաստատելու այս երկրին վստահութիւնը իր դրամին վրայ, իր ապագային եւ բարօրութեան վրայ, ոչինչ ըրած պիտի ըլլանք: Ե՞րբ պիտի կեցնենք դրամին վայրէջքը: Ո՞ր սակին վրայ: Եւ ի՞նչ պիտի ըլլան վայրէջքին հետեւանքները: Ահա բուն հարցը, որ ոչ քաղաքական է, ոչ ալ անձնական: Երեսփ. ժողովին կ'իյնայ վճռել թէ Ֆրանքին գինը պիտի կտրուի՞ քանի մը շաբաթէն, թէ անհրաժեշտ միջոցները պիտի տրուին կառավարութեան, Ֆրանքը փրկելու համար: Լիազօրութիւն — ները պիտի տրուին կառավարութեան, եւ ոչ թէ անհատի մը: Այդ լիազօրութիւնները որ եւ է կերպով չեն պակսեցներ խորհրդարանին հեղինակութիւնը: Խորհրդարանը վարկաբեկած պիտի ըլլան անոնք որ այս գիշեր պիտի տապալեն կառավարութիւնը, որպէսզի լայն իրաւասութիւններ տան ուրիշ կառավարութեան մը, որովհետեւ նոյն ատեն Ֆրանքը նոր հարուածներ պիտի ստանայ: Վաղը երեսփ. ժողովը լիազօրութիւններ պիտի տայ որպէսզի ճամբան հարթուի Ֆրանքին արժեզրկման համար»:

Ինչպէս ըսինք, Պ. Ֆլանտէն չափազանց յուզուած եւ նուաղուն վիճակ մը ստացած էր, բեմէն վար իջած ատեն:

«ՎԱՂԸ ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐ Է»

Կէս գիշերէն վերջը, վերջին կոչը ուղղեց Պ. Էրիօ, յայտարարելով թէ վարչապետը իրեն յանձնած է գինքը ներկայացնելու պատիւը եւ թէ կը հաւանի որ լայն իրաւասութիւններ տրուին ոչ թէ մինչեւ 1935 դեկտեմբեր 31, այլ մինչեւ հոկտեմբեր 1, իսկ անոնց վաւերացման պայմանաժամը նշանակուի մինչեւ 1936 մարտ 13: Յետոյ յայտարարեց.

— «Վաղը մայիս 31 է, 15օրեակի հաշուեյարդար: Վճռական օր մը, անհունապէս տագնապալի պահ մը: Եթէ դուք չընէք այն ինչ ր անհրաժեշտ է, չարաչահութիւնը պիտի ծաւալի: Արդ, ես պարտականութիւն կը սեպեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել ոչ թէ օրուան, այլ վայրկեանին ծանրութեան վրայ: Այս գիշեր մենք պիտի պայքարինք չարաչահութեան դէմ: Վաղը պիտի տեսնէք որ «աճիօ»ով (փոխանակութեան սակ) հարստացողը պիտի անարգէ աշխատողին թշուառութիւնը: Յետոյ, մի մոռնաք որ բազմութիւններ ունինք աշխատանքէ զրկուած: Ես կ'ըսեմ ձեզի,— Ուշադրութի՛ւն: Կ'աղաչեմ ձեզի, — արթուն կեցէք: Զգուշացէք, սեղանաւորական եւ դրամական դէպքերուն մէջ կան վայրկեաններ ուր գահիթափը այնքան օճառուած է, լպրծուն է որ կարելի չէ կանգ առնել: Կրնաք գիտնալ թէ ո՛ւր կը սկսի գահիթափը, բայց չէք գիտեր թէ ո՛ւր կը վերջանայ: Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ,— Վաղը մայիս 31 է, իսկ հարցը՝ սա,— այս գիշեր պետութի՞ւնն է որ պիտի յաղթէ չահագիտութեան, թէ չահագիտութիւնն է որ պիտի յաղթէ պետութեան»:

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւնը

Երէկ եւ առջի օր հաղորդած էինք Զօր. Ըսմէթի ուշագրաւ ճառը՝ Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման մասին: Վարչապետը շեշտած էր թէ Թուրքիա առնուազն 500 օդանաւի պէտք ունի, եւ անհրաժեշտ է դրամ ճարել ատոր համար:

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ արդէն իսկ հանգանակութիւն մը բացուած է, ճարելու համար վարչապետին պահանջած վարկը, 30 միլիոն Թրքական ոսկի (մօտաւորապէս 375 միլիոն ֆրանք):

Ժողովուրդին օրինակ հանդիսանալու համար, երեսփոխանները որոշեցին հանգանակութեան յատկացնել իրենց մէկ ամսականը:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ փոխադարձ օգնութեան Մարմնի
եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ» Թատերախումբի
ի նպաստ տեղւոյս գործազուրկ եւ չքաւոր ընտանիքներու
Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Կիֆ-կիֆ սրահին մէջ
կը ներկայացուի՝ ԵՐԵՔ ՔՍԱՆԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ
Ռէժիսէօր՝ Աբրահամ Սարգիսեան

Յ. Ո. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աքճիւ» Ենթակոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիր. առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ջեկոյց՝ օրուան կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յակոբ Խաչատուրեանի բնակարանը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ առաջ, ժամը 9.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ս. Նազարեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. Իսահակեան:

ՓՐԻՎԱՅԻ «Յառաջ» խումբի ընկերները ու համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Քաֆէ տէ Ժարտէնի մէջ: Կը հրաւիրուին Ս. Ժիւլիէնի եւ Շալամոնի բոլոր ընկերները: Ներկայ կ'ըլլան Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
վաղը, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ ՄԷՋ (կայարանին դիմացը)
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Լ. ԶՕՐՏԻԿԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— Օրիորդ Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Տիկին Ս. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՒՊՈՅԵԱՆ (երգ), դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ, Յ. ԵՐԿԱՆԵԱՆ, Ս. ՃԻՀԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի
«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ
եւ մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ.ի եւ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին ՔԻՒՐՍԱԼԻ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**
երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւայլն.:
Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. **ԱՂԵՔՍ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէմֆոնիք Օրքէսթրը՝ կը մասնակցին Պ. Պ. Եղիայեան (ջութակ), Ա. Մելքոնեան, Խ. Գրիգորեան, Վ. Շահպազեան (ջութակ), Գրիգոր Յովհաննէսեան (ֆլիւթ), Զարեհ Մոսկոֆեան (Հավայեան կիթառ), Օր. X. (դաշնակ), մեներգ՝ Օր. Ծով. Տէր-Պետրոսեան, Պ. Պ. Ա. Աւետիսեան եւ Ա. Զանտըեան: Կ'արտասանեն՝ Տիկ. Վ. Գրիգորեան եւ Ա. Հացագործեան: փոքրիկն՝ Գըրըքճեան կը պարէ կովկասեան պարեր:

Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ խնջոյք մինչեւ լոյս

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.: Անգործներու մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Լիոնէն հրաւիրուած են՝ Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան (երգ), Պ. Պ. Վ. Զանտըեան (երգ) եւ Ա. Մելքոնեան (ջութակ): Արտասանութիւն կարող ուժերու կողմէ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
կազմակերպուած՝ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
S. F. I. O.ի սրահին մէջ, Place Capitole
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՊԻՆԻԿՕՍԵԱՆ**

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՊՐ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184, BLD. ST. GERMAIN - Métro: St. Germain des Prés

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ
ԵՒ Տ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԻՐԵՆՑ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԵՐԵՆ
ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ. ՏԻԿ. Հ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ,
Պ. Պ. Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Գ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, Ս. ՍԻՆԵՄԵԱՆ
Խօսք՝ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ կողմէ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած «Ս Ի Փ Ա Ն» երգչախումբին կողմէ
Տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Salle de Géographie, 184 Bld. St Germain.
Կը խօսի՝ ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԻԵԱՆ

Նիւթ.— ա) Հինգ ազատ արուեստները: բ) ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը՝ երաժշտութեան մէջ: Բազմաթիւ օրինակներով կը բացատրուին երաժշտական զանազան կտորներ: Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը՝ ազատ է:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

1/10 տոմսակը կ'արժէ	10	ֆրանք:
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք:

Դաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԾԱՆՕԹ.— Եօթներորդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒՆԻՍԻ 11ին:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿԸ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ

ԵՒ

Demi-GrossisteՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Համբաւաւոր ROQUEFORT Ընկերութիւնը վերսկսած է ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐի պատրաստութիւնը: Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը յանձնած է

Պ. **H. SIMONIAN**ի

1, Rue MONTÉDOUR, Դ. յարկ, սենեակ թիւ 4, ՓԱՐԻԶ (1):

Ամենահամեղ ճերմակ պանիր ամենաաժան գիներով: Ձեր շահուն համար անմիջապէս դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին:

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 31ի Ուրբաթէն մինչեւ Յունիս 6ի Հինգշաբթի գիշերը Odéon de Marseilleի մէջ, պիտի կատարէ ֆաքիրական իր հետաքրքրաշարժ փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են: Ամէն օր ցերեկոյթ եւ երեկոյթ:

Մարսէյլ բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Վիէի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բարսեղեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն՝ փոքրիկն Ժորժ Բարսեղեանի դառնագէտ մահուան առթիւ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. ԿԵԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

— • —

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը այսու կը յայտնէ թէ՝ համաձայն Փարիզի Հայ Գաղթականաց Միացեալ Ցանձնաժողովին կողմէ մեզի հաղորդուած տեղեկութեան, Աշխատութեան նախարարութիւնը յատուկ քննիչ մը նշանակած է, որ ի մօտոյ պիտի գայ Մարսէյլ, նախապէս Առաջնորդարանիս մէջ արձանագրուած եւ նախարարութեան զրկուած հայ գործազուրկներուն ցուցակէն առաջնորդուած, քննութիւններ կատարելու:

Արդ, բոլոր անոնք որ Փետրուարի ընթացքին Առաջնորդարանի մէջ կազմուած գործազուրկներու ցանկին մէջ չեն մտած, ըլլան Մարսէյլէն թէ արուարձաններու մէջ ապրողներ, Մայիս 27 Երկուշաբթիէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարան արձանագրուելու համար՝ ի ձեռին ունենալով նախորդներու նման իրենց Շօմաժի եւ ինքնութեան քարթերը (Carte d'Identité), նաեւ իրենց չքաւորութիւնը հաստատող վկայագրերը, արուարձաններու մէջ ապրողները իրենց Թաղական Խորհուրդներէն, իսկ Մարսէյլի մէջ գտնուողները իրենց Հայրենակցական միութիւններէն:

Առաջնորդարան կը հրաւիրուին արձանագրուելու համար նաեւ՝

Ա.— Անոնք, որոնք նախապէս արձանագրուած ըլլալով, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակներ ունին:

Բ.— Անոնք, որոնք վերջերս հարիւրին տասը օրէնքի համաձայն աշխատանքէ հանուած եւ ներկայիս անգործ են:

Գ.— Անոնք, որոնց ինքնութեան թուղթերու նորոգումը որպէս աշխատաւորի մերժուած են եւ կրնան մերժուիլ գժբախտաբար հետզհետէ:

25 Մայիս 1935

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— ○ —

Sociétés Savantesի սրահներուն մէջ
28, Rue Serpente, Paris (6e)
Métros: St. Michel et Odéon

4 Յունիս, երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, նախագահ՝ ՓՐՕՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ 1.— Սրճամոլութիւն՝ Տօքթ. Տէր Անդրէասեան, 2.— Ծխամոլութիւն՝ Տօքթ. Այվազեան, 3.— Տան առողջապահութիւն՝ Պ. Կ. Բասմաջեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» · · «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Ինձ կոչում են Ջալլաթ, դա իմ իսկական անունը չէ, դա իմ մականունն է, որ նշանակում է դահիճ: Այդ մականունը ստացայ ես ոչ թէ նրա համար, որ դահճի պաշտօն եմ կատարել, այլ նրա համար, որ շատ արիւն եմ թափել, բայց ոչ անմեղ արիւն... Իմ հայրը Ղարադաղ գաւառի հայ մելիքի տնտեսն էր: Մելիքը չափազանց հաւատարմութիւն ունէր դէպի նա եւ համարեա իւր տնտեսահետ կեանք վարելով, ընդունել էր նրան: Մելիքը միշտ պարսից խաների հետ կեանք վարելով, ընդունել էր նրանց շատ սովորութիւնները: Նրա ընտանեկան կեանքը, բարքը, վարքը, կատարեալ պարսկական էր, պակաս էր հարէմը միայն, պակաս էին սեւամորթ ստրուկներ եւ ներքինի ծառաներ, որ նրա տունը մահմեդական ընտանիքի ճիշդ կերպարանքը ստանար: Շատ անգամ պատահում էր, որ հայրս մի որ եւ իցէ բան էր գնում մելիքի տան համար, եւ տալիս էր ինձ տանել այնտեղ: Ես աւելի ուրախութեամբ էի կատարում հօրս պատուէրը, երբ մի բան պէտք էր տանել մելիքի կանանոցը: Ամէն անգամ, այնտեղ մտնելու ժամանակ, մելիքի աղջիկները, աղախինները շրջապատում էին ինձ, «ի՞նչ ես բերել» հարցնում էին, եւ ամէն կողմից վերապրծնելով, սկսում էին խլլել իմ տարած փաթեթները: Իսկ երբ իմ տարած բաները աղջիկներին չէին պատկանում, նրանք հանաքներ էին անում ծիծաղում էին իմ վրայ, ջղայրացնում էին ինձ, իսկ ես ամօթից քրտնած, կարմրած, հեռանում էի նրանցից: Ես թէեւ արդէն հասակ առած պատանի էի, բայց ինձանից չէին քաշւում, ինձ վրայ նայում էին որպէս տան աղայի վրայ:

Մելիքը, մահմետականների սովորութեանը հետեւանքով ունէր մի քանի կնիկներ: Նրա առաջին կինը մեռած էր որից մնացել էր մի աղջիկ միայն, որին կոչում էին Սանամ: Խորթ մայրերը, որպէս սովորաբար լինում է, վատ էին վարւում Սանամի հետ եւ շատ բաներում խտրութիւն էին դնում նրա եւ իրանց զաւակների մէջ: Սանամը զրկուած էր մայրական սէրից, զրկուած էր առհասարակ ընտանեկան քաղցրութիւնից: Ես շատ անգամ հանդիպում էի նրան արտասուքը աչքերում, բայց նա ինձ ոչինչ չէր ասում, նա վաղուց սովորել էր իւր վշտերը թաղցնել իւր սրտում: Հայրը զբաղուած լինելով իւր գործերով, նրա վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում: Պատահում էր, երբ աղջիկների հագուստի համար զանազան թանկագին իրեր էր տանում ես, երբ Սանամը բաժին չէր ստանում, նա իսկոյն լռութեամբ հեռանում էր, առանձնանում էր մի տեղ, եւ անձնատուր էր լինում խորին տխրութեան:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան, թէ Սանասարեան բարերարի եւ կտակակատար Եղեանցի յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիր. օր: Սանասարեան նախկին սաները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ Սան. Միութեան ընդհ. ժողովին որ տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, նախքան պատարագը, ժամը 9.30ին, եկեղեցիին վերնայարկը:

Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Բարձր-Հայքի Հայրենակիցներու ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Մօնթրէօյլ Լա Պուազիէր, Պիւօ Թապայի սրահը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Առնել 95B. օթօպիւսը Րէփիւփլիքէն կամ Փորթ տը Լիլայէն եւ իջնել վերջաւորութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՍՐԹԽԵՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 2 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2821

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթի փոխարէն կիրակին հռչակելով հանգիստի օր, Նոր Թուրքիան նոյն հիմնական քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ,— նորոգուիլ եւ հարթել անցեալին բոլոր հետքերը:

Այն բոլոր յեղաշրջումներէն յետոյ որ կատարուեցան 1922էն ասդին, միշտ սեղանին վրայ էր ուրբաթը կիրակիի վերածելու խնդիրը:

Տարիներու ընթացքին, քանի մը անգամ իմացանք թէ այսօր վաղը կը գործադրուի փոփոխութիւնը: Սակայն յետաձգուեցաւ եւ ընդհակառակն պայման դրուեցաւ որ ոչ-իսլամներն ալ պահեն ուրբաթի հանգիստը:

Արդարեւ, ոչ-Թուրքերու դպրոցներն ալ կը փակուէին ուրբաթ օր, եւ այն հանգիստաւոր պատարագները որ սահմանուած էին միայն կիրակի օրերու, ընդհանրապէս կը կատարուէին ուրբաթ օրերը:

Կը թուի թէ կառավարութիւնը կ'ուզէր ժամանակ շահիլ, թէ խնդիրը բազմակողմանի քննութեան ենթարկելու եւ թէ միտքերը պատրաստելու համար:

Ներկայ Ազգ. Մեծ Ժողովը (Գամութայ) ամէնէն յարմարն էր, միաձայն քուէարկելու համար այս օրինագիծը: Մանաւանդ որ, կազմը աւելի երիտասարդական է եւ ունի արտակարգ առաւելութիւն մը,— 16 կին երեսփոխան:

Նոր օրէնքը հետեւանք է ոչ միայն միջազգային — տնտեսական հարկադրանքներու, այլ եւ ներքին — ընկերային առաջադրութեանց:

Այս հիմնական փոփոխութիւնն ալ կատարելով, քամալականութիւնը կ'ուզէ ապացուցանել թէ միանգամ ընդ միշտ ջնջուած են բոլոր խտրութիւններն ու նախապաշարումները, ցեղային, կրօնական թէ կրթական:

Անշուշտ միեւնոյն բաները չեն օրէնքի մը քուէարկումը եւ գարաւոր, արմատացած հոգեբանութեան մը փոփոխութիւնը:

Եւ սակայն, չմոռնանք թէ որ եւ է փոփոխութիւն իրեն հետ կը բերէ նոր սովորութիւններ ու բարքեր:

Երբ ֆէսը նետեցին եւ քօղը պատռեցին, մերձեցման գետին մը հաստատուեցաւ Թուրքին եւ ոչ-Թուրքին միջեւ:

Երբ կրօնականի փոխարէն պարտաւորիչ հռչակեցին քաղաքային պսակը, խութ մը եւս հարթուեցաւ:

Երբ լատիներէն տառերը պարտադրեցին, ոչ միայն դիւրացաւ Թուրքերէնի ուսումը, այլ եւ ճամբայ մը եւս բացուեցաւ Թուրքէն դէպի ոչ-Թուրքը եւ փոխադարձաբար:

Ու երբ Թուրք հանրմը — այժմ պայան — սկսաւ թեւ թեւի պտտիլ այրերու հետ, զբօսարան եւ պարահանդէս յաճախել, պարել, ըմպել երեսը բաց եւ սիրաբանիլ առանց ազգի խտրութեան, — արդէն նոր մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր:

Գոնէ Պոլսոյ մէջ 17-20 տարեկանները այլ եւս ինքնուրոյն սերունդ մը կը կազմեն, առանց ազգի խտրութեան, թրծուելով միեւնոյն հոգեբանութեամբ,— թրքութիւն եւ արդիացում:

Միւս կողմէ, արդէն իսկ սովորական երեւոյթներ են խառն ամուսնութիւնները:

Չենք գիտեր թէ ինչ թիւ կը կազմեն այն ոչ-Թուրքերը որ օրինապէս կ'ամուսնանան Թրքուհիներու հետ:

Բայց իրողութիւն է որ բազմաթիւ հայ — անշուշտ նաեւ յոյն եւ հրեայ — աղջիկներ արդէն ամուսնացած կամ նշանուած են Թուրքերու հետ, փոխադարձ հաւանութեամբ:

Ի՞նչ տարակոյս որ այժմ աւելի պիտի մտերմանան յարաբերութիւնները, աւելի պիտի ընդարձակուին մերձեցման շրջանակները, քանի որ շաբաթական դադարի խտրութիւնն ալ ջնջուեցաւ:

Այսուհետեւ ամբողջ Թուրքիան նոյն օրը պիտի հանգստանայ, միեւնոյն օրը պիտի զուարճանայ, պիտի պտտի, այցելութիւններ պիտի փոխանակէ եւ հանդիպումներ պիտի ունենայ սրահներու կամ բացօդեաներու մէջ:

Ճիշդ է որ, երբ ուրբաթն էր հանգստի օրը, ոչ-Թուրքերն ալ դադար կ'ընէին: Բայց ուրբաթը այն դերը չէր կրնար կատարել ինչ որ պիտի կատարէ այժմ կիրակին, իբրեւ պաշտօնական օր, անխտիր բոլորին համար:

Հինը քանդելու, նոր հոգեբանութիւն կամ ակնախտիղ նորութիւններ ստեղծելու տրամադրութիւնը շատ աւելի զօրաւոր է այսօր, քան տարիներ առաջ:

Եւ կը թուի թէ կիներն են որ տիրական դեր կը կատարեն այս թաւալման մէջ:

Անցեալ շաբթու ոմն Մուսա Պոլսոյ նախկին մզկիթներէն մէկուն անկիւնը կծկուած, կը մոլար, իբրեւ քարոզ.

— «Կիները շատ բաց կը պտտին (աչքէ – սաչքգ): Ամառը ե-կաւ: Ա՛լ աւելի պիտի բացուին: Էրիկ մարդիկ, դուք ալ ձեր պեխերը կը կտրէք: Այս ձեւով «կեավուր» պիտի դառնաք»:

Թերթերը այս լուրը կուտան ծաղրելով, իբրեւ ափեղցփեղ զուարճալիք: Եւ ի՞նչ,— «Ունկնդիրներէն երկու կիներ ոստիկանութեան լուր տալով, Մուսա կը ձերբակալուի»:

Տակաւին շատ հարեւանցի ակնարկ մը նետած եղանք թրքական խմորումներու մասին, հետեւելով առօրեայ կեանքին:

Այդ խմորումները թէ կը ձգտին երիտասարդացնել եւ արդիացնել Թուրքը, եւ թէ փութացնել փոքրամասնութեանց լուծումը:

Քանի կը նուազին փոխադարձաբար խրտչելու պատրուակները, անշուշտ այնքան կը հարթուի ճամբան դէպի մերձեցում եւ նոյնացում:

Ահա վերջին պատեհութիւնը — կիրակի՝ փոխան ուրբաթի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ 24 ԺԱՄԷՆ

ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՀԻՆԵՐ ԵՆ

Զոյգ անպաշտօն նախարարներ

Պ. Ֆէրնան Պուիսօն, երեսփ. Ժողովին նախագահը, յաջողեցաւ նոր դահլիճը կազմել ճիշդ քսանըչորս ժամէն: Ֆլանտէնի դահլիճը ինկած էր հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1ին: Պուիսօնի դահլիճին կազմութիւնը վերջացաւ ուրբաթէն շաբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1.15ին: Քիչ անգամ այսքան կարճ տեւած է նախարարական տագնապ մը:

Նոր դահլիճին անդամներէն 11ը միեւնոյն պաշտօնները կը վարէին Ֆլանտէնի դահլիճին մէջ: Անպաշտօն նախարարներու թիւը բարձրացած է չորսի, — Մարաջախտ Փէթէն, Քայեօ, Էռիօ եւ Լուի Մառէն: Մարաջախտը, որ պատերազմական նախարար էր Տումէրկի դահլիճին մէջ, կը համարուի մարմնացումը բարոյական հեղինակութեան, Էռիօ եւ Լուի Մառէն արդէն անդամ էին Ֆլանտէնի դահլիճին, իսկ Քայեօ ելմտական նախարար եղած է պատերազմէն առաջ եւ մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ մասնագէտ:

Նոր դահլիճին մէջ, վարչապետ Պ. Պուիսօն ստանձնած է նաեւ ներքին նախարարութիւնը: Ելմտական նախարարն է Պ. Մորիս Փալմատ: Անփոփոխ կը մնան արտաքին (Լավալ), դատական, պատերազմական, ծովային, կրթական, օդանաւային, թղթատարական, առեւտրական նաւատորմի նախարարները: Աշխատանքի նախարարութիւնը ստանձնած է Պ. Ֆրոսար, որ այս պատճառով հրաժարեցաւ ընկերվարական կուսակցութենէն:

Նոր դահլիճն ալ լիազօրութիւն պիտի պահանջէ

Նոր դահլիճը երեսփ. Ժողովին պիտի ներկայանայ երեքշաբթի օր, կարդալու համար իր ծրագիրը: Պ. Պուիսօն եւս լայն իրաւասութիւններ պիտի պահանջէ, չարաշահութիւնը խափանելու եւ ելմտական-տնտեսական վերականգնումը գլուխ հանելու համար:

Նոր վարչապետը, որ մասնագէտ մըն է խորհրդարանական սովորութեան, 1927էն ի վեր կը վարէ երեսփ. Ժողովին նախագահութիւնը: Նախապէս ընկերվարական էր, բայց հրաժարեցաւ 1934ին, յաջողցնելու համար Տումէրկի դահլիճին կազմութիւնը:

Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրը ընդունելէ անմիջապէս վերջ, Պ. Պուիսօն առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն հետ: Իր ծրագիրն էր կազմել կարելի եղածին չափ լայն եւ միացեալ դահլիճ մը, որպէսզի կարենայ բացառիկ իրաւասութիւններ ստանալ եւ գործել: Տարակոյս չկայ թէ համայնավարները պիտի մերժէին մասնակցիլ, բայց ընկերվարականներու մասին մեծ յոյսեր ունէր Պ. Պուիսօն, իբրեւ նախկին ընկեր: Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը մերժեց մասնակցիլ, այն պատճառաբանութեամբ թէ Պ. Պուիսօն իր դահլիճին մէջ պիտի առնէ «այնպիսի մարդիկ որոնք բնական դաշնակիցներն են այն քաղաքական եւ տնտեսական ուժերուն որոնց դէմ պէտք է պայքարիլ»: Միւս ընկերվարական մանր խմբակցութիւններն ալ հետեւեցան այս օրինակին, յայտարարելով թէ միայն որոշ պայմաններու մէջ կրնան օժանդակել նոր դահլիճին:

Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը յարուցին արմատական ընկերվարականները եւ քիչ մնաց որ ջուրը իյնար դահլիճին կազմութիւնը: Արմատականները մերժեցին որ եւ է աջակցութիւն, առանց նախապէս գիտնալու թէ նոր վարչապետը ինչ կ'ուզէ ընել բացառիկ իրաւասութիւններ պահանջելով եւ ո՛րքան ատենի համար: Այնպէս որ, Պ. Պուիսօնի շուրջը կը մնային միայն կեդրոնի խմբակցութիւնը եւ կարգ մը աջակողմեան հոսանքներ: Ուրբաթ կէսօրէն յետոյ, արմատականները գոհացում ստացան, երբ նոր վարչապետը հաղորդեց իր ծրագրին գլխաւոր կէտերը: Արմատականները հաւանութիւն յայտնելով, հաղորդեցին թէ պիտի մասնակցին նոր դահլիճին:

Մինչ այս մինչ այն, Պանք տը Ֆրանսի կառավարիչը աւելի քան մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը կ'ունենար հանրապետութեան նախագահին հետ:

Ֆրանքին արժէքը պիտի պահուի

Իր խորհրդակցութեանց ընթացքին, նոր վարչապետը զեկոյց մը հաղորդած էր խորհրդարանական խմբակցութեանց վարիչներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Պ. Պուիսօն քանիցս հաստատած է թէ որքան հոգածու է պահպանելու խորհրդարանական առանձնաշնորհները: Ներկայ պարագաներու հարկադրանքին տակ է որ կը խորհի անհրաժեշտ իրաւասութիւնները պահանջել խորհրդարանէն, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԴՐԱՄԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ եւ ամէն օրէնսդրական միջոց ձեռք առնելու, որպէսզի ելմտական կացութիւնը շտկուի եւ ազգային տնտեսութիւնը վերականգնանայ:

Արդէն իսկ դատական հետապնդումներ կը կատարուին, երեւան հանելու համար Ֆրանքին դէմ սարքուած խաղերուն պատասխանատուները: Ուրբաթ օր խուզարկուեցան կարգ մը սեղանաւորական հաստատութիւններ: Քննութիւն մը կատարուեցաւ նաեւ «Փըթի Ժուռնալ»ի խմբագրատան մէջ: Թերթին ընդհ. տնօրէնը հարկադրուեցաւ ներկայացնել իր հաշիւները եւ յայտարարեց թէ ոչ անձամբ, ոչ ալ երրորդի մը միջոցաւ ֆրանք, տոլար, ստերլին կամ ուրիշ որ եւ է դրամ ոչ գնած, ոչ ալ ծախած է:

Այս առթիւ թերթին խմբագրութիւնը կը մեղադրէ Պ. Ֆլանտէնը, ըսելով թէ «սոր վրէժ մը» լուծել ուզեց վերջին պահուն: (Նախկին ելմտական նախարար Պ. Ռէյնօ ատենէ մը ի վեր այս թերթին մէջ կը պաշտպանէր Ֆրանքին արժեզրկման օգուտները):

Ամէնէն կարեւոր խուզարկութիւնը կատարուեցաւ Թիմէն եւ ընկ. դրամատան մէջ, որուն տոմարները պիտի քննուին մասնագէտ համարակալներու կողմէ, ճշդելու համար թէ օրինազանցութիւններ կատարուա՞ծ են: Ուրբաթ առտու կանուխ, 15 — 20 դատական պաշտօնեաներ քննութիւն կատարեցին ոչ միայն սեղանաւորական հաստատութեանց, այլ կարգ մը անհատներու բնակարաններուն մէջ, երեւան հանելու համար կասկածելի գործողութիւնները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՏԷՍԻՆ, 31 Մայիս (Յատուկ).— Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ Պատգմ. Ժողովը բացուեցաւ երէկ, հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան մէջ: Ներկայ էին 24 պատգամաւորներ հետեւեալ շրջաններէն.— Ալֆորվիլ (2), Անկիէն (1), Արնուվիլ (1), Իսի լէ Մուլինօ (3), Լիոն (1), Կարտան (1), Կրընօպլը (1), Մարսէյլ (1), Նիս (1), Շավիլ (1), Պորտօ (1), Պուա-Գոլոմպ (1), Ռոման (1), Վիէն (1), Տէսին (1), Փարիզ քաղաք (3), Քաշան-Պանեէօ (1), շրջ. վարչութիւն (1), Ամերիկայի կեդր. վարչութիւն (1):

Ժողովը իր առաջին նիստին զբաղեցաւ նախապատրաստական աշխատանքներով, ընտրեց իր դիւանը եւ յանձնախումբը: Որոշեց խորհրդակցական ձայնով հրաւիրել բարեկամ հայր. միութիւններէ մէկ մէկ ներկայացուցիչ, ինչպէս եւ «Յառաջ»ի թղթակիցը: Կէսօրէն յետոյ, երկրորդ նիստին լսուեցան շրջաններու գրաւոր զեկուցումները:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱԿՑԻ ՄԸ ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾԸ

Երէկ Պլիտայէն (Ալժերիա) ստացանք հետեւեալ ցաւալի տեղեկութիւնը.

—Մայիս 27ին հեծելանիւի մրցում մը սարքուած էր, որուն մասնակցեցան մեր ընկերներէն Պ. Պ. Գազանճեան եւ Արզումանեան (Անշէն Որբուկ): Այս վերջինը իր յաղթանակի վերջին պահուն իր հեծելանիւով զառիվայր շրջեցաւ, ստանալով բաւական ծանր վէրքեր: Այս առթիւ կը յայտնենք մեր բոլորին ցաւակցութիւնները իրեն եւ իր բոլոր պարագաներուն, մաղթելով արագ ապաքինում: — ՂԵՒՈՆԴ

Սակարանը բաց էր եւ հանդարտ

Ուշագրաւ է որ, հակառակ դահլիճի տագնապին, ոչ հանրութիւնը արտակարգ յուզման մատնուեցաւ, ոչ ալ սակարանը, որ չէր գոցուած ուրբաթ օր: Ոսկիի արտահոսումը թէեւ շարունակուեցաւ, բայց ոչ այնպէս ինչպէս չորեքշաբթի օր, երբ մէկուկէս միլիառ ֆրանքի ոսկի դուրս ելած էր Պանք տը Ֆրանսի նկուղներէն: Ֆլանտէնի դահլիճին անկման վրայ, ոչ միայն ֆրանքը ամուր մնաց, այլ եւ գգալի բարձրացում ունեցան պետական արժեթուղթերը, կարգ մը պարագաներու մէջ մինչեւ 3 ֆրանք: Անոնք որ ոսկի գնելու կարողութիւն չունէին, օտար դրամ կը գնէին, բայց հրապարակը չխանգարուեցաւ: Անգլ. ոսկին, որ 75.15էր չորեքշաբթի օր, 75.29ի բարձրացաւ ուրբաթ, իսկ տոլարը մնաց 15.19ի վրայ:

Մեծ զարմանք չպատճառեց նաեւ Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական հաշուեկշիռը, որուն համաձայն մինչեւ մայիս 24 ոսկիի կորուստն եղած է 3 միլիառ 166,000,000 ֆրանք: 179,000,000 ֆրանք արժողութեամբ ոսկի շոգենաւ դրուեցաւ ուրբաթ օր, Շէրպուրկէն, եւ քանի մը հարիւր միլիոն ալ՝ ուրիշ նաւերով կամ օդանաւերով, բայց արտահանումը նախատեսուածէն աւելի չէր:

Քանի մը գիծեր՝ նոր վարչապետին կեանքէն

Պ. Ֆէրնան Պուիսօն, որ Գ. Հանրապետութեան 98րդ դահլիճը կազմեց, առաջին անգամ է որ վարչապետութեան կը կոչուի: Իր քաղաքական ասպարէզը սկսած է իբրեւ երեսփոխան, 25 տարի առաջ, գործօն դեր կատարելով օրէնսդրական աշխատանքներու մէջ: Երեսփ. Ժողովի ամէնէն ժողովրդական նախագահներէն մէկը եղած է, տիրաբար վարելով այդ պաշտօնը 1927էն ի վեր: Մասնաւոր կարողութիւն մը ունի յաջողութեամբ վերահաստատելու բարեկարգութիւնը՝ փոթորկալի նիստերու պահուն: Հզօր անհատականութիւն մըն է եւ առանց վերապահութեան կը յայտնէ իր մտածումը: Ծնած է Ալժերիա, 1874ին: Երբ երեսփոխան ընտրուեցաւ Մարսէյլի մէջ (1909), գործարանատէր էր: Այդ օրէն ասդին միշտ վերընտրուած է: Մեծ պատերազմին, Քլէմանսոյի օրով, յաջողութեամբ վարեց առեւտրական նաւատորմը, որմէ կախում ունէին Ֆրանսայի ուտեստի եւ ռազմամթերքի փոխադրութիւնը: Անցեալին մէջ մերժած է ստանձնել վարչապետութիւնը:

Նախագահ Ռուզվելթը կը պահանջէ արդիացնել ամերիկեան Սահմանադրութիւնը

Գրած էինք թէ վեր ի վայր շրջուած է նախագահ Ռուզվելթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, իբրեւ հետեւանք գերագոյն ատեանի վճիռին, որ հակասահմանադրական կը հռչակէ անոր տրամադրութիւնները: Այս վճիռէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, նախագահ Ռուզվելթ խօսք առաւ ուրբաթ օր եւ դառնօրէն քննադատեց տրուած վճիռը: Բացատրեց թէ այդ վճիռը կը սպառնայ ամբողջովին խորտակել տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը եւ իրբեւ ելք յայտնեց թէ կրնայ սահմանադրական համաքուէ մը հրաւիրել, որպէսզի «վերատին գրուի սահմանադրութիւնը, համաձայն 20րդ դարու պայմաններուն»:

Արդէն իսկ բազմաթիւ գործատէրեր սկսած են կրճատել աշխատավարձքերը եւ աւելցնել աշխատանքի ժամերը:

Գալուստ Կիւլպէնկեան եւ զաւակները

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԴԱՒՐԱԾ

Թուրք պաշտօնաթերթի 19 մայիս 1935ի թիւին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ որոշմնագիրը.—

« Համաձայն ներքին գործավարութեան 18 ապրիլ 1935 թուակիր պաշտօնագրին, գործավարներու խորհուրդը 25 ապրիլ 1935ի իր նիստին որոշեց հպատակութենէ դադրեցնել Պոլիս, Գատըգիւղ, Ճաֆէր աղա թաղ, Լօրանտօ փողոց, թիւ 1 տան վրայ արձանագրուած Պօղոսի Գալուստ Կիւլպէնկեանը, կինը՝ Նուարդ, տղան՝ Նուպար եւ աղջիկը՝ Ռիթա, որոնք առանց արտօնութեան օտար հպատակութիւն ընդունած են»:

Թուրքիոյ մէջ ալ Կիրակին է հանգիստի օր

ԷՆԿԻՒՐԻ, 27 Մարտ.— Ազգ. Ժողովը այսօր քուէարկեց տօնական օրինագիծ մը, որով Ուրբաթը կը փոխարինուի Կիրակիով: Օրէնքով Շաբաթ կէսօրէն յետոյ եւս հանգիստ պիտի տրուի աշխատաւորներուն: Մայիս 1ը կը հռչակուի գարնան տօն: Տարուան սկիզբն ալ մէկուկէս օրուան հանգիստ կը տրուի:

*** Ինչպէս գրած ենք արդէն, նոր օրէնքով, Հոկտ. 29ը Հանրապետութեան հռչակման օրը՝ կը դառնայ միակ ազգային տօնը եւ պէտք է տօնուի բոլոր Թուրքերուն կողմէ, երկրին թէ արտասահմանի մէջ: Տօնը պիտի սկսի Հոկտ. 28ի կէսօրէն եւ պիտի տեւէ մինչեւ Հոկտեմբեր 31ի առտուն: Գործավարներու խորհուրդը յայտագիր մը պիտի մշակէ տօնակատարութեան մասին: Իսկ օրինական տօներն են.— Օգոստոս 30 (Յաղթանակի օր.— Դեկտ. 31, կէսօրէն մինչեւ յունուար 1, Ապրիլ 22ի կէսօրէն ապրիլ 23, մայիս 1, երեք օր՝ Շէ –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԵՐ ԱՆԴՐԵԱՍԵԱՆ

Ի՞ւ խունձք զուարթք առնիցին, ո՛վ Մեկենաս,
Եւ ընդ որո՞վ աստեղբ հերկել զարտորայս
Եւ զուգել զորթ ընդ ճշդարի իցէ անկ,
… … …, զի՞նչ արջառոց հեթեթանք,
Եւ զի՞նչ խաշին հոգ, եւ քանի իսկ հմուտ
Սակաւապէտ մեղուին ի բոյծ խնդրի փոյթ:

Պարթեւ ու քրմական հասակով, երբ կը կանգնէիր, ՅԱՌԱՋի խմբագրատան մէջ, գրասեղանիս մօտիկ, եւ ոլիմպիական ճակատդ պատուհանի մագաղաթին՝ գոյնը կը հիւսէիր Հայոց արքունի բարբառին կամ շարական մը կ'երգէիր մեծասքանչ լեզուով, կը մտածէի․

— Ահա մարմնացա՛ւ, մարմնացա՛ւ Հայերէնը:

Այսօր ալ, իշխանդ հայ լեզուի, թոյլ տուր ինձ, Վիրգիլեան տաղով մը, օգնութիւնդ խնդրել որպէսզի հատնող սերունդին եւ նորահաս ուժերու միջեւ կեցած՝ կարենամ ծանօթացնել թանկագին ժառանգութիւնը, որ կը բերես:

X

«Եթէ բաղդ փափաքելի իցէ ամենայն ուսմանց, զի ի վեհագոյն վարժապետէ աւանդեսցին սկզբունք նոցին, որ եւ ինքնին իսկ ճարտարն քաջ իցէ ի գիտութեան անդ կամ յարուեստի, ոչ ոք յուսաստ լինել մարթասցէ՝ եթէ այդմ բարերաստութեան հասեալ է Ե. Տէր Անդրէասեան»:

Ահա վկայագիրը, որ պիտի տրուէր իրեն:

Հետաքրքրական է, սակայն, ճշդել իր լեզուական վարդապետութեան սահմանները:

Ինծի կը թուի թէ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան կը մերժէ լեզուն յատկանշել կենսաբանական եւ կազմախօսական (physique) արտայայտութիւններով, եւ ընդհակառակն անոր կուտայ նշանախօսական (sémasiologique) արժէք: Այս տեսակէտով՝ իր լեզուական վարդապետութիւնը կը հակի դէպի պատմագիտութիւն, եւ ոչ թէ դէպի հոգեբանախօսութիւն: Ահա թէ ինչո՛ւ կը գուրգուրայ որ եւ է հին ասացուածքի վրայ, կը խանդաղատի որ եւ է Հայերէն մոռցուած բառով, ճիշդ ինչպէս պիտի սիրէր արձանիկ մը Մեծն Տիգրանի օրերէն մնացած: Մենք, նորերս, ընդհանրապէս բնաշրջական (évolutionniste), մեր լսողական կամ հագագային նրբաշնակութեան ճաշակով խորթ այն շրջանին, — երբ մեր ցեղը, իր բնաշխարհի պայմաններուն հետ համերաշխ, կը խօսէր ամբողջային, բաղաձայն այլ արու լեզու մը, որ կը մատնէ բարձրաւանդակներու եւ սարահարթերու բոլոր յատկանիշները, — կը սիրենք գրել ու խօսիլ մեղկ, դիւրեկ եւ քրիստոնեայ լեզուով մը: Քանի՜ դաշտայնացաւ մեր բարբառը, կորսնցուց իր ինքնատիպութիւնը եւ մեր կազմական յարմարութիւնը: Փորձի համար, գրաբար արտասանութիւն մը տուէք երիտասարդի մը, — «լեզուն չի դառնար»: Առաջին դիտողութիւնը թանձր տառերու հարստութիւնն է, նոյն իսկ բաղաձայններու բարդումը, որ արտասանական դժուարութիւն մը կը ստեղծէ մեր հագագին համար, այլ եւս յղկըւած, բնաշրջուած, կարելի է ըսել՝ ապազգայնացած:

Պ. Տէր Անդրէասեան կ'անտեսէ այդ դժուարութիւնը, եւ երբ կը գրէ՝ իր առեղնաշարին տակ կեանքի կը կոչէ մոռցուած ձայները, — բառեր, որոնք անծանօթ են մեզի իրենց իմաստով, լքուած եւ մոռցուած, որովհետեւ ակեղարեան: Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ ան կը սիրէ հին օրերու վաւերական ասացուածք մը գաւկի պէս, այդ ասացուածքը, այդ բառերը հալեցնելով իր բերնին մէջ՝ կը գինովնայ ինչպէս բաժակ մը եօթը տարուան գինիով: Կը հետեւի, որ լեզուն իր մօտ հաւասար արժէք ունի պատմութեան: Հարցուցէք իրեն թէ ի՞նչպէս կարելի է ներկայացնել հայ ժողովուրդը, կասկած չունիմ որ պիտի պատասխանէ. — Իր լեզուով:

Այսպէս լեզու եւ ազգ կը շփոթուին իր մէջ: Կան մտաւորականներ, որոնք կը գոհանան հողային սահմաններով, ուրիշներ՝ կրօնական աւանդութիւններու ապաւէնով, — ըստ Պ. Տէր Անդրէասեանի՝ լեզուն է այն նախապայմանը, որ գոյութեան իրաւունք կուտայ ժողովուրդներուն եւ անոնց հողային պահանջներուն: Եւ ես համաձայն եմ իրեն: Առանց ուրանալու ժողովուրդի մը հողային պահանջները, այդ պահանջները արժեցնելու գլխաւոր պայման կը համարիմ լեզո՛ւն: Հին գլուխներու այն ըմբռնումը, թէ ազգային կեանքի մէջ տակաւին կրնայ դեր խաղալ կրօնքը կամ եկեղեցին, մերժելով կը մերժեմ ոչ թէ միայն իբրեւ ժամանակավրէպ, այլ եւ իբրեւ վնասակար տեսակէտ: Կարելի է նոյն իսկ պնդել թէ, մեր պատմութեան հեռաւոր շրջաններուն մէջ ալ, եկեղեցիին կատարած դերը չափազանցուած է պարզ այն պատճառով որ մեր մտաւորականները անոնք էին որ կրօնական վերարկու ունէին: Լեզուի պաշտամունքը բաւական է իբրեւ քաղաքակրթական ազդակ, իբրեւ պատմութեան լծակ, իբրեւ ազգային կեանքի յենակ: Այս տեսակէտով, Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանի դերը արժանի կը նկատեմ ամէն գնահատութեան:

X

Հին Հայերէնի ախոյեան, Պ. Տէր Անդրէասեան մեզի կը ներկայանայ, մեր լեզուի պատմութեան մէջ, ուրիշ նոյնքան կարեւոր դերի մը վրայ: Աշխարհաբարի եւ գրաբարի պայքարին մէջ, գրոց բարբառի այս զինուորը կը տեսնուի աշխարհաբարեաններու կողքին: Ճիշդ է թէ գրուած է այլ եւս այս հարցին պատմութիւնը, բայց չէ գրուած դեռ այդ հարցին պատմութեան քննադատութիւնը, այնքան խոր է ան: Ժողովրդային լեզուի յաղթանակ կոչուի կամ ոչ, պէտք չէ մոռնալ որ աշխարհաբարի տիրապետութիւնը կը սկսի միշտ, գրեթէ բոլոր լեզուներու պատմութեան մէջ, օտար յաճախակի արշաւանքներէ վերջ՝ երբ, պետութեան հետ, կ'իյնայ նաեւ ոստանիկ լեզուն: Անոնք որ եւրոպական աշխատութիւններէ տեսակէտ կ'իւրացնեն ու մեզի կը հրամցնեն, պարտաւոր են նկատի առնել որ մեր աշխարհաբարի պատմութեան եւ յաղթութեան մէջ մեզի չի կրնար ուրախութիւն պատճառել ամէն հանգրուան կամ ամէն քայլ: Այսուհանդերձ կ'ընդունինք որ դժուար է երբեմն մերժել իրողութիւնները կամ խզել կնքուած հաշտութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ պիտի ուզէի կրկնել յոբելեարին հետ․ — «Գրաբարը մեռա՜ւ, կեցցէ՛ աշխարհաբարը»:

Բարեբախտութիւն է որ մեր աշխարհաբարը ազգայնութիւն ստացաւ, ինքնատիպութիւն հագաւ, հետզհետէ սրբագրեց օտար ազդեցութիւնները, — այս աշխատանքին մէջ շատ բան կը պարտինք Պ. Տէր Անդրէասեանի: Սփիլի քերականութիւնը գրուած օրերուն՝ իր քննադատութիւնները եւ հրապարակագրութիւնը կը վկայեն որ արդի աշխարհաբարի ճարտարապետներէն մէկն է ան:

Ի՞նչպէս բացատրել, որ Պ. Տէր Անդրէասեան, հիացող մը գրաբարի, ախոյեան կը հանդիսանայ յանկարծ աշխարհաբարի՝ լքելով հին հայերէնը:

Նախ, ինչպէս բացատրեցինք մեր յօդուածին առաջին մասին մէջ, Պ. Տէր Անդրէասեանի լեզուական վարդապետութիւնը մէկ է եւ totaliste, — աշխարհաբար թէ գրաբար՝ Հայերէնը լեզու մըն է որ կամարակապ պիտի ծառայէ մեր ազգային կեանքի ամբէթին: Պէտք էր ժողովուրդին տալ Աստուած մը, — հայ ժողովուրդին անհրաժեշտ էր գերագոյն սրբութիւն մը, աւելի վեր քան իր եկեղեցին, իբրեւ անփոխարինելի շաղախ: Կորսուած եւ տապալած սրբութեան մը տեղ՝ ուզեցին կերտել խօսուն եւ մտերիմ աստուածութիւն մը, — գահին վրայ՝ ազնըւական լեզուին տեղ բարձրացուցին ժողովրդային լեզուն:

Երկրորդ, Պ. Ե. Տէր Անդրէասեան արուեստագէտի խառնուածք ունէր, — այդ մասին հարկ է առանձին գրել, — եւ ինչպէս ամէն արուեստագէտ՝ ստեղծագործելու բնազդ մը: Նոր աշխարհ մը կը կազմուէր իր աչքերուն առջեւ, — սկիզբէն մինչեւ վերջ ԺԹ. դարը, որքան պատրանքներու եւ երազներու սիրահար, գեղեցիկ է եւ տաք, գրաւիչ եւ կախարդական: Դժուար էր, արուեստագէտի մը համար, չխանդավառուիլ ստեղծագործութեան այդ ջերմութեամբ, — այդ դարուն մէջ մեր քաղաքագէտներն իսկ տարուած էին երկունքին դարայատուկ կշռոյթով եւ արուեստագէտ դարձած քիչ մը:

Այսպէս է որ Պ. Տէր Անդրէասեան, երբ կը խանդավառուի աշխարհաբարով, չի մնար պարզ քերական մը, այլ եւ կը դառնայ գրող մը: Ահա թէ ինչու իր լեզուն այնքան պայծառ եւ պէսպիսուն է, — խճանկար մը, հին ձեւերու, ժողովրդային թելերու եւ ինքնեկ տարրերու:

Անհատներ կան, որոնք դիւրաւ կը կարծրանան, կը պնդանան ու կը չորնան: Անոնց բարբառը եւս, ժամանակ մը վերջ ոսկրացած, կը կորսնցնէ ամէն ճապկութիւն, թարմութիւն ու քնքշութիւն: Պ. Տէր Անդրէասեանի մէջ կը քալէ տարօրինակ աւիշ մը, որ միշտ թարմ կը պահէ իր լեզուն եւ իր մտածումը:

Ան կը զգայ ժամանակը եւ կը հետեւի դարաշրջանի կշռոյթին:

Ահա թէ ինչո՛ւ ան կը հասկնայ մեզ եւ մենք կը յարգենք զինք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԵՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՅՕՆԻ ԵՒ ՌՕՆԻ ԱՓԵՐԸ

Ճանապարհ ամպերու.— Վերադարձ

Շոգեկառքը իր գլուխը հիւսիս ուղղած կը սուրայ մետաղներու ժխորով:

Ծանրացած ամպածրար տխրութիւններով ամփոփուեր եմ խուցիս անկիւնը, պատուհանին քով: Բաժնեակիս մէջ փոքրակազմ երիտասարդուհի մը, աշունի պէս ձեւազեղծ, ինչպէս նաեւ վաթսունամեայ ծերունի մը, առեւտրական տունի մը ներկայացուցիչ:

Անմիջապէս շուրջս շինեցի մենակութեան պատեր:

Աղջիկը դիմացս է նստած, քննելով զիս: Ակամայ կը կարդամ անոր միտքէն անցնող պաշտօնական եւ մտերմական հարցումները. — ո՞վ է, ո՞ւր կ'երթայ, ի՞նչ ազգ է, ի՞նչ գործով, քանի՞ տարեկան, անուն - մականուն եւ այլն:

Ծերուկը կէս մը կռնակ դարձուցած, կը համրէ հարիւրնոցներ …

Միտքս ճամբաներու մէջ, աչքերս պատուհանին շրջանակէն անցնող բընանկարներուն, կը ծխե՛մ ու կը ծըխե՛մ …

Վերադարձի տրտմութիւնները մէջս կ'եռեւէին ծանրօրէն …

Սատանաներու խումբ մը, կծկուած վակոններուն տակ, կը յօրինէ դիւային երաժշտութիւն մը, երկաթեայ կշռոյթով: Մերթ ալ կը հոսի ծանօթ եղանակ մը, անիւներուն շրջանակէն, կշտացնելով մթնոլորտը քաղցրութեան ալիքներով: Քայլերգ մը, պարերգ մը, սիրերգ մը ու ցայգերգ մը կը դարձնեն մտքիս մէջ իրենց բըկաւատակները: Ասեղը կը մխուի ուղեղիս մէջ ու կը հոսի սրտէս արիւնը կաթիլ կաթիլ:

Գինով ու վիրաւոր, երազամոյն եւ տրտում՝ անկարաւելի իղձը կ'ունենամ՝ բանալու վակոնին դուռը եւ վար նետուելու, փրկուելու համար ճակատագրական վճիռէն որ կը տանի զիս, դէպի հիւսիս, դէպի արեւմուտք …

Աղջիկը յանկարծ կը հարցնէ ժամը, քիչ վերջ կ'ուզէ կրակ, իր գլանիկին համար: Ու մտաւորութեան շարժումով մը կը հետաքրքրուի Փարիզով …

Կը պատասխանեմ կամ կը կատարեմ իր խնդրանքը միշտ կտրուկ:

Մենակութեան պատս կը վերանորոգեմ ու կը քաշուիմ ներս:

Աչքերուս մէջ դրած ամբողջ էութիւնս կը նայիմ դուրս:

Լիոնէն մինչեւ Փարիզ ամբողջ երկինքը լեցուն է ամպերու բազմութիւնով, որոնք հիւսիսէն փրթած, եկեր ողողեր են Ֆրանսական կամարը, յանուն աշխարհակալութեան: Բարբարոսներու նման պաշարեր ու գրաւեր են լոյսի թագաւորութեան մայրաքաղաքը՝ Արեւը: Ամպերու բանակին ծայրը կը մնայ անտեսանելի, հակառակ շոգեկառքին խոլարշաւ վազքին: Ամպերը ողողեր են ամէն կողմ, սպառազէն Հովին արագ հրամաններով:

— Հարաւի մէջ է որ պիտի կասի ձեր առաջխաղացումը, ամպեր: Այնտեղ պիտի գտնէք ձեր պարտութիւնը, ամպեր:

Ամպ մը, ձեռքը կը դնէ ուսիս վրայ ու կ'ըսէ․

— Դուն, կողմնակից Հարաւի արքայութեան, ձերբակալուած ես …

Ոստիկան ծուխերու ընկերակցութեամբ կ'աքսորուիմ Փարիզ:

Կը լիանայ վերջալոյսի աստուածաշունչ գծագրութիւնը:

Ճառագայթներու հեղեղներ ամպերու երկու բացուածքէ կը հոսին վար շեղակի: Շողերու այս հոսանքները կարծես ըլլան Աստուծոյ երկճիւղ մօրուքը, երկար եւ լուսեղէն:

Գլուխը Աստուծոյ, պահուած ամպերու հսկայական մատեաններուն ետեւ, կը կարդայ պատմութիւնը լըռցող օրուան: Պատմութիւնը դատապարտելոց, տառապելոց, թագաւորաց եւ անաստուած քրիստոնէից:

Կը դառնան մատեանին մեծածաւալ ու ոսկետակափայլ էջերը, զարդանըկարուած շարժուն գեղարուեստով, ծանօթ գոյներու հոգիներով եւ այլ երանգներով:

Մէջէս աղաղակ մը կը թրթռայ: Կ'ուզեմ որ ան ալ արձանագրուի մատեանին մէկ համեստ սիւնակին մէջ․

— Armenia irredenta …

Ձայնին շարժումով մը ձեռքս անգիտակցաբար կ'իյնայ գրպանս: Կը ծխեմ ու կը ծխէ աշնահար աղջիկը: Մեր գլանիկներուն մուխերը իրար կը միանան, մեր հոգերը կը մնան սակայն անջատ:

Առեւտրական ներկայացուցիչը կ'ընթրէ ու կը խմէ, միշտ կիսովին կռնակ դարձուցած:

Երկաթուղիին քովէն երկարող միապաղաղ գետը կը նմանի ասֆալթ ճամբու մը, եզերուած ծառերով, սահմանէ մը անդին կապտորակ մշուշներու մէջ լուծուած երկինքը տարաշխարհիկ ծովու մը պէս է, վրան նետուած քանի մը առագաստ: Արշիպեղագոսներ ամպերու, այդ ովկիանոսին վրայ, եւ հրեշտակներու անտեսանելի ճամբորդութիւնը արկածախնդրական … Կղզիները կը բազմանան, Բօլինէզիա, կը պզտիկնան, Միքրօնէզիա …

Ովկէանիա մը որ ոսկի է ելեր ու կախուեր երկինքէն …

Ծովուն յատակէն կ'երթայ շոգեկառքը, պոռալով երկաթուղիներուն, կռուելով, երկաթագիր հայհոյելով եւ սարսռալ փախչելով Ովկիանոսին տակէն …

Կը վերադառնամ Փարիզ, շարունակելու դատապարտութեանս շրջանը, որուն վախճանը պիտի հանդի գուցէ կեանքիս վերջաւորութեան անորոշ թուականին:

Կը վերադառնամ Փարիզ, մինչդեռ այնքան կ'ուզէի մնալ կամ հեռանալ աւելի:

Կը վերադառնամ Փարիզ նման զինուորի մը որ արձակուրդով հեռացած էր կռիւէն ու հիմակ հանդիստի օրերը աւարտած կրկին կ'երթայ նետուիլ, հուրերու եւ ծուխերու դժոխքին մէջ, յանուն կեանքի ամենօրեայ պայքարին:

Կը վերադառնամ Փարիզ …

Ո՞վ է սակայն որ կը վերադառնայ…

— Մարմինս է …

Հոգիս ձգած գաւառի մէջ, մարմինս է որ կը տանիմ Փարիզ:

Օրերը որոնք անցան գաւառի մէջ՝ կը թուին ըլլալ անիրական նման հէքեաթի, որուն մէջէն դուրս ելած եւ ինկած եմ երկաթեայ զանգուածի մը վրայ:

Երա՛զ, երա՛զ, որուն վերյիշումով կը քաղցրանայ էութիւնս:

Լոյսի ալիքներու մէջ կը տատանի Վալանսը իր գարունով, Մոնթէլիմարը իր ծանր ջերմութիւնով, Թրիկասթէն ապառաժը իր աւերակներով, Ռոմանը իր հոգեկան հիւրանոցներով, Վիէնը իր արմենական խանդավառութեամբ եւ Լիոնը իր բաբելոնական լեզուներով, շունչերով: Ու ճամբաները, ճամբանե՛րը, լի արեւով, փոշիով, կանանչով, որոնք կը միացնէին երազանքը երազին …

Ցնդեցաւ հէքեաթի, լոյսի, գարունի, խաղալի այդ հսկայական աշխարհամաս …

Ու կը հեռանամ, ամէն երկվայրկեան աւելի կը հեռանամ …

Երկաթները արագօրէն կը հարուածեն, երկաթները կը տաքնան, կը գինովնան, կը մռնչեն, կ'ուղղուին դէպի Փարիզ: Կ'երգեն կշռոյթով․

— Փա - րի - Փա - րի Փա - րի:

Ներքին ճիգով մը կը փոխեմ երգին բառերը․

— Ռօ-ման - Ռօ-ման - Ռօ-ման …
Վա-լանս - Վա-լանս - Վա-լանս, Վիէն (մէկ վանկով) - Վիէն - Վիէն - Լիոն (միավանկ):

Կը յաղթանակէ իրականութեան չար-

ԷՋ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՍ.— ՊԱՂՏԱՏ

Տիգրիսը տղմուտ՝ կը սուրայ փայտէ կամուրջներու կամարներէն ու աչքերու պատրանքով կը քշէ կը տանի կարծես ամբողջ քաղաքը:

Գետափի պատշգամները երկչոտ կը նային վար․ իշխանական վազքով ջուրերու կիրքը կը խուժէ անոնց երազը:

Տգեղ ու աղքատ ամբոխը կը խռնըւի փոյթ ափերուն, անշարժ ու պինչ դիտելու սուրացող ջուրերը: Վախը՝ հեծող կամուրջներէն կը բարձրանայ, կը մշուշէ սառած բիբերը:

Լիալուսնին տակ սակայն այնքան շքեղ է այդ պայրոյթը ջուրերուն, որ հեթանոս տենչ մը կը բարձրանայ շրթներուս․— Ի՛նչ կ'ըլլայ — կ'ըսեմ կամաց — ի՛նչ կ'ըլլայ եթէ սա հայրենի գետս իր ջուրերուն տակ ծածկէ բոլոր բարբարոսները մեր աշխարհին:

X

Տիգրիսը լուսափրփուր, կապուտակ կը ծփայ, կը շոյէ փայտէ կամուրջներու կողերը, կը համբուրէ իր ջուրերուն վրայ հակած պատշգամները:

Տատրակներու մզկիթին կանաչ գմբէթը երազ ունի: Ամէն իրիկնամուտի՝ գորշ ու ճերմակ տատրակները պարէն դեռ սրսփուն իրենց թեւերը կը փռեն հոն ու կտուց կտուցի կը քնանան:

Գետափէ գետափ բարձրացող արմաւենիները աչքերու պատրանքով կը վերածուին կանաչ հագուած հուրիներու․ անոնք մեղմիւ կը շարժեն իրենց գլուխը եւ ձեռամբարձ կ'աղօթեն խալիֆաներու մեծ Ալլահին:

Արեւահար, մերկ սրունքներով Փէլլահներ կ'անցնին, սեւ բիբերու այրող նայուածքով:

Գիշերը կ'իջնէ յամր:

X

Հայրենի գետի մը հեռաւոր ու տրտում հէքեաթը կը բարձրանայ շոգիի ծփանքով:

Խոնաւ թարթիչներով կին մը նստած է արաբական սրճարանի մը մէկ անկիւնը եւ թախծոտ նայուածքը նետած հոսելոյն ջուրերուն՝ մօտիկ կ'ընէ …

Անոր աչքերը ջինջ ու կապոյտ գետեր միայն տեսած են … Ծաղկայորդ դաշտերու գրկին սեղմուած գետեր: Ահա թէ ինչու մոռցուած ու աւերակ հայրենիքի մը սա տրտում գետը կը խուժէ անոր հոգին, ու ան չուզեր սրբել արցունքը որ շիթ առ շիթ կը կը թափի տղմուտ ջուրերուն գիրկը:

X

Մեծ լապտերի մը նման լիալուսինը կախուեր է ծփանուտ ջուրերուն վըրայ:

Գիշերը՝ գորշ շղարշներով կը սահի քաղաքին վրայէն:

Փայտէ կամուրջին կռթնած մենաւոր կին մը կը դիտէ լուսացայտ ջուրերը, անոր մտածումը կարօտի սաստուաններով կը սահի դէպի հայրենի լեռները ու անոնց ստորոտին լքուած աւերակ քաղաքները:

Ջուրերը հոսանուտ կ'անցնին կ'երթան անոր ոտքերուն առջեւէն, բայց ան կը նայի ետ, դէպի այն հեռաւոր մշուշոտ անկիւնը, ուրկէ անոնք կուգան, մեծ երազի մը լոյս - փոշին դեպահած:

X

Ձիւպէյտա, քաղցր կը հնչէ անունդ սա ճերմակ իրիկնամուտին մէջ:

Քու սլացիկ աշտարակդ հպարտօրէն կը նայի հեռուն, հին օրերու վարդաբոյր պատրանքովը ծփանուտ:

Կ'ըսեն՝ թէ դուն ապուոր հարէմ էիր սպիտ խալիֆայի մը, թէ ան դարերուն տարաւ քու պզտիկ ու նուրբ անունդ:

Ձիւպէյտա, գիտե՞ս թէ Ալլահը ո՛րքան բարեգութ էր քեզի համար: Դուն ծնար եւ մեռար այն երջանիկ օրերուն երբ արու սրտերուն մէջ արիւնը կարմի՛ր էր յակինթներու նման եւ սէրը արեւացայտ աղամանդներու նման:

Քու հողաթումբդ կատարէն երազը կը համբուրուի արծաթագոյն արեւին հետ եւ անապատի փոշիով ճերմակ իրիկնամուտին մէջէն կը սահի մեղմ, երթալ գտնելու մեծ սիրոյ մեծագոյն Խալիֆային:

X

Ծաղկած նարինջենիներու բոյրով գարունը կը տարածուի ափէ ափ:

Տատրակները կիրքէն խենթեցած իրար կը հալածեն, արմաւենիները կանաչ թեւերով իրար կը գգուեն:

Գարունը ամէն կողմ համբոյր կը մաղէ:

Միայն Տիգրիսը կը մնայ տղմուտ, մենաւոր:

Ձիւնահալի այս օրերուն անոր թեւերուն մէջ կը նետուին հայրենի լեռներու եւ քաղաքներու բոլոր ջուրերը: Մեծ ու տրտում սրտի մը նման Տիգրիսը կը լայ երբ իր շուրջը բոլոր պզտիկ սրտերը երգ ու համբոյրով կը վերածաղկին:

X

— Քեզ կը սիրեմ, — կ'ըսէ տղան:

Կինը կը խնդայ:

Անոնց շուրջ արմաւենիները կանաչ հովահարներ կը շարժեն: Կաթնագոյն իրիկնամուտը դեռ իր գրկին մէջ սեղմած կը պահէ ճերմակ արեւը:

Փողոցի լոյսերը յանկարծ կը վառին մայթերու երկայնքին ու անապատի փոշին քաղաքին վրայ տարածուած առագաստի մը պատրանքը կուտայ:

Անապատի փոշին: Թեթեւ ու նենգաւոր, որ հեռաւոր ճամբաներէն յանկարծ կուգայ, կը ծածկէ արեւը, երկինքը, քաղաքը … ու կը մաղուի տուներէն, թոքերէն ներս: Մեծ ու անծայր առագաստի մը նման կը կախուի երկինքէն եւ կը սպառնայ հեղձամահ ընել ամէն բան:

— Քեզ կը սիրեմ, — կ'ըսէ տղան:

Կինը կը խնդայ, չոր հազ մը շրթներուն եւ աւազի այրող տենդը երակներուն:

Անոր ոտքերուն առջեւէն կ'անցնի հայրենի գետը եւ աղտոտած ժապաւէնի մը նման կը քակուի ծալ ծալ:

X

Ծաղկած ճամբաներէն կ'անցնիմ ձիուս երազանքին յանձնուած:

Յաճախ կ'երթամ հոն: Անկէ անդին անապատը կը բացուի իր սարսափեցնող լռութեամբ:

Աւազի շեղջերով ինքն իր վրայ ամփոփուած անապատը քննոտ ու վրէժխնդիր:

Այդպէս անշարժացած՝ կը վերյիշեմ այն կարմիր իրիկնամուտը երբ հոգիիս հետ միս մինակ նետուեցայ այս աւազէ թեւերուն մէջ:

Անապատը կը մռնչէր, աւազէ մատերով կը զարնէր ինքնաշարժի ապակիներուն, կը մտնէր անիւներուն տակ ու անօրինակ ալիքներով կը յորդէր:

Այդ մահերգը ականջներուս՝ ես կրկին կը փափսայի․

— Ալ մի նայիր ե՛տ:

Հիմա անապատը լուռ է, արեւածուփ, երազուն: Աւազը մետաքսէ ոսկեգոյն գորգերու նման փռուած է ամէն կողմ:

Այդպէս անշարժացած՝ կը նայիմ հեռուն ու մեծ տրտմութիւն մը կ'իջնէ հոգիիս:

Ալ շրթներուս չունիմ այն շքեղ արհամարհանքը որով հոգիիս հետ միս մինակ նետուեցայ սա աւազէ թեւերուն մէջ:

X

Ամօթէն կարմրած այտերով կանգ կ'առնեմ մայթի մը վրայ եւ երկար, երկա՛ր կը նայիմ անցնող Քիւրտերու ետեւէն:

Անոնց խրոխտ հասակը եւ իշխանական քալուածքը կը կախարդէ նայուածքս:

Կ'անցնին հրապարակէն իրենց լայն պարեգօտով, մէջքերը սեղմուած, բաճկոնին թեզանիքները վեր դարձուցած, կարծես ամէն բոպէ պատրաստ են գօտեմարտելու: Ահագին փաթթոցներն անգամ չեն կրցած խոնարհեցնել անոնց շեշտ ու երկար գըլուխները:

Անոնք արծիւներու սուր նայուածքով կը նային մարդոց աչքերուն խորը:

Երբ այդ աչքերը պատահմամբ իյնան աչքերուս, վիրաւոր հպարտութեամբ մը կը պոռեմ յոնքերս, նուրբ հեգնանք մը կը փայլի շրթներուս եւ բարձրագլուխ կը դիմագրաւեմ:

Ա՛հ, բայց երբ անցնին անոնք, այդպէս արհամարհոտ, նայուածքս կը կառչի անոնց քայլերուն եւ թարթիչներս կը խոնաւնան:

Լեռներու անօրինակ բոյր մը կը լեցնէ զգայարանքներս:

X

Հայրենի՛ գետ, միայն դուն գիտես թէ ինչքան ունայն է գոռոզութիւնը իմ պզտիկ մարմնիս:

Այսպէս, երբ հիւանդ հոգիով կը պառկիմ գետափիդ, ինծի կը թուի թէ դուն մեղմ կը գգուես օտար ափերու վրայ գտած այս աղջիկդ:

Հեռաւոր, մոռցուած լեռներու եւ քաղաքներու հէքեաթ մը կը բարձրանայ ջուրերէդ, ու անցեալի ոսկի դարերուն առջեւ ես կը մոռնամ՝ դողացող ձեռքերով, կքած հասակներով եւ խուսափուկ նայուածքով մարդերը, կրկին կը լսեմ ասպետներու շեփորը, ձիերու դոյթը: Գոյներու ծըփանք մը կը լեցնէ նայուածքս:

Միայն դուն կրնաս բուժել հիւանդ հոգիս, Հայրենի գետ: Ահա թէ ինչու հեթանոս քրմուհիի մը երկիւղածութեամբ կը համբուրեմ քու տղմուտ կաթիլներդ ու կը փսփսամ կամաց․

— Կը սիրեմ, կը սիրե՛մ քեզ, Հայրենի գետ:

ՍԷՋԱ

Պաղտատ, մայիս 1935

երգը.— Փա-րի, Փա-րի ...

Կը մխիթարուիմ մտածելով որ օգոստոսին, նոյն այս շոգեկառքը պիտի տանի դարձեալ մարմինս գաւառ ու ծովեզերք, վերագտնելու հոգիս:

Մարմինս ու Հոգիս իրարու հետ հաղորդակցութեան կը մտնեն ներքին անթելով:

Մարմինս.— Ո՞ւր ես, հոգեակ, ո՞ւր ես ...

Հոգիս.— Կորսուած եմ տրտմութեան բաւիղներուն մէջ ...

Մարմինս.— Ինչո՞ւ հեռացար ինծմէ, սիրական ...

Հոգիս.— Դուն զիս լքեցիր ու գացիր, ես կուլամ հիմակ արեւուն տակ նստած, տխրութեան մամուռներուն վրայ ...

Մարմինս.— Քու պատճառովդ ես միշտ տառապած եմ, եւ սակայն միշտ ալ կը սիրեմ քեզ ... եկո՛ւր, եկո՛ւր ... մտիր քու բոյնիդ մէջ ...

Հոգիս.— Ո՛վ դուն զրկուած մարմին, ի՞նչու կը վերադառնաս Փարիզ ... Այստեղ կը պարէ Ցոյսը եւ Հաւատքը նուագարան կը հնչեցնէ ...

Մարմինս.— Ո՞ւր է սակայն Սէրը...

Հոգիս.— Անիկա իր զէնուզարդը կը հագնի ...

Մարմինս.— Թող գայ ու զարնէ զիս ...

Հոգիս.— Դուն իմ վէրքովս կը վիրաւորուիս ... հա եկո՛ւր, պիտի սկսի Սիրոյ հանդէսը ...

Մարմինս.— Ես արժանի չեմ այդ տօնակատարութեան ...

Հոգիս.— Արժանաւորը դուն ես: Ես հիմակ աւելի գեղեցիկ ու մաքուր կը տեսնեմ քեզ ...

Մարմինս.— Հիւանդ ես դուն, բանաստեղծ ես դուն, ինծի ալ զանձ մը կը պակսի ...

Հոգիս.— Եւ կ'եզրակացնես որ մեզի համար չէ՞ այս աշխարհը ...

Մարմինս.— Այդպէս կ'եզրակացնեմ ... Եկուր ու զիս բարձրացուր Սէրէն ալ վեր ... եկուր ... ես հիմա կը հասկնամ որ մեծ բան մը չեմ առանց քեզի ...

Հոգիս.— Ես ալ այդպէս ... ես ալ կ'իմանամ որ բան մը չեմ առանց քեզի ...

Մարմինս.— Ա՛խ, եթէ դուն մօտ ըլլայիր ...

Հոգիս.— Ես մօտ եմ հեթանոս սրբութեամբ:

Մարմինս.— Եկուր, առանց վէճի, եկուր իբրեւ սիրուհի ...

Հոգիս.— Կոյր եմ առանց քեզի ու դուն շատ հեռացած ես այդ դաժան շոգեկառքով ...

Մարմինս.— Վազէ՛, վազէ՛ ... արագ, աւելի արագ ... վազէ խենթի պէս, չո՛ւ, չո՛ւ ...

Կը տեսնեմ հոգիս, կը սուրայ շոգեկառքին քովէն, հասաւ վակոնիս, կը նայի ինծի, կը ցնցուի մարմինս: Կը բանամ պատուհանը: Ծուխերու զուլաներ երեսիս կը զարնուին: Կորսնցուցի: Եկաւ միացա՞ւ ինծի թէ գնաց հեռացաւ: Ոչինչ գիտեմ: Ընդարմացած վիճակ մը ունիմ:

Կը ծխեմ ու կը ծխեմ ...

Ցանկարծ յուզում մը կ'անձրեւէ մէջս, տեսարաններ կ'ամպոտին եւ շղարշի պէս մշուշ մը իր սուգին մէջ կ'առնէ զիս:

Ու յետոյ խռովիչ լռութիւն մը նախ իր կայծակով ու յետոյ իր ճառագայթներով կը խուզարկէ յաւետենութեանս աւերակները:

Կրկին մթութիւն:

Դուրսը գիշեր է: Ջիղերս ալեկոծ:

Չինական հէքիաթներ

— o —

1.— ԱՊԱԿԻԷ ԱՉՔԸ

Հարուստ վաճառական Ցէյին ներկայացաւ աղքատ մը, որ իր ամբողջ ունեցածը կորսնցուցած էր, եւ ողորմութիւն խնդրեց: Ցէ չուզեց ողորմիլ եւ որպէսզի պատրուակ մը գտնէ՝ ըսաւ.— «Քեզի պիտի օգնեմ, եթէ պատասխանես հարցումի մը»:

Ու աղքատը համաձայնեցաւ: Ցէ տուաւ իր հարցումը, կարծելով թէ աղքատը պիտի չկարենայ պատասխանել.

— Իմ աչքերէս ո՞րը ապակիէ է:

Աղքատը քիչ մը խորհեցաւ ու պատասխանեց.

— Քու ձախ աչքդ ապակիէ է:

Ցէ զարմացաւ: Բայց, ստիպուած եղաւ տալ, սրտի ցաւով, ինչ որ խոստացած էր: Յետոյ աղքատին հարցուց թէ ինչպէս կրցաւ ճիշդ պատասխանը գտնել: Ու աղքատը ըսաւ.

— Անմիջապէս հասկցայ թէ քու աչքերէդ ո՞րը ապակիէ է, որովհետեւ ան ինծի կը նայէր այնքան խղճալի կերպով:

2.— ԿԵՆԱՑ

Հարուստ վաճառական Ցէ իր պարտէզին մէջ խրախճանք էր սարքեր: Իր բարեկամներուն ի պատիւ տրուած այդ խնճոյքին համար ծախսուած դրամներով կարելի էր սնուցանել հարիւրաւոր աղքատներ:

Գինիի ծով մը կը հեղուր, մինչ փողոցէն կ'անցնէին աղքատ մարդիկ, որոնցմէ շատեր կը նայէին պարտէզէն ներս, ուր հարուստները կը զուարճանային: Հիւրերէն մէկը ոտքի ելաւ եւ հետեւեալը ըսաւ տանտիրոջ.

— Մենք հոս խնճոյք ենք սարքեր ու կը հպարտանանք ատով, բայց Աստուած կը պատժէ հպարտացողները: Պէտք էր որ մտածէինք եւ աղքատներու մասին:

Այն ատեն, տանտէրը ելաւ իր աթոռէն ու ըսաւ.

— Ճիշդ կ'ըսես, պէտք է որ մտածենք եւ աղքատներու մասին:

Յետոյ, առաւ իր գաւաթը, որ գինիով էր լեցուն, եւ խօսքը ուղղելով փողոցէն անցնող աղքատներուն, ըսաւ.

—Աստուած թող ձեզ օժտէ հարստութեամբ ու երջանկութեամբ:

3.— ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

Երկու սիրահարներ կ'անցնէին կամուրջէ մը, որուն տակէն Պանկոյի ծանր կոհակները ամպկայարոյց կը սահէին:

— Ես կը սիրեմ քեզ — ըսաւ երիտասարդը — ու պատրաստ եմ ցոյց տալ սէրս՝ ինչ գինով որ կը ցանկաս: Եթէ ինծի առաջարկեն ջուրը նետուիլ, պիտի նետուիմ:

Ու աղջիկը պատասխանեց.

— Օ, ոչ, երբեք պիտի չուզէի քեզմէ այդ բանը:

— Ինչո՞ւ:

— Կը վախնամ, որ դուն իրապէս կը կատարես:

Անցան երկու տարիներ: Երկու սիրահարները կրկին կ'անցնէին կամուրջէն: Երիտասարդը, խօսքը ուղղելով աղջկան, ըսաւ.

— Կը յիշե՞ս, երկու տարի առաջ, օր մը կ'անցնէինք այս կամուրջէն ու կը խօսէինք:

— Այո, շատ լաւ կը յիշեմ — պատասխանեց աղջիկը,— բայց, հիմա եւս քեզմէ պիտի չպահանջէի այդ բանը:

— Ինչո՞ւ:

— Կը վախնամ, որ այժմ դուն պիտի չնետուիս ջուրը ...

4.— ՎԻՇԱՊ

Ծերունի նկարիչ մը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին միայն վիշապներ նկարած էր, որոնք կը նմանէին դեւերու եւ այլ զանազան ուրուականներու:

Ան իր կեանքի վերջին օրերուն հաղորդեց թէ իր ամենակարեւոր ու ամենամեծ նկարը շուտով պատրաստ պիտի ըլլայ:

Իր բարեկամները, լսելով այդ, գացին անոր տունը՝ նկարը տեսնելու համար:

Պաստառին վրայ նկարուած էր լեռ մը, քանի մը ծառեր՝ լուսնի շողերով արծաթուած, իսկ անոնց միջեւ կը փողփողէր լիճ մը, ուրիշ ոչինչ:

Բարեկամները, զարմացած, հարցուցին,— «բայց, ո՞ւր է վիշապը»:

Ու ծերունի նկարիչը պատասխանեց.

— Ան կը ննջէ լճին խորը:

5.— ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Անզգած մարդ մը, երբ լեռ կը կարէր կ'անցնէր, հանդիպեցաւ իր բարեկամին՝ նկարիչ Իօնկին: Իօնկ պառկած էր ծաղիկներու միջեւ: Մեծարաց աչքերով նայեցաւ անոր, բան մը կ'երազէր:

— Դուն որ այնքան ժրաջան ես, ինչո՞ւ ծուլօրէն ընկողմաներ ես: Քու ներկերդ չորցան երանգապնակին վրայ, թուղթդ մնաց ճերմակ ու սկսաւ ճաթռտիլ,— հարցուց անզգածը:

Իօնկ ծիծաղեցաւ ու պատասխանեց.

— Կը կատակե՞ս, Ցու Բեանկ: Ես հիմա կը նկարեմ, իսկ աւելի վերջ պիտի գրադիմ նոյնինքն նկարով:

×

Նկարիչ Իօնկ կը նկարէր ծաղիկներ, տունկեր, կաքաւներ, թռչուններ՝ լեռնային ձիւնախառ կատարներով, ու վազքեր՝ եղէգնուտներու մէջ:

Երբ իրեն հարց տուին թէ ինչու մարդեր չի նկարեր, զարմացումով պատասխանեց.

— Ես կը նկարեմ միայն մարդուն հոգին:

Թարգմ. Կ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Էջ մը Վ. Հիւկոյէն

(ՄԱՀՈՒԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

= o =

Ռոմանթիք դպրոցը Արեւելքի կարօտախտը ունեցած է:

Հիւկօ ալ իր երիտասարդ օրերուն յաճախ ներշնչուած է Պալքանեան ըմբոստութիւններէն ու պատահարներէն:

Օրինակ հետեւեալ քերթուածը, զոր կը հայացնենք արձակ:

Մէջը յիշուած Թէփէլէնի Ալի փաշան Ալպանիոյ ատապատակ մըն էր, որ Սուլթան Մուրատի օրով, շնորհիւ իր սխրագործութիւններուն բարձրացաւ փաշայութեան: Ծփացած, փորձելով թօթափել բոլորովին Պոլսոյ լուծը, իր վրայ հրաւիրեց կեդրոնի զայրոյթը:

Սուլթանի զրկած բանակը զինքը Եանինայի մէջ պաշարելէ յետոյ, ձերբակալեց, ու գլխատեց: Գլուխը նուէր զրկուեցաւ Պոլիս:

ՏԷՐՎԻՇԸ

Օր մը Ալին կ'անցնէր: Ամենաբարձր գլուխները — կը խոնարհէին մինչեւ իր առնաւուտներուն գարշապարները. — Ամբողջ ժողովուրդը կ'ըսէր, «Ալլա՛հ ...» — Ցանկարծ տէրվիշ մը, զօս տարիներէն կքած, — ճեղքեց ամբոխը, բռնեց իր ձիուն սանձէն — Ու ահաւասիկ թէ ի՛նչ ըսաւ անոր.—

«Ով թէփէտէլէնի Ալի, լոյսերու լոյսը,— Որ տիվանին մէջ առաջին աստիճաններուն վրայ կը բազմիս,— Որուն մեծ անունը կ'անի միշտ. — Մտիկ ըրէ ինծ, ով անթիւ մարտիկներու վէզիր,— Ով ստուերը փատիշահին որ ինքն ալ ստուերն է Աստուծոյ, — Դուն շո՛ւն մըն ես, եւ անիծեալ մը: — « Դամբանային ջահ մը, առանց քու գիտութեան, քեզ կը լուսաւորէ, — Շատ լեցուն անօթի մը նման դուն կը սրսկես զայրոյթդ — Դողահար ժողովուրդի մը վրայ: — Դուն անոնց նակտին վրայ կը փայլիս ինչպէս մանգաղը՝ խոտերուն մէջ. — Եւ դուն քու խրոխտ պալատիդ իբրեւ շաղախ կը գործածես — Անոնց ոսկորները՝ իրենց արիւնով խառնուած:

«Բայց քու օրդ կուգայ: Պէտք է որ, սա ինկող Եանեայի մէջ — Ոտքերուդ տակ փլի ու բացուի գերեզմանդ: — Աստուած քեզ երկաթեայ մանեակ մը վերապահած է,— Սէնիին(*) ծառին տակ, որուն սեւ ճիւղերուն — Ապիբատ հոգիներ կկզած կը դողդղան— Եօթներորդ դժոխքի գիշերուան մէջ:

« Քու հոգիդ՝ մերկ՝ պիտի փախի: Ոճիրներուդ մատեանին մէջ — Դեւ մը պիտի կարդայ զոհերուդ անունները. — Դուն զանոնք շուրջդ պիտի տեսնես— Այդ ուրուականները, ներկուած՝ իրենց երակներէն պարպուող արիւնով — Վրադ պիտի խուժեն, աւելի շատ կան ունայն բառերը — Զոր պիտի թոթովէ քու սարսափդ:

«Այս ամէնը քեզ պիտի պատահի, առանց որ քու բերդդ — կամ նաւատորմդ կարենան քեզ օգնել, տագնապիդ մէջ — Իրենց թնդանօթներով, իրենց թիերով.— Նոյն իսկ եթէ, Ալի փաշա, գարշելի Հրեայի նման — Աշխարհէ դուրս քեզ սպասող սեւ հրեշտակը խաբելու համար — Մեռած պահուդ դուն ալ անունդ փոխես»:

Ալի փաշան իր մուշտակին տակ խաթաղան մ'ունէր, — Լեցուն հրացան մը, — պատրաստ՝ կրակ ժայթքելու. — Երեք ատրճանակ եւ դաշոյն մը: — Անիկա մտիկ ըրաւ կրօնաւորը, թողուց որ ամէնը ըսէ, — Ցետոյ երազկոտ նակատը վայրահակ, ու ժպտուն — Իր մուշտակը տուաւ ծերուկին:

Վ. ՀԻԻԿՕ

1828 Նոյ.

(*) Սէնին իսլամ կրօնքի համաձայն, դժոխքի եօթներորդ շրջանակն է, ուր անհուն ծառ մը ստուերը կ'արգիլէ ու կը խեղդէ ամէն լոյս:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՊՍԱԿԱՒՈՐԸ

= o =

Գրած էինք թէ հայ տաղանդաւոր երիտասարդ մը վէպ մը հրատարակեց վերջերս Կեղծ լոյսեր խորագրով, Անրի Թրուայա կեղծանունով:

«Ժողովրդապաշտութեան մրցանակը» շահելով, մէկ օրէն միւսը համբաւի տիրացաւ:

Անրի Թրուայա, որուն հայկական անունը չենք գիտեր, ծնած է Մոսկուա 1911ին: Ռուսական յեղափոխութեան օրերուն՝ ծնողքին հետ կ'ապաստանի Փարիզ, ուր . կը ստանայ իր նախնական ուսումը: Յետոյ կը հետեւի իրաւաբանական համալսարանին, զոր կ'աւարտէ եւ, իբրեւ Ֆրանսահպատակ, զինուոր կ'երթայ: Այժմ կը գտնուի Մէց, հրետանիի մէջ:

«Կեղծ լոյսեր»ը իր հրատարակուած առաջին գործն է, բայց ոչ առաջին աշխատութիւնը: Սկսած է գրել եօթը տարեկանին,— տատանաւորներ եւ նմանագրութիւններ:

Քննադատները, ինչպէս գրեցինք, գովեստով կ'արտայայտուին իր մասին: Ոմանք անուանեցին «ներշնչեալ երիտասարդ», իսկ Ժան Վինեօ, Ֆրանսայի քննադատներու Ընկերակցութեան նախագահը, գրեց. «Ռէյմոն Ռատիկէի պարագայէն ի վեր, որքան գիտեմ, այսպիսի վաղահասութեան օրինակ մը չտեսանք: Կեղծ լոյսերը առաջին գործն է երիտասարդի մը, որ կարելի է ըսել թէ դեռ երախայ է: Իր այս գործով, մեզի կը տրուի վառ երեւակայութեան արտադրութի՞ւն մը թէ երախայի մը ապրած մարդկային իրադարձութիւններու շարայարութիւն մը:

Սակայն ինծի անկարելի կը թուի, որ երիտասարդ մը, նոյն իսկ ամէնէն օժտուածներէն, կարենայ հնարել այսպիսի տառապանքներ եւ իջնէ անոնց խորը:

«Կեղծ լոյսեր»ը տասնըհինգ տարեկան տղու մը ամօթահար կեանքն է որ կ'անցնի անոր հօրը սիրուհիներուն, պարտապահանջներուն եւ օրէնքի մարդոց միջեւ: Թրուայա կը պատմէ այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի չէ բառ մը անգամ կրճատել: Վէպ մըն է այս, գրուած սեղմ, ժլատ, սուր, այլ մանաւանդ վարպետի գրչով»: Ուրիշ քննադատ մը դիտել կու տայ, որ երիտասարդ գրողի մը համար կանուխ է կատարել հոգեբանական նկարագրութիւն, որ շուտ կը ցամքեցնէ ներշնչումը:

Այս գնահատութիւնները գրուած էին դեռ մրցանակը չստացած:

Մրցանակը կ'արժէ 5000 ֆրանք, տրուած տիկ. Անթոնին Քուլէ – Թէսիէի կողմէ, հինգ տարի առաջ: Ուրեմն հայ երիտասարդը հինգերորդ պսակաւորն է:

Ժողովրդապաշտութեան վարդապետութիւնը բանաձեւած են Թէրիվ եւ Լըմոնիէ: Այս վարդապետութիւնը կը ձգտի ներկայացնել ժողովուրդին կեանքը եւ բարքերը: Ասկէ մեկնելով, ոմանք դիտել կուտան որ Թրուայայի վէպը ոչ մէկ կապ ունի վարդապետութեան հետ, ու կը հարցնեն թէ ինչպէ՞ս «Ժողովրդապաշտութեան մրցանակ»ը կը տրուի Թրուայայի, եւ ոչ թէ իրապէս ժողովրդապաշտ վիպագրի մը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ ՓԱՌՔԸ

— • —

Վիքթոր Հիւկոյի գրական ու հանրային կեանքին մասին առանձին եւ յետոյ: Այժմ մանրավէպ մը:

Համաշխարհային համբաւը, որ կը վայելէ Հիւկօ, իրեն հասաւ քաղաքական ճամբով: Իր գրական կեանքին մէջ՝ անծանօթ մըն էր Թշուառներու հեղինակը, գէթ զինք կը ճանչնային միայն սահմանափակ թիւով գրողներ:

1843ին, Վիքթոր Հիւկօ, Ընկր եւ Ա. Տիմա իրենց մէկ բարեկամին ամուսնութեան իբրեւ վկայ կը ներկայանան քաղաքապետարան:

Քարտուղարը իւրաքանչիւրին կը հարցնէ անուն, մականուն ու զբաղում:

Ընկր կուտայ իր անունը եւ մականունը, յետոյ կ'աւելցնէ թէ նկարիչ է: Քարտուղարը երեսը կը նայի արհամարհանքով մը:

Վիքթոր Հիւկօ եւս կուտայ անունը եւ մականունը, բայց քարտուղարը սխալ կը գրէ, այնպէս որ Թշուառներու հեղինակը կը ստիպուի հեգելով տալ իր անունը, եւ տեսնելով որ քարտուղարը ծանօթ չէ ոչ իր անունին, ոչ ալ իր համբաւին, կ'աւելցնէ, կարճ կապելու համար, թէ գրագէտ եւ արհեստ չունի:

Ա. Տիմա հասկցաւ թէ ի՛նչպէս պէտք է արձանագրել տալ իր անունը: Յայտարարեց.— Հասատու եմ:

Եւ քարտուղարը գրիչը մէկ կողմ դրաւ եւ խոնարհեցաւ ինքզինքը միլիոնատէր կոչող գրագէտին առջեւ:

Բայց Հիւկօ կը պատմէ նաեւ, որ կառավարական ուրիշ պաշտօնեայ մը չէ կրցած շիտակ գրել իր անունը, ու գրած է Վիքթոր Ուիկօ, այն ալ իր գրական ամէնէն եռուն շրջանին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ: Գրեց՝ ԷՋՄԻԱԾՆԵՑԻ (Տ. Գալանճեան): Տպ. «Հայրենիք»ի: 1935: Գին մէկ տոլար:

ՖԷՐԴՈՎՍԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ. Ա. հատոր: Գրեց՝ Ռ. Աբրահամեան: Հրատ. Թէհրանի Հայ Ակումբի: 1934: Գին 12 ֆրանք:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ՇԱՀՆԱՄԷԻՑ. Ա. Բահրամ Գուր եւ Ազատէ: Իր բնագրէն թարգմանեց Ա. Աբրահամեան: Գին 2 ֆրանք:

ՄՐԳԱՍՏԱՆ, մանկական – պատանեկան կիսամսեայ, Թիւ 1 (պատկերազարդ): Խմբագիր՝ Արմէն Սեւան: Սոֆիա: Տարեկան բաժնեգին՝ 30 ֆրանք:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— •• —

Հայ հատուածական մտայնութի՞նը: Ո՞ւրկէ ուր, այս մոլեխինդը եկած բոյն էր դրած զինուորական հագուստին տակ, հայրենիքի պաշտպանութեան կոչուած միեւնոյն ցեղի դժբախտ զաւակներուն մէջ:

Ահա, այս կացութեան մէջ, զնդ. Թորգոմ՝ հայկական զօրամասերու եւ պահակազօրի հրամանատարը, 1918 յունուարի վերջերը, չքեղ զօրանցքի մը ատեն կը յայտարարէ Հայաստանի անկախութիւնը ... Եւ հեռագիր մըն ալ կ'ուղարկէ «Հորիզոն»ին հետեւեալ խօսքերով.— «... Այստեղ մենք ամէնքս անձկում հաւատք ունինք, որ իրաւունքն ու արդարութիւնը պիտի յաղթանակեն վերջապէս: Կեցցէ՛ ազատ Կովկասը, կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը»: «Հոր.», 25 յունուար 1918): Ի՞նչ դրդապատճառներ կային այս անհեղի արկածախնդրութեան, յայտնի չէր: Դաշինք կազմած էր թէ ոչ, չգիտեմ: Այս «անկախութեան» յայտարարութիւնը կրնար երկու դրական հետեւանք տալ, եթէ անապարծութիւնն ու փառասիրութիւնը դեր չունենային: Անկախութեան հռչակումը կրնար բարձրացնել բարոյալքուած զինուորութեան հոգեկան տրամադրութիւնները եւ ամրապնդել սխրական հայրենիքի գաղափարը, երկրորդ՝ Կարնոյ 20.000 թրքութեան կարող էր որոշ երկիւղ ներշնչել, քողարկելով մեր զինուորական ուժի տարողութիւնն ու կարողութիւնը ...

Սակայն, սոսկ հրթիռ մըն էր, նետուած անյայտութեան մէջ:

Ոչինչ կրնար սթափեցնել հայ զինուորի ինկած տրամադրութիւնը ... Նահանջի որդը կը կրծէր հայ զինուորի ռազմական ոգին:

Ցաւալի է արձանագրել, որ զանուեցան սպաներ (Այվազեան), որ նամակներով կը դրդէին իրենց զինուորները չկռուիլ, չենթարկուիլ եւ լքել ճակատը: Նոյն սպան, չգիտեմ ի՞նչ գարշելի հոգի պիտի ունենար գրելու համար հետեւեալ տողերը.— «ի՞նչ հայրենիք, ի՛նչ ճակատ, երբ ռուս հազարաւոր զինուորները տուն կը դառնան, մենք հարիւրներով ու քանի մը հազարներով, ի՞նչ կրնանք ընել. պէտք է լքել ճակատը եւ փախչիլ»: Գնդ. Ղարաքէշիշով՝ Թուլամօրթ զաւակը սապետական եւ հերոսակերտ Ղարաբաղի, Կարնոյ դաշտի ամենավճռական կռիւներու ատենչուղեր զօրանոցէն դուրս ելլել, հակառակ Մուրատի թախանձանքներուն եւ սպառնալիքներուն: Եւ գիշեր մըն ալ միջոցը կը գտնէ ու կը փախչի Կարս ... երբ արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենային Իլիճայի շուրջը: Ցիշե՞նք տակաւին սպայ Մելիք-Փարսադանեանը, տեղեկալ Կէնճէցեանը եւ ուրիշներ, որոնք հոգեկան եւ ֆիզիքական դասալքութեան հիւանդագին սերմեր կը ցանէին ...

Եւ մեր այս բոլոր հիւանդագին երեւոյթներուն ականատես էր Կարնոյ գաւառի թրքութիւնը, որ տարբերկրեայ խորհրդաւոր աշխատանքներու էր լծուած: Լրտեսներ, գործակալներ, սուրհանդակներ օրը օրին տեղեկութիւններ կը հաղորդէին Թուրք բանակի հրամանատարութեան: Կարնոյ քան հազար թրքութիւնն ու շրջակայ 27 գիւղերը, յայտնի ու գաղտնի, ատեճանաբար կը պատրաստուէին, կը զինուէին: Կազմած էին «Մահմետական Ազգային Կոմիտէ» մը, որուն եռանդուն անդամներէն մէկն էր Բագուի թաթար բարեգործական ընկերութեան ներկայացուցիչ՝ Սէյիտով:

Այս Կոմիտէն շա՛տ աւելի բան գիտէր մեր տկարութեան ու ճակատի կացութեան մասին, եւ շատ աւելի մտահոգուած ու ջղագրգիռ աշխատանքի էր լծուած, քան մեր Կարնոյ ղեկավար մարմինները: Սէյիտովը ազատ մուտք ունէր Զօր. Օդիշելիձէի եւ բերդի ընդհանուր հրամանատար գնդ. Խլեպնիկովի մօտ ...

Թշնամին արթուն կը հսկէր մեր շարժումներուն վրայ եւ ննջօրէն կը դաւէր: Աւելին՝ նոյն իսկ: Որեւէ հայ մարդ ու զինուոր, գիշերանց կը զգուշանար թրքական թաղերէն անցնիլ:

Բոլորի յոյսն ու ապաւէնը Անդրանիկն էր, որուն գալստեան անհամբեր կը սպասէին:

×

Մեր ընկերները, զանազան զօրամասերէ, արդէն տեղաւորուած էին: Լաւ ու մօտիկ կ'աշխատէին, առանց նախասիրութեան: Անոնց մէկ մասը լաւ «կառավար»ներ էին զարձեր ... Նոյն կացութեան մէջ էին Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի 150 աշակերտները: Անոնց ալ վիճակուած էր Տէվէ - Պոյնուի ձիւնապատ խճուղիներու մաքրութեան գործը:

Կարնոյ մէջ մխիթարական ոչինչ գտանք: Խռովայոյզ հոգիով, հինգ հոգի վճռեցինք, բոլոր պատասխանատուութիւնները աչք առած, երթալ Երզնկա՝ Մուրատի քով: Իմացանք որ Պ. Լանիս եւ բժ. Քէշիշեան, նմանապէս կ'երթան Երզնկա: Միացանք եւ երկանիւ (ավուխկոլկա) կառք մը ճարած, ինկանք ճամբայ:

Ցուրտ ձմեռ էր: Ձիւնը խոր թանձրութեամբ ծածկած էր սար ու ձոր: Ճերմակ սաւանի տակ, մարդ ու բնութիւն, զոյգ գիրքի մը կը նմանէին: Կառքը մերթ մեզ կը քաշէր, մերթ մենք ալ կառքը: Բարձր-Հայքի խստամբեր ցուրտը մեր ոսկորները կը թափանցէր: Կը սրսփայինք: Ճանապարհին կը հանդիպէինք հատ ու կտոր ռուս վերադարձող՝ ուշացած զինուորներու, որոնք խեթ կը նայէին մեզի: Հայրենի բնանկարը խնկաւէտ տաճարի մը պէս կը պարուրէր մեր հոգին: Մեր շուրջն էին Բիւրակնեան կամ Սերմանց սարերը, Թոնդրակն ու Ծաղկանց լեռները, իրենց սէգ գագաթներով, թաղուած ճերմակ մշուշի մէջ, զրկած երկնքի անհունութիւնը: Հայոց աշխարհի վեհափառ ու մշտավառ կերոններն էին մեր գլխուն վերեւ: Կարլ Ռիթտէր, որքա՛ն իրաւամբ Հայաստանը կը կոչէ «լեռնային կղզի»: Քանի կը յառաջանայինք, կը տեսնէինք մռայլ լեռնաշղթաներ, թեւ – թեւի, գլուխ – գլխի: Մեր շուրջը կը տիրէր ցնցող ամայութիւն մը: Պէտք կա՞ր հարցնելու թէ՝ ո՞ւր էր Բարձր – Հայքի մեր հիւրընկալ ու աշխատունակ, կարմիրաթուշ ու կայտառ ժողովուրդը ...

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(7)

քէր պայրամի եւ չորս օր ալ՝ Գուրպան պայրամի համար: Շաբաթը կը սկսի կիրակի օր, իսկ շաբաթական հանգիստը՝ շաբաթ կէս օրէն յետոյ ժամը 1էն մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ:

Մինչեւ հիմա ուրբաթն ըլլալով հանգստի պաշտօնական օրը, գործարաններ, պաշտօնատուններ եւ խանութներ կը փակուէին: Արդ, որովհետեւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ աշխատանքը կը դադարի շաբաթ կէսօրէն մինչեւ երկուշաբթի առտու, Թուրքիոյ ամբողջ յարաբերութիւնները, առեւտուր եւայլն իրենին կ'իջնէին չորս օրուան, ինչ որ շատ ծանր վնաս կը պատճառէր երկրին եւ մասնաւորապէս արտածման վաճառականութեան:

Նոր երկրաշարժ մը եւ 50,000 զոհեր

Ուրբաթ օր ահռելի երկրաշարժ մը պատահեցաւ անգլիական Հնդկաստանի մօտ, Աֆղանիստանի սահմանին վրայ, Քուէթթայի մէջ (Պելուճիստան): Տակաւին չէ ճշդուած զոհերուն թիւը: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ քաղաքին 34,000 բնակիչներուն 20.000ը ոչնչացած է, իսկ ուրիշ լուր մը համաձայն զոհերուն թիւը 50.000ի կը հասնի: Զոհերուն մէջ կան նաեւ բազմաթիւ Անգլիացիներ, որոնց 43ը օդանաւորդ: Քաղաքը աւերակներու կոյտ մը դարձած է, եւ շրջանին մէջ ալ բազմաթիւ շէնքեր գետնին հաւասար եղած են:

Քուէթթայի ռազմիկանական ուժը ամբողջովին սրբուած է: Այս քաղաքը զինուորական կարեւոր կայան մըն էր եւ երկաթուղիի կեդրոնը՝ Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանին վրայ:

Թուրքիոյ Հրեաները կը փախչին

Պաղեստինի սահմանագլուխին վրայ, սահմանապահ ուժերու կողմէ ձերբակալուած են 25 Հրեաներ, որոնք հոն գացած էին Թուրքիայէն:

Ձերբակալուած Հրեաներէն մէկը հետեւեալ բացատրութիւնները տուած է.

— «Մենք Իզմիրցի ենք, տնտեսական կացութիւնը այնքան վատթարացաւ որ այլեւս անկարելի էր հոն ապրիլ: Առեւտուրն ու հրապարակը ձեռք առին Թուրքերը: Հրեաները, Յոյները եւ Հայերը զրկուած են ազատ առեւտուրի կարելիութիւններէն: Այդ պատճառաւ ստիպուեցանք հեռանալ Թուրքիայէն»:

Փախստական Հրեաները յանձնուած են դատարան:

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ արդիւնք Զօր. Ըսմէթի ճառով տրուած ազդանշանին, մեծ ճիգեր կը թափուին աւելցնելու համար օդանաւային սպառազինութիւնները: Երեսփոխանները որոշեցին, բոլոր տուրքերը զեղչելէ յետոյ, հանգանակութեան յատկացնել իրենց մէկ ամսականը, 292 Թրքական ոսկի (47 անգլ. ոսկի): Նոր կազմակերպութիւն մը, «Թուրք Թռչունը» պիտի աշխատի օդանաւային շարժումը տարածել ժողովուրդին մէջ եւ պահեստի օդաչուներ հասցնել: Խորհրդային մարզիչներ արդէն իսկ գործի ձեռնարկած են Էնկիւրիի մէջ:

ՌՈՒՍ ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ, Տիկին Լիւպով Բոգէվա, 19 տարեկան, որ իր բացառիկ տաղանդով եւ գեղեցկութեամբ մեծ համբաւ շահած էր Մոնթէ Քարլոյի մէջ, առջի գիշեր նոպայի մը բռնուելով ինքզինքը վար նետեց չորրորդ յարկի պատուհանէն, փողոցին մէջ: Մայրը ներս մտած ըլլալով, վախցած էր:

Հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ:

ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ հետզհետէ գետին կը շահի Յունաստանի մէջ: Վարչապետ Ցալտարիս առջի օր ճառ մը խօսելով, բացէ ի բաց յայտնեց թէ վարչաձեւի խնդիրը քուէարկութեան պիտի տրուի: Զօր. Քոնտիլիս ալ նոյն իմաստով խօսեցաւ: Այս առթիւ Ներկիոս թագաւորին պատկերները ծախուեցան:

ԻՏԱԼԻԱ 50,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒՍ դրօշի տակ կանչեց, արեւելեան Ափրիկէի համար: Կը նշանակէ թէ վճռած է յառաջ տանիլ իր քաղաքականութիւնը Եթովպիոյ հանդէպ, ի հարկին զէնքի դիմելով:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Դ.

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Կիր. առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշանի Չէկոյց՝ օրուան կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր:

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի այս կ'ունենայ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32. Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միտքերու փոխանակութիւն ընկ. Արծրունիի դասախօսութեան շուրջ:

Դիւլտա

ԿՈՒՄԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ս. Նազարեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. Իսահակեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ ՄԷՋ (կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— Օրիորդ Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Տիկին Ս. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՑՈՒՊՈՅԵԱՆ (երգ), դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ, Յ. ԵՐԿԱՆԵԱՆ, Ս. ՃԻՀԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»Ը

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 փրանք

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ

եւ մասնակցութեամբ Ձ. Ո. Մ.ի եւ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին ՔԻԽՐՍԱԼԻ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւայլն.:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԷՐՔԻԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Լինէն հրաւիրուած են՝ Օր. Թովինար Տէր-Պետրոսեան (երգ), Պ. Պ. Վ. Ջանտըեան (երգ) եւ Ա. Մելքոնեան (Ջութակ): Արտասանութիւն կարող ուժերու կողմէ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 Փրանք:

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 31ի Ուրբաթէն մինչեւ Յունիս 6ի Հինգշաբթի գիշերը Odéon de Marseilleի մէջ, պիտի կատարէ ֆաքիրական իր հետաքրքրաշարժ փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են: Ամէն օր ցերեկոյթ եւ երեկոյթ:

Մարսէյլ բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ղուկաս Մարտիրոսեանի իր անդրանիկին՝ ՀԱՅԿ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆի (28 տարեկան) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

FILMS RECOMMANDES

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՅԻՍ 31էն ՅՈՒՆՍ 6

VICTOR HUGO. Gay divorçée (Vers. orig. s.t.f.)

ROYAL. L'Aventurier — Le voyage sans retour

LUTETIA. L'Homme de 40 ans — Une fois dans la vie

DEMOURS. Les Misérables (en un seul film)

MOZART. Les Misérables (en un seul film)

SELECT. Jeunesse bouleversée—Chansons de Paris

SAINT MARCEL. Les Misérables (en un seul film)

LOUXOR. Les Misérables (en un seul film)

LYON PATHE. Les Misérables (en un seul film)

ROCHECHOUART. Trois de la marine — — L'Homme mysterieux

EXCELSIOR. Clôture annuelle

METROPOLE. Les Misérable s(en un seul film)

CAPITOLE. Les Misérables (en un seul film)

MONTPARNASSE. Angele — Article 330

BARBES. Mari Chapdelaine — La veine d'Anatole

FEERIQUE. Le secret de miss Windham — Rotchild

LECOURBE. Le secret de miss Windham — Les bleus de la marine

PALIS DES GLACES. Le secret de miss Windham —Chasons de Paris

RECAMIER. Le secret de miss Windham — Rotchild

SAINT CHARLES. Le secret de miss Windham — Princesse Tzardas

PATHE ORLEANS. Le secret de miss Windham — Rotchild

BELLEVILLE. Topaze — La demoiselle du téléphone

MAINE. Le secret de miss Windham — Les bleus de la marine

MAGIQUE. L'Odyssée du Tchelouskine — La flambée

SEVRES PATHE. Le monde en marche — Romance d'amour

BANLIEUE

COLOBES PATHE. Le secret de miss Windham — Le Greluchon délicat

OLYMPIA DE CLICHY. Clôture annuelle

CASINO DE CLICHY. Remous6 Paris Music - Hall

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Les Misérables (en un seul film)

KURSAAL BOULOGNE. Ferdinand le noceur — Police de l'air

KURSAAL AUBERVILLIERS. Ferdinand le noceur —Police de l'air

ALHAMBRA D'ASNIERES. Ferdinand le noceur —Police de l'air

FILMS RECOMMANDES

MARIVAU PATHE. L'Oiseau rare (Max Dearlay, Pierre Brasseur, Larqey)

IMPERIAL PATHE. Forbidden Love (Barbara Stanwych, Adolphe Manjou) (Vers. orig. s. t. f.)

MAX LINDER.Tovaritch (Irène de Zilahy)

MOULIN ROUGE. Charlie Chan à Paris (Vers. orig. s.t.f.)

MARIGNAN PATHE. Quelle drôle de gosse (Albert Préjean)

EMPIRE PATHE NATAN.Clôture annuelle

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales —L'Histoire de la maison de Molière

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(Ո Ր Թ Ո Ւ Ն Ի Ք Ի Հ Ա Մ Ա Ր ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 4 Juin 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2822

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՕՂԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բոլորովին տեղական տագնապ մը չէ որ կը քամէ Ֆրանսայի անտեսական եւ ելմտական երակները, 10–12 միլիառ ֆրանքի աՀաւոր բացով մը։

Ֆրանսականն ալ Հետեւանք է ընդՀանուր, Համաշխարհային ճգնաժամութեան,— գերարտադրութիւն, շուկաներու նուազում, մաքսային պատնէշներ, ծանր տուրքեր, միլիարի սպառազինութիւններ, Հնդստեան Թոշակներ (պատերազմին անէծքը), Հարստութեանց անարդար բաշխում, եւայլն։

Այսօրուան պատկերը ճիշդ այն է ինչ որ 1926ին, երբ գերագոյն ճիգ մը կատարուեցաւ, նուազագոյն վնասով փրկելու Համար ֆրանքը։

Թերեւս այսօր շատ աւելի ծանր է կացութիւնը, որովՀետեւ այն ատեն այսքան սեղմուած, սաՀմանափակուած չէր առեւտրական շարժումը, ոչ ալ այսքան ծաւալած՝ անտտուգութիւնը։

Գործազրկութեան տագնապն ալ թեթեւ էր, այն ատեն, բաղդատելով ներկայի՛ն Հետ։ Մեծն Բրիտանիա տակաւին սաՀմանափակումներ չէր Հաստատած (սովորաբար 40 միլիոն անգլ. ոսկիի գնում կը կատարէր, որ յետոյ իջաւ 16 միլիոնի)։

Ու վերջապէս, այն ատեն մարդիկ աւելի վստաՀութիւն ունէին քան այսօր։

Ի՞նչպէս կարելի է վստաՀութեան մասին խօսիլ այժմ, երբ Ֆրանսացին ինք ոսկի կամ օտար դրամ կը գնէ։ Բան մը որ Հաստատուեցաւ նոյն իսկ խորՀրդարանին մէջ։

Տարակոյս չկայ թէ շատ խոշոր դաւ մը սարքուած է միջազգային գետնի վրայ, կոտրելու Համար ֆրանքին գինը։

Բայց, նոյնքան ստոյգ է որ Պանք տը Ֆրանսէն քաշուած ձոյլ ոսկին միայն արտասաՀման չերթար։ Միայն օտարը չէ որ խաղ կը խաղայ կամ անվստաՀութիւն կը յայտնէ, այլ եւ ֆրանսացի դրամատէրը, նոյն իսկ միջակ ունեւորը։

Դրամատիրական – սեղանաւորական շաՀագիտութեանց մէջ, ոչ ազգութիւն կը ճանչցուի, ոչ ալ Հայրենիք։

Երբ, Երեսփ. Ժողովին բեմէն իսկ, ելմտական նախարարը կը յայտարարէ թէ ժողովը յանկարծակիի պիտի գայ եթէ անուններ յայտնէ,— կրնաք եզրակացնել թէ մինչեւ ուր Հասած է ողբերգութիւնը։

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսա կը գտնուի վրդովիչ Հարցականի մը առջեւ,— պաՀե՞լ ֆրանքին գինը, թէ կոտրել, իբրեւ նուազագոյն չարիք։

Ֆլանտէնի դաՀլիճը կ'ուզէր պաՀել զայն ամէն գնով, եւ լայն իրաւասութիւններ պաՀանջեց, բայց մերժեցին։

Պուիսոնի դաՀլիճը, որուն անդամներէն կէսը նախորդէն առնուած են, նոյնպէս որոշած է պաՀել ֆրանքին ամբողջական արժէքը, եւ լիազօրութիւն կը պաՀանջէ նոյն պատճառաբանութեամբ։

Ինչ որ մերժեցին, ուրբաթ գիշեր, Պ. Ֆլանտէնի, պիտի տան, այսօր, Պ. Պուիսոնի։

Կը նշանակէ թէ խորՀրդարանն ալ ուրիշ ելք չի տեսներ, ֆրանքին ու երկրին վարկը փրկելու Համար։ Պարզապէս խորՀրդարանական ռազմավարութիւն մըն էր Ֆլանտէնի դաՀլիճին տապալումը։ Աւելի ճիշդ՝ անվստաՀութեան ցոյց, քանի որ կէս գիշերին ելմտական նախարարը զոՀելէ վերջն ալ, Պ. Ֆլանտէն չկրցաւ փրկել իր դաՀլիճը։ Ըսել կ'ուզէին թէ ինչո՛ւ չնախատեսեցիք այս բոլորը, եօթ ամսուան պաշտօնավարութեան ընթացքին, եւ սպասեցիք միայն մայիս 13էն յետոյ, երբ միլիառներու կը Հասնէր ոսկիի արտաՀոսումը։

ՎստաՀութիւնը վերաՀաստատելու Համար, սկիզբէն իսկ լաւատես ուզեց երեւալ Ֆլանտէնի դաՀլիճը։

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ, երբ շատեր մտաՀոգութիւն կը յայտնէին ելմտական կացութեան մասին, եւ սակարանը անտառ ելեւէջներ կը ցուցնէր, կառավարութիւնը փութաց Հանդարտեցուցիչ Հաւաստիքներ տալ, Հրապարակաւ։

Ընդդիմադիրները չէին մոռցած այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ պարագաներ։ Այլապէս, դժուար թէ 151 ձայնի մեծամասնութիւն մը գոյանար դաՀլիճը տապալելու Համար, Պ. Ֆլանտէնի եւ խոՀական լեզուագէտ կոչերէն յետոյ։

Անշուշտ նոր դաՀլիճին քաղաքականութիւնը պիտի անդրադառնայ նաեւ օտար աշխատաւորութեան վիճակին վրայ։

Ֆլանտէն 1934 նոյեմբերին ապարէզ եկաւ բացորոշ նշանաբանով մը,— նախապատուութիւն ֆրանսացի աշխատաւորութեան։ Նշանաբան մը, որ տարիէթութիւն չի վերցներ եւ վաւերացուեցաւ խորՀրդարանին կողմէ։

Բայց, ամէնէն պիրկ սկզբունքն ալ կրնայ մեղմացումներու յանգիլ, իշխանութենէ իշխանութիւն։ Մանաւանդ որ, եօթ ամսուան փորձառութիւնը բաւական բան սորվեցուց, եթէ ոչ օրէնսդիրներուն, գոնէ գործադիրներուն։

Ամէն պարագայի մէջ, մեր իրաւասու մարմիններուն կ'իյնայ այժմէն միջոցներ խորՀիլ, նոր դիմումի մը Համար։

Չմոռնանք թէ փոփոխութիւններ կատարուած են այն երկու նախարարութեանց մէջ որոնք ուղղակի կապ ունին մեզի Հետ։ Փոխուած են աշխատանքի եւ ներքին գործերու նախարարները։

Այս չի նշանակեր թէ մարդոց Հետ քաղաքականութիւնն ալ պիտի փոխուի։

Այս կամ այն նախարարը չի կրնար փոխել Հիմնական ծրագիրներ։ Բայց որովՀետեւ մեր աշխատաւորներու վիճակին բարւոքումը աւելի վարչական խնդիր է քան պետական – օրէնսդրական, ներելի է յուսալ թէ նոր դէմքեր քիչ մը աւելի տրամադիր կ'ըլլան ընդ առաջ երթալու բացառիկ պարագաներու։ Մանաւանդ եթէ գիտնանք լաւ պաշտպանել մեր դատը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՐԺԷՔԸ

Նոր դաՀլիճը Երեսփ. Ժողովին կը ներկայանայ այսօր, երեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ, կարդալու Համար իր յայտարարութիւնը։ Նախարարական խորՀուրդը պիտի գումարուի առտուն։ Պ. Պուիսոն ալ լայն իրաւասութիւններ պիտի պաՀանջէ։ Իր յաջողութիւնը ապաՀովուած է արդէն։ Ուրբաթ գիշեր, երբ քուէարկութեան կը դրուէր Ֆլանտէնի դաՀլիճին բանաձեւը, Ժողովը փոփոխութիւն մը կատարեց, լիազօրութեանց պայմանաժամը նշանակելով Հոկտ. 31, փոխանակ դեկտեմբեր 31ի։ Ուրեմն, սկզբունքով ընդունած կ'ըլլայ լիազօրութիւնը, անվստաՀութիւն յայտնելով Հանդէպ Ֆլանտէնի։ Այնպէս որ, այսօր քուէարկութիւնը պիտի կատարուի առանց վիճաբանութեան։ Պ. Մալվի, ելմտական յանձնաժողովին նախագաՀը, վարչապետին յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջ, խորՀրդակցութեան քաշուելով, անյապաղ պիտի ներկայացնէ իր զեկուցումը։ Հաւանական է որ ձախակողմեան Հոսանքներէն քանի մը ներկայացուցիչներ խօսք առնեն, սակայն քանի որ միւս խմբակցութիւնները աջակցութիւն խոստացած են դաՀլիճին կազմութենէն առաջ, վիճաբանութիւնը շատ կարճ պիտի տեւէ։

Հանրային կարծիքը նպաստաւոր է նոր դաՀլիճին Համար եւ տեսակ մը լաւատեսութիւն կը տիրէ Հրապարակին վրայ։ Կը կարծուի թէ ֆրանքին դէմ սարքուած յարձակումը եւ ոսկիի արտաՀոսումը մեծապէս պիտի նուազին յառաջիկայ քանի մը օրերու ընթացքին, եթէ բոլորովին չդադրին։ Մանաւանդ որ, ելմտական նոր նախարարը, Պ. Ռայնօ եւս Հակառակ է ֆրանքին արժեզրկման։

Այս պայմաններուն մէջ, խորՀրդարանը արձակուրդ պիտի ստանայ յունիս 9էն մինչեւ Հոկտեմբեր 31, եւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ անարգել գործել, թէ ֆրանքը փրկելու, թէ չարաշաՀութիւնը խափանելու եւ թէ տնտեսական գործունէութեան զարկ տալու Համար։ Անշուշտ արձակուրդէն առաջ, Երեսփ. Ժողովը պիտի ընտրէ իր նոր նախագաՀը։ Ամէնէն Հաւանական ընտրելիներն են երկու փոխ – նախագաՀները, Պ. Անրի Փաթէ եւ Պ. Տէլպօս։

⁂ Տարեկան զինեալի առթիւ, Հանրապետութեան նախագաՀ Ռէնս գացած ըլլալով, ճառ մը խօսեցաւ տնտեսական վերակազմութեան մասին։ Շեշտեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է միւս պետութեանց Հետ բանակցելու, որպէսզի Հաստատուն վիճակի մը վերածուին զինաւոր դրամները։ «Առանց այդ ամրապնդման առեւտրական գործառնութիւնները չեն կրնար գտնել իրենց նախկին գործունէութիւնը»։

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Պուիսոնի դաՀլիճը կը բաղկանայ 21 անդամներէ, որոնց երեքը պետական նախարար, 17ը նախարար եւ մէկը խորՀրդական։ Ասոնց 3ը ծերակուտական են, 15ը երեսփոխան։ ԽորՀրդարանէն դուրս կը մնան միայն մարաջախտ Փէթէն, զօրավարներ Տէնէն եւ Մոռէն։ Նախարարներէն Հինգը արմատական – ընկերվարական են։ Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը անկուսակցական են։ Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար եւս ընկերվարական կուսակցութենէն Հրաժարած ըլլալով, առ այժմ անկախ կը Համարուի։

Ելմտական նախարար Պ. Փալմատ վերջին պաՀուն մերժած ըլլալով, այդ նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Ռայնօի, որ նախապէս առնուած էր իբրեւ անպաշտօն նախարար։ Ծնած՝ 1863ին, Պ. Ժօզէֆ Ռայնօ քաղաքական ասպարէզը մտած է 1898ին։ Ցաջորդաբար ելմտական նախարար եղաւ 1899ին, 1906ին, 1911ին, իսկ վարչապետ՝ 1912ին։ Պատերազմի ընթացքին կասկածելի Համարուած եւ Գերագոյն Ատեանի յանձնուած ըլլալով, թէեւ անպարտ Հռչակուեցաւ, բայց երկար ատեն խաւարեցաւ իր աստղը։ 1925ին ծերակուտական ընտրուելով, մտաւ Փէնլըվէի դաՀլիճին մէջ եւ նոյն տարին Ուաշինկթըն գնաց, պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու Համար։ 1926ին ելմտական նախարար եւ փոխ – վարչապետ եղաւ Պ. Պուանքարէի օրով, յետոյ նախագաՀ՝ ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովին, պաշտօն մը զոր կը շարունակէր մինչեւ Հիմա։

Երկրագործական նախարար Պ. Ռուա եւս մերժած ըլլալով, իրեն տեղ նշանակուեցաւ Պ. Ժաքիէ, որ աշխատանքի նախարար էր Ֆլանտէնի դաՀլիճին մէջ։

Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութիւնները

ՑԻԼԻՊԷ, 30 մայիս (Յառաջ) — Ընկերներէն տրուած մասնաւոր տեղեկութեանց Համաձայն, դիւանագիտական շրջանակները մեծապէս զարմացած են Թուրք կառավարութեան այն որոշումէն, որով կ'ուզէ իր օդային ոյժերը զօրացնել 500 օդանաւերով, այնպիսի պաՀու մը, երբ երկիրը կը պայքարի տնտեսական մեծ տագնապի մը դէմ։ Ընկերների մէջ գիտեն որ դժգոՀութիւնը մասնաւորապէս մեծ է Անգլիոյ մէջ, ուր կը խորՀին թէ Թուրքիա կ'ընթանայ Գերմանիոյ ճամբով եւ թէ իր մեծ սպառազինումներով ան պիտի ուզէ Մեծ պետութիւնները դնել կատարուած իրողութեանց առջեւ։

Տեղեկութիւններ կան թէ Թուրք կառավարութիւնը կը պատրաստուի ամրացնելու Տարտանէլը՝ Հակառակ դաշնագիրներու պարտադրութեան։ Կը սպասուի որ Թուրքիոյ այս ընթացքը բարդութիւններ յառաջ բերէ։

Կը Հաղորդուի նոյնպէս թէ Թուրքերը շուտով մեծ զօրաշարժեր պիտի կատարեն Թրակիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ։

Իրաքէն տասը հազար Ասորիներ պիտի տեղաւորուին Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Իրաք ղրկուած երեք Հոգինոց յանձնախումբը, որ պաշտօն ունէր քննելու Ասորիներու տեղափոխութեան խնդիրը, լրացուց իր աշխատանքները։ Յանձնախումբը տեսակցած է Հիւսիսային Իրաքի տարբեր վարիչներուն Հետ։ Պաշտօնէն Հասած լուրերու Համաձայն, Հեռանալու տրամադիր Ասորիներուն թիւը տասը Հազարը չպիտի անցնի։ Ասոնք Սուրիա, Խապուրի շրջանը պիտի փոխադրուին յառաջիկայ սեպտեմբերի սկիզբը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ...

— o —

Պոլսոյ «Ժամանակ»ը դիտել կուտայ.

— «Ս. Գրոց թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ Պոլսոյ եկեղեցական իշխանութեան ցոյց տուած անտարբերութիւնը ուշագրաւ պարագայ մըն է»։

Եւ կը Հարցնէ, սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Արդեօք եկեղեցականի մը գործունէութեան չա՞փ ալ կարեւորութիւն չունի այս 1500ամեակը»։

«Ինչու» մըն ալ ինձմէ։

Թերեւս Պոլիսը պատճառներ ունի վարանելու կամ ձգձգելու. իսկ Երեւա՞նը։ Հապա Էջմիածի՞նը...

1500ամեակի առթիւ մէկ տարի տօն Հռչակուեցաւ Հայրապետական կոնդակով, 1934ի աշնան։

Կոնդակը ուղղուած էր Երուսաղէմի պատրիարքին, որ անմիջապէս կեդր. յանձնաժողով մը կազմեց։ Եւ սկսան տօնակատարութիւնները։ Ու կը շարունակուին մինչեւ Հիմա։

Այստեղ, Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ, տօնակատարութեանց նախագահեց կաթող. նուիրակը։

Արդ, 1500ամեակը միայն արտասաՀմանի՞ Հետ կապ ունի։

Տառերու գիւտը, Հայերէնի տիրապետութիւնը, Հայկական մշակոյթի անկախութեան յաղթանակը որ եւ է կապ չունի՞ն Երեւանի Հետ։

Կամ եթէ, Համաձայն կաթողիկոսական կոնդակին եւ կղերապետական իմաստութեան, 1500ամեակը քրիստոնէական տօն է — թարգմանութիւն Աստուածաշունչի — Էջմիածինը ինք ինչո՞ւ չի կատարեր իր պարտականութիւնը։

Տրամաբանական չէ՞ր որ Էջմիածինը ինք տար առաջին ազդանշանը, Համաձայն իր կոնդակին։

Եթէ Էջմիածինն ալ զգուշանալու պատճառներ ունի, այն ատեն ինչո՞ւ Պոլսոյ մեղքը կ'առնենք։

Արդեօք ամէնէն վե՞րջը պիտի տօնենք։ Լաւ։ Իսկ Երեւա՞նը։

Ամէնէն առաջ անոր պարտքը չէ՞ր գլուխ կանգնիլ Հայկական մշակոյթի ազատագրութեան այս դարադարձին, իբրեւ Հայկական իշխանութիւն։

Թրքական Հանրապետութեան տասնամեակին չա՞փ ալ իմաստ չունի այս 1500ամեակը։

Իգմիրի կամ Արարատի թուրք «ասկեար»ներու յաղթանակին չա՞փ ալ չարժեր։

Արդեօք որ եւ է պրոլետարական գիծ չկա՞յ Մեսրոպեան տառերու գիւտին մէջ։

Կարելի չէ՞, օրինակ, «պատմա–մատերիալիստական դիալեգտիկա»ն քիչ մը քրքրելով, բանաձեւ մըն ալ այս առթիւ ճարել։

Չէ՞ որ, 1500 տարի առաջ, Հայ պրոլետարիատը մատնուած էր ասորական եւ յունական «իմպերիալիզմ»ին եւ Հետեւանքը եղաւ ըմբոստացում,— ճիգ մը դէպի «էմանսիպացիա»։

Ինչ կը վերաբերի ղեկավարներու «սոցիալական ծագման», որո՞նք աւելի պրոլետար են.—

Սահակն ու Մեսրո՞պը թէ Բագուի արեւելեան Համագումարին Հրաւիրուած խաները, մոլլաները ու փաշաները, Էնվէր, Նուրի եւայլն (1920)։

Կորիւնը եւ Փաւստոս Բիւզա՞նդը թէ ընկեր Մ. Քէմալը կամ Աֆղանիստանի փատիշահը։

Եղիշէ՞ն կամ Խորենացի՞ն թէ Նորին Բրիտանական Վեհափառութիւնը, որուն արեւշատութեան Համար բաժակ պարպուեցաւ Քրեմլինի մէջ, դեռ քանի մը ամիս առաջ...

ՎԱՀԷ

ԵՕԹԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՎՃԻՌԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը Հեռագրեն թէ Մայիս 24ին դատարանը Հաստատած է եօթը ընկերներու մասին տրուած վճիռը։ Պաշտպան փաստաբանները դիմած են Ալպընիի դատարանին։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Այսօր, երեքշաբթի, մանր առեւտրականներն ու արհեստաւորները պիտի փակեն իրենց խանութները, գոհացում ստացած չըլլալով իրենց պահանջներուն։

Գերմանիոյ բողոքը ֆրանքօ-խորհրդային ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԷՄ

Գերմանիա յուշագիր մը ուղղեց ֆրանսական, անգլիական, իտալական, խորՀրդային եւ պելժիական կառավարութեանց, բողոքելով ֆրանքօ-ռուսական դաշինքին դէմ։ Յուշագիրը իրաւականօրէն քննադատելով դաշնագիրը, դիտել կուտայ թէ ան զինուորական զինակցութիւն մըն է, եւ Հակառակ՝ թէ Լոքառնոյի դաշինքին եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին։ ՀետեւաբԱր, Գերմանիա այլեւս չի կրնար ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքել իր դրացիներուն Հետ։ Գերմանական տեսակէտով, խաղաղութեան Համար վտանգաւոր է մասնաւորապէս դաշնագրին Բ. յօդուածը, որ կը տրամադրէ օգնութեան Հասնիլ փոխադարձաբար։

Անգլ. կառավարութիւնը իրաւագէտներու քննութեան ենթարկած է գերմանական յուշագիրը։ Ուսումնասիրութիւնը վերջանալէ յետոյ, տեղեկագիր մը պիտի կազմուի, որուն Հիման վրայ պատասխան պիտի գրուի Գերմանիոյ։ Լոնտոնի մէջ զարմանք չպատճառեց Գերմանիոյ բողոքը, որովՀետեւ վերջերս վստաՀելի տեղեկութիւններ ստացած էին այդ մասին։

Գերմանիոյ զինուորական օրէնքը

ԱՆՈՐՈՇ ԿԸ ՁԳԷ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Գերմանիոյ պաշտօնաթերթը Հրատարակեց զինուորական նոր օրէնքին մանրամասնութիւնները, Համաձայն մարտ 16ի յայտարարութեան որով կը վերաՀաստատուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը։

Օրէնքը ընդՀանուր տրամադրութիւններ միայն կը պարունակէ, վարչապետին եւ պատերազմական նախարարին ձգելով մանրամասնութիւնները։ Այսպէս, չորոշեր գործօն ծառայութեան շրջանը։ «Առաջնորդ»ը ազատ է փոփոխելու այդ շրջանը Համաձայն կացութեան պաՀանջներուն։ Պարտաւորիչ աշխատանքը նախնական Հանգրուանը կը Համարուի բուն զինուորութեան։ Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կրնայ մեծ դիւրութեամբ աւելցնել բանակին թիւը։ Կ'ըսուի թէ գործօն բանակը պիտի բաղկանայ 550,000 զինուորէ։ Եթէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկուած քաղաքացիներն ալ Հաշուենք (350,000), բանակին թիւը կը բարձրանայ 900,000ի։ Իսկ եթէ զինուորութեան շրջանը երկարաձգուի, այս 900,000ին վրայ պիտի աւելնան մէկ դասի նորագիրները, 350,000 Հոգի, որով բանակին թիւը պիտի Հասնի 1,200,000ի։

Օրէնքին տրամադրութեամբ, 18էն 45 տարեկան բոլոր Գերմանացիները ենթակայ են զինուորութեան, բայց չեն ճշդուած պարտաւորութիւնները։ Պատերազմական նախարարը կրնայ, պարագաներուն Համաձայն, դրօշի տակ պաՀել արձակելիները, ծառայութեան Հրաւիրել պաՀեստիները կամ զօրաշարժի ենթարկել 45էն վեր քաղաքացիները։ Ուրիշ խօսքով, Հրամանատարութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Թուրք սուլտանկի համաժողովը, որ բացուեցաւ 24 մայիսին, դառն իրականութեան մը առջեւ դրաւ ամբողջ Թուրքիան: Վասնզի, ճառը զոր այդ առթիւ խօսեցաւ վարչապետ Ըմէթ, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ դղրդագին ահազանգ մը:

Այսպէս, ան, բացատրելով օդանաւորդութեան առաջնակարգ դերը, խօսած է օդային վտանգի մասին:

Ու այդ վտանգը ներկայացուցած է չափազանց չօշափելի կերպով:

Իր ճառին կարեւոր կէտերէն մին այն է, որ Թուրքիան բաց ու անպաշտպան երկիր մըն է օդէն: «Սաւառնակները որ Եւրոպայի ամէնէն հիւսիսային մասէն 3—4 օրէն կը հասնին Աւստրալիա, մէկ երկու տարիէն այնքան պիտի յառաջդիմեն, որ պիտի կարենան մտնել Թուրքիոյ նման 760.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ երկիր մը, քաղաք մը ռմբակոծելու չափ պիտի կենան եւ յետոյ, առանց քիթերնին արիւնոտելու, պիտի կրնան վերադառնալ իրենց երկիրը»:

Ահա խոստովանութիւն մը, որ շատ ճիշդ է եւ բաւական ուշացած:

Անցեալ օր, խօսելով պիւտճէի մասին, կ'ըսէինք թէ Թուրքիա տարիներէ ի վեր իր եկամուտներէն 55 առ հարիւրը կը ծախսէ պաշտպանութեան գործին: Այդ պաշտպանութիւնը, սակայն, տարիներ շարունակ տարուեցաւ ցամաքի վրայ: Թուրքիա, իբրեւ ծովային ուժ ունի այն ինչ որ իրեն ժառանգ մնաց պատերազմէն: Իսկ այդ եղածը անզօր է իր երկար ծովեզերքը պաշտպանելու: Ճիշդ է, քանի մը երկրորդական նաւեր շինել տուաւ, բայց, ընդհանրապէս, Թուրքիա ծովային պաշտպանութեան տեսակէտէն չընթանար ժամանակին հետ ու չափազանց տկար է:

Ուրեմն, այն միլիոնները որ երկրին անձեռնմխելիութեան յատկացուեցան, սպառեցան ցամաքային ամրութիւններու, թնդանօթներու, հրասայլերու: Հսկայ գումարներ ծախսուեցան նաեւ երկաթուղիներու, որոնք գրեթէ բացառապէս պատերազմական նպատակներու համար անհրաժեշտութիւն մը նկատուեցան: Կը յիշուի, որ «երկաթեայ ցանց»ի քաղաքականութիւնը, զոր առենին մէջտեղ դրաւ Ըմէթ, բաւական դժգոհութիւն ստեղծեց, քննադատուեցաւ եւ տարկուեցաւ թէ այսօրուան սերունդը ի վիճակի չէ իր վոխ մէջքին վրայէն շոգեկառք քալեցնելու: Այլ խօսքով՝ Թուրքիան եկամտապէս այնքան տկար է, եւ անզօր է իր սեփական ուժերով իր երկիրը երկաթուղիներով օժտելու: Ըմէթ ու իր խմբակը, սակայն, պարտադրեցին իրենց տեսակէտը: Յաջորդաբար եկամտացոյցերու մէջ դրուեցան գումարներ: Գիծերը շարունակեցան իրարու հետեւէ: Մեծ հանդիսութիւններով բացին Կիրասոնը կամ Սեբաստիան (գիծերը): Ու անընդհատ յեղյեղեցին այն տեսակէտը թէ երկաթեայ այդ գիծերը երկիրը կը դարձնեն ապահով: Օրինակներ բերին թէ ինչպէս պատերազմի շրջանին կովկասեան ճակատէն արեւմտեան ճակատ կամ փոխադարձաբար զինուոր փոխադրելը դժուար էր դարձած, այժմ դիւրին:

Ուրեմն, Թուրքիան, այսպէս ամբարած, «կարծր ընկոյզ» մըն էր, ինչպէս կ'ըսէին իր վարիչները դեռ մէկ երկու տարի առաջ՝ իտալական յաւակնութեանց անուղղակի կերպով պատասխանել ճգնելով, զոր կոտրել փորձողը իր ակռաները պիտի կոտրէր: Կը յիշուի, դարձեալ, որ Քէմալ ի պատասխան Մուսոլինիի, ինքզինքը Աթաթիւրք նկատեց, տեսակ մը արհամարհանք դնելով խօսքերուն մէջ:

Այսօ՞ր,— յանկարծ ահազանգ մը:

«Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, կը շարունակէ Ըմէթ, ամէն Թուրք հայրենակից պէտք է իմ բերնէս դառնօրէն լսէ թէ Թուրքիոյ համար օդային վտանգ կայ եւ օդային յարձակում մը կրնայ քանդել մեր երկիրը: Քաղցր բաներ չեմ ըսեր. բայց այս է իրականութիւնը:

Թուրք բանակը ի վիճակի է երկիրը պաշտպանելու ցամաքէն կատարուելիք յարձակումի մը դէմ: Այսպէս, երբ ասկէ առաջ պետութեանց կողմէ դրաւումի ենթարկուեցանք, շատ լաւ գիտցանք մեր հողերը մաքրել օտարներէն, հակառակ անոր որ որեւէ միջոց չունէինք: Թէեւ բաւական ուժ չունինք ծովէն կատարուելիք յարձակումներու դէմ, բայց կրնանք շարունակել մեր պայքարը: Գալով օդին, չենք կրնար ըսել թէ հարկ եղած ուժը ունինք: Թուրքիան օդային վտանգի մը առջեւ կը գտնուի»:

Ուրեմն, ի զուր վատնուեցան միլիոնները: Ճիշդ է, ամէն երկիր պաշտպանութեան տեսակէտէ զուր ապառումներ կ'ընէ: Զուր՝ այն իմաստով, որ այսօր շինուածը հինգ տարի յետոյ հինցած է: Եւ սակայն, մեծերը կրնան տոկալ այդ ծախքերուն: Ասկէ զատ, տարուէ տարի կ'աւելնան սպառազինման գործիքներու արժողութեան համեմատութիւնները: Այսօր, օրինակ, օդային պաշտպանութիւն ունենալ կը նշանակէ անսպառ գանձ ունենալ: Խօսելով, անգամ մը, այս սիւնակներուն մէջ, Թուրքիոյ ծովեզերեայ պաշտպանութեանց մասին, կ'ըսէինք թէ՝ այս անընդհատ սպառազինումը մեծագոյն հարուածն է Թուրքիոյ համար: Վիճակ մը, որ վերջ կը լափէ անոր օրկանիզմը, ճիշդ է, կրնայ վտանգաւոր ըլլալ անոր մօտենալը, բայց, ի՞նչ օգուտ ուրիշէն պաշտպանուած ըլլալ վիճակի մը միջոցով, երբ զայն կերակրելու համար ենթական իր մարմինը ի սպառ դնելու ստիպուած է:

Ըմէթ կուգայ խոստովանելու թէ ընկլիրի ի զուր սնանկ է այդ ցամաքային վիճակը: Վասնզի, երկիրը հիմա եւս այնքան անպաշտպան է, որքան տասը տարի առաջ: Գործարանները զորս շինած ենք երկրին զանազան անկիւնները, բաց են յարձակումներու առջեւ, ինչպէս դպրոցները, հաստատութիւնները են.»:

Թուրքիա ի վիճակի՞ է կանխելու այդ վտանգը: Մեր կարծիքով՝ ոչ: Նոյն եզրակացութեան կուգայ ե՛ւ Ըմէթ Ինէօնիւ, երբ կը խօսի օդանաւերու արժէքի եւ անոնց գործածութեան համար անհրաժեշտ գումարներու մասին: Զմոռնանք, միշտ, որ Թուրքիա շատ պզտիկ պիւտճէ ունի՝ համեմատած մանաւանդ իր երկրի տարածութեան: Իսկ այդ տարածութեան երկնակամարը բաց է: Երբ պողպատեայ «մարախ»ները արշաւեն, հարկ է որ եւ է կէտի վրայ անմիջապէս դիմադրել: Այդ պարագային՝ շոգեկառքը անզօր է, այլ եւս: Իսկ օդանաւային սպառազինման համար ահագին գումարներու պէտք կայ: Օր չանցնիր որ մենք չկարդանք նոր նուաճում մը օդին մէջ: Ու գրեթէ ամէն օր կը կարդանք նաեւ թէ մեծերէն մին կամ միւսը նոր գումար մը յատկացուցեր է օդանաւերու: Թուրքիան, 8-10 միլիոն ոսկի հայթայթած է: Տրամադրած է եւ պետական վարկ, ու այսօր, ըստ Ըմէթի, հարիւր օդանաւ ունի: Կրկնապատկենք այդ թիւը՝ խորհելով թէ դիտում մը կայ գուցէ թիւի նուազումին մէջ: Թէեւ, չմոռնանք որ Թուրքիա նախընտրած է միշտ կրկնապատկուած ցոյց տալ իր ուժերը: Արդ, 100 օդանաւ պահելու համար տարեկան վեց միլիոն ոսկիի պէտք կայ: Ամէն տարի հարկ է ուրեմն, օդային պիւտճէ (վեց միլիոն) միայն անոր յատկացնել: Ու նոր գումարներ գտնել՝ նոր օդանաւեր ունենալու համար:

Ըմէթի կարծիքով, Թուրքիա պէտք է ունենայ 500 օդանաւ: Իսկ անոր համար հարկ է տարեկան 30 միլիոն ոսկի յատկացնել:

Իսկ մօտաւո՞ր վտանգի մը պարագային: Ըմէթ չունի անոր պատասխանը: Աւելի ճիշդ կուտայ լռութեամբ: Վասնզի, այս անգամ ոչ «կարծր ընկոյզ»ի խօսքը կայ, ոչ «սուիններուն ծայրերը», ոչ ալ «եկողը պիտի տեսնէ»ի սպառնալիքը: Ընդհակառակն, իր ճառը «դառն ճշմարտութիւն»ը բաց աչքերով տեսնելու տպաւորութիւնը կը թողու: «Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մէկ, երկու, երեք տարի վերջ: Եւ, եթէ հիմա սկսինք, հազիւ ժամանակ կը գտնենք պատրաստուելու»:

500 օդանաւը պիտի փարատէ՞ այդ վտանգը:

Պատասխանը կրկին դրական չի կրնար ըլլալ: Որովհետեւ արհեստագիտութեան եւ նորութեանց սրարշաւ վազք մը կայ, ու բոլոր անոնք որ պատճառներ ունին կարծելու թէ վտանգի ենթակայ են, ստիպուած են մասնակցիլ այդ արշաւին: Թուրքիան ենթակայ է այդ հարկադրանքին: «Այսօր չկայ այդ վտանգը, իսկ վա՞ղը»,— կը հարցնէ Ըմէթ:

Ան իր այդ մտահոգութիւնները կրկնած է եւ յաջորդ օրը՝ մամուլի համաժողովին առջեւ:

Անշուշտ, Թուրքիոյ վարչապետը պատահաբար տուած չէ այս ձեւով խօսելու որոշումը: Ու տարակոյս չկայ թէ ընդհանուր որոշման մը արդիւնք է ամէն ինչ հանրութեան պարզելու այս խոյթը: Տարիներ, շարունակ անպարտելիութեան յանկերգը երգել, գօտեպնդել ժողովուրդը, զրահել կամ սպառազինել զայն ե՛ւ հոգեպէս ու յանկարծ սարսափի պատկեր մը դնել իր առջեւ:

Ինչո՞ւ ներքին քաղաքականութեան այս փոփոխումը:

Վտանգը մե՞ծ ըլլալուն: Նո՞ր է անիկա:

Դրա՞մ հայթայթելու համար: Բայց ի՞նչ է Ըմէթի պահանջածը,— բարեկեցիկ ընտանիքէ տարեկան 30—35 ոսկիի գումար մը: Ուրիշ խօսքով՝ օրական 10 ղրշ.: Արդ, երկրի մը մէջ՝ ուր տուրքերը այնքան շատ են ու այնքան դիւրին բան է պարտադրել ու գանձել, մի՞թէ տրամաբանական է «դառն իրականութեան» մը առջեւ դնել ժողովուրդը՝ իրեն ըսելու համար, «դուն որ 100 կուտաս, ասկէ յետոյ 110 պէտք է տաս, որովհետեւ բոլորովին անպաշտպան ենք»:

Անշուշտ ո՛չ:

Ու հոս է, մեր կարծիքով, Ըմէթի ճառին ամբողջ խորհուրդը:

Այսինքն, այն գաղտնիքը, որ զինքը եւ իր գործակիցները մղած է թէ ներքին եւ թէ արտաքին աշխարհի առջեւ խօսիլ լեզուով մը որ ճիշդ հակառակն է մինչեւ այժմեան իրենց լեզուին:

Ճիշդն ըսելով, մենք ոչ ասկէ առաջ իրենց «մեծազօրութեան» կամ «անպարտելիութեան» կը հաւատայինք, ոչ ալ այսօրուան բացարձակ անզօրութեան: Այո, Թուրքիան ոչ օդանաւ ունի (բաւարար), ոչ ալ թէքնիքներ, որոնք կարենան չափուիլ եւրոպականներուն հետ: Քրտական ըմբոստութեան օրերուն իսկ, ռուսական օդանաւերը եկան ճնշիչ դեր կատարելու: Թուրքիան օդային այդ տկարութիւնը պիտի պահէ, համեմատաբար, ե՛ւ ասկէ յետոյ, եթէ նոյն իսկ 30 միլիոն ոսկի յատկացնէ տարեկան: Բայց, այն պահուն, երբ պէտք ըլլայ, կրնայ գալ դուրսէն, օդանաւով եւ օդանաւորդներով: Հիմա ձեւերը շատ են,— «գնեց»:

Եւ սակայն, կայ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը,— Թուրքիա համաձայն չէ պատերազմելու: Ու այդ է իր ամէնէն տկար կողմը: Այդ տեսակէտէն որքան նման են Ռ. Ռուսիա եւ Թուրքիա: Մոսկուան անընդհատ իր ուժէն կը խօսի, որովհետեւ սարսափը կ'ապրի յարձակումի հաւանականութեան: Գերմանիան եւ Ճափոն, ընդհակառակն, բնաւ չեն արտայայտուիր այդ մասին: Բայց, երբ Ծայր. Արեւելքի մէջ երկաթուղիի խնդիրը ծայր տուաւ, Ռ. Ռուսիա ամէն զիջողութիւն ըրաւ՝ խոյս տալու համար ասկէ:

Թուրքիա կը հետեւի նոյն քաղաքականութեան: Կանխել՝ ուժով ցոյց տալով ինքզինքը: Անյաջողութեան պարագային՝ զիջիլ: Ու վաղը, եթէ պատահի որ Մուսոլինի կղզիները զինուորներով լեցնէ, խնդիրը պիտի ստանայ այն ձեւը՝ ինչ ձեւ որ առած է այժմ հալէչ-խալական վէճը:

Բայց, ատոր համար հարկ է հանրային կարծիք պատրաստել, եւ ըսել ժողովուրդին «դառն իրականութիւնը» այժմէն, վաղը արդարացնելու համար որ եւ է զիջում:

Վասնզի, իրականին մէջ ուրիշ ելք չունի Թուրքիան վտանգին առջեւ, որ չգիտենք «տարի՞ մը, երկո՞ւ, երե՞ք վերջ կրնայ երեւան գալ»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ ՓԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ
(ԻՐ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Զօրեան երիտասարդ ամուսինները նոր եկած էին Փիլիպէ (1899ի վերջերը): Օր մը Տիկ. Զօրեան դիմելով երկու երիտասարդ քոյրերու ըսաւ.—

— Օրիորդնե՛ր, ազատ ժամանակ շատ ունիմ, ուզում եմ պարապել ձեզ հետ, գտէք մի քանի ուրիշ աղջիկներ ձեզ տարեկից:

Եւ այսպէս սկսաւ կանոնաւոր դասընթացք մը միջնակարգ դպրոցի ծրագրով: Իր եռանդուն բնաւորութեան եւ դասաւանդելու ինքնուրոյն ձեւին շնորհիւ քիչ ժամանակուան մէջ մեծ արդիւնք ցոյց տուաւ: Բացի այդ կանոնաւոր դասընթացքէն, շաբաթը անգամ մը հինգշաբթի օրերը տեղի կ'ունենային դասախօսութիւններ երիտասարդ տիկիններու ինքնազարգացման, առողջապահութեան եւ մայրական պարտականութիւններու մասին: Ցետոյ ընդհ. դասախօսութիւններ բնական գիտութեան վերաբերեալ նիւթերու շուրջ, որոնց լարուած ուշադրութեամբ ունկնդիր կ'ըլլար խուռն երկսեռ բազմութիւն մը: Առաջին անգամ այդպէս մեծ պատրաստութեամբ կին դասախօս մը լսելու պատեհութիւնը կ'ունենար Փիլիպէի հասարակութիւնը:

1896ի մեծ ջարդերէն վերջը շատ Հայեր Պուլկարիա, մանաւանդ Փիլիպէ գաղթած էին եւ շատերու՝ մանաւանդ հարուստներու զաւակները օտար վարժարաններ կ'երթային: Նոր վարժարան մը անհրաժեշտ էր: Տիկին Զօրեան յաջողեցաւ մեծ դժուարութեամբ պուլկար կառավարութենէն իրաւունք ստանալ մանկապարտէզ մը, բանալ: Տիպար մանկապարտէզ մը, մանկավարժական նորագոյն բոլոր պահանջները լրացնող: Ընդարձակ շէնք պարտէզով, իւրաքանչիւր զոյգ աշակերտին փոքրիկ քառակուսի հողամաս մը, փոքրիկը գործնականօրէն ծանօթացնելով բնութեան հետ: Յաջորդ տարին մանկապարտէզէն զատ բացուած էր նաեւ նախակրթարան մը, հետզհետէ աստիճանը բարձրացնելու եւ միջնակարգ դարձնելու մտադրութեամբ:

Սխալ է այն կարծիքը թէ վարժարանը բացուած էր որբերու համար: Ընդհակառակն մեծ մասամբ ունեւորներու զաւակներ էին աշակերտները: Կային անշուշտ բաւական թուով անվճարներ ալ: Իբր սկզբունք ընդունուած էր՝ հարուստէն առնել աղքատին տալ: Վարժարանը երկսեռ էր, դասարանները, աշակերտութիւնը նոյնպէս երկսեռ, աս ալ լաւ նորութիւն մը, որ բարեբախտաբար օրինակուեցաւ ազգ. վարժարանին մէջ ալ: Անոր մրցումով մը Փիլիպէի ազգ. վարժարանի ուսուցչական կազմն ալ ուժովցաւ եւ կրթական աստիճանը բարձրացաւ:

Տիկին Զօրեան եւ իր ամուսինը՝ անփոխարինելի Ռոստոմը միասին իրենց անխոնջ, եռանդուն ու խելացի գործելակերպով շատ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին Փիլիպէի հանրային կեանքի մէջ, գիտցան արժեցնել լաւագոյն երիտասարդութեան ուժերը, որոնք այդպիսի կարող խորհրդատուներ ունենալով եւ ոչ մէկ արգելքի առջեւ չընկրկելով (հանրային կարծիքը չէր հանդուրժեր որ աղջիկներ բեմ ելլէին), կազմակերպեցին երկսեռ երգեցիկ խումբ, թատերական խումբ: Ներկայացումները, երեկոյթները հանդէսները իրարու կը յաջորդէին մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով:

Վարժարանի շէնքին մէջ ցորեկները փոքրիկները կ'ուսանէին, գիշերները եւ կիրակի օրերը երիտասարդութիւնը կը զարգանար ամէն ձեւով: Բոլոր փորձերը, վիճաբանական ժողովներ, նոյնիսկ մարմնամարզական խաղերը հոն տեղի կ'ունենային եւ երիտասարդութիւնը այդ դպրոցը իրաւամբ անուանած էր յառաջդիմութեան նաւակը: Նաւապետները՝ Զօրեան ամուսինները...

Դժբախտաբար վարժարանի յոգնեցուցիչ կեանքը, հանրային գործերը, մայրական դժուարին պարտականութիւնները քայքայեցին Տիկին Զօրեանի առողջութիւնը եւ երրորդ տարուան դպրոցի տարեշրջանը նոյնիսկ չլրացած ստիպուեցաւ մեկնիլ, բժշկուելու համար: Գործին հոգը մնաց Ռոստոմի, իրեն հաւատարիմ մնացած չորս աշակերտուհիներուն եւ պաշտօնակիցներուն:

Հրաժեշտի օրը, երկսեռ աշակերտութիւնը շարուած, թխուր դէմքով եւ աչքերը յառած իրենց սիրելի տիկնոջ, կը լսէին հետեւեալ խօսքերը արտասանուած նոյնպէս յուզումով եւ իւրաքանչիւրին հոգիին մէջ տպաւորելու կամքով:

— «Իմ սիրելիներս, ես գնում եմ, մնաք բարով, ուզում եմ, որ դուք միշտ յիշէք իմ այս խօսքերը: Ջանացէք աշխատեցէք. դուք կարող էք լինել մեծ մարդիկ, նշանաւոր բժիշկ, փաստաբան եւայլն եւայլն, բայց ամէնից առաջ, եղէ՛ք լաւ մարդ»:

Ահա իր սկզբունքը: Եւ իր երկարատեւ ուսուցչութեան ընթացքին, բացի ուսումէն այդ գաղափարը եւս ներշնչած է: Տիրանալով բնական գիտութեանց վարդապետի տիտղոսին եւ 40 տարի անդադար սերունդներ դաստիարակելով, անոնց ներշնչեց սիրել աշխատանքը եւ ըլլալ լաւ մարդ:

Ցարգա՛նք հայ կնոջ լաւագոյն մէկ ներկայացուցչին:

Ս.Տ.Դ.

Օ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾԸ
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Կը ցաւիմ որ չկրցայ ժամանակին հաղորդել Սուրիոյ Օգնութեան Խաչի 25ամեակի հանդէսին նկարագրութիւնը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Գթութեան քոյրերու սրահին մէջ: Տիկին Զ. Սարաֆեանի բացման խօսքէն ետք, ընկ. Ղազար Զարդ. մանրամասն զեկուցումով մը ներկայացուց Օ. Խաչի գործունէութեան պատկերը.—

Ա.— Առողջապահական հոգածութիւն.— Օգնութեան Խաչը, մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւած է մեր հիւծախտաւոր հայրենակիցներուն ճակին՝ զանոնք տեղաւորելով հիւծախտարաններուն մէջ: Աղքատ հիւանդներուն դարմանումի գործը, իր օժանդակ բժիշկներուն օգնութեամբ մեծ ծաւալով յառաջ տարած է, մանաւանդ երկու տարի առաջ, ձմրան եղանակին, վրանաքաղաքին հրդեհին օրերուն, երբ դեղօրայքէն զատ հայթայթած է նաեւ հագուստեղէններ:

Բ.— Մշակութային.— Սուրիոյ շրջանին մէջ մանաւանդ այս ուղղութեամբ մեծ դեր կատարած է Օգնութեան Խաչը: Հիւսիսային Սուրիոյ հեռաւոր անկիւնները հասած են իր ձեռքերը, հոն իր ջանքերով կառուցուած են դպրոցներ ուր քրտախօս, թրքախօս հայորդիներ Մեսրոպեան տառերով հեգել կը սորվին:

Գ.— Ազատագրական գործը.— Մինչեւ մեր օրերը պատերազմէն քանի տարիներ ետք, տակաւին Ապրիլեան սերունդի բեկորները կը դեգերէին թափառական ցեղերու հետ, կամ կը մնան ծառայ Նստակեաց Արաբներու քով: Օգնութեան Խաչին, այդ խլեակները ազատելու ձեռնարկը ար-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ո՞ւր էր մեր ժողովուրդի հրաշք շունչն ու բոյրը, որ կ'օծէր արդարանդ արտերն ու հասկերը: Ո՞ւր էր հայ արտմանուշ երգն ու խինդը, որ մարդու հոգին կը փաղաքշէր ու կ'ալեկոծէր ... Մենք մնացեր ուրուականներու պէս, կը քալէինք անոնց արիւնոտ խաչելութեան ճամբաներէն, անոնց անյայտ շիրիմներուն վրայէն եւ մեր կոկորդը կը սեղմուէր, ոտքերը՝ կը խանձուէին ...

Այժմ ամենուրեք ռազմադաշտ է: Ձիւնի անսասան վճիռն է կախուած հայրենի բարձունքներուն վրայ: Ցանձնուած՝ մեր նահապետական կառքի միօրինակ աղմուկին, անգիտակցաբար անցեր էինք արդէն Կէղը, Իլիճան, Կարճման (Փարապլըրդ խաները): Յաջորդ օրը Եփրատի կողերէն շուլլուելով հասանք Դերջանի կեդրոնական քաղաքը՝ Մամախաթուն: Անմիջապէս կը ներկայանանք քաղաքի զինուորական հրամանատար գնդապետ Արշալոյս Քէօսէպապեանի: Միջահասակ, վառվռուն մէկը: Կը հիւրասիրէ, կը տեղաւորէ մեզ: Ապա կը սկսի տեղատարափ հարցումներու դէզ մը թափել մեր վրան, միշտ խնամուած հայերէնով մը, ինչ որ հազուադէպ էր մեր զինուորականներուն մէջ: Ո՞վ էք, ո՞ւրկէ կուգաք, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ թիկունքը, զինուորական ի՞նչ պատրաստութիւններ կ'ըլլան, Անդրանիկը ե՞րբ պիտի գայ եւն. եւն.: Անշուշտ կը ջանանք գոհացում տալ իր հարցերուն եւ կը պատմենք մեր տեսածներու եւ գիտցածներու մասին: Կը յայտնենք որ Գէորգեան ճեմարանցիներ ենք եւ կ'ուզենք ամէն գնով Երզնկա երթալ: Իսկոյն վեր կը ցատկէ տեղէն եւ անսահման եղբայրական գուրգուրանքով կը փաթթուի մեզի ըսելով.— «Տղե՛րք ջան, մատաղ ձեզ, ես ալ ճեմարանցի եմ, նոյն յարկի ու ընտանիքի զաւակը ...»: Որքա՜ն ուրախ էինք: Մամախաթուն, Էջմիածին, Ճեմարան ... Վայրկեան մը մոռցեր էինք թէ ռազմադաշտ կը գտնուինք:

Յաջորդ առաւօտ, 1918 յունուար 10ին, Քէօսէպապեան մեզ կը ներկայացնէ Դերջանի երիտասարդ գաւառապետ Գէորգ Գեանջեցեանի(*):

Գեանջեցեանը Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի ուսանողներէն էր, համոզումներով Սոց. Դեմոկրատ, որ դէպքերու բերումով եկած ինկած էր հոս եւ իբրեւ գաւառապետ նախանձելի կարգեր էր հաստատած: Անխտիր բոլորէն սիրուած էր:

Անխուսափելի կերպով դարձեալ կը սկսին նոյն հարց ու փորձերը:

— Անդրանիկը ե՞րբ պիտի գայ, շատ ուժ ունի՞:

Այնուհետեւ, միշտ խանդավառ, տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Դերջանի հայութեան, վերաշինական աշխատանքներու եւ քրտական վտանգի մասին:

— Չորս – հինգ հազարի չափ հայութիւն կայ հոս, կ'ըսէ ան: Մաս մը Կովկասէն, մաս մը Քրտերու մէջէն ու թաքստոցներէն եկած եւ լծուած են իրենց կիսաւեր խրճիթներու վերաշինութեան գործին: Բայց, ափսոս, Քրտերը հանգիստ չեն ձգեր զանոնք: Ազատ չեն կրնար իրենց հեռաւոր արտերն ու ջաղացքը երթալ: Կը վախնան յարձակումներէ:

Մեզ կը զգուշացնէ եւ ծանօթութիւններ կուտայ ճանապարհներու մասին: Հրաժեշտ կ'առնենք եւ կը մեկնինք Մամախաթունէն: Երեկոյեան կը հասնինք Կառչիլ գիւղը, որուն կառավարիչն էր մեր հինաւուրց յեղափոխականներէն ծերունի Վարդան Շահպազը (այժմ Սուրիա): Վարդան Շահպազը, իր զէնքի ուժով ազատած էր Տէրսիմի լեռներէն եւ հոս զինուորական կառավարիչ էր նշանակուած, իր հմայքով զսպելու համար շրջանի Քիւրտերը:

Կառչիլէն կը մեկնինք եւ Դերջանի հովիտէն անցնելով կը շարունակենք մեր ճամբան: Մեզ կը դիմաւորէ Սեւ գետը՝ սառած եւ ձիւներու մէջ թաղուած: Քիչ մըն ալ կը յառաջանանք եւ մեր աջ թեւին վրայ կը տեսնենք կարմրաւուն ութ աչքանի մեծ կամուրջ մը, անդարձանելի վիճակի մէջ: Մեր ուղեկից բժիշկը հոգեխռով ճեչտով մը կը յարէ.

— Տղե՛րք, ահա այն կամուրջը, որ Կարնոյ եւ Դերջանի հայութեան սպանդանոցն եղաւ ...

Կոզերու քսմնելի կամուրջն էր ... Ծանօթ՝ Դերջանի հայութեան: Եփրատը՝ հայութեան թաց գերեզմանը մեր աչքերուն առջեւն էր: Փռած իր թեւերը դաշտավայրին մէջ, գալարապտոյտ, կ'երթար մտնելու Սանասարի ձորը:

Դիմացէն կ'երեւի Հէյպէք լեռը՝ ճերմակ փրփուրի պէս:

Դերջանը ունէր 75-80 գիւղեր, մեծ մասը քրտաբնակ: Պատերազմէն առաջ, հայկական գիւղերը հազիւ 20-25ի կը հասնէին: Յայտնի էին Վերին եւ Վարին Բաղառիճ գիւղերը զուտ հայաբնակ: Այժմ մեծ մասը աւերակ էին: Կողեր, Տմնիկ, Մանց, Հողիկ եւ ուրիշ մէկ երկու գիւղեր մասամբ վերաշինուած: Սակայն Թէրպիւէքի, Սէյկիի, Խարխինի եւ Սանասարի Քիւրտերը հանգիստ չէին ձգեր: Դերջանը Տէրսիմի նուաճուած գաւառներէն էր եւ Քիւրտերը իրենց զինքը տէր ու տիրական հռչակած էին:

Իրիկունը կը հասնինք Սանասար-Տէրէսիլի մուտքին առջեւ գտնըւող Վիժան հայ գիւղը: Գիւղը կիսաւեր էր: Հոն կը գտնենք քանի մը զինուորներ եւ սպայ մը՝ իբրեւ կառավարիչ: Վիժանը Դերջանի պատմական գիւղերէն մէկն էր, Դ. դարու մեր պատմագիր Փաւստոս Բիւզանդի հայրենիքը, ըստ մեր բանասէրներուն: Եկեղեցեաց եւ Մանանաղի գաւառներուն սահմանին վրայ, Եփրատի ափը: Գիւղի հին անունն էր Բիզան կամ Բիզանիս, ուրկէ կը հետեւցուի Բիւզանդացի ծանօթ փոփոխակը:

Վիժանէն կ'անցնինք եւ կը մտնենք Սանասայի դժոխային ձորը: Մեր չուրջը՝ լեռնաշղթաներ: Խճուղին ու Եփրատը քով քովի: Տէրսիմի Քիւրտերը բռնած են ձորի աջ ու ձախ լեռնագօտին մինչեւ Երզնկա: Կատարեալ տարտարոս մը: Ձորը լեցուած է Եփրատի ահեղ գալարումներով: Դարձեալ տխուր յիշողութիւններ ...Մանուկներու եւ հայ զինուորներու խողխողուած, եղեռնի անդարձ կարաւաններ: Իւրաքանչիւր սար ու քար, մահասարսուռ պատմութիւն մը ունի: Ճամբան խիստ վտանգաւոր է: Քիւրտերը կը շարունակեն իրենց անսանձ յարձակումները:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(8)

(*) 1919ին, Աշտարակի ճանապարհին սպաննուեցաւ անյայտ աւազակներու կողմէ, երբ Երեւանէն Աշտարակ Մոսկուայի Կոմիտէի որբանոցին համար դրամ կը փոխադրէր:

դէն շօշափելի արդիւնք տուած է:

Օգնութեան Խաչը արտագաղթի առաջին օրերուն իսկ ոտքի վրայ էր: Երկրէն, օրական հարիւրներով կը լեցուէին Հալէպի եւ Պէյրութի փողոցները: Անծանօթ լեզուին, անծանօթ միջավայրին, ու ենթակայ նոր եւ անհանդուրժելի տաք կլիմայի մը, անկասկած հիւանդութիւնները անպակաս պիտի ըլլային եւ Օգնութեան Խաչը կը հասնէր ամէն ուր իր կարիքը կը զգացուէր:

Ընկ. Զարդի ընկուցումէն ետք, տեղի ունեցաւ «Արեւմտահայերու պաշտամունք»ը պարը զոր գեղեցկօրէն ներկայացուցին 10 — 12 տարեկան պզտիկ օրիորդներ: Եղան արտասանութիւն եւ մեներգ մը Տիկին Կանաչեանի կողմէ, որմէ ետք բուռն ու երկարատեւ ծափերու մէջ բեմ եկաւ օրուան բանախօսը ընկ. Նիկոլ Աղբալեան, որ մօտաւորապէս հետեւեալը խօսեցաւ.—

ԸՆԿԵՐ Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

«Այս շարժումը բացառիկ երեւոյթ մը չէ, այլ օղակ մըն է այն աշխարհացումին որ վերջերս կը նկատուի, մասնաւորապէս Սուրիոյ շրջանին մէջ: Արտագաղթին առաջին շրջանին ընդհանուր ջանք կար իրարու քով գալու: Այս երեւոյթը նաեւ գրականութեան մէջ տեսնուեցաւ: Մարդիկ վախնալով կորուստէն, շատեր գրեցին այն շրջանի պատմութիւնը որուն դերակատարները իրենք եղած են:

Երկրորդ, տեղաւորման շրջանն է որ տեղի կ'ունենայ երկրէ երկիր, ցամաքամասէ ցամաքամաս, մինչեւ որ կայուն վիճակ մը ստացուի:

Երրորդ, հաստատուելէն ետք, տրամադրութեան փոփոխութիւն ստացուեցաւ: Եթէ տնտեսական տագնապը չըլլար, տրամադրութիւնը շատ աւելի բարձր պիտի ըլլար: Հակառակ առոր, դարձեալ հանրային տրամադրութիւնը կը նկատուի իբրեւ վերելքի տրամադրութիւն մը:

Այսպէս թէ այնպէս, մեր անկայունութիւնը սակայն մեզի տուաւ նոր սերունդ մը, գաղթաշխարհի ամէն կողմ ունեցանք երիտասարդ հայութիւն մը որ նոր ուժ մը կը ներկայացնէ, նոր գործեր կը փնտռէ, նոր փափաքներ ունի, նոր հեռանկարներու ետեւէ է, հաւաքական ուժերով նոր նպատակներ կը հետապնդէ եւ այդ երիտասարդները կ'ուզեն տարէցներուն վրայ ճնշել ու նոր շարժում յառաջ բերել: Եւ այս երեւոյթը համայն աշխարհի մէջ կը նկատուի, որ անկասկած անդրադարձում կ'ունենայ մեր վրայ: Օրինակ Ամերիկայի ցեղակրօնները, բոլորն ալ անգլիախօս, մօտ 2000 — 3000 երիտասարդներ հաւաքուած են հայրենիքի գաղափարին շուրջ, ունին իրենց թերթը ու կը ներկայացնեն անգլիախօս հայութիւն մը: Նման շարժման արդիւնք է նաեւ Համազգայինը: Ասի մը մարդիկ իրարու քով գալով, փոխանակ այս տագնապի օրերուն իրենց հացին մասին խորհելու կրթական ու հրատարակչական ընկերութիւն կը հիմնեն: Հայկական կեանքի մէջ այս շարժումը կը տեսնուի ոչ միայն աշխարհականներուն քով այլ նաեւ կրօնականներուն, օրինակ Երուսաղէմը, Անթիլիասը: Բոլոր տարրերուն մէջ շարժում կայ, տեսակ մը տեղաշարժ տեղի կ'ունենայ: Երիտասարդութիւնը մանաւանդ կ'ուզէ գիտակցաբար իմանալ իր անցեալը: Եւ այս շարժումը կը նկատուի նաեւ Հայ կիներուն քով, ահա Օգնութեան Խաչը: Սկիզբները որ զուտ կրթական էր, այժմ տարբեր տարբեր շարժումներու գլուխ է կանգնած:

Տարագրուելով եւ ստիպեալ ապրելով օտարներուն քով, այն ամէն աւանդութիւնները զորս բերած ենք, կը կորսուին, կը խաթարուին, ընտանեկան կեանքը ցնցուեր է, ինչ որ շատ ալ չարիք պէտք չէ նկատել, այլ նոր պայմաններուն յարմարելու ճիգ մը: Օրինակ արտաքին փոփոխութիւնները, իմ կարծիքով այնքան ալ վնաս չունին: Ինչ որ կ'ուզէի ըսել, Օգնութեան Խաչը ձեռք պէտք է առնէ ղեկավարութիւնը ընտանեկան հարցին, ինչպէս նաեւ հայ բարքերու, կրթութեան, դաստիարակութեան ու զանոնք ներմուծէ ընտանիքներէն ներս:

Կիները աւելի ազդեցութիւն ունին հանրային կեանքին վրայ քան այրերը, անոնք շատ աւելի լաւ կը նան ընտանիքներէն ներս մտնել, համոզել, խօսիլ: Այս ամէնը կարելի է եթէ անոնք իրարու հետ շփման գալով, այս նիւթերու մասին խօսելով եւ հանրային կեանքով աւելի հետաքրքրուելով արթնցնեն այն հսկայ զանգուածը որ եկած է հայրենիքէն եւ որ հետզհետէ մոռնալու ենթակայ է այն ինչ որ Հայունն է:

Կարմիր Խաչը, խարխափումներէ ետք, իր հունին մէջ կը մտնէ — ինքնագործակցութիւն: Կարմիր Խաչը պէտք է ամէն ճիգ թափէ աշխատելու եւ վճարելու: Ինքնագործակցութեամբ եւ ոչ թէ բարեգործութեամբ, որ տարբեր բան է: Նպատակընկալ բարեգործութիւնը ինքնին չարիք մըն է, պէտք չէ սպասենք որպէսզի տասը հոգի իրարու քով գալով գումար մը յատկացնեն եւ մենք...

Կարմիր Խաչը իր վրայ դրուած բոլոր տեսակի հաւաքները կ'իրականացնէ երբ օրիորդներ, տիկիններ քովքովի կուգան,ձեռքձեռքի կուտան: Պէտք չէ մեծ գումարներով խաբուիլ, այլ ջանալու է պզտիկ ճիգերով մեծ բան արտադրել: Այս ընելու համար պէտք է որ հայ կնական սեռը կրթուած ըլլայ եւ զարմանալի չէ որ Կարմիր Խաչը արդէն կրթութեամբ կը զբաղի: Իր քսան եւ հինգ տարուան գործունէութենէն կը տեսնենք որ, Օգնութեան Խաչը կը բարձրանայ: Կին՞, դարձեալ ըսենք, հանրային մեծ ուժ մըն է, իբր անհատ, իբր կին, իբր մայր որ կրնայ երիտասարդները հերոսացնել, յեղաշրջել բարքերը, սանձել զաղանները, անհաւատը դարձի բերել:

Մեր ընկերային հարցը միայն տնտեսական չի վերաբերիր, այլ կիներուն ալ, ուստի այս վերջիններուն ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնել անոնց ուժը օգտագործելու համար:

Հայ ազգի ճակատագիրը ձեր ալ ճակատագիրն է, այս ազգը ոչ միայն ձերն է, այլ եւ մերը,ուստի դուք եւ մենք պէտք է գործակցինք: Այս խնդրին մէջ կիները ունին իրենց դերը, որ Արքիմիդէսի լծակն է: Մեր կեանքը գաղութներուն մէջ կրնայ դեռ երկար տեւել, հարկ է որ կիներն ալ գիտակցին իրենց պարտականութեան»:

ՇԱՀՐՈՂ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՌԷՅՄՈՆ ԹԻՊԷՐԺ

Գրեթէ ամէն մարդ օժտուած է երաժշտական շնորհով, եւ շատերու մէջ աւելի է այդ յատկութիւնը քան իրենք եւ ուրիշներ կը կարծեն սովորաբար: Եթէ տաղանդը երեւան չի գար եւ եթէ աշակերտին նպատակը եւ յաջողութիւնը յաճախ չեն արդարացներ անոր վրայ դրուած յոյսերը՝ մենք կ'ընդունինք որ ան հետեւանքն է իր առանցքին մէջ անբնական մեթոտին, մանկավարժական եւ դասաւանդութեան սխալի մը:

Ռէյմոն Թիպէրժ, շնորհիւ իր բոլորովին ինքնայատուկ «բնական» մեթոտին, կը հասնի անսպասելի արդիւնքներու, մանկավարժական մարզին եւ մասնաւորապէս դաշնակի ուսուցման մէջ: Ռէյմոն Թիպէրժ, մէկն է ժամանակակից մեծագոյն մանկավարժներէն: Իր կեանքը յարատեւ նուիրուած մըն է ի սպաս արուեստին ծառայութեան: Ան կ'ապրի իր մեթոտով: Ան իր գիտութեան դուռը միշտ բաց թողած է ամէնուն համար:

Միշտ կը բացատրէ եւ ոչ ոքի հանդէպ անուշադիր է: Սերունդներ անցած են ձեռքէն եւ ներկայիս անհամար անձեր շրջապատուած են զինքը:

Լաւագոյն երաժշտագէտները խորապէս համոզուած հետեւողներն են Ռէյմոն Թիպէրժի մեթոտին, զայն ընդունելով բարձրագոյն զարգացման լաւագոյն միջոցը:

Աշակերտ մը որ կ'աշխատի իր մեթոտով, նախ եւ առաջ կը սորվի լսել իրապէս այն ինչ որ կը նուագէ: Ան կը սկսի տարորոշել իւրաքանչիւր ձայնը, չափը եւ իւրաքանչիւր թօնալիթէն:

Անհրաժեշտ ժամանակ յատկացնել սերտելու համար կտոր մը, առանց ամփոփած ըլլալու միտքը եւ լողութիւնը, սերտած կտորին իւրաքանչիւր նօթին վրայ՝ համարժէք է իր ժամանակը զուր անցնելու:

Միայն մարզուած ականջն է որ կարողութիւնը կ'ունենայ սրբագրել անհաւասարութիւնը եւ անճշդութիւնը նուագին, որ արդէն կը հանդիսանայ կատարեալ թէքնիքին: Կատարեալ թէքնիքը այն առումով ինչպէս կ'ըմբռնենք մերօրեայ ոգիով, կը նշանակէ ոչ միայն մատներուն ընծայել ամբողջական ճշդութեամբ նուագել, այլ բոլոր այն ձայները, որոնք կ'ելլեն դաշնակէն պէտք է ըլլան գեղեցիկ:

Երաժշտական յօդուածով մը անհընարին է ներկայացնել այս մեծ վարպետը: Անոր հրաշալի գործին մօտէն ծանօթանալու համար պէտք է ներկայ ըլլալ իր տարեկան մեծ նուագահանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ, վաղը, չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի գեղարուեստական գրականութեան պետական հրատարակչական մարմնի վարիչ Նակորեակով իր մօտ հրաւիրեց հայ գրողները, որոնք ներկայիս կը գտնուին կարմիր մայրաքաղաքը: Նակորեակով հաղորդեց, որ իր ղեկավարած մարմինը ծրագրած է գալ տարի հրատարակել Սայաթ–Նովայի, Քուչակի, Րաֆֆիի, Պարոնեանի, Թումանեանի, Շիրվանզադէի գործերը, ժամանակակից բոլոր հայ գրողներու հիմնական ստեղծագործութիւնները, հայկական Փոլքլորի նմոյշներու ստուար հատոր մը եւ ԺԹ. դարու հայ գիւղացիական գրողներու գործերու ժողովածուն:

Երեւանի գրողները հանդիպում մը եւս ունեցան Կրասնայա Նով պարբերաթերթի խմբագրութեան հետ, որ խնդրեց լայն չափով նիւթեր տալ հայ գրականութենէն՝ տպուելու համար պարբերաթերթին մէջ:

⁂ Մոսկուայի Հայ Արուեստի Տան մէջ կատարուած երեկոյթի ընթացքին, հայ եւ ռուս արուեստագէտները արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ ըրին հայկական ստեղծագործութիւններէ: Սրահին մուտքին առջեւ կազմուած էր ցուցահանդէս մը հայերէն գիրքերու եւ հայ գրականութեան նուիրուած գրախօսականներու:

Երեկոյթի ընթացքին, գրական գործերու այս ցուցադրութենէն զատ, կազմակերպուած էր նաեւ երաժշտական բաժին մը, այնպէս ներկայացուեցան Կոմիտասի եւ Սպենդիարեանի ստեղծագործութիւնները, որոնք մեծ յաջողութիւն գտան:

Հայ գրողները մեկնեցան Լենինկրատ:

ՄԱՐԶԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ թէ Մոսկուայէն Երեւան վերադարձաւ մարզիկ Սերգօ Համբարձումեան, որ ծանրութեանց ախոյենական մրցումներուն մասնակցելով՝ վերջերս հաստատեց երկու նոր մրցանիշ: Երկու ձեռքով ծանրութիւն վերցնելու իր հաստատած մրցանիշն է 119 քիլօ 850, աջ ձեռքով ծանրութիւն վերցնելու իր նոր մրցանիշն է 107 քիլօ, (անցեալ տարի իր հաստատած մրցանիշն էր 105 քիլօ 800):

Շուտով կը մեկնի Լէնինկրատ, մասնակցելու ողիմպիական մրցումներուն:

Կարկուտ

Իջեւանէն կը հեռագրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ մայիս 16ին սաստիկ կարկուտ տեղաց Բաղանիս, Ջուջեւանք եւ Ղոշղոթան գիւղերուն մէջ:

Կարկուտը նստած է քսան սանթիմեթր հաստութեամբ: Բանջարանոցներն ու պարտէզները հեղեղին տակ փճացան:

Մասնաւոր յանձնախումբ մը ղրկուած է աղէտեալ վայրը, ճշդելու համար վնասները:

Մօտաւորապէս վեց ամիսէ ի վեր Թիպէրժի կ'աշակերտի Պետրոսեան Րաֆֆիկ, որ պիտի նուագէ Փուլանսի «Քոնսէր Շանփէթր»ը: Իրեն պիտի ընկերանայ «Օրքեսթր տէ քոնսէր Փատըլու»ն, առաջնորդութեամբ Ալպէր Վօլֆի:

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀԱՎՃԻՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 մայիս).

— «Խորհրդային բռնագրաւումներէն եւ հալածանքներէն շատ քիչ եկեղեցիներ, ինչպէս յայտնի է, կրցան կերպով մը իրենց գոյութիւնը քաշքշել մինչեւ մեր օրերը: Սակայն, անոնցմէ ալ այժմ մահացու վտանգ կը սպառնայ:

Ասկէ մօտ երկու տարի առաջ մենք մէջբերումներ բրած էինք խորհրդային «Անաստուած» պաշտօնաթերթէն, ուրկէ աներկբայելի կերպով կ'երեւէր, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը որոշած է մինչեւ 1937, այսինքն՝ մինչեւ երկրորդ հինգամեակի լրանալը, «հաշուեյարդարի ենթարկել» բոլոր եկեղեցիները եւ արմատախիլ ընել կրօնը խորհրդային Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ:

Մեր հակառակորդները այն ատեն լռութեամբ կամ թերահաւատութեամբ անցան մեր հրատարակած տեղեկութեանց վրայէն: Այժմ վերջապէս Ամերիկայի ամէնէն արժանահաւատ թերթերէն մէկուն՝ *Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր*ի թղթակիցը եւս Մոսկուայէն գրելէ բառացի կը հաստատէ մեր հրատարակած տեղեկութիւնները:

Համաձայն այդ ամերիկեան թղթակցին՝ բոլշեւիկները, դժգոհ ըլլալով «անաստուածներու» շարժման դանդաղ յառաջդիմութենէն, սկսած են աւելի գործօն քայլեր առնել հոգեւորականներու դէմ, որպէսզի զանոնք զրուելով կամ չէզոքացնելով՝ կարենան փակել տալ տակաւին բաց մնացած սակաւաթիւ եկեղեցիներն ալ:

Անցեալի դառն փորձէն խրատուած, Մոսկուա չուզեր այժմ ուղղակի կամ բացարձակ բռնութեան դիմել կրօնի դէմ եղած պայքարին մէջ: Ատիկա կրնայ շատ անհանոյ աղմուկ հանել արտասահմանի մէջ եւ աննպաստ տըպաւորութիւն ձգել «բարեկամ» ազգերու հանրային կարծիքին վրայ միջազգային ներկայ փափուկ կացութեան մէջ: Բնականաբար բոլշեւիկները այժմ կը նախընտրեն աւելի «խաղաղ», անուղղակի միջոցները:

Ամերիկեան թղթակցին ըսելով՝ անոնք պատրուակով մը կը բանտարկեն, կը գնդակահարեն կամ կ'աքսորեն ու այդ կերպով կը չէզոքացնեն լաւ քահանաները՝ ասպարէզը ձգելով անընկարագիր, անբարոյական կամ տգէտ քահանաներու: Հետեւանքը կ'ըլլայ այն, որ զգալիօրէն կը պակսի եկեղեցի յաճախողներու թիւը եւ կը հասնի այնպիսի սահմանի մը, որ մնացեալները դրամապէս ի վիճակի չեն ըլլար այլեւս պահելու եկեղեցին եւ «ինքնաբերաբար» կը փակեն զայն:

Նոյն նպատակին հասնելու համար, խորհրդային կառավարութիւնը կը դիմէ ուրիշ միջոցի մըն ալ, այն է՝ կը բարձրացնէ բաց եկեղեցիներու վրայ իր դրած տուրքը՝ անտանելի բեռ մը դարձնելու աստիճան: Այնպէս որ հաւատացեալները, ի վիճակի չըլլալով վճարել իրենց եկեղեցիի տուրքը, կը հարկադրուին «ինքնաբերաբար» փակել զայն:

Կրօնը սպաննելու եւ բոլոր եկեղեցիները փակելու իբր խաղաղ միջոց՝ Մոսկուա կը կիրարկէ երրորդ միջոց մը, այն է՝ պարտադիր կերպով անաստուածութիւն դասաւանդել կուտայ բոլոր դպրոցներու մէջ՝ հալածանքի ենթարկելով նոյնիսկ այն ուսուցիչները, որոնք կը մերժեն անաստուածութիւն քարոզել»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԻՃԱԿ»Ը ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՌՕՄԱՆ, 30 մայիս (Յառաջ).— Այսօր ժամը 15ին, Լոէնի թատերասրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին սարքած «Համբարձման» տօնը: Տիկին Շէյթանեանը հանդէսը բանալով, բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը եւ կոչ բրաւ հանգիստականներուն սատարել Կ. Խաչի տարածման: Խաչուհիները խմբով երգեցին «Համբարձում եայլա»ն, արտասանեց փոքրիկն Ա. Գէորգեան: Երգեցին Տիկին Շէհէրլեան (Եկ իմ արինդ) եւ ընկ. Ե. Զաթրեան (Պարզիր ազիզ): Ընդհանուր խանդավառութեան եւ հետաքրքրութեան մէջ ներկայացուեցաւ ծաղիկներու վէճը՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Արմենուհի Ունճեանի: Դերակատարները՝ Օր. Ն. Գէորգեան (վարդ), Տիկին Կիւրինեան (քրքում), Օր. Ս. Թորոսեան (շահպրակ), Տիկ. Շէհէրլեան (արեւածաղիկ), Օր. Զ. Ճիմճեան (ձիւնծաղիկ), փոքրիկն Ա. Գէորգեան (շուշան), եւ Մարիցա Զիլինկիրեան բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Ա. Թորոսեան արտասանեց հայրենաշունչ կտոր մը ձօնուած հայ դրօշին: Տիկին Կիւրինեանը երգեց «Կուժն առայ ելայ սարը»: Փոքրիկներ Ա. Գէորգեան եւ Մ. Զիլինկիրեան կատարեցին ծաղիկներու երգը: «Յառաջ»ի թղթակիցը արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը: Խաչուհիները շուրջպարի ձեւով «Մայիսի կայմին» վրայ հիւսեցին նուիրական եռագոյնը, յետոյ պարելով, երգելով, հիւսքը քակեցին եւ քանի մը անգամ յաջորդաբար ընտեղծուած ջերմ մթնոլորտէն օգտուելով «Վիճակ»ի տոմսերը սպառեցին: Խաչուհիները յաջորդաբար երգեցին «Անձրեւն եկաւ շաղալէն», իսկ Տիկ. Զիլինկիրեան մեներգ մը երգեց, ընդհանուր ծիծաղի մէջ ընկեր Կիւրինեան եւ Ե. Թաշճեան համով կատակերգութիւն մը խաղացին: «Հիմակուան աղջիկներ»ու դերակատարները Տիկին Շէհէրլեան (Բիստօս), Սինանեան (Նիկողիմոս) եւ Տիկ. Թ. Կիւրինեան (աղջիկ) յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: «Համբարձման» տօնը այս տարի աւելի խնամքով կազմակերպուած էր: Հայուհիները յառաջդիմութեան մէջ են: Ձեզ տեսնեմ գթութեան քոյրեր, աշխատեցէք ալ աւելի զօրացնել ձեր կազմը: Խտացուցէք շարքերը: «Երեւան բաղ եմ արել» խմբերգով փակուեցաւ «Վիճակ»ի հանդէսը: Խորին շնորհակալութիւններ բոլոր անոնց որ բարոյապէս թէ նիւթապէս նպաստեցին հանդէսին յաջողութեան:

Սարգիս Պիլալի

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

=•·•=

... Կ'ուզեմ վերջացնել: Զղջացի սկսելուս, քանի որ ոչ յուշ գրելու, ոչ ալ եղերական շրջանի մը պատմութիւնը ներկայացնելու միտք ունէի: Ստիպուած էի կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ, «Զաման»ի յուշերուն առթիւ:

Եւ գրեցի չկամութեամբ, ուղղակի տառապելով, ինչպէս եթէ վէրք մը քերէիր եղունգներով:

Առաջին օրէն մտադրեր էի պրկել, կարճ կապել, բայց արդէն շատ բան ըսած եղայ, առանց ամէն բան ըսելու:

Մնացեալը ժամանակի եւ տրամադրութեան խնդիր է: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ այսօրուան գործ:

X

Բացատրեցի թէ ինչ էր այն զոր Թուրք յուշագիրը կը կոչէ «սուտ խենդութիւն» (տէլի բօլուստա):

Վերի սենեակին մէջ, բուռն շարժումներուն, նոպաներուն յաջորդած էր ջիղերու քայքայման շրջանը: Եւ մղձաւանջ մը դարմանալ, որ միշտ գլուխս ծածկել կուտար բարձին տակ:

— Ի՞նչ կը կատարուի դուրսը ...

Կորուած արտաքին աշխարհէն, երկու պատուհան միայն ունէի, մէկը՝ բանտի բակին վրայ, միւսը՝ դէպի Պայազիտի հրապարակը, այնտեղ ուր կախաղաններու ստուերը կը յածի:

Եւ կը կարծէի մէկուն տանիքէն եւ միւսին հորիզոնէն տեսնել դուրսի անցուդարձը ...

Մօտաւորապէս երեք ամիս մնացի ոստիկանութեան բանտը:

Քանի մը անգամ ալ հարցաքննութեան փորձեր կատարուեցան, առանց արդիւնքի: Գիշեր մը նորէն Գըմըր Սիւաի տարին, մեծ զգուշութեամբ, եւ ես նորէն սկսայ մտածել անձնասպանութեան մասին:

... Առտու մը—1916 յունիսի սկիզբը, յանկարծ ոստիկաններ սենեակս խուժելով, պատուիրեցին բեռներս կապել:

Եղած – չեղած ժողվեցի եւ երբ սանդուղներէն վար իջայ կաղն ի կաղ, բակին մէջ տեսայ 12 հոգի:

Ամէնքս իրար խառնելով, զոյգ-զոյգ կապեցին եւ քշեցին դէպի պատերազմական ատեան: Իմ ձեռնակապի ուղեկիցս էր՝ հին ընկեր մը 1895ի սերունդէն, Միհրան Խտըրճեան, որ մեռաւ վերջերս:

Օրը կիրակի էր եւ միայն իսլամական խանութները բաց ըլլալով, թուրք ամբոխը կը խռնուէր ճամբուն վրայ եւ հայհոյանք կ'արձակէր մեր հասցէին:

Անոնք որ Պոլիս եղած են, գիտեն թէ ինչպիսի միջավայրէ կ'անցնի այդ ճամբան, Մահմուտ Փաշայէն մինչեւ Պայազիտի հրապարակը: Քալելով՝ կէս ժամ:

Կարաւանին առջեւէն կ'երթար թըքցած Հիտայէթը, թեւին տակ բռնած՝ արձանագրութեան տոմարը:

Մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ պատերազմական ատեանի գրասենեակին մէջ: Ոսկի – կան մը ուրիշ բան չգտնելով, ձեռքիս ջուրի շիշը քաշեց նետեց:

Զենքակիրները քակեցին ու մինչ կը կարծէինք թէ զատ – զատ պիտի արգելափակեն առանձին խցիկներու մէջ, բոլորս մէկ վար իջեցնելով, հինգս մէկ սենեակ դրին, ութն ալ ուրիշ սենեակ մը, յարակից: (Ինշաաթ գօվուշի):

Ո՞վքեր էին միւս կալանաւորները, — բոլորն ալ ծանօթներ, զանազան պատճառներով ձերբակալուած եւ գիտմամբ ինծի հետ միացուած:

Ուղղակի իմ ձերբակալութեան հետ կապ ունէր 1. Սամուէլ Դարբինեանը, որ նախապէս բանտարկուած եւ ոստիկանութեան տետրակին մէջ արձանագրուած ըլլալով, կը կանչուի եւ վար կը դրուի: (Նշանածը, Սօնա, երբ կ'երթայ լուր առնելու, զայն ալ վար կը դնեն եւ կը բանտարկեն ատեն մը, իբրեւ մեղսակից).— 2. Իգնատիոս (Ահարոնեան), որ ձերբակալութենէս մէկ շաբաթ յետոյ,Վլատիմիրին կ'երթայ իբրեւ մաքսային գործակալ եւ կ'ուզէ փրկել պայուսակը կամ տետրակը: Վլատիմիր կը մատնէ եւ Իգնատ կը ձերբակալուի:

Անուղղակի կապ մը ունէր Տիգրան Զէօկիւրեանի երէց եղբայրը, ողբացեալ Յովհաննէսը (Օննիկ), որուն հասցէին հեռագիր մը ուղղած էր Մարգպետ, Հալէպէն:

Պարտէզի մը մէջ շինուած, երեւութապէս մաքուր էր «Ինշաաթ գօվուշի»ն, բայց կատարեալ փուռ մը՝ լուերու: Առաջին գիշերն իսկ խաշեցանք, եւ որովհետեւ կարելի չէր քնանալ, աջ – ձախ կը տրորուէինք, մինչ հերթապահ ոստիկանը կ'ռռնար.

— Ուլան խաթսանա, էօքիւզ, շիմտի... (Զպռտի՞ս ե՛ղ, հիմա ...):

Քանի մը օր վերջը՝ գիշերուան ժամը 2ին արթնցուցին զիս, տանելու համար կեդրոնի հրամանատարին քով: (Մէրքէզ գօմանտանը):

Զէին կրցած քնանալ միւսները, մինչեւ վերադարձս:

Բանտէն մինչեւ կեդրոնի հրամանատարութեան շէնքը (տասը վայրկեան), առջեւէն կ'երթար զինուորական բանտին վերատեսուչը, Իսմայիլ Հագգը պէյ, իսկ իմ քովէս՝ բանտապահ մը եւ ջաւուշ մը: Մինչ բացաստանէն կ'անցնէինք, այս վերջինը, Քէօր Մէհմէտ, կը հարցնէր ու կը պատմէր.

— Հմայեակ Արամեանցը կը ճանչնա՞ս.

— Լսած եմ, չեմ ճանչնար:

— Ան ալ քեզի պէս «քոմիտաճի» էր, բայց ճշմարտութիւնը խօսեցաւ ազատեցաւ, հիմա փէսը ծուռ դրած, էֆէնտիի պէս կ'ապրի: Դուն ալ խօսէ ճշմարտութիւնը, վաղ առտու կ'ազատիս:

Իսկ կեդրոնի հրամանատարը, Ալի Րիզա պէյ (չշփոթել միւսին հետ), զիս առաջնորդեց իր գրասեղանին քով, որուն ետեւ պատուհան մը կը բացուէր հրապարակին վրայ: Նստանք եւ սկսաւ հարցումներ ուղղել: Յետոյ սարէն – ձորէն խօսելով յանկարծ գիտել տուաւ.

— Հրանտ Աղաջանեանը կը ճանչնա՞ս. սքանչելի երիտասարդ մը. չեմ գիտեր ինչ պատճառով ձերբակալուած էր եւ մեզի յանձնուեցաւ: Առաջին օրէն, քաջաբար խոստովանեցաւ ամէն բան. վերջին պահուն, շիտակ պատասխանած չըլլալով պզտիկ հարցումի մը, պատերազմական ատեանը ներեց եւ մահուան դատապարտեց: Եւ հարկադրուեցանք այդ սքանչելի, գեղեցիկ եւ ապրելու արժանի, վայելելու սահմանուած երիտասարդը կախել սա դիմացի հրապարակին վրայ (ցուցնելով պատուհանէն):

Քանի մը շաբաթ յետոյ սկսան բուն հարցաքննութիւնները, հարցաքննիչ ատեանին առջեւ (Հէյյէթի թահգիգիյէ), որ կազմուած էր հինգ բարձրաստիճան սպաներէ, բացի հարցաքննիչ դատաւորէն:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(18)

կրնայ դրօշի տակ առնել բոլոր զինուորցուները, առանց յայտնապէս զօրա-չարժ հրատարակելու:

Պատերազմի առեն, ամէն Գերմանացի, այր թէ կին, պէտք է պատրաստ ըլլայ ծառայելու հայրենիքին: Օրէնքին այս տրամադրութիւնը կիրարկումն է ազգային – ընկերվարական սկզբունքին,— «ապառազէն ազգ առանց տարիքի կամ սեռի խտրութեան»:

Ճառանաց խարին զարկաւ երկու զաւակները

Անհելի դէպք մը՝ իբրեւ հետեւանք թշուառութեան եւ անօթութեան:

Շաբաթ գիշեր ժամը 11ին, Շալօն – սիւռ – Մառնի կայարանը կը մտնէր Ռուս մը, Ֆէլչմօն Կոլուպէնկօ, 36 տարեկան, իր կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ, մէկը 2, միւսը 4 տարեկան: Հայրը Ֆլավինեի կը բնակէր, բայց գործ գտած չըլլալով, երեւի Փարիզ գալ կ'ուզէր: Հայրը նստած էր կայարանի մէկ նստարանին վրայ, չորս տարեկան տղուն՝ Ժանի հետ, իսկ մայրը՝ ուրիշ նստարանի մը վրայ, միւս տղուն հետ: Հայրը պահ մը կնոջը հետ վիճելէ յետոյ, եկաւ Ժանի քով, որ կուլար, եւ փորձեց լռեցնել զայն: Տեսնելով որ տղան ձայնը չի կտրեր, ձեռքը բերնին վրայ դրաւ: Բայց տղան կը շարունակէր լալ: Ասոր վրայ հայրը մէջքէն բռնելով ուժգնօրէն գետին զարկաւ տղան: Գլուխը սալայատակին զարնուեցաւ եւ խեղճ տղան ա՛լ չշարժեցաւ: Հայրը յետոյ միւսը՝ երկու տարեկան տղան քաշելով մօրը գիրկէն, զայն ալ գետին զարկաւ: Սարսափահար մայրը ժամանակ չունեցաւ որ եւ է բան ընելու: Այդ միջոցին զինուոր մը մտաւ սրահը, եւ ոճրագործ հայրը փախաւ: Զինուորը եւ ուրիշ երկու հոգի հետապնդեցին եւ ճիշդ այն պահուն երբ պիտի բռնէին, բռունցք մը իջաւ հետապնդողներէն մէկուն դէմքին, բայց զինուորը յաջողեցաւ կաշկանդել կատղած մարդը: Կայարանին մէջ հարցաքննուելով, Ռուսը հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

— Թշուառութեան պատճառաւ ըրի: Եթէ պէտք ըլլայ, նորէն կ'ընեմ: Չեմ զղջար ըրածիս:

Երկու տղաքն ալ մեռան, հիւանդանոցին մէջ...

Անապաստան մանուկները պիտի հաւաքուին

Ժամանակակից Ռուսաստանի մեծագոյն անէծքն է անապաստան մանուկներու գունդուածը: Կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, «յեղափոխական»իշխանութիւնը վերջերս մահապատիժ հաստատեց նոյնիսկ պատանիներուն համար: Նկատելով որ առահակութիւնը զարհուրելի համեմատութիւններ առած է այս անտէր բազմութեան մէջ, Յունիս 2ին հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, անոնց խնամատարութեան համար: Հրամանագիրը չորս տեսակ տուներ կը հաստատէ, ենթակայ՝ զանազան գործավարութեանց: Կրթական գործավարութեան հովանաւորութեան տակ պիտի կազմուին տուներ՝ այն մանուկներուն համար որ ապրուստի միջոց չունին. առողջապահական գործավարութեան վարչութեամբ տուներ՝ հիւանդ երախաներու համար: Ներքին գործավարութիւնը աշխատանքի գաղութներ եւ զգաստարաններ պիտի հաստատէ ոճրամէտ մանուկներու համար: Վերջապէս պիտի հաստատուի քննական կայան մը, ուր մէկ ամիս փորձի համար պիտի պահուին հաւաքուած մանուկները, մինչեւ որ ճշդուի թէ որ հաստատութեան մէջ պիտի տեղաւորուին:

⁂ Լէնինկրատէն յետոյ, ուրկէ աւելի քան 60,000 քաղաքացիներ արտաքսուած են, այժմ մաքրագործում կը կատարուի Մոսկուայի մէջ: Բոլոր կասկածելիները եւ մասնաւորապէս Թրոցքիի նախկին կուսակիցները այլուր պիտի փոխադրուին: Անոնց մէկ մասը պիտի գործածուի Մոսկուա– Վօլկա ջրանցքը շինելու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

138 *ՏԱՐԵԿԱՆ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ՄԸ 78 ԿԻՆԵՐՈՎ.*— Գահիրէի թերթերը կը գրեն թէ աշխարհի ամէնէն... երիտասարդ մարդը կը կոչուի Իպրահիմ էլ Հէլպավի: Այս Մաթուսաղան 138 տարեկան է, եւ չափաւոր եղած է ամէն բանի մէջ, բացի ... կիներէն: Իբրեւ ճշմարիտ իսլամ, իւրաքանչիւր ամուսնութեան առեն ունեցած է չորս կին, համագումար՝ 78: Իւրաքանչիւր հինգերորդ ամուսնութենէն առաջ կիներէն մէկը կ'արձակէր: Այս բազմակնութեան միակ անհամութիւնը՝ դրամական հոգն է եղած:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունիս 21ին: Ինչպէս յայտնի է, այս անգամ փոփոխութիւններ կատարուած են, մեծագոյն պարգեւն ըլլալով երեք միլիոն ֆրանք, փոխան 2ուկէս միլիոնի:

ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ յաւելուածական 50 անդամներու վերջնական ընտրութիւնը վերջացաւ կիրակի օր: Համեմատականի մնացած 23 աթոռներէն 13ը շահեցան համայնավարները, հինգը՝ ընկերվարականները, մնացեալ հինգը՝ աջակողմեան տարրեր: Նահանգային ժողովի 140 անդամներէն 73ը ձախ են, 67ը աջ: Նախորդ ժողովին մէջ աջերու թիւն էր 67, իսկ ձախերու թիւը՝ միայն 53: Ուրեմն այս վերջինները շահած են քսան նոր աթոռ:

4000 *ԼԻՏՐ ՔԱՐԻՒՂ ԲՌՆԿԵՑԱՒ* կիրակի կէսօրին, Կրան տ'Օկիւթէնի ճարափին վրայ, երբ մթերանոց կը փոխադրուէր շտեմարան – կառքով մը: Բոցերը բարձրացան մերձակայ տուներն ի վեր, մինչեւ չորրորդ յարկը, բռնկեցնելով երեք շէնքեր: Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասան: 75 տարեկան ծերունի մը շնչահեղձ եղաւ, իսկ 10 — 15 հոգի վիրաւորուեցան:

ԽՐԻՄԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԻ նախագահը, Եճուկիցէ, որ նախապէս Կովկաս կը գտնուէր, ձերբակալուեցաւ իբրեւ զեղծարար:

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կապլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միութերու փոխանակութիւն ընկ. Սրծրունիի դասախօսութեան շուրջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած «Ս Ի Փ Ա Ն» երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Salle de Géographie, 184 Bld. St Germain.

Կը խօսի՝ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ.— ա) Հինգ ազատ արուեստները: բ) ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը՝ երաժշտութեան մէջ: Բազմաթիւ օրինակներով կը բացատրուին երաժշտական զանազան կտորներ: Գեղարուեստական բաժին:

Մուտքը՝ ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Թէրզիպաշեանի, Օր. Տէր Յովսէփեանի, Տիկ. Ա. Սարգսեանի, Պ. Գ. Վարդանեանի որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ նպաստեցին ՄԱՅԻՍ 28ի գեղարուեստական բաժնին:

× Շնորհակալութիւններ նաեւ հետեւեալ անձերուն որոնք իրենց նուէրներով օժանդակեցին պիւֆէի եւ վիճակախաղին յաջողութեան:

Bain Oriental Hamam, Գորգիկեան, Յարութիւնեան, Ժոզէֆ Գաբալէօզեան, Ղուկասեան, Տիկ. Վ. Սրապեան, Տիկ. Աշխ. Իբգրանեան, Տիկ. Մուսէեան, Պետրոսեան, Գաբրիէլ Նավավար, Ե. Նշանեան, Թ. Ջաթալեան, Մ. Հալեան, Ա. Թէմինեան, Տիկ. Զորմիսեան, Սաթենիկ Մալխասեան, Հ. Մէրէնկիլեան, Maison Ouzoma, Պալեան եւ ընկ., Ա. Ցարոնեան, Ա. Ալապեան, Գ. Գոստիկեան, Քէֆիլիպարեան, Լ. Շիրինեան, Տ. Ջաւարեան, Ս. Եղիազարեան, Phebus, Տիկին Ջատէեան, Pharmacie Durbac.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Արժ. Տ. ՅՈՒՍԻԿ ՔՀՆՅ. ԱԴԱՄԵԱՆ վախճանած է Սէնթ Անթուանի հիւանդանոցին մէջ, ուր ենթարկուած էր վիրաբուժական գործողութեան:

Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուած է Առնուվիլի եկեղեցին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 12ին:

Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեան կը պատարագէ ժամը 10ին:

Հաղոր. միջոց.— կար տիւ Նորէն շոգեկառք ժամը 8.59 եւ 9.50:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Թ'էթիէնի Ընտոք Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տիգրան Ջեքեանի եւ պարագաներուն իր հօրեղբօրորդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այսպիսի դէպքեր, որ պատահում էին ոչ սակաւ անգամ, վիրաւորում էին Սանամի սիրտը: Նա վշտանում էր, ոչ թէ այն պատճառով, որ նա զրկւում էր այն զուարճութիւններից, որ վայելում էին նրա միւս քոյրերը, ոչ,— Սանամը այդ մասին շատ հոգալու չէր,— այլ նա վիրաւորւում էր գլխաւորապէս նրա համար, որ խտրութիւն էին դնում նրա եւ միւսների մէջ եւ անդադար յիշեցնում էին, թէ «դու անտախտ ես, որովհետեւ մայր չունես»:

Այդ հանգամանքները ծնեցրին իմ մէջ մի ջերմ կարեկցութիւն դէպի դժբախտ աղջկայ վիճակը:

Անցան տարիներ, Սանամը արդէն հասունացած օրիորդ էր դարձել, իսկ ես նորահաս երիտասարդ էի: Այդ հասակում մարդիկ ամէն բան հասկանում են:

Մի անգամ, երբ մտնենում էր զատիկի տօնը, մելիքի աղջիկները կարել էին տալիս իրանց համար նոր հագուստներ: Սանամի համար նոյնպէս ձեւել էին տուել, բայց նա ամենեւին չէր շտապում, որ շուտով կարուեն եւ զատկուան համար պատրաստ լինեն: Ես հարցրի պատճառը, նա պատասխանեց.

— Ի՞նչ կ'անեմ կարմիր շապիկը, երբ սիրտս միշտ սեւ ու սեւ է հագած...:

Նա այլեւս չխօսեց եւ հեռացաւ:

Ես նկատեցի, որ Սանամը այժմ չէր տանջւում այն ցաւերով, որ երեխայութեան ժամանակ շատ անգամ արտասուք էին թափեցնում նրա աչքերից,— այժմ նրա տանջանքը բոլորովին հոգեկան էր...:

Սանամը մի առանձին մտերմութիւն ունէր դէպի ինձ. նա նայում էր ինձ վրայ, որպէս իւր հօր տանը մեծացած սպասաւորի վրայ: Որքան էլ ճնշուած լինէր նրա դրութիւնը, այսուամենայնիւ, նա մելիքի աղջիկ էր, իսկ ես՝ — նրա հօր մօտ ծառայողի որդին: Ես շատ էի աշխատում շօշափել նրա սրտի խորքերը, բայց նա այնքան ծածկամիտ էր, որ երբեք իւր սիրտը չէր բաց անում որ իւր բոլոր շրջապատողներից աւելի համակրութիւն ունէր դէպի նա, եւ որին պատահած ժամանակ կարող էր հաւատալ եւ ասել նրան մի քանի խօսքեր:

Մի անգամ գտայ նրան սարսափելի խռովութեան մէջ. կարծես թէ, բռնաբանուած լինէր յուսահատութիւնից: Նա դարձաւ դէպի ինձ այդ խօսքերով.

— Աղաչում եմ քեզ, գնիր ինձ համար մի կտոր աֆիօն, դա կը լինի իմ առաջին եւ վերջին խնդիրը քեզանից:

Իսկոյն հասկացայ նրա միտքը:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես ոչ սակաւ զարհուրելով:

Նա ուշադրութիւն չդարձրեց իմ հարցերի վրայ, եւ կրկնեց իւր խնդիրը աւելի հրամայական ձայնով.

— Քո գիտնալու բան չէ... գնա գնիր, ինչ որ ասում եմ քեզ... հէնց այսօր, հէնց այս րոպէից... գնա, մի ուշացիր...:

Ես դուրս եկայ Սանամի սենեակից, նրան այն յոյսի մէջ թողնելով, թէ կը կատարեմ նրա խնդիրքը: Բակումը ինձ հանդիպեց մելիքի վաղեմի ձիապանը, մի ծերունի, որ ծառայում էր այդ տան մէջ նրա հօր ժամանակներից: Ծերունին չլսելով, որ ես կանչեցի նրան, շարունակեց իւր գանգատ քայլերը եւ մտաւ ախոռատունը: Ես հետեւեցի նրան, պատմեցի, թէ ինչ դրութեան մէջ գտայ Սանամին:

— Ամէն բան տակնուվրայ եղաւ... ասաց նա, ինքն իրան խօսելով,— «էլ ի՞նչ մնաց... ամէն բան կորաւ... մնացել էր մեր սուրբ հաւատը, այն էլ կորաւ...:

— Ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես, ոչինչ չհասկանալով նրա մթին խօսքերից:

— Ի՞նչ է պատահել... կրկնեց նա գլուխը շարժելով, բայց այդ միջոցին ախոռի նժոյգներից մէկը, տեսնելով իւր ծերունի խնամատարին, սկսեց ուրախութեամբ խրխնջալ եւ առջեւի սմբակները յատակին զարկել: Նա դարձաւ դէպի նժոյգը, ասելով.— «Սարի, խելօք կաց»: Սարին փոքր ինչ հանդստացաւ եւ նա կրկին դիմեց ինձ դարձեալ նժոյգի վրայ խօսելով.

— Հինգ տարուց աւելի է, որ աշխատում եմ այդ անզգամին խելքի բերել, բայց դա հէնց էն գիժն է ու էն գիժը:

Ծերունի Թունին սաստիկ սիրում էր իւր ձիաների մէջ կարգ պահպանել, եւ մանաւանդ ներել չէր կարող, երբ նրանք մի այլ մարդու ներկայութեամբ, չէին հետեւում համեստութեան կանոններին: Նա պատրաստւում էր աւելի երկար բացատրութիւններ տալ իւր կարգապահութեան մասին, բայց իմ համբերութիւնը հատաւ, ես կրկին հարցրի.

— Դու այն ասա, ի՞նչ է պատահել:

— Էլ ի՞նչ լինի... ամէն բան փճացաւ... ամէն բան ծուռն է գնում»...:

Նժոյգը դարձեալ ընդհատեց նրա խօսքը:— «Սարի, սատանայի ծնունդ, քեզ են ասում, խելօք կաց»:

Նա մոռանալով իմ հարցմունքը, մօտեցաւ Սարիին սկսեց հայրաբար փայփայել նրա գեղեցիկ բաշը, եւ նորից խրատներ կարդալ: Նժոյգը լսեց նրա խրատները, հանդստացաւ, իսկ ծերունին եկաւ, կրկին նստեց իմ մօտ:

— Անցան, գնացին հին ժամանակները... խօսեց նա, խորին կերպով հոգւոց հանելով.— «լինում էր, շատ անգամ հանգուցեալ մելիքը մտնում էր այստեղ, ձիաները մէկը միւսի կողքին շարուած էին յիսունի չափ, շաղ, սիրուն, կ'ասես թէ, ամէն մէկը մի աշխարհ լինէր: Հանգուցեալի սիրտը փառաւորւում էր, ձեռքով զարկում էր իմ քամակին, «շատ ապրիս, ասում էր, Թունի, ձիաները լաւ ես պահել»... ու այն րոպէում հանում էր իւր հագիցը կաբան, ինձ խալաթ էր տալիս: Բայց հիմա... ոչ այն մելիքը կայ, եւ ոչ այն ձիաները...: Բոլորը պղտիկ մելիքը ընծայեց պարսիկ խաներին...: Բայց առա՞ջ... պարսիկ խաներն էին մեզ ձիաներ փէշքաշ անում, որ հանգուցեալ մելիք նրանց հոգին չհանէր... տերեւի նման դողդողում էին, երբ նրա շուաքն էին տեսնում...:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 5 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2823

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարօրինակ պատահարով մը, մինչեւ այսօր ձգձգած եղանք մեր միւս դիտողութիւնները՝ Օր. Մաննիկ Պէրպէրեանի գրութեան առթիւ։ (Գրական թերթ, «Յառաջ», 19 մայիս)։

Մեր առաջին դիտողութիւնը կը ձգտէր լուսաբանել ակներեւ թիւրիմացութիւն մը։

Օր. Պէրպէրեան կ՚ափսոսայ թէ, հայաջինջ սարսափներէն յետոյ, որ «սրբեց մեր մտաւորականութեան ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկները», «ոչ միայն անոնց տեղը նոր սերունդ մը չելեցաւ, այլ եւ հոսանքը դէպի մտաւորականութիւն կասեցաւ»։

Ընդունելով հանդերձ անփոխարինելի կորուստը, ուզեցինք հաստատել թէ նոր սերունդ մը շատոնց լեցուցած է այն ահաւոր պարապը, որուն վրայ կ՚ողբանք բոլորս ալ, քսան տարիէ ի վեր։ Ի հարկէ տարբերութիւն կայ սերունդէ սերունդ։

Սակայն,— յիշեցնենք ինչ որ կը գրէինք այդ առթիւ.

— «Եթէ այսօր փորձ մը կատարենք բաղդատելու այսօրն ու երէկը, գրական տեսակէտով, կրնանք վստահօրէն յայտարարել թէ սերունդ մը հասած եւ շատոնց արժեցուցած է իր արդար փառասիրութիւնները։ Սերունդ մը, որ անդարձ կորուստին տեղը կը բռնէ ոչ միայն իր գրական արտայայտութեամբ, այլ եւ յղացումով ու մշակումով»։

Երկրորդ եւ աւելի ծանր թիւրիմացութեան մը մէջ կ՚իյնայ մեր աշխատակիցը, ողբալով թէ «մտաւորականութիւնը կ՚անհետանայ մեր մէջէն» եւ դարմանի համար ափ առնելով... Բարեգործականի դուռը։

— «Մեր կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը՝ Բարեգործական Միութիւնը, պէտք էր ձեռք առնէր այդ գործը («զուտ մտաւորականներ հասցնել»)։

Փոխանակ տարտամ եւ աչք խաբող կրթական չափազանց նախնական ծրագիր մը ցանցնելու աստին անդին, պէտք է գիտնար հաւաքել եւ օգտուիլ մեր ազգին ցանցնուած, բայց եւ ուժգնօրէն գոյութիւն ունեցող մտաւոր ուժերէն, եւ անոնց յանձնէր ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը վերստեղծելու անհրաժեշտ եւ դժուարին պաշտօնը»։

Կամ այն է որ մենք լաւ չենք ըմբռներ «մտաւորականութեան» իմաստը, եւ կամ Օր. Պէրպէրեան գաղափար չունի Բարեգործականի կոչման եւ խնդութեան մասին։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ Բարեգործականը իր ծրագրով, կանոնագրով, աշխարհահայեացքով եւ մանաւանդ իրական գործունէութեան եղանակներով ծառայած է եւ կը ծառայէ ոչ թէ «բարձր մտաւորականութիւն» ստեղծելու, այլ եղածը ապրեցնելու, հարթելու, ցամքեցնելու կամ ծաղրանկարի վերածելու։

Եթէ այդպէս չըլլար, ինչո՞ւ այնքան գլխուն զարնուած, նկուն վիճակ մը պիտի ունենար նոյն իսկ հասարակ ուսուցչութիւնը, յիշեցնելով երբեմնի «թապլաքեար վարժապետները»։

«Զուտ մտաւորականներ» կամ «նոր մտաւորականութիւն» հասցնելու գործը տանիլ կապել Բարեգործականին՝ կը նշանակէ ուսումնարան մը հաստատել մեծապատիւ մուրացկանութեան համար, յաւելեալ եւ ճոխացեալ ծրագրով։

Ուրեմն չի՞ բաւեր այն ինչ որ հասած է արդէն, այդ ճամբով, տարիներու ընթացքին...

Մնաց որ, Բարեգործականը ի՞նչ տրամաբանական կամ հոգեկան կապ կրնայ ունենալ մտաւորականներ հասցնելու կոչման հետ, եթէ նոյն իսկ արդիւնար եւ դառնար ժողովրդական, ժողովրդավար կազմակերպութիւն մը։

Որովհետեւ հարո՞ւստ է, իբրեւ «մեր կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը»։

Բայց չէ՞ որ հարուստը ամէն բանէ առաջ իր կամքը պարտադրելու կը ձգտի։ Մանաւանդ երբ Հայ է եւ միլիոնատէր։

Ահա տեսէք, Բարեգործականի գպրոցական նպաստն անգամ, ամսական 2–5 ոսկի, դարձած է քար գայթակղութեան։ Պատրուակ՝ իշխանութիւն բանեցնելու, տեսակէտ պարտադրելու, ազգ. մարմին կամ ուսուցչութիւն սարկացնելու։

Բարեգործականը մէկ տեսակ «մտաւորականութիւն» միայն կրնայ հասցնել,— գլխիկոր, բարեպաշտ, բարեւի կեցած ուսումնականներ, որոնք չուքի պէս պիտի քալեն պատերու տակէն, «գո՛յ չ», միշտ զգո՛յշ,— եւ առանց որ եւ է յաւակնութեան։

Անշուշտ այս չէ Օր. Պէրպէրեանի երազածը։

Պարզանք է, միամտութիւն է «բարձր մտաւորականութիւն» սպասել որ եւ է երկրի մէջ, ընդ հովանեաւ բարեգործական կազմակերպութեան մը։

Եթէ հարցը վերաբերէր միայն նիւթական աջակցութեան, նորէն ծուռ է այն ճամբան զոր կ՚առաջարկէ մեր աշխատակիցը, յուսահատած՝ ընդհանուր ամայութենէն։

Որ եւ է մտաւորականութիւն որ գիտակից է իր արժէքին եւ արժանապատուութեան, ամէն բանէ առաջ ինքն իր մէջ կը կազմակերպուի, փոխանակ այս կամ այն հաստատութեան խնամակալութիւնը փնտռելու։

Դժբախտաբար այդ օրին չենք հասած տակաւին։ Եւ մանաւանդ որպէս այս պողոտաներուն վրայ, դժուար է գտնել մտաւորականներու գնահատելի համրանք մը, որ ամփոփուի միեւնոյն դրօշին տակ,— այսինքն առանց նախապաշարելու որ եւ է դրօշ։

Զափազանց շատ են «մտաւորականները»։ Իսկ եթէ դառն թայք մը հաստատուէր, Բարեգործականի թեւին տակ, ապահովաբար պիտի եռապատկուէր թիւը, յանդելու համար ... պատկերազարդ ցուցահանդէսի մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԷ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Պ. Պուիսոնի ծրագիրները եւ փրանքին պաշտպանումը

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԴԱԴԱՐԸ՝ ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, երէկ խորհրդարան ներկայացաւ նոր դահլիճը, կարդալով իր յայտարարութիւնը եւ լայն իրաւասութիւններ պահանջելով։ Միտքերը պատրաստուած էին արդէն, այնպէս որ Պ. Պուիսոն դժուարութիւն չքաշեց, վստահութիւն շահելու համար։ Յայտարարութիւնը կարճ էր եւ ամէնէն աւելի կը ծանրանար օրուան անմիջական հոգերուն վրայ, որոնց գլխաւորներն են չահագրգռութեան խափանումը, փրանքին փրկութիւնը եւ ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ մղում տալ տնտեսական գործունէութեան։

«Թայմզ»ի թղթակիցը վերլուծելով տագնապին զանազան երեւոյթները, գրել կուտայ.—

Պ. Պուիսոնի դահլիճին ծանրութեան կեդրոնը աւելի դէպի ձախ է քան իր նախորդներունը։ Պ. Ֆլանտէն առեն մը յաջող եւ համեմատաբար ժողովրդական դարձաւ, որովհետեւ իր գլխաւոր ուշադրութիւնը նուիրեց տնտեսական տագնապին եւ անկեղծ հաւատարմութիւն ցոյց տուաւ խորհրդարանին։ Բայց ի վերջոյ իր դահլիճին անկումը ճիշդ այնպէս եղաւ ինչպէս Պ. Տումէրկի պարագային։ Երեսփ. ժողովին բուն նպատակը այնքան քաղաքականութիւն շրջել չէր որքան օժիքը ազատել այնպիսի անհամբերէ զոյս վտանգաւոր կամ յաւակնոտ կը համարէր։ Պ. Ժէյմէն Մաոթէն բուն գայթակղութեան քարն էր Ֆլանտէնի դահլիճին։ Ըլլալով ընտրելին Պանք տը Ֆրանսի, ան կը փորձէր սեղանաւորներու վարդապետութիւնը պարտադրել խորհրդարանին, առանց զայն յստակօրէն բացատրելու։

Ինչ կը վերաբերի Պ. Պուիսոնի դահլիճին ծրագիրներուն, առաջին հարցումը այն է թէ փրանքին գինը պիտի կտրե՞ն։ Կարելի է ենթադրել թէ կառավարութիւնը մէկ անգամէն չպիտի արժեզրկէ զայն։ Ան իր սատանալիք յիշողութիւնները նախ եւ առաջ պիտի գործածէ վերահաստատելու ելմտացոյցին տեսական հաւասարակշռութիւնը։ Պ. Քայլօ, ելմտական նախարարը, վերջերս ինքզինք հակառակ յայտարարած էր արժեզրկման, եւ իր յայտարարութիւնը կրկնեց այս առտու։ Բայց միեւնոյն ատեն բսաւ թէ իր անուանումը առժամեայ կը համարի, եւ թէ իր պաշտօնը յաջորդի մը պիտի փոխանցէ, երբ գլուխ հանէ իր բացառիկ ծրագիրը։ Այս որոշման անմիջական պատճառն է իր վատառողջ վիճակը։ 1933ին բսաւ թէ պաշտօն պիտի ընդունի եթէ անհրաժեշտ ըլլայ երկրին համար, գիտնալով հանդերձ որ վեց ամիսէն պիտի մեռնի։ Բախտին հեգնութիւնը տեսէք,— այն մարդը որ բանտարկուեցաւ պատերազմի միջոցին, հիմա պաշտօնի կը կոչուի տագնապալի պահու մը։ Բայց առողջականէն զատ ուրիշ պարագայ մըն ալ կը հարկադրէ որ Պ. Քայլօ կարճ կապէ իր պաշտօնավարութիւնը։ Ան սեղանաւորական տունը կարգի դնելով արժեզրկման համար, կրնայ հանգիստ ուրիշի մը ձգել վերջնական գործողութիւնը, եւ, ինչքան ալ ուժգնօրէն հակառակ ըլլայ անսահման արժեզրկման, կրնայ ընդունիլ չափաւոր եւ սահմանափակ արժեզրկում մը, իբրեւ մէկ մասը միջազգային դրամական կարգադրութեան։

Լաւատեսութիւն հրապարակին վրայ

Պ. Քայլոյի առաջին կարգադրութիւնները նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեցին հրապարակին վրայ։ Ոչ միայն փրանքը ամուր մնաց, այլ եւ զգալի բարձրացում ունեցան փրանսական արժեթուղթերը։ Նախարարը կարգ մը տնօրինութիւններ ձեռք առած է, աւելի մօտէն հսկելու համար սակարանի գործառնութեանց վրայ։ Օրինագիծ մը մշակուած է, որով խիստ պատիժներ կը սահմանուին անսաստողներուն։ Միեւնոյն ատեն, Պ. Քայլօ միջոցներ կը խորհի, դրամներու խնդիրը լուծելու համար միջազգային գետնի վրայ, առանց որ եւ է նախաձեռնութիւն ստանձնելու։

Ելմտական նախարարը յանձնաժողով մը նշանակեց, որ պիտի ուսումնասիրէ սեղանաւորական հրապարակին վերակազմութիւնը։ Կազմուած է նաեւ սեղանաւորներու կարգապահական խորհուրդ մը, հսկելու համար արժեթուղթերու գործառնութեանց վրայ։ Նախարարին կարծիքով, առեւտրական յարաբերութեանց վերսկսումը և համաշխարհային տնտեսականվերակազմութիւնը մեծապէս պիտի դիւրանան եթէ միւս ազգերը, ընդունելով Ֆրանսայի դրամական դրութեան բացարձակ պահպանման եւ փրանքին դիմադրութեան առաւելութիւնները, հաւանին դիմել միջազգային դրամական ամրացման։

Ֆրանսական փրանքին պահպանման համար շատ նպաստաւոր կը համարուի Զուիցերիոյ վերջին հանրաքուէն, որ ջախջախիչ պարտութիւն մը եղաւ զուիցերիական փրանքին արժեզրկման կուսակիցներուն համար։ Պ. Քայլօ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ «Էնֆորմասիոն»ի թղթակցին.

— Ձեռք առնելիք բոլոր միջոցները պիտի ձգտին պաշտպանել ազգային դրամը եւ վերահաստատել երկրին տնտեսական հաւասարակշռութիւնը, որ անհրաժեշտ է, փրանքին ներկայ ոսկի արժէքին պահպանման համար։ Առեւտրական փոխանակութեանց վերահաստատումը գլխաւոր մտահոգութիւններէս մէկն կը կազմէ։

⁂ Թերթերը գիտել կուտան թէ ոսկիի արտահոսումը արագօրէն նուազիլ սկսած է եւ թէ օտար կամ փրանսացի շահադէտները ստիպուած են իջեցնել իրենց ատագաստները։ Երկուշաբթի օր Պանք տը Ֆրանսէն ոսկիի զուտ ելքը եղաւ 40 միլիոն փրանք։ Ատեն եղած է որ օրական 800—900 միլիոն փր.ի ոսկի քաշուած է դրամատունէն, մինչդեռ սովորական ժամանակներու մէջ 40, 60 կամ 100 միլիոնէն աւելի չէր ըլլար։ Երկուշաբթի օր 118 միլիոն փր.ի ոսկի քաշուած, բայց 78 միլիոնի ալ մտած էր. այնպէս որ զուտ ելքը եղած է միայն 40 միլիոն։ Երէկուան համար կը նախատեսուէր միայն 17 միլիոն, իսկ այսօր՝ դադար։

ՎԱՍԻՖ ՉԻՆԱՐ, Մոսկուայի թրքական դեսպանը, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, բժշկական գործողութեան մը հետեւանքով։ Մ. Քէմալի սերտ գործակիցն էր յեղափոխութեան շրջանին։ Առաջին անգամ Մոսկուայի դեսպան նշանակուեցաւ 1928ին, բայց հազիւ քանի մը ամիս կեցաւ եւ Թուրքիա վերադառնալով վարեց կրթական նախարարութիւնը։ Յաջորդաբար եղաւ դեսպան Փրակայի եւ Փէշթայի։ Նոր Թուրքիոյ ամէնէն կարող դիւանագէտներէն մէկն էր եւ մեծ դեր կատարած է թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Տարիներուն հետ, մեր արտասանութեան կտորներն ալ կը դեղնին, կը պարպուին, կը մաշին։

Հաշուեցէք սկսելով 1908էն,— ճիշդ 27 տարի է որ միեւնոյն կտորները շրջան կ՚ընեն բեմէ բեմ եւ բերնէ բերան։ Եւ այժմ աշխարհէ աշխարհ։

Բայց միայն արտասանութեան կտո՞րներն են որ կը մաշին։

Ընդհակառակն, կտորներ կան որ ոչ ժամանակէն կ՚ազդուին, ոչ ալ միջավայրէն, բայց կը պղտորին, կ՚աղճատուին, կը բզքտուին, եթէ արտասանողը անփոյթ է կամ անճարակ։

Արտասանելը ոչ պոռալ – կանչել է, ոչ կեղծ եւ յախուռն ձեւեր առնել, ոչ ոտքերը գետին զարնել, կամ թեւերը աջ ու ձախ շարժել, ոչ ալ այլանդակ ծամածռութիւններ ցուցադրել։

Արտասանելն ալ արուեստ մըն է, ինչպէս երգելը։ Շատ մը պարագաներու մէջ՝ աւելի դժուար քան երկուտուն երգելը։

Արտասանողը եթէ լաւ սերտած չէ կտորին տառը, բառը կամ շեշտը, եթէ միայն գոց սորվելու վարժութիւնն ունի եւ բեմի վրայ երեւալու համարձակութիւն, ընդհանրապէս կը վրիպի։

Ահա թէ ինչո՛ւ սակաւաթիւ են անոնք որ կը յաջողին տպաւորութիւն գործել իրենց արտասանութիւններով։

Նոյնիսկ արհեստով դերասաններ յաճախ յուսախաբութիւն կը պատճառեն։

Քանի՞ հոգի պիտի կրնայիք ցուցնել, որ բծախնդիր ըլլային ե՛ւ բառին, ե՛ւ տառին ե՛ւ վանկին։

Բայց իմ խօսքս արհեստով դերասաններու մասին չէ։

Ընդհանրապէս «ամաթէօր»ներ են որ կը ստանձնեն արտասանութեան հոգը, մեր ժողովրդական հանդէսներուն մէջ։ Այնպէս որ, կարելի չէ շատ բարակը փնտռել։

Արդ, «ամաթէօր»ներու բազմութեան մէջ, իբրեւ յայտնութիւն մը կը ներկայանայ Տիկին Հ. Սարգիսեան (Արշալոյս Թէրլէմէզեան)։

Բծախնդիր՝ կտորներու ընտրութեան մէջ, եւ նոյնքան խանդակաթ՝ իւրաքանչիւրին հանդէպ։

Ո՞վ կրցաւ զգալ իր խանդավառութիւնը լսելով անոր արտասանութիւնները Անկէնի մէջ (Փր. Կ. Խաչ), Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան մէջ, Ապրիլ Տասնըմէկին, Մայիս 28ին, եւ, շաբաթ գիշեր, Եր. Տէր Անդրէասեանի յոբելեանին առթիւ։

Ոչ մէկ արուեստակեալ եւ պոռոտ շարժուձեւ։ Ոչ մէկ ծամածռութիւն դէմքի, եւ ընդհակառակն պայծառութիւն մը որ կը հեւայ, որ կը շողայ։ Խորապէս արտայայտիչ, վարակիչ սարսուռ մը աչքերէն մինչեւ շարժուձեւերը։

«Սրբազան հուր»ը Արշալոյսի հոգին վառած էր դեռ 1919էն, երբ Թումանեանի «Անուշ»ը կը ներկայացնէին Պոլսոյ մէջ, խումբ մը ընկերուհիներով։

Նոյն թրթռուն գիծը՝ օրիորդէն մինչեւ տանտիկինը։

Անշուշտ ձիրք մըն է արտասանելու շնորհն ալ։ Ամէն բանէ առաջ՝ արուեստագէտի խառնուածք։

Բայց, նուա՞զ դեր կը կատարէ բարեխիղճ մշակումը։

Վ.Ա.Հ.

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Աթաթիւրք 10,000 ոսկի կը նուիրէ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Աթաթիւրք 10,000 ոսկի նուիրած է Թուրք Սաւառնակի միութեան եւ այսպէս անցած է գլուխը օդային վտանգին գիտակցողներուն։ Հանրապետութեան նախագահը այս առթիւ ըսած է.

«Այս ազգը ամէնէն դժուար ժամանակներու մէջ, հոգիով մարմնով աշխատած է հայրենասիրական պարտականութիւններու համար։ Ուզուածէն աւելին պիտի ապահովուի։ Բռնուած ճամբան ճիշդ է»։

⁂ Էնկիւրիի մէջ օդային վտանգին գիտակցողներու արձանագրութիւնը կը շարունակուի։ Մինչեւ հիմա 600է աւելի անդամ արձանագրուած է, իսկ եղած յանձնառութիւնները 35,000 ոսկիէն աւելի են։ Սաւառնակի միութեան պաշտօնեաներն ալ իրենց կարգին 1500 ոսկի արձանագրուած են։ Մեծ ցոյց մը պիտի կատարուի, օդային վտանգը պարզելու եւ հեղձուցիչ կազերէ պաշտպանուելու ձեւը բացատրելու համար։ Ցոյցը տեղի պիտի ունենայ դադարի օր մը, սաւառնակներ պիտի թռչին եւ ճառեր պիտի խօսուին այդ առթիւ։

Հալէպ էվին հիմակուընէ պատրաստութեան ձեռնարկած է։ Պատերու ծանուցումներու համար մրցում մը պիտի բացուի նկարիչներու միջեւ եւ օդային վտանգի մասին բանախօսութիւններ պիտի ըլլան։

Սաւառնակի կեդրոնին մէջ կարեւոր ժողով մը տեղի ունեցաւ, ճշդելու համար Պոլսոյ գործունէութեան ձեւը։ Ժողովին մասնակցեցան նաեւ սաւառնակի հայ, յոյն եւ հրեայ մասնաճիւղին ներկայացուցիչները։ Որոշուեցաւ բոլոր թաղերու մէջ մէկմէկ պատասխանատու ներկայացուցիչ ունենալ եւ աւելի ուժ տալ նուիրահաւաքութեան գործին։

⁂ Վաճառական Սալէթայ Քահմի 120 ոսկիի բարձրացուցած է իր տարեկան յանձնառութիւնը, հրեայ վաճառական Նաքօ ալ՝ 84ի։ Երկուքն ալ իրենց տարեկան յանձնառութիւնը կանխիկ վճարած են։ Վաճառական Ժաք Լէվին ալ 100 ոսկի նուիրած եւ իր տարեկան յանձնառութիւնը 24էն 50 ոսկիի բարձրացուցած է։

Պոլսոյ արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարելով որոշեցին ճշդել այն արհեստաւորները որ կրնան տարեկան 20 ոսկի վճարել։ Իսկ անոնք որ չեն կրնար վճարել, անդամ պիտի արձանագրուին աւելի փոքր յանձնառութեամբ մը։

Պ. Էռիօ վստահ է որ կը զգենք արժեզրկումը

Լիոնի հացագործներու միութեան հացկերոյթին առթիւ, Պ. Էռիօ ճառ մը խօսելով, բոլորովին վստահ է զոր փրանքին արժեզրկումը։ «Ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեզի, ոսկիի արտահոսումն է, անհաշուելի թուանշաններ հրատարակուեցան, ինչ որ խորապէս վրդովեց հանրային կարծիքը։ Արդարեւ, ահագին քանակութեամբ ոսկի դուրս ելաւ երկրէն. բայց իրար անցնելու բան չկայ, որովհետեւ մենք տակաւին 81 միլիառ փրանքի ոսկի երաշխաւորութիւն ունինք մեր դրամին համար, մինչդեռ օրէնքին պահանջած երաշխաւորութիւնը շատ վար է այդ գումարէն։ Սակայն եւ այնպէս, կան մարդիկ որ կը պահանջեն կտրել փրանքին գինը։ Ինչո՞ւ դիմել պետութեան համար վտանգաւոր, նոյն իսկ մահացու այդ գործողութեան։ Չարաշահութեան համար։ Արդարեւ, կը տեսնենք մարդիկ, նոյնիսկ ականաւոր անձեր որոնք ձոյլ ոսկի կը գնեն եւ յետոյ կը խաղան փրանքին վրայ, ջանալով նուազեցնել անոր արժէքը, որպէսզի շահ ընեն կրկին ծախելով ոսկին։ Այս խաղերէն կը վնասուին նաեւ դրամատուները, որովհետեւ կը հարկադրուին ոչ միայն այլեւս չզնել գանձատոմսերը, այլեւ ծախել զանոնք։ Ասկէ յառաջ կուգայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԲՈՂՋ ԳԱՂՈՒԹԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՓԱՌԱՑԵՂ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ.— ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ ՄԵԾ ՏՕՆԸ.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՒ ՓՈԽ – ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԶՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԷ.— ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Ա. ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԳՈՌԱՑՆԷ «ՕԼԻՄՊԻԱ»Ն:

1935 մայիս 26ը պիտի մնայ պատմական թուական մը Աթէնքի գաղութի պատմութեան մէջ: Մեծագոյն սրահը «Օլիմպիա»ն չէր տեսած այդքան բազմութիւն: Հելլէն ժողովուրդն ու պետական բարձր շրջանակներն անգամ մը եւս տեսան Հայ ժողովուրդին անմահ հաւատքն ու խանդավառութիւնը իրենց անկախութեան տօնին հանդէպ:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ այս տարի սակայն, դժուար է նկարագրել: Խանդավառութիւնը այնքան խոր էր եւ անսահման, որ կը տարակուսիմ թէ պիտի կրնամ տալ ընդհ. պատկերը:

Նախ՝ կազմակերպական մասը: Բոլորովին փոխուած եւ վերին աստիճանի խնամուած ծրագրով մը գործի կը սկսին երեքէն չորս յանձնախումբեր, օրեր առաջ: Գեղարուեստական բաժնի մարմինը, շատ աւելի կանուխէն սկսած է արդէն գործի: Բազմանդամ երկսեռ երգչախումբը տենդագին աշխատանքի լծուած է՝ ընկ. Կառավարենցի ղեկավարութեամբ: Յարաբերական մարմինները իրենց կարգին կը կատարեն անհրաժեշտ դիմումները բարձր պաշտօնատարներու, որոնցմէ առաջին իսկ հերթին, Հելլէն արի ու հայրենասէր զօրական եւ Հայերու մեծ բարեկամը՝ պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս առանց վերապահութեան կ'ընդունի հրաւէրը, ստանձնելով հանդէսին բարձր հովանաւորութիւնը, յայտնելով միանգամայն թէ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ, եթէ նոյն օրը Սելանիկ մեկնած չըլլայ, ընտրական ճառ խօսելու համար:

Յանձնախումբը դիմումներ կը կատարէ նաեւ ներքին նախարար Պ. Պերիկլէս Ռալլիսին, որ իր անվերապահ համակրանքը յայտնելէ յետոյ Հայ ժողովուրդին հանդէպ, կը խոստանայ անձամբ ներկայ ըլլալ հանդէսին ու խօսիլ: Նոյն պատասխանը նաեւ հաղորդակցութեան նախարարէն, թէեւ բոլոր օտար բարձրաստիճան հիւրերը ընտրական պայքարի շրջան ըլլալով շատ զբաղած էին:

Հելլէն մամուլին հետ կապուած մարմինը կը կատարէ իր պարտականութիւնը լիուլի, եւ հելլէն բոլոր թերթերն ալ շաբաթ օրուընէ կը սկսին արձագանգ ըլլալ մեծ հանդիսութեան, մասնաւոր սիւնակներով: Մասնաւորաբար «Փրոյիա», «Վիմա», «Անէքսարթիթոս», «Իխօթէկ Էլլաթոս», «Մէլօն» թերթերը հրատարակեցին գրուատական տողերով խմբագրական նօթեր Մայիս 28ի նշանակութեան մասին: «Փրօյա»ն հրատարակած էր նաեւ Հայաստանի վերջին դահլիճին (ընկ. Օհանջանեանի) խմբանկարը:

Բոլոր յանձնախումբերը լիուլի կատարելէ յետոյ իրենց պարտականութիւնները, «Նոր Օր»ին մէջ լոյս կը տեսնէ ամբողջական յայտագիրը հանդէսին, գեղարուեստական, քաղաքական եւ ազգային բովանդակութեամբ:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենար ժամը 10.30ին, կիրակի 26 մայիսին: Ժամը 8ին ատեններ կը սկսի խուժել ժողովուրդը Աթէնքէն, Պիրէոսէն, Ֆիքսէն, Լիփադմայէն, Քօքինիայէն, Սինկրուէն ու հեռաւոր շրջաններէն:

Խումբ մը պաշտօնեաններ՝ Հայ սկաուտներու խմբակին հետ կը հսկեն մուտքի դռներուն եւ առհասարակ ընդհանուր կարգապահութեան վրայ:

Ժամը 10ին հսկայական «Օլիմպիա»ն կը յորդի ուղղակի: Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել, բազմութիւնը ուս ուսի եւ կողք կողքի սեղմուած կեցած է նրբանցքներուն եւ գետնայարկին վրայ:

Զինուորական նուագախումբը կը գոռացնէ սրահը ղեկավարութեամբ վարիչ հարիւրապետ Պ. Սաքօփուլօսի: Ամէն կողմ կը ծածանին երկու քոյր դրօշները հպարտօրէն: Ժողովուրդը համբերութեամբ կը սպասէ բեմին բացուելուն: Ճիշդ ժամուն կը բացուի բեմը:

Հոյակապ է տեսարանը: Բեմին կեդրոնէն առկախ՝ եռագոյն 1918 մայիս 28 վերտառութիւնը ելեկտրական լոյսերով ողողուած: Երգչախումբը իր տաղանդաւոր ղեկավարին հետ: Աղջիկները հայկական տարազներով, մանչերը լազուարթ: Ձախակողմը՝ նախագահական կազմը, եռագոյնով ծածկուած սեղանի մը առջեւ (Պ. Պ. Դամասկինոս, Յ. Գրլըճեան եւ բժ. Խօտէմիչեան): Աջակողմէն՝ դաշնակը: Աջ ու ձախ ծայրերը երկու սկաուտներ:

Նախագահ Պ. Գրլըճեան կը բանայ հանդէսը, բացատրելով օրուան բարձր նշանակութիւնը: Յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Նուագախումբը կը նուագէ «Մեր Հայրենիք»ը, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս: Կ'արտասանէ Օր. Ովսաննա Փափազեան ընկ. Կառավարենցի մէկ քերթուածին (մայիս 28ի առթիւ) յունարէն թարգմանութիւնը: Օրիորդը ջերմօրէն կը գնահատուի օտար հիւրերէն եւ ամբողջ բազմութենէն: Երգչախումբը կ'երգէ «Սարերի հովին մեռնիմ»ը, որուն կը յաջորդէ «Սարէն կուգայ ձիաւոր»ը: Պատկառազդու լռութեամբ եւ խորունկ յափշտակութեամբ մը, Աթէնքի հայութիւնն ու օտար բազմահարիւր հիւրերը կը հետեւին Հայ երգին, որ կ'անմահանայ, շնորհիւ ընկ. Կառավարենցի մասնագիտական ճիգերուն: Մէջ ընդ մէջ եւ ըստ յայտագրի կ'երգուին՝ «Լուսին չկար»ը (Կանաչեանի), «Բինգէօլ», «Երեւան բաղեմ արել» եւ «Յառաջ նահատակ»ը:

Յայտնութիւն մը եղաւ Օր. Իրմա Գօլասինի, որ երգեց թաւշային եւ յուզիչ ձայնով մը «Հով արէք»ն ու յունարէն եւ ֆրանսերէն մէյմէկ երգեր, արժանանալով խելայեղ ծափահարութեան մը:

Ինչ կը վերաբերի ջութակի տաղանդաւոր հայ վարպետին, Գարաճային, կարելի է ըսել, որ իր ճպոտին հմայքին ներքեւ անմահացուց ամբողջ ժողովուրդը, նուագելով եւրոպական դժուարին կտորներ, ընկերակցութեամբ Տիկին Բասքալիի, որուն մատներուն տակ դաշնակը խայտաց ուղղակի:

Բանախօսեցին Պ. Դամասկինոս՝ յանուն կառավարութեան, Պ. Փիրաքիս (ծանօթ հելլէն բանաստեղծ) եւ ընկ. Կազէլ: Պ. Գրլըճեան կարդաց Հայերու բարեկամ եւ Երեսփ. ժողովի փոխ – նախագահ Աթէնիեօնիսի եւ Եօրկիոս Ռալլիսի նամակները, որոնցմէ առաջինը պատերազմական նախարարին եւ իր կողմէ ողջոյնի խօսքեր ուղղած էր հանդէսի նախագահութեան, ցաւ յայտնելով, որ ընտրական անակնկալ զբաղում մը արգելք եղած էր անձամբ ներկայ ըլլալու: Նոյնը՝ նաեւ Աթէնքի երեսփոխան Եօրկիոս Ռալլիսը: Ներքին նախարարը՝ հանդէսի պահուն իսկ իր քարտուղարին միջոցաւ կը յայտնէր թէ «մինչ կը պատրաստուէի գալ, անակնկալ ընտրական աշխատանք մը արգելք եղաւ»:

Մէթր Դամասկինոս յայտարարեց թէ Հայերը օտարներ չեն Յունաստանի մէջ եւ թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի պատրաստէ օրինագիծ մը Հայերու հաւաքական հպատակութեան համար: Պ. Գրլըճեան անմիջապէս շնորհակալութիւն յայտնեց, շեշտելով թէ հայութիւնը մեծ խանդավառութեամբ պիտի սպասէ այդ օրինագծին կիրարկման: Խօսեցաւ՝ Պ. Փիրաքիս, իրեն յատուկ գիւտերով եւ զուարթ խօսքերով փառաբանելով հայութիւնն ու անկախութեան գաղափարը:

Ընկ. Ա. Կազէլ խօսեցաւ կարճ, բայց կուռ եւ խանդավառ ճառ մը, վեր առնելով անկախութեան գաղափարը եւ զայն մարմնաւորող Մայիս 28ը: Ընկերը անդրադառնալով բազմահազար բազմութեան՝ յայտարարեց.— «Հոս է ահա հայութիւնն իր ջախջախիչ զանգուածով եւ այնքան ատեն որ այս է պատկերը, այս ժողովուրդը չի մեռնիր եւ օր մը պիտի տեսնէ լիակատար անկախութիւնը»: «Փրօյա» կառավարական մեծ օրաթերթը հրատարակած էր ընկ. Կազէլի լուսանկարը հետեւեալ ծանօթութեամբ՝ «Իզմիրցի ծանօթ հելլենասէր գրագէտ եւ հրապարակագիր Անտոն Կազէլ, որ այնքան գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ կիրակի Հայաստանի անկախութեան հանդէսին, «Օլիմպիա»ի մէջ»:

Յայտագիրը կը մօտենար իր վախճանին: Կ'արտասանէ Հմայեակ Նալպանտեան: Երախտագիտական բովանդակութեամբ ուղերձ մը կարդաց Պ. Յ. Գրլըճեան, ուղղուած հելլէն կառավարութեան եւ ազգին, որոնց օժանդակութիւնը երբեք պիտի չմոռնայ Հայ ժողովուրդը:

Խօսեցաւ բժիշկ Խօտէմիչեան, որ յայտարարեց թէ՝ հայութեան երկու երրորդը բացարձակապէս կապուած է Մայիս 28ին եւ անոր իտէալին:

Երեք ժամ տեւող այս հանդիսութիւնը կը վերջանայ աննախընթաց խանդավառութեամբ: Բազմաթիւ նկարներ կ'առնեն հելլէն թերթերու յատուկ նկարիչները, իրենց թերթերուն համար: Յոտնկայս կը նուագուին հելլէն եւ հայկական (Մեր Հայրենիք) ազգ. երգերը:

Հանդէսին կը մասնակցէին օտար հիւրերէն խմբագիրներ՝ Պ. Պ. Ռոտաս (խմբ. «Վիմա», մեծ օրաթերթ) Զիմպիտարոս (Վիմա), Մէթաքսաս (Փրօյա), Քանելլոփուլոս, Համինիտիս: Փաստաբան Իմպօրափուլօս, բանաստեղծ Փիրաքիս: Ազգ. արմատական կուսակցութեան (Քոնտիլիսեան) դրասենեակին տնօրէն Պ. Նուանիս – փէթրու, Զօր. Քոնտիլիսի թիկնապահը եւ երկու քարտուղարները, ոստիկանութեան ընդհ. ապահովութեան ճիւղի տնօրէն Պ. Անկէլօփուլօս ընտանիքով: Աթէնքի ոստիկանութեան փոխ – տնօրէն Պ. Ֆլէբիանոս, ոստիկանութեան Գ. պահականոցի տնօրէն՝ Պ. Արխոսոմէնի Տիմուքիս, ծանօթ փաստաբաններ Պ.Պ. Ռօզոս, Ֆրանսուա Դամասկինոս, Էմիլօս եւ Տիկինը, «Անէքսարթիթօս»ի խմբագիր Պ. Վագիատիս եւ ուրիշներ: «Նոր Օր»ը լոյս տեսաւ բացառիկ ծաւալով (6 էջ) եւ ճոխ բովանդակութեամբ: Աշխատակից էին օտար դէմքերէն Պ. Պ. Ռոտաս (Վիմա), Արկիրօփուլօս (Նախկին երեսփ. ժողովի նախագահ եւ բանաստեղծ Փիրաքիս:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Ի՞նչ է այս ցեղը, որ կը կրծէ, կը մաշեցնէ ամէն ինչ որ գեղեցիկ է մեր ընտանեկան յարկերէն ներս ու դուրս:

Քէն, ոխ, նախանձ, բամբասանք, սուտ ու իրաւ իրար խառնած, իրարու դէմ պայքար մը անիմաստ՝ որ կը հիւծէ այս ժողովուրդը:

×

Փոքրիկ աղջնակներ 10-13 տարեկան, այնքան մտերիմ իրարու հետ, դպրոցական նոյն նստարաններուն վրայ օրն ի բուն միասին կը կարդան, միասին կը սորվին, միասին կը դրօսնուն:

Անմեղ աղջնակներ որ կը սիրեն իրար եւ այնքա՜ն շատ: Ինչո՞ւ չէ. չարչարուած ցեղի մը շառաւիղներն են անոնք:

Օր մը առտնմէ մէկուն հետ եմ, կ'անցնիմ փողոցէ մը եւ մեր դիմացը կ'ելլէ ուրիշ աղջնակ մը զոր կը ճանչնամ, իմ փոքրիկ ուղեկցիս ընկերուհին է: Փոխադարձ խոժոռ նայուածք մը, ոչ իսկ բարեւ մը կուտան իրարու:

Պաղ սարսուռ մը կ'ունենամ ի տես այդ անախորժ անցուդարձին:

Արդէն միւսը անցած է դիմացի մայթը, եւ գաղտագողի ակնարկ մը՝ դէպի ինծ եւ իր դասընկերուհին:

— Ինչո՞ւ չբարեւեցիք իրար, արդեօք իմ ներկայութիւնը խրտչեցո՞ւց:

— Ո՛չ, որովհետեւ անոր մայրիկը ինծի համար ըսեր է որ «բաց» աղջիկ է Ա.ին մայրիկը եւ իմ մամաս ալ լսեր է այդ խօսքը, ալ իրարու հետ չպիտի տեսնուինք:

Ի՞նչ կարող էի ըսել ի լուր այդ պատճառաբանութեան որ եկաւ ճնշել իմ ամբողջ էութեանս վրայ:

Ահա ծնողներ որ քէն ու ոխ կը ցանեն մատաղ հոգիներուն մէջ:

Մինչեւ այսօր իրար կ'ատեն այդ երկու փոքրիկ Հայուհիները, կ'ատեն իրար առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ, պարզապէս անոր համար որ իրենց ծնողքը ըսած է իրենց չխօսիլ, չբարեւել իրար:

Եւ քանինե՛ր այսպէս, քանի լուռ ցաւեր որ մեզ կը հիւծեն գիշեր ցերեկ:

Խե՜ղճ փոքրիկներ:

×

Գարուն է:

Գեղեցիկ առաւօտ մը, օրը կիրակի է եւ Հայ մանչուկներ դաշտ կը վազեն գնդակ խաղալու:

Խնդալ, խօսիլ, իրարու կատակներ ընել, հեծելանիւով եկեր դրան առջեւ կը սպասեն:

Կը սուլեն ու կը սուլեն:

— Շուտ, քեզի կը սպասենք, դեռ պատրաստ չե՞ս, շուտ ըրէ եւ գնդակն ալ միասին բեր:

Կը կանչեն իրենց մէկ խաղընկերը:

Եթէ գիտնային թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ վերը, անշուշտ չպիտի համարձակէին տղաքը կանչել իրենց խաղակիցները:

Վերը մայր ու տղայ կռիւի են բռնուած:

Տղան կ'աղաչէ, կը պաղատի որ մայրը հրաման տայ դաշտ երթալու եւ խաղալու, իսկ մայրը անդրդուելի կը մնայ:

— Ըրէ՛ ինչ որ կ'ուզես, գնա պարէ, գինովցիր, ի՛նչ կ'ուզես ըրէ, չպիտի երթաս գնդակ խաղալու:

Պատճառը՝ քէն ու ոխ խումբը կազմակերպողին դէմ:

Լալով կ'իջնէ տղեկը վար եւ ճամբու կը դնէ իր խաղընկերները:

Այդ օրը, եւ մինչ առկէ վերջ, չինի՜չ մարզանքէն զրկուած, տղեկը գնաց պարասրահ, պարեց անդադար եւ կը պարէ մինչեւ հիմա ...

×

Հատ մը եւս այս տխուր եւ քանդիչ պատկերներէն, եւ վերջինը, խնայելու համար «Յառաջ»ի սուղ էջերը:

Հայկական դպրոցն ենք:

Հայերէնի դասընթացքին, մօտաւորապէս քսան փոքրիկներ լեցուած են պզտիկ սենեակի մը մէջ:

Նստարաններու վրայ խճողուած են չարաճճի փոքրիկները: Երեք նստարան կայ ընդամէնը, վեց եօթնական երախայ քով քովի են նստած:

Կը կամթեն իրար, ոտքերով՝ իրարու անհամ կատակներ կ'ընեն, քանի որ ձեռքը շարժելուն պէս օրիորդը կը տեսնէ:

Ոտքերը գործի վրայ են շատ աւելի քան գլուխները:

Եւ ուսուցչուհին դաս կուտայ այսպէս:

Աղմուկ ալ կայ անշուշտ դասարանին մէջ:

Յանկարծ փոքրիկ մը՝ ետեւը դառնալով ապտակը կ'իջեցնէ ետեւի նստարանին վրայ, ճիշդ իր կռնակը գտնուող չարաճճի դասընկերոջ՝ որ կամացուկ մը քովէն իր տետրակը անհետացուցեր էր:

Ուսուցչուհին կը պատժէ երկուքն ալ: Փոքրիկը որ ապտակեր էր իր դասընկերը, չուզեր հնազանդիլ տրուած պատիժին, եւ ուսուցչուհին կը ստիպուի դասարանէն դուրս հանել զայն:

Ահա ծայր կուտայ պատմութիւն մը: Երախային ամբողջ ընտանիքը՝ ծնողք եւ ազգական, անլուր հալածանք ուսուցչուհիին դէմ:

Ինչո՞ւ իրենց փոքրիկը որ շատ խելօք է, դասարանէն վռնտեր է օրիորդը: Իրենց անունը անպատուեր է: Մի սպասէք այլ եւս որ այդ աշակերտը հայկական դպրոց գայ, կարելի՞ բան է: Խրատած են իրենց զաւակը որ հայկական դպրոց չերթայ, ինչու որ ուսուցչուհին չար է:

— La maîtresse est méchante, je vais plus à l'école Arménienne, ահա թունաւոր պատասխանը փոքրիկին՝ որուն բերանն են դրած զայն, բուն իր ծնողքը:

Ահա միայն երեք պատկեր, լուռ ցաւեր՝ որոնք կը թունաւորեն մեր առօրեայ կեանքը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

8.— Տիֆօն եւ Նէմուր

Եւրոպական ցամաքամասի գլխաւոր զինավաճառները ներկայացնելէ վերջ, անցնինք Ամերիկա:

ԺԸ. դարու սկիզբը, Ֆրանսայէն Միացեալ Նահանգները կը գաղթէ Էլէօթէր Իռէնէ տիւ Փոն անունով երիտասարդ մը, ազնուական գերդաստանէ, եւ քիմիագէտ:

Օր մը, ընկերոջ մը հետ որսորդութեան ելլելով անհաշիւ կը կրակէ ասդին – անդին, մինչեւ որ վառօդը կը հատնի: Երբ նորը կը գնէ, կը զարմանայ սղութեան վրայ: Ֆրանսայի գիներուն կրկինն եւ քիչ մըն ալ աւելի: Տեղական պայմանները ուսումնասիրելով, կը տեսնէ որ վառօդի ճարտարարուեստին համար յարմար գետին մըն է Ամերիկան:

Գործարանի եւ հիմնադրամի մասին մօտաւոր նախահաշիւ մը ընելէ վերջ, կը վերադառնայ Ֆրանսա, պէտք եղած դրամը գտնելու համար:

Կը ներկայանայ իր հօրը բարեկամ նշանաւոր քիմիագէտ Լավուազիէի, որ պէտք եղած խորհուրդները կու տայ: Յետոյ կը դիմէ Նափոլէոնի, որուն կը բացատրէ իր ծրագիրը: Վերջինս կը մտածէ որ, եթէ իր երիտասարդ հայրենակիցը կարենայ ինքնապէս յաջողիլ, Ամերիկացիները չեն գներ այլեւս Անգլիայէն: Այսպէսով վնասած կ'ըլլայ իր մահացու թշնամիին:

Անհրաժեշտ օժանդակութիւնը ցոյց կը տրուի Տիւ Փոնին: Կառավարութեան մասնագէտները կը գծեն ծրագիրները, կը պատրաստեն գործիքները: Միւս կողմէ կը գտնուի դրամագլուխը, եւ Ֆրանսայէն Ամերիկա վերադարձին պէս կը հիմնէ երկրի ամենամեծ վառօդարանը, «Տիւփոն տը Նէմուր Հայր եւ որդի եւ ընկ.»:

Յաջողութիւնը չուշանար, եւ գործարանը չորս տարուան ընթացքին կ'արտադրէ վեց հարիւր հազար լիպրա վառօդ, դադրեցնելով Անգլիայէն եղած ներածումները: Մէկ քարով երկու թռչուն կը զարնէ: Կը ծառայէ իր մայր հայրենիքին եւ նոր հայրենիքին, երկուքն ալ թշնամի Անգլիոյ:

Մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ իրեն՝ Միացեալ – Նահանգներու մէջ եղած

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Հայ զինուորը կ'ապրի ծանր մղձաւանջի մը տակ: Կողոպուտ, թալան, գիշերային յարձակում: Ամէն քար ու ստուեր, շարժում ու աղմուկ, խորհրդաւոր ու սպառնական նշանակութիւն կը ստանային: Շրջան մը՝ ուր վառօդը միշտ չոր, եւ հրացանը միշտ պատրաստ է եղած: Համակերպած բոլոր վտանգներուն կը յառաջանանք: Կը հասնինք Զորս: Տեղւոյն կառավարիչը ահաբեկ կը պատմէր քրտական շարունակական յարձակումներու մասին: Խստիւ արգիլեց քայլ մը առաջ չնետել, նկատի ունենալով բացայայտ վտանգը: Մնացինք: Երկրորդ օրը Զորսն ալ յարձակման ենթարկուեցաւ: Ընդամէնը հազիւ 15-20 զինուորներ կային: Երկու – երեք ժամ անդադար հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ:

Երզնկայէն եկած վրացի եւ ռուս քանի մը սպաներ, բեռ կապած կ'ուզէին Մամախաթուն փախչիլ: Գիշերով ճամբայ կ'ելլեն եւ Սանասայի ձորէն տակաւին դուրս չելած, Քիւրտերու համազարկերուն տակ, կրկին կը վերադառնան Զորս:

Զորսը կը գտնուի Սանասայի ձորին մէջ, լեռնադաշտի մը վրայ: Քիւրտերը բռնած էին ձորի երկու կողմերը եւ իրենց բարձրաբերձ դիրքերէն կը նկատէին մեր բոլոր շարժումները: Այլ եւս որոշ էր, որ պիտի չկարենայինք ոչ առաջ՝ Երզնկա երթալ, եւ ոչ ետ՝ Մամախաթուն դառնալ: Պաշարուած էինք եւ ինկած Քիւրտերու ծուղակը: Բարեբախտութիւն էր որ տակաւին մեր հեռախօսը կը գործէր: Կը լսէինք ամէն կողմէ նոյն վատ լուրերը: Քիւրտերը պարբերաբար կը յարձակէին Սանասայի ձորին մէջ գտնուած մեր միւս կայաններուն վրայ,— Զիլիկ, Խան եւ Զոր – Բերան:

Տարակոյս չկար թէ՝ քրտական այս յարձակումները կողոպուտէ եւ թալանէ զատ, այլ խորունկ պատճառներ ալ կը հետապնդէին: Ինչ խօսք որ ռուս զինուորի վերադարձը թեւաւորած էր զանոնք: Մանաւանդ որ անոնք ռուսական տիրապետութեան առաջին օրերուն անգամ, զէնքը բնաւ վար դրած չէին եւ մշտական պատուհաս էին դարձած: Այժմ անոնք աւելի սանձարձակ դարձած էին, որովհետեւ գիտէին թէ այսօրուան տէրերը իրենց երէկուան փլաներն էին: Յայտնապէս կ'երեւար, որ քրտական այս շարժումները կապ ունէին թրքական հրամանատարութեան հետ:

Յունուար 13ին Երզնկայէն Զորս կը հասնին Թուրքեստանեկի 19րդ գունդի, աւելի քան հարիւրեակ մը Ղարաբաղցի հայ զինուորներ, սպայ Սաֆարեանի գլխաւորութեամբ: Անոնք կռուելով ճեղքեր էին Սանասայի ձորը եւ սարսափահար հասեր էին Զորս: Կռուի ընթացքին տուեր էին ինը զոհ՝ հինգ սպաննուած եւ չորս վիրաւոր:

Նախ կարծեցինք թէ Երզնկայէն մեզի օգնութեան փութացեր էին: Բայց շուտով պարզուեցաւ թէ «բանը՝ ինչումն է»... Կ'ուզէին «տուն» վերադառնալ... Բարեբախտաբար անոնց մէջ հայրենասիրական կրակը տակաւին մարած չէր: Կը մօտենանք եւ կը հարցնենք.— Տղերք, ո՞ւր կ'երթաք այսպէս:

Ամէնքն ալ միաբերան կը պատասխանեն թէ՝

— «Տուն» կ'երթանք:

Հակառակ իրենց ցանկութեան, դժուար չեղաւ զիրենք տարհամոզել եւ մատնանշել օրէ օր մեծցող վտանգը: Եւ իսկոյն փոխեցին իրենց վճիռը, եւ ամէնքն ալ երդուեցան իրենց ընկերներու դիակին վրայ՝ մնալ հոս եւ Սանասայի ձորը մաքրել Քիւրտերէն: Հոս տեղն է ըսել, որ ճակատի զինուորներու մեծագոյն մասը Ղարաբաղցիներ էին, կարիճ, բարձրահասակ, թուխ ու թիկնեղ լեռնական հսկաներ: Ղարաբաղը հայ ժողովուրդի բոլոր մարտնչումներուն մէջ դրած է իր հզօր դրոշմը:

Յունուար 14ին Քիւրտերը դարձեալ կը յարձակին Զորսի վրայ: Սակայն այս անգամ մենք աւելի ուժեղ էինք: Զորս – հինգ ժամ տեւող կռիւէ մը վերջ, Քիւրտերը կրկին մտան իրենց անառիկ թաքստոցները: Այս յարձակումներու միջոցին Քիւրտերը կը հետապնդէին մէկ նպատակ,— Երզնկայի ճամբան կտրել՝ թալանի տալ բոլոր պահեստները եւ ջարդել:

Անել դրութեան մատնուած էինք: Չգիտէինք ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ:

Օր մըն ալ Սանաս գիւղէն ծերունի Քիւրտ մը կուգայ: Իր հետ կը բերէ Թուրքերէն նամակ մը՝ ցեղապետի մը կողմէ: Այդ նամակով ցեղապետը կը հաղորդէր թէ՝ Բալապան – Տէրճանի մէջ յարձակումները կը դադրին միայն այն ատեն, երբ Զորս գտնուած աշխատաւոր քանի Քիւրտերը անվնաս իրեն յանձնուին: Իրականին մէջ մեր քով այդքան Քիւրտ չկար: Շատերը գիշերանց, զանազան պատրուակներով փախած էին եւ մնացեր էին հազիւ երեք – չորս հոգի: Այդ նամակը, հակառակ իր վերջնագրի հանգամանքին, Զորսի հայ – քրտական բանակցութեան հիմ դարձաւ: Նամակներ, բարեկամական սիրալիր խօսքեր, նուէրներ եւ հիւրասիրութիւններ եղան, սակայն Քիւրտերը իրենց գիտցածէն չշեղեցան: Պատեհութիւնը գտած պարագային, դարձեալ կը յարձակէին ու կը կողոպտէին:

Մեր աչքերը մնացին ճամբաները: Օգնութեան ու լուրի կը սպասենք: Հեռախօսը անդադար նոյն ահազանգը կը հնչեցնէր,— յարձակում, թալան, կռիւ, սպանութիւն:

Օր մըն ալ լսեցինք, որ սպայ Մ. Մառանջեան, ջոկատի մը գլուխն անցած կը փութայ Երզնկա երթալ եւ կը մօտենայ Զորսին:

Սանասայի մուտքին՝ Մառանջեանի խումբը կ'ենթարկուի յարձակման, զինուորները կը փախչին դէպի ետ, ինքն ալ ծանր կերպով կը վիրաւորուի: Վիրաւորները ամէնքն ալ Զորս կը բերուին, սպասելով դէպքերու զարգացման:

Յստակ գաղափար մը կազմելու համար այստեղի Քիւրտերու մասին, անհրաժեշտ է մանրամասն կանգ առնել Երզնկայի եւ Տէրսիմի շրջանի Քիւրտերուն, անոնց ներքին կազմակերպութեան եւ զանազան ցեղերու կատարած ասպատակութեան մասին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(9)

ֆրանսասիրութեան հոսանքը: Իր առաջին բարեկամներէն մին կ'ըլլայ Հանրապետութեան նախագահ Թոմաս Ճէֆըրսըն, որ կը գրէ նամակի մը մէջ.— «Հաճոյքով կը յայտնեմ թէ հանրութեան օգտակար նկատուած է ձեր տունը, եւ ծովային ու զինուորական նախարարութիւնները պիտի գիմեն ձեզի, պէտք եղած գնումները կատարելու համար, եւն.»:

Ապսպրանքները կը հասնին առատօրէն որակը գնահատող նամակներով, բայց գոհ չէ Տիւփոնը, որովհետեւ մեծ գործերու աչք ունի, մինչդեռ կառավարութիւնը հազիւ երեսուն հազար տոլարի ապսպրանք տըւած է:

1809ին գործերը կը բացուին, որովհետեւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի յարաբերութիւնները կը լարուին, եւ առաջգայ պատերազմին համար (1812) կառավարութիւնը պահեստի ապրանք կ'ամբարէ: Թշնամութեանց տեւողութեան ընթացքին գործարանները կ'աշխատին գիշեր-ցերեկ, երկրի պահանջքը գոհացնելու համար:

Խաղաղութիւնը նեղ կացութեան կը մատնէ զայն: Աշխատանոցները ընդլայնուած են, եւ աճապին պահեստ մը կայ վառօդի, բայց գնող չկայ: Բարեբախտաբար արկածով մը պայթիւն մը յառաջ կուգայ, եւ բոլոր շէնքերը քարուքանդ կ'ըլլան:

Վերականգնելու համար իր գործարանը, կ'աշխատի տեղական դրամագլուխ գտնել, սակայն չի յաջողիր, եւ կը ստիպուի կրկին մայր հայրենիքը վերադառնալ, անհրաժեշտ դրամը ճարելու: Այս անգամ իր անուան համբաւը, իրմէ առաջ եկած է, եւ անմիջապէս քսակները կը բացուին:

Աւելի մեծ դրամագլուխով Ամերիկա վերադառնալով, Տիւփոն կը վերաշինէ իր գործարանը վերջին մեքենաներով օժտելով զայն: Այլեւս ապրանք կը ծախէ բոլորին, միայն թէ վճարեն: Գլխաւոր յաճախորդներն են Սպանիա եւ անոր դէմ ապստամբութեան դրօշ բարձրացնող հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդները: Միեւնոյն վառօդով երկու կողմերն ալ իրար կը ջարդեն:

Անգամ մը՝ գրեթէ ամերիկացի դարձած Տիւփոն, փորձութեան մը կ'ենթարկուի: Միացեալ Նահանգներուն քաղաքացիական կռիւներու նախօրեակին, հարաւային Քարոլինի նահանգի զինուորական պետերէն մին 125,000 լիպրա վառօդի ապսպրանք կուտայ, կանխիկ 24,000 տոլար վճարելու պայմանաւ: Հրաշալի առիթ գործարանատէրին համար: Այդ դրամով պիտի կրնայ վճարել Ֆրանսայէն փոխ առած դրամները, բայց ի վերջոյ կը յաղթէ հայրենասիրութիւնը, եւ կը գրէ գործակալին.— «Այդ վառօդին ինչի՛ գործածուիլը յայտնի է մեզի, այնպէս որ չենք ընդունիր: Եթէ հարաւի մեր եղբայրները ըմբոստութեան համար վառօդի պէտք ունենան, շատ ուրախ պիտի ըլլանք իրենց ծառայելով»:

Քանի մը տարի վերջ կը մեռնի Իրէնէ Տիւփոնը, իր փափաքին իրակատացումը տեսնելէ յետոյ, պարտքերը վճարուած են եւ դրամագլուխը միայն ամերիկեան է այլեւս:

Իրեն կը յաջորդէ Ալֆրէտ Տիւփոնը, որուն օրով կը պատահի Միացեալ Նահանգներու եւ իր դրացի Մեքսիկայի պատերազմը:

Բազմաթիւ գաղափարական Ամերիկացիներու նման Տիւփոն եւս հակառակ է այս պատերազմին: Աւելի կը համակրի ապստամբ Մեքսիկացի մարտիկներուն, բայց եւ այնպէս կը մերժէ Հավանա կղզիէն եկած 200,000 լիպրա վառօդի ապսպրանքը, համոզուած ըլլալով որ անիկա պիտի գործածուի իր հայրենակիցներուն դէմ:

Ամերիկացիները առանց յուսահատելու ուրիշ միջոցի կը դիմեն: Ֆրանսացիի մը եւ Սպանիացիի մը միջոցաւ նոյնքան ապսպրանք մը կուտան: Յետ քննութեան Տիւփոն դարձեալ կը հասկնայ խաղը եւ կը մերժէ,«որքան ալ անիրաւ եւ ամօթալի ըլլայ Մեքսիկայի վրայ մեր յարձակումը, դարձեալ չենք կրնար վառօդ պատրաստել, երբ անիկա պիտի գործածուի մեր երկրին դէմ»:

Միջազգային առեւտուրը խաթարած չէ տակաւին այս գործարանատէրին հայրենասիրական զգացումները: Իր բախտէն՝ «վարձատրութիւնն» ալ չուշանար:

1854ին, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Թուրքիա կռուի կը բռնուին Ռուսիոյ հետ: Խրիմի մէջ գտնուող թնդանօթները անօթի գայլերու պէս կը մաքրեն վառօդի պահեստները: Աչքերը կ'ուղղուին Ամերիկացիին, որ հաճոյքով գոհացում կուտայ բոլորին: Չէ՞ որ Խրիմը շատ հեռու է Միացեալ Նահանգներէն:

Հիւսիսի եւ հարաւի ներքին կռիւներու ընթացքին, սերտ յարաբերութիւն կը հաստատուի Տիւփոնի եւ կառավարութեան միջեւ: Հետզհետէ կ'ամրապնդուի այս գործակցութիւնը, եւ վառօդ արտադրող մեր մարդուկը կը դառնայ կառավարութեան աչքին լոյսը:

Սակայն Տիւփոնի յաջողութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ, ուրիշներ ալ վառօդի գործարաններ հաստատեն: Մրցակցութիւնը ծայր կուտայ: Ապատուելու համար պզտիկներէն, 1872ին եօթը մեծ ընկերութիւններ — գլխաւորութեամբ Տիւփոնի — կը հիմնեն «Թրըսթ» մը, եւ վառօդի նուազագոյն գին մը կը նշանակեն: Միւսները չեն կրնար դիմանալ, եւ կը ստիպուին միանալ անոնց, կամ ծախել իրենց բաժնեթուղթերը, այնպէս որ 1907ին, Միացեալ-Նահանգներու բոլոր վառօդի գործարաններու հակակշիռը Տիւփոնին ձեռքին մէջ է՝ եթէ ոչ իրեն:

Հազիւ հանգստացած՝ ուրիշ վտանգ մը մէջտեղ կ'ելլէ: Գերմանական «Քօլն-Փիւլվէրֆապրիքն» եւ անգլիական «Թրըսթ Նօպէլ տը լա Տինամիթ»ընկերութիւնները կ'որոշեն մասնաճիւղեր բանալ Ամերիկայի մէջ: Աւելորդ վնասներու չենթարկուելու համար համաձայնութեան կուգան Տիւփոնի հետ հետեւեալ պայմաններով, 1.— Գործարանները պէտք է չմտնեն իրարմէ հեռու. 2.— Վառօդի որոշուած գինէն պակաս չպիտի ծախեն. 3.— Ուժգին պայթուցիկներու համար (տինամիթ, մէլինիթ) պիտի որոշուին մենաշնորհեալ սահմաններ: Այսպէս, նոր ցամաքամասի մեծագոյն բաժինը Ամերիկացիներու չուկան պէտք է ըլլայ, իսկ մնացածները Եւրոպացիներուն:

Տեղական եւ արտաքին մրցակցութեան խնդիրը այս ձեւով կարգադրելէ վերջ, Տիւփոն ընդհանուր գին մը կը նշանակէ վառօդին: Այլեւս գին կոտրելու վտանգ չկայ:

Ֆրանսածին Ամերիկացին ունեցած հսկայական հարստութեան վրայ գաղափար մը տալու համար բաւէ, որ մեծ պատերազմին դաշնակիցներու գործածած վառօդին հարիւրին 40ը ինքն է հայթայթած, եւ այսօր իր հակակշիռին ենթակայ կամ սեփական վաթսունէ աւելի գործարաններուն մէջ՝ վառօդէն զատ կը պատրաստէ նաեւ քիմիական արտադրութիւններ, ներկեր, ձգախէժ, բայց միշտ կը մնայ աշխարհի մեծագոյն վառօդավաճառը:

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ
Պ. Ե. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

—•—

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանի յոբելեանը Սալ տը Ժէոկրաֆիի գեղեցիկ սրահին մէջ:

Խուռն բազմութիւն մը խճողելու աստիճան լեցուցած էր սրահը, շատեր ոտքի մնացին սրահին կողմնակի անցքերուն վրայ եւ դրան մէջ:

Հանդէսը սկիզբէն իսկ տօնի մը ձեւըն առաւ, խանդավառութիւնը վարակած էր բոլորը: Կարծես հայ լեզուի տօն մըն էր, ուրեմն համահայկական հանդէս մը:—

Սեւրի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի տնօրէնութիւնը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր խումբ մը աշակերտներ բերելու հանդէսին՝ իրենց համազգեստով: Ցոյց մը որ շատ գեղեցիկ էր:

Ժամը 9ին նախագահ Տօքթ. Վ. Թորգոմեան, ընկերակցութեամբ օրուան բանախօսներուն բեմ առաջնորդեց յոբելեարը սրահին երկարատեւ ծափերուն մէջ:

Նախագահը, Տօքթ. Վ. Թորգոմեան հանդէսին բացումը կատարեց քանի մը բառի մէջ խտացնելով յոբելեարին արժանիքները,— հայ անձնուէր ուսուցիչը, քաջահմուտ հայերէնագէտը, անխոնջ հրապարակագիրը, որ իր բեղուն գործունէութիւնը կը ծածկէ կեղծանուններով:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Արշակ Չօպանեանի, որ բացատրեց թէ օրուան յոբելեանով հայ ժողովուրդը ինքզինքն է որ կը պատուէ: Արդարեւ յոբելեարը մշակ մըն է հայ ժողովուրդին քաղաքակրթական անդաստանին մէջ, ան աշխատեր է վառ պահել հայ ժողովուրդին մտաւորական արժէքները, ծառայեր է հայ մշակոյթին, հայ լեզուին ու գրականութեան: Յոբելեարին կատարած գործին իր յարգանքը բերելով, մեր ժողովուրդը կը պատուէ ինքզինքը եւ գեղեցիկ է այս վերաբերումը: Հայ ժողովուրդը, անհաշուելի կորուստներէ, հսկայ զոհողութիւններէ վերջ, խարուած ու լքուած, ապաւիներ է իր մշակոյթին: Օրուան յոբելեանը ցոյց կուտայ թէ հայ ժողովուրդը խորապէս կապուած է իր արժէքներուն, իր արուեստին, իր գրականութեան:

Այնուհետեւ Պ. Չօպանեան ներկայացուց յոբելեարին կատարած աշխատանքը,— Պարտիզակէն Պոլիս, եւ յուշ մը պատմեց այդ փոքրիկ Հայաստան-գիւղէն, ուր գացեր էր 90-ական թուականներուն հանգստանալու՝ հիւրասիրուելով Պ. Տէր Անդրէասեանի տունը:

Վաղմշապուհ եպիսկ. գրաւոր ուղերձ մը կարդաց, իր յուշերը խառնելով անոր:

Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան խօսեցաւ Պարտիզակի մասին, այդ փոքրիկ Աթէնքին մասին, ուրկէ կուգայ յոբելեարը մշակը՝ լոյս տարածելու, հայ մշակոյթին լոյսը սփռելու երախտաւորութեան վրայ:

Պ. Տէօվլէթ Գէորգեան, յոբելենական յանձնախումբին կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց եւ ներկայացուց անխոնջ եւ անձնուէր, բազմահմուտ եւ լեզուագէտ ուսուցիչը, որ է Եր. Տէր Անդրէասեան:

Յետոյ նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Շ. Միսաքեանի, որ ընդհանուր ծափահարութիւններու մէջ ջերմ ճառ մը խօսեցաւ.—

«Բոլոր ածականներէն վեր, ես Եր. Տէր Անդրէասեանի արժանիքները կ'ուզէի խտացնել երկու բառի մէջ, Ուսուցանող եւ Վերծանող: Ան կենդանի օղակ մըն է Թարգմանչաց սերունդէն, բառին ամենաբարեկան իմաստով: Օղակ մը այն սերունդէն, որ աքսորեցաւ մամուլի լեզու հաստատելու,— սկսելով 70ական թուականներէն, Իզմիրլի Գ. Չիլինկիրեանէն, Մամուրեանէն մինչեւ Կ.Իւթիւճեանը, Արփիարեանը, Բաշալեանը, Բ. Քէչեանը եւն. Ինչպէս ուսուցչական նոյնպէս խմբագրականներուն մէջ, ամէնէն սև աշխատանքին մէջ, իր խօսքին եղաւ յղկել, նորոգել, ճոխացնել, պատուաստել, ինքնաբուխ դարձնել հայ լեզուն: Ան պաշտամունքը հասցուց հայկական լեզուի անխախտութեան, իր իսկ բառով՝ «Մայրենիք», որ ամբողջ աշխարհահայեացք մըն է, ինչպէս «հայրենիք»ը:

Բանախօսը քանի մը հատուածներ կարդաց հեղինակին վերջին մէկ գրութենէն, (տպուած «Յառաջ»ի մէջ) իբրեւ նմոյշ լեզուի ճոխութեան եւ ներդաշնակութեան, եւ խօսքն ուղղելով յոբելեարին, ըսաւ.

— «Ողջունելով ձեզ յանուն սերունդի մը որ գիտէ մէկդի դնել բոլոր վերապահումները, երբ հարցը կը վերաբերի արժէքներու ճանաչման եւ ծառայութեանց գնահատման, ես կ'ուզէի կոչել ձեզ, յարգելի յոբելեար, ոչ վաստակաւոր, ոչ Երուանդ Լֆէնտի, ոչ ալ Տէր Անդրէասեան, այլ Երուանդ Վերծանող»:

Հանդէսին երկրորդ մասը, գեղարուեստական խնամուած յայտագրով, անցաւ նոյն ջերմութեան եւ խանդավառութեան մէջ:

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Սանուց միութեան կողմէ Տիկին Սապոնճեան կարդաց յուզիչ ուղերձ մը:

Պ. Սինէմեան գեղեցիկ արտասանութիւնով մը տուաւ Ռ. Պէրպէրեանի Վարժապետը, Պ. Վարդանեան բամբ ձայնով երգեց Մոկաց Միրզէն, Կանչէ կռունկը, եւ կտոր մը Օփերայէն: Օր. Նելլի Կօթէէ, այս համակրելի արուեստագիտուհին, որ զարդն է դարձած մեր հանդէսներուն, թաւ-ջութակով նուագեց Պարթեւեանի Հերոսին մահը եւ Շուպէրթի Յայգանուագը: Ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Տիկին Ա. Սարգսեան, որ արտասանեց Ն. Պէշիկթաշլեանի Փառք հանճարին արմենական հրաշալի կտորը, որ տիկնոջ արուեստագէտի կարողութիւններով անգամ մը եւս արժեւորուեցաւ, բուռն ծափեր խլելով, այնպէս որ Տիկին Սարգսեան ստիպուեցաւ արտասանել Պ. Վ. Թէքէեանի «Կենդանութիւն Հայկական»ը:

Այնուհետեւ խանդավառ ծափահարութիւններու մէջ երեւցաւ ժողովրդական եւ տաղանդաւոր երգիչը, Հայկանուշ Թորոսեան, որ երգեց երեք կտոր բատ յայտագրի եւ ժողովուրդին պահանջին վրայ՝ Քէլէ քէլէն յայտագրէն դուրս:

Ի վերջոյ խօսքը տրուեցաւ յոբելեարին, որ ամբողջ կէս ժամ գրաւեց սրահը, իր ներհուն բանախօսութեամբը, փառաբանելով հայ մշակոյթն ու անոր դերը ազգային պատմութեան բոլոր շրջաններուն, քանիցս ընդմէջ-ուելով ծափահարութիւններով եւ վերջացուց սրահին միահամուռ համակրական խանդավառ ցոյցերուն մէջ:

(ԽՄԲ.— Այս ճառը ամբողջովին կը հրատարակենք վաղուընէ սկսեալ):

⁂ Արտասահմանէն եւ Փարիզէն բազմաթիւ շնորհաւորական գիրեր եւ ողջոյնի նամակներ հասած էին որոնց ընթերցումը յապաւեցաւ ժամանակի սղութեան պատճառով: Անոնց մէջ յիշենք Կիլիկիոյ Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսները, Երուսաղէմի պատրիարքական փոխանորդ Աղաւնունի եպսկ., Զափահառ Որբերու Միութեան կեդր. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը, Հայ Գրողներու Ընկերութիւնը, Վէմ ամսագրի խմբագրութիւնը, Տիկ. Զօրեանի յոբելենական յանձնախումբը, Պէրպէրեան Սանուց Միութիւնը, գերապատուհի Տիկին Ա. Ալիքսանեան, Յոբելեարին մտերիմ եւ աշակերտակից ծանօթ ուսուցիչ Պ. Գ. Մխալեան, Երուսաղէմէն, Մարսէյլէն Պ. Ենովք Արմէն, եւայլն:

×

Յոբելեարը, որուն յիսնամեակը տօնուեցաւ, երախտաւորդի մը պէս խանդավառ եւ աշխոյժ, ի՛նչքան թելադրիչ է իր հաւատքով եւ պաշտամունքով զոր ցոյց կուտայ հայ լեզուի մասին:

Շաբաթ առտու երբ կ'այցելէր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, սանդուխներուն վրայէն կը լսէինք իր ամենօրեան ձայնը. հազիւ ներս մտած՝ արդէն կը խօսի հայ լեզուի հարստութեան մասին: Այս միջոցին կը թարգմանէ Ֆրանց Վէրֆէլի Մուսա լերան քառասուն օրերը, գերմաներէնէ: Այս առթիւ կը պատմէ թէ յաճախ, թարգմանութեան պահուն, հիացումի կը մատնուի՝ տեսնելով հայ լեզուին գերազանցութիւնը: Ու կ'ըսէր.— Հայերէնը կը տիրապետէ գերմաներէնի, մեր այս լեզուով խերը կ'անիծենք բոլոր լեզուներուն:

Այսքան խոր պաշտամունք, այն ալ գնահատողի մասնագիտութիւնը ունեցող մէկու մը կողմէ, հպարտութեամբ կը լեցնէ մեր սիրտը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ Օ. ԽԱՉԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

—o—

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Օգնութեան խաչը հազիւ քանի մը տարուան կեանք ունի Սուրիոյ մէջ. վերջին հինգ տարիներուն հայ կիներու այս ստեղծագործ ու ժողովրդանուէր կազմակերպութիւնը հետեւեալ ցանցը փռած է ամբողջ Սուրիոյ մէջ (ստորեւ կը նշանակենք միայն գլխաւոր վայրերը, փակագիծերու մէջ տալով անդամ-անդամուհիներու թիւը).—

Անտիոք (50), Պէյրութ (120), Թրիպոլի (65), Գամըշլը (61), Հոմս (32), Թէլապիյաթ (18), Րագգա (23), Լաթաքիա (ստոյգ թիւը չունինք, գիտենք սակայն, որ կենսունակ կազմակերպութիւն մը ունի ու նաեւ Արծուիկներու Միութիւն մը), Արապփունար (30), Ճարապլուս (78), Տեփիք (28), Ալեքսանտրեթ (ստոյգ թիւը չունինք), Քեսապ (121, իրեն դրկից Քէօրքինէ գիւղին հետ միասին), Հալէպ (Մէյտանը, 74), Սուէտիա (250), Դամասկոս (99), Հալէպ (քաղաքը, 220), Գալատուրան (41), Գուպիրպիթ (42): Այսպէս ուրեմն, Սուրիոյ Օգնութեան խաչը շուրջ 1400 (1352) անդամ-անդամուհիներ ունի (առանց Լաթաքիան եւ Ալեքսանտրեթը նկատի առնելու):

Չորս տարուան մէջ Սուրիոյ Օգնութեան խաչը ունեցած է 9949 սուր. ոսկի մուտք, այս գումարէն 4404 ոսկին ստացուած է կեդրոնէն, իսկ 5545 ոսկին՝ մասնաճիւղերէն:

Օ. խաչը իր գործունէութիւնը ծաւալած է առաւելաբար հետեւեալ ուղղութիւններով,— կրթական, առողջապահական, բէկորներու ապատագրում, շէնքերու (կրթ. եւ առողջ.) շինութիւն եւ նպաստ:

Իր եկամուտները Օ. խաչը ծախսած է հետեւեալ համաչափութեամբ,— կրթականի վրայ՝ 41 տոկոս, առողջապահութեան՝ 17, բէկորներու ազատագրման՝ 10, շէնքերու շինութեան՝ 12, նպաստի՝ 13, դիւանական ծախք՝ 7 տոկոս:

Իր մուտքը գոյացած է հետեւեալ աղբիւրներէ,— կեդրոնէն (Ամերիկա՝ 37 տոկոս, անդամավճարներէ՝ 16, նուէրներէ՝ 12, հանդէս-երեկոյթներէ՝ 9 ու կէս, քարտ-ֆոֆարտներէ՝ 6, փոխատուութիւններէ (ետ ըստացուած)7 2, բժշկուած հիւանդներէ՝ 1 ու կէս, նախորդ շրջանէն պատրաստ՝ 7 ու կէս տոկոս:

Թիւերը վկայ են, որ մենք գործ ունինք կենսունակ եւ ստեղծագործ կազմակերպութեան մը հետ: Ոչ մէկ տարակոյս, որ եթէ սրբազան կիրք դրուէր այս գործի մէջ, կարելի պիտի ըլլար Օգնութեան խաչի նուիրական դրօշին շուրջ խմբել սուրիահայուբեան բոլոր առողջ, կենսունակ եւ ժողովրդանուէր տարրերը, եւ այս հոծ ու հայաշունչ գաղութին մէջ ծաւալել բեղնաւոր ու երախտաշատ գործունէութիւն մը: Գործէն աւելի էական է այն ոգին, որ կը դրուի անոր մէջ: Մենք ունինք մէկէ աւելի կազմակերպութիւններ, որոնք նիշդ նոյն գործը կը կատարեն, ինչ որ մեր խաչերը: Անոնցմէ ե՛ւ ոչ մէկը սակայն չունեցաւ այն շքեղ ծաւալումը՝ ինչ որ Հ. Կ. խաչը: Կարճատեւ շրջանի մը մէջ այս ձեռներէց, խիզախ ու հայրենասէր կազմակերպութիւնը տարածեց իր ցանցը բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ եւ իր դրօշին շուրջ խմբեց հսկայ բանակ մը, աւելի քան 8000 անդամ-անդամուհիներ»:

ՏԽՈՒՐ ԼՈՒՐ

ՊՈՒԼ-ՔՈԼՈՆՊ.— Բնիկ Շապին-Գարահիսարցի հանի Կարապետ Շէրպէթեան 37 տարեկան, որ ժամանակէ մը ի վեր կը տառապէր թոքերու հիւանդութենէ, մայիս 23ին իր հոգին աւանդեց Պօժօնի հիւանդանոցին մէջ, ինչպէս ծանուցուած էր «Յառաջ»ի մէջ: Հանգուցեալը շատ սիրուած էր շրջանին մէջ: Զկար հանդէս մը եւ հանգանակութիւն մը որուն չմասնակցէր առատաձեռնութեամբ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

=•·•=

Անշուշտ ես էի հարցաքննութեան առանցքը: Երբեմն առտու-իրիկուն կը կանչէին, կը քրտնցնէին եւ յետոյ օրերով կը ձգձգէին:

Միւսներուն հարցաքննութիւնը կարճ կը տեւէր, քանի որ որ եւ է փաստ չունէին անոնց դէմ:

Յետոյ, ես բոլորն ալ կ'անգիտանային, բացի Մ. Խաչէճեանէն, որուն համար կ'ըսէի թէ տարի մը պաշտօնակից ենք եղած «Ազատամարտ»ի մէջ, բայց ուրիշ որ եւ է կապ չենք ունեցած:

— Բայց անոնք բոլորն ալ քեզ կը ճանչնան:

— Կրնայ ըլլալ: Յօդուած գրած, ճառ խօսած եմ:

— Ուրիշ գործեր ալ կատարած ես անոնց հետ:

— Ի՞նչ գործ կրնամ կատարած ըլլալ, երբ չեմ ճանչնար:

Հարցաքննիչ դատաւորը, Պէհա պէյ, չափազանց խորամանկ տիպար մըն էր, եւ հարցումները կը տեղացնէր մերթ ողոքելով, մերթ սաստելով կամ զարմացական կանչեր արձակելով.

— Քեզի պէս ուշիմ տղայ մը ի՞նչպէս այսքան տխմար (ապտալ) պատասխաններ կուտայ ...

Շատ բանուկ մեթոտ մըն էր այս ոստիկանութեան, ինչպէս կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ:

Օր մը, ուզելով կապեր հաստատել Մասիին հետ, հրամանատարը կը հարցնէր.

— Զ... կ'ըսէ թէ նշանած է. քեզի պէս բանատեղծ մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ սիրել հասարակ «մօտիստ» մը, չեմ հաւատար, միւսն է, Մասին ...

— Դժուար է բացատրել սրտի խնդիրները:

— Ո՛չ, ոչ, ան քեզի չի վայլեր. միւսն է, գեղեցիկ, նուրբ, ուսեալ: Դուն կ'ուրանաս, բայց ան կը ճանչնայ քեզ, եւ կը սիրէ, շա՛տ կը սիրէ:

Ուրիշ առիթով մը, հետեւեալ հարցափնդումը տեղի կ'ունենար ոստիկանութեան բանտին մէջ, երբ դեռ խելքս գլուխս չէր եկած եւ կակազելով կը խօսէի.

— Ինծի նայէ, ազգասէր ես, գիտեմ.բայց դուն քու 5-10 ընկերնե՞րդ աւելի կը սիրես թէ ազգդ:

— ... ...

— Քեզի քանի մը անուն հարցուցի, չես ըսեր. հիմա եթէ բոլոր Խաչիկները, Օննիկները ձերբակալեմ, դուն ազգասիրութի՞ւն ըրած կ'ըլլաս: Ուրեմն դուն ազգասէր չես, այլ նեղմիտ «քոմիթէճի» մը:

×

Հարցաքննիչ առեանը սովորական հարցումներէն յետոյ, անգամ մը եւս հաստատելով հանգամանքս (Դաշնակցական), ուզեց լուսաբանութիւններ ստանալ Դաշնակցութեան ծրագրի, կանոնագրի, կոմիտէներու եւ վարիչներու մասին:

Պատասխանեցի թէ որ եւ է գործօն դեր ունեցած չըլլալով, տեղեակ չեմ այդ մանրամասնութիւններուն: Եւ միջանկեալ դիտել տուի.

— Դաշնակցութիւնը կառավարութենէն վաւերացուած է իբրեւ «Օսմանլը Դաշնակ Ֆըրգասը», ուրեմն կանոնագիր-ծրագիրն ալ ձեզի ծանօթ պէտք է ըլլայ:

— Այդ կանոնագիրը ունի՞ս:

— Ես չունիմ: Եւ քանի որ ուրիշ օրէնք մը եղած չէ, այդ վաւերացումը չեղեալ հռչակելու համար, ուրեմն հինը կը պահէ իր ուժը:

— Ըսել կ'ուզես թէ Դաշնակցութիւնը օրինաւոր կազմակերպութիւն է: Լաւ, որո՞նք են անոր վարիչները:

— Ես չեմ գիտեր, անշուշտ կառավարութիւնը կը ճանչնայ:

— Ի՞նչպէս կ'ընտրուին այդ վարիչները:

— Քանի որ վաւերացուած կանոնագիր ունին, պայմաններն ալ հարկաւ ճշդուած են:

— Դաշնակցութեան կեդրոնը ժընե՞ւ չէ՞:

— Սահմանադրութենէն առաջ այնտեղ էր:

— Վանի մէջ Դաշնակցութիւն կա՞յ:

— Պատերազմէն առաջ կար, հիմա չեմ գիտեր:

— Մուշի մէ՞ջ:

— Այնտեղ ալ կար, պատերազմէն առաջ:

— Ուրիշ ո՞ր քաղաքներուն մէջ կար:

— Զանազան քաղաքներու մէջ կար, քանի որ արգիլուած չէր:

— Ճանըմ, Պասրայի մէջ ալ կա՞ր:

— Քանի որ Պասրայի մէջ Հայ չկար, չէր կրնար ըլլալ:

Մօտաւորապէս այս էր սկզբնական հարցաքննութեանց նիւթը: Քարտուղարը նոյնութեամբ գրի կ'առնէր ինչ որ կը պատասխանէի իմ խեղճ Թուրքերէնով, երբեմն ալ ֆրանսերէնի օգնութեան դիմելով:

Սպաներն ալ երբեմն հարցումներ կ'ուղղէին, բայց բուն ոգին հարցաքննիչ դատաւորն էր, որ քաջածանօթ կ'երեւար հայկական կեանքին:

Անգամ մը պոռթկացի, (ինչպէս պատահած էր Գրամը Սիասիին մէջ ալ).

— Եթէ հայ «քոմիթէճի»ները յանցաւոր էին, թող միայն զանոնք հետապնդէին, փոխանակ ամբողջ ժողովուրդը վառելու, մինչեւ անապատները քշելու:

— Վէրքը «քանիրէն» կապած է, «քանիրէն» (ճիշդ այս բառով = փըտախտ): Ես երեսուն տարի է որ կը հետեւիմ այս գործերուն, Հնչակ, Դաշնակ, ոչ մէկը զաղանիք ունի ինծի համար: Ինչ ըրինք, չեղաւ, հինդ տարեկան տղան կը մեծնայ, նոյն ճամբուն կը հետեւի: Հիմա Սուրիոյ մէջ հանգիստ կ'ըլլաք, Արաբները աւելի լաւ են, գացէք անոնց հետ յարմարեցէք ...

Երբ երկու անգամ գիշերանց կանչեցին զիս, չարաշուք խորհրդածութիւններ շրջան կ'ընէին գլուխներու մէջ:

Անշուշտ խելքի դէմ էր կարծել թէ կախաղան կը սարքեն մէկ անգամէն: Իմացած էինք, նաեւ, որ դեսպաններուն խոստացած էին այլ եւս մարդ չկախել Պոլսոյ մէջ: Ուրեմն, չարչարելու կը տանէին ...

Իրականին մէջ, ֆիզիքական տանջանք չգործադրուեցաւ հարցաքննութեանց ընթացքին, որոնք տեւեցին եօթը ամիս, շատ երկար ընդհատումներով:

Երբ ոստիկանութեան բանտն էի, Թուրքերը կը տօնէին Քութ-էլ-Ամարայի յաղթանակը (1916 ապրիլ 28): Յետոյ բախտը դառնալ սկսաւ մինչեւ դեկտեմբեր 1917, երբ Անգլիացիները վճռական յարձակողական մը սկսեր էին, Քութ-էլ-Ամարան ետ առնելու համար:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(19)

վտանգաւոր շարժում մը, քանի որ անմիջական վնարում կը պահանջուի պետական գանձէն եւ հետեւանքը կ'ըլլայ շնչահեղձութիւն: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը հարկադրուած է պայքարիլ ոսկիի արտահոսման եւ մանաւանդ փրանքի արժեզրկման խաղերուն դէմ, որոնք պատճառ կը դառնան ոսկի քաշելու: Չմոռնանք թէ կը գտնուինք չարչաւութեան մը դէմ որ ե'ւ միջազգային է ե'ւ ազգային, բայց, ամէն պարագայի մէջ, նկատի ունենանք, որ արժեզրկումը անխորհուրդ գործողութիւն մը պիտի ըլլայ: Դուրսի համար կ'ըսեն թէ արժեզրկումը պիտի դիւրացնէ արտածումները: Ես այնքան ալ վստահ չեմ այդ մասին, մեր առեւտուրը չպիտի կրնայ դիմանալ շարժուն ստեռլինի մը խաղերուն եւ մեր փրանքը քառորդ մաս մը եւս կորսնցնելով իր արժէքէն, վերջ ի վերջոյ պիտի իջնէ զերոյի: Ներսի համար կ'ըսեն թէ արժեզրկումը չպիտի բարձրացնէ գիները, բայց այն ատեն ի՞նչպէս պիտի լուծուի ներածումներու խնդիրը: Թերթերուն թուղթը անմիջապէս պիտի սղէ, մեր շապիկներուն բամպակին գինը պիտի աւելնայ, գիներու բարձրացման շահադիտութիւնը պիտի սկսի ամբողջ հրապարակին վրայ: Արժեզրկումը, չգոհանալով մեր տնտեսութեանց ջնջումով, ընկերային խռովութիւններ ալ պիտի յարուցանէ: Տագնապին դարմանը ուրիշ տեղ է, խնայողութիւն:

Ապստամբական շարժումներ Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն.— Պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու շէյխեր, իբրեւ գլխաւոր պատասխանատուները Ռումաթայի վերջին ապստամբութեան: Իրենց հետեւորդներէն բազմաթիւ մեղսակիցներ ալ բանտարկութեան ծանր պատիժներու դատապարտուեցան: Սուք – Սույուղ քաղաքը, որ Միջին Եփրատի ապստամբներուն վերջին միջնաբերդն է, տիրապետուեցաւ անձնատուր ըլլալ, շարք մը օդանաւային ռմբակոծութիւններէ յետոյ: Իրաքի բանակը այժմ կը հալածէ ըմբոստ ցեղերը, որոնք Եփրատի թումբերը քանդելով, ծովու մը վերածած են շրջակայ դաշտերը:

Նոր միջադէպ մը Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ նոր դէպք մը ծագած է իտալական Սոմալիի եւ Եթովպիոյ սահմանագլուխին վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ երկու երկիրներուն պատուիրակները պիտի գումարուին Միլանի մէջ, բարեկամաբար լուծելու համար վէճը: Իտալական տեսակէտով, այս յանձնախումբը պէտք է քննէ միայն Վալ – Վալի խնդիրը (առաջին դէպքը) եւ չզբաղի միւս հարցերով:

Իտալական զեկոյցին համաձայն, մայիս 31ին խումբ մը սպառազէն Հապէշներ յարձակում գործելով, 30 բնիկներ սպաննած եւ քանի մը հազար արջառ յափշտակած են: Միեւնոյն օրը 20 Հապէշներ փորձած են անցնիլ իտալական գիծը, բայց կրակի բռնուած են:

Այս առթիւ իտալական թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն անգլիական կառավարութեան բռնած դիրքը եւ այժմէն կ'ազդարարեն թէ պատասխանատուն Անգլիան պիտի ըլլայ, եթէ բանակցութիւնները ձախողին:

Ձրի վերադարձ օտար աշխատաւորներու

Աշխատանքի նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Այն օտար աշխատաւորները՝ որոնք անգործ են կամ իրենց աշխատաւորի թուղթերը նորոգուած չըլլալով կ'ուզեն ձրիաբար վերադառնալ իրենց եկած երկիրը, կրնան դիմել յունիս 5էն սկսեալ (չորեքշաբթի) հետեւեալ գրասենեակները.— 1.— Սէնի նահանգին մէջ.— Ֆրանսայի սահմանակից երկիրներու հպատակներէն անոնք որ Փարիզ կը բնակին՝ 391, Rue de Vaugirard, *իսկ արուարձաններու բնակողները՝* 7, Rue de Jouy.— 2.— *Միւս օտարականները՝* 397, Rue de Vaugirard.— 3.— *Միւս նահանգներուն մէջ՝ բանուորներու տեղաւորման գրասենեակները:*

ԾԱՆՕԹ.— Թերթերէն մէկը (Փոփիւլէռ) թուական նշանակած է յունիս 12, բայց կը կարծուի թէ ճիշդը յունիս 5 է (այսօր):

Այս դիւրութենէն կրնան օգտուիլ մեր այն աշխատաւորները որոնք որ եւ է երկրի հպատակ ըլլալով, կ'ուզեն հոն վերադառնալ: Ծախքը պիտի վճարուի մինչեւ իրենց հասնելիք տեղը:

Անգլօ-գերմանական խորհրդակցութիւններ Լոնտոնի մէջ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի արտակարգ դեսպանը Լոնտոն հասաւ առջի օր եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին կողմէ: Բուն բանակցութիւնները սկսան երէկ, նաւային սպառազինութեանց մասին: Պերլինի մէջ յոռետեսութեամբ կը հետեւին այս խորհրդակցութեանց, որոնք մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնեն: Լոնտոնի մէջ լաւ ընդունելութիւն չեն գտած գերմանական պահանջները, որոնք չափազանցուած կը համարուին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« *ՆՈՌՄԱՆՏԻ* » , աշխարհի ամէնէն վիթխարի եւ շքեղ շոգենաւը որ Ֆրանսայի հպարտութիւնը կը կազմէ, Նիւ Եորք հասաւ երկուշաբթի օր, կոտրելով արագութեան մրցանիշը: Ճամբորդութիւնը տեւեց 107 ժամ 33 վայրկեան, ուրիշ խօսքով՝ 4 օր, 2 ժամ եւ 12 վայրկեան կամ ժամը 29 հանգոյց 98 (55 քիլոմեթր 522 մեթր): Նախորդ մրցանիշը կը պատկանէր գերմանական «Պրէմէն» շոգենաւին, որ նոյն ճամբան կտրած է 4 օր 14 ժամ 27 վայրկեանէն: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Նիւ Եորքի քարափը, ողջունելու համար Ֆրանսայի ծփուն պալատը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ ունկնդրութեան ընդունուեցան արտաքին նախարարին կողմէ:

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ բաց կը մնար երէկ: Սակայն տեղ – տեղ գործադուլի կոմիտէն բանի փակել տուաւ, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միտքերու փոխանակութիւն ընկ. Արծրունիի դասախօսութեան շուրջ:

ՊՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg - la - Reine.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 փրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Ընկերներ՝ *Թ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ* եւ *Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ*

Մտերմիկ բեկանման առթիւ.

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg - la - Reine.

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.

կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:

Հաղ. միջոց.— *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ* 8,30*էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ*

«ՊՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ 146, Chemin des Chartreux.

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ *Ֆր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Զ. Ո. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարասնճագի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Չմշկածագի, Երզնկայի, Պարսկա-Ռուսահայերու, Քղիի, Եօզկաթի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենակ. Միութիւններու:*

Հրաւիրուած են նաեւ *Սալնոյ-Զօրի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սիվրի Հիսարի, Աքշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Չարսայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները:*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ *Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ *Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ*

Կը նուագէ Զ. Ո. Մ. վահագնեան *նուագախումբը:*

Կ'երգեն Տիկին երանուհի վարժապետեան, Օրիորդներ Մանուշ Մարտիրոսեան, Պերճուհի Գէորգեան, Վերա Պամտիկեան: Պարոններ՝ Գատէֆճեան *եւ* Համբարձումեան: *Կ'արտասանեն* Օրիորդներ՝ Մառի Հացագործեան, Գ. Աւագեան: Պարոններ՝ Ն. Պարսումեան, Վ. Տէր Վարդանեան, *ընկերներ՝* Գ. Քէնտիրեան *եւ* Կ. Թիւթէլեան:

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *«ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի*

եւ մասնակցութեամբ էքսի *«ՔԵՌԻ» խումբի*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ *մէջ*

Գեղարուեստ. ճոխ բաժին: կը ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի *«ՊԱՏԻԻ»ը:*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ *ԱԶԳԻՆ*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ *Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ*

Մուտքը՝ ազատ է:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ *Ա. ՃԷՄԱԼԵԱՆ*

Հանդէսէն վերջ խնջոյք:

Մահուան լուրին վրայ կարեւոր գումար մը հանգանակուելով, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ իր հողակոյտին վրայ, իսկ մնացեալ դրամով յիշատակարան մը պիտի շինուի: Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր խուռն բազմութիւն մը: Քսանէ աւելի ծաղկեպսակներ դրկուած էին: Իր հողակոյտին վրայ դամբանական մը խօսեցաւ Գ. Յովհաննէսեան վեր հանելով հանգուցեալին հայրենասիրութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը: Դժբախտ երիտասարդը կը թողու այրին (Ֆրանսացի), անչափահաս մանչ մը եւ աղջիկ մը եւ տարէց մայր մը:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Կարապետ:

Յակոբ Ադամեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արամ Մանկասարեան, Ղուկաս Մարտիրոսեան, Հայկանուշ Մարտիրոսեան, Օր. Աննա Մանկասարեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր, քեռիօր, հօրեղբօրորդւոյն եւ բարեկամին՝

ՀԱՅԿ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ *21* Մայիս *1935*, երեքշաբթի օր իսի լէ Մուլինոյի մէջ, *21* տարեկան երիտասարդ հասակին:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ - ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի Տան *մէջ (Ս. Պօյաճեանի ագարակ)*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ *Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ*

գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՇԱՎԻԼԷՆ Տիկ. Գ. Պէրպէրեան *50* ֆրանք կը նուիրէ Հ. Կ. Խաչի կեդր. վարչութեան: Ստանալ *Յառաջի* վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԸԹ երիտասարդաց Ակումբի դասախօսութիւնը այս երեկոյ ժամը *8.45*ին Սալ տը լա Սոսիէթէ Աւթոնոմիք. *28* թիւ Սէրփանթ, Մէթրօ՝ Օտէոն: կը դասախօսէ Պ. Ա. Չօպանեան: Նիւթ՝ Հայ հին գրականութիւնը: Համակիրները կրնան մասնակցիլ: Մուտք *1* ֆրանք:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(98)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մելիքների տան վաղեմի փառքի յիշատակը եւ նրա թուլանալը ներկայ մելիքի օրերում այն աստիճան ցաւելով լցրած էին բարեսիրտ ծերունու սիրտը, որ նա, կարծես, բոլորովին չէր նկատում իմ ներկայութիւնը, եւ խպառ մոռացաւ այն հարցը, որով ես մի քանի անգամ դիմեցի նրան: Նրան դարձեալ հարցրի.

— Ես այդ բոլորը գիտեմ, դու այն ասա, ի՞նչ է պատահել Սանամի հետ:

Նա դարձեալ ինձ համբերութեան հանեց իւր երկարաբանութեամբ:

— Խեղճ աղջիկ, երանի թէ, բնաւ ծնուած չլինէիր... երանի քո մօրը, որ շուտ մեռաւ եւ աչքերով չտեսաւ այդ նախատինքը...: Բայց ալեւոր Թունին մեղաւոր էր, նա մնաց, չմեռաւ եւ չտեսած բաներ տեսաւ...: Մի այդպիսի բան կարո՞ղ էր պատահել հանգուցեալ մելիքի օրերում: Նրա ժամանակում Աստուծոյ բարութիւնով լցուած էր մեր երկիրը, գայլն ու գառը միասին էին ապրում, ուտում էին, ուրախանում էին: Բայց հիմա՛յ,— հիմայ մարդ ոչ իւր գլխի տէրն է եւ ոչ իւր ապրանքի տէրն է. ամէն բան փչացաւ. ոչ կարգ կայ, ոչ կանոն, ամէն մարդ իւր սրտի ուզածն է անում: Իսկ մեր մելիքը իւր քէֆերից չէ արթնանում: Բայց այդ վերջինը. նրա այդ վերջին արարմունքը. ախ, Աստուած, այդ ի՞նչ բան է:

— Ի՞նչ արարմունք, գոչեցի ես բարկութեամբ,— դէ ասա, ի՞նչ ես սիրտս տրտմեցնում:

— Ինչ արարմունք, դու դեռ չե՞ս լսել, հարցրեց նա զարմանալով:

— Ես ոչինչ չեմ լսել:

— Մեր մելիքը (ախ, Տէր Աստուած, նրան մէքիչ խելք տուր) հա, մեր մելիքը ամէն բան ոտքի տակ արեց, ամէն բան տակնուվրայ արեց...: Խաները նրա հօրից առերեւ նման դողում էին, երբ գալիս էին նրա սալամին, ժամերով կանգնում էին դրանը, մինչեւ հրաման չէին ստանում, չէին համարձակւում ներս մտնել: Բայց Թուլասիրտ որդին հիմայ խաների ոտքերն է լիզում, խոնարհւում է նրանց առջեւ: Այդ բաւական չէ, իւր հարազատ աղջիկը նրանց կընութեան է տալիս, մի լոյս հոգի է կորցնում:

— Սանամի՞ն է տալիս, հարցրի ես սարսափելով:

— Սանամին, ապա ո՞ւմը, պատասխանեց նա, իւր մարած աչքերից արտասուքը սրբելով:

Ես հասկացայ դժբախտ աղջկայ խռովութեան պատճառը եւ խկոյն դուրս եկայ ախոռատնից: Արեւը արդէն մայր մտնելու մօտ էր: Ես սպասում էի, մինչեւ բոլորովին մթնի, որ յարմար ժամանակ գտնեմ Սանամի հետ տեսնուելու:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 6 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2824

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ԹՌՉՈՒՆ»Ը ԿԸ ԹՌԻ...

Մայիս 24էն ի վեր, երբ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ շնդալից ճառ մը խօսեցաւ Սաւառնակի Միութեան Երդ. համագումարին առթիւ, Թուրք մամուլը կը յորդի օդանաւային սպառազինութեանց լուրերով եւ յօդուածներով:

«Յառաջ»ի ընթերցողները անցեալ շաբթու կարդացին այդ ճառին հիմնական մասերը: Մեր Թրքագէտ աշխատակիցը Վ. Իշխանեան, դեռ առջի օր յօդուածով մը կը վերլուծէր զայն:

Արդ, երբեք աւելորդ չէ կրկին եւ կրկին քրքրել այս հարցը — ինչպէս ան հասարակ որ եւ է նիւթ որ կապ ունի Թուրքերու ներքին եւ արտաքին շարժումներուն հետ:

Ի՞նչ կ՚ըսէր Թուրքերու վարչապետը.—

1. Օդագնացութիւնը անընդհատ կը զարգանայ: «Մօտաւոր ապագայի մը մէջ, օդանաւերը իրենց թռիչքը առնելով աշխարհի որ եւ է մէկ կէտէն, կամ գոնէ դրացի աշխարհներու երկիրներու մէկէն, պիտի կրնան սաւառնիլ որ եւ է երկրի վերեւ եւ շատ քիչ ժամանակ պէտք պիտի ըլլայ անոնց՝ ամենուրեք սփռելու համար մահ եւ աւեր»:

2. Թուրքիան ալ, «քաղաքական աշխարհին մէջ ինքզինքը ցոյց տալու եւ խաղաղութեան դատին ծառայելու համար, պէտք է ունենայ առնուազն 500 օդանաւ»: Իսկ ամէն տարի այս թիւը կարենալ պահելու համար՝ պէտք է ելմտացոյցին մէջ արձանագրել 30 միլիոն ոսկի:

3. «Մեր օդանաւային ելմտացոյցը վեց միլիոն ոսկի է: Ունինք միշտ գործելու պատրաստ 100 սաւառնակ: — Միջին սաւառնակ մը 60,000 ոսկի կ՚արժէ, իսկ զայն միշտ գործելու պատրաստ վիճակի մէջ պահելու համար, պէտք է 60,000 ոսկի ծախսել ամէն տարի: Մինչդեռ Սաւառնակի Միութեան տարեկան եկամուտը միայն երեք միլիոն ոսկի է»:

Ըսմէթ Ինէօնիւ նոյն ահազանգը հնչեցուց նաեւ մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, եւ արդէն իսկ ազդանշանը տրուած է նոր շարժումի մը,— հանգանակութիւն, այսինքն յաւելեալ եւ ճոխացեալ կեղեքում:

Արդարեւ, դրամ հաւաքելու եղանակն իսկ յայտնապէս վրանբաց, Թրքական է:

Վարչապետը կը թելադրէր տարեկան գոնէ 20 ոսկի գանձել ամէն բարեկեցիկ ընտանիքէ:

Այսքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի թեւ առնէին «Թուրք Թռչուն»ի բարեկամները, նոր տուրք մը եւս հաստատելու համար, յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան:

Այս առթիւ, ո՜րքան խօսուն են օրուան լուրերը: Սաւառնակի Միութեան նախագահն է որ կը յայտարարէ.

— «Մարմիններ պիտի կազմենք Պոլսոյ ամէնէն հեռաւոր թաղերուն մէջ անգամ: Իւրաքանչիւր նուիրատուի թիւ մը պիտի տրուի եւ պիտի տեղեկագրուի էնկիւրի: Մեր յոյն, հայ եւ հրեայ հայրենակիցները մինչեւ հիմա 20,000 ոսկի վճարած են: Արձանագրուած յանձնառութիւններն ալ յիսուն հազար ոսկիէն աւելի են: Սաւառնակի հայկական մասնաճիւղը մեզի հաղորդեց թէ 50 հազար Հայեր պիտի մասնակցին օգնութեան գործին: Միւս մասնաճիւղերն ալ այս օրերս պիտի հաղորդեն»:

Դեռ աւելի «մանր», այլ պատկերալից լուրեր.—

Աթաթիւրք գլուխն անցած է «օդանաւային վտանգը գիտակցողներուն», նուիրելով 10,000 ոսկի: Հրեայ վաճառական Քամհի 120 ոսկիի բարձրացուցած է իր տարեկան յանձնառութիւնը, Նաքօ՝ 84ի, Ժաք Լէվի՝ 50ի: Բոլորն ալ կանխիկ վճարած են: Արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարելով որոշեցին ճշդել այն արհեստաւորները որ կրնան տարեկան 20 ոսկի վճարել:

Ինչպէս կը տեսնէք, Թռչունը արդէն թռիլ սկսած է տափարակ — տնտեսական — գետնի վրայ, կարելի եղածին չափ խղոտ պատառներ ճանկելու համար:

Կարելի՞ է այսպէս կրկնապատկել օդանաւային սպառազինութիւնը, երբ Սաւառնակի Միութիւնը տարին հազիւ երեք միլիոն ոսկի կրնայ գոյացնել, անդամավճարներով եւ վիճակահանութեամբ:

Հարցումին պատասխանը գտնելու համար, կը բաւէ նկատի ունենալ երկու կարեւոր պարագաներ:

Առաջին՝ քամալականութիւնը, իր «Թուրք Թռչուն»ով ամէն բանէ առաջ կը ձգտի արծարծել, զարգացնել նոր հոգեբանութիւն մը,— «օդանաւային մտածողութիւն» կամ հակում:

Երկրորդ՝ կրկին եւ կրկին յիշեցնելով ազգային պաշտպանութեան պահանջները, նոր նշանախօսքեր արձակելով, անդամավճարներ նշանակելով, հանգանակութիւններ կատարելով՝ շունչ առնել չի տար բուն ժողովուրդին: Անշուշտ, ամէնէն առաջ ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց, որոնց ոչ միայն հաւատարմութիւնը նոր փորձի մը կ՚ենթարկուի, այլ եւ տնտեսական եւ բարոյական կարողութիւնը:

Ո՞վ կրցաւ կազմել ցանկը այն «հայրենասիրական թալաններուն», որ կը սարքուին տարիներէ ի վեր, միշտ «ինքնաբերաբար»:

Անշուշտ վաղուան մղձաւանջն ալ կը մթագնէ Թուրքերու վարիչներուն աչքերը, երբ այսքան կ՚աճապարեն կարելի եղածին չափ բազմաթիւ «Թռչուն»ներ թռցնել:

Ամէն պարագայի մէջ, սովորական երեւոյթ մը չէ Թուրքերու օդանաւային զինարշաւը, հետեւողութեամբ աւելի հզօր պետութեանց, եւ մանաւանդ համաժողովրդական կազմակերպութեամբ:

«Թուրք Թռչուն»ը շատ աւելի նշանակալից շարժում է քան երբեմնի «Տօնանմա Ճէմիյէթի»ն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԻՍՕՆԻ ԴԱՀԼԻՃՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ

ՆԱԽ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ 192Ի ԴԷՄ 390 ՁԱՅՆՈՎ
ՅԵՏՈՅ ՏԱՊԱԼՈՒՄ 262Ի ԴԷՄ 264ՈՎ

Բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելան, եւ Պուիսօնի դահլիճն ալ տապալեցաւ երեքշաբթի գիշեր, 262ի դէմ 264 ձայնով, այսինքն երկու ձայնի աննշան մեծամասնութեամբ:

Անակնկալ մըն էր այս ելքը, որովհետեւ նոր վարչապետը իր դահլիճը կազմած ատեն, խորհրդարանական խմբակցութեանց հաւանութիւնն ստացած էր, արտակարգ իրաւասութեանց մասին:

Տպաւորութիւնը շատ աւելի ծանր եղաւ անոր համար որ, երբ վարչապետը իր յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ առաջարկեց յետաձգել հարցապնդումները, ժողովը հաւանութիւն յայտնեց 192ի դէմ 390 ձայնով: Իսկ երբ կարգը եկաւ լայն իրաւասութեանց, որ պիտի տրուէին մինչեւ հոկտեմբեր 31, ժողովին պատկերը փոխուեցաւ: 262 հոգի քուէարկեցին թէր, 264 դէմ, իսկ 80 հոգի մնացին ձեռնպահ, ինչ որ տարօրինակ տպաւորութիւն գործեց:

Արմատական երեսփոխաններուն պառակտումը

Ամփոփենք դէպքերը.— Կառավարութեան դիրքը ապահով կ՚երեւար նիստին սկիզբը, երբ արմատական երեսփոխանները, առաջնորդութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէի, մէկդի դրին կուսակցական կարգապահութիւնը եւ որոշեցին մերժել արտակարգ լիազօրութեանց բանաձեւը, նոյնիսկ Պ. Էռիոյի դէմ ըմբոստանալու գնով: Արմատական խմբակցութիւնը քիչ անգամ տեսած էր այսքան փոթորկալի ժողով: Պ. Էռիօ միջամտեց քանի մը անգամ, իբրեւ նախագահ, բայց տեսնելով որ անօգուտ է, ձգեց — գնաց եւ յայտարարեց թէ պիտի հրաժարի թէ նախագահութենէն եւ թէ կուսակցութենէն: Խումբ մը բարեկամներ ետեւէն գացին եւ համոզելով նորէն ժողովի բերին: Յուզումը պահ մը հանդարտեցաւ եւ Պ. Էռիօ վերսկսաւ համոզել որ ուժ տան դահլիճին: Այդ պահուն երեսփ. ժողովը բացուած էր եւ կարելի չեղաւ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ հրատարակուած է քիչ անդին, մեծ խանդավառութիւն չպատճառեց: Աւելի շատ կեդրոնի եւ աջակողմեան երեսփոխաններն էին որ կը ծափահարէին, իսկ արմատականները վերապահ էին: Երբ նիստը ընդհատուեցաւ քառ կանոնի, մէկ ժամուան համար, որպէսզի ելմտական յանձնաժողովը կարենայ իր զեկուցումը կազմել լայն իրաւասութեանց բանաձեւի մասին, երեսփոխաններէն շատերը արդէն յուսահատ էին դահլիճին յաջողութեան մասին: Այս կասկածները աւելի զօրացան, երբ ելմտական յանձնաժողովը վերադարձաւ եւ առանց մեկնութեան յայտարարեց թէ բանաձեւը ընդունուած է 18ի դէմ 19 ձայնով, այսինքն մէկ ձայնի առաւելութեամբ:

Այնուհետեւ սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք անգամ մը եւս կը հաստատէին թէ երեսփ. ժողովը չի հանդուրժեր որ զօրաւոր գործադիր իշխանութիւն մը կը տիրապետէ իր գլխուն վերեւ: Նոյնիսկ բանաձեւին մէջ կատարուած փոփոխութիւնները չհամոզեցին մեծամասնութիւնը: Պուիսօնի բանաձեւը Ֆլանտէնի բանաձեւէն կը տարբերէր հետեւեալ հիմնաւորումով,— «խուսափելու համար ֆրանքին արժեզրկումէն», ապահովելու համար թէ լայն իրաւասութիւնները չպիտի ծառայեն արժեզրկում յառաջ բերելու: Յետոյ լիազօրութեանց պայմանաժամ կը նշանակէր մինչեւ հոկտեմբեր 31, պայմանաւ որ հրամանագիրները վաւերացուին մինչեւ 1935ի վերջը:

Բոլոր զիջումները անօգուտ

Հակառակ այս կարեւոր զիջումներուն, պետական արժեթուղթերու եւ ֆրանքի հրապարակին բարելաւման, ինչպէս եւ ոսկիի արտահոսման պակսելուն, ձախակողմեան երեսփոխանները կը կասկածէին եթէ լիազօրութիւնը պիտի գործածուի կրճատելու պետական պաշտօնեաներու ռոճիկներն ու թոշակները, եւ ճամբայ պիտի բանայ փաշականութեան եւ դիկտատուրայի համար: Համայնավար երեսփոխանները խստօրէն քննադատելով դահլիճը, կը բացատրէին թէ Պ. Պուիսօնի նպատակն է ժամ առաջ ճամբել խորհրդարանը: Արմատական երեսփոխան մը պոռաց.

— «Բոլոր ժողովրդավար սկզբունքները հակառակ են հրամանագիր օրէնքներու: Աւելի լաւ է որ խռովութիւններ ծագին, եթէ պիտի ծագին, քան թէ պարտուինք առանց կռիւի»:

Կառավարութեան դիրքը խախտած էր ուրիշ պատճառով մըն ալ: Այն համոզումը կը տիրէր թէ՝ ծախքերը կրճատած ատեն, պիտի դեղչէր նախկին ռազմիկներու հանգստեան թոշակները: Այս առթիւ գործի վրայ էին նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները եւ մասնաւորապէս Պ. Ռիվօլէ, նախկին նախարար: Վիճաբանութեանց ատեն, նախկին ռազմիկներէն Պ. Տօմանժ յայտարարեց.

— «Պ. Քայեօի ներկայութիւնը իբրեւ ելմտական նախարար՝ մտահոգութիւն կը պատճառէ նախկին ռազմիկներուն: Հարկ է փարատել այդ մտահոգութիւնները»:

Ուրիշ երեսփոխան մը նեղը դրաւ ելմտական նախարարը, ֆրանքի արժեզրկման առթիւ: Պ. Քայեօ ոտքի ցատկելով յայտարարեց.

— «Յորչափ ես ելմտական նախարար եմ, ոչ արժեզրկում պիտի ըլլայ, ոչ ալ արգելք ոսկիի արտածման»:

Այս խօսքերն ալ համոզում չգոյացուցին: Երբ Պ. Պուիսօն ոտքի ելաւ կառավարութեան ծրագիրը պաշտպանելու համար, բացորոշ կ՚երեւար թէ իր ճակատագիրը կախում ունէր իր ընելիքէն: Վարչապետը բառերը գործածեց առանց աջ — ձախ նայելու: Անմիջապէս յիշեցուց թէ արմատականները աջակցութիւն խոստացած էին, եւ աւելցուց.— եթէ ընկերվարականները այդպիսի խոստում տուած ըլլային, հաւատարիմ պիտի մնային մինչեւ վերջին մարդը, հոգ չէ թէ միայն կուսակցական կարգապահութիւնը յարգելու համար:

Աղմուկ մը ծագեցաւ այս խօսքերուն վրայ, թէր ու դէմ: Վարչապետը յետոյ ըսաւ թէ նամակ մը եկած է նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց ազգային դաշնակցութենէն, որ կը յիշեցնէ թէ նախորդ կառավարութիւնը յանձն առած է չդպչիլ նախկին ռազմիկներու թոշակներուն: «Այդպիսի յանձնառութիւն եղած չէ», յայտարարեց վարչապետը, կարճ եւ ազդու: Այդ յայտարարութիւնը աւելի լարեց տրամադրութիւնները: Վերջապէս Պ. Պուիսօն յայտարարեց թէ արտակարգ իրաւասութիւնները անխուսափելի են եւ թէ անհրաժեշտ է որ խորհրդարանը արձակուրդի երթայ օր առաջ, որպէսզի կառավարութեան գործը չխանգարուի շարունակական հարցապնդումներով:

Նոր ժխոր մը եւս, այս յայտարարութեան վրայ: Արդէն վճռուած էր դահլիճին ճակատագիրը: Քուէարկութենէն անմիջապէս վերջ, դահլիճը Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր հրաժարականը: (Թերթ մը կը գրէ թէ քուէներու ստուգման ատեն երեւան եկաւ որ դահլիճը 12 ձայնի մեծամասնութիւն շահած է, բայց արդէն ուշ էր):

Կ՚ըսուի թէ արմատական երեսփոխաններէն 60ը բաժնուելով խմբակցութենէն, իրենց քուէները միացուցած էին ընդդիմադիրներուն:

Նոր դահլիճը պիտի կազմէ Պ. Լավալ

Հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Պուիսօնի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց դահընկէց վարչապետը մերժեց, յանձնարարելով դիմել ծերակոյտի նախագահ Պ. Ժանէնիի: Այս վերջինն ալ մերժեց, առողջական պատճառներով: Ասոր վրայ Հանրապետութեան նախագահը պալատ հրաւիրեց արտաքին նախարարը, Պ. Լավալ, որ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց:

Պուիսօնի դահլիճին անկումը մեծ զարմանք, նոյն իսկ մտահոգութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ:

«Մաթէն» եւ ուրիշ թերթեր կը պահանջեն լուծել երեսփ. ժողովը, իբրեւ միակ ելք: Ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ, «Փօփիւլէռ», լուծում կը պահանջէ, կարճ խմբագրականով մը:

⁂ Պ. Պուիսօնի դահլիճը տեւեց հինգ օր: Հինգերորդ դահլիճն է որ կ՚իյնայ խորհրդարան ներկայացած օրն իսկ: Առաջին անգամ այսպէս եղած է 1877 մայիս 16ին, երկրորդ անգամ՝ 1914ին (Ռիպօ), երրորդ՝ 1926ին (Էռիօ), իսկ չորրորդ՝ 1930ին (Շօթան):

Դահլիճին յայտարարութիւնը

Ահաւասիկ դահլիճին յայտարարութեան ամփոփումը.—

Կառավարութիւնը որ ձեզի կը ներկայանայ կը կազմէ ամենալայն միացեալ կազմը որ իրականացած է պատերազմէն ի վեր: Մարդիկ որ իրարու դէմ կը ճակատէին երէկ, այսօր համախմբուած են սերտ համերաշխութեամբ, գլուխ հանելու համար ճշգրիտ նպատակ մը,— պահպանել ազգային դրամը, վերահաստատել երկրին ելեւմուտքը եւ տնտեսութիւնը: Բացառիկ կացութեան մը առջեւ անհրաժեշտ են բացառիկ միջոցներ: Եւ որպէսզի ազդու ըլլան այդ միջոցները, պէտք է որ անմիջական ըլլան: Տահապէտներուն համար քանի մը օր բաւական եղաւ, իրենց գրոհը սարքելու, մեր ոսկիին վրայ յարձակելու, մեր խնայողները խուճապի մատնելու, այս երկրին աշխատաւորները վհատեցնելու համար: Մեր պատասխանը, պետութեան պատասխանը բիրտ պիտի ըլլայ եւ վճռական: Երկիր մը որուն վրայ մթին սպառնալիքներ կը ճնշեն, այլեւս ազատ երկիր մը չէ: Խուճապին հովը կը խորտակէ քաղաքացիական ոգին: Եթէ ձեզմէ կը խնդրենք առժամապէս մեզի փոխանցել ձեր օրէնսդրական իրաւասութեանց մէկ մասը, պատճառը այն է որ կ՚ուզենք փրկել էականը, կ՚ուզենք աւելի լաւ ծառայել: Այն լայն, բայց սահմանաւորուած եւ առժամեայ իրաւասութիւնները զորս կը խնդրենք ձեր պայծառատեսութենէն, մեզի թոյլ պիտի տան անմիջապէս խորտակել շահաշահութիւնը եւ ամէն յար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԱՅՆ 40 — 45 ՀՈԳԻ

Մայիս 25ին դասախօսութիւն մը սարքուած էր Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու Միութեան:

Դասախօսը՝ Պ. Տիրան Թէքէեան, նիւթը՝ «Ֆրանքեւհայկական գործակցութիւնը պատերազմի ընթացքին»:

Ես չկրցայ ներկայ ըլլալ: Նոյն գիշերը կը տօնուէր Մայիս 28ի տարեդարձը եւ չէի կրնար միեւնոյն ատեն ներկայ ըլլալ երկու հանդէսի:

Հայրենակից մը, որ գացած լսած էր դասախօսութիւնը, խորապէս զնահատելով զայն, կ՚ըսէր թէ ունկնդիրներուն թիւը հազիւ 40 – 45ի կը հասնէր:

Իսկ ռամկավար օրկանին թղթակիցը, քիչ մը աւելի վարպետ, կը փորձէ այս ողբերգութիւնը պարտկել մանուածապատ նախադասութեամբ մը,— «ընտիր հասարակութիւն մը, թէպէտ դժբախտաբար ոչ այնքան բազմաթիւ ինչքան այսպիսի բանախօսութիւն մը պէտք էր ունենար»:

Ուրիշ խոստովանութիւն մը եւս.

— «Բանախօսութեան ներկայ գտնուողներուն մէջ ամենափոքրմասը կը կազմէին հայ նախկին մարտիկները (որոնք չորս կազմակերպութիւն ունին Փարիզի մէջ) եւ նորելուկ աղմկայոյզ «ֆրանսասէր»ները: (Առաջ, 31 մայիս):

Նկարագրութենէն կ՚իմանամ որ խիկապէս շահեկան է եղած բանախօսութիւնը, որուն նախագահեր է հրամանատար Պրնուա Տուազի, որ պատերազմի ատեն կը գտնուէր Արեւելքի ջուրերը եւ գործօն աջակցութիւն ընծայած է հայ ռազմիկներուն:

Բանախօսը, Տիրան Թէքէեան, մանրամասնօրէն նկարագրեր է Ճէպէլը Մուսայի քաջերուն ինքնապաշտպանութեան կռիւը, ազատումը, հայկական լեգէոնի կազմութիւնը, Արարայի փառաւոր կռիւը, «որ վճռական հարուած տուաւ գերման եւ թուրք զօրքերուն» եւայլն:

Այս առթիւ, լուսանկարներ ալ ներկայացուցեր է, մոգական լապտերով:

Կը լսեմ ունկնդիրներու նկարագրութիւնը, կը կարդամ այս տեղեկութիւնները, եւ կը խորհրդածեմ.—

Այս բանախօսութեան կազմակերպիչները չէի՞ն գիտեր որ Մայիս 25ին պիտի տօնուի անկախութեան տարեդարձը:

(Չէին կրնար չգիտնալ, որովհետեւ Մայիս 28ի յայտարարութիւնը հրատարակուած էր ամսուն առաջին շաբթուն, իսկ իրենց բանախօսութիւնը՝ երկու շաբաթ վերջը):

Պ. Թէքէեան ինք, որ քաջ սպայ մըն է, չէ՞ր կրնար բացատրել իր բարեկամներուն, թէ անկրթութիւն է մեր ազատագրական պայքարին հերոսական մէկ դրուագը հանել միւսին դէմ, միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ միեւնոյն գիշերը:

Զինուոր եւ սպայ, նոյնիսկ թշնամի ըլլան, խորին յարգանքով կ՚ողջունեն որ եւ է ճակատամարտի տարեդարձ, որ եւ է յիշատակ:

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, Փարիզի թրքական դեսպանը անձամբ կը մասնակցէր Տարտանէլի զոհերու յիշատակին նուիրուած տօնակատարութեան մը:

Արդ, ի՞նչ ըսել կ՚ուզեն ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները, Արարան յիշելով եւ Սարդարապատը անտեսելով:

Եւ ի՞նչպէս պատուած կ՚ըլլան Ճէպէլը Մուսան կամ Արարան, երբ ոչ իսկ 50 հոգի կրնան հաւաքել, նոյնիսկ իրենց զինակիցները չեն կրնար քով քովի բերել, այնքան շահեկան բանախօսութեան մը առթիւ...

ՎԱՀԷ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄԲՈԽԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարիէ ի վեր, յետադարձ շարժում մը կը նկատուի Եւրոպայի մէջ:

Գահերը տապալած են՝ ճիշդ է. բայց, անոնց տեղ հաստատուած են ուրիշ ձեւի մենատիրութիւններ կամ խմբատիրութիւններ:

Մուսոլինի, Հիթլէր, Աթաթիւրք, Տոլֆուս եւայլն,— ապացոյց են այդ շարժման:

Ու գահերուն հետ կ'անհետանայ նաեւ ռամկավարական թէ ժողովրդապետական սկզբունքը: Հոն՝ ուր «տիքտատոր»ը չկայ, կայ, սակայն, նոր դրոյթ մը կամ «բարեփոխուած» սահմանադրութիւնը: Ահա Լեհաստանը, օրինակ, Պուլկարիան: Ֆրանսան իսկ պահ մը փորձեց նոյն բանը:

Բազմազան ու խոր են այս յետադարձ շարժման պատճառները: Ուշագրաւ է, սակայն, որ մարդկային պատմութեան մէջ առաջին յետադարձը չէ ասիկա:

Ծանօթ է թէ Ե. դարուն (Ք. Ա.), Աթէնքի կառավարութիւնը իրական ռամկավարական — ժողովրդապետական էր: Ցոյն «տէմօքրասի»ն ծագած է, բառին իրական ու ամբողջական առումով, Պերիկլէսի դարուն: Անոր օրով, բոլոր քաղաքացիները կոչուած էին իրենց մասնակցութիւնը բերելու պետութեան կառավարումի գործին մէջ: Այնպէս որ, այդ շրջանի վարիչները իրաւունք ունէին հպարտանալու թէ՝ Աթէնքի մէջ ամէն մարդ հաւասար իրաւունքներ կը վայելէ ու կըրնայ, համաձայն իր կարողութեանց, քաղաքական թէ կառավարական գործերուն բերել իր բաժինը՝ առանց երբեք նկատի ունենալու թէ ո՞ր դասակարգէն կուգայ ինք:

Այս տեսակէտէն, բաւական բնորոշ են Պերիկլէսի հետեւեալ խօսքերը.— «Մենք միակն ենք որ ոչ միայն հանրային անգործութեան թշնամի, այլեւ բոլորովին անպէտ կը նկատենք անոնք որ պետական գործերու մէջ մաս չեն առներ... Մենք չենք հետեւիր մեր դրացիներուն: Այլ՝ օրինակ կը դառնանք անոնց: Աթէնքը Ելլադայի դպրոցն էր: Շնորհիւ Աթէնքի գերազանցութեան, բոլոր երկիրներու պտուղները կը թափին հոս, ու մենք միւս բոլոր ազգերու բարիքները կը վայելենք այնքան ազատօրէն, որքան մեր երկրինը»:

Եւ, իրապէս, Ե. դարուն (Ք. Ա.) Աթէնքը ստուերի մէջ էր թողած Հելլադայի բոլոր միւս քաղաքները: Հոն կ'ապրէին ու կը գործէին յոյն բոլոր մեծ բանաստեղծները, իմաստուններն ու նկարիչները կամ քանդակագործները: Աթէնք,— անիկա արտայայտութիւնն է հելլէն քաղաքակրթութեան: Աւելին,— ան է, դարձեալ, որ իր անունին կը կապէ մեծագոյն դերը Յունաստանի ազատագրութեան՝ պարսկական տիրապետութենէն: Այդ մեծ պայքարին մէջ վճռական դեր կատարեց նաւատորմը, որ բոլոր յունական իշխանութեանց հաւաքական ճիգին արդիւնքն էր եւ որուն գլուխը կանգնած էր Աթէնքը: Ասկէ՝ Աթէնքը մնաց խորհրդանշանը հելլենական միասնականութեան: Եւ որովհետեւ ան կեդրոնն էր նաեւ ռամկավարական վարչութեան, հետեւապէս եւ իր օրինակը վարակիչ դարձաւ ամբողջ Հելլադայի համար:

Ժողովրդապետական այդ իրաւակարգին շնորհիւ էր, դարձեալ, որ Աթէնքը հնարաւորութիւն ունեցաւ լոյսէն հանելու մեծ միտքեր, որոնք ռամկական ծագում ունէին:

Երկար չտեւեց, սակայն, ժողովրդապետութեան գոյութիւնը: Կարծէք Պերիկլէս իր հետ տարաւ զայն: Քանի մը տասնեակ տարիներու ծաղկում մը, ու ահա այդ օրինակելի իրաւակարգը իր հանգամանքը փոխեց: Քաղաքներու իշխանութիւնը անցաւ քաղաքային «տէմոս»ին ձեռքը: Ու պատահեցաւ անխուսափելին,— տաղանդաւոր վարիչները հեզհետէ իրենց տեղերը ստիպուեցան զիջիլ ամբոխավարներու: Ժողովուրդը կամ ամբոխը ունէր եւ ունի, մինչեւ այսօր, մեծ տկարութիւն մը դէպի պերճախօսութիւն եւ խոստումներու շռայլանքը: Անձեր, որոնք թափանցեր էին ամբոխի այդ տկարութեան, ուժ տուին իրենց լեզուին ու խրամները անձնատուր եղան:

Արիստոփան հրաշալի կերպով կ'արտայայտէ, իր մէկ կատակերգութեան մէջ, այդ շրջանի հոգեբանութիւնը: Թատերգութեան հերոսն է Տէմոսը (ազգ), ծերուկ մը, որ մեծ խելքի տէր չէ եւ, հետեւաբար, շուտով կ'ենթարկուի ազդեցութեանց: Անիկա իր օճիքը ամբողջովին յանձնած է կաշեգործի մը, որ լաւ գիտէ զայն իր ձեռքերուն մէջ պահել: Կաշեգործը իր գերին է, չմոռնանք: Երկու ուրիշ գերիներ կը նախանձին, սակայն, անոր, ու կ'աշխատին ծերուկին քով արժեւորել զայն: Ու ահա պայքար մը՝ Տէմոսի շուրջ: Պայքար մը, որ շատ լաւ կը յատկանշէ այդ շրջանի ամբոխավարութիւնը: Շողոքորթութիւն, շռայլանք, բառ ու ածական, խոստում ու քծնանք: Ու գերիները կը խօսին իրենց նուիրուածութենէն, պատրաստակամութենէն: Երդում — պատառ կ'ըլլան: Ու բոլորը կը ջանան իրենց դոհարերումին մէջ իրար գլել անցնիլ: «Եթէ քեզ չեմ սիրեր, կ'ըսէ գերին ծերուկին, թող պայթիմ, ու թող գիս ցից հանեն»: — «Իսկ եթէ ես չեմ սիրեր քեզ, կ'ընդմիջէ մրցակից գերին, թող գիս կտոր կտոր ընեն եւ խաչեն»:

Ու տրամախօսութիւնը, ծերուկին քով եւ անոր ուղղուած՝ կը շարունակուի...

Հեղինակը, որ չափազանց լաւ թափանցած է անոնց հոգիին խորը, կը բանայ բոլոր ծալքերն ու թաքուն թէ յայտնի թերութիւնները:

Աւելցնենք, որ Տէմոս — ազգը եւս շատ նպաստաւոր ձեւով ներկայացուած չէ: Արիստոփան տուած է տիպար մը, որ կարծէք անկարող է այլ եւս ըմբռնելու իր շահերը: Խոստում մը կամ ընծայ մը կրնայ զայն սիրաշահիլ: Աշխատելու անտրամադիր եւ խրախճանքի կամ մակաբուծութեան հակած: Առաջին գերին, օրինակ, «քեզի կը խոստանամ դրամ, զոր պիտի ստանաս առանց որ եւ է աշխատանք տանելու», կ'ըսէ ծերուկին: Հոս, արդէն, չափազանց ցայտուն է Տէմոսին ծուլութիւնն ու նիւթապաշտութիւնը:

— Իսկ ես, կ'ըսէ միւս գերին, քեզի պիտի տամ բղուկ մը ճարպ, որպէսզի դարմանես վէրքերդ եւ ոտքերդ...

— Ես քու ճերմակ մազերդ պիտի կտրեմ ու քեզի պիտի վերադարձնեմ քու երիտասարդութիւնդ:

Մինչ միւսը կ'առաջարկէ «նապաստակի պոչ մը գնել՝ աչքերը չփելու համար...»:

— Ես քեզի կը տրամադրեմ գլուխս, որպէսզի երբ խնջես, մատներդ սրբես անոր վրայ, կ'ըսէ առաջինը:

Իսկ միւսը կը ցանկայ որ իր գլուխն վիճակի այդ պատիւը...

Ու մրցակցութիւնը կը շարունակուի՝ անցնելով ամէն սահման:

Եւ երբ բոլոր խոստումները կը սպառին, երկուքն ալ կը դիմեն գուշակութեանց: Սուրբ ու սրբազնութիւն չի մնար որ վկայութեան չկանչեն: Ի վերջոյ, կը յաղթանակէ նոր գերին՝ շահելով Տէմոսին վստահութիւնը...

Ինչպէս կ'երեւի, ամբոխավարութիւնն է որ բոլոր ներելի ու աններելի միջոցներով Տէմոս — Ազգը կը գրաւէ, զայն կ'առնէ իր ձեռքերուն մէջ՝ խոստանալով ու փայփայելով:

Դարերը կրցա՞ծ են բան մը փոխել:

— Ոչ դժբախտաբար:

Վասնզի, ներկայի յետադարձ շարժումը, որուն կ'ակնարկէի վերը, գիւրախաբ ու գիւրահաւան «Տէմոս»ին արդիւնքն է: Ամբոխը նոյն ամբոխն է, դարձեալ: Ու ամբոխավարը՝ նոյն ամբոխավարը:

Կը պատմուի, օրինակ, թէ պուլկար անուանի գործիչ մը գիւղ կ'երթայ նախընտրական քարոզչութեան: Ու իր ճառին մէջ կը սկսի խոստումներ շռայլել: Տեսնելով որ ոգեւորուած ամբոխը կը ծափահարէ զինքը, քանի կուտայ երեւակայութեան ու կը մըտրակէ լեզուն:

— Դպրոց պիտի շինենք, ցորենին գինը պիտի աւելցնենք, տուրքերը պիտի նուազեցնենք, ճամբայ պիտի շինենք, կամուրջ պիտի շինենք:

— Գետ չունինք, պարոն երեսփոխան, կ'ընդմիջէ ձայն մը:

— Գետ չունինք, պարոն երեսփոխան —

Ի՞նչ էր պատկերը, իրապէս, մասնաւորաբար յետպատերազմեան շըրջանին, շատ մը երկիրներու խորհրդարաններուն:

Երեսփոխան, նախարար, նահանգապետ, պատուիրակ,— այդ բոլորը ըլլալու համար կը բաւէր դիւրաշարժ լեզու ունենալ, քիչ մը կարծր երես, բամբիդ վրայ չտարակուսելու եւ գուն ինքզ չծիծաղելու չափ անպատկառութիւն, խոստանալու եւ յետոյ պատրուակելու յանձնառութիւն, եւ արդէն «գիրք»ը ապահովուած է:

Այդ էր պատճառը որ, երկիրներ, իրարու ետեւէ, փակեցին իրենց խորհրդարանները, կամ զանոնք վերածեցին միատարր խմբաւորման ձեւին, շրջելով, իրաւակարգին հետ, նաեւ սկզբունքը: Այսինքն՝ փոխանակ առաջնորդուելու՝ «միութիւնը ուժ է» տեսակէտէն, մէջտեղ դրին նոր բանաձեւ մը.

— Ուժը միութիւն է...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՃԱՌԸ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աւելի կամ նուազ սեղմ շրջանակի մէջ կատարուած յարգանքի այս ցոյցը անձնական արժանիքի արդիւնք նկատել չ'ո՛տ հեռի եմ:

Եւ մինչեւ իսկ այս հանդիսաւոր բոպէին՝ որ իմ գոյութեանս հոգեբանական ջիղը թունդ կը հանէ, տակաւին չեմ կրցած լիովին ըմբռնել, թէ ի՛նչ հզօր գաղափար առաջնորդ եղաւ համակիրներու եւ բարեկամներու, որոնք իրենց անձնուէր ու մտերմիկ զգացումներուն յաջողեցան տալ աւելի կամ նուազ չափով ժողովրդական հանգամանք մը, ինչ որ ամէնէն աւելի կը յուզէ զիս: Այս պայծառ գիտակցութեան յոյսով, ինքզինքս երջանիկ կը համարեմ, երջանկութեամբ՝ զոր ընծայեցին ինծի իմ ազնիւ բարեկամներս, միանգամայն նուիրեալ մը այն պարտականութեան, որ այս միջոցիս բուռն կը խօսի միտքիս եւ սրտիս մէջ — պարտականութիւն խորին շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան բոլոր մօտաւոր եւ հեռաւոր բարեկամներու, միտքի վաստակակիցներու, նոյն իսկ աւելի կամ նուազ ծանօթ համակիրներու, որոնք մինչեւ իսկ լրագրական բեմերու վրայ բերին իրենց զգացումներուն ջերմութիւնը:

Բոլորովին կ'ընկճուիմ կազմակերպողներուն անդրդուելի ճիգերուն տակ, որոնց չկրցաւ դիմակալել խեղճ կամքս: Կ'ընկճուիմ շնորհապարտութեան անոյշ բայց ծանր բեռան տակ հանդէպ այն ազնիւ հոգիներուն, որոնք իրենց բարութեան մղումին տակ հանդիսադրեցին քիչ առաջ իմ նուաստ գրագոյն արժանիքներս, անողորմաբար անտես ընելով մեծամեծ թերութիւններ. նաեւ հանդէպ արական եւ իգական սեռի այն փաղփ ներկայացուցիչներուն, որոնք երգի ու ձայնի իրենց մասնակցութեամբ շնորհապարդ ըր — ուսդը կազմեցին անարժան անձիս նըւիրուած երեկոյթին:

Մտերմական, ընկերակցական արտադին ողջո՛յն Հայ Մամուլին, որ զօրավիգ հանդիսացաւ աւելի խանդավառ քան ինչ որ պիտի ներէր տարիներէ ի վեր իմ անխոնջ մասնակցութեան չափը եւ ծառայութիւնը այն մամուլին, որուն կը թուի թէ կապուած պիտի մնամ ցորչափ վառ ի միտքիս լապտերը, երբ այլ եւս ի վիճակի չեմ բուռն կոչումիս՝ ուսուցչութեան՝ աւելի նուիրական, աւելի հոգեպարար կոչումին ծառայելու տարիներու անդարմանելի թշնամանքին պատճառաւ:

Խոնարհեցայ, համոզուեցայ այն տեսակէտին առջեւ թէ ինչ որ կ'առաջարկուի ինծի, տեսակ մը միջոց է, գիս գործիք դարձնելու, հայկական գրականութեան փառապանծ դաշտը անգամ մը եւս քրքրելու, գիս նշանակէտ յարդարելու, պատրուակին միւս կողմը լուսաւոր դէմքերուն տալու աւելի թափանցիկ, աւելի դիւթական հանգամանք մը:

Եւ արդարեւ այսպիսի խէժի մը գործիք դառնալ ու պատրուակ ծառայել՝ բառինքեան գրական ծառայութիւն մըն է, եւ պատիւ համարեցայ այդ դերին համակերպիլ, ու ահա իբր այն կը համարձակիմ այս երեկոյ ներկայանալ ձեզի:

Այս միութիւնը՝ զոր մէկ գաղափարի շուրջ կարելի եղած է համախմբել՝ այն պատւաւորութեան տակ կը դնէ զիս, որ քաղաքական, տնտեսական, նոյն իսկ ընկերաբանական հարցերու շուրջ այնքան հեռու ու անհրաւախոհ եղող մեր միտքերը, մէկ խօսքով՝ կառավարուելու հիմերուն վրայ հին Աթենացիներուն եւ միջնադարեան Բիւզանդացիներուն պէս յաւէտ ծփացող մեր միտքերը՝ գոնէ գրական գետնին վրայ՝ կրնան լծակցիլ միեւնոյն ճամբուն մէջ, եւ ասիկա կրնանք նկատել սփոփանքի կայծ մը մեզի վերագրուած անմխութեան սառն կրակին վրայ:

Ու հայ աշխարհին մէջ այս պարագան իր պատմական մեծ կարեւորութիւնը ունի: Մինչ զուտ քաղաքական գետնին վրայ, մեր պատմութիւնը կը ներկայանայ յաճախ անըմբռնելի թիւրիմացութիւններով եւ իրերամարտ պառակտումներով, գրական ասպարէզը, ի հեճուկս իր ալեծուփ տարուբերումներուն, հարթ մակերեսի մը վրայ կ'ընթանայ: Մեր հին ու նոր պատմութեան գրական դարերն ու ժամանակամիջոցները հանդիսատես կ'ըլլան միաշունչ ու միակամ ճիգերուն, նոյն երանգով ու լոյսով պայծառակերտ արդիւնքներու, որոնք մեր լաւագոյն ժառանգութիւնները եղած են, նաեւ պարծանքի ու փառքի նշանը ամէն հորիզոնի տակ: Այսպէս ա՛յն երկիրը՝ ուր Արարատը կը հանգչի, Դ. գա... սկսեալ նոյն իսկ մերթ անգուգական գրական փթթումներու ընդունարան եղած է, եւ այդ պատուական ժառանգը դարէ դար եկած է հասած է մեզի նո՛յնքան յաւէրժ արագոտն որքան լուռ ու հաստատուն եղած է հայկական լեռը:

Երբ մեր միաբանութեան հաշուեյարդարը ընենք, կը զգամ թէ դժուար պիտի չըլլայ ապացուցանել այս գեղեցիկ ճշմարտութիւնը, թէ Հայը գրական, իմաստասիրական դաշտին վրայ համազօր է ու ինքնակամ, ինչ որ իր կարգին, գեղեցիկ հակազդեցութիւն մըն է քաղաքական անմիաբանութեան չարիքներուն դէմ:

Անդրադառնալով այն շրջանին, որուն կը վերաբերիմ, յիսուն տարիներու մեծագոյն մասամբ գրական եւ ուսուցչական, այն է՝ բուն քաղաքակրթական շրջանին, կրնամ այս ժամուս անվերապահ ու աննախանձօրէն աչքի առջեւ բերել այն վեհոգի ճիգերը, զոր նախորդ երեք սերունդները իրարու վրայ կատարեցին նոյն քաղաքակրթական մարզին մէջ, մարզ՝ որ միշտ մեր առաւելութեան հաւաստիքը պիտի մնայ մեր երբեմնի ապրած միջավայրին մէջ, այն սերունդները՝ որոնց անմիջական եւ ամենամերձ ժառանգներն էք դուք:

Կեանքի այս թոհուբոհին մէջ, աւաղ, շատ շուտ մոռցուեցան այն նախորդներուն ծառայութիւնները, եւ շլացիկ ու կեղծ լոյսերու տակ տարուեցանք մոռնալու անոնց զգուշաւոր, մեղմ, այլ կենսածորան լոյսերը:

Հիմա ազգերը պարտաւորուած են հսկայ աշխատութիւններու տակ մտնել իրենց հասարակաց ժառանգութիւնը պահպանելու համար իբրեւ անհրաժեշտ աւանդ մը, իբրեւ անխուսափելի խմորը զիրենք սնուցանող հացին: Մեր նախորդները դժնդակ պայմաններու մէջ, իրենց մէկ մի քայլափոխը հաշուած եւ միտքի բոլոր արտայայտութիւնները հակակշռուած շրջանակի մը մէջ, ամենամեծ ազգերուն չափ յաջողեցան պահպանել իրենց արօրին ուղղութիւնը եւ ակօսներու գիծը:

Գերութեան շղթային տակ գալարուած գլխովին, մեր նախորդները յաջողեցան սակայն այնքան պիրկ մնալ եւ ձեռք բերել սահմանադրութեան անունին տակ միտքի ազատութիւն, եւ միտքի ու խօսքի այս ազատութեան ներքեւ ճարտարօրէն մշակել ե՛ւ ազգային անկախութեան գաղափար, գոնէ զանգակները ձուլելով, որ կարելի ըլլայ, բուն վայրկեանին ղօղանջել: 1848ի վերածնութեան օրհնեալ թը — ւականը ազգային համախումբ գործակցութեան արշալոյսը դարձաւ: Ու այնուհետեւ ծնող սերունդը նորագոյն թատերաբեմի մը վրայ կը գտնէր ինքզինքը, տարուէ տարի աւելի կազմուրուած, աւելի զօրացած, աւելի արժանացած: Այդ թուականի քաղաքական միութեան իրողութիւնը ակնյայտնի ապացոյց մըն է, որ Հայը ժառանգօրէն անմիաբան չէ, այլ գիտէ հոգեկան կոչերուն պատասխան տալ հաստատական, եւ ցեղին ձայնը հնչեցնել, ինչպէս նախապատմական շրջաններէն հնչեց այն՝ առասպելական տափաստաններէն մինչեւ Արարատի բիրտ քարուտները:

Երբ մենք ծնանք, 1848ի սերունդին շունչէն եւ աւիւնէն, խառնարանը արդէն կ'եփէր, ու հայկական հորիզոնը կը կարմրէր ճշմարիտ բայց ոչ արուեստական կարմիրով: Հոդ այդ խառնարանին մէջ հալածոյ անճանաչելի վիճակով տարրեր իրենց աշխարհածնական շրջանը կը թաւալէին, եւ հայկական անկախութեան ապագայ գաժան իրականութիւնները, ցեղին հերոսական մաքառումներուն ճնշումին տակ, վերելքի ու վայրէջքի վէտվէտումը կը գուշակէին: Բայց իրողութիւն էր որ ցեղին սարկութեան նախասահմանումը, ճակատագրականութիւնը պարտուած էր եւ նոր ոգին, անցեալին լաւագոյն ներշնչումներ... լուսազարդուած, քայլ կ'առնէր նոր ուղիներու վրայ: Այդ ուղիներուն ... րեւ վարիչ ամ բառ ամէ երեւան կուգային իսկական հանճարներ, նոյն իսկ զարմանք պատճառելով զիրենք երկնող արգանդին: Ո՛հ, նոյն թուականի առաջին սերունդին՝ 1860—65ի երիտասարդութի՛ւնը, անվեհեր լծուած ամէն տեսակ աշխատութեան — աշխարհաբարը կը զարդնուէր, դպրոցը կը ձուլուէր պողպատեայ ամրութեամբ, ընկերութիւններ համասեռ նպատակի ուղղութեամբ, հայկական շունչը կը տանէին դէպի կատարեալ զարգացում, վանքերն ու միաբանութիւնները իրենց դարաւոր նոյն կուղներն ու նահապետական տուները քրքրելով, ազգային գրականութիւնը կը ճոխացնէին նորագոյն ձեռագիրներով: Ոսկեդարը կը վերածնէր միեւնոյն վսեմութեամբ իր կեդրոններուն մէջ, գլխաւորաբար Վենետիկ, որ հայկական ազգանուն մը եղած էր հաւատակ իր օտարոտի ծագումին: Ա՛հ, նոյն երիտասարդութիւնը եւ ազգային ընկերական ամէն խաւերէ անխտիր, ազնուական ու մեծատուն Հայուն զաւակները խառնուած պարզուկ շինականին զաւակներուն հետ միաձեւ եւ միակրօն, նոյն շունչը, նոյն խանդը ամէնուն մէջ, մանաւանդ անձնուիրութեան նոյն հուրը, որ հրդեհնել պիտի բռնկեցնէր Հայ միտքերուն մէջ: Այդ երիտասարդութիւնը, այսինքն, ո՛վ նորահաս դժբախտ սերունդ, ձեր մեծ — Հայրերը, ... խոշոր ձայներով կը գոռային ... եօթանասուն տարի առաջ մենք կը ծնէինք:

Թոյլ տուէք, կ'աղաչեմ, որ այս օտար երկինքին տակ վերակոչեմ պահիկ մը տկար շունչով այդ անցեալը, որմէ դուք տակաւին պիտի խրատուիք, պակաս մնացած գործը ի գլուխ հանելու համար: Եթէ ձեզ անոնց հետ կապող լարը փրթի, եթէ տարագրութեան անապատներուն թանձր ... րինը ջրոտի ձեր երակներուն մէջ, ո՛հ, այն ատեն մեծ խաչը պիտի քաշուի մեր դամբարանին վրայ, խաչ...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Օսմանեան կայսրութիւնը, մօտ կէս դարէ ի վեր, Քիւրտիստանի ազդեցիկ բոլոր ցեղապետները իր թեւարկութեան տակ կը պահէր, տիտղոսներ, շքանշաններ եւ պաշտօններ բաշխելով: Քիւրտերը, պարագաներու բերումով, թրքական սուլթաններու եւ փաշաներու կոյր ու վայրագ, անգիտակից գործիքներն էին դարձած:

Հայ ժողովուրդը իր ազատագրական մարտնչումներու երկարատեւ ճամբուն վրայ, միշտ քրտական արգելքին առջեւ է կանգներ: Վերջին մեծ արհաւիրքի օրերուն, դարձեալ Քիւրտերն էին, որ արիւնարբու գազաններու պէս սար ու ձոր ինկած, Հայ կ'որսային:

Ճիշդ այն պահուն, երբ հայութեան վէրքերը կը սպիանային վերածնութեան յոյսին ու լոյսին տակ, դարձեալ Քիւրտն էր որ կը ցցուէր հայկական զօրամասերուն առջեւ, պատուհասելու համար զայն:

Գործիք էր երէկ, գործիք էր այսօր, մինչեւ որ լափի հարուածն իջաւ նաեւ իր գլխուն եւ սթափեցուց զայն: Քէմալական իշխանութեան տակ, այսօր ինքն է զոհ՝ այնպէս ինչպէս մենք էինք:

Քրտական ազատագրական խառնարանը տակաւին երկար ատեն պիտի որոտայ ու գալարի, մինչեւ որ վերջնապէս հասնի իր ազատագրական տենչերուն:

Սակայն Քիւրտիստանի մէջ կայ երկիր մը, որ բացարձակ անկախութիւն կը վայելէ եւ ոչ մէկ իշխանութիւն կը համարձակի իր լուծը պարտադրել անոր: Անիկա Տէրսիմն է: Տէրսիմի այլազան ցեղերն էին, որ Դերջանէն մինչեւ Երզնկա, հայկական զօրքերու գլխուն կատարեալ պատուհաս մըն էին դարձած: Եւ Տէրսիմի քրտութիւնը զարմանալի եռուզեռի մէջ կը գտնուէր այդ օրերը:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ երկրամասը:

Տէրսիմ կը կոչուի Բարձր — Հայքի արեւմտեան ծայրը՝ Կարնոյ, Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի նահանգներուն միջեւ գտնուող լեռնավայրը, որ ծովու մակերեսէն տասը հազար ոտնաչափ բարձրութիւն ունի:

Տէրսիմի լեռնաշղթան կը սկսի Բինկեօլ լեռներէն, կը հասնի մինչեւ Խաղաջուր լեռները եւ կը վերջանայ Ակնայ մօտերը: Այդ ընդարձակ տարածութեան մէջ կը մնան Շէյթան, Քէչմէր, Ղըզըլ — Քիլիսէ, Սիլպուզ, Պաղըր, Մէրճան, Սէլ, Մալ, Տուժիկ — Պապա, Դուրու — Պապա եւ Մնձուր բարձրաբերձ լեռները, որոնք առանձին — առանձին լեռնագօտիներ կը կազմեն Տէրսիմի մէջ:

Տէրսիմի հիւսիսային եւ հարաւային ստորոտներէն դէպի արեւմուտք կը հոսին Եփրատի երկու մեծ ճիւղերը՝ Արածանին եւ Եփրատը, որ Չմշկածագի եւ Կապան — Մատէնի հար — թավայրին մէջ իրար կը խառնուին:

Տէրսիմը կը բաժնուի երկու մասի՝ լեռնային եւ դաշտային: Դաշտային Տէրսիմի մաս կը կազմեն Չարսանճագը եւ Դերջանը: Չարսանճագը կը գտնուի Տէրսիմի հարաւային ստորոտները, իսկ Դերջանը՝ հիւսիսարեւելեան: Լեռնային Տէրսիմը կը գտնուի այս երկու մասերուն միջեւ եւ կը կազմէ Տէրսիմի իսկական լեռնաշղթան:

Պատերազմէն առաջ, այս երկու գլխաւոր մասերն ունէին երեք գլխաւոր բաժանումներ՝ օսմանեան վարչական ըմբռնումով.— Հպատակ, կէս հպատակ, անկախ կամ անսանձ:

Հպատակները կ'ապրէին Տէրսիմի դաշտային մասերուն մէջ, կէս — հպատակները՝ Տէրսիմի շուրջը գեղեցիկ լեռնալանջերուն վրայ, իսկ անկախները՝ կիսավայրենի եւ անսանձ ցեղերը՝ Տէրսիմի ձիւնապատ բարձունքները, մութ ու մացառ անտառներու խորերը, անառիկ լեռներու եւ միապաղաղ ժայռերու գագաթները: Հպատակ Տէրսիմի գաւառներն էին Փերին, Բերդակը, Չմշկածագը եւ Դերջանը: Կէս — հպատակ գաւառներն էին՝ Ղըզըլ — Քիլիսէ, Փախ, Խօզաթ, Օվաճուղ եւ Խուզուչան կամ Աղքան: Անկախներն էին եւ են՝ բուն Տէրսիմը՝ Խութի — Տէրէսի եւ Տուժիք կամ Ապասան (ըստ Մ. Խորենացւոյ՝ Աւիւծ):

Օսմանեան կառավարութիւնը հակառակ քանիցս կազմակերպած արշաւանքներուն (1828, 1856 եւ 1877 ռուս — թրքական պատերազմներու ատեն), միշտ ալ պարտուած է եւ բնաւ չէ կրցած թափանցել Խութի — Տէրէսի եւ Տուժիքի մէջ: Այս երկրամասը, անառիկ եւ անմատչելի լեռներուն շնորհիւ, դարձած է անպարտելի եւ բացարձակապէս անկախ:

Տէրսիմի Քիւրտերուն թիւը, նախ քան պատերազմը, շուրջ 200.000 կը հաշուէր: Այս Քիւրտերը կը կոչուին Ղըզըլպաշներ: Անոնց մէջ մաս մը, որ կը կոչուին Ճրագ — Մարողներ (Չըրաք — Սէօնտիւրէն), յայտնի չէ թէ ի՛նչ ծագում ունին:

Տէրսիմի Քիւրտերուն մէջ կը գտնուին նաեւ հայկական ցեղեր, ինչպէս Միրագեանները, որ կը բնակէին Մնձուրի լեռնալանջերուն վրայ, Տէր Օվան, Չոխուր, Էքրէ, Հաւլորի, Թոռուտ եւ այլ գիւղերու մէջ: Միրագեանները քրտացած վայրի կեանք ունէին եւ կը խօսէին աղճատ հայերէնով: Առհասարակ, քաջ, մարտունակ եւ ռազմասէր Հայեր էին ամէնքն ալ: Իրենց կապերը բոլորովին չէին խզած հայութեան հետ եւ հայկական ծէսերն ու աւանդութիւնները նուիրագործուած էին: Կը պարապէին հողագործութեամբ, ծխախոտի մշակութեամբ եւ զանազան արհեստներով: Անոնց թիւը կը հասնէր մօտաւորապէս վեց — եօթը հազարի:

Անկախ Տէրսիմի շրջանին մէջ կը գտնուի Հաւլորու Ս. Կարապետ վանքը՝ Մնձուր գետի աջ ափին վրայ: Հաւլորու վանքը հաւասարապէս որ — բատեղի էր թէ Քիւրտերուն եւ թէ Հայերուն համար: Տուժիք եւ Ղուզի Պապաններու, ինչպէս նաեւ այլ վայրերու քիւրտ ցեղապետները, մեծ երկիւղածութեամբ ու հաւատքով ուխտի կուգային Ս. Կարապետ վանքը եւ դոհեր կը մատուցանէին(*):

(*) Տես Անդրանիկի «Տէրսիմ, ճանապարհորդութիւն եւ տեղագրութիւն»ը, Թիֆլիզ, 1900:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(10)

մը կամ մեռելական ոեւէ պատմական տառապելական դրոշմ, որմէ յաջողեցանք խուսափիլ այսքան հալածանքներէ եւ տառապանքներէ վերջ:

Յիսուն տարիներու իմ խեղճ իմաստութիւնս յանգած է գոնէ սա՛ եզրակին մտածումին, թէ երիտասարդութիւն մը, պինդ ու կարծրնեղ, պէտք է պատրաստ ունենանք, ցատկելու համար միշտ կատուազգիի արագութեամբ մեր որսամասին վրայ, երիտասարդութիւն մը՝ որ Հռեմոսի եւ Հռոմուլոսի պէս, գայլերէն իսկ դիեցիկ, քաղաքներ կերտէ, եւ հելլէն մանուկներուն նման աստուածներով լեցնէ Ողիմպոսը եւ մարդկային իմացականութիւնը դարերով կերակրէ դիքերու եւ դիցանոյշներու գրոյցներով: Այդ բոյցներն են որ ի հարկին կը վերականգնեն ընկճուած ժողովուրդներուն ողնայարը: Եւրոպայի հիւսիսական ժողովուրդները իրենց հսկայ ոստումին արդի աստիճաններուն մէջ իսկ Վալքիրիներով եւ Ոդիններով կը սթափին, Հելլենն ու Պուլկարը նոյն գրոյցներուն ոյժը չընչեցին քաղաքակրթութեան ժամանակ կարկէպ հրէշ – ոսոխի մը մագիլներէն կորզելու համար իրենց սեփական կեանքին ջիղը:

Բայց այդ արիւնէն պլշկուած սերունդ մը պիտի կրնա՞նք յուսալ, օտարոտի վայրերուն մէջ թափառայած բազմութիւններէն, որոնց վերեւ կը սաւառնայ ձուլումի երկայրի չեղը: Առանց ուրիշ մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, իմ անմիջական պատասխանս այն է որ այդ սերունդը կը ծնի նոյն այս քարերէն, երբ դարերին կամաւոր ուրացումները եւ ազնուախոհ չափաւորութիւնը եւ պայծառ ապագայի մը ձգտումը ընթացակից ըլլայ հոս եւ այլուր մեր ճիգերուն: Նազովրեցին ըսաւ. Աստուած կրնայ այս քարերէն Աբրահամու զաւակներ յարուցանել: Եւ իրաւ ալ դարերով Եբրայեցի ժողովուրդը օտար պողոտաներ կոխեց, բայց ազգային ներքանով, եւ պահեց իր ինքնութիւնը ներքին զարմանալի գաղտնապահութեամբ, եւ ամէն տարի կը կերպարանափոխուի Պաղեստին, մինչեւ որ ընդ հուպ հրէաստ պետութեան մը կեդրոն դառնայ: Ուրեմն անտարբերներուն դէմ կը բողոքեմ պատմական ճշմարտութեան մը դասը բարձր բռնած. Կարող է Աստուած ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու:

Ահա այդ սերունդին կ՚ակնարկե՛մ ես, նշխարեալ գործունէութեանս այս յետին քառորդին մէջ, երբեւ տարիներու ձիչ մը համբուրուած անձնուէր ծառայութիւններու խուրձի մը մէջ, երբ ահա կը պատկերանան դեղեցիկ դէմքերը այն երկսեռ պատանիներուն, որոնց հետ բաժնեցի ես կեանքիս վսեմ նպատակին տարինեըը, եւ այդ դէմքերը կ՚ոգեկոչեմ տեսնելով համազգի երիտասարդութեան նորընձիւղ հունձքը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՆ ՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄԸ

— о —

ԽՄԲ.— Պուլկար պահեստի զօրավար Մ. Սափունճարով կը գրէ Սլովօի մէջ.—

Ինչպէս Ժընեւի մէջ՝ Սթրեզայէն յետոյ, նոյնպէս եւ Պուքրէշի մէջ, պալքանեան համաձայնութեան ներկայացուցիչներու վերջին հանդիպումի ընթացքին, Թուրք արտաքին նախարարը Նեղուցներու սպառազինման խնդիրը ամբողջովին կապուած ցոյց տուած է Պուլկարիոյ սպառազինման հետ:

Պատմական կարճ անդրադարձում մը մեզի կարելիութիւն պիտի տար պարզելու Նեղուցներու դերն ու նշանակութիւնը անցեալին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ դիւրաւ հասկնալ թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ անոնց ամրացումը՝ ներկայիս:

Այս անդրադարձումը մեզ պիտի տանի, շատ բնականօրէն, դէպի նախապայմանը, այսինքն՝ դէպի «արեւելեան հարց»ը, որ իրականին մէջ, միշտ Նեղուցներու տիրապետութեան հարցն է եղած:

Նեղուցները, ինչպէս ծանօթ է, Վոսփորն ու Տարտանէլն են. առաջինը Սեւ ծովը կը միացնէ Մարմարային, իսկ երկրորդը՝ Մարմարան Արշիպեղագոսին:

Ծանօթ է, դարձեալ, թէ Նեղուցներով առաւելապէս կը հետաքրքրուի Ռուսիան, որ զանոնք կը նկատէր ու կը շարունակէ նկատել դուռ մը որ ուղղակի իր բակը կ՚առաջնորդէ: Սկսելով Մեծն Պետրոսէն, գրեթէ չկայ ռուս տիրակալ մը, որ գոնէ մէկ հատիկ պատերազմ մղած չըլլայ Ռուսիոյ հետ՝ նպատակ ունենալով իշխել Նեղուցներուն եւ, այդ կերպով, Ռուսիոյ համար ապահովել Միջերկրական ծովը, ինչպէս նաեւ անյաջողութեան մատնել ամէն մէկ թշնամի տորմիղի մուտքը Սեւ ծովէն ներս:

Նեղուցներու նկատմամբ Ռուսիոյ քաղաքականութեան մասին վերջերս Սոֆիայի մէջ կարգ մը դասախօսութիւններ ըրաւ Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Մանտէլշթամ, որ պատմական ուրիշ հետաքրքրական փաստերու կարգին, ընդգծեց նաեւ որ մինչ Ռուսիա ամբողջ 19րդ դարու ընթացքին ձգտեցաւ տիրելու Նեղուցներուն ու տեւականօրէն հաստատուիլ Պոլսոյ եւ այն հողերուն վրայ, զորս կը լուան Նեղուցներու ջուրերը: 20րդ դարուն, անոր ձգտումներուն միակ առարկան կը հանդիսանայ Թուրքիոյ հետ դաշինքներ կնքելով, ազատ մուտք և ելք՝ իր առեւտրական եւ պատերազմական տորմիղներուն՝ Սեւ ծով, ինչպէս նաեւ արգելք ըլլալ օտար տորմիղներուն մուտքին՝ հոն: Իրականին մէջ, անփոփոխ է նպատակը որ հետապնդուած է դարերով, որուն հասնելու համար ոչ թէ մէկ, այլ շատ մը դաշինքներ կնքուած են Թուրքիոյ հետ, դաշինքներ՝ որոնք անփոփոխ կերպով ունին միեւնոյն ճակատագիրը:

Ռուսիա չյաջողեցաւ իրականացնել իր ձգտումները: Պետութիւնները, որոնք տեւապէս արգելք եղան իրեն, հետեւեալներն էին: Առաջին կարգին՝ Թուրքիան, որուն համար Նեղուցներու տիրապետութիւնը կենսական նշանակութիւն ունի եւ որ երբեք չէր վստահիր Ռուսիոյ եւ միշտ կը վախնար անկէ: Երկրորդն էր Անգլիան որ ոչ մէկ գինով թոյլ չէր կրնար տալ որ վտանգուէր Հնդկաստան տանող իր ամէնէն ուղիղ գիծը: Այդ գծի պաշտպանման համար ան չգրաւե՞ց Կիպրոսը, երբ պարզուեցաւ ռուսական ծրագիրը, Մերսինի երկաթուղագծին յառաջ: Ան նոյն նպատակով չգրաւե՞ց միթէ Պարսից ծոցին մէջ, Քովէյթ կղզին, ուր պէտք էր յանդէր գերմանական Պաղտատի գիծը:

Հազիւ ընդհանուր պատերազմին էր որ Ռուսիա ստացաւ իր դաշնակիցներուն հաւանութիւնը՝ Պոլսոյ վրայ ձեռք դնելու, բայց Սեւ ծովու մէջ ծփուն ուժերու պակասը, զինուորներու անբաւարարութիւնն ու 1917ի յեղափոխութիւնը կարելիութիւն չտուին իրեն իրականացնելու իր դարաւոր ծրագիրը:

Առարկայօրէն դիտելով, ինչքան ալ օրինաւոր ըլլայ Ռուսիոյ ցանկութիւնը՝ Սեւ ծովու մէջ օտար տորմիղի մուտքին դէմ ինքզինք պաշտպանելու տեսակէտէն, իր ձգտումը սակայն, որով կ՚ուզէ իր զինուորական տորմիղին համար ազատութիւն ձեռք ձգել Սեւ ծովէն անարգել դուրս գալու, առանց որ ուրիշներ եւս վայելեն նոյն իրաւունքը, չէր կրնար, անշուշտ, ընդդիմութեան չբախիլ ծովային պետութեանց, բայց մանաւանդ Անգլիոյ:

Բանաձեւը զոր Կապրիէլ Անօթօ տուաւ առաջարկելով Սեւ ծովը նկատել տիրակալութիւնը այն պետութեանց որոնց հողերը ան կը թրջէ ու միայն անոնց վերապահել իրենց տորմիղներով դուրս գալու իրաւունքը, յաջողութիւն չգտաւ, թերեւս անոր համար որ փաստօրէն ոչ Ռումանիա եւ ոչ ալ Պուլկարիա պատերազմական տորմիղ ունէին եւ եթէ ունենային իսկ՝ գործ չունէին Միջերկրականի մէջ: Վերջը վերջը, այդ իրաւունքը կը մնար, դարձեալ, բացառապէս Ռուսիոյ, ու այդ իսկ պատճառով ալ, յիշեալ բանաձեւը անընդունելի նկատուեցաւ Անգլիոյ համար:

Հարկ էր որ ցարական Ռուսիան սնանկանար իր ամբողջ ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ, ապրէր արիւնաներկ արհաւիրքը մղձաւանջային յեղափոխութեան մը եւ, այլ եւս բոլորովին այլ վարչաձեւի մը տակ, սրբագրէր իր քաղաքականութիւնը Նեղուցներու նկատմամբ խրացնելով այն համոզումը թէ միայն զինակից Թուրքիա մը կրնայ իրեն տալ առաւելութիւններ եւ ապահովութիւններ, որոնց զուր տեղը այնքան երկար ատեն ձգտած էր ինք:

Նեղուցներու հարցին տրուած նման լուծում մը բնականաբար դէմ էր շահերուն այն պետութեանց, որոնք կը նախընտրէին որ իրերը մնային իրենց նախկին վիճակին մէջ:

Ահա թէ ինչու Թուրքերու տրուեցաւ դաշնագրային պայմանը թէ իրաւունք չունի ամրացնելու Նեղուցները, իսկ միջազգային մասնաւոր յանձնախումբ մը կոչուեցաւ հսկելու այդ պայմանին գործադրութեան:

Նեղուցներու այս կացութիւնը թերեւս բաց դուռ մը կը ներկայացնէ, որմէ կարող է անցնիլ ամէն մէկ ցանկացող: Անոնց համար, սակայն, որոնք հետեւած են Նեղուցներու տիրապետութեան համար վերջին պատերազմին մղուած պայքարին, եւ անուանց կարդացած են Ուինսթըն Չըրչիլի «Համաշխարհային տագնապը» անուն գիրքը, որուն մէջ ան կը նկարագրէ այդ պայքարին բոլոր իրադարձութիւնները որոնք Անգլիոյ արժած են 150.000 սպանեալներ եւ վիրաւորներ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որոնք գիտեն թէ խնդրոյ առարկայ Նեղուցները ի՛նչ արժէք կը ներկայացնեն, անոնց համար բոլորովին պարզ է թէ անոնց պաշտպանութեանը համար պէտք չկայ որ եւ է տեւական ամրաշինութեանց, որոնք, ի մէջ այլոց, այնքան սուղ կ՚արժեն:

Մէկ քանի հարիւր ականներ, մէկ քանի ծանր թնդանօթներ, երկու մետաղային ցանցեր՝ ընդծովեաներուն դէմ եւ մէկ երկու սրընթաց յածանաւեր՝ Մարմարայի մէջ, կրնան կատարելապէս ապահովել Նեղուցներու պաշտպանութիւնը: Այսուհանդերձ, նոյն միջոցները խաղաղ ատեն կրնան մէկուսացնել Նեղուցներէն հեռու տեղ մը, նոյն իսկ մինչեւ Սեւաստոփոլ:

Ներկայիս, Թուրքիա, որուն նաեւ կցած է Ռուսիան, կը խորհի թէ առիթը յարմարագոյնն է Նեղուցներուն պարտադրուած վարչաձեւը փոխելու համար, եւ, յենլով Պուլկարիոյ վերազինման մասին Սթրէզայի մէջ տրուած որոշումին, կ՚ուզէ ամրացնել Նեղուցները, որպէսզի աւելի հանգիստ ըլլայ անոնց պաշտպանութեան մասին:

Այս պատճառաբանութիւնը, — որ, անշուշտ, խելքի մօտ չէ — լուրջ չէ, որովհետեւ Պուլկարիոյ կողմէ որ եւ է վտանգ չկայ Նեղուցներուն համար՝ եթէ անիկա զինուած իսկ ըլլայ մինչեւ ակռաները: Եւ այս՝ այն պարզ պատճառով որ Պուլկարիա երբեք ցանկութիւն ունեցած չէ եւ ոչ ալ պիտի ունենայ անոնց տիրապետելու:

Միւս կողմէ, Պուլկարիոյ համար բնաւ տարբերութիւն չըներ թէ ինչպէս եւ որքան ուժեղ կերպով պիտի ամրացուին անոնք:

Անկախութեան տօնը գաղութի մէջ

— о —

ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 1 յունիս (Յառաջ). — Այս տարի եւս օտար երկնքի տակ տօնեցինք անկախութեան եւ ազատութեան տարեդարձը:

Մայիս 26, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սրահը լեցուած էր աւելի քան 250 հանդիսականներով, որոնց մէկ մասը եկած էր Ս. Շամօնէն, մօտակայ գիւղերէն եւ Լիոնէն:

Բեմը զարդարուած էր հայկական գեղեցիկ տեսարանով մը, լիլաներով ու վայրի շուշաններով յաղթական կամար մը, որուն միջեւ կը հանդչէին երկու հսկաները, ալեւոր Արարատն ու Արագածը, իրենց կոնակը տուած Նուիրական եռագոյնին որ կը հսկէ ամբողջ բեմին: Ճիշդ մէջտեղը եւ Արարատի գագաթին զետեղուած էր Հայաստանի հանրապետութեան պատմական զինանշանը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր հնչեցուց Պ. Մելքոնեանի եւ ընկ. Գրիգորեանի նուագախումբը: Բեմին խորհրդաւորութիւնը յուզեց ներկաները: Ընկ. Ջէքեան ագուոր ըլլալով նախագահութիւնը ստանձնեց ընկ. Սարգիս Փիլիկեան, որ պարզելով հայ ժողովուրդին ազատագրական ճիգերը, հրաւիրեց յոտնկայս յարգել այն մարտիկները, որոնք «խիզախ կեանքով դաժան մահը հեգնեցին»: Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Մարտիկ Պետրոսեան (Լիոնէն) Զարենցի «Ես իմ Հայաստանի»ն եւ փոքրիկն Սեդրակեան գեղեցիկ կտոր մը: Ընկ. Ս. Ընտրիկեան (Ս. Շամօն) կարդաց Դանիէլ Վարուժանի «Եղէգնեայ գրչով»ը, ընկ. Ա. Տէմիրճեան (Ս. Շամօն) նոյնպէս կարդաց Ահարոնեանի «Արարատ»: Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Լիոնէն յայտնի երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան եւ երգիչ Պ. Վ. Զանուբեան ինչպէս նաեւ իրենց անբաժան ընկեր-ուսուցիչը երաժիշտ Պ. Ա. Մելքոնեան, որոնց երգերն ու նուագը ջերմապէս գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հրանտ Սամուէլ, որ ազատագրութեան մարտնչումներէն դրուագներ պատմելով եւ նկարագրելով մայիս 28ի յաղթանակը, եզրակացուց.— «Իրեր ինչ հանգամանք ալ ստանան, այսօր ունինք Հայաստան մը, որ վաղուան հայրենիքի կորիզն է: Մեր դատը վերջացած չէ: Ոչ: Ներկայիս մենք աւելի պէտք է զօտեպնդուինք, զինուինք ազգային սրբազնագոյն գաղափարով: Այս շրջանը ինքնամփոփման շրջան է»:

Ընկ. Գրիգորեան եւ որդիք իրենց «Մասիս» ժազով հանդէսին փայլը կ՚աւելցնէին նուագելով յեղափոխական երգեր: Փոքրիկն Պետօ Գրիգորեան պարեց կովկասեան քանի մը պարեր: Վիճակախաղէն շահեցան — 79, մէկ կողով կեռաս, 43, «Հայ – թաթարական ընդհարումները», 172, Քրիստափորի յուշարձանը (նկար), 140, Անդրանիկի նկարը, 42, Քրիստափորի յուշարձան նկարը, 190, «Գնդակահարուածները», 89, Անդրանիկի նկարը:

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ պիես մը «Վարձուած սենեակը»: Դերակատարները բաւական յաջող էին եւ կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները: Հանդէսը փակուեցաւ խանդավառութեամբ, աւելի եւս հրահրելով ազատութեան կայծը մեր սրտերուն մէջ:

Հարգանցի

ՎԻԷՆ

ՎԻԷՆ, 2 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ մեր անկախութեան 17րդ տարեդարձը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի շրջանային կոմիտէի: Ճիշդ ժամանակին Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահը լեցուեցաւ խուռներամ բազմութեամբ մը, մեծամասնութեամբ երիտասարդներ, որոնցմէ շատեր եկած էին շրջակայ վայրերէն: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայ եւ ֆրանսական դրօշակները, ճակատը խոշոր տառերով գրուած էր «Փառք մայիս 28ը կերտող նահատակ հերոսներուն»: Նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեանի հրաւէրով ջութակահար Ա. Մելքոնեան նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ կարգով արտասանեցին ընկերներ Մ. Կարապետեան, Յ. Մաթոսեան եւ Ա. Գալոյճեան: Օր. Խ. Բալոյեան արտասանեց Զարենցի «Հայաստանի»ն: Երկու յաջորդական կտորներ նուագեց Ա. Մելքոնեան, իսկ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան իր գեղեցիկ երգերով մեզ պահ մը փոխադրեց մեր հայրենի աշխարհը: Վիէնի կոմիտէն գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց: Ամէնէն վերջը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Ջամալեան, որ բացատրեց մայիս 28ի ծնունդը եւ անոր պատմական արժէքը.— «Հայ ժողովուրդը մէկ նպատակ ունի,— ազատ եւ անկախ ըլլալ իր պատմական հայրենիքի մէջ»: Յետոյ հրաւիրեց ժողովուրդը համախմբուիլ այն կազմակերպութիւններուն շուրջ, որոնք դրօշակակիրներն են ազատութեան պայքարին:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ եւ ներկաները մեկնեցան աւելի սրտապնդուած:

Գարունի

ՄԱՄՈՒԼ

Օրուան բարքերէն

= о =

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Տնտեսական տագնապի ժամանակ, գոյութեան պայքարը այնքան է դժուարանում եւ այնպիսի սուր կերպարանք առնում, որ մարդիկ կորցնում են իրենց հոգեկան հաւասարակշռութիւնը եւ պատրաստ են «մի կտոր հացի» համար իրար կոկորդից բռնել: Պայքարի ժամանակ խտրութիւն չը դնել միջոցների մէջ, ստել անպատկառօրէն ու կեղծել, զրպարտել ու անւանարկել մերձաւորին, խլուրդային աշխատանքներ կատարել թիկունքից հարուածելու հակառակորդ մրցակցին,— դառնում են սովորական երեւոյթներ...

Անկման այս մռայլ օրերին խիստ բնորոշ է նաեւ այն, որ հասարակութիւնը իր ամբողջութեան մէջ կորցնում է իր դիմադրական ոյժն ու կորովը չարի հանդէպ. ինքը մեղկանում է եւ անընդունակ դառնում բարքերի անող ապականացման դիմադրաւելու:

Հասարակութիւնը իր ներքին բարոյական ոյժից զրկուելով, դառնում է մի աննկարագիր զանգուած, որ կաթուածահար եղածի պէս ամփոփւում է իր մէջ եւ անտարբերութեան կեղեւի տակ ծածկւում...

Այս հանգամանքը աւելի եւս խրախուսում է բոլոր բարոյապէս ընկածների, փողոցային սրիկաների, մտքի զանաների ու հոգով աղքատներին...

Հասարակական կարծիքի չգոյութիւնից կրկնակի խրախուսուած, այդ չարի ու վատութեան հերոսները օր օրին աւելի յանդուգն են դառնում ու հրապարակ իջնելով պղտորում են հասարակական մթնոլորտը, եղբայրը եղբօր դէմ զինում, ցանում երկպառակութեան սերմեր համերաշխութեան քօղի տակ, ձգտում ամէն ստոր միջոցներով վարկաբեկել բոլոր հեղինակութիւնները, ծաղրել գաղափարական խոյանքները, գեղեցիկն ու բարին, ազնիւն ու շիտակը...

Խօսքի ու գրչի այդ ստահակների համար երէկուայ տաղանդն ու հանճարը այսօր ոչնչութիւններ են ու անփառունակ մահուան հոգեվարքի մատնուածներ, երէկուայ մեծութիւնները՝ այսօր անարժէք փոքրութիւններ, երէկուայ առաքինի ու գաղափարական գործիչները՝ այսօր արհամարհելի ու վնասակար տարրեր:

Եւ խիստ բնորոշ է այն, որ որքան տգէտ է ու խաւար այդ բարոյապէս ընկածը, որքան նա աղքատ է հոգով, այնքան աւելի յանդուգն է, այնքան անսանձ է ու գռեհիկ...»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

= о • о =

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուէին միօրինակ: Չեմ գիտեր քանի շաբաթ անցած էր, երբ սկսան բուն ամբաստանութիւնները: Միշտ ընդհատումներով:

Առտու մը, հետեւեալ հարցումն ուղղեցին.

— Ի՞նչ կը նշանակէ «իրաւասու օրկան» (սէլահիյէթտար հէյեէթ):

Բան չհասկցայ եւ այդպէս ալ պատասխանեցի:

— Դուն գրած ես, ա՛ռ կարդա:

Եւ առջեւս նետեցին ծոցի պզտիկ տետրակ մը:

Ծանօթ օրագիր – յուշատետրն էր, որուն երեսը առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով տեսեր էի երեք ամիս առաջ, ձերբակալութեանս առաջին իրիկունը, Ալի Րիզայի գրասեղանին վրայ:

Կարծես լոյս մը ծագեցաւ, թէեւ չէի կրնար տէր ըլլալ տետրակին, կրկնելով թէ իմս չէ եւ միայն քանի մը էջ բան ընդօրինակած եմ:

— Հոգ չէ, հիմա ու կարդա, յետոյ կը ճշդենք:

Ցոյց տուին նաեւ ուրիշ տետրակ մը, որ յուշատետրին Թուրքերէն թարգմանութիւնն էր:

Անմիջապէս ուշադրութիւնս գրաւեց կարեւոր պարագայ մը:

Հայերէն բնագրին եւ Թուրքերէն թարգմանութեան տողերը չէին համապատասխաներ իրարու:

Օրինակ, եթէ հայերէն բնագրին մէջ երկու կամ չորս տող բան գրուած էր 1915 յուլիս 20ին կամ սեպտ. 6ին, նոյն թուականներուն Թուրքերէն թարգմանութեան տողերը երկու երեք անգամ աւելի էին:

Անմիջապէս դիտել տուի այս պարագան, ըսելով թէ թարգմանութիւնը այնպիսի բաներ կը պարունակէ որոնք չկան բնագրին մէջ:

Եւ ցոյց տուի հայերէնի եւ թուրքերէնի տողերուն տարբերութիւնը:

Առաջ կը կարծէի թէ միայն հարցումին հետ կապ ունեցող էջը կրնամ նայիլ: Մինչդեռ հարցուցին.

— Ուրիշ օրինակներ ալ կա՞ն:

Եւ սկսայ թղթատել ու բաղդատել: Քանի պրպտեցի, այնքան ուժ առի:

— Ոչ միայն ուրիշներ ալ կան, այլ եւ շատ մը սխալներ:

— Կը պնդե՞ս:

— Այո, տեսէք, այսինչ բառին հետքը չկայ տետրակին մէջ ... այս նախադասութիւնը ամբողջովին սխալ է...

Անշուշտ մէկ անգամէն չէին կրնար հաւատալ այս յայտնութիւններուս: Ուստի հարցաքննութիւնը յետաձգեցին յաջորդ օրուան:

Մէ՞կ թէ երկու օր վերջը, ատեանին մէջ տեսայ պատկառելի մարդ մը, միջին տարիքով եւ համոյակատար արտայայտութեամբ: Կանչուած էր իբրեւ թարգման, ստուգելու համար սխալները:

Քանի մը բաներ հարցուց ինծի, յետոյ քանի մը տող կարդալ տուաւ տետրակէն: Կասկածեցայ թէ լրտես մըն է, եւ զգուշութեամբ շարժեցայ, իրեն ալ մատնանշելով գործուած սխալները— այնքան որքան կրցեր էի գիտել:

Ասոր վրայ սկսան խորհրդակցիլ:

Հարցաքննիչ ատեանը կ՚ուզէր թարգմանին յանձնել ստուգման գործը: Թարգմանը հաւանեցաւ, պայմանաւ որ ես միասին ըլլամ, բնագիրը կարդալու համար: «Այլապէս անկարելի է կարդալ այս ձեռագիրը»:

Եւ որոշուեցաւ որ հարցաքննութիւնները ընդհատուին, թարգմանութեան ստուգումը կատարելու համար:

Յաջորդ օրը առանձին սենեակ մը առաջնորդուեցայ ուր կը գտնուէր թարգմանը: Այնքան չէի ճանչնար որ, նոյն իսկ Հայ կամ Թուրք ըլլալն ալ չէի գիտեր:

Թարգմանը միասին առած էր Հայկազեան Առձեռն բառարան մը:

Ես հայերէնը կը կարդայի, ինք ալ թուրքերէնը կը բաղդատէր, երբեմն աչքէ անցընելով բնագիրը:

Թուականի մը դիմացը նշանակուած էր երկու տող: Թուրքերէն թարգմանութեան մէջ երկուքը եղած էր ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ: Թարգմանը ինքն ալ վրդովուելով, բացագանչեց.

— Ալլահ աշգընա, պու նէ՞ բէզալէթ (Աստծու սիրոյն, ի՞նչ խայտառակութիւն է այս):

Եւ բնագիրն ու թարգմանութիւնը տանելով, գնաց հարցաքննիչ ատեան, գործուած խարդախութիւնը պարզելու համար:

Անշուշտ աւելի քաջալերուեցայ, մանաւանդ որ քանի կը դարձնէի էջերը, այնքան նոր սխալներ երեւան կ՚ելլէին: Ոչ միայն ագիտութեան սխալներ, այլ եւ դիտաւորեալ խարդախութիւններ, ինչպէս եւ զուարճալի գիւտեր:

Թուրք յուշագիրը կը գրէ.

— «Արթին էֆէնտի (Մկրտիչեան) 15–20 օրուան ընթացքին, մինչեւ կէս գիշեր աշխատելով, կրցած էր լուծել բոլոր այդ ծածկագիր տողերը: Եւ տակաւին օրագրութեան փոքրիկ մէկ մասը միայն ...»:

Թարգմանութեան բաղդատութենէն երեւան եկաւ որ, Ցար. Մկրտիչեան կրցած էր ոչ թէ «լուծել», այլ իր ուզած իմաստը տալ համառօտագրութեանց:

Այսպէս, զանազան թուականներու առջեւ նշանակուած տողեր իրարու միացնելով, դրած էր մէկ թուականի առջեւ, որպէսզի ամբողջական եւ վտանգաւոր իմաստ առնէ գրութիւնը:

Յետոյ, չէր թարգմանած որոշ տողեր որ կրնային նպաստաւոր տպաւորութիւն գործել:

Օրինակ, տեղեկագրի մը ամփոփումը կար Գոնիայէն, աքսորական կարաւաններու մասին, Պոլիս հաղորդուած՝ բոլորովին բարեպաշտ մարդու մը կողմէ:

Տեղեկագիրը կը պատմէր թէ Գոնիայի վալին, Ճէլալ պէյ (որ հակառակ էր տեղահանութեան թէ Հալէպի եւ թէ Գոնիայի մէջ), չէ կրցած զսպել իր վրդովումը, տեսնելով ահաւոր թշուառութիւնը, եւ բացագանչած է.

— «Աստուած պէլան տայ այս գործերը կատարողներուն ...»:

Ցար. Մկրտիչեան չէր թարգմանած այս տողը:

Այս միեւնոյն տեղեկագրին վրայ էր որ, «Գոնիայի մէջ վրանի կազմակերպութիւն» երեւակայելով, Ալի Րիզա ինքը Գոնիա առած էր Ցար. Մկրտիչեանի հետ եւ իբրեւ զուգադիր Պոլիս փոխադրած էին երկու կրօնականներ, Մեսրոպ եպիսկ. Նարոյեան եւ Հրանտ վարդապետ Յովսէփեան, որոնց անունները կը յիշուէին իբրեւ աքսորական: (Երկուքն ալ փրկուեցան այս տեղափոխութեան շնորհիւ):

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(20)

ձակումէ ազատ պահել Փրանքը։ Անոնք ուրիշ դիւրութիւններ ալ պիտի տան մեզի։ Մեր ելեւմուտքը, մեր տնտեսութիւնը, վերի վայր շրջուած տագնապէ մը որ կ'երկարաձգուի հինգ տարիէ ի վեր, պէտք է վերահաստատուին եւ կազդուրուին։ Մենք դրական գործ մը կ'ուզենք կատարել, համաձայն ամբողջական ծրագրի մը։ Որ եւ է ջանք չպիտի զլացուի վերակենդանացնելու համար տնտեսականգործունէութեանդանազան ճիւղերը եւ վերահաստատելուներքին թէ արտաքին փոխանակութեանց ընթացքը։ Մենք առաջին գծին վրայ կը դնենք հողագործութիւնը որ կը դրադեցնէ մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը եւ որուն եկամուտները կը սպառին իբրեւ հետեւանք բերքերու վաճառքի նուազման։ Մեր գործարանատէրները, մեր առեւտրականները որոնք այնքան ծանր վնասներ կրած են, անոնք ալ աջակցութիւն պիտի վայելեն պայքարելու համար տագնապին դէմ։ Ամէն միջոց պիտի գործածենք նուազեցնելու համար գործազրկութիւնը եւ անոր յարակից ընկերային թշուառութիւններն ու ընտանեկան տառապանքները, աշխատանք տալու համար երիտասարդութեան մը որ իր առջեւ կը տեսնէ միայն փակ հորիզոն մը, վերջապէս այս երկրին մէջ արթնցնելու համար նախաձեռնութեան եւ վստահութեան ոգին։

Արտաքին ճակատին վրայ եւս մենք պիտի շարունակենք մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը։ Որովհետեւ Ֆրանսան խաղաղասէր է, պէտք է տեւականօրէն հոգ տանի ազգային պաշտպանութեան եւ ապահովութեան հաւաքական կազմակերպութեան համար։ Հաւատարիմ մեր զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց, մենք կոչ պիտի ուղղենք բոլորին գործակցութեան։ Կապուած Ազգերու Դաշնակցութեան, ժընեւի մէջ մեր ներկայութիւնը պիտի ըլլայ գործօն եւ արթուն։ Կառավարութեան անդամները պիտի ունենան միայն մէկ նպատակ,— գործել, ամէն տեղ գործել, արագօրէն գործել։ Մեր պահանջած լայն իրաւասութիւնները չպիտի շեղին այս նպատակէն։ Անմիջապէս որ խորհրդարանը վերաբացուի, մենք այդ մասին հաշիւ պիտի տանք ձեզի։ Դուք մեզ պիտի դատէք մեր գործերէն։

Խանութներու փակումը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի օր, տասնեակ հազարաւոր մանր առեւտրականներ փակեցին իրենց խանութները, համաձայն նախապէս տրուած որոշման մը։ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ամէնէն աւելի ծաւալած էր արուարձաններու եւ բանուորական թաղերու մէջ, ուր խանութներու 80 — 90 առ հարիւրը փակուած էր։ Կէսօրէն յետոյ, մեր թաղին մէջ ալ (Իթալի) բոնի փակուեցան այն բոլոր խանութները, նոյն իսկ ճաշարաններն ու սրճարանները, որոնք բաց կը մնային։

Միեւնոյն օրը մեծ միթինկ մը գումարուեցաւ Սալ Վակրամի մէջ, մասնակցութեամբ 6000 խանութպաններու, որոնք որոշեցին շարունակել պայքարը։

ՀԱՅՐ ԵՒ ՏՂԱՅ ԿԱՅԻՆՈՎ սպաննած էին ռուսական գիւղի մը տեղական խորհուրդին նախագահը։ Նախապէս առեւտրական, թշուառութեան մատնուած էին հաւաքական տնտեսութեանց հետեւանքով։ Երկուքն ալ ձերբակալուելով գնդակահարուեցան։

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ մեռած են 26,000 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 3500 հոգի, որոնց 255ը անգլիացի։ Կը վախցուի որ ժոլերայի համաճարակ մը ծագի։ Առջի օր Աֆղանիստանի մէջ ալ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան։

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

Ձեկոյց ներկայացուցչական ժողովի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ - ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի ցան *մէջ (Ս. Պօյաճեանի ագարակ)*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՏԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Սալ տէ Պանֆէի մէջ Place Condorcet, Bourg - la - Reine.

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կը նուագէ՝ Թառխտ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՏԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Ընկերներ՝ *Թ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ* եւ *Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ*

Մահավճիռի բեկանման առթիւ։

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Պանֆէի մէջ Place Condorcet, Bourg - la - Reine.

Տախքերու մասնակցութեան համար 5 *ֆր.։*

կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները։

Հաղ. միջոց.— *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ* 8.30էն *ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ*

«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ *Տր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Ձ. Ո. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարասնճագի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Զմշկածագի, Երզնկայի, Պարսկա-Ռուսահայերու, Քղիի, Եօզկատի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենակ. Միութիւններու։*

Հրաւիրուած են նաեւ *Սալնոյ-Ձորի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սիվրի Հիսարի, Ագշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները։*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագէ Ձ. Ո. Մ. վ. ահագնեան *նուագախումբը։*

Կ'երգեն տիկին երանուհի վ. արժապետեան, օրիորդներ՝ մանուշ մարտիրոսեան, պերճուհի գէորգեան, վերա պամտիկեան։ պարոններ՝ գատէհճեան *եւ* Համբարձումեան։ *Կ'արտասանեն* օրիորդներ՝ մարի Հացագործեան, գ. Աւագեան։ պարոններ՝ ե. պարսումեան, վ. տէր վարդանեան. *ընկերներ՝* գ. քէնտիրեան *եւ* կ. թիւթէլեան։

եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ։

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *«ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի*

են մասնակցութեամբ էքսի *«ՔԵՌԻ» խումբի*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

գեղարուեստ. ճոխ բաժին։ կը ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ *«ՊԱՏԻՒ»ը։*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մուտքը՝ ազատ է։

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւյլն.։

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը։

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)

de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ **B. WAHÉ**

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *հեռաձայն* Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

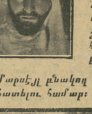
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական հարցը՝ *Պ. Վահէ*։ Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը։ *Պ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան)* ճառը։ *Պ. Ժիւսթէն Կոտարի (ծերակուտական), Պ. Կէրնիէի (երեսփոխան)*, Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները։ Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (*Մաթէն* եւ *Փըթի Ժուռնալ*)։ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան *1500*ամեակը։ Խըմբագրութեան ձօնը հռոմէական եկեղեցւոյն։ Լուսանկարներ հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Պահապանեանի կողմէ, հովանաւորութեամբ գեր. վերափէ արքեպիսկոպոսին, ի ներկայութեան Հ. Շափթալի եւ ծանօթ կղերականներու — Սեւրի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը, ուղերձ պ. վիքթօր Պիւքայլի — Ֆրանսեւհայկական յարաբերութեանց ծագումը *Բասմաջեան.*— Արտաքսումները՝ *Արամիս.*— Մեր քննութիւնները Ֆրանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը վիրոֆլէի քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւնները։

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 *ֆր.* 25։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	մէկ տարի	վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ։

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 31ի Ուրբաթէն մինչեւ Յունիս 6ի Հինգշաբթի գիշերը **Odéon de Marseille**ի *մէջ, պիտի կատարէ ֆաքիրական իր հետաքրքրաշարժ փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են։ Ամէն օր ցերեկոյթ եւ երեկոյթ։*

Մարսէյլ բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԽԱՋԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց մինչեւ մեր տեսնուիլը, հարկաւոր է ձեզ տեղեկացնել որ այն ժամանակ Ղարաբաղի գաւառում կային Հայոց երկու նշանաւոր մելիքները. մէկը մեր մելիքն էր, իսկ միւսը, նոյնպէս հին տոհմից, աւելի զօրաւոր էր քան թէ մերը։ Ղարաբաղի Հայերի իշխանութիւնը բաժանուած էր այդ երկուսի մէջ։ Երկուսն էլ անմիաբան, հակառակ միմեանց, միշտ աշխատում էին ստորացնել միմեանց, վնասել միմեանց եւ այդ պատճառով նրանց երկպառակութիւնը երկրից անպակաս էր լինում։ Պարսիկ խաները, օգուտ քաղելով դրանց թշնամութիւնից, աւելի բորբոքում էին կռիւը։ Եւ այդ, ի հարկէ, աւելի ձեռնտու էր նրանց, երբ Հայոց գլխաւորները չէին կարող միանալ, որ ընդհանուր ուժերով պատերազմէին երկրի արտաքին թշնամու դէմ։

Վերջին ժամանակներում մեր մելիքը մտածում է բոլորովին ոչնչացնել իւր հակառակորդին, եւ այդ նպատակին հասնելու համար, աշխատում է դէպի ինքը գրաւել եւ Բուրդաշտի խանին, խոստանալով, որպէս բարեկամութեան առհաւատչեայ, գեղեցիկ Սանամին նրան կնութեան տալ։

Մի այնպիսի մարդ, որպէս մեր մելիքն էր, պատրաստ էր իւր փառասիրութեան համար զոհել ամէն ինչ։ Նա նայում էր իւր աղջկայ վրայ, որպէս իւր նժոյգներից մէկի վրայ, որ շատ անգամ ընծայում էր այս եւ այն խանին, նրանց բարեկամութիւնը գրաւելու համար։

Պարզ, մաքուր, անարատ մնացած ժողովրդի կրօնական զգացմունքը վիրաւորում էր, տեսնելով որ իւր մելիքը մահմէտական սովորութիւններին է հետեւում, բայց նրա խուլ բողոքը լսելի չէր լինում։

Դուք մի փոքր տեղեկութիւն ստացաք մեր երկրի այն ժամանակուայ դրութեան մասին, շարունակեց աւազակապետը, հիմա դառնանք դէպի օրիորդ Սանամը։

Ախոռատան բակից մի փոքրիկ դուռ տանում էր դէպի պարտէզը, որ կըպած էր մելիքի ամրոցին։ Սանամը սովորութիւն ունէր երեկոյեան պահուն պարտէզում պտտելու։ Ես մըտայ այնտեղ, յուսալով թէ կը գտնեմ նրան։ Երկար անհանգիստ կերպով թափառում էի, բայց ոչ ոքից չէի տեսայ։ Արեւը մտաւ, մութը սկսեց հետզհետէ թանձրանալ։ Ես մտայ ամբողջ այն ճանով որ ուղղակի տանում էր դէպի Սանամի սենեակը։ Նախասենեակում ճրագ չկար։ Մօտեցայ նրա կացարանի դրանը, ներսից լսւում էր մի այսպիսի սոսկալի խօսակցութիւն.

— Լաւ կաց, անզգամ... ի՞նչպէս ես համարձակւում. քեզ մորթել կըտամ... ինչ որ ասում եմ, պէտք է հնազանդուես։

Այդ նրա հօր ձայնն էր։

— Հողեմ քո սարսաղ գլուխը, էլ ի՞նչ ես ուզում, կը գնաս խանի տանը, խանում կը դառնաս, միշտ գաս ու գումաշ կը հագնես։

Այդ նրա խորթ մօր ձայնն էր։

— Թէ որ սպաննէք, թէ որ կտրատէք ինձ, էլի այն կ'ասեմ՝ — Պարսկի կին չեմ դառնայ, հոգիս չեմ կորցնի։

Այդ Սանամի պատասխանն էր։

Ես յետ քաշուեցայ, մի անկիւնում կծկուեցայ, երբ լսեցի մելիքի քայլերի ձայնը։ Նա իւր կնոջ հետ դուրս եկաւ, անցաւ իմ մօտից, բայց մութի մէջ չկարողացաւ նկատել ինձ։ Ես լըսեցի հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Այ մարդ, ասաց կինը,— դու ինչո՞ւ ես մտիկ անում այն քածի ասածներին, ինչ որ ուզում է, թող անէ, դու խանին խօսք ես տուել, խօ չե՞ս կարող խօսքիցդ յետ կանգնել։

— Ես նրա լաց ու սուգին մտիկ չեմ տայ, պատասխանեց մելիքը,— ես պատմարդ եմ։ Իմ թքածը չեմ լիզի։

Սանամի վիճակը արդէն վճռուած էր։ Այր եւ կին համաձայն էին։ Դժբախտ օրիորդի դիմադրութիւնը կը մնար ապարդիւն, եթէ մէկը նրան օգնութեան չհասնէր։

Մինչ ես այն մտածութեան մէջ էի, թէ ի՞նչ ելք պէտք է գտնել, նախասենեակում մտաւ օրիորդի դայեակը, ճրագը ի ձեռին։ Պառաւը տեսնելով ինձ, կանգնեց.

— Ախար այդ լաւ բան չէ. ասաց նա ցաւալի ձայնով, — ախար այդ ընդդէմ է մեր Տէր Աստծուն, ո՞վ է տեսել մի այդպիսի բան. ախ, այդ ի՞նչ են ուզում անել, սուրբ. սուրբ Աստուածածին...։ Քանի տարիներ կուրծքիս վրայ պահել, մեծացրել եմ նրան. իմ աչքի լոյսի պէս պահել եմ, հիմա ուզում են տալ անօրէնին. ու— զում են հոգին, հաւատը կորցնել։

Պառաւը նկատեց, որ ես համբերութիւն չունեմ նրան լսելու, հարցրեց.

— Ո՞ւր ես գնում։

— Սանամի մօտ։

Նա էլ էր ցանկանում մտնել օրիորդի մօտ, բայց երբ տեսաւ, որ ես այնտեղ եմ գնում, չկամեցաւ խանգարել մեր տեսութիւնը, յետ դարձաւ ասելով.

— Գնա, մի ուշացիր, նա քեզանից խօսք կը լսէ, ասա, թող ականջ չդնէ հօրն ու մօր խօսքին, ասա, թող չկորցնէ լոյս հաւատն ու հոգին։

(Շար.)

Ա. Ջ. Դ.

Յառաջիկայ կիրակի 9 Յունիս, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ամերիկայէն Փարիզ ժամանած գեր. Յովսէփ եպիսկ. Կարապետեան, հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Աֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին մէջ։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը *8*։ Սկզբ. Ս. Պատարագի ժամը *10*ին։ (*Կնիք*)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշանպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն։ Յետոյ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան։

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Ազնիւ Չիլինճեանը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière. Marseille, France.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 7 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2825
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԽՈՐ ԶԱՅՐՈՅԹ ԵՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄ»

Այսպէս կը վերջանար այն հեռագիրը որ հրատարակուեցաւ յունիս 1ին, յանուն Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան:

Մինչեւ այսօր ստացած չըլլալով մանրամասն զեկուցումը, ծանօթ չենք ամբողջ անցուդարձին:

Զենք ալ գիտեր թէ ի վերջոյ ի՛նչ է կացութիւնը Մարսէյլի մէջ, թեմական կազմակերպութեան տեսակէտով:

Կաթող. նուիրակը Մարսէյլէն անցած է Լիոն եւ Փարիզ:

Ուրեմն, իր պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով, էջմիածնի հրահանգի՞ն կը սպասէ:

Զենք ուզեր հետաքրքրուիլ:

Այս ամբողջ անցուդարձը այլ եւս որ եւ է տարակոյս չի ձգեր, էջմիածնի եւ անոր նուիրակին յաւակնութեանց եւ առաջադրութեանց մասին:

Տակաւին կա՞ն բարեմիտներ, նոյն իսկ մեր ընկերներուն մէջ, որ հաւատան թէ Գարեգին արք. ի առաքելութիւնը պիտի ծառայէ գաղութներու կազմակերպութիւնը դիւրացնելու, այսինքն խաղաղութիւնը ապահովելու:

Հաւատացողներ կա՞ն թէ միջնադարեան կղերապետութենէ կամ «չերտուօրում»է տարբեր նպատակի մը կը ձգտին էջմիածինն ու իր նուիրակը, կորսնցուցած ըլլալով ոչ միայն իրենց ազատութիւնը, այլ եւ պայծառատեսութիւնը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն կաթող. նուիրակին ժամանումէն ի վեր պարզուած երեւոյթը բաւական է, ամէն պատրանք փարատելու համար:

Եւ մենք շատ կը ցաւինք որ գիտնական, վաստակաւոր կղերականի մը յանձնուած է այս ապերախտ պաշտօնը,— նոր թիւրիմացութիւններ ստեղծել գաղութներու մէջ, օգտուելով անճար ժողովուրդի մը բարեպաշտական զգացումներէն:

Դժբախտաբար մեղաւորները միայն էջմիածինը, իր նուիրակը կամ Երեւանը չեն:

Մեղքի, պատասխանատուութեան ծանրագոյն բեռը կ'իյնայ մեր վրայ, Հայկական Արտասահմանի բազմազան հոսանքներուն եւ վարիչներուն վրայ, որոնք մինչեւ այսօր ալ չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզեն: Կամ կ'ուզեն այնպիսի բաներ, որոնք դուռները լայն կը բանան երրորդ կողմի մը միջամտութեան համար:

Ի վերջոյ վեղա՞րն է որ պիտի վարէ մեզ, թէ մեր խելքը:

Էջմիածինն ու Երեւա՞նը աւելի լաւ կը հասկնան մեր կացութեան պահանջները, մեր իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, թէ յետին գաղութին վարիչ մարմինը:

Զենք վիճիր բարոյական կապի մասին, որ դարերու պատմութիւն ունի:

Հարցը շատոնց անցած է բարոյական կապի սահմանը, դառնալով ըմբոստացուցիչ պայքար մը ազդեցութեան, տիրապետութեան, գերակշռութեան:

Ատոր ամէնէն պերճախօս փաստը արձանագրուեցաւ Մարսէյլի մէջ, անմիջապէս որ գործի ձեռնարկեց նուիրակը:

Համբերատար եւ բարեմիտ, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան ներկայացուցիչները իրենց խնդրանքները մատուցին խոնարհաբար, «մատչելով ի համբոյր»,— եւ անմիջապէս իմացան գերապատիւ իշխանաւորին վճիռը.

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել ... Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել ...»:

Իսկ հիմա, երկու ամիս յետոյ, չարաչար յուսախաբ, կ'ողբան թէ նուիրակը «խորացուց վէրքը», «խոր զայրոյթ եւ վրդովում» պատճառելով գաղութին:

Այնքան վարդագոյն լաւատեսութենէ մը յետոյ, անշուշտ շատ ծանր պիտի գար յուսախաբութիւնը:

Մեր կարծիքով, աւելորդ է սովորական «պատահմունք»է մը աւելի արժէք տալ եղածին:

Իրենց արդար դառնութիւնը յայտնելէ յետոյ, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան, Երեսփ. ժողովին եւ միւս կազմակերպութեանց կը մնայ աւելի հասուն եւ պայծառ գիտակցութեամբ վարել իրենց վստահուած գործերը:

Թերեւս Գարեգին արք. ինքն ալ շուարած է, եւ լոյսի մը կը սպասէ էջմիածինէն:

Արդ «լոյս»ը միամիտները կրնայ խաբել: Մէկ ալ խրախուսել՝ չարամիտները:

Պէտք է շնորհակալ ըլլալ կաթող. նուիրակին, որ առաջին առթիւ իսկ փարատեց բոլոր պատրանքները:

Մարսէյլի պարագան կրնայ օրինակ ծառայել տարբեր շրջաններու համար:

Ահա վերջին փաստն ալ,— վարկաբեկիչ եւ ապիկար կղերականի մը անուանումը՝ իբրեւ կաթող. նուիրակ Հարաւ. Ամերիկայի,— շրջան մը որ ուրիշ բան չուզեր բայց միայն խաղաղութիւն:

«Խոր զայրոյթ եւ վրդովում»,— այո՛:

Բայց, աւելի մեծ վրդովում՝ անոնց դէմ որ ոգիօրէն, մտօրէն, կամ ցաւագար կուսակցամոլութեամբ ճամբայ կը հարթեն գաղութներու կազմալուծման, որ գմբէթներու կամ վեղարներու շուքին կը կապեն մեր ինքնապաշտպանութեան հոգը:

Ինչքան ալ տարբեր տեսակէտներ ունենանք մենք մեր մէջ, անհանդուրժելի է որ իրար չհասկնանք, գոնէ մեր տունը կարգի դնելու համար:

Գաղութները պէտք է կազմակերպուին ինքնագործունէութեամբ եւ համերաշխութեամբ, ոչ թէ հեռաւոր սուրբերու օրհնութեամբ եւ օրհնաձիր կոնդակներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ՕՐԷՆ ՄԻՒՍԸ ԱՒԵԼԻ ԴԺՈՒԱՐԱՑԱՒ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՓԻԷՐ ԼԱՎԱԼ ՓՈՐՁԵՑ ԵՒ ՅՈՒՍԱՀԱՏԵՑԱՒ
Պ. ՓԻԷԹՐԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Պանք տը Ֆրա՛նսն է որ կը ճնշէ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Մէկ օրէն միւսը աւելի բարդ հանգամանք ստացաւ նոր դահլիճին կազմութիւնը: Արտաքին գործերու նախարար Պ. Լավալ, որ չորեքշաբթի առաւօտ սկզբունքով յանձն առած էր կազմել դահլիճը, զանազան հոսանքներու եւ մասնաւորապէս արմատականներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, իրիկուան դէմ յուսահատեցաւ եւ իր հրաժարականը ներկայացուց: Ասոր վրայ Հանրապետութեան նախագահը հրաւիրեց Պ. Փիէթրին, ծովային նախարարը, որ դարձեալ «սկզբունքով» հաւանեցաւ, փորձ մը կատարելու համար:

Պ. Փիէթրի Քորսիքացի է եւ մասնագէտ մը ելմտական գործերու: Ասպարէզը սկսած է իբրեւ ելմտական քննիչ: Մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ ելմտական եւ սեղանաւորական հեղինակ: Գիրք մը գրած է Ֆրանսայի հարկային դրութեան վերակազմութեան մասին: Իբրեւ գաղթային նախարար 1929ին ներկայ եղաւ Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովին: Յետոյ ելմտացոյցի նախարար եղաւ Լավալի երկու դահլիճներուն մէջ: Աշակերտը եւ բարեկամն է ծերակուտական Քայեոյի, որ ելմտական նախարար նշանակուած էր Պուիսոնի հնգօրեայ դահլիճին մէջ:

Ընդունելով Հանրապետութեան նախագահին առաջարկը, Պ. Փիէթրի հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Նախագահը մեծ պատիւ կ'ընէ ինծի կարծելով թէ ես կրնամ յաջողիլ այնտեղ ուր աւելի ձեռնհասներ ձախողեցան: Ինչ որ կրնամ խոստանալ, սա է թէ իմ մասնաւոր ուշադրութիւնս պիտի դարձնեմ համաձայնութեան մը յանգելու արմատականներուն հետ: Ինծի կ'ըսեն թէ լիազօրութեանց աւելի մեղմ սահմանում մը կրնայ ընդունելի ըլլալ: Իմ պարտականութիւնս է այս խնդիրը հարթել արմատականներուն հետ, թէեւ կը կարծեմ թէ որեւէ կառավարութեան համար շատ դժուար պիտի ըլլայ որ եւ է գործ կատարել կացութեան պահանջած արագութեամբ, եթէ օժտուած չէ գործելու անհրաժեշտ լիազօրութեամբ»:

Ուրիշ խօսքով, ինչպէս Ֆլանտէն, Պուիսոն եւ Լավալ, Փիէթրի եւս անհնար կը գտնէր գործել առանց քիչ շատ լայն իրաւասութեանց, համաձայն Պանք տը Ֆրանսի պահանջին:

Իրազեկներ կը պատմեն թէ՝ այս տագնապին մէկ հանգոյցը կը գտնուի Պանք տը Ֆրանսի ձեռքը: Իրականին մէջ, թաքուն պայքար մըն է որ կը մղուի կեդրոնական դրամատան եւ պետութեան միջեւ, պայքար մը որ զանազան ձեւերով երեւան կուգայ Պ. Ֆլանտէնի դահլիճին կազմութենէն ի վեր: Պանք տը Ֆրանս կը պահանջէ որ կառավարութիւնը իրաւասութիւն ունենայ հրամանագիր – օրէնքներ հրատարակելու, որպէսզի ելմտացոյցը հաւասարակշռէ եւ ֆրանքը փրկէ: Արդ, արմատականներուն մեծամասնութիւնը եւ մանաւանդ անոնք որ ըմբոստացած են Պ. Էռիոյի դէմ, ինչպէս եւ ընկերվարականները եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրեր կ'ընդդիմանան Պանք տը Ֆրանսի սեղանաւորական դիկտատուրային:

Պ. Լավալ կը յայտարարէր չորեքշաբթի օր.— «Ես կը մերժեմ դահլիճ մը կազմել ցորչափ չունիմ լայն եւ անհրաժեշտ միջոցները՝ Ֆրանքը փրկելու»: Այս ալ կ'ապացուցանէ իր կազմելիք դահլիճը պիտի հետեւէր Պանք տը Ֆրանսի յանձնարարած քաղաքականութեան: Պ. Փիէթրի եւս նոյն տեսակէտն ունի:

Ձախակողմեան հոսանքներուն ծրագիրները

Մինչ Պ. Պ. Լավալ եւ Փիէթրի խորհրդակցութիւններ կը կատարէին նոր դահլիճին կազմութեան համար, արմատականները, ուղղափառ եւ անջատուած ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ իրենց կարգին կը բանակցէին, վերահաստատելու համար ձախակողմեան միութիւնը (Քարթէլ), որ կազմուած էր 1932ին: Այս ձախակողմեան միութիւնը գործի սկսաւ իբրեւ վարչապետ ունենալով Պ. Էռիօն եւ վերջնապէս քայքայուեցաւ, երբ Տալատիէի դահլիճը հրաժարեցաւ անցեալ տարուան փետրուար 6ի դէպքերուն հետեւանքով: Վերակազմութեան գլխաւոր արգելքը արմատականներու եւ ընկերվարականներու անհասկացողութիւնն էր:

Արդ, չորեքշաբթի ամբողջ օրը անընդհատ երթեւեկ մը տեղի ունեցաւ արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն միջեւ: Խորհրդարանական երկու խմբակցութիւնները կը ջանային միացեալ ուղեգիծ մը կազմել: Քիչ յետոյ հաղորդուեցաւ թէ Պ. Տալատիէ, որ արմատականներու ձախ թեւը կը ներկայացնէ եւ Պ. Լէօն Պլում, ընկերվարական առաջնորդը, համաձայնութեան մը յանգած են ելմտական հարցի մասին, եւ թէ համայնավարները խոստացած են ուժ տալ ձախակողմեան դահլիճի մը, այդ համաձայնութեան հիման վրայ:

Առաջին անգամ էր որ համայնավարները կը համաձայնէին ուժ տալ որեւէ կառավարութեան: Կը կարծուի թէ Ֆրանքօ-խորհրդային մերձեցումը դեր կատարած է այս հոգեփոխութեան մէջ: Համայնավարները մեծ համրանք մը չեն ներկայացներ երեսփ. ժողովին մէջ (10—12), բայց բարոյական տեսակէտով նշանակալից է այս դիրքը:

Եթէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյանայ այս հիման վրայ, ձախակողմեան հոսանքները մեծամասնութիւն պիտի կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ: Բայց դժուար թէ յաջողին, մասնաւորապէս նկատի առնելով իրենց ելմտական – սեղանաւորական ծրագիրները:

Արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ կատարուած խօսակցութիւններէն կը հետեւի թէ՝ երկու հոսանքները եթէ կառավարութիւն մը կազմեն, իրենց գործերէն մէկը պիտի ըլլայ որոշ պարտադրութեանց ենթարկել Ֆրանսայի դրամատուները եւ մասնաւորապէս Պանք տը Ֆրանսը: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական ծրագրին, ձախակողմեան դահլիճ մը պիտի լուծէ հայրենասիրական եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները (լիկ), ինչպէս եւ յեղափոխական ժողովը, նոր ընտրութեանց մէջ շահելու վստահութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՄԱՐԳԱՐԷԱՆԱՅ ...

Les Oeuvres Françaises հրատարակչական տունը հետաքրքրական գիրք մը լոյս ընծայեց վերջերս.—

«Ֆրանսայի ապագան, համաձայն անծանօթ մարգարէութիւններու»,— հեղինակ՝ Կոտի:

Այս գործին մէջ, մեզի համար ամէնէն հետաքրքրականը այն է, որ Կոտի քրքրելով Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին փոշոտ հրատարակութիւնները, կը գտնէ մարգարէական գիրք մը, տպուած **1856**ին:

Կոտի կը գրէ թէ այդ մարգարէական գիրքին հեղինակն է ... «*Հայ – Հրեայ* մը, Զաքարիա անունով»:

Ինծի անհասկնալի կը մնայ «Հայ – Հրեայ» կոչուած ազգութիւն մը: Յունահայ՝ հասկնալի է, Թրքահայ՝ նոյն պէս, Ֆրանսահայ՝ այո, բայց ի՞նչ կը նշանակէ Հայ – Հրեայ կամ Հրեայ-Հայ (**un Juif arménien**): *Ըստ պատմութեան*, Հայը տեղ տեղ ռուսացած է, ֆրանսացած է, յունացած է, նոյնիսկ թրքացած, բայց երբեք հրէացած, — որքան գիտեմ: Որքան ալ Եւրոպացիները սովորութիւն բրած ըլլան մեզ նմանցնելու Հրեաներուն, կը խոստովանիմ որ անհասկնալի է ինձ Հրեայ – Հայը:

Զգենք այս հարցը:

Վերջապէս այս առեղծուածային Հայը կամ մարգարէաշունչ Հրեան, 1856ին տպուած գիրքով մը եւ աստուածաշնչական լեզուով կը նախագուշակէ ընդհ. պատերազմը, մարդկային աննախընթաց աղէտը, որ պիտի պայթէր Եւրոպայի գլխուն: Դեռ աւելին, — ընդհ. պատերազմը նկարագրելէ վերջ՝ կը մարգարէանայ նաեւ թէ մեծ Պապի մը կոչին պատասխանելով, լատինական ազգերը պիտի միանան իրարու հետ եւ նոր խաչակրութեան մը ձեւով պիտի յարձակին Հիւլէրեան Գերմանիոյ վրայ: Պիտի յաջորդէ խաղաղութեան եւ բարօրութեան շրջան մը, երբ Ֆրանսա, «հաւատարիմ իր դարաւոր առաքելութեան», պիտի հանդիսանայ քրիստոնէութեան ամբաշէն պատնէշը:

Այս ամէնը լաւ:

Եթէ այսքան հրաշալի տեսանող մըն էր այս Հայը, եթէ այսքան նիշդ գուշակել գիտէր ամէն բան, ի՞նչպէս չտեսաւ այնքան դառնութիւն, այնքան արցունք, այնքան տառապանք Հայոց սիրտերուն մէջ, եւ ի՞նչպէս, այս ամէնէն վերջ, այսքան վատութիւններ, անարդարութիւններ եւ բարբարոսութիւններ ետք, Հայու մեր էրած սրտով չմարգարէացաւ ու չըսաւ.

— Թող փլի՛ այս աշխարհը:

Այո՛, թող փլի՛ այս աշխարհը, քանի որ ամէն բան մեր գլխուն փլաւ:

ԱՐԱԶ

Սակարանը նորէն խանգարուեցաւ

Տիրող անելին հետեւանքով, Փրանսական արժեթուղթերը նորէն ինկան, հասնելով այն մակարդակին ուր իջած էին Ֆլանտէնի անկումին հետ: Ֆրանքը եւս տկարացաւ եւ ոսկիի արտահոսումը վերսկսաւ: Միայն մէկ շաբթուան 158 միլիոն Ֆրանքի ոսկի փոխադրուեցաւ Նիւ Եորք:

Իբրեւ զգուշական միջոց, դատական իշխանութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ սեղանաւորական հրապարակները խիստ հսկողութեան տակ են եւ անմիջական գործողութիւն պիտի կատարուի, եթէ շահադիտական խաղեր սարքուին Ֆրանքին դէմ:

Աջակողմեան տարրերու գրգռութիւնը

Տիրող անորոշութենէն մեծապէս կ'օգտուին ազգայնական տարրերը: Հրեղէն Խաչը եւ Ազգային կամաւորներու միութիւնը հետեւեալ ազդը փակցուցին Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ.

— Պետութեան սնտուկները պարապ են: Խաղաղութիւնը անստոյգ է: Ժողովուրդը աշխատանք եւ հաց կ'ուզէ: Կառավարութիւն մը կը համարձակի ըսել խորհրդարանին,— Մենք կը պայքարինք շահադէտներուն դէմ, թոյլ տուէք որ աշխատինք: Եւ, քանի չորս ժամ չանցած, կը տապալի: Յեղափոխականներ ձախէ եւ աջէ, սուրուկներ Միջազգայիններու, դրամատէր կամ մարքսեան, քաղաքացիական պատերազմ կը պատրաստէք. կանգ առէք»:

⁂ Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը ժողով մը սարքեց, «ընդդէմ սնանկութեան եւ քաղաքացիական պատերազմի»:

⁂ Երկու հարիւր արքայականներ (Աքսիօն Ֆրանսէզ) ցոյց մը կատարեցին Օփերայի հրապարակին վրայ, բուռն բացագանչութիւններ արձակելով: Մէկ մասը 3 խումբերու բաժնուելով, գնաց «Փըթի Ժուռնալ»ի խմբագրատան եւ Ազատ Որմնադիրներու շէնքին առջեւ եւ ցոյցեր կատարեց: Բազմաթիւ ապակիներ խորտակուեցան արձակուած քարերէն:

Պ. Մաքտոնըլտ կը քաշուի այսօր

Պ. Մաքտոնըլտ, որ վեց տարիէ ի վեր կը վարէ Անգլիոյ վարչապետութիւնը, երէկ վերջին անգամ ըլլալով նախագահեց նախարարական խորհուրդին: Այսօր պիտի ներկայանայ Թագաւորին, իր պաշտօնական հրաժարականը մատուցանելու համար, յանձնարարելով Պ. Պոլտուինի վստահիլ նոր դահլիճին կազմութիւնը: Պ. Պոլտուինի գործը դժուար չպիտի ըլլայ, որովհետեւ ինքն ալ կուսակից է ազգային դահլիճին պահպանման, կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններով:

Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Պ. Իտընի, որ վերջերս այնքան գործօն դեր կատարեց միջազգային բանակցութեանց մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ, Հայկ Պավլեան անուն երիտասարդ մը Նահրի կամուրջին վրայէն ինքզինքը վար նետած է, անձնասպան ըլլալու համար: Հոն գտնուող Հայեր, շուտով կը փութան եւ իրական մահուընէ կ'ազատեն Հայկը, որ վէրքեր ստացած էր մարմնին զանազան մասերուն վրայ: Հայկ, 35 տարեկան, երկար ատենէ ի վեր անգործ մնացած էր եւ թշուառ վիճակ մը ունէր, կը գրեն տեղական թերթերը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ազգայնականներու եւ հովանաւոր պետութեան միջեւ պիտի սկսին նոր բանակցութիւններ, համաձայնութեան մը գալու համար:

Համաձայն առնուած լուրերու, Սուրիոյ երեսփ. ժողովի կախակայումը պիտի վերցուի անմիջապէս եւ պիտի ընտրուի նոր դահլիճ մը, դաշնագրին շուրջ բանակցութիւններ վարելու համար:

Այս փոփոխութիւնները պիտի կատարուին յուլիսին:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մը համաձայն, 250 միլիոն քուրոնի վարկ պիտի բացուի Մոսկուայի, ապրանք գնելու համար: Պայմանաժամ նշանակուած է հինգ տարի:

70,000 հոգի ցոյց մը կատարեցին Փրակայի մէջ, ապրուստի սղութեան դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՅԱՆՈՒՆ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր» թերթը վերջերս հաղորդեց ցնցող լուր մը։ Թիֆլիսի կուսակցական ժողովի մը մէջ, Հայկոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանջեանը յայտարարած է, թէ Հայաստանի մէջ երեւան հանուած է դաւադրական նոր շարժում մը, որ կը ձգտէր Խ. Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն եւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութենէն։

Կը թուի թէ ամերիկեան թղթակիցը շփոթութեան է մատնուած։ Երեւի խօսքը կը վերաբերի Երեւանի մէջ շրջանային քարտուղարներու ժողովին առջեւ Խանջեանի բրած յայտարարութեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պաշտօնանկութենէն վերջը։ Այդ ճառին «որոշ» մասերը արտատպուած են Թիֆլիսի «Զարեա Վաստոկա»ի մէջ, ուրկէ եւ կը քաղէ իր տեղեկութիւնները «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր»ը։

Սակայն, այս փոքրիկ վրիպումը չի նուազեցներ լուրին արժէքը։ Կարեւորն այն է, որ այդպիսի յայտարարութիւն եղած է, Երեւան ըլլայ թէ Թիֆլիս։ Խանջեանի կողմէ եղած մերկացումը ցոյց կուտայ, որ Հայաստանի համայնավարներն այնքան ալ գոհ չեն Թիֆլիսէն ու Մոսկուայէն եւ կը ձգտին վերահաստատել Խ. Հայաստանի պետական անկախութիւնը։

Առաջին անգամ չէ, որ երկրի մէջ յառաջ կուգան այսպիսի տրամադրութիւններ։ Անկախութեան ձգտումը միշտ ալ վառ է մնացած ժողովրդի մէջ եւ բազմաթիւ անգամներ ականաւոր համայնավարներ, այս կամ այն ձեւով, եղած են արտայայտիչը զանգուածային տրամադրութեանց։ Սակայն, վերջին տարիներս խորհ. մամուլը սովորութիւն է դարձուցած այդ մասին քար լռութիւն պահել եւ շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ խօսք կը փախցնեն, այն ալ իրենց աչքի զարնող ընկեր մը հարուածելու համար։

Այդպէս եղաւ նաեւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պարագային։ Տարիներ տեւող ներքին պայքարի մասին ոչ մէկ խօսք չըսուեցաւ. մինչեւ վերջն ալ ան մնաց իր պաշտօնի գլուխը եւ միայն իր տապալումէն վերջ որոշ բաներ յայտնի եղան։ Մնացածը պէտք է ենթադրել. այն ալ չսխալելու համար, անհրաժեշտ է օրը օրին հետեւիլ խորհրդային մամուլին եւ քաջատեղեակ մնալ խորհրդային աշխարհի ներքին կեանքին։

Արդ, ուսումնասիրելով խորհրդահայ կեանքի 15 տարիներու պատմութիւնը, մենք կը տեսնենք, որ Խ. Հայաստանի պետական անկախութիւնը պաշտպանելու փորձեր միշտ ալ եղած են։ Եւ ամէն անգամ ալ այդ ձգտումը խեղդուած է իր սաղմին մէջ։

X

1920 դեկտ. 2ին, երբ Հայաստանն ընդունեց խորհրդային վարչաձեւ, կը կոչուէր Հայաստանի խորհրդային անկախ Հանրապետութիւն։ Խ. Հայաստանը հաւասարազօր կողմ կը նըկատուէր եւ իբրեւ այդպիսին կը յարաբերէր խորհրդային միւս երկիրներու հետ։ Սակայն, անկախութիւնը ձեւական էր եւ երեւութական, որովհետեւ ամբողջ 14 ամիսներ Խ. Հայաստանը սեփական սահմանադրութիւն չունէր եւ կ'առաջնորդուէր Խ. Ռուսաստանի մէջ հրատարակուած հրամանագիրներով ու որոշումներով։ Միայն Խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ էր, որ ընդունուեցաւ Խ. Հայաստանի սահմանադրութիւնը (1922 յունուար 30)։

Սակայն, մինչեւ սահմանադրութեան ընդունուիլը, Խ. Հայաստանը կորսնցուցած էր իր անկախութիւնը բնորոշող երկու կարեւոր ազդակները.—

1921 սեպտ. 30ին, Խ. Հայաստանի եւ Խ. Ռուսաստանի միջեւ կը ստորագրուի դաշնագիր մը, որով Հայաստանի ելմտական կեանքի տնօրինումը կը յանձնուի Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութեան։

Իսկ 1922 փետր. 22ին Մոսկուայի մէջ կնքուած պայմանագրի մը համաձայն, Խ. Հայաստան կը հրաժարի արտաքին քաղաքականութիւն վարելու իրաւունքէն, իր դատին պաշտպանութիւնը յանձնելով Խ. Ռուսաստանին։

Իրականին մէջ, Հայաստանն այլ եւս պաշտպանուելիք դատ չունէր, որովհետեւ իբրեւ խորհրդային անկախ հանրապետութիւն, 1921 հոկտ. 13ին, Ռուսաստանի ճնշման տակ, ստորագրած էր Կարսի հայ-թրքական հաշտութեան բարեկամական դաշինքը, որ միայն կրկնութիւնն էր Մոսկուայի 1921 մարտ 16ի ռուս-թրքական դաշնագրին։

1922 մարտ 11-12ին, Վրաստան, Ատրպէյջան եւ Հայաստան, իբրեւ իրաւահաւասար անդամներ միանալով, կը կազմեն Անդրկովկասեան Խորհրդային Անկախ Հանրապետութիւններու Դաշնակցութիւնը։ Իսկ նոյն տարուան դեկտ. 13ին կը կազմուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր գոյութիւնը։

1922 դեկտ. 30ին կ'որոշուի կազմել Խորհրդային Հանրապետութիւններու Միութիւն, որ սակայն կ'իրականանայ երկու տարի վերջը։ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը կը դառնայ Խորհ. Միութիւնը կազմող եօթը հանրապետութիւններէն մէկը եւ Խ. Հայաստանը անոր մէկ մասնիկը։ Այսպիսով, Թիֆլիսը պատնէշ կը կանգնի Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ։

Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը կը կազմուի խաղաղութեան, հաւասարութեան, ապահովութեան եւ տնտեսական վերելքի առաջադրանքներով։

Համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութեան, Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնն անխախտ կը պահէ իրեն մաս կազմող իւրաքանչիւր հանրապետութեան անկախ իրաւունքները.— Հաւասարութիւն։

Առանց Դաշնակցութեան (ֆետերացիա), անհնարին կը համարուէր Անդրկովկասի սահմանները պաշտպանել արտաքին թշնամիներէ.— Ապահովութիւն։

Դաշնակցութիւնն անհրաժեշտ էր Անդրկովկասի ներքին թշնամիներու դէմ պայքարելու տեսակէտէն.— Խաղաղութիւն։

Տնտեսական առումով, Անդրկովկասը կը կազմէր մէկ միաւոր եւ, ըստ համայնավարներու կարծիքին, առանց դաշնակցային պետութեան, առանձին հանրապետութիւնները տնտեսական յառաջդիմութիւն չէին կրնար ունենալ.— Տնտեսական վերելք։

Անդրկովկասեան դաշնակցութեան ամէնէն ջերմ սատարողները կը հանդիսանային Հայերը։ Իսկ ամէնէն կատաղի ընդդիմադիրները՝ Վրացիները։ Աւելի կրաւորական դիրք ունէին Ատրպէյջանցիները։

Ատրպէյջանի եւ Վրաստանի համեմատութեամբ, Հայաստանը շատ աղքատ էր ու տնտեսապէս յետամնաց։ Հայ համայնավարները կը յուսային, որ միանալով իրենց զօրաւոր դրացիներուն, Հայաստանը բարգաւաճելու աւելի լայն հնարաւորութիւններ պիտի ունենայ։ Ատոր հակառակ, հարուստ եւ ուժեղ Վրաստանը չէր ուզեր աղքատ դրացին իր շալակն առնել եւ ամէն գնով կը ջանար պահպանել երկրի անկախութիւնը։ Մոսկուան գործօն միջամտութիւն ցոյց տուաւ եւ յաղթանակեց Հայերու տեսակէտը։ Ստեղծուեցաւ Անդրկ. Խորհ. Դաշնակցութիւնը։

Սկզբնական շրջանին Հայերը գոհ էին ստեղծուած կացութենէն։ Մանաւանդ որ հայ համայնավարները ղեկավար դեր կը կատարէին Անդրկովկասի մէջ (Միասնիկեան, Լուկաշին եւ ուրիշներ)։ Սակայն, տարբեր վիճակ յառաջ եկաւ, երբ 1925ին համայնավարները ձեռնարկեցին շինարարական եւ կառուցողական աշխատանքներու։ Նախ, Վրացիները միանալով Ատրպէյջանցիներուն, յաջողեցան ղեկավար դիրքերէն քշել Հայերը եւ իրենց ձեռքը կեդրոնացնել կառավարական եւ կուսակցական բարձր պաշտօնները։ Եւ ապա, աստիճանաբար, տնտեսական իրաւազրկման ու անտեսման ենթարկուեցաւ Հայաստանը։ Մանաւանդ որ, անդրկովկասեան ժողովրդական տնտեսութեան եւ անոր առանձին ճիւղերու սկզբունքի եւ ընդհանուր ծրագրի որոշողը կը հանդիսանար Անդրկ. Դաշնակցային կառավարութիւնը, որու վճիռները պարտադիր էին եւ են Հայաստանի համար։

Թէեւ Անդրկովկ. Դաշնակցութիւնը կազմուեցաւ հաւասարութեան նշանաբանի տակ, բայց առաջին օրէն իսկ սահմաններու անարդար բաժանում տեղի ունեցաւ։ Հայաբնակ Ախալքալաքը մնաց Վրաստանի սահմաններու մէջ, իսկ հայկական Ղարաբաղն ու հայապատկան Նախիջեւանը մնացին Ատրպէյջանի տիրապետութեան տակ։ Նոյն անհաւասարութիւնը նաեւ տնտեսական մարզին մէջ։

Հայաստանի արօտավայրերը 56 տոկոսի կ'օգտագործուէին Ատրպէյջանցի վաչկատուններու կողմէ։ 13 տարիներու ընթացքին Հայաստանի մէջ չհաստատուեցաւ Անդրկովկասեան չափանիշով արժէք ներկայացնող որ եւ է հիմնարկութիւն։ Երեւանի մէջ միայն հիմնուեցաւ անասնաբուժական ուսումնարան մը, այն ալ 1-2 տարի միայն գոյութիւն ունեցաւ, որովհետեւ Թիֆլիսի որոշումով ամէն հանրապետութիւն իր առանձին անասնաբուժական վարժարանը ունեցաւ։ Միայն անցեալ տարի էր, որ Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ արհեստական ձգախէժի գործարանը որ համամիութենական նշանակութիւն ունի։ Այդ յաջողութիւնը շահեցան Հայերը Մոսկուային ապաւինելով։ Բացի ատկէ՝ Անդրկովկասի համար ընդհանուր տնտեսական ծրագիր կազմած ատեն, Թիֆլիս երբեք նկատի չէր առներ Հայաստանի շահերը։ Այս վերջին պարագան աւելի շեշտուեցաւ, երբ ձեռնարկեցին հնգամեայ ծրագիրներուն։

Անդրկով. Դաշնակցութեան մէջ տիրապետող անարդար ու անհաւասար քաղաքականութիւնն է պատճառը, որ Հայաստանի մէջ յաճախ բողոքի ու դժգոհութեան արտայայտութիւններ կը լսուին։

Նախ եւ առաջ դժգոհ էին Հայաստանէն անջատուած երկրամասերու համայնավարները, որոնք կը ձգտէին Խ. Հայաստանի մաս կազմել։ Այսպէս, Ախալքալաքի խորհուրդներու համագումարը կ'որոշէ միանալ Հայաստանին։ Իսկ 1925ին Ախալքալաքի ժողովուրդը կ'ըմբոստանայ վրաց իշխանութեան դէմ, պատգամաւորութիւն ուղարկելով Երեւան, խնդրելու Հայաստանի խորհ. կառավարութենէն իր տիրապետութեան տակ առնել Ախալքալաքը։ Հետեւանքը՝ մերժում, բանտարկութիւն եւ աքսոր։

Նոյն ձգտումները կը տեսնենք նաեւ Ղարաբաղի մէջ։ Այստեղ շարժումը լայն ծաւալ առաւ 1927–30 թուականներուն։ Բագուի «Կոմունիստ» հայերէն թերթը 1928 յուլիս 12ին կը գրէր. — «ազգայնամոլ ագիտացիան տարածւում է Ախալքալաքում, Գեանջայում եւ ինքնավար Ղարաբաղում»։ Հետեւանքը՝ Ղարաբաղի կառավարութեան նախագահ՝ Արմենակ Կարագէօզեանի պաշտօնանկութիւնը եւ շարք մը պատասխանատու հայ համայնավարներու աքսորը։

Հայաստանի կարգ մը հայ համայնավարներն ալ ուժ կուտային Ախալքալաքի եւ Ղարաբաղի ազգային շարժումներուն։ Հայկոմկուսի քարտուղարներէն Հայկազ Կոստանեանը 1928ին կը յայտարարէր՝ «մենք պէտք է անկեղծօրէն յայտարարենք, որ այս բոլէն էլ մեր կուսակցութեան որոշ անդամներ արտայայտում են նացիոնալիստական տենդէնցներ եւ դնում են Ղարսի, Ախալքալաքի, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի խնդիր» («Խ. Հ.» թիւ 167)։

Մինչ այսօր ալ այդպիսի տրամադրութիւններ կը նկատուին հայ համայնավարներու մէջ։ Որովհետեւ, երբ Խանջեանները յաճախ կը յայտարարեն, թէ կուսակցական որոշ շըրջանակներ Դաշնակցական մտայնութեան ազդեցութեան տակ կը գտնուին, այդ կը նշանակէ, որ անոնք սահմաններու խնդիր կը յարուցանեն։

Աւելի շեշտուած երեւան կուգայ հայ համայնավարներու դժգոհութիւնը տնտեսական գետնի վրայ։

Այսպէս, Խ. Հայաստանի վարչապետներէն՝ Սաքօ Համբարձումեան Անդրկովկասի կենտգործկոմի ժողովին մէջ կը բողոքէր որ հայկական արօտավայրերու խոշոր մասը տրամադրուած են Ատրպէյջանին (1926 յունուար)։ Նոյն բողոքը տարբեր առիթներով կ'արտայայտէ նաեւ Կասեանը։ Առաջինը պաշտօնանկ կ'ըլլայ, երկրորդը կը քշուի Հայաստանէն։

1927–28 Խ. Հայաստանի ղեկավարութիւնը կը բողոքէ երկրի տնտեսական սարկացման դէմ եւ կը պահանջէ, որ Հայաստանի տնտեսութիւնը կազմակերպուի համաձայն տեղական պայմաններուն եւ շահերու (փակ տնտեսութիւն)։ Ընդդիմադիր ղեկավարութիւնը, Աշոտ Յովհաննիսեանի գլխաւորութեամբ, կ'արտաքսուի Հայաստանէն։

Համայնավար Մարենգրնեանի մէջ հրատարակուած «Հայկական ամենովիխականութեան դէմքը» գրքի մէջ (1928, էջ 51) կը գրէ.— «Մեր մի շարք պատասխանատու ընկերներն անմխիթար են համարում, որ Անդրկովկասի հանրապետութիւնների մէջ էկոնոմիկայի բնագաւառում անհաւասարութիւն գոյութիւն ունի»։

Խ. Հայաստանի առեւտրական գործավար Մարտիրոսեանը գինով վիճակի մէջ կը յայտարարէ.

— «Մոսկուան ամէն ինչ վերցրել է իր ըոի մէջ, իսկ մենք ինչպէս ծառաներ կատարում ենք նրա ցուցմունքներն ու կարգադրութիւնները։ Անպիտան Վրացիներն ամէն ինչ վերցրել են իրենց ձեռքը, կատարում են իրենց սօս շինարարութիւն, իսկ Հայերին ամէն տեղ խոչընդոտ են հանդիսանում» («Խ. Հ.» 1933 յունուար 17)։

Այժմ Մարտիրոսեանի հետքն իսկ կորսուած է...

Լուկաշին, Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ ուրիշ անուանի համայնավարներ նոյնպէս զոհ գացին Հայաստանի արդար իրաւունքները պաշտպանելու պայքարի ընթացքին։ Սակայն, ինչպէս կ'երեւի Խանջեանի վերջին յայտնութենէն, պայքարի ոգին չէ մեռած եւ դեռ կը գտնուին արի համայնավարներ, որոնք կը շարունակեն ընդդիմանալ Վրաց-Ատրպէյջանեան գերիշխանութեան դէմ։ Ահա թէ ինչ կ'ըսէր Խանջեանը շաբաթներ առաջ.—

— «Փորձեր են կատարում Անդրկովկասի եղբայրական ազգութիւնների միջեւ անվստահութեան սերմեր ցանել, Անդրկովկասի՝ որպէս ամբողջի՝ եւ նրա մէջ մտնող առանձին հանրապետութիւնների շահերին հակադիր ներկայացնելով Խոր. Հայաստանի շահերը»...

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ
ՃԱՌԸ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իրաւ է թէ այսպէս երջանիկ եղաւ մեր մանկութիւնը։ Մինչեւ 1885-89 թուականը յոյսի եւ ազատութեան յուռթի դաշտ մը կը մշակուէր Պոլսոյ ու գաւառները, լայնալիր աշխատանքի բեղուն շրջան մը. գրական եւ ուսուցչական գործունէութեան եռուզեռ մը. առանձին հայկական անաղարտ մշակոյթի սերմնարան մը, անաղարտ մանկական հոգիներուն վրայ կը թռչէին ո՛վ ի՛նչ անոյշ հովն ու բոյրը ծաղկին, ազատ թռչնիկին գեղգեղը, որոնք քերթողին սիրտը փոխադրուած էին հայրենի հեռաւոր բուրաստանէն։ Կարծես թէ այլ եւս երազ ըլլալէ դադրած էր մեզի համար հայրենաբաղձ ողբերգութիւնը, եւ մեր սիրտերուն խորը իրականութիւնն էր որ կը մարակէր մեր ամէնուս գործունէութիւնը դէպի Մասեաց Ազատն։

Սահմանադրական երգերը սլացիկ շեշտ մը ունէին դէպի անկախութեան ամպերը, որոնք ծուէն ծուէն կը գըլուէին յոյսի ճաճանչներուն տակ։ Ու մեր մանկական խորհուրդները կը դադրէին միմիայն ըլլալէ, երբ մեր դասախարակին ճպոտին ներքեւ մեր ձայնը ողբագին կը ղօղղոր «Անի քաղաք նստեր կուլայ, չկայ բող մի՛ լա, մի՛ լա». ու մամիկները ակութին դէմ իրենց գլխի հակումներով շեշտ կուտային իրենց պզտիկներուն բոցին։

Ու այս ամէնը երբ տակաւին Հայը դիւանագէտ չէր, քաղաքագէտ չէր, այլ հայրենի սէրը ունէր միայն, որով կ'արծարծուէր ճշմարիտ դիւանագէտը, ճշմարիտ քաղաքագէտը։ Հայկեան-Բելեան դիցամարտին մէջ հայորդիներուն լայնալիճերէն նետը թերեւս չէր սուրար այնքան արագ եւ ուժգին, որքան 1848ի ֆրանսական յեղափոխութեան ճառագայթը սուրաց Թուրքիոյ Հայոց մութին մէջ եւ ազատութեան բնատոհմիկ խանդը փոխադրեց սահմանադրական իրաւունքներու պահանջին։

Դէպքերը պէտք է տեսնել իրենց ժամանակներուն արժէքով եւ ոչ թէ ներկայ ինքնասպան խոհեմութիւններու սառնարանէն։

Վերջին եօթանասնամեակին մէջ կ'ամփոփուի ամէն ինչ որ հսկայական ճիգի արդիւնք է մեր մէջ համեմատութիւնները պահելով։ Այս տասնամեակներուն ոգիները երբ ճակատագրականօրէն կը տեղափոխուին տախտակին վարի աստիճաններուն վրայ, ուրախառիթ է որ նոր սերունդ մը, հակառակ բուռն ցնցումներու պատճառած յուսալքումներուն, կ'ուռճանայ թէ՛ արտասահմանի եւ թէ մայր երկրին մէջ։ Տարերային ճշմարտութիւն մըն է որ դարաւոր տառապանքներէն եւ մանաւանդ վերջին միջազգային անօրպայ վերաբերմունքէն վերջ պիտի ծնէր հերոսական ճիգ մը, մեր նախորդ ճիգերուն դէմ ցոյց տրուած խելայեղ խարդախութենէն վերջ՝ նոր սերունդին մէջ պիտի վառի անշէջ կրակը վրէժի եւ ինքնամփոփումի։ Արդիւնքը նո՛յն է, ըլլայ արտասահմանի մէջ, ըլլայ հոն ուր հիմա ազգային սիրտը կը բաբախէ։

Ազատականութի՛ւն, ո՞ւր, կ'աղաչեմ, կը գտնուի այս առաքինազարդ վաճառքը։ Ազատականութիւնը հիմա ամէնէն յառաջացած ազգերուն մէջ իսկ լուսամիտ ու միանգամայն յամառ պահպանողականութիւն է ազգային սահմաններուն, ազգային կեանքին, աւանդութիւններուն, ազգային ամէն տեսակ քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն, ազգային դրամին, ազգային ելեւմուտքին։ Ու երբ հիմա կը թոյլատրէք որ համարձակիմ իմ յիսնամեակիս համառօտ պատկերը գծել այսպէս ու դասերը հաղորդել պահիկ մը հլու եւ անշահախնդիր անկեղծութեամբ, ի՛նչ բան աւելի վայելուչ է ինծի քան յիշատակել մեծագոյն դէմքերը անոնց, որոնց իտէալը, ուրիշին չվնասելու ազատականութեամբ, կը կայանար ինքնուրոյն կառոյցքը սեփական արժանիքով եւ բարեշրջութեամբ յառաջացնելու պահպանողականութեան մէջ։ Այո՛, այսպէս էր իտէալը ԺԹ. դարու մեր ականաւոր անձնաւորութիւններուն՝ իրենց գործունէութեան սահմաններու մէջ, եւ քանիերորդ դարու սերունդը նախորդին նոյն իտէալին հետեւեցաւ հաւատարմութեամբ, եւ գործեց աւելի բուռն, աւելի յանդուգն։ Պատրանքի բոլոր ստուերները մթագնեցին իր բողոքները, բայց կ'ապրի սերունդը, խնդիր չէ թէ կոտորակուած, բայց կ'ապրի այն ուժգնութեամբ, ինչ ուժգնութեամբ որ ժամանակին երկաթեայ Պատրիարքը Իզմիրլեան Պատրիարքարանին մէջ Սըր Ֆիլիփ Քըրրիի ոչ տաք ոչ պաղ յայտարարութիւններուն պատասխանեց.— Մենք ապրիլ կ'ուզենք, աչքերը այնքան խոշոր բացած որ իբրեւ ուրուականի մը տպաւորութեան տակ սասանեցաւ բրիտանական կայսրութեան մեծ ներկայացուցիչը, որ այլ եւս չհամարձակեցաւ բերանը բանալ եւ խօսնար-

ԼԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Միրագեաններու եւ Հաւլորու Ս. Կարապետ վանքի շնորհիւ Քիւրտերը դարձած էին «հայասէր»ներ։ Եւ ատոր համար էր, որ մեծ եղեռնի օրերուն Տէրսիմի մէջ ապաստանեցան բազմաթիւ Հայեր եւ Մուրատի կազմած «Մէկ Հայ, մէկ ոսկի» ֆոնտին շնորհիւ սկսան մաս-մաս ազատուիլ։

Տէրսիմցիներու լեզուն կատարեալ խառնուրդ մըն է պարսկերէնի, քրտերէնի (կուրմանճ), թուրքերէնի, արաբերէնի, հայերէնի եւ մանաւանդ զազայերէնի (տըմլի), որ իրենց լեզուի երեք-չորրորդ մասը կը կազմէ։ Իւրաքանչիւր ցեղ ունի իր գաւառաբարբառը, որ տեղ-տեղ հասկնալի, տեղ-տեղ ալ բոլորովին անհասկնալի է։ Իրենց «պետական» լեզուն տըմլին է։ Կրօնով նոյնպէս իրարմէ կը տարբերին։ Անոնց մէջ կարելի է գտնել մահմետականութեան եւ քրիստոնէութեան բոլոր աղանդները, մանաւանդ հին մազդեզականութեան եւ մոխրապաշտութեան մնացորդներ, հեթանոսական անտի պաշտամունքներ ու հաւատալիքներ։ Տեսակ մը խառնուրդ ու համադրութիւն՝ բոլոր կրօններու։

Ի՞նչ ծագում ունին Տէրսիմցիները։ Կնճռոտ եւ ուսումնասիրութեան կարօտ հարց մըն է։ Պարսկակա՞ն, պարթեւակա՞ն թէ մարական, դժուար է ճշդել։ Տէրսիմցիներու մէջ աւանդաբար կ'ապրի այն կարծիքը թէ՝ իրենց նախահայրերը Հայեր են եւ ուրեմն հայկական ծագում ունին։ Բայց որ եւ է պատմական վաւերագիր չկայ այդ մասին։ Անոնք մէկ կողմէն կ'ընդունին թլփատութիւնը, միւս կողմէն ուխտի կ'երթան հայկական վանքերը եւ խաչ ու Աւետարան կը համբուրեն, իրենց սէյիդներու եւ տէտէներու (հոգեւորականներ) առաջնորդութեամբ։ Բացի ատկէ, կը պաշտեն նաեւ արեւը, լուսինը, աստղերը, արշալոյսն ու վերջալոյսը եւ օդի զանազան երեւոյթները։

Տէրսիմցիները ունին անգիր բազմաթիւ ժողովրդական բանահիւսութիւններ, ինչպէս առ հասարակ բոլոր Քիւրտերը։ Երգեր, ողբերգութիւններ եւ մանաւանդ դիւցազներգութիւններ, շրջան կ'ընեն երկրէ երկիր, բերնէ բերան։

Տէրսիմցիներու ֆիզիքական յատկութիւններն են բարձրահասակ, «դէմքերնին թուխ, մորթերնին դեղնագոյն, գեր ու կոպիտ կազմուածքով։ Կանանց մորթը քիչ մը աւելի ճերմակ է, կազմուածքը՝ նուրբ, փոքր ինչ նիհար, եւ ոսկրային դրութիւնը զարգացած։ Դիմագծութիւններն են արտայայտիչ ու համակրելի, աչքերնին՝ խոշոր, սեւ ու հայկական աչքեր. նայուածքնին՝ խելացի, բարի ու գիտակցական, հասունութեամբ լեցուն. ոմանց աչքերու ճերմկուցը կարմիր, արեան գոյնով եւ նայուածքը՝ դաժան։ Քիթերնին՝ արծուային, բերանները՝ մեծ, շրթունքները՝ կարմիր ու զարգացած եւ վարի շրթունքը վերինէն աւելի բարձր, ծնօտները՝ ընդհանրապէս ուղիղ իրարու վրայ դրուած, ակռաները՝ խիտ ու միջակ մեծութեամբ, դունչերնին՝ աւելի բարեձեւ կամ կլոր, մազերնին՝ երկար, խիտ ու սեւ-սեւ, կուրծքերնին եւ թիկունքնին՝ լայն ու խիտ զարգացած, ճակատները՝ բաց, վզները՝ հաստ, ծնօտները՝ փոքր ինչ կլոր։ Ոտքերուն եւ ձեռքերուն թաթերն ու մատերը՝ խոշոր ու առնական»։ (Տես Անդրանիկի «Տէրսիմ», էջ 172–173)։

Տէրսիմցիները առհասարակ վեհանձն ու մեծահոգի են, մերթ նախանձոտ, խիստ վրէժխնդիր, քաջ եւ յանդուգն։ Իրենց իտէալն է կարիճ ըլլալ, կռիւ ու վտանգ սիրել։ Մեծ յարգանք կը տածեն կիներու եւ նշանուած երիտասարդներու հանդէպ։ Տղամարդութեան վայել չեն նկատեր կնոջ վրայ ձեռք բարձրացնել։ Տէրսիմցի կիները նոյնքան քաջ կռուողներ են, որքան այրերը։

Այժմ, ամբողջական գաղափար մը տալու համար, տանք արդի պատկերը, քաղելով Երզնկայի քէմալական իշխանութեան կատարած մարդահամարի տուեալներէն։

Քէմալական իշխանութիւնը Երզնկան վերածած է նահանգի հետեւեալ սանճաքներով,— Երզնկա, Ռէֆահիէ, Քեմախ, Խուզուչայ, Փլիւմէր եւ Քըղի։ Համաձայն վարչական այս նոր բաժանման՝ Երզնկայի կուսակալութիւնն ունի 13.476 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 144.919 բնակչութիւն։ Ուրեմն իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրի վրայ կ'իյնայ 1.07 մարդ... Կատարեալ ամայութիւն...

Նահանգի քրտական բնակչութեան թիւն է 66.635, որմէ 33.122 կին, 33.513 այր։ Իսկ Թուրքերու թիւն է 78.090, որմէ 40.439 կին, 37.651 այր։ Կան նաեւ աննշան թիւով Չէրքէզներ(*)։

Երզնկայի կուսակալութեան ենթակայ Տէրսիմի Քիւրտերու վիճակագրական պատկերն է.—

Խօզաթի գաւառին մէջ՝ 10.716 հոգի, Օվաճըղի մէջ՝ 5208, Նազըմիէի՝ 6146, Մեծկերտ՝ 21.791։ Ընդամէնը 43.861 հոգի։ Տէրսիմի մէկ մասը կցուած է Կարինի, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի նահանգին։

Թուրքիոյ քրտական աւազաններն են Վասպուրականի եւ Բայազիտի շրջանը, իբրեւ Ջէլալիներու կեդրոնավայր, Քղին եւ շրջակայքը՝ Հայստաբանցիներու, Մէրտին եւ Տիարպէքիր՝ Միլլիներու, Էրզրում-Երզնկան՝ Տէրսիմցիներու եւ Շատիլցիներու (Sadilli)։

Մեր նիւթէն դուրս է վերոյիշեալ շրջաններու Քիւրտերու մասին խօսիլ։ Մեզ կը հետաքրքրէ Երզնկայի քրտութիւնը, որ հայկական տիրապետութեան դէմ անհամար խոչընդոտներ յարոյց։

Երզնկայի նահանգի Քիւրտերը բաժնուած են բազմաթիւ ցեղերու՝ շուրջ 61։ Համեմատաբար փոքր ու երկրորդական ցեղերը կ'ենթարկուին աւելի հզօրներուն։ Ունին երկու մեծ ցեղապետութիւն,— Շէյխ-Հասանցիներու եւ Տէրսիմցիներու։ Շէյխ-Հասանցիները բաժնուած են 24 ցեղերու, իսկ Տէրսիմցիները՝ 32։ Առաջիններու կարեւոր ցեղախումբերն են Քէօշէլ-ուշաղի, Պալ-ուշաղի, Լաչին-ուշաղի, Կիւլապի-ուշաղի, Շամ-ուշաղի, Մազումա-ուշաղի, Պահթիար-ուշաղի, Տըման-ուշաղի եւ ուրիշներ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(11)

(*) Տես Ali Kemali (Երզնկայի կուսակալ) «Erzencan», 1932, տեղագրական եւ ազգագրական հետաքրքրական աշխատութիւնը։

...ընելով մեծ պատրիարքին ու ապա դժբախտ կաթողիկոսին՝ մէկնելու պատկառանքով իր հետեւորդներով:

Նոյն բնազդական ապաստանը հիմակ ալ, նոր սերունդին բերնով — Անիրաւեալներս կ'ուզենք ապրի՛լ: Կը հետեւինք մեր լեզուին, իրողութիւնները կը թուինք ընդունիլ յաճախ անայլայլ, բայց ... կ'ուզենք ապրիլ, եւ այս է էականը:

Եթէ պահպանողականը ա՛յն է որ իր արդի իրականութեան մէջ եւ իր անպարով պահէ բնիկ տոհմին յատկանիշները, որ քամահէ օտարացումի ամէն ամպ ու թափ, որ քարքարուտներու մէջ իսկ պահէ իր վայրի ծաղկի կոկոնը, ես հիմա կը դառնամ ձեզի, պահպանողական ըլլալ, մինչեւ ցմրուր քամելով իսկ այս անկեաց տարագրութեան խուշտանգումը, յոյսերով բեկբեկուն ճառագայթի մը մէջ: Այսպէս ապրեցան մեր նախնիք բոլոր օտարացեալ տարրերու մէջ, որոնք կործանեցան փճացան, բայց իրենք մնացին անկորուստ: Իրա՛ւ որ գերերկրային կարգ մը կայ, թերեւս անգրասանելեան, որ ժողովուրդներուն ճակատագիրը կը հիւէ ու կ'որոշէ: Ճակատագրական կը գտնեմ նոյն իսկ այս վերյիշումը ծառայութեան մը՝ որ իմ կողմէ մատուցուած է հին սերունդին, որ, աւա՜ղ, անցաւ ընդ հուր եւ ընդ սուր, որուն դատախարակութեան եւ ողջմտութեան մէջ գուցէ ունեցած ըլլանք մեր համեստ բաժինը այժմեան ապիկարներս:

Ցեղիս հանդէպ միջազգային անիրաւութիւնը վերջ գայրոյթը միշտ կրկնել կուտայ գոնէ հին իմաստուններուն այն խօսքը թէ առանց արդարութեան աշխարհի վրայ խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ, եւ չե՞նք տեսներ միթէ այսօր բովանդակ աշխարհի մէջ անարդար առերեւոյթ խաղաղութեան մը ցնցումները, երկրայութիւնները, եւ պատերազմներու նախօրեակի անհանգստութիւնները: Հակառակը դարմանք պիտի պատճառէր հին իմաստուններուն:

Եւ մենք կը յեղյեղենք միայն. Օրհնեա՛լ ըլլայ աստուածներուն կամքը, որ չնչին դէպքէ մը կրնան ցայտեցնել այնպիսի երեւոյթներ, որոնք թերեւս մեր սպասած արդարութեան յաղթանակը ապահովեն, այն յաղթանակը՝ որ պտուղը պիտի ըլլայ 70-80-90ական թուականներուն մեր դրական, ազգային, վիպական կեանքին, երբ ազատութեան խանդավառութեր կը յարդարուէր մարմարեայ պայծառութեամբ:

Քրքրելով աւերակները եօթնասնամեակին, կը գտնենք թէ ի՛նչ որդեր կը պճրտան հոն, ի՛նչ երակներ ու կըրակներ կը թխեն: Մենք այսպիսի օրերու համար չպատրաստուեցանք: Հիւրմիւզի եւ Բագրատունիի շունչը այս արդիւնքին համար չէր որ փչեց Աղբիւականի պատմական հովերուն հետ խառնուած: Միջերկրականի եւ Մարմարայի եղերքը, հեռաւոր Տաւրոսի եւ կեդրոնական Փոքր Ասիոյ հայակոյտ մարդկութիւնը լուսաւոր ճակատագրի արժանաւոր էր, երբ նկատի առնենք բարոյական, իմացական փարթամութիւնը, նիւթական ու ներքին բարօրութեան զուգահեռաբար: Եւ մտածեցէք կրկին թէ յուսալատար այդ սերունդը հալեցաւ չգոհացուած ցանկութիւններու հրաբորբոք գետին վրայ:

Մեր մէջ պատանի, երիտասարդ մընացած է միայն մեր յոյսը, մեր խանդը: Ճիշդ է միեւնոյն ատեն որ մեր գիտակցութեան նախնական տարրները կը թրթռային դիւանագիտութեան առասպելներով — եւրոպական սատալէը դէպի մօտաւոր արեւելք ուղղած էր ներկի ծեփով չքնադնկուած իր բիբերը, մինչ արտի դիւանագէտները արեւոգոյն զէմքով անանուն հայ աշուղներ հայրենակ վայրերու մէջ ժուռ գալով մեր բնավայրին կարօտը կ'եղերերգէին, ցնցոտիներով պատրուակած իրենց հոգիին չքեղ մեծութիւնը — Կռո՛ւնկ, ո՞ւստի կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ, կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս ... Զայլեր դիւանագիտութիւնը լքեց մեր պարապութիւնը եւ դօսացուց ցայն, եւ աշուղին երգը սակայն դամուած կը մնայ մեր միտքին մէջ, մեր անարին ուղեղին մէջ, իբրեւ արցունք մը մեր կացութեան վրայ, ինչպէս ցօղը մարգին վրայ: Վստահ եմ թէ այդ արցունքին, դառնութեան այդ հոսանուտին մէջէն պիտի բնձիւղի մեր ահնականկութիւնը, զոր Թուրքիոյ մէջ հայ լեզուն կ'երգէր նժոյգ ձի նստած, ալեհերը ուլորած եւ մեհարի, սմբակի թնդիւնը կ'արձակէր Րաֆֆիի արձակով եւ Գամառ — Քաթիպայի քերթուածով: Արաքս տակաւին իր խոնջերը կը շարունակէ, դէպի ծով հոսելու իր համբուն վրայ, զոր այնքան հրաշագործեցին Ահարոնեան քնարին թրթռումները: Պէշիկթաշլեանի, Դուրեանի բիւր ձայները, որոնք քիչ ատենէն խլացուցիչ արձագանգներ առաջ պիտի բերէին ուրիշ նոր սերունդի մը մէջ, որուն պարանցիկ երգիչը եղաւ Զօպանեան: Երկու սերունդներու գերագոյն մարտնչումի պահերը ապրելէ վերջ, տխուր բախտը այնպէս կամեցաւ որ երրորդ հալածական տեսնենք տարագիր աշխարհներու ծոցին մէջ, փոթորիկի բռնուած: Ի՞նչ սոսկում, եթէ չվաղվաղէ մեր ցանկութիւնը եւ այս երբորդը իր այգածաղիկ վառքին մէջ անօսրանայ, թօշնի, մոռցած իր Շնորհալին, որ ինքնին տիեզերական ցանկութիւն մը կ'արժէ, մոռցա՜ծ իր Նարեկացին, որ աստուածին կը յիշեցնէ իր գայրոյթը ամբարիշտներուն դէմ, մոռցած Ալիշանի յուշնկան, որ հայրենի հողրանքին վրաեւ կը սաւի կանթեղակերպ:

Ցուսանք որ այս աճաւոր տաժը չերկարաձգուիր մեր թշնամիին քրքիջներուն եւ մեր անուանեալ բարեկամներուն անտարբերութեան միջեւ, եւ մեր հաւատքին համաձայն ձեւ մը կ'առնէ այս աղէտքը, որ ի հարկէ դիւրաբորբոք ու փոթորկոտ կ'ընէ մեզ:

Մեր առած դաստիարակութեան հետեւանքով հայրենակիցներուս խիստ յառաջացած մասին հետ չենք կրնար ի հարկէ համաձայնութեան միեւնոյն գիծերուն վրայ գտնուիլ ազգապահպանումի գերագոյն նպատակին շուրջ: Մեր տղիտութիւնը այս առթիւ կը դաւէ մեզի, այն ատեն որ տակաւին անհրաժեշտ կը նկատենք մենք կրօնը, լեզուն, ընկալեալ սովորութիւնները կամ աւանդութիւնները եւ կը նկատենք նաեւ որ քաղաքականութիւնը դէպքերէ կը բաղկանայ աւելի, եւ որուն անհրաժեշտ չեն մտածումի ուժգնութիւն, հանճար:

Մեր կարծիքով նոր սերունդին դաստիարակութիւնը, եթէ մեր պաղարիւնը պարտաւորէ մեզ խորհիլ այդպիսի նիւթի մը մասին, պէտք է հանգչի հին, հնագոյն աւանդներուն վրայ, քանի չէ բիւրեղացած մեր ինքնուրոյն կացութիւնը:

Բոլոր ազգերը հիմա իրենց խորքով այսպէս կը յառաջանան, ձախակողմի հոսանքներուն հակառակ կամ նոյն իսկ անոնց ալ պատահական օժանդակութեամբ: Տարակոյս չունիմ արդէն որ նոյն իսկ մեր երկրին մէջ, ինչպէս աւելի կամ նուազ համախումբ շրջաններու մէջ, գուսպ լարեր կը կողկողին դէպի անցեալ խօսքը, մեր անկումի այս շրջանին մէջ յետամնա[illegible]:

Նորերը պէտք է անցնին հիներուն տեղ, դժուարին գեանիներու վրայ ախոյենութեան մարդանքներ ընելով:

Հայկական մարդկութիւնը լինելութեան նոր ժամանակամիջոցի մը մէջ կը գտնուի, եւ վստահ եմ որ խուշտանգուած նախորդ երկու սերունդներու յիշատակը առաջին խօսուն վկան պիտի ըլլայ նոր սերունդին համար, որպէսզի ան քարերէն ու փայտերէն նոր կեանք մը հիմնէ իրեն համար, միջանկեալ մը, մինչեւ որ իրեն կամ իր ալ սերունդին տրուի Հայկ Համաստեղութեան փոքրիկ աստղերէն մին մարդկային երկինքին կենդանակամարին վրայ, քանի որ դարերու երկարաձիգ չղթան գրեթէ անկարելի կը դարձնէ Հայուն համար վարժութիւնը որ ազգային գոյներու տակ խորշակահար ըլլան խաւլները:

Այս գերագոյն յառաջդիմութեան չեն զօրեր նոյն իսկ ամբարշտող ագերը: Տառապանքը միտքի մարդուն անհամեմատ մեծութիւնն է, չէ՞ որ մեծութիւն, համբաւ, հարստութիւն, նոյն իսկ մարմնական շնորհը կը բախին զանազան զրկումներէ:

Սխալ ենք դարձեալ շատ գրել, շատ երգել, շատ երկնել, արդեօք հակադրեցութի՞ւն տառապանքին. կամ ինչպէս կ'ըսէ վարժ պարտիզպան մը.— Վարդենիներէս գեղեցիկ ծաղիկներ ձեռք բերելու համար, կը ներեմ, կը տառապեցնեմ զանոնք: Կաթիլ մը ջուր միայն կուտամ անոնց ատեն ատեն, ճիշդ այնչափ միայն որ չհիւծին, չծուարին: Այս կերպով կը հակագդեն տառապանքին, հիանալի ծաղիկներ տալով ինծի:

Ու ես կը տեսնեմ արդէն մեր ծոցին մէջ այդ վարդերու բոյն ու բոյրը, ըլլա՛յ մայր երկրի, ըլլայ արտասահմանի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Անկախութեան տօնը Լիոնի մէջ

— o —

ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 2 յունիս (Յառաջ).— Եւ ահա տարի մըն ալ՝ մեր էն նուիրական տօնը — «Մայիսի 28»ը օտար հողի վրայ, անծանօթ ու անհրապոյր երկինքի տակ:

Շաբաթ երեկոյ է, յունիս մէկ: Այս երկնակամարին հագուագիւտ արեւոտ օրերէն մէկը: «Մայիս 28»ը պիտի տօնուի այս զուարթ օրով: Եւ ահա, ժամանակէն առաջ ժողովուրդը, մեծ ու փոքր, տարէց թէ երիտասարդ, իրենց հոգերը մէկ կողմ թողած՝ կը դիմեն դէպի սրահը:

Կուգան, չարան առ չարան իրենց ժպիտը խառնելու համար հասարակաց ժպիտին, յարգանքի, մեծարանքի բաժինը բերելու մեռած սուրբերուն, մեր ցեղին արիւարանց տղոց:

Վարը, մեծ դռնէն մինչեւ մուտքի դուռը, ուր կը ծածանի սրբազան եռագոյնը, երկու կողմի վրայ օրինակելի կարգապահութեամբ կանգնած են կարգադիր յանձնախումբի անդամները եւ հայ արիները: Ներսը, սրահին ճակատը Փրանսական, հայկական դրօշները, մէջտեղը Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը, գծուած մեր ընկեր Լեւոնի կողմէ (Սէն Թ'Էթիէն):

Օրուան նախագահ Պ. Ալեք. Կիւլպէնկեան հանդէսը բացուած կը հռչակէ «Մեր հայրենիք»ով զոր կը նըւագէ խումբ մը արուեստագէտներ: Ժողովուրդը յոտնկայս կ'ունկնդրէ նուագը եւ ինքնաբերաբար կը մասնակցի երգին:

Ու.... «Մեր հայրենիք»ը կ'երգուի խմբովին, խնկարոյր չարականի մը պէս քաղցր:

Պ. նախագահը համառօտակի պարզելով մայիս 28ի նախընթաց դէպքերը եւ ճակատագրական կռիւը, կը փառաբանէ մեռած թէ ողջ հերոսները:

Պ. Վ. Զանոբեան երգեց երկու գեղեցիկ կտորներ, — «Անուշին» եւ «Արօր Տատրակ»ը, Կոմիտաս վրդ.ի գործերէն: Պ. Փուրդէն Ցովհաննէսեան սրինգով նուագեց գեղեցիկ կըտոր մը: Ցայտնի կիթառիստ Պ. Զարեհ Մոսկոֆեան իր փրանսացի ընկերոջ հետ նուագեց անուշ եղանակ մը եւ հարկադրուեցան երկրորդ մը նըւագել: Այս անգամ նուագին երգով կ'ընկերակցէր երգիչ Արամ Աւետիսեանը: Պ. Ա. Հացագործեան յաջողութեամբ արտասանեց Ե. Զարենցի «Հայաստանին»ը, ընկ. Լեւոն Ալեմեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Արաքս»ը եւ Յ. Յակոբեան «Հերոս ընկերներ»ը: Փոքրիկ Գրրրքճեան ընկերակցութեամբ «Մայիս» ճաղին, պարեց կովկասեան պարեր: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: Եւ ահա մեր երգչուհին, Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեանը իր չնորհալի ձայնով առաջին անգամ մեզի երգեց, աւելի ճիշդ մեզ փոխադրեց մեր հայրենի աշխարհը, պտտցուց մեզ մեր երկրի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, եւ ապրեցուց անցեալ մեր անմոռաց յիշատակներովը «Ես իմ աշխարհի դարուն»ը կ'ուզեմ, հպարտ ու վսեմ: Օրիորդը երկու անգամ բեմ գալով երգեց «Ես սարէն կուգայի», «Հայաստան» եւ մէկ երկու այլ կտորներ: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Զամալեան: Միեւնոյն ատեն մեր մէջ ունէինք ընկ. Ա. Վրացեանը, Տիկին Տիրուհի Շ. Միսաքեանը, Օր. Սաթօն, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանը (պատգամաւորներ Կ. Խաչի): Այնպէս որ չգիտէինք ի՞նչպէս օգտուիլ առիթէն:

Ընկերները, հասարակութիւնը կ'ուզեն բոլորն ալ լսել, բայց ժամանակը կարճ էր:

Օրուան նախագահը կը հրաւիրէ առաջին բանախօսը, ընկ. Ա. Զամալեանը, որ նախ կը բացատրէ թէ ի՞նչու կը տօնենք այս տօնը, յետոյ թէ ի՞նչու չենք կրնար ընդհանուր Հայութիւնը համախմբել այս տօնին, անոր նշանաբանին (անկախութեան) շուրջ: Երբեմն պարտութիւններ կան որոնք յաղթանակի մը չափ բարոյական արժէք ունին, ինչպէս Վարդանանց պատերազմը կամ Շ. Գարահիսարի կռիւը, կը տօնենք, պիտի տօնենք միշտ, որովհետեւ, մենք վճռած ենք տէր կանգնիլ մեր պատմական իրաւունքներուն, վճռած ենք ազատ - անկախ ապրիլ մեր հայրենի ժառանգական հողերուն վրայ: Պատմութեան մէջ չէ արձանագրուած դեռ որ եւ է ազգ, որ եւ է ցեղ, որ ձգտի անկախութեան եւ չհասնի անոր:

Այս առթիւ կոչ ըրաւ ներկաներուն՝ աշխատիլ, կազմակերպուիլ եւ պատրաստ գտնուիլ բախտորոշ օրերու համար որ պիտի գան անպայման»:

Երկրորդ ատենախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ մէկիկ մէկիկ թուեց անկախութեան գաղափարին հակառակորդ տարրերու բանբասանքները, անոնց շատ լաւ հասկնալի ընդդիմութիւնը, ու անոնց հոգեկան աղքատութիւնը: «Եզը միշտ եզ է — ըսաւ — լծեցէք անոր առջեւ միայն յարդը, անպակաս ըրէք անոր մսուրին խոտը, այն ատեն, ինքան կ'ուզէք լուծ դարկէք անոր վզին, ինչքան կ'ուզէք գործածեցէք զայն, հոգ չէ, մի միայն յարդը անպակաս ըլլայ իր մսուրէն: Անկախութեան հակառակորդները, ազատ պետականութեան դէմ դացողները կը նմանին այս եզան — կամ եզներուն որոնց միակ ձգտումն ու նպատակն է յարդ ունենալ իրենց մսուրին մէջ, որոնց փափաքն է անպայման լուծ կրել, հարկատու ըլլալ, ուրիշ աւելի հզօրի մը»:

Ցետոյ ընկերը կանգ առաւ դաշթաշխարհի այս երեւուն վճռակին վըրայ, թուեց օրուան բազմազան հոգերն ու դժուարութիւնները եւ բացատրեց թէ ի՞նչ միջոցներով կամ աշխատանքներով պէտք էր դիմադրաւէինք այդ բոլորը: Ցորդորեց չընկճուիլ եւ կուրծք տալով բոլոր դըժուարութեանց, մինչեւ որ ծագի արեւը:

Նախագահին շնորհակալական խօսքերէն վերջ նուագախումբը «Մշակ բանուոր»ով փակեց հանդէսը:

Համաձայն յանձնախումբի կարգադրութեան, հանդէսէն վերջ ընկ. բահամակրական խնջոյք մը տեղի պիտի ունենար մինչեւ լոյս, դժբախտաբար թաղական ոստիկանութիւնը արտօնութիւն չէր տուած: Ուստի, հանդէսէն անմիջապէս վերջ, մինչեւ ժամը 1, ընկերներով եւ համակիրներով հաւաքուեցանք Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» գրադարանը:

Մթնոլորտը աւելի քան խանդավառ էր այն տեղ ալ: Գրադարանի սրահը, յարակից սրճարանը լեցուած էին խուռն բազմութեամբ: Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց հիւրերով՝ դըլխաւորութեամբ Լիոնի ծանօթ մամիկին եւ Տիկ. Շ. Միսաքեանի, բռնի գրաւած էին գրադարանի սրահը:

«Վարանդեան» կոմիտէին կողմէ խնջոյքը բացուեցաւ ընկ. Միսաք - Միրզէ յայտնելով իր ուրախութիւնները այս մեծ ոգեւորութեան համար, շնորհակալութիւններ յայտնեց ներկայ խաչուհիներուն, բանախօսներուն, ընկերներուն եւ համակիրներուն որոնք միասնաբար սատար հանդիսացած էին կոմիտէին ձեռնարկին: Ցետոյ խօսք տուաւ ընկ. Ս. Վրացեանի, բայց այս վերջինը իր ձայնը փոխանցեց ընկ. Ա. Զամալեանի, որ նախ իր հրճուանքը յայտնեց անօրինակ ոգեւորութեան համար, յետոյ համառօտակի թուելով Լիոնի մեր կազմին երկու տարի առաջուան վիճակը եւ այսօրուան տարբերութիւնը գովեց ընկերները որ կրցեր էին արդարացնել իրենց կոչումը:

Եթէ խնջոյքին խրախճանքի մասնակցողի անունները դատ - դատ գրեմ շատ երկար պիտի տեւէ:

Միայն յիշեմ գլխաւորները.— Ընկ. Արշ. Հարէկեան իր երեք անգամ կըրկնած «Մոկաց միրզէ»ով: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Զ. Զանոբեան իրենց անուշ երգերով, (Գրադարանին մէջ հաւաքուած խումբին թամատան էր ընկերուհի Սաթօն), Տիկ. Շ. Միսաքեան իր «Խաչեմեան» երգերով, մամիկը իր գզայուն արտայայտութիւններով, ընկ. Վ. Շահպաղեան «Նոր արշաւիրք»ը (Ա. Ահարոնեանի):

Խրախճանքը իր գագաթնակէտին հասած էր եւ ժամը յառաջացած, բայց ոչ ոք կ'ուզէր հեռանալ:

Լիոնը քիչ անգամ այսպիսի մթնոլորտ տեսած էր: Պատիւ կոմիտէին, պատիւ մեր աշխոյժ տղոց, եւ պատիւ այն զանգուածին որ իր բոլոր դատնութիւններուն, բոլոր ցաւերուն ու տառապանքներուն մէջ անգամ գիտէ գնահատել գործն ու արժէքը:

Որքան իրաւունք ունէր ընկ. Ա. Ահարոնեան, երբ կ'ըսէր հանդիսաւոր առիթով մը — «Երբ դուք կաք եւ այսպէս կաք, այս ցեղը չի մեռնիր ...»: Երբ այսքան տառապանքներէ վերջ ազգը դեռ գիտէ գնահատել անկախութեան, ազատ ապրելու վսեմ կամքն ու գաղափարը, այո, ազգը չի մեռնիր:

ՀՈՒՐՄԱՄ ՊԱՏԱՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՀԵՏ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Մայիս 26ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին տօնակատարութիւնը: Տօնը համահայկական է, բայց դժբախտաբար, նախաձեռնութիւնը միշտ եւ ամէն տեղ կը վերցնէ Դաշնակցութիւնը:

Նախաձեռնութեան պատիւը սիրով պիտի զիջէինք մեր հակառակորդներուն, եթէ իրենց գիշացած ուղեղը ծեփող տգիտութիւնը թօթափելով գային իրենց յարգանքն ընծայելու օրուան մեծ ու նուիրական տօնին:

Անոնք չեն ճանչնար Մայիս 28ը, կ'անարգեն ու կ'արհամարհեն տօնը, ժողովուրդը գրգռութեան եւ եղբայրասպան կռիւի կը մղեն, մուկերը ծակերէն դուրս կը հանեն՝ միտքերը պղտորելու համար, մլուկները շարժման մէջ կը դնեն եւ իբր հակամայիս 28եան բանախօս՝ խրտուիլակներ կը ցուցադրեն հոս ու հոն, պարզապէս ձախողութեան մատնելու համար հանդէսը:

Ուրեմն, հրապարակի վրայ, իբր պաշտպան Մայիս 28ի, կը մնանք մենք՝ Դաշնակցականներս եւ մեզի հետ ամբողջ ժողովուրդը, մեծով պզտիկով, այր ու կին, հարուստ թէ աղքատ:

Առանց բացառութեան, բոլորը գիտեն թէ Մայիս 28ի հանդէսին Դաշնակցութեան գաղափարական խօսքն է որ պիտի արձագանգէ: Բոլորը գիտեն թէ օրուան բանախօսները պիտի խօսին միացեալ, անկախ եւ ազատ Հայաստանի մասին, որ Դաշնակցութեան քաղաքական հաւատամքն է:

Գիտնալով մէկտեղ, բոլորը կուգան եւ խելայեղօրէն կը ծափահարեն Դաշնակցութեան խօսքն ու գործը, որ ժողովուրդին խօսքն ու գործն է: Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը: Ամէն երեւոյթ իմաստ մը, նշանակութիւն մը ունի: Ամէն երեւոյթ միտք մը, մտածում մը կ'արտայայտէ: Ամէն երեւոյթ հոգեկան եւ մտային պատկերի մը ցոլացումն է: Անվիճելի եւ անառարկելի այս նշմարտութիւնը կը նըկատուի չափանիշը ժողովրդական համակրանքի կամ հակակրանքի:

Ճիշդ է որ ժողովուրդը միշտ չի տրամաբաներ, չի խորհիր, չի վերլուծեր, բայց նոյնքան ճիշդ է որ ան զինուած է տրամաբանութենէն աւելի մեծ զրահով մը, բնազդի զրահով, որ ուղղութիւն, չափ եւ ներդաշնակութիւն կուտայ անոր շարժումներուն:

Հայ ժողովուրդը կիրակի «Օլիմպիա» կը գտնուէր: Ո՞ր ուժն էր որ զինք մղած էր դէպի հոն: Ժամանցելու փափա՞քը, թէ ոչ գեղարուեստական վայելքը:

Ցետին ապուշն անգամ չպիտի ուզէր երեք ժամ 40 աստիճան ջերմութեամբ եռացող մթնոլորտի մէջ խաշիլ ու անձրեւի պէս քրտինք թափել:

Մայիս 28ի հանդէսին ներկայ ըլլալը տառապանքներու էն տաժանելին է: Ժողովուրդը ամէն նեղութիւն յանձըն առնելով, հանդիսավայր կը դիմէ հոգեկան նոր աշխարհի մը փոխադրուելու համար գոնէ երեք ժամուան համար: Ու զարմանք չէ որ այդ հոգեկան աշխարհը Դաշնակցութեան բարոյական ու գաղափարական կենքն ու դրօշմն են:

Ժողովուրդը Մայիս 28ը կը նկատէ իրը, իր հոգիին եւ մտքին տօնը եւ կասկած չկայ թէ հանդէսին բերած մասնակցութիւնով կը գնահատէ գործունէութիւնը այն կուսակցութեան, որ բարոյական ու քաղաքական սնունդը կ'ապահովէ իր հոգեկան աշխարհին»:

Գ. Սթամպուլեանի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տաղանդաւոր փաստաբան Գէորգ Սթամպուլեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարուեցաւ Նոթր - Տամի մէջ: Արարողութեան ներկայ էին Սթամպուլեան ընտանիքը, Փարիզի փաստաբանական կաճառին ծանօթ դէմքերը, Զօր. Պրէմոն, գնդապետ Լըթոնտալ, հազարապետ Լայլօ, հազարապետ Բոսթա, հարիւրապետներ Պագէյոն եւ Աքուավիվա, մամուլի ներկայացուցիչները եւ Պ. Զօպանեան:

Կազէթ տիւ Փալէ այս առթիւ մեծ գովեստով եւ համակրանքով կը ներկայացնէ Սթամպուլեանի յիշատակը:

Լա վի ժիւտիսիէրի մէջ համբաւաւոր փաստաբան Վ. տը Մորօ — Ճիաֆէրի յուզումով կը խօսի ողբացեալ երիտասարդին մասին ու կը գրէ.—

Դիւրին է, անտարբեր մէկու մը կողմէ, գովասանք հիւսել: Բայց ես ի՞նչպէս կրնամ գծել պատկերը այն ընկերոջ, զոր այնքան կը սիրէի:

Իր մահը սուգի մատնեց Փարիզի դատարանները, եւ աղէտ մը նկատուեցաւ ամէն անոնց համար, որոնք կ'ապրէին իր բարեկամութեան ճառագայթին մէջ: Մեր ապշութիւնը փարատած չէ տակաւին:

Սթամպուլեան կը խոստանար փայլուն ապագայ մը: Օժտուած հռետոր մը, անձնուէր սիրտ մը:

«Լաց իր մահուան վրայ, որովհետեւ չապրիր այլ եւս» կը գրէ Լաքորտէր, անհելով այս խօսքը հին արձանագրութենէ մը: «Լաց իր մահուան վրայ, որովհետեւ զրկուած է ան սիրելու երջանկութենէն»: Արդարեւ կրօնք մըն էր Սթամպուլեանի համար բարեկամութիւնը:

Մենք զրկուեցանք իր դագաղին հետեւելու հնարաւորութենէն, սակայն ան մեր մէջ կը թուէր եւ մեր մէջ պիտի մնայ յաւէտ:

Ք. ՖԼԱՄԱՐԻՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշանաւոր աստեղագէտ Քամիյլ Ֆլամարիոնի մահուան տասներորդ տարեդարձին առթիւ յարգանքի արարողութիւն մը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, 3 յունիս, Ժիւվիզի — սիւր — Օրժ դիտարանի պարտէզին մէջ, ուր թաղուած է հանգուցեալը: Ներկայ էին բազմաթիւ Փրանսացի ծանօթ անձնաւորութիւններ եւ աստեղագէտներ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ բերուած էին որոնց կարգին նաեւ հատ մը Պ. Լեւոն Աստուրեանի կողմէ:

Նախ խօսեցաւ տեղւոյն քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը: Ապա խօսք տրուեցաւ հայ աստեղագէտ Պ. Աստուրեանի, որ ըսաւ ի մէջ այլոց. — «Պարտականութիւնս է երկիւղածօրէն խոնարհիլ դամբանին վրայ նշանաւոր Քամիյլ Ֆլամարիոնին՝ մատուցանելով յուզեալ յարգանքս իր սիրելի յիշատակին թէ՛ իբր աշակերտը եւ թէ իբր Հայ: Արդարեւ, Ֆլամարիոն իր կենդանութեանը մեծ բարեկամ մըն էր Հայոց, եւ եթէ ստորերկրեայ գիշերը զայն կը ծածկէ մեր ներկայութենէն, իր յիշատակը սակայն կ'ապրի ու պիտի ապրի մեր եւ բոլոր Հայոց սրտին մէջ»:

Ցետոյ Փարիզի դիտարանին տնօրէնը՝ Պ. Էսքլանկօն իր յարգանքի խօսքը արտասանեց վեր հանելով հանգուցեալին արժէքը իբր մարդ եւ իբր գիտուն:

Բոլոր ներկաները իրենց ցաւակցական համակրութիւնը յայտնելով Տիկին Քամիյլ Ֆլամարիոնի, մեկնեցան:

«Հայերը մեր միսն ու հացը կ'ուտեն»

«Լ'Արմէնի», որ լոյս կը տեսնէ Աթէնքի մէջ Զօր. Թորգոմի խմբագրապետութեամբ, մայիս 27ի թիւով կը գրէ.—

Ցոյն բարեկամներ, երէկ իրիկուն իմացուցին մեզի, թէ ամն Ն. Փ. Ինկլէսիսի կողմէ ղեկավարուող յունական թերթ մը— «Էֆիմէրիս Թու Խըրիմաթիսթիրիու» (Ծակարանի թերթ) — իր երէկուան թիւին մէջ հրատարակած է ձեւով ու խորքով հաղուադիւտ կոպտութիւն ունեցող յօդուած մը — «Թող կորսուին Հայերը» խորագրով:

Ցիշատակելէ վերջ մեր տնօրէնին կողմէ մեր յարգելի պաշտօնակից «Խթիա»յին ուղղուած նամակը Յունաստանի Հայոց հպատակութեան մասին, Ինկլէսիս ի մէջ այլոց կը գրէ.

— «Հայերը մեր միսն ու հացը կ'ուտեն ... Թող կորսուին երբեմն ...

... Թող կառավարութիւնը վերջնագիր մը տայ Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով որ ամէն տարի, առնուազն 1000 Հայեր մեկնին Յունաստանէն: Այլապէս, Թող փոխադրեն Հայերը մեր կղզիներէն մէկը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Թող կերակրէ զանոնք»:

Մենք կը մերժենք վէճի բռնուիլ ամէնէն տարրական ուղղամտութենէ զուրկ անհատի մը եւ այս տեսակ դատարկաբանութիւններ հրատարակող թերթի մը հետ:

Մնաց որ մեր քաղած առաջին տեղեկութիւնները կը պարզեն մեզի խնդրոյ առարկայ անձին նկարագիրը: «Ինկլէսիսը, կ'ըսեն մեզի, Պոլսեցի Ցոյն մըն է: Շատ եռանդ ցոյց տալու սովորութիւնը ունի: Անիկա, անախորժ տաղտուկներ ունեցած է բաւական թիւով մարդոց եւ մասնաւորաբար Աթենական Դրամատան տնօրէնութեան հետ» ...

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Խտալիոյ մէջ, Ֆիօրէնցայէն հարիւր քիլոմեթր դէպի հիւսիս: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով փողոց թափեցաւ: Մարդկային կորուստ չկայ:

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԵՑ ՏԵՂԷ ԴԱՇՈՒՆԱՀԱՐԵԼՈՎ, գետը նետուեցաւ Տիկին Րէթընպըրի, անգլիացի դերասանուհի մը, որ իր 19 տարեկան շարժավարին հետ սպաննած էր ամուսինը: Դատարանը անցեալ շաբթու կախաղանի դատապարտեց երիտասարդ սիրահարը, անպարտ արձակելով կինը: Այդ օրէն իվեր, տիկինը սուր խղճահարութեան մը մատնուած, կը տառապէր: Դիակին վրայ գտնուեցան երկու նամակներ, որոնք ցնցող յայտնութիւններ կ'ընեն:

ՁԻՆՔՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՊԱՅՈՒՍԱԿ ՄԸ գտնուեցաւ Սէն Լազարի կայարանին մէջ, երբ քննիչը աչքէ կ'անցընէր առկախ մնացած աւանդներ: 1934 հոկտեմբերին ձգուած պայուսակի մը մէջ գտնուեցան զանազան զէնքեր, մանաւանդ ձեռքի ռումբ մը: Ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ այս զէնքերը շատ կը նմանին Ալեքսանդր թագաւորին սպաննիչին զէնքերուն: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ՇՆՉԱՀԵՂՁ մեռաւ Ժանթիյյի փողոցին մէջ, թունաւորուելով լուսաւորութեան կազի արտահոսումէն: Զոհերն են հայրը, մայրը եւ երեք զաւակները: Երբ դուռը բացին, հօրը դիակը գտան սանդուղին ստորոտը: Հայրը միեւնոյն սենեակին մէջ կը պառկէր կնոջը եւ երկու պզտիկ մանչերուն հետ: Կէս մը շնչահեղձ, ուզեր է սանդուղէն վար իջնել, բայց ինկած մեռած է: Ճաշարանին մէջ յաւիտենական քունը կը քաշէր պզտիկ աղջիկը: Մայրը փռուած էր անկողնին տակը, իսկ երկու պզտիկները՝ քիչ անդին:

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ զոհ գացած են 50,000 հոգի, որոնց 95 առ հարիւրը Հնդիկ: Նիւթական վնասը 50 միլիոն րուբլի կը հաշուեն: Եթէ մէկ շաբաթ անընդհատ ռմբակոծութիւն կատարուէր, այդքան կատարեալ չպիտի ըլլր Քուէթթայի կործանումը:

ՔՍԱՆ ԳԵՐՄԱՆ ԹԵՐԹԵՐ դադարման դատապարտուեցան, առանց մեկնութեան հրատարակած ըլլալով Պրեսլաւի կաթոլիկ առաջնորդին, կարտինալ Պէրթրամի մէկ նամակը, որ կը բողոքէր կարգ մը մարապետներու եւ քահանաներու մասին տրուած խիստ վճիռներու դէմ: (Ասոնք ամբաստանուած են թէ դրամ փախցուցած են արտասահման): Նամակը կ'աւելցնէր թէ 24 հովիւներ կը տառապին կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ, 17 հոգի՝ սովորական բանտերու մէջ, 23 հոգի արտաքսուած են իրենց թեմերէն, իսկ 22 հովիւներու ալ արգիլուած է արարողութիւն կատարել:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ ուրուագծանին

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

× Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Արդութեան» խումբի ընկերները: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՊՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Ձեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Այրի Տիկին Թագուհի Միսաքեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսայեան, Այրի Տիկին Խոնարհ Միսաքեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Աղաւնի Տէտէեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԶԵՆՈԲ ՄԻՍԱՔԵԱՆի

(Մեծ Նոր գիւղացի, Պրուսա)

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 4ին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, 8 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Քրէմլին – Պիսէթրի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այդ նկատել:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս Շաբաթ Երեկոյ ժամը 9ին, Պանթէօնի դպրոցին մէջ: Կը դասախօսէ՝

ԲԺԻՇԿ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ակռաները եւ Առողջապահութիւնը: Կը հրաւիրուին շրջանիս բոլոր Հայերը ներկայ ըլլալու այս օգտաշատ դասախօսութեան:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, վերադարձած ըլլալով Մարսիլիայէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 9 Յունիս. Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

Յառաջիկայ կիրակի 9 յունիս, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ամերիկայէն Փարիզ ժամանած գեր. Յովսէփ եպիսկ. Կարապետեան, հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին մէջ:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8: Սկզբ. Ս. Պատարագի ժամը 10ին: (Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 8 Յունիս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Միթիւալիթէի սրահին մէջ 24 Րիւ Սէն Վիքթօր, Փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին, Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերուն, Կր. Խաչի մասնաճիւղին, եւ ամէն անոնց որոնք, գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին-թոռնիկին՝ ԺՕՐԺի եղերական մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ. Ն. Մուրատեան
Տէր եւ Տիկին Բ. Ս. Բաբսեղեան
Վիէն, 4 Յունիս 1935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Յետոյ լսեր եմ թէ փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Չիլինկեանը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾՐԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7
Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Յկը Նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:
Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾՐԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Մահավճիռի բեկանման առթիւ:
Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11
Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.
Տոմսերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.:
Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:
Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146, Chemin des Chartreux
Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Ֆր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Զ. Ո. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարսանճագի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Զմշկածագի, Երզնկայի, Պարսկա-Ռուսահայերու, Քղիի, Եօզկատի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենակ. Միութիւններու:

Հրաւիրուած են նաեւ Սալնոյ-Ձորի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սեվրի Հիսարի, Ազգէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Կը նուագէ Զ. Ո. Մ. վահագնեան նուագախումբը:

Կ'երգեն Տիկին Երանուհի վարժապետեան, Օրիորդներ՝ Մանուշ Մարտիրոսեան, Պերճուհի Գէորգեան, Վերա Պանտիկեան: Պարոններ՝ Գատէհճեան եւ Համբարձումեան: Կ'արտասանեն Օրիորդներ՝ Մառի Հացագործեան, Գ. Աւագեան: Պարոններ՝ Ե. Պարսումեան, Վ. Տէր Վարդանեան, ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան եւ Կ. Թիւթելեան:

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ:
Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ «ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի
եւ մասնակցութեամբ էքսի «ՔԵՌԻ» խումբի
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ
Գեղարուեստ. ճոխ բաժին: կը Ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՊԱՏԻՒ»ը:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ԱԶԳԻՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Մուտքը՝ ազատ է:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ղ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
Երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւլն.:
Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ
Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Մահավճռին բեկանման առթիւ
10 Յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
ընկեր ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆՆԵՐու ագարակին մէջ
Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Հայկուհի Ճանիկեանի մատաղը՝ ըստ իր ուխտին:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս Մարզական, Փոխադարձ Օգնութեան եւ բարեկամ միութիւններու անդամները:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,
Դրօշակի Տան մէջ (Ս. Պօյաճեանի ագարակ)
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՊԻԿՐՕ ԹԱՊԱ **14, rue Grand'Rue, Croix Rouge.**

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՏԻԿԻՆ ԶՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒՆԻՍ 29ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած «Մ՛Ի Փ Ա Ն» երգ-չախումբին կողմէ
Տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Salle de Géographie, 184 Bld. St Germain.
Կը խօսի՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ.— ա) Հինգ. ազատ արուեստները: բ) ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը՝ երաժշտութեան մէջ: Բազմաթիւ օրինակներով կը բացատրուին երաժշտական զանազան կտորներ: Գեղարուեստական բաժին:
Մուտքը՝ ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

23 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը:

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)
de la Ligue de Défense Générale
159, Rue Lafayette, PARIS (10)
Հիմնադիր – Տնօրէն՝ B. WAHÉ
Իրաւագիտական խորհրդական
Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, հեռաձայն Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական Հարցը՝ Պ. Վահէ: Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը: Պ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան) ճառը: Պ. Ժիւսթէն Կոտարի (ծերակուտական), Պ. Կէրնիէ (երեսփոխան), Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները: Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (Մաթէն եւ Փըթի Ժուռնալ): Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500 ամեակը: Խմբագրութեան ծօնը հռոմէական եկեղեցւոյն: Լուսանկարներ հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Պաղապանեանի կողմէ, հովանաւորութեամբ գեր. Վերտիէ արքեպիսկոպոսին, ներկայութեամբ Հ. Ճափթալի եւ ծանօթ կղերականներու — Սեւրի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը, ուղերձ Պ. Վիքթոր Պիւքայլի — Ֆրանսեւհայկական յարաբերութեանց ծագումը Բասմաջեան.— Արտաքսումները՝ Արամիս.— Մեր քննութիւնները Ֆրանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը վիրոֆլէի քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւնները:

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	Մէկ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ.

Ես, հակառակ իմ սպասածին, գըտայ Սանամին բաւական խաղաղ դըրութեան մէջ: Բոցավառուած աչքերի կրակը, որ տեսել էի այնօր առաւօտեան, կարծես թէ հալել էր, միայն գունաթափ դէմքի վրայ երեւում էին խորին յուսահատութեան նշաններ:

— Բերեցի՞ր, հարցրեց նա անհամբերութեամբ:

— Ի՞նչը հարցրի ես:

— Այն, որ դու պահանջեցիր, այլ եւս պէտք չի լինի. պատասխանեցի ես:

Նա երեսը շուռ տուեց ասելով.

— Լաւ, հեռացիր, էլ չեմ ուզում:

Ես անշարժ մնացի: Նա շարունակեց.

— Ի՞նչ մարդիկ... չեն օգնում գոնէ մեռնել ինձ...:

Նա կրկին նայեց ինձ վրայ, եւ տեսնելով, որ դեռ կանգնած եմ, տասը փոքր ինչ հրամայական ձայնով.

— Խնդրում եմ ինձ մենակ թողնել:

Ինձ յայտնի էր օրիորդի հաստատամտութիւնը. ես չհեռացայ. ես գիտէի, թէեւ ափիոն չգնեցի նրա համար, բայց իմ հեռանալուց յետոյ նա մի այլ միջոցով անձնասպանութիւն կը գործէր: Ես մօտեցայ, ասելով.

— Թէեւ ափիոն չգնեցի, բայց բերել եմ ձեզ համար մի այլ դարման...:

— Ի՞նչ դարման, հարցրեց նա հանգստանալով:

— Ես ձեզ պէտք է ազատեմ...:

— Շնորհակալ եմ... պատասխանեց նա արհամարհական եղանակով.—դու ինձ կ'ազատէիր, եթէ կը բերէիր իմ խնդրածը...:

— Ես ցանկանում եմ, որ դուք կենդանի մնաք եւ միեւնոյն ժամանակ ազատուած լինէք:

— Դա անկարելի բան է... ես ճանաչում եմ իմ հօրն ու մօրը...:

— Կարելի է, եթէ դուք կ'ընդունէք իմ առաջարկութիւնը...:

— Ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Փախչենք, հեռանանք այստեղից, եթէ ոչ, առաւօտեան ձեզ բռնութեամբ խանի ամրոցը կ'ուղարկեն: Ամէն ինչ պատրաստուած է ձեզ ճանապարհ դնելու համար:— Փախչենք, քանի որ դեռ ժամանակը կորած չէ: Հէնց այս գիշեր ես կը տանեմ ձեզ մի ապահով տեղ, ուր ոչ ոք չէ կարող գտնել ձեզ:

«Մի քանի վայրկեան մտածելուց յետոյ, պատասխանեց նա.

— Ոչ: Թող ես մեռնեմ. այդ աւելի լաւ է...:»

«Նա վախենում էր հասարակաց կարծիքից, յիմար ամբոխի դատապարտութիւնից: Մարդիկ կը ծաղրէին նրան, ասելով, թէ փախաւ իւր հօր սպասաւորի հետ: Ես չոքեցի նրա առջեւ. աղաչելով.

— Սանամ, այս տան մէջ ես եղել եմ ձեր ամենահաւատարիմ սպասաւորը, նոյնպէս եւ կը մնամ այսուհետեւ: Մենք համարեա թէ միասին ենք մեծացել եւ ձեզ պէտք է յայտնի լինի, թէ որ աստիճան յարգում եմ ձեզ: Ապաւինեցէք ձեր ծառայի օգնութեան վրայ, որ յանձն է առել ամէն ինչ ձեր կեանքը եւ պատիւը պաշտպանելու համար:

Երկար ես բաց չէի թողնում նրա ձեռքը, մինչեւ պատասխան չստացայ, երկար իմ արտասուքով լի աչքերը յառած դէպի նրա գունաթափ դէմքը: Նա տարուբերւում էր սարսափելի անվճռականութեան մէջ: Նա այնքան կամքի զօրութիւն չունէր, որ մաքառէր ընդունուած նախապաշարմունքների դէմ: Ես սկսեցի աւելի եւ աւելի թախանձել նրան, մինչեւ լսեցի նրա բերանից այդ ուրախալի խօսքը՝

— Համաձայն եմ...:

Ես կանգնեցի, ասելով.

— Գնում եմ պատրաստելու, ինչ որ պէտք է մեզ ճանապարհի համար: Դուք պատրաստուեցէք կը սպասէք ինձ:

Իմ ուրախութեանը չափ չկար: Օրիորդի սենեակից դուրս գալը եւ ծերունի Թունիի մօտ մտնելը մի քանի րոպէի գործ եղաւ: Ջիապանը դեռ քնած չէր: Ես գտայ նրան խորին տխրութեան մէջ, երեւի, նա էլ Սանամի վրայ էր մտածում: Բոլորովին վստահ լինելով ծերունու բարեսրտութեան վրայ, յայտնեցի նրան իմ դիտաւորութիւնը: Նրա խորշոմած դէմքի վրայ երեւաց ուրախութեան նման մի բան, եւ ինձ գրկելով, ասաց.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 8 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2826

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն անգամ որ ցրուիչը մեզի կը յանձնէ Երեւանի թղթաբերը, մեր առաջին մտածումը կ'ըլլայ բանալ եւ լուր մը, երկու տող գիր փնտռել . . . Ներգաղթի մասին: Գոնէ ակնարկ մը, որ կապ ունենայ գաղութներու կացութեան հետ:

Ի՛նչ միամտութիւն: Կրնաք օրերով փնտռել եւ բառ չգտնել, ինչպէս պիտի չգտնէիք եթէ ձեր կարդացածը ռուսերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն կամ արաբերէն ըլլար:

Յաճախադէպ է որ այս վերջինները թարգմանածոյ բաներ մը տեղաւորած ըլլան, իբրեւ առօրեայ տեղեկութիւն:

Երեւանի հայերէն թերթերը այդ «մեղք»էն ալ կը զգուշանան, որպէսզի խրախուսած չըլլան «բուրժուա – նացիոնալիստական տենդենցները»:

Ահաւասիկ «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը.— մայիս 20, 21 եւ 22:

Այնտեղ կը գտնէք այլազան գրութիւններ,— բամպակի մշակում (վարչապետին ընդարձակ զեկուցումով), ծանր արդիւնաբերութիւն (2 ու կէս էջ զեկուցում), «Մաքսիմ Գորքի» օդանաւին արկածը, փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր Չեխօսլովաքիոյ հետ, «Ալնեֆթեապվեդկա» տրեստի մասին», «Անդրկովկասեան ծանր Ատլետիկայի մրցումները Երեւանում», «Պողպատէ գիգանտները նորից կը ճախրեն մեր երկրի վրայ», «ընկեր Կագանովիչի ճառը մետրոպոլիտէնի գործարկմանը նուիրուած 1935 մայիսի 14ի հանդիսաւոր նիստում» (վեց էջի վրայ): Եւ ուրիշ ինչ որ կրնաք երեւակայել, իբրեւ չնդալից արձագանգ խորհրդային անսպառ գործունէութեան:

Բայց, ոչինչ, ոչ իսկ մէկ տող, որ հեռաւոր կապ ունենար արտասահմանի ցիրուցան բազմութեանց հետ:

Երբեմն թղթակցութիւններ կ'երեւային Ֆրանսայէն կամ ուրիշ երկիրներէ, իբրեւ ներկայացնելով այնպէս ինչպէս կը զօրէ նորընծաներու խելքը:

Երեւի այդ ալ նորոյթ մըն էր, եւ այժմ խորհրդահայ մամուլը ամբողջապէս փակուած է իր պատեանին մէջ, աչքերն ու թեւերը ներս քաշած, կռնակը՝ մեզի դարձուցած:

*

Այս պատկերին հետ, աչքի առջեւ բերէք աւելի ակներեւ, տեսանելի եւ շօշափելի պարագայ մը:

Ճիշդ չորս ամիս կ'ընէ որ մեր մէջ կը գտնուի Էջմիածնի նուիրակը: Մօտաւորապէս այնքան ժամանակ ալ մնաց Ռումանիա եւ Պուլկարիա:

Իբրեւ հայրենիքէն թռած աղաւնի մը, տարակոյս չկայ թէ Գարեգին արք. պիտի ընդունուէր ջերմութեամբ, քիչ մըն ալ՝ անձկութեամբ:

Նուիրակը կուգար մասնաւոր առաքելութեամբ, եւ, իբրեւ եկեղեցական, չէր կրնար խառնուիլ որ եւ է քաղաքական հարցի:

Ան իր առաքելութեան մէկ մասը կատարեց քարոզներով եւ դասախօսութիւններով, իսկ միւսը՝ թեմական – վարչական քննութիւններով որոնց արդիւնքը անորոշ է, տակաւին:

Միեւնոյն ատեն, կազմակերպեց իր գլխաւոր ծրագիրը,— հանգանակութիւն Էջմիածնի համար:

Բաղդատելով երկու պատկերները, Երեւանի բռնած դիրքը՝ անդին, եւ Էջմիածնի նուիրակին կատարած աշխատանքը՝ ասդին, բնագդաբար չէ՞ք մղուիր հարցնել.—

Ի՞նչ տարօրինակ երեւոյթ է այս:

Ունինք երկիր մը, որուն իշխանութիւնը բանուորա – գիւղացիական է, բայց ոչ կ'ուզէ լսել մեր հոգերը, ոչ ալ քանի մը տող գրել անոնց կամ իր մտադրութեանց մասին:

Եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ ինք հաւաստիքներ տուած էր երկու տարի առաջ, Ներգաղթի մասին, իսկ ահա վեց ամիսէ ի վեր կոչեր, խնդրագիրներ կ'ուղղուին յանուն հալածական բազմութեանց:

Միւս կողմէ, Էջմիածինը, եւ անուղղակի՝ Երեւանը կենդանի աչք մը ունին արտասահմանի մէջ, գիտուն եւ ճարտասան լեզօր մը, որ ազատօրէն կը գործէ գաղութէ գաղութ, կը տեսնէ, կը լսէ ամէն բան, բայց չուզեր «պղտորուիլ», այսինքն՝ ուժ տալ արտասահմանի արդար պահանջներուն:

Պիտի ըսէք թէ ներգաղթը քաղաքական գործ է եւ անհաշտ՝ իր առաքելութեան հետ:

Տասին փոխարէն ոգին առնելով, ինկապէս քաղաքական գո՞րծ է ներգաղթը, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Բացառիկ տագնապի մը մատնուած են աշխատաւոր բազմութիւնները, եւ տարրական պահանջ է որ գոնէ քանի մը հազար թշուառներ փոխադրուին հայրենիք:

Արդ, այս արդար պահանջը իրականացնելու համար, որ եւ է դեր չի՞ յնար անոր որ Էջմիածինէն կուգայ:

Անցեալին մէջ, կղերականները քի՞չ են խառնուած քաղաքական գործերու, տեղի – անտեղի:

Ինչո՞ւ այս ժողովուրդը վարժեցուցած են դիմելու Հռոմի Պապին եւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին եւ կամ խաչ ի ձեռին անոր օգնելու, իսկ հիմա կ'անճրկին, կը չէզոքանան, երբ անտէր բազմութիւններ բարեխօսութեան կը սպասեն — ի՛նչ թշուառութիւն — հայրենիք վերադառնալու համար:

Կը թուի թէ ամէն իրաւունք ունինք այս ու այն պահանջելու օտարէն, քրթմնջելու անոր դէմ, վայրերան կանչեր արձակելու: Իսկ երբ կարգը կուգայ մեզի, մեր սեփական օրկաններուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն, մեր լեզուն կը ցամքի, կամ կը դառնանք դիւանագէտ,— վախնալով թէ կը վնասնան . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԵՐՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՍՏԱՆՁՆԵԼՈՎ, ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ԿԱԶՄԵԼ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՏՈՒԻՆ, ՔԱՆԻ ՈՐ ՉԷԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նորէն եւ նորէն «վայն խուստումներ»

Երեք օրուան մէջ երրորդ անգամն ըլլալով, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին նոր դահլիճը կազմելու պաշտօն ստացաւ Պ. Փիէր Լավալ, արտաքին նախարարը, եւ կէս գիշերէն յետոյ ժամը 3ին արդէն պատրաստ էր իր ցանկը:

Այս յաջողութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ, արմատական ընկերվարականները վերջնապէս համոզուած էին թէ կարելի չէ լեզու գտնել ընկեր – վարականներուն հետ, միասնաբար ձախակողմեան դահլիճ մը կազմելու եւ իրենց քաղաքականութիւնը պարտադրելու համար:

Պ. Փիէթրի, ծովային նախարարը, իր կարգին յուսահատած էր 24 ժամ անընդհատ խորհրդակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ: Իր հրաժարումէն վերջը, Հանրապետութեան նախագահը հրաւիրեց Երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան վարիչը, Պ. Իվօն Տէլպօս, որ փափկութեամբ մերժեց, յայտարարելով թէ հարցը մասնաւորապէս կապ ունի սեղանաւորական կացութեան հետ, ինչ որ իր ձեռնհասութենէն վեր է:

Իրականին մէջ, այս ձեռնպահութեան բուն պատճառն էր արմատականներու եւ ընկերվարականներու բանակցութեան ձախողումը: Ամբողջ 48 ժամ ելք մը չէին կրցած յանգիլ երկու կողմերը եւ այս պարագան ուժ տուաւ Պ. Լավալի, երբ երրորդ անգամ պալատ կը հրաւիրուէր: Այս անգամ արտաքին նախարարը այնքան վստահ էր որ, կը յայտարարէր. — «Ներկայ ծանրակշիռ պարագաներուն մէջ իրաւունք չունիմ խուսափելու պարտականութենէս եւ դահլիճը պիտի կազմեմ քանի մը ժամէն»:

Իր առաջին գործը եղաւ կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքել բոլոր կուսակցութեանց եւ խմբակցութեանց վարիչները,— բացի ընկերվարականներէն եւ համայնավարներէն, որոնց դիրքը որոշ է — եւ աջակցութեան հաստատ խօսք առնել բոլորէն: Այս խորհրդակցութենէն յետոյ, Երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութիւնըժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կ'որոշէր չստեղծել «այնպիսի դժուարութիւններ զորս կրնան շահագործել հանրապետութեան թշնամիները»:

Պ. Լավալ այլ եւս հարթուած գտնելով ճամբան, յայտարարեց թէ դահլիճը պիտի կազմէ, եթէ «լիւ եւ անհրաժեշտ միջոցներն ստանայ Փրանքը փրկելու»: Ուրիշ խօսքով, պիտի պահանջէ լայն իրաւասութիւններ:

Նոր դահլիճը երէկ իսկ ներկայացաւ Երեսփ. ժողովին, պահանջելով լիազօրութիւն մինչեւ 1935 հոկտեմբեր 31:

Նոր դահլիճին անդամները մեծ մասով առնուած են Ֆլանտէնի եւ Պուիսոնի ցանկէն: Անպաշտօն նախարարները չորս են այս անգամ,— մարաջախտ Փէթէն, Պ. Պ. Էռիօ, Լուի Մառէն եւ Ֆլանտէն: Վարչապետ, Պ. Լավալ, միեւնոյն ատեն պիտի վարէ արտաքին նախարարութիւնը: Ելմտական նախարարութիւնը յանձնուած է Պ. Մարսէլ Ռէնիէի, որ ներքին նախարար էր Ֆլանտէնի դահլիճին մէջ: Ազգ. պաշտպանութեան նախարար նշանակուած է գնդ. Ժան Ֆապրի, փոխան Զօր. Մօռէնի: Աշխատանքի նախարարն է Պ. Ֆրօսար (ընկերվարական, որ առաջին անգամ նախարար կ'ըլլայ): Ներքին գործերու նախարարութիւնը պիտի վարէ Պ. Ժոզէֆ Փականօն:

Նոր դահլիճին հիմնական քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ պայքարիլ չահադիտութեան դէմ, պաշտպանել Փրանքը, բարեկարգութիւն պարտադրել բոլորին: Իր պահանջած լիազօրութիւնները կը վերաբերին միայն ելմտական-սեղանաւորական հարցերու, որոշ պայմանաժամեր նշանակելով վաւերացման համար: Խորհրդարանը ազատ է չարունակելու իր նիստերը. (Պ. Պուիսօն կը թելադրէր ժամ առաջ արձակուրդի երթալ, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ գործել):

Տպաւորութիւնը Ֆրանսայի եւ Արտասահմանի մէջ

Հակառակ տագնապին երկարաձգման, հանրային կարծիքը եւ սակարանը շատ չայլայլեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, բայց կարեւոր դէպքեր չպատահեցան: Արժեթուղթերու գիներն ալ աննշան ելեւէջներ կրեցին: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագիրը (31 մայիս) 5 միլիառ Փր. ոսկիի կորուստ մը կը ցուցնէր, բայց անակնկալ մը չէ այս, եւ մեծ տպաւորութիւն չգործեց: Մամուլն անգամ, որ ժամը ժամին կը հետեւէր տագնապին ելեւէջներուն, կրցաւ պահել իր լրջութիւնը, բացի ծայրայեղ աջակողմեան օրկաններէն:

Տպաւորութիւնը շատ աւելի ծանր էր դրացի երկիրներու մէջ: Լոնտոնի թերթերը անտանելի կը գտնեն Ֆրանսայի խորհրդարանական բարքերը, որոնք թոյլ չեն տար հաստատուն կառավարութիւններ կազմել: Գերմանական թերթերը հրահանգ ստացած էին վերապահութեամբ արտայայտուելու, որպէսզի օտար քննադատութեանց տարափին տակ միացեալ ճակատ չկազմուի Ֆրանսայի մէջ: Կարգ մը թերթեր տագնապը կը վերագրէին ֆրանքեւխորհրդային ղինակցութեան:

«Անխնայ զսպել որ եւ է պայքար որ...»

Յունիս 6ին Քաղաքապանքայի մէջ բացուեցաւ պահեստի սպաներու Ազգ. Միութեան համագումարը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կը պահանջէ.— 1. Երկամեայ զինուորութիւն հաստատել եւ անմիջապէս աւելցնել զինուորական, ծովային եւ օդանաւային ուժերը.— 2. Անխնայ զսպել որ եւ է պայքար կամ արարք որ կրնայ խանգարել ազգային կազմակերպութեան կազմակերպումը կամ տկարացնել երկրին բարոյական ուժերը.— 3. Պարտաւորիչ զինուորութիւն.— 4. Քուէարկել օրէնք մը զինեալ ազգի կազմակերպութեան մասին (պատերազմի ատեն):

Իսկ Պրէսթի մէջ գումարուեցաւ նախկին պատերազմիկներու ազգ. միութեան համագումարը, որ ի մէջ այլոց քննադատեց Փրանքի արժեզրկման բոլոր ծրագիրները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՁԵՒԸ

Բարեգործականի գրասենեակը «Յառաջ»ին ալ ղրկած է մէկ օրինակ «Վենակաան հերքում մը», յունիս 1 թուակիր:

Կ'արտատպեմ միայն առաջին պարբերութիւնը, գաղափար մը տալու համար հարցին էութեան մասին.

— «Մեր Միութեան սկզբունքն է չպատասխանել լրագրական բարբանջանքներու, բայց չենք կրող բոլորովին անտես թողուլ փարիզեան թերթի մը, ընդդէմ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովին եւ ի նպաստ Նորակազմ Ազգ. Խորհուրդին մղած սուր պայքարին առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ եւս ամենաբուռն յարձակողականը, քանի որ սկսած է չափազանց խեղաթիւրուած եւ կամ բոլորովին յերիւրածոյ իրողութեանց եւ թուանշաններու հիման վրայ գրգռիչ յօդուածներ հրատարակել»:

Պիտի հարցնէք,— ո՞ր թերթին կ'ակնարկէ:

Ճիշդ այդ է որ կը զբաղեցնէ զիս ալ: Այսինքն՝ պատասխանելու կամ հերքելու այս եղանակը, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր:

Կը հասկնամ չպատասխանել որ եւ է յարձակման:

Բայց, երբ չեն կրնար «բոլորովին անտես թողուլ», ինչո՞ւ ամէն իր անունով չեն կոչեր:

Օրինակ, այս պարագային խնդիրը կը վերաբերի Փարիզի հնչակեան օրկանին:

Արդ, ինչո՞ւ չեն յիշեր անունը եւ կ'ըսեն միայն «փարիզեան թերթ մը», որ շատ բան կը նշանակէ, բայց ոչ պայծառութիւն:

Վերջերս նոյն ձեւով — անորոշ — զեկոյց մը եւս երեւցաւ, որ կը հերքէր Սելանիկի որբերէն մաս մը Ֆրանսա փոխադրելու զրոյցը:

Ես անգամ չեմ յիշեր թէ ո՞ր թերթը գրած էր այդ լուրը:

Ի՞նչ օգուտ «աղջիկ քեզի կ'ըսեմ, հարս դուն իմացիր»ի այս անելորդ փափկանկատութենէն:

Ինչպէս ամէն մեղք իր քնորոշումով, նոյնպէս ամէն մեղաւոր իր անունով պէտք է յիշել:

«Յառաջ»ն ալ անխնայ քննադատած է Բարեգործականը եւ կրնայ քննադատել, բայց կ'ուզէ որ նշդում կամ հերքում տրուած ատեն, յիշուի բուն անունով եւ իր բառերով, ոչ թէ ընդհանուր խօսքերով:

Մանաւանդ որ, զեկոյցները կը դրկուին ամբողջ մամուլին, եւ անհրաժեշտ է որ հասարակութիւնը գիտնայ թէ ո՛վ ինչ կ'ըսէ:

Զեկոյցը կը խօսի նաեւ «լրագրական բարբանջանքներու» մասին:

Այս ընդհանուր բացատրութիւնը եւս բան չապացուցաներ: Եթէ կ'ուզէք, քիչ մըն ալ հանգուցեալ Պապը Ալին կը յիշեցնէ, որ կը ձգտէր այսպիսի բառերու մէջ պարտկել որոշ իրողութիւններ:

Պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ, բառերը եւ խօսքերը իրենց տեղը, հասցէն, կշիռը պէտք է ունենան, այլապէս կը դառնան տարբեր տեսակի ամբոխավարութիւններ:

Երբ որ եւ է գրութեան աղբիւրը յիշուի, այն ատեն միայն կարելի կ'ըլլայ զանազանել սուտն ու իրաւը, արդար քննադատութիւնն ու խուժանավարական բարբանջանքը:

ՎԱՀԷ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 6 յունիս (Յառաջ).— Հայ գործազուրկները որ երկար ժամանակէ ի վեր նպաստ չէին ստանար, շնորհիւ նորընտիր քաղաքապետին սկսած են նպաստ ստանալ 3–4 օրէ ի վեր: Նպաստ կը ստանան բոլոր անոնք որ կը ներկայացնեն պահանջուած թուղթերը, վաւերացուած աշխատանքի նախարարութենէն:

⁂ Ռընոյի գործարանի վարչութիւնը, որ կը մերժէր աշխատանքի վկայագիր տալ ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, մայիսի սկիզբէն սկսաւ տալ բոլոր անոնց որ կանխաւ դիմած էին:

⁂ Կիրակի օր երկու հայ երիտասարդներ իրարու հետ կռուած ըլլալով, մէկը բանտ, միւսը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Պատճա՞ռը.— Պ. Իսկէնտէր իր 16 տարեկան աղջիկը (խորթ զաւակը) կը նշանէ Կղեմէսին: Մաս մը դրամ քաշելէ յետոյ նշանը ետ կուտան: Կղեմէս ոխ կը պահէ եւ երկար ժամանակ կը հետապնդէ զայն: Կիրակի օր Իսկէնտէր հայրենակցի մը տունը գացած ատեն, Կղեմէս ալ ետեւէն կը հասնի, կը մտնէ ներս, կը նստի եւ կը սկսի վիճիլ: Հետզհետէ տաքնալով, սեղանին վրայէն դանակը կը քաշէ եւ կը վիրաւորէ Իսկէնտէրը: Վիճակը բաւական ծանր է:

Յաւալի արկածի մը հետեւանքները

Չորեքշաբթի գիշեր նկարիչ Ս. Խաչատրեանի, Տիկինը, ողբացեալ ընկեր Մ. Տէրպէտէրեանի այրին՝ Տիկին Պէաթրիս եւ աղջիկը՝ Վարդ ինքնաշարժով Նէօյիէն տուն վերադարձած ատեն, դիմացէն բեռնակառք մը կուգայ կը զարնուի եւ հազիւ կարելի կ'ըլլայ կանխել մահացու արկած մը: Ցնցումին ուժգնութենէն ծանրապէս կը վիրաւորուին Տիկին Տէրպէտէրեան՝ աջ աչքէն եւ կուրծքէն, Պ. Խաչատրեան՝ կռնակէն եւ ոտքէն, Տիկին Վարդ նմլումներ կը ստանայ, մարելով յուզումէն, իսկ Տիկին Խաչատրեան անվնաս կ'ազատի: Վիրաւորները Պօժոնի հիւանդանոցին մէջ քննուելէ յետոյ, իրենց իսկ փափաքով կը փոխադրուին տուն: Արագ ապաքինում կը մաղթենք Տիկին Տէրպէտէրեանի եւ Պ. Ս. Խաչատրեանի, որոնց վէրքերը մասնաւոր դարմանի կը կարօտին:

Պոլսոյ կրօնաւորներուն նոր տարազը

Պոլսոյ բոլոր կրօնաւորները ոստիկանական պաշտօնատուն հրաւիրուեցան եւ իրենց բացատրութիւններ տրուեցան սքեմի արգելքի օրէնքի մասին: Կրօնաւորներէն ոմանք քաղաքային հագուստով ներկայացան:

Օրէնքը կը սկսի գործադրուիլ այս ամսու 13ին եւ այդ օրէն սկսեալ ոչ մէկ կրօնաւոր ու մայրաքետ փողոցներուն մէջ իրենց կրօնականի տարազով չեն կրնար երեւիլ: Բացառութիւն կը կազմեն կրօնական պետերը (Պատրիարք, Խախամապետ, Միւֆթի): Կրօնաւորները իրենց պատրաստութիւնները լրացուցած են արդէն եւ շատեր պէտք չեն զգար օրէնքին ճշդած վերջին օրուան սպասելու:

Անցեալ չորեքշաբթի առաջինը ըլլալով, քաղաքային տարազով փողոց ելաւ Նախորդ պատր. տեղապահ Գէորգ արք. Ասլանեան որուն պատկերը քաշելով հրատարակած է Ճումհիուրիէթ: Նախկին տեղապահը գլուխը դրած է սեւ թաղիքէ գլխարկ, հագած է գծաւոր տաբատ, կակուղ օձիքով ու սեւ փողկապով շապիկ ու վրան ալ թեթեւ վերարկու մը: Ձեռքը գաւազան մը ունի, մօրուքը կարգի դրած է եւ կը նմանի ֆրանսացի դրամատէրներէն Բլում Ֆառէրի, ինչպէս կը նկատէ Ճումհիուրիէթի խմբագիրը: Ասլանեան արք. խմբագրին հետ տեսակցութիւն մը ունենալով յայտնած է թէ ուրախ է առաջին օրինակը ինք տալ: Ըսած է թէ քրիստոնէական կրօնքը ոչ մէկ պարտաւորիչ տարազ կը ճշդէ կրօնաւորներուն համար եւ բնաւ չարգիլեր քաղաքային տարազը, ինչպէս որ Եւրոպա գացող հայ կրօնաւորներէն շատեր ալ այնտեղ քաղաքային հագուստ կը հագնին:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

(ԳԱՂՏՆԻ ԵՒ ՅԱՅՏՆԻ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ)

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գոյութեան մասին երկրի մէջ ոչինչ գիտեն. այդ տեսակէտով գաղթաշխարհը աւելի «բախտաւոր» է, մենք իրմէ գոնէ կոնդակներ կ՚առնենք: Պատահական նախադասութիւն մը, որ թըռած է Կաթողիկոսի բերնէն՝ «Էժիա»յի թղթակցին հետ ունեցած տեսակցութեան ատեն, կը տեղեկանանք, որ Էջմիածնի կոնդակները երկու խումբի կը բաժնուին,— յայտնի եւ գաղտնի:

Հարկադրական շեղում մը — բուն հարցին անցնելէ առաջ:

Տեսակցողներու հետ Կաթողիկոսը կարծես պարտադրաբար միշտ երկու հարցի մասին կը խօսի,— իր ընտրութեան եւ Դուրեանի սպանութեան:

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին՝ Ուոլթըր Տիւրանթիի՝ Կաթողիկոսը առաջին հարցի առթիւ ըսած է.

«Դաշնակներու ազդեցութիւնը երթալով կը պակսի եւ այսօր կրնանք ըսել թէ Կաթողիկոսի հեղինակութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ պակաս չէ, քան իմ նախորդի հեղինակութիւնը:

«Արտասահմանի հայ եկեղեցիները զօրաւոր են, լաւ օժանդակուած եւ յաճախ հարուստ:

«Խորհրդային կառավարութիւնը լիովին գիտակից է անոնց ազդեցութեան եւ կը հասկնայ Կաթողիկոսին քաղաքական կարեւորութիւնը սովետ հողին վրայ»:

Անցողակի յիշատակենք, որ այս նոյն տեսակցութեան ատեն Կաթողիկոսը անգիտակցաբար հետեւեալը կը խոստովանէր.

«Համագումարի սկիզբը արտասահմանէն եկած պատգամաւորներու մէջ կար հոսանք մը, որ կ՚ուզէր կաթողիկոսական աթոռը Էջմիածնէն Երուսաղէմ փոխադրել: Վճռական քուէարկութեան ատեն սակայն ճնշող մեծամասնութիւնը որոշեց թէ մեր եկեղեցւոյ պետը պիտի շարունակէ նստիլ Հայոց հաւատքի այս հինաւուրց կեդրոնին մէջ»:

Ուշագրաւ է Կաթողիկոսի յայտարարութիւնը իր առաջին իսկ տողէն.

— Դաշնակներու հեղինակութիւնը կը պակսի, մինչ իմը կ՚աւելնայ...

Քրիստոնեայ Հայը պիտի զարմանար հայ կրօնապետի դատումի այս ընթացքին վրայ,— ինչ կապ Դաշնակցութեան եւ Կաթողիկոսութեան միջեւ: Մեր ընթերցողներէն անոնք սակայն, որոնք գիտեն թէ «ինչ ինչոյ է», անոնց համար մտածումի այս ընթացքին մէջ զարմանալի ոչինչ կայ: Կաթողիկոսը կը զգայ, որ զինք պահած են Էջմիածնի մէջ՝ նաեւ իր միջոցով Դաշնակցութեան դէմ կռուելու եւ հայութիւնը պառակտելու համար: Այս մթին մրցումէն կուգայ իր հեղինակութեան բաղդատումը Դաշնակցութեան հեղինակութեան հետ: Նոյն հոգեբանութիւնը կը մատնէ կաթողիկոսի յայտարարութեան նաեւ վերջին մասը.

— Արտասահմանի եկեղեցիները զօրաւոր են, կառավարութիւնը գիտակից է անոնց ազդեցութեան եւ կը հասկնայ իմ քաղաքական կարեւորութիւնը իր հողին վրայ...

Աւելի յստակ ու աւելի յրիւ անկարելի է խօսիլ: Պէտք է ենթադրել, որ Կաթողիկոսը իր այս անկեղծութեանը համար դաս մը առած է իշխանութիւններէն: Իր երկրորդ տեսակցութեան մէջ, «Էժիա»յի աշխատակցին հետ, Խորէն Ա. աւելի քան զուսպ եւ զգաստ եղած է:

«Ի՞նչպէս պատահեցաւ սակայն, որ սովետ կառավարութիւնը թոյլատրեց եկեղեցական ժողովի գումարումը իր հողին վրայ՝ Էջմիածնի մէջ, եւ ձեր ընտրութիւնը»:

«Ատոր պատճառը, ըսաւ Խորէն Կաթողիկոս, այն է, որ բոլշեւիկները հաշուի կ՚առնեն արտասահմանեան Հայերու հասարակական կարծիքը: Մոսկուա կը գնահատէ այն օգնութիւնը, զոր սովետ Հայաստանը կ՚ըստանայ արտասահմանի Հայերէն եւ կ՚ուզէ որ ամբողջ հայութիւնը զգայ թէ սովետ Հայաստանը իր հայրենիքն է»:

Խորհրդային կառավարութիւնը իր նուիրակին Ա. Եսայեանի միջոցով կ՚ուրանար գոյութիւնը բոլոր հայ-մարդոց (անհայրենիք) Հայերուն, յայտարարելով, որ ինք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ. մինչ հայ կրօնապետը, որ պահած է իր տիտղոսը, բայց հողմերուն յանձնած իր իշխանութիւնը, լեզու առնելով Երեւանի փոխարէն, ճիշդ հակառակը կը պնդէ: Ոչ, այնքան միամիտ չէ Ամենայն Հայոց կալանաւորը: Տարագիր ցեղ մը իր հայրենիքին կապելու միջոցը բնաւ Կաթողիկոսը չէ, որուն անունը, ի դէպ, երբեք բերան չառներ խորհրդային իշխանութիւնը ոչ ներսը՝ հայրենիքի մէջ եւ ոչ դուրսը՝ գաղթաշխարհի մէջ: Եթէ բոլշեւիկները Կաթողիկոսի ընտրութեամբ նպատակ ունենային «ամբողջ հայութիւնը» կապել սովետ Հայաստանին, գէթ անգամ մը այդ Կաթողիկոսին անունը յարգանքով բերան կ՚առնէին: «Անեղծուած»ին լուծումը որոնեցէք ոչ թէ Լուի Ֆիշերի («Էժիա»), այլ Ուոլթըր Տիւրանթիի քով: Խորէն Ա. Կաթողիկոս ընտրուած է եւ կը մնայ Էջմիածնի մէջ իբրեւ քաղաքական պայքարի զէնք մը ընդդէմ Դաշնակցութեան եւ յօգուտ Մոսկուայի:

— «ՄԵՐ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ»,— Իրարու ետեւէ երեք անգամ այս նախադասութիւնը կրկնած է Կաթողիկոսը, միաժամանակ, շատ զուսպ բառերու մէջ, արտայայտելով այն խորին հիասթափութիւնը, որ հայութիւնը ունեցաւ եւ ունի Մոսկուայի հանդէպ: Կրօնապետ մը այս վիճակին բերելու համար կարելի էր զայն եւ Կաթողիկոս հռչակել: Եւ Մոսկուան հռչակեց: Էջմիածնի պետը այսօր արդէն հաւատարիմ է իր տիրոջ եւ կը ծառայէ անոր բանիւ եւ գործով: Մենք գիտենք այն չարաղէտ դերը, զոր ան կատարեց իր կոնդակներով Եռագոյնի հարցին մէջ: Գիտենք նաեւ, թէ ինչպէս զօրավիգ կը հանդիսանար Չեկայի բացայայտ գործակալներուն, որոնք վեղարի տակ աւերածութիւններ կը գործէին արտասահմանի մէջ: Անոնցմէ չարանուն Դուրեանի մասին խօսելով՝ Կաթողիկոսը «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին ըսած էր.

— «Դուրեանը կորսնցուց իր կեանքը խումբ մը քաղաքական մարդասպաններու ձեռքով (ակնարկը՝ մեզի. «Ցոյս.»), որոնք իրենց արժանի պատիժը ստացած են ամերիկեան օրէնքով»:

Իր մասին — ն՚ւ ոչ մէկ խօսք:

Իր երկրորդ տեսակցութեան մէջ («Էժիա»յի թղթակցին հետ) Կաթողիկոսը անգիտակցաբար կը խօսի նաեւ իր մասին.

«Կաթողիկոսը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ այն դէպքի մասին, որ տեղի է ունեցած Նիւ Եորքի մէջ, ուր իր ներկայացուցիչը, բարձրաստիճան հայ հոգեւորական մը, սպաննուեր է Դաշնակներու ձեռքով: Կաթողիկոսը ըսաւ, որ ինք այդ խնդրոյն առթիւ կոնդակներ ղրկած է եպիսկոպոս Մանճիկեի եւ եպիսկոպոս Պէրրիի»:

Այս գաղտնի կոնդակներու մասին մենք առաջին անգամ կը լսենք: Մենք, բայց ոչ «Դուրֆըրնտ»ը, ոչ «Միացեալ»ը, ոչ Ռուսինկթընի խորհրդային դեսպանութիւնը: Անոնք ամէն բան գիտէին անշուշտ: Ու գիտէին նաեւ, թէ այդ կոնդակները հայ ժողովուրդէն ինչո՞ւ գաղտնի կը պահուին: Խորհրդային իշխանութիւնները իրենց բովանդակ թափով եւ հեղինակութեամբ ասպարէզ իջան «արդար»ին դատը պաշտպանելու համար: Այսօր կը պարզուի, որ իրենց այս դաւալից պայքարին մէջ անոնք կը վայելէին աջակցութիւնը Կաթողիկոսին ոչ միայն յայտնի, այլ եւ գաղտնի կոնդակներով: Այս խորին ու խորհրդաւոր գաղտնապահութիւնը թէ Կաթողիկոսին եւ թէ «Դուրֆըրնտ»ներու կողմէ գաղտնի կոնդակներու շուրջ — թիւով անշուշտ ոչ երկու — ինքնին կը մատնէ անոնց ոգին, անոնց բնոյթն ու հետապնդած նպատակը:

Մոսկուան ինչ որ կարող է ընել բացայայտ կոնդակներով՝ կ՚ընէ այդ ճանապարհով, իսկ ինչ որ անկարող է ընել յայտնապէս՝ կ՚ընէ գաղտնի կոնդակներով: Քրեմլը ոչ միայն կը հասկնայ «Կաթողիկոսին քաղաքական կարեւորութիւնը սովետ հողին վրայ», կրկնենք Խորէն Ա.ի խօսքը, այլեւ լաւապէս կ՚օգտագործէ այդ «կարեւորութիւն»ը ի նպաստ իր դատի եւ ընդդէմ հայ ժողովուրդի:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան սգատօնը, իբրեւ յարգանքի, պաշտամունքի եւ ուխտի տօն մը, ամէն տարի կը տօնուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան:

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Լա Փըլաթայի այս հեռաւոր ափերուն վրայ, սուգի այս օրը առիթ կը հանդիսանար միանալու, եւ առանց խտրութեան հաւաքաբար տօնելու այս օրը, ու յաճախ նոյն ժամուն բեմի վրայ կարելի կ՚ըլլար տեսնել յարանուանութեանց, կուսակցութեանց, հայրենակցականներու ու այլ եւ այլ միութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք համախորհուրդ կը ձգտէին անգամ մը եւս պանծացնել նոր, յետպատերազմեան սերունդը:

Այսպէս էր ամենամօտիկ անցեալին, երբ տակաւին ցաւը նոր էր ու հոգիները աւելի քան մաքուր: Իսկ հիմա հասունած մը կայ որ այլ եւս չի բաժներ վիշտը: Աւելին: Անիկա ներքնապէս, նոյն իսկ, դէմ է օրուան տօնակատարութեան որու համար միշտ կ՚ուզէ շուքին մէջ մնալ:

Այս տարի եւս Զ.Ո.Մ.ի Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը մասնաւոր գրութիւններով դիմեց բոլոր միութիւններուն ու կազմակերպութեանց, որոնք գրեթէ անխտիր պատասխանեցին, մէջն ըլլալով նաեւ Պ. Այրէսի Հ.Ա.Ե. հոգաբարձութիւնը, որ վերջին տարիներուն ընդհանրապէս կ՚աշխատէր խուսափիլ այս տօնակատարութենէն, գոհանալով միայն հոգեհանգիստով մը: Կը բացակայէին սակայն հայ կաթոլիկները, որոնց կրօնական ներկայացուցիչն Յ. Մ. Քաջազնեանի երկտողը տեսակ մը չքմեղանք էր.— «Հոգիս յօժար է, մարմինս տկար»: Առանձնապէս ուշագրաւ էր բողոքականներու չքեղ մեկուսացումը, հակառակ անոր, որ մինչեւ անցեալ տարի առաջին տեղը կը բռնէին, միշտ իրենց մասնաւոր բանախօսը ունենալով... Իսկ Բարեգործականը ... ժողով ունէր, ճիշդ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն:

Այնուամենայնիւ Պուէնոս Այրէսը համազգային սուգի քառասնամեակը տօնեց 12 մայիսին, կիրակի, տեղական սրահներէն մէկուն մէջ:

Հասարակութիւնը այդ օրը, հեռաւոր արուարձաններէն ու քաղաքի բոլոր շրջաններէն արտակարգ բազմութեամբ մեծով ու պզտիկով փութացած էր յարգանքի նուիրական պարտականութիւն կատարելու իր նահատակներու անմոռաց յիշատակին, անգամ մը եւս վերանորոգելով իր սրբազան ուխտը: Բեմը զարդարուած էր նահատակներու նկարներով, որոնց մէջէն ու թարմ ծաղիկներու ետեւէն կը լուսաւորուէր Զ.Ո.Մ.ի զինանշանը: Իսկ անմիջապէս կողքին տարագիր եռագոյնը սեւերով ծածկուած:

Շոփէնի մահերգով Օր. Արմենիա Բարսեղեան (դաշնակ) բացաւ հանդէսը, որմէ անմիջապէս յետոյ բեմ եկաւ Զ.Ո.Մ.ի Շրջ. վարչութեան նախագահ Արսէն Պալիկեան: Պարզելով օրուան իմաստը, ան մասնաւորապէս ծանրացաւ Թուրք բռնակալութեան դաւադիր ու ոճրապարտ ձգտումներուն վրայ, որոնց հրէշային ծրագրին զոհ գացին մէկ միլիոն նահատակներ: Հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանք մատուցանել: Ապա բացատրեց թէ ինչպէս Թուրքը տեւականօրէն կը ծրագրէր ու պատեհ առիթի մը կը սպասէր իրագործելու իր դիւային երազը, այսինքն ինչպէս կ՚ըսէր Շ. Նարդունին, տապանաքար դնելու այն խնդրոյն վրայ, որ կը կոչուի հայկական հարց. բայց հակառակ ատոր, այսօր նոր սերունդը Տէր — Զօրի կիզիչ անապատները ու կեանքի բոլոր դառնութիւնները ցմրուր խմելէ վերջ, կրկին ամբողջովին կանգնած կը մնայ հայկական պատմութեան գաղափարին, մինչեւ որ, օր մը երջանիկ, վերջնապէս իրականանայ հայրենիքի անկախութիւնն ու ազատութիւնը:

Օրուան բանախօսները Պ. Ա. Տէր — Ակրեան, ընկ. Ռ. Վարդանեան ու Ս. Թոփչեան, առանձին առանձին մեր ժողովուրդին վիճակուած դերն ու դերը վեր առին, ճշգրիտ գնահատումներ ընելով մեր ներկայ պայմաններուն, տալով պահանջուած թելադրանքները, ու միասնական աշխատանքի անմիջական պահանջը: Առանձնապէս ծանրացան մեր օրերու ներքին գոյավիճակին վրայ, մերկացնելով, մեր ներքին թշնամիներու քանդիչ ու պառակտիչ ոտնձգութիւնները:

Բանախօսութիւններուն զուգընթաց, մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ու նուագ: Գեղարուեստական այս բաժնին կը մասնակցէին Պ. Լ. Վարդապետեան, որու «Սիրուն Գարուն» մեներգը այս անգամ խիստ յուզիչ էր: Արտասանեցին Թահթաճեան, «Նրանց որոնք ընկան», Օր. Վ. Թորոսեան «Հայրենիքիս սօսին», ընկ. Մոմճեան, Խ. Խաչերեան եւ ուրիշներ, որոնք բոլորն ալ օրուան պատշաճ կտորներ տուին: Մեներգեց նաեւ Օր. Վ. Թիֆէնկճեան: «Զօհրապ» նուագախումբն ալ ազգային ու հայրենասիրական կտորներ նուագեց:

Հանդէսին ամենահետաքրքրական մասը մոգական լապտերով ցուցադրութիւնը եղաւ, պաստառին վրայ նախ երեւան եկան նախապատերազմեան մեր մտաւորական, ազգային ու այլ հանրային դէմքերը, ապա քանի մը նմոյշներ պատերազմէն, ջարդէն ու աքսորէն ինչպէս նաեւ դահիճները՝ գլխաւորութեամբ Թալէաթի, որմէ անմիջապէս վերջ անոր սպանիչ՝ Սողոմոն Թեհլիրեանի պատկերը, տեսակ մը խթան եղաւ որ մինչ այդ հանդարտ ու խաղաղ նստած հանդիսականները, մէկ մարդու պէս կատաղի ծափահարութեամբ մը թնդացնեն ամբողջ սրահը: Տեսակ մը պայրոյթի պոռթկում մը, որ կրկնուեցաւ քանի մը անգամ, երբ պաստառին վրայ կ՚երեւային այս եւ այն դէմքը, նահատակ կամ վերապրող:

Մոգական լապտերի վերջին բաժինը յատկացուած էր յետպատերազմեան սերունդին ուր իրենց առանձին առանձին տեղն ունէին հայ արիները, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ու Զ. Ո. Մ.ը:

Հայ գաղութի համար խրատական եղաւ այս տարուան հանդէսը, այն տեսակէտով որ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ամէնքը: Այնպէս որ Հ. Կ. Խաչի Պ. Այրէսի մասնաճիւղի տուած կենդանի պատկերէն վերջն ալ, տակաւին երկար ժամանակ ժողովուրդը չէր հեռանար, շարունակելով ինքզինքը զգալ այն տաք ու հարազատ մթնոլորտին, ուր կուգար անգամ մը եւս չզգալ համերաշխութեան, սիրոյ ու հաւաքական աշխատանքի կարեւորութիւնն ու արժէքը:

Ի՞նչ կը կարծէք, եթէ այս հեռաւոր գաղութը իր մէջն ունենար Ռուբէն Մանասեան մը, որ կաթողիկոսական պատուիրակի պիտակին տակ, այս կողմերը կ՚ուզէ գլորուիլ, արդեօք այս տօնակատարութիւնը պիտի ունենա՞ր այն նշանակութիւնն ու հարազատութիւնը ինչպիսին ունեցաւ այս անգամ: Իրապէս համազգային ու համահայկական:

Բարեբախտաբար Պ. Այրէսի Հայ Առ. եկեղ. հոգաբարձութիւնը վճռապէս մերժեց իր մէջ ընդունիլ այդպիսի կղերական մը, այս առթիւ տեղեկացնելով թէ Էջմիածին եւ թէ իրեն՝ տխրահռչակին:

Թող հանգիստ թողուն այս հեռաւոր գաղութները, ուր այնքան կարեւոր են խաղաղութիւնն ու համերաշխութիւնը:

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՍ՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

1908-909 թուականին գաւառէն նոր եկած՝ աշակերտում էի Թիֆլիսի Մարիամեան–Յովնանեան դպրոցում:

Նոր էր այնտեղ ամէն ինչ ինձ համար: Նոր ու խորհրդաւոր մանաւանդ դասատուները:

Ու ամէնէն աւելի խորհրդաւոր ու անմատչելի էր մանաւանդ Ե. Զօրեանը: Թուէ նրա համար, որ նա խիստ էր, պահանջկոտ, թուէ նրա համար, որ նա հագնում էր շատ պարզ, մի քիչ տղամարդավարի (մի պարզ փէշ, օձիքը գոց, փողկապով մի շապիկ, մի պարզ ժաքէթ ու տղամարդու գլխարկ յիշեցնող մի գլխարկ), որ պատկառանք էր ներշնչում ինձ, եւ արգիլում ինձ նրա հետ լինել այնպէս, ինչպէս միւս ուսուցչուհիների հետ, որոնք նման էին իմ նախկին ուսուցչուհիներիս եւ քոյրերիս: Թուէ եւ այն, որ ուսուցանում էր մեզ, ինձ անծանօթ մի աշխարհ՝ բնագիտութիւն եւ այն էլ նախնական կենդանիներն ու բոյսերը, ամիբ, մեդուզայ, հիդրա, մամուռ, սունկ, եւ այլ հրաշալի բաներ:

Դասագիրք չունէինք: Ե. Զօրեանն իրեն հետ բերում էր գունաւոր նկարներ, կախում էր պատէն, ցոյց էր տալիս ալբոմներ: Ինքը պատմում էր ու նկարում գրատախտակի վրայ եւ մեզ պարտադրում էր իրեն լսել, չէր թոյլ տալիս որ եւ է բան գծելու, որ եւ է բառ գրելու:

Պատմելէ յետոյ, հարցերով դիմում էր ամբողջ դասարանին, մասնակցում էինք ամէնքս, նոյն իսկ ամենատկար համարուած աշակերտուհիները: Յետոյ պատմել էր տալիս մէկին, կամ երկուսին եւ դասն համարում էր պատրաստուած:

Ու դառնում էր մեզ՝ «սիրելի աղջիկներս, այս դասը դուք ամէնքդ լաւ իւրացրիք, վստահ եմ: Տանը պիտի գրէք, ու գծէք դասը, ով ինչպէս որ կարող է: Ձեր գրած տետրակների հիման վրայ ես պիտի կազմեմ մի դասագիրք եւ այն պիտի լինի լաւագոյնը դասագրքերի մէջ»:

Մենք դասագիրք պիտի գրէինք, ինչ զարմանք բան, մենք, որ հազիւ 12-13 տարեկան էինք:

Ու գնում էինք տուն: Եւ ո՜վ հրաշք, գիտէինք դասը, գրում էինք, գծում: Այսօր էլ գիտեմ չարքն իր տուած դասերի, կարծես երէկ սովորած լինեմ ամիբէն սկսած մինչեւ միջատներն ու երկակենցաղները, բուսական բջիջէն սկսած մինչեւ արմատաւորները:

Մեր գրածը կարդում էինք դասարանում եւ անցնում նոր դասի: Դասարանում երկու աշակերտուհի ունէր նա, որոնց տետրակներին շատ էր հաւանում, եւ լրանալէն յետոյ վերցնում էր, իր կազմելիք դասագրքի համար օգտագործելու:

Այդ աշակերտուհիներէն մէկն էր Վարդանուշ Դաշտոյեանը, ընդունակ բոլոր առարկաներում:

Սակայն այդ երկու բախտաւորներն աւելի լաւ թուանշան չէին ստանում, քան միւսները: Հինգի վրայ, [illegible] էր նրա տուած թուանշանը, ամէնքին անխտիր: «4ը ինձ, ասում էր, Ե. Զօրեանը, 5ը բնութեան. նա ամէնէն լաւ գիտէ իր դասը»:

Եւ ո՜վ զարմանք, չէինք տրտնջում, չէինք նախանձում, ներքնապէս ընդունում էինք, որ այդպէս արդար

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Իսկ Տէրսիմցիներու մէջ յայտնի ցեղերն էին Հայտարան, Աբիլ, Դըմըլնան, Լօլան, Ալան, Պալապան, Հասիքան, Փիլվանք, Շաթիլ, Տանձիկ (հայկական ծագումով), Քօպան, Բէլման, Սիսան եւ ուրիշներ:

Այս երկու մեծ ցեղախումբէն զատ, Շէյխ – Հասանցիները իրար մէջ կը բաժնուին երկու ցեղախումբի,— Շէյխ Հասանցիներ եւ Զըրրաք – Սէօն – տիւրաններ (ճրագ – մարողներ): Այս վերջիններուն յայտնի ցեղերն են Աչուրանցիները, Պիրմանցիները, Արալանցիներ, Պօղուքանցիներ, Պէյթ – ուշաղներ եւ ուրիշներ:

Անշուշտ, Տէրսիմի Քիւրտերը որքան ալ բարեացակամ ըլլային մեզի հանդէպ, այս բազմաթիւ ցեղերը դժուար էր մէկ ընդհանուր գաղափարի կապել: Ամէն մէկ ցեղ ինքնիշխան էր:

Եւ այդ պատճառով ալ մեզ համար անկարելի էր ճանչնալ բարեկամն ու թշնամին:

Թուրքերը, իրենց աւանդական քաղաքականութեամբ, լուռ ու մունջ աշխատանք կը կատարէին Տէրսիմի այս բազմազան ցեղերուն մէջ, զանոնք հրապուրելու եւ մեր դէմ գործածելու համար: Նուէրներ, ալիւր ու զէնք կը բաժնէին, որպէսզի թրքական հրամանատարութեան տակ կազմ ու պատրաստ գտնուէին մեր վրայ յարձակելու: Անոնք կը յաջողին կաշառել քանի մը ազդեցիկ ցեղապետներ, բայց բուն լեռնային Տէրսիմցիները խրատուած հին դասերէն, կը մերժեն թրքական որ եւ է առաջարկ:

Թուրքերը կը մտածեն բանի միջոցներու դիմել: Գաղտնի Երզնկա կը ղրկեն Ճաֆէր պէյը, որ Թուրքերը զինելու եւ անոնց վիճակը քննելու պաշտօն ունէր: Ճաֆէր պէյ, կը ջանայ Երզնկայի Թուրքերէն գաղտնի բանակ մը կազմել թէ՛ ինքնապաշտպանութիւնն ապահովելու եւ թէ Տէրսիմի վրայ արշաւելու նպատակով: Սակայն չի յաջողիր եւ կը ձգէ կը հեռանայ: Անոր կը յաջորդէ Մազհար պէյ, բայց ան ալ չի յաջողիր: Այս անգամ թրքական բանակէն փախած Մուսթաֆա Վէֆա կ՚աշխատի կամաւոր արձանագրել, Տէրսիմը հպատակեցնելու համար: Սակայն այս ալ չի յաջողիր: Ապտիւլմապատ անունով Թուրքի մը միջոցով վերջին փորձը կը կատարուի, եւ ան ալ նախորդներուն պէս ձախողութեան կը մատնուի: Իններորդ զօրաբանակի հրամանատար Ալի Իհսան փաշա կ՚ուզէ ամէն գնով նուաճել Տէրսիմը, սակայն այդ օրերուն իրենց աչքերուն առջեւ կը բացուի աննախատեսելի արբեցուցիչ հորիզոն մը,— ռուս զօրքերու հեռացումը եւ հայկական տիրապետութեան հաստատումը:

Ահա թէ դէպքերը յաջորդաբար ինչպիսի արագութեամբ կը զարգանային, երբ Թուրքերը միւս կողմէ զինադադարի խարուսիկ առաջարկներ կ՚ընէին, ներքնապէս կազմակերպուելու եւ բանակները վերակազմելու, ժամանակ շահելու համար:

Հոս, քանի մը խօսքով, անհրաժեշտ է կանգ առնել զինադադարի այդ օրերուն վրայ, հայ ժողովրդի ողբերգական կացութիւնը դիւրաւ ըմբռնելու համար:

×

Թուրքիոյ արեւելեան ճակատի բանակները ռուսական յառաջխաղացումէն յետոյ, կազմալոյծ վիճակի մէջ կը գտնուէին:

Գ. զօրաբանակի հրամանատար Մահմուտ Քեմիլ փաշան, Զօր. Իւտէնիչի բուռն յարձակումներուն առջեւ 1916 փետր. 14ին կը լքէ Կարինը: Ռուսական յաղթական բանակը արշաւ կը յառաջանայ եւ իրարու ետեւէ կը գրաւէ Բաբերդը, Մամախաթունը, Երզնկան եւ Տրապիզոնը:

Երզնկայի ռուսական ուժերու ընդհանուր հրամանատարն էր Զօր. Կալիտին: Փետրուարեան յեղափոխութենէն վերջ, ժամանակաւոր Կառավարութեան կողմէ Կալիտինի տեղ կը նշանակուի Զօր. Լեախով: Լեախով յայտնի էր իբրեւ հայատեաց, դեռ պարսկական սահմանադրութեան կռիւներուն ատեն, երբ Եփրեմը, Քեռին եւ Խէչօն կը կռուէին իր Խազախներուն դէմ: Սակայն Երզնկա գալէն ի վեր կը փոխէ իր հինաւուրց տրամադրութիւնները եւ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ Մուրատի վրայ, պատասխանատու պաշտօններ տալով անոր:

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն յետոյ, Զօր. Լեախով, Մուրատին կը յանձնէ Երզնկայի զինուորական իշխանութիւնն ու պաշտպանութեան հոգը եւ կը հեռանայ դէպի տուն, համաձայն օրուան նշանախօսքին:

Երզնկայի Թուրքերը սարսափի կը մատնուին: Կը կարծեն որ Ռուսերու հեռացումէն անմիջապէս յետոյ, Մուրատ ջարդեր պիտի կազմակերպէ եւ մաքրագործէ Երզնկան: Ռուսերն ալ այդ մտահոգութիւնն ունէին: Այդ պատճառով, նախ քան ռուսական զօրամասերու հեռանալը, տեղւոյն քաղաքապետարանին մէջ, Թուրքերը խորհրդակցութեան կը կանչուին: Մուրատ, հոն, հրապարակաւ կը յայտնէ բոլորին թէ՝ «հակառակ անոր որ Թուրքերը մարդկութիւնը արտասուող արարք մը գործած են, սակայն Հայերը վրէժխնդրութեան պիտի չդիմեն»: Սակայն Թուրքերը աչաբեկ՝ կը խնդրեն Ռուսերէն որ բաւարար զօրք ձգեն, եւ հաւատ չընծայեն տրուած հաւաստիքներուն, եւ կամ թոյլ տան որ սահմանն անցնին եւ թրքական բանակի պաշտպանութեան տակ ապաստանին:

Անշուշտ ընթացք չի տրուիր Թուրքերու այդ ցանկութեան եւ կը հարկադրուին ենթարկուիլ հայկական իշխանութեան:

Թրքական բանակի ջախջախիչ պարտութիւնը բարոյալքած էր թէ՛ հրամանատարութիւնը եւ թէ զինուորները: Դասալքութիւնը մեծ չափերու հասած էր:

1917 նոյեմբեր 17ին, կովկասեան բանակի հրամանատար Զօր. Օդիշելիձէ թրքական Երրորդ զօրաբանակի հրամանատար Վէհիպ փաշայէն կը ստանայ նամակ մը զինադադար կնքելու առաջարկութեամբ:

Այդ օրերուն խորհրդային կառավարութիւնը զինադադարի բանակցութիւններ կը վարէր արեւմտեան ճակատին վրայ, Աւստրօ-Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ հետ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(12)

էր: Ամէնքն ալ գիտէին դասը, ինչ հոգ, թէ մէկը լեզուանի էր, աւելի լաւ էր բացատրում, քան մէկ ուրիշը, դասն ամէնը գիտէին:

Ու եղաւ այնպէս, որ այդ խիստ, անմատչելի ուսուցչուհին դարձաւ ամէնքիս սիրելին: Ու եղաւ այնպէս, որ սիրեցինք նաեւ իր աւանդած առարկան, անհամբեր սպասելով այն ժամին, թէ երբ իրեն պիտի ներկայացնէինք մեր գրածը, ապագայ մեր դասագիրքը:

Մի առաւօտ էլ դպրոց մտնելիս նըկատեցինք որ ինչ որ տարօրինակ էր դպրոցը, բակն ու միջանցքները լուռ:

Մեր առաջին դասը Ե. Զօրեանինն էր, բայց նրա փոխարէն դասարան մտաւ Տ. Ա. Դուբեանը եւ թաշկինակը լացող աչքերին մօտեցնելով, հազիւ հեկեկանքը զսպած՝ ասաց.

— Այսօր դաս չպիտի ունենաք: Տիկին Զօրեանը կորցրել է իր մանչ զաւակը: Պիտի երթանք յուղարկաւորութեան մասնակցելու:

Լացինք, լացինք ոչ թէ մեռած մանուկի համար, որին չէինք տեսած երբեք, այլ վշտահար մեր ուսուցչուհու համար, եւ կորսուած դասի համար, թանկագին էին մեզ համար իր դասերը:

Համազգեստաւոր աշակերտուհիներու մի երկար շարան անցաւ Թիֆլիսի չքեղ փողոցներով, առանց շուրջը նայելու, եւ կանգնեց Միքայէլեան փողոցում Ե. Զօրեանի համեստ բնակարանի առջեւ:

Ամէն դասարանէ ներկայացուցիչներ ներս մտանք, դասարանի ցաւակցութիւններն յայտնելու համար: Ես էլ գացի ներս մտնողների շարքում:

Նոյն Ե. Զօրեանը, մի քիչ աւելի խիստ դէմքով, մի քիչ աւելի սեւեռաբիր: Արցունք չտեսանք իր հպարտ, կորովի աչքերում:

Քիչ յետոյ մի մանուկի դագաղի ետեւէն քայլում էինք մենք, մի անեղծանելի մեր հոգիների մէջ: «Արցունք չտեսանք մօր աչքերում»:

Երկու օր յետոյ նորէն նրա դասն ունէինք, կարծում էինք, թէ չպիտի գայ: Բայց եկաւ, ամէն օրուան պէս, մի քիչ աւելի տժգոյն, աւելի մտամփոփ: Ու մեր հանդէպ եղաւ աւելի պահանջկոտ. «Մի բան, եթէ պէտք է սովորել, պէտք է լաւ սովորել, սովորել ոչ թէ մոռանալու համար, այլ գիտնալու համար»:

Ու մենք իր շունչի տակ, կախարդուածի պէս ջանացինք լաւ սովորել, սովորել գիտնալու համար:

Մի օր էլ դասարան չեկաւ նրա սիրելի աշակերտուհին՝ Վարդանուշը: Հիւանդ էր թոքատապով: Ե. Զօրեանը միշտ հարցրեց նրա մասին: Մի օր էլ լսեց գոյժը նրա մահուան: Եւ ով զարմանք, այն կինը որի աչքերում մենք արցունք չտեսանք իր զաւակի մահուան առթիւ, լացեց մի աշակերտուհու կորուստի համար:

Արցունք Ե. Զօրեանի աչքերում:

Մենք չհամարձակեցանք բարձրաձայն լալ մեր ընկերուհու կորուստը, լուռ սրբեցինք մեր արցունքները:

Նա մի քանի վայրկեան թողեց որ լայինք: Յետոյ, գլուխը տխրանորէն բարձրացնելով ասաց՝ «Այնուամենայնիւ պիտի սովորենք այսօրուան դասը, գիտցողը միայն ուժեղ կը լինի: Դասի՛»:

Ու բացատրեց մեր նոր դասը. սերմերի տարածումը, ծնելու, ապրելու, յարատեւելու պայքարը:

Հիմա որ տարիներ են անցել, ես էլ իմ հերթին ուսուցչուհի եմ եղել, այսօր էլ մայր, երբ յետադարձ մի ակնարկ եմ նետում ու մտաբերում ուսուցչուհիս Ե. Զօրեանը, զգում եմ, որ տխուր պէտք է լինել անձնական վիշտը քօղարկելով՝ միշտ պատնէշի վրայ կենալ ու սովորեցնել եւ լաւ սովորեցնել:

Քաջակորով, սեւաչեայ իմ ուսուցչուհի, դու ինձ չես յիշի, ես մէկն էի հարիւրներէն, իսկ դու եղակի ես ու ես յիշում եմ քեզ:

Յարգանք քեզ:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
(Ե. Ստամբոլցեան)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը

ՓՕՆ Տ'ՕՂՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՂՆԱ.— Մեր գաղութն եւս տօնեց անկախութեան տարեդարձը, կոկիկ բազմութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի հրաւէրին պատասխանելով, եկած էին Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները, համակիրներով ու չէզոքներով, թըխադէմ ու կայտառ տղաք: Ժամանակէն առաջ լեցուած էր գրադարանի սրահը: Ոմանք աւելի պատշաճի տուրք մը կը պատրաստէին, ուրիշներ ազգային երգերով կը թնդացնէին սրահը:

Լէվանսի «Զաւարեան» խումբի ընկերները նամակով մը իրենց խնդակցութիւնը կը հաղորդէին մեզի:

Եկած էին Լավիլտօէն, Ժուայէօզէն, Սէն-Փիէռէն երիտասարդներ, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու անկախութեան մեծ տօնին, պահ մը ապրելու ազատութեան ոգին, ցայն վերստանալու հաւատքով:

Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Բարխեան «Մեր Հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը եւ ըսաւ.— Վեց հարիւր տարի գերութեան լուծի տակ մաշած, եւ ամբողջ յիսուն տարի իր դատին համար մարտնչող ազգի մը ազատութեան բանբերն է Մայիս 28ը»: Յետոյ հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան լուռ ու երկիւղած յարգել յիշատակը այն նահատակներուն որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ:

Արտասանեցին ընկեր Աւետիս Բէքչէճեան «Կեանք» (Փրիվայէն), Մովսէս Բարխեան «Սիրոյ զոհեր» եւ Սիպիլի «Հայ լեզուն», Օր. Հնազանդ Ժամկոչեան «Սէգ Մասիսի կատարին»: Երգեցին ընկ. Մկրտիչ Ճիմէճեան «Հայաստան», տիկ. Թագուհի Փօյաճեան «Ես լսեցի մի անուշ ձայն», Պ. Սահակ Խանդաւեան «Կանչէ կռունկ», ընկ. Յովհ. Եօրղանճեան «Պանք Օթօմանն» եւն.: Յետոյ անվերջ խմբերգներ: Թող ներեն անոնք որոնց անունները սխալմամբ մոռցած եմ:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Պօղոս Հիւսեան, որ գովեց գաղութին ազգային գիտակցութիւնը եւ ըսաւ.— «Կ'ապրի այն ազգը, որ գիտէ գնահատել իր ազգային արժանիքները»: Ընկերը փաստերով պարզեց այն երկունքը զոր 1918ին կ'ապրէր Կովկասի հայութիւնը: «Մի մոռնաք որ թրքական բանակները Խալիլ եւ Նուրի փաշաներու հրամանատարութեամբ օղակած էին Երեւանը: Այդ կրկնակի սպառազինուած թրքական բանակը Սարդարապատի առջեւ կը փախչէր հայ կռուողին առջեւէն: Այս կռիւները հայ ժողովուրդին տուին հող, իր ազգային խորհրդանիշը՝ եռագոյն դրօշակ եւ իր անկախութեան օրը՝ Մայիս 28: Այսօր ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, կորիզ մը մեր վաղուան երազներուն: Գուրգուրանք անոր վրայ, առանց նայելու անոր գոյնին եւ ձեւին, բովանդակութիւնն ու վարչաձեւ անցողակի են, Հայաստանն ու Հայը մեր սրբութիւններն են»:

Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր հանդիսականներուն, «Մշակ բանուոր»ով փակեց հանդէսը:

Հանդէսէն յետոյ Փրիվայի եւ Սէնփիէռի ընկերներու հետ ունեցանք ընդհ. ժողով մը, ուր ընկ. Հիւսեան տեղեկութիւններ տուաւ եւ թելադրեց տոկալ եւ համբերել բոլոր խոչընդոտներուն:

Մ. Բարխեան

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 2 յունիս (Յառաջ).— Անկախութեան տարեդարձը այս տարի տօնուեցաւ յունիս 1ին, շաբաթ գիշեր, զուգադիպելով Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ պատգ. ժողովին: Բեմը զարդարուած էր Հ. Յ. Դ.ի հիմնադիր երրորդութեան — Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան — Զօր. Անդրանիկի, Արամի Մուրատի, Վարուժանի եւ Անդրանիկի միացեալ խոշոր խմբանկարներով (Սեբաստացիներու նուէր), եւ Հ. Յ. Դ. զինանշանով: Բեմի երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը բացաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան «Արծիւ» Փանֆարի «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկ. Մխաքեան, որ ըսաւ.

— «Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը ամէն տարի Ֆր. Կ. Խաչի պատգ. ժողովը կը զուգադիպի պատմական մեծ տօնի մը հանդիսութեանց օրերուն: Մեր ժողովուրդը դարերով եղած է ազատ, եղած է անկախ իր սեփական հայրենիքի մէջ, ունենալով իր փառքի ու մեծութեան օրերը, իր պանծալի պատմութիւնը: Դարձեալ դարերով ունեցած է գերութեան օրեր, անարգ լուծի մը ենթակայ, բայց տառապանքը տարած է ոչ թէ կորաքամակ, նկուն, այլ միշտ բարձրագլուխ, պայքարելով իր անկախութեան համար, իր կրօնքին, իր մշակոյթին, իր լեզուին պահպանման համար: Արշալոյսը ծագեցաւ [illegible] Մայիս 28ին եւ հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս բարձրացուց իր գլուխը: Կարճ տեւեց սակայն եւ դարձեալ եղանք գերի, Թաթառական եւ ցիրուցան աշխարհի չորս ծագերուն: Դարձեալ հայ ժողովուրդը ունի պայքարի տարիներ, այս անգամ շատ աւելի դժնդակ պայմաններու մէջ, քանի որ իր հայրենիքին մէջ ալ դեռ չունի անոր ներշնչման աղբիւրները, բայց այս անգամ եւս պիտի տանի ան այդ պայքարը բարձրագլուխ, պիտի պայքարի կորովով, պահպանելու իր ֆիզիքական գոյութիւնը, իր ազգային աւանդութիւնները, իր սեփական մշակոյթը, իր մայրենի լեզուն, միշտ գօտեպնդուած խոր հաւատքով թէ օր մը դարձեալ Մայիսի մը 28ին պիտի ողջունէ նոր արշալոյս մը»: (Բուռն ծափեր):

Յետոյ խօսք տրուեցաւ առաջին բանախօս ընկ. Ս. Վրացեանին, որ իր մէկ ժամուան կուռ բանախօսութեամբ եւ փաստացի տուեալներով վեր հանեց «Մայիս 28»ի պատմական արժէքը եւ քաղաքական իմաստը: Ընկերը իր բանախօսութիւնը վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.

— «Այսօր պարզ տօնակատարութեան մը օր չէ եւ ոչ ալ ձեւի եւ նախապաշարումի, այլ ուխտի օր է: Մենք ամէն տարի այսպէս կը հաւաքուինք ոչ թէ կուսակցութեան փառքը հիւսելու, այլ եւ նախապատրաստուելու, գիտակցելու մեր պարտականութեանց՝ մինչեւ այն օրը, որ բացուին Հայաստանի դռները, մինչեւ որ տիրանանք մեր իտէալին, ազատ եւ անկախ Հայաստանին, մինչեւ որ մեր ժողովուրդը հաստատուի իր մայրենի հողին վրայ, մինչեւ որ տարագիր դրօշը կրկին վերադառնայ մեր նախնիքներու երկիրը»: (Երկարատեւ ծափեր):

Երկրորդ բանախօսը ընկերուհի տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, իր կրակոտ բանախօսութեամբ ելեկտրականացուց մթնոլորտը:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին պատգամաւորուհիներէն Տիկին Թորոսեան (Կրընոպլ), Օր. Գույումճեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տիկ. Յակոբեան (Տէսին), ընկ. Մարգարեան եւ փոքրիկն Օր. Աստուրեան արտասանութիւններով: Երգեցին Տիկ. Տէրտէրեան (Իսի լէ Մուլինօ) «Հայաստան», Օր. Սթամպուլեան (Ռոման) «Դլէ եաման», իսկ Օր. Մ. Պասմաճեան (Տէսին) «Սարերի հովին մեռնիմ»: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: Մէջ ընդ մէջ «Արծիւ» Փանֆարը կը նուագէր ազգային-յեղափոխական երգեր:

Ընկեր Ա. Միքայէլեան յանուն Հ.Յ.Դ. Տէսինի կոմիտէին շնորհակալութիւն յայտնելով օրուան բանախօսներուն, երգիչներուն, արտասանողներուն եւ հասարակութեան, հրաւիրեց զանոնք մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգել մեր բոլոր մարտիկներու յիշատակը: Հանդէսը փակուեցաւ Փանֆարի «Մշակ բանուոր»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ այն խոր հաւատքով թէ ուշ-կանուխ հայ ժողովուրդը պիտի տիրանայ իր կատարեալ անկախութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՊՈՒՇՆԵՐՈՒ ՎԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թող ներէ ինծի սիրելի «Յառաջ»ը, որ ստիպուած եմ երկու խօսքով յիշել տեղ դէպք մը որ խոր եւ արդար զայրոյթ պատճառեց հասարակութեան: Ֆր. Կ. Խաչի պատգ. ժողովի գումարումը Տէսինի մէջ, եւ պատգամաւորուհիներու ներկայութիւնը խոր հետաքրքրութիւն շարժած էին: Իսկ վերջին պահուն «Մայիս 28»ի տօնակատարութեան կազմակերպումը աչքի փուշ դարձած՝ հայանուն վիժուկներու: Եւ ահա իրենց ուժը ցոյց տալու եւ իրենց մեծաւորներուն գնահատանքին արժանանալու համար, ուզեցին ցոյց մը կատարել հանդէսը խանգարելու եւ ժողովուրդը փախցնելու նպատակով: Համաձայն իրենց սովորութեան, հոս ալ օտարները առջի հանած էին եւ յառաջապահ բռած, իսկ իրենք վախկոտ նապաստակներու նման մութին մէջ մնացած: Խումբ մը Ֆրանսացիներ եւ Իտալացիներ (կին մըն ալ միասին), զրղուած հայ կարմիրներէն եւ առաջնորդութեամբ 2 ստահակներու (որոնց անունները չեմ ուզեր բերան առնել), ժողովրդին խառնուելով ուզեցին սրահ մտնել, սակայն անմիջապէս հանդիպեցան ոստիկաններու եւ համակիրներու ընդդիմութեան: Ի վերջոյ տասը րոպէի մը չափ սպասելով սրահին դուռը, հեռացան: Հանդէսը սկսաւ եւ վերջացաւ խաղաղ մթնոլորտի մէջ եւ օրինակելի կարգապահութեամբ, տալով բարոյական շառաչուն ապտակ մը եւս մեր անողնայար եւ ողորմելի հակառակորդներուն, եւ անգամ մը եւս բարձրացնելով Հ. Յ. Դ.ի եւ Ֆր. Կ. Խաչի վարկը հայրենասէր ժողովուրդին առջեւ:

Վեհունի

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 2 յունիս (Յառաջ).— Մայիս 28ը տօնուեցաւ մեծ շուքով մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի եւ Զ. Ռ. Միութեան, Քիւրսալի սրահին մէջ: Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Գեղարուեստական մասը շատ ճոխ էր: Նախագահ ընկեր Խ. Զաթրեան հանդէսը բանալով, հրաւիրեց յոտնկայս ունկնդրել «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ արտասանեցին ընկեր Ս. Գասպարեան, փոքրիկն Ս. Թորոսեան (Մուրատին կտակը), Վալանսէն ընկերներ Պլրդեան եւ Դաւիթեան: Տիկ. Շէյթանեան արտասանեց Սիամանթոյի «Սուգը»: Երգեց ընկեր Գասպարեան: Տիկ. Շէհրլեան հայկական տարազով եւ աւանդական կուժով երգեց «Պարզիր աղբիւր» եւ «Կոլին անոյշ», տիկ. Կիւրինեան երգեց «Ծիծեռնակ»ը, փոքրիկն Անուշ երգեց «Ես վարդ մըն եմ»: Վերջապէս կարմիր խաչուհիները յաջորդաբար հայկական տարազներով չորս գեղջուկ պարեր ներկայացուցին որոնք արժանացան բուռն ծափերու:

Զ. Ռ. Մ.ի կողմէ խօսք առաւ ընկ. Ա. Փոյաճեան, նկարագրելով այն ճակատագրական կռիւները որ յանգեցան ազատութեան: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Ջամալեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց անկախութեան համար թափուած ճիգերը եւ խստօրէն ձաղկեց մեր փոքրոգի հակառակորդներուն վարկաբեկիչ պայքարը:

Գրիստամ

ՄԱՄՈՒԼ

Ահաւոր վտանգ մը

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Համեմատելով իր թիւին հետ, կարելի է վստահ ըսել թէ անձնասպանութեան մարզին մէջ Պէյրութ կը կոտրէ աշխարհի մրցանիշը: [illegible] հաշուեկշիռ մը ցոյց կուտայ որ վերջին 4 ամսուան ընթացքին Պէյրութի մէջ պատահած են 60ի մօտ անձնասպանութեան փորձեր: Գրեթէ երկու օրը մէկ հատ: Փարիզ որ մօտ 5 միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէ, այսինքն Պէյրութի 25 անգամը, հաւասարելու համար Պէյրութի մրցանիշին, պէտք է օրական 15 անձնասպանութեան դէպքեր արձանագրէ: Մինչդեռ վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ, շաբթուան մէջ հազիւ քանի մը անձնասպանութիւններ կ'արձանագրեն փարիզեան թերթերը:

Միթէ տնտեսական տագնապի պատճառած աղէտները աւելի թեթե՞ւ են ուրիշ երկիրներու մէջ: Սիրային դժբախտութիւններ աւելի քի՞չ են, կամ ընտանեկան ցաւեր աւելի նուա՞զ Եւրոպայի կամ Ասիոյ քաղաքներուն մէջ:

Պակասը մեր երկրին մէջ ու մեր ժողովուրդին մօտ, մէկ կողմէ երկրի իշխանութեանց անհոգութիւնն է, իսկ միւս կողմէ ալ բարոյական դաստիարակութեան պակասը: Ուրիշ երկիրներու եւ բազմամարդ քաղաքներու մէջ, պէտք է խոստովանիլ, իշխանութիւնը խիստ հսկողութիւններ կը կատարէ և առիթ չի տար անձնասպանութեանց: Կրօնական հաստատութիւններ կը ջամբեն բարոյական առողջ դաստիարակութիւն, օգտակար քարոզներ կը հրամցնեն. կրօնականներ գիտակից իրենց կոչումին մխիթարութիւն կը պարգեւեն յուսահատներուն. բարեսիրական հաստատութիւններ կը մեղմեն թշուառութիւնները, մասամբ առաջքն առնելով անձնասպանութիւններու:

Այդ բոլոր միջոցներն ալ թերի են հոս. բոյլ է նկարագիրը ժողովուրդին եւ տկար դիմադրողական կարողութիւնը: Ամէնէն աննշան դժուարութիւն մը անգամ անձնասպանութեան կը մղէ ենթական: Դեռ երկու շաբաթ առաջ արձանագրեցինք 20 տարեկան երիտասարդի մը անձնասպանութեան պարագան. երեկոյեան տուն վերադարձին ընթրիքը պատրաստ չի գտներ. կը յուզուի, կը փոթորկի եւ կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ: Իսկոյն կը գործադրէ որոշումը: Ուրիշ մը, ձեռքի հարուած մը ստանալուն համար վիրաւորուած կը զգայ իր արժանապատուութիւնը եւ անձնասպանութեան կը դիմէ:

Ահաւոր վտանգի մը առջեւ կը գտնուինք: Համաճարակի բնոյթ ստացող այս անձնասպանութիւնները ծանր մտահոգութեանց պէտք է առաջնորդեն երկրին ղեկավարները: Խղճալի վիճակ: Երիտասարդ թարմ կեանքեր վաղահաս մահը կը գրկեն իրենց բարոյական թերի կրթութեան պատճառաւ:

Անձնասպանութիւնը տկար, անկորով և վախկոտ մարդու գործ է: Լուրջ եւ աներեր նկարագրի ու դատողութեան տէր մարդիկ կը սիրեն կեանքը եւ կը պայքարին դժբախտութեանց դէմ, առանց յուսալքուելու: Ցաւերն ու դժուարութիւնները անպակաս են այս աշխարհիս վրայ, սակայն ժամանակաւոր, պէտք է միայն յոյս եւ հաւատք, դիմադրական ուժ եւ կորով ունենալ: Պէտք է ենթարկուիլ բարոյական պարտաւորութեանց: Երջանկութիւնն ու մխիթարութիւնը պէտք է փնտռել ծառայութեան եւ նուիրումի մէջ հանդէպ հայրենիքին, ազգին ու ընտանիքին»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀՈՒՆՁՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման պատերազմական նախարարութիւնը վերջերս վիճակագրութիւն մը հրատարակեց ընդհ. պատերազմի զոհերուն մասին:

Համաձայն այդ վիճակագրութեան, Գերմանիոյ կորուստն է 2,036,897 մեռեալ, 1,900,876ը ցամաքի վրայ, 34,836ը ծովու վրայ, 1,181ը գաղութներու մէջ, աւելի քան 100,000 հոգի անյայտ:

Երեք միլիոն կը հաշուեն թիւը այն ծնունդներուն, որոնք պատերազմի պատճառով աշխարհ չեկան:

Գերմանիա ունեցաւ նաեւ 89,760 անդամատեալ, 2,734 կոյր, 4,814,557 վիրաւոր:

Ռազմաճակատին վրայ կամ երկրին մէջ հիւանդներու եւ վիրաւորներու թիւը՝ 27,118,000:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Մէկ-երկու ժամ Թարգմանին հետ աշխատելէ յետոյ, օգտուելով իր բարեացակամ տրամադրութենէն, փորձեցայ հարցնել անունը:

— Մէհմէտ պէյ, պատասխանեց:

— Ո՞ւր սորված էք հայերէնը:

— Հայ դպրոցներու մէջ աշխատած, պաշտօն վարած եմ:

— Դուք Մէհմէտ Սիւրէյա պէ՞յն էք, երբեմն կրթական քննիչ հայ դպրոցներու:

— Այո՛, ո՞ւրկէ գիտէք:

— Թերթերու մէջ կարդացած, լըսած եմ:

Այս առթիւ հետաքրքրուեցաւ բանտարկեալի վիճակովս, հարցուց թէ ինչո՞ւ կը կաղամ, ինչո՞ւ վիրաւորուած են դաստակներս, եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց բժշկապետը կանչելու: Բժիշկը յետաձգելով, խնդրեցի միջամտել, որպէսզի արտօնեն գոնէ թուրքերէն եւ ֆրանսերէն թերթ բերել տալու:

Սիրով առանձնեց, եւ յետոյ, շարունակութիւնը յետաձգեցինք յաջորդ օրուան:

Եթէ չեմ սխալիր, մէկ շաբաթէն վերջացաւ թարգմանութեան բաղդատութիւնը: Թարգմանը, որ աշխատանքի միջոցին քանի մը անգամ եւս հարցաքննիչ ատեան գնաց աւելի կոպիտ սխալներ մատնանշելու համար, մեծ բարեացակամութեամբ կատարելով իր պաշտօնը, տեղեկագիրը ներկայացուց եւ բաժնուեցաւ:

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առնուազն 15 նշանաւոր սըխալներ գտած էր, որոնց մէկ մասը եթէ ծիծաղ կը շարժէր, երկու–երեքն ալ բաւական էին ուղղակի կախաղան առաջնորդելու:

Այսպէս, օրագրին առաջին էջերուն մէջ տեղ մը կար հետեւեալ նախադասութիւնը.—

Մեխակը լուծել երեքով:

Այսօր ալ չեմ ուզեր բացատրել իմաստը, բայց շատ անմեղ խօսք մըն էր:

Յար. Մկրտիչեան յաջողած էր հրաշալի ճարտարամտութեամբ «լուծել» գաղտնիքը:

Թարգմանած էր ճիշդ այսպէս.—

ՏԵՐՈՐԻ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ:

Եւ որպէսզի այս չքնաղ գիւտը տրամաբանական եւ համոզիչ դառնայ, իբրեւ լուսաբանութիւն կ'աւելցնէր թէ ակնարկուած երեք անձերն են Թալէաթ, Էնվէր եւ Միտհաթ Շիւքրի (Իթթիհատի ընդհ. քարտուղարը), «ինչպէս կը հետեւի տետրակին միւս արձանագրութիւններէն»:

Այս երեք անունները, ինչպէս ուրիշներ, ցիրուցան արձանագրուած էին յուշատետրին մէջ, օրուան դէպքերու առնչութեամբ: Մէկուն եղած դիմումի մը, միւսին մէկ յայտարարութեան կամ այցելութեան առթիւ եւն.: (Չէ՞ որ 1915 ապրիլ 11ի ձերբակալութիւններէն յետոյ դէպքերը արձանագրուած էին օրը օրին):

Եկուր դուն այս անունները մէկ տարուան օրագրի մը զանազան էջերէն ժողվէ, բեր փակցուր այս նոր խաղասութեան — Մեխակը լուծել երեքով — եւ թարգմանէ.

— Ահաբեկել Թալէաթը, Էնվէրը եւ Միտհաթ Շիւքրին...

Թշուառականը մէկ վայրկեան չէր անդրադարձած թէ այսքան ծանրակշիռ վճիռ մը ի՞նչպէս կարելի է գրի առնել որ եւ է յուշատետրի մէջ:

Թուրք Թարգմանը համոզուեցաւ. իսկ ինք չեմ գիտեր թէ որ եւ է խղճահարութիւն զգա՞ց, զինադադարին, երբ ահաբեկումը կը պայթէր իր գլխուն, բոլորովին անդիր:

Ուրիշ տեղ մը ՅՈՒՆԻՍ ամիսը «Յունաստան» կարդալով, թարգմանած էին «Եունանիստան»: Այնպէս որ, բուն դատավարութեան ատեն, պատերազմական ատեանի նախագահը, Նաֆըզ փաշա, օր մը պոռաց երեսիս.

— Դուն բնաւ ճիշդ բան մը չը՞ պիտի խօսիս: Կ'ըսես թէ բարեգործական մարմին մը կազմեր ես, աքսորականներու ընտանիքներուն օգնելու համար: Այդ բարեգործական մարմնին մէջ Յունաստան ի՞նչ գործ ունի: (Օ իսմանիյէթփէրվէր ճէմիյէթինտէ Եունանիստանըն նէ՞ իշի վար):

Կարգ մը ծաղիկներու անուններ կային յուշատետրին մէջ,— մեխակ, յասմիկ, շուշան, շահոքրամ, իբրեւ ծածկագիր: Ասոնք ալ վերագրուած էին ... աղջիկներու:

Այսքանը կը բաւէ, իբրեւ լուսաբանութիւն:

X

Հարցաքննութիւնները վերսկսան: Առաւօտ մը բացարձակապէս խանգարուեցաւ լսողութիւնս: Խնդրեցի յետաձգել: Չհաւատացին եւ պնդեցին: Երբ տեսան որ անօգուտ է, բժշկապետը կանչեցին, որ բուն իսկ ատեանին մէջ քննեց եւ հաստատեց թէ ջղային տագնապի մը մատնուած եմ եւ դիտում չկայ:

Չեմ գիտեր թէ բժիշկը դադար պատուիրա՞ծ էր: Ամէն պարագայի մէջ, հարցաքննութիւնները շարունակուեցան չափազանց տաղտկալի ձեւով մը,— քարտուղարը, որուն քով նստած էի, հարցումները կը գրէր, միասին կը կարդայինք, յետոյ կը պատասխանէի, եւ գրի կ'առնէր:

Երկու օր ալ այսպէս շարունակուեցաւ, յետոյ բաւական ատեն ընդհատեցին, եւ երբ ինքզինքս գտած էի, նորէն կանչեցին:

Այս անգամ վերջին հարցումներն էին որ կ'ուղղուէին: Յետոյ զիս երես երեսի բերին Սամուէլին եւ Իգնատին հետ: Պատասխանեցի թէ չեմ ճանչնար:

Ու վերջապէս, հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ իր եզրակացութիւնները տուն տալ քարտուղարին, որ նոյնութեամբ գրելէ յետոյ, կարդաց եւ հարցուց.

— Աղէկ հասկցա՞ր: Եթէ որ եւ է բառ չես գիտեր, ըսէ որ բացատրենք:

Հարցուցի երկու բառեր,— «թէշրիքը մէսայի» (գործակցութիւն) եւ «թէֆրիք» (անջատում):

Ի՞նչ էր եզրակացութիւնը,— մահապատիժ (իտամ), համաձայն պատժական օրինագրքի 54 – 58 յօդուածներու, նկատելով որ Դաշնակցականները (թշնամիներու) միանալով, անոնց հետ գործակցելով, օսմ. կայսրութենէն հողեր անջատելու, անկախ Հայաստան կազմելու աշխատած են.: (Մօտաւոր իմաստը կուտամ):

— Ըսելիք ունի՞ս, գրէ:

— Ես չեմ կրնար գրել, ես կ'ըսե՛մ, թող քարտուղարը գրէ:

Եւ ըսի վերջին խօսքս, թերխաշ Թուրքերէնով: Թուեցի մեր կրած տառապանքները, հարստահարութիւնները, Պատրիարքարանի «Թագրիր»ները, բարենորոգումները, հայ «մէպուս»ներու դիմումները եւ ուրիշ ինչ որ կ'իյնար միտքս, մեքենաբար եւ խառն ի խուռն:

Քարտուղարը նոյնութեամբ կը գրէր բառերս, շատ բան զօրութեամբ հասկնալով:

Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(21)

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐՆ ԱԼ ՉԻ ԲԱՒԵՐ, ՀԱԶԱՐ...

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Օդային վտանգին դէմ շարժումը օրէ օր աւելի կը տարածուի եւ ամէն կողմ ձեռնարկներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ:

Հալէպի մասնաճիւղերը եւ Հալքէվինները օդային վտանգի մասին բանախօսութիւններ պիտի սարքեն, այլ միջոցներով քարոզութիւն պիտի ընեն եւ այս ձեւով նոր անդամներ պիտի գտնեն:

Օրտուի երեսփոխան Սէլիմ Սըրրը Թարճան անթելով բանախօսութիւն մը ըրաւ օդային վտանգի մասին: Ճառախօսը ոգեւոր շեշտերով բացատրեց թէ Թուրքիա 1000 սաւառնակի պէտք ունի, իր բնակչութիւնը զերծ կացուցանելու համար օդային ամէն վտանգէ: Այս առթիւ յիշեց օտար երկիրներու մէջ մեծ զոհողութիւն ընողները եւ իբրեւ օրինակ մէջ բերաւ Ֆրանսացի հարուստ մը որ եկմտական անցեալ տարուան 2 միլիոն սթերլին տուաւ իր կառավարութեան, առանց սակայն իր անունը հրապարակելու: Յիշեց նաեւ հեյլէն միլիոնատէր Ավէրովի ըրած նուիրատուութիւնները եւ այսպէս վերջացուց իր հայրենասիրական ճառը.

«Տանք, 1000 սաւառնակ ունենալու համար օգնենք: Հայրենիքը սիրել՝ կը նշանակէ անոր համար զոհաբերուիլ: Անգամ մըն ալ աշխարհի հաստատենք որ զոհողութիւնը Թուրքին յատուկ առաքինութիւն մըն է»:

⁂ Անգարայի հայրենասէր վաճառականներէն Վէհպի Քօչ որ 5000 ոսկի նուիրած էր Սաւառնակի Միութեան, այս անգամ հաղորդած է թէ ամէն տարի կանոնաւորաբար պիտի վճարէ այս գումարը:

⁂ Անգարայի, Պոլսոյ եւ միւս քաղաքներու մէջ կը շարունակուին նուիրատուութիւնները: Երեսփոխաններ, պետական պաշտօնատարներ, փաստաբաններ, մասնաւոր ձեռնարկուներ եւ այլ անձեր, 20է մինչեւ 500 ոսկի ըլլալով, զանազան գումարներ վճարած են:

⁂ Արհեստակցական միութիւնները յունիս 15ին արտակարգ ժողով մը պիտի գումարեն, ճշդելու համար թէ ի՛նչ միջոցաւ կարելի է 6 սաւառնակ նուիրել բանակին: Դպրոցներու մէջ ալ կազմակերպութիւններ պիտի ըլլան եւ իւրաքանչիւր աշակերտ իր կարողութեան չափով ամսավճար մը պիտի յանձնէ:

Բրիտանական դահլիճին վերակազմութիւնը

Պ. Մաքտոնըլտի հրաժարման վրայ, երէկ, ուրբաթ, վերակազմուեցաւ բրիտանական դահլիճը, վարչապետութեամբ Պ. Պոլտուինի: Արտաքին նախարար Սըր Ճօն Սայմըն ներքին նախարարութիւնը ստանձնած ըլլալով, իրեն յաջորդեց Սըր Սէմուէլ Հոր: Ուրիշ կարգ մը նախարարներ ալ փոխուեցան, մասնաւորապէս օդանաւայինը:

Խ. Միութեան եւ Իրանի մերձեցումը

Իրանեւխորհրդային (սուսեւպարսիկ) սահմանագլուխը հասաւ Իրանի երկրագործական նախարարին օգնականը, խորհրդակցելու համար հունձքերու պաշտպանութեան մասին: Վերջերս Իրանէն առեւտրականներու եւ գործարանատէրներու պատուիրակութիւն մը գացած էր Մոսկուա, ինչ որ աւելի ամրապնդեց մերձեցումը: 1933էն ի վեր, երբ խորապէս լարուած էին Իրանի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները, նոյն իսկ պօյքոթ յառաջ բերելով Իրանի մէջ, արագօրէն եւ զգալապէս կը շեշտուի բարեկամութիւնը: Իբրեւ շօշափելի ապացոյց այս մերձեցման, խորհրդային իշխանութիւնը Իրանի յանձնեց Կասպից ծովու իրանեան ափերու փարոսները, ինչպէս որոշուած էր դեռ 1921ին: Յիշենք, դարձեալ, որ խորհրդային իշխանութիւնը արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնեց Ֆիրտուսիի հազարամեակը, ճարտարապէտներ ղրկեց Իրան եւ մօտերս պիտի վերանորոգէ առեւտրական դաշնագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

254.000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ստացաւ պարուհի մը, Օր. Պօնէ (Օփերաjէն), այժմ տիկին Սթօրա, որ անցեալ օգոստոսին ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպած ըլլալով, կորսնցուցած էր մազերը:

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ նախկին դատական նախարար մը, Ռընէ Ռընու, որ ամբաստանուած էր թէ շահագործած է իր քաղաքական դիրքը, ի նպաստ Սթավիսքիի, փոխան 50,000 ֆրանքի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճշդէն 7

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճիռի բեկանման առթիւ.

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:

Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Ֆր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Զ. Ռ. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարասնճագի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Չմշկածագի, Երզնկայի, Պարսկա-Ռուսահայերու, Քղիի, Եօզկատի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենկ. Միութիւններու.

Հրաւիրուած են նաեւ Սալնոյ-Ձորի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սիվրի Հիսարի, Ագշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Կը նուագէ Զ. Ռ. Մ. վահագնեան նուագախումբը:

Կ'երգեն տիկին Երանուհի Վարժապետեան, Օրիորդներ՝ Մանուշ Մարտիրոսեան, Գերճուհի Գէորգեան, Վերա Պախտիկեան: Պարոններ՝ Գատէհճեան եւ Համբարձումեան: Կ'արտասանեն Օրիորդներ՝ Մառի Հացագործեան, Գ. Ալաճեան: Պարոններ՝ Ե. Պարսումեան, Վ. Տէր Վարդանեան, ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան եւ Կ. Թիւթէլեան:

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ «ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի

եւ մասնակցութեամբ էքսի «ՔԵՌԻ» խումբի

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Գեղարուեստ. ճոխ բաժին: Կը ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՊԱՏԻՒ»ը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ԱԶԳՈՒՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Մուտքը՝ ազատ է:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւ յլն.:

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճռին բեկանման առթիւ

10 Յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ընկեր Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Հայկուհի Ճանիկեանի մատաղը՝ ըստ իր ուխտին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս Մարզական, Փոխադարձ Օգնութեան և բարեկամ միութիւններու անդամները:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի տան մէջ (Ս. Պօյաճեանի ագարակ)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—•—

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պանեօլի դպրոցին մէջ: Կը դասախօսէ՝

Բժիշկ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ակռաները եւ Առողջապահութիւնը: Կը հրաւիրուին շրջանիս բոլոր Հայերը ներկայ ըլլալու այս օգտաշատ դասախօսութեան:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

× Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Արդուեան» խումբի ընկերները: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Կէօվշէնեան, Տիկիններ Կէօվշէնեան եւ Գարապաճաքեան, Օր. Կէօվշէնեան, Տէր եւ Տիկին Գրանեան, Պ. Սերժ Գարապաճաքեան, Պ. Արսէն Այվազեան, Պ. Հանրի Կիւլխէրեան, Օր. Կիւլխէրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, թոռնիկին, եղբորդւոյն եւ ազգականին՝

ՍԵՐԺ ԿԷՕՎՇԷՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 6ին 2 տարեկան ծաղիկ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին իրենց բնակարանին մէջ, 145 Rue Emile Zola: Անիէռ:

Մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէռի նոր գերեզմանատունը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 8 Յունիս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Միութեան Կեդրոնի սրահին մէջ 24 Րիւ Սէն Վիքթօր, Փարիզ:

Իսի լէ Մուլինոյի հայ հաստարակութիւնը ժողովի կը հրաւիրուի 10 յունիս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Յովսէփ Գարակէօզեանի սրահը, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ: Օրակարգ՝ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ խնդիրը:

Կարգ մը անգործներու կողմէ

Վարդան Զավուշ Նորեկեան

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, վերադարձած ըլլալով Մարսիլիայէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 9 Յունիս, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ Հոգաբարձութիւն

Ա Զ Դ

Յառաջիկայ կիրակի 9 Յունիս, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ամերիկայէն փարիզ ժամանած գեր. Յովսէփ եպիսկ. Կալայճեան, հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8: Սկզբ. Ս. Պատարագի ժամը 10ին: (Կնիք)

17. Rue Dameme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԽԱԶԱԿՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Օրհնեալ լինես, Աստուած զօրացնէ քեզ: Եթէ չը լինէր Թունին վաթսուն տարեկան, նա ինքը կ'անէր այդ բանը, նա չէր թող տայ, որ մեր Լուսաւորիչ հօր զառը գայլերին տային: Բայց Թունիի մէջ այժմ առաջուան ուժը չէ մնացել: Կար ժամանակ, որ ալեւոր Թունին էլ մի ղոչաղ էր, տասն, քսան պարսկին մարդ չէր սուի: Գնաց էն ժամանակը: Բայց դու դեռ ջահիլ ես. քեզանում արիւնը դեռ եփ է գալիս. դու կարող ես շատ բան անել:

Ես ընդհատեցի նրան ասելով.

— Դէ, շուտ, Թունի ապէր, երկար խօսելու ժամանակ չէ. պէտք է թամքել ձիաներից երկուսը:

— Հա, պէտք է թամքել, ի հարկէ, պէտք է թամքել, երկու ամենալաւը մեր ձիաներից, թող առաւօտեան մեւլիքը ջարդել տայ Թունիի ալեւոր գըլուխը, այդ ոչինչ միայն թէ նա ազատուած լինի: Թող ազատուի իմ հրեշտակը, նա իւր հանգուցեալ մօր կտորն է, նրա նման բարի է: Աստուած հանգիստ, արքայութիւն պարգեւէ նրան: Հանգուցեալի պէս կնիկ չկար մեր երկրում, այնպիսի լաւ սիրտ ունէր, որ ճանճին էլ չէր նեղացնի: Շատ անգամ մտնում էր աղքատ Թունիի խրճիթը, եւ երբ նրա երեխաներից մէկին մերկ էր տեսնում, հագցնում էր, երբ մէկին հիւանդ էր տեսնում, օգնում էր: Ոչ մի օր դատարկ ձեռքով նա իմ շեմքից ներս ոտք չէր կոխում, ամէն անգամ մի բան կը բերէր իմ երեխաների համար, կ'ասէր. «Թունի, դու կին չունես, ես պէտք է պահպանեմ նրանց ...»: Այդ բոլորը ալեւոր Թունին չի մոռանայ, թէկուզ մեռնի, թէկուզ նրա գերեզմանի վրայ խոտեր բուսնեն, դարձեալ չի մոռանայ:

Մինչեւ ծերունին կը վերջացնէր հին յիշողութիւնները, ես ձիաներից երկուսը թամքեցի: Ցեղայ նշանակեցի մի տեղ, խնդրելով նրան, որ ձիաները տանէ այնտեղ եւ սպասէ մեզ: Իսկ ես վազեցի դէպի մեր տունը, որ զէնքեր առնեմ: Գիշերը խիստ մութն էր: Մարդիկ քնած էին: Փողոցներում ոչ ոք չէր երեւում:

Վերադառնալով մեր տնից, մտայ պարտէզը, ուղիղ դիմեցի դէպի այն կողմը, ուր պատուիրել էի օրիորդին սպասել ինձ: Ես գտայ նրան իւր ծառայի հագուստով: Հազիւ կարելի էր ճանաչել նրան, եթէ չասէր նա «այդ ես եմ»:

«Մելիքի ամրոցի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն: Լուսամուտներից ոչ մի ճրագ չէր երեւում: Բոլորովին աննկատելի կերպով դուրս եկանք պարտէզից, եւ սկսեցինք դիմել դէպի այն կողմը, ուր Թունին իւր ձիաներով սպասում էր մեզ: Օրիորդը շնորհակալութեամբ համբուրեց ծերունու աջը եւ առեց նրա օրհնութիւնը: Ես օգնեցի նրան նստել ձին: Մենք հեռացանք:

Ամէն ինչ խաղաղ հանգստութեան մէջ էր: Ոչ մի շնչաւոր արարած չէր երեւում: Ես ետ նայեցի, ծերունին դեռ անշարժ կանգնած էր իւր տեղում, եւ որպէս մարմնացած բարեսրտութիւն, ձեռքերը բարձրացրել էր դէպի երկինք, մեզ համար յաջողութիւն էր բարեմաղթում ...»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Աւազակապետի պատմութիւնը այնքան գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը որ ամենեւին չէի նկատել թէ գիշերը աննկատելի կերպով անցել էր: Երբ արեգակի առաջին շառաւիղները ներս ցոլացին մեր արգելանոցի նեղ լուսամուտներից, այդ ժամանակ դռները բացուեցան եւ պահապանների կոպիտ ձայնը ընդհատեց հետաքրքիր պատմութիւնը: Մեզ խմբով դուրս քշեցին դէպի հանքերը աշխատելու:

Աւազակապետը ամբողջ օրը լուռ էր, նրա քաջազնական դէմքը պատած էր մի խորհրդական մռայլով: Ես անհամբերութեամբ սպասում էի գիշերին, որ լսեմ նրա պատմութեան շարունակութիւնը:

Բայց ինձ աւելի զարմացնում էր նրա անձնաւորութիւնը. այդ անունը «աւազակապետ» ամենեւին սազ չէր գալիս նրան: Նրա մէջ կային շատ գեղեցիկ յատկութիւններ. նա ուժեղ էր որպէս մի ազնիւ հերոս: Նա ոչ մի այն ունէր մի առանձին սէր դէպի ինձ, այլ թշուառականների ամբողջ հասարակութեան վրայ նայում էր խորին ցաւակցութեամբ: Այդ պատճառով բոլորը յարգում էին նրան:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 9 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2827 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ «ՄԱՅՐԵՆԻՔ»

Հայերէնի աղճատումը, աղքատացումը եւ օտարացումը՝ Խ. Հայաստանի մէջ, յառաջ կ՚երթայ սանձակոտոր դաշտավիժումով:

Կը թուի թէ մարդիկ ուխտ են կնքած, կարելի եղածին չափ շատ աւեր ցանելու համար այս ճամբուն վրայ:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքն անգամ արթնցած, կ՚ազգայնացնէ, կը վերատեղծէ իր լեզուն, ցեղին սեփական աւիշը ներարկելով անոր:

Ահա քանի տարի է որ Թուրք բանասէրը, լեզուագէտն ու հրապարակագիրը ձեռք ձեռքի տուած, բառեր կը հաւաքեն, կ՚ուսուցանեն, կը տարածեն:

Այս շարժումն ալ կը վարէ նոյն ինքն Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ), որ առենէ մը ի վեր իր ճառերը կը խօսի «հարազատ» բառերով, այսինքն բուն ժողովուրդի լեզուով:

Իսկ թերթերը իրարու հետ կը մրցին օրինակելի համերաշխութեամբ, բաղդատական բառարաններ տպելով, հին Թուրքերէնի դիմաց նոր նմոյշներ շարելով, ամբողջ յօդուածներ հարազատ Թուրքերէնի վերածելով:

Առէք որ եւ է թերթ եւ պիտի տեսնէք բազմաթիւ նոր բառեր ու բացատրութիւններ, որոնք այլեւս նուիրագործուած, կը փոխանցուին բերնէ բերան:

Այսպէս, Երեսփ. Ժողովը (խորհրդարան) դարձած է Քամութայ, նախագահը՝ պաշգան, նախարարը՝ պագան, (ֆինանս պագանը—ելմտական նախարար), վարչապետը՝ պաշպագան, երեսփոխանը՝ սայլաւ, ժողովը՝ թոփլանթը, դեսպանը՝ պէօյիւք էէլչի, ճառը՝ սէօյլէվ, երեսփոխանական ընտրութիւնը՝ սայլաւ սէչիմի, ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ իչ իշլէր պագանլըղը եւն.:

Միայն հանրային կեանքի վերաբերեալ բառերը չեն որ փոխուած են ու կը փոխուին, այլ ամբողջ բառագիտութիւնն ու չորագրութիւնը:

Մէջտեղ դրուած է հիմնական սկզբունք մը.— Թօթափել արաբական եւ իրանեան տարրերը, որ եւ է օտար ազդեցութիւն, լեզուն դարձնել ինքնարուն ու անկախ, վերակենդանացնելով փոշիներու տակ թաղուած կամ ժողովուրդի բերնին մէջ մոռցուած բառեր ու բացատրութիւններ:

Պիտի ըսէք թէ կարելի չէ նոր լեզու ստեղծել պետական անօրինութեամբ, բռնանալով հանրային կարծիքին վրայ, եւ իրար խառնելով տրամաբանականն ու արուեստականը:

Չենք վիճիր: Բայց մեզի համար մեթոտը չէ որ արժէք ունի, այլ ոգին:

Ձեւերը երկրորդական են, առաջադրուած սկզբունքն է հիմնականը: Մանաւանդ այդ առթիւ արտայայտուած նախանձախնդրութիւնը՝ վերէն վար: Աթաթիւրքէն մինչեւ թերթի լրաբերը կամ գիւղին վարժապետը:

×

Այժմ այս պատկերը բաղդատեցէք «Հայ իրականութեան» հետ, ինչպէս կ՚ըսեն: Բաղդատեցէք սկսելով Երեւանէն, ուր ամէն բան կը մշակուի բացի լեզուէն:

Գրագէտներու եւ բանաստեղծներու նոր սերունդ մը ծագկեցաւ 1920էն ասդին: Արդէն իսկ հատորներ դիզուած են, անոնց ստորագրութեամբ:

Արդ, մէկդի դնելով բովանդակութիւնը, միտքն ու ստեղծագործութիւնը, հարեւանցի ակնարկ մը նետեցէք լեզուին վրայ, եւ եթէ կրնաք՝ մի՛ վրդովուիք:

Բառեր, բառեր, ամբողջ բացատրութիւններ — պիտի ըսէինք՝ ադիտութիւններ կան, որոնք անդրանիկ սերունդէն կուգային եւ կը շարունակուին ժառանգաբար:

Բանաստեղծը երկաթին, ճարտարագործութեան փառքը պիտի երգէ,— եւ կը գրէ «ռելսները»:

Ի՞նչ բառ է այս,— շոգեկառքին երկաթ գիծը, անգլերէն՝ րէյլս (յոգնակի): Ուրեմն, աղաւաղումը անգլերէնի, գերմաներէնի կամ ռուսերէնի:

Եւ տակաւին ի՛նչ «բօյ»եր (հասակ), «բաղ»եր (այգի), «սիմբիլ»ներ, «ջան ու ջիկեար»ներ, «փայ»եր (բաժին), «դիգեան»ներ, «զուլում»ներ, «դահլա»ներ, որ կը շարունակուին սերունդէ սերունդ. մինչդեռ ատրբական հոգածութիւն մը բաւական էր, ոչ միայն հարազատը, այլեւ աւելի գեղեցիկն ու արտայայտիչը գործածելու համար:

Երբ այս է իրականութիւնը գեղարուեստական գրականութեան մէջ, դիւրին է պատկերացնել լրագրականը կամ «հասարակական»ը: Մանաւանդ խորհրդային իշխանութեան հարթիչ գլանին տակ:

Հէքեաթ չէ որ կը պատմենք, երբ պարբերաբար կը յիշեցնենք թէ հայ խմբագիրը հարկադրուած է հայերէնի թարգմանել կովկասի հայերէն թերթը, փոխանակ մկրատով կտրելու եւ գրաշարին յանձնելու:

Եւ նկատեցէք որ շատ աւելի դիւրին է կարդալ եւ հասկնալ որ եւ է խորհրդային ճառի, ժողովի, զեկոյցի, յօդուածի ֆրանսերէն կամ անգլերէն թարգմանութիւնը, քան հայերէնը:

Շատ աւելի մատչելի, մարդկային եւ պայծառ է «Իւմանիթէ»ն, քան «Խ. Հայաստան»ը:

Բայց միայն խորհրդային Կովկասի մեղքը չտեսնենք, երբ կը խօսինք «մայրենիք»ի անխնամութեան, լեզուի խաթարման եւ խորթացման մասին:

Նոյնքան վրդովիչ պատկեր մը՝ գաղութներու մէջ, կը ստիպէ մեզ խելքի կանչել բոլոր պատասխանատուները, գիտակից թէ անգէտ.

— Զգո՛յշ, պարոններ. դուք իրաւունք չունիք անտէր անդաստանի մը վերածելու մեր «մայրենիք»ը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ 161Ի ԴԷՄ 326 ՁԱՅՆՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—.—

ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԲԱՑԸ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ 9,585,000,000 ՖՐԱՆՔԻ

Լավալի դահլիճը ուրբաթ իրիկուն երեսփ. ժողովին ներկայանալով, կարդաց իր յայտարարութիւնը: Նախ վճռական յաղթանակ մը շահեցաւ, 137ի դէմ 412 քուէ շահելով, երբ կ՚առաջարկէր յետաձգել բոլոր հարցապնդումները: Յետոյ բացարձակ լիազօրութիւններ ստացաւ, 161ի դէմ 326ձայնով:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, մէկ շաբթուան տագնապէն յետոյ, մանաւանդ որ, վարչապետը առանց վերապահութեան բացատրեց կացութեան ծանրութիւնը: Յայտարարեց թէ ինք պաշտօն ստանձնեց միմիայն նկատի առնելով դանձին վիճակը: Ելմտացոյցի ներկայ բացն է 6,400,000,000, իսկ երկաթուղիներու բացը հասած է 4,500,000,000ի: Մինչեւ տարուան վերջը՝ պետութիւնը պարտաւոր է 9,585,000,000 ֆրանք ճարել, եթէ կ՚ուզէ վերահաստատել իր վարկը, վստահութիւն ներշնչել եւ կասեցնել ոսկիի արտահոսումը:

Երբ նիստը բացուեցաւ, ակներեւ ջղագրգռութիւն մը կը տիրէր: Նոյնքան աչքի կը զարնէր խանդավառութեան պակասը, երբ կարդացուեցաւ կառավարութեան յայտարարութիւնը: Ընթերցումէն անմիջապէս վերջ, Լավալ վստահութեան խնդիր յարոյց, պահանջելով յետաձգել բոլոր հարցապնդումները՝ կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան մասին: Հակառակ այս առաջարկին, երեք երեսփոխաններ խօսք առին, ըստ կանոնի միայն հինգ վայրկեան խօսելու պայմանաւ:

Սուր պայքար Պանք տը Ֆրանսի դէմ

Խօսողներէն մէկն էր հին ընկերվարական մը, Լէօ Կամժ, միւսը՝ նոր (անջատուած), Մարսէլ Տէա: Երկուքն ալ բուռն յարձակողական մը սկսան Պանք տը Ֆրանսի դէմ, ամբաստանելով թէ խուճապ կը ստեղծէ սեղմանաւորական հրապարակին վրայ, որպէսզի խորհրդարանը հարկադրուի դիկտատուրական իրաւասութիւններ տալ կառավարութեան, իր ուզած քաղաքականութիւնը վարելու համար: «Նախարարական տագնապները իրարու կը յաջորդեն Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ այն 200 ընտանիքները որ կ՚իշխեն Ֆրանսայի վրայ, չեն հանդուրժեր որ քննուին իրենց առանձնաշնորհները» (Լէօ Կրանժ):

Բայց մրն ալ յառաջ գնաց յաջորդ ատենախօսը, Պ. Մարսէլ Տէա, մեղադրելով թէ կառավարութիւնը հրաժարելով օրինաւոր իշխանութենէն, ինքզինքը ենթարկած է «իրական իշխանութեան», բարձր սեղմանաւորութեան: Յայտարարեց թէ Պանք տը Ֆրանսը մէկ կողմէ կը ճնշէ խորհրդարանին եւ կառավարութեան վրայ, սպառնալով նոր վարկ չբանալ պետութեան, իսկ միւս կողմէ կը զեղչէ իր խնամակալներէն Վանէլի թուղթերը, շատ առատաձեռն պայմաններով:

— Բանտարկեցէք այդ մարդը, կ՚աղաղակէին ձախակողմեան երեսփոխանները:

Բանախօսը շարունակելով աղաղակեց.

— Անհրաժեշտ է զանազանել օրինական եւ իրական կառավարութիւնը: Եթէ զինակցութիւն մը չկնքուի պետութեան եւ արտադրիչներուն միջեւ, հաստատելու համար պետութեան եւ արտադրիչ տարրերուն անկախութիւնը, եթէ այդ զինակցութիւնը չկնքուի արդի սեղմանաւորութեան աւատապետութեան դէմ, այն ատեն մենք պիտի ունենանք յեղափոխութիւն մը այնպէս ինչպէս պայթեցաւ 1789ին, որովհետեւ այն ատեն ալ դադրած էր զինակցութիւնը արդարութեան եւ առողջ տարրերուն միջեւ»:

Երրորդ ընդդիմախօսն էր համայնավար երեսփոխան մը, Ռամէթ: Հակառակ այս քննադատութեանց, ժողովը կառավարութեան վստահութիւն յայտնեց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, վանելով նոր տագնապէ մը:

Նախկին ռազմիկներու պահանջները

Ուրբաթ գիշեր տասը հազար նախկին ռազմիկներ ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, ուշագրաւ բանաձեւ մը քուէարկելով օրուան հարցերու մասին:

Այդ բանաձեւով, նախկին ռազմիկներու ազգ. միութիւնը ուժգնօրէն կը պահանջէ կրճատել պետական ծախքերը, որոնք կրկնապատկուած են 1914էն ի վեր, բացի պարտքերէն, վերակազմել վարչութիւնը եւ շահագործումը երկաթուղիներու, արմատապէս ջնջել մասնաւորները եւ աւելորդ պաշտօնները, խստօրէն զսպել հարկային խարդախութիւնները եւ ուրիշ զայթակղութիւններ, քաղաքական եւ վարչական բարենորոգումներ կատարել: Դառնալով նոր զոհողութիւններու, բանաձեւը կ՚ըսէ թէ երբ ամէն միջոց գործադրուի եւ հարկ ըլլայ նոր միջոցներ գտնել, իրենք պատրաստ են իրենց բաժինը կատարելու:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Ահաւասիկ Պ. Լավալի կարդացած յայտարարութիւնը.—

Մեր կառավարութիւնը կազմուած է պայքարելու համար շահադիտութեան դէմ եւ պաշտպանելու համար ֆրանքը:

Կատարեցինք մեր պարտականութիւնը՝ ընդ առաջ երթալով հանրապետութեան նախագահի հրաւէրին: Այժմ կը պահանջենք գործելու անհրաժեշտ միջոցները: Խորհրդարանը մեզի պիտի տայ այդ միջոցները՝ անմիջապէս քուէարկելով օրինագիծը զոր կը յանձնենք դիւանին:

Մեր պահանջած լիազօրութիւնը չի խանգարեր երկրին քաղաքական եւ վարչական գոյավիճակը, այլ ներկայ բացառիկ պարագաներուն մէջ կուգայ ապահովել մեր պետական դրութեանց փրկութիւնը:

Խորհրդարանը անծանօթ չէ այն վերաբերման, զոր ցոյց տուած է ազատախոհութեամբ նուաղ տագնապալի շրջաններու մէջ:

Դուք եւս, մեզի նման, կ՚ուզէք պաշտպանել ազգային ժառանգութիւնը: Ելմտական կացութիւնը միակ սպառնալիքն է, որ կը ծանրանայ ֆրանքին վրայ: Ոսկիի մեր պահեստը պէտք էր բաւէր ֆրանքը անսասան պահելու: Եթէ դուք անմիջապէս ցոյց չտաք ձեր կամքը յարգել տալու համար պետութեան ստորագրութիւնը եւ պահպանելու համար դրամին ամբողջական արժէքը, ֆրանքին վտանգ կը հասնի միայն երբ ելմտացոյցի բացը կը շարունակուի, ստանելով դանձային մեր պաշարը եւ սարսելով խնայողական արդիւնքները:

Սակայն չի բաւեր զեղչել ծախքերը եւ վերջ տալ չարաշահութեան, անհրաժեշտ է որ բոլորս փարինք ազգային տնտեսութեան վերակենդանումի գործին,— ահա մեր գլխաւոր նպատակը:

Այս երկրին աշխատաւորները պէտք է, որ իրենք զիրենք զգան պաշտպանուած եւ նպաստաւորուած: Պէտք է օժանդակել գիւղացիութեան, առեւտրականներուն եւ ճարտարագործներուն՝ դիւրացնելու համար անոնց արտադրութիւններու սպառումը: Աշխուժութիւն տալ միջազգային փոխանակութեանց: Բազմապատկել եւ սեղմել կապերը, որոնք Ֆրանսան կը միացնեն իր անդրծովեան գաղութներուն: Ուժգնութեամբ շարունակել պայքարը գործադուլութեան դէմ: Երիտասարդութեան ընձեռել պատեհութիւն՝ արժեցնելու իր ձիրքերը եւ աշխուժութիւնը: Մէկ խօսքով, այնպէս մը գործել որ ամէն անհատ կարենայ վերանորոգ տնտեսութեան մէջ գտնել իր աշխատանքը եւ արդար վարձատրութիւնը իր յոգնութեան,— գործունէութեան ընդարձակ գետին մը ահա, ուր անհրաժեշտ է խորհրդարանին եւ կառավարութեան գործակցութիւնը:

Ֆրանսա շատ աւելի ծանր փորձութիւններ տեսաւ: Եւ սակայն այդ փորձութիւններուն յաղթեց քաջութեամբ եւ համերաշխութեամբ մը, որուն հրաշալի օրինակը տուին նախկին պատերազմիկները:

Վտանգին առջեւ մեր երկիրը ունի աւանդութիւն մը, որուն պիտի չուզէիք դաւաճանել: Ամբողջ աշխարհը աչքերը յառած է մեր վրայ: Դուք թոյլ պիտի չտաք, որ բան մը պակսի մեր վարկէն ու հմայքէն:

Խաղաղութեան եւ ապահովութեան մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, որ ինչպէս բոլորդ կը տեսնէք, կը շարունակուի եւ որուն շիտակութիւնը ձեր գնահատութեան արժանացաւ, կը վտանգուի միայն այն ատեն, երբ կը թուլնաք:

Սակայն դուք պիտի չուզէք երբեք լքել զայն:

Իտալական մամուլը սպառնացող

—o—

Իտալեւհաբէշ վէճին առթիւ կազմուած հաշտարար յանձնախումբը, որ նիստ կը գումարէր Միլանի մէջ, յանկարծ ընդհատուեցաւ: Յունիս 25ին յանձնախումբը իր խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսի Հոլլանտայի մէջ: Յուլիս 25ին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի նշանակէ իրաւարար գերադոյն ատեան մը, վէճը լուծելու համար վերջնապէս: Կարգ մը շրջանակներ կը պնդեն որ յետաձգումի այս քաղաքականութիւնը ռազմախաղ մըն է ժամանակ շահելու եւ անձրեւի եղանակը անցընելու, որպէսզի վէճը լուծուի, յետոյ, դաշտի վրայ:

Մինչ այդ, իտալական մամուլը սպառնացայտ արտայայտութիւններով կը յարձակի Անգլիոյ վրայ, զոր կը մեղադրեն թէ ուժ կուտայ Եթովպիոյ կայսեր:

Թերթ մը, «Օթթոպրէ» կրակ կը ժայթքէ գրելով. «Քանի մը ժամուան մէջ մենք կրնանք հողի հաւասար դարձնել Մալթայի ռազմական շինութիւնները եւ կղզին վերածել, եթէ ուզենք, անբնակելի քարաժայռի մը»:

Թէեւ Մուսոլինի փակեց այս թերթը, սակայն կ՚ըսեն թէ ուրախ էր, որ արտասանուեցաւ սպառնալիքը:

«Գործ տուէք երիտասարդութեան»

Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին առթիւ, որ կը շարունակուի Ժընեւի մէջ, Եւրոպայի բոլոր երկիրներէն 250 երիտասարդներ հանրագրութիւն մը ներկայացուցին, գործ պահանջելով: Երիտասարդները թափօր մը կազմեցին քաղաքին մէջ, եւ դրօշներ պարզած գացին ժողովատեղին: Ձեռամբ ծափահարուելով բանուորական պատուիրակներուն կողմէ, առաջ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28

—o—

Անշուշտ բոլորդ ալ հետեւեցաք անդրատլանտեան նսկայի, «Նորմանտի»ի ճամբորդութեան յուզումնալից նկարագրութեանց, մեկնումէն մինչեւ ժամանումը:

Գլխաւոր թերթերը զոյգ զոյգ թղթակիցներ տեղաւորած էին շոգենաւին շքեղ դահլիճներուն մէջ, վարձելով ոչ միայն լրագրողներ, այլեւ հռչակաւոր գրագէտներ,— Քօլէթ, Քրլօտ Ֆարէռ եւայլն:

Հեռագիրը, հեռախօսը անդադար կը բանէին ծովէն ցամաք, ճամբորդութեան ընթացքը ծանուցանելով օրը օրին, ժամը ժամին:

— Ճամբայ ելաւ յուշիկ յուշիկ... Անգլիական ծովափը հասաւ... Խախուտը վերցուց... Ամպեր կուտակուած են, փոթորիկ մը կը սպառնայ, բայց ոչինչ... ժամակն արագու–թիւնը չէ խանգարուած... Արդէն Նիւ Եորքի ջուրերը հասած է... Վազը խարիսխ կը ձգէ... Ահա քարափին մօտեցաւ... Հարիւր հազար ժողովուրդ խռնուած էր ողջունելու համար... հուռռա՜...

Եւ հիմա վերադարձն է որ կը նկարագրուի նոյն ալեծուփ անձկութեամբ:

Մէկդի դնելով լրագրական շռնդալից տարփողանքը, չէ՞ք նախանձիր ամբողջ ժողովուրդի մը այս ծաւալուն եւ վարակիչ խանդավառութեան:

Ի վերջոյ ի՞նչ է «Նորմանտի»ն, եթէ ոչ յաղթանակը ֆրանսական հնարամտութեան եւ արհեստագիտութեան: Վիթխարի հրաշալիք մը յղացման, յանդգնութեան եւ կատարելագործութեան:

Արդա՛ր է որ հպարտանան բոլոր Ֆրանսացիները, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Օտարն անգամ ուրիշ զգացում չունի, բայց եթէ յարգանք եւ հիացում:

×

Յաղթանակի մը ցնծութեան այս դղրդացին տեսարաններուն զուգադիպեցաւ մեր անկախութեան տարեդարձը, մայիս 28:

— Բայց կարելի՞ է բաղդատել երկու պարագաները:

— Ինչո՞ւ չէ: Հպարտ եւ հզօր ժողովուրդի մը զաւակները տարիներով տքներ, ծփուն պալատ մը շիներ են, օժտուած՝ գիտական ամենավերջին կատարելութիւններով: Եւ կը հպարտանան: Անդին, լեռներու ստորոտը ծուարած ժողովուրդի մը հալածական զաւակները ակռայ կրճտելով, ոգորելով, մաքառելով, արիւն թափելով, կորիզ մը ստեղծեցին, որմէ կը բխի ներկայ իրականութիւնը,— Խ. Հայաստան: Արդ, Ֆրանսացին կ՚ուռի, կը հպարտանայ իր ծփուն պալատով, — որ վաղը կրնայ ընկղմիլ — իսկ Հայը բանակներու կը բաժնուի, տօնելու կամ նսեմացնելու համար իր հայրենիքին հիմնադրութեան թուականը: Կը նշանակէ թէ Ֆրանսացին թեթեւսոլիկ է, իսկ մենք խորապէս հասուն եւ գիտակից...

ՎԱՀԷ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ - ԳՐԱԳԷՏԸ
(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Կարծիքը, զոր Հիւկօ արտայայտած է Շէյքսփիրի մասին, կարելի է իրեն վերադարձնել նոյնութեամբ: Նոյնքան որքան Շէյքսփիր, Հիւկօ եւս բնութեան տարերային, արտասովոր երեւոյթներէն մէկն է, ուր նախնական եւ վսեմը իրարու հետ կը շփոթուին, իրար կը լրացնեն:

Փառքի եւ ներդաշնակութեան, թռիչքներու եւ անկումներու համայնապատկեր մըն է ան, տեսակ մը Հիմալայա, ճաճանչազեղ ու պատիր, որուն կողերուն գլխապտոյտ ու ինքնամոռաց արահետները կը յանգին մերթ վիհերու, մերթ գագաթներու... Հիւկոյի կողերուն կարելի է հանգչիլ, ձանձրանալ, երբեմն խռկալ, բայց միշտ մագլցիլ ու սաւառնիլ: Որքան ալ այդ գաղթափներուն վրայ փքուռոյց եւ սնամէջ խոռոչներ գտնեն ոմանք, Հիւկոյի գործին զանգուածը, իր շքեղ այլազանութեամբ ոճի անգերազանցելի պերճանքով, երբեմն խորհուրդի յայտնութիւններով պիտի մընայ մարդկային արուեստի ծայրագոյն սահմաններէն մին:

Կարելի՞ է ԺԹ. դարը երեւակայել, բացատրել առանց Հիւկոյի: Խլեցէք զինքը այդ շրջանակէն, պիտի մնայ լայն, սեւ կէտ մը: Իր ժամանակին մեծագոյն լուսավառութիւնը եղաւ Հիւկօ, շլացնելով աչքերը եւ միտքերը, իր նշոյլները սփռելով Ֆրանսայէն դուրս երկիրներուն, ժողովուրդներուն վրայ, մինչեւ երբեմն պարզ խղճմտանքներէ ներս:

Զարմանալի չէ եթէ իր անունին շուրջ, իր գրական արժէքին շուրջ մեծ կամ պզտիկ գրողատներ համաձայն չեն եղած: Հիւկօ յափշտակած, գերած է ոմանք, ուրիշներու ներշնչած է քամահրանք, հեգնանք: Զինքը պաշտած են իբրեւ կիսաստուած, քարկոծած են իբրեւ կաւէ արձան կամ խրտուիլակ: Հիւկօն կը մնայ տեսակ մը վիճաբանութիւն, կռուախնձոր ֆրանսական գրական դաշտին վրայ: Երէկ եւ այսօր, թերեւս վաղն ալ:

Ինչե՛ր չեն ըսած իր մասին: Հիւկօն՝ լեզուի մեծագոյն աճպարար ··· Ան վարպետ՝ մոգական բայց սնամէջ լեզուագարութեան: Իր արուեստը, — պանծացումը՝ սովորականին, վեհացումը՝ ծիծաղելի այլանդակին (Le sublime du banal, du saugrenu···):

Սէնթ – Պէօվ զինքը կը նկատէր Կալիպանը՝ ամբիկը՝ որ ինքզինքը Շէյքսփիր ծանել կը յաւակնի:

Իր գրական – մարդկային ձգտումներուն ակնարկելով զինքը կոչած են ռամկավարութեան թմբկահարը կամ դիւցազներգու ազգային պահակը ···

Ու ինչպէ՛ս չյիշել տակաւին Քլօտ Ֆառէրը, այդ ինքնարու հացկատակը որ համարձակեցաւ Հիւկօն նկատել ԺԹ. դարու ապուշներուն մեծագոյնը:

Վերիվայր շրջուած մեր դարուն, զարմանալի չէ երբ արժէքներու շուրջ կասկածը եւ հիացումը կը խաչաձեւեն իրար ու մուկեր կը յաւակնին կրծել մարմարը ···

Այսուհանդերձ կարելի չէ բոլորովին ժխտել այդ բացասական կարծիքներէն ոմանց կշիռը: Հիւկոյի ծաւալուն գործը զուրկ չէ բնականաբար թոյլ, անհաւասար ու արուեստակեալ տկարութիւններէ: Հիւկօն հեղեղ մըն է որ կը քշէ գոհարներուն հետ եւ աւազ, եւ տիղմ: Ամէն փնտռող հոն կը գտնէ իր ուզածը: Հիւկօն կարելի է բազմապատկել Հիւկոյով. ան կարելի է նաեւ կոտորակել, նսեմացնել ինքզինքով. Հիւկօն կրնայ հաւասարապէս դափնեպսակ տալ իր վրայ հիացողներուն ձեռքը, եւ միանգամայն յուռանք՝ իրեն հայհոյող բերաններուն: Հիւկոյի գործը կրնայ չքմեղել ամէն տեսակէտ, ամէն հակոտնեայ գնահատութիւն: (Ուրիշ պատմութիւն թէ քաղաքական ի՛նչ բութ շարժառիթներով կուրցած են յաճախ Հիւկոյի հակառակորդները, որոնց կարգին հռչակաւորն Je Suis Partout):

Որովհետեւ Հիւկօն իր մէջ կրած, իր մէջ հաւաքած է իր դարը: ԺԹ. դարու բոլոր իմացական առաքինութիւնները եւ մեղքերը, զգացական խանդավառութիւնը եւ զառանցանքը, գաղափարի յաղթանակները եւ սնանկութիւնը իր մէջն են: Ֆրանսական յեղափոխութեան ու կայսերականութեան շունչին տակ աչք բացին այդ դարը եւ Հիւկօ, մարդոց տեսողութեան ծիրը լայնցեր էր ու զգայականութիւնը մաանուած՝ գինովութեան նուաճներուն: Դարը կը սկսէր տենդի, կիրքերու եւ յափշտակութեան մթնոլորտի մը մէջ, ռոմանթիզմը անխուսափելի էր՝ իբրեւ հակազդեցութիւն, իբրեւ նաեւ որոնում: Ահա այդ գերազրգիռ քուրային մէջ թափուեցաւ երիտասարդութիւն մը, որուն բանբերը կոչուած էր ըլլալ Հիւկօ, ժամանակը եփեց, խմորեց իր խառնուածքը, բայց ինք փոխադարձաբար իր ներշնչումներով ու հանճարի հեւքով բարձրացուց, ընդարձակեց իր ժամանակին մակարդակը: Հիւկօն վիպապաշտ տաճարին մայր զանգակն է գերազանցապէս, առիկա կը բացատրէ իր արուեստին բոլոր գոռ եւ ուժեղ հրապոյրները, ինչպէս նաեւ ապարդիւն որոտումը ···

X

Հիւկօն իր լիութեամբ, իր ամբողջականութեամբ իւրացնելու հնարաւորութիւնը տրուած չէ անշուշտ հայ ընթերցողի մը: Իր գործը դատել փորձելն իսկ յաւակնոտութիւն պիտի ըլլար: Մեզ կը մնայ մշակել մեր հիացումը եւ վայելքը հոյակապ գործի մը առջեւ որ մշտաբուխ ակունքի նման անսպառ է ու մեր միտքը կրնայ գըկել լայն, յարաշարժ ծովու նման: Հիւկոյի առջեւ մեր համեստ տպաւորութիւնը ճշգրտօրէն կը պատշաճի Ֆրանսացի գրողի մը հետեւեալ տողերուն.

— «··· Հաճոյքը զոր Հիւկօ մեզի կուտայ, այնքա՛ն ֆիզիքական բան մը ունի, որ մեզմէ կը խլէ զայն դատելու, զայն դասաւորելու ամէն կարողութիւն: Հիւկօն կը կարդանք այնպէս, ինչպէս կը շնչենք լերան օդը, կամ կը շօշափենք հրաշալի նիւթ մը»: (Ալեքսանդր Արնու):

Արդարեւ, որքան ալ իրմէ ի վեր գրական ճաշակները այլափոխուած ըլլան իրապաշտ, խորհրդապաշտ, միթիք եւ ապագայապաշտ դպրոցներուն ազդեցութեան տակ, որքան ալ մեր արդի օրերու արագութիւնը նոր զգայականութիւն մը պարտադրէ մեզի, չպիտի դադրինք երբեմն Հիւկոյին տանելու մեր պապակը:

Ինչո՞վ բացատրել Հիւկօ – հրաշքը: Անշուշտ Հիւկօն եղած է հանճարով մակարդուած խառնուածք մը, հազուագիւտ՝ ինչպէս Շէյքսփիր մը, Կէօթէ մը, Թոլսթոյ մը, որոնք միշտ կարելի չէ բացատրել: Անոնք եզական պատահարներ են: Իրենց ստեղծագործութիւնը ենթակայ չէ միշտ մտային կարգապահութեան մը օրէնքներուն, ոչ ալ իրենց ձիրքերը՝ արդիւնք են միայն եւ միայն աշխատանքի: Ոչ, անոնց գործը մասամբ բնազդական ժայթքում մըն է, սարսափելի անյայտ խաւերէ բարձրացող տեսակ մը կոյս ակունք:

Հիւկոյի գերագոյն կարողութիւնը իր տեսանեան երեւակայութիւնն է անպայման: Աւելի քան այդ, տեսլահար հայեցողութիւն մըն էր այդ, որ իր գանկին տակ կ'ընդլայնէր, կ'այլափոխէր ամէն ինչ որ կ'անցնէր անկէ, բառ, պատկեր, զգացում, յիշատակ կամ մտածում: Այդ երեւակայութիւնը յագեցած էր նախ բնութեամբ, որուն մօտ ապրած էր միշտ, միշտ անոր առջեւ բաց, յետոյ պատմութեամբ, ընթերցումներով ու խորհրդածութեամբ: Ներքին հարուստ կեանք մը որ իրեն բաւեց նոյն իսկ 18 տարի մնալու չափ պարզ ու աղքատ կղզիներու վրայ իր կամաւոր աքսորի տարիներուն (Ժէրսէյ Կէրնէյ): Հոգ, հակառակ մարդկային համեստ շրջանակին, ան իր ներքին կեանքը լարեց տարերային աշխարհին – ովկէանին կշռոյթին համաձայն ու անհունի պաստառին վրայ իր երեւակայութիւնը սկսաւ բանիլ վիթխարի տեսիլներ, առասպելներ ու եղերական «թշուառներ»:

Մոգական քարայր մըն էր Հիւկոյի երեւակայութիւնը, ուր ամէն ձայն կ'ունի ու կ'աճի տարօրէն արձագանգներով, լոյսը՝ բեկբեկ էր ու կը բոցավառէր իր պատերուն հէքեաթային գոյներով ու պատկերներով. ամէն ձեւ այլանդակ համեմատութիւններ կ'առնէր: Դիւային հայելի մը որ ոչ թէ կ'այլանդակէ, այլ կը հերոսացնէ պարզը, բնականը, առօրեան անգամ:

Հոն ուր ուրիշ գրողներ բառ մը պիտի գտնէին, Հիւկօ կը գտնէ պատկեր. կայծի մը փոխան ան հրդեհ մը կը վառէ:

Պուալօ ըսած է «Ոճը նոյն ինքն մարդն է»: Հիւկօ նոյն մտածումը այսպէս կ'արտայայտէ.— «Ոճը կը ցոլէ ամէն գրագէտէ, իր մտքերուն արմատէն նոյնքան, որքան իր իմացականութեան ամենախոր ալքերէն: Ոճը հոգի է եւ արիւն. ան կը բխի մարդուն այն խորունկ տեղէն ուր իր կազմը կը սիրէ.ոճը՝ փորոտիքն է»:

Այս երկու սահմանումները կը բաւեն յատկանշելու դասական միտքը եւ ձեւը վիպական մտայնութեան եւ սեթեւեթին դէմ:

Հիւկոյի այդ ընդլայնող երեւակայութեամբ բեռնաւորուած են ոչ միայն իր յոյզերը, մտածումները, այլ մանաւանդ իր բառերը: Իրապէս յոյզ – մտածում – պատկեր – բառ – կշռոյթ Հիւկոյի մօտ մի են եւ անբաժան:

Հիւկօն մէկն է Ֆրանսական լեզուի ամէնէն հրաշագործ կախարդներէն: Ան թաքուն գերզգայութիւնը ունի բառերուն, բառերու հնչական, նկարչական, երաժշտական բոլոր յատկութիւններուն: Ան իր արձակ թէ ոտանաւոր գրուածքներուն մէջ կը բարձրացնէ իր ուժի, շնորհի, ներդաշնակութեան զէնիթին: Իր քերթուածները նկար են, քանդակ, պար եւ երգ, ծփանք ու կշռոյթ, երբեմն նոյն իսկ աճպարարութիւն: Իր պատկերները չեն պատշաճիր իրականութեան, այլ կը ջանան իրականութիւնը քաշել իրենց ետեւէն ու կը յաջողին: Ան կը ստեղծէ քերթողական իրականութիւնը:

Եզական երեւոյթ մը եղած է արդարեւ Հիւկոյի ներաշխարհը. մանաւանդ իր ներքին բարբառը: Կը թուի թէ անիկա մնայուն յաճախանքը ունէր բառերուն, որոնք կը բզզային իր մէջ կամ կը դասաւորուէին տաղաչափական կշռոյթներու, յանգաւորումներու համաձայն: Բառերը կշռոյթ էին իր խորը, բառերը կը ծլէին ու կը ծաղկէին հունտերուն պէս, ինքնաբերաբար, գրեթէ ակամայ ու ահա անոնք կը վերածուէին կուռ, ծանրագին ու պերճ ժանեակներու, բեհեզեայ քղանցքներու ··· Հիւկօ արքայական ուսերուն վրայ ծիրաններ հիւսելու վարժ, թիւրիմացութիւնը ունեցեր է դժբախտաբար նոյն ոսկեճամուկ քղամիդները նետելու գռեհիկներու կամ մուրացիկներու ուսին:

Հանրածանօթ է իր մէկ քերթուածը «Էշ»ը, որուն մասին Զօլան ըսած է կարդալով.— «··· Կարծեցի լսել Մալպրուգ ս'ան վա թան կէռ երգը նետուած վերջին դատաստանի փողին մէջէն»:

Հիւկոյի արուեստը իր տկարութեան րոպէններուն պարապ դարձող ջրաղաց մըն է, շնդալից ու ցուցամոլ:

Բայց այդ րոպէներուն անգամ ան գիտէ հրապուրել, եթէ ոչ միտքը, գէթ զգայարանքները. որովհետեւ անկախ բովանդակութենէն, դեղաքանդակ անօթը աչքի վայելք մըն է միշտ ու լեզուական սխրագործութիւնները չպիտի դադրին խօսելէ պարզ միտքերուն:

Հիւկօ խռովքներու, մրրիկներու, մեծ զգացումներու երգիչն է. փոթորիկ մը՝ գանկին տակ. ահա ինք, ահա իր գործը:

Ու այդ ներքին խռովքը փոխանցուած է իր երկերուն. ահա «Թշուառներ»ուն մասյլ ու յուզումնալից համայնապատկերը. «Իննըսուն երեք»ի տենդոտ տեսարանը. «Ծովուն աշխատաւորներ»ու դաժան մաքառումները, «Նոթր–Տամ տը Փարի»ի մթաւոր միջնադարեան Փարիզը:

Իր թատերգութիւնները — «Էրնանի»ն, «Կրոմուէլը», «Ռիւյ Պլաս»ը, «Մարիոն տըլօրմ» իւրաքանչիւրը լեցուն բուռն, գերազանց ապրումներով:

Բայց մանաւանդ քերթողական իր գլուխ գործոցները. «Տաղեր ու գեղօններ», «Արեւելականք», «Հայեցողութիւններ», «Աշնան տերեւներ», «Դարերու առասպելներ» որոնք քնարականութեան, դիւցազներգութեան բնութերգութեան վկաները հեղեղներ են, կամ գոռ ջրվէժներ:

Վերջ ի վերջոյ կշռոյթը, տաղաչափութիւնը Հիւկոյի ներքին սովորական դարկը եղաւ: Ծերութեան օրերուն այլ եւս ան կը սիրէր բարձրանալ մերթ հանրակառքերուն վերնայարկը «Իմփէրիալ»ը, զոր ինք կ'անուանէր «շրջուն պատշգամ», հոնկէ դիտելու Փարիզի եռուզեռը. ամէն տպաւորութիւն իր մէջ կը վերածուէր յանգաւոր պատկերներու, զորս վերադարձին գրի կ'առնէր:

Իր հոգեվարքի հոնդիւններուն մէջէն իսկ, հուսկ բառերու կարգին, իր բերնէն փախած է խօսք մը, որ ալեքսանդրեան տող մըն է պարզապէս.

— C'est ici le combat de l'aube et de la nuit ....

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՌՈՒՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐ»

Փարիզեան կայարանէ մը շոգեկառք նստանք, բարեկամս ու ես, երթալու համար ուրիշ բարեկամի մը այցելութեան:

Մեր բաժնեակին մէջ տեղաւորուած էին երկու օրիորդներ:

Եւ որովհետեւ բարեկամս երկրորդ կարգով ճամբորդելու տետրակ ունէր, ես ալ առած էի նոյն կարգի տոմսակ մը:

Շոգեկառքը հազիւ ճամբայ ելած էր, երբ քարափին վրայ կին մը սկսաւ վազել, հասնելու համար երկրորդ կարգի վակոններուն: Կինը ուշ մնացած էր թէեւ, սակայն շատ դիւրութեամբ կրնար իր մօտ գտնուող երրորդ կարգի վակոններէն մին բարձրանալ: Չեմ գիտեր ինչո՛ւ կինը կը յամառէր վազել՝ հասնելու համար մեր վակոնին:

Ընկերս պատուհանին մօտ նստած էր ու անմիջապէս դուռը բացաւ: Կինը հասաւ ու բռնեց երկաթը, եւ յետոյ ընկերոջս թեւը. այնքան ուժգին կերպով որ երկուքն ալ վար պիտի իյնային, եթէ ես ալ իմ կարգիս չբռնէի ընկերոջս մէջքը:

Այդ պահուն կայարանի պաշտօնեայ մը տեսած ըլլալով այս վտանգաւոր կացութիւնը, վազած էր, ցատկած վակոնին սանդուղին վրայ եւ ներս հրած կիսովին կախուած ճամբորդուհին:

Վերջապէս ամէն ինչ կարգադրուած էր: Կինը մտած էր մեր բաժնեակը, քրտինքներու եւ յուզումի մէջ: Նոյնպէս պաշտօնեան:

Վայրկեան մը գրեթէ լռութիւն տիրեց: Շոգեկառքը ստացած էր իր արագութիւնը: Կինը իր ճակատը կը սրբէր, դժուարութեամբ կը շնչէր, անհանգիստ էր:

Ընկերս խօսքը ուղղելով իրդէմընստող պաշտօնեային, ըսաւ

— Եթէ դուք չհասնէիք, կրնար վըտանգ մը պատահիլ ···

— Ոչ, պարոն, եթէ դուք չըլլայիք՝ վտանգը պատահած պիտի ըլլար:

Ընկերս կնոջ դառնալով ըսաւ.

— Սխալ մը գործեցիք, տիկին, հանդիպող վակոնը չնետուելով ···

Կինը դեռ ինքզինքը չգտած, պատասխանեց.

— Այո, պարոն, իրաւունք ունիք ··. Սխալ մը ըրի որ քիչ մնաց սուղ պիտի նստէր ինծի ··· այո՛, չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ··· ինչու ուզեցի անպատճառ երկրորդ կարգ մտնել ··· չեմ գիտեր, չեմ գիտեր··· սխալեցայ ··· շնորհակալ եմ ··· դուք փրկեցիք զիս ··. շատ յուզուած եմ ··· շնորհակալ եմ ···

Միւս անկիւնը նստող երկու օրիորդները նոյնպէս իրենց կարծիքը.

— Այո՛, տիկին, սխալ մը ըրիք ··· եթէ այս պարոնները չըլլային, անկասկած դժբախտութիւն մը պիտի պատահէր ···

Պաշտօնեան մեզ բարեկամաբար քննելէ յետոյ ըսաւ.

— Կը տեսնէ՞ք, օտարականներու կողմէ փրկուած էք ··· մինչդեռ գէշ կը ներկայացնեն ընդհանրապէս օտարականները ··· Անոնց մէջ ալ կայ թէ լաւը թէ գէշը ··· Եթէ չեմ սխալիր, օտարականներ էք, այնպէս չէ՞ ···

Ես ու ընկերս միաձայն.

— Այո, պարոն, Արմէններ ենք ···

Պաշտօնեան շարունակեց.

— Եւ եթէ չեմ սխալիր, դուք ալ, օրիորդներ, օտարականներ էք ···Ձեր առոգանութենէն կ'երեւի ···

Օրիորդները կմկմալով.

— Այո՛, պարոն, Ռումանուհիներ ենք ···

Ես չէի ճանչնար այդ օրիորդները: Անոնք ալ մեզ չէին ճանչնար: Ընկերս սակայն գիտէ եղեր անոնց ինքնութիւնը եւ Ֆրանսերէն լեզուով ըսաւ անոնց.

— Բայց կը սխալիք, օրիորդներ, դուք Ռումանուհիներ չէք, դուք Հայեր էք ··· ես ձեզ կը ճանչնամ ···

Պաշտօնեան ապշահար սկսաւ դիտել այս երեւոյթը:

Ընկերս աւելի հաստատելու համար իր ըսածը, հայերէն խօսեցաւ.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, օրիորդներ, որ դուք ձեզ Ռումանացի կը յայտարարէք ··· ներեցէք որ ըսեմ թէ ամօթալի կը գտնեմ ··· դուք Հայուհիներ էք եւ կը համարձակիք ուրանալ ձեր ազգութիւնը ··· Անիկա երբեք պիտի չմոռնամ ···

Օրիորդներէն երէց քոյրը սկսաւ կակազել ու ըսել.

— Գիտէ՞ք, պարոն, չեն ճանչնար մեր ազգը ·· Եթէ Հայ ենք ըսենք ··· պիտի հարցնեն, հետաքրքրուին, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր անցեալը ··· Բան չեն գիտեր, բան չեն գիտեր··· Մենք ալ Ռումանացի ենք կ'ըսենք ···

— Կ'աղաչեմ, կ'աղաչեմ, ոչ մէկ կերպով չէք կրնար արդարանալ ··· Ներեցէք նաեւ որ չհաւատամ ձեր ըսածին անկեղծութեան ···

Ընկերս դառնալով պաշտօնեային ըսաւ.

— Բայց, այո՛, Արմէններ են, Ռումէններ չեն ···

Պաշտօնեան ըսաւ.

— Տարօրինակ բան ··· չեմ կրնար հասկնալ··· Մէկը Հայ ըլլայ եւ ըսէ թէ Ռումանացի եմ ···

Յետոյ օրիորդներուն դառնալով ըսաւ.

— Մարդ որ եւ է ազգութեան մը պատկանելով չանպատուուիր երբեք ··· Մարդը ինքն է որ իր ազգը կը փառաւորէ կամ կ'անպատուէ ···

Տեղերնիս հասած ըլլալով իջանք, օրիորդներն ալ մեզի հետ:

Մօտեցայ օրիորդներուն եւ ըսի.

— Ամէն ազգի մէջ միայն վատերն ու տգէտներն են որ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը: Եթէ դուք ճանչցած ըլլայիք մեր պատմութիւնը, մեր գրականութիւնը, մեր գեղարուեստը, մեր ամբողջ մշակոյթը, անկարելի էր որ ուրանայիք ձեր ցեղը: Նախ ճանչցէք ձեր ազգը եւ յետոյ ճանչցուցէք զայն: Դուք ցեղով բարձրացէք եւ ազգը ձեզմով բարձրացուցէք: Ասկէ վերջը հըպարտ եւ ճակատաբաց յայտարարեցէք.

— Արմէնուհիներ ենք մենք ···

Ընկերս ըսաւ.

— Հիմակ աւելի կը զգամ մեր հայրերուն հերոսութիւնը որոնք եաթաղաններու սայրասփին տակ անգամ չէին ուրանար իրենց հայութիւնը ··· Կը նախընտրէին մեռնիլ իբրեւ Արմէն քան ապրիլ իբրեւ Թուրք ···

Վերջին խօսք մըն ալ ես ըրի ու «բարի ճանապարհ» մաղթեցինք երկու քոյրերուն:

Մէկը որ արդար ինքնավստահութիւնը ունի իր անձին, ան չուրանար իր ազգութիւնը: Որովհետեւ ան կրնայ նոյն իսկ կազմուած անձնապաշտ կարծիք մը սրբագրել: Միտքով ու հոգիով սնանկներն են որ կը խուսափին յայտնելէ իրենց ինքնութիւնը:

Ընկերս ոչ միայն փրկած էր Ֆրանսուհիի մը կեանքը, հապա ազատած էր հոգեբանօրէն արկածահար երկու Արմէնուհիներու ··· խիղճը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ» ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ

— o —

ԽՄԲ.— Ֆրանց Վերֆէլի անգլերէն հրատարակութեան առթիւ, Վ. Ահարոնեան «Հայրենիք»ի մէջ ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները.—

Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»ի անգլերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ դեկտեմբերի սկիզբը:

Ամերիկեան գրական ակումբներից «Մընթլի Քլըպը» ընտրել է «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» իբրեւ դեկտեմբերի լաւագոյն գիրքը: Դեկտեմբերին լոյս տեսած անգլերէն գրքերի մէջ «լաւ ծախուող» գրքերի շարքում Ֆ. Վէրֆէլի վէպը արդէն գրաւել է երկրորդ տեղը: Շարժապատկերի մէկ ընկերութիւն գնել է «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» ժապաւէնի վերածելու իրաւունքը:

Այնպէս որ, կարելի է ասել թէ, դեկտեմբերը եղաւ, որոշ չափով, «Մուսա Լերան» ամիսը Ամերիկայի մէջ:

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» Հայերիս ծանօթ Սուէտիայի հերոսամարտի պատմութեան գեղարուեստական վերարտադրութիւնն է:

«Դժբախտութիւն է լինել փոքր ազգի զաւակ եւ գրել փոքր ազգի լեզուով» ասում է մէկ տեղ հռչակաւոր Ժորժ Բրանդէսը՝ խօսելով Սկանտինաւեան ժողովուրդների գրողների մասին:

Այս իրաւացի դիտողութեան իմաստը մենք Հայերս աւելի խոր կերպով կ'ըմբռնենք, քան ուրիշ փոքր ազգերի զաւակներ: Թարմ օրինակը մեր աչքի առջեւ է: Սուէտիայի հերոսամարտի մասին բաւական գրուած է հայերէն լեզուով հէնց կռուին մասնակցողների կամ ականատեսների կողմից: Հատորներ են գրուած՝ դարձեալ հայերէն, նաեւ մեր միւս հերոսամարտների՝ Վանի, Ուրֆայի եւ Շապին Գարահիսարի մասին: Եւ սակայն, աշխարհը անցել է այդ անզուգական մարտնչումների կողքից, առանց վայրկեան իսկ հետաքրքրուելու դրանցով:

Ու հիմա, երբ նոյն Սուէտիայի հերոսամարտը ներկայանում է աշխարհի մեծ ազգերի լեզուով, նա դառնում է ուշադրութեան արժանի մի գործ, աշխարհի գնահատութեան արժանի մի մեծագործութիւն: Այս է աշխարհի մեծերի, հզօրների հոգեբանութիւնը, որից տառապում են փոքրերը եւ որ փոխելու անզօր ենք, դժբախտաբար:

Մեզ՝ Հայերիս համար, Ֆրանց Վէրֆէլի այս մեծահատոր գործի արժանիքներից մէկը հէնց այդ է — մեծ ազգերի լեզուով մի փոքր ազգի մեծագործութիւնները աշխարհին ներկայացնելը:

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրեր»ի երկրորդ արժանիքը այն է, որ Ֆրանց Վէրֆէլը խորունկ ակնածանքով է մօտեցած իր նիւթին: Նա չի օգտուել իր նիւթից՝ ներկայացնելու համար աշխարհին հայկական տառապանքը եւ կոչ անելու աշխարհի բութ խղճին,— մի բան որ սովոր են անել ամէն կարգի «հայասէրները»:

Ճիշդ է որ Վէրֆէլը ստիպուած է եղել տալ նաեւ տարագրութեան պատկերներ: Հեղինակը չէր էլ կարող խուսափել դրանից:

Մուսա լերան ստորոտով էին անցնում դէպի Տէր Զօր տարագրուողները, եւ Վէրֆէլը իր ծրագրած պատկերը լրիւ անելու համար, ստիպուած է նրանց էլ տեղ տալ ընդհանուր շրջանակի մէջ: Վէրֆէլը Մուսա Լերան ըմբոստութիւնը հոգեբանօրէն հիմնաւորելու համար իսկ պէտք է տար նաեւ տարագրութիւնը: Այդ չափով Վէրֆէլ կանգ է առել տարագրութիւնների վրայ: Եւ միայն այդ չափով:

Գրքի մէջ տիրապետողը, սակայն, Մուսա լեռն է թէ իբր խորհրդանիշ ազատութեան համար մղուած անհաւասար պայքարի, թէ իբրեւ ֆիզիքապէս շօշափելի դիրք, որտեղից մղուել է այդ պայքարը:

Կարճ: Ֆրանց Վէրֆէլը ներկայացրել է հայ ժողովուրդը թէ իբրեւ արգահատանքի, խղճահարութեան արժանի մի թշուառ զանգուած, այլ իբրեւ մի ժողովուրդ, որի կեանքի մէջ եւ տառապանք կայ եւ գեղեցիկ պայքար, որ եւ հարուստ ընդունել գիտէ եւ հարուստ տալ:

Երրորդ, գնահատութեան արժանի գիծը այն է, որ Ֆր. Վէրֆէլ Մուսա լերան վրայ մղուած պայքարին տըւած է ընդհանրական բնոյթ: Մուսա լերան վրայ կռուող մի բուռ Հայեր ոչ թէ կամ ոչ միայն իրենց փրկութեան համար էին կռւում, այլ կռւում էին ազատութեան համար: Մուսա լեռը այս աշխարհում մարդկային ազատութեան համար երբեւիցէ մղուած կամ մղուելիք մեծ պայքարի դիրքերից մէկն է Ֆրանց Վէրֆէլի գրչի տակ:

Ինչպէս Բայրընը Շիլյոնի կալանաւոր Բոնիվարին դարձրել է ազատութեան համար մարտնչողների խորհրդանիշը, նոյնը աշխատել է անել Ֆրանց Վէրֆէլը իր Գաբրիէլ Բագրատեանով: Ուրիշ խօսքով Վէրֆէլը հայկական ազատամարտը դուրս է հանել հայկական շրջանակից եւ աշխատել է համամարդկային արժէք տալ նրան:

ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՄԱՀԸ ՄԵԶ ԲԱԺՆԷ···

Ամերիկեան երիտասարդական դատաւոր Բէն Լինդսէյ տարիներ առաջ գիրք մը գրած էր «Երիտասարդութեան յեղափոխութիւնը» անունով: Գիրքը, որ թարգմանուած է շատ մը լեզուներու, ուսումնասիրութիւն մըն է ամերիկեան ընտանեկան կեանքին, մանաւանդ մտածողութեան մասին այն երիտասարդութեան, որ ամէն բարոյական կապ կտրած, պատերազմէն վերջ, «ազատ կեանք» մը վարել կ'ուզէր···

Լինդսէյ կ'առաջարկէր այն ատեն որ մանչ եւ աղջիկ ընկերամուսնութիւն մը կնքեն, տեսակ մը փորձամուսնութիւն առանց որ եւ է պարտաւորութեան··· պէտք էր զաւակ չունենային եւ իրենց ուզած ատենն ազատ ըլլային բաժնուելու կամ պաշտօնապէս ամուսնանալու:

Վերջերս, սակայն, նոյն Լինդսէյը հրապարակաւ խոստովանած է թէ իր ընտրած ճամբան սխալ եղած է, ամերիկեան ընտանեկան կեանքը դէպի կործանում կը դիմէ եւ ազատ սէրի պատրուակով ընտանեկան քաոսը եւ սեռային անխտրութիւնը ասպարէզ գտած են···: «Պէտք է որ ես վերադառնամ հին բարի ամուսնական սկզբունքին մինչեւ որ մահը մեզ բաժնէ: Համոզուեցայ վերջապէս որ մեր մեծ ծնողները, մեր պապերը աւելի երջանիկ էին քան մենք»:

··· Իսկ մենք կը յանձնարարէինք՝ կարճ՝ հայկական պսակ ամէն տեսակի փորձամուսնական ճամբու հետեւողներուն, որովհետեւ ամուր է եւ անխախտ:

ՍԼԱՔ

Տիեզերական տագնապ

Կ'անցնի մինակ․ մինչ յանկարծ կը լըսէ նի՛չ մը ցաւի,
փողոցներուն մութին մէջ փեռեկտըւող խեղճութեան․
Մարդուն ջախջա՛խ ապրումին, որ մայթերուն յանդիման՝
կը քըսէ սիրտը իրեն թափով մ'անհոգ եւ խեղար:

Կ'անցնի մինակ․ մինչ յանկարծ կը լսէ նի՛չ մը ցաւի,
Որ բարձրացաւ սա տրտում մահասարսուռ խորշերէն․
Ինկաւ աղջնա՛կ մ'անպայման, որ չէր կրցած դեռ կեանքէն
Իր վարդագեղ յոյսերուն հիւսել նարօտն անուրջի:

Մո՛ւթ է․ անաստղ եւ ամպոտ հսկայ գիշեր մ'անլուսին,
Ու հոգիներ կը դիմեն կորաքամակ եւ հըլու՝
Անդրաշխարհեան վայրերու հեթանոս խօ՛լ վայելքին:

Մո՛ւթ է․ ծառի եւ ժայռի մթաստուեր կոյտ մ'ապալեր՝
Կը թաւալի յամրընթաց փոթորկայոյզ գետերու
Երկա՛յնքէն ի վար, խածնելով հո՛ղն՝ որ վշտո՛վ է լեցուեր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ՝ ԶԻՆԱԿԱՆ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

ՏՈՒՆ՝ ԴԱՇՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Եթէ ամէն տարի երեսուն մէկ հոգ եգիպտացորեն ցանէք եւ շուրջ հարիւր քայլ թթենի տնկէք, յաճախ պիտի կարենաք խնջոյքի հրաւիրել ձեր բարեկամները, որովհետեւ պիտի ունենաք առատ արմտիք ու մետաքս:

Երբ ամառը հասնի, քաղհանը կը կատարուի բրինձին: Աշնան կը հաւաքեն քրիզանթէմները, որոնք բո՛յր կուտան գինիին:

Ու, տարուան որ եւ է մէկ ժամանակին, երբ բարեկամներ այցելեն ձեզի, բոլոր ծաղկամաններուն մէջ ծաղիկներ կը դրուին:

Պարտէզին այն մասին մէջ, ուր գեղեցիկ ծառ մը ունիք, ոչինչ տնկեցէք: Այդտեղ պիտի հաւաքէք ձեր բարեկամները: Ու պիտի ըմպէ՛ք մինչեւ որ լոյսը բացուի, կարդալով բանաստեղծութիւններ:

Կառուցէք պատշգամ մը՝ զարդարելով զայն ամպհովանիով մը: Հոն, գինեջրային զովին, ձեր գինովութիւնը պիտի անհետի: Ու մի՛ ելլէք անկէ՝ մինչեւ որ ի վիճակի չըլլաք համբերելու գլխաւոր համաստեղութեան աստղերը, եթէ չէք ուզեր որ ձեր վրայ ծիծաղին ձեր կինն ու ձեր տղաքը:

Մի ելլէք անկէ եթէ դեռ եւս ի վիճակի չէք ըսելու,— «որովհետեւ իմ մառանս բաւական լեցուն է, ինչո՞ւ չըմպեմ վաղը եւս»:

ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՄԱՆՈՂԸ

Քուէն – Մինկ լիճի եզերքը կը բարձրանայ մարմարեայ արձանը գեղեցիկ համաստեղութեան, որ կը կոչուի երկնային մանողը:

Հազարաւոր աշուններէ ի վեր անոր պատկերը կ'օրօրուի ալիքներուն մէջ, ու իր սպիտակութիւնը կ'ամչցնէ ձիւնը: Փոքրիկ ալիքները, աղմկելէ՛ն, կը թրջեն անոր հագուստները, որոնք թրծուած են մամուռով:

Անոր մազերը կը նմանին ամպերու: Իսկ յօնքերը կորնթարդ են՝ լուսնային մանգաղներու հանգոյն: Ժպիտը բերանը կը վերածէ լուտասի պայթող ծաղիկի մը: Ամենավայրի թռչունները կը թառին անոր կնիկներուն:

Ուղղաձիգ, թաքուն եւ անփոփոխ՝ ան դարերէ ի վեր կը նայի լճի հայելիին մէջ:

ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գարնան՝ բաղեղին տերեւները կը կախուին ծամերու հանգոյն: Ամրան՝ լուսինը թեթեւօրէն կը լողայ երկինքին վրայ: Աշնան՝ դարիճենիկի ծղիկները կը ճերմկին: Ձմրան՝ բանաստեղծութիւններ կը կարդացուին՝ լամբին ներքեւ:

Երջանի՛կ եմ, որ կ'ապրիմ: Երբեմն ինծի կը թուի թէ կը տեսնեմ քարը ու կը զգամ հողմը:

Հիմա, իմ սիրտս սիրահարած է: Ծաղիկը այլեւս կորսնցուց իր բուրումը՝ երբ զայն քաղեց գեղանի կինը:

ԱՆՈՂՈՔ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Կայսրը, պատերազմի ու փառքի ծարաւի, չի լսեր իր ժողովուրդի կանչերը: Հակառակ քաջութեանը կիներուն, որոնք բաշերն առին ու արօրներուն փական, տատասկները ծածկեցին դաշտերը:

Պատերա՛զմ ամէն դի: Եւ ամէն դի կոտորած: Մարդուն կեանքը այլ եւս աւելի բան մը չարժեր, քան շանը կեանքը: Արդէն իսկ զինուորները կ'ըսեն իրենց մեծաւորներուն առջեւ,— «ոչ մէկ հանգիստ․ ոչ մէկ անդորրութիւն: Վաղը՝ հարկահաւաքները պիտի գան տուրքերու համար, իսկ մենք ոչինչ ունինք: Հասանք այնպիսի վիճակի մը, որ այլ եւս աղքատ կը նկատուինք, եթէ զաւակ չունենանք, որովհետեւ գիտենք թէ մեր ծաղիկ հասակին մէջ պիտի սպաննուինք եւ պիտի փտինք հողին տակ»:

Դուք երբեք տեսած չէ՞ք, իշխա՛ն, մազերը անթաղ մնացած քաջ զինուորներու՝ բաց կապոյտ ծովու ափունքը: Ու երբեք լսած չէ՞ք, արեւելքէն եկող հովին ընդմէջէն, անոնց անմխիթար սուգերներուն աղերսանքը:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋՕՐԷ

Առուակը կը բաժնուի երկու ճիւղերու, որոնք մատանի մը կը կազմեն գիւղին շուրջ: Իմ տունս, կառուցուած հոն՝ ուր առուակը կ'երկճղի, թանկագին քարն է այդ արծաթեայ մատանիին: Երջանկութիւնը կ'իշխէ հոն: Ծիծեռնակներ իրենց բոյները կը շինեն ձեղունի գերաններուն միջեւ: Հիրիկներուն վրայ կը թառին ջրաճճիներ:

Ես կը դիտեմ մրգաստանները, ուր կը ծփայ կապոյտ շամանդաղը: Իմ կինս կերպասի կտորի մը վրայ կը նկարէ քառանկիւն ցանց մը: Որդիս ասեղ մը կը ծռէ՝ կարթ շինելու համար:

Իսկ ես միայն դեղ կուլ կուտամ, որովհետեւ առողջութիւնս շատ լաւ չէ:

Թարգմ․ Կ․ ՄԵՀԵԱՆ

ԾԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԾԽԱԽՈՏԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ծխախոտը եւրոպական երկիրներու մէջ կը կոչուի tabac կամ tabaco: Այս բառին մէկ տարբերակն է նաեւ թէօմպէքին:

Ո՞ւրկէ կուգայ այս բառը:

Ծխախոտը ծանօթ էր նախ սեւամորթ ցեղերուն, ովկիանոսեան կղզիներէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկա: Գոլոմպոսի գիւտէն վերջ, Սպանիացիները ծխախոտը փոխադրեցին Եւրոպա, անունն ալ հետը: Սեւամորթ ցեղերը ծխախոտին կուտային թամպաքօ անունը, Սպանիացիները տուին թապաքօ անունը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս բառը:

Սեւամորթներու հէքեաթներուն նուիրուած գիրքի մը մէջ կը կարդանք․—

Առաջ, թէեւ սովորութիւն էր ամուսնանալ, այսուհանդերձ կիները չէին հրաժարած պոռնկութենէ: Օր մը, կին մը երբ կը խաբէր իր ամուսինը, գիւղին բնակիչները տեսան զինքը մեղքի մէջ եւ գացին լուր տալ ամուսինին: Ամուսինը վազեց հասաւ եւ երկու մեղսակիցները գտաւ յանցանքի վրայ: Կատղած՝ հարցուց իր հակառակորդին․

— Ինչո՞ւ կինս առեւանգեցիր:

— Իր կամքով եկաւ հետս, որովհետեւ քեզմէ աւելի զի՛ս է որ կը սիրէ:

Երկու այրերը, այն ատեն, նետուեցան իրարու վրայ, միաժամանակ շարժելով իրենց նիզակները: Երկուքն ալ մահացու վէրքեր ստացան ու մեռան:

Կինը շուարեցաւ մնաց, յետոյ գնաց լուր տալու անոնց ծնողքին զատ զատ: Անոնք հարցուցին իրեն․

— Ո՞վ սպաննեց:

— Նիզակով իրար սպաննեցին:

Սակայն գիւղին բնակիչները ըսին․

— Դուն ես միակ պատճառը անոնց մահուան, եւ հիմա մենք ալ քեզ պիտի սպաննենք:

Եւ քարկոծելով սատկեցուցին: Յետոյ փորեցին խոշոր փոս մը, որուն մէջ թաղեցին երեք սիրահարները միասին, կինը մէջտեղը, այրերը կնոջ երկու կողմերը:

Արդ, ժամանակ մը վերջ տունկ մը բուսաւ անոնց գերեզմանին վրայ: Գիւղացիները շատ զարմացան, որովհետեւ երբեք այդպիսի տունկ տեսած չէին: Բացին գերեզմանը եւ տեսան, որ տունկը արմատ կ'արձակէր կնոջ ազդրերուն մէջտեղէն: Անոնք որ փոսին եզերքը կեցած էին, հարցուցին․

— Արմատը ո՞ւր բուսած է:

Գերեզմանին իջած մարդիկը պատասխանեցին․

— Թամպաքի (որ թարգմանի ազդրերուն մէջտեղը):

Ահա թէ ինչո՛ւ այդ տունկը կոչուեցաւ «թամպաքի», յետոյ «թամպաքօ»:

Բոլորն ալ տերեւներ փրցուցին եւ իրենց տունը տարին: Տեսան որ չորնալէ վերջ անուշահոտ կը դառնան տերեւները: Նետեցին կրակը, սակայն անոնք որ հոտոտեցին՝ գինովի նման էին եւ կորսնցուցին իրենց գիտակցութիւնը: Այն ատեն գոհացան ծամելով եւ թքնելով:

Կնոջ սէրը, ծխախոտին ջուրին նըման, հրաշալի բան մըն է, միայն թէ պէտք է զզուանք յայտնել՝ գործածելէ վերջ:

Արդարեւ, այդ աւանդութեան թելադրանքով, սեւամորթ ցեղերը կը սիրեն ծամել ծխախոտին տերեւները եւ թքնել յետոյ: Այդ սովորութիւնը հիմա Եւրոպացիներն ալ ունին,— ոչ միայն ծխախոտին տերեւները կը չորցնեն ու կը ծխեն, կամ փոշիի կը վերածեն ու գլխու ցաւերու դէմ կը գործածեն, կամ կը թրջեն ու ջուրովը ոջիլ կը սպաննեն, աղիքներու ճճիները կը փճացնեն, գոնջութիւն կը դարմանեն, այլ եւ կը ծամեն ու կը թքնեն՝ ոչ անշուշտ յիշելով ... խափշիկներու աւանդութիւնը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀՄԱՅՔԸ

Ֆրետերիք Լըֆէվր, որ ծանօթ է աւելի իր գրական տեսակցութիւններով (Les Nouvelles Littéraires-ի մէջ), քան թէ իր վէպերով, վերջերս փորձեց գրական խօսակցութեան նոր ձեւ մը,— ձայնասփիւռին առջեւ խօսիլ ծանօթ մտաւորականներու հետ գրական նիւթերու մասին: Այսպէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժորժ տը լա Ֆուշարտիէրի հետ, որ ծանօթ է ոչ միայն իբրեւ վիպագիր, այլ եւ երգիծաբան: Էօվրի մէջ իր «օրա՛չօվր»երով (գեղեցիկ բառախաղ մը ահա) ամէն օր կուտայ ապացոյցն իր անսպառ սրամտութեան, ինչպէս եւ իր լեզուի հստակութեան:

Խօսակցութեան նիւթը․— «Պիտի ուզէ՞ք որ ձեր զաւակը հրապարակագիր դառնար»:

Կուտանք խօսակցութեան կարեւոր մասերը․—

Ֆ․— Երբ այս հարցումը կը դնէք, Պ․ Լըֆէվր, գոնէ զաւակ ունի՞ք:

Լ․— Աղջիկ մը ունիմ, որ հիմա, գիւղի մը մէջ, ձայնասփիւռի իր գործիքին գլուխը, մտիկ կ'ընէ մեզի:

Ֆ․— Այդ պարագային, ձեր հարցումին ձեւը շատ յարմար չէ: Պէտք է փոխել: Ուրեմն հարցումը կը դնեմ այս ձեւով․— «Աղջիկդ պիտի ուզէ՞ր ամուսնանալ օրագրողի մը հետ»:

Լ․— Խնդրեմ ...

Ֆ․— Կը ներէք, ուզեցի իմանալ ձեր տեսակէտը: Իրաւունք ունիք: Օրագրողը եւս գրագէտ մը կամ արուեստագէտ մը բնութիւնն ունի:

Եւ իր վարած կեանքը որ եւ է յարաբերութիւն չունի ամուսնական կեանքին հետ, ի հեճուկս կիներուն, որոնք կը կարծեն թէ ամուսինը իրենց մէկ սեփականութիւնն է: Արուեստագէտը չի պատկանիր ինքն իրեն իսկ: Աւելին, օրագրողը կը պատկանի հանրութեան: Այնպէս որ կ'ենթադրեմ թէ մեր աղջիկները պիտի չուզեն ամուսնանալ օրագրողներու հետ: Ես ալ զաւակ մը ունիմ, մանչ մը,— Տիտի: Վախնամ՝ սխալ դարձնէ իր կեանքին ղեկը: Դէպի Բազմարուեստեան վարժարան քալել կը խորհի:

Լ․— Լաւ որ չի մտածեր օրագրող դառնալ:

Ֆ․— Օ՛ ոչ, հօրմէն աւելի խելացի է, այդ բանը չըներ երբեք: Ինծի վախ կը պատճառէ արդէն իր թուագիտութեամբ:

Լ․— Սակայն դրամագլուխ մը կը կորսնցնէ՝ չհետեւելով ձեր գծած ճամբուն: Կրնար մեծ յաջողութիւն գտնել՝ պարզապէս ստորագրելով Տիտի Լա Ֆուշարտիէր:

Ֆ․— Ո՛չ, հրապարակագրութիւնը շատ դժուար է, որովհետեւ շատ դիւրին է: Երեւակայեցէք, հրապարակագիր դառնալու համար հարկ չկայ բան սորվելու, բան մը գիտնալու, ոչ իսկ մայրենի լեզուն:

Լ․— Այսուհանդերձ այս ասպարէզը կը պահէ տակաւին իր հմայքը:

Ֆ․— Դուրսէն դիտողին համար անշուշտ: Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք, նախարար մը կամ հանրապետութեան նախագահը երբ խօսակցութիւն մը կ'ունենայ օրագրողներուն հետ, առաջին առթիւ կ'ըսէ․— «ժամանակին ես ալ օրագրող էի, ի՛նչ լաւ օրեր էին»: Կարծես թէ ճիշդ է որ նախարար կամ հանրապետութեան նախագահ ըլլալու համար, նախ պէտք է քիչ մը ամէն բան ընել, նոյն իսկ հրապարակագրութիւն:

Լ․— Բայց ինչո՞ւ է որ հրապարակագրութիւնը իր լաւ օրերն ունեցած է:

Ֆ․— Անցեալը միշտ անուշ կ'ըլլայ: Հրապարակագրութեան հմայքը անցեալը չէ որ կուտայ իրեն, այլ այն որ ժողովուրդին աչքին՝ մամուլը կը ներկայացնէ ազատութեան պատրանքը: Սակայն չէ՞ն գիտեր որ ազատութիւնը անկախութիւն չէ: Օրագրող մը, յաճախ, չի կրնար գրել ինչ որ կը մտածէ:

Իմ կարծիքովս, օրագրողի մը գլխաւոր առաքինութիւնը պէտք է կազմէ իր անկեղծութիւնը: Անկեղծ ըլլալ չնական կոչուելու աստիճան, առանց երբեք մտածելու թէ ի՛նչ պիտի մտածէ ընթերցողը՝ կարդալով իր տեսակէտները: Պէտք չէ փնտռէ մեծամասնութեան տրամադրութիւնները՝ դիրք բռնելու համար ըստ այնմ,— ատիկա նախարարի գործ է: Ընդհակառակն պէտք է քալել առջեւէն եւ ամբոխը քալեցնել իր ետեւէն:

Լ․— Ոմանք կը կարծեն թէ հրապարակագրութիւն ընել կը նշանակէ ժխտել ամէն տեսակէտ եւ աշխատանք:

Ֆ․— Արդի հրապարակագրութեան վէրքը կը կազմէ անուն շինելու մարմաջը: Կայ նաեւ ուրիշ վէրք մը,— ընկերականութեան պակասը, բոլորը կը նախանձին իրարու: Խմբագրատուները կը նմանին ... խեչափառի սակառի, այսպէս են եւ դերասանական խումբերը, երեսփոխանական ժողովները:

Լ․— Ժամանակին մեծ հմայք ունէին օրագրողները:

Ֆ․— Եւ մեծ վախեր: Մենամարտը օրուան դէպք դարձած էր օրագրողներուն համար:

Լ․— Օրագրող մը կրնա՞յ գրագէտ ըլլալ:

Ֆ․— Այն գրագէտը միայն կրնայ գրել լաւագոյն վէպը, կեանքով բաբախուն, որ նախապէս օրագրող էր: Գրագէտներէն շատեր կեանքի հետ շփման մէջ չեն, որովհետեւ հրապարակագրութեան պատուհանին առջեւ գալով՝ չեն նայած կեանքին:

Լ․— Պիտի ուզէ՞ք շարունակել հրապարակագրութիւնը եթէ միլիոն մը շահէիք:

Ֆ․— Մենք կը նմանինք այն ծերուկներուն, որոնք հանգստեան կը կոչուին՝ բայց իրենց օրը կ'անցընեն թափառելով նախկին աշխատանոցին բոլորտիքը: Մեր կեանքը պիտի անցնի այնպէս,— ոչ հարստանալ կայ, ոչ ալ հանգստեան թոշակ: Չարաչար աշխատանք մինչեւ մահ: Ինծի կը թուի թէ երբ մեռնիմ, յաջորդ օրը դեռ պիտի տպուի իմ մէկ յօդուածս:

«ԴԱՐՈՒՆ ՑԱՒԸ»

1830ին էր, որ «Դարուն ցաւը» կոչուեցաւ այն մելամաղձութիւնը, զոր կ'արտայայտէին երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, 20—30 տարեկան: Ընդհանրապէս ընդունուած է, որ երիտասարդութիւնը երջանկութեան տարիքն է, կեանքի գարունը, երբ ամէն բան վարդագոյն կը տեսնուի եւ հաճելի: Այլ սակայն անցեալ դարու երեսունական թուականներուն՝ երիտասարդութիւնը վարակուած էր տեսակ մը «ցաւ»ով,— տըխուր էին անոնք եւ ապերջանիկ, հիասթափ էին անոնք եւ յուսահատ: Կեանքը չէր խանդավառեր զիրենք: Շատերը կը բացատրէին այդ ցաւը այն տրտունջով որ ուշ ծնած են եւ չեն կրցած մասնակցիլ դարաշրջանի յաղթերգութեան: Եւ անոնք, եթէ չապրեցան, գէթ ուզեցին երազել,— աղէկ ծնունդ առաւ քնարերգական ստեղծագործութիւն մը, որ մելամաղձիկ շունչ մը ունէր:

Արդի երիտասարդութիւնը եւս կը տառապի «դարուն ցաւով»,— տխուր է երիտասարդութիւնը: Գրուած է թէ յետպատերազմեան սերունդը անհոգ է եւ նուազ զգայալար, աւելի կը սիրէ դրամ շահիլ, դիրք շինել: Սակայն խորունկէն դիտող մը պիտի նշմարէ որ արդի երիտասարդութեան հեւիհեւ վազքին ու անտարբեր շարժումներուն մէջ տխրութիւն մը կայ անպայման: Ճիշդ է թէ մարզախաղերը եւ արագութեան կշռոյթը շատ կը զբաղեցնեն թարմ ուղեղները, բայց մելամաղձութիւն մը կայ անոնց հոգւոյն մէջ, որ կարծես «ներսէն կու լայ»: Ինչպէս բացատրել մելամաղձութիւնը, որ բոյն դրեր է երիտասարդութեան մէջ՝ փոխանակ թոյլ տալու որ անոնք ապրին իրենց կեանքի գարունը, ճռուողեն, սիրեն ու սիրուին:

1830ի սերունդը իր մելամաղձութիւնը թափելու, պարպելու միջոցը գտաւ գրականութեան մէջ,— աղէկ ռոմանթիք քնարերգութիւնը: Արդի սերունդը, կը գրէ Ժորժ Լըքոնթ, այնքան սկեպտիկ է, որ չի խորհիր արտայայտուելու, ինքզինք պարպելու մասին: Ոմանք կը խոստովանին, որ եթէ տխուր են, պատճառն այն է որ աշխարհ եկած են՝ երբ ամէն բան աւարտած էր, եւ պատմութեան անցած հերոսերգութիւնը կ'ապրին լոկ, առանց կարենալ մասնակցելու երէցներու ճիգերուն գերմարդկայնութեան, իրենց հայրերուն անձնուրացութեան: Փառաբաղձութիւն մը, հայրենաբաղձութեան կրակով, կը մրկէ այս սերունդին հոգին:

Սերունդը կը տրտնջայ որ իր կիման կը զլացուի իրեն, աշխարհ եկեր է ժամանակ մը, որ պատրանքը կուտայ «ցած ձեղունի»: Եւ յուսախաբ, ինքզինք կը նուիրէ արագութեան գինովութեան, մարզական մրցումներու ծարաւին, դրամ շինելու մարմաջին, ամէն հաճոյք վայելելու տենչին:

Այս վերջին տարիներուն, սերունդը տեսաւ որ արագութիւնը եւս ձանձրոյթ կը ստեղծէ, դրամը եւս շուտով կը մսխուի, հաճոյքը եւս կը յոգնեցնէ, մրցումները եւս երկար չեն կրնար խանդավառել,— ու «դարու ցաւ»ը կը տեւէ ...

Ժորժ Լըքոնթ, այս երեւոյթին առջեւ, կը տարուի խորհելու որ թերեւս սերունդը, Փասքալի բառով՝ «իրենց սենեակին մէջ չկարենալ նստելու» ցաւէն, ի վերջոյ ինքզինք նուիրէ նոր ստեղծագործութիւններու, նոր գըլուխ – գործոցներու հրաշալի ծաղկումի մը:

Յաջողութեան ամէն պայման ունի նոր սերունդը, կ'ըսէ ան,— երիտասարդ են, կրակ ունին, առողջ են: Եւ աշխարհը սպասման մէջ է:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Ցունիսին մտած ըլլալով պատերազմական ատեան, արդէն հասեր էինք նոյեմբեր – դեկտեմբեր (1916), երբ սկսաւ բուն դատավարութիւնը:

Նոր ամբաստանեալ մը եւս աւելցած էր, ութ ամիս վերջը,— Խոսրով Պապեան, որ իր ձերբակալութիւնը կը վերագրէր իր այցելուներէն մէկուն մատնութեան կամ անզգուշութեան:

Երեք – չորս նիստով լրացաւ դատավարութիւնը, նախագահութեամբ Նաֆըզ փաշայի: Բոլորս միասին դատուեցանք: Ամբաստանագրին ընթերցումը եթէ երեք ժամ տեւեց, երկուքը կը վերաբերէր ինծի:

Անհրաժեշտ չէ գրել մանրամասնութիւնները: Երբ կարգը եկաւ պաշտպանողականս խօսելու (փաստաբան չունէինք), նախորդ յայտարարութիւններս կրկնելէ յետոյ, կանգ առի թարգմանութեան սխալներուն վրայ:

Որոշեցին յաջորդ օրը կանչել թէ Բէջատ պէյը եւ թէ Սիւրէյեա պէյը, բացատրութիւն պահանջելու համար: Առաջինը՝ իբրեւ վարիչը Գըամը Սիասիին, ուր կատարուած էր թարգմանութիւնը, երկրորդը՝ իբրեւ ստուգիչը:

Երկու պաշտօնատարները Գուրանին վրայ երդում ընելով, ատեան հրաւիրեցան նախագահին կողմէ, եւ գիս ալ նստեցուցին անոնց քով: Նախագահը մէկ – մէկ հարցուց մատնանշուած սխալները, որոնց մասին համոզում գոյացած էր արդէն: Կարծեմ Բէջատ պէյ ըսած եղաւ․— «Ինչպէս ուզէ այնպէս կը կարդայ»: (Թէ բնագիրը եւ թէ թարգմանութիւնը մէջտեղն էին եւ ցոյց կուտայինք փոխադարձաբար):

— Ուրիշ ի՞նչ ըսելիք ունիս, հարցուց նախագահը:

Պատասխանեցի թէ թուրքերէնս անբաւական ըլլալով, կ'ուզեմ հայերէն ընել վերջին խօսքս, պայմանաւ որ Սիւրէյեա պէյը թարգմանէ:

Հաւանեցան, եւ, ինչպէս յաճախ կը պատահի, սկսայ խօսիլ ինքզինքէս ելած, պոռթկալով, այնպէս որ թարգմանը չէր կրնար հետեւիլ:

Երբ վերջացուցի, հազիւ քանի մը բառով բացատրեց իմաստը․ մինչդեռ կը կարծէի թէ գոնէ 20 վայրկեան խօսած եմ, թուելով շարք մը փաստեր, մերժելով ինծի վերագրուած յանցանքները եւայլն:

Ինծմէ վերջը կը զբաղէին Սամուէլով եւ Իգնատով, բայց ոչ նոյնքան երկար: Իսկ միւս ամբաստանեալներուն շատ բան չէին հարցներ, քանի որ չկրցան հաստատել որ եւ է կապակցութիւն:

Յաջորդ օրը կարդացին վճիռը: Բան չեմ յիշեր ամբաստանագրին բովանդակութենէն, որուն ընթերցման ատեն կարծես ուրիշ աշխարհ մը կը գտնուէի:

Ի՞նչ էր վճիռը․— Հինգ տարի բերդարգելութիւն՝ ինծի, չորս տարի Սամուէլին, երեք տարի՝ Իգնատին: Միւսները անպարտ (11 հոգի), բայց Պոլիս չմնալու պայմանաւ, բացի Մ․ Խտարէճեանէն:

Կարդացին եւ դուրս հանեցին: Ճամբան տղաքը տեղն ի տեղօք կը պատմէին, ես չէի հաւատար:

Երկար ատեն վերջն էր որ ստուգեցինք թէ պատիժի մեղմացման մէջ դեր կատարած էին ոչ միայն դատավարութեան ընթացքը, այլեւ ներքին (պարտութիւն) եւ արտաքին ազդակներ (պուլկարական եւ ամերիկեան), ինչպէս եւ կողմնակի միջոցներ: (Մանրամասնութիւնները զանց կ'ընեմ):

Մնաց որ, մօտ երկու տարի անցած էր, արդէն, հայաջինջ սարսափներէն ի վեր, եւ հայ ժողովուրդի ողնայարը խորտակած ըլլալով — ինչպէս կ'ըսէին յետոյ — շատ չէին հետաքրքրուեր մնացեալով:

Բերդարգելութիւնը լրելեայն կը նշանակէր քշել Սինոպ կամ ուրիշ բերդաքաղաք մը, այսինքն Պոլսէն դուրս հանել «անծանօթ ուղղութեամբ»: Բայց այդ մասին ալ միջոցներ խորհուած էին:

Մեր բանտարկութեան ատեն, յարակից սենեակներու մէջ տեղաւորեցին երկու Յոյներ (մէկը խոչակահար), որոնց համար կ'ըսէին թէ մահուան դատապարտուած են, Իզմիրի մէջ օգնած ըլլալով թշնամի սուզանաւերու: Բերին նաեւ երկու Անգլիացիներ, հայր եւ որդի Աթքինսըն, միեւնոյն շրջանէն եւ միեւնոյն ամբաստանութեամբ, հայրը 101, տղան 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած:

Ասոնց հանդէպ ալ տրամադրութիւնները փոխուած էին, մեղմացած, եւ չորսը միասին Կեդր․ Բանտ փոխադրեցին մեզի հետ, յետոյ միասին արձակելու համար, զինադադարին:

Այս առթիւ դրուագ մը, իբրեւ զուարճալիք:

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին, ոգեհարցութեան փորձեր կատարած էինք փոքր սեղանի մը վրայ (ունէինք երկու մասնագէտներ): Գլխաւոր ոգիներն էին՝ Խրիմեան Հայրիկ, Ակնունի, Զօհրապ, Զարդարեան, Շահրիկեան, Վարուժան եւայլն:

Կատարեալ փափկանկատութեամբ ուղղելով հարցումները, կը ստանայինք շատ լաւատես պատասխաններ (ինչպէս եւ իրենց մահուան կամ սպանութեան պարագաները)․

— Գլխաւոր ամբաստանեալն է Ծ․ը ... Շատ ծանր է իր պարագան, բայց մահուան պատիժ չկայ, 6էն ինը տարի ...

×

Վճիռը արձակելէ յետոյ, Ինչաաթ գովուշէն փոխադրեցին Մէրքէզ գովուշի,— սրահի չափ ընդարձակ սենեակ մը, զատ – զատ մահճակալներ յատկացնելով ամէն մէկուս ...

Մեզի հետ կը գտնուէր նաեւ Թուրք մը, Հաֆըզ Իհսան, որ քանի մը անգամ փախած, նորէն բռնուած եւ շղթայի զարնուած էր: (Շղթաները կը քակէին Ռամազանի տօնին իրիկունները, լսելու համար իր գեղեցիկ ձայնը):

Պարտաւոր էինք հերթով մաքրել սրահը, որ եթէ նստարաններով լեցուէր, կրնար հանգիստ պարունակել աւելի քան հարիւր հոգի:

Օր մը կարգը եկաւ ինծի, Յովհաննէս Չէօկիւրեանի եւ Հաֆըզ Իհսանի: Ամբողջ տախտակամածը պիտի սրբէինք, յետոյ նաեւ քարաշէն երկար բակն ու երեք արտաքնոցները:

Թուրքը հինգ – տասը վայրկեան աշխատիլ ձեւացնելէ յետոյ, անկիւն մը քաշուեցաւ եւ Օննիկն ու ես արիւնքրտինք մտանք, աշխատանքը լրացնելու համար:

Ծ․ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(22)

նորդները ներկայացուցին հանրագրութիւնը որ ստորագրուած էր 85.000 երիտասարդներու կողմէ, 14էն 25 տարեկան, եւ հետեւեալ վերնագրով.— «Գործ տուէք երիտասարդութեան»: Հանրագրութիւնը կը խնդրէ գործ ճարել միլիոնաւոր երիտասարդներու որոնք զրկուած են աշխատանքէ կամ հացէ, օգնել որպէսզի կարենան դիմանալ ֆիզիքական քայքայման, թեթեւցնել հոգեկան թշուառութիւնը կամ բոնի ծուլութիւնը:

Քսան տարեկան ֆրանսացի երիտասարդ մը խօսքն ուղղելով ժողովին, անմիջական դարման պահանջեց երիտասարդ գործազուրկներուն համար:

Ներկայացուած տեղեկագրին համաձայն, ամբողջ աշխարհի գործազուրկներէն 7 միլիոնը 25 տարեկանէն վար են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սոֆի Ոսկեան եւ որդին՝ Ժիրայր, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ոսկեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Սէրէնկիւլեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէին եւ շրջանի մարմիններուն ու ընկերներուն, Համազգայինին, Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին, Պոմոնի թաղականութեան, Բարձր Հայքի հայր. միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ քեռայրին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ, 7 յունիս 1935

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՏԻԿԻՆ ՋՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒՆԻՍ 29ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Յ. Ճ. Սիրունի՝ «Ջոհի տարիին նախօրեակը»,— Կ. Վ. Տայֆ՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Յ. Ջաւրեան.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով: Յարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող հայ լուսանկարիչներուն: Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆոն: Երեք խոշոր բաժիններ: Աթըլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով: Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ: Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արաքսին, 9, Rue Papillon, Փարիզ, հեռաձայն Prov. 49-34.

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ **14, Grand'Rue, Croix Rouge.**

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԼԻՇԻ, Գալփաք.— 35:
ՏԻՕՆ, Ղարիպ.— 85: Կարդացէք — ցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 900:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Արմաղ.— 1000:
ՓԱՎԻՅԵՌՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ս. Տէր. Մ. — 70:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Ս. Մ.— 59.60:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 480.60:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Օ. Աստո.— 50:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եղնիկ.— 35:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրան Փէնի (Մարսէյլ) Մասիս *Մարզական միութիւնը եւ Հ. Յ. Դ. Ակնունի Ենթակոմիտէն իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Համբարձում Պապահէկեանի՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Յետ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Ազնիւ Չիլինճեանը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
փարիզի եւ շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ
Պ. Ա Ի Ե Տ Ի ՍԷՆ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Խաթուն Փոստոյեան, Այրի տիկ. Պէչիկ Փոստոյեան, Տէր եւ Տիկ. Խ. Փոստոյեան, Տէր եւ Տիկ. Իսահակ Գրիգորեան եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց թոռան, որդւոյն, սանին եւ ազգականին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓՕՍՏՈՅԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 14 մայիս 1935 Լիոնի «Կրանտ Պլանշ»ի հիւանդանոցին մէջ, 21 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Լիոն, 6 մայիս 1935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընկերուհի Ս. Միքայէլեանի եւ Պ. Գ. Հալաճեանի ամուսնութեան առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պորտոյի Հ.Յ.Դ. Մուրատ խումբ *50* ֆր., Պ. Յ. Ակտացեան (կնքահայր) *100* ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարձր-Հայքի Հայր. միութեան վարչութիւնը հայրենակից Շահէն Յակոբեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է *100* ֆրանք իր որդւոյն ողբացեալ Հրայեայ Յակոբեանի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութիւնը ժողովի կը հրաւիրուի 10 յունիս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Յովսէփ Գարակէօզեանի սրահը, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ: Օրակարգ՝ ԱՆԴՈՐԾՆԵՐՈՒ խնդիրը:

Կարգ մը անգործներու կողմէ
Վարդան Զավուշ Նորեկեան

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*
Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7
Սալ տէ Պաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ե. ԳԻԼԻՃԵՆԴԵՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*
Ընկերներ՝ *Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ* եւ *Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ*
Մահավճիռի բեկանման առթիւ:
Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11
Սալ տէ Պաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.
Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.:
կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:
Հաղ. միջոց.— *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ *ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ*
Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Մահավճռին բեկանման առթիւ
10 յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
ընկեր Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ
Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Հայկուհի ճանիկեանի մատաղը՝ ըստ իր ուխտին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս *Մարզական*, փոխադարձ օգնութեան և *բարեկամ միութիւններու անդամները:*

17. Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 11 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2828 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՅԾԱՌ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Նիւ–Եորքի ծանօթ դէպքին պատմութենէն վերջ, ուր պայծառ լոյսով մը ցոյց կը տրուէր նաեւ Ռամկավարներուն մութ խաղերը, ահա քանի մը հարցումներ զորս կը բանաձեւէ ՀԱՅՐԵՆԻՔը իր մէկ խմբագրականով՝ Հայաստանի անունով, բայց Հայաստանի դէմ (23 մայիս), հարցումներ որոնց առ–փորութիւն բռած են վեցհազարեակի առեղծուածներուն ձեւով պատասխանել ամերիկեան բուհճխութեամբ թաթաւուն ռամկավար մտաւորականները:

Լօզանէն վերջ Ռամկավար կուսակցութիւնը, թաղուած նկատելով բըր–քահայ դատը, փակեց իր «Ազգային Պատուիրակութիւնը»: Աւելին. հայ ժո–ղովուրդի շահերու պաշտպանութիւնը ամբողջովին վստահեցաւ խորհրդային կառավարութեան՝ յայտարարելով, թէ անկէ զատ ոչ ոք կրնայ այժմ զբաղիլ հայկական հարցով:

Ռամկավար կուսակցութիւնը ոչ միայն լքեց ազատական, ռամկավարա–կան եւ ազգայնական սկզբունքներու պաշտպանութիւնը, ոչ միայն եռանդով քաջալերեց ու փառաբանեց այդ սկզբունքներուն ճիշդ հակառակ նպատակներ հետապնդող խորհրդային կառավարութիւնը, այլ եւ ինքն իսկ կատաղի պայ–քար մղեց ազատական եւ ռամկավարական կամ ժողովրդապետական գաղա–փարներ եւ ազգայնական դիրքեր պաշտպանող Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, «միացեալ ճակատ» կազմելով համայնավարներուն հետ:

Աւելին. երբ խորհրդային կառավարութիւնը յափշտակեց հայ եկեղեցա–կան դարաւոր կալուածները ու հասոյթները, փակեց հայ եկեղեցիներու մեծ մասը, քանդեց հայ եկեղեցիի իրաւական ամբողջ կառուցուածքը, փակեց հայ հոգեւոր դպրոցները, հալածանքի ենթարկեց հոգեւորականները ու հաւատաց–եալները, ինքզինքնին հայ եկեղեցիի պաշտպան նկատող Ռամկավարները ոչ միայն բողոքի ձայն մ'իսկ չհանեցին այդ վանտալական արարքներուն դէմ, այլ եւ ջանացին արդարացնել խորհրդային կառավարութեան այդ քանդիչ ըն–թացքը, փարիսեցիօրէն յայտարարելով թէ հայ եկեղեցին որ եւ է ատեն այն–քան ազատ չէր եղած, որքան է այժմ խորհրդային իշխանութեան տակ:

Սակայն, Ռամկավարները հոդ ալ կանգ չառին: Երբ խորհրդային կառա–վարութիւնը արտասահմանի մէջ եւս փորձեց քայքայել հայ եկեղեցին եւ տակնուվրայ ընել հայ գաղութները, Ռամկավար կուսակցութիւնը իրեն տրա–մադրելի բոլոր միջոցներով օգնեց խորհրդային յայտնի եւ անյայտ գործա–կալներուն, ա՛լ աւելի խորացնելու հայ եկեղեցիի պառակտումը արտասահմա–նի մէջ եւ ա՛լ աւելի սաստկացնելու հայ գաղութներու ներքին կռիւները:

Արդ, մի՞թէ բնական չէ, որ ո եւ է ողջմիտ Հայ հետեւեալ հարցումն ուղղէ.—

Եթէ Ռամկավարները պրոպագանդ կ'ընեն ի նպաստ խորհրդային կառա–վարութեան եւ աջակցութիւն ցոյց կուտան խորհրդային գործակալներուն՝ Մոսկուայի նիւթած բոլոր հակազգային եւ հակաեկեղեցական դաւերուն մէջ, ի՞նչ իմաստ կայ պահպանելու Ռամկավար կուսակցութեան առանձին գոյու–թիւնը. չէ՞ որ Ռամկավարները համայնավարներու մէջ ձուլուելով շատ աւելի արդիւնաւոր աշխատանք կրնան կատարել յօգուտ խորհրդային կառավարու–թեան:

Հարկաւ, այդ հարցումը չպիտի ըլլար, եթէ Ռամկավարները կարենային պահել իրենց գաղափարական անկախութիւնը, եթէ չլքէին իրենց սկզբունք–ները եւ չպաշտպանէին ազատական, ռամկավարական եւ ազգայնական սկզբ–բունքներուն ճիշդ հակառակ խորհրդային գաղափարներ ու գործեր, այլ գո–հանային միայն դէպի Հայաստան ներգաղթին կամ Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն ուժ տալու քաղաքականութեամբ:

Սակայն, քանի որ Ռամկավարները մէկդի են դրած իրենց սեփական սկզբ–բունքները եւ այն համոզումն ունին, թէ խորհրդային կառավարութեան ան–վերապահ աջակցութիւն ցոյց տալով՝ Հայաստանին օգնած կ'ըլլան, միան–գամայն անհասկնալի կը դառնայ, թէ ինչո՞ւ անպատճառ պէտք է պահեն ի–րենց կուսակցական առանձին գոյութիւնը, ինչո՞ւ չպիտի միանան համայնա–վարներուն հետ մէկ կազմակերպութեան մէջ: Չէ՞ որ այդ պարագային կրնան լիովին շահիլ խորհրդային կառավարութեան վստահութիւնը եւ շատ աւելի գործ տեսնել:

Ի զուր Ռամկավարները կը փորձեն արդարացնել իրենց առանձին գոյու–թիւնը այն տղայական պատճառաբանութեամբ, թէ միայն իրենք են որ Հա–յաստանը կը նկատեն ու կը գնահատեն իբր հայ ազգային հայրենիք, միայն ի–րենք են որ Հայաստանը կը սիրեն ու անոր համար կը գործեն, մինչդեռ ու–րիշներ (այսինքն՝ Դաշնակցականներ եւ համայնավարներ) «հատուածական», «կուսակցական» կամ դասակարգային նեղմտութեամբ կը մօտենան Հայաս–տանի:

Սակայն, ո՞վ չի գիտեր որ եթէ համայնավարներուն համար Հայաստանը միայն խորհրդային եւ ոչ ազգային հայրենիք մըն է եւ արժէք ունի որքան ա–տեն որ հոն խորհրդային իշխանութիւն կայ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար որ եւ է հայ կուսակցութենէ աւելի Հայաստանը միշտ եղած է, այժմ է եւ միշտ ալ պիտի մնայ ազգային հայրենիք մը: Ո՞վ չի գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցու–թիւնը որ եւ է կուսակցութենէ աւելի սիրած է ու կը սիրէ Հայաստանը, իբր ազգային հայրենիք: Ո՞վ չի գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ եւ է հայ կուսակցութենէ աւելի անցեալի մէջ գործած ու զոհած է, Հայաստանը ազ–գային հայրենիք մը դարձնելու համար: Ո՞վ չի գիտեր վերջապէս թէ այսօր ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ եւ է կուսակցութենէ աւելի կը գործէ ու կը զոհէ, Հայաստանը հայ ժողովուրդի իտէալներուն համապատասխան ազգային հայ–րենիք մը դարձնելու համար:

Միւս կողմէ՝ ո՞վ չի գիտեր թէ երէկ, երբ Հայաստան ազատ եւ անկախ պետութիւն մըն էր, Ռամկավարները չարաչար մեղանչեցին անոր դէմ, իբրեւ ազգային հայրենիքի, անվերապահ օգնութիւն չըրին անոր, հեռուէն դիտողի դերին մէջ մնացին անոր հանդէպ՝ ամենածանր վայրկեաններուն իսկ եւ մին–չեւ անգամ դաւեր նիւթեցին անոր դէմ:

Ո՞վ չի գիտեր նոյնպէս թէ այսօր, երբ Հայաստան ոչ ազատ եւ ոչ ան–կախ պետութիւն մըն է եւ կը կառավարուի օտար բռնաւորէ մը, Ռամկավար–ները դարձեալ չարաչար կը մեղանչեն Հայաստանի դէմ իբրեւ ազգային հայ–րենիքի, կը կեղծեն, գլխիվայր կը շրջեն դառն իրականութիւնը, կը ծածկեն օտար բռնակալի երկաթէ բարը, կը մոլորեցնեն հայ հանրային կարծիքը եւ օտարի լուծին տակ տուայտող հայրենիքը կը ներկայացնեն իբրեւ հայ ժողո–վուրդի իտէալին համապատասխան ազգային հայրենիք մը:

Ուրիշ խօսքով՝ Ռամկավարները, համայնավարներու հետ ձեռք ձեռքի տուած, իրենց անններելի կեղծիքներով ու դաւերով կ'ուզեն սպաննել հայ ժո–ղովուրդի հոգիին մէջ ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիք ունենալու մեծ տենչը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Քաղաքական տագնապը եւ Պենտեկոստէ

Ֆրանսական Ծերակոյտը եւս, խորհրդարանէն վերջ, 15ի դէմ 233 ձայ–նով, շաբաթ օր վաւերացուց Լավալի դահլիճին տրուելիք «բացառիկ իրաւա–սութեանց» օրինագիծը:

Վերջապէս Հոգեգալստեան տօնը եկաւ պահ մը խաղաղեցնել քաղաքական տագնապալից մթնոլորտը: Կարծես բոլորը կը փափաքէին ժամ առաջ մեկնիլ արձակուրդի, Պենտեկոստէն տօնելու լեռներուն վրայ եւ ջուրերուն եզերքը: Ու կարճ կայեցին վիճաբանութիւնները եւ քաղաքական հակաճառութիւն–ները:

Երեսփ. Ժողովը արձակուրդ առաւ մինչեւ 18 յունիս: Պ. Լավալ երկու օր–ուան համար արձակուրդի մեկնեցաւ դէպի գաւառ:

Փարիզ քաղաքն իսկ կիրակի օր պարպուեցաւ կարծես: Արտասահմանի մէջ եւս Հոգեգալուստը դադար տուաւ քաղաքական վէճերուն եւ սպառնալիք–ներուն:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ԳՆԵՆ

Թուրքերը վերջերս բուռն գործունէութեան մը նուիրուած են՝ զօրացնելու համար իրենց օդային ուժերը:

Ասկէ առաջ, Սաւաշնակի Միութեան յանձնուած էր այդ գործը, սակայն Ըսմէթի ճառէն վերջ օդային ինքնապաշտպանութեան գործը առաջնակարգ կարեւորութիւն ստանալով՝ վարակիչ դարձաւ Աթաթուրքին օրինակը: Թուրք վաճառականները սկսան իրարու հետ մրցիլ մեծ գումարներ նուիրելով՝ նոր նոր օդանաւեր գնելու համար:

Այսպէս Պոլսոյ Թուրք վաճառականներէն Ապտիւրրահման Նաճի 120,000 ոսկի նուիրեց իբրեւ փոխարժէքը 2 — 3 օդանաւի: Եղբայրը, Նուրի, չուզե–լով հայրենասիրութեան մրցանիշը թողուլ իր եղբօրը, իր կարգին նուիրեց 200,000 ոսկի: Գաւառներուն մէջ եւս հանգանակութիւն կըկատարուի՝ օդա–նաւ նուիրելու համար քաղաքներու կամ ընկերութիւններու անունով: Նուր Գալէմ ընկերութեան տնօրէն ճարտարագէտ Նուրի Տաղճէլալ նուիրեց 25,500 ոսկի, ճարտարագէտ Հայրի Գայաէլէն՝ 4000 ոսկի, Հանքածուխի ընկերու–թիւնը՝ 1000 ոսկի, Անթալիոյ փոխադրական միջոցներու ընկերութիւնը՝ 500 ոսկի:

Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութիւնը հանգանակութեան ձեռնարկած է իր պաշտօնեաներուն մէջ, օդանաւ մը նուիրելու համար բանակին, «Ոստիկա–նութեան օդանաւը» անունով:

Հալէպի արտածման վաճառականները ժողով մը գումարելով, որոշեցին անդամագրուիլ Սաւաշնակի Միութեան 20ական ոսկի վճարելով տարեկան: Գըլըճօղլու եղբայրները նուիրեցին 300 ոսկի, Համտի՝ 200, Սապրի Իպիշ՝ 100, Տէթրատի՝ 100, Իսաք Պար՝ 80, Ռաֆայէլ՝ 50, Օսման Կէնճէր՝ 60, այս վեր–ջինը նուիրեց նաեւ իր տան տարեկան հասոյթին (200 ոսկի) հարիւրին 3ը:

Թուրք վաճառականներու եւ հարուստներու այս առատաձեռնութիւնը բան մը կը խօսի՞ մեր ջիջերուն:

Ո՞ւր կ'երթայ Յունաստան

Կիրակի օր տեղի ունեցան Յունաստանի երեսփոխանական ընտրութիւն–ները:

Որ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ: Պահ մը Աթէնքի մէջ զրոյց շրջեցաւ թէ Մեթաքսասի կուսակիցները պիտի փորձեն խռովութիւն յարուցանել, սակայն հերքուեցաւ անմիջապէս: Այս անգամ Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ կա–ռավարութեան հակառակորդները ոչ ուժ ունին, ոչ ալ որ եւ է պատեհութիւն կարենալ խանգարելու համար երկրին ներքին խաղաղութիւնը:

Այսուհանդերձ Մեթաքսասի կուսակիցները բուռն ճիգեր փորձեցին՝ եթէ ոչ յաղթանակելու, գէթ լայն յաջողութիւն ձեռք ձգելու համար ընտրութեանց մէջ:

Ցալտարիսի եւ Քոնտիլիսի կուսակիցները, միացեալ ճակատ կազմած, կ'ենթադրեն խորհրդարանին մէջ ունենալ 270 աթոռ 300ի վրայ: Արքայական–ները հազիւ 25 աթոռ:

Ընտրական պայքարին մէջ որոշ գործունէութիւն ցոյց տուին նաեւ հա–մայնավարները: Վենիզելոսի կուսակիցները կրաւորական ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին՝ չուզելով մասնակցիլ ընտրութեանց: Այսպէս ընտրութեանց չմասնակցողներուն թիւը կը կազմէր 30 — 40 առհարիւր համեմատութիւն մը: Շատ աւելի յուզիչ էր կարգ մը քուէարկուներու ցոյցը,— անոնք իրենց քուէն տուած էին Փափուլասի, Քիմիսիսի, Վոլանիսի, այն մեծ զօրավարնե–րուն, որոնք գնդակահարուեցան վերջերս, իբրեւ ապստամբ:

Վենիզէլոս Փարիզեան ֆրանսերէն թերթի մը մէջ կը բողոքէ այս ընտրու–թեանց դէմ «խեղկատակութիւն» անուանելով: Պարտուած ապստամբը կը պն–դէ թէ այդ ընտրութիւնները չեն ներկայացներ ժողովուրդին կամքը:

Արդարեւ, թէեւ բաւական մեծ է քուէարկութեանց չմասնակցողներուն թիւը, շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար այդ՝ եթէ կարգ մը պաշտօնեաներ կառա–վարութենէն չվախնային իրենց ձեռնպահութեան համար:

Այս ընտրութիւններուն արդիւնքը ինչ ալ ներկայացնէ, որոշ է որ հել–լենական խորհրդարանը պիտի ունենայ արքայական գոյն: Եթէ Մեթաքսաս բացէ ի բաց կը պահանջէ թագաւորը բերել՝ հանրաքուէ կատարելով, ընդհա–կառակն Ցալտարիս կ'ուզէ որ խորհրդարանը գումարուի եւ միայն խորհր–դարանը արտայայտուի միապետութեան թեր կամ դէմ:

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու համագումարը

Կիրակի, Միւլհաուզի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարականներու 32րդ համագումարը: Օտար քոյր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ծա–փերու մէջ բեմ բարձրացան բացման նիստին: Այդ ներկայացուցիչներն էին Ֆրէտէրիք Ատլէր, Լուի տը Պրուքէր, Ինտալէչիօ Փրիէթօ (Սպանիա), Տէլ–վինեը (Պելժիա), Վինթէր (Չեխիա), Փայէր (Հունգարիա):

Այն կուսակցութիւնները, որոնք չէին կրցած ներկայացուցիչ ղրկել, ու–ղերձներ ղրկած էին:

Բացումը կատարեց Մէրշ, Վերին Հռենոսի դաշնակցային քարտուղարը:

Առաջին նիստէն վերջ, Միւլհաուզի քաղաքապետը գինձօն մը սարքեց ի պատիւ պատգամաւորներուն:

Համագումարին ընդհ. աշխատանքներու մասին կը տրուի յօդուած մը, առ այժմ արձանագրենք որ կուսակցութեան նիւթական եւ բարոյական զեկոյցնե–րը գնահատութեան արժանացան:

Մուսոլինիի նոր ճառը

Մուսոլինի, շաբաթ օր, ջրօդանաւ մը նստաւ եւ Սարտենիա գնաց: Ջրօ–դանաւը ինք կը վարէր: Իրեն կ'ընկերանային պատերազմական եւ օդային նա–խարարութեանց մէջ գործող երկու զօրավարներ:

Սարտենիոյ մէկ նաւահանգիստին մէջ աչքէ անցուց այն զինուորները, որ կը մեկնին Արեւելեան Ափրիկէ: Զօրանցքէ մը վերջ, բեմ բարձրացաւ եւ ճառ մը խօսեցաւ.

— Սեւ շապիկաւորներ Սարտենիոյ, գիտցէք որ հին ու նոր հաշիւներ ու–նինք մաքրելիք եւ պիտի մաքրենք: Երբեք նկատի պիտի չառնենք թէ ի՛նչ կ'ը–սեն սահմաններէն անդին, վասնզի մենք ենք միայն մեր շահերուն դատաւորը, մեր ապագային երաշխաւորը, մե՛նք եւ ուրիշ ոչ ոք:

Տառացի պիտի հետեւինք անոնց, որոնք մեզի օրինակ կը հանդիսանան: Այսպէս մեզի ցոյց տուին որ երբ կ'ուզեն կայսրութիւն մը ստեղծել կամ կայս–րութիւն մը պաշտպանել, երբեք ականջ չեն կախեր օտար հանրային կարծի–քին: Եթէ սեւ շապիկաւորներու կառավարութիւնը ի զէն կը կոչէ Իտալիոյ ե–րիտասարդութեան, ատիկա կ'ընէ իր պարտականութեան գիտակցութեամբ, ինչպէս եւ անոր համար որ կը գտնուի գերագոյն անհրաժեշտութեան մը առ–ջեւ:

Երբ հարկ է ցոյց տալ երկրին ուժը եւ պաշտպանել հայրենիքին պատիւը, համայն Իտալացիները ոտքի կը կանգնին մէկ մարդու պէս:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Տուչէին այս ճառը պատասխան մըն է Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ կատարուած վիճաբանութեանց:

Այս ճառը պիտի փորագրուի քարի մը վրայ եւ պիտի պահուի Փատուայի թանգարանին մէջ:

Լոնտոնի թերթեր խստիւ կը քննադատեն այս ճառը, մեղադրելով Մուսո–լինին որ երբեք չի ներշնչուիր Ազգերու Դաշնակցութենէն բխած խաղաղասի–րական սկզբունքներով:

Պենէշ կը խորհրդակցի Ստալինի հետ

■■■■■■■■■

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պէնէշ կարմիր մայրաքաղաքը հասնելէ վերջ անմիջապէս ընդունուեցաւ Ստալինի մօտ: Խորհրդակցութիւնը, որուն կը մասնակցէին — Մոլոտով, Լիթվինով, Մոսկուայի չեխ դեսպանը եւ Փրակայի ռուս դեսպանը, տեւեց մէկ ժամ:

Այս տեսակցութենէն վերջ, Մոլոտով հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Պենէշի:

Հացկերոյթին ներկայ էին նաեւ Կագանովիչ, Վորոշիլով, Օրջոնիկիձէ, Զուպար, Միկոյեան, Ռուտզուտակ, Լուբիմով, Կալմանովիչ, Բուլգանին, Կրես–տինսկի եւայլ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ:

Պենէշ եւ Լիթվինով ստորագրեցին ոչ – յարձակման դաշնագիր մը:

Ասորիները հրճուանքի մէջ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Միացեալ Նահանգներու Ասորիները մեծ խնդու–թեան մէջ են, երբ իմացան որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի աշխատի Մուսուլի ասորի բնակչութիւնը տեղափոխել Սուրիա, Եփրատի աջ եզերքը, ուր պիտի կազմուի «Ասորական Ազգային Տուն մը», Նոր Ասորեստան անունով:

Իրաքէն կը գրեն Շիքակոյի ասորական շրջանակներուն.—

«Ազգերու Դաշնակցութենէն ներկայացուցիչ մը հոս հասաւ եւ Մուսուլ երթալով ասորի պետերէն ժողով մը գումարեց, որոնց հարցուց թէ Ասորինե–րը կը փափաքի՞ն Իրաքէն դուրս երկիր մը գաղթել: Պատասխանը եղաւ միա–ձայնութեամբ «այո»: Ներկայացուցիչը յայտնեց թէ Ասորիները պիտի հաս–տատուին Սուրիա, եւ կարճ ատենի մը մէջ փափաքողները պիտի գաղթեցուին իրենց նոր բնակավայրը (Նիւ Հօմ): Ան յայտնեց թէ ինք ղրկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, համաձայն Մար Շիմունի փափաքին»:

Մար Շիմուն Շիքակօ գրած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ. «Իրաքի կառա–վարութիւնը արդէն 10,000 անգլ. ոսկի վճարած է Ասորիներու առաջին 2000նոց խումբի մը Սուրիա տեղաւորման համար: Այս օճախը պիտի կոչուի Նոր Ասո–րեստան:

Նոր Ասորեստանը որոշուած է հաստատել Սուրիոյ մէջ, Եփրատի արեւ–մտեան կողմը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական ամբարանաւ մը, «Սիթէ տ'Աթէն», որ քարիւղ կը փոխադրէր, երբ Իզմիրի առջեւ խարսխած էր, մեծ վնաս կրեց պայթումի մը հետեւանքով: Փոխ – նաւապետը արկածահար մեռաւ, իսկ մե–քենապետը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

⁂ *Երզնկայէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թերթերուն թէ շաբաթ օր երկրա–շարժի զօրաւոր ցնցումներ զգալի եղան քաղաքին մէջ: Զոհ չկայ:*

⁂ *Հաշտարար յանձնախումբը, որ Պուէնոս – Այրէսի մէջ կ'աշխատէր հարթել Փարակուէյի եւ Պոլիվիոյ վէճը, յաջողած է գտնել ելք մը, այնպէս որ կը կարծուի թէ խաղաղութիւնը պիտի հաստատուի ի մօտոյ:*

⁂ *Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Թիէն – Ձինի ճափոնական զինուորական իշխանութիւնը յիշատակագիր մը յանձնեց Փեքինի կառավարութեան, պա–հանջելով պարպել Հոփէյի նահանգը եւ լուծել կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը: Փեքինի կառավարութիւնը խոստացած է ընթացք տալ ճափոնական պահանջներուն:*

⁂ *Եթովպիոյ կայսրը Հարրար գացած էր վերջերս, ընդունելու Սոմալիի ցեղապետները: Վերադարձին աթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ յարձակման ենթար–կուած է: Կը հերքուի այս զրոյցը:*

⁂ *Իտալիա զէնքի տակ կը կանչէ 1900ի ծնունդ սպաներն ու ենթասպանե–րը, 1908ի ծնունդ ճարտարագէտները, 1877ի ծնունդ մասնագէտ սպաները:*

⁂ *Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Պրասովի մէջ ընտանեկան վէճի մը հետե–ւանքով, Սթէֆան Փոփովիչ ատրճանակը պարպեց եղբօրը: Միհայ Փոփովիչի վրայ, որ Ռումանիոյ նախկին դատական նախարարն էր: Գնդակը ծակեց թոք–նոսկրը, բայց կեանքը վտանգի մէջ չէ: Սթէֆան Փոփովիչ անձնասպան եղաւ ձերբակալման պահուն:*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱԿԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռ. Լէուինսըն եւ Ֆ. Փիք սակարաններու գործառնութեանց եւ շահադիտութեան զանազան ձեւերու մասին շահեկան գիրք մը հրատարակած են, պարզելով կարգ մը տեսութիւններ, որոնք առնչութիւն ունին օրուան շարժումին հետ։

Որ եւ է հիմնարկութիւն այնքան յանկուցիչ ազդեցութիւն մը չի ներգործեր ժամանակակից ըմբռնումներու վրայ, որքան սակարանը։ Սակարանը հանրային այն մեծ հրապարակն է, ուր կարեւոր գործառնութիւններ կ՚ըլլան երկրին եւ օտար կառավարութեանց եւ վաճառականական կամ սեղանաւորական զանազան ընկերութիւններու հանած արժեթուղթերուն կամ բաժնեթուղթերուն վրայ, եւ ուր կը ճշդուին փոխանակագիրներու գիները, երկրին դրամներուն, ինչպէս նաեւ նոյն երկրին մէջ արտօնուած օտար դրամներուն ընթացքը։

Սակարանը յայտնապէս շուկայ մը չէ տնտեսական իսկական առումով, որովհետեւ սակարանին մէջ եղած գործառնութիւնները գրեթէ երբեք չեն համապատասխաներ իրական պահանջի մը։ Սակարանը արտադրութեան զարգացման մէջ չի գրաւեր որոշ ու անհրաժեշտ տեղ մը, եւ ոչ ալ միջնորդի դերը կը կատարէ արտադրողին եւ սպառողին միջեւ։ Դրամագլուխի արժէթուղթերու տեղաւորման մէջ ալ անոր ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ։

Աւելի պարզ եւ նուազ վտանգաւոր կազմակերպութիւններ լայնօրէն պիտի կարենային կատարել անոր դերը։ Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ սակարանը գոյութիւն պիտի չունենար, եթէ չհամապատասխանէր պէտքի մը, որուն ծագումը ոչ թէ միայն տնտեսական բնոյթ ունի, այլ ամէն բանէ առաջ հոգեբանական է։ Անոր յատկանիշը տնտեսականէն աւելի շահադիտական է։

Շահադիտութիւնը երկու տեսակ է. առաջինը բուն շահադիտութիւնն է, իսկ երկրորդը՝ դիպուածական շահադիտութիւնը, որ իսկական խաղ մըն է։

Բուն շահադիտութիւնն է՝ քաշել սպասել արժեթուղթ մը, զայն հազուագիւտ ընելու համար, կամ միանգամայն հրապարակ նետել միեւնոյն արժեթուղթէն մեծ քանակութիւն մը, այնպէս որ արժեթուղթին նուազութեան կամ առատութեան հետեւանքով բարձրացում կամ անկում յառաջ գայ յօգուտ այն անձին, որ գործողութիւնը յառաջ կը վարէ։ Բայց եթէ պարսաւելի է շահադէտին այս արարքը, որով կը ձգտի իր օգտին դարձընել ամէն ինչ, միւս կողմէ ճշմարիտ է թէ ինքն ալ երբեմն շատ մեծ վտանգներու մէջ կը գտնուի, քանի որ խաղը գործադրելու համար իր թուղթն ու դրամագլուխը կը գործածէ։

Եւ սակայն իրապէս թուղթեր գնող կամ ծախող շահադիտութեան քով սակարանին մէջ կայ բաղդի շահադիտութիւն մըն ալ, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խաղ մը։ Հոն արժեթուղթեր կը ծախեն եւ կը գնեն առանց իրական դրամ գանձելու կամ վճարելու, այլ միայն տարբերութիւններ կը ստանան կամ կը վճարեն։

Ինչպէս գիտենք, սակարանի գործառնութիւնները, վաճառականութեան պէս, երկու եղանակով կը կատարուին, կանխիկ եւ պայմանաժամով։ Կանխիկ առուծախը պայմանաժամի առուծախէն սա տարբերութիւնը ունի որ, պայմանաժամի առուծախին մէջ արժեթուղթերու ստացումը կամ յանձնումը կը կատարուի հաշուեյարդարութեան միջոցին, մինչդեռ կանխիկ առուծախը կ՚աւարտի, երբ սկզբնական գնման կամ վաճառման գինին եւ վերածախի կամ վերագնման գինին միջեւ եղած տարբերութիւնը վճարուի։

Եթէ շահադէտը՝ որուն նախատեսութիւնները իրականացած չեն հաշուեյարդարի պահուն, ուզէ յաջորդ ամսուան համար պահել իր գնողի կամ ծախողի դիրքը, պարտաւոր է միշտ տարբերութիւնը վճարել հաշուեյարդարի օրը, եւ այն ատեն իր գնողի կամ ծախողի դիրքը կը պահէ հաշուեյարդարի գիներով։

Նկատելով որ զանազան պատճառներով կրնան մեծ փոփոխութիւններ յառաջ գալ գիներուն վրայ, շահադէտը յաճախ ենթակայ է մեծ վտանգներու։ Հետեւաբար շահադիտութիւնը միջոց մը խորհած է գնողին վնասները չափաւորելու համար, փոխարէն պարգեւ մը (prime) տալով ծախողին։

Գիրքին հեղինակները շահադիտութեան զանազան ձեւերը քննելէ յետոյ, կը մատնանշեն թէ՝ ոչ մէկ սակարանի մէջ իսկական գործառնութիւնները բաւարար չեն պահպանելու համար տնտեսական շուկայ մը, եւ այդ պատճառաւ թոյլատրուած է շահադիտութիւնը, որ երեւան կուգայ երբ խաղացողներն ու ծախողներն ու գնորդները կը պակսին, պարագայ մը՝ որ կը խթանէ կամ կը սանձէ հրապարակը, զայն կ՚ընդարձակէ արուեստականօրէն երբ անբաւարար է, եւ առով իսկ փոխարինիչի դեր կը կատարէ, ինչ որ պիտի չկրնար ընել կանոնաւոր առեւտուրը։ Անկէ զատ, սակարանը կը դիւրացնէ ազգային տնտեսութեան եւ պետութեան արժեթուղթերուն զետեղումը։ Ան ինքնին դրամագլուխներու ընդունարան մը չէ, այլ միջնորդի դերը կը կատարէ, դրամ հայթայթելով պետութեան եւ ազգային տնտեսութեան, ուրիշ խօսքով միջի զօրաւոր ազդակ մըն է հանրային տնտեսութեան եւ անհատական տնտեսութեան համար։

Գիտական նորութեանց վրայ հիմնուած ճարտարարուեստական մեծ ձեռնարկութիւնները այնքան արագ պիտի չզարգանային, առանց սակարանի եւ առանց շահադիտութեան օժանդակութեան։

Սկզբունքով կառավարութիւնները կողմնակից են գիներու կանոնաւորութեան եւ կայունութեան, սակայն գործնականին մէջ բան մը չեն ըներ, երբ գիներու մէջ զգալի ելեւէջներ տեղի կ՚ունենան։ Պետութեանց վարիչները գոհ են երբ շահադիտութիւնը չափաւոր սահմանի մը մէջ կը կատարուի, սակայն երբ շահադիտութեան ալիքները շատ կը բարձրանան եւ վտանգ կը սպառնան պետական թղթադրամին, անոնք իրար կ՚անցնին եւ կ՚ուզեն արգիլել սակարանական շահադիտութիւնները։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Համազգայինի Պէյրութի մասնաճիւղի վարչութիւնը, իր տարեկան դասախօսութեանց վերջինը նուիրած էր մեր յաւէտ ողբացեալ ընկերոջ Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակին, իր մահուան տարելիցին առթիւ։

Համազգային վարչութեան ատենապետ Տոքթ. Բ. Գուլաքեան, հակիրճ յառաջաբանով երեկոն բանալով, կարգով հրաւիրեց օրուան բանախօսները։

Առաջինն էր ընկ. Խոսրով Թիւթիւնճեան։ Դժուար է մանրամասնօրէն տալ ընկերոջ մէկուկէս ժամուան բանախօսութիւնը, ուստի կ՚ամփոփեմ.

— Ըսուած է թէ «Հայը լաւ թաղել գիտէ»։ Ջուր խօսք է, շատ են մեծահարուստներ, երեւելիներ որոնք մեռեր են, թաղուեր են առանց արժանալու ժողովրդական թափօրի։ Վարանդեանի թաղման նման թաղում, մենք տեսանք երբ Հայաստանի հանրապետութեան առաջին քաղաքացիին, մեր բոլորին պաշտելի Հայր Արամին աստղը կը մարէր։ Այսպիսի փառայեղ թաղում կատարուեցաւ հայ յեղափոխութեան մարգարէին՝ Ռաֆֆիին որ ցնցեց ամբողջ հայութիւնը։ Ամբողջ Թիֆլիսը ոտքի էր ելած, երբ կը թաղուէր մեծ հրապարակագիրը, Գրիգոր Արծրունի։ Դեռ կան Սիմոն Զաւարեանի (Պոլիս), Արամի (Երեւան), Անդրանիկի (Փարիզ) թաղումները։ Այս փառաւոր թաղումները կը հաստատեն թէ Վարանդեանի եւ իրեններուն ցանած սերմերը հունտ բաներ են։

Վարանդեան թեմական կրթութիւնը աւարտելէ յետոյ, հանրային կեանքի մէջ երեւան կուգայ 1893ին, երբ Ժըներ էր իբրեւ ուսանող ընկերային գիտութեանց։ Թէ իր մանկութեան ճիւղը եւ թէ միջավայրը շատ յարմար էին իրեն։ Զուիցերիա այն օրերուն քաղաքական փախստականներուն ժամադրավայրն էր։ Հոն էր նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր «Դրօշակ»ով։ Տակաւին ուսանող՝ ինքզինք կը գտնէ յեղափոխութեան գիրկը։

Ժընեւէն վերջ կը յաճախէ Լօզան, Ցիւրիխ, Լայփցիկ, Փարիզ։ Յեղափոխական կեանքի մէջ մեծապէս կ՚ազդուի Քրիստափորէն, նաեւ Զաւարեանէն ու Ռոստոմէն։ Այդ ատենին կը սկսի աշխատակցիլ եւրոպական եւ հայկական մամուլին։

Գործիչ Վարանդեան.— Անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուր կարճ ժամանակի մէջ արդէն կուսակցութեան պատասխանատու դէմքերէն կը դառնայ, 1895ին Միջազգայինի ներկայացուցիչ, յետոյ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան քարտուղար եւ ապա խմբագիր, աշխատակից բազմաթիւ թերթերու, հայկական հարցի փրօփագանտի գործիչ, աջակցութեամբ Քրիստափորի, Ահարոնեանի, Pro-Armeniaի, եւն.։

Գրական գործունէութիւն.— (Հոս ընկ. Թիւթիւնճեան, մի առ մի թուելէ ետք Վարանդեանի հատորով հրատարակուած գործերուն անունները, խօսեցաւ հեղինակին շօշափած հիմնական գաղափարները)։

Վարանդեան կը ներկայանայ իբրեւ գաղափարական մտաւորական, որովհետեւ մտաւորականը այն չէ որ շատ բան գիտէ, այլ այն որ իր գիտցածը հանրային շահերուն կը ծառայեցնէ, և այդպէսով ճոխ ժողովուրդէ մը ազգութիւն կը ստեղծէ։ Դ. կրօնքը Վարանդեանին քով հետեւողութիւն մըն է Տէքարթի, Տարվինի, Սփէնսըրի, Լամարթինի։

Վարանդեան ընկերվարութեան քարոզիչը եղաւ, անոր սրտին մօտ էր ճնշուածներուն կանչը։

Վարանդեան հայ ազգային հարցին մէջ նպատակ ունեցեր է հայ հայրենիքի կազմութիւնը, հայ ազգի ձեւաւորումը։ Ուրիշ խօսքով՝ ամբողջական, միացեալ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարախօսը եղած է։

Հերոսներուն հանդէպ միշտ պաշտամունք ունեցեր է։

Ընկեր Թիւթիւնճեան, անգամ մըն ալ յիշատակելով Վարանդեանի վերջին կիսաւարտ գործը, «Պատմութիւն Հ. Յ. Դաշնակցութեան», վերջացուց իր բանախօսութիւնը։

Տասը վայրկեան դադար ետք, բեմ ելաւ մեր նախագահը, ընկ. Նիկոլ Աղբալեան որ ներկայացուց Վարանդեանը իբրեւ գրագէտ։ Երանի թէ կարենայի կէտ առ կէտ ներկայացնել յարգելի ընկերոջ այնքան դաստիարակիչ բանախօսութիւնը։

— Յարգելի ունկնդիրներ, սկսաւ ընկ. Աղբալեան, Վարանդեանի մահով մեր շարքերուն մէջ մեծ բաց կը թողու, մանաւանդ հրապարակագրութեան մէջ։ Վարանդեան մէկն է անոնցմէ որոնք գնահատանքի արժանացած են նոյնիսկ իրենց հակառակորդներէն։ Ուստի ի յարգանս անոր իբրեւ գործիչի եւ գրական մշակի՝ վայրկեան մը լուռ ոտքի մնանք։

Գրագէտ Վարանդեան.— Գրագէտը այն հեղինակն է որ ոճով կը գրէ։ Նիւթը չէ որ գրագէտ կը շինէ, այլ գրելու վարպետութիւնը, ոճը որ շնորհք մըն է, զոր կարելի է մշակել բայց կարելի չէ ձեռք բերել։

Ոճ կը նշանակէր հին օրերուն եղէգի մէկ կտորն միւսը եւ գրիչն ալ կը շինուէր այդ կտորներէն մէկով։ Հին ժամանակ ոճը լաւ ձեռագիրն էր, բայց յետոյ այդ մտածողութիւնը անցաւ։ Ֆրանսացի մեծ գրագէտ մը ըսած է թէ «ոճը մարդն է»։ Այսինքն անոր հոգեկան կազմութիւնը, ճկունութիւնը, երբ իր գրութեան կերպին կրնար յարմարցնել իր նիւթը։ Ոճին խնդիրը իմացական է, մտայնութեան խնդիր է։ Գրողի մը մէջ երեւան կուգայ այն ժամանակ, երբ անոր մէջ անհատականութիւն յառաջ կուգայ։

Գրագիտութիւնը նկարագրի խնդիր է։ Ոճը գրական աշխատանքի արտաքին ձեւն է, տարբեր մարդիկ միեւնոյն նիւթը տարբեր ձեւով կը ներկայացնեն։

Հրապարակագիրը.— Սեւը ճերմակին հետ այն բաղդատութիւնը ունի ինչ որ գիտունը հրապարակագրին։ Գիտունը ճշմարտութիւնը երեւան բերելով կը համեմատէ կը մեկնէ, մինչդեռ հրապարակագիրը ունի իտէալ, ունի գաղափար։ Մին կը տանի իտէալին, միւսը իրականին։ Երկու ձեւով կը խօսին,— մին ասկէ ետք ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը հարցնէ ու կը տանի մարգարէութեան, իսկ միւսը,— մեր գործով ի՞նչ պիտի ընենք։

Հրապարակագիրներ կան որոնք իրենց մատները ծծելով բան մը կ՚ըսեն։ Արժէքաւոր հրապարակագիրը պէտք է ծանօթանայ գիտութեան։ Հրապարակագիր են անոնք որ իտէալի տէրեր են։

Խուժանավարը եւ յուզողը.— Վարանդեան յոյզեր ունի, բայց դէմքեր չունի, արդիւնք մասամբ հոգեկան կառուցուածքի, մասամբ ալ դաստիարակութեան։ Կը մատնանշէ երեւոյթները, եւ ցանկալին եւ ցաւալին։ Վարանդեանի գիրքերը կարդացողը առեղծուածութիւն չունի, կը խորշեցնէ վատերէն, ամբոխավարութիւն չըներ, այլ կը յորդորէ, կը քաջալերէ, ազդելով կամքերուն վրայ։ Իր գրութեանց մէջ խայթոց չունի, մինչեւ իսկ հեգնանք չունի։ Ասոր պատճառը այն է որ կեանքի երեւոյթին վրայ վերէն կը նայի։ Խլրտումներուն վրայէն իբրեւ արուեստագէտ կը նայի։ Կը հմայէ ընթերցողը, իր նկարագրութիւնները վերացական են, իր յոյզը շատ մօտ է արուեստագէտին եւ տարբերութիւնը այն է որ հրապարակագիրը պայքարի յոյզ է։

Երկար շունչով կը գրէ։ Հերոսապատում։ Չի հետազօտեր եւ ոչ ալ կը խուզարկէ ինչպէս գիտուն մը, այլ կը գիտէ, շատ կարդացեր է եւ ներաշրած է։ Անիկա կը զարթեցնէ ընթերցողին հանրային բնազդը, կը հանէ ընթերցողը իր մեկուսացած դիրքէն ու կը խառնէ հայութեան ու մարդկութեան պայքարող կեանքին։

Իր նկարագիրը ելեւէջ չունի։ 1904, 914, 924ին գրած գիրքերուն մէջ միեւնոյն ձեւը, ոճը կը մնայ, ինչ որ կը ցուցնէ թէ անոր հայեցողութիւնը որոշ ու հաստատ է։ Կշռոյթը ճարտասանական է, բայց սրտի յոյզերուն խառնուած է, որով չունի վերելք եւ վայրէջք և այդ ընդհանուրգարկերով վեր կը բարձրանայ։

Ընկեր Աղբալեան հոս մէկ երկու կտորներ կարդաց, ցոյց տալով իր պարզած գաղափարները, յետոյ անդրադառնալով Վարանդեանի ընդհանուր գործին, ըսաւ.—

Ամէն պատանի անպայման պէտք է կարդայ Վարանդեանը, եթէ անկէ յեղափոխական մը յառաջ չգայ, գէթ հիացող մը կուգայ։ Վարանդեանի գիրքերը այնպիսի գիրքեր են որ ամէն հայ ծնող անվարան կրնայ իր զաւակներուն տալ։ Մանաւանդ այս օրերուն երբ անպէտ վէպերով հրապարակը ողողուած է։ Վարանդեանի գործերը լեռնային մաքուր օդ կը բերեն։

ՇԱՀՐՈԶ

ՌՈՊԷՐԹ ՔՈԽ

ՊԵՐԼԻՆ.— Այս մեծ բժիշկին մահուան քսանըհինգամեակն էր այս տարի մայիս 27ին։ Գերմանիան արդար հպարտութեամբ մը վերյիշեց իր մեծ զաւակը եւ յարգեց անոր յիշատակը։ Բայց ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի կը պատկանի ան եւ արժանի «մարդկութեան բարերար» տիտղոսին։ Հեռաւոր Նիփոնի մէջ (Ճափոն) իսկ իր աշակերտներէն փրոֆ. Քիթասաթօ մասնաւոր յիշատակարան մը հաստատել տուած է, ուր ամէն տարի յարգանք եւ ծէս կը կատարուի 1910էն ի վեր։ Յիշատակարանին տակ պահուած կայ մեծ վարպետէն երեք թել մազ իբր մասունք...

Քոխի կը պարտինք թոքախտի մանրէին գիւտը, որով առաջին եւ դըժուարին քայլը առնուած եղաւ պայքարելու այդ քանդիչ հիւանդութեան դէմ։ Ասկէ զատ նոյնքան կարեւոր են իր միւս գիւտերը քօլերայի, մալարիայի, թիֆիւսի եւ քնախտի մասին, որովհետեւ Ռ. Քոխի եւ իր միջազգային աշակերտութեան ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքն են անոնց դէմ պայքարելու համար գործածուած շիճուկները։ Քոխը առաքեալ մը եղաւ մարդկութիւնը կոտորակող համաճարակ հիւանդութիւնները սահմանափակելու համար։

Քոխ հակառակ իր համեստ ծագումին, երբ գիւղական բժիշկ, հասաւ բարձրութեան մը, որուն աշխարհ հիացումով կը նայի։ Իր մէջ մարմնացած էր գիտական մարդը եւ յարատեւութեան տիպարը։ Իր փորձերը կատարած է շատ անգամ բուն իսկ հիւանդութեանց վայրերուն մէջ Ափրիկէ, Ճավա եւ այլուր, ամէն զոհաբերութիւն յանձն առնելով եւ երկար ատեն մնալով այնտեղերը։

Իր գործը կը շարունակուի այսօր ալ Պերլինի մէջ Robert - Koch - Institutի շնորհիւ, որուն հաստատութեանը համար ամերիկացի միլիոնատէր Քարնէկին մեծկակ գումար մը տրամադրած էր եւ գերման կառավարութիւնն ալ իր կողմէ օգնած։ Հոն գերման եւ օտար գիտնականներ, որոնց հետ նաեւ Ամերիկահայ մը քիմիաբանութեան տքթ. Մ. Սեւակ, օրն ի բուն կ՚աշխատին եւ փորձեր կը կատարեն, իրենք ալ նուիրուած մարդկութեան եւ գիտութեան, ընթանալով մեծ վարպետին ճամբէն։

ՏԻՐԱՆ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՍԱՆ ԵՒՍ ՄԵՐ ԿՈՂՄԷ

ԻՍԻ.— Մայիս 30ին, Համբարձման տօնին առթիւ, ըստ մեր աւանդական սովորութեան, Համբարձում տօնելու գացեր էինք մեր հայրենակից Պ. Համբար Համբարեանի (Սէօլէօզցի) տունը։ Բազմոցի սեղանին շուրջ հաւաքուած երիտասարդութիւնը կը վիճէր օրուան հարցերուն մասին, այլ մանաւանդ հայկական դաստիարակութեան կարեւորութեան մասին։ Վիճաբանութիւնը յանգեցաւ օգտակար վերջաւորութեան մը։ Յիշեցինք այն տողերը, որ երեւցան մեր սիրելի ՅԱՌԱՋին մէջ Քալամաթայի (Յունաստան) Հայ Կարմիր Խաչի դպրոցի աղքատ սանուհիներու օգնութեան մասին։ Մեր վիճաբանութեան իբրեւ պսակում, առաջարկեցի, որ արժեցընենք մեր տեսակէտը թէ կեանքի ամէնէն նեղ պայմաններուն մէջ անգամ, երբ մարդիկ կամք ունին, կրնան օգտակար դառնալ յառաջդիմական ամէն բարձր նպատակի, եւ յետոյ խնդրեցի որ մեր սեղանակիցները իրենց ուրախութեան բաժնեկից դարձնեն Քալամաթայի դպրոցին մէջ որդեգրելով երկու սաներ, որոնք մեզի պէս մտածողներուն փոքր գրպաններուն կը նային՝ ստանալու համար իրենց հայկական ուսումը։ Հանգանակութիւն մը բացինք եւ հաւաքեցինք 100 ֆրանք, զոր յանձնեցինք ՅԱՌԱՋի խմբագիր ընկ. Արագի, որպէսզի ղրկուի Քալամաթա, իբրեւ տարեկան ուսման ծախք երկու աղքատ սաներու։ Հանգանակութեան մասնակցողներուն անուններն ալ կուտամ ի քաջալերութիւն.— Համբար Համբարեան եւ 4 գործաւորներ 20ական, Խան Առաքելեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Նիկ. Գարաճեան եւ Մարտիկ Աղամեան 10ական, Ոսկ. Յովհաննէսեան, Զատիկ Զատիկեան, Օհանիկ Քէշիշեան եւ Օննիկ Քուրուեան 5ական, գումար 100 ֆրանք։

Օ. Քուրուեան

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Թրքական առաջարկը տարօրինակ զուգադիպութեամբ, կը հասնէր նոյն օրերը։

Անշուշտ, Անդրկովկասեան Կոմիսարիատը (Օզակոմ) կ՚ընդունի այդ առաջարկը եւ կը նշանակէ հինգ հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը։

Անդամներն էին վրացի Թեւզայա, ընկ. Ա. Զամալեան, ռուս Սմիրնով, Կովկասի հրամանատարութեան կողմէ՝ Զօր. Վիշինսկի, գնդ. Փէյցէնժէր, քարտուղար գնդ. Էսայէ (վրացի), զինուորական կոմիտէներու ներկայացուցիչներէն երկու զինուոր, Թուրքերու կողմէ Լութֆի պէյ, Եադուպ Էֆէնտի (թարգման), հազարապետ Խուրշիտ պէյ։ Ընդամէնը տասներկու հոգի։

1917 դեկտ. 2ին պատուիրակները իրարու կը հանդիպին Երզնկայի մէջ։ Դեկտ. 8ին կը ստորագրուի զինադադարի համաձայնութիւնը հետեւեալ կէտերէն բաղկացած.— 1. Դադրեցնել զինուորական գործողութիւնները ամբողջ ռազմաճակատին վրայ.— 2. Որ եւ է զինուորական գործողութիւն չկատարել.— 3. Մնալ փոխադարձ համաձայնութեամբ վճռուած սահմանագիծերուն վրայ.— 4. Զինադադարը խախտելու պարագային միմեանց լուր տալ 14 օր առաջ։ Բացի ասկէ, եթէ Ռուսաստանը յաջողի զինադադար կնքել եւրոպական շահակից պետութեանց հետ, անոր բոլոր պայմանները պարտադիր նկատել կովկասեան ճակատին համար եւս։

Այս «բանաւոր» զինադադարը, ինչպէս կ՚ըսէ Երզնկայի ներկայ կուսակալ Ալի Քէմալի պէյ, հնարաւորութիւն տուաւ Թուրքերուն ներքին բուն վերակազմութեան դիմելու։ Երզնկայի Թուրքերը թեւաւորուած այս «զինադադար»էն, խելոյն կը լծուին գաղտնի գործունէութեան։ Կը կազմեն «Ճէմիյէթը իսլամիյէ» անունով գաղտնի մարմին մը եւ կապ կը պահեն օր ցերեկով թրքական հրամանատարութեան հետ։ Մուրատ, հետախուզական բաժնի միջոցաւ, կը քանդէ դաւադրութեան կծիկը եւ ղեկավարները խիստ պատժի կ՚ենթարկէ... Սակայն Թուրքերը անվրդով կը շարունակեն իրենց աշխատանքները։

1918 յունուար 1ին, Վէհիպ փաշա երկրորդ նամակով մը կ՚առաջարկէ վերականգնել ուղղակի յարաբերութիւնները կովկասեան դաշնակցային կառավարութեան հետ եւ հաշտութիւն կնքել։ Նոյն թուի յունուար 15ին, Վէհիպ փաշան դարձեալ կը հաղորդէ թէ Բրեսթ - Լիթովսկ հաւաքուած պետութեանց ներկայացուցիչները պատրաստ են ճանչնալ Անդրկովկասի անկախութիւնը եւ կը թելադրէ ղրկել իրենց պատգամաւորները։ Փետր. 3ին, Անդրկովկասի Կոմիսարիատը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հաշտութեան բանակցութեանց սկսիլ եւ փետր. 10ին (Սէյմի բացման օրը), Պոլսոյ կառավարութիւնը կը հաղորդէ որ հաշտութեան բանակցութեանց վայր ընտրած է Տրապիզոնը։

Թողունք որ հաշտութեան բանակցութիւնները պարբերական ընդհատումներով շարունակուին, եւ այժմ, կանգ առնենք Թուրք հրամանատարութեան եւ կառավարութեան խօսքի ու գործի ներհակ կացութեան վրայ։

Թուրքերը դիմած էին իրենց հինաւուրց նենգամիտ ռազմավարութեան։

Մէկ կողմէն խաղաղութեան եւ հաշտութեան քնարեր օրօրներ կ՚երգէին, միւս կողմէն կը ծրագրէին արշաւանքներ կազմակերպել եւ ճմլել հայկական ուժերը, դամոկլեան սուրի պէս կախուելով Կովկասի հայութեան գլխուն եւս։

Ամէնէն առաջ քրտական հրոսախումբերու միջոցով կը սկսին պարտիզանական յարձակումներ կազմակերպել, խլրտումներ ստեղծել, միջամտելու իրաւունք վերապահելու եւ առիթներ ստեղծելու համար։

Քղի, Բաբերդ, Մամախաթուն, Երզնկա, նոյն իսկ Թիկունքը՝ Կարսի եւ Կաղզուանի շրջաններուն մէջ քրտական մասնակի յարձակումներ, թալան, կողոպուտ, խուճապ։ Իսկ Կովկասի Թաթարները ցնծութեան մէջ էին եւ կ՚ուզէին որ եւ է պատրուակով Թուրքերը առաջնորդել Կովկաս։

Թուենք քանի մը դէպքեր միայն։

Երզնկա կուգան Աղա պէյի առաջնորդութեամբ խումբ մը զինուած Քիւրտեր եւ Մուրատին կ՚առաջարկեն հետեւեալ պայմանները.— 1. Համաձայն զինադադարի պայմաններուն, Եփրատի աջ եզերքը ձեզի, ձախն ալ մեզի։ 2. Քիւրտ ու Թուրք գիւղացիները ազատ ձգել որ իրենց տեղերն երթան։

Մուրատ իսկոյն կ՚ըմբռնէ թրքական դաւը։ Քիւրտ ցեղապետներու մէկ մասը կը սիրաշահի եւ կ՚ուզէ հեռացնել թրքական ազդեցութիւններէն։ Ծանօթ ըլլալով անոնց հոգեբանութեան ու կենցաղին, նուէրներ, զէնքեր եւ ոսկէ ժամացոյցներ կը նուիրէ։ Քիւրտ ցեղապետները գոհ կը մեկնին եւ գովքը կը հիւսեն Մուրատ փաշայի։

Աղա պէյի մեկնումէն քանի մը օր վերջ, Դերջանի Փրդանցի Մէմիշ աղայի խօլամները, շուրջ 300 հոգի, Երզնկա կուգան եւ կ՚ապաստանին Թուրքերու տուները։ Դարձեալ ահուդող։ Մուրատ կը հրամայէ քաղաքապահ զօրքին պատրաստ կենալ եւ միաժամանակ կանչել կուտայ քիւրտ Մէմիշ աղան, Երզնկա մտնելուն պատճառները հասկնալու։ Մէմիշ աղան մեծ պատկառանքով կը ներկայանայ Մուրատին եւ կը յայտնէ թէ «լսելով որ Տէրսիմի Քիւրտերուն նուէրներ տրուած են, ինքն ալ եկած է նոյն ակնկալութեամբ»։ Մուրատ, ատոնց ալ գոհացում կուտայ եւ կը ճամբէ։

Օր մըն ալ Տէրսիմի Քիւրտերէն Պաքօ աղան, Երզնկայի մէջ, Մուրատի բացակայութեան, թունաւոր եւ գրգռիչ ճառ մը կը խօսի խուժանին առջեւ եւ կ՚ըսէ.—«Դուք Հայերդ, ապերախտ ու չար մարդիկ էք, Աստուծմէ վախ չունիք։ Դուք լաւ գիտէք որ Հայուն պատիւը տարիներ ապրեցաւ Քիւրտերուն մէջ, բայց, ըսէք, գտնուեցա՞ւ Քիւրտ մը որ ծուռ աչքով նայէր հայ կիներուն եւ աղջիկներուն։ Իսկ այժմ հազիւ քառասուն օր եղաւ, որ Ռուսերը ձգած են Երզնկան եւ դուք ինչե՞ր չըրիք ապրող Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն»։ (Ա. Ամիրխանեան «Ռուս եւ թուրք զինադադարը»)։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(13)

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԽԱՍՔՈՎԱՅԻ ՄԷՋ

ԽԱՍՔՈՎԱ, 6 յունիս (Յառաջ) .— Հայաստանի Հանրապետութեան 17րդ տարեդարձը տօնուեցաւ անցեալ կիրակի: Դեռ առաւօտէ եկեղեցւոյ գմբէթին վրայ կը ծածանէր, պուլկարական դրօշի կողքին, հայկական եռագոյնը: Թաղ. Խորհուրդի կարգադրութեամբ, պատարագէն վերջ, Ազգ. վարժարանի տնօրէն Վ. Երկաթ եկեղեցւոյ մէջ խօսեցաւ օրուան տօնի մասին: Ազատութեան ձգտումը Հայոց պատմութեան ամէնէն չնչառուած գիծերէն մին նկատեց ու բերաւ օրինակներ: Ծանրանալով տեղահանութեան յաջորդող Սարդարապատի կռիւին, վեր առաւ հայ բազուկին դերն ու արժէքը եւ թելադրեց հաւատքը անշէջ պահել՝ վաղուան լաւ օրերու մասին:

Կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, մասնաւոր սրահի մը մէջ, որ լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ մը, հանդէս մը տեղի ունեցաւ: Երկսեռ երգչախումբը երգեց պուլկարական ու հայկական քայլերգները, իսկ օրիորդ մը արտասանութիւն մը բրաւ: «Դաշնակցութիւն» ընթերցասրահի կողմէ Անդր. Մինասեան քանի մը խօսքով տօնակատարութեան իմաստը բացատրեց ու բեմ հրաւիրեց Կ. Մեհեանը, որ Ֆիլիպէէն հրաւիրուած էր այս առթիւ: Բանախօսը ցոյց տուաւ սերտ կապը 24 ապրիլին եւ 28 մայիսին, եւ առաջինին պատճառները, յետոյ փաստերով պարզեց թէ ինչ մեծ դաւ մը նիւթուած էր մանուկ Հանրապետութեան շուրջ, անժխտելի ապացոյցներով մերժեց այն դիտումնաւոր մեղադրանքը թէ օրուան կառավարութիւնը կարող քողած ու փախած է, մէկիկ մէկիկ առաւ այն ամբաստանութիւնները որ կ'ըլլան նախորդ կառավարութեան եւ ազգայնական հատուածին ու փաստացի պատասխաններով ջրեց բոլորը: Կ. Մեհեանի ճառին բ. մասը յստակ բնորոշումն էր մեր դիրքին՝ դէպի Խ. Հայաստանը: Խանդավառող կոչ մը բրաւ ամուր պահելու բարոյական Հայաստանը որ կայ արտասահմանի մէջ: Ճառը, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափահարութիւններով, խոր տպաւորութիւն ըրաւ մասնաւորապէս չէզոք հասարակութեան վրայ:

ՕՐ. ԶԱՐՈՒՀԻ ՍԱՅԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍՕՖԻԱ, 1 յունիս (Յառաջ) .— Օր. Զ. Սայեան պուլկարահայ երիտասարդ դաշնակահարուհի մըն է, տակաւին ոչ իսկ 20 տարեկան, որ իր երաժշտական ուսումը առած է Փարիզ Ecole Normale de musique: Երիտասարդ դաշնակահարուհին այս տարի երկու նուագահանդէս տուաւ, Ֆիլիպէ ու Սօֆիա: Ֆիլիպէ տուած իր առաջին նուագահանդէսով ի յայտ բերաւ օժտուած արուեստագէտի մը փայլուն յատկութիւնները, այնպէս որ զինքը ունկնդրող դաշնակի վարպետները հրապարակաւ մատնանշեցին իր մէջ «մեծ ձիրքերով օժտուած արուեստագիտուհի մը»: Իր երկրորդ նուագահանդէսը, քանի մը օր առաջ, Օր. Սայեան տուաւ Սօֆիա, ուր ունկնդիրներու բազմութեան մէջ աչքի կը զարնէին երաժշտական ակադեմիի ուսուցչապետներ՝ իրենց աշակերտներով: Յայտագրին առաջին բաժինն (Աքարլաթիի սոնատը) յաջողեցաւ խափանել այն վերապահութիւնը, որով ընդհանրապէս կը վերաբերուի հասարակութիւնը դէպի առաջին անգամ ունկնդրուող արուեստագէտը: Երկրորդ թիւին (Պախ), սրտաբուխ եւ երոտ ընդոստ ծափահարութիւնները ամբողջ սրահին կողմէ եկան ցոյց տալ թէ դաշնակահարուհին որքան արագ նուաճած էր դժուարահաճ ճաշակները: Պեթհովէնի նուագը յաղթանակն էր այլեւս. սրահը չորս անգամ բեմ կը հրաւիրէր Օր. Զ. Սայեանը՝ խանդավառ ցոյցերու մէջ, ու նոյն հիացումը կը շարունակուէր իրարու յաջորդող իւրաքանչիւր թիւին,— Շոփէնի «Պալլատ»ին, «Աքէրցօ»ին եւ էթիւտներուն, Տէպիւսիի գործին, հասնելու համար իրենց գագաթին Լիցթի 12րդ «ռափսոտի»ին, որու վերջաւորութեան հայ արուեստագիտուհին ծաղկեփունջերու հետ կը ստանար նաեւ դաշնակի ուսուցչապետներու շնորհաւորութիւնները:

Օր. Զ. Սայեանի այս նուագահանդէսները, որոնք անկասկած, իրեն կ'ապահովեն տաղանդաւոր դաշնակահարուհիի մը անունը, կը նպաստեն նաեւ մեծապէս հայ անունին՝ պուլկար հասարակութեան առջեւ:

Ս.

Առողջապահական

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան կազմակերպած առողջապահական ժողովրդային դասախօսութեանց երրորդ շարքը տեղի ունեցաւ անցեալ երեքշաբթի երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

Կը նախագահէր Փրոֆ. Աղաջանեանց:

Առաջին անգամ խօսեցաւ Տոքթ. Տէր Անդրէասեան, նիւթ ունենալով՝ «Սրճամոլութիւնը»: Դասախօսը մէկիկ մէկիկ քննեց սուրճին ազդեցութիւնը մեր զանազան գործարաններուն վրայ, եւ իր տեսակէտները ամփոփեց հետեւեալ ժողովրդական ասացուածքին մէջ. «Մէկը լաւ է, երկուքը բաւ է, երեքը ցաւ է»:

Յետոյ խօսեցաւ Տոքթ. Շ. Այվազեան, նիւթ՝ «Ծխամոլութիւնը»: Դասախօսը մանրամասն ցոյց տուաւ ծխախոտին ազդեցութիւնը մարդկային կազմախօսութեան մէջ, նկատի առաւ ծխախոտի գործածութեան զանազան ձեւերը եւ իրական վնասները, որոնք կարելի է ամփոփել ըսելով որ ծխախոտի գործածութիւնը, քիչ ըլլայ թէ շատ, միշտ «ցաւ» է: Պատկերալից ձեւով նկարագրեց այն հիւանդութիւնները, որոնք կը ծագին ծխախոտի գործածութենէն:

Երրորդ դասախօսն էր Պ. Կ. Բասմաջեան, նիւթ՝ բնակարաններու առողջապահութիւնը: Դասախօսը պարզեց այն պայմանները, զորս պէտք է լրացնէ որ եւ է բնակարան՝ չվտանգելու համար առողջութիւնը բնակողներուն: Միաժամանակ առտնին կեանքի առողջապահական դասեր տուաւ:

Չորրորդ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ ամսոյս 21ին:

Նու.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ

ԹՈՒՐ, 7 յունիս (Յառաջ) .— Խոր կսկիծով երիտասարդ մը յանձնեցինք հողին, հազիւ 21 տարեկան, բնիկ Սեբաստիոյ Զարա գիւղէն Թորոս Թավուքճեան, Գարակէօզեան վարժարանէն: Լաւ Ֆրանսերէն խօսող, վիճող, իր տեսակէտները պարտադրող, լաւ պատրաստուած, լաւ ապագայ կը խոստանար, բայց իր մէկ սայթաքումին պատճառաւ, բանտ ու աքսոր տեսաւ եւ իր առողջութիւնը քայքայեց: Թոքախտէ վարակուած երեք ամիսէ ի վեր տեղւոյս հիւանդանոցն էր: Երբեմն այցելութեան կ'երթայինք: Յոյս կար որ աղէկնար, բայց կ'երեւի անհնեալ թոքախտը ամէն բան ըրած էր երիտասարդը չապրեցնելու համար: Ամսոյս մէկին մեռաւ սուգի մէջ ձգելով իր որբ ընկերները: Դագաղին հետեւեցանք խումբ մը որբեր, երեք ազնիւ Ֆրանսացիներ, եւ վեհանձն Յոյն մը, Պ. Խարալամպօս, որ ամբողջ թաղման աշխատանքը եւ ծախքերը ստանձնեց:

Կը կարծուի որ քոյր մը ունի Օտեսա:

Միքայէլ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ (յապաղած) .— Յունիս 3ին Համազգայինի մասնաճիւղը օգտուելով Ա. Ջամալեանի ներկայութենէն, սարքած էր դասախօսական ժողով մը, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Նիւթ՝ «Մշակոյթի դերը գաղութներու մէջ»: Օրուան նախագահ Պ. Շահան Թէքթէքեան հաւաքոյթին նպատակը պարզելէ յետոյ, հրաւիրեց խօսելու դասախօսը: Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր: Ծանօթ խեղակոյոս խմբակը շատ մեծ պատրաստութիւններ տեսած էր, խանգարելու համար, բայց աննշան իրարանցումէ մը յետոյ իրենց դասը առնելով խոյս տուին: Դասախօսութիւնը վերջացաւ ժամը 10.30ին, որմէ յետոյ ունեցանք ընկերական ժողով:

Ներկայ մը

Դուք ալ օգնեցէք

ՈՐԲԵՍԶԻ ՇԻՆՈՒԻ «ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ»

Մամբրէէյնի ապաքինարանի խնամակալութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը: (Նախապէս հրատարակեր էինք նոյնքան սրտառուչ հրաւէր մը, մեր զուիցերիացի բարեկամին՝ Տօքթ. Քիւրցնէքի ստորագրութեամբ) .—

Գաղթահայութեան մէջ թոքախտը օր քան զօր աւելի կը տարածուի, չունինք լաւագոյն հիմնարկութիւն մը դարմանելու համար այդ դժնդակ ախտի զոհերը:

Մամրլթէյնի Ազգ. Բուժարանի շէնքը՝ որ Երիցական Միսիոնարութեան կողմէ ազնուօրէն տրամադրուած է մեզի, իր աննպաստ կլիմայովը չի կրնար դարմանել նուազագոյն առողջապահական միջոցներն իսկ:

Հիւանդներ կ'ընդունինք ոչ միայն Լիբանանէն, այլեւ Սուրիայէն, Պաղեստինէն, Իրաքէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն, Յունաստանէն, Ֆրանսայէն եւ հեռաւոր Պրազիլիայէն, բոլորն ալ Հայեր անշուշտ:

Վերջերս գնեցինք 34 հազար կանգուն տարածութեամբ հողամաս մը Լիբանանի բարձրերը, կազդուրիչ եւ առողջարար օդով մը, ուր կառուցուելիք արդիական բուժարան մը կը նայ կեանք տալ այս սարսափելի ախտէն տառապողներուն:

Այս նոր «Առողջութեան Տուն»ը շինութեանը կը ձեռնարկենք այն հաստատ մտօք թէ, մէն մի Հայ, ամէնէն աղքատն իսկ՝ աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուի, իր օժանդակութիւնը սիրով պիտի բերէ եւ իր օգնութեան տուրքը յօժարակամ պիտի վճարէ որպէսզի յաջողի շինութեան այս գործը: Փոքր կաթիլները ծով կը կազմեն, իսկ աղքատիկ լումաները հսկայ գումարներ, որոնք լոյս, գիտութիւն եւ բարօրութիւն կը բաշխեն մարդկութեան:

Հետեւաբար մենք «Առողջութեան Տուն»ի շինութեան յանձնախումբի անդամներս կը խնդրենք իւրաքանչիւր հայրենակիցէ անվարան իր օժանդակութիւնը բերել մեզ առաջին պատեհութեամբ: Ժամանակը կ'անցնի, ամիսները կը փախին ու մեր գործը կը մնայ կիսատ: Յարմարագոյն ժամանակը այսօր է: Ձեր նուէրները կրնաք ղրկել մեր ներկայացուցիչներուն միջոցաւ, եւ կամ ուղղակի մեր հասցէին.— B. P. 409 Beyrouth, (Liban).

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Անցեալ կիրակի, 2 յունիս, ժամը 2ին խումբ խումբ հայրենակիցներ կը դիմէին Stade Jean Bouinի գեղեցիկ խաղադաշտը, դիտելու համար իտալ-հայկական մեծ մրցումը, որ կազմակերպուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ: Իր առաջին խումբը, պիտի մրցէր իտալական Juventus Ա. խումբին դէմ, որ Հ. Մ. Ը. Մ.էն երկու դասակարգ բարձր է:

Որոշուած ժամուն երկու խումբերը կարգով դաշտ ելան խուռն բազմութեան ծափերուն տակ: Խաղը սկսաւ փոխնիփոխ յարձակողականով, պահ մը մերինները սեղմուեցան իրենց բերդին առջեւ, եւ ճարպիկ խաղարկութենէ մը յետոյ առաջին կիսախաղը վերջացաւ մեր յաղթանակով:

Երկրորդ կիսախաղը եղաւ նոյնքան հետաքրքրական: Երկու խումբերն ալ ցոյց տուին իրենց գեղեցիկ յատկութիւնները, բայց մեր խաղացողները երկու գեղեցիկ առիթներ կորսնցուցին: Այնուհետեւ Իտալացիները ճարպիկ վայրէջքով մը նշանակեցին իրենց առաջին կէտը: Խաղի վերջաւորութեան մօտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդը ենթարկուեցաւ կրկնակի յարձակումներու, ու առանց որ եւ է արդիւնքի, խաղը վերջացաւ 1—1: Հ. Մ. Ը. Մ.էն շնորհաւորելի են ամէնքը: Գովելի էին նաեւ բերդապահ Վարդանը, միջնապահ Գէորգեան եւ վերջապահ Պօղոս Օհանեան:

Այս երրորդ պատուաբեր բարեկամական մրցումն էր որ կը կատարէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, առաջինը յունական Ա. խումբին դէմ, երկրորդը փոխ վրէժի մրցումը ուր յոյն Ա. խումբը պիտի ջանար դարմանել իր առաջին պարտութիւնը, իսկ վերջինը իտալական խումբին հետ:

Իտալական խումբին տղաքը, ինչպէս Յոյները, Փիզիքապէս մերիններէն գերազանց էին եւ հակառակ երկրորդ կիսախաղին երեք նոր խաղացողներու փոփոխման, չկրցան մերիններուն յաղթել: Մեր տղաքը իրենց կարելին ըրին, բարձր պահելու համար հայ անունը, իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան հետ շնորհաւորելի է նաեւ իրենց կատարեալ կարգապահութիւնը: Ցաւալին միայն մեր մասնաւորական դասակարգին քար անտարբերութիւնն էր, մինչ հելլենական հիւպատոսը կը նախագահէր նախորդ մրցումին, եւ իտալական հիւպատոսի ներկայացուցիչը այս մրցումին, հայ երեւելիներէն մէկ հատիկ նմոյշ չտեսանք, հակառակ կրկնակի հրաւէրներուն:

Միշտ հայ համեստ դասակարգն է որ կը քաջալերէ հայ մարզիկները:

Մինչ օտարները պատկառելի գումարներէ զատ, բարոյական մեծ վարկ են յատկացուցած մարզանքին եւ Փիզիքական դաստիարակութեան, մեր մէջ աղայական բանի տեղ է դրուած: Մինչեւ որ չգիտնանք արժէքը հայ երիտասարդին Փիզիքական զարգացման, ցեղը օրէ օր պիտի իյնայ, պիտի դառնայ կորաքամակ եւ պայքարէ խուսափող:

Այս առթիւ կ'արժէ հրապարակաւ գնահատել երկու առատաձեռն հայրենակիցներ որոնք իրենց նուէրներով քաջալերեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը, մէկը՝ Պ. Կարպիս Տօփիկեանը, որ Յոյներուն դէմ մրցման առթիւ 12 զոյգ գնդակի կօշիկ նուիրեց, միւսը՝ Պ. Սահիան Հէյվաճեան (սափրիչ): Մաղթելի է որ ասոնց օրինակին հետեւին ուրիշներ:

Մեծ մրցումին բացումը ըրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները (Junior) G. A. S. G.ի պատանիներուն դէմ եւ յաղթեցին 3 — 1: Երկրորդ մրցում մը եւս տեղի ունեցաւ Aiglon մարզական միութեան եւ Զարօնճագցիներու երիտասարդաց մարզական Արաքս միութեան միջեւ, ուր առաջինը յաղթեց Արաքսին 3—2:

Վարդան Քիւբէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Պուքրէշի «Արարատ»ը խմբագրականով մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ նոր ձեռնարկի մը մասին (30 մայիս).

— «Մինչդեռ Ազգային պաշտօնական մարմինները կը խորդան տարիներէ ի վեր իրենց անփառունակ քունին մէջ, եւ մինչ հայ աշխատաւորութեան կեղծ բարեկամները կը ջանան անոր թմրեցուցիչները ներարկել՝ սրճարաններու մէջ հէքեաթ պատմելով անոր կամ Հայաստանի մանանայէն ճառելով, հայ արհեստաւորութեան վիճակը կը վատթարանայ տակաւ: Կ'ակնարկենք մասնաւորաբար կօշկակար արհեստաւորութեան:

Պահ մը երէք ոչ փայլուն զնէ յուսատու օրեր ապրելէ յետոյ՝ հայ կօշկակար արհեստաւորները կը տեսան հիմա տնտեսական տագնապին ճիրաններուն մէջ: Ու բոլոր անոնք, որոնք ծանօթ են Մօշիլօրի եւ Վափօրուլ Ասանի շրջակաները բնակող հայ արհեստաւորներու վիճակին, չեն կրնար առանց սրտի նմլումի դիտել անոնց կիսաքաղց վիճակը: Արդարեւ հայ կօշկակարներուն մեծագոյն մասը, հակառակ անոր որ կ'աշխատին իրենց ընտանիքի անդամներուն գրեթէ բոլորին մասնակցութեամբ, ի վիճակի չէ դիմագրաւելու օրէ օր սաստկացող տնտեսական տագնապին եւ հասած է արդէն թշուառութեան դուռը: Պակաս չեն այնպիսիները որոնք, արդէն գործազուրկ, օրուան հացին անգամ կարօտ կը քաշեն: Կան շատեր ալ որոնք տարուան քանի մը ամիսներուն թէեւ մասամբ կ'աշխատին հրեայ վաճառականներու հաշւոյն եւ կամ հայ վարպետներու մօտ, սակայն այդ քանի մը ամիսներու աշխատանքը հազիւ թոյլ կուտայ իրենց ապրիլ օրը օրին, ու տարուան մեծ մասը մղձաւանջի տակ կ'ապրին:

Հրեայ վաճառականները այդ մանր արհեստաւորներուն արտադրած կօշիկները ոչ միայն ողորմելի գիներով կը գնեն, այլ փոխարժէքին մէկ մասը նախսինիրով,— կաշի եւայլն,— վճարելով կրկնապէս կը շահագործեն զանոնք: Իսկ հայ վարպետներ կան որոնք կը նախընտրեն թուրք բանուորը, «Պլօք»ի ժողովներուն կամ հոգաբարձութեան նիստերուն մէջ հայրենասիրութեան ճառելու համար յետոյ:

Իրերու այս կացութեան մէջ աւելի քան ափոփիչ է լուրը որ մեզ կը հասնի: Ուրախութեամբ կ'իմանանք արդարեւ որ մեր բարեկամներէն ոմանք, որոնք հայ կօշկակարներու հանդէպ իրենց մտահոգութիւնը գործնական գետնի վրայ կ'ուզեն դնել, կրցած են մէջտեղ բերել կոկիկ դրամագլուխ մը, նպատակ ունենալով բանալ մասնաւոր գրասենեակ մը մասնագէտի մը ղեկավարութեան տակ. հայ փոքր արհեստաւորները շաբթէ շաբաթ իրենց հանած քանի մը տուզին կօշիկը փոխանակ ստիպուած ըլլալու հրեայ վաճառականին տանելու եւ փոխարէն սուղ գնով նախսինիր վերցնել, պիտի բերեն այդ գրասենեակը եւ օրուան գնով լրիւ պիտի ստանան փոխարժէքը իրենց յանձնած կօշիկներուն: Այդ գրասենեակը պիտի ունենայ իր յատուկ վաճառման ճիւղը եւ տարուան վերջը շահը պիտի բաժնուի հետեւեալ կերպով,— 25 — առ հարիւր պիտի յատկացուի դրամագլուխին, իսկ 75 առ հարիւրը պիտի վերադարձուի այն կօշկակարներուն որոնք գրասենեակին բերած են իրենց արտադրած կօշիկները: Իւրաքանչիւր կօշկակար շահաբաժին պիտի ստանայ իր յանձնած տուզիններուն համեմատութեամբ:

Այս կերպով հայ արհեստաւորը ոչ թէ միայն դրամով եւ հրապարակի գինով պիտի ստանայ փոխարժէքը իր արտադրած կօշիկներուն, այլեւ կօշիկներու վաճառումէն գոյացած շահին 75 առ հարիւրը իբր բացառիկ շահ պիտի վերստանայ տարուան վերջը: Ըսենք անմիջապէս որ այս փորձը կատարուած է Պուլկարիոյ «Թրակիա» Հայ Համագործակցականին ղեկավարութեամբ եւ այսօր Պուլկարիոյ հայ կօշկակարներուն մեծագոյն մասը շատ քիչ չափով միայն ազդուած է տնտեսական տագնապէն:

Մեր բարեկամներուն այս նախաձեռնութիւնը առիթ ընծայած է որ համագործակցականի շարժման հայազգի ականաւորներէն փրոֆ. Տոտոմեանց եւ «Թրակիա» հայկական դրամատան հիմնադիր - տնօրէն Պ. Ա. Հալեեան, Յունիսի ընթացքին գան այցելեն Պուքրէշ, գործակցութեան մը հնարաւորութիւնները փնտռելու համար»:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Այս չարչարանքին սփոփանքն ալ այն էր որ, առիթ կ'ունենայինք դիմացի պարտէզը երթալու եւ դոյլերով ջուր կրելու, այլապէս «խօվուշ»էն դուրս չէին ձգեր:

×

1917 յունուար 4ին Սամուէլը, ես եւ Իգնատը փոխադրեցին կեդր. Բանտ (Մէհթէրհանէ): Իրարմէ անջատելով, դրին գետնայարկի ամէնէն աղտոտ եւ խոնաւ «խօվուշ»ներուն մէջ, բուն միջնաբերդին խորը, գնտաններուն կից: Իրիկունը երբ ներքին դուռները կը գոցուէին, այլ եւս իրար տեսնելու պատեհութիւն չունէինք:

Բոլոր «խօվուշ»ներն ալ խճողուած էին: Կը պառկէինք խառն ի խուռն, կող կողի երկնցած: Ես կը գտնուէի չորրորդ «խօվուշ»ը, աջ կողմս քիւրտ մարդասպան մը, որ 15 տարուան դատապարտուած էր, ձախ կողմս՝ ուրիշ հրէշ մը, 101 տարուան:

Օր մը գերմանացի քննիչ մը եկաւ: Երեւի ուշադրութիւն գրաւած էինք մեր կերպարանքով եւ հագուածքով: Հարցումներ ուղղեց եւ խնդրեցինք որ քիչ մը տանելի վիճակ առեղծէն, զատելով հասարակ ոճրագործներէն: Խոստացաւ, բայց անգամ մըն ալ չերեւցաւ:

Բանտին մէջ կը գտնուէին 750—800 բանտարկեալներ, որոնց մէջ նաեւ 60 — 70 Հայեր, սովորական յանցանքներով: Իւրաքանչիւր բանտարկեալ ունէր իր տոմսը, ուր նշանակուած կ'ըլլար յանցանքին տեսակը եւ պատիժի ժամանակաշրջանը:

Մեր գացած օրէն, Հայ բանտարկեալները մտահոգութեամբ կը հարցնէին:

— Ի՞նչ է ձեր պատիժը:

— Հինգ տարի, չորս տարի, երեք տարի:

— Ո՞ւր են ձեր թուղթերը: Մինչեւ չտանք, չենք հաւատար:

Եւ իսկապէս, այնքան իրար անցեր էին որ, մէկը տեսուչին հետ բարեկամանալով, գացած ստուգած էր արձանագրութեան տոմարէն:

Քանի մը շաբաթ վերջը ստացանք մեր թուղթերը, եւ հանգստացան:

Ամիսներ վերջը կը պատմէին թէ՝ երբ նոր եկանք, Թուրք մարդասպանները մատով կը ցուցնեն եղեր զիս, իբրեւ այսօր — վաղը կախուելիք: Եւ քանի մը հոգի կարգով կուգան կը նստին սնարիս քով, քնանալէս յետոյ, այն մտավախութեամբ թէ վերջին գիշերն է... (Կախաղանի գործիքները կը գտնուէին բանտին մէջ, եւ գիշերուան 2 — 3ին կը փոխադրուէին նշանակուած վայրը):

Հետզհետէ հիննալով, մենք ալ ձեւերը սորվեցանք եւ «քաղաքացիական» իրաւունքներ ստացանք:

Այսպէս, յաջողեցանք մէկը — միւսը սիրաշահելով փոխադրուիլ վեցերորդ «խօվուշ», որ արքայութիւն կը համարուէր, գտնուելով միջնաբերդին վերի յարկը (ամբողջ քաղաքը կ'երեւար բարձունքէն եւ գիշեր մը քիչ մնաց մենք ալ մատաղ պիտի ըլլայինք, երբ օդանաւային յարձակում մը վառեց Հայտար Փաշայի կայարանը):

Մէկ տարի վերջը, արտօնութիւն ստացանք... խանութ բանեցնելու բանտի արտաքին բակին մէջ:

Սամուէլը խանութ մը վարձեց, թիթեղէ եւ փխրուն քարէ վառարաններ շինելու համար. Իգնատը՝ օգնական, ես ալ՝ աշկերտ: Ազրահաւաքները թիթեղ կը ժողվէին կը ծախէին, որոնք սիրուն վառարաններու կը վերածուէին մեր խանութին մէջ: Գիները՝ 8 — 10էն մինչեւ 50 — 60 դրուշ: Բանտին տեսչութիւնը ամսական մէկ ոսկի կը գանձէր իբրեւ վարձք:

Վառարանի խանութը նեղ գալով, ես ալ ուզեցի խանութ մը վարձել, աւելի ազատ շարժելու համար: Տեղ չկար, եւ հարկ եղաւ գործածութենէ դադրած արտաքնոց մը չորցնել, ծեփել եւ խանութի վերածել, ամիսը մէկ ոսկի վարձքով: Արհեստ չգիտնալով, սկսայ թուղթէ տոպրակ շինել լրագիրներէ եւ ծախու հանուած վաւերաթուղթերէ: Միեւնոյն ատեն դուրսէն թաղարներ բերել տալով, ծաղիկներ կը մշակէի:

Այս կացութեան առաւելութիւնը այն էր որ, դուրսէն այցելութեան ատեն (երեքշաբթի կիներ, ուրբաթ՝ այրեր) քով քովի կը նստէինք, կը խօսէինք, մինչդեռ ներսը եղած ատեն երկու կողմէն երկաթ ցանցերով բաժնուած էինք: Յետոյ, ատեխան մը դուրս ելած կ'ըլլայինք:

Մեծ դժուարութեամբ ստացանք ուրիշ արտօնութիւն մը,— իբրեւ «ընէնչպէր» աշխատիլ նոր արդիւլարանի շինութեան:

Կեդր. Բանտէն 10 — 15 վայրկեան հեռու, դատական պաշտօնատան (Ատլիյէ) ետեւը կը շինուէր այդ նոր բանտը, եւ ամէն առտու 170 — 200 բանտարկեալներ կ'երթային աշխատելու, 100 փարա օրականով:

Մենք ալ կարաւանին խառնուեցանք, դուրս ելլելու, քիչ մը ազատ օդ շնչելու կարօտով:

Մեր չավուշն էր Մէհմէտ օնպաշի, որ բանտին մէջ կը կոչուէր «Լիման Ֆօն Զանտէրսի փեսան»: (Պատերազմի շրջանին, քանի մը Թուրք զինուորներ անտառին մէջ յանկարծակիի բերելով, պղծեր էին գերման հրամանատարին երկու աղջիկները: Մէկը այս չավուշն էր, որուն 15 տարուան պատիժը կէս առ կէս կրճատեր էին):

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(23)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 9 (յունիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ծաքար ունե՞լ թէ չունել (Տոքթ. Շ. Այվազեան): Ի՞նչպէս խուլ - համր կ'ըլլան (Տոքթ. Ե. Խաթանասեան): Կեանս կերէք (Տոքթ. Ա. Աշնեան): Երբ կ'արթննայ հիւծախտը (Տոքթ. Գ. Շարայեան): Բժշկութիւնը Արաբական դաշտում (Ա. Գիւլխանդանեան): Ի՞նչպէս մեծցնել մանուկները (Զարուհի Գալփայեան): Ի՞նչպէս խնամել աչքերը (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան): Պայքար ջերմախտին դէմ Տոքթ. Մ. Թոքաթլեան):

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք:

Դիմել DR. CH. AIVAZIAN, 17 Rue Damesme, PARIS.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ. ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՏԱԿԱՆՔԸ: Գրեց՝ Գ. Նժդեհ: Տպ. Սոֆիա: 1935: Գին 8 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԻՔՕՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՊՈՄՕՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*
եւ մասնակցութեամբ *«ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ*
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՖՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՍԻՐԷՆԵԻԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. *«ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ*
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ սրդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆՆեր կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. *ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).—* Ա. Մանտէլշտամ՝ *«Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».—* Յ. Ճ. Սիրունի՝ *«Ջոհի տարիին նախօրեակը»,—* Կ. Վ. Տայֆ՝ *«Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».—* Ն. Մառի հինճակեսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ *«Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրու-թեան».—* Ա. Աստուածատրեան՝ *«Արամը».— «*Հայաստանի խորհրդի *արձանագրութիւնը».—* Ռոստոմ՝ *«Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝* Յ. *Զաւրեան.— ՅՍՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։*

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 *ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան. գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով։ Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը։

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար։

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին։ Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը։

Տարեգիրքի Գրական – Գեղարուեստական *բաժինին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը։ Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով։ Ուրիշ անունով կատարուած առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած։*

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ։

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ
ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Տպ. Վիեննա, 181 *էջ, գեղեցիկ տպագրութիւն,* 15 *ֆրանք*

ՐԱՖՖԻ

ԿԱՅԾԵՐ, 2 *հատոր միասին, Տպ. Պէյրութ,* 712 *էջ,* 50 *ֆրանք։*

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ (լոյս կը տեսնէ պրակ պրակ), պրակը՝ 1 *ֆրանք։*

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6), Chèque Postal: Paris-1278-35.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշանպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն։ Յետոյ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան։

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Չիլինճեանը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)
de la Ligue de Défense Générale
159, Rue Lafayette, PARIS (10)
Հիմնադիր – Տնօրէն՝ B. WAHÉ
Իրաւագիտական խորհրդական
Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *հեռաձայն* Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական հարցը՝ *Պ. Վահէ։* Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը։ *Պ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան)* ճառը։ *Պ. Ժիւսթէն Կոտարի (ծերակուտական), Պ. Կէրնիւի (երեսփոխան),* Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները։ Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (*Մաթէն եւ Փըթի Ժուռնալ*)։ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան *1500* ամեակը։ Խմբագրութեան ծօնը հռոմէական եկեղեցւոյն։ Լուսանկարներ հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Պահապանեանի կողմէ, հովանաւորութեամբ գեր. վերտիէ արքեպիսկոպոսին, ի ներկայութեան Հ. Շափթալի եւ ծանօթ կղերականներու — Սեւրի Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը, ուղերձ Պ. Վիքթոր Պիւքայլի — Ֆրանսեւհայկական յարաբերութեանց ծագումը *Բասմաջեան.*— Արտաքսումները՝ *Արամիս.*— Սեր քննութիւնները Ֆրանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը վիրոֆլէի քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւնները։

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 *ֆր.* 25։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	Մէկ տարի	*Վեց ամիս*
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ։

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Աւազակապետը անկիրթ եւս չէր. նրա բաւական մշակուած լեզուն եւ առողջ դատողութիւնները ցոյց էին տալիս թէ ինքը գրագէտ մէն էր։ Ո՞րտեղից պէտք է ուսած լինէր, երբ նրա ժամանակ Ղարաբաղում չկար ոչ մի դպրոց։ Այդ հարցին պատասխանեց նա թէ իւր պատանեկութեան ժամանակ հայրը ուղարկեց նրան Տաթեւի վանքը, ուր մնաց նա ամբողջ վեց տարի։ Այդ վանքում մեծ հռչակ էր ստացել մի վարդապետ որպէս քաջ հայկաբան, ճարտասան եւ աստուածաբան։ Նրա մօտ ուղարկում էին Ղարաբաղցիք իրանց զաւակներին։ Նրա աշակերտների թւում ուսանում էր եւ ինքը։

Այնօր աշխատութիւնից արձակեցին մեզ սովորականից խիստ վաղ, որով-հետեւ հետեւեալ օրը տօն էր։ Մենք խմբով անցնում էինք մեծ փողոցի միջով, որի երկու կողմերում միմեանց մօտ շարուած էին փոքրիկ խանութներ։ Այդ խանութներում ծախւում էին ըստ մեծի մասին այնպիսի վաճառքներ, որ պէտք էին աքսորականներին, տեղային պաշտօնեաներին, հանքային արհեստաւորներին, վարպետներին, եւ այլ ծառայողներին։ Մանրավաճառների խանութների շարքում կային գարեջրատներ, հացթուխներ, դերձակներ, գինետներ, խոհարարներ եւ ուրիշ պիտոյքների կրպակներ։

Փողոցը լիքն էր մարդիկներով։ Հետեւեալ օրուան տօնի համար ամէն ոք գնում էր, ինչ որ իրան պէտք էր։ Բայց իմ ուշադրութիւնը գրաւեց մի մուրացկան որ մի խանութից միւսը անցնելով, ողորմութիւն էր խնդրում։ Հնացած, պատառոտած, կիսակարկատ ցնցոտիներից շատ տեղ երեւում էր նրա մարմնի մերկութիւնը։ Մի նոյնպիսի հնամաշ տոպրակ ուսից քարշ էր ընկած։ Գլուխը կռացած էր մինչեւ գետին, իսկ քամակից բարձրացել էր մէջքի ահագին կուզը։

Իր ղողղոջուն մարմինը հազիւ հազ կարողանում էր ոտքի վրայ պահել, նեցուկ տալով կուրծքին ձեռքի ցուպը։ Նա կաղկղալով քարշ էր գալիս մի խանութի դռնից դէպի միւսը եւ ցաւալի ձայնով մրմնջում էր. «Ողորմութիւն արէք պարոններ, հիւանդ, սոված աղքատին»։ Ամէն մի անգութ սրտի վրայ կարող էր ազդել նրա դառն հառաչանքը։

Երբ նա տեսաւ աքսորականներու խումբը, մօտեցաւ։ «Դուք աւելի թշուառ էք, քան թէ ես» ասելով, սկսեց իւր հաւաքած գրօշները բաժանել նրանց։ Նա դրեց եւ իմ ափի մէջ երկու հատ հինգ կոպէկնոց։ Այդ ժամանակուայ հինգ կոպէկնոցները այնքան մեծ էին, որ կարող էին իչի նալի հետ մրցել։ Աւազակապետը իմ կողքին կանգնած էր։ Երբ մուրացկանը հեռացաւ, նա ասաց.

— Այդ դէմ՞քը ծանօթ է ինձ։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։

— Միթէ՞ նա այժմ կաղ է դարձել եւ մէջքին կուզ ունի, ասաց նա ինքն իրան։

Տեսնելով, որ աւազակապետը ճանաչեց մուրացկանին, ես այլեւս չթաքցրի նրանից, պատասխանեցի.

— Նրա ոտները քո եւ իմ ոտներից աւելի ուղիղ են, մէջքն էլ նոյնպէս, միայն նա այնպէս ձեւացրել է իրան։ Այդ մարդիկը հարկաւորած ժամանակ գիտեն իրանց կոյր, կաղ, սապատող ձեւացնել։ Տեսա՞ր նրա խառնուած մազերը, խճճուած մօրուքը, ողորմելի երեսը,— բոլորը շինծու էր։

— Այդ երեսը ծանօթ է ինձ, դարձեալ կրկնեց աւազակապետը։

— Ո՞րտեղ ես տեսել նրան։

— Յետոյ կը պատմեմ։

Խումբը անցաւ։ Ես մուրացկանից ստացած երկու հինգ կոպէկնոցները դրեցի գրպանս, այնտեղ մատներով շօշափեցի, յառնուեցաւ, որ հինգ – կոպէկնոցների մէջտեղում դրած էր բոլորակ ձեւով ծալած թղթի կտոր։ Առանց կարդալու, արդէն երեւակայում էի, թէ ինչ պէտք է գրուած լինէր այն թղթի վրայ, որ խորհրդաւոր ձրարի մէջ հասցրեց ինձ մուրացկանը։ Այսուամենայնիւ, մի պատեհ ժամանակ էի որոնում, որ կարդամ թուղթը։

Երբ հասանք մեր արգելանոցը, արդէն մութն էր, ճրագները վառվում էին։ Ես առիթ գտայ թուղթը կարդալու։ Նրա մէջ գրուած էին հետեւեալ տողերը. «Մուրատ, ամէն ինչ կար-գադրուած է քո փախուստի համար։ Յոյսով եմ, որ դու այժմ կը հետեւիս իմ խորհուրդներուն։ Դու երկրորդ անգամ ինձանից նամակ կը ստանաս եւ նրա համեմատ կը վարուես։ Պետրոս»։

Նամակը կարդացի ես մի այնպիսի տեղում, ուր թոյլ են տալիս կալանաւորներին մենակ մնալ։ Պատին կպցրած էր մի ճրագ. թուղթը բռնեցի ճրագի վրայ եւ քաւոր Պետրոսի խորհրդաւոր ազդարարութիւնը մի վայրկեանում ոչնչացաւ։

Ինձ հետաքրքրում էր աւազակապետի այն խօսքը, թէ մուրացկանի դէմքը նրան ծանօթ էր։ Ես համոզուած էի, որ անպատճառ այդ ծանօթու-թեան հետ կապուած կը լինէր մի ամբողջ պատմութիւն։ Որովհետեւ քաւոր Պետրոսը այն պառաւներից չէր, որ նրա ճաշակները մնար առանց հետեւանքի։

(Շար.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութեանը շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

Շահող թիւերուն համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԲՐԹԽԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 12 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2829

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԸ ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞ ԳԱՒԱՌԻՆ

Ինչպէս, երբեմն, «Գաւառ»ը ամէն բան Պոլսէն կը սպասէր, իսկ Պոլիսը յաճախ կը յօրանջէր, այնպէս ալ, այսօր, տեսակ մը «Պոլիս» եւ «Գաւառ» ստեղծուեր է Ֆրանսայի մէջ:

Անշուշտ բոլորովին տարբեր են պայմանները: Մենք բաղդատութիւնը կը կատարենք փոխաբերաբար: Բայց տարբերութիւնը մեծ չէ հոգեբանօրէն:

Փարիզէն դուրս, ուր որ հանդիպիք, մէկ բան կը հարցնեն ձեզի, յուսալից անձկութեամբ.

— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Ի՞նչ կը խորհին, ի՞նչ կ'ընեն Փարիզի մէջ:

Այս «ո՞ւր կ'երթանք»ը չի նմանիր սովորական, վերացական բանաձեւի մը:

Անոր նշանակութիւնը կը խտանայ երկու բառի մէջ,— պիտի թոյլատրե՞ն որ աշխատինք...

Երէկ չունէին այս հոգը: Գործազրկութեան պարբերական տագնապը ուրիշ բան է, այս մէկը՝ ուրիշ:

Երէկ, եթէ գործ չգտնէիր, ձեռքդ ունէիր թուղթ մը, որուն հիման վրայ դիմում կը կատարէիր նպաստի համար, միեւնոյն տեղն դուռնէ դուռ, մինչեւ անգամ քաղաքէ քաղաք իյնալով, ի խնդիր աշխատանքի:

Այսօր թուղթը ձեռքէդ կ'առնեն, եւ կը դառնաս անզօր, կրկնապէս թշուառ:

Միւս կողմէ, եթէ թուղթ ունիս բայց գործ չես գտած բնակած նահանգիդ մէջ, իրաւունք չունիս բախտ փորձելու տարբեր նահանգի մը մէջ, առանց մասնաւոր արտօնութեան:

Եւ այսպէս բազմաթիւ խոչընդոտներ, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ են բոլորին:

Թուղթերու նորոգման գործողութիւնները վերջացած չըլլալով, այսօր դժուար է ներկայացնել բուն հայկական տագնապին մօտաւոր պատկերը:

Ուրիշ խօսքով, տակաւին չենք գիտեր թէ հարիւրին քանի՞ համեմատութեամբ զրկուած են հայ աշխատաւորները, իբրեւ հետեւանք բացառիկ հրահանգներու գործադրութեան:

Բայց արդէն մասնաւոր պարագաներ կան, որոնք լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն:

Այսպէս, յունիս 1ին թղթակից մը կը հաղորդէր թէ Լա Սիօթայի նաւաշինարանէն արձակած են քառասուն հայ բանուորներ:

Մեծ մասով բազմանդամ ընտանիքներ են ասոնք եւ որովհետեւ աշխատողները շատ համեստ շաբաթական մը կը ստանային, շատերը արդէն աւուր հացի կարօտ են:

Նոյնքան տխուր տեղեկութիւն մը առինք, այսօր, ուրիշ մոռցուած անկիւնէ մը,— Փիւժէ – Սիւռ – Առժան:

Շաբաթ օր արձակեր են ութ հայ բանուորներ, «որոնց ամէն մէկը 4–5 հոգինոց ընտանիքի մը հոգն ունի»:

Թերեւս շատեր պիտի զարմանան, եթէ ըսենք թէ երկու անգամ աւելի ծանր է հայ աշխատաւորին վիճակը, այսպիսի վայրերու մէջ:

Եղած – չեղած՝ քանի մը գործարան կամ աշխատանոց ունին այդ կարգի քաղաքներն ու գիւղերը. ուրեմն չես կրնար ուրիշ դուռ զարնել, ուրիշ գործ գտնել, երբ առտու մը փողոց նետեն քեզ:

Յետոյ, տարիներով միեւնոյն տեղը բնակած, միեւնոյն գործին կապուած ըլլալով, ամէն մէկը համեստ բոյն մը շինած է, եւ դժուար կրնայ տոկալ նոր փորձի մը:

Եւ երրորդ՝ միջավայրը սահմանափակ, վճարումներն ալ շատ խեղճ ըլլալով, ճամբուած աշխատաւորը յաջորդ շաբթուն պատառ մը հացի հոգն ունի:

×

Այսպիսի պարագաներու մէջ է որ ամէնէն աւելի երեւան կուգան Փարիզն ու գաւառը, իրենց բուն կերպարանքով եւ հոգեբանութեամբ:

Գաւառը՝ անճար՝ դարմանի կը սպասէ, կեդրոնը, գլուխը՝ անճարակ, նայուածքներ կ'արձակէ աջ ու ձախ:

Օրինակ, մենք տեղեկութիւն չունինք թէ Միացեալ Յանձնաժողովը բոլոր միջոցներն ապահովա՞ծ է, արագ եւ վաւերական տեղեկութիւններ ստանալու համար գաւառի մէջ կատարուած խստութեանց եւ անարդարութեանց մասին:

Գոնէ ունի՞ աչք մը, որ հետեւի տագնապին ելեւէջներուն:

Առաջարկեցինք առժամեայ քննիչ մը ղրկել, բացառիկ վարկ մը սահմանելով: Ոչ մէկ արդիւնք:

Եւ որովհետեւ բաւական ատենէ ի վեր զեկոյց ալ չենք ստացած, դժուար է ըսել թէ ինչ նոր աշխատանքներ կը կատարէ Միացեալ Յանձնաժողովը:

Միւս կողմէ, կը կարծենք թէ շատ մը խնդիրներ կարելի է կարգադրել տեղւոյն վրայ եւ աւելի մեծ յաջողութեամբ, եթէ սնամէջ շաղակրատութիւնները եւ ինքնահաւան յախուռնութիւնները մէկդի դրուին եւ լրջօրէն աշխատանքի ձեռնարկուի:

Իսկ ասոր համար ալ՝ անհրաժեշտ է սերտ կապ տեղական իշխանութեանց հետ, վստահելի ձեռքերով:

Այս պարագան կը յիշեցնենք անոր համար որ, շատ մը խնդիրներ կապ չունին կեդրոնական կառավարութեան հետ: Իսկ յաճախ ալ, մենք մեր ձեռքով կը քանդենք շատ մը գործեր:

Ցաւալի պիտի ըլլար դէպքեր եւ անուններ յիշել:

Վեց ամիս անցաւ առաջին տագնապին վրայ, որ կը սկսէր Մարսէյլէն: Դեռ վեց ամիս ալ կրնայ անցնիլ: Արդ, այսքան ժամանակի մէջ, յառա՞ջ գացինք թէ ետ:

Պատասխանը կրնաք փնտռել օրուան կեանքին եւ մանաւանդ մամուլին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական խորհուրդին վաղուան նիստը

Նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի վաղը, հինգշաբթի, խորհրդակցելու համար առաջին հրամանագիր – օրէնքներու մասին: Ելմտական նախարարը արդէն կազմած է կարգ մը հրամանագիրներ, բայց դեռ քանի մը նիստ պէտք է գումարել, վերջնական ձեւ տալու համար: Ամէն բանէ առաջ, կառավարութեան նպատակը պիտի ըլլայ փրկել Ֆրանքը եւ խափանել ոսկիի, ինչպէս եւ ակերու շահադիտութիւնը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՃԱՓՈՆԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Չինական զօրքերը կը պարպեն Փէքինը

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ Չինաստան ընդունած ըլլալով Ճափոնի վերջնագիրը, չինական զօրքերը սկսած են հեռանալ նախկին մայրաքաղաքէն: Յունիս 10ի գիշերը ամբողջ քաղաքը արտակարգ երեւոյթ մը կը պարզէր, զինուորներով եւ կարաւաններով: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանին շրջակաները, դիտելու համար զինուորներու մեկնումը: Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ պիտի պահեն իրենց հսկողութիւնը, մինչեւ որ իրենց բոլոր պահանջները ընդունուին եւ գործադրուին չինական իշխանութեանց կողմէ: Այսպէս շարժելու համար, Ճափոնցիները կը հիմնուին հին դաշնագիրներու վրայ, որոնց համաձայն արգիլուած է որ եւ է թշնամական շարժում կատարել Մանչուրիոյ կամ Ճափոնի դէմ: Անոնց համոզումով, վերջին հակաճափոնական խլրտումներուն պատասխանատուներն են Փէքինի կառավարական բանակը եւ ոստիկան – զօրքը, հետեւաբար պէտք է հեռանան: Վերջնագրին առաջին պայմանն է հեռացնել չինական զօրքը: Այս պայմանը ամբողջովին գործադրուելէ յետոյ, պիտի քննուին բուն քաղաքական խնդիրները:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ ճափոն Մանչուրիան անջատելէ եւ անկախ պետութեան վերածելէ յետոյ, այժմ կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել հիւսիսային Չինաստանը:

⁂ Նոր լուրերու համաձայն, չինական զինուորները նահանջած ատեն կտրած են հեռագրական գլխաւոր գիծերը, կրակի տալով ծողերը: Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց անմիջապէս վերահաստատել հաղորդակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն ճափոնցի մասնագէտներ ղրկուած են: Այս դէպքին վրայ, ճափոնական իշխանութիւնները աւելի խստացուցին իրենց պայմանները: Եթէ չինական ամբողջ զօրքը հեռացած չըլլայ երեք օրուան միջոցին, ճափոն պատժական միջոցներու պիտի դիմէ:

Չինական կառավարութիւնը լսելայն արգիլեց ճափոնական ապրանքներու դէմ սարքուած պօյքօթը, յանձնարարելով դժուարութիւն չյարուցանել օտար երկիրներու դէմ:

Կովկասի դիկտատորն ալ վտարուեցաւ

Գրած էինք թէ իբրեւ գեղծարար ձերբակալուած է Ենուկիձէ, Կովկասի բուն վարիչը, որ անդամ էր նաեւ Կեդր. Կոմիտէին: Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս առթիւ.—

Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն միջոցներ ձեռք առած է, վարչական կազմը բարելաւելու համար եւ վտարած է Ենուկիձէն թէ Կ. Կոմիտէէն եւ իր կուսակցութենէն:

Ենուկիձէն կ՚ամբաստանուէր թէ իբրեւ պատասխանատու գործիչ՝ գեղծումներ կատարած է եւ խտրութիւն չէ դրած թշնամի, գեղծարար եւ բարեկամ տարրերու միջեւ: «Կուսակցութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ իր շարքերուն մէջ գտնուին անբաղձալի տարրեր, ինչ դիրքի մէջ ալ գտնուին: Ենիկուցէի շնորհիւ շարքերու մէջ մտած են վարչաձեւին թշնամի տարրեր»:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Ցալտարիսի կառավարութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահած ըլլալով խորհրդարանին մէջ, պիտի կրնայ գործադրել իր որոշումները: Հանրապետական կուսակցութեան վարիչները կը յայտարարեն թէ յունիս 9ի ընտրութիւնը այլեւս անօգուտ կը դարձնէ հանրաքուէ մը՝ միապետութեան վերահաստատման մասին: Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ ընտրողներու 40 առ հարիւրը չէն մասնակցած: Միւս կողմէ Զօր. Մէթաքսաս կը յայտնէ թէ ընտրողներու 30 առ հարիւրը արտայայտուած են ի նպաստ միապետութեան վերահաստատման: Այս լուրը ստուգման կը կարօտի:

Երեւփոխանական թեկնածու մը, Ցեքիլթարաս, անձնապաշտ եղաւ, ձախողած ըլլալով ընտրութեանց մէջ:

Չեխ արտաքին նախարարը Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը եւ Լիթվինով իրենց տեսակցութեանց ատեն մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին միջազգային կացութիւնը, խաղաղութեան տեսակէտով: Երկու պետութեանց ներկայացուցիչները հաստատեցին թէ խաղաղութեան պահպանման մասին տիրող մտահոգութիւնը ոչ միայն չէ մեղմացած, այլ եւ սաստկացած է վերջերս: Հետեւաբար, բացառիկ անհրաժեշտութիւն մը դարձած է արդիւնաւորապէս գլուխ հանել ապահովութեան հաւաքական եւ տեղերական կազմակերպումը: Ընդունելով որ վերջերս Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ կնքուած փոխադարձ օգնութեան դաշինքները մասնակի գործադրութիւնն են այդ միջոցներուն, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները որոշեցին շարունակել իրենց ջանքերը, հարթելու համար բոլոր դժուարութիւնները:

Թուրք զօրավար մը հրամանատար Հապէշներու

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ Թուրք նախկին զօրավար Վահիփ պէյ, որ ստիպուած էր հեռանալ քեմալական իշխանութեան հաստատման հետեւանքով եւ որ այժմ Եգիպտոս կը բնակի, Ատտիս – Ապէպա գացած է, ի հարկին ստանձնելու համար հապէշական բանակին վերին հրամանատարութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՒԵԼԻ ԵՒ ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Մեր երիտասարդական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները յաճախ կը գանգատին թէ ազգային երեւելիները կը խուսափին հայկական հանդէսներէ:

Երէկ նոյն տրտունջը կը յայտնէր, Մարսէյլէն, նամակագիր մը, մարզական մրցումի մը նկարագրութեան առթիւ.

— «Մինչ հելլենական հիւպատոսը կը նախագահէր նախորդ մրցումին, եւ իտալական հիւպատոսի ներկայացուցիչը՝ այս մրցումին, հայ երեւելիներէն մէկ հատիկ նմոյշ չտեսանք, հակառակ կրկնակի հրաւէրներուն: Միշտ համեստ դասակարգն է որ կը քաջալերէ հայ մարզիկները»:

Պատկերը տարբեր չէ ուրիշ վայրերու մէջ:

Մէկ ամիս առաջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները սիրուն հանդէս մը սարքեր էին «Փըթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ, եւ երեւելիներ չկային:

Քանի՞ երեւելի կրցած էք համրել Զ.Ո.Մ.ի, Ֆր. Կ. Խաչի, «Սիփան»ի կամ ուրիշ ժողովրդական հանդէսներու մէջ:

Նոյնիսկ ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ երեւելիները խոհեմութիւն կը սեպեն շատ չերեւալ, իսկ եթէ նախաձեռնութիւնը առաջարկես, միշտ ալ պատրուակ մը կը գտնեն խուսափելու:

Երեւելիներուն երեւելիներն անգամ, փիլոնաւոր եւ վեղարաւոր, որոնք ժամացոյց կը բռնեն, մեռելոցներու առթիւ, գերեզման օրհնելու համար, իրենց հետքերը կը կորսնցնեն, երբ կարգը կուգայ այս Մեծ Մեռելոցին:

Արդ, ես կը զարմանամ որ մեր երիտասարդները կ'ազդուին այս երեւոյթէն եւ գանգատագիր կը գրեն:

Ինչո՞ւ զբաղիլ դասակարգով մը, որ շատոնց խաչ քաշած է իր վրայ, եւ որ մէկ ձեռք «պըլօթ»ը չի փոխեր հայ արիներու այնքան կազդուրիչ եւ գեղեցիկ խաղերուն հետ:

Ինչո՞ւ բանի տեղ դնել մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք յարգել չեն գիտեր:

Հելլենական հիւպատոսը, իտալականը, գերմանականը, ա՛յս, ա՛յն, անշո՛ւշտ կը պատուեն իրենց հպատակներուն կողմէ սարքուած որ եւ է հանդէս, ներկայ կ'ըլլան նոյնիսկ փութպոլի մրցումներուն:

Բայց, ի՞նչպէս կարելի է զանոնք բաղդատել մեր ազգային ջոջերուն հետ:

Օտարին ամէնէն ամբարտաւան ներկայացուցիչը ինքզինքը բարձրացած կը զգայ, խառնուելով ժողովուրդին, հետեւելով անոր քայլերուն եւ ձեռնարկներուն:

Իսկ մեր երեւելիները կը կարծեն թէ ո՛րքան հեռու մնան ժողովուրդէն, այնքան կը բարձրանան:

Երբ այս է իրողութիւնը, եւ տարիներէ ի վեր կը փորձուի, միամտութիւն չէ՞ աւելորդ պատիւ մը ընծայել անոնց, հրաւիրել, աղաչել որ ներկայ ըլլան, իբրեւ շուք:

Թող չգան, թող երթան ո՛ւր որ կ'ուզեն, ինչո՞ւ կը կոտրի ձեր սիրտը, արի տղաք, քանի որ բուն ժողովուրդը ձեզի հետ է:

Անոնք իրենց կապերը կտրած են կամ կ'ուզեն կտրել: Մեզ չէ՞ եռանդ սպառել, նորէն կարկտելու համար:

Ի՞նչ կ'արժէ «երեւելիք»ը այն աներեւոյթ այլ հրաշագործ ուժին քով, որ կը կոչուի աշխատաւոր բազմութիւն:

ՎԱՀԷ

Կը շարունակուի հայ բանուորներու արձակումը

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՌԺԱՆ, 10 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ուրիշ վայրերու մէջ, այստեղ ալ սկսան արձակել օտար բանուորները: Շաբաթ օր արձակուեցան ութ հոգի, որոնց ամէն մէկը 4 — 5 հոգինոց ընտանիքի մը հոգն ունի: Ասոնք տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատին նոյն տաժանելի գործին մէջ. բայց գործարանատէրը նկատի չառաւ հինը կամ նորը եւ բոլորն ալ նամբեց, ըսելով.— Ես չեմ որ կը հանեմ ձեզ, այլ կառավարութեան հրամանը կը ստիպէ այսպէս վարուիլ, համաձայն 10 առ հարիւրի օրէնքին:

Գործի վրայ պահուեցան միայն երեք երիտասարդ բանուորներ: Գաղութին վիճակը շատ տխուր է: Ամէն մէկը անկիւն մը քաշուած կը մտածէ գալիք օրերու վրայ: Անցեալ օր դիմեցին քաղաքապետին, նպաստ խնդրելու համար, քաղաքապետը որոշ պատասխան չէ տուած: Եթէ երկար տեւէ այս վիճակը, ի՞նչպէս պիտի տոկան մեր բանուորները:

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ հայ բանուորուհիներն ալ պիտի արձակուին քանի մը օրէն:

Սասունի մէջ ընդհարում

Թուրքերէն Հապէր թերթը կը գրէ (7 յունիս).—

Քանի մը օր առաջ, Մուշի կուսակալութեան ենթակայ Սասուն գաւառակին մէջ դաղանային ոճիր մը գործուած է: Նահատակուած են Սասունի գայմագամի փոխանորդ Րըզվան եւ երկու ոստիկան զինուորներ, միւփթին ալ ծանրապէս վիրաւորուած է:

Գայմագամի փոխանորդը իմացած ըլլալով որ Սասունի լեռներուն վրայ բնակողներէն կարելի չըլլար տուրք գանձել, կ'որոշէ խրատել զանոնք, ու միասին առնելով միւփթին, երկու հարկահաւաք ու երկու ոստիկան զինուորներ, այդ շրջանակը կ'երթայ: Այս մարդիկը սակայն, որոնց հոգիին մէջ մարդկային որեւէ զգացում չկար, հազիւ գայմագամի օգնականը խրատ տալու սկսած, իրենց արդէն ծանօթ անձերուն դառնալով կ'ըսեն.

— Ինչո՞ւ եկաք այստեղ, օն, անմիջապէս քաշուեցէք ու գացէք որ ձեր գլխուն փորձանք չգայ:

Ու յանկարծ յարձակելով գայմագամի փոխանորդին վրայ, ութը տեղէ դաշունահարելով կը նահատակեն զայն: Միւփթին ալ, որ խրատ տալու սկսած էր, ծանրապէս վիրաւորուած է: Ներկայ երկու ոստիկան զինուորները խոյոյն միջամտելու փորձ կ'ընեն, բայց աւազակները զանոնք ալ կը բռնեն եւ խոյոյն կը սպաննեն, մէկուն մարմինը բզիկ բզիկ ընելով:

Կառավարութիւնը խիստ հետապնդումի սկսած է:

Ընկերվարականներու 32րդ Համագումարը

Ընկերվարականներու 32րդ համագումարին մէջ (Միւլհուզ), բուռն ճառեր խօսուեցան օրուան հարցերու, մասնաւորապէս իշխանութեան մասնակցելու խնդրի մասին: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ Ֆրոսարի խնդիրը:

Պ. Վէնսէն Օրիօլ, խորհրդարանական խմբակցութեան քարտուղարը, յայտարարեց,— «Ամէն բան ըրինք որպէսզի Ֆրոսար չմտնէ կառավարութեան մէջ: Մենք պայքարեցանք, վար դնելու համար ընկեր մը որ կռուած էր մեր կողքին: Բացատրեցինք թէ մտնելով աշխատանքի նախարարութեան մէջ, պիտի չկրնայ գլուխ հանել իր մտադրութիւններէն որ եւ է մէկը: Պատասխանեց թէ եթէ փորձեն կրճել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, պիտի հրաժարի: Դիտել տուինք թէ բանտարկեալ մը պիտի դառնայ, յիշեցուցինք իր անցեալը, իր գրածները: Ասոր վրայ փղձկեցաւ: Մէկ ժամ յետոյ Ֆրոսար իր հրաժարականը կը յանձնէր ինծի: Ան որոշումը շատոնց տուած էր»:

Իշխանութեան մասնակցելու հարցին առթիւ, Զիրոմսքի, որ ծայրագոյն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

9.- Վինչէսթըր, Գոլտ, Րէմինկթըն

Եթէ շնորհիւ Տիփոն ու Նըմուրի կը զարգանայ ամերիկեան վառօդի ճարտարարուեստը, անոր զուգահեռաբար կը զարգանայ նաեւ զինագործութիւնը: Քաղաքացիական կռիւները մանաւանդ, մասնաւոր թափ մը կուտան անոր:

Զանազան զինավաճառներու գլխաւորները վերեւ յիշուածներն են: Բոլորս ալ քիչ թէ շատ լսած ենք անոնց անունները, ահա քանի մը մանրամասնութիւններ եւս իրենց մասին:

Սամուէլ Գոլթը իր մանկութենէն սկսեալ կը հետաքրքրուի զէնքով: Աւելի յետոյ կը կատարելագործէ գնդաւոր վեցհարուածեանը, որուն արտօնագիրը կ'առնէ 1835ին, եւ անմիջապէս կը կազմէ ընկերութիւն մը 250.000 տոլար դրամագլուխով:

Ապսպրանք ստանալու համար կը ներկայանայ պատերազմական նախարարութեան: Կ'որոշուի զէնքը փորձել սպաներու ներկայութեան: Ինչպէս միւս երկիրներու զինուորականները, ամերիկացի պահպանողական սպաները եւս խորթ աչքով կը նային նորութեան վրայ, եւ տեղեկագրին մէջ կը յայտնեն, «որ զէնքը ոչ մէկ յարմարութիւն կը ներկայացնէ»:

Գոլթ գլուխը կը զարնէ աստին - անդին, բայց մեծ ապսպրանք մը չի գտներ, եւ եօթը տարի վերջ (1842ին) ընկերութիւնը կը սնանկանայ: Սակայն այս ժամանակաշրջանին շինուած զէնքերը ահագին ծառայութիւն կը մատուցանեն՝ կարմրամորթերու եւ Մեքսիկացիներու դէմ կռուող Ամերիկացիներուն: Գնդապետ Վալքէր եւ ուրիշներ,— որ ընդհանրապէս գործ կ'ունենային բիրկներուն հետ — կը տեսնեն որ թանկագին զէնք մըն է, գոլթ վեցհարուածեանը, մանաւանդ ձիաւորներուն համար: Մեքսիկայի հետ կռուի ընթացքին գործածուած սկաուտներ մեծապէս օգտակար կ'ըլլան բանակին, եւ Զախարի Թէյլըր տեղեկագիր մը կը ղրկէ պատերազմական նախարարին, խնդրելով որ կարելի եղածին չափ շուտ եւ մեծ ապսպրանք մը տրուի Գոլթին: Միջանկեալ ըսեմ, ժամանակ մը մէկ գոլթը կը ծախուի երկու հարիւր տոլարի, իր բուն գինէն տասն անգամ սուղ: Նախարարը անմիջապէս 1000 գոլթ վեցհարուածեան ապսպրանք մը կուտայ, հատը 24 տոլարէն, եւ անոնց գործատէրը դարձեալ կը վերաբանայ իր գործարանը այլ եւս չփակելու համար: Յաջողութիւնը այնքան կատարեալ կ'ըլլայ որ զէնքերը գրեթէ կը խլուին, եւ հատ մը ունենալու համար գործարանին աշխատաւորները կը ստիպուին տարիներով սպասել:

×

1816ին Է. Րէմինկթըն ամերիկացի երիտասարդը կ'աղաչէ իր հօրը որ զէնք մը առնէ իրեն: Դրացի տարեկից տղոցը նման՝ ինք եւս կը փափաքի որսորդութեան երթալ: Հայրը կը մերժէ: Առանց յուսահատելու, Րէմինկթըն կը սկսի իր միջոցներով շինել իր զէնքը: Պէտք եղածը կ'առնէ, կը տաշէ, կը ծակէ, կը զամէ, ամէնէն վերջն ալ փողը կը տանի մօտակայ քաղաքը եւ գիծեր քաշել կուտայ մէջը: Առաջին փորձին իսկ կը տեսնէ որ հրաշալի զէնք մը ունի: Բարեկամները եւս կը փորձեն նոր զէնքը եւ կը ստիպուին ընդունիլ անոր առաւելութիւնները: Հատ մը ասոր, հատ մը անոր շինելով, տղան պզտիկ աշխատանոց մը կը բանայ եւ տասնեակ մը տարիներ վերջ կ'ըլլայ Միացեալ Նահանգներու մեծագոյն զինագործներէն մին: Մեքսիկայի եւ քաղաքացիական կռիւներու ժամանակ, կառավարական ապսպրանքներուն հասնելու համար գործարանները կ'աշխատին օրական քսանըչորս ժամ անընդհատ: Հարստացած Րէմինկթըն դարձեալ քսանըչորս կառք կ'ըլլայ, անձամբ հսկելու համար արտադրութեան վրայ: Այս չարաչար աշխատանքը իր մահուան պատճառ կ'ըլլայ, բայց ընկերութիւնը կը շարունակէ անոր գործը:

Խաղաղութիւնը ծանր կացութեան մը մէջ կը ձգէ ընկերութիւնը: Մեծաքանակ պահեստ մը կայ զէնքի եւ տեղական շուկան կշտացած է: Փրկութեան միջոցը արտաքին հրապարակն է եւ Րէմինկթընի եղբայրներէն մին կը մեկնի արտասահման ապսպրանքներ գտնելու համար: Իրենց բախտէն զէնքին համբաւը տարածուած է բոլոր երկիրներուն մէջ: Ողջ ըլլայ կաշառքը: Ահագին ապսպրանքներ կը տրուին շատ մը պետութիւններու կողմէ: Սպանիա՝ 85.000, Շուէտ՝ 30.000, Եգիպտոս՝ 50.000, Ֆրանսա՝ 145.000, Քուպա՝ 90.000, Մեքսիկա՝ 50.000 եւ ուրիշներ:

Երբեմն անախորժ դէպքեր ալ կը պատահին: Այսպէս Թուրք կառավարութիւնը բանակցութեան կը սկսի Րէմինկթըն ընկերութեան հետ 400.000 զէնք առնելու համար: Ընկերութեան գործակալները ուրախութեամբ ընդառաջ կը վազեն, բայց Թուրքիոյ ներկայացուցիչները մեծադումար «պախշիշ» մը կը պահանջեն, եւ ընկերութիւնը կը ստիպուի մերժել:

Աւելի յետոյ, երբ շատ մը երկիրներ կը շինեն իրենց սեփական զինարանները, Րէմինկթընի գործերը կը թուլնան: Նոր դժուարութիւն: Պէտք էր կա՛մ արտադրութիւնը նուազեցնել եւ կամ փոխել արտադրուած ապրանքներուն տեսակը: Րէմինկթըն կ'որոշէ երկրորդը, ու գործարանները կը սկսին շինել նաեւ կարի եւ գրի մեքենաներ, ու զանազան առարկաներ:

Այլ եւս միջազգային շուկային մէջ աշխատող Րէմինկթընի համար՝ դրամ վաստկելու ամէն միջոց լաւ է: Վճարողը կը ստանայ զէնքը:

1880ին Լանկ - Սոնի պատերազմին, Ֆրանսացիները նշանաւոր ծեծ մը կ'ուտեն Րէմինկթընով զինուած Չինացիներէն: 1879ին ռուսեւթրքական պատերազմին, երկու կողմերու հայթայթիչը մեր բարի ծաղիկն է: Իր ժամանակի ամենամեծ ապսպրանքը կուտան Թուրքերը,— 210 միլիոն փամփուշտ:

Երբ Քուպա կղզին կ'ապստամբի Սպանացիներուն դէմ, զէնքը եւ ռազմամթերքը կը հայթայթէ ամերիկացի գործարանատէրը: Սպանացիները եւս կը դիմեն իրեն, բայց Րէմինկթըն կը ստիպուի մերժել, ռուսական մեծ ապսպրանքով մը բռնուած ըլլալուն: Ճարահատ Սպանացիները կը դիմեն Ռուսերուն՝ կարգադրութիւն մը ընելու համար: Հարցը կը լուծուի այսպէս: Զօրավար Կոլովը կը մերժէ ընդունիլ փամփուշտի մեծ ապսպրանք մը, իբր թէ պակասաւոր շինուած ըլլալուն, բայց իրականութեան մէջ Սպանացիներուն գոհացում տալու համար:

Ֆրանս - գերմանական պատերազմը մասնաւորաբար իւղ կը քսէ այս զինագործի հացին:

Ֆրանսական կառավարութիւնը մեծ թիւով զէնքի եւ ռազմամթերքի պէտք ունենալուն, Ամերիկայի գործակալ կը նշանակէ Րէմինկթըն, 2.5էն 5% միջնորդչէքով: Վերջինս անմիջապէս կը սկսի գործի: Ճիշդ այդ օրերուն ամերիկեան խորհրդարանը կ'որոշէ ծախել քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին վնասուած զէնքերը: Ֆրանսայի գործակալը իր մարդոցմէ մէկուն միջոցաւ սակարկութեան կը մտնէ կառավարութեան հետ, եւ կը յայտնէ որ պատրաստ է գնելու 37.000 սփրինկֆիլտս զէնքերը՝ պզտիկ նորոգութենէ մը վերջ, պայմանաւ որ պատրաստ երեք միլիոն փամփուշտէն զատ պետական զինարանները շինեն 15 միլիոն եւս: Գոհացում կը տրուի իրեն, հակառակ միջազգային այն օրէնքին որ կառավարութեան մը կ'արգիլէր կռուող կողմերէն մէկուն ռազմանիւթ ծախել:

Այս յաջողութենէն քաջալերուած՝ Րէմինկթըն կը դիմէ ծովային նախարարութեան, եւ կ'առաջարկէ որ իրեն տրուին ծովային ուժերու ունեցած հին խոշոր կալիբրի թնդանօթները, որոնց տեղ ինքը կը խոստանայ նորեր տալ վեց ամսուան մէջ: Դարձեալ կը յաջողի եւ միւս ապրանքներուն նման ասոնք եւս ճամբայ կ'ելլեն դէպի Ֆրանսա:

Ուրիշ անգամ մը, իր ներկայացուցիչներէն մին կը դիմէ պատերազմական նախարարութեան, յայտնելու համար թէ պետական զինարաններէն մէկուն մէջ շինուելու վրայ եղող տասը հազար հրացանները «պակասաւոր» են: Անմիջապէս քննիչ մը կը ղրկուի որ կաշառուած Րէմինկթընի կողմէ, իր տեղեկագրին մէջ կը «հաստատէ» ըսուածները: Զէնքերը ծախու կը հանուին եւ նոյն ճամբով կ'անցնին Ֆրանսա:

Ֆրանս-գերմանական պատերազմին ժամանակն ենք: Փարիզը խեղդուած է գերման բանակներու երկաթէ օղակին մէջ: Սուր տագնապ կայ զէնքի եւ ռազմամթերքի, մասնաւորաբար երկրի ազատ մնացած մասերուն մէջ դիմադրութիւն կազմակերպելու համար: Պաշարուածներուն մէջն է նաեւ Պ. Ռէյնոլտս, Րէմինկթընի ներկայացուցիչը, որուն մեծ ապսպրանք մը տրուած է, սակայն պաշարման շղթան ճեղքելու ոչ մէկ միջոց կայ: Ամէնէն վերջ, Կամպէթթայի նման՝ օդապարիկի մը մէջ կը դնեն Ամերիկացին եւ դուրս կը հանեն ողջ առողջ: Ապսպրանքը ամենակարճ ժամանակէն կը հասնի ընկերութեան ձեռքը:

Ինչպէս կը տեսնենք, իր արհեստակիցներուն նման, Րէմինկթընի համար եւս դրամ վաստկելու ամէն միջոց լաւ է, մանաւանդ երբ կառավարութիւնը շահագործելու վրայ է հարցը: Զգենք որ ինքը բացառութիւն չի կազմեր: Օրինակի համար ուրիշ զեղծարար մը յիշենք:

«Պէթլէհէմ Սթիլ» եւ «Քարնէկի» ընկերութիւնները ամերիկեան նաւատորմին համար դիմացկուն պողպատ կը շինեն՝ հսկողութեան տակ պետական քննիչներու, որոնք երբեմն կտորներ կը զատեն փորձելու համար: Արդ, այդ կտորները գիշերանց գաղտագողի որոշ գործողութիւններու կ'ենթարկուին, փորձի առնելու դիմանալու համար:

Զեղծարարութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ, եւ պետական յանձնախումբը երեք հարիւր հազար տոլար տուգանք կ'որոշէ ընկերութեան, որուն վարիչները զանազան միջոցներով կը յաջողին կէսը զեղչել տալ:

Ի հարկէ մեծ մամուլին մէջ ոչ մէկ բառ այս մասին:

Միացեալ Նահանգները կրնան պարծենալ, որ աշխարհի ամենամեծ [illegible] զէնք ծախողը իրենց երկիրն մէջ կը գտնուի,— Նիւ Եորքի «Պանէրման եւ Որդի» տունը: Ամէնէն նախնական զէնքերու թանգարան մը ունին, սակայն իրենց ապրանքի ցուցակին մէջ կը յայտնեն, թէ հարիւր հազարնոց բանակ մը ոտքէն մինչեւ գլուխը կրնան զինել անմիջապէս, եւ առեւտրական պարզ շոգենաւ մը զրահաւորի փոխել մէկ շաբթուան մէջ:

Հպանցիկ ակնարկ մը Ճափոնի վրայ եւ կ'անցնինք համաշխարհային պատերազմը խմորող դէպքերուն:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾԽԱԽՈՏԸ

Բժշկական Միութեան երրորդ դասախօսութիւնը ունեցաւ երեք նիւթ. Սուրճը (Տոքթ. Տէր Անդրէասեան), Տնական մաքրութիւն (Կ. Բասմաճեան), եւ Ծխախոտը (Տոքթ. Այվազեան – Նարգունի, «ՀԱՅ – ԲՈՅԺ»ի խմբագիր):

Պիտի ծանրանանք այս վերջին նիւթին վրայ:

Տոքթ. Այվազեանի կարծիքով ծխախոտը բոլորովին վնասակար է: Փարզապէս թոյն մըն է ան: Ծխողները կ'ունենան խիբիդ, հիւծախտ, սրտի հիւանդութիւն, ստամոքսի եւ աղիքներու խանգարում, յիշողութեան պակաս եւ տասնեակ երեւելի եւ աներեւոյթ ախտեր:

Մեր սիրելի գրագէտ – բժիշկը խորունկ ուսումնասիրութիւնով մը պատմեց մեզ ծխախոտին ծագումը, վնասակար զարգացումը եւ ծխելու տեսակները:

Պէտք է սակայն ըսել որ շատ միակողմանի եւ անողորմ գտնուեցաւ այնքան բանաստեղծական այս բոյսին հանդէպ:

«Ծխախոտը թոյն է»:

Բայց բոլոր գեղեցիկ, բոլոր բանաստեղծական իրերուն եւ արարածներուն խորքը թոյն կայ: Գինին թունաւոր է, հաշիշը թունաւոր, կինը թունաւոր: Պէտք է պայքարիլ այդ թոյներուն դէմ ոչ թէ զանոնք չգործածելով այլ ընդհակառակն սիրելով, ծխելով եւ խմելով: Այսպէսով մենք վարժութիւն ձեռք կը բերենք: Չթունաւորուելու միակ պայմանը զգուշութիւնը չէ այլ թոյնին վարժուիլն է:

Ասկից զատ այն հայրերը որոնք թոյնի վարժութիւն ունին՝ իրենց զաւակներն ալ ժառանգականօրէն ընդունակ կ'ըլլան թոյնին չազդուելու:

Մենք ծխողներս, մուխ փչելով կը բողոքենք Տոքթ. Այվազեանի դէմ որ իր կողմնակալ դասախօսութիւնով, չթուեց ծխախոտին առասպելական օգուտները, թէ՛ մարմնոյն, թէ՛ հոգւոյն, եւ թէ միտքին վրայ:

Այդ պարտականութիւնը սիրով եւ պարտուով մենք յանձն կ'առնենք:

Սկսինք մարմնական օգուտներէն: Ծխախոտը կը սպաննէ բերնին որդիրը, կը պնդացնէ լինդերը, ծոյլ աղիքներուն կը պարգեւէ շարժում, հոտառութիւնը կը փրկէ գէշ բուրումներէ, կը հականեխէ եւ իբրեւ միքրոպասպան կը փրկէ մեզ շատ մը հիւանդութիւններէ:

Հոգիին վրայ կ'ազդէ տալով, ընծայելով լաւ տրամադրութիւն: Լաւատեսութիւն, արագաշարժութիւն, բարեկամեցողութիւն եւ ներքին ժպիտներ կը ծաղկեցնէ ներաշխարհին մէջ:

Հապա միտքին ի՜նչեր, ի՜նչեր չի նուիրեր այդ հրաշալի տունկը: Ծխախոտը հանճարին տերեւն է, անմահութեան ծաղիկն է: Երեւակայութեան հորիզոնները կ'ընդարձակէ, յղացումները կը թեթեւցնէ, ներշնչման դրախտներ կը կառուցանէ, սրամտութեան հրախաղեր կը բռնկեցնէ, ստեղծագործութեան մեկենասն է:

Գրական ու գեղարուեստական շատ մը գլուխ – գործոցներ գոյութիւն պիտի չունենային առանց ծխախոտին:

Այս բարեգործ խոտը առաքելական առաքինութիւններ ալ ունի: Կը հաշտեցնէ երկու հակառակորդներ, կը զսպէ չարիքը, կը փրկէ մարդիկը գէշ պահերէ: Երբեմն մէկ սիկարէթ մատուցանելով ձեր դիմացինին՝ կրնաք նուաճումներ կատարել:

Մէկը կ'ընդդիմախօսէ ձեր համոզումներուն դէմ: Անմիջապէս սիկարէթ մը առաջարկեցէք անոր:

Պարտապահանջ մը ներկայացած է. — սիկարէթ: Ուրիշ մը եկած է ձեզի դէմ արդար բողոք մը ընելու.— սիկարէթ:

Փրոֆ. Րիխարդ Շրայխէր քանիցս խրատուած ունի երբ կ'ըսէ.
— «Անձնասպաններու թիւը տասնապատիկ աւելի պիտի ըլլար եթէ գոյութիւն չունենար ծխախոտ»:

Պէտք է հաւատալ այս ճշմարտութեան: «Թոյն»երը զուր տեղը չէ որ ստեղծուած են:

Կը յիշեմ նաեւ Աւետիք Իսահակեանի հետեւեալ պատկերալից խօսքը.
— Ամէն մի էջ գրելուց յետոյ կարդում եմ գրածս: Եթէ վատ դուրս է եկել, սրտնեղութիւնից ծխում եմ, եթէ լաւ դուրս եկել, գոհունակութիւնից ծխում եմ: Մի խօսքով իւրաքանչիւր էջի համար մի ծխախոտ եմ վառում:

Եւ Իսահակեանի նման կը ծխեն բոլոր փիլիսոփաները, գրագէտները եւ արուեստագէտները:

Շարլ Ռիշէ, ծխող մը ինք ալ, կը յանձնարարէ չծխել: Կ'ըսէ եղեր.
— Ըրածիս մի՛ նայիք, այլ ըսածիս նայեցէք: Իմ ըսածս գիտական արժէք ունի:

Մենք սակայն կը փնտռենք ոչ թէ «գիտական» այլ իրական արժէք: «Մի՛ ծխէք» ըսող մը ծխելու չէ: Երբ կը ծխէ, ուրեմն մուխի կը վերածէ իր վարդապետութիւնը:

Տոքթ. Այվազեան չի ծխեր: Կը խոնարհինք իր առջեւ ... սիկարէթը բերանիս:

Այս առթիւ ժողովրդական մանրապատում մը.

Միջնորդ կին մը կ'երթայ Մարկոսի մը համար աղջկան մը ձեռքը խնդրել անոր ծնողքէն:

Միջնորդ պառաւը կը գովէ Մարկոսին բարեմասնութիւնները ըսելով.
— Զգօնուած տղայ է մեր Մարկոսը: Ո՛չ կը խաղայ, ոչ կը խմէ, ո՛չ ալ կը ծխէ:
Աղջկան մայրը կ'ըսէ.
— Զըսես որ աւանակին մէկն է:

Գինին եւ ծխախոտը առնականութեան սալքաճաքն են:

Անշուշտ չափազանցութիւնը հեռու է գովելի ըլլալէ:

Բժիշկներն ալ սակայն միւս ծայրայեղութեան կ'երթան ու կ'երգեն իրենց միօրինակ յորդորակը.
— Մի՛ ծխէք, մի՛ խմէք, մի՛ սիրէք...

Ի՞նչ ընենք ուրեմն: Դիա՞կ անուանենք:

Մենք ծխելով, խմելով եւ սիրելով կ'ուզենք ապրիլ: Մենք ծխելով, խմելով եւ սիրելով կ'ուզենք մեռնիլ:

Տոքթ. Այվազեան բաւէ.
— Ծխախոտը ըմպելի չէ, ուտելիք չէ: Ուրեմն ի՞նչու կը գործածէք: Ի՞նչ է ան...

Անիկա ըմպելիէն եւ ուտելիքէն վեր բան մըն է: Անիկա կտոր մը երկինք է: Հրեշտակաց բնակավայր: Անոր փափուկ եւ պսակաձեւ ծուխերուն մէջ մենք կը սրբանանք եւ կը մօտենանք արարչութեան:

Մե՞ղք որ Տոքթ. Այվազեան տեղ չունի այդ երկինքին ... արքայութեան մէջ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ
ԱՆՑՆՈՂ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Համագործակցական շարժումը 1934ին, առաւելապէս աննպաստ պարագաներով կը յատկորոշուի:

Առեւտրականներու յարատեւ պայքարը՝ ընդդէմ համագործակցականներուն, անընդհատ տագնապը եւ անգործութիւնը իրենց վատթար ազդեցութիւններն են ի գործ դրած շատ մը երկիրներու համագործակցական կազմակերպութեանց վրայ:

Նախ քննենք պետական միջամտութիւնները ինքնավարութեան մէջ: Նախկին երկիրներուն վրայ,— ինչպէս Իտալիան եւ Ռուսիան — աւելցած են նորեր,— Գերմանիա, Աւստրիա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա: Պատերազմէն առաջ՝ կառավարութիւնները կը միջամտէին միայն երկրագործական համագործակցականներուն՝ գլխաւորաբար անոնց նիւթապէս օգնելու համար: Համագործակցականներու ինքնավարութեան միջամտումն չէին ըլլար: Քաղաքային համագործակցական շարժումը, այսինքն սպառողական համագործակցականները եւ ժողովրդային դրամատունները կը յենէին ինքնօգնութեան սկզբունքին վրայ, եւ երբեք չէին փնտռեր կառավարական օժանդակութիւնը:

Պատերազմէն վերջ, գրեթէ բոլորը փոխուեցան: Պատերազմի ընթացքին սկսաւ պետական ընկերվարութիւնն ու ծրագրային տնտեսութիւնը, այսինքն կառավարութեանց միջամտութիւնը բոլոր տնտեսական գործերուն, չխնայելով նաեւ համագործակցական կազմակերպութեանց: Նախ երեւան եկաւ բոլշեւիզմը իր պետական համայնավարական [illegible] եւ պետականացումը ոչ միայն մասնաւոր ճարտարարութեան եւ առեւտուրին, այլ եւ համագործակցական կազմակերպութեանց: Ռուսական համագործակցականները ինկան համայնավար կուսակցութեան ձեռքը եւ հին ծանօթ վարիչները բանի հեռացուեցան: Ճշմարիտ է, որ համագործակցական միութիւնները արտաքին առեւտուրի մենաշնորհն են ստացած, ու զայն կը բաժնեն պետութեան հետ, բայց համագործակցական ամբողջ կազմակեր-

---

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ինչո՞ւ համար էին այս բողոքները: Պարզ էին պատճառները: [illegible] Մուրատի զինուորները արթուն կը հսկէին մահմետական եւ քրտական բոլոր շարժումներուն վրայ եւ կը մանէին յաճախ այն կասկածելի տուները, ուր «թրքացած» հայ կիներ ու որբեր պահուած էին: Ի հարկէ, բռնութիւն պիտի գործադրուէր այն խուժաններուն վրայ, որոնք իրենց հարեմի զարդ դարձուցած էին մեր մայրերն ու քոյրերը, մեծ եղեռնի օրերուն:

Թշնամին բոլոր անցուդարձերուն կը հետեւէր սակայն, եւ պղտոր ու մութ տարրերու վրայ յենած կ'ուզէր խանգարել զինադադարը:

Եւ ահա, փետր. 2ին, Վէհիպ փաշան նամակներով ու հեռագիրներով բողոքներ կը տեղացնէր մահմետականներու վրայ գործադրուած «խժդժութեանց եւ հալածանքներու» մասին: Դաւը լարուած եւ պատրուակը գտնուած էր գործ դնելու համար հայաջինջ ծրագիրները:

1918 փետր. 6ին, Վէհիպ փաշան, այս անգամ հեռագրով, վերջնագիր կուտար կովկասեան հրամանատարութեան, յայտնելով միաժամանակ թէ «ինքը երկու կողմերուն պատուաւոր հաշտութեան մը երկրպագու մնալով հանդերձ, մահմետական բնակչութեան պաշտպանութեան համար ստիպուած է առաջ շարժիլ, մինչեւ ռուս զօրամասերու հանդիպումը»: Արդէն, նախ քան այս վերջնագիրը, 1918 յունուար 28էն ի վեր, սիստեմաթիկ յարձակումները սկսած էին եւ փաստօրէն յայտարարուած էր պատերազմը:

Այսպիսի չիլ ու խառն հաշիւներէ յետոյ կը սկսի հայ - թրքական ահաւոր պատերազմը:

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ՆԱՀԱՆՋ ...

1918 յունուար 30?

Անհաւասար զոտեմարտ ու ռազմաճակատի փլուզումն սկսաւ: Հայութեան համար մահու եւ կենաց պայքար էր:

Թրքական բանակը Վէհիպ փաշայի հրամանատարութեամբ, կազմ ու պատրաստ սկսաւ շարժիլ յառաջ: Այն վայրերը, որ պիտի ձգէինք Թուրքերուն, որքա՜ն տարիներ, չըսելու համար դարեր անհրաժեշտ պիտի ըլլայ անհնարին պայքարներու եւ արիւնահեղ մարտնչումներու գնով, թիզ առ թիզ կրկին վերագրաւելու համար ...

Թնդանօթներն սկսան գոռալ Երզնկայի ճակատին վրայ: Ամէնքի իրական ու տիրական յոյսը Մուրատն էր, անվեհեր ու հինաւուրց ռազմիկը: Ան էր որ բուռ մը մարտիկներու գլուխն անցած, կատարեալ պաղարիւնութեամբ ու մարզուած զօրականի մը հմտութեամբ կը վարէր ճակատամարտը: Գնդ. Մորէլ ու Համամ – Փաշայեան, թեւ ու թիկունք կը հանդիսանային անոր: Աւա՜ղ, շատ սահմանափակ զօրամասեր ունէինք մենք: Հազիւ 1800 հոգի, հեծեալ թէ հետեւակ: Թրքական ուժերն էին՝ երկու գունդ, երկու հարիւրեակ հեծելազօր եւ երկու լեռնային թնդանօթ: Ասոնց կը միանային անխուսափելի կերպով քիւրտ ու թուրք խուժանը եւ զանազան աւազակախմբեր: Երեք – չորս օր անդադար արիւնոտ կռիւներ տեղի կ'ունենան Զարատքլի եւ Երզնկայի շրջակաները: Հայկական օգնական ուժեր չկային ու չկային ... Օգնութիւնը պատրանք էր դարձած: Մինակ էր մնացած հայ զինուորը, խրած ձիւներուն ու անդնդախոր ձորերուն մէջ:

Անճար ու անել կացութիւն:

1918 յունուար 31ին կ'որոշուի պարպել Երզնկան: Խորտակիչ նահանջը կը սկսի: Զարասնճագի, Զմշկածագի եւ այլ վայրերէ մազապուրծ գաղթականները, կարաւան կը կազմեն դէպի Երզրում ... Անողոք ճակատագիր ...

Նախ քան նահանջը, անխնայ կրակի կը տրուին մթերանոցները, կարեւոր հիմնարկութիւնները ու ռազմական պահեստները: Տեղի կ'ունենան մաքրագործումներ եւ ձերբակալութիւններ, անշուշտ ռազմագիտական նկատառումներով:

Երզնկայի կուսակալ Ալի Քէմալին, կ'ըսէ թէ «մինչեւ այսօր Հայերու թողած վէրքերը չեն բուժուած ...»: Եւ կը թուէ Ճիմինի, Քէլքիթի, Բիթարիճի եւ Երզնկայի «հայկական գազանութիւն»ները եւ կ'ուզէ ցոյց տալ Թուրքը իբրեւ «անմեղ զոհ ...»: Որքա՜ն հինցած են այդ մեթոտները ... Անցողակի ըսենք միայն, որ հայկական վրէժխնդրական գործողութիւնները մեր մէկ միլիոն զոհերուն քով, կարելի է սոսկ պատերազմական փաղաքշանք նկատել:

Ալի Քէմալին հէքեաթ մըն ալ հիւսեր է եւ երեւակայութեան թափ տալով գտեր է Պօղոս Նուպար փաշայի կարծեցեալ կոչը հայ զինուորին ուղղուած.— «Ամէնէն անգութ վրէժը ձեր բարեկամներէն առնելով միայն, կը յաղթանակէք» ... Եւ կը շարունակէ իր պատմութիւնը նահանջի նախօրեակին տեղի ունեցած ջարդերուն ակնարկելով.— «Երզնկայի ազատագրութեան նախօրեակին, Հայերը զօրանոցը եւ առաջնորդարանը Թուրքերով լեցուցին եւ այրեցին: Եփրատի կամուրջը քանդեցին: Ջարդուած Թուրքերու եւ Քիւրտերու թիւը 3-4 հազարի կը հասնի»: Եւ կարգ մը արտակումներ Մուրատի հասցէին,— «էրմէնի հայդութ», «կոմիթաճի», եւն.:

Արդեօք պէտք կա՞յ հերքելու Թուրք «պատմագրի» երեւակայական առասպելները: Ալի Քէմալները, նախ քան «հայկական գազանութեան» մասին խօսելը, լաւ կ'ընէին Երզնկայէն մինչեւ Կողերու կամուրջը, Սանսայի կիրճէն Եփրատի խորերը հազարաւոր հայ նահատակներու անէծքի բոցեղէն մրմունջները լսէին, առնուազն գայլը գառ ներկայացնելու քաջութիւնն ունենալու համար ...

Զգենք քէմալական կուսակալը իր խօսերուն հետ եւ մենք շարունակենք մեր նահանջի պատմութիւնը:

Յունուար 31ին Երզնկայի զօրամասերը կը սկսին նահանջել եւ հարկադրուած անցնիլ Սանսայի նեղ կիրճէն: Թնդանօթներն ու գնդացիրները կ'անձրեւեն թրքական դիրքերուն վրայ: Քաջերը ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց կուտան: Ցուրտի եւ սառնամանիքի մէջ, զինուոր ու գաղթական, ծեր ու մանուկ, հիւանդ ու վիրաւոր, սայլակներով, հետիոտն ու ձիաւոր փետր. 1ի գիշերը կը հասնին Զորս: Շատերը ցրտահար ու անճար ճամբան կը մընան:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(14)

պութիւնը դիւանակալացած է, կորսնցուցած իր ժողովրդականութիւնը, ու, ամէն բանէ առաջ, իր հոգին։ Սպառողական համագործակցականները բազմապատկուեցան, որովհետեւ պարտադրիչ դարձան. բայց, անոնք յաճախ անդամներու դժգոհութեան առիթ կուտան, ինչպէս կը վկայէ սովետական մամուլը եւ գրականութիւնը։ Անուանի գրագէտներ, ինչպէս՝ Սօշէնքօ եւ Ռոմանով՝ իրենց երգիծական պատմուածքներուն մէջ կը նկարագրեն շատ մը չարաչահութիւններ, խմբական տեղափոխումներ եւ աճպարեկումներ՝ տարբեր կարծիքի տէր անդամներու, գէշ ապրանքներ, անկարգութիւն եւ աղտոտութիւն՝ նախաձեռնութեանց մէջ։

Հակառակ բոլորին, Ռուսիա դպրոց ստեղծեց արեւմ. Եւրոպայի մէջ, սա տարբերութեամբ որ ձախ բոլշեւիզմին տեղ եկած է աջ բոլշեւիզմը, որ կը բնորոշուի՝ գլխաւորաբար պետութեան միջամտութեամբ կեանքի բոլոր կալուածներուն մէջ։ Ճիշդ է, որ օրինակ, իտալական ֆաշականութիւնը, հակառակ ռուսական բոլշեւիզմի հետեւողութեան՝ գոնէ համագործակցականի տեսակէտէն, աւելի մեղմօրէն գպած է։ Համագործակցականի բազմաթիւ նախկին հետեւորդներ դեռ եւս կ'աշխատին շարժման մէջ, եւ ինքնավարութիւնը վերստին կը հաստատուի։ Նոյնը՝ Աւստրիոյ մէջ, ուր համագործակցականները նախ հետապնդուեցան, բայց այժմ վերստացան ինքնավարութեան իրաւունքը։ Գերմանիոյ մէջ՝ գրեթէ բոլոր նախկին համագործակցական ղեկավարները դուրս հանուած են շարժումէն եւ փորձեր են եղած սպառողական համագործակցականները անհատականացնելու, բայց շատ չուտով վերահաստատուեցան անոնք, որովհետեւ առիկա չէր կրնար գոհացնել մասնաւոր առեւտրականները։ Ռումանիոյ մէջ կառավարութիւնը հեռացուց ծանօթ վաբէչ Տոքթ. փրոֆ. Կ. Մլադէնացը՝ ազգերու համագործակց. կեդրոնէն, լոկ անոր համար որ նախորդ կառավարութեանց էր նշանակուած։ Ռումէն խորհրդարանին մէջ վիճարանութեան առարկայ եղաւ համագործակցականներու հարցը եւ պարզուեցաւ որ կեդր. համագործակց. գանձը (որ կիսով չափ կառավարական հաստատութիւն մըն է), ի մէջ այլոց վճարած է նաեւ՝ իր դրամներէն՝ կառավարութեան ունեցած պարտքերը արտասահմանեան մասնաւոր տուներու։ Այդ դրամատան գլխաւոր պաշտօնները, որոնք շատ լաւ կը վճարուին, գրաւուած էին կուսակցութեան մարդոցմէ։

Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ ուրիշ շատ մը երկիրներու մէջ՝ այլ ձեւի ուշագրութեան արժանի պարագայ մը եղաւ առեւտրականներու պայքարը համագործակցականներու դէմ։ Զափազանց բնական է որ մասնաւոր առեւտուրը գոհ չըլլայ համագործակցականներու բարգաւաճումէն։ Բայց, շուէտական համագործակցական շարժման մէջ հաշտարար ոգի մը կը նկատուի։ Սթոքհոլմի համագործակցական համագումարին՝ Ալպին Եոհանսէն, որ աքանչելի ղեկավարն է նոյն երկրի համագործակցական շարժման, ըսաւ որ համագործակցական շարժումը իր փորձառութիւնը կը տրամադրէ արհեստաւորներու կազմակերպումին օգնելու համար։ Կարծիք մը, որ լաւ ընդունելութիւն գտաւ արհեստաւորներուն կողմէ։

Եոհանսէնի մէկ ուրիշ կարծիքը, սակայն, որ կը վերաբերէր գործակցութեան մը կարելիութիւններուն՝ ընդմէջ սպառողական համագործակցականներու եւ մասնաւոր առեւտրականներու, վերջիններուն կողմէ ընդունելութիւն չգտաւ։ Լաւ ընդունելութիւն չգտաւ նաեւ սկովտացի Նէլ Պիթնի առաջարկը, որով կ'ուզէր որ նոյն կեդրոնին արտադրութիւնները վաճառուին մասնաւոր առեւտուրի միջոցաւ։ Այս անգամ, սակայն, ընդդիմադիրները բուն իսկ համագործակիցներն էին որոնք հետեւեալ փաստարկութիւնը ըրին,— մասնաւոր նախաձեռնութեանց բանուորներն ու պաշտօնեաները աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ կ'աշխատին, եւ գործակցութեան մը պարագային կարելի պիտի չըլլայ քարոզել ընդդէմ այդ նախաձեռնութեանց։ Գ. Պիթնի այս քննադատները կը մոռնան, սակայն, որ շատ մը երկիրներու մէջ մասնաւոր առեւտուրին մեծ մասը կը գտնուի այն անձերուն ձեռքը, որոնք պաշտօնեաներ չեն պահեր, այլ անձամբ կ'աշխատին կամ կ'աշխատցնեն իրենց ընտանիքի անդամները։ Իտալիոյ մէջ կան շատ մը օրինակներ, այսպէս՝ մանր առեւտրականներ, որոնք նախապէս համագործակցականի յատուկ հաց կը ծախէին, յետոյ իրենց խանութները վերածած են սպառողական համագործակցականի ճիւղերուն։

Այժմ գանք տագնապին, որ այնքան երկար կը տեւէ։ Համագործակցական կազմակերպութիւնները բոլոր երկիրներու մէջ չեն նեղուիր տագնապէն։ Ասիկա ցոյց կուտայ անոնց հաստատուն վիճակը՝ ընդդէմ դրամատիրական տնտեսութեան։ Ոչ միայն Շուէտի մէջ, որ այժմ կանգնած է համագործակցական շարժման կառքը, այլ եւ՝ Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանիմարքայի, Անգլիոյ, Չեխիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ համագործակցականը կը պայքարի մէկ կամ միւս կալուածին մէջ։ Շուէտական սպառողական շարժումը մեծ ճարպիկութեամբ ու յաջողութեամբ կը փորձարկէ միջազգ. համագործակցական արտադրութիւնը։ Մասնաւորապէս անոր արտադրած ելեկտրական լամբերը շատ մը արտասահմանեան համագործակցական միութեանց կողմէ կը գնուին՝ իրենց լաւ որակին եւ ցած գինին պատճառաւ։ Մենք կը տեսնենք, հետեւաբար, որ համագործակցական կազմակերպութեանց համար տագնապը աւելի քիչ վտանգ կը ներկայացնէ, քան աջէն կամ ձախէն եկած միջամտութիւնը։ Մասնաւոր առեւտուրը եւս մեծ սպառնալիք մը չէ շարժման համար, երբ ան չի հովանաւորուիր կառավարութենէն։

Կարելի է ըսել որ՝ համագործակցական կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ խաղաղ եւ սահմանափակ ժողովրդապետութիւն մը, որ չի ցանկար բռնի ուժով վերցնել մասնաւոր առեւտուրն ու ճարտարարուեստը։ Համագործակցական հաստատութիւնները կառուցուած են վարէն, անոնք կը ներկայացնեն նաեւ ամենալաւ ծրագրային տնտեսութիւնը, որովհետեւ անոնց տուն չեն տար վերէն, այլ, ընդհակառակն, կառուցուած են բուն իսկ ժողովուրդէն։

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

«ԱՐԱԲԻՈՅ ԼՈՐԷՆՍԸ»

Գնդապետ Լորէնս, «Արաբիոյ անթագ թագաւորը», կամ պարզապէս «Արաբիոյ Լորէնս»ը, ինչպէս զինքը կը կոչէին Անգլիոյ մէջ, ինչպէս գրեց «Յառաջ», մեռաւ 6 օրուան անգիտակից ու զգայազիրկ վիճակէ մը յետոյ, Տորսէթի զինուորական հիւանդանոցին մէջ, ուր զինքը փոխադրած էին արկածի մը հետեւանքով գանկը ջախջախուած, դեռ 47 տարեկան։ Իր կեանքը փրկելու համար Անգլիոյ զանազան կողմերէն գիշերանց հիւանդանոց կը փութան նշանաւոր մասնագէտներ։ Ճօրճ թագաւորին անձնական բժիշկն ու թոքերու եւ գանկի մասնագէտներ։ Բայց ի զուր։ Առասպելական, արկածախնդիր եւ կազմակերպական տաղանդով օժտուած այս մարդը զոհ կ'երթայ 14 ամեայ մսավաճառի աշկերտի մը հեծելանիւին։

Անոր մասին մարաջախտ Ալէնպի հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի. «Ծօր մահով — Լորէնսի վերջին ծածկանունը — ես կորսնցուցի ազնիւ բարեկամ մը եւ արժէքաւոր ընկերակից մը։ 1917ի ամառը առաջին անգամ երբ անոր հանդիպեցայ, թրքական ճակատի արկածալից ասպատակութենէ մը դեռ նոր էր վերադարձած։ Այնկէց յետոյ մինչեւ Զինադադար՝ սերտօրէն իրարու կապուեցանք պատերազմական գործողութիւններուն մէջ, Պաղեստինի եւ Սուրիա։ Լորէնս իմ հրամաններուս ենթակայ էր, բայց ես զինքը իր գործունէութիւններուն մէջ ազատ ձգեցի։ Իր աշխատակցութիւնը կատարեալ հաւատարմութեամբ կատարեց։ Իր մասին չեմ կրնար ուրիշ բան ըսել՝ բայց եթէ գովել իր գործը որ անգնահատելի է։

Անիկա արաբական շարժումին գըլխաւոր առանցքն էր. գիտէր անոնց լեզուն, սովորութիւններն ու մտայնութիւնը։ Ցանդգնութեան մէջ անոնց առաջնորդը եղաւ. տոկունութեան մէջ եթէ անոնց ամենաչարքաշներէն աւելին չէր՝ հաւասար էր։ Իր անձնական պահակախումբը, բաղկացած վայրի, արկածախնդիր ճակներէ՝ անոր կապուած էր։ Զատրին ուղտերու վրայ հեծած անոնք Լորէնսին կը հետեւէին բոլոր յանդուգն ճակատամարտներուն եւ անծայր անապատի այդ խեղճ բնիկներէն չկար մէկը որ կամովին անոր համար չմեռնէր։ Արդարեւ շատեր զոհեցին իրենց կեանքը անոր սիրոյն եւ պաշտպանութեանը համար։

Լորէնսով կը կորսնցնենք փայլուն ռազմագէտ մը, առաջնորդողի տաղանդով օժտուած»։

Փոքրակազմ, գեղեցիկ մազերով եւ կապոյտ թափանցիկ աչքերով այս հնագէտը ապահովաբար առեղծուած մըն էր որ ընդհանուր պատերազմին դեռ 27 տարեկան հասակին մէջ զարմանալիօրէն իշխեց անապատի վաչկատուններուն վրայ եւ զանոնք մղեց Թուրքերուն դէմ կռուելու, մեծ դեր խաղալով օսմ. կայսրութեան անդամահատման եւ անոր վերջնական եւ չարաչար պարտութեան մէջ։

Թուրք կառավարութիւնը տասը հազար անգլ. ոսկի խոստացած էր Լորէնսին գլուխը ողջ կամ մեռած բերողին։ Արդարեւ յաջողեցան զինքը ձերբակալել, բայց գնդապետը Չէրքեզ ձեւացաւ եւ ազատեցաւ այս ձերբակալումէն, ճաշակելէ վերջ վայրագ Թուրքի մը խարազանի հարուածները, որուն հետքերը,— ըստ Տէյլի Մէյլիյօղուածագրին՝ ստիպուեցաւ իր հետ տանիլ մինչեւ գերեզման։ Քանի մը ժամուան այս գերութենէն հազիւ ազատած՝ կը վերսկսի իր կատաղի կռիւը Թուրքերուն դէմ։

Իր անհատական խառնուածքի մասին հոս թարգմանաբար կուտանք յիշեալ յօդուածէն քանի մը հատուածներ.— «Լորէնսի եղերական մահը ինծի կը յիշեցնէ քանի մը տարի առաջ պատահած դէպք մը Կրէնթհամի մէջ։ Կէս օրուան ճաշը միասին պիտի ընէինք, Լորէնս հասաւ շատ ուշ, բազուկը ջախջախուած եւ երեք տեղերէ կոտրած։ Զարմացումով խմացայ որ ճամբան շարունակած էր դարձեալ հեծելանիւով եւ ջախջախուած բազուկով։

Քանի մը օր յետոյ բարեկամ մը ինծի պատմեց թէ Լորէնսին հանդիպած էր Ուէլի մէջ,— հոն ուր վերջին ճակատագրական դէպքը տեղի ունեցաւ,— որ Լինքօլնշայրէն մինչեւ Տորսէթ, այդ ամբողջ ճամբան կտրած էր հեծելանիւով եւ բազուկը տակաւին կոտրած վիճակի մէջ։ Քիչ յետոյ իրեն խօսեցայ այդ պատահարի մասին ըսելով որ օր մը ինքզինքը պիտի սպաննէ։ Եղերական մարգարէութիւն, աւաղ, բայց ան պարզապէս ուսերը թօթուեց։

Իրիկուն մը Պաղեստինի գլխաւոր բանակատեղիին մէջ անիկա քովս նստած էր խաքի հագուստով եւ առանց որ եւէ զինուորական աստիճանի։ Քանի մը օր վերջ Գահիրէի «Շէֆըրտ» պանդոկը տեսայ զինքը ծածկուած սպիտակ պատմուճանի մը մէջ, ոսկեճամուկ գլխանոցով, մէջքին Մէքքէի իշխանի մը կոր եւ ոսկեայ թուրը, նստած արաբ առաջնորդներու շրջանակի մը մէջ։ Երկուքս ալ խուսափեցանք զիրար ճանչնալէ»։

Պատասխանելով այն տեսակէտին թէ Լորէնսի մասին շատ բան է գրուած, որուն տուն տուողը իր թէ ինքն է եղած, իր անձին հանդէպ տեսակ մը խորհրդաւորութիւն ստեղծելու համար, յօդուածագիրը (որ մտերիմն ու գործակիցը եղած է Լորէնսի) կը գտնէ անճիշդ, տրուած ըլլալով որ անիկա հակառակ պետական եւ ուրիշ բարձր անձնաւորութիւններու հետ մտերիմ յարաբերութիւններ ունենալուն, օրինակ Ուինսթըն Չըրչիլ եւ Պէրնար Շօ, միշտ ալ խուսափած է հանրութենէն։ Իր գործունէութեան մասին գրած է գիրք մը, «Իմաստութեան եօթը սիւները» անունով, զոր հրատարակած է իր անձնական դրամով։ Մեծ գումար մը խոստացուած է որպէսզի երկրորդ գիրք մը գրէ, բայց ան բացարձակ կերպով մերժած է, որովհետեւ համբաւի եւ դրամի ետեւէ չէ վազած։ Իր ամբողջ հարստութիւնն է... 9 անգլ. ոսկի։

Կ'ըսուի թէ Լորէնս կարգ մը ուսումնասիրական յօդուածներ ալ գրած է, բայց ետ վերադարձուած։ Անշուշտ եթէ իր բուն ստորագրութիւնն ալ կցուած ըլլար անոնց, զգայացունց պիտի ըլլային։

Ընդհ. պատերազմին մատուցած ծառայութիւններուն իբրեւ վարձատրութիւն իրեն շնորհուած պատիւը, շքանշանները եւ նուէրները մերժելէ զատ, հրաժարած է իր գիրքէն գոյացած մեծ հասոյթներէն եւ նուիրած է «Օդային ուժի Յաւերժացման Ֆոնտին», ուր կը պաշտօնավարէր իբրեւ հասարակ օդային զինուոր Շօ կեղծանունով։

Այնքան զբաղած էր այժմէական խնդիրներով, որ չի կարծուիր թէ սիրային պատմութիւն ունեցած ըլլայ։

Ուրիշ յօդուածագիր մը Լորէնսի մասին այսպէս կ'եզրափակէ. «Անիկա միակ խառնուրդն էր միջնադարեան ուսանողութեան, էլիզապէթեան արկածախնդիր, դասական գրող եւ աշխարհի մարդ»։

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Է. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՏԷՍԻՆ, 9 յունիս (Յառաջ).— Տէսին բախտն ունեցաւ այս տարի ըլլալու Ֆր. Կ. Խաչի տարեկան ժողովի վայրը, ուր հաւաքուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն 25է աւելի պատգամաւորներ։ Ժողովին ստեղծած ոգեւորութիւնը գաղութին համար պիտի մնայ անմոռանալի։ 4-5 օր ոչ միայն մեր ճամբուն վրայ կը հանդիպէինք խումբ առ խումբ հիւրերու, զուարթ եւ ոգեւոր, այլ մեր ամէն մէկուս տունը չէնցած էր անոնցմով։

Ինչպէս եւ իբրեւ թղթակից, նոյնպէս եւ Տէսինի զանազան կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցականները հրաւիրուած էին ներկայ ըլլալ ժողովին՝ խորհրդակցական ձայնով։ Ու բոլորս հետեւեցանք տարուան մեղուաջան աշխատանքին, վառ հետաքրքրութեամբ։ Կ. Խաչի Ֆրանսայի 20 մասնաճիւղերէն մեծ մասը կը մասնակցէին պատգ. ժողովին, միայն երկու մասնաճիւղեր չէին կրցած ղրկել իրենց պատգամաւորները, բայց ունէին տարեկան գործունէութեան տեղեկագիր եւ հաշուեկշիռ։ Լսեցինք բոլորը, խնամով պատրաստուած, համեստ բառերով, թիւեր ու գումարներ, յատկացուած դպրոցներու, դարմանատուներու, հիւանդանոցներու մէջ պատսպարուած դժբախտներու, անունդ երախաներու եւ կարօտեալներու, հաշուեցինք այդ համեստ գումարները եւ ստացանք 90.000 ֆր.։ Ֆրանսայի Կ. Խաչը, ուրեմն, կրցած էր այսքան տագնապալի տարուան մը մէջ հաւաքել ու բաժնել 90 հազար ֆրանք։ Վստահ էինք որ պատգ. ժողովը գնահատանքի խօսք միայն կրնար ունենալ ինչպէս իւրաքանչիւր շրջանի, նոյնպէս Կեդր. Վարչութեան համար, որ այնքան ձեռնհաս կերպով կատարած էր իր վրայ դրուած պարտականութիւնները, կազմակերպելով, առաջնորդելով իր մասնաճիւղերը, եւ մատակարարելով սահմանուած պիւտճէն այնքան օգտակար կերպով։

Ժողովը իր օրակարգը սպառեց 4 օրուան ընթացքին եւ գծեց յառաջիկայ տարուան գործունէութեան ուղեգիծը, առողջապահական, կրթական, կազմակերպական գլուխներու տակ ամփոփելով իսկապէս շինարար եւ օգտաշատ ծրագիր մը։ Պիւտճէն եւս սահմանելէ վերջ, ընտրեց վարչութիւնը։ Ժողովին աւանդական փակման թէյասեղանը աւելի քան 200 հոգի հաւաքած էր Տէսին։ Կ'արժէ որ այդ խնջոյքին նկարագրութիւնը տանք առանձին, այնքան ոգեւորիչ եւ այնքան գեղեցիկ էր պատկերը։

Կ'ուզէի հոս արձանագրել պարագայ մը, որ ինծի հետ շատերուն ուշադրութիւնը եւս գրաւեց։ Մենք, Հայերս ընդհանրապէս տհաս ենք հանրային աշխատանքի մէջ։ Մեր կազմակերպութիւնները շատ քիչ բացառութեամբ, կրնան նկատուիլ իրական կազմակերպութիւններ որոնք կանոնաւոր ու տեւական ձեւով ունենան իրենց ներքին կազմակերպութեան աշխատանքը, հաւաքոյթները, պատգ. ժողովները։ Ահա մեր քոյրերը, հայ կիներ, ստեղծեր են Ֆրանսայի մէջ եւս Միութիւն մը, որ կրնայ տիպար ծառայել շողշողուն անուններով շատ մը կազմակերպութիւններու։ Ֆր. Կ. Խաչի ներքին աշխատանքը այնքան կանոնաւոր, այնքան յարատեւ եւ օրինակելի է եղած, որ անոնք կրցեր են ամէն տարի, եօթը տարի շարունակ, ունենալ իրենց Պատգ. Ժողովները, ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, ուրկէ դուրս եկած ամէն մէկ անդամուհի բան մը տարեր է իր հետ եւ իրենցմէ մէկը իրաւամբ կոչեր է զայն «Մեր դպրոցը»։ Պատիւ եւ յարգանք իրենց։

×

ՏԷՍԻՆ, 10 յունիս (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ Պատգմ. Ժողովի փակման առթիւ կիրակի տեղի ունեցաւ հրապարակային աւանդական թէյասեղանը, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ։ Ճիշդ ժամանակին ընտրեալ խուռն երկսեռ բազմութիւնով մը սրահը լեցուած էր։ «Արծիւ» փանֆառին կողմէ «Մեր հայրենիք»ի նուագէն յետոյ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, Շրջ. Վարչութեան կողմէ Տիկ. Տ. Միսաքեան քանի մը խօսքով թէյասեղանի նպատակը բացատրեց եւ հրաւիրեց Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը սեղանապետի պաշտօնին։ Թէյասեղանին ներկայ էին մեծ թիւով Լիոնի ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները, ինչպէս նաեւ Պօրտոյէն, Ս. Շամոնէն եւ Ս. Էթիէնէն հիւրեր։ Թէյասեղանը անցաւ շատ յաջող, ստեղծելով տաքուկ մթնոլորտ մը։ Երգեցիկ խումբը երգեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Զիլն է եկել», «Իմ չինարի եարը» եւ «Զորս ֆրանք տուինք» խմբերգները։ Արտասանեցին ընկերներ՝ Մարգարեան, Միսաք – Միրզէ, Օր. Գույումճեան «Հայ լեզուն», Տէսինէն Տիկ. Հ. Յակոբեան, Օր. Լ. Փոստանեան «Հայրենի կանչերից» եւ փոքրիկն Գ. Յակոբեան։ Մեներգեցին Տիկ. Տէրտէրեան «Ախ իմ ճամբէս», Տիկ. Թորոսեան «Այ կաքաւիկ», Օր. Սթամպուլեան «Սէրդ գրկած», Տիկ. Պասմաճեան «Քոյս կեցիր», Տիկ. Թաշճեան «Աչքերով կամար», Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեան «Զմեռն անցաւ» եւ «Բարի լուսուն», Օր. Պասմաճեան՝ «Անուշ գարուն», Օր. Քէօլէեան՝ «Սեւ մութ ամպեր» եւ «Քէլէ քէլէ», Իսրայէլեան՝ «Փոքրիկ տղայ», Պ. Ռ. Կէնճոյեան «Պըճինկօ» եւ «Քեզնից ինծի եար չլինի»։ Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Պ. Ն. Պօտուրեան իր ֆանթէզիով կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէն խօսք առաւ ընկ. Հէրոյեան։ Խօսեցան նաեւ Տիկ. Շամլեանը՝ Կ. Խաչի նպատակներու մասին, իսկ Տիկ. Տէր Դաւթեան՝ հայ կնոջ պարտականութիւններու մասին։

Ժամանակը ուշ ըլլալով Տիկ. Է. Բիւզանդ յանուն Պատգմ. Ժողովին, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Տէսինի ընկեր – ընկերուհիներուն, համակիրներուն, որոնք չորս օր իրենց ընտանեկան յարկերու տակ հիւրասիրեցին պատգամաւորները։ Յետոյ կոչ ըրաւ ներկաներուն որ բոլորուին Կ. Խաչի շուրջը, անդամագրուելով Տէսինի մասնաճիւղին։ Թէյասեղանը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 12.30ին, փանֆառի «Զէյթունցիներ» քայլերգով։

Թէյասեղանին յաջողութիւնն ալ, կը յուսանք, դաս մը եղաւ անարժան հակառակորդներուն, որոնք ոջլոտի պէս անհանգիստ են միշտ եւ ամէն անգամ պատեհութեան կը քսեն իրենց կռնակը։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՓԱՐԻՍԵՑԻՈՒԹԻՒՆ

Ֆրէզնոյի «Ասպարէզ»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (10 մայիս).

— «Ժողովրդական առած մը կ'ըսէ.— Երբ գողը ուժեղ ըլլայ՝ տան տէրը գող կը բռնէ ...

Տարիներէ ի վեր այս նոյն մեթոտին կը հետեւին Դաշնակցութեան ամէն տեսակի եւ գոյնի հակառակորդները, մասնաւորապէս ռամկավար գործիչներն ու խմբագիրները։

Բացէ՜ք որ եւ է ռամկավար թերթ եւ միշտ պիտի գտնէք հետեւեալ ձեւի չարամիտ զրպարտութիւն եւ յերիւրանք.

— «Այս նենգամիտ պայքարին չարժանիթը շատ թափանցիկ է։ Հակահայաստանեան խմբակին մարդիկը կ'ուզեն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մայր աթոռը Էջմիածնէն խախտել ու փոխադրել այնպիսի տեղ մը, ուր կարենան զայն կուսան դարձնել իրենց ազգավեր գործունէութեան ընդդէմ Խ. Հայաստանի»։ (Պայքար, 30 ապրիլ)։

Այս ձրի զրպարտութիւնը ապացուցանող որեւէ շօշափելի կամ գործնական փաստ չկայ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլը 14 տարիէ ի վեր կը շարունակէ իր պայքարը Հայաստանի խորհ. իշխանութեան իսկապէս «ԱԶԳԱՒԵՐ» գործունէութեան դէմ, բայց օր մը օրանց ըսած չէ երբեք, թէ Էջմիածնի հայրապետութիւնը կամ մայր աթոռը պէտք է փոխադրել արտասահման։

Դաշնակցութեան հակառակորդներու միակ փաստը այն է, որ մեր մամուլը կը մերկացնէ Էջմիածնի Աթոռին ճշմարիտ կացութիւնը։ Հաւասարակշիռ մտքի տէր մէկը չի կրնար ասկէ հետեւցնել երբեք թէ Դաշնակցութիւնը կը ջանայ արտասահման փոխադրել Էջմիածնի Մայր Աթոռը։

Բայց մենք շօշափելի փաստեր ունինք, որոնք կ'ապացուցանեն թէ ընդհակառակն ռամկավար ղեկավարները փորձեր կատարած են արտասահման փոխադրելու Էջմիածնի Մայր Աթոռը։

Էջմիածնի Կաթողիկոսարանի դիւանին մէջ կը գտնուի պատճառաբանուած ընդարձակ նամակ մը, որուն նպատակը եղած է ցոյց տալ Մայր Աթոռին արտասահման փոխադրելու անհրաժեշտութիւնը։ Նամակը խմբագրուած է Փարիզի մէջ, իսկ անոր տակ կը գտնուին ստորագրութիւնները ռամկավար – Բարեգործական ղեկավարներ Ա. Չօպանեանի, Լ. Կիւմիւշկէրտանի, Լ. Բաշալեանի, Վահան Մալէզեանի, Գ. Նորատունկեանի եւ ուրիշներու, բայց ոչ մէկ Դաշնակցական գործիչի ստորագրութիւնը։

Այս յայտնութիւնը բնաւ ամբաստանութեան դիտաւորութիւն չունի, որովհետեւ ստորագրողները հաւանաբար համոզուած են եղեր Մայր Աթոռը խորհ. իշխանութեան սահմաններուն մէջ մնալու անպատեհութեան։ Ասիկա վիճելի խնդիր մըն է, որ այս խմբագրականին նպատակէն դուրս կը մնայ։ Մեր նպատակն է միայն ցոյց տալ թէ ի՛նչպէս ռամկավար գործիչներն ու խմբագիրները՝ մէկ ձեռքով իրենց կատարած գործը՝ միւս ձեռքով ուրիշին վրայ կը նետեն իբրեւ ամբաստանութիւն։

Մենք հրապարակաւ տուինք յիշեալ նամակին տակ ստորագրողներու անունները, եթէ համարձակութիւն ունին թող ուրանան, այդ պարագային պիտի տեսնենք իրենց ստորագրութիւններու *փաք սիմիլէն*։

«Հայրապետական աթոռը հաստատ ու անսասան պէտք է մնայ ու պիտի մնայ Հայաստանի մէջ»։ Ասոր տարակոյս չկայ։ Բայց ո՛չ երբեք շնորհիւ ռամկավարներու ջանքերուն, քանի որ վերոյիշեալ փաստը հակառակը կ'ապացուցանէ, այլ միայն ու միայն շնորհիւ խորհ. Մոսկուայի, որ պէտք ունի անոր, ինչպէս կը յայտարարէ խորէն կաթողիկոս *Նիւ Եորք Թայմզի* եւ *Իժիա* ամսագրի թղթակիցներուն, հաշուի առնելով արտասահմանի հայութիւնը ...

Դաշնակցական եւ ռամկավարական գործիչներու տարբերութիւնը այն է, որ առաջինները կ'ըսեն, կը գրեն, հրապարակաւ կը յայտարարեն ինչ որ ճշմարիտ է, իսկ վերջինները՝ մութին մէջ կը կատարեն մէկ բան, ու հրապարակաւ կ'ըսեն անոր հակառակը, ինչպէս վերոյիշեալ փաստը կ'ապացուցանէ նաեւ այս խնդրոյն մէջ»։

ՉԱՅՆԵՐԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 8 յունիս (Յառաջ).— Թաղիս Փոխադարձ Օգնութեան Մարմինը, մասնակցութեամբ «Վահան Խորէնի» թատերախումբին, ի նպաստ տեղւոյս գործազուրկ եւ չքաւոր հայրենակիցներուն, սարքած էր թատերական ներկայացում մը՝ «Երեք քաջեր անապատին մէջ», առնուած հայ աքսորական կեանքէ։ Բեմադրութեան հոգը ստանձնած էր Պ. Ա. Սարգիսեան։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ «Կիլիկիա» սրճարանին մէջ ներկայութեամբ հոծ բազմութեան մը։ Բեմը զարդարուած էր ազգային հերոս Անդրանիկի, «Դէպի ազատութիւն» եւ «Տարօնի առիւծը եւ իր կորիւնները» նկարներով։ Դերակատարներն էին Գ. Միշոյեան (Արամ), Օր. Ս. Սուլեան (Մխածան), Ն. Սարգիսեան (Արգար), Օր. Ֆ. Կարապետեան (Ազատի), Տիկ. Ա. Յովհաննէսեան (Զուհար), Յ. Ալեքսանեան (Երուանդ), Օր. Ա. Սերէնկիւլեան (Ազնիւ), Խ. Օյնոյեան (Յուսիկ), Ղ. Փիլիկեան (Շէյխ), Գ. Յովհաննէսեան (Սալի պէյ), Սերէնկիւլեան Ազատ (Նիազի), Յովհաննէսեան (Օսման), Յ. Գազլիկեան (Արաբ մը), Մ. Նազաշեան (Մուհամմէտ), Հիւրօեան (Հաֆըզ), Ա. Սարգիսեան (Շէյխին տղան)։

⁂ Փոխադարձ Օգնութեան Մարմինը ներկայ տնտեսական ծանր պայմաններուն մէջ իր շուրջ հաւաքած է Թաղիս ողջախոհ զանգուածը եւ լծուած է գործի, ան շնորհիւ իր վարչութեան (Պ. Պ. Վ. Աշպալեան, Կիւրօեան, Վ. Սերէնկիւլեան, Ե. Փամպուքեան, Ղ. Փիլիկեան, Վ. Աճէմեան, Մ. Մալմանեան) ժրաջան աշխատանքներուն, 6 ամսուան մէջ կրցած է մօտ 5000 ֆրանքի մուտք մը ապահովել։ Ասկէ զատ, Զատկի առթիւ նուէր հաւաքած է մեր թաղեցիներէն Պ. Պ. Ծ. Էնէչեանէ 50 քիլ. բրինձ եւ հինգ քիլօ հաց, Կ. Գոլոյեանէ 20 քիլօ միս, Խ. Տիլարճեանէ 5 քիլօ միս եւ Խ. Մարտիրոսեանէ եւ Ս. Չէօրէքճեանէ 5ական քիլօ հաց։ Մինչեւ հիմա կ'օգնէ 25 չքաւոր ընտանիքներու եւ բանտէն նոր ելած հայ երիտասարդներու։

Աստիկ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ձախ թեւը կը ներկայացնէ, յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը պէտք է մէկդի դնէ օրինապահութեան նախապաշարումները։ «Բանուոր դասակարգը իշխանութիւնը պիտի առանձնէ միայն իր յեղափոխական ուղղակի գործունէութեամբ, որ պիտի խորտակէ դրամատիրական կարգուսարքը։ Այդ եւս մէկդի՛ խորհրդարանական եւ ընտրական պատրանքները։ Այդ պատրանքները չէ՞ին որ աղիտաբեր եղան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ընկերվարութեան համար»։

Իտալիա կը շարունակէ պատրաստուիլ

Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, արեւելեան Ափրիկէի համար։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի պայքարը Անգլիոյ դէմ, այն պատճառով որ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Սթրէզայի համաձայնութիւնը կրնայ խզուիլ, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա գոհացում չտան Իտալիոյ։ Պ. Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերաքննեն 1906ին կնքուած դաշնագիրը (Հապէշիստանի մասին)։ Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ ազատօրէն գործել այս երկրին հետ։ Իր վերջին ճառէն ալ կը հետեւի թէ Մուսոլինի կանգ չպիտի առնէ ոչ մամուլի պայքարին, ոչ ալ միւս պետութեանց միջամտութեան առջեւ եւ ի հարկին զինուորական գործողութեան պիտի ձեռնարկէ, Հապէշիստանի դէմ։ Իտալացիները Անգլիոյ դէմ բարկացած են նաեւ անոր համար որ, տասը տարիէ ի վեր առկախ մնացած խնդիր մը, Ցանայի լիճին մենաշնորհը, յանկարծ կարգադրուեր է Ա. Դ. Խորհուրդի վերջին նիստէն չորս օր առաջ, Հապէշիստանի կայսեր եւ անգլօեգիպտական կառավարութեան միջեւ։ Ուրեմն, կ'ըսեն իտալական թերթերը, Անգլիա փոխարժէքը կանխիկ ստացած է, պաշտպանելու համար Հապէշիստանը։

Անգլիական մամուլը, որ լաւատես կ'երեւար անցեալ շաբթու, այժմ շատ ծանր կը գտնէ կացութիւնը, նկատի առնելով իտալական կառավարութեան տրամադրութիւնները։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» խմբագրականով մը գրելով կուտայ թէ հապէշական խնդիրը ամէնէն տախտողական հարցն է այսօր, արժանի՝ արտաքին նախարարին լուրջ ուշադրութեան։ Այս թերթին կարծիքով, հաւանական է որ Իտալիա մինչեւ երեք ամիս արշաւանքի մը ձեռնարկէ Հապէշիստանի դէմ։ Միւս կողմէ, Անգլիոյ նոր վարչապետը վճռած է ամբողջովին եւ հաւատարմօրէն գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութիւնները։ Աշխատաւորականներուն օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ», գրել կուտայ այս առթիւ.

— «Բացորոշ է որ Պ. Մուսոլինի այն տպաւորութիւնն ունի թէ բարձր խօսելով պիտի կրնայ ահաբեկել աշխարհը եւ մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիան։ Համաշխարհային խաղաղութեան դատը կը պահանջէ անմիջապէս ցրուել այդ պատրանքը, որովհետեւ ինչ որ վտանգի ենթարկուած է՝ Հապէշիստանի անկախութենէն շատ վեր բան մըն է,— հաւաքական ապահովութեան պահպանումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը»։

Հերձուած համայնավար կուսակցութեան մէջ?

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Պրավտա կը գրէ թէ հերձուած մը կը պատրաստուի համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Անհամաձայնութեան գլխաւոր պատճառն է ազգի գաղափարը։ Ասկէ զատ, կարեւոր հատուած մը վարիչները կը մեղադրէ թէ հաւատարմութեամբ չեն հետեւիր Մարքսի վարդապետութեան, խորթ տարրեր գործածելով։

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Յ. Ծ. Սիրունի՝ «Ձոհի տարիին նախօրեակը»,— Կ. Վ. Տայֆ՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ց. Զաւրեան.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1482, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

Շահող թիւերուն համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԷՔՈՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լեվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՕՄՈՆԻ «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՄԸՐԸՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւ յլն.։

ՀԱՅ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՎԻԿՏՕՐ-ՀԻՒԿՕՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ. ԿՈՂՄԷ

Salle de Géographie. 184 Bld. Saint-Germain.

22 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՖԵՐՆԱՆ ԿՐԵԿԻ

(Գեր-նախագահ Վիկտոր-Հիւկոյի հիմնարկութեան)

Վ. ՀԻՒԿՕՅի հանճարը փառաբանող հայ գրագէտներու կողմէ շարադրուած քերթուածներու եւ արձակ էջերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններ, ՀԻՒԿՕՅի քնարերգական հրաշակերտներէ մէկ քանին եւ անոր լաւագոյն քերթուածներէն ոմանց հայերէն թարգմանութիւնները՝

կ'արտասանեն՝ Տիկ. ՍԸԿՈՆ-ՎԷՊԷՐ, Պ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ, Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ։

կը խօսին՝ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Տիկ. ԱՆԱՅԻՍ (հայերէն), Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ (ֆրանս)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Հայ Սկաուտ.— 17.50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 910։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 344։
ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Ֆալի.— 100։
ՓԱՐԻԶ (15), Սալաթեան.— 47։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 350։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Ա. Թ.— 35։
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 141.20։
ՊՈՐՏՕ, Հայր.— 140։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Չիլինկիրեան կը փնտռէ իր անհարազատ՝ Թորգոմ Կականեան, Արմաշցի, որ կը կարծուի ըլլալ Պուէնոս-Այրէս, Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 2, Rue de Choisy, Alfortville (Seine). France.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Գիշերը, երբ մեզ տեղաւորեցին մեր կացարաններում, ես խնդրեցի աւագակապետից, որ պատմէ, թէ ինչ առիթով ծանօթ է եղել ծպտեալ մուրացկանի հետ։ Նա հաճութեամբ կատարեց իմ խնդիրքը։

«Դու յիշո՞ւմ ես, միանգամ պատմեցի քեզ, որ իմ պատանեկութեան հասակում հայրս ուղարկեց ինձ Տաթեւի վանքը ուսում առնելու։ Այդ միջոցներում լուր տարածուեցաւ, թէ Որոտնայ վանքում յայտնուել է մի հրաշագործ ճգնաւոր։ (Որոտնայ վանքը հեռու է Տաթեւի վանքից կէս օրուայ ճանապարհով միայն)։ Ճգնաւորի մասին խօսում էին, թէ նա ոչ ուտում է, ոչ խմում է, այլ լիացած է սուրբ հոգու շնորհով, թէ նրա կերակուրը մշտական աղօթքներն են։ Նրա մասին պատմում էին զանազան հրաշքներ, այդ պատճառով ամէն կողմից կոյրեր, կաղեր եւ զանազան տեսակ հիւանդներ դիմում էին վանքը ճգնաւորից բժշկութիւն գտնելու համար»։

«Լսելով ճգնաւորի համբաւը, իմ հինգ տարի շարունակ անդամալոյծ մայրը — հանգստութիւն չէր տալիս ինձ։ Անդադար տնից նամակ էի ստանում, որ գնամ, մօրս բերեմ ճգնաւորի մօտ, նա էլ ցանկանում էր առողջանալ եւ ամուր ոտների վրայ ման գալ։ Հայրս էլ նոյնն էր ցանկանում։ Ես ստիպուեցայ առ ժամանակ ընդհատել իմ ուսումը, Տաթեւի վանքից գնացի մեր տունը մօրս բերելու համար։ Հայրս դրեց մեզ հետ ամէն բան, ինչ որ արժան էր վանքին ընծայ տանելու համար»։

«Որոտնայ վանքը հասնելուց երկու օրից յետոյ, մեզ թոյլ տուեցին այցելել ճգնաւորի մօտ։ Մենք գտանք նրա իւր ձեռքով պատրաստած մի փոքր քարանձաւում, ուր նա ապրում էր, ուր ամփոփուել էր իւր վերջին ամայութեան մէջ ջանալու։ Այնտեղ տարաւ մեզ վանքի աբեղաներից մէկը։ Ճգնաւորը այդ միջոցին աղօթքով զբաղուած չէր, այլ նստած էր իւր խուցի մէջ, բոլորովին մերկ քարայատակի վրայ, եւ թեւքի արմուկը դնելով մի քարի կտորի վրան, որ նրան բարձի տեղ էր ծառայում, ձեռքը նեցուկ էր տուած գլխին, եւ կիսաթեք դրութեան մէջ, նրա բաց աչքերը անշարժ յառած էին դէպի քարանձաւի առաստաղը։ Այդ դրութեան մէջ, կարծես նոցա միտքը վերացուցել էր դէպի երկինքը եւ տարել էր նրան խորին, սրբազան յափշտակութիւն։ Այնպէս որ, նա ամենեւին չզգաց, երբ մայրս մօտեցաւ եւ համբուրեց նրա հագուստի քղանցքը»։

«Հագուստը խիստ պարզ էր. կոշտ մազից գործուած սեւ բաճկոնը իջնում էր մինչեւ ոտները, մէջքը պնդած էր նոյնպէս մազէ սեւ չուանով։ Տրեխներ կամ հողաթափներ չէր հագնում, բոբիկ ոտներով էր ման գալիս։ Գլուխը բաց էր, բայց չկտրուած եւ չսանտրուած մազերը այնքան երկարացել եւ աճել էին, որ պահպանում էին նրա գագաթը թէ ցրտից եւ թէ արեւի տօթից։ Խճճուած մօրուքը խառնուել էր գլխի մազերի հետ եւ տալիս էր նրա դէմքին ահռելի կերպարանք։ Երեսը գունաթափ եւ հիւանդոտ էր»։

«Տեսնելով, որ ճգնաւորը ոչ շարժւում է, ոչ խօսում է եւ ոչ փոխում է իւր նստուածքի ձեւը, մենք կարծեցինք, թէ քնած է։ Բայց աբեղան ասաց.

— «Նա քնած չէ, տեսնո՞ւմ էք. աչքերը բաց են, միայն հոգով բարձրացել է երկինքը»։

«Մայրս խնդրեց, թէ կը ցանկանար որ ճգնաւորը տեսնէր նրան։ Աբեղան պատասխանեց.

— «Մենք, մեղաւոր աղամորդիներս տեսնում ենք աչքերով, բայց նա տեսնում է հոգով։

«Ցետոյ աբեղան խորհուրդ տուեց մօրս, որ մօտենայ ճգնաւորին, բռնէ միայն նրա հագուստի դրօշակը, եւ նա կ'առնէ, ինչ որ ոգիները կը ներշնչեն նրան»։

«Ես օգնեցի մօրս մօտենալ. Նա կատարեց աբեղայի պատուէրը։ Նոյն րոպէում ճգնաւորը մի անսովոր շարժում գործեց, եւ չփոխելով իւր առաջուայ դրութիւնը, արտասանեց մի քանի անկապ խօսքեր.—

Խնկի ծառը բուսել է... գլխին պըսակ հիւսել է... տասներկու ճիւղ է արձակած... ամէն մի ճիւղի վրայ... մի մի հրեշտակ է նստած... բայց բոլորից վերեւը... սուրբ Տիրամայրն է նստած... գրկին մանուկ է բռնած... լոյս մազերով զարդարած... Մօր աչքերում արտասուք... սիրտը վշտերով լցուած... մանկան ձեռին է մի խաչ...դէմքը պայծառ է դարձած... արտասուքը սրբութիւն... իսկ խաչը մեզ փրկութիւն... Մայրն ու Որդին խօսում»...:

«Ճգնաւորը լռեց։ Աբեղան բացատրեց մեզ նրա պատգամախօսութեան իմաստը, թէ սուրբ Տիրամայրը եւ Որդին «փրկութիւն» են խոստանում։ Մայրս ուրախացաւ, կրկին համբուրեց ճգնաւորի հագուստի դրօշակները, եւ մենք երկիւղածութեամբ հեռացանք։

«Այնուհետեւ անցան մի քանի ամիսներ, ճգնաւորի մասին շատ անգամ լսում էին այսպիսի խօսքեր, թէ նրա ժամանակը մօտեցել է, թէ նա երկար չի մնալու երկրի վրայ, թէ հրեշտակները նրան իրանց մօտ են կանչում, թէ նա մի օր կ'անյայտանայ, թէ նրա փախճանը Մովսէսի եւ սուրբ Լուսաւորչի նման կը լինի, որ ժողովուրդը նրա մարմինը չգտնէ եւ պաշտելու առարկայ չսարքէ»։

«Եւ իրաւ, ճգնաւորը անյայտացաւ։ Ո՞ւր գնաց,— ոչ ոք գիտէր։ Միայն ժողովրդի մէջ տարածուեցան զանազան կարծիքներ, ոմանք համարում էին նրան Ենովքի եւ Եղիայի նման երկինքը բարձրացած, ոմանք ասում էին, թէ նա առանձնացել է սարում, իւր կեանքի վերջին օրերը խստակեցութեամբ անցկացնելու եւ իւր անձը բոլորովին Աստուծուն նուիրելու համար։ Ոմանք պատմում էին, թէ նրան տեսել են այս ինչ տեղում, լոյսի ճաճանչներով պատած, երբ մօտեցել են, նա աներեւոյթացել։ Վերջապէս, շատ այսպիսի խօսքեր էին ասում, իսկ նրանցից ո՞րն էր ճշմարիտ,— Աստուած գիտէ»։

Աւազակապետի պատմութիւնը թէեւ շատ հետաքրքրական էր, բայց ինձ ամենեւին չէր զարմացնում։ Ես ... ուր Պետրոսին լաւ էի ճանաչում. նրա համար այս եւ այն կերպարանք ընդունելը, այս եւ այն ձեւի մէջ մտնելը խիստ սովորական բան էր։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 13 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2830 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԱՔ ԲԱՐՈՎ ՁԵՐ ՍԵՒ ՍՐՏՈՎ

Սիրտ չունինք ծթռած, կոշկոռ կապած վէրքեր քրքրելու: Բայց, այլանդակ «յայտարարութիւն» մը — այն ալ պաշտօնակա՛ն— կը հարկադրէ մեզ գրի առնել այս երկու խօսքը:

«Պաշտօնական Յայտարարութեան» հեղինակն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին վարչութիւնը, որ յունիս 6ին ընդհ. ժողով գումարած ըլլալով, եզրակացութիւնը հաղորդած է մամուլին, որպէսզի հրատարակուի:

Անշուշտ պատուաբեր բան մըն է որ կ'ընդօրինակուի եւ բոլոր թերթերուն կը ղրկուի:

Կարդացէք եւ տարածեցէք:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան շրջանին մամուլով հաղորդած է եղեր, թէ «քաղաքական կազմակերպութեանց կողմէ սարքուած որ եւ է հանդէսի չպիտի մասնակցի»: Արժան եւ իրաւ:

Արդ,— կ'ընդօրինակենք բառ առ բառ.

— «6 Յունիսի տարեկան ընդհ. ժողովս ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ որոշելէ յետոյ միանգամ ընդ միշտ անխախտ պահել վերոյիշեալ որոշումը, որ եւ է շփոթութիւն չստեղծելու համար պարտք կը զգայ յայտարարել որ՝ չէ մասնակցած Մայիս 28ի «անկախութեան» հանդէսին»:

Մեր կարգին որ եւ է շփոթութիւն չպատճառելու համար, յիշեցնենք, անմիջապէս, թէ ոչ միայն «միաձայնութիւն» բառին ստորագծումը, այլ եւ «անկախութիւն» բառին չակերտները կը պատկանին բնագրին:

Այս չքնաղ յայտարարութեան տակ ի պաշտօնէ ստորագրած են մասնաճիւղի ընդհ. ժողովին եւ վարչութեան դիւանները:

Ուրեմն, իմացաք բոլորդ ալ եւ անշուշտ պիտի պատմէք չիմացողներուն,— թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը չէ մասնակցեր Մայիս 28ի հանդէսին:

Տարօրինակ է որ խելք չեն բրած օգտագործել Էյֆէլի ռատիօն կամ կեդրոնական ձայնասփիւռը, ժամ առաջ եւ սփիւռս աշխարհի հաղորդելու համար այս խոշոր դէպքը:

Եւ կ'ըսեն թէ այս մարդիկը երիտասարդնե՛ր են, դպրոց տեսած, կրթութիւն առած, առնուազն տասը տարի ալ Փարիզ ապրած:

Ուրեմն, այս «չարլըսթօն» սերունդին պատուարժա՛ն վարիչները պատիւ ունին յայտարարելու թէ,— ո՛չ, քա՛ւ լիցի, իրենք չեն մասնակցած «անկախութեան» տօնին (չակերտաւոր):

Եւ կ'ըսեն, տակաւին, թէ այս մարդիկը մարզական շարժման հետեւած ըլլալով, բաւական բան սորված են մարզական առաքինութեանց մասին: Գոնէ լսած են երկու բառեր, «սփորթմէն» եւ «ճէնթլմէն» որոնք սերտ կապ ունին նկարագրի, բարեկրթութեան եւ քաջութեան հետ:

Արդ, ով որ քաջ է, թող մարզական կամ մարդկային յետին առաքինութիւնը յարմարցնէ այս պարոններուն, առանց որ եւ է խղճահարութեան:

Թող յայտարարէ եւ ապացուցանէ թէ երիտասարդական առաքինութիւն է լքել, ժխտել, անարգել ժողովուրդի մը տենչերուն եւ ճիգերուն հետ կապուած, անոր արիւնով շաղախուած դէպք մը,— Մայիս 28:

Թող բացատրէ թէ բարեկրթութիւն է, հայրենասիրութիւն է, տղամարդու վայել կեցուածք է կոնակ դարձնել պատմական իրողութեան մը, ուր այս ժողովուրդին զաւակներէն 8–10,000 քաջեր ճակատ ճակատի կռուած են 35,000 թուրք զինուորի դէմ: Կռուած եւ յաղթած, յարգանք ներշնչած:

Թող աշխարհի բոլոր գիտելիքները սեղանի մը վրայ թափելով, համոզէ թէ այս փոքրոգի մարդիկը կրնան որ եւ է արդարացում գտնել, իրենց անմիտ եւ անկիրթ ընթացքին համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս կամ այն մասնաճիւղը անկախութեան տօնին մասնակցե՞ր է թէ ոչ — երկրորդական է մեզի համար: Ամէն տեղ ալ կան եւ պիտի գտնուին նենգ, շոշորթ կամ սմսեղուկ մարդիկ, որոնց ի՛նչ ալ ըսես, անօգուտ է: Անոնց համար արեւը գիշերն ալ կրնայ ծագիլ, ցերեկն ալ:

Զարմացնող մեծ պատիւ պիտի ըլլար ցուցել այսպիսիներու համար:

Երթան բարով իրենց սեւ սրտով:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն վրդովիչը այն է, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը տակաւին չգտաւ իր պայծառ դիմագիծը, Ֆրանսայի մէջ, եւ չի կրնար յարգել տալ իր իսկ աւանդութիւններն ու որոշումները:

Տասը տարին անցաւ, եւ միեւնոյն երեւոյթները կը կրկնուին պարբերաբար, ոչ միայն սիրտ պղտորելով, այլ եւ մեռեալ կէտի մը վրայ կեցնելով Միութեան գործունէութիւնը:

Ի վերջոյ քանի մը փութպոլի մասնագէտնե՞ր են որ մարզական շարժում պիտի ստեղծեն, սերունդ պիտի հասցնեն եւ առնական ոգի պիտի արծարծեն:

Ի՞նչպէս կարելի է առողջացնել, պարզացնել, ծաղկեցնել Միութիւն մը, որուն մէկ թեւը պատիւ կը սեպէ հրապարակաւ պարծենալ իր հրաշափառ ապիկարութեամբ եւ անկրթութեամբ, արհամարհելով բուն իսկ ժողովուրդին մղած կռիւը, փառքն ու վաստակը:

Այսպիսի ողբերգութիւն՝ ոչ Թուրքը, ոչ ալ Քիւրտը արձանագրած է:

Որքա՛ն շուտ կը ցամքին կամ կը ծռին նոյն իսկ երիտասարդներու հոգիները ...

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍ ԳՈՐԾԻ

Սկսան ֆրանքը փրկելու համար

Արգիլուած է դրամ փոխ տալ ոսկիի փոխարէն

ԱՆԳԼԻՈՅ ԿԵԴՐ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆ ԱԼ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նոր դահլիճը լիակատար նիստ մը կը գումարէ այսօր, զբաղելու համար առաջին հրամանագիր – օրէնքներով: Պ. Լավալ կ'ուզէ գաղտնի պահել որ եւ է որոշում, մինչեւ որ վերջնական ձեւ ստանայ: Այնպէս որ, պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ զանազան զրոյցներ: Վարչապետը առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ելմտական նախարարին հետ, որ երկու օր գիւղը քաշուած էր, ապառօրէն ուսումնասիրելու համար կարգ մը ծրագիրներ: Փարիզ վերադառնալով, նախարարը տեսակցեցաւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին հետ եւ ապա ներկայացաւ վարչապետին:

Այս խորհրդակցութիւններէն անմիջապէս վերջը, ելմտական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց որ կը ծանուցանէ թէ Պանք տը Ֆրանսը պիտի դադրեցնէ որ եւ է վճարում ոսկիի վրայ, խափանելու համար չարաշահութիւնը: Միեւնոյն ատեն բրիտանական դրամատունն ալ շրջաբերական մը կ'ուղղէր անգլիական դրամատուներուն, յանձնարարելով սահմանափակել ոսկիի գործառնութիւնները:

Այս տնօրինութեանց արժէքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչեւ հիմա կարելի կ'ըլլար ֆրանքները ձոյլ ոսկիի փոխել եւ զայն երաշխաւորութիւն ցուցնելով նոր ֆրանքներ գնել եւ անոնցմով նորէն ոսկի գնել: Այս կերպով կարելի կ'ըլլար ոսկի քաշել Պանք տը Ֆրանսէն, շատ աւելի մեծ արժէքով քան շահադէտին դրամագլուխը: Միւս կողմէ, ֆրանքի վաճառումը կը ձգտէր կոտրել անոր գինը: Միեւնոյն գործողութիւնները կը կատարուէին Լոնտոնի մէջ, ընդհանրապէս այն ակնկալութեամբ թէ ֆրանքին գինը պիտի իյնայ մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Քանի որ Անգլիոյ դրամատունն ալ կը հրահանգէ սահմանափակել ոսկիի գործառնութիւնները, կը հետեւի թէ բողոք ստացած է ոսկեդրամի կուսակից երկիրներէն: Անգլօ-ֆրանսական այս գործակցութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց սեղանաւորական շրջանակներու մէջ, ուր կը կարծէին թէ երկու երկիրները դրամական երկարատեւ պայքար մը յետոյ, այժմ կ'ուզեն փութացնել դրամներու ամրացման ձեռնարկը:

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Պէ՞տք է բռնի գրաւել իշխանութիւնը

Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը երեքշաբթի օրուան երկու նիստերուն մէջ մանրամասնօրէն քննեց իշխանութեան մասնակցելու խնդիրը: Այս առթիւ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան չափաւորներուն եւ ծայրայեղներուն միջեւ: Առաջինները պնդեցին թէ իշխանութեան հասնելու բանաւոր եղանակներն են քարոզութիւնը եւ ընդհանուր ընտրութիւնները: Ծայրայեղները դիտել տուին թէ այդ բոլորը անարժէք են այլեւս եւ հարկ է իշխանութիւնը գրաւել բռնի, յեղափոխութեամբ եւ զինեալ ապստամբութեամբ: Չափաւոր ճառախօսները աւելի շատ էին, մէջն ըլլալով կուսակցութեան ամէնէն ազդեցիկ դէմքերէն ոմանք: Այսպէս, ընդհ. քարտուղարը, Պ. Փօլ Ֆօռ, խօսքն ուղղելով ծայրայեղներու առաջնորդին՝ Զիրոմսքիի, յայտարարեց թէ ընկերվարութիւնը օրէ օր կը նուաճէ իշխանութիւնը ամբողջ երկրին մէջ կատարուած յառաջդիմութեամբ եւ քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ շահած յաջողութեամբ: Եւ շեշտեց.— «Անմէջ նշանախօսք է զինել ժողովուրդը՝ բռնի գրաւելու համար իշխանութիւնը: Զուր է կարծել նաեւ թէ ցորչափ ժողովրդապետական ազատութիւնները եւ ընդհ. քուէարկութիւնը գոյութիւն ունին, պէտք է օգտուինք անոնցմէ»: Իր կարծիքով, Ֆրանսայի ընկերվարականները կրնան օր մը գրաւել իշխանութիւնը, հետեւելով որոշ ծրագրի մը, ինչպէս ըրին Անգլիոյ աշխատաւորականները: Ուրիշ պատուիրակներ ալ նոյն իմաստով խօսեցան: Բայց Պ. Զիրոմսքի հաստատ մնաց իր տեսակէտին վրայ, դիտել տալով թէ կարելի չէ կռուիլ ֆաշականութեան դէմ, առանց զինեալ աշխատաւորութեան: Եւ եզրակացուց թէ երբեք առանց զէնքի յեղափոխութիւն չէ եղած: Այս առթիւ իբրեւ օրինակ յիշեց Գերմանիոյ ընկերվարութեան փլուզումը:

Փօլ Ֆօռի տեսակէտը պաշտպանեց նաեւ Պ. Վէնսէն Օրիօլ, կուսակցութեան ելմտական մասնագէտը երեսփ. ժողովին մէջ, յայտարարելով թէ Ֆրանսայի բոլոր ձախակողմեան տարրերուն միութիւնը՝ առաջնորդութեամբ ընկերվարական կուսակցութեան, անզօրութեան պիտի մատնէ դրամատիրական ուժերը: «Ֆաշականութիւնը կ'անհետանայ այն պահուն երբ ընկերվարականները գործադրեն իրենց ծրագիրը, լուծելու համար տնտեսական տագնապէն ծագած հարցերը»:

Վերջնական բանաձեւերը քննուեցան երէկ: (Բանաձեւ մը կ'առաջարկէ Ֆրօսարը նկատել ոչ թէ հրաժարեալ, այլ վտարեալ):

⁂ Համագումարի առաջին օրուան զեկուցման մէջ, ընդհ. քարտուղարը խոստովանեցաւ թէ մեծապէս նուազած է կուսակցութեան անդամներու թիւը: Պատճառը վերագրեց մասամբ «նոր ընկերվարական»ներու դասալքութեան, մասամբ տնտեսական տագնապին եւ գործազրկութեան, եւ աստիճան մըն ալ համայնավարներու հետ հաստատուած ընտրական գործակցութեան: Այս վերջին բացատրութիւնը բողոքի տեղի տուած ըլլալով, Պ. Փօլ Ֆօռ յայտարարեց թէ ինք հակառակ չէ միացեալ գործակցութեան, այլ միայն արդիւնքը կը պարզէ: Արդ, իրողութիւն է որ ինչ յաջողութիւն ալ գտած ըլլայ հակաֆաշական պայքարը, երկու կուսակցութեանց գործակցութիւնը խրտչեցուցած է վախկոտները, իսկ աւելի խիզախները տարած նետած է համայնավարական շարքերուն մէջ:

ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԸ ՓԱԿԵԼՈՒ առաջարկ մը ներկայացուած է անգլիական կառավարութեան, իբրեւ պատասխան Իտալիոյ բռնած դիրքին: Այդ պարագային Իտալիա չպիտի կրնայ զօրք եւ ռազմամթերք փոխադրել դէպի Հապէշիստան: Գերմանական մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի անգլօ-իտալական յարաբերութեանց լարման:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ ...

Երէկ ձեռքս անցաւ «Հայաստանասէր», թունդ հակադաշնակցական թերթ մը, եւ նշանաւոր բաներ իմացայ:

Ֆիլիպէի թաղ. խորհուրդի քարտուղարը նամակ մը ստացեր է Երեւանէն, ներգաղթի մասին: Թուականը՝ մարտ 25:

Նամակագիրը՝ ոմն Տ. Գարեգին, կը յայտնէ թէ տեսեր է Դ. Շահվերտեանը եւ հանդիպեր է Հօկի կեդր. վարչութեան գրասենեակը, ներգաղթի մասին տեղեկութիւններ ստանալու համար:

— «*Ինձ պատասխանեցին, ինչպէս Շահվէրտեանը, նոյնպէս եւ Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահի տեղակալ Տիգրան Զաւէնը, թէ մասսայական ներգաղթի մասին ոչ մի ժամանակ եւ ոչ մի տեղից որոշում չկայ եւ պիտի չըլլայ այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ որ մենք չենք ապահոված ներգաղթողների բնակարանները: Տիգրան Զաւէնը ինձ յանձնարարեց որ այսպէս գրեմ Ֆիլիպէցիներին, մէկ բացառութեամբ միայն որ Հայրենակցականները ինչքան տուն որ կառուցանեն, այնքան ընտանիք կարող են փոխադրել*»:

Ուրեմն, կացութիւնը կը մնայ այնպէս ինչպէս անցեալ տարի, առջի տարին, 1931ին կամ 1930ին.— դրամ կուտաք, տուն կը շինուի, դուռները կը բացուին:

Պիտի ըսէք թէ երկու ամիս է անցած այս նամակէն ի վեր:

Իմ խոնարհ կարծիքով, կրնայ 12 ամիս ալ անցնիլ, առանց բան մը փոխուելու կացութեան մէջ:

Նամակագիրը իր տեղեկութիւնները քաղած է մարտին, այսինքն այնպիսի ատեն մը երբ գաղտնիք չէր ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Պուլկարիոյ հայ աշխատաւորներուն թշուառութիւնը:

Եթէ Երեւանցիները որ եւ է տրամադրութիւն ունենային բան մը ընելու, պէտք էր որոշում տուած ըլլային նոյնիսկ մարտէն առաջ, որպէսզի պատրաստութիւններ տեսնուէին ամռան:

Չէ՞ որ ամիսներ կ'անցնին որ եւ է կարաւանի արձանագրութեան, զատման, վերաքննութեան, վերջնական կազմութեան եւ առաքման համար:

Արդ, «գնաց գարուն, եկաւ ամառ», — եւ դեռ Բարեգործականն անգամ պատասխան ստացած չէ իր նամակներուն:

Միայն մէկ մխիթարութիւն.— «Հայրենակցականները ինչքան տուն որ կառուցանեն, այնքան ընտանիք կարող են փոխադրել»:

Երեւի ատոր համար է որ «հարուածային» աշխատանքի լծուեր են վերաշինացները, ժամ առաջ կազմակերպելու համար Հայր. Միութիւնները:

Արդարեւ, կարելի՞ է աւան կամ տուն շինել, առանց բան մը քանդելու:

Երեւանէն եկած լուրին վրայ, կը մնայ սաստկացնել գրոհը, խորացնել ճեղքերը եւ ժամ առաջ դրամ հասցնել, տուն շինելու համար:

Այս կերպով, թերեւս կարելի կ'ըլլայ տարին չլրացած Երեւան փոխադրել գոնէ վերաշինացներու վարչութեանց անդամները:

Չէ՞ որ ամէն իշխանութիւն նախ իր հաւատարիմները կը հաւաքէ:

ՎԱՀԷ

Կարմիրներու «բարեկամութիւնը» Ֆրանսայի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն տեղական թերթի մը,— Խորհրդային կառավարութիւնը յունիս 10ին յանձնարարած էր մամուլին՝ զեկոյցով մը պարզել Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան դիրքը՝ ֆրանսական բանակին հանդէպ: Բայց որովհետեւ զեկոյցը կ'ըսէր իր համայնավարական եւ հակազինուորական քարոզութիւնը պիտի շարունակուի Ֆրանսայի մէջ, քանի մը ժամ վերջը երկրորդ հրաման մը հասաւ որ կ'արգիլէր տեղեկութեան հրատարակութիւնը: Ահաւասիկ առաջին հրամանին էական մասը.

— «Ֆրանսական բանակը քաղքենի է եւ կը ղեկավարուի ընդդէմ բանուոր դասակարգի շահերուն: Ֆրանսական խորհրդարանին համայնավար երեսփոխանները պիտի քուէարկեն զինուորական ելմտացոյցին դէմ: Հակազինուորական քարոզութիւնը պիտի շարունակուի»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբ մը Ալպանիա կ'երթայ Սելանիկէն

«Հորիզոն»էն կը տեղեկանանք թէ հելլէնական կառավարութիւնը արտօնած է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբ մը Ալպանիա երթայ հաւաքական անցագրով, մասնակցելու համար գնդակախաղի մրցումի մը:

Մեկնումը ակամայ յապաղման ենթարկուած ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հեռագրով խնդրեց Ալպանիոյ կրթական նախարարութենէն, որպէսզի մէկ շաբթուան համար յետաձգուի յունիս 9ի առաջին մրցումը Թիրանայի Սփորթ-Քլիւպին հետ: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ յունիս 16ի կիրակին, Թիրանայի մէջ: Իսկ երկրորդ մրցման թուականը պիտի որոշուի տեղին վրայ, հաւանաբար յունիս 18ի կամ 19ի համար:

Խումբը, որուն հետ պիտի մրցի Հ. Մ. Ը. Մ.ի *Արաքսը*, Ալպանիոյ առաջին խումբն է, այնպէս որ մեր փութպոլիսները, զօրաւոր հակառակորդ մը պիտի ունենան իրենց դէմը:

Խումբին ղեկավարութիւնը ստանձնած է Պ. Դ. Դանիէլեան:

Ընկ. Յ. Պոռնազեան որ գործօն դեր կատարած է այս ձեռնարկին յաջողութեան համար, կը գրէ թէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս մրցումը արտասովոր հետաքրքրութիւն ստեղծած է Ալպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Ալպանիոյ կրթական նախարարը ամէն դիւրութիւն ընծայած է մրցումներու կազմակերպութեան համար, իսկ արտաքին նախարարն ալ հրահանգած է Սելանիկի ալպանական հիւպատոսին, որպէսզի ձրի վիզա տայ մեր խումբին: Մրցման հովանաւորութիւնը ստանձնած է նոյնինքն Ալպանիոյ վարչապետը: Շատ հաւանաբար ներկայ գտնուի նաեւ Թիրանայի հելլէն դեսպանը:

Կարգադրուած է որ մրցման օրը, մրցավայրի ձողերուն վրայ ծածանին ալպանական եւ հելլէնական դրօշակները, Հայկական եռագոյնին հետ: Այս մրցման համար տրամադրուած զինուորական փանփառը պիտի հնչեցնէ ալպանական եւ հելլէնական ազգային երգերը, ինչպէս նաեւ «Մեր Հայրենիք»ն ու «Յառաջ նահատակ»ը, որոնց ձայնագրուած եղանակները ստիպողաբար ուղղուած են Սելանիկէն:

Մեր **14** փութպոլիսներուն Թիրանայի մէջ բնակութեան եւ սնունդի ծախքերը ստանձնած է Սփորթ – Քլիւպը: Երթեւեկը պիտի վճարէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ, իբրեւ վարձատրութիւն պիտի ստանայ երկու մրցումներու հասոյթին հարիւրին 50ը:

Միապետութեան խնդիրը Յունաստանի մէջ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, յունիս 9ի ընտրութեանց մասնակցած են 1,032,056 քուէարկուներ, մինչդեռ 1933ի ընտրութեանց մէջ ընդհ. թիւն էր 1,143,668: Ձեռնպահութեանց համեմատութիւնը կը հաշուեն 15 առ հարիւր: Մինչեւ յունիս 11 համրուած 786,934 քուէներուն 489,374ը շահած էր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ՓԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԲՆԱՇՐՋՈՒՄԸ

Ուսումնասիրելով խորհրդային կեանքը, պէտք է ընդունիլ, որ աշխարհիս մէկ վեցերորդ մասին մէջ, ներքին հսկայական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, խորհ. իշխանութիւնը վաղուց արդէն հրաժարած է յեղափոխական առաջադրանքներէ եւ կարմիր դիւանագիտութիւնն այլեւս չի տարբերիր դրամատիրական որ եւ է պետութեան դիւանագիտութենէն: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելով, Խորհ. Միութիւնը լծուեցաւ դրամատիրական եւ աշխարհակալ պետութիւններու քաղաքական սայլին: Համաշխարհային յեղափոխութեան գաղափարը տեղի տուաւ հայրենիքի գաղափարին առջեւ: Համայնավարները յարձակողականէն անցան ինքնապաշտպանութեան:

Ներքին կեանքին մէջ, նախ եւ առաջ, այս տարուան սկիզբին, խորհրդային քաղաքացիները ազատուեցան գրքոյկներով հաց ստանալու մղձաւանջէն: Լայն սպառման ապրանքներու քանակն աւելցաւ եւ, համեմատաբար, կեանքի աւելի տանելի պայմաններ ստեղծուեցան: Այս փոփոխութիւններու հետեւանքով դրամը վերստացաւ իր գերիշխող դերը եւ, ինչպէս իւրաքանչիւր դրամատիրական երկրի մէջ, աւելի ապահով ու հանգստաւէտ կեանք ունի ով որ աւելի դրամ ունի:

Խորհրդային քաղաքացին, որոշ չափով, չղթայազերծ եղաւ նաեւ վարչական կաշկանդումներէ: Ջնջուեցաւ Չեկան – քաղվարչութիւնը եւ անոր իրաւասութիւնները փոխանցուեցան ներքին գործոց կոմիսարին: Հաստատուեցաւ կանոնաւոր դատ ու դատաստան եւ վերջ գտան վարչական կամայականութիւնները: Ի հարկէ, այս նոր կարգ ու սարքը պէտք է ընդունիլ որոշ վերապահումներով, որովհետեւ խորհրդ. վարչաձեւն իր էութեամբ կը մնայ մենատիրական ու բռնի ուժին ապաւինած:

Խորհրդային քաղաքացիին տրուեցան կարեւոր քաղաքացիական իրաւունքներ: Նախ եւ առաջ, գիւղացին, քաղաքական իրաւունքներու տեսակէտէն, հաւասարեցաւ քաղաքի բնակիչին – բանուորին: Եթէ մինչեւ այս տարի մէկ բանուորը իբրեւ քուէարկող համազօր էր հինգ գիւղացիի, ապա այսուհետեւ երկուքն ալ նոյնարժէքը կը ներկայացնեն: Նոյնպէս խորհուրդներու ընտրութեանց առեն, խորհրդային քաղաքացին այլեւս դատապարտուած չէ միայն մատ բարձրացնողի դերին մէջ մնալու, այլեւ հնարաւորութիւն կը ստանայ արժեւորել ու բովանդակութիւն տալ իր քուէին, — ընդունուած է ուղղակի, հաւասար եւ գաղտնի քուէարկութեան ձեւը: Այս ալ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ, որովհետեւ մենատիրական իշխանութիւն մը միշտ կրնայ իր ուզած ձեւով կատարել որ եւ է ընտրութիւն:

Աւելի կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան գիւղացիական ճակատին վրայ: Ընդունուեցաւ կոլխոզային նոր կանոնադրութիւնը, որով գիւղացին երեք կարեւոր զիջումներ եղան:

Առաջինը՝ հողի յաւիտեան ամրացումն է կոլխոզին: Հողի սեփականութիւնը կը պատկանի պետութեան, սակայն, օգտագործման իրաւունքն ընդմիշտ տրուած է կոլխոզին (հաւաքական տնտեսութեան): Երկրորդ՝ կոլխոզի իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք կը ստանայ անձնական օգտագործման համար սեփական հողամաս ունենալ — 1/4էն մինչ մէկ հեկտար տարածութիւն, — զոր կը մշակէ անհատապէս, յատկացնելով ստացած բերքը իր եւ իր ընտանիքի պահանջներուն: Եւ երրորդ՝ համայնացուած անասուններէն զատ, իւրաքանչիւր կոլխոզական իրաւունք կը ստանայ, որպէս սեփականութիւն, պահել մէկէն 10 կով, որոշ քանակութեամբ եղջերաւորներ անասուններ, խոզեր, ոչխար, մեղուի փեթակներ եւ ուզածին չափ ճագար ու հաւազգի:

Կոլխոզային նոր կանոնադրութեան հիմնական նպատակն է գիւղացիի մէջ առաջացնել նախաձեռնութեան ոգի եւ անհատական շահագրգռութիւն: Խորհրդ. իշխանութիւնը վերջապէս հասկցաւ, որ մինչեւ հողագործը ինքզինք չզգայ տէր իր մշակած հողին եւ հաւատացած չըլլայ, որ ինք եւ իր յաջորդները պիտի օգտուին իրենց աշխատանքի արդիւնքներէն, գիւղատնտեսութիւնը չի յառաջդիմեր:

Արտաքին եւ ներքին այս փոփոխութիւններէն զատ, խորհրդային աշխարհին մէջ կը նշմարուի մէկ շատ կարեւոր երեւոյթ: Մարդը արժէք կը ստանայ:

Ստալին թեւաւոր նշանաբան մը արձակեց, որ խորհրդային մամուլի կողմէ ընդունուեցաւ խանդավառանքով ու բերկրանքով: Այն է՝ «աշխարհում գոյութիւն ունեցող արժէքաւոր բոլոր կապիտալներից ամէնէն արժէքաւորն ու վճռականը կապիտալը մարդիկ են...»:

17 տարիներ շարունակ կարմիր բռնակալները հեղնանք ու արհամարհանք են տածած դէպի մարդ էակը եւ միայն 18րդ տարուան մէջ է, որ կը հասկնան մարդու արժէքը: Եւ որքան սուղի է նստած համայնավարներու դէպի մարդը ունեցած վայրագ վերաբերումը խորհրդային քաղաքացիներուն վրայ: Որքան արդար մարդիկ են զոհուած ու մարդկային կեանքեր խորտակուած: Որքան դաժանութիւն ու ողբերգութիւն է յայտնաբերուած եւ ի՜նչ դաժանութեամբ մարդկայնօրէն ապրելու տարրական իրաւունքը զլացուած: 17 տարիներ շարունակ Ստալին եւ իր շրջապատը աշխատած են մարդ անհատի մէջէն արմատախիլ ընել անոր հոգին ու սիրտը եւ մարդ մեքենաներու հլու հնազանդ մէկ բանակին վերածել 170 միլիոն ժողովուրդ մը եւ հիմա ալ կ'ուզեն մարդուն մարդկային կերպարանք տալ ու անոր վերադարձնել հոգին, սիրտը եւ միտքը:

Եւ ինչպիսի հրճուանք կը տիրէ խորհրդ. աշխարհին մէջ: Մարդիկ մոռցած կ'երեւան տարիներու անօթութիւնն ու մերկութիւնը, տասնեակ հազարաւոր մարդոց ստրկական աշխատանքը ջրանցքներու կառուցման վրայ, բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ միլիոններու հասնող փտած կեանքերը, իշխանաւորներու անսանձ կամայականութիւններն ու քմահաճոյքները... Չէ՞ որ նոր կեանք կը բացուի ու նոր մարդ:

Երբ մօտէն կ'ուսումնասիրես խորհրդային ներքին կեանքի մէջ կատարուած յեղաշրջումը, ոչ մէկ նոր բան չես գտներ: Միակ նորութիւնն այն է, որ յանձին Ստալինի, համայնավարները կը խոստովանին, թէ իրենց տարիներու յոռի եւ կոյր քաղաքականութիւնը մարդու սով է առաջացուցած եւ անհնարին է այլ եւս այսպէս շարունակելը: Այնտեղ, կարմիր դիծէն ներս, գերագոյն ճիգը կը գործադրուի վերադառնալ դէպի ետ, վերականգնել հինը:

Խորհրդային երկիրը եղած է յետամնաց, ուր կը տիրապետէր «արհեստագիտութեան սով»: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին այդ ուղղութեամբ ահագին աշխատանք է տարուած եւ ներկայիս «մենք հիմնականում արդէն վերացրել ենք սովի շրջանը տեխնիկայի ասպարէզում»: Սակայն, վերացնելով սովը արհեստագիտութեան մարզին մէջ, «մենք թեւակոխեցինք մի նոր շրջան, ես կասէի՝ սովի շրջանը մարդկանց ասպարէզում, կադրերի ասպարէզում, այնպիսի աշխատողների ասպարէզում, որոնք գիտեն թամբել տեխնիկան եւ առաջ մղել նրան» (Ստալին):

Մեքենաներ ստեղծել եւ մարդը անոր ստրուկը դարձնել, — այս է եղած խորհրդային քաղաքականութիւնը տարիներու ընթացքին: Իսկ այժմ կը ձգտին «թամբել տեխնիկան» ու անոր ղեկավարութիւնը մարդոց յանձնել: Եթէ մեքենան խնամքի պէտք ունի, ապա մեքենավարն ալ հոգատար վերաբերմունքի արժանի է: Հետեւաբար, պէտք է փոխուին խորհրդային կենցաղի պայմանները: Անհրաժեշտ է, որ մարդ էակը նախ եւ առաջ քաղաքակրթուի եւ գիտական որոշ պաշար ունենայ, ապա պէտք է բարելաւել անոր կենցաղի պայմանները ու հոգալ կեանքի տարրական պահանջները: Մէկ բան, որուն վաղուց արդէն տիրացած են դրամատիրական Եւրոպայի ու Ամերիկայի յետին բանուորն ու գիւղացին: Ո՞վ չի գիտեր, որ մեքենան առանց մարդու արժէք չի ներկայացներ: Որո՞ւն յայտնի չէ, որ աշխատելու համար, մարդը նախ եւ առաջ պէտք է ապրի, մարդավայել ապրի: Եւ այս տարրական ճշմարտութիւններու գիւտը կը վերագրուի Ստալինին, որու «նշանաբանը դարագլուխ է ստեղծում» («Պրաւդա»):

Մարդուն արժէք տալը շատ խոշոր մէկ երեւոյթ է եւ մեծ նուաճում խորհրդային քաղաքացիներու համար:

Դպրոցական կեանքի մէջ ալ մեծ փոփոխութիւններ են կատարուած: Այլեւս դպրոցի տէր ու տիրականը թերուս եւ տհաս կոմսոմոլ աշակերտները չեն: Դպրոցներու մէջ կարգ ու կանոն է մտցուած եւ աշակերտները պարտաւորուած են նախապատերազմեան դպրոցական կարգապահութիւնն ունենալ, ենթարկուիլ ուսուցիչներուն եւ քննութիւն անցընել:

Ազատ սէրը եւ մանչերու եւ աղջիկներու միջեւ գոյութիւն ունեցող անասնական յարաբերութիւնները կը կը վերանան ու կ'ամրացուի ընտանիքի գաղափարը: Ծնողները պարտաւոր են խնամել ու դաստիարակել զաւակները եւ զաւակներն ալ յարգանքով պիտի վերաբերուին դէպի իրենց ծնողները: Ամուսինները միմիանց հանդէպ հաւատարիմ պիտի մնան եւ այլեւս ուզած վայրին մէջ եւ ուզած վայրկեանին չեն կրնար Զագս երթալ ամուսնանալու կամ ամուսնալուծում ստանալու: Ուշադրութեան գլխաւոր առարկան ընտանիքն է եւ ընտանեկան յարկէն ներս պէտք է իշխէ մաքրութիւն, սէր եւ հանդըստութիւն:

Եւ որ գլխաւորն է, իւրաքանչիւր խորհրդային քաղաքացի, պարտաւոր է սիրել իր հայրենիքը:

Երանի այս բոլոր առաջադրանքները իրականանային...

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ

Օրեր կան որոնք իրենց ծոցերուն մէջ տարիներ կ'ապրեցնեն: Անոնցմէ է անշուշտ օրերուն օրը, որ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ կը զուգադիպէր ծաղիկներու ամսին՝ Մայիս 28ին:

Այս առթիւ, դարձեալ Զ. Ռ. Միութիւնն էր որ կազմակերպած էր դաշտագնացութիւն մը դէպի Նահր էլ Քէլպ (Շան գետ), Պէյրութէն 10-12 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, Միջերկրականի անմիջական եզերքը որ նշանաւոր է իր առատ ու պաղ ջուրով, կանաչազարդ եզերքներով, որոնք կը բարձրանան մինչեւ սեպ ու ժայռոտ բարձրաբերձ լեռներուն կողերը: Արեւելք այցելող զբօսաշրջիկները անպայման կ'այցելեն այս գետը: Ջուրին սկզբնաւորութեան ժայռերու վրայ կը տեսնուին հին արձանագրութիւններ: Հայրենի լեռներն ու ձորերը, առատ ու զուլալ ջրերն ու անոնց կողքին բարձրացող սօսիներն ու թմբերը յիշեցնող այս վայրին վրայ էր, որ տեղի ունեցաւ դաշտագնացութիւնը հազարաւոր երիտասարդութեան, խանդավառ ու համակ բոց մեր տղոց, որոնք ալիք առ ալիք, խումբ առ խումբ, շատեր իրենց ընտանիքներով, իրենց Դաշնակցական «մկրտած» երեխաներով — անուններ, սովորաբար Վրէժ, Վրիժուհի, Շաքէ, Սօսէ, Ռոստոմ, Քրիստափոր, Անդրանիկ, Մուրատ, Սերոբ — կը հաւաքուէին:

Կէս գիշերէն, առաւօտէն սկսած արդէն կենդանութիւն կայ ձորին մէջ, երգ ու խաղ կայ, ծափ ու ծիծաղ, նոյնքան ուրախ ու ծա՛լ ծալ ծածանող պաշտելի եռագոյնին հովանիին ներքեւ:

Երբ կը գրէինք Անթիլիասի ուխտագնացութեան օրուան առթիւ, այնտեղ կ'ակնարկէինք որ ուխտագնացութեան օրը ոչինչ տեսանք հայրենի, եւ ժողովուրդին բերնէն լսեցինք «Երանի թէ չգայինք» բացագանչութիւնը: Ասոր պատճառը անկասկած մեր կրօնապետներն են, որոնք առիթ չեն տար որպէսզի ժողովուրդը արտայայտուի, պոռթկայ, դուրս գայ իր ներաշխարհէն եւ ապրի գէթ օր մը, օրը իր նախնիքներուն: Մեր կրօնապետներն ալ ունին իրենց պատճառաբանութիւնը՝ սեղմ, լակոնական, — կռիւ կ'ըլլայ: Մենք այնքան ալ միամիտ չենք հաւատալու համար այդ առարկութիւններուն: Անոնց ցաւն այն է որ ժողովուրդը փոխանակ «Տէր ողորմեա»ներով գլուխ ուռեցնելու, կը նախընտրէ յեղափոխական երգեր երգել ...

Այսպէս չէր սակայն Մայիս 28ի ուխտագնացութիւնը: Հոն ներկայացուցիչ ունէին Հայաստան երկրի բոլոր գաւառներն ու գաւառակները՝ Վանէն, Կարինէն, Մուշէն, մինչեւ Փոքր Հայք, մինչեւ Կիլիկիա, մինչեւ Հայոց ծովին ափերուն վրայ բարձրացող մեր հերոս Ճէպէլ Մուսացիները իրենց երգերով, շուրջպարերով ու խաղերով: Հին օրերու շէն ու հայաշատ հայրենիքն էր որ կ'ապրէր: Տարեցները կը զարմանային այս երիտասարդ սերունդին վրայ, որուն աչքերը պատերազմ ու արցունք տեսան, իսկ այս խաղերը ուրկէ՜ ուր ...

Երգե՜ր, երգե՜ր, երգեր: Դաշնակցութեան հսկայ հասակը այդ երգերուն մէջ: Հայ ցեղին հայրենասէր կուռքերուն պայծառ դէմքերը իրենց պայքարներով անոնց ամէն տողին ու խօսքին մէջ: Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Դաշնակցութեան դիւցազներգութիւնն էր, անոր հերոսներուն պաշտամունքի աղաղակն էր որ կը բարձրանար վրէժխնդիր հազարաւորներու կոկորդէն: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կ'ըսենք, Դաշնակցութեան պատմութիւնն էր որ կ'երգուէր այնքան խանդավառ, այնքան արտայայտիչ:

Սեղաններուն շուրջ, ուր չկարծէք թէ օղին կը տիրապետէր. երբեք: Այլ զարեջուրը մեր պապերուն, որուն ամէն մէկ բաժակը կը պարպուէր կենացը հերոս զաւակներուն:

— Ընկերներ, Սերոբ պաշտողներ, անոր կենացը:

— Ընկերներ, Մաթէոսին ու Նշանին արեւշատութեան համար:

— Ընկերներ, երրորդութեան կենացը:

Եւ այսպէս, ումպ առ ումպ գաւաթը կը պարպուէր բոլոր անոնց կենացը, որոնք Մայիս 28ին համար, իրենց կեանքը հայրենիքի բագինին վրայ ողջակիզեցին:

Այսպէս անցաւ այդ օրը, անցաւ բայց ինչպէ՜ս, առանց հպելու, չա՜տ արագ — այդ մթնոլորտին մէջ ո՞վ ժամացոյց կը նայէր, միայն արեւն էր որ կը խոնարհէր դէպի արեւմուտք, կ'իյնար լեռներուն ետին ...

ՇԱՀՐՈԶ

Անկախութեան տօնը

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆՆԷՕ, (Յառաջ). — «Արծիւ» ենթակոմիտէն ալ իր յարգանքի բաժինը բերաւ այս մեծ տօնին առթիւ: Հակառակ կիրակի օրուան կիզիչ տաքին, ընկերներն ու համակիրները փութացած էին հեռաւոր սրահը լեցնել, ներկայ գտնուելու համար ազգային տօնակատարութեան:

Յոտնկայս ներկաներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը որմէ յետոյ կոմիտէի անդամներէն ընկ. Հայկ Սրվանեան բացման խօսքն ըրաւ եւ հրաւիրեց օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ համառօտ կերպով բացատրեց այդ տօնին նշանակութիւնը եւ կանգ առաւ հայրենիքի գաղափարին վրայ, օրինակ բերելով Ֆրանսան կամ Գերմանիան, որոնք այս վերջին պատերազմի ընթացքին անթիւ զոհեր տուին, ինչո՞ւ, — իրենց հայրենիքին համար:

Վերջացնելով՝ խօսքն ուղղեց հայ մայրերուն եւ ըսաւ որ թող այլ եւս չպատմեն միայն առասպելներն ու չարչարանքները, այլ եւ պատմեն իրենց զաւակներուն անկախութեան առթիւ մղուած հերոսական կռիւները: Բանախօսութենէն վերջ սկսան արտասանութիւններն ու երգերը, իրենց մասնակցութիւնը բերած էին հեռաւոր տեղերէ Օր. Օսմանճեան արտասանութեամբ, Օր. Քնեազեան երգով (երկուքն ալ «Սիփան»էն), արտասանեցին նոյնպէս ընկ. Օննիկ Կարապետեան, փոքրիկն Ալլանեան եւ Քրմոյեան:

Շատ զգայուն էին այդ փոքրերուն արտասանութիւնները. ի՜նչ չէր կը դնէին, ի՜նչպէս կը փոխուէր իրենց դիմագիծը, երբ կ'արտասանէին «հայրենիք» բառը:

Օգտուելով տիկ. Գեւոնեանի ներկայութենէն, հանդիսականները հաճոյքն ունեցան լսելու զայն անոր երգած երկու երգով:

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Լեւոն Զորմիսեան, որ նոյնպէս հայրենիքի գաղափարը պանծացուց, զայն դնելով ամէն բանէ վեր, կուսակցական որ եւ է գաղափարէ գերազանց: Հրաւիրուեցաւ խօսելու նոյնպէս ընկ. Աշոտ Իսահակեան: Ընկերը շատ խանդավառ կերպով ճառ մը խօսեցաւ. — «Ինչպէս կ'ըսեն, դարեր առաջ հսկայ մը շատուածներէն խլած էր կրակը, բայց լերան մը վրայ զայն շղթայած էին եւ մինչեւ հիմա արծիւները կը կտցահարեն իր սիրտը: Նոյնպէս ալ մեր սիրտը, որ թէեւ շատ ցաւեր ունեցած է եւ որքան ալ կտցահարուի, կրկին ազատութեան ոգին կը մնայ մեր մէջ, ինչպէս Տանֆէր Ռօշըրոյի հրապարակին վրայ հսկայ առիւծը խրոխտ կը կենայ, պէտք է որ մեր հոգիներու մէջ ամրակուռ մնայ ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը»:

Պարեցին «Թիթեռնիկի պարը» «Յառաջդիմասիրաց»ի աշակերտուհիներէն քանի մը փոքրիկներ:

Վերջին խօսքը ըսաւ ընկ. Գարակէօզեան:

×

Տօնակատարութենէն յետոյ տեղ. կոմիտէն սարքած էր խնջոյք մը Ամերիկայի ընկերներու վճռարեկութեան առթիւ, գրեթէ բոլորը, որ եկած էին Մայիս 28ին, ըլլան համակիր թէ ընկեր, մնացին այդ խնջոյքին:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան եւ ահա սկսան գինիի գաւաթները պարպուիլ ընկ. Լէյլէկեանի եւ ընկ. Սարգիսեանի կենացը:

Խօսք առին ընկ. Գեւոնեան, ընկ. Քէօսէեան (Հ. Վիշապեան) պանծացնելով այդ երկու հերոսները:

Սկսան երգերը «Մենք անկեղծ զինուոր»ը, «Մշակ բանուոր»ը եւն.: Սիփանի անդամներու ներկայութիւնն ալ կը կրկնապատկէր երգերու եւ ուրախութեան յաջողութիւնը: Չեմ կրնար նկարագրել այդ տաք եւ ընկերական մթնոլորտը, որ ստեղծուած էր:

Թէեւ Ամերիկայի ընկերները շատ հեռու են, սակայն այդ օրը ներկաները իրենց սրտին շատ մօտ զգացին: Կէս գիշեր ըլլալուն ստիպուած եղան մեկնիլ ներկաները իրենց սրտին մէջ վառ պահելով թէ Մայիս 28ը եւ թէ հերոսներու յիշատակը:

Թղթակից

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յառաջ). — «Վարդան» ենթակոմիտէն եւս կատարեց Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը:

Օրուան նախագահն էր ընկ. Սահակ Տէր Թովմասեան (Ս. Թաթուլ), որ յոտնկայս «Մեր հայրենիք»ը երգուելէն վերջ, օրուան նշանակութիւնը բա-

---

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ա՜հ, որքան դաժան է ցրտահար ըլլալը: Ընդարմացած մարմին, կարկամած ձեռք ու ոտք, բոլորովին անզգայ, սեւ-սեւ: Չո՜րը՝ աչքերուդ առջեւ՝ կը տակայ անմոռնալ սոսկրական դանակի ու թուրի սպարտական անդամահատութեան: Կեանք ու մահ, մարդկային մարմնին վրայ, քով քովի, կողք կողքի ...

Սանսայի կիրճը ծանր կը նստի մեր վրայ: Երեք հարիւր ցրտահար եւ 500 վիրաւոր եւ սպաննուած ...:

Զօրս կը հասնի Մուրատ իր հետեւորդներով, ամէնէն վերջը:

Փետր. 2ին Մամախաթուն ենք:

Զինուորները բարոյալքուած, հիասթափուած ու յոգնած, կ'ուզեն ժամ առաջ քաշուիլ այդ վայրերէն: Քանի մը օր հանգստանալէ վերջ, գաղթականներու կարաւանը կը շարունակէ իր ճամբան դէպի Երզրում: Փետր. 3ին, Բաբերդէն Սեպուհն ալ ստիպուած կ'ըլլայ քաշուիլ:

Արդ, հարկադրուած Մամախաթունն ալ կ'որոշուի ձգել եւ ամրանալ Բաբերդի եւ Դերջանի միացման հանգոյցը՝ Կարչման, քանի դեռ վաղաժամ է եւ թրքական յառաջապահները չեն երեւցած:

Փետր. 8ին կը ձգենք Մամախաթունը: Մուրատ դարձեալ վերջապահ է, ինչպէս եղաւ Երզնկայի մէջ, եւ ինչպէս այնուհետեւ միշտ՝ մինչեւ Սարիղամիշ:

Նախ քան վերջնական նահանջը, հեծելազօրը Մամախաթունէն քանի մը քիլոմեթր հեռու՝ դաշտավայրի մը մէջ կեցած է: Մուրատի կարգադրութեամբ Նշան Փիլաւեան եւ Աւետիս Մուշմուլեան, սրարշաւ կ'երթան Մամախաթուն ռազմապահեստները հրկիզելու: Հազիւ պայթուցիկները դրած ու քառասմբակ վերադարձած էին դէպի խումբը, երբ դղրդագին, զարհուրելի պայթում մը, հրեղէն լեզուներով ցնցեց սարերն ու ձորերը: Ուժանակներն ու հրթիռները դժոխային կաղկանձիւնով կը սուլէին դէպի երկինք: Քիւրտերը, որ պատրաստուեր էին թալանի տալ քաղաքը, լեղապատառ կը փախչին: Քանի մը ժամէն քաղաքը աւերակի կը վերածուի:

Կը շարունակենք մեր ճամբան դէպի Կարչմա (Գարապըյըգ խաներ):

Մուրատ, հեծելազօրին առջեւէն, հեռադիտակն ու հրացանը կուրծքին, նժոյգի մը վրայ նստած, Եփրատի աղմկայոյզ ափերէն, լուռ ու մտախոհ կը յառաջանայ:

Այս բարձրաբերձ լեռներուն ու ձորերուն մէջ, ո՜րքան կը յիշեցնէր մեր հին հայդուկային խումբերը... Ալեկոծ էր ռազմիկի հոգին: Առիւծի պէս կը զայրանար ինքն իր վրայ, փշրելու համար, կարծես, այն բոլոր շղթաները, որ մեր վզին շուրջ խեղդամահ դարձած էին:

Բաւական ճամբայ կարելէ վերջ, կանգ կ'առնենք հանգստանալու համար: Կը մօտենանք Մուրատին ու խօսակցութիւնը կը սկսի աջէն-ձախէն. Մուրատ ծանր հառաչանքով մը կը յարէ.

— Այս օրերն ալ տեսանք ... Թուրքը մեր կռնակը տեսաւ, առիւծ դարձաւ: Ի՜նչ է մեր այս վիճակը, աս ի՞նչ տեսակ ժողովուրդ ենք... Ախ, ա՜ս, տակաւին ազատութեան արժանի ժողովուրդ չենք մենք: Ստրկութիւնն ու օտարի լուծը մտեր է մեր ոսկորներուն մէջ: Ո՞վ է այս ժողովուրդին տէրը, ինչո՞ւ այսօր մենք կռուող ուժերու կարօտը պիտի քաշէինք, անդադար մա՛րդ, մա՛րդ պիտի աղաղակէինք: Մի՞թէ այս երկիրը մեր հայրենիքը չէ, մի՞թէ այսպէս պիտի վարուէինք մեր դարաւոր երազներուն հետ...

Մուրատ կը փրփրէր, կը գոռար իր արդար ցասումէն...

Կրկին ճամբայ կ'ելլենք եւ կը հասնինք վերջ ի վերջոյ, Կարչմա: Սեպուհ նմանապէս կը հասնի հոն եւ կը միանայ Մուրատին:

Յուզիչ էր երկու վաղեմի զինակից հայդուկներու հանդիպումը: Եղբայրական զուրգուրանքով իրար փաթթուած, կը սկսին հարցումները.

— Մուրատ, պատմէ՛, պատմէ թէ ի՞նչ անցաւ դարձաւ Երզնկայի մէջ, կ'ըսէր Սեպուհ, ակներեւ անհամբերութեամբ:

— Ի՛նչ պատմեմ Սեպուհ ջան, պատահեցաւ անխուսափելին: Ամիսներ շարունակ իմ օգնութեան աղաղակները ոչ ոք ուզեց լսել: Նոյն իսկ պատասխանատու մարդիկ Երզնկայէն եկան անցան, յանձնառութիւններ ու խոստումներ ըրին, երբ վերադարձան Կովկաս, ամէն ինչ մոռցան:

Մուրատ ու Սեպուհ, յաջորդ օրն իսկ կը վճռեն երթալ Կարին, կացութեան իրազեկ դառնալու եւ այնտեղի զինուորական ուժերը շարժման մէջ դնելու համար:

Եւ փետր. 9ին, քանի մը հետեւորդներով կ'երթան Կարին:

Անոնց մեկնումէն յետոյ, Կարչմա կուգայ գնդ. Մէճլումեան, իբրեւ հրամանատար:

Այդ օրերուն, Բաբերդի գծին վրայ մեր զօրքերը լքած էին Բոնակապանն ու Աշքալէն եւ քաշուած Կարչմա: Դարձեալ ընկճուած տրամադրութիւն ու հիասթափութիւն... Մէճլումեան իսկոյն կը հաղորդէ Կարին թէ՝ Ծինիս գիւղի կողմէն թշնամին մեծ ուժեր կը կեդրոնացնէ եւ ճակատը դժուար պիտի ըլլայ պահել: Արդ, կը թելադրէ նահանջել եւ ամրանալ Իլիճայի բարձունքները:

Յաջորդ օրը, անակնկալ կերպով, Սեպուհ Կարչմա կը վերադառնայ քանի մը ձիաւորներով: Եւ իսկոյն կ'անցնի գործի: Կը քննէ դիրքերը եւ կը դասաւորէ մեր ուժերը:

Թշնամին ամրացած էր մեր աջ թեւին՝ Ծինիս եւ Նէրտիվան գիւղերը: Իսկ ձախ կողմէն կ'ուզէր գրաւել Թէփէճիք գիւղը եւ Քիւլ-Վէրան գիւղին մէջ աջ ու ձախ թեւերը իրարու միացնել: Այս ծրագրով մեզ առած կ'ըլլար օղակի մը մէջ:

Արդ, հակազդելու համար Թուրքերու այս դաւադրութեան, մեր յարձակումները պիտի կեդրոնանային Ծինիս եւ Քիւլ-Վէրան գիւղերու ուղղութեամբ: Կռիւը կը սկսի փետր. 11ին, մեր նախայարձակումով: Թշնամին ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց կուտայ: Կռիւը կը վարէր Սեպուհը, մեծ պաղարիւնութեամբ: Փորձ ու խիզախ ռազմիկը, ձին նստած, սեւ եափունջին ուսերուն, կայծակի պէս կը սուրար դիրքէ դիրք, հրամաններ կուտար, խրախոյս ու կորով կը ներշնչէր զինուորներուն: Հերոսը պէտք է տեսնել ռազմի դաշտին վրայ, զայն գնահատելու համար անոր արժանիքները:

(15) ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ցարբեց եւ սկսան գեղարուեստական բաժնի յատուկ երգերն ու արտասանութիւնները։

Երգեցին Տիկ. Սիրուն Խաչատրեան, Օր. Հոփիսիմէ Քնեալեան որ ծափերու տակ ստիպուեցաւ կրկնել։ Երգեցին նոյնպէս Պ. Միքայէլ Հոպեան եւ Կարպիս Գանթարճեան։

Արտասանեցին Օր. Օսմանճեան եւ Ցարութիւն Խաչատրեան։

Ընկ. Լ. Զորմիսեան, օրուան բանախօսը, բացատրեց անկախութեան դերը ազգի մը մէջ, թէ որքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ է այն մաս մը հողը, զոր հայրենիք կը կոչենք։

Բացատրեց նոյնպէս Հայոց պարագան, թէեւ հիմա ունինք հայրենիք, սակայն կը ձգտինք անկախութեան եւ ազատութեան։

Գեղարուեստական երկրորդ բաժնին մէջ կը կային Ա. Ահարոնեանի «Ազատութեան ճանապարհին»կտորէն մին, «Էլ մի աղօթիր»ը, զոր ընկ. Կարօ Օսմանճեան վերածած էր թատրոնի։

Երէցին դերը յաջողապէս կատարեց ընկ. Օ. Կարապետեան եւ Թաթուլի դերը՝ ընկ. Օսմանճեան։

Մնացեալ դերակատարներն ալ՝ Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Օսմանճեան եւ ընկ. Շապաղեան յաջող էին իրենց դերերուն մէջ։

Նախագահին փակման խօսքէն յետոյ ներկաները մեկնեցան ազատութեան գաղափարով գօտեպնդուած։

Շրջ. Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Խօսքը խամաճիկներու թատրոնի մասին է,— Հայաստանի մէջ կը կոչուի տիկնիկներու թատրոն (կիննոյ կամ զարակէօզ)։

Լէնինականի մէջ հիմնուած է այսպիսի թատրոն մը, որ միակն է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ։ Թատրոնին բեմադրիչ նշանակուած է Ցամիկ Գէօզալեան, որ աւարտած է Մոսկուայի նման թատրոնի դասընթացքները։ Բեմայարդարումը պիտի կատարէ նկարիչ Շիրինեւ, երաժշտութիւնը պիտի վարէ Ալլահվէրտեան։Այս տարուան խաղացանկին մէջ կան ռուսերէնէ թարգմանուած Աներես գողը մարդ դարձաւ (Ե. Սպերանսկի), Ցեղափոխական Քնարիկը (Զերինսկի) Շունն ու կատուն (Ց. Թումանեան)։

Բեմադրութեան համար Մոսկուայէն բերուած են սարքաւորման անհրաժեշտ տարրերը։

Առաջին ներկայացումը, Ցեղափոխական Քնարիկը, տեղի ունեցաւ Մայիս 25ին։ Բեմայարդարումը կատարած էր Մոսկուայի Խաղատուն թատրոնի նկարիչներէն Կուզմինա։ Ներկայացումները տեղի կ'ունենան հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։ Թատրոնին անհրաժեշտ ծախքերուն համար 25.000 րուբլի վարկ տրուած է տեղական իշխանութեան կողմէ։ 10.000 ր. եւս տուած է երկաթուղիի դպրոցական վարչութիւնը։

Լէնինականի խամաճիկներու թատրոնը ներկայացումներ պիտի տայ նաեւ Երեւանի մէջ։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏՈՒԱԾ

Գիտութեանց Ակադեմիայի հայկական հաստուածը վերջերս կազմակերպեց Կովկասագիտութեան ուսումնարանի հայկական բաժին մը, որ ձեռնարկած է կարգ մը հրատարակութիւններու, այսպէս լոյս պիտի ընծայուին Հայաստանի նիւթական մշակոյթի պատմական արժէքներու, ազգագրական գործերու, լեզուներու, կովկասեան ժողովուրդներու պատմութեան վերաբերեալ աշխատութիւններ։

Այս տարի պիտի հրատարակուին Հայաստանի աւատապետութեան պատմութիւնը, հին հայկական ձեռագիրները, գեղարուեստական գործեր եւ այլ նիւթեր, հին հայկական առեւտրական դրամագլուխի մասին։ Ռուսերէն թարգմանութեամբ պիտի հրատարակուի Զաքար Ագուլեցիի «17րդ դարու առեւտրականը» գիրքը։ Տրագրուած է ռուսերէն թարգմանութեամբ հրատարակել նաեւ Մխիթար Հերացիի Ջերմանց մխիթարութիւն» գործը եւ կարգ մը այլ աշխատութիւններ հին Հայաստանի ժողովուրդներուն կեանքին ու մշակոյթին մասին։ Գիտութեանց Ակադեմիան ձեռնարկած է նաեւ հրատարակելու Մեսրոպ Մաշտոցի Հայ մատենախօսութեան պատմութիւնը, որ բացառիկ գիտական նշանակութիւն ունի։

Պատմագիտական այս աշխատութիւններէն զատ, Գիտութեանց Ակադեմիան այս ամառ շրջուն յանձնախումբ մը պիտի ղրկէ Հայաստանի գաւառները, ուսումնասիրելու համար մեր երկրին պատմական արժէք ներկայացնող վայրերը։

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Հայաստանի կառավարութիւնը «գեղարուեստական վաստակաւոր գործիչ»ի տիտղոս տուած է նկարիչ Յակոբ Կոջոյեանի, գնահատելով նկարչական ասպարէզին մէջ անոր ցոյց տուած աշխատութիւնները։

Նոյն միջոցին «գեղարուեստի վաստակաւոր գործիչ»ի տիտղոս տրուած է նկարիչ Եղիշէ Թադեւոսեանի եւ նկարիչ – ուսուցիչ Վրթանէս Ախիկեանի։

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻ ՄԸ ՎԵՐՋԸ

Հայաստանի գերագոյն դատարանը, որ կազմուած էր հետեւեալներէն,— Ս. Տէրնակալեան՝ նախագահ, Ծատուրով եւ Ա. Ցարութիւնեան՝ դատաւորներ, Վարդանեան՝ դատախազ, Լ. Քոչարեան՝ պաշտպան փաստաբան, մահավճիռ տուաւ մարդասպան Գէորգ Ցարութիւնեանի, այլ անուամբ Գիգան։

Մարդասպանը, որ ծանրաբեռն անցեալ մը ունի, վերջերս իր տունը կը հրաւիրէ արօտավայրերու վարչութեան մթերանոցի պետ Սարգիս Սարգիսեանը, կը գինովցնէ, յետոյ ելեկտրական լարով կը խեղդէ, ունեցածը կը թալլէ եւ դիակն ալ կը նետէ փոսի մը մէջ։

Մահավճիռը գործադրուեցաւ գնդակահարութեամբ։

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ

Գեառնի գիւղին կից, Ազատ գետի ափին, դժուարամատչելի վայրի մը մէջ, ուր 66ին (Ք.Ե.) կանգնած էին Հայաստանի ամէնէն ամուր բերդերէն մին, կար եւ արքայական տաճար մը։ Այդ տաճարը կառուցուած էր Տրդատ Ա.ի օրով, հռոմայեցի եւ հայ վարպետներու ձեռքով, այնպէս որ ոճն ալ խառնուրդ է յունա – հռոմէական եւ հայկական ոճերու։

Ներկայիս փլատակ է այդ պալատական տաճարը եւ քարերը թափթփուած են աւերակին չուրջը։ Փրոֆ. Մառ ժամանակին մեծ աշխատանք թափած էր այդտեղ, պեղելու համար աւերակները։ Վերջերս փրոֆ. Բունեաթեան կ'աշխատէր տաճարին բեկորներուն հիման վրայ վերականգնել ամբողջ կառուցածքը։ Վերին մարմիններու հրահանգով ամբողջական եւ վերջնական վերահաստատման պիտի ենթարկուի տաճարը։ Քաղաքկրթութեան պատմութեան ուսումնարանը որոշած է այս տարի աւարտել այդ աշխատանքները։

Գեառնիի այդ տաճարը կը համարուի Մերձաւոր Արեւելքի հռոմէական ճարտարապետութեան հնագոյն յիշատակարանը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Վահան Տէրեանի կինը, Սուսաննա Միսանիկեան, պետական գրական թանգարանին նուիրեց իր ամուսնոյն թանկարժէք դիւանը, որ կը պարունակէ Տէրեանի տպուած գործերուն բազմաթիւ սեւագրութիւնները, դանազան քերթուածներու տարբերակները, մեծ թիւով անտիպ գործեր, թարգմանութիւններ, ծանօթագրութիւններ։

** Այս ամիս Երեւանի համալսարանի տնտեսագիտական բաժնէն շրջանաւարտ եղան 29 երիտասարդներ։ Պատմական բաժնէն՝ 18 շրջանաւարտներ։ Մանկավարժութեան մասնաւոր դասընթացքներն աւարտեցին 40 երիտասարդներ, որոնք պիտի ղրկուին գաւառ իբրեւ մարզիչ։

ԾԻԾԱՂ

4 տարեկան Յակոբիկ առաջին անգամ էր, որ դպրոց կ'երթար։ Վարժուհին հարցուց թէ քանի՛ հոգի կ'ուզեն երկինք երթալ։ Բոլոր պզտիկները մատիկ բարձրացուցին, Յակոբիկը ոչ։

— Դուն չե՞ս ուզեր երկինք երթալ, Յակոբի՛կ։

— Տակաւին 4 տարի է, որ երկինքէն եկած եմ։

ՈՒ՞Ր ԵՄ ...

— Ո՞ւր եմ, ո՞ւր եմ, ըսաւ հիւանդը զարթնելով, ո՞ւր եմ, երկի՞նքն եմ։

— Ո՛չ, սիրելիս, պատասխանեց կինը մեղմօրէն, տակաւին քովիկս ես։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հրեաները գաղթին մասին

«Ճումհուրիէթ» կը հրատարակէ Փրանսերէն Թան թերթին հետեւեալ լուրը.—

«Պոլսոյ ոստիկանութիւնը խուզարկած է «Բէյլիք Քօլօնիզասիօն Ասօսիասիօն» ընկերութեան կեդրոնը կասկածելով որ այդ մարմինը Թուրքիոյ Հրեաները Պաղեստին գաղթելու կը մղէ։ Շատ մը փաստաթուղթեր ձեռք անցուած եւ կնքուած են։ 60 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են»։

Թուրք թերթը կը գրէ այս առթիւ. — «Այս լուրին վրայ քննութիւն կատարեցինք եւ ճշդեցինք խնդրին հանգամանքը։ Անգլիական կառավարութիւնը կարգ մը պայմաններու ենթարկած է Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին, ինչպէս նաեւ կրճատած ընդունելիքներուն թիւը։ Պայման է որ աշխարհի որ եւ է կողմէն Պաղեստին գաղթողը անգլիական հիւպատոսէ մը վիզէ ունենայ։

Անգլիա Թուրքիայէն երթալիք Հրեաներուն համար ալ հարիւրին այսչափ համեմատութիւն մը զատած եւ հաղորդած է Պոլսոյ անգլիական հիւպատոսին։ Այս վերջինը պաշտօն կուտայ Իքա սիոնական ընկերութեան պատուիրակ Ջերմակի, որ զբաղի Պաղեստին մեկնելիք Հրեաներու գործով։ Ջերմակ, որ Եաղաճըքի մէջ ագարակ մը կը բանեցնէ, հիւպատոսարանի այս որոշման վրայ կը սկսի պատրաստել տալ Պաղեստին մեկնելիք Հրեաներուն անցագրերը եւ այդ թուականէն ասդին Թուրքիայէն բաւական Հրեաներ կ'երթան Պաղեստին։

Բայց Ջերմակին այս գործունէութիւնը կը գրաւէ կառավարութեան ուշադրութիւնը եւ կը խուզարկուի ոչ թէ ընկերութեան կեդրոնը, ինչպէս գրած է «Թան», այլ յիշեալին բնակարանը, ուր կարգ մը փաստաթուղթեր կը գտնուին մեկնող եւ մեկնելիք Հրեաներու մասին։ Ջերմակ ներկայիս հսկողութեան տակ կը գտնուի եւ քննութիւնը կը շարունակուի։ Թէեւ այս առթիւ ուրիշ անձեր ալ հարցաքննուած են, բայց սիոնական պատուիրակէն զատ ոչ ոք հսկողութեան տակ պահուած է։

Կառավարութիւնը սա տեսակէտով է որ կարեւորութիւն կուտայ միջադէպին,— հիմնական քարոզութի՞ւն կը կատարուի, Թուրքիոյ Հրեաները զանգուածային արտագաղթի մը մղելու համար։ Ապա թէ ոչ, ուղղողներու մեկնումը որ եւ է անպատեհութիւն չունի եւ հետեւաբար որ եւ է արգելքի չի հանդիպիր։ Կը կարծուի թէ քննութեամբ հաստատուած է որ մէջտեղը չկայ ցանցի ձեւով աշխատող մարմին մը»։

Կուսակալի օգնական Րիւքնէտտին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ. «Լուր չունիմ թէ Թուրքիոյ մէջ կայ ցանց մը, որ այստեղի Հրեաները կը մղէ Պաղեստին գաղթելու։ Այս տեսակ ցանց մը գոյութիւն չունի։ Յիշուած անձի (Ջերմակ) մասին կրնայ քննութիւն կատարուած ըլլալ, բայց ոչ ոք հսկողութեան տակ առնուած է»։

Պոլսոյ էսքէնազի հրեայ համայնքին նախագահ եւ Պէնէպերիթ հրեայ լիճքի տնօրէն Տոքթ. Մարքուս, իր կարգին կը յայտարարէ.—

«Զանգուածային արտագաղթի ոչ պատճառ, ոչ ալ կարելիութիւն կայ, որովհետեւ մենք հոս սեփական հայրենիքի մէջ կը գտնուինք։ Թուրք օրէնքները որ եւ է կերպով մեզ չեն բաժներ միւս հայրենակիցներէն։ Արդէն, Անգլիա աշխարհի բոլոր Հրեաներուն տարեկան միայն 8000 վիզէ տրամադրած է Պաղեստինի համար, իսկ ասոր հազիւ 20-25ը կը վիճակի Թուրքիոյ Հրեաներուն։ Ցետոյ, հիմա վիզէ կը տրուի միայն այն Հրեաներուն, որոնք հարկադրուած են մեկնիլ Գերմանիայէն, որովհետեւ անոնք շատ աւելի դէշ կացութիւն մը ունին։

«Ճումհուրիէթ»ի խմբագիրներէն մէկը կ'երթայ Իքայի (հրեայ գաղթականական մարմին) Թիւնէլի կեդրոնը, տեսակցելու համար այդ կազմակերպութեան վարիչ Ջերնակի հետ։ Այդ միջոցին շատ մը Պոլսեցի Հրեաներ կը հասնին Թէլ Ավիվ երթալու համար։ Անոնց պատասխանեցաւ թէ պաշտօնատունը փակ է առժամապէս։

Դռնապանը կ'ըսէ թէ օրական 40-50 հոգի կը դիմեն, թէ Ջերնակ Լիթուանացի Հրեայ մըն է եւ 14 տարիէ ի վեր Պոլիս կը գտնուի։ Իսկ Ջերնակ հետեւեալը կը յայտարարէ.— «Մեր հաստատութիւնը կը զբաղի ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Ռուսիոյ Հրեաներով։ Նախապէս հազարաւոր ռուս Հրեաներ կային հոս. մեծ մասը Պաղեստին գընաց եւ ներկայիս հազիւ քանի մը հարիւր հոգի մնացած են։ Ասոնց ալ մեծ մասը Թրքահպատակ կ'ըլլան մօտ ատենէն»։

Ցատկանշական է որ,— կ'աւելցնէ Թուրք խմբագիրը,— երբ Ջերմակ այսպէս կ'արտայայտուէր, բուն իսկ դիմողները կը խոստովանէին որ իրենց մեծ մասը Թուրք Հրեաներ են։

— Ճի՞շդ է որ գոյութիւն ունի խմբակ մը որ դրամ կը կորզէ Հրեաներէն, զանոնք համոզելով թէ Պաղեստինի մէջ գործ պիտի տրուի իրենց։ — Լուր չունինք այս տեսակ բանէ մը։ Թերեւս կայ, Հրեաները իբրեւ զբօսաշրջիկ կ'երթան, վերադառնալու պայմանով»։

Ճիշդ այս միջոցին ներկայացաւ Հրեայ մը եւ գանգատեցաւ որ իրմէ 200 ոսկի առնուած է նոյն ձեւով եւ հարցուց թէ ե՞րբ պիտի ղրկուի Թէլ Ավիվ։

Գալով ագարակի խնդրին, Ջերնակ ըսաւ. «Եաղաճըքի մէջ ագարակ չունիմ, այդտեղի Սուլթանպէյլիք ագարակը կը պատկանի Իքայի նախագահ Ֆիլիպսընի»։

ՇԱՔԱՐԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ վերջնական որոշումներ տրուած են շաքարին գինը զեղչելու մասին եւ ասոր համար պատրաստուած օրինագիծը ներկայացուած է Ազգ. Ժողովին։ Շահագրգռուող շրջանակները որ եւ է տեղեկութիւն չեն հաղորդեր օրինագծին հիմերու մասին։ Կը թուի թէ շաքարի գործարանները պիտի կազմակերպեն աշխատանքի դրութիւնը եւ պիտի աւելցնեն սպառումը։ Գործարանները մինչեւ հիմա չէին կրնար ամբողջական գործունէութիւն ունենալ, որովհետեւ երկրին շաքարի սպառումը պակաս էր իրենց արտադրութենէն։ Աժանանալուն վրայ, շաքարին սպառումը պիտի աւելնայ եւ հետեւաբար գործարանները պիտի կարենան ամբողջական արտադրութիւն տալ։

Միւս կողմէ, շաքարի սպառման յաւելումը բնականաբար պիտի պահանջէ ճակնդեղի աւելի շատ արտադրութիւն յօգուտ երկրագործութեան զարգացման։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱ՞ ԿԵՐԹԱՅ

Իտալական «Օրիէնթէ» գործակալութիւնը Պուքրէշէն ստացած իր հետեւեալ լուրը կը հաղորդէ.—

Հաւանական է որ Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի հետ միասին Պուքրէշ գայ, արտաքին նախարար Թիթուլէսքոյի հետ տեսակցելու համար։

Ըսմէթ Ինէօնիւ, յառաջիկայ սեպտեմբերին ալ Մոսկուա պիտի երթայ, ուր պիտի գտնուին Թիթուլէսքօ եւ Պենէշ։

** Կ'ըսուի թէ վարչապետը յունիս 15ին քննական պտոյտի մը պիտի ձեռնարկէ Երզնկայի եւ շրջականներու մէջ եւ այս առթիւ աչքէ պիտի անցընէ նաեւ այն վայրերը ուր քարիւղի փնտռտուք կը կատարուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԱՎԻՆԵՈՆ, 11 յունիս (Յառաջ).— Փոնթէի մէջ կ'ապրի մօտ քսան տուն հայութիւն մը։ Մեծամասնութեամբ Սեբաստիոյ Զառայէն։ Բոլորն ալ ընտանիք կազմած, 3-4 զաւակներու տէր, շատ հանգիստ կ'ապրին։ Բոլորն ալ իրենց գործերն ունին։ Կիներն ալ շատ անգամ կ'աշխատին մետաքսի եւ քաղլամէի գործարաններու մէջ, սիրուած իրենց գործատէրերէն։ Անգործ կիներ, որոնց թուղթերը հարիւրնոց են, անոնք ալ երբեմն ելակ հաւաքելու կը տանին, օրական 12-15 ֆրանք կուտան։ Հոս նահապետական աւանդութիւնները, հին սովորութիւնները կը պահուին, Զատիկ, Ծնունդ եւ ուրիշ տօնական օրերու մէջ յաճախ կ'այցելեն իրարու, հաւաքոյթներ, հանդէսներ, ներկայացումներ կուտան։ Շրջանները գտնուող հայ երիտասարդներ սիրով կուգան, մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծուի, մարդ ինքզինքը հայրենի տանիքին տակ իր պապիկին եւ մամիկին, բարեկամներուն մօտ կը զգայ։ Հոս գտնուող հայրենակից երիտասարդութիւնը Հայր. Միութիւն մը ունի, մօտ 15-20 անդամներով։ Շատ սրտապնդիչ է այն պարագան, որ թէ Հ. Միութիւն մը կայ, այս ցրուած հայ համայնքին անդամները իրար կապող ափ մը վառվռուն եւ ժրաջան երիտասարդներ պարտաճանաչութեան ոգիէն մղուած՝ ուխտած են այս սրբազան միութիւնը եւ անոր վեհութիւնը անխաթար պահել։

Երիտասարդութեան մեծագոյն մասը որբանոցներէն ելած, գիտակից, համեստ, տիպար Հայեր, ապագայ խոստացող տղաք են։ Այս գաղութը այցելող հայրենակիցները կը հաստատեն անշուշտ մեր գրածները։ Մանաւանդ կիրակի օրը երիտասարդութիւնը հեշտ կեանքի վայելքներու չի հետեւիր, իրենց երիտասարդական հրայրքէն չտարուելու համար մեծ կամքով կը պայքարին սին հաճոյքներուն դէմ թերթերով, վէպերով, ազգային պատմութիւններով, եւ իրարու տուն այցելելով, իրենցմէ մեծերը յարգելով, արտասանութիւններ ընելով, ժամանակ կ'անցընեն։ Ամէն ոք իր զաւակներուն հայերէնի դասեր կուտայ, շաբաթը 3-4 անգամ, պզտիկները շատ սահուն հայերէն կը խօսին, մանաւանդ տուներու մէջ, շատ հանգիստ եւ երջանիկ են, իշխանութիւնը շատ համերաշխ ոգիով կը նայի։ Եթէ իրենց ժողովներուն մէջ կամ դուրսը անախորժ բնոյթ կրող խօսակցութիւններ ըլլան, իբր պատիժ, ի նպաստ Միութեան փոքր տուգանքի կ'ենթարկուին, կրկնելու պարագային զայն ժամանակ մը բոլոր յարաբերութիւններէ կը զրկեն, մինչեւ որ ճանչնայ իր թերութիւնը՝ յարգելով իրենց մեծերը։Բոլորն ալ համերաշխ են իրարու։ Շատ մխիթարական է այս գաղութին բարոյական վիճակը։ Երիտասարդութեան մէջ կան նաեւ դերասաններ։ Բոլորն ալ գրեթէ իրենց սեփական տուները ունին, ոմանք ալ գործատէրերու կողմէ տրուած շէնքերու մէջ կը բնակին առանց դրամ վճարելու։ Շինուած բոլոր տուներն ալ արդիական ձեւերով են մէկ – երկու յարկանի։ Ասոնց մէջ աչքի կը զարնէ Պէհրիկեան եղբարց տունը, իրենց ձեռքերով շինած, յատակագիծը իրենք գծած են եւ իրենք ալ կառուցած։ Ունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մուրատ խումբը, իրենց սեփական ակումբով։ Սակայն կը ցաւինք ըսելու որ տեղւոյս երիտասարդութիւնը շատ անդամներ զուրկ կը մընայ ուսուցանող եւ քաջալերող միջոցներէ, ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր այս գաղութին կեանքով։ Այս գաղութը երբեք փնտռող չկայ։ Երբեմն եթէ միտքերնին իյնայ, տարին մէկ կամ երկու անգամ կուգան կ'այցելեն։ Բոլորը թրթռուն խօսքի կարօտ են, յաճախակի այցելեցէք այս գաղութը, երիտասարդութիւնը ծարաւի է մտաւորականութեան տաք եւ խանդավառ ներկայութեան։

Սեւ Հողերցի

ՄԱՄՈՒԼ

Կաթողիկոսին դերը

«Յուսաբեր» խմբագրականով մը կը ներկայացնէ կաթողիկոսին դերը հայկական ներքին տագնապներուն մէջ (30 մայիս).

—«Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութենէն մինչեւ այսօր տեղի ունեցան հետեւեալ փաստերը.

Ա.— Երկրի մէջ փաստօրէն մահուան դատապարտուեցաւ կաթողիկոսը. իր ընտրութենէն առաջին գէթ անգամ մը իրեն հնարաւորութիւն չտրուեցաւ «մխիթարանք»ի բառ մը արտասանելու ի լուր իր ժողովուրդի։

Բ.— Պարզուեցաւ, որ Խորէն Ա. կաթողիկոս ընտրուած է միմիայն գաղթաշխարհի համար, դէպի ուր մերթ ժլատութեամբ ու մերթ առատօրէն կոնդակներ կը նամբուին էջմիածնէն՝ ի փառս հայ կրօնի եւ խորհրդային իշխանութեան։

Գ.— Էջմիածնի գոյութիւնը գաղթաշխարհի մէջ զգացուեցաւ յատկապէս եռագոյնի շուրջ ծաւալած պայքարներու շրջանին. կաթողիկոսը ամէնէն զօրծօն մասնակցութիւնը ունեցաւ այդ պայքարներուն մէջ՝ իր կոնդակներով պառակտելով ժողովուրդը եւ ատելութիւն սերմանելով եռագոյնի դէմ։

Դ.— Յստակ ու որոշակի կերպով կաթողիկոսը իր պաշտպանութեան տակ առաւ արտասահմանեան թեմերու առաջնորդներէն անոնք, որ խորհրդային իշխանութեան որոմը կը սերմանէին հայ ժողովուրդի մէջ. չարագործ Դուրեանը (Ամերիկա), կապալետ Մազլըմեանը (Յունաստան) եւ Ռուբէն Մանասեանը (Իրան) իրենց ազգադաւ արարքներուն մէջ կը ներշնչէին էջմիածնի մէջ բազմած Գլտենեաններէն եւ կը վայելէին հովանաւորութիւնը ամենայն Հայոց կաթողիկոսի։

Ե.— Պարզուեցաւ միաժամանակ, որ էջմիածինը որոշակի պայքար կը մղէ իր կրօնաւորներէն անոնց դէմ, որոնք չեն ուզեր գործիք ծառայել խորհրդային իշխանութեան ձեռքը ընդդէմ իրենց հաւատքի եւ ժողովուրդի. Յովակիմեան սրբազանը (Պուլկարիոյ մէջ), Պալաքեան սրբազանը (Մարսիլիոյ մէջ), Խաչատուրեան արք.ը (Քալիֆորնիոյ մէջ), իր յաջորդը՝ Գեղամ վրդ.ը (դարձեալ Քալիֆորնիոյ մէջ), Մարդուկէսեան վրդ.ը եւ քահանաներու ամբողջ դաս մը (Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ), Ամերիկահայոց նախկին առաջնորդը՝ Տիրայր արք.ը (Ամերիկայի մէջ), Պոլսոյ նախկին պատրիարքը՝ Զաւէն արք.ը (Իրաքի մէջ), Ներսէս սրբազան Մելիք – Թանգեանը (Ատրպատականի մէջ),— այս բոլոր ժողովրդասէր ու եկեղեցասէր հովիւները սաստկօրէն հալածուեցան ու կը հալածուին ոչ միայն խորհրդային իշխանութենէն, այլ եւ էջմիածնի կողմէ։

Զ.— Էջմիածինը իրեն թոյլ տուաւ արարք մը, որ աննախընթաց է հայ եկեղեցիի բազմադարեան պատմութեան մէջ,— բացորոշապէս կոնդակներ արձակեց հայ կուսակցութիւններէն մէկուն՝ Դաշնակցութեան դէմ։

Է.— «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին ու մանաւանդ Լ. Ֆիշերի՝ «Էժիս»ի աշխատակցին հետ ունեցած տեսակցութեանց ատեն որոշապէս պարզուեցաւ, որ կաթողիկոսը նաեւ զաղտնի կոնդակներով աւելի քան մթին դեր խաղցած է չարագործ կըղերականին՝ Ղ. Դուրեանի դատին մէջ։

Ը.— Իսկ այսօր նոյն կաթողիկոսը որոշապէս ռուսական քաղաքականութեան քարոզչի դերը ստանձնած է՝ յորդորելով հայութիւնը անվարան կապուիլ Մոսկուայի եւ անոր յանձնել իր ճակատագրին տնօրինութիւնը։

Անկասկած է, որ Մոսկուան յօժարեցաւ ստորնագոյն խարդախութեան մը, այսինքն որոշեց կաթողիկոս պահել էջմիածնի մէջ, բացառաբար իր քաղաքական շահը նկատի առնելով։ Քրեմլը գիտակ էր այն դերին, որ աւանդաբար, դարերէ ի վեր, հայութեան կրօնական կեդրոնը խաղցած է քաղաքական մարզին մէջ, իրմով հայ պետականութիւնը փոխարինելով։ Թարմագոյն օրինակը այս տեսակէտով — գոյութիւնը Ազգ. Պատուիրակութեան, որ բխեցաւ անմիջականօրէն կաթողիկոսէն եւ պատերազմի ամբողջ շրջանին քաղաքական աշխարհին մէջ ներկայացուց Հայ Դատը։ Մոսկուան այս դերը ոչ թէ կ'ուզէր էջմիածնէն խլել, այլ կ'ուզէր զայն անոր վերապահել՝ Մայր Աթոռը ռուսական օրիէնթասիոնի խողովակ դարձնելու համար գաղթաշխարհի մէջ։ «Խորհրդային կառավարութիւնը կը հասկնայ կաթողիկոսին քաղաքական կարեւորութիւնը օտար հողին վրայ», իրաւամբ կը վկայէր Նիւ Եորք Թայմզի թղթակցին Խորէն Ա., լաւապէս ըմբռնելով այն փափուկ դերը, որ լուռ համաձայնութեամբ վերապահուած է իրեն արտաքին աշխարհին մէջ։ Եւ ինչո՞ւ այս զէնքը իր ձեռքը պիտի տար Քրեմլը, երբ նոյն Մոսկուան ի շահ ռուսական օրիէնթասիոնի յօժար է ամէնէն անարգ ուխտերը կնքելու մթին Ասիոյ ամէնէն մթին ուժերու՝ զարմանազան խաներու եւ աղալարներու հետ։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը բոլոր պայմաններու տակ ասիական փաշայի մը կշիռը ունի՝ քաղաքական աշխարհի մէջ. իսկ այս անուրանալի փաստը ինքնին բաւական է արդէն, որ Քրեմլը շուք մը պահէ էջմիածնի մէջ՝ անոր տիտղոսը արտասահմանի մէջ օգտագործելու համար։ Ոչ միայն օտարի առջեւ (ուր այդ անհրաժեշտ է եւ ձեռնտու), այլ եւ բուն իսկ հայ ժողովուրդի մէջ, մասնաւորաբար այս վերջինը քաղաքականապէս ռուսական կառքին լծելու համար։ Եւ ի՛նչ է, վերջապէս, բուն պատճառը այն մոլեգին պայքարին, որ Քրեմլը կը մղէ Դաշնակցութեան դէմ, եթէ ոչ հայութեան նաեւ այս վերջին ուժին ռուսականմիարակը պատուաստելու բացայայտ փափաք մը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻՆ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի որ տկարութիւնս նկատի առնելով ամէն կերպով օգնեցիք, մինչեւ այսօր ալ կ'օգնէք։ Մասնաւորապէս շնորհակալ եմ Տիկ. Պետիկեանէ եւ Օր. Շահլամեանէ, իրենց անձնական օժանդակութեան համար։Զպիտի մոռնամ այս բարիքը, որ ինծի ըրիք։ Եթէ ունենամ պատեհութիւններ առաջուան նման, անպայման Կ. Խաչը պիտի յիշեմ։

Ահա հիւանդի մը վերջին խօսքը։ Կեցցէ՛ Հայ Կ. Խաչը։ Դուք կ'օգնէք տկար հիւանդներուն, աղքատներուն, Աստուած վարձատրէ ձեզ եւ ապարդիւն չթողու ձեր ջանքերը եւ աշխատանքը։

Արզուեան

կառավարական կուսակցութիւնը, 98,596ը՝ միապետական հոսանքը, 84,780ը համայնավարները, 73,284ը անկախները: Մամուլը տարբեր ձեւերով կը դատէ ընտրութեանց արդիւնքը: Հանրապետական թերթերը կ՚ըսեն թէ հանրապետութեան տեսակէտը յաղթանակած է, հետեւաբար աւելորդ է հանրաքուէ կատարել, ճշդելու համար երկրին վարչաձեւը: Իսկ կառավարական թերթերը կ՚ըսեն թէ որ եւ է բան կարգադրուած չէ եւ պէտք է բացէ ի բաց մէջտեղ դնել վարչաձեւի խնդիրը:

Պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Ընտրութիւններէն վերջը կառավարութիւնը անգամ մը եւս կը գտնուի կուսակցական քաղաքականութեան հակառութեանց առջեւ: Հին հանրապետականները կը կարծեն թէ արդիւնքը յաղթանակ մն է հանրապետութեան համար եւ հետեւաբար աւելորդ է հանրաքուէ կատարել, իսկ միապետականները իրենց ջախջախիչ պարտութիւնը յաղթանակ մը կը նկատեն միապետութեան համար եւ կը պահանջեն միապետութիւնը վերահաստատել առանց հանրաքուէի: Իրականին մէջ, երկուքն ալ կը վախնան հանրաքուէի արդիւնքէն եւ կ՚ուզեն խուսափիլ: Բայց եւ այնպէս կառավարութիւնը կ՚ուզէ հանրաքուէ մը սարքել, որովհետեւ կը կարծէ թէ կիրակի օրուան ընտրութիւնները չեն լուծած վարչաձեւի հարցը»:

Ուրեմն, խնդիրը կը մնայ առկախ: Տարակոյս չկայ թէ հանրաքուէի արդիւնքին վրայ մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ կառավարութեան չահած յաղթանակը: Եւ որովհետեւ ոչ միայն վարչապետը Պ. Ցալտարիս, համոզուած միապետական մըն է, այլեւ ուրիշ նախարարներ, իսկ Զօր. Քոնտիլիս նախկին ընդդիմութիւնը չի ցուցներ, կը թուի թէ ապահովուած է միապետութեան վերահաստատումը:

⁂ Նոր երեսփ. ժողովին մէջ կառավարական կուսակցութիւնը պիտի ունենայ 287 անդամ, Զօր. Մեթաքսաս 7: Ժողովը պիտի բացուի յուլիս 1ին: Կը հաստատուի թէ Վենիզէլոսի կուսակիցները քուէ տուած են համայնավարներուն:

Ճափոնն պէտք գրաւէ՞ Հիւսիսային Չինաստանը

Թէեւ չինական կառավարութիւնը (Նանքին) տեղի տուաւ Ճափոնի վերջնագրին առջեւ բայց կացութիւնը պարզուած չէ տակաւին: Ճափոնցիները կը գանգատին թէ Չինաստան հաւատարմութեամբ չի գործադրեր իր յանձնառութիւնները: Իսկ չինական կառավարութիւնը այլեւս կասկած չունի թէ Ճափոն իր թեւարկութեան տակ պիտի առնէ Հիւսիսային Չինաստանը, ճիշդ Մանչուրիոյ պէս: Առջի օր երկու ճափոնական թռչելահալածներ խարխափ նետեցին Թինցինի առջեւ: Կը կարծուի թէ երկու հազար զինուորներ ալ պիտի հանեն այսօր — վաղը:

Ճափոնական կառավարութիւնը չինական հողէն իսկ հեռացնելով չինացի զինուորները, նոր կացութիւն մը ստեղծած կ՚ըլլայ: Նախկին մայրաքաղաքէն՝ Փէքինէն եւ ուրիշ վայրերէ հեռացուած չինական զօրքին տեղ հաստատուած են ճափոնական պահակազօրքեր, որոնց ետին կը գտնուի Մանչուրիոյ բանակը: Ուրիշ խօսքով, Ճափոն կը դառնայ գերակշիռ եւ անվիճելի ուժը Հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Չինաստանի կեդրոնական կառավարութիւնը այլ եւս որ եւ է իշխանութիւն չունի Դեղին գետէն դէպի հիւսիս: Ճափոնի այս դիրքը կրնայ ազդել նաեւ Մոնկոլիոյ կացութեան վրայ:

»»»··«««

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ», ովկիանոսներու թագուհին, Նիւ Եորքէն Հավռ վերադարձաւ երէկ, չորեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ, պահելով իր արագութեան միջին թիւը, 30 ծովային մղոն (56 քիլ. 689 մ.): Ահագին բազմութիւն խռնուած էր, բարի գալուստի համար: Դիմաւորելու գացած էր նաեւ աշխարհի ամենամեծ ջրօդանաւը, «Փառի», որ իր առաջին նամբորդութիւնը կը կատարէր:

17 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԾԱԽՈՒ հաներ էին տուրքի փոխարէն, Արատի Նատաստ գիւղին մէջ (Ռումանիա): Աղջիկը կապուած եւ աճուրդն ալ սկսած էր, երբ շրջանային քննիչը պատահաբար լսեց եւ աղջիկը ազատեց: Աղջկան հայրը տուրքէ պարտք ունէր եւ գրաւելիք բան չգտնելով; հարկահաւաքը լքեալ գոյք նկատած էր խեղճ մանկամարդուհին ...

ԳԵՐՄԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ զրկուեցան 38 փախստականներ: Ցանկին գլուխը կը գտնուի Տոքթ. Հիլֆէրտինկ, որ երկու անգամ ելմտական նախարար է եղած: Բոլորն ալ կ՚ամբաստանուին թէ վնասած են Գերմանական հեղինակութեան: Ցանկին մէջ կան նշանաւոր ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, ինչպէս եւ դերասանուհի Էրիքա Ման, հռչակաւոր գրագէտ Թոմաս Մանի աղջիկը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑի» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ՚իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԷՔՈՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

Գաւառ

ՓՕՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը:

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լիվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան – Ընթերցարանին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ Պուվար Օտտոյի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու ընկերները:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄԲՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՈՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Մասնաւոր նուագախումբ: Կը նուագէ նաեւ Թաթոս ԱԲԳԱՐ:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր: Կը խնդրուի երախաներ չբերել:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին: Երգ, արտասանութիւններ եւ յլն.:

×

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle de la Comèteի մէջ, 1, Place de la Comète

Կը խօսին՝ ընկ.ներ ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մկրտիչ Մկրտիչեան ինչպէս նաեւ իր մայրը, զաւակները եւ եղբայրն ու ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Կուլէնվիլի մէջ:

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ հին Կուլէնվիլի գերեզմանատան մէջ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23, Յունիս Կիրակի օր Մէօտոնի անտառին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ՝ Տիկ. Գարակիւլեանի, Օր. Թորոսեանի, դերասան Ուզունեանի, փոքրիկներ Աղնաւորեաններուն, Թաթոս Գարեգինի, Բենօի եւ Պ. Արմիկ Ջամալեանի, որոնք իրենց մասնակցութեամբ փայլ տուին, մայիս 19ի իր կազմակերպած ցերեկոյթ – պարահանդէսին: Այս առթիւ կը յայտնենք, որ այս հանդէսին զուտ արդիւնք գոյացած է՝ 1225 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Չիլինկիրեան կը փնտռէ իր աներորդին՝ Թորգոմ Կականեանը, Արմաշցի, որ կը կարծուի ըլլալ Պուէնոս-Այրէս, Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 2, Rue de Choisy, Alfortville (Seine), France.

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Յետոյ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Չիլինկիրեանները: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Միայն ինձ անհաւատալի էր թւում մի բան, արդեօ՞ք քաւոր Պետրոսը միեւնոյն անձնաւորութիւնն էր, որին տեսել էր աւազակապետը ճգնաւորի քարանձաւի մէջ եւ ի՞նչ ապացոյց ունէր այսպէս կարծելու: Դէմքի նմանութիւնը բաւական չէր. մանաւանդ քաւոր Պետրոսի դէմքը այն ժամանակից յետոյ պէտք է բաւական փոխուած լինէր: Երբ այդ հարցերը առաջարկեցի, աւազակապետը պատասխանեց.

— Նրան կոչում էին «ականջը կտրած» ճգնաւոր, պատմում էին, թէ նա միանգամ գերի է ընկել անօրէնների ձեռքը, նրան տանջել են, առիպել են հաւատքը ուրանալ, նա մերժել է, եւ այդ պատճառով ականջները կտրել են: Այդ չարչարանքի համար նրան համարում էին մի տեսակ նահատակ: Եւ ես նկատեցի, որ մեր տեսած մուրացկանի երկու ականջների ծայրերը կտրուած էին: Բացի դրանից ճգնաւորի բազուկների եւ ձեռքերի վրայ Երուսաղէմի ուխտաւորների դրոշմը կար: Նոյնը ես նկատեցի մեր տեսած մուրացկանի ձեռքերի եւ բազուկների վրայ:

Նշանները ուղիղ էին: Իրաւ է, Պարսկաստանում մի փոքրիկ գողութեան համար քաւոր Պետրոսի երկու ականջների ծայրերը կտրել էին: Այդ պատիժը ստացել էր նա իւր երիտասարդ հասակում: Եւ թէ նա Երուսաղէմի ուխտաւոր է եղել,— այդ նոյնպէս ուղիղ էր:

— Բայց ի՞նչ նպատակով թափառում է այդ մարդը հեռաւոր հիւսիսում, խօսեց աւազակապետը,— եւ ինչ ողորմելի դրութեան մէջ էր նա:

Ես չգիտէի ինչ պատասխանել, ես դժուարանում էի յայտնել աւազակապետին, թէ ճանաչում եմ նրան, թէ մեր մէջ եղել են երկար տարիների յարաբերութիւններ եւ թէ նոյն ճգնաւորի առաջնորդութեամբ ես մի այնպիսի ծուռ ճանապարհի վրայ դրուեցայ, որ վերջը բերեց, հասցրեց ինձ այն տեղ, ուր տանջւում են յանցաւորները միայն: Ես չյայտնեցի նաեւ, թէ նա ինձ համար էր մտել այն ողորմելի կերպարանքի մէջ եւ ինձ համար է թափառում դատապարտեալների բնակութեան մերձակայքում, ես ծածկեցի նրանից եւ այն, որ խորհրդաւոր մուրացկանը, մօտենալով մեզ, հինդ կօպէկնոցների հետ տուեց ինձ մի թուղթ: Այդ բոլորը ծածկեցի իմ ամենալաւ ընկերից, որովհետեւ դեռ մտատանջութեան մէջ էի, դեռ չգիտէի, թէ ինչ պիտի պատասխանեմ քաւոր Պետրոսի առաջարկութեանը:

Ի՞նչ պէտք է պատասխանէի: Մերժէի՞, ընդունէի՞,— ոչ մէկը վճռել չէի կարողանում: Նա եկել էր ինձ ազատելու, նա դեռ չէր մոռացել ինձ, դեռ մտածում էր ինձ համար: Բայց ի՞նչ նպատակով: Արդեօ՞ք աշխատում էր հանգստացնել խղճի խայթը, որ ինձ մոլորութեան եւ դատապարտութեան մէջ ձգեց, — թէ կամենում էր ինձ նորից ձեռք առնել, որպէս մի գործիք, որ նրան պակասում էր: Մինչ ես այն մտատանջութիւնների մէջ էի, աւազակապետը ասաց.

— Ես նրան երրորդ անգամն է, որ հանդիպում եմ:

— Առաջին անգամն որպէս ճգնաւոր, վերջին անգամ որպէս մուրացկան, իսկ մի՞ւսը, հարցրի ես:

— Դա կապ ունի Սանամի անցքի հետ, յետոյ կը պատմեմ քեզ:

Գ.

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Երրորդ գիշերը աւազակապետը այսպէս սկսեց Սանամի ընդհատուած պատմութիւնը.

«Դու յիշում ես, որ գիշեր էր, երբ ես եւ Սանամը հեռացանք մելիքի ամրոցից, մի մթին եւ խուլ գիշեր, որ բնութիւնը ինքն էր նպաստում մեր փախուստին: Անցանք մի քանի մղոններ, գիշերային խաւարը սկսեց փոքր առ փոքր պարզուել: Ճանապարհին օրիորդը մի խօսք անգամ չխօսեց ինձ հետ: Նա լուռ էր, որպէս երեւում էր, ծանր մտախոհութիւններ տանջում էին նրան: Նա ունէր հայ օրիորդի թէ հնազանդութիւնը եւ թէ նախապաշարմունքները: Առաջինի դէմ բողոքեց նա, ընդդիմացաւ ծնողների բռնութեանը եւ չկամեցաւ մահմէտականի կին դառնալ, իսկ երկրորդը, նախապաշարմունքը, մնաց: Նա մի նախատինքից ազատուեցաւ, բայց մի այլ նախատինքի ենթարկեց իւր անձը: Նա փախաւ ծնողների տնից մի երիտասարդի հետ, որ ոչ նրա ազգականն էր եւ ոչ նրա բարեկամը:— Երեւի, այդ մտածութիւններն էին տանջում նրան»:

«Իմ ձին ընթանում էր առաջ, իսկ նա հետեւում էր ինձ: Ես էլ իմ կողմից չէի խօսեցնում նրան, որովհետեւ չէի ցանկանում աւելի վրդովել նրա հոգեկան խռովութիւնը: Ես միայն հիացած էի նրա կերպարանքի բարեկազմութեամբ, թէ որքան գեղեցիկ էր նա, նստած իւր սիրուն նժոյգի վրայ: Նա ներկայացնում էր մի չնորհալի ձիաւոր, որի նմանը կարելի էր տեսնել Պարսից բարձր ազնուականների որդիների մէջ»:

«Բայց նրա հայրը իւր կեցութեամբ, իւր սովորութիւններով, իւր բարք ու վարքով նոյնպէս ներկայացուցիչ էր պարսից բարձր ազնուականութեան: Շրջապատուած բազմաթիւ նոքարներով, որսորդական շներով ու բազէներով, վատնում էր նա իւր ժամանակի մեծ մասը զանազան զբօսանքների ու զուարճութիւնների մէջ, որոնք կատարւում էին ըստ մեծի մասին ձիաների վրայ: Խիստ սակաւ անգամ էր պատահում, որ նա ընտանիքը չմասնակցէր այն զբօսանքներին, եւ այդ պատճառով Սանամը մանկութիւնից վարժուած էր ձիավարելու մէջ»:

«Մելիքը, ինչպէս Ղարադաղի բոլոր խաները, ունէր բազմաթիւ անասուններ, որոնց ամառը տանում էին լեռնային հովասուն տեղերում արածացնելու: Շատ անգամ մելիքի ընտանիքը ամբողջ ամիսներ անց էր կացնում ամարանոցում, իրանց հօտերի մօտ, հովիւների վրաններում: Սանամին աւելի էր զուարճացնում լեռնային կեանքը: Ղարադաղը սարոտ եւ անտառապատ երկիր է: Երբեմն ձի նստած, ամբողջ ժամերով թափառում էր նա ձորերի, անտառների եւ լեռների մէջ: Այստեղ աւելի ազատ էր շնչում, քան թէ հօր փակուած տնում, ուր ամէն ինչ ճնշում էր նրան: Շատ անգամ ես լսել էի նրանից այդ խօսքերը. «ես չեմ սիրում ձմեռը»: Երբ հարցնում էի պատճառը, պատասխանում էր. «նրա համար որ, ձմեռը միշտ տան ծածքի տակ եմ մնում»:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍ VENDREDI 14 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2831

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ...

Քիչ անգին պիտի կարդաք վրդովիչ լուր մը,— Խորհրդային իշխանութիւնը առ այժմ չի կրնար ընդունիլ հայ տարագիրներու ներգաղթը:

Հեռագիրը տրուած է Մոսկուայէն, իբրեւ պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած առաջարկի մը:

Ուրիշ տեղեկութիւն չունենալով, նոյնութեամբ կ'արձանագրենք լուրը, որ ինքնին կը փարատէ շատ մը պատրանքներ:

Ուրեմն, փակուած է ամէնէն կարճ եւ բնական ճամբան,— դէպի երկիր: Ներգաղթ:

Հեռագրին միակ մխիթարական բառը՝ «առ այժմ», բան մը չի փոխեր կացութենէն: Այդ առաձգական բառը սահման չունի, կրնայ ըլլալ վեց ամիս կամ վեց տարի:

Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի բոլոր յոյսերը ջուրը ինկած են այս տարուան համար: Առ նուազն մինչեւ յառաջիկայ տարի:

Եթէ այդպէս չըլլար, գոնէ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարուած կ'ըլլային: Մինչդեռ, Երեւան ոչ իսկ երկտող մը գրեց, իբրեւ պատասխան այնքան սրտխօսական դիմումներու եւ նամակներու:

Անոնք որ կը հաւատան թէ տարբեր միջոցներ կան ազդելու համար Մոսկուայի կամ Երեւանի վրայ, թող փորձեն իրենց վերջին իմաստութիւնը: Թող հաւաքարար դիմեն դեսպանատուն, կամ հեռագիրներ տեղացնեն Մոսկուա, եւ եթէ կ'ուզեն, պատուիրակութիւն մըն ալ ղրկեն, որպէսզի որ եւ է զանցառութիւն գործուած չըլլայ:

Մեզի համար կացութիւնը պարզուած է այլեւս: Մոսկուայի «առ այժմ»ը բանալիճի դուռներն ալ կը փակէ, հարկադրելով լրջօրէն մտածել տարբեր ելքի մը մասին:

Մենք առաջ ալ մխիթար յոյսեր չունէինք, նկատի առնելով թէ՛ Մոսկուայի թէ՛ Երեւանի հիմնական քաղաքականութիւնը, որ բոլորովին տարբեր է մեր ուզածէն եւ սպասածէն:

Բայց, կը կարծէինք թէ Երեւանի մէջ գոնէ մէկ անգամ կը չեղին սովորական գիծէն, թեթեւցնելու համար բացառիկ տագնապ մը, որուն մատնուած են հազարաւոր հայ աշխատաւորներ եւ գիւղացիներ, այստեղ եւ այլուր:

Երեւանի քար լռութիւնը ինքնին պատասխան մըն էր այս միամտութեան: Իսկ Մոսկուայի հեռագիրը լաւ մըն է որ ուղղակի կ'իջնէ «բարեկամ»ներու գլխուն:

×

Հիմա որ մեր տան դուռը փակուեցաւ, ուրի՞նք ուրիշ ելք:

— Հաւաքական հպատակութի՛ւն, պիտի բացագանչեն մէ-տասաներորդ ժամու խիկարներ:

Օրը օրին գրեցինք ինչ որ կը մտածէինք այդ աւետարեր գիւտի մասին: Այսօր ալ ուրիշ բսելիք չունինք:

Այդ հրաշքին հաւատացողները կրնան դեռ ատեն մըն ալ շարունակել իրենց քիմերը պատանջանքները, մինչեւ որ յոգնին եւ նոր գիւտ մը յղանան:

Մեզի համար կացութիւնը այլ եւս զաղտնիք չունի իր ամբողջ ողբերգութեամբ:

Կը մնայ բաց աչքով տեսնել բուն իրականութիւնը, եւ գլուխ գլխի տալ, ոչ թէ մեր ուզած օրհնութիւնը, այլ կարելի ելքերը գտնելու համար:

Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է լայն խորհրդակցութիւն մը կատարել, ոչ միայն Փարիզի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ, եւ խորապէս ուսումնասիրել կացութեան բոլոր երեսները:

Լրագրական վէճերը չեն որ պիտի լուսաբանեն հանրային կարծիքը, կամ պիտի գտնեն գործնական ելքը՝ այս աննախընթաց տագնապին:

Ընդհակառակն, այդ վէճերը մեծապէս վնասեցին մինչեւ այսօր, իրենց աղմուկին մէջ խեղդելով բուն խնդիրը:

Իրարու հետ չափուելու մրցում մըն է որ կը կատարուի վեց ամիսէ ի վեր, աւելի եւս թունաւորելով եւ անչնչելի դարձնելով արդէն պղտոր մթնոլորտ մը:

Անհրաժեշտ է մէկ սեղանի շուրջը հաւաքուիլ, եւ պահանջել որ խրաքանչիւրը մէջտեղ դնէ իր իմաստութեան գանձը:

Տարակոյս չկայ թէ այսպիսի խորհրդակցութիւն մը օգտակար կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն, երբ անոր մասնակցողները կը զգան կացութեան լրջութիւնը եւ իրենց պատասխանատուութեան ծանրութիւնը:

Այլապէս, ջուր ծեծուած պիտի ըլլայ, նոր եւ աւելի դառն յուսախաբութեան մը մատնելով աշխատաւոր բազմութիւնները:

Պէտք է սեղանին մօտենալ ոչ թէ մարդանքներ փորձելու, «ես ու դուն» խաղալու, այլ փոխադարձաբար լուսաբանելով, կարելի լուծումը գտնելու համար:

Եւ պէտք է, մանաւանդ, գիտակցօրէն պատասխանատուութիններ ստանձնել:

Մենք հրաշք չենք սպասեր այդպիսի խորհրդակցութենէ մը: Բայց գոնէ այն մխիթարութիւնը կ'ունենանք թէ համդիսաւորապէս լուեցան բոլոր տեսակէտները, ծուռն ու շիտակը, յիմարն ու իմաստունը,— եւ ճամբան հարթուած կ'ըլլայ գործնական աշխատանքի համար:

Ամէնէն աւելի այդ է որ կը պակսի,— գործնական, մեթոտիկ եւ ծրագրեալ աշխատանք:

Սպասուած արդիւնքն ալ — քիչ շատ տանելի կեանք — ամէն բանէ առաջ կախում ունի այդ աշխատանքէն:

Զափազանց երկար տեւեցին անպատասխանատու ճամարտակութիւններն ու փոխադարձ վարկաբեկումները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌ ԱՅԺՄ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Պաշտօնական աղբիւր մը կ'իմանանք թէ խորհրդային իշխանութիւնը պատասխանելով Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած հարցումի մը, յայտնած է թէ առ այժմ չի կրնար ընդունիլ հայ տարագիրներու ներգաղթը:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Երէկ առտու (հինգշաբթի), ժամը 10·30ին, երբ նախարարական ժողովը կը գումարուէր Էլիզէի պալատին մէջ, կրթական նախարար Պ. Մարճոնց տըկարութիւն մը զգալով, բժիշկ ուզեց: Անմիջապէս յարակից սենեակը փոխադրուեցաւ, բայց հոգին աւանդեց: Բժիշկը եկաւ պարզապէս մահը հաստատելու համար: Հանրապետութեան նախագահը եւ բոլոր նախարարները պահ մը յարգանքի կեցան անշունչ մարմնին առջեւ որ փոխադրուեցաւ բնտանիքին բնակարանը:

Հանգուցեալը բժիշկ էր, ծնած՝ 1877ին:

Նախարարական Խորհուրդին երէկուան նիստը

Նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարեց նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց իր կատարած խորհրդակցութեանց մասին: Առ այժմ գլըրդագին որոշումներու չի սպասուիր: Հրամանագիր – օրէնքները Հանրապետութեան նախագահին վաւերացման պիտի ենթարկուին մանրակրկիտ ուսումնասիրութենէ մը յետոյ: Պ. Լավալ մեծ չըջահայեցութեամբ կը շարժի, որպէսզի նոր տագնապ մը չյառաջանայ:

⁂ Քանի մը օրէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ նաւային վերազինման մասին, Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ զեկոյց մը հաղորդուած ըլլալով Ֆրանսական կառավարութեան, որոշուեցաւ գիրք ճշդել անգլեւգերման համաձայնութեան պայմանները ուսումնասիրելէ յետոյ: Գերմանացիները կը պահանջեն որ իրենց նաւատորմին ուժը կազմէ անգլիականին 35 առ հարիւրը: Փարիզի մէջ շատ ալ գոհ չեն այս խորհրդակցութիւններէն, քանի որ արդիւնքը պիտի ըլլայ անգլեւգերման համաձայնութիւն մը, առանց նախապէս խորհրդակցելու միւս ծովային պետութեանց հետ:

ՃԱՓՈՆ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ՞ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

Քանի մը օր առաջ գրած էինք թէ՝ չինական կառավարութիւնը ընդունելով Ճափոնի վերջնագիրը, սկսած է պարպել հիւսիսային Չինաստանը: Արդ, կացութիւնը փոխուեցաւ յունիս 12ին, երբ Չինաստանի պատերազմական նախարարը մերժեց ստորագրել Ճափոնի վերջնագիրը, որուն համաձայն ճափոնական տիրապետութեան տակ պիտի իյնար հիւսիսային Չինաստանը: Այս մերժումը մեծ խուճապ յառաջ բերաւ Փէյփինկի մէջ: Հազարաւորներ կառախումբ նետուելով կը փախչէին, հակառակ ոստիկանութեան յորդորներուն: Կը վախցուի որ Թիէնցինի ճափոնական ուժերը օդանաւային ռմբակոծութիւն կատարեն: Ճափոնցիները շատ զարմացան չինացի հրամանատարին մերժողական պատասխանէն, քանի որ բերանացի հաւանութիւն տրուած էր վերջնագրին: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Չինաստանի զինուորական տարրերը կը փորձեն անմիջական համաձայնութիւն մը կնքել խորհրդային միութեան հետ, որպէսզի միասնաբար դիմադրեն Ճափոնի յառաջխաղացութեան:

1200 ճափոնական զինուորներ անցք մը կատարեցին Թիէնցինի մէջ: Այս առթիւ հրամանատարութիւնը յայտարարեց թէ օտար առեւտրականները չպիտի վնասուին:

Հեռագրի մը համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը նոր պահանջներ ներկայացուցած է: Միւս կողմէ զինուորական իշխանութիւնը ազդու միջոցներ ձեռք առած է, խափանելու համար որ եւ է ձեռնարկ Ճափոնի դէմ:

⁂ Խորհրդային շրջանի պահակախումբ մը Մանչուրիոյ հողը մտած եւ կրակ բացած ըլլալով, ճափոնական կառավարութիւնը երկու բողոքագիր ղրկեց Մոսկուա:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Չորեքշաբթի օր, 12 յունիս, վերջացաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան տարեկան համագումարը: Այս նիստին մէջ քուէարկուեցան ամէնէն կարեւոր բանաձեւերը, կուսակցութեան յառաջիկայ գործունէութեան եւ միացեալ ճակատի մասին:

Կարգ մը վարչական խնդիրներ լուծելէ յետոյ, համագումարը վաւերացուց Ֆրոսարի վտարման որոշումը: (Ինչպէս կը յիշուի, այս ընկերվարական երեսփոխանը հրաժարելով կուսակցութենէն, մտաւ նախ Պուիսոնի եւ յետոյ Լավալի դահլիճին մէջ, իբրեւ աշխատանքի նախարար): Յաջորդաբար քուէարկուեցան բանաձեւ մը՝ համեմատական քուէարկութեան մասին, ուրիշ մը՝ կիներու քուէարկութեան իրաւունքի մասին եւ վերջապէս կարգը եկաւ ամէնէն փշոտ բանաձեւերուն:

Այսպէս, չորս բանաձեւ կազմուած էր իշխանութեան մասնակցելու հարցին առթիւ: Ծայրայեղ ձախակողմեան թեւը, առաջնորդութեամբ Զիրոմսքիի, բոլորովին կը մերժէր որ եւ է մասնակցութիւն որ պիտի յանգէր գործակցութեան՝ քաղքենի տարրերու հետ: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ չափաւորներուն բանաձեւը, զոր կարդաց Պ. Լըպա եւ որ կ'ուրացնէ կուսակցութեան վարիչ մարմնին 1934 նոյեմբեր 7ի որոշումը: Այս բանաձեւին համաձայն, կուսակցութիւնը ոչ միայն արթնութեամբ պիտի հետեւի կացութեան, այլեւ «բացառապէս ծանրակշիռ դէպքերու պիտի պատասխանէ բացառիկ որոշումներով: Եթէ, հանրային եւ բանուորական ազատութեանց սպառնացող վտանգներուն առջեւ, գործազրկութեան եւ գիւղացիական տագնապի յարաճուն աւերներուն առջեւ, հանրապետականները իրենց կարգին զգալով պարագաներու բացառիկ հանգամանքը, որոշեն Ֆաշական բռնութեան հակադրել հանրապետական ուժը եւ կազմել պայքարի կառավարութիւն մը, ժողովրդապետական ազատութեանց ապահովութեան համար եւ ընդդէմ տագնապին, ընկերվարական կուսակցութիւնը կանխաւ որ եւ է սահման չի դներ իր ընծայելիք աջակցութեան համար»:

Այս բանաձեւը ստացաւ 2168 քուէ, իսկ Զիրոմսքիի բանաձեւը՝ 803: Ձեռնպահ արձանագրուած էին 196 պատգամաւորներ, բացակայ՝ 110 հոգի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՏՈՄՍԵՐԸ

—o—

Եռուզեռ մը կայ ՅԱՌԱՋի մէջ: Տոմս կ'ուզեն, Փարիզէն ու գաւառէն, ՅԱՌԱՋի փրանս. ազգային վիճակախաղի տոմսերէն: Գաւառէն կը գրեն մեր ընկերները .— «Տեղական դրամատուներէն շատ գնեցինք, բախտաւոր չեղանք, թերեւս բախտը կը ժպտի՝ գնելով Փարիզէն, ՅԱՌԱՋի միջոցով»:

Ի՛նչ երազներ կան, որ ծաղկելու համար շնորհ կը սպասեն Բախտի դիցուհիէն, եւ ինչ մե՛ծ վիշտեր կան, որ ամոքելու համար նոյն դիցուհիէն բալասան կը հայցեն:

ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մէջ եւս բոլորը գնուած են մէկ կամ երկու տոմսակով: Ա՛խ, եթէ ժպտի՛ բախտը...

Հարցուցի շատերուն, թէ ի՛նչ ծրագիրներ ունին որ պիտի կատարեն, եթէ իրապէս ժպտի բախտը–

— ՅԱՌԱՋԷՆ կը փախչի՞ս, ըսի խմբագրապետին:

— Ո՛չ, պատասխանեց կտրուկ, միլիոն ալ տան, «Յառաջ»ը պիտի շարունակուի, քան խմբագրով, ամսագրով, սեփական տպարանով...

Այդ պահուն ներս մտաւ տողաշար Արամը եւ բսաւ.

— Եւ մեզ ալ կ'աշխատցնես Պենտեկոստէի օրով:

— Այո՛, երբ միլիոնը տան, կիրակի ալ չկայ, թերթը լոյս պիտի տեսնէ տօն, կիրակի, ամէն օր...

— Կը մաղթենք որ միլիոնը չզարնէ, եթէ այդպէս է, մէջ մտաւ տողաշարը:

Վարչապետը, ընկ. Գեւոնեան, հեղինակաւոր քայլուածքով մը եկաւ կանգնեցաւ խմբագրապետին սեղանին առջեւ եւ բսաւ, հեգնանքո՞վ թէ լուրջ, չեմ գիտեր.

— Երեկոյեան տպագրութիւն մըն ալ պիտի հանենք:

Տողաշարը, սարսափահար, դուրս ելաւ:

Ցանկարծ, խանդավառուած, ընկ. Գեւոնեան պոռաց.

— Թէքիրտաղցի, ի՞նչ կը վախնաս, թող միլիոնը զարնէ, այն ատեն կը տեսնես, տողաշարը կ'աշխատի *էքի*–*փով*, խմբագիրը կ'աշխատի *էքիփ*ով, ինքնաշարժ մը կը քաշենք, թերթերը կը լեցնենք, արագ արագ փոստին ու քէօշկերուն կը յանձնենք:

Դուն ի՞նչ կ'ընէիր, Նարդունի՛, հարցուց յետոյ վարչապետը նոյն ոգեւորութեամբ:

— Ե՞ս, բսաւ Նարդունի, գլուխը բարձրացնելով իր գրասեղանին ետեւէն, ե՞ս, ես կ'ուզէի քիչ մը հանգչիլ: Մարդէ հեռու, քաղքէ հեռու, վայրի կանանչութեան մը մէջ եւ յորդ ջուրերու մօտ տնակ մը ունենայի, նստէի խորհրդածէի:

Յետոյ կարծես թէ միլիոնը շահած ըլլար, աւելցուց.

— Զուիցերիա պիտի երթամ, սիրուն տնակ մը պիտի գնեմ, նոխ մատենադարան եւ հրաշալի լաբորաթուար մը պիտի պատրաստեմ, առաջնակարգ մանրադիտակով մը եւ գիտական ու գրական աշխատութիւններու պիտի նուիրուիմ: Մեծ փափաք մը ունիմ Հայոց Գրականութեան Պատմութիւն մը գրելու՝ գիտական քննադատական ակնարկով:

— ՀԱՅ – ԲՈՅԺը կը լքե՞ս:

— Ո՛չ, կը շարունակեմ:

— Հասկցուեցաւ, բոլորդ ալ թերթի մէջ փաթթելիք ու թաղուելիք մարդիկ էք, բսաւ վարչապետը յուսահատ:

Ղարաբաղեան ձայնով մը ընկ. Գեւորգիմ բսաւ.

— Երբ այդքան մեծ գումար մը կը հասնի Դաշնակցականի մը ձեռքը, դաւաճանութիւն է մսխել ջուրերուն եզերքը: Տնաքա՛նդ, այդ միլիոններով բնակարան կը շինենք, ներգաղթ կը կատարենք, ՅԱՌԱՋն ալ Երեւանի մէջ կը հանենք, Երեւանը միշտ ալ այդ դրսեցիներուն ձեռքը չպիտի մնայ ա՛...

— Ես, բսաւ Նշանը, նամբորդութիւն մը պիտի կատարեմ Սիդոնեայի հետ, պիտի շրջիմ ամբողջ Արեւելքը, նարնջենիներու եւ արմաւենիներու երկրէն մինչեւ հալուէի եւ կնդրուկի երկիրը, մինչեւ ճափոնական պարտէզները...

— Բանաստեղծութի՛ւն, բանաստեղծութի՛ւն, բսաւ Տէր Յակոբեան, տպարանատէրը, բանաստեղծութեան համար դրամ չեն տար, Նշա՛ն:

Եւ այն որ կը հեգնէ բանաստեղծութիւնը, այնքան սկեպտիկ է, որ մեր մէջ միակն է տոմս չգնող:

— Թող միլիոնը զարնէ մեզի, քեզի կը հասկցնենք թէ ի՛նչ կ'արժէ տոմս չգնելը, կ'ըսենք միաբերան:

Ուխտերնիդ կատար:

Բախտը բանէ՛ր Աստուած տար:

ԱՐԱՋ

ՀԻՄԱՅ ԱԼ ԽԻՂԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՍԿՍԱՆ ԱՐՁԱԿԵԼ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

»»»··«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 *Յունիս* (*Յառաջ*) .— Պուշ տիւ Ռօնի նահանգապետին մէկ հրամանագրին համաձայն, որ հրատարակուեցաւ տասնըհինգ օր առաջ, սկըսան գործադրել ծանր ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ աշխատող օտար բանուորութեան համար սահմանուած հարիւրին երեսունի օրէնքը:

Առաջին ազդանշանը տուաւ Արէնի (Պուլվար Օտտոյի շրջան) խիղի գործարաններէն Բօնֆօրտը, անցեալ շաբաթ արձակելով տասնըհինգ Հայեր, բոլորն ալ ընտանիքի հայրեր:

Այս հաստատութեան մէջ, տարիներէ ի վեր, արիւն քրտինք կը թափէին 30–35 Հայեր: Եւ ահա այսօր, մէկ որոշումով դուրս կը ձգեն մաս մը: Մնացեալին վիճակը անորոշ է:

Խնդիրը աւելի կը ծանրանայ, երբ յիշենք թէ նոյն այդ շրջանը գործարաններու եւ զանազան աշխատանոցներու վայր մըն է, եւ եթէ Բօնֆօրտի խիղի գործարանին հետեւին միւսները, ի՞նչ պիտի ըլլան այն հայ բանուորները որ գէշ աղէկ կ'աշխատին:

Արձակուած Հայերուն տեղ, գործի կ'առնեն Եէմէնի Արաբները, որոնք ոչ միայն ինքնութեան թուղթի հոգ չունին, այլ եւ, մասնաւոր պայմանագրութեան համաձայն, կը վայելեն այն բոլոր առաւելութիւնները ինչ որ Ֆրանսացի բանուորները:

Տասնըհինգ օր առաջ, բոլոր հայ բանուորները կը կանչեն, եւ կը հարցնեն թէ ֆրանսահպատակ զաւակ ունի՞ն թէ ոչ: Ունեցողներուն բան մը չեն ըսեր, իսկ չունեցողներուն կը յանձնարարեն որ իրենց զաւակները հպատակ արձանագրեն:

Արդ, ինչպէս կը պատմէ բանուոր ընկեր մը, ֆրանսացի զաւակ ունեցող թէ չունեցող դուրս կը թափուին, յաւելեալ ծախք մըն ալ ընել տալով իրենց զաւակներուն հպատակութեան համար:

—•—

«*ՆՈՐՄԱՆՏԻ*», ծովերու թագուհին, որուն վերադարձը հաղորդած էինք, կոտրեց իր իսկ մրցանիշը, Նիւ Եորքէն Հավր հասնելով 4 օր, 3 ժամ եւ 28 վայրկեանէն: Շոգենաւը փառաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ Փլիմութի առջեւ (Անգլիա), եւ Հավր հասաւ իրիկուան ժամը 18·30ին, ուղեկցութեամբ օդանաւերու: Տեղ – տեղ արագութիւնը եղած է 33 հանգոյց, իսկ միջինը՝ 30 – 31: Անհամար բազմութիւն խռնուած էր ոչ միայն Հավրի մէջ, այլեւ Փարիզ՝ Սէն Լազարի կայարանը, դիմաւորելու համար նամբորդները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Իտալիոյ ընկերային նոր կարգ ու սարքը որ աշխարհի տնտեսագէտներու ու ընկերաբաններու ուշադրութիւնը գրաւած է, ամէն օր նոր հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ արհեստապետական շարժման շուրջ:

Դեռ վերջերս Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը, ուր Իտալացի մասնագէտներ օտար հիւրերուն տուին լայն ու ընդարձակ բացատրութիւններ այս նորութեան շուրջ:

Միջին դարուն, Իտալիոյ մէջ թէ այլուր գոյութիւն ունեցած են արհեստապետական միութիւններ (քորփորասիօն) եւ եթէ չենք սխալիր, նոյն իսկ Հայկական հին պատմութեան մէջ ալ հետքեր կը գտնուին: Ներկայ շարժումը սակայն պէտք չէ շփոթել հինին հետ, եւ կամ նկատել հին սկզբունքներու վերածնունդ մը: Անցեալի պահանջները եղած են շատ սահմանափակ, մինչդեռ ներկայի պահանջները սահման չունին: Միջին դարուն գոյութիւն չունէին մաքսային պատնէշները, թրըսթները, «էնֆլասիօն»ը, ոսկեդրամի, թղթադրամի խնդիրները, գերարտադրութիւնը եւ ընկերային կնճռոտ ու բարդ հարցերը, որ այսօր կան եւ կարելի չէ անտեսել:

Ցեղապատերազմեան շրջանին մենք կը տեսնենք թէ ինչպէս դրամատիրական հին ձեւով արտադրութիւնը, ինչպէս նաեւ տնտեսական ազատականութիւնը վերջ կը գտնեն: Կառավարութիւնները իրականութեան հարկադրանքին առջեւ կը միջամտեն իրենց երկրի տնտեսական խնդիրներուն: Երկիրէ երկիր այս միջամտութիւնը կը տարբերի, կ'ըլլայ ի շահ բանուոր դասակարգին կամ դրամատէրներուն: Այս տարբեր վերաբերմունքը կախում ունի պետութեան գլուխը գտնուող կառավարութեան կուսակցական գոյնէն: Նոյն իսկ Անգլիան, որ տնտեսական ազատականութեան դասական երկիրը կը նկատուէր, իր դրամատէրներուն պահանջին վրայ մաքսային պատնէշներ կը բարձրացնէ: Վերջապէս գրեթէ ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները մէկզի կը դնեն հանդիսատեսի դիրքին դերը եւ ստիպուած կը մտնեն կռուի դաշտը: Այս միջամտութիւնը սակայն կը խորացնէ աւելի քէնի, նախանձի ու ատելութեան զգացումը երկու կռուող դասակարգերուն միջեւ: Վերջապէս կը ստեղծուի կատարեալ անիշխանութիւն ամէն երկրի մէջ:

Ունինք նաեւ տնտեսական ուրիշ փորձ մը, բոլշեւիկեան օրինակը, որուն մասին չենք ուզեր երկար խօսիլ: Կը տեսնենք որ 160 միլիոնոց ժողովուրդ մը, յեղափոխութեան ծագումէն 18 տարի ետքը, եւ հակառակ երկրի բնական անսահման հարստութիւններուն դեռ կ'ապրի խեղճութեան մէջ: Պատճառնե՞րը: Պատասխանը մեզի կու տայ փրոֆ. Տոստեանց, որ քաջածանօթ է Ռուսիոյ պայմաններուն: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ փրոֆէսէօրը իր մէկ յօդուածին մէջ, որ լոյս տեսաւ վերջերս.

— «Ռուսական վարչաձեւում, պետական ընկերվարութիւնը ժխտող դեր է կատարում: Պետական ընկերվարութիւնը կը տկարացնէ անձնական եւ ընկերային ձեռներէցութիւնը, ու կը պակսեցնէ իրերօգնութիւնը: Անհատներ եւ ազգեր կը վարժուին ամէն ինչ պետութենէն ստանալու. հետեւաբար կառավարական նպատակը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն անգամ այնպիսի պարագաներին, երբ կարելի է նրանից խուսափիլ»:

Այս խօսքերը այնքան պարզ են որ մասնաւոր մեկնութեան չեն կարօտիր:

Բոլորովին տարբեր է սակայն արհեստապետական վարչաձեւը:

Ֆաշականութիւնը կառուցանելով պետութիւնը արհեստապետական հիմերու վրայ, կը ձգտի վերջ դնել անիշխանութեան և տնտես. գետնի վրայ բանալ արդարութեան, եւ խաղաղ աշխատանքի նոր դարաշրջան մը:

«Հայրենիքը ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր», Ֆաշական յեղափոխութեան նշանաբանն է այս որ ամէն Իտալացիէն կրնար մոռնալ: Արհեստապետական վարչաձեւին հիմն ալ այս նշանաբանը կը կազմէ: Մանրամասնութիւններու ուսումնասիրութիւնը թողլով մասնագէտներուն, ներկայացնենք այժմ այս շարժումը իր ընդհանուր գիծերով: Կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակն է, — ստեղծել կարգապահ տնտեսութիւն մը որ կարենայ ապահովել ժողովուրդին կեանքը եւ ազգին բարգաւաճումը ու ապագան:

Բնական է որ առանց հակակշռի կարգապահութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ, եւ ճիշդ ատոր համար է որ կազմակերպութեան մէջ արտադրողին (դրամագլուխ ու բանուոր), վաճառողին քով կը նստին նաեւ Ֆաշական կազմակերպութեան ու կառավարութեան ներկայացուցիչները: Այսպէս բոլոր քաղաքացիները իրենց կազմակերպութիւններու միջոցաւ կը մասնակցին պետութեան կեանքին:

Սեփականութեան սկզբունքը կը մնայ: Կը յարգուի նաեւ մասնաւորներու ձեռներէցութիւնը: Կարելիութիւն կը տրուի նոյնպէս անխտիր բոլորին իրենց օրինաւոր իրաւունքները արժեցնելու, իսկ բոլոր ոչ օրինաւոր իրաւունքներու առջեւ ամէն ճամբայ կը փակուի: Կազմակերպութեան մէջ Ֆաշականութեան պատուիրակի մը ներկայութիւնը կ'ապահովէ ապառիկներու իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը, իսկ պետութեան ներկայացուցիչը կը կատարէ իր անաչառ եւ անկողմնակալ հակակշռողի պարտականութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնուի, պետութիւնը կը մնայ իր դիրքին վրայ, ոչ արտադրող ոչ ալ վաճառող կը դառնայ: Այս կազմակերպութիւնը հաստատող օրէնքը հրատարակուած է 1926ին, բայց իր վերջնական ձեւը կը ստանայ ու գործադրութեան կը դրուի 1934ին: Կառավարութիւնը այս ինը երկար տարիներու ընթացքին, հիմնուելով իրականութեան վրայ ու կատարելով մասնաւոր ուսումնասիրութիւններ, մշակած է 1934ի վերջնական օրէնքը:

Դարերու ընթացքին, դրամագլուխը եւ աշխատանքը եղան իրարու ոխերիմ թշնամիներ, բայց այսօր շնորհիւ այս նոր կազմակերպութեան՝ կրնան ձեռք ձեռքի տուած համերաշխօրէն ապրիլ, յարմարելով Փաշական պայմաններուն: Այս մթնոլորտին մէջ բոլորին աշխատանքը, եռանդը պէտք է ձգտի մէկ նպատակի,— ժողովուրդին բարիքը եւ ազգին մեծութիւնը:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ

Տիկին Զօրեանի յոբելեանին առթիւ այնպիսի բազմազան եւ բազմաթիւ յուշեր կ'արթննան իմ մէջ որ շուարած, չեմ գիտեր ո՞ր մէկը ընտրել այդ լաւ Հայուհիին բարոյական դիմագիծը ճիշդ եւ ցայտուն տալու համար:

Պուլկարիա կ'ապրէինք: Փոքրիկ գաղութներու յատուկ լճացած կեանքը պարուրեր էր մեզ քաղցր թմրութեամբ մը եւ մենք աղջիկները բնորոշող ինքնագոհութեամբ մեզ բանգէտներ կը կարծէինք: Միջավայրը իր սովորութիւններով եւ աւանդութիւններով մասամբ գծեր էր մեր երիտասարդուհիներուս ապագան: Ես գիտէի որ սահմանուած էի «սալոններու զարդ» տիկին մը ըլլալու: Ամէն ինչ կը կատարուէր կարծես վերէն, անտեսանելի ուժէ մը տրուած հրամանի համաձայն: Կեանք մըն էր մերը, որ սահմանուած էր կիսաքուն ապրուելու: Ճիշդ է, յեղափոխականներ կուգային կ'անցնէին կամ կանգ կ'առնէին, որոշ ջերմութիւն ստեղծելով եւ մեր հայրենասիրական զգացումները վառելով, սակայն ինձ կը թուէր որ այդ բոլոր տաք խօսքերու գործադրութիւնը պէտք էր որ կատարուէր մեզմէ դուրս, մեզմէ հեռու, նախօրօք այդ կեանքի համար սահմանուած մասնաւոր մարդոց կողմէ:

Երբ Ռոստոմը եւ իր կինը՝ Ե. Զօրեան մեր քաղաքը հասան, լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ: Առաջին անգամն էր որ յեղափոխական մը կնոջ մը ընկերակցութեամբ կուգար: Զարմացած էինք մասնաւորապէս մենք նոր հասնողներս: Ոչ միայն զարմացած էինք, այլ եւ խորապէս հիասթափուած: Յեղափոխակա՞ն եւ կի՞ն…: Մեր երեւակայութիւնը որ յեղափոխականին անունովն իսկ կը մերժէր, կնոջ մը ընկերակցութիւնը ի՞նչպէս թոյլ տար: Մեր կարծիքով յեղափոխականը գերմարդ մըն էր որ պիտի չունէր եւ առաւելապէս պիտի չամուսնանար: Հիասթափութիւնը երկար չտեւեց: Տիկին Զօրեան առաջին անգամէն հմայեց մեզ, այնպէս որ երբ իմացայ թէ ան խումբ մը աղջիկներու դաս տալ կ'ուզէ, ես լքեցի «սէօն»երու վարժարանը ուր այնքան հպարտութեամբ կ'երթայի: Քանի մը դասերէ վերջ ես հասկցայ, նախ, որ բան մը չէի գիտեր, երկրորդ որ ինձ յատկացուած «փայլուն» կեանքէն դուրս կար ուրիշ կեանք մը, օգտակար կեանքը: Իմ կեանքիս ճամբան այդ օրէն հիմնովին փոխուեցաւ: Ես չեմ գիտեր որ լա՞ւ քալեցի այն ճամբէն որ ընտրեցի Տիկ. Զօրեանի եւ Ռոստոմի շունչին ազդեցութեան տակ՝ գիտեմ միայն, որ ինչ որ ըրի, ինչ որ եղայ՝ կը պարտիմ միայն Տիկ. Զօրեանին եւ իմ յաւէտ անմոռանալի ուսուցիչս՝ Ռոստոմին:

Տիկ. Զօրեան, բացի գիտական ահագին պաշարէն որ պատիւ կը բերէ իր պատկանած ժողովուրդին, ի ծնէ վարժուհի մըն է: Ամէնէն դժուար եւ անմատչելի համարուած գիտութիւններն անգամ իրմէ աւանդուելով կը դիւրանան, կ'իւրացուին: Մեր խմբակը երկու տարուան ընթացքին կրցաւ անցընել միջնակարգ վարժարանի ամբողջ ծրագիրը: Հեւ ի հեւ արշաւ մըն էր ան դէպի գիտութիւնը: Մարդ գլխապտոյտ կ'ունենայ մտածելով որ այս քառասուն տարուան ընթացքին այս մեծ դաստիարակչուհին որքան մտքեր կոփեց, որքան նկարագիրներ կերտեց եւ քանիներու ճամբան եւ ճակատագիրը փոխեց…

Երկար տարիներու բաժանումէ վերջ, Տիկ. Զօրեանին հանդիպեցայ Զուիցերիա, մեր բարեկամ Քրաֆթ-Պօնարի որբանոց–դպրոցին մէջ: Օտար այցելուներու հետ էի, բայց չկրցայ յուզումս պահել, երբ դասարաններս մտնելով տեսայ Տիկ. Զօրեանը դասարանին մէջտեղը, որ հայ աշակերտ–աշակերտուհիներու դէմ կեցած կը դասաւանդէր: Մազերը ճերմկեր էին, տարիները եւ մանաւանդ վիշտը իրենց դրոշմը դրեր էին դէմքին վրայ: Ձայնը միայն նոյնն էր, քաղցր, համոզիչ բայց վճռական ու ազդու: Այսպէս ան շարունակեր էր ամբողջ քառասուն տարիներ անցընելով մէկ սերունդէն միւսը առանց դադարի, առանց նահանջի:

Հիմա Տիկ. Զօրեանի երկար գործունէութեան յոբելեանը պիտի տօնուի: Հայ ժողովուրդը պիտի կրնա՞յ ցոյց տալ թէ գիտէ գնահատել, գիտէ յարգել: Անոնք որ չեն աշակերտած այս մեծ վարժուհիին, թող անոր մէջ տեսնեն մարմնացումը իրենց մանկութեան եւ պատանեկութեան վարժուհիներուն: Իսկ անոնք որ նահատակուած վարժուհիներ ունեցան մեծ փոթորիկին, թող գան եւ իրենց մասնակցութիւնը բերելով յոբելենական հանդէսին, յարգած ըլլան յիշատակը իրենց կորսնցուցած վարժուհիներուն յանձին այս կատարեալ վարժուհիին: Յոբելեարը ներկայ պիտի ըլլայ, թող ամէն ոք շտապէ իր յարգանքի բաժինը բերելու անոր որ քառասուն տարիներ իր ժողովուրդին ծառայեց աննման անձնուիրութեամբ մը:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԱՐԱՄԸ

Ամէն անգամ երբ մօտենում է Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը, մայիսեան անմոռանալի օրերի վերապրումը, մեր տեսողութեան առջեւ իր արի եւ պարթեւ հասակով կանգնում է Արամը: Արամ: Մի անուն, որ յաւէտ անմոռանալի պիտի մնայ բոլոր գալիք հայ սերունդներու համար: Մի անուն, որի հետ մեծապէս կապուած է հայ յեղափոխութեան եւ ազատագրական շարժման ամէնէն խոր եւ սքանչելի դրուագը՝ ծնունդը անկախ հայ պետութեան:

Մայիսեան պատմական օրերին հայութեան պաշտպանութեան լծուած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ այլ կուսակցութիւններ, ազգային–հանրային կազմակերպութիւններ, բանակը եւ իր հրամանատարական կազմը: Սակայն այդ բոլոր տարրերուն իրար շաղկապողը, նրանց առաջնորդը, բառիս բուն իմաստով եղաւ Արամը:

Որպէսզի հասկնանք Արամի գործի մեծութիւնը, անհրաժեշտ է միայն յիշել այն պայմանները, որոնց մէջ ապրեց, գործեց եւ ժողովուրդի հետ միասին յաղթեց Արամը: Կացութիւնը յուսահատ եւ ճակատագրական էր: Տաս անգամ ես փորձել եմ մի ուրիշ ժողովրդի մէջ գտնել մի խոշոր պատմական դէմք, որի հետ կարելի լինէր համեմատել Արամը: Զուր աշխատանք: Դժուար է: Ահա չեխ ժողովրդի առաջնորդ Մասարիկը, իր ետեւ ունենալով դաշնակից հզօր բանակները, իր օգնականների հետ կ'աշխատէր լաւագոյն պայմանների մէջ: Ահա Քլէմանսօն, կոթնած ֆրանսական պետութեան ու բանակին՝ կը պարտադրէր յաղթանակը: Ահա առաջնակարգ կազմակերպիչ Լոյտ Ճորճը, որու տրամադրութեան տակ էր ողջ բրիտանական կայսրութեան անսպառ հարստութիւնը: Թերեւս Մ. Քէմալը մասնանշեն մեզ, արդի Թուրքիոյ հիմնադիրը: Մէկդի դնելով բարոյական նկարագիրը, բաւական է միայն ասել, որ Քէմալ իր գործի յաջողութիւնը կը պարտի գլխաւորաբար բոլշեւիկներու օգնութեան եւ արեւմտեան պետութիւններու հակամարտութեան: Իսկ մեզ մօ՞տ: Կտրուած ողջ աշխարհից, սով եւ համաճարակ, գաղթական զանգուածներու անօրինակ աննկարագրելի տառապանքը, խճողում, քաոս… Իսկ մեր առջեւ յաղթական կեդրոնական պետութիւնները, Կովկասի վրայ արշաւող թրքական բանակները, նահանջի մատնուած վհատած բանակը: Մեր ետեւ՝ փակուած սահմաններ, կովկասեան թրքութեան հարուածները եւ վրացական նենգամտութիւնը: Եւ չնայած այս բոլորին, հայ ժողովուրդը Սարդարապատի տակ ապրեց աննման հերոսական վայրկեաններ: Նոր եւ փառաւոր էջ բացուեց Հայոց պատմութեան մէջ: «Վէմ»ի վերջին թիւի մէջ Արամին նուիրուած մէկ յօդուածի մէջ կարդում ենք հետեւեալ տողերը.— «Ժողովուրդների կեանքում լինում են վայրկեաններ, որոնք խորքից ակօսում են նրա հոգին ու անջնջելի կերպով տպաւորւում յետագայ սերունդների յիշողութեան մէջ: Ամէն մի ժողովուրդ իր պատմութեան ընթացքում ունեցել է հերոսական դրուագներ, բայց կան հերոսութիւններ, որոնք ՀԱՒԱՍԱՐ ԵՆ ՀՐԱՇՔԻ»:

Համատարած յուսալքումի այդ շրջանին Արամը ցուցադրեց այնպիսի կորով, եռանդ, ոգեւորութիւն եւ անխախտ հաւատք, որ ճակատագրական վայրկեանին կարողացաւ վարակել նրանով ամբողջ հայութիւնը, որ պատսպարուած էր Էջմիածնի եւ Երեւանի շուրջը: Ժողովուրդը դարձաւ համակ երկաթէ կամք, ու պատռեց անարգ թշնամու շղթան:

Այսօր օտար հորիզոնների տակ, արմատախիլ, հայրենազուրկ, բայց եւ հայրենատէր հայութիւնը կը տօնէ մայիսեան պատմական դէպքերը, որոնք ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր են մեր այսօրուան հայրենատենչ երիտասարդութեան համար: Եւ այս օրերին ամէն մի պարկեշտ հայ իր աչքերի առջեւ կանգնած պիտի տեսնի Դաշնակցութեան հարազատ զաւակ Արամը, որ այդ օրերին համակ կորով դարձած՝ առաջնորդեց հայութիւնը դէպի հրաշք եւ յաղթանակ անօրինակ ու զարհուրելի պայմաններու մէջ:

Սրտի կսկիծով, զսպուած զայրոյթով միայն կարող ենք կարդալ այսօր ռամկավար օրկանի լկտի տողերը որով կը համեմատուին Արամը եւ Զօր. Սիլիկեանը: Այսպիսի քսութիւններից առաջին հերթին պիտի սարսափէր ինքը քաջարի Զօր. Սիլիկեանը…

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Le Petit Colonel»

(Marignan)

Արտակարգ երեւոյթներու շարքին կը պատկանի հազիւ եօթնամեայ դերասանուհին՝ Շիրլի Թամփըլ, որուն վերջին խաղը կը տրուի «Մարինեան»ի շքեղ սրահին մէջ՝ շաբաթներէ ի վեր, ամբողջ հասարակութեան հիացումին եւ — եւ հազուադէպ բան — բուռն ծափերուն արժանանալով ցուցադրութեան վերջաւորութեան:

Ամերիկեան շարժանկարը իր առաջին մանուկ–դերասանը ունեցաւ Զ. Զէփլինի գիւտով: Փոքրիկ Ճէքի Քուկանն էր ան: Անոր անմոռանալի սիլուէթը կը յիշեն բոլոր անոնք, որ քսան տարի առաջ զինքը տեսան մեծ ու հանճարեղ թափառաշրջիկին քովն ի վեր, մինչեւ ականջները քաշուած գդակի մը տակ եւ մինչեւ կուրծքը հասնող լայն տռնազգեստի մը մէջ կորսուած:

Շիրլի «Փոքրիկ գնդապետ»ը տեսնելէ յետոյ հաստատապէս կրնամ ըսել թէ իր տաղանդը կը գերազանցէ իր անուանի նախորդինը:

Իր խաղարկութեան բնականութեամբ, արտայայտութիւններու եւ շեշտերու ազդեցիչ կատարելութեամբ փոքրիկ ու գեղեցիկ դերասանուհին խանդաղատանքի եւ զմայլանքի բարդ զգացումներով կը համակէ հանդիսատեսները:

Որքան դերասաններ գիտեմ՝ որոնք շատ օգտակար դասեր պիտի կրնային առնել այդ հանճարեղ մանուկէն, ուսումնասիրելով անոր անսեթեւեթ ու ԲՆԱԿԱՆ խաղը, որովհետեւ Շիրլի կեղծել չի գիտեր դեռ, չի գիտեր ԵՐԵՒԱԼ, չափազանցուած շարժուձեւերով տպաւորիչ ըլլալ:

Ան իրեն համար գրուած դերը կ'ապրի պարզօրէն, անկեղծօրէն, առանց խորհելու իր ապագայ հանդիսատեսներուն վրայ ձգելիք տպաւորութեան մասին, իր ոյժը, իր խաղին գեղեցկութիւնը կը բխի անկէ:

«Փոքրիկ գնդապետ»ը գրուած է իրեն համար, իրեն տալով խաղին կենսական եւ բախտորոշ դերը:

Շիրլի իր շնորհով եւ Շէրմաններու ընտանիքին յատուկ հպարտ ու տիրապետող նկարագրով՝ անդիմադրելի միջնորդ մը կը հանդիսանայ իր գնդապետ Շէրման մեծ հօր, եւ իր մօր միջեւ, որ հակառակ ծերունի զինուորականին համաձայնութեան՝ ամուսնացած էր Հարաւի բանակին մէջ ծառայող սպայի մը հետ:

Հիւսիսի բանակին գնդապետը չէր ներած իր աղջկան այդ քայլը, եւ փակած իր ապարանքին դուռը անոր առջեւ:

Վեց տարի յետոյ միայն ծերունի գնդապետը պիտի հանդիպի իր թոռան եւ աղջկան, որոնք դրացի եղած են անգիտակցաբար:

Շիրլի հայրը հեռու է. բախտ եւ դրամ շահելու որոնումին մէջ: Կեանքը դժուար է իր մօր համար նոյնպէս, որ չի համարձակիր իր խստամբեր հօրը դիմել:

Շարք մը միջադէպեր՝ որոնց ընթացքին Շիրլի առիթը կ'ունենայ իր մեծ ու բնածին տաղանդին բոլոր երեսները յայտնագործելու՝ կը ստիպեն անդրդուելի մեծ հայրը միջամտել ու փրկել փեսային կեանքը, եւ խո–

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Թնդանօթի եւ գնդացիրի հարուածները, խառնուած հրացաններու հեկեկանքին, կը դղրդացնէին սար ու ձոր: Սեպուհ, անպարտելի ամրոցի պէս կանգուն, ուժգնօրէն ետ կը մղէր թշնամւոյն գրոհը: Ի զուր էր կասկածիլ մեր տանելիք յաղթանակին վրայ:

Եւ ահա վատոգի թշնամին կը սկսի փախչիլ դէպի Ճինիս ու Աշքալէ: Մէճլումեան, անմիջապէս կը տեղեկացնէ Կարին՝ Սեպուհի տարած յաղթութեան մասին:

Յաջորդ օրը կռիւը դարձեալ կը վերսկսի, նոյն սաստկութեամբ: Հայ զինուորը գօտեպնդուած իր յաղթութեամբ, կը կռուի աննման քաջութեամբ: Այս անգամ նշանակէտն էր Ճինիս գիւղը, որ ամէն գնով պէտք է խորտակուէր: Տակաւին աչքիս առջեւն են մեր յայտնի ու անյայտ մարտիկներու կորովաբեր շարանը,— Ճէպէճի Սարգիսը, Յովնանը, Զպուքլիցի Միքայէլը, Յարութիւն Չէօշէնեանը, Աւետիս Զավուշը, Վահան Չեբազը, Սողոմոն Թէհլիրեանը, Վարդան Շահպազը, Խոտորջուրցի Նշանը, Տիգրան Մենեղիկեանը, Քեմախցի Մխիթարը, Գալուստ Խէչիմեանը, Փիլաւեանը, Հայկ – Արամը, Դէրջանցի Յովհաննէսը եւ դեռ ո՜րքան ուրիշներ: Մէկը միւսէն անձնուէր, մէկը միւսէն արի ու քաջ: Ակներեւ անհամբերութեամբ, բոցավառ ու ցասկոտ, կարծես իրենց ականջը դրած ռազմի շեփորին, կը սպասէին ազդանշանին՝ քառատրոփ խոյանալու համար դէպի թշնամին: Աւա՜ղ, այսօր անոնցմէ շատերը ինկած են նահատակ, իրենց նուիրական պարտականութեան ճամբուն վրայ:

Ճինիսի կռիւը հուժկու եւ ցնցող հարուած մըն էր Թուրքերուն համար: Չորս կողմ արիւն կը ժայթքէր: Ի՞նչ էր մարդկային կեանքը, եթէ ոչ անշան տունկ մը… Թշնամին շփոթ ու անգլուխ կը նահանջէր: Մեր մարտիկները անխնայ կը հալածէին զանոնք եւ կը պաշարէին ամէնքը,— խուժան թէ զինուոր: Եւ ահա Նեմեսիսի անողոք դատաստանը կը սկսի… Այդ կռուի ամէնէն տաք պահուն յանկարծ կը յայտնուի Խոտորջուրցի Ստեփան Ծաղիկեանը, փոքր ու կորիճ ռազմիկ մը:

Դառնօրէն կը զգայինք, որ հակառակ այս բոլոր յաղթանակներուն, ստիպուած պիտի նահանջէինք այս տեղերէն ալ… Օրէցօր թրքական ուժերը կը շատնային: Կարնոյ եւ շրջակայ գիւղերու թուրք երիտասարդութիւնը թաքստոցներէն դուրս ելած, գիւղերէն կը միանար թուրք բանակի յառաջապահներուն եւ մեր ուժերու մասին ստոյգ լուրեր կը հաղորդէր: Կռուի չորրորդ օրը, դերերը փոխուած էին արդէն: Այս անգամ Թուրքերն է որ գրոհ կու տային մեր դիրքերուն վրայ: Մեր կացութիւնը աւելի քան վտանգաւոր կը դառնար: Մենք ճարահատ կամ պիտի դիմադրէինք առանց նկատի առնելու Թուրքերու գերակշռութիւնը եւ կամ բռնել ուղղակի նահանջի ճամբան:

Փետր. 15ին, տեղի ունեցաւ ճակատագրական կռիւ մը, Կարչմայի նըկատմամբ: Չորս ժամ տեւող արիւնաներկ կռուէ մը յետոյ, թշնամին կը սկսի քաշուիլ դէպի Երկան – Մասուր: Թէպէտ դարձեալ յաղթական, բայց մեր չորս կողմը բաց էր թրքական զանազան թեւերու բաժնուած գիւղերուն առջեւ: Քաջութիւնը չէր որ դեր պիտի խաղար, այլ խոհեմութիւնն ու ռազմագիտութիւնը: Եթէ նոր ուժեր հասնէին, գէթ քանի մը հարիւր հոգի… տակաւին կարելի կ'ըլլար միաժամանակ դիմադրել, եւ Իլիճայի ու Կարնոյ զօրամասերուն հնարաւորութիւն տալ նախապատրաստուելու: Սակայն, անկարելի էր: Դէպքերու ճնշման տակ, որոշուեցաւ թողուլ Կարչման եւ քաշուիլ Իլիճա: Ընդունուած սովորութեան համաձայն իսկոյն կրակի կը տրուի Կարչման, Այաճա եւ Արջիկ գիւղերը:

Այս անգամ մեր ինքնապաշտպանութեան գիծը կ'ըլլայ Օձնի եւ Ղարարղ գիւղերը: Կռիւները կը վերսկսին այս անգամ Կարնոյ դաշտի թրքական Թարքուն, Թոսիկ եւ Ումուտում գիւղերու ուղղութեամբ:

Գլխապետ Մակեդոն իր զօրամասով կը սկսի յարձակիլ անխտիր բոլոր թրք. գիւղերուն վրայ եւ դաւադրութեան կեդրոնները արմատախիլ ընել: Սեպուհի եւ գնդ. Միրիմանեանի զօրամասերը օգնութեան կը փութան գլխապետ Մակեդոնին եւ Կարնոյ դաշտի 27 թրքական գիւղերը կը մաքրագործուին քսանչորս ժամուան մէջ… Ռուս հրամանատարութեան «մարդասիրական» մեղքերը մետասաներորդ ժամուն կը քաւէր հայ զինուորը:

Փետր. 17ին, Մուրատի եւ Սեպուհի հեծելազօրէն մաս մը կը կանչուի Կարին, Զօր. Անդրանիկի դիմաւորութեան մասնակցելու համար:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

1918 փետր. 17ին, Կարին կը հասնի Զօր. Անդրանիկ:

Ամիսներէ ի վեր իր անունը ամէնքի շրթունքներուն վրան էր: Ազգային հռչակաւոր հերոս, առասպելական խոյանքներու եւ դիւցազնամարտերու աննկուն ռազմիկ, խիզախ ու անվըհանդ մարտիկ, Կարնոյ ճակատի ընդհանուր հրամանատար Անդրանիկն էր, որ վերջապէս ոտք կը դնէր ռազմաբեմ, խիստ բախտորոշ օրերու մէջ: Իր անունն ու հռչակը հաւասարապէս սարսափ կ'ազդէր թէ' Թուրքին եւ թէ Քիւրտին:

Ամէնքն ալ իրենց յոյսերը դրած էին Անդրանիկին վրայ:

Ժողովրդական հերոսը իսկոյն կ'անցնի գործի: Նախ ամէն ինչ կը կեդրոնացնէ իր ձեռքը: Կը դնէ ուժեղ ու տիրական անհատականութիւն մը եւ կը հաստատէ տեսակ մը դիկտատորական կարգեր: Անգամ պէտք չզգար դիմելու իր երկու աննման զինակիցներուն՝ Մուրատի եւ Սեպուհի խորհուրդներուն, որոնք այնքա՜ն դառն օրեր անցուցած էին ամիսներէ ի վեր, խրամներուն ու լեռներուն մէջ, վառօդի ու ծուխի խեղդիչ կրակին տակ:

Անդրանիկ իր բնաւորութեան գծերով պիտի մնայ լաւ իս անըմբռնելի եւ անճանաչելի: Իր մէջ բոյն էր դրած սանդարամետական ահեղ ուժ մը, որ յաճախ խորունկ ցնցումներ կը պատճառէր: Ան հասարակ մռայլ ու ցասկոտ, բիրտ ու վճռական, ողջախոհ ու ռազմատենչ, յանդուգն ու քաջ էր:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(16)

ԴՐՕՆ ԵՒ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՉԻԹԱՏԷԱ ԱԼԲԱ, 8 յունիս (Յառաջ).— Պեսարապիոյ նախկին Անդքերման, այժմ Չէթատէա-Ալբա քաղաքը հիւր է գալիս Դրօն իր մի բարեկամի այցելութեան:

Տեղական ռումէն-ռուս ամենօրեայ թերթի զարմանալի ճարպիկ լրատուն Դրօյի ժամանման երկրորդ օրն իսկ յայտարարում է.— «Ժողովրդական մեծ հերոսը մեր մէջ»:

Թէեւ յիսունը անց, Դրօն մնացել է ժիր, առողջ: Փողոցով անցնելիս կարծես իր նժոյգն է որոնում, ուզում է թռչել:

Դրօյի քաղաքում երեւալը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերեց Հայերի մէջ:

Մի քանի խօսք այդ Հայերի մասին:

Թւով 343 շունչ են: Անիի գաղթականներից են. մի մաս Փոքր Ասիայից, Պոլսից, Ռումելիից եւ ռուսական Հայարնակ Գրիգորիոպոլ քաղաքից ու Տանակերտից:

Մի երկու տասնեակ հոգի գիտեն հայերէն, մնացեալը բոլորովին չեն գիտեր: Ռուսաց ու Թրքաց լեզուները բոլորի համար մնացած են ընդհանրացած: Թուրքերէնը մնացած է տաճկական տիրապետութիւնից, որին վերջ տրուեցաւ 1808 – 12 Թուականներին Ռուսաց տիրապետութեամբ:

Եկեղեցին պահպանուել է, հայկական դպրոցն այլ եւս գոյութիւն չունի:

Գրեցի որ Դրօյի երեւալը հետաքրքրութիւն առաջ բերեց: Հայ վաճառական Մարտիրոս Դաւիթխան Դրօյի նախկին զինուորներից հիացումով կը խօսի իր հրամանատարի քաջութեան ու իր զօրամասի կարգապահութեան մասին:

«Ինչո՞ւ Դրօն ժողովրդական հերոս է համարւում», հարցնում են տեղական Հայերը, որոնք Կովկաս չեն եղել եւ հայերէն բոլորովին չեն գիտեր:

Դրօյի հետ ծանօթ անձերը այսպէս պատմեցին նրա կեանքը.—

Դրօյի ծննդավայրը գտնւում է Արարատի ստորոտը մայր Արաքսի ափերին (Իգտիր): Այն մեծ պողոտայի վրայ, որով չարունակ անցնում էր Երքահայութեան Թշուառութեան անվերջ կարաւանը: Պատանին այդ ամէնը իր աչքովն է տեսնում եւ վճռում է զինուոր դառնալ իր ժողովրդի արդար իրաւունքը պաշտպանելու համար:

Եւ դառնում է:

Գամառ-Քաթիպայի «Դեմբրուս»ը յայտնւում է բաց երեսով Բագուի շրջանում: Կովկասեան անկիրթ, մաղձոտ, բթամիտ կառավարիչները համաձայն իրենց դիւային (չէյթանի, ինչպէս որ յետոյ Թուրքերուն էին ասում) ծրագրի՝ ըրջամիտ, խելացի, հաւատարիմ, աշխատասէր հայկական տարրը օրէնքից դուրս են հրատարակում եւ նահանգապետի հաճութեամբ յանձնում են խուժան Թուրքերի վոհմակների գիշատման: Հարիւրաւոր անմեղ զոհեր, հրդեհ, ահուսարսափ: Երիտասարդ Դրօն վրայ է հասնում ինքնապաշտպանութեան խմբին հետ եւ իր խիզախութեամբ հրաշքներ գործում: Մեր արիւրանց զինուորը չէ հանգստանում: Դիլիջանի անտառից վազում է Ալեքսանդրապոլ: Ամենի վարպետը իր սուր ժանիքները խրելով ժողովուրդի Թշնամու կոկորդը, այնուհետեւ երկու տասնեակ տարիներ չարունակ հուր ու սուրի մէջ զէնքը կուրծքին իր պարտքն է կատարում իր ժողովուրդի համար:

Դրօյի կեանքը խոր ազդեցութիւն թողեց ունկնդիրների վրայ:

Դրանցից Պ. Մ. Ա. ի պատիւ Դրօյի նոր հայկական քայլերգ է կազմում, որ այս օրերս տեղւոյն զինուորական երաժշտական խումբը պիտի նուագէ քաղաքային պարտէզում:

Մի ռուս տիկին, որ յայտնի է իր երաժշտական գործունէութեամբ ու եւ աշխատասիրութիւններով, արտասանութեան համար մի ընտիր ոտանաւոր է յօրինում եւ նուիրաբերում Դրօյին:

Թէ առաջինը եւ թէ երկրորդը այս օրերս պիտի ուղարկուին իրեն:

Ա. Ա.

Նարհիլ վերջապէս իր գեղեցիկ եւ անդիմադրելի Թոռան մանկական հոգիէն ճառագայթող ուժին առաջ, նեռումի ժպիտը չըթունքին:

Մեծ հօր դերը բացառիկ ուժով եւ գեղեցկութեամբ տուած է մեծ արուեստագէտը՝ Լիոնէլ Պէրրիմօր, նըշանակելի եւ տպաւորիչ դիմափոխութեամբ (կրիմ) մը:

Իվլին Վէնապլ եւ Ճօն Լօի, հաճելի զոյգ մը կը կազմեն:

Խաղարկութեան մէջ կան սեւամորթեր, սպասաւորի դերերով, որոնց մէկուն Պիլ Ռոպէնսոնի պարը ուշադրաւ է, ինչպէս նաեւ երկու խմբերգ, գեղեցիկ եւ ներդաշնակ:

Շիրլի մեր փոքրիկ Ռաֆֆիին պէս կը պատկանի հրաշածին մանուկներու դասին:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուրդին կողմէ պատուիրակութիւն մը անցեալ չաբթու ներկայացած է ազգ. տնտեսութեան նախարար Պ. Ս. Մուշանովի եւ անոր պարզելով Նանսէնեան անցագիր ունեցող եւ աշխատելու չարտօնուած հայ աշխատաւորներու դժնդակ վիճակը, խնդրած է որ գոնէ հայ գործատէրերու մօտ աշխատող հայ բանուորները ազատ ըլլան նոր սահմանափակումներէ:

Պ. Նախարարը իր համակրանքը յայտնելով հանդերձ Հայերու հանդէպ, նկատել տուաւ որ տիրող տագնապին պատճառով պուլկար բանուորութեան մէջ աճող գործազրկութիւնը արգելք կ'ըլլայ, որ հիմնական կարգադրութիւնով մը վերջ տրուի հայ գաղթականութեան տառապանքին: Առով մէկտեղ, վերջերս Ֆիլիպէ այցելութեան առթիւ կարգադրած է, որ հայ գործարաններու, աշխատանոցներու եւ ծխախոտի մթերանոցներու մէջ աշխատող հայ բանուորները այս ամառ գործէ չհանուին:

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆԻ ԴԱՏԸ «ՀՈՐԻԶՈՆ»Ի ԴԷՄ

Աթէնքի չար ոգին՝ կ. Մազլըմեան դատ բացած էր Սելանիկի «Հորիզոն»ին դէմ:

«Հորիզոն»էն (մայիս 25) կը տեղեկանանք որ դատը տեղի չէ ունեցած, որովհետեւ Մազլըմեանի ներկայացուցիչները սրճարանը նստած՝ չեն համարձակած դատարան մտնել:

«Հորիզոն»ի փաստաբանը Պ. Եաթրոփուլոս խօսք առնելով, յայտարարած է թէ ամբաստանող կողմի բոլոր բամբերը կ'ընդունին իրենք եւ պատրաստ են ապացուցանելու «Հորիզոն»ի բոլոր գրածներու ճշդութիւնը:

Պ. Եաթրոփուլոս պահանջած է անմիջապէս տեսնել դատը, բայց ընդհ. դատախազը յետաձգման կողմնակից ըլլալով, ատեանը յետաձգած է դատը, պայմանաւ սակայն որ յաջորդ դատավարութեան վկաները ի հարկին «ռանի ուժով» դատարան բերուին:

Դատը տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար մէկ ամիսէն:

ՔԱՐԱՆԹԻՆԱՅԻ ՇԻՆԴԱԽԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Պէյրութի քաղաքապետութիւնը որոշած է քանդել Քարանթինայի հայկական հիւղաւանը: Այս առթիւ հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակած է.—

Ա. յօդ.— Վարը յիշուած Թուականներուն, Մուտավէր Թաղի հայկական հիւղաւանի բաժինները պէտք է պարպուին ամբողջովին: Մինչեւ սեպտ. 1 պէտք է պարպուին 1. 2. 3. 4 եւ 6րդ բաժինները: 2.— Մինչեւ հոկտ. 1, 5, 7, 8, 9, 10րդ բաժինները: ները:

Բ. յօդ.— Աշխատանքներու սպասարկութեան պետը եւ հայկ. Թաղի մուխթարը պէտք է ճշդեն, տեղւոյն վրայ իսկ, վերոյիշեալ բաժիններու սահմանները:

Գ. յօդ.— Որոշուած Թուականներուն վերոյիշեալ հողաբաժինները պիտի վերադարձուին իրենց տէրերուն, մաքրուելէ վերջ, անոնց վրայ նստողներուն կողմէ:

Դ. յօդ.— Ոստիկանական տնօրէնը պաշտօն ունի ներկայ հրամանագիրը գործադրելու:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 8 յունիս (Յառաջ).— Համազգայինի Վիէնի մասնաճիւղը օգտուելով ընկ. Ա. Ջամալեանի այցելութենէն, սարքած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, «Խաժակ» ակումբին մէջ: Դասախօսութեան նիւթն էր հայ մշակոյթը եւ գաղթաշխարհի հայութիւնը: Ընկերը խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, փաստերով հաստատեց թէ միայն մեր մշակոյթն է որ մեզ հայ պիտի պահէ օտար աշխարհի մէջ: Եթէ մեր նախկին գաղութները որոնք այսօր կորած են առանց հետք մը ձգելու բացի քանի մը եկեղեցիներէ եւ աննշան վանքերէ, ուրիշ պատճառ բան չէ, եթէ ոչ հայ մշակոյթի թոյլ կապերը իրենց մէջ: Այդ ժամանակուան մեր տարագիր ժողովուրդի առաջնորդները քանի մը քահանաներ եւ վարդապետներ էին, գիր գրականութիւն գրեթէ չկար բացի քանի մը հազուագիւտ սաղմոսներէ եւ Աւետարաններէ: Անհնար էր տպագրական որ եւ է գործ կատարել եւ հայերէն գիրքեր, թերթեր, երգեր հրատարակել եւ հայ մշակոյթը տարածել իրենց մէջ, նոյնքան դժուար էին երթեւեկի միջոցները: Մարդիկ որ եւ է լուր տանել բերելու համար պէտք էր որ ամիսներով ճամբորդէին: Ահա այսպիսի դժուարութեանց պատճառով էր որ այդ շրջանի առաջնորդները չկրցան հայ մշակոյթը տարածել ու անհետ կորան: Եթէ միայն ԺԲ. կամ ԺԳ. դարու Անիէն գաղթած հայութիւնը մնար մինչեւ այսօր, մենք հիմա առնուազն տասը միլիոն հայութիւն պիտի ունենայինք: Բայց այսօր 20րդ դարու մէջ կ'ապրինք, մեր մշակոյթը տարածելու ամէն միջոց ունինք: Կրնանք մեր գրականութիւնը եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան բոլոր փառքերը ամէն տեղ տարածել, այսօր շնորհիւ գիտութեան հայ երգը կը լսուի երկրէ երկիր, նոյնպէս զարգացած հաղորդակցութեան միջոցները մէկ օրէն միւսը մարդիկ կրնան հաղորդակցութեան մէջ մտնել եւ իրարու ցաւեր հասկնալ: Այսօր 700.000 հայութիւն կայ գաղթաշխարհի մէջ, ունինք ամէն տեսակ միութիւններ, բայց չունինք մեր ամէնէն կարեւորը, — մշակութային միութիւն: Արդ, 1928ին Եգիպտոսի մէջ քանի մը ազգասէրներ հիմը դրին Համազգային հրատարակչական եւ կրթական միութեան մը որ շուտով ունեցաւ Պէյրութի իր ճեմարանը, ուր այսօր կը պատրաստուին հայ մտաւորականներ: Բայց Համազգայինի ընկերութեան նպատակը միայն այդ ճեմարանը չէ, ան կ'ուզէ տարածուիլ բոլոր գաղութներու մէջ, ամէն տեղ հաստատել մշակութային հաստատութիւններ եւ մեր տարագիր ժողովուրդը կապել մեր մշակոյթին, մեր պատմութեան եւ հայ գրին ու գրականութեան: Համազգայինի նպատակն է միայն մեր մշակոյթը, ան կ'ուզէ վառ պահել հայկական ոգին գաղթաշխարհի մէջ եւ կոչ կ'ընէ բոլոր հայրենասէրներուն համախմբուիլ իր շուրջ եւ միայն մէկ փրանք ամսավճարով ուժ տալ հայ մշակոյթին: Այս պէսով մենք վստահ ենք որ քանի մը սերունդ աւելի պիտի կրնանք ապրեցնել: Ներկաները այս շահեկան դասախօսութիւնը ուշադրութեամբ ունկնդրեցին եւ մեկնեցան խոր տպաւորութեամբ:

Յետոյ ունեցանք զուտ ընկերական ժողով մը, ուր ընկեր Ջամալեան զեկուցում մը տուաւ իր պտտած երկիրներու ազգային եւ կուսակցական կեանքի մասին: Ընկերներու կողմէն բազմաթիւ հարցեր տրուեցան կուսակցական եւայլ աշխատանքներու մասին եւ ընկերը բոլորն ալ գոհացուց, մանաւանդ կուսակցական աշխատանքներու մասին եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց:

⁂ Քանի մը խօսք ալ գործերու մասին: Ներկայիս բաւական լաւ են, այլ եւս չեն խօսիր 10 առհարիւրի մասին: Ընդհակառակն այս օրերս 7 — 8 հայ երիտասարդներ որոնք արձակուած էին Պ. Փէլէին կօշիկի գործարանէն, վարձուեցան ուրիշ գործարանէ մը: Թէեւ քիչ են օրավարձերը (ժամ 2 փրանք) բայց գոհ են որ գէթ հացի մը դրամ կը ճարեն: Բոլոր գործարաններն ալ լաւ կ'աշխատին բացի քանի մը աննշան արհեստանոցներէ: Տեղ տեղ յաւելեալ ժամերով կ'աշխատին հայ բանուորները: Այժմ գլխաւոր մտահոգութիւնն է ինքնութեան Թուղթերու նորոգման խնդիրը: Տակաւին ոչ ոքի պատասխան եկած է:

Գարունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Գաղթաշխարհի հայութիւնը ներգաղթէն աւելի մտահոգութեան մեծ խնդիր չունի:

Անվարան կարելի է պնդել թէ, հայ հանրային միտքը — հակառակ իր բոլոր նիւղաւորումներուն, մեր կեանքին մէջ եռացող մոլի կիրքերուն եւ սուր պայքարներուն — վերջնապէս յանգած է սփոփիչ, իմաստուն եւ յստակ եզրակացութեան մը — ներգաղթը կենսական անհրաժեշտութիւն է:

Մտածողութեան շատ լուրջ տարբերութիւններ կան, ի հարկէ, ներգաղթի ձեւի ու էութեան եւ անոր կազմակերպման ու նպատակներու մասին: Բայց, առով հանդերձ, կարմիր գիծէն սադին այլեւս ոչ ոք կ'ուրանայ թէ ներգաղթը դարձած է հազար վէրքի լաւագոյն դարման, մեր հայրենազուրկ ժողովուրդի համար:

Աւելին: Կարմիր գիծէն ներս, մեր հայրենիքին մէջ ալ, գոնէ տեսականօրէն կամ առ երեւոյթս, ոչ միայն չեն ժխտեր ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը, այլեւ շարունակ խոստումներ կը շռայլեն, պայմանաժամեր կը նշանակեն ու տակաւին կը մեղադրեն ասոր անոր, որ ներգաղթի ձախողման պատճառ կը դառնան... «մի ֆիչ փող» չհասցնելով:

Պահ մը ոչ ոքի հետ վէճի չմտնենք եւ ոչ ոք չմեղադրենք: Ընդունինք միայն, որ ներգաղթը դարձած է այրող պահանջ, լինել չլինելու խնդիր, մասնաւորաբար գաղթական զանգուածներու համար, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը այսօր գործազուրկի սոսկալի վիճակին ենթարկուած է:

Ներգաղթի պահանջը արժեցնելու գործը իր պարզագոյն ձեւին վերածելու համար, մենք պիտի առաջարկէինք հետեւեալը.—

— Բոլոր հայ գաղութներու մէջ, Սուրիայէն մինչեւ Պալքաններ եւ Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, հայ ազգային պաշտօնական մարմինները, իրենց շրջաններուն մէջ կը նախաձեռնեն ազգային համագումար մը՝ մասնակցութեամբ անխտիր բոլոր ազգային կազմակերպութիւններու, եւ յստակօրէն կը բանաձեւեն ներգաղթի պահանջը, կ'որոշեն իրենց մասնակցութեան բաժինը ներգաղթի նիւթական ծախսերուն, եւ պաշտօնապէս ու հրապարակաւ դիմում կը կատարեն Մոսկուայի, կազմակերպուած եղանակով եւ գոնէ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ներգաղթի գործը օր առաջ գլուխ բերելու: Միեւնոյն ատեն անոնք, ուր որ կարելի է կամ նպատակայարմար, կ'օգտագործեն աջակցութիւնը տեղական կառավարութիւններուն, որոնք նոյնպէս մեծապէս շահագրգռուած են ներգաղթի հարցով եւ անկասկած իրենց ձայնն ու պահանջը պիտի միացնեն հայկական ձայնին ու պահանջին, որ ի դէպ, ֆանցս արձագանգուած է նաեւ Ժընեւի մէջ:

Շատեր կրնան որ եւ է յոյս չկապել նոյնիսկ այսպիսի ձեռնարկի մը յաջողութեան հետ, բայց, մեր կարծիքով, ամէնէն յոռետեսներն անգամ պէտք չէ հրաժարին այս վերջին փորձէն, որմէ վերջնապէս պիտի պարզուի թէ, «պիտի լսէ՞ Երեւանը», կամ Մոսկուան...

Ձախողման պարագային, գոնէ այն մխիթարութիւնը կ'ունենանք, որ մեր պարտքը կատարեցինք եւ մտերն ու իրողութիւնները վերջնապէս պայծառացան, ներգաղթի նման գերազանցօրէն համազգային հարցի մը վերաբերմամբ»:

ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Ե. Զօրեանի յոբելեանի յանձնաժողովը հետեւեալ շնորհաւորական նամակը ուղղած է Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի.—

Հայ մտաւոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան նուիրուած մըշակներու հանդէպ ունեցած մեր խոր համակրանքով, յանձնաժողովս՝ որ կեանքի է կոչուած մեծարելու վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Ե. Զօրեանի քառասնամեայ մանկավարժական յոբելեանը, առանձին խոր սիրով եւ հաճոյքով կը մասնակցի մեծարանքի անկեղծ եւ ինքնաբուխ արտայայտութեանց, որոնց աւելիին արժանի էք անվերապահօրէն:

Դուք եղաք եւ կը մնաք այն հազուագիւտ ուսուցիչներէն, որոնք մինչեւ վերջին օրը իրենց կեանքին, սիրոյ միեւնոյն սատակութեամբ փառած կը մնան իրենց ասպարէզին եւ ընդմիշտ կը խանդավառուին անով:

Դուք եղաք այն ուսուցիչը, որ երկար տարիներ, ուսոյց սերունդներու, մանաւանդ մեր «մեծասքանչ» լեզուն, ազգը օժտելով բազմաթիւ մըտաւորականներով:

Դուք եղաք եւ էք մին այն վարպետ եւ բազմահմուտ գրողներէն, որոնք իրենց ճարտար եւ ճկուն գրչին տակ մեր լեզուն կերտեցին ու կոկեցին:

Ցարգա՛նք ձեզի, վաստակաւոր ուսուցիչ, խոր հայերէնագէտ եւ բեղուն գրիչ, որ յիսնամեայ հանրային գործունէութեամբ՝ անգնահատելի եւ անուրանալի ծառայութիւններ մատուցիք, կը մատուցանէք, եւ յուսանք թէ պիտի շարունակէք մատուցանել մեր ազգին:

Սիրով եւ յարգանքներով:

Դիւան յանձնաժողովի.— Նախագահ՝ Ա. Ջամալեան, Օր. Հ. Քօշեան, Տիկ. Մ. Ջանշեան, Ա. Վաչեանց, Արշաւիր Խանէտանեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԱԼՈՅՍ, մանկական պատմուածք 33 պատկերներով, 88 էջ, հեղինակ Բէյնթալ, Թարգ. գերմ.է Հ. Ա. Քօսեան: Տպագրութիւն «Նոր Տառ», Պլովդիւ: Գին 3 փրանք: Դիմել Մխիթարեան վարժարան, Ul. Stefan Karadja, 1 Plovdiv (Bulgarie):

ՇԱՀԷՆԻ ԽՐՃԻԹԸ, (ժողովրդական պատկերազարդ հէքեաթ): Գրեց՝ Ռոստոմ: Հրատ. Թէհրանի Դաւթեան երկսեռ դպրոցի: 1935:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԻՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Իբրեւ «բէնչպէր» Սամուէլին եւ իմ գործս էր «տոլապ» դարձնել: Ուրիշ բանուորներ հիմերը կը փորէին, հողն ու քարը կողովի մը մէջ կը լեցնէին, մենք ալ կը քաշէինք եւ կը պարպէինք:

Բնականաբար յոգնութիւնը կը ծանրանար, քանի խորը իջնէին:

Տեղ-տեղ կը փորուէր մինչեւ 10-15 մեթր խորութեամբ, բիւզանդական շէնքերու մնացորդներուն վրայ, հաստատուն հիմ դնելու համար:

Եղանակն ալ՝ ամառ էր: Արեւն քրտինքը ոչինչ, բայց ոջլոտելու վախ ունէինք: Բանուորները խառն ի խուռն լեցուած ըլլալով միեւնոյն վայրին մէջ, որքան ալ զգուշանայիր, դժուար էր խուսափիլ: Բաճկոն, բաճկոնակ տեղէ մը կախուած կ'ըլլար, եւ երեկուն երբ թօթվէինք, անպատճառ քանի մը հատ կը գտնէինք:

Բայց նորէն գոհ էինք, որովհետեւ այս գործը թեթեւ կը համարուէր բաղդատելով տարբեր աշխատանքներու հետ:

Շինութեանց վարչական պաշտօնեան 10-12 տարեկան տղայ մը ունէր, որուն անգլիերէն դաս կուտար Սամուէլը: Մարդն ալ, իբրեւ բարեացակամութիւն, կարգադրած էր որ այս գործը մեզի յանձնուի:

«Զանուէրաի փեսան», որ չարաչար կը խոշտանգէր բանուորները, մանաւանդ եթէ մէկն ու մէկը փախչէր եւ բռնուէր, տասը մը իրարմէ բաժնեց մեզ: Սամուէլը ուրիշ գործի մը կապելով, իբրեւ ընկեր իմ քովս բերաւ Թուրք մարդասպան մը, որ ակռայ կը կճրտէր Հայերու դէմ:

Հազիւ գործի սկսած, տեսայ որ ուղղակի Թշնամութեամբ կը վարուի, կ'ուզէ յոգնեցնել, յանցաւոր հանել, ծեծել տալ:

Այսպէս, փոխանակ ինծի հետեւելու եւ համաչափ շարժումներով դարձնելու «տոլապ»ը, կը կեցնէր, հակառակ ուղղութեամբ կը տանէր, վերջապէս ամէն խարդախութեան կը դիմէր, զիս ջլատելու համար:

Թեւերս կը փրթէին, մէջքս կը ցաւէր, բայց «տոլապ»ը չէր դառնար. մինչդեռ Սամուէլին հետ աններդաշն կ'աշխատէինք, առանց արտակարգ յոգնութեան:

Ճարահատ, առի քալեցի, ծեծ ուտելու գնով: Այս անգամ առաջարկեցին երկաթ վերցնել, օգնելով 15-20 բանուորներու: Ոտքս կաղ, առաջին փորձին իսկ սահեցայ եւ քիչ մնաց ահագին ձող մը ջարդ ու փշուր պիտի ընէր ոսկորներս:

Բարեբախտաբար վարչական պաշտօնեան միջամտեց, եւ վերահաստատուեցաւ նախկին կարգադրութիւնը:

Օրական սահմանուած էր 100 փարա: Ամսէ ամիս կը կարգադրէին հաշիւը, զեղչելով հացին գինը. որով կը մնար միայն մէկ երրորդը:

Ամէն մէկս կը կանչէին հրապարակաւ.

— Ալէֆսան օղլու Շրվարի՜շ ...

Երկար չտեւեց մեր բանուորութիւնը: Բանտերու ընդհանուր վերատեսուչը տասը մը մեզ տեսած ըլլալով խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ, բաղդատաբար մաքուր հագուած, կը յանդիմանէ բանտապետը.

— Բանուո՞ր կը պակսէր բանտին մէջ որ այս մարդիկը դուրս կը հանէք:

Որով նորէն փակուեցանք մեր խանութներուն մէջ:

Այդ շրջանին, վեցերորդ «խօվուշ»ին մէջ, իբրեւ անմիջական դրացի ունէի վաստակաւոր ուսուցիչը, Դաւիթ Քալանթարեան, որ վաղուց բանտարկուած էր իր աղջկանը հետ, հրատարակութեան մը առթիւ:

Ծերունի ուսուցիչը ունէր միայն երկու մխիթարութիւն. առաջին՝ շաբաթը անգամ մը տեսնել իր աղջիկը, Վարդուհին (այժմ տիկ. Զ. Նալբանտեան), երկրորդ՝ գրի առնել եւ բացատրել իր գիւտերը:

Արդարեւ, հարիւրի մօտ գիւտեր ունէր հանգուցեալ վաստակաւորը, եւ այնքան խանդավառուած էր որ, դժուար կը հանդուրժէր որ եւ է քննադատութեան:

Այսպէս, կ'երեւակայէր շատրուան մը շինել Արարատի վրայ, որմէ ջուրը պիտի ժայթքէր հազար մեթր բարձրութեամբ:

Յետոյ, կազմած էր ընկերային — քաղաքական կարգ ու սարքի ծրագիր մը, բոլորովին նոր գրութեամբ. եթէ չեմ սխալիր՝ խառնուրդ մը ընկերվարական-անիշխանական տեսութեանց:

Անշուշտ ձեռագիրները պահուած են եւ կարելի է ստուգել: Ես պարզապէս կը յիշեմ իբրեւ դրուագ մը. մէկ ալ՝ խոստովանած ըլլալու համար թէ յաճախ աւելորդ սրտնեղութիւն կը պատճառէի, լըջօրէն վիճաբանութեան բռնուելով:

Իր արձակումէն վերջը, նոր դրացիս եղաւ անգլիացի ծերունին, Աթքինսըն Հայր, որ յետոյ այնքան օգտակար պիտի ըլլար:

Իսկ միւս դրացիս Պէլճիքացի մըն էր, Թոքախտաւոր, որ շատ չանցած մեռաւ, 48 ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ:

Այդ օրերուն բծաւոր ժանտատենդի համաճարակ մը ծագած էր բանտին մէջ, եւ օրական 4—5 Թուրք բանտարկեալներ կը մեռնէին: Բոլորը մէկ ճաղի վրայ նետելով, լաթ մը կը փաթէին եւ կը նետէին նկուղ, յաջորդ օրը փոխադրելու համար:

Որպէսզի հիւանդութիւնը դուրսն ալ չտարածուի, պարբերաբար քննութիւն կը կատարուէր նոր բանտի շինութեան յատկացուած բանուորներու վրայ: Բժիշկը մէկ մէկ վերցնելով օձիքները, եթէ ոջլի տեսնէր, այլ եւս թոյլ չէր տար որ դուրս ելլէ իբրեւ «բէնչպէր»:

Ուրիշ խօսքով, ոջլոտներուն ազատ ասպարէզ կը տրուէր աճելու եւ բազմապատկուելու:

Կար նոյնքան զզուելի վտանգ մը, բորոտութիւնը, որմէ վարակուած էին մանաւանդ պատանիներ, առանձին արգելարանի մը մէջ:

Հակառակ ամէն զգուշութեան, մենք ալ վարակուեցանք թեթեւապէս, ձեռքի մատներու մէջտեղէն եւ սրունքներէն, բայց անմիջապէս դեղ ու դարման ճարելով փրկուեցանք:

Մեր մխիթարութիւններէն մէկն էր դուրսէն գիրքեր բերել տալ եւ կարդալ (բացի հայերէնէ):

Ո՛ւրկէ ուր, բանտի դրադարանին մէջ գտայ հինգ-վեց հայերէն գիրքեր, որոնց մէկը Առաքել Դաւրիժեցիի պատմութիւնը, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի ...

Վերջապէս, բանտի պարտէզին մէջ, հանդիսաւորապէս ոջլի ժողվելու, իրարու դէմ կռուեցնելու վարժութիւնը կատարեալ գեղարուեստի մը վերածուած էր:

Յ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Բանաձեւ «անմիջական գործունէութեան»

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Պ. Վէնսան Օրիոլ, կարդալու համար անմիջական գործունէութեան բանաձեւը: Վիճաբանութիւններէն յետոյ, բանաձեւը քուէարկուեցաւ գրեթէ միաձայն:

Անհատական բանաձեւին գլխաւոր կէտերը.— Նկատի առնելով աշխատաւոր բազմութեանց յարաճուն թշուառութիւնը եւ հանրային ազատութեանց սպառնացող վտանգները, համագումարը կը վճռէ ձեռք առնել կացութեան պահանջած անմիջական միջոցները: Կ'որոշէ զօրացնել քարոզութեան միջոցները եւ կը յանձնարարէ վարչական յանձնաժողովին՝ ծրագիր մը մշակել, նկատի առնելով ամէնէն արդիական մեթոտներն ու եղանակները: Կ'որոշէ ա՛լ աւելի յարատեւութեամբ հետապնդել բանւոր դասակարգի կազմական (օրկանական) միութեան իրականացումը: Կը յայտարարէ թէ՝ այժմէն իսկ, եւ սպասելով այդ անհրաժեշտ վերամիացման, կուսակցութեան կ'իյնայ ստանձնել նախաձեռնութիւնը ժողովրդական մեծ շարժումի մը, պաշտպանելու համար ժողովրդապետական ազատութիւնները դիկտատուրայի փորձերուն դէմ, իսկ աշխատանքի աշխարհը՝ դրամատիրական տագնապին քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հետեւանքներուն դէմ: Այս ճիգին մէջ, կուսակցութիւնը չի հրաժարիր ոչ իր անկախութենէն, ոչ ծրագրէն, ոչ ալ կարգապահութենէն, որուն ենթարկուած կը մնան իր գինուորեալներն ու պատգամաւորները: Այս գործակցութեան համար, կոչ կ'ուղղէ համայնավար կուսակցութեան, ինչպէս միւս ընչազուրկներու կուսակցութեանց եւ արհեստակցական, բանուորական եւ գիւղացիական մեծ կազմակերպութեանց: Համախորհուրդ անոնց հետ, կուսակցութիւնը պիտի ջանայ համախմբել բոլոր հակաֆաշական կազմակերպութիւնները եւ ժողովրդապետութեան բոլոր տարրերը, որոնք ինքնաբերաբար ոտքի ելան փետրուար 6ի դէպքին յաջորդ օրը: Հետեւաբար համագումարը կը հրահանգէ վարչական յանձնաժողովին՝ փութացնելով հանդերձմիացման յանձնախումբին աշխատանքները, անյապաղ ժողով մը սարքել:

Բանաձեւը ուրիշ կարգ մը հրահանգներէ վերջ, կը յանձնարարէ բուռն պայքար մղել թէ երկրին եւ թէ խորհրդարանին մէջ, լուծելու համար երեսփ. ժողովը, «որ յայտնապէս անկարող է մեղմացնել տագնապը եւ սփոփել թշուառութիւնը»: Նոր ընտրութեանց առթիւ պիտի մշակուի գործունէութեան անմիջական ծրագիր մը:

Կրօնական խռովութիւն Յունաստանի մէջ

Գրած էինք թէ երեք յոյն մետրոպոլիտներ ըմբոստացած են Սինոդին դէմ, մերժելով ընդունիլ նոր տօմարը: Ըմբոստ եպիսկոպոսները շարունակելով իրենց գործունէութիւնը, անվաւեր հռչակած են Աթէնքի Սինոդը, կղերականներ ձեռնադրած եւ նոր Սինոդ մը կազմած են: Իրենց հետ ունին բազմաթիւ հետեւորդներ, կղերական թէ աշխարհական: Եկեղեցական իշխանութիւնը կառավարութեան դիմած ըլլալով, այս վերջինը որոշեց իրենց տուներուն մէջ բանտարկել երեք մետրոպոլիտները եւ անոնց կողմէ ձեռնադրուած ուրիշ չորս եպիսկոպոսներ:

Կացութիւնը շատ ծանր կը համարուի, քանի որ երկու կողմն ալ չեն ուզեր տեղի տալ:

⁂ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հանրաքուէ մը պիտի կատարուի յառաջիկայ սեպտեմբեր — հոկտեմբերին, միապետութեան վերահաստատման մասին: Թերթերը կը հրատարակեն նախկին Թագաւոր Եօրկիոսի մէկ նամակը, որով տրամադրութիւն կը յայտնէ իր հայրենիքը վերադառնալու, եթէ հրաւիրուի, «ոչ թէ իբրեւ պետը յաղթական կուսակցութիւն մը, այլ իբրեւ անկողմնակալ իրաւարար»:

ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԳԼԽԱՐԿ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ քանի մը օրէ ի վեր եւրոպական գլխարկներ կը գործածուին ամբողջ Իրանի մէջ, փոխանակ տեղականի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԱԼ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը կը մշակուի, յարեւմման անոնց որ կնքուեցան Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ իտալացի պաշտօնատարները հոն կանչուեցան իրենց կառավարութեան կողմէ: Անգլիական եւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Մուսոլինի զինուորական գործողութիւններ պիտի կատարէ օգոստոս 15էն, եթէ զոհացում չստանայ:— Իտալական կառավարութիւնը արգիլեց անգլիական չորս կարեւոր թերթերու մուտքը: Բանակցերը կը շարունակուին երկու երկիրներու մամուլին մէջ:—Իտալական կառավարութիւնը մեծ քանակութեամբ միս, անուշեղէն եւն. կը ղրկէ Արեւ. Ափրիկէի մէջ, նախատեսելով թէ Սուէզի ջրանցքը կրնայ փակուիլ:

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

Յ
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արզրումեան» խումբի ժողովը 17 Յունիս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Գէորգի բնակարանին մէջ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի դասախօսութիւնը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ընկ. Յակոբ Խաչատուրեանի բնակարանին մէջ:

Կը խօսի ընկեր Ա. Իսահակեան:

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը:

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լեվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան — Ընթերցարանին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ Պուլվար Օտտոյի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու ընկերները:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ.— 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն: Թալօտիէռի եւ Ռօշ — Թայէի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՈՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՀԱՅԿ ՉԱԹԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ: Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ:
Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր: Կը խնդրուի երախաներ չբերել:
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԵՐԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին: Երգ, արտասանութիւններ եւյլն.:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու ու ՎԱՀԱԳՆ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ՊՐԱՏԸՐԻ ՇԱՐԻԹԸ»ի ներքնասրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

Պ. Օննիկ Թուրիկեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 12ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ առաւօտ ժամը 8.45ին Փարիզի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մոն-թրէօյլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Աւօ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 6, Րիւ Պիթիւնէզի ընդարձակ սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Միջազգ. քաղաքական կացութիւնը եւ Հայկական խնդիրը
Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք: Անգործներու ձրի:

X ՏԱՆ.— Դասախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան բեկման առթիւ:

Պիւֆէ տեղւոյն վրայ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՁԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կառ տիւ Կլօզ, 39 Պուլրվար Տիւկոմիէ: Օրակարգ. Պիւտճէի եւ սեփական սրահի հարց, վարչութեան ընտրութիւն:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենկ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը, Մէթրօ Մէզօն Պլանշ: Օրակարգ. Կեդր. Վարչութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր:

ՀԱՅ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Պէլվիլի շրջանի ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 66 Րիւ տը Պէլվիլ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր զեկոյց:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութիւնը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Մանուկ Փաշաեանի սրճարանը, 137 Րիւ Էթիէն Տօլէ: Կը խօսի Տօքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ թոքախտի կանխարգելութեան մասին:

Տ. Տ. Հ. Մ. ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները, 15 յունիս շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Ա. Յակոբեանի բնակարանը: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԷՆ կը խնդրեն մեզմէ յիշել թէ ՄԱՅԻՍ 28ի հանդէսին արտասանած է նաեւ ընկ. Ուզունեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Չիլինկիրեան կը փնտռէ իր աներորդին՝ Թօրգոմ Կականեան, Արմաշցի, որ կը կարծուի ըլլալ Պուէնոս-Այրէս, Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 2, Rue de Choisy, Alfortville (Seine). France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Երբ արեւը ծագեց, չգիտեմ ի՞նչ զգացմունքից դրդուած, նա կանգնացրեց իւր ձին, եւ մի քանի րոպէ լուռ նայում էր դէպի այն կողմը, ուր նրա հօր լայնատարած կալուածների սահմանները հեղհեղէ անյայտանում էին մեր տեսութիւնից: Նա իսկոյն երեսը շուռ տուեց, որ ես չնկատեմ նրա արտասուքը: Նա գնում էր, հեռանում էր այն երկրից, ուր ծնուել, սնուել ու մեծացել էր: Բայց ո՞ւր էր գնում, — ինքն էլ չգիտէր: Բայց ինչու էր թաքցնում ինձանից իւր արտասուքը: Նա այնքան հպարտ էր, որ չէր արժանացնում ինձ տեսնել՝ ոչ նրա ուրախութիւնը եւ ոչ տրտմութիւնը: »

« Ես մօտեցայ, երբ նկատեցի, որ ուզում էր խօսել ինձ հետ:

« Մենք լաւ չարեցինք, ասաց նա,— որ այդ ձիանքը վեր առինք հօրս ախոռատանից:

— Ինչո՞ւ լաւ չարեցինք, հարցրի ես:

— « Դու գիտես հօրս բնաւորութիւնը. նա այսօր այն խեղճ Թունիին սպաննել կը տայ որ մեզ ձիաներ տուեց:

— «Ուրիշ ճար չկար, ո՞րտեղից կարող էինք գտնել ուրիշ ձիաներ:

— « Կարող էինք ոտքով փախչել:

— « Դա կը յողնեցնէր ձեզ: Իսկ մեզ պէտք է, որքան կարելի է, շուտով հեռանալ այդ կողմերից:

— « Ինչո՞ւ:

— « Մի՞թէ դուք չգիտէք, որ հետամուտ կը լինեն մեզ: Միթէ դուք չէք իմանում, որ հէնց այս առաւօտ, երբ կը նկատեն որ դուք տանը չէք, ամէն ինչ կը յայտնուի, եւ ձեր հայրը դէպի ամէն կողմեր մարդիկ կ'ուղարկէ, որ ձեզ որոնեն »:

— « Թող ուղարկէ: Այդ մթին ձորերը, այդ անտառները այդ լեռները կարող են տարիներով պահել մեզ ի — րանց ծոցում եւ ոչ ոք գտնել չէ կարող մեզ: Այդպէս չէ՞:

— « Այդպէս է, բայց զգուշութիւն եւս հարկաւոր է»:

« Ես չկամեցայ օրիորդի վստահութիւնը թուլացնել, թէեւ մեր ձեռնարկութիւնը սաստիկ վտանգաւոր էր: Մենք կարող էինք եւ խանի մ… գիկներին հանդիպել, որոնք իմանալով օրիորդի փախուստը, նոյնպէս հետամուտ կը լինէին: Այդ պատճառով շտապում էի, րոպէ անգամ չկորցնել, եւ այն օր, որքան կարելի էր, երկար ճանապարհ կտրել»:

« Գիշերը մենք մնացինք անտառում, իսկ երկրորդ օրուայ երեկոյեան պահուն հասանք Երասխ գետի ափի մօտ: Երասխը այդ կողմերում Ռուսաց եւ Պարսից հողերի սահմանագլուխն է: Ես մտածում էի անցնել գետը եւ ռուսաց հողի վրայ ապաստան գտնել: Այդ կողմերում միակ անցքը Խուդա — աֆէրինի կամուրջն էր: Բայց կամուրջով անցնել անկարելի էր, նախ այն պատճառով, որ այնտեղ կարող էին մարդիկ դրած լինել մեզ բռնելու համար, երկրորդ մեզանից անցաթղթեր կը պահանջէին: Իսկ մենք, փախստականներս, անցաթղթեր չունէինք »:

«Դժուարութիւնը մեծ էր: Ի՞նչպէս պէտք էր անցնել գետը: Ուրիշ հնար չկար, պէտք էր որոնել գետի ծանծաղուտներում մի ոչ այնքան խորին տեղ եւ մաքսախոյսների նման անցնել ջրի միջով: Բայց Սանամը կարող էր կատարել մի այսպիսի յանդուգն ձեռնարկութիւն: Ես մնացել էի շուարած, չգիտէի թէ ինչ պիտի անեմ: Երբ օրիորդը նկատեց իմ յուսահատութիւնը, հարցրեց.

— Ինչո՞ւ էք կանգնած:

— « Ես բացատրեցի նրան, թէ աւելի ապահով դրութեան մէջ լինելու համար, պէտք է անցնել ռուսաց հողի վրայ»:

— « Անցնենք, էլ ի՞նչ բանի ենք սպասում, պատասխանեց նա »:

« Ես ցոյց տուի ահարկու գետը»:

— « Անցնենք գետը, կրկնեց նա մի առանձին վստահութեամբ:

— « Դուք չէ՞ք վախենում:

— «Ի՞նչից պէտք է վախենում:

« Ես յայտնեցի նրան, թէ այն տեղը, թէեւ գետի ծանծաղ տեղերից մէկն է, այսուամենայնիւ բաւական խորն է«:

— « Ես, ճշմարիտ է, լողալ չեմ իմանում, ասաց նա,— բայց ձին խօ իմանում է, լողալով կը տանէ և կը հանէ ինձ միւս ափի վրայ:

— « Բայց դրա համար պէտք է բաւական քաջութիւն ունենալ, պէտք է սրտի եւ հոգու քաջութիւն ունենալ, չի շփոթուել, չմոլորուել եւ կարենալ իրան ձիու վրայ պահել:

— « Կարող եմ, ասաց նա: Յետոյ աւելացրեց.

— Միեւնոյն չէ՞ ես խօ ուզում էի սպաննել ինձ: Եթէ Աստուած կամենում է, որ ես կենդանի մնամ, նա ինձ կ'օգնէ եւ ոչ մի վտանգ չի պատահի: Իսկ եթէ հասել է իմ կեանքի վախճանը, աւելի լաւ է, որ այդ մաքուր գետը լինի իմ գերեզմանը:

« Հաւատը, մի այսպիսի ջերմ հաւատը նախախնամութեան տնօրինութեան վրայ, միակ եւ ամենահաստատ գրաւականն էր, որ ինձ առիթ տուեց մտածելու, թէ օրիորդը չի կորցնի իւր հոգու քաջութիւնը եւ երկիւղից չի շփոթուի: Եւ այդքանը բաւական էր կատարեալ յաջողութիւն սպասելու համար: Բաւական էր եւ վարժուած, որ առանց դժուարութեան կարող էր լողալով դուրս տանել նրան միւս ափի վրայ»:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 15 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 15 Juin 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2832 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՐՆԱ՞Ք ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ...

Ինչո՞վ կը բացատրէք Մոսկուայի կտրուկ մերժումը՝ ներգաղթի մասին: Ի՞նչ տարօրինակ անակնկալ, վերջին պահուն, այնքան ջերմ հաւաստիքներէ յետոյ:

Անցեալ յունուար 13ին, ռամկավար ուխտաւորը կը յայտարարէր «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմէն.

— «Ինծի հաւաստիացաւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը բացարձակապէս ազատ է իր ուզած չափով Հայ տանելու Հայաստան, առանց ո.եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախի»:

Եւ այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ ներգաղթը կրնայ վերսկսիլ գարնան:

Ապրիլ 13ին, Բարեգործականի գրասենեակը զեկոյցով մը կը հաղորդէր թէ նոր դիմումներ կատարուած են Երեւան, ինչպէս եւ Ժընեւի խորհրդային պատուիրակներուն:

— «Այս վերջինները յայտարարած են Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ՝ խորհ. Միութեան կեդր. կառավարութիւնը սկզբունքով համամիտ է Հայերու Հայաստան ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընծայել: Առանց յուսաբեկուելու, մեր պատուիրակին միջոցաւ յիշեալներուն մօտ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք Ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործազուրկ աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամ առաջ»:

Երկրորդ զեկոյցով մը (Ապրիլ 17), Բարեգործականը կը հաղորդէր թէ Ժընեւի Նանսէնեան գրասենեակին վարչական խորհուրդը «վերստին զբաղած է հայ տարագիրներու Հայաստան փոխադրութեան գործով եւ որոշած է շարունակել իր դիմումները խորհրդային պատուիրակութեան»:

Զեկոյցը կ'աւելցնէր թէ Բարեգործականի պատուիրակը խորհրդային պատուիրակութեան յանձնած է խնդրագիր մը,

«Որով կրկին անգամ ուշադրութիւն կը հրաւիրուի զանազան երկիրներու մէջ գտնուող հայ աշխատաւորներու ծանր կացութեան վրայ եւ կը խնդրուի Մոսկուայի կառավարութենէն որ, եթէ կարելի չէ ներգաղթը իրականացնել մեծ չափով, գոնէ դիւրացուի մաս առ մաս գործազուրկ գաղթականներու փոխադրութիւնը դէպի Հայաստան»:

Այս ձեռնարկին ալ իր աջակցութիւնն ընծայած է Նանսէնեան գրասենեակը:

Եւ ահաւասիկ Մոսկուայի պատասխանը,— Ոչ կարեմք, որ Փարիզ հաղորդուած է յունիս 6 թուակիր նամակով մը:

Ուրեմն բոլոր դիմումները, ուղղակի թէ անուղղակի, զարնուած են նոյն քարին:

Աւելի վրդովիչ պարագայ մը,— Այս բոլորին մէջ, ինչո՞ւ չի լսուիր Երեւանի ձայնը:

Մոսկուա իրեն եղած դիմումները մերժած է ինք իր գլխո՞ւն, թէ նկատի առնելով Երեւանի առարկութիւնները:

Եթէ առաջին պարագան է ճիշդ,— այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք Լիթվինովի տուած հաւաստիքները, թէ իրենք հակառակ չեն եւ թէ խնդիրը կապ ունի Հայաստանի կառավարութեան հետ:

Իսկ եթէ երկրորդն է ճիշդ, Երեւան ինչո՞ւ չի բարեհաճիր այդ նոյն առարկութիւնները հաղորդել նաեւ արտասահմանի հայկական օրկաններուն, գոնէ իբրեւ պատասխան Բարեգործականի աղաչանքներուն:

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը:

Տարիներէ ի վեր օտար երկիր կը գտնուինք: Հազար դուռ կը զարնենք, մեր այս կամ այն ցաւին համար: Եւ դէշ - աղէկ պատասխան մը կը ստանանք ոչ միայն օտար ոստիկանատունէն, նահանգապետէն, նախարարէն, այլ եւ վարչապետէն:

Իսկ երբ կարգը կուգայ մեր կարմրուկ Երեւանին,— մեր դիմացը կը գտնենք աղէ արձան մը:

Ո՞ւր է հոգեկան կապը, այս իշխանութեան եւ արտասահմանի բազմութեանց միջեւ:

Նե՞ղն են, դրա՞մ կը պահանջեն, բնակարանները չե՞ն լրացած, աւելի ծանրակշիռ պատճառնե՞ր կան,— ինչո՞ւ չեն խօսիր:

Մոսկուա՞ն հրաման չի տար, թէ իրենք յարմար չեն տեսներ:

Ինչո՞վ կը բացատրէք այս քար լռութիւնը, այնքան բացառիկ եւ վրդովիչ կացութեան մը առջեւ:

Թող չվիրաւորուին «Հայաստանասէր»ները, եթէ յիշեցնենք — անգամ մը եւս — թէ միայն Երեւանը չէ պատասխանատուն այս անճոռնի եւ ամարդի կացութեան:

Տարիները տարիներուն յաջորդեցին, բայց Արտասահմանը չկրցաւ յարգել տալ ինքզինքը, առաջին օրէն համակերպելով նուաստ, ստորադաս, աղերսարկու դիրքի մը:

Երեւանը տէր, մենք «ղօլամ»: Երեւանը արդար, մենք՝ անիրաւ, Երեւանը իմաստուն հայր, մենք խորթ զաւակ:

Ահա այն չարաչուք հոգեբանութիւնը, որ ստեղծուեցաւ ու զարգացաւ տարիներու ընթացքին, շնորհիւ այսպէս կոչուած «Հայաստանասէր»ներու եւ ինքնակոչ ուղեկիցներու:

Դեռ կան «խորհրդաւոր» ձեռնարկները զանազան բախտախնդիրներու, որոնք իրենք իրենց գլխուն գործեր կ'ընեն նոր ճեղքեր բանալով եւ խեղկատակ ծաղրանկարի մը վերածելով Հայկական Արտասահմանի դիմագիծը:

Արդարեւ, մենք չունեցանք ոչ հաւաքական ուղեգիծ, ոչ ալ տիրական կեցուածք, Երեւանի հանդէպ:

Մենք սիրեցինք իրար զգել, վարկաբեկել ամէնէն տարրական հարցերուն առթիւ: Եւ Երեւանը այն համոզումը գոյացուց թէ կարելի է անվերջ զուարճանալ այս «բանաւոր հօտ»ին հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԴԱՌՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրօսար որոշեց այն միջոցները որոնց շնորհիւ պիտի կրնան ծրիաբար իրենց երկիրները վերադառնալ կեդր. Եւրոպայի գործազուրկ աշխատաւորները կամ անոնք որոնց աշխատաւորի թուղթերը չեն նորոգուած: Ինչպէս գրած էինք արդէն, այս կարգի աշխատաւորները կրնան դիմել, Սէնի նահանգին մէջ՝ **397, Rue de Vaugirard,** սկսելով յունիս 17էն (երկուշաբթի): Իսկ միւս նահանգներուն համար՝ քաղաքներու տեղաւորման գրասենեակներուն: Թուականները պիտի որոշեն նահանգապետները եւ հանրութեան պիտի հաղորդեն մամուլի միջոցաւ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ոսկիի նուազումը եւ ընդհանուր բացը

Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագիրը (7 մայիս), որ հրատարակուեցաւ առջի օր, կը հաստատէ իր 1,053,000,000 ֆրանքի ոսկի կորսուած է Ֆլանտէնի անկումէն մինչեւ Լավալի վստահութեան քուէ շահիլը: Մարտ 29էն ի վեր Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը 82 միլիոն 634,000,000 ֆրանքէն իջած է 70,725,000,000 ֆրանքի: Երաշխաւորութեան համեմատութիւնն է այժմ 73.54 առ հարիւր, փոխան 80.72ի, ինչպէս էր տարուան սկիզբը:

Կառավարութիւնը տակաւին որոշած չէ այն վճռական միջոցները, որոնց պիտի դիմէ, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը: Նախարարական խորհուրդը հինգշաբթի օր չկրցաւ քննել այս հարցը, կրթական նախարար Պ. Մարքոմպի անակնկալ մահուան առթիւ: Առնուազն 11 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը նախատեսուի մինչեւ տարուան վերջը, մէջն ըլլալով երկաթուղիներու հաշիւը:

Ճափոնի նոր վերջնագիրը Չինաստանի

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ ԵՒ ԳՐԱՒԵԼ

Ճափոնական կառավարութիւնը նոր վերջնագիր մը յանձնեց չինական կառավարութեան, հետեւեալ պահանջները դնելով.— 1. Դադրեցնել հակաճափոնական գործունէութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջ.— 2. Ապահովել ճափոնական նախկին փոխառութիւնները եւ չաւելցնել մաքսատուրքերը.— 3. Զապաւինիլ որ եւ է օտար պետութեան, Ճափոնի դէմ գործելու համար.— 4.— Զդիմել միջազգային փոխառութեան.— 5. Չինեւճափոնական տնտեսական գործակցութիւնը պէտք է տարածուի նաեւ Մանչուրիոյ մէջ.— 6. Ջնջել կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնները ամբողջ երկրին մէջ եւն.:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ճափոնի բուն ծրագիրն է թումբ - պետութիւն մը հաստատել Դեղին գետին հիւսիսակողմը, ենթարկելով Մանչուրիոյ կայսեր իշխանութեան, այսինքն իր իսկ թեւարկութեան:

Լոնտոնի մէջ որոշ մտահոգութեամբ կը դիտեն Ճափոնի զինուորական շարժումները Փէքինի եւ Թիէնցինի մէջ, ուր կը գտնուին նաեւ անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական եւ իտալական զինուորներ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոն կ'ուզէ գրաւել նաեւ Զահարի շրջանը, միացնելով Մանչուրիոյ, Ճէհօլի եւ Հօփէյի: Զահարի մէջ վեց ճափոնցի սպաներ ձերբակալուած ըլլալով, ճափոնական կառավարութիւնը խստացուցած է իր պահանջները: Ճափոնական հրամանատարութիւնը որոշեց օդանաւային հետազօտութիւն մը կատարել Փէքինի վերեւ, սաստելու համար չինական զօրքին հեռացումը: 12 - 17 ճափոնական օդանաւեր թռիչք մը պիտի կատարեն Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքին վրայ: Միւս կողմէ, Ճափոնցիները կը շարունակեն զինուոր ղրկել դէպի հիւսիսային Չինաստան: 700 նոր զինուոր հասաւ Թիէնցէն:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ Չինաստանի պաշտօնական շրջանակները խոր մտահոգութեան մատնուած են: Տարակոյս չկայ թէ ճափոնական բանակը յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ, եթէ Չինաստան գոհացում չտայ: Այս պատճառով, մեծ գրգռութիւն կը տիրէ Փէքինի մէջ: Հազարաւոր բնակիչներ դէպի հարաւ կը փախչին խուճապահար: Ճափոնական բանակին հրամանատարը նոր տեսակցութիւն մը ունենալով Չինաստանի պատերազմական նախարարին հետ, պահանջեց անմիջապէս ազատ արձակել գաղտնի տեղեկութեանց վարչութեան երեք գործակալները եւ չինական զօրքերը հեռացնել Զահարի շրջանէն:

Վերջին լուրերու համաձայն, չինական զօրքը արդէն քաշուած է Փէքինէն եւ Թիէնցինէն:

Պայթուցիկներու գործարան մը պայթեցաւ Գերմանիոյ մէջ. հինգ ժամ տեւողութեամբ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ, ԹԵՐԵՒՍ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ

Յունիս 13ի առտուն ահռելի արկած մը պատահեցաւ Ռայնստորֆի մէջ, (Սաքսոնիա), օդը հանելով պայթուցիկներու հռչակաւոր գործարան մը, ուր կ'աշխատէին 13,000 բանուորներ: Պայթիւնը տեւեց ամբողջ հինգ ժամ, ահ ու սարսափի մատնելով շրջանին բնակիչները: Առաջին առթիւ երեւան հանուեցան 52 դիակներ, ինչպէս եւ 375 վիրաւորներ, որոնց 73ը շատ ծանր: Կը կարծուի թէ զոհերուն թիւը շատ աւելի մեծ է: Հեռագիր մը մեռեալներուն թիւը կը հաշուէ 230, ուրիշ մը՝ մինչեւ 1500, իսկ վիրաւորներուն թիւը հազարներով կը հաշուեն: Առ այժմ վերապահութեամբ կը հաղորդենք այս տեղեկութիւնները: Գործարանին 13,000 բանուորները շէնքին մէջ էին, երբ տեղի ունեցաւ դէպքը: Առաջին պայթիւնը պատահեցաւ առտուան ժամը 3ին, երբ գործարանը կը բանէր շոգեկինդ: Ցնցումը այնքան ուժգին էր որ ապակիներ ջարդ ու փշուր եղան մինչեւ երեք մղոն հեռաւորութեան վրայ: Մինչ բժիշկներ եւ շարժուն հիւանդանոցներ կը հասնէին դէպի աղէտին վայրը, երկրորդ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, շատ աւելի ահարկու քան առաջինը: Եւ այսպէս շարունակ ամբողջ հինգ ժամ:

Գործարանը ամենամեծն էր իր տեսակին մէջ: Մինչ պայթիւնները իրարու կը յաջորդէին, հարկ եղաւ պարպել Ռայնստորֆ գիւղը: Թերթերուն հրամայուեցաւ միայն պաշտօնական զեկոյցները հրատարակել: Դեռ չէ ստուգուած աղէտին պատճառը: Առաջին անգամ պայթած են վառելանիւթի ստորերկրեայ շտեմարանները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

Հեռագիր մը, Պոլսէն, կը տեղեկացնէ թէ յունիս 13ին բոլոր կղերականները ձգեցին իրենց կրօնական տարազները, փողոց իջնելով սովորական մահկանացուներու պէս:

Այս բոլորը՝ առանց ազգի, դաւանանքի կամ աստիճանի խտրութեան:

Օրէնքը հաւասար բռնած է միւֆթին, տէրտէրը, մետրոպոլիտը, խախամը, փաթերան, մարապետը:

Կրօնական տարազի գործածութեան միակ վայրն է աղօթատեղին,— եկեղեցի, մզկիթ կամ սինակօկ:

Նոյնիսկ ժամուն բակը չես կրնար նստիլ փիլոնով, համբիչը ձեռքդ, ժամկոչն ալ դիմացդ:

Միեւնոյն ատեն շտկուած, հարթըւած, «քաղաքակրթուած» են մօրուքները:

Միայն մէկ հոգի, իւրաքանչիւր դաւանանքէ, պիտի կրնայ պահել իր աւանդական տարազը:

Օրէնքը կ'անտեսէ անոնց տիտղոսները, այս բացառութիւնը հաստատած ատեն:

Տրամաբանօրէն՝ իւրաքանչիւր հասարակութեան հոգեւոր պետերն են որ պիտի օգտուին այս բացառութենէն:

Իրականին մէջ, իշխանութիւնը կրնայ, իր ուզած ատենը, այդ առանձնաշնորհը առնել օրուան պատրիարքներէն կամ քաղուորապետէն եւ տալ ուրիշի մը:

Բայց իմ ըսելիքս այս չէր:

Ուրեմն, մէկ հրամանագրով, հրաշիւք իմն, հարթ–հաւասար վիճակի մը վերածուեցաւ Թուրքիոյ կղերական արդուզարդը:

Կորսնցնելով տեսարանը — փիլոն, վեղար, «նիւպպէ», փաթթոց, մօրուք, մարդիկ հետզհետէ պիտի կորսնցնեն նաեւ, գաղափարը,— տէր - տէր, հօճա, խախամ, փաթէրա, «սէօր», փօփ եւն.:

Եւ քանի որ, մայիս 27էն ի վեր, տօնական օրն ալ փոխուած է,— կիրակի՝ փոխան ուրբաթի — տեսարան մը եւս կը փոխուի:

(Կիրակին շաբաթական դադար հռչակելով, քամալականութիւնը խելք բրած է յիշեցնել քրիստոնեայ հասարակութեանց վարիչներուն որ սովորականէն տարբեր բաներ չընեն եւ կոչնակներու չափը չանցընեն...):

Անշուշտ եկեղեցի այս բոլորը կ'ընէ՝ միանգամ ընդ միշտ ջնջելու համար որ եւ է կապ՝ անցեալին հետ: Մանաւանդ ոչ - Թուրքերու համար:

Բայց եւ այնպէս, ձեր սիրտը չի՞ կոտրիր, երբ փորձէք բաղդատութիւն մը կատարել, այս առթիւ:

Այսպէս, քամալականութիւնը բաժնած ըլլալով կրօնն ու պետութիւնը, իր բուն պատեանին մէջ փակած է կղերը: Ամէն տեղ եւ ամէն նակատի վրայ:

Իսկ մեր յեղափոխակա՞ն իշխանութիւնը, որ կրնայ տիպար ծառայել իբրեւ անաստուած, ի՞նչ ըրաւ եւ ի՞նչ կ'ընէ, մանաւանդ հիմա:

Փոշիացնելով կրօնն ու կղերը՝ իր սահմաններուն մէջ, կաթողիկոսութիւն կը խաղայ կարմիր գիծէն դուրս, մեր գլխուն:

Այնտեղ, Երեւանի մէջ, թոյլ չի տար ոչ թեմ կազմել, ոչ առաջնորդ ղրկել, ոչ ալ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակ տօնել, իսկ արտասահմանի համար — Գնա՛, սրբազան, ես քո կողքին եմ:

Եւ կոնդակ, ուզածիդ չափ կոնդակ:

ՎԱՀԷ

50 փոխն. մարտանաւերու ռազմափորձերը

Ֆրանսայի 1935ի ծովային ռազմափորձերը սկսան երէկ, Ատլանտեանի մէջ, Բիսկէոնի եւ Բաղպալանքայի միջեւ: Այս տարուան ռազմափորձերը սարքուած են արտակարգ ծաւալի մը վրայ: Պիտի մասնակցին առաջին եւ երկրորդ նաւարամիններու բոլոր տրամադրելի մարտանաւերը: Համագումար 50 մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր պիտի մասնակցին գործողութեանց, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ երկուշաբթի գիշեր: Օդանաւերը, որոնք այնքան կարեւոր դեր կատարեցին Մ. Նահանգներու վերջին ռազմափորձերուն մէջ, բաղդատաբար կրճատեալ բաժին մը պիտի ունենան այստեղ:

Եթովպիա կ'ուզէ գոհացնել Իտալիան

Իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Եթովպիա պատրաստ է Իտալիոյ ձգելու Օկադէնի վիճելի նահանգը, որ կը գտնուի Հապէշիստանի հարաւային արեւելեան կողմը, եւ սահմանակից է անգլիական եւ իտալական Սոմալինեrու: Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել Եթովպիան, պահելով կայսերական դերդաստանը: Այս կերպով բոլոր վէճերը փակուած պիտի ըլլան: Կ'ըսուի թէ տենդագին բանակցութիւններ կը կատարուին Հռոմի, Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ, Իտալիոյ տենչերը հաշտեցնելու համար 1906ի դաշնագրին հետ, որով 3 պետութիւնները կը ճանչնան Հապէշիստանի անկախութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ ԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐ Կ'ՈՒԶԷ.— Հունգարիոյ վարչապետը առջի օր ճառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, ըսաւ.— «Կ'ուզեմ Հունգարիոյ գահուն վրայ տեսնել ազգային թագաւոր մը, որ գիտնայ թէ իր առաջին պարտականութիւնն է ծառայել հունգարական շահերուն: Մենք միշտ կարօտով կը յիշենք այն շրջանը երբ զօրաւոր էր Հունգարիոյ թագաւորը»:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ արտաքին նախարարը, Պ. Պենէշ, Մոսկուայէն մեկնելէ առաջ, զեկուցում մը տալով յայտարարեց.— «Եթէ Եւրոպա յաջողութեամբ անցնի 1936ի եւ 1937ի հրուանդանները, այն ատեն խաղաղութիւնը ապահովուած է երկար ատենի համար: Ինծի համար ազգերու միակ մրցակցութիւնը կրնայ ըլլալ մշակոյթի գետնին վրայ»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐՔԱՅԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ իբրեւ մեղսակից ամբաստանուած երեք խրուաթները առջի օր հարցաքննուեցան, Սէն Լազարի կայարանին մէջ գտնուած պայուսակի մը մասին, որ զէնքեր կը պարունակէր: Երեքն ալ մերժեցին պատասխանել դատաւորին հարցումներուն, որով կարելի չեղաւ նոր լուսաբանութիւն ստանալ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ծրագիրը ընդունուեցաւ սկզբունքով, Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի խորհրդաժողովին մէջ, 47ի դէմ 59 ձայնով: Օրինական երկու երրորդի մեծամասնութիւնը գոյացած չըլլալով, այս որոշումը բաւական չի համարուիր միջազգային պայմանագիր մը կնքելու համար:

40,000 *ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ* հանգանակուած է Աղեքսանդրիոյ մէջ (Եգիպտոս), Անգլիոյ թագաւորին յոբելեանին առթիւ: Որոշուած է աղջիկներու համար անգլիական վարժարան մը շինել այս գումարով, ինչպէս հաստատուած է մանչերու նեմարան մը, 1902ին:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նոր կանոններ հաստատեց արտածումներու եւ ներածումներու համար: Օտար դրամներու փոխանակութեան իրաւասութիւնը միշտ վերապահուած է ազգ. դրամատան: Արտածիչները 10–40 առ հարիւր պարզեւ պիտի ստանան, իրենց ապրանքներու փոխարէն զանձուած օտար դրամներու վրայ:

ՆՈՒԻՐՈՒՄԸ
(Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Շարժումներ կան որոնք խոշորացոյցով դիտելու սովորութիւն ունինք առ հասարակ։ Մինչ երեւութապէս փայլուն ու դրաւիչ պատկերներ յաճախ՝ ենթակային եսն ու փառասիրութիւնը փայփայելու կը ծառայեն միայն։ Եւ սակայն կը պատահի ամէն օր, ամէն տեղ, մեր ներքին գործերուն մէջ ընդհանրապէս։

Իսկ գործելու այս կերպը, շեղելով բուն նպատակէն, վնասակար կը դառնայ ժողովուրդին եւ թէ ազգասիրաբար ծառայող անձին։ Որովհետեւ երբ մեզի թելադրողը ընդհանուրին շահն ու հանգիստը ըլլայ, մեր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը ունենալով, կարելի գոհողութիւնը յանձն կ'առնենք, ամէն բանէ վեր տեսնելու գործին յաջողութիւնը միայն. մեր եսէն ալ, մեր արժանապատուութենէն ալ բարձր պահելով հանրութեան օգտակար ըլլալու վեհ գաղափարը։

Երբ այս անկեղծ ու անշահախնդիր ոգիով կը լծուինք մեր պարտականութեան լրջօրէն, ամէն անիրաւ յարձակում որ մեր անձնասիրութիւնը վիրաւորելու բնոյթը կ'ունենայ, ծիծաղով մը կ'ընդունինք եւ մեր սիրելի գործը շարունակելու քաջութիւնը չենք կորսնցներ։ Այսպէս ազնիւ պայքարով, թէ ամէն դժուարութեան յաղթելու վարժութիւնը ձեռք կը բերենք եւ թէ մեր անձը դաստիարակելու գեղեցիկ պատեհութիւնը կ'ունենանք։

Անհրաժեշտ գիտութիւն մըն է սակայն, մեր ցեղին լաւագոյն ընդունակութիւնները օգտագործելու եւ մեր ցեղային թերութիւնները աստիճանաբար մոռնալու համար։

Ըսելիք մեծ բան մը չունինք մեր զրկուած ու տարագիր ժողովուրդին նիւթական տեսակէտով։ Անիկա ամէն անգամ իր պատառը կը կիսէ, երբ իրեն վստահութիւն կը ներշնչեն թշուառութիւնը ազգասիրաբար բաժնելու մօտեցող բոլոր օժանդակները։ Մարդոց մէջ տարբերութիւն կը տեսնենք, երբ բարոյական զոհողութեանց պէտքը կը զգանք առաւելապէս։

Ամէն մարդու համար քիչ մը բնական է մեծ ըլլալու եւ փառաւորուելու փափաքը։ Բայց որքան դիւրին ձեռք բերել կարծուի փառքի պատուանդանը, արուեստ մըն է սակայն իր դիրքն ու հեղինակութիւնը պահելու կարողութիւնը, ամէնուն յարգանքին եւ վստահութեան իսկապէս արժանանալը։

×

Մեկնակէտը, ուրկէ կը սկսի կեանքը մարդուն, անմահութիւնը մարդկութեան, կինն է։ Կնոջ հիմնալի համբերութեան ու անձնուէր սիրոյն արդիւնքը կը վայելէ բովանդակ աշխարհը այսօր, երբ կը սքանչանայ գիտութեան եւ արուեստի հերոսներէն, ամէնէն պարզ արհեստներու յառաջդիմութեանը վրայ։ — Մօ՛ր գիրկը։ Ամէն գեղեցկութեան եւ հրաշալիքներու այդ անսպառ շտեմարանը հայթայթեց մեզի ինչ որ կը տեսնենք մեր շուրջը եւ մեր մէջ։ Մօր կորովի բազուկներուն մէջ մեծցած դատաւորը արդար, իշխանն ու ազնուականը հաճելի, գիտունն ու հանճարը պաշտելի։ Մայրերու ծոցը սնանեցան ու մեծցան մանաւանդ, ամէնէն ահաւոր ոճիրները մարդկութեան։ — Ո՛րքան պատիւ, ո՛րքան նախատինք . . . ։

Արդ, քսաներորդ դարը որքան ալ ճգնի ազօտել մարդուն իսկական դիմագիծը, քաղաքակրթութեան շղարշին տակ եսապաշտութիւնը զարդարելով եւ սակայն կինը պիտի մնայ բնական եւ օրինական ժառանգորդը տիեզերական ազնիւ սէրերու, բարձր պահելով խղճի եւ արժանապատուութեան հոյակապ դրօշը, եւ պիտի յաջողի ապահովել մարդկային ազգի խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը։

Այս խորունկ համոզումը չէ՞ր որ մղեց քեզ պայքարի, հայ կին, եւ դարերուն հետ մաքրիմ, փշրելով ստրկութեան պիրկ շղթան, դուրս եկար անձիդ ու ցեղիդ թշնամիներուն դէմ յաղթական։ Կեանքի դառնագոյն պատահարներ չյաջողեցան ցնցել էութիւնդ, շնորհիւ ապրելու ուժեղ կամքիդ։ Յոյսին քաղցր ներշնչումը եղաւ խարխափը գոյութեանդ ու քալեցիր անվհատ . . . Քալեցիր ու անցար քու սիրասուն զոհերուդ ճամբէն մերկ ու հերարձակ . . . Դառն խոհեր բզքտեցին կուրծքդ ազատօր, ու աչքերէդ թափուած բուռ բուռ արցունք չկրցան մարել բոցը սրտիդ մայրական։ Եւ միշտ քալեցիր ու անցար բոլոր քարացած խիղճերու վրայէն, աներկիւղ, դուն հաւք բունաւեր, խաչը նետած ուսերուդ որպէս պատմուճան ծիրանի. եւ ինկար հոն, ուր նետեց քեզ ճակատագիրը անօրէն . . .

Խօսքը ցաւին էր։

. . . Անցաւ թափօրը լուսաշող հոգիներու դիւցազնական, ամէն թոյր ու բոյրի ծաղիկներով պճնուած . . . երգե՛ր քաղցր ու մելամաղձ, ցնծութեան եւ ողբերու քնարովը ներդաշնակ.—

Զունին ո՛չ մէկ խաղ, ոչ իսկ մախարճան . . .

Հայու խաչն այսպէս տարին գողգոթա . . .

Ամէնի՛դ համար։ Ամէնի՛դ համար։

Սարսուաց ոգիդ մայրական, հայ կին։ Ընդոստ ոտքի կանգնեցար ունկնդիր՝ մեծափառ սուրբերուդ պատգամին ու պաշտամունքի երկիւղած յարգանքով վեր առիր զոհերուդ կարմիր արիւնով մկրտուած ծանր խաչը, ուխտելով կրել զայն իբրեւ խորհրդանիշը ցեղիդ անմոռանալի ցաւերուն եւ իբրեւ անթառամ պսակը հայ կնոջ ճշմարիտ առաքինութեանց։

Ու . . . դադրեցա՛ւ ողբը, երբ ցեղիդ զարհուրելի ողբերգութիւններու ընթացքին, կայաններ հաստատեցիր գաղթաշխարհի բոլոր կեդրոններու եւ մօտ ինը հազար կամաւորներու բանակէդ, վստահութիւնն ու համակրանքը շահեցար հարազատներու անխտիր, գործելով հայ կնոջ արժանավայել լուրջ ու անկեղծ կեցուածքով մը։

Շարունակէ անցնիլ առաջ, այսպէս անվրդով, սիրելի հայ կին, անցեալի հետ զուգընթաց, փնտռուած հին բարեկամներու պէս մաքրիմ։ Քուկդ են այդ վայելքները բոլոր, լացն ու ժպիտը կեանքին։ Թող պլպլայ գէթ անշէջ փարոսը շնորհալի ձեռքիդ, որ մշուշի մէջ կորսուելու ենթակայ որդիներուդ կեանքին եւ պատւոյն ներկայութեան համար գաղափարապաշտի հզօր թափովդ ամրապնդուած՝ շարունակես սիրով առաջնորդել նաւդ քաջարի՛ ղեկավար։ Եւ իմաստուն նայուածքդ ուղղելով չնչաւոր նպատակիդ, քու եւ հրաշալի հաւատքիդ ուժովը շարունակես նուիրումի սուրբ գործդ, հեռո՛ւ կործանարար կիրքերէ։

Ու գեղեցիկ օր մը, պիտի դտնես բոլոր քոյրերդ շրջապատուած Հայուն խաչին շուրջ, միակամ ու բոցավառ սիրովը մայրենի. սրտով հարազատ, հոգւով հարազատ, լայնամիտ ու ամէն նախատինք սրբուած ցեղիդ ու սեւիդ ճակատէն . . .

— Մեծ ընտանիքի մը պատասխանատուն ես ուրեմն, սիրելի հայ կին։ Ճանչցիր դուն քեզ, որպէսզի արդարացնես բարձր կոչումդ։ Ու քեզմով փառաւորելով Հայ Կ. Խաչի նուիրական անունը, արժանապէս ձայնդ միացնես քու անմահներուդ աստուածային կարաւանին —

. . . Հայու խաչն այսպէս տարին Գողգոթա . . .

Ամէնի՛դ համար։ Ամէնի՛դ համար։

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Ինչպէս զինուեցան ճափոնցիները

Արեւելքի Անգլիացիները շատ ուշ ընդունած են փառօք գործածող զէնքերը, սակայն կարճ ժամանակի ընթացքին անգամ մը եւս ցոյց տուած են իրենց ընդունակութիւնները։

Դարեր շարունակ ճափոնցիներու սիրելի զէնքերը եղած են քօնպօն (փայտէ կամ երկաթէ խոշոր գաւազան մը) եւ թուրը։ Առաջինը՝ պարզ մահկանացուներու, իսկ երկրորդը սամուրայներու (զինուորական տարր) համար։ Ասոնցմէ զատ նաժինաթա կոչուած երկար կոթով կեռ թուրը եւ նետն ու աղեղը։

Պուշիտոյի (զինուորական ուխտ) օրէնքներուն համաձայն, պատուաւոր եւ կորիճ պատերազմիկները պէտք է կռուէին ճակատ ճակատի, «ճերմակ զէնքերով», ոչ թէ դաւադրաբար հեռուէն կրակելով։

Ասպետական այս մտայնութիւնը պահած են մինչեւ տասնըութերորդ դարու կէսերը, երբ զանազան ոտնձգութիւններու պատճառաւ իրենց համբերութիւնը կը հատնի այլեւս։

1807ին Ռուսերը բռնի ցամաք կ'ելլեն։ Յաջորդ տարին անգլիական նաւ մը կը սպառնայ ռմբակոծել Նակասաքի նաւահանգիստը։ 1853ին ծովակալ Փէրրի (Ամերիկացի) չորս զրահաւորներով կուգայ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Տպաւորութիւն գործելու նպատակով, ծովակալը ցամաք կ'իջնէ ընկերակցութեամբ չորս հսկայ խափշիկներու եւ նուագախումբին պղնձահարներուն։ Սարսափած ճափոնցիները աղօթատեղիները կը վազեն աստուածներու օգնութիւնը խնդրելու։ Ասդին — անդին բաժնուած նուէրները բարեկամական առաջին կապերը կը հաստատեն եւ պզտիկ ճնշումով մըն ալ դաշնագիրը կը ստորագրուի։

Անակնկալ եւ ոչ փափաքելի այս այցելութիւնները կը թօթվեն զինուորական պետերը, որոնց մէկ քանին կ'որոշեն ընդօրինակել օտարներու զէնքերը, հակառակ պարագային ինքնապաշտպանութեան դիմելու համար։ Դէպք մը կը ստիպէ զիրենք որ աւելի արագ շարժին։

1863ին, կրօնական թափօրի մը ընթացքին, երեք ձիաւոր Անգլիացիներ կը խանգարեն խումբ մը բարեպաշտներ։ Մոլեռանդ ամբոխը տեղն ու տեղը այցանի կը վերածէ երեք անխոհեմները։ Շատ չանցած անգլիական նաւատորմը կուգայ վնասուց հատուցում պահանջելու։ Միւսները կը մերժեն, եւ Անգլիացիները կը ստիպուին ռմբակոծել Քակոշինի քաղաքը՝ գոհացում ստանալու համար։

Ճափոնցիները կը տեսնեն որ, այլեւս կարելի չէ հին ձեւերով կռուիլ, եւ կը սկսին գործի։

Նախ կ'ընդօրինակեն հոլանտական «ժէվէհր» զէնքը եւ առաջին գործարանը կը բանան կղզեխումբին մէջ։ Յետոյ բանակցութեան կը մտնեն ծովակալ Փէրրիի հետ, թնդանօթ, ռազմանիւթ, ամերիկացի մասնագէտներ ունենալու համար։ Ասկէ մը նախապատուութիւնը կուտան ֆրանսական զէնքերուն եւ զինուորականներուն։

Այս աշխատանքներուն համընթաց, մեծ թիւով ուսանողներ կը ղրկեն Եւրոպա եւ Ամերիկա, արեւմտեան քաղաքակրթութեան բարիքները սորվելու նպատակով։ Տիկին Պէթըրֆլայի տղոց ցոյց տուած ուշիմութիւնը բոլորն ալ կ'ընդունին, եւ տուով կարելի է բացատրել իրենց հայրենիքի արբընթաց վերելքը։

Ճափոնական զէնքի ճարտարարուեստը որ նախնական վիճակի մէջ էր, մասնաւոր թափ մը կ'առնէ 1877ին, քաղաքացիական կռիւին պատճառաւ։ Երկրի զօրաւոր զաւակներէն մին յանկարծ ապստամբութեան դրօշը կը բարձրացնէ, իր շուրջը հաւաքելով դժգոհ տարրերը։ Պէտք կ'ըլլայ ամբողջ կայսրութեան ուժը շարժման մէջ դնել զայն ճզմելու համար։ Կռիւներու ընթացքին կառավարութիւնը աճապին ապսպրանքներ կուտայ զէնքի գործարաններուն (արդէն յոգնակի), եւ առաջին անգամ ըլլալով կիները եւս կ'երթան աշխատանոցներուն մէջ։

Հետզհետէ կը վերադառնան նաեւ մեծ ազգերու երկաթի ճարտարարուեստին գաղտնիքները իւրացուցած ուսանողները, որոնցմէ մէկուն հազարապետ Միւրաթա Ջինէյօին կատարելագործած զէնքը ոչ միայն կ'ընդունուի երկրի զինուորական իշխանութիւններու կողմէ, այլեւ օտարներն անգամ կը սկսին գնել։ Այսպէս ճափոնական զէնքը եւս կ'ելլէ միջազգային հրապարակին վրայ։

Աւելի դանդաղօրէն բայց յամառութեամբ կը ձեռնարկեն նաեւ զրահաւոր շինելու։ Ճափոնական նաւատորմին առաջին մարտանաւերը տրուած են Ռուսերը, յայտնելու համար իրենց շնորհակալութիւնը, վտանգի մատնուած ռուսական նաւարժնի մը տրուած օժանդակութեան առթիւ։ 1860 — 70 կ'ուսումնասիրեն օտար երկիրներու նաւատորմները, եւ կուտան զանազան ապսպրանքներ։ Յետոյ տեսնելով Անգլիացիներու գերակշռութիւնը այս մարզին մէջ, իրենց նաւարաններու ղեկավարութիւնը կը յանձնեն անգլիացի ծովային ճարտարապետներուն, որոնց մէկը՝ Սըր Ուիլեըմ Հուայթ, յետագային կը դառնայ անգլիական նաւատորմի գլխաւոր ճարտարապետը։

Եթէ ճափոնական եւ անգլիական նաւատորմները շատ կը նմանին իրարու թէ ձեւով եւ թէ ուժով, ատիկա եղած է ուրեմն՝ շնորհիւ Անգլիացիներուն։

Սըր Ուիլեըմ նախ եղած է «Արմսթրոնկ» տան ներկայացուցիչը Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Իր արհեստակիցներուն նման, մասնաւոր տկարութիւն մը ունի պղտոր ջուրերու, եւ ճիշդ ալ Ֆրանսացիները կռուի բռնուած են Չինացիներուն հետ Թօնքինը կլլելու համար։ Ծովակալ Քուպէն հարաւային Չինաստանի ծովեզերքը կը ռմբակոծէ անընդհատ։

Անգլիացիին ուրախութիւնը չափ չունի։ Կը գրէ իր վարպետներուն.— «Վստահ եմ որ չինական նաւատորմին փճացումը փոխանակ յուսահատեցնելու զիրենք՝ պիտի մղէ նոր զոհողութիւններու»։ Արդարեւ շուարած Չինացիները պէտք եղած ապսպրանքը կուտան Արմսթրոնկի։

Անմիջապէս Անգլիացին առանց յոգնելու կը վազէ Չինաստանէն Ճափոն, եւ բարեկամաբար, կը խօսի չինական նաւատորմի ներկայացուցած վտանգի մասին։ Յետոյ նոյն խաղը կը կրկնէ Չինաստանի մէջ, ճափոնական նաւատորմի վտանգը ներկայացնելով, եւ ցոյց կուտայ իր յատակագիծները, ամենավերջին գիւտերով կատարելագործուած զրահաւորներու։

Միեւնոյն ատեն հայրենասիրութիւն կը խաղայ։ Իր գործատէրերուն — եւ հաւանաբար ծովակալութեան — կը գրէ. «Քանի մը տարիէն ճափոնական ուժը այնպիսի աստիճանի մը հասած պիտի ըլլայ, որ պիտի ստիպուինք կայսերական նաւատորմին ուժը բարձրացնել, եթէ կ'ուզենք պահել արեւելեան ծովերու մէջ ունեցած մեր շահերը»։

Այսպէս ուրեմն, Նիփոնները նորագոյն ձեւով կը զինուին, գնելով թէ արտաքին շուկայէն եւ թէ ուժ տալով երկրի «ծանր ճարտարարուեստին»։ Ելմտացոյցին ամենամեծ բաժինը կը յատկացնեն պատերազմական վարկերուն, որովհետեւ կը տեսնեն որ արեւմտեան մեծ ազգերը կը տիրապետեն, շնորհիւ իրենց զինուորական ուժին։ Ծովային եւ պատերազմական նախարարութիւնները միշտ կը յանձնեն զինուորականներու, որոնք ամէն բանի վրայ կը նային իրենց ակնոցով։

Այլեւս պատկառելի ուժ մը ունեցող ճափոնցիները կը սկսին տարածուիլ։ 1894ին ծեծ մը կը քաշեն Չինացիներուն, Ֆորմոզան եւ ուրիշ կղզիներ գրաւելով։ 1904ին՝ ծովակալ Թօկոյի հրամանատարութեամբ կը փճացնեն ռուսական ինքնավստահ նաւատորմը։ Ցամաքի վրայ եւս բանակը վար չի մնար նաւատորմէն։ Ու կը բարձրանան «մեծ ազգ»երու շարքին։

Յիսուն տարուան մէջ ուրեմն, Ասիոյ Անգլիացիները հսկայական ոստում մը կ'ընեն, միջնադարեան իրենց թմրութենէն արդիական մեծ երկիր մը դառնալով։ Բոլոր զինարանները կը պատկանին պետութեան։ Անհատական ձեռնարկ ըլլալով, արտօնութիւն տրուած է միայն «Ճափոն Սթիլ Ուըրքս» ընկերութեան,— որուն բաժնեթուղթերուն մէկ մասը դարձեալ կը պատկանի նշանաւոր Վիքըրսին, սակայն պետական քննիչները միշտ կը հսկեն արտադրութեան վրայ։

Մեծ պատերազմի դժբախտութենէն կ'օգտուին նաեւ ասոնք։ Գիշեր ցերեկ կ'աշխատին դաշնակիցներուն զէնք եւ ռազմամթերք հայթայթելու համար, ու անհաշուելի հարստութիւն մը կը դիզուի երկրին մէջ, բայց խաղաղութիւնը եւ բնակչութեան աճումը զիրենք մատնած է նեղ կացութեան մը, որմէ դուրս կ'ուզեն ելլել ի հաշիւ Չինացիներուն։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐՈՒԵՑԱՒ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ»

(ՃՐՈՅՑ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՏ)

Բժ. Եր. Արզումանեան կը գրէ Միլանէն.—

Պատիւ ունեցայ տեսակցելու Ֆրանց Վէրֆէլի հետ, եւ յանուն գաղութին վարչութեան թէյասեղանի մը հրաւիրել, շնորհակալութիւն յայտնելու համար։ Դժբախտաբար մեկնելու սահմանուած էր եւ յետաձգեցինք սեպտեմբերին։

Իրմէ քաղեցի հետեւեալ տեղեկութիւնները։

Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացեր է մեծ պատերազմին, երբ եւրոպական օրաթերթերը կարդալով, ծանօթացեր է հայ ժողովուրդի ահաւոր ողբերգութեան։ «Այնքան ազդուեցայ տմարդի այդ ոճիրէն՝ որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան»։ Պէտք է ըսել որ Վէրֆէլ նախ քան իր «Մուսա լեռը» հրատարակած է քանի մը աւելի հատորներ — մեծ մասամբ վէպեր — որոնց շնորհիւ կը վայելէ գրական համբաւ։

Եղած է Սուրիա՝ ուր տեսեր է մեր գաղթականներու թշուառութիւնը . . . «Այնտեղ ճանչցայ հայ պատանիները, դժբախտ բեկորները ցեղի մը որուն անցեալ փառքն ու տառապանքը կարծես կը ցոլար անոնց խորունկ ու արտայայտիչ հայեացքին մէջ . . .»։ Ահա թէ ինչու հեղինակը, իր ստեղծած հերոսներու կարգին, մեծ տեղ տուած է նաեւ հայ պատանիներուն՝ որոնք ներկայացուած են այնքան հարազատօրէն ու կենդանի։ Տեղին վրայ լսեր է Մուսա լերան հերոսամարտի պատմութիւնը։ Ծանօթացեր է գործողութեան միջավայրին ու պայմաններուն։ Վիէննա վերադարձին, Վէրֆէլ դիմեր է Մխիթարեան վարդապետներուն, խնդրելով անոնց աջակցութիւնը, ուսումնասիրելու համար մեր հին ու նոր պատմութիւնը, մեր հարցի քաղաքական հանգամանքները եւ մշակոյթը։

«Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի, նախ քան աշխատանքիս ձեռնարկելը։ Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն որ իմ գրական երկերու ստեղծագործութեան ընթացքին ոչ մէկը ինծի այնքան չոգեւորեց որքան ասիկա։ Օգոստոս ամսու մը մէջ էր որ սկսայ գրել. անընդհատ, գիշեր ու ցերեկ գրիչը ձեռքէ չձգեցի, մինչեւ յաջորդ տարուան մարտ ամիսը՝ որու ընթացքին, աշխատութիւնս պատրաստ էր արդէն։ Երկու անգամ վերամշակեցի ու սրբագրեցի ամբողջ ձեռագիրը, այնպէս որ տպագրական այդ հազար էջը երեք անգամ ընդօրինակած եղայ»։

«Մուսա լերան քառասուն օրեր»էն շատ գոհ եմ. ոչ միայն անոր երկունքը ինծի տուաւ հոգեկան ուժեղ վերապրումներ, այլ եւ անոր ընդունելութիւնը միջազգային վիպագրութեան մէջ,

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

Արդար փառքի ծփուն ու վայրավատին ալիքները, յարատեւ պայքարի մէջ կը դնէին մեծ ռազմիկն ու փոքրիկ անհատապաշտ մրրկումները։ Սիրաշահիլ, վարուիլ, դէմքեր երեւան հանել, մթնոլորտ ու միջավայր ստեղծել, խորթ ըմբռնումներ էին եւ ներհակ իր նկարագրին։ Սակայն, իր հայդուկի սիրտը միշտ կը բաբախէր հայութեան համար, միշտ անտրտունջ ու անվհատ եւ իր բազուկի հռչակն ու փառքը ցանեց առատօրէն Հայոց աշխարհին մէջ, ուր վտանգ կար, ուր լաց ու արցունք կար։ Ծնած էր կռուելու եւ պարտականութեան համար։ Ատոր համար դժուար է եւ անարդար այս կամ այն անկիւնէ դիտել, վճիռներ արձակել, եզրակացութիւններ հանել, յանցանիշեր դնել — corpus delicti — մէկի մը համար, որ երեսուն տարի շարունակ Հայ ազատագրական մարտնչումներու հրեղէն բովէն անցած, միշտ մնաց փառապսակ ու առասպելական կատար մը։ Իր բոլոր տարօրինակութիւններն ու թերութիւնները, անտարակոյս կը բխէին իր ներքին մարդու մոլեգնութենէն ու անձնուրացութեան գաղափարի ասպետական ըմբռնումներէն։ Տակաւին վաղաժամ է արդի հիւանդ պայմաններու մէջ արդար ու վերջնական դատավճիռ արձակել Անդրանիկի անձի ու գործի ամբողջութեան մասին։

Ի՞նչ կարող էր ընել Անդրանիկը եւ ի՞նչ ըրաւ։

Ամէնքն ալ Անդրանիկէն կը սպասէին հրաշք մը, Կարնոյ փրկութեան համար։ Մի՞թէ ծանօթ չէին մեր զինական ուժերը։ Մի՞թէ պարզ չէր, որ յառաջաւոր դիրքերուն մէջ խեղդիչ ամայութիւն մը կը տիրէր։ Ոչ ոքի համար անծանօթ չէին այդ բոլորը։ Սակայն ամէնքս ալ կը սպասէինք Անդրանիկէն նուազագոյն ուժերով առաւելագոյն գործ կատարելու առաքինութիւնը։ Անդրանիկ, ամիսներու չարաչար աշխատանքով իր հետ բերած էր հազիւ 200 զինուոր . . . Ո՞վ էր մեղաւորը. ի՞նչը, մեր կազմակերպութիւննե՞րը թէ մեր ժողովուրդը։ Զփնտռենք պատճառները, կրկնութիւններէ խուսափելու համար։ Մեր բովանդակ յոյսը մեր տրամադրելի սակաւաթիւ ուժերուն վրայ էր։ Բոլոր կարելիութիւնները, անշուշտ, ի գործ պիտի դրուէր պատւոյ վէրքեր ստանալու համար, քան տրորուելու թշնամւոյն կրունկներուն տակ։

Անդրանիկ ճակատի ընդհանուր կացութիւնը քննելէ վերջ, ճակատի բաժանումները կատարեց եւ նշանակեց հրամանատարները։ Իլիճայի հրամանատար նշանակեց գնդ. Մօռէլ, ապա գնդ. Պէժանբէկով, Սէօյիւպլիի եւ Թէքէ — Տէրէսիի հրամանատար գնդ. Թորգոմը, Օձնի — Ղարաբղի հրամանատար՝ գնդ. Մէճլումեան։ Մուրատ ու Սեպուհ կը գործէին ալ թեւին վրայ։ Այս կարգադրութենէն յետոյ վերակազմեց նաեւ իր սպայակոյտը։ Բացի վերոյիշեալ հրամանատարներէն, իր սպայակոյտին մաս կը կազմէին գնդ. Զինկէվիչ, գնդ. Հախվերտով, գնդ. Խլեպնիկով, գնդ. Ժամկոչեան եւ ուրիշներ։ Բոլոր խորհրդակցութիւններուն կը մասնակցէր նաեւ Տոքթ. Զաւրեան։

Ապա, Անդրանիկ սկսաւ քննութեան առնել Կարնոյ զօրանոցներու հայ զինուորներու եւ գաղթական երիտասարդութեան վիճակը։

Անդրանիկ բոլոր միջոցներու սկսաւ դիմել, սթափեցնելու համար այս անճար ու մեղկ բազմութիւնները։ Յաճախ անձամբ, ինքն էր որ կը կեցնէր անցորդներն ու զինուորները անոնց հանգամանքն ու դիրքը ճշդելու համար։ Անոր մտրակը անխնայ հարուածեց բոլորը, առանց խտրութիւն դնելու։ Ահուսարսափը սկսաւ տարածուիլ։ Այլ եւս զսպիչ ուժ մը կար, որ կը սանձէր բոլորը։ Զինուորական Միութեան վաղեմի անզուսպ իշխանութիւնը փոշիացած էր։

Անդրանիկի արմատական գործերէն մէկն եղաւ Կարնոյ մէջ «Մահմետական Ազգային Խորհուրդ»ի անդամներու յանկարծակի ձերբակալութիւնը։ Հայկական հրամանատարութիւնը բաւական տեղեկութիւններ ունէր որ այս խորհուրդը թրքական գաղտնի յարաբերութեան ոգին ու կազմակերպիչն է։ Փետր. 21ին, շուրջ 200 հոգի՝ մոլլաներ, տիրացուներ, գործիչներ եւ պատասխանատու՝ ճերմակ ու կանաչ փաթթոցաւորներ, զինուորներով շրջապատուած կը բերուին Անդրանիկի քով։ Ձերբակալուածներուն մէջ է նաեւ Բաղուցի Սէյիտովը։ Մուրատի հեծելազօրը սրտատրոփ կը սպասէ համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու։ Դժբախտաբար հոդ ալ «խոհեմութիւնն ու չափաւորութիւնը» կը յաղթանակէ եւ տասնը քանի մը օր վերջ ազատ կ'արձակուին։ Ամէնէն հետաքրքրականը թուրք կիներու բողոքն էր։ «Մեծաւոր»ներու ձերբակալութենէն օր մը վերջ, կիներու սեւազգեստ բազմութիւն մը, երախաներու ձեռքերէն բռնած, կուգան Անդրանիկի բնակարանին առջեւ իրենց պարագաներու մասին տեղեկութիւններ առնելու։ Անդրանիկ, իր բնակարանի պատշգամէն, կը յորդորէ հանգիստ մնալ եւ չմտահոգուիլ իրենց պարագաներու մասին, քանի որ շուտով ազատ պիտի արձակուէին . . .

Թուրք կիները զմայլանքով կը դիտէին Անդրանիկը եւ «Տաթլի փաշա» կը կոչէին . . .

Մինչ այս մինչ այն, Իլիճայի վիճակը կը ծանրանար։ Գնդապետ Միքիմանեան հետախօսով կը հաղորդէր թէ զինուորները առարկելով յոգնութիւնն ու զրկանքները, չեն ուզեր կռուիլ եւ այս գիշեր իսկ պիտի ձգեն Իլիճան։

Այս տխուր լուրին վրայ փետր. 22ին Անդրանիկ, Մուրատ եւ գնդ. Զինկէվիչ կը մեկնին Իլիճա։

Եւ ահա ցաւալի միջադէպ մը։

Անդրանիկ յուզուած կը սկսի խօսիլ վիճակի ծանրութեան, օրհասական ճակատամարտներու, հայրենիքի պաշտպանութեան մասին եւ կ'արծարծէ հիւանդագին հարցը,— ռուսահայ-տաճկահայ հատուածական ողբալի խնդիրը։

Զինուորները վիրաւորական եւ անվայել կը գտնեն այդ անարգանքը եւ Ղարաբաղցի զինուորներէն մէկը առաջ կը նետուի եւ կ'ըսէ.

— Զօր. Անդրանիկ, մենք տարիներէ ի վեր խրամներու մէջ ենք եւ շատ անգամներ գործով ապացուցած ենք թէ ի՞նչ կը նշանակէ զոհուիլ հայրենիքի համար։ Մենք խտրութիւն չենք դրած Թրքահայաստանի եւ Ռուսահայաստանի մէջ, եթէ դուք կը դնէք՝ մենք ձեզ հրամանատար չենք ճանչնար։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(17)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՓԱՌԱՑԵՂ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 8ին, շաբաթ գիշեր Պրէսան Մարսէյլի հսկայ սրահը լեցուած էր դարձեալ մէկ ծայրէն միւսը խուռներամ բազմութեամբ մը: Հոն էին բոլորը, մեծ ու պզտիկ, ամէն սեռէ ու դաւանանքէ: Մանաւանդ սա յորդահոսան երիտասարդութիւնը, որ տարիներէ ի վեր անբաժան ու անքակտելի մասը կը կազմէ մեր բոլոր հանդէսներուն:

Անկախութեան հռչակման 17րդ տարեդարձը տօնուած էր համազգային հանգամանքով: Տօնակատարութեան կը մասնակցէին շատ մը մշակութային եւ Հայր. Միութիւններ տաք ու բաբախուն ուղերձներով, զորս յաջորդով պիտի յանձնենք «Յառաջ»ին:

Յիշենք մաս մը: Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ, Համազգային կրթ. եւ հրատ. ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ արիներ, Զափահաս Որբերու Միութիւն, Բարձր - Հայքի, Վասպուրականի, Զարասնձագի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Զմշկածագի, Եոզկատի, Երզնկայի, Պարսկա - ռուսահայերու, Քղիի, Եդեգի Յառաջ. Միութեան, Սալնոյ - Ձորի, Տարօն - Տուրուբերանի, Սիվրիհիսարի, Ագշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զառայի, Մարսէյլի Հայ Ուս., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները եւ ուրիշ հայրենակցական ու երիտասարդական միութիւններ:

Բեմին ճակատը զարդարուած էր մայր Հայաստանի, Օհանջանեանի դահլիճին, Արամին, Անդրանիկին եւ Դաշնակցութեան երրորդութեան նկարներով: Իսկ բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական ու ֆրանսական եռագոյնները:

Զ. Ո. Միութեան Վահագնեան նուագախումբի «Մեր հայրենիք»էն եւ ֆրանս. քայլերգէն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Տրջ. Կոմիտէի բացուած յայտարարեց հանդէսը: Եւ շեշտեց.

— «Մայիս 28ը իր մէջ կը խտացնէ մեր ցեղին արմենական ոգեւորութիւնը, շունչը եւ դիմադրելու խորախորհուրդ իմաստը: Մայիս 28ը, որ կը լուսազարդէ հայկական մայլ հորիզոնը, սկսած սարկական շրջանէն մինչեւ գաղթական կեանքի այս օրերը, չի կրնար մոռացուիլ, հոգ չէ թէ մեր մէջ կան խմբակցութիւններ ու մարդիկ որոնք անամօթօրէն կը պայքարին անոր դէմ»:

Եւ ապա ակնարկ մը նետելէ վերջ մեր նորագոյն պատմութեան եւ հայ ազատագրական պայքարներուն վրայ, շարունակեց.

— «Ազատութիւնն ու անկախութիւնը չեն տրուիր ժողովուրդներուն, այլ կ'առնուին, կը խլուին: Եւ եթէ հայ ժողովուրդը տիրացաւ այն դժուարամատչելի թռչունին որ ազատութիւն կը կոչուի, այդ ալ եղաւ արեան գնով, հազարաւոր ծանօթ ու անծանօթ հերոսներու գերմարդկային ճիգով: Հայաստանի բոլոր լեռներուն ու ձորերուն մէջ փռուած են ոսկերոտիքը մեր այդ հերոսներուն: Դուք բոլորդ պէտք է որ այս հանդիսաւոր օրերուն, խորհիք այդ ծանօթ ու անծանօթ հերոսներուն յիշատակին վրայ: Եւ ձեր յարգանքի տուրքը տալու ժամանակ, ձեր աչքերը պիտի ուղղուին սրբազան մասունքին որ մեր եռագոյնն է:

Կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան է վերապահուած նախաձեռնութիւնը անկախութեան տարեդարձներուն: Մայիս 28ը սեփականութիւնը չէ Դաշնակցութեան: Դաշնակցութիւնն եղաւ միջոց ուժերէն մէկը այդ օրուան, բայց ոչ առանձինն ու միակ: Մայիս 28ը եւ դրօշը սեփականութիւնն է հայ ժողովուրդին: Կեցցէ՛ այդ երիտասարդութիւնը որ ժառանգորդը պիտի ըլլայ եւ անկախութեան գաղափարին եւ դրօշին: Փա՜ռք, հազար փառք այն սերունդին որ յառաջապահը եղաւ մեր ազատագրական պայքարին եւ անեղծ պահողը դրօշին»:

Եւ ապա, ծափերու տարափին տակ, բեմ եկաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ա. Վրացեան: (ԽՄԲ.— Ճառը պիտի հրատարակենք առանձին):

⁂ Բեմին երկու կողմերը բարեւի կանգնած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Քիչ անդին հայ արիները, Մայիս 28ի եւ եռագոյնի համար բոկան խանդավառանքի բացագանչութիւններ արձակել:

Հայ արիներու պատանի խմբապետը օրուան տօնին առթիւ յարգանքի երկու խօսք ըսաւ.

— «Մայիս 28ը, տօնն է հայ ժողովուրդին եւ մենք հայ արիներս ամէն տարի մեր մասնակցութիւնը կը բերենք այդ տօնին եւ պիտի բերենք, ինչպէս բերած ենք այլ հանդէսներու, որոնք կը կրեն անխարդախ հայրենասիրութեան կնիքը: Մեզի կ'ըսեն թէ հայ արիները եռագոյնի սկաուտներն են եւ աւելին՝ Դաշնակցական: Կը յայտարարենք, այո, մենք եռագոյնի սկաուտներ ենք, բայց ո՛չ Դաշնակցութեան: Պիտի աշխատինք մեր իրականութեան մէջ ամէնէն հզօր ու անխարդախ հայրենասիրութեամբ ծանօթ ուժին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Եւ այս սրբազան դրօշակը օր մը պիտի տանինք մայր հայրենիք բանելու համար. «Ահա գաղթաշխարհն ալ չմոռցաւ կատարել իր պարտականութիւնը»:

⁂ Գեղարուեստական մասը խնամուած ու ճոխ էր: Վահագնեան նուագախումբը կը նուագէր մէջընդմէջ:

Արտասանեցին Պ. Պ. Պարսումեան «Նաւաստրդեան» (Դ. Վարուժան), «Հայրենիքիս» (իր հեղինակութիւններէն), Վ. Տէր Վարդանեան «Հայաստանին» (Ա. Իսահակեան), Յ. Մելքոնեան «Մայիս 28ին», Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն կողմէ Վ. Քէչէճեան «Փառքը մարեցաւ»: Իսկ արենուչներ Ալադեան եւ Հացագործեան արտասանեցին: Առաջինը «Ես իմ անուշ Հայաստանին», իսկ երկրորդը Յ. Թումանեանի «Կաղնին եւ արծիւը»:

Երգեցին Տիկ. Երանուհի Վարժապետեան «Գարուն», օրիորդներ Մարտիրոսեան «Տուղ - տուղ» եւ «Քէլէ, քէլէ»ն, Պերճուհի Գէորգեան «Անուշ գարուն» եւ «Ձմեռն անցաւ» եւ Պանթիկեան «Մանիշակ», իսկ Պ. Պ. Գալճեան եւ Ն. Համբարձումեան հայրենասիրական երգեր: Եւ ահա թառահար Արգարը բեմին վրայ: Թառը լեզու առած կը մրմնջէ «Էյ սարեր», «Մայր Արաքսի»ն եւ «Կռունկ»ը:

Գեղարուեստական մասէն վերջ, կարդացուեցան այն ուղերձները, որոնք ղրկուած էին զանազան հայրենակցական ու կրթական Միութիւններու կողմէ:

Ժամը գրեթէ մէկն էր երբ նախագահը յայտարարեց թէ հանդէսին առաջին մասը վերջացած ըլլալով պիտի սկսի երկրորդը:

Հիմա սեղաններու շուրջն ենք, խումբ խումբ, մէկը կ'երգէ, միւսը կ'արտասանէ, միւսը բաժակաճառ կը խօսի: Իսկ զուրբ մեծ սրահին մէջ, զոյգերը կը դառնան ու կը դառնան:

Մայիս 28ի այս տարուան համազգային տօնակատարութիւնը եկաւ անգամ մը եւս փաստելու թէ Հայ ժողովուրդը ամուր կառչած է անկախութեան գաղափարին:

ՀՐԱՉԵԱՑ

եղաւ բաւական ուշադրաւ: Ամերիկեան հրատարակչական տունը երկու հարիւր հազար օրինակ տպագրեց եւ կը յուսայ շուտով ձեռնարկել նոր տպագրութեան: Մինչեւ հիմա քսանըչորս լեզուներու թարգմանուեցաւ: Վերջերս տեղեկացայ որ հայերէն թարգմանութիւնը Ամերիկայի մէջ կ'ընեն: (Իրեն համար նորութիւն մը եղաւ, երբ ըսի Եր. Տէր Անդրէասեանի թարգմանութեան մասին): Միայն երկու պետութիւններ արգիլեցին զայն ծանօթ պատճառներով, Գերմանիան եւ Թուրքիան: (Բայց Գերմանիոյ արգելքը կը կարծեմ որ գրքի բովանդակութեան համար չէ այնքան՝ որքան հեղինակին ցեղային ծագման):

«Իմ այս գործին համար շատ բան կը պարտիմ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ներկայ աբբահօր, որ շատ մը տեսակէտով օգնեց ինծի: Ինքն էր որ իմ տրամադրութեան տակ դրաւ միաբանութեան գրադարանը՝ ուր գտայ հարուստ գրականութիւն, հայկական պատմութեան, մշակոյթի եւ բարքերու մասին»:

Շարժապատկերի ամերիկեան հանրածանօթ տունը Metro Gl. Mayer, գնած է արդէն «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ը ժապաւէնի վերածելու համար: Բեմադրութիւնը յանձնուեր է Ռ. Մամուլեանին՝ որուն տաղանդին հիացող մըն է Վէրֆէլ: «Կը յուսամ որ իրական գլուխ - գործոց մը պատրաստելու համար Մամուլեան ոչինչ պիտի խնայէ. մանաւանդ որ նիւթը շատ մօտիկ է իր սրտին» ըսաւ Վէրֆէլ: Վստահեցուցի զինքը:

Շարժանկարի վերոյիշեալ տունը երկու միլիոն տոլար յատկացուցեր է ժապաւէնի ծախքերուն համար: Գլխաւոր դերասաններու անունները չի գիտեր. բայց Մուսա լերան ամբոխը ներկայացնելու համար, դիմած են երկու հազար Հայերու:

Ահա քեզի բաւական նորութիւն սիրելի Շաւարշ: Կը յուսամ որ այս տարի օգոստոսին նորէն կը տեսնուինք:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 յունիս.— Կիլիկեան գրաւման շրջանին երբ հայկ. լեգէոնին երրորդ վաշտը Մերսին եւ Արապպուր կը գտնուէր, քանի մը արձակուած նախկին զինուորներ, Արապպուր բանակող ինններորդ եւ ութերորդ գումարտակներէն ու Section hors rangէն 10-12 զինուորներու հետ շատ լաւ զինուած, ճամբայ ելան Սեբաստիոյ ճամբով Հայաստան անցնելու երազով: Բայց Կիլիկեան սահմաններէն չհեռացած, զիրենք հետապնդելու համար ղրկուած թուրք ոստիկան զինուորներէն անակնկալօրէն պաշարուելով նահատակուեցան, երկու երեք հոգիներ ալ վիրաւորուած ձեռք անցնելով, պատերազմական ատեանէն անցան եւ աւելի կամ նուազ ծանր պատիժներու դատապարտուեցան իբրեւ զինեալ ըմբոստներ: Անոնցմէ մին էր Յովհաննէսեան Յակոբ, դատապարտուած քսան տարի տաժանակիր աշխատութեան, բայց փախած Մերսինի զինուորական հիւանդանոցէն: Կը կարծուի թէ եղած է Section hors rangէն:

Այս դէպքն է որ այժմ կ'արծարծուի սրտնեղիչ ձեւով մը: Մարսէյլի մասնաճիւղի մեր ընկերներէն Յովհաննէսեան Յակոբ 7րդ գումարտակէն վերջերս խնդրագիր կուտայ իր carte du combattantը ստանալու համար: Իր անունին շուրջ կատարուած փնտռտուքը կ'իյնայ վերոյիշեալ դէպքին վրայ, եւ ահա տատամ մը մեր ընկերը ձերբակալուելով կը բերդարգելուի: Տեղական մամուլի լրաբերները թափ կուտան իրենց երեւակայութեան մեր ընկերոջ անունին շուրջ հիւսելու համար ահռելի աւազակի մը պատմութիւններ, ցաւ ու զարմանք պատճառելով գաղութին:

Հաստատ համոզումն ունինք որ մեր ընկերը զոհ է անունի եւ մականունի նմանութեան: Իր պաշտպանութիւնը յանձնուած է քաղաքի փաստաբանական առաջնակարգ ուժերէն մէկուն:

Բայց անունի, թուականներու եւ պարագաներու շփոթութիւնները այնքան խոր են որ դժուար դեր մը վերապահուած է փաստաբանին, զանոնք փարատելով մեր ընկերը ազատել կարենալու համար:

Ուստի կը խնդրենք Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մեր ընկերներէն իրենց օգնութեան բաժինը բերել մեզի փութացնելով որոշ տեղեկութիւններ եւ թուականներ այդ խնդրին եւ մասնաւորապէս Յովհաննէսեան Յակոբի մասին որ ինչքան կրցանք ճշդել Տիվրիկցի է:

Եւ արդէն զայն լուսաւորելու խղճի պարտքը կը ծանրանայ խնդրոյ առարկայ Յակոբին վրայ որ կը գտնուի արտասահման: Իր զինուորական թիւը, ո՞ւր եւ ո՞ր թուականին կամաւոր արձանագրուիլը, ծննդեան թուականը հօր եւ մօր անունները պիտի բաւէին որպէսզի մեր ընկերը օր մը առաջ դուրս գար իր երեք փոքրիկներուն հաց ճարելու համար:

Ամերիկահայ թերթերէն մասնաւորաբար կը խնդրենք շուտով արտատպել ներկայս:

Վարչութիւն

Հասցէ.— Nichanian Agop 9, Rue du Dr. Aquaviva, Marseille (France)

Յ. Գ.— Մարսէյլի մեր ընկերները գիտեն որ, նահանգապետարանի ընդհանուր խորհուրդը նկատի առնելով, գործազրկութեան նպաստի վերահաստատման համար մեր բրած կրկնակի դիմումները, իր վերջին նիստին մէջ որոշեց ֆրանսական դրօշին տակ ծառայած Հայերու վճարել ըստ առաջնոյն: Նահանգապետարանը պաշտօնապէս կը հաստատէ մեզի որ պաշտօնական ձեւակերպութիւնները շուտով կը վերջանան: Ոճճիկը պիտի հաշուուի 1 յունիսէն սկսեալ:

ՏԻՏԱՂ

Երիտասարդ մը, որամիտ երեւնալու մտադրութեամբ, փողոցէն անցած ժամանակ, կը պոռայ ինքնաշարժի վարիչի մը.

— Տեղ մը երթալ կ'ուզեմ, բայց կ'ուզեմ իմանալ թէ Նոյեան տապանին մէջ տեղ կա՞յ:

Կառավարը, որ անկէ վար չէր մնար.

— Կապիկի մը եւս տեղ ունիմ, ներս մտիր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը Պորտոյի մէջ

«ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀՊԱԶ» ԱԿՈՒՄԲ

ՊՈՐՏՕ, 12 յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պորտոյի «Մուրատ» խումբի նախաձեռնութեամբ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ հայ քաղաքին յաղթութեան օրը՝ «Մայիս 28»ը:

Կիրակի կէս օրէ վերջ որոշուած ժամէն առաջ հանդիսականները սկսած էին լեցուիլ Հ. Յ. Դ. նորաշէն ակումբը, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու այն յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն որոնք հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան Աւարայրը շահեցան:

Բեմին խորը խոշոր պաստառի վրայ կ'երեւային երկու հսկաները, աւելի մեծ ու փոքր Մասիսները: «Մայիս 28»ի յաղթական կամարը առանձին թուղթի վրայ մեծցուած հայրենի յիշատակներ կ'արթնցնէր, երկու կողմերը տեղաւորուած էին Արամի, Անդրանիկի եւ ուրիշ հերոսներու նկարները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Մ. Գարբիճեան (Պապա) քանի մը խօսքով պարզեց անկախութեան գաղափարը: Յաջորդաբար արտասանեցին փոքրիկն Ն. Քէնտիրեան «Հաւատք ունենանք», Տիկ. Ա. Քէօսէեան «Կռունկ երթ», ընկ. Հ. Թաշճեան «Հայաստանին», Տիկ. Վ. Ճերմակեան օրուան պատշաճ երկու կտորներ երգեց:

Օրուան բանախօսը ընկ. Ծ. Միսաքեան մէկ ժամուան կուռ բանախօսութեամբ փաստացի պարզեց Հայ ժողովուրդին տենչերն ու ճիգը դէպի անկախութիւն, սկսելով 60ական թուականներէն:

Անկախութեան տօնակատարութենէն վերջ տեղի ունեցաւ ակումբին բացման հանդէսը: Հ. Յ. Դ. Պորտոյի կազմը հիմնուելէն ի վեր միշտ զգալի էր լսարանի մը պակասը, մանաւանդ բազմալ հանդէս - ներկայացումներու համար: Վերջերս ընկերները կ'որոշեն ակումբ մը բանալ, իբրեւ հաւաքատեղի թէ իրենց եւ թէ հասարակութեան համար, նաեւ որպէս գրադարան: Խումբի վարիչ մարմինը կը բանակցի այն ընկերոջ հետ, որ պիտի տրամադրէր սենեակները: Կը համաձայնին եւ ընկերները կարգով կը սկսին աշխատիլ, յաճախ մինչեւ ուշ ատեն: Ամէն ջանք ի գործ կը դրուի, որպէսզի ակումբի բացումը հասնի «Մայիս 28»ի տօնին: Իսկապէս հասաւ եւ ակումբը կոչուեցաւ «Բարսեղ Շահպազ», ի յիշատակ մեր նահատակ ընկերոջ, որ մէկն էր 1915 ապրիլ 11ի առաջին զոհերէն: Բացման առթիւ ընկեր Ա. Քէնտիրեան բացատրելով ձեռնարկին նպատակը, նուիրատուներու ցանկ մը բացաւ: Ընկերներ եւ համակիրներ խանդավառութեամբ կը մասնակցէին 75ով, 50ով, 100ով եւ 200ով: Ահա նուիրատուներու ցանկը.

— Գ. Հալճաղեան, Ա. Քէնտիրեան, Կ. Տօնէրեան 200ական ֆրանք, Կ. Հալաճեան 150, ընկ. Միսաքեան (Յառաջ), Յ. Ագրապեան, Գ. Հալաճեան, Կ. Վարդանեան 100ական, Պ. Անանեան 75, Հ. Թաշճեան, Մ. Նաթրեան, Յ. Զօլաքեան, Հ. Հայրապետեան, Ճ. Տօնիկեան, Տիկիններ Սիրուհի Հալաճեան, Ս. Հալաճեան 50ական, Տիկ. Հայրապետեան, Օր. Ա. Զօլաքեան, Ե. Սաքայեան, Մ. Ճերմակեան, Մ. Կիրակոսեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Թումիկեան 25ական, Փանոս եւ Գառնիկ 15ական, Մ. Գարբիճեան (Պապա), Տիկ. Ա. Նաթրեան 10ական, եւ երկու փոքրիկներ Նաթրեան 5ական: Նաեւ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, տասը վայրկեան մէջ գոյացնելով 306 ֆրանք, հանդէսէն ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 2211 ֆրանք:

⁂ Ներկաներու փափաքին վրայ, ընկ. Ծ. Միսաքեան լուսաբանութիւններ հաղորդեց օրուան հոգերու մասին, պատասխանելով զանազան հարցումներու:

⁂ «Մուրատ» խումբի կողմէն խոր էն շնորհակալութիւններ մանաւանդ Պ. Մ. Սեւակի որ ակումբի ելեկտրականութեան վերաբերեալ գործերը ձրի կերպով կատարեց, Պ. Ծ. Թէրզեանի որ խոշոր պաստառի վրայ գոյգ Մասիսները գծեց իբրեւ նուէր ակումբին, Մ. Մուրատեանի որ ատաղձագործի վերաբերեալ աշխատանքներ կատարեց, եւ բոլոր համակիրներուն որոնք սիրայօժար կուզային մեր աշխատանքները բաժնելու: Նաեւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին որ քանի մը նուէրներ ըրաւ: Նոյն երեկոյեան տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնճոյք մը ի պատիւ ընկ. Ծ. Միսաքեանի, տեւելով մինչեւ ուշ ատեն:

Կ. Տօնէրեան

Մեր ճամբեկները

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ).— Այս քանի մը օրերը մեր գաղութին համար եղան ուրախութեան եւ ոգեւորութեան օրեր: «Համազասպ» ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը. ներկայ էին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Օրուան դասախօսն էր ընկ. Ա. Վրացեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց ազգային եւ միջազգային քաղաքական կացութիւնը: Կրնամ ըսել թէ առաջին անգամն էր որ մեր թաղը կը լսէր այնքան բազմակողմանի նման դասախօսութիւն մը: Դասախօսութենէն վերջ եղան զանազան հարցումներ որոնց պատասխանեց դասախօս ընկերը: Ժողովը վերջացաւ կէս գիշերին եւ սակայն ժողովականները չէին ուզեր բաժնուիլ ընկերական ջերմ մթնոլորտէն:

Յունիս 9ին Ս. Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերահամակրական հանդէս - խնճոյք մը ընկերներ Մաթէոսի եւ Նշանի մահապարտի բեկանման առթիւ: Կանուխէն սրահը լեցուն էր ընկերներով եւ համակիրներով: Բոլորս խմեցինք մեր երկու ընկերներու կենացը: Ոգեւորութիւնը կ'աւելնար Պ. Կ. Գաւէհճեանի երգելով: Տիկ. Հ. Ճանիկեանի հիւրասիրութիւնը ամէն գնահատանքէ վեր էր: Խնճոյքը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Դժուարութեամբ էր ձգենք հանդիսավայրը, մինչեւ տուն երգելով եւ պարելով: Բուն ոգեւորութիւնը սկսաւ մեր թաղին մէջ: Բոլորն ալ ոգեւորուած կը պարեն զանազան պարեր: Կը հաւաքուին թաղեցիները, մեծ թէ փոքր, յիշեցնելով հայրենիքի հարսնիքները:

Օգտուելով առիթէն տամ քանի մը տեղեկութիւններ մեր թաղի մասին (Սէնթ Մարկրիթ): Կան բոլորովին չքաւոր ընտանիքներ որուն հացի կարօտ: Շնորհիւ թաղեցի կարգ մը սրտցաւ հայրենակիցներու, թաղին մէջ կազմուած է եղբայրական օգնութեան մարմին մը, որուն կ'անդամակցին բոլորը անխտիր, վճարելով 1 ֆրանքէն մինչեւ 15 ֆր. շաբաթը եւ այսպիսով չքաւորներուն գոնէ օրուան չոր հացը կը տրուի: Կը փափաքէինք որ այս գեղեցիկ օրինակը որդեգրուէր բոլոր արուարձաններու մէջ:

Պանդուխտ

ՄԱՄՈՒԼ

Կը խառնակէ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 յունիս).

— «Ուշով հետեւեցէք ամենայն Հայոց կաթողիկոսի՝ ճայերուն? եւ դուք պիտի տեսնէք, որ ան միայն եւ բացառաբար քաղաքական դեր կը կատարէ այսօր: Իր բովանդակ հեղինակութեամբ էջմիածնի գահակալը սպասարկում? իջած է՝ ռուսական օրհնեալ? սիոնի փառքաշութիւնը? տանելու մասնաւորաբար գաղթաշխարհի մէջ: Եւ Մոսկուան ոչ միայն արգելք չի հանդիսանար հայ կրօնապետի այս քաղաքական գործունէութեան, այլ, ընդհակառակն, ըստ ամենայնի կը քաջալերէ զայն, ամէն դիւրութիւններ ընծայելով անոր ու մինչեւ իսկ եւրոպական մամուլի ազդեցիկ աշխատակիցներ ճամբելով էջմիածին եւ տեսակցութիւններ կազմակերպելով անոր պետին հետ: Ասով չի սահմանափակուիր այն դերը, որ Մոսկուան վերապահած է խորհէն կաթողիկոսին: Մայր Աթոռի գահակալը պարտաւորութիւն ունի էջմիածնէն ճամբայ հանելու բոլոր Դուրսեաններու առաջ գաղթաշխարհի մէջ: Խորէն Ա. նստած է էջմիածնի՝ հոնկէ բաց ու գաղտնի «կոնդակ»ներով Դուրսեաններուն եւ Մազլըմեաններուն թեւ ու թիկունք հանդիսանալու համար: Եւ մի՛շտ ալ փորձուած պահելու համար տարագիր հայութեան կեանքը: Տարօրինակ չէ՞ք գտներ երեւոյթը, — խորհրդային Միութեան մէջ — առաջնորդական ե՛ւ ոչ մէկ խնդիր, մինչ գաղթաշխարհի մէջ — անվերջ վէճեր, եւ միշտ ալ էջմիածնի դրդումով եւ ղեկավարութեամբ: Բարի է — դէք բացատրել այս առեղծուածը եւ այս մասին փոքրիկ լուսաբանութիւն խնդրել էջմիածնէն: Թարմագոյն օրինակը այս տարօրինակութեանց շարքին մէջ — Ռ. Մանասեանի պաշտօնազրկում? բազմաշուք? ... կը թուէր թէ բախտը այս չարաշուք կղերականի համար գտած է յարմարագոյն ելքը, — Երուսաղէմը հիւրընկալած է զինք, կտոր մը հաց եւ համեստ աթոռ մը ապահովելով իրեն: Այդպէս չեղաւ սակայն. հայադաւ ձեռք մը էջմիածնէն վերստին կը խառնակէ գաղթահայ կեանքը: Կալանաւորը սրբատառ կոնդակով Մանասեանը «նուիրակ» կը կարգէ Հարաւ. Ամերիկա, ստոյգ գիտնալով, որ այս չարաշուք կղերականը անէծք պիտի դառնայ շէն ու խաղաղ գաղութի մը գլխուն՝ հիմէն խառնակելով անոր կեանքը: Մեր խիղճն ու իմացականութիւնը կ'ըմբոստանան այն վարկածին դէմ, թէ կաթողիկոսը այս ամէնը կ'ընէ գիտակցաբար եւ անկաշկանդ կամքով: Մեզ անհնար կը թուի այս: էջմիածինը անկարող է գիտակցաբար այսքան չարիք գործել իր ժողովուրդին, սակայն կարող է գործել ակամայ՝ տեղի տալով իշխանութեան մը առջեւ, որ սարսափի տակ կը պահէ աշխարհի մէկ - վեցերորդը:

Գաղթաշխարհը որքան աւելի տոկայ այս չարիքներուն, այնքան աւելի իր դաւերուն մէջ անհնաճ պիտի դառնայ խորհրդային գրաւիչէն մեր կեանքը պեկնող? հայադաւ ձեռքը: Սին տիտղոսներու տիրապետութեան դարը անցած է. էջմիածնի մէջ բանտուած կաթողիկոս մը անկարող է մեր կեանքը վարել. հայ եկեղեցին պէտք ունի կրօնական պետի, բայց ոչ քաղաքական առաջնորդի, եւ պէտք ունի ամէնէն առաջ խորհրդային գրաւիչին մէջ:

«Հայրապետական կոնդակներով ժողովուրդը կառավարելու ժամանակն անցած է, համաշխարհային պատերազմէն ի վեր», — արիաբար կը խոստովանէր հայ եկեղեցականութեան կորովի դէմքերէն մէկը, Պալաքեան սրբազան»

ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՆԴՈՐԴՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 13 յունիս (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին տեղի ունեցաւ անդորդներու ժողովը, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: Ներկայ էին 50-60 հայրենակիցներ, որոնց մեծ մասը ոչ - անդորդներ էին: Պ. Նիկողոս Գարաճեան ժողովը բանալով, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.— 1930-31 նախկին քաղաքապետը նպաստ կուտար բոլոր օտարականներուն, ինչպէս նաեւ Հայերուն, բայց մեր հայրենակիցներէն ոմանք խարդախութեան դիմած ըլլալով, քաղաքապետը կը դադրեցնէ նպաստները, առանց նկատի առնելու իրաւացին ու անիրաւը: Այժմ նոր քաղաքապետին շնորհիւ վերական է նպաստը, երեք տարուան դադարէն յետոյ: Որպէսզի կրկին նախկին անախորժ դէպքերը չպատահին, կ'առաջարկուի կազմել մարմին մը որ գործածողներու կոմիտէին հետ յարաբերութիւն հաստատելով, առուգումներ պիտի կատարէ: Ուրիշ առաջարկներ ալ եղան, բայց նկատի ունենալով որ մեծամասնութիւնը բացակայ է ժողովէն, մանաւանդ անդորդները, ընտրուեցաւ ժամանակաւոր վարչութիւն մը որպէսզի խնդիրը լաւ ուսումնասիրէ եւ նոր ժողով մը հրաւիրէ: Ժողովին փակումէն անմիջապէս վերջ ժամանակաւոր վարչութիւնը առաջին նիստը գումարեց եւ ձեռնարկեց գործի:

Լրատու

Հ. Յ. Դ.
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 17

Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի մահավճռի բեկանման առթիւ, Իսի լէ Մուլինոյէն Սարգիս Գորգիկեան	30
Նախորդ գումար՝	2522
Ընդհ. գումար՝	2552

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԵԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէներու ու ՎԱՀԱԳՆ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի երեկոյժամը 8.30ին ՊՐԱՍԸՐԻ ՇԱԲԻԹՐ»ի ներքնասրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ԶԽԱՋԱԶԵԻԵԼՈՒ համար Տիգրանակերտցիներու դաշտահանդէսը, Իսի – լէ – Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Մէտէօնի անտառին մէջ (Tapivert կոչուած վայրը, Պաղ աղբիւրին մօտ)։

Պ. Օննիկ Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թուրիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վարդան Թուրիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոս – Արաքսի Էլոյեան (Ամերիկա) եւ համայն Թուրիկեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քոյրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻԻԼԻԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Յունիս 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 8.45ին Փարիզի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մոնթրէօյլի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

Շահող թիւերուն համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի)։

Օրակարգ. — Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ «Արզուեան» խումբի ժողովը 17 Յունիս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Գէօրգի բնակարանին մէջ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի դասախօսութիւնը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ընկ. Յակոբ Խաչատուրեանի բնակարանին մէջ։

Կը խօսի ընկեր Ա. Իսահակեան։

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լեվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան – Ընթերցարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին նաեւ Պուլվար Օտտոյի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու ընկերները։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Դուրեան» Գրադարանը։ Օրակարգ. — 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։ Թալօտիէռի եւ Ռօշ – Թայէի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՕՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՀԱՅԿ ՉԱԹԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Վաղը կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ «ՄԱՅԻՍ 28»ի եւ ընկերներ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահավճռի բեկանման առթիւ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ

4?, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Ընկերահամակրական հանդիպում

կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle de la Comèteի մէջ, 1, Place de la Comète

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՄԵԴՐԱԿ ՄԱՄՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Պուլվար Օտտօի Վռամեան Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Աւօ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 6, Րիւ Պիւթինէզի ընդարձակ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Միջազգ. քաղաքական կացութիւնը եւ Հայկական խնդիրը

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։ Անգործներու ձրի։

× ԾԱՆ. — Բանախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահավճռին բեկանման առթիւ։

Գինը տեղւոյն վրայ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՋԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վերջնական ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։ Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կառ տիւ Կլօպ, 39 Պուլրվար Տիւկոմիէ։ Օրակարգ. Պիւտճէի եւ սեփական սրահի հարց, վարչութեան ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը, Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։ Օրակարգ. Կեդր. Վարչութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։

Ֆ. Կ. Խ.ի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը 15 յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Ձեկոյց պատգամաւորի։

ՀԱՅ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Պէլվիլի շրջանի ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 66 Րիւ տը Պէլվիլ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւորգեկոյց։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութիւնը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Մանուկ Փաշաեանի սրճարանը, 137 Րիւ Էթիէն Տօլէ։ Կը խօսի Տօքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ թոքախտի կանխարգելութեան մասին։

Տ. Տ. Հ. Մ. ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները, 15 յունիս շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Ա. Յակոբեանի բնակարանը։ Օրակարգ. — Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԽԱՋԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Այսուամենայնիւ, սպասելիք վտանգը մեծ էր։ Ես բռնեցի օրիորդի ձիու սանձը իմ ձեռքում եւ պատուիրեցի նրան որ իւր ձին կառավարելու համար ամենեւին հոգ չտանէ, միայն երկու ձեռքով պինդ բռնէ թամբից եւ աշխատէ, որ ոտները դուրս չպրծնեն ասպանդակներից։ Իսկ ես իմ ձին առաջ քշեցի, նրա ձիուն իմ ետեւից քարշ տալով։ Երբ նրա ձին առաջին ոտները դրեց ջրի մէջ, ես նկատեցի, որ օրիորդը խաչակնքեց իւր դէմքը եւ լուռ աղօթում էր։ Մենք սկսեցինք առաջ գնալ։ Ջուրը հազիւ հասնում էր մինչեւ ձիաների կուրծքը։ Օրիորդը ինկսեց մինչեւ անգամ ծիծաղել իմ վրայ, թէ ինչո՞ւ ես այնքան չափազանցօրէն նկարագրեցի գետի աhաւորութիւնը։ Բայց ես պգուշացնում էի նրան, թէ կարող են պատահել եւ աւելի խոր տեղեր»։

«Երասխի ծանծաղուտները այնքան վտանգաւոր չեն, մանաւանդ ամառը, երբ ջուրը փոքրանում է։ Գիւղացիները մինչեւ անգամ ոչխարների հօտեր են անցկացնում։

Միայն պէտք է ճանաչել այն տեղերը, ուր նշանաւոր խորութիւններ չեն պատահում։ Իմ ընտրած տեղը ամենասովորական տեղն էր, ուսկից անց էին կենում այն տեսակ մարդիկ, որ չէին ցանկանում սահմանապահ զօրաւորների հանդիպել։ Բայց ո՞վ կարող է նախագուշակել, թէ գետը ամէն ժամ, ամէն օր ինչ յեղափոխութիւններ է կատարում իւր յատակում։ Այնտեղ, ուր երէկ ծանծաղ էր, այսօր բացւում է մի ահագին խորութիւն։ Իսկ ջրի խառնակ մակերեւոյթը դարձեալ հարթ հաւասար է մնում»։

«Մինչեւ գետի լայնութեան կէսը անցանք առանց որ եւ է դժուարութեան։ Ես խորհուրդ էի տալիս օրիորդին, որ երբեմն աչքերը խփէ, շատ չնայի ջրին։ Ձիաները ջրի սրընթացութեան հետ կռուելով, առաջ էին գնում։ Դեռ նրանց ոտները հասնում էին յատակին եւ այդ օգնում էր իրանց պինդ պահել եւ չգնալ հոսանքի հետ։ Բայց երբ հասանք խորութիւնների, նրանք սկսեցին լողալ։ Այդ ժամանակ ամենավտանգաւոր րոպէն էր։ Ես անդադար ձայն էի տալիս օրիորդին, որ չվախենայ, եւ իրան ամուր պահէ թամբի վրայ։ Բայց ջուրը արդէն հասել էր մինչեւ թամբը։ Ձիաների վեր բարձրացրած գլուխները էին միայն երեւում։ Այդ միջոցին գետի սրընթաց հոսանքը սկսեց իւր հետ տանել օրիորդի ձիուն։ Ես աշխատում էի կանգնեցնել նրան, ձիգ տալով սանձից, որ իմ ձեռքում բռնած ունէի։ Բայց հնար չեղաւ, սանձը կտրուեցաւ, եւ նրա ձին բաւական հեռացաւ ինձանից։ Վտանգը ակներեւ էր։ Օրիորդը, այսուամենայնիւ, չկորցրեց սրտի ամրութիւնը եւ քաջութեամբ պահում էր իրան ձիու վրայ։ Ես փութացնում էի իմ ձիուն, որ առաջանամ եւ բռնեմ նրան։ Բայց խելօյն սարսափը տիրեց ինձ, երբ տեսայ, որ օրիորդը իւր ձիու հետ խորասուզուեցան ջրի տակ։ Ուրիշ հնար չկար, պէտք էր թողնել իմ ձին, եւ լողալով որոնել նրան ալիքների մէջ։ Նրա ձիու գլուխը կրկին յայտնուեցաւ, ջրի տակից, օրիորդը դեռ նրա վրայ էր։ Ես լողալով մօտենում էի։ Մենք արդէն չեղուել էինք ծանծաղուտներից եւ ընկել էինք սարսափելի խորութիւնների մէջ։ Ես չեմ կարող նկարագրել այն բոլոր զարհուրանքը, որ այս րոպէիս էլ տիրում է իմ սրտին, երբ մտաբերում եմ իմ անխոհեմութիւնը, թէ որպէս յիմարութեամբ ես թոյլ տուեցի ինձ այնպէս անհոգութեամբ վերաբերուել դէպի կատաղի Երասխը։ Ես թէ այն ժամանակ եւ թէ այժմ դեռ չեմ կարողացել պարզ հասկանալ, թէ ի՞նչ կատարուեցաւ, եւ ինչպէս եղաւ, որ երբ աչքերս բաց արի, ինձ ջրի խորութեան մէջ գտայ։ Երեւի, մի ուժգին պտոյտ, մի կատաղի յորձանք ինձ եւս տարել բացայ ջրի մակերեւոյթի վրայ, նա – բանայ ջրի մակերեւոյթի վրայ, նա – յեցի, օրիորդի այլեւս չէր երեւում։ Երկար ես լողում էի, այս կողմ եւ այն կողմ, երկար որոնում էի նրան, բայց նա չկար ու չկար...։

«Մի ձայն գետի հակառակ ափից վաղուց կանչում էր ինձ։ Բայց ես իմ խռովութեան խորին տագնապի մէջ սկզբում ոչինչ չէի լսում։ Նա կանչում էր, «դուրս եկէք, դուրս եկէք... դէպի այս կողմը»։

«Իմ ուժերը բոլորովին սպառուած չէին, միայն օրիորդի կորուստը մահուան չափ տանջում էր ինձ։ Ես սկսեցի ալիքները պատառելով լողալ դէպի կոչող ձայնը։ Երբ դուրս եկայ ափի վրայ, իմ ուրախութեանը չափ չկար։ Օրիորդը այնտեղ նստած էր եւ գոչող մարդը կանգնած էր նրա մօտ։— Դու այժմ փրկուած ես... մի առանձին բերկրութեամբ ասում էր նրան, որպէս մի մարդ որ խորին բաւականութիւն էր զգում, որ ազատել էր մի կեանք։ Յետոյ դարձաւ նա դէպի ինձ, ասելով.

— «Դու բաւական քաջութեամբ կռւում էիր ջրի հետ, ես համոզուած էի, որ դու դուրս կը գաս, այդ պատճառով քո մասին հոգ չտարայ»։

«Արեւը դեռ նոր մայր էր մտել, դեռ բաւական լոյս կար։ Երասխի գետաձորի մէջ մշտական քամին սաստիկ սառն է լինում, մանաւանդ երեկոյեան պահուն։ Օրիորդը թրջուած հագուստի մէջ ամբողջ մարմնով դողդողում էր։ Անծանօթ բարերարը առաջարկեց ինձ, տանել նրան մերձակայ գիւղը տաքացնելու եւ հագուստները չորացնելու համար։ Սանամը ոչինչ չէր խօսում, նա գտնւում էր մի տեսակ տենդային դրութեան մէջ։ Բայց անծանօթի առաջարկութիւնը ինձ անգործնական երեւաց։ Մենք փախստականներ էինք, անխոհեմութիւն կը լինէր մեր կողմից մտնել բնակութիւններ մէջ։ Թէեւ այդ մասին ես ոչինչ չյայտնեցի անծանօթին բայց, կարծես թէ, նա մի բան նշմարում էր։ Օրիորդը, թէեւ ծածկուած էր տղամարդի հագուստի մէջ, բայց նրա գտակը ջրի հոսանքի հետ գնալով, գլուխը մնացել էր բաց, եւ մազերի երկայն հիւսերը թափուել էին թիկունքի ու կուրծքի վրայ։ Այդ կանանիքի մէջ ձգեց անծանօթին։ Ես աշխատեցի փարատել նրա կասկածը, ասելով, որ նա այս ինչ խաչի «դուլբն» է, մայրը ուխտել է, որ մինչեւ քանի տարեկան հասակը մազերը չկտրուեն»։

— «Այդ ինձ չա՞տ չէ հետաքրքրում ... պատասխանեց նա,— բայց դրան հարկաւոր է չուտով մի տաք տեղ, եթէ ոչ խեղճը տենդ կը ստանայ»։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 16 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2833 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴ Ի ՊԱՏՈՒԻ ԷՐ...

Պատահական երեւոյթ մը չէ այն «պաշտօնական յայտարարութիւն»ը, որով խումբ մը մարդիկներ պատի՛ւ կը սեպէին յայտարարել հրապարակաւ, թէ չեն մասնակցած Մայիս 28ի տօնին:

Ամբողջ հոգեբանութիւն մը, արատ մը, ախտ մը կը մատնէ այդ այլանդակութիւնը: Տեսակ մը հոգեկան բորոտութիւն, զոր ծերացածները կը կոչեն դիւանագիտութիւն, իսկ երիտասարդները՝ դիրքի անկախութիւն:

Հարցը մայիս 28ի մասին չէ: Մասնակցե՞ր են թէ ոչ,— այդ ալ նշանակութիւն չունի:

Իրականին մէջ, կը գտնուինք վէրքի մը առջեւ, որ երթալով կռչկոտ կը կապէ, եւ թոյն կը սրսկէ սերունդէ սերունդ:

Ի վերջոյ ի՞նչ է Մայիս 28ը:

Մէկ բառով՝ աւիթ մը ցեղային հպարտութեան, քանի որ ճակատ ճակտի, օրհասական կռիւ մղուեցաւ, արիւն թափեցաւ եւ նոր ակօս մը բացուեցաւ մեր պատմութեան մէջ:

Մնացեալը մանրամասնութիւն է:

Արդ, երբ դաս մը մարդիկ բան գործ կ'ընեն ժխտել Մայիս 28ի իմաստը, կ'ուզեն լղրճել, մանրացնել անոր խորհուրդը, երես դարձնել անոր եւ հպարտանալ իրենց դասալքութեամբ,— ցեղային արժանապատուութիւնն է որ կը վիրաւորուի:

Եւ այստեղ է որ անոնք բոլորովին կը կորսնցնեն որ եւ է արդարացում:

Կուսակցութեան մը դէմ պայքարելու իրենց մոլեռանդութեան մէջ, անոնք հարուածը իրենց գլխուն է որ կ'ուղղեն, ապացուցանելով թէ կորսնցուցած են ե՛ւ իրենց գիտակցութիւնը ե՛ւ արժանապատուութիւնը:

Կրնաք դէմ ըլլալ որ եւ է քաղաքական հոսանքի:

Կրնաք պարծենալ իբրեւ ամէնէն թթու հակադաշնակցականներ:

Կրնաք փարախներով հեռու մնալ ազգային – քաղաքական պայքարներու կրկէսէն:

Կրնաք, վերջապէս, անխնայ քննադատել այն կառավարութիւնները որ երկիրը վարեցին 1918 Մայիս 28էն մինչեւ 1920 դեկտ. 2, եւ որոնք միայն Դաշնակցականներ չէին:

Այս բոլորը բնական են եւ հասկնալի:

Բայց, ի՞նչպէս կրնաք ժխտել, թէ՝ այսպէս կամ այնպէս, ունեցեր ենք ճակատագրական օր մը, Մայիս 28, որուն հաստատած հիմերուն վրայ կը հանգչի այսօրուան Հայաստանը:

Թուրքերը մինչեւ այսօր ալ հպարտութեամբ կը տօնեն թուական մը, 1919 մայիս 19,— երբ Սամսոն հասաւ Մ. Քէմալ:

Եթէ այդ ժամանումը ազդանշանը կազմեց նոր Թուրքիոյ ազատագրական շարժման, ամբողջ երկունք մը չէ՞ր որ տեղի կ'ունենար, մայիս 28ով: Հոգ չէ թէ տարբեր ուղղութեան մը յանգած ըլլար, կէս ճամբու վրայ:

Արդ, որո՞ւ կ'ուզեն վնասել մեր մեծապատիւ ծանծաղամիտները, հեգնելով կամ ժխտելով օրհասական տագնապի, տաժանքի, արիւնաթաթաւ կռիւներու, յաղթութեան եւ պետական կորիզի մը կազմութեան պատմութիւնը:

Ո՛րքան ճիշդ նկատած են հիները.— Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ...

Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդի մէջ, մարդիկ առանց վերապահութեան կը գուրգուրան իրենց ազգային սրբութեանց վրայ:

Գաղափարական ինչ տարբերութիւններ ալ ունենան, անոնք իրենք իրենց թոյլ չեն տար վիճիլ հիմնական արժէքներու մասին:

Ցեղին գիտցին կ'ըսէ.— Այս երկիրը իմս է, իմ հայրենիքս այսպէս ստեղծուեցաւ:

Միայն մեր մէջ է որ մարդիկ, նոյնիսկ երիտասարդներ պատի՛ւ կը սեպեն ցամքեցնել խանդավառութեան աղբիւրները:

Միայն մեր մէջ կրնաք տեսնել այնքան տմարդի հակումներ՝ մոռացութեան տալու նոյնիսկ ցեղին առաքինութիւնները:

Ահա թէ ո՛ւր է բուն վտանգը՝ մեր ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ:

Երբ կը սկսի ծիւրիլ ժողովուրդի մը գիտակցութիւնը, երբ անոր երիտասարդութիւնը կը կորսնցնէ ցեղային հպարտութեան զգացումը, երբ աճուրդի կամ նուաղուրդի կը հանէ իր կոչումն ու պարտականութիւնը, նոյնիսկ պատմական դէպքերու առջեւ,— կը նշանակէ թէ ճարճատումը ներսէն սկսած է:

Կարելի չէ անտարբեր դիտել այդ վտանգը: Մանաւանդ այս պորտաններուն վրայ:

Որ եւ է երիտասարդական միութիւն ամէն բանէ առաջ պիտի ունենայ ոգի մը, ներշնչման աղբիւր մը, իտէալ մը:

Այդ երեքն ալ չեն կրնար անբաժան ըլլալ այս ժողովուրդին կեանքէն, անոր տենչերէն ու ճիգերէն, անոր անցեալ վաստակներէն եւ ապագայ հեռանկարներէն:

Անշուշտ նոյն բաները չեն մարդական եւ լսարանական միութիւն մը: Բայց, երկուքն ալ եւ դեռ բազմաթիւ ուրիշներ իրար պիտի դիմաւորեն, իրար պիտի լրացնեն միեւնոյն ճամբուն վրայ,— խանդավառութիւն եւ հպարտութիւն ազգային արժէքներու համար:

Այս չի նշանակեր մտքի կամ դաւանանքի կաշկանդում, ոչ ալ հպատակութիւն՝ այս կամ այն կուսակցութեան:

Ամէնէն առաջ երիտասարդութիւնը ինք տէր պիտի դառնայ հայրենի ժառանգութեանց, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ:

Մեր հաւաքական կեանքը պիտի կազմալուծուի այն օրը, երբ երիտասարդութիւնը ինք, պարպուելով բոլոր խանդավառութիւններէն, կը դառնայ լպրծուն աւազ:

Իսկ մենք պէտք ունինք խանդավառութեամբ թրծուած շաղախի մը, աւելի քան երբեք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՅՈՅՍԵՐ ԿԸ ՆԵՐՇՆՉԷ

Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օրուան նիստին մէջ զբաղեցաւ ելմտական եւ տնտեսական կացութեամբ: Ելմտական նախարարը մանրամասնօրէն պարզեց իր ծրագրած միջոցները, ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան մասին: Վերջնական որոշումներ չտրուեցան, բայց լաւատեսութիւն կը տիրէր թէ միջոցներ պիտի գտնուին անմիջական պէտքերու համար եւ կարելի պիտի ըլլայ քանի մը միլիոն ֆրանք ճարել խնայողութեամբ եւ զեղծումներու խափանումով: Ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը նկատուի վստահութեան վերահաստատումը, մանաւանդ վերջին ամսուան խուճապէն յետոյ:

Կարգ մը թերթեր չափազանց լաւատես երեւալով, կը գրեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ելմտացոյցի բացը կրճատել երեք չորրորդ համեմատութեամբ, 4 — 5 միլիոն ֆրանք, պարզապէս հաշուագիտական տնօրինութիւններով, առանց անձնական զոհողութիւններ պատճառելու:

Ժողովի ընթացքին, իւրաքանչիւր նախարար պարզեց իր պաշտօնատան մէջ կատարած ուսումնասիրութիւնը եւ իբրեւ եզրակացութիւն կազմուեցաւ աշխատանքի ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուի աստիճանաբար: Վերջնական որոշումները տրուած ատեն, մասնաւորապէս նկատի պիտի առնուին այն բոլոր միջոցները որ կրնան օգնել տնտեսական վերակենդանութեան: Միեւնոյն ատեն, աննախընթաց սաստկութեամբ պիտի հետապնդուին չարաշահութիւնները:

Կառավարութիւնը կ'ուզէ կարգ մը որոշումներ հաղորդել այս չարթուան ընթացքին: Վարչապետը կը յուսայ զոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերել հոկտեմբեր 31էն առաջ, երբ կը լրանայ արտակարգ լիազօրութեանց պայմանաժամը:

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար ժողովին հաղորդեց իր կարգադրութիւնները՝ որոշ դասակարգի օտար աշխատաւորներ ձրիաբար իրենց հայրենիքը վերադարձնելու համար: Այս վերադարձը անմիջապէս պիտի սկսի Փարիզի մէջ, իսկ հետզհետէ՝ գաւառներու մէջ, Թուականներու որոշումը ձգուած ըլլալով նահանգապետներուն:

Ժողովը լսեց նաեւ զեկուցում մը՝ երկաթուղիներու կացութեան մասին եւ որոշեց լրջօրէն ուսումնասիրել անոնց վերակազմութեան խնդիրը:

ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԱՐԱԶԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Յունաստան 5000 ոսկի վարկ բացած էր...

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.—

Այսօր, 13 յունիս, գործադրուեցաւ կղերական տարազներու արգելքի օրէնքը: Երբ, օրէնքը հռչակուեցաւ վեց ամիս առաջ, շատ մը քահանաներ, մասնաւորապէս Հայերը, անմիջապէս աշխարհական զգեստներ հագան, որով բաւական ատենէ ի վեր ձգած կ'ըլլան իրենց կրօնական տարազը: Բայց մեծամասնութիւնը սպասեց մինչեւ վերջին վայրկեանը, եւ յոյն քահանաները երէկ էր որ կտրեցին իրենց երկար մազերը: Այսօր արդէն փողոցներուն մէջ կ'երեւան աշխարհական տարազով, փողկապով եւ գլխարկով, բոլորն ալ սեւ: Մօրուքներն ալ յարդարուած են:

Կ'իմանամ թէ յունական կառավարութիւնը 5000 թրքական ոսկի (830 ստերլին) տրամադրած է, որպէսզի օրթոտոքս կղերականները կարենան նոր զգեստ առնել: Այս գումարէն եպիսկոպոսներուն (մետրոպոլիտ) սահմանուած էր 120 ոսկի, քահանաներուն՝ 22 ոսկի:

Շատ մը մայրապետներ հեռացած են Պոլսէն. իսկ անոնք որ կը մնան, կ'երկնցնեն իրենց մազերը եւ այսուհետեւ սեւ շրջազգեստ եւ վերարկու պիտի հագնին: Իմամները միօրինակ տարազ մը չեն ընտրած եւ ամէն տեսակ զգեստ եւ գլխարկ կը գործածեն:

Ճափոնական բանակը կազմ եւ պատրաստ Հիւս. Չինաստանը գրաւելու համար

Վերջին լուրերու համաձայն, չորս հազար ճափոնական զինուորներ դիրք բռնած են Մեծ Պարիսպին Մանչուրիոյ կողմը, կազմ եւ պատրաստ՝ Չինաստան մտնելու առաջին ազդանշանին վրայ: Ութ կառախումբեր պատրաստ կը սպասեն, զանոնք դէպի հարաւ փոխադրելու համար: Կ'ըսուի թէ 8500 ճափոնական զինուորներ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուին, Չինաստանի սահմանին վրայ:

Ուրբաթ օր ճափոնական 17 օդանաւեր սաւառնեցան Փէքինի վերեւ, սատուգելու համար չինական զօրքին հեռացումը: Ճափոնական հրամանատարութիւնը գաղտնի կը պահէ իր ծրագիրները: Չինական զինուորները հեռացած են Հօփէյէն, բայց մտահոգութիւն կը պատճառէ Չահարի շրջանին խնդիրը: Ճափոնցիները կը սպառնան գրաւել այդ նահանգը, եթէ կատարեալ գոհացում չստանան: Ճափոնի զինուորական շարժումներն ալ կը հաստատեն այդ կասկածը: Ճափոնական հրամանատարը հետեւեալ նոր պահանջները դրած է.— 1. Արգիլել որ եւ է հակաճափոնական խլրտում.— 2. Պատժել բոլոր անոնք որ պատասխանատու են չորս ճափոնցի սպաներու բանտարկութեան համար.— 3. Ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի չկրկնուին այդպիսի դէպքեր: Չինացիները ցաւ յայտնեցին չորս ճափոնցի սպաներու ձերբակալութեան համար, բայց ճափոնցիները պատասխանեցին թէ շատ ուշ է:

Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ բանակցութիւնները

ԾՈՎԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Կը հաստատուի թէ Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութիւնները՝ ծովային սպառազինութեանց մասին, յանգած են յաջող ելքի մը: Անգլիա սկզբունքով ընդունած է որ Գերմանիոյ նաւատորմին տարողութիւնը կազմէ անգլիականին 35 առ հարիւրը, բոլոր տեսակներուն համար: Սակայն պայման դրուած է որ Գերմանիոյ նաւային շինութիւնները բաժնուին տարիներու վրայ, որպէսզի Մեծն Բրիտանիա կարենայ փութացնել իր ծրագրած շինութիւնները:

Այս համաձայնութեան հաւանութիւն յայտնած են նաեւ Մ. Նահանգները եւ Ճափոն: Իսկ Ֆրանսա կը մնայ վերապահ, եւ քիչ մըն ալ դառնացած, քանի որ իր կարծիքը չէին առած Լոնտոնի բանակցութեանց առթիւ: Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ քննեց այս առթիւ հաղորդուած զեկոյցը եւ յանձնարարեց որ արտաքին եւ ծովային նախարարները խմբագրեն բրիտանական կառավարութեան ուղղուելիք պատասխանը: Այս պաշտօնագիրը Լոնտոն պիտի ղրկուի շաբթուան սկիզբը: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա նկատի առնելով Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը, պիտի վերապահէ իր գործելու ազատութիւնը՝ ծովային սպառազինութեանց մէջ: Այս առթիւ, արտաքին նախարարը սկսաւ խորհրդակցիլ նաեւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ:

Հիթլէրի լիազօրը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Երկու կողմերն ալ գաղտնի կը պահեն արդիւնքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆՈՐ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ»

— o —

Սահման չունի փոքր ժողովուրդներու ողբերգութիւնը, ինչպէս չունեցաւ իրենց միամտութիւնը:

Ափ մը ժողովուրդ, Ասորիներն ալ ապաւինած էին յաղթական դաշնակիցներու աջակցութեան:

Անոնք ալ ազատութիւն կ'ուզէին: Բո՛յն մը:

Եւ, ճիշդ մեզի պէս, նետուեցան կրակին մէջ: Տուին ինչ որ ունէին: Քաջագործութիւններ կատարեցին՝ իրենց ուժէն վեր:

Իսկ երբ եկաւ հատուցման ժամը,— յաղթականները քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ:

Մեծն Բրիտանիան, որ ամէնէն աւելի բոցավառած էր այս «դարաւոր եւ քրիստոնեայ» ժողովուրդին երեւակայութիւնը, սկսաւ սուտ խենդ ձեւանալ:

Քարիւղին հոտը շատ աւելի զօրաւոր էր քան դարաւոր քրիստոնէութեան խունկին բոյրը, կամ թափուած արեան յիշատակը:

Կրելով միեւնոյն տառապանքները, հալածուելով, կոտորուելով, Թուրքիոյ ասորի ժողովուրդէն մօտ 60,000 բեկորներ ապաստաներ էին Իրաք:

Մեծն Բրիտանիա խոստացած էր անոնց համար՝ «ազգային տուն» մը հաստատել Հէքեարիի մէջ:

Երբ շահեցաւ Մուսուլի դատը, այս խոստումն ալ նետեց թանգարան:

Բայց եւ այնպէս, քանի կը պահէր Իրաքի հոգատարութիւնը, Մեծն Բրիտանիա կը շարունակէր շոյել «դարաւոր ժողովուրդը»:

Մինչեւ իսկ ասորական գունդ մը կազմած էր, կատարեալ զինավարժութեամբ, մօտ չորս հազար հոգի:

Իսկ երբ հոգատարութիւնը վերջացաւ, բրիտանական վերջին ժպիտն ալ մարեցաւ: Ասորիները դարձան աչքի փուշ՝ Իրաքի մէջ: Հալածանք, ջարդ, արտագաղթ:

Իրենց պատրիարքը, Մար Շիմուն, ինկաւ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, ինչպէս, երբեմն, մեր Խրիմեանը: Գնաց մինչեւ Ժընեւ: Յիշեցուց խոստումներ, յանձնառութիւններ, ծառայութիւններ, քրիստոնէութիւն, քաղաքակրթութիւն, արդարութիւն:

— Դուն ջաղացքէն կուգաս, ըսին եւ նամբեցին:

Ամէն պարագայի մէջ, Ասորիները այլեւս չէին կրնար Իրաք մնալ:

Եւ, անկէ ի վեր, յաղթականները անկիւն մը կը փնտռէին, զանոնք քշելու եւ իրենց խիղճը հանգստացնելու համար:

Գացին քննութիւն կատարեցին մինչեւ Պրազիլիա, յետոյ Ափրիկէի մէջ,— եւ երկու տարի զանազան յոյսեր ներշնչելէ յետոյ, կանգ առին Սուրիոյ վրայ:

Կ'ըսեն թէ աշնան պիտի սկսի փոխադրութիւնը: Կ'ըսեն թէ «Ասորիները իրենց անքի մէջ են», քանի որ պիտի կազմուի «նոր Ասորեստան», Եփրատի արեւմտեան կողմը (Խապուրի շրջան):

Թշուա՛ռ ժողովուրդ.— ինչե՛ր ունէր, ինչերո՛ւ կը սպասէր, եւ ինչ կուտան,— ափ մը հող՝ օտար երկրի մէջ, ընդամէնը 16,000 տարագիրներու համար: Այն ալ պայմանաւ որ փոխադրութեան եւ տեղաւորման ծախքերը նարուին:

Խոստովանեցէք թէ մենք շատ աւելի բախտաւոր ենք...

ՎԱՀԷ

Կարեւոր ձեռնարկ մը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'իմանանք թէ Սուրիոյ երեսփոխաններ Պ. Պ. Հրաչ Փափազեանի եւ Մովսէս Տէր Գալուստեանի նախաձեռնութեամբ եւ Հալէպի հայ դրամատէրերու մասնակցութեամբ կազմուած է անանուն ընկերութիւն մը, նպատակ ունենալով ճէպէլ Մուսայի հայ գիւղերու մէջ հիմնել մետաքսեղէն եւ այլ հիւսուածեղէնի գործարան մը:

Այս ձեռնարկը փրկարար դեր մը պիտի ունենայ հայկական գիւղերու տնտեսական վերականգնումին տեսակէտով:

Ուրբաթ իրիկուան ջրհեղեղը

Կատարեալ ջրհեղեղ մը պայթեցաւ Փարիզի վրայ, ուրբաթ իրիկուն, ահագին վնաս պատճառելով: Միեւնոյն ատեն կարկուտ ալ տեղաց, զարմանքի մատնելով քաղաքին բնակիչները, որոնք արեւի, ամրան կարօտը կը քաշեն շաբաթներէ ի վեր:

Իրիկուան ժամը եօթն էր, երբ յանկարծ մթնեց երկինքը, եւ իրարու յաջորդեցին շանթ, որոտում, տեղատարափ անձրեւ: Քիչ յետոյ անանցանելի դարձած էին բազմաթիւ փողոցներ: Իբր կէս ժամ Փարիզցիները ականատես եղան ջրհեղեղի մը: Ինքնաշարժները չէին կրնար բանիլ: Շատ չանցած փոթորիկ մըն ալ պայթեցաւ: Բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան մասնաւորապէս պուրակներու մէջ (Բաշան եւն.): Սէնի աջ ափին վրայ, շատ մը թաղեր ողողուեցան: Փորթ Մոնթրէօյի մէջ մեթրոյի կայարանը ողողուեցաւ, բայց երթեւեկը չխանգարուեցաւ:

Գաւառներու մէջ ալ անձրեւ, կարկուտ եւ փոթորիկ իրար խառնուեցան, մեծապէս վնասելով հունձքերուն: Միայն Թուլուզի մէջ երեք միլիոն ֆրանք կը հաշուեն հունձքերու եւ շէնքերու վնասը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԻՆ առթիւ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յիշեցուցած ըլլալով պատերազմական պարտքերու մասնավճարը, արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ առ այժմ պարագաները թոյլ չեն տար բանակցութեան սկսիլ եւ որոշ առաջարկներ ներկայացնել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՋՐՕԴԱՆԱՒԸ, «Տեղակալ Փառի», որ «Նորմանտի»ն դիմաւորելու համար Հավր գացած էր, ուրբաթ օր կը պատրաստուէր դէպի հարաւ վերադառնալու, երբ զարնուեցաւ երեք ձկնորսանաւերու եւ ջախջախեց ուրիշ նաւակ մը: Նաւաստի մը ծովը ինկաւ, բայց փրկուեցաւ: Ջրօդանաւին թեւերը խորտակուեցան եւ հարկ եղաւ ցամաք հանել, նորոգելու համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ կուսակցական ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց Կովկասի երբեմնի վարիչ Ենուկիձէի վտարումը՝ թէ կեդր. գործադիր կոմիտէէն եւ թէ կուսակցութենէն: Այս առթիւ ճառախօսները ամբաստանեցին թէ Ենուկիձէ կեդր. գործադիր կոմիտէի ծոցին մէջ մտցուցած էր նախկին ազնուականներ, իշխաններ, նախարարներ, ամէն տեսակ հակայեղափոխականներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ռէյմոն Թիպլէրժ։

Դաշնակի արտակարգ փրոֆէսէօր մը եւ նոր մանկավարժութեան մը հիմնադիրն է։

Կոյր մըն է։ Լուսաւոր կոյր մը որ ներքին արեւի մը ճառագայթներուն տակ կը հիւսէ իր հրաշքը։

Իր մանուկ – զուարթուն աշակերտներուն տարեկան մեծ նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ Սալ Ռամոյի մէջ, երաժշտասէր բազմութեան մը ներկայութեան։

Սալ Ռամօ մեծ ու հեթանոս սրահ մըն է, օժտուած կատարեալ «աքուստիք»ով։ Ամփիթատրաձեւ գետնայարկէն դէպի պատշգամները դիտելով ան կը նմանի կայսերական կրկէսի եւ Պերսեպոլիսի պալատին։ Թիկնաթոռները կարմրակ թաւիշէ որոնք կուտան պատրանքը երկնային դահլիճի։

Թիպլէրժի տասը virtuose աշակերտները, կարգաւ կը բանան գանձերը իրենց տաղանդին։

Օրքէսթր ալ Ֆոնսէր Փառըլուի մեծատաղանդ ղեկավարը՝ Ալպէր Վօլֆ իր նուագախումբով կ'ընկերակցի դաշնակահարներուն։

Ընդարձակ բեմին վրայ տեղաւորուած են նուագողները, վաշխի մը նըման որ կը հանգչի իր զէն ու զարդերով։ Մէջտեղը, հսկայ հրամանատարի մը նման, պատուանդանի մը վըրայ կանգնած է Ալպէր Վօլֆ։

Այդ արուեստագէտներու բազմութեան մէջէն յանկարծ բեմ կը մտնէ փոքրի՛կ, փոքրի՛կ արարած մը։ Թզո՞ւկ մըն է թէ մանուկ մը։ Ցայտագիրը կ'ըսէ թէ ինը տարեկան տղեկ մըն է։ Հագած է ճերմակ շապիկ եւ կապոյտ տաբատ. ունի կարմիր վզկապ։

Վարէն, հանդիսատեսներէն դիտելով այդ մանուկը կը նմանի կապոյտ աղուոր ձագի մը որ կը մտնէ վագրերու եւ յովազներու մէջ։

Բեմին աջին է պոչաւոր դաշնակը։ Փոքրիկը կը նստի նուագարանին առջեւ։

Կը սկսի լսելի ըլլալ Փուլէնքի «Դաշտային նուագահանդէս»ը, կայտառ, աշխոյժ, զուարթ, հոլաթեւ։

Պզտիկ արուեստագէտը կը դաշնակահարէ երբեմն առանձին, երբեմն ալ ընկերակցութեամբ նուագախումբին։

Ամբողջ սրահը, շունչը բռնած, կը հետեւի այս տաղանդաւոր զուարթունին տիրական, կրակոտ եւ հրաշալի դաշնակահարութեան։

Պզտիկին գլուխը հեղհեղուկ կը մեծնայ ու կը բռնէ կարծես ամբողջ բեմը։

Բովանդակ նուագախումբը կը նահանջէ դէպի խորը բեմին։

Երեւակայութիւնը իր մոգական գաւազանով կը բանայ մթնոլորտին մէջ դմրուխտ դաշտանկար մը։ Ծառերը կը շարժին կանանչ նուագարաններու նման, կը սրնգահարեն հովերը եւ ցորեններու ոսկի աշխարհը կը խոնարհի։ Ծառերու հրապարակին մէջ կոյսեր կը պարեն երկրպագուներու հետ, սիրոյ կախօրդաններ կը տատանին, կը վազեն մանուկներ եւ դաշտային սրահի մը մէջ նուագածուներ սերովբէներու հրաշափոխուած՝ մարդկային հոգին կը թարգմանեն՝ անմեկնելի Հաւաքին։

Կը պարէ լոյսը, կը խնկծնան թռչունները, եւ մարդերու հոգիներուն մէջ կը զարթնուն սիրոյ կարկաչուն ակերը։ Թռչուններու խորունկը կը քաշուին գոյներ, յանձնուելու համար իրարու։

Կը բանամ աչքերս։ Կը գծագրուի տխրանեան հասակը Փիէր Վօլֆի։ — Հիմա կը մտածեմ թէ Փիէր Վօլֆ իրա՞ւ հասակաւոր մէկն է, թէ այդ երեկոյ այդպէս կ'երեւէր, աւելցուցած ըլլալով վրան իր տաղանդը ···

Ու մանուկ դաշնակահարին դիմագծութիւնը ···

Անոր մատներուն ներքեւ կը հնազանդի գործիքին հոգին։ Ան կը տիրապետէ յովազներուն եւ վագրերուն։ Կ'իշխէ նաեւ առիւծին։ Դաշնակը դըրուած է իր մանուկ – արքան եւ յանձնուած անոր, ճերմակ դրօշով։

Վերջալուսային նկարահանդէսի մը տակ կ'աւարտի դաշտային նուագահանդէսը։

Կարկուտ մը ծափերու։

Կը ծափէ Փիէր Վօլֆ եւ կը սեղմէ տղեկին ձեռքը, մրմնջելով հիացումի խօսքեր։

Կը շարունակուին ծափերը։ Կրկին ու կրկին բեմ կը հրաւիրուի այս մանչուկը որ օտար մէկը չէ, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Րաֆֆի Պետրոսեանը։

Մէյմէկ դասախօսութիւն կը կարդան Թիպլէրժ եւ Մօլիէր. երկրորդը ուսուցիչ երգեցողութեան որ կ'երգէ նաեւ երեք երգ։ Րիմսքի Գորսաքովի «Վարդ սիրելով»ը ան արտայայտեց արեւոտ պայծառութեամբ եւ թեւաւոր ու արեւելեան քաղցրութեամբ։

Ժանին Փէշար, ութամեայ դաշնակահարուհին, նուագեց Մօցարթի «Ռօմանս ափ. քոնչէրթօ» րէ մինէօր։ Րաֆֆիկին թողած տպաւորութենէն վերջ փոքրիկ Ժանինը չէր կրնար տիրել մեծ ու ծանր հանդիսարահին։ Ժանինին տաղանդէն աւելի մենք իր մեծ ուսուցիչը կը տեսնէինք երեւակայութեամբ, հակած դաշնակին վրայ։

Պերճ երաժշտութիւն մըն էր Պախի Քոնչէրթօն որ նուագուեցաւ երեք դաշնակահարներով, ինչպէս նաեւ ընկերակցութեամբ նուագախումբին։ Կտորին առաջին մասը դաշնակահարեցին Ռէյմոն Պիփէ (կոյր մը), Մարկրիթ Թիպօ եւ Թէրէզ Մարշալ. երկրորդ մասը Լիւսիէն Ամիոն, Սիմոն Պէրնար եւ Անտրէ Պուիսօն։

Դաշնակիներու այս երրորդութիւնը հիանալիօրէն մեկնաբանեց Պախի խրթին հոգին, անգամ մը եւս հաստատելով Թիպլէրժեան ուսուցումին յաղթանակը։

Սիւզան Էթուրմի, տասներէկ տարեկան, դաշնակահարեց Սէզար Ֆրանքի «Ճիներ»ը։ (Ճին = դեւ, արաբական բառ մըն է։ Անկէ ծագում է առած իտալական Genio = հանճար բառը, ուրկէ նաեւ ֆրանսականը Génie։ Ճին մոգական զօրութիւնն է։ Հանճարը նոյնպէս՝ իբրեւ արտակարգ կարողութիւն)։

Սիւզանի դաշնակահարումը զգեցած է նրբութեան քօղեր։

Հրաշալի էր նուագախումբին ընկերակցութիւնը։

Բեմը ու անկէ սրահը լեցուած էր «ճին»երով։

«Ճին»երու գանգազ, համաչափ եւ գագաթի քայլուածքը, անոնց վազքը, ոստոստումը, թափահարումը, սողանքը, կատաղութիւնը, ոստումները, խնդութիւնները, փոխուիլը, անհետանալը։

Կարծես կը գտնուէինք մոգական շրջագիծի մը մէջ։

Վերջին կտորն էր Վէնսան տ'Էնտիի լեռնային համանուագը, զոր դաշնակահարեց Ժաքլին Կիլէն, տասներկու տարեկան, միշտ Վօլֆի նուագախումբով։

Լեռնաշղթան քունի մէջ է։ Կախուած է ան երկինքէն աստղերու ոսկի առասանով։

Լուսինը կը սահի անոր ձորերուն մէջ հանգչելով իր արծաթ լոյսը։

Արուսեակը կը պսպղայ չողչողենի զարդանշանի մը պէս։

Արշալոյսին հսկայական հովահարը կը բացուի իր կոնակէն։

Ամբողջ լեռնաշխարհ մը, ինչպիսին է Հայաստանը, պատկերացաւ իմ աչքիս։ Աստուածանման բարձունքներ, ճերմակ երկնամերձ կղզիներ եւ ծխածուն գրկած աղբիւրներ։ Սպիտակափառ ուղիներ որոնց վրայէն կը ճամբորդեն ամպերու կարաւաններ։

Կ'իջնենք լեռնէն եւ կը տեսնենք գիւղակները, հովիւներն ու հօտերը որոնք երկինք կ'որոճան։

Հեղհեղուկ ծառեր, ծաղիկներ, հովիւի սէրեր եւ ներքին աշխարհը լեռնականին։

Սրինգները կը մրմնջեն արեւելեան քաղցրութեամբ, լեռնէ լեռ ուղղուած հրաւէրի կանչեր, եւ ցաւեր որ կը մաշցնեն բարձունքներու վրայ։

Ժաքլին Կիլէ հասուն կարողութեամբ պատկերացուց ամբողջ կենդանութիւնը բարձրաւանդակին։

Աշխարհէն հեռու, աշխարհէն վեր, լեռներու վրայ կեանք մը կայ, ձիւներու ոսփռկութեամբ։ Այնտեղ ամէն հոգիի մէջ լեռ մը կայ եւ ամէն լերան վրայ փոթորիկ։ Ջայները բարձր կը հնչեն եւ երգերը յուզիչ, երգերը պատկերալից, երգերը լեցուն հովով, արեւով, հոգիով, երկինքով։

Աստուածներու արժանի երեկոյ մը ունեցանք Սալ Ռամոյի մէջ։ «Լոյս» քաղաքը իր ածականը կ'արդարացնէ այս կարգի գեղարուեստական տօներով։

Ու փախճանէն դառնալով սկզբնաւորութեան՝ բանենք Րաֆֆիկին համար, որ ան միակ արու եւ միակ բընածին տաղանդն է այդ զուարթնոց հոյլին մէջ։

Անոր համար մեծ վարպետը Թիպլէրժ կ'ըսէ.

— Տակաւին երկու տարի եւ ան պիտի ըլլայ համաշխարհային դէմք մը իբրեւ դաշնակահար։

Իսկ Ալպէր Վօլֆ ըսաւ.

— Արտակարգ տղայ մըն է։ Ես պզտիկցայ իր առջեւ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(ԵՐԱԶՈՂԸ ԵՒ ԽՈՐՀՈՂԸ)

Խառնիճ է արդարեւ Հիւկոյի անունին, արժէքին շուրջ յարուցուած գրական վէճը, որուն կ'ակնարկէի անցեալ յօդուածովս։ Հակոտնեայ եւ ծայրայեղ դատումները անկարելի է եզրակացութեան մը վերածել։ Իր մահէն յիսուն տարի վերջ անգամ, Հիւկոյի խորտուբորտը թեր ու դէմ կիրքեր կ'արթնցնէ։ Ինքնին ապացոյց մը չէ սակայն իր կենսունակութեան։ Ստոյգ գնահատութեան բովէն չէ հասած տակաւին, իր մասին։

Արդարեւ, իր ոճի ու լեզուի, աննախընթաց ու կախարդական հանճարի մասին եթէ կարծիքները առհասարակ համաձայն են, խորքի ու բովանդակութեան տեսակէտով հիմնովին կը բաժնուին դատումները։

Զափազանց կարուկ են Հիւկոն բացասողները. կը կրկնեն ինչ որ Սէնթ-Պէօվ կամ Թէն յայտնած են Հիւկոյի մասին։ «Հիւկօ ամենամեծ պինդարեան ամփոփարը որ գոյութիւն ունեցած ըլլայ» (Սէնթ-Պէօվ)։ «Հիւկօ՝ մեծ, բնական, սնամէջ խօսող մը ···» (Թէն)։

Ըստ այսպէս խորհողներուն, Հիւկոյի բովանդակ գործը կը մատնէ զարմանալի անհաւասարակշռութիւն մը իր արտայայտելու ձիրքերուն եւ իր զգալու, խորհելու կարողութեան միջեւ։ Որքան առաջինը ճոխ է ու շլացուցիչ, երկրորդը նոյնքան աղքատ է ու ողորմելի։ Հիւկօ, կուրցած՝ բառերուն հմայքէն, անձնատուր՝ իր երեւակայութեան անզուսպ թափին, պատկեր պատկերի վրայ կը կուտակէ, նոյն մտածումը կը կրկնէ բազմաթիւ այլայլութիւններով ու այնպէս պատրանքը կուտայ խորհելու, ինք ըլլալով առաջին զոհը այս խաբկանքին։

Ու որովհետեւ իր միտքը չէ կրցած բարձրանալ ինքնուրոյն ու բարձր յըղացումներու, այլ միայն միջին գաղափարներու շուրջը թաւալած է, հետեւաբար, Հիւկոյի գրականութիւնը ձեւի խաղաւէկ հրավառութիւններէն անկախ, զուրկ է հոգեկան սնունդէ, իմացական բարձր գինովութիւն պարգեւելէ։

Այս կարծիքը կարելի չէ ամբողջութեամբ մերժել։ Իսկապէս, Հիւկօ երեւակայական եւ տեսլահար խառնուածք՝ վերլուծող կամ համադրող դատողութիւններու անկարող էր երթալու. իր արծուային թեւերը կ'արգիլէին քալել փաստերու, իրողութիւններու, պատճառաբանութիւններու անմիջական բայց գերբուկ, տաղտկալի գետնին վրայ։ Անկարելի էր իրեն ենթարկուիլ իրականութեան եւ իր շօշափելի խորհուրդներուն։ Տեսիլքներէ հալածական, լեզուական երաժշտութեամբ գինով, Հիւկօ չկրցաւ բարձրանալ ոչ փիլիսոփայական ինքնուրոյն աշխարհահայեացքի մը, ոչ ալ բացառիկ գաղափարներու։

Բայց ասկէ եզրակացնել Հիւկոյի իմացական սնանկութիւնը, կոպիտ սխալ մը պիտի ըլլար։

Հիւկօն ճշգրիտ ու արդար ըմբռնած ու բացատրած են անոնք, որ զինք նկատած են կատարելապէս բնականոն, առողջ, եթէ կարելի է ըսել իր դարուն, իր սերունդին միջին եւ իտէալական մարդը։ Այո, Հիւկօն, իր զգացումի եւ դատողութեան տարբերուն մէջ իր ժամանակին, թերեւս բոլոր ժամանակներու բնական մարդուն տիպարն է։

Արդարեւ, Հիւկոյի զգայականութիւնը, իր մտածողութիւնը — այս երկուքը իրարմէ գրեթէ անբաժան — թրթռացած են առողջ ու հասարակական մարդոց առօրեայ, մտահոգ, հասարակաց լարերուն վրայ· կեանք, սէր, բնութիւն, հայրենիք, հանրային իրաւունք, օրէնք ու պետութիւն, ազատութիւն, կրօնք եւ Աստուած, մահ եւ յաւիտենական կեանք եւն.· ահա գլխաւոր նիւթերը Հիւկոյի։ Անշուշտ ամէն գրող աւելի կամ նուազ, մօտէն կամ հեռուէն ըզգացած է այդ հարցերու խռովքը։ Բայց ինչ որ կը յատկանշէ Հիւկոն, այն է թէ իր զգացումը եւ մտածումը չեն հեռացած մարդկային առողջ ու միջին — չեմ ըսեր միջակ, ուշադրութիւն — այս, միջին մակարդակէն, միայն Հիւկօ, իր երեւակայութեան ու բառին հրայրքով զանոնք վերացուցած է անհաշտ աստիճանի մը, խանդավառութեան, կիրքի, տօնականութեան ու փախճ բանդագուշանքի։

Ահա թէ ինչո՞ւ Հիւկոյի յուզումները, խորհրդածութիւնները ոչինչ ունին խրթին ու անմատչելի։ Անոնք դիւրահասկնալի են հասարակաց մաքին, ընթանալին ու ամբոխին, տեղացիին ու օտարին, անհատին ու ամբոխին։ Հիւկոյի գործին մէջ ամէն ոք կ'ընտրէ իր առօրեայ հոգին, իր անձնական – հանրային երազները, առողջ հետաքննութիւնները եւ մորմոքները, արտայայտուած գերմարդկային թափով, ինչ որ մեզ կը տանի ոչ թէ թիւրիմացութեան, շփոթումի, այլ հիացիկ յափշտակութեան։ Ոչինչ կայ հիւանդագին, տարօրինակ ու անբացատրելի Հիւկոյի մօտ. ոչ մէկ աղջամուղջ, ոչ մէկ ենթագիտակից վիճակ, կամ նուրբ, խոր ու եզական մտորում։ Ոչ, Հիւկօն ներդաշնակ, նորմալ մարդն է, ընդլայնուած՝ դիւային համեմատութիւններով։

Թերեւս այդ պատճառաւ զինք նըկատած են նախնական հանճար մը, primitif մը։ Տեղ մը սակայն ինք կանխած է կարծէք զինք այդպէս դատողները։

«··· Նախնական հանճար մը չի նըշանակեր անպայման նախաժամանակներու յատուկ միտք մը։ Այլ միտք մըն է, որ ինչ դարու ալ, ինչ քաղաքակրթութեան ալ պատկանի, կը ցոլացնէ ուղղակի բնութենէն եւ մարդկութենէն։ Ով որ մեծ ակունքէն կը խմէ, նախնական ով որ հոնկէ ձեզ արբենալու կը տանի, նախնական է»։

Այս սահմանումը ճիշդ է իր մասին։ Չէ մոլորած ինք ամենէն նըրբանձնական մթնաշող բաւիղներու խորը։ Գողիէի մը խորագիտ ու բարդ հոգին, Վէռլէնի մը խուսափուկ ու անարտայայտելի տարտամները, Վալէրիի մը իմացական ալեկոծութիւնները անծանօթ մնացած են Հիւկոյի, ինք բացառիկ չէ, այլ տիպարը՝ իր ծայրայեղ գրեթէ բացարձակ եզրերուն մէջ։

Բայց այդ մարդուն մէջ իր յուզումները անկեղծութեան չեն ունին, ինչպէս իր գաղափարները՝ համոզումի։ Հակառակ իր բառերու առատութեան, ու հանդիսաւոր շարժուձեւերուն՝ կարելի չէ կասկածիլ իր ներքին հրայրքին ու ջերմեռանդութեան։ Կ'ըսէ այնպէս ինչպէս կը զգայ։ Իր արտայայտած սկզբունքները որքան ալ դիպուկ ու վերացական բառեր եւ ոճեր ըլլան, կը համապատասխանեն իր օրկանական, գրեթէ բնազդական մղումներուն։

Այս իսկ պատճառաւ Վիքթոր Հիւկօ համադրիչ ոսպնեակի մը նման իր մէջ ամփոփեց ու բիւրեղացուց ԺԹ. դարը։ Այսպէս ահա, ժողովրդավար եւ գաղափարական այդ դարուն հասարակ քաղաքացին, դրօշակիրը, փաստաբանը եղաւ Հիւկօ։ Ռոմանթիկարութեան ամբողջ հաւատքը, մոլեռանդութիւնը ու նաեւ նախապաշարումները իր մէջն են եղած, բիւրեղուած, խորհրդանշանի, հերոսներու ձեւին տակ։

Բայց Հիւկօ մանաւանդ գաղափարները միշտ իրենց վերջնական եզրակացութիւններուն տանելու հակամէտ, իր ժամանակէն ալ առաջ անցնելով, ապագան կանխող մարգարէական երեւոյթը ունի։ Դեռ յիսնական թուականներէն իսկ ան խաղաղասիրութեան, ցեղերու եղբայրակցութեան, զինաթափութեան, ընկերվարութեան փողը հնչեցուցած է։ Ազնիւ դատերու ախոյեան, ան իր սիրտը, իր բոցաշունչ գրիչը խոստ դրած է ամէն կարգի իրաւազուրկներու, թշուառներու դատին։

Հիւկոյով ժողովրդապաշտ ձգտումը մուտք գտած է գրականութենէ ներս։ Անհրաժեշտ է ընդգծել իր արուեստին այս արժանիքը։

Երկար ժամանակ գրականութիւնը — մանաւանդ Ֆրանսականը՝ իբրեւ յառաջընթաց — անտարբեր գտնուած է ժողովուրդի հանդէպ. ժողովուրդը խորթ, խոնարհ բանն էր, դատապարտուած՝ լուծերու եւ անընդունակ հասկնալու արուեստը։ Հին կամ միջին դարերը չեն փորձած բնաւ գիտութիւնն ու արուեստը մօտեցնել մարդկային կոչուած զանգուածին, որուն բաւական նկատուած է կրօնքը։

Ու արուեստը ազնուապետական էր իր նիւթով, իր ձգտումով ու իր ոգիով։ Իբրեւ ատաղձ անգամ, ժողովուրդի կեանքը շահեկանութիւն չունէր կարծէք։

Ֆրանսական յեղափոխութեան արիւնով գինեցուած ԺԹ. դարը ժողովուրդին յայտնութիւնը ունեցաւ։ Պատմութեան ըմբռնումը վերիվայր կը շրջէր. Միշլէ յայտարարեց.

— «Պատմութիւնը՝ ամբողջ մարդն է, մարդիկ են։ Պարոն tout le mondeը չինած է պատմական աշխարհը»։

Այս ըմբռնումը, զօրացած՝ ցնորատես ընկերաբաններու անրջանքներով, թափանցեց գրականութենէն ներս։

Հիւկօ՝ միշտ տպաւորական՝ մթնոլորտի մէջէն անցնող հովերուն հանդէպ, իւրացուց այս ժողովրդապաշտ ոգին։ Աւելին. իր կիրքերով ու հանճարով բոցավառեց զայն։ Ժողովրդապաշտութիւնը եղաւ ոչ միայն հաւատոյ հանգանակ, այլ նաեւ գեղարուեստական ներշնչում, արուեստի գերագոյն չափանիշ։

Հիւկօ չափազանց լրջօրէն առած էր գրողի իր դերը։ Ան գրագէտին կը վերագրէր խղճմտանքները առաջնորդելու կոչումը։ Այդ իսկ պատճառաւ ան փոխանակ ապաստանելու փղոսկրեայ աշտարակ մը, վեհափառ առանձնութեան ամպերուն վրայ, ընդհակառակն խանդագին նետուեր է Ֆրանսայի հանրային կեանքի թոհուբոհին մէջ։ Որքան գրական, նոյնքան քաղաքական դէմք մըն էր ինք, մանաւանդ քառասունական տարիներէն վերջ։ Ծանօթ է անշուշտ իր մասնակցութիւնը 1848ի խռովութիւններուն, իր պայքարը Նափոլէոն Գ.ի դէմ, իր կամաւոր աքսորը, իր վերջին տարիներու բազմակողմանի կեանքը։ 1885ին, մահուան տարին ըսած մէկ խօսքը լաւագոյն բանաձեւութիւնն է իր կեանքին.

— «Բանաստեղծներն ալ ժողովուրդներու առաջնորդներ են»։

Ինչ որ ըսինք, կը բաւէ կարծեմ բացատրելու իր լայն ու մնայուն ժողովրդականութեան գաղտնիքը։

Հիւկօ գերազանց արուեստագէտն է, որ եկած է ճակատագրական պահուն։ Մինչ գրականութիւնը, կեղծ դասականութեամբ խորշակահար, կորսնցուցած էր իր արիւնը, իր հմայքը, իր թափը, Հիւկօ դիւային հեւքով մը վերարծարծեց զայն։ Գեղարուեստը վերածնեցաւ։ Հիւկօ թարմացուց արտայայտութեան եղանակները, լեզուն ու հորիզոնը· եղաւ յանդգնութիւնը, թռիչքը, գիւտը, յաղթանակը։ Ծերանալէն վերջ, ան մնաց ալեփառ կաղնի պապա մը որ գրականութեան մուճակներուն մէջ դրած է ամենէն հրաշալի ու չնաշխարհիկ խաղալիկները, ինչպէս կը գրէր վերջերս ուրիշ բանաստեղծ մը, Լէօն-Փօլ Ֆարկ։

Հիւկօ ճամբայ բացած է գրական բոլոր յետագայ դպրոցներուն։

Բայց անկախ այդ զուտ գրական ազդեցութենէն, նոյնքան եւ շատ աւելի է Հիւկոյի բարոյական դերը։

Հիւկոյի մէջ գրագէտը կը բարձրանայ առաքեալի մը, ներշնչեալ մարգարէի մը կեցուածքին։ Իբրեւ հրեղէն սիւն ան փառասիրութիւն ունի ամբոխները դէպի ապագան առաջնորդելու ծովու անապատի մէջէն։ Իր հաւատքը չի երկմտիր, իր լաւատեսութիւնը չի տկարանար։ Որովհետեւ իր ուժը եւ աւիշը կը ծծէ մարդկային կրօնքէ մը։

Գրագէտներ երկար պիտի վիճին տակաւին իր գրական արհեստագիտութեան եւ լեզուային մոգութեան մասին, բայց ան պիտի շարունակէ մնալ կենդանի հաւատքի, առողջ ըղձումներու եւ գաղափարականութեան հնոց մը, տեսակ մը ջահ, անոնց որ կը քալեն ու կը փնտռեն։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԵՐ

Երգի՛ք հայրենի

Տարագիր եւ գործաւոր Հայորդիներուն

Երգի՛ք հայրենի,
Կարօ՛տ իմ քեզի,
Քու արեւիդ աղամանդ՝
Ա՜խ, սիրտս է հիւանդ ···

Է՜ր գարունդ՝ անման,
Ամառդ՝ աշխա՛րհ մը ոսկեման,
Աշունդ՝ ամբա՛ր լիառատ,
Ձմեռդ՝ խո՛յ մը պարարտ ···

Եթերներդ հոյանի,
Կ'առնեմ խաչեր սլքալի,
Աղաւնիներդ հոյլ ի հոյլ՝
Կ'աղօթեն մէջս անդուլ ···

Ես ջերմեռանդ ուխտաւոր՝
Աղբիւրներուդ մեղրածոր,
Կաթիլները դեղահատ՝
Դեռ կ'որոնեմ ճարահատ ···

Հողդ՝ փետուր բարձի պէս,
Ծառերդ մետա՛քս վերմակ,
Ինչո՞ւ մոռնամ քեզ, ի՞նչպէս
Անդորրութիւնդ ճերմակ ···

Օտարութիւնը փի՛ղ է,
Գիտե՞ս, հայրենի երգիք,
Կը լափէ ինչ որ ունիմ,
Թո՛ղ յիմա՛րը զայն պահէ ···

Ո՞ւր են կողերդ փխրուն՝
Օրհնութիւնով դրախտի,
Աշխատանքի սէրդ անհուն՝
Հո՛ս, շունի պէս քսոտի ···

Ճակտիդ քրտինքը պայծա՛ռ,
Լո՜յսն աչքերուդ, անդադար՝
Կը սակարկե՜ն, կը մերժե՜ն՝
Հոգիով փո՛քր, հողմավա՛ր ···

Մեռնիլ ունիս, հո՛ղ չկայ,
Հարսնիք ունիս, տօ՜ն չկայ,
Այս աստղերուն տակ սրիկայ՝
Կարծես Հայուն քո՛ւն չկայ ···

Ե՛րգիք հայրենի,
Գուն արդա՛ր պատառ,
Փշրանքդ հացի՝
Կ'ըղձամ զերդ շաքար ···

Հոս, կերածդ է թունաւոր,
Ընկերութիւնը՝ կեղծաւոր,
Կուտաս՝ արի՛ւնդ բեղնաւոր,
Կ'ըսեն, «ի՞նչ է, չքաւոր» ···

Երգի՛ք հայրենի,
Տո՛ւր ինծի հրաւէր,
Շինեմ Տաւրոսի՝
Գիւղերդ աւե՛ր ···

Թո՛ղ ծաղկին դաշտերդ՝
Քրտինքէս հոսումով,
Թո՛ղ զաւակներդ՝
Բարբառդ խօսին ···

Տակն արեւիդ, թող արդա՛ր
Հասունանայ շունչս, երկա՛ր՝
Երգեմ փառքդ · հրաժե՛շտ տամ՝
Արեւմուտքին անատամ ···

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

"ՍԻՓԱՆ"Ի ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Սիփան»ը սկսաւ իր թեւերը տարածել։ Իր ժողովրդականացած հաւաքներէն վերջ, արուեստներու շուրջ տեսական դասախօսութիւններու շարք մըն ալ, որուն առաջինը տեղի ունեցաւ յունիս 7ի գիշերը, Salle de Géographie մէջ։ Դասախօսն էր «Յառաջ»ի երաժշտական բաժնի աշխատակից, երիտասարդ երգահան Պ. Աբրահամ Փարթեւեան։ Նիւթ՝ «Հինգ արուեստները, ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը երաժշտութեան մէջ»։ Մեր մէջ հազուագիւտ են գեղարուեստի շուրջ տեսական դասախօսութիւններ։ Սխալ ենթադրութեամբ մը կը կարծուի թէ հասարակութիւնը չի հետաքրքրուիր նման նիւթերով։ [illegible] դասախօսութիւնը եղաւ հակառակը ապացուցանել։ Իսկ «Սիփան»ի այս առաջին դասախօսութիւնն ալ հաւաքած էր հարիւրի մօտ ունկնդիրներ։ Հետաքրքրութիւնը խրախուսիչ է, այնպէս որ «Ազատ արուեստագէտներ», «Սիփան», «Գրողներու ընկերակցութիւն» կրնան նման ձեռնարկներու մասին մտածել։

Պ. Փարթեւեան առաջին անգամ է որ հրապարակ կուգայ իբրեւ դասախօս։ Անկախ նիւթին արժէքէն, ինչ որ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց՝ սա էր թէ լաւ էր տիրապետած իր [illegible]։ Չկար մաքի եւ գաղափարներու տարտղնում. կոկիկ յատակագիծ մը որուն վրայ կրցաւ բարձրացնել այն՝ ինչ որ պաշտպանել կ'ուզէր։ Երեք ժամ առանց հասարակութիւնը, առանց ձանձրոյթի, հետեւեցաւ իր տեսութիւններուն։ Անոր նպատակն էր երեք տարր· նախ նիւթը կարենալ ժողովրդականացնել իր արժանիքը, յետոյ [illegible] մը որու վրայ բացատրութիւններ մարմին կ'առնէին ու մանաւանդ դաշնակին ներկայութիւնը, որուն շնորհիւ կ'ապացուցանէր կենդանի կերպով իր ամէն մէկ փաստը։

Պարզ է թէ երեք ժամ գրաւոր դասախօսութիւն մը չենք կրնար մէկ յօդուածի մէջ խտացնել։ Հոս պիտի տանք միայն գլխաւոր գիծերը։

Նախ երիտասարդ դասախօսը ընդգծեց արուեստին ծագումը, ձգտեց Օգտակար եւ Ազատ արուեստներու սահմանումը, յետոյ հինգ արուեստներու աղերսը իրարու հետ, անոնց ստորաբաժանումը (տեսանելի եւ լսելի արուեստներ), աչքի եւ ականջի զգայականութիւնը եւայլն։

Պզտիկ համադրումէ մը վերջ մտաւ արդէն իր բուն նիւթին մէջ, յայտարարելով թէ հինգ արուեստներուն մէջէն մեծագոյնը երաժշտութիւնն է քանի որ իր մէջ խտացուցած է այդ բոլոր արուեստներու էութիւնը։ Լաւ պիտի ըլլայ որ դասախօսին բառերովը ներկայացնենք իր յայտնած միտքերը·

— «Երաժշտութիւնը ամէնէն բնական եւ հաղորդական արուեստն է։ Չըկայ մարդ որ չազդուի, չկայ կեանքի պարագայ մը ուր չգործածուի երա–

ժշտութիւնը (ման, պար, քալել, աղօթել, աշխատանքի պահ, կռուիլ, քնանալ — օրօր եւայլն): Կան մարդիկ որ գրել չեն գիտեր, բայց չկայ մարդ որ երգած չըլլայ: Մանուկը որ կը ծնի՝ կը սկսի երգել: Պատճառը պէտք է վերագրել իր ինքնաբուխ հանգամանքին: Չկարծուի թէ հեշտ արուեստ մըն է, հասարակ մարդ մը կրնայ տուն մը, քանդակ մը, նկար մը կերտել, բայց չի կրնար երաժշտութիւն յօրինել:

Ամէն արուեստի հիմնական օրէնքն է համեմատութիւնը: Ասիկա կ'ըսենք ցոյց տալու համար թէ ինչպէս կը ցոլայ ճարտարապետութիւնը երաժշտութեան մէջ: Քանի որ կան շինութեան տեսակներ, ինչպէս տուն, խրճիթ, հիւանդանոց, դղեակ եւայլն, որոնք իրենց անհրաժեշտ հիմը ունին, այդպէս ալ ամէն տեսակ երաժշտութիւն իր basseը ունի որ պէտք է ըլլայ խնամեալ, քանի որ կը ձգտի ամբողջ կտորին երաժշտութիւնը կանգուն պահել: Աշխատութեան ձեւին մէջ մեծ նմանութիւն ունին երկու արուեստները, ճարտարապետը իր երեւակայութեան մէջ կը տեսնէ շինելիք տան ձեւը ու յետոյ թուղթին կը յանձնէ, ուրեմն նախ յատակագիծը ու ապա յաջորդող հիմը: Երաժշտութեան մէջ ալ կտորի մը կմախքն է մեղեդին, իսկ հիմը՝ իր basseը: Այսպէս քառաձայն երգեցողութեան մէջ տան կմախքը՝ ուրեմն երկաթեայ ձողերն են մայր եղանակը (soprano), հիմը՝ basseը: Դարձեալ ճարտարապետութեան մէջ շէնքի մը բաժանումներուն կը համապատասխանէ Tenorը երգեցողութեան մէջ, իսկ տան ներքի խնամքին ալ կը համապատասխանէ՝ altoն: Բաղդատական այս ձեւը յար եւ նման է երաժշտական աւելի հարուստ ձեւերու համար: Օրինակ դղեակի մը ոճը կեդրոնացած է իր քանդակազարդ դրան վրայ: Շէնքին մայր գիծերը հող խրտացած են: Իսկ Օփերայի մը կտորին ouvertureն ալ իր մէջ կ'ամփոփէ ամբողջ կտորին մայր երակ երանգները:

Անցնինք նկարչութեան եւ տեսնենք թէ այս արուեստն ալ ինչպէս կ'արտացոլայ երաժշտութեան մէջ: Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ բնաւ չեմ ակնարկեր կտաւին, որ վերարտադրութիւն մըն է միայն, այլ բնութեան՝ որ իր զանազան գոյներով բնական նկարներ կուտայ մեր աչքին, նկարները որ երաժիշտը կը դրոշմէ իր կտորներուն մէջ: Հոս զանազանութիւն մը կը ծագի, նկարիչը գոյն ունի, իսկ երաժիշտը ձայներ, հետեւաբար երաժշտութեան մէջ երանգապնակը այլ է: Այս երկու արուեստներուն մէջ կան զօրաւոր գոյներ եւ տկար գոյներ, ինչպէս զօրաւոր ձայներ եւ տկար ձայներ: Երաժիշտին գոյներու գումարն է նուագախումբը իր բոլոր գործիքներով, եւ ընդունուած տեսակէտ է թէ ամէն գործիք իր գոյնը ունի: Այսինքն գոյնը ինչ տեսողական զգայութիւն որ կը պատճառէ աչքին, իրեն համապատասխանող գործիքն ալ նոյնպիսի լսողական զգայութիւն մը կուտայ ականջին: Կոյրերը ձայներու միջոցաւ գոյնի մասին գաղափար ունին: (Հոս երիտասարդ դասախօսը ամէն մէկ գործիքին դիմաց կը շարէ համապատասխան գոյներ, օրինակ սրինգին՝ երկնային կապոյտ, փողին՝ բաց կարմիր, դաշնակին՝ սեւ գոյնը իր բոլոր երանգներուն մէջ ըսելով գոց սեւէն մինչեւ գորշագոյնը): Եթէ զանազան գործիքներու խառնուրդով նուագուած կտոր մը նմանի գունաւոր նկարի մը, ուրեմն միայն դաշնակով նուագուած նոյն կտորը կարելի է նմանցնել նոյն նկարին որ նկարուած է մատիտով: Ուրեմն նկարչութեան մէջ սեւը ինչ դերակատար դեր որ ունի, նոյնն է դաշնակը երաժշտութեան մէջ: Ամէն գործիք կ'արտայայտէ մասնաւոր իմաստով մը համապատասխան հոգեկան վիճակներ: Այսպէս քնարը խորհրդանիշն է խաղաղութեան, օրհներգի: Եթէ ջուրի կաթիլներ պիտի երաժշտապատկերացուին հոս քնարը կ'օգտագործուի քան թէ օրինակ թմբուկը կամ փողահար այլ գործիք: Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ շատ յաճախ դիմեց: Սկսաւ Պէթհովէնի 6րդ սենփոնիով որ դաշտային կեանքի մը պատկերացումն է եւ հասաւ մինչեւ արդիական հեղինակները որոնք սկսան չափազանցութիւններու մէջ իյնալ, օրինակ Հոնէկէրը որ շոգեկառքի ընթացքը կը կեղծէ:

Մօտենանք քիչ մըն ալ գրականութեան:

Բոլոր ազգերու լեզուներուն մէջ բառերու վանկերը իրարու հաւասար տեւողութիւն եւ ուժգնութիւն չունին: Վանկերէն ոմանք ծանր են ոմանք թեթեւ: Եւ յետոյ ամէն բառ իր շեշտը ունի: Հայերէնի մէջ վերջին վանկը շեշտ կ'առնէ: Առանց շեշտի նախադասութիւն մը եթէ երաժշտութեան վերածենք, երգը կ'ըլլայ միօրինակ: Այսպէս զանազան արտայայտութիւններու բերմամբ երբ խօսքի մը բառերը կ'ըլլան աւելի ուժեղ, ինքնին կ'երաժշտականանայ նախադասութիւնը: Ինչպէս որ գրական նախադասութիւն մը շատ մը փոքրիկ հատուածներէ կը բաղկանայ, որոնք իրարմէ բաժնուած են ստորակէտերով, միջակէտով եւն., երաժշտութեան մէջ ալ յար եւ նման է: Եթէ երաժշտական կտորի մը մէջ շեշտին համապատասխանող տարրը սխալ տեղ գործածուելու՝ երաժշտութիւնը կը կաղայ: Մեր եկեղեցական երաժշտութեան մէջ նման անկատար երեւոյթներ շատ կան: Նոյնպէս յաջողածներ:

Գրականութեան եւ երաժշտութեան միջեւ մօտիկ նմանութիւն մը ունի արտաքին տեսքը: Այսինքն երբ նկար մը կը դիտենք մէկ անգամէն, լաւ կամ գէշ մեր վճիռը կ'արձակենք, բայց գրական երկ մը կարդացած ատեն պէտք է հասնինք վերջակէտին, վերջին էջին, ինչպէս երաժշտութեան մէջ կտորի մը աւարտման, որպէսզի կարենանք կարծիք յայտնել»:

Կ'ընդհատենք այլ եւս, քանի որ օրաթերթի մը սահմանները չեն ներեր ալ աւելի մանրամասն ներկայացնել այս խիստ շահեկան դասախօսութեան բոլոր նրբութիւնները: Լաւ պիտի ըլլար եթէ երիտասարդ երաժշտագէտը իր այս նիւթը գրի առնելով հրատարակէր մեր ամսաթերթերէն մէկուն մէջ: Հայոց գեղարուեստի պատմութիւնը պէտք ունի այսպիսի մասնագիտական տեսութիւններու:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՏԻՓԷՅԹՐԷՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

— o —

Վերջերս Փարիզի մէջ տօնուեցաւ Ֆրանսացի այս մեծ վիրաբոյժին՝ Տիփիւյթրէնի մահուան հարիւրամեակը:

Այս առթիւ դրուագ մը իր կեանքէն, քաղուած Ֆրանսական պարբերականէ մը.—

Մեծ վիրաբոյժը չափազանց մտացիր էր, առանց տեսնելու՝ կ'անցնէր իր բարեկամներուն առջեւէն, փողոցէն: Յաճախ, այրի կիներու հետ խօսակցութեան ընթացքին, բարեւ կը ղրկէր անոնց ամուսիններուն, կամ իր ամուրի բարեկամներուն հետ տեսակցած ժամանակ, որպիսութիւնը կը հարցնէր անոնց զոքանչներուն:

Օր մը, երբ հիւանդանոցին մէջ արագ արագ կը քալէր մտացիր ինչպէս միշտ, ուժգին կը զարնուի հիւանդապահուհիի մը, որ կ'իյնայ գետին եւ ուսոսկրն ալ տեղէն կը խախտի:

Կը վերցնէ, վիրաբուժական սեղանին մօտ կ'առաջնորդէ, խախտած ոսկորը տեղը կը դնէ եւ կ'ըսէ.

— Քո՛յր, ինչո՞ւ կը գինովնաս, ոչ միայն մեղք է գինովութիւնը, այլ եւ տանիկ արկածներ ալ կը պատճառէ:

Տիփիւյթրէն գրեթէ միշտ կը հագնէր նոյն զգեստները,— կանանչ վերարկու, ճերմակ բաճկոն եւ կապոյտ տաբատ: Իր բարեկամները կը թելադրեն, որ երբեմն փոխէ իր զգեստներուն գոյնը կամ ձեւը:

— Ամէն մարդ կը փոխէ, դուն ես միայն որ չես փոխեր եւ հետաքրքիրներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրես:

— Ամէն մարդ զգեստը կը փոխէ՞, հասկցայ, ատոր համար է որ մարդ չեմ ճանչնար փողոցին մէջ ...

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ՔՍԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ

= o =

Այս բառերով կարելի է բացատրել պատկերը, զոր Մուսոլինի կ'ուզէ տալ իր երկրին:

Արդարեւ, Դուչէ ամէն ճիգ կը թափէ՝ երիտասարդական տենդի մէջ պահելու համար Իտալիան: Կրթական, զինուորական, քաղաքական եւ ամէն ասպարէզի մէջ նախապատուութիւնը կը տրուի երիտասարդութեան: Եւ որպէսզի ճամբայ բացուի երիտասարդներու առջեւ, մասնաւոր օրէնքներ մշակուած են, կանուխ հանգստեան կոչելու համար օրուան առաջնորդները, որպէսզի «պատասխանատուութեան պահը չզուգադիպի անոնց յոգնութեան տարիքին»:

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ երկիրը պահել միշտ երիտասարդ, անհրաժեշտ է հասցնել նոր երիտասարդներ,— եւ ահա ծնունդներու քաղաքականութիւն մը:

Ըստ Մուսոլինիի, ներկայ տագնապը խորապէս կապուած է ծնունդներու քաղաքականութեան հետ: Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ Դուչէ իր միտքը, Ֆրանսացի լրագրողի մը հետ տեսակցութեան ընթացքին.— Շատեր տագնապը կը վերագրեն գերարտադրութեան: Ո՛չ, չկայ գերարտադրութիւն, ընդհակառակն արտադրութեան նուազում մը կը տեսնուի ամէն կողմ: Պատճառը այն է որ ծնունդները կը նուազին: Աշխարհ կը տապալի ապածնութենէ կամ ծնունդներու նուազումէն, որ կ'ազդէ սպառումին վրայ: Արդարեւ մանուկը առաջնակարգ սպառող մըն է, որովհետեւ կը փճացնէ ինչ որ կը հասնի ձեռքը,— գիրք, խաղալիկ, հագուստ, եւ յետոյ կ'ուտէ՛, չարունակ կ'ուտէ:

Այս երեւոյթով կարելի է բացատրել որ երկրի մը տնտեսական կեանքը կախում ունի իր բնակչութեան աճումէն: Սխալ է կարծել թէ աղքատ է այն երկիրը, որ բազմամարդ է: Երբ դեռ փոքր էի, կ'ապրէի գաւառի մը մէջ, որ նօսր բնակչութիւն մը ունէր, հետեւաբար շատ աղքատ: Այսօր այդ գաւառը, բնակչութեամբ աճած, տնտեսապէս բարգաւաճ կեանք մը ունի: Ամէն ժողովուրդ պէտք է աճի, բազմանայ եւ լեցնէ իր երկիրը, որպէսզի շատնան սպառողները եւ զարգանայ տնտեսական կեանքը:

Ուրիշ հարց թէ ես կը սիրեմ նորահաս սերունդը, երիտասարդութիւնը, վերջապէս բարախուն տարիքը, որովհետեւ կը սիրեմ կեանքը:

Իմ բոլոր ճիգերս անոր համար որ երիտասարդութիւնը իր օրը ապրի: Այս մեկնակէտով, դէմ եմ դիւրակեցութեան (քոնֆոռ),— կ'ատեմ այդ բառը: Դիւրակեցութիւնը կ'առաջնորդէ մեղկութեան, թուլութեան եւ ... ռնապանի կեանքին: Ամէն մարդ պէտք է իր մէջ պահէ քիչ մը վայրենութիւն,— ըլլալ բարբարոս, ճաշակել ցուրտը եւ անօթութիւնը, սիրել կռիւը: Այս ձեւով միայն կը զօրանայ սերունդը: Դիւրակեցութիւնը կը խաթարէ ցեղերու նկարագիրը եւ կ'առաջնորդէ անկման, չիջումի:

Անանուխ

(Հէքեաթ)

— • —

(Այս սիրուն հէքեաթը կը քաղենք Պոդլաշիոյ հէքեաթներու ժողովածուէն, — Պոդլաշիոյ մասին, ուրիշ նոյնքան սիրուն հէքեաթներու հետ, յաջորդով):

Աստուածներուն աստուածը, իմաստուններուն մեծը՝ Պերուն զբաղած էր արեւին ընթացքը կանոնաւորելու աշխատանքով՝ երբ իր հրեշտակներէն մին մօտեցաւ իրեն.

— «Տէր, ըսաւ, օգնեցէք մեզի: Մեզի ըսիք որ ստեղծենք մարդկային սիրտերը:

Եւ մեզի հրամայեցիք, որ այր մարդոց սիրտն ըլլայ այնքան կարծր, որքան կաղնեփայտը,

Եւ այրերու սիրտին մէջ դնենք իմաստութիւնը տալալին (gui), որ կ'ապրի ուրիշներուն տառապանքով:

Այդպէս ալ ըրինք, Տէ՛ր:

Սակայն դուք մոռցաք մեզի ըսել թէ ի՛նչ ձեւով պիտի ստեղծենք կնոջ սիրտը»:

Իմաստուն Պերունը խոնարհեց գլուխը եւ սկսաւ խորհրդածել երկար:

Այդ պահուն հեւասպառ վազեց եկաւ պզտիկ հրեշտակ մըն ալ, ծիծաղուն ու փարթաշող:

— «Տէ՛ր, ըսաւ, ի՛նչ տարօրինակ ծաղիկ մը ստեղծեր էք:

Կ'անցնէի ոսկեջրիկ դաշտերուն մէջէն,

Ուր հասկերը կ'իյնային մանգաղին տակ,

Ուր կաքաւները, ցորենի որաններով բեռնաւոր,—ցորենին հետ՝ կարմրաշուրթն հարսնուկներ,

Եւ մեծաչուի ծծմօրներ,—

Կ'անցնէին զուարթ ճռչիւններով:

Եւ հասկաքաղ աղջիկները կ'երթային կաքաւներուն ետեւէն, հաւաքելով հասկերը, որ ինկած էին:

Այնտեղ տեսայ պզտիկ բոյս մը, ժանեկաձեւ տերեւներով եւ մոլոշագոյն ծաղիկներով,

Պզտիկ, շատ պզտիկ բոյս մը, որ սակայն հոտ մը ունէր զով ու հաճելի:

Տէ՛ր, կը խոստովանիմ մեղքս,—

Քաղեցի զայն, եւ մատներուս մէջ ճմլեցի իր տերեւներէն մին:

Եւ ահա անուշահոտութի՛ւն մը ծորեցաւ, հարիւր անգամ քաղցր եւ զովանուշ:

Քանի կը շարշրկէի, քանի կը ճմլէի մատներուս մէջ, այնքան նրբութիւն մը կը ստանար իր բոյրը:

Տէ՛ր, ըսէք ինծի, ի՞նչ է անունը այդ տարօրինակ բոյսին եւ ինչո՞ւ ստեղծեցիք զայն»:

Փոքրիկ հրեշտակը պատասխանի կը սպասէր:

Սակայն Պերուն, իմաստուններուն իմաստունը, դարձաւ առաջին հրեշտակին, որ եկեր էր իր հրամանները առնելու, եւ ըսաւ.

— «Թող կնոջ սիրտը ըլլայ ինչպէս այդ բոյսն է»:

Մալկաշեան

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Մալկաշները Մատակասքարի ժողովուրդներն են: Այդ ժողովուրդներուն ֆոլքլորին նուիրուած գիրքէ մը կը քաղենք հետեւեալ առածներն ու հանելուկները:

1.— Մեղր ու շաքար, թէեւ անունով տարբեր՝ երկուքն ալ անուշ են: (Տարբեր դարձուածքներով նոյն բանը ըսել):

2.— Մեռած եզը չի կրնար ճանճ փախցնել: (Այն որ զարնուած է, չի կրնար անարգանքի մը վրէժը լուծել):

3.— Սէրը կը նմանի բրինձի հունտին, որ այնքան լաւ կը բուսնի, որքան շատ հող փոխես: (Նոր սէր, բարկ սէր):

4.— Ամուսնութիւնը կը նմանի հալած ճարպին, որ կը սառի՝ քանի հեռացնես կրակէն: (Երբ այր ու կին հեռու կ'ապրին, կը նուազի սէրը):

5.— Ամուսնութիւնը կը նմանի երկինքի որոտման, որ նշան է անձրեւի,— ամէն մարդու հաճելի է առաջին որոտումը, միւս որոտումները կը ծանուցանեն փայլակն ու կայծակը: (Մեղրալուսինը հաճելի է, բայց շուտով կը յաջորդեն անհամաձայնութիւնները):

6.— Եգիպտացորենը, որ հեռու է գիւղէն, կեր կ'ըլլայ ագռաւին՝ երբ կը հասուննայ:

7.— Նոր աւելը տուն կ'աւլէ:

8.— Փորը լեցուն՝ աչքը կուշտ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.—

1.— Ծառին իւղը ի՞նչ է (մեղր):

2.— Անտառին անուշահոտութիւնը (կոճապղպեղ):

3.— Ծերուկը որ պատին կը փակի (այրած բրինձը):

4.— Լաւ բան մը որ չես կրնար ունենալ (ուրիշին կինը):

5.— Ոտքի կանգնած՝ պատասխան չի տար (սիւնը):

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

— • —

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Մէկ տարուան շրջանին՝ Օր. Մարի Պօտուրեան Վենէթոյի զանազան քաղաքներու մամուլը գրաւեց իր նուագահանդէսներու յաջողութիւններով:

Գնահատումները վարձատրութիւններ են, եւ կ'ըսեն թէ «Աստուած չուզեր որ գեղարուեստը վարձատրուի»:

Որատիոս արդէն ըսած է թէ «Քերթողը հաց չի տար»:

Իրականին մէջ այդ տարօրինակ է: Մարդ ապերախտ է եղած եւ չէ գիտցած յարգը գեղարուեստի վարպետներուն, իսկ բարոյապէս այնպէս չէ:

Գեղարուեստը աստուածային գեղեցկութիւն է: Տաղանդաւոր արուեստագէտը ներշնչողը Աստուած է: Կ'ըսուի թէ Գափէլլա Սիստինայի մէջ Միքէլ Անճելոյի վրձինը շարժողը նոյն ինքն Աստուած է եղած:

Այս պահուն երբ Օր. Մարի Պօտուրեան Վենետիկի Լիչէօ Պէնէտէթթօ Մարչէլլօյի նուագասրահը դաշնամուրով կը փոթորկէ, անվարան կրնամ ըսել որ իր քով կը գտնուի գեղարուեստի արարիչը ու կը շարժէ օրիորդին մատները:

Նուագահանդէսը կը սկսի Կալուրրիի «Տօ Մաճճօրէ սօնաթա»ով, զայն վերածած է օրիորդին դաշնակի վարպետը՝ մեծահռչակ Թալլիափիէթրան:

Յաջորդաբար կը նուագէ դաշնակի կտորներ՝ Պախէն, Պէթհովէնէն, Տէպիւսիէն, Րավէլէն, Տէ Ֆալլաէն, Րէսփիկիէն, Շոփէնէն, Պուսոնիէն, եւ ատոնցմէ զատ՝ ծափահար խնդրանքներու գոհացում տալով՝

Շոփէնէն զանազան կտորներ կը լսենք:

Ընտրութեան մէջ խստապահանջ է եղած, դժուարին կտորներ նուագելով արուեստի լրջութեան մէջ սահմանափակուած, ցոյց կուտայ որ կրնայ նուաճել աննուաճելի դժուարութիւնները:

Որոտընդոստ երկարաձիգ ծափերով համակրական գերընտիր ունկնդիր հասարակութիւնը կը հաւաստէ տաղանդաւոր դաշնակահար օրիորդին զմայլելի յաջողութիւնները:

Քով է նաեւ Օր. Պօտուրեանի «Արմոնիա»ի մաէստրոն՝ սիրուն հանճար երգահան Փոնչիլլաչուան, անդադար կը ծափէ, կը ծափէ եւ լուսափիւռ հրճուանքով կը բացագանչէ,— Bene, Bene, Bene...

Ատրուշան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ գալ կիրակի (23 յունիս) ժամը 16ին Ուսանողուհիներու տանը մէջ (93, Bld. St. Michel), մասնակցութեամբ երգահաններու՝ Florent Schmitt, L. Algazi եւ Ալէմշահի: Յայտագրին մէջ՝ Ա. մաս,— La Passion de St Mathieuի հատուածները երաժշտ. գործիքներու դաշնակցութեամբ, Բ. մասը նուիրուած է իտալական երաժշտութեան (Պէլլինի եւ Վէրտի): Գ. մասը՝ ժողովրդական երգերու ֆրանսական եւ թէ արեւելեան: Դ. մասը՝ երկու ֆրանսական մեծ երգահաններու (Ալպէռ Ռուսէլ եւ Ֆլօռան Շմիտ):

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

= o · o =

Օրերը կ'անցնէին միօրինակ, հառաչելով, յօրանջելով, կարդալով եւ ... քերթելով:

Սկսեր էի ռուսերէն սորվիլ: Սաստեցին: Պատասխանեցի թէ պուլկարերէն է, բարեկամ երկրի լեզու...

Քանի մը անգամ կայսերական ներում հռչակուեցաւ: Մեզի ալ աւետաբեր լուրեր կը բերէին աղջիկները, որոնց յաճախ կը հետեւէր Յար. Մկրտիչեան, մինչեւ բանտին դուռը:

Քանի մը օր իրարու վրայ սկսայ հեծել.

— Աչքս դուռն է, աչքս դուռն է, ո՞վ կուգայ...

Եւ, գիշեր ցերեկ, վանկեր, յանգեր կը կազմուէին գլխուս մէջ: Լոյսը մինչեւ առտու վառած ըլլալով, անկողինէն կը ցատկէի եւ գրի կ'առնէի ինչ որ կը թելադրէր ... Մուսան: Բանտարկութիւնը, մասնակցութիւնս՝ նոր բանտին շինութեան, բան կուտար.

Անիծէ, մա՛յր, ես իմ բանտս շինեցի...

Երեք անգամ իրարու ետեւէ ներում եղաւ, իրենց պատիժներուն երկու երրորդը լրացնողներու, եւ միամիտներ հաւատացին թէ կարգը մեզի ալ եկած է: Նոյն իսկ անկողին կապել, մինչեւ դուռը իջնել տալէն ...

Անոնք որ կը ղրկուէին — բոլորն ալ քրէական յանցաւորներ — դղրդագին ցոյցեր կը սարքէին յաջորդ օրն իսկ:

Առտու մը— 1918— վերջին ընդհ. ներման յաջորդ օրը, բանտին պարիսպները կը դղրդային կալանաւորներու զոռում — գոչումէն.

— փատիշահըմ չօք եաշա՛ ...

Պարիսպին միւս կողմէն — տղոց բաժինէն — ձայնը կ'արձագանգէր.

— փատիշահըմ չօք եաշա՛ ...

Տնօրէնը կը սպառնար, բանտապահները անընդհատ կ'երթեւեկէին, ոստիկան-զինուորներ ակռայ կը կճրտէին: Անօգուտ.

— փատիշահըմ չօք եաշա՛ ...

Մենք, անկիւն մը կծկուած, կը դիտէինք: Շուտով նկատեցին եւ եկան քաշեցին հրապարակ, որպէսզի ձայնակցինք: Չէ՞ որ բոլորիս ներման համար կ'աղաղակէին ...

×

Բանտին մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր հրոսապետ մը, Ակեահ պէյ: Մեծ «քաջագործութիւններ»է յետոյ, երբ կը վերադառնայ տուն, յանցանքի վրայ կը բռնէ իր կինը, եւ կապելով կը սպաննէ թէ զայն եւ թէ սպասուհին: Նկատի առնելով իր ծառայութիւնները, կը բանտարկեն միայն տասը տարի:

Իրականին մէջ, արգելափակուած էր բուն բանտէն դուրս, տեսչութեան յարակից մէկ սենեակը: Եւ շատ աւելի մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր քան տեսուչը: Ուզած ատենն ալ դուրս կ'ելլէր, գիշերանց:

Կալանաւորները անոր կը դիմէին, այս կամ այն շնորհը ստանալու համար: Եւ ինքն էր որ կը հսկէր բանտին բարեկարգութեան, ոտքին տակ առնելով, մեռցնելու աստիճան ծեծելով փախստական մը, որ յետոյ շղթայի կը զարնուէր եւ մութ գետնափոր կը նետուէր, ամէնուս աչքին առջեւ:

Քանի՛ անգամ իր գազանութեան քմայքին յանձներ էին հռչակաւոր Սըչան Արթաքին, որ 101 տարուան դատապարտուած, տարին քանի մը անգամ կը փախչէր, 3-5-10 օր ազատ «կ'ապրէր», յետոյ կը բռնուէր, նոյն ձեւով ծեծուելու եւ գետնափոր նետուելու համար:

Ակեահ պէյ ծուռ կը նայէր մասնաւորապէս ինծի:

Արդ, այս մարդը ինծի մօտեցաւ առտու մը,— 1918 մայիս – յունիս,— եւ հարցուց, հին բարեկամի մը պէս.

— Ինչո՞ւ է որ Հայերուն «պէյլիք» տուեր են:

Շիտակը խօսելով, բանէ մը լուր չունէի:

Եւ ինք հաստատեց թէ ճիշդ է, Թուրքերէն թերթ մըն ալ ցուցնելով:

Օրը իրիկուն չեղած, կ'իմանայինք բոլոր մանրամասնութիւնները: Իսկ յաջորդ օրը, երբ դէզ մը թերթ ստացայ, խանութս դարձած էր տեղեկատու դիւան ...

Շատ չանցած իմացանք որ Հայկական պատուիրակութիւն մը եկած է Պոլիս, նախագահութեամբ Ա. Ահարոնեանի:

Դիմում՝ ազատման համար:

Ահարոնեան նոր կ'իմանայ որ ես աղջ եմ: Բայց, կացութիւնը դեռ անորոշ գտնելով, կը պատուիրէ սպասել: Այդ միջոցին բանտը աւելի ապահով կը համարէին:

Եւ նորէն մնացինք ամիսներով:

×

1918 Նոյեմբեր 28: Մուտրոսի դաշնագիր (Թրքական զինադադար):

Յաղթականները հետզհետէ կը մտնեն Պոլիս: Իրենց մարտանաւերը դիրք բռնած են արդէն: Իթթիհատականները փախած են, Պապը Ալին ձգելով Ֆէթհի պէյի:

Առտու մը կը կանչեն բանտի տեսչութենէն: Ազատո՞ւմ: Ի՛նչ միամտութիւն: Չորս — հինգ ոստիկան — զինուորներ կանգնած են մեր դիմացը, եւ «քէլէփչէ» կ'անցընեն, պատերազմական ատեան տանելու համար: Կը բողոքեմ ձեռնակապի բռնութեան դէմ: Իբրեւ պատասխան, իմ երկու ձեռքերս առանձին կը կապեն եւ առջեւը կը ձգեն, իսկ Սամուէլն ու Իգնատը՝ մէկ-մէկ ձեռքերով:

Եւ ճամբայ կ'իյնանք դէպի Պայազիտ, նորէն դառնալու համար պատերազմական ատեանին առջեւ:

Ճամբան՝ անգլիացի նաւազներ: Ի՛նչ էր պատահած:

Վերջին ամիսներուն նոր ընկեր մը ձերբակալուած ըլլալով, վրան կը գտնեն նամակ մը՝ Սոֆիայէն, մէջն ալ ծածկանուն մը՝ Արշաւիր: Եւ կ'որոշեն վերստին դատել զիս:

Ներկայացանք ատեան: Հարցումները ամէնէն աւելի ուղղուած էին ինծի: Պատասխանները՝ «Չեմ գիտեր»:

Յայտնի էր որ իրենք ալ չէին հաւատար իրենց ըրածին լրջութեան: Ձեւակերպութիւնը վերջանալէ յետոյ, բողոքեցինք ձեռնակապերուն դէմ: Իրաւունք տուին. «Թիւրիմացութիւն եղած է»: Եւ հրամայեցին բանտ փոխադրել առանց «քէլէփչէ»ի:

Տեղատարափ անձրեւ մը կուգար: Սկսանք վազել, ոստիկաններն ալ մեր ետեւէն: Մտանք սրճարան մը, զովանալու համար:

Բա՞նտ երթալ թէ տուն ...

Փախչելու ի՛նչ առիթներ ունեցեր էինք բանտարկութեան շրջանին, առանց օգտուելու (նախատեսելով հետեւանքները): Այժմ լեռ ու ձոր անցած, առու մը կը մնար:

Եւ վերադարձանք բանտ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(25)

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը (8 յունիս) 4779 հոգիի նուազում մը կը ցուցնէ նախընթաց շաբթուան վրայ, իջած ըլլալով 418,471ի: Այս տարի գործազուրկներու առաւելագոյն թիւը եղած էր 503,502, փետր – ուարի վերջին շաբթուն, որով մինչեւ հիմա պակսած են 85,031 հոգի:

ՌԱՅՆՍՏՈՐՖԻ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿՆԵՐՈՒ գործարանին, (Գերմանիա) փլա – տակներուն տակէն հանուած են 45 դիակներ, համաձայն պաշտօնական լու – րերու: Վիրաւորներու թիւը հարիւրներով կը հաշուեն: Տակաւին չեն լուսա– բանուած արկածին պատճառները: Օտար թղթակիցներուն արգիլուեցաւ գոր– ծարանէն ներս մտնել: Պայթիւնը վնասած է նաեւ քանի մը քիլոմեթր անդին հաստատուած գիւղերու, խորտակելով ծխնելոյզներ, պատուհաններ, տանիք– ներ եւայլն:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Ռումանիոյ մէջ, ի նպաստ Հունգարիոյ: Ձերբակալուած են գլխաւոր անդամները: Կազմակերպութեան վարիչն է հունգարացի ճարտարագէտ մը, իսկ օգնականը՝ ռումէն սպայ մը, որ ձերբակալուեցաւ շնորհիւ կնոջ մը որուն սիրահարած էր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը պիտի շա– րունակուի մինչեւ 1936, որոշ փոփոխութիւններով:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ օրինագիծ մը կը պատրաստէ, խըս– տօրէն պատժելու համար անոնք որ կը փորձեն վերահաստատել լուծեալ քա – ղաքական կուսակցութիւնները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արգումեան» խումբի ժողովը 17 Յունիս Երկուշաբթի երե- կոյ ժամը 9ին, ընկեր Գէորգի բնակարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ «ՄԱՅԻՍ 28»ի եւ ընկերներ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահավճռի բեկանման առթիւ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ

42, Rue de la Défense, Իսի լը Մուլինօ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ս. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Ընկերահամակրական հանդիպում

Կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle de la Comète*ի մէջ*, 1, Place de la Comète

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՄԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Պուլվար Օտտօի վ.ռամեան ենթակոմիտէի եւ մաս- նակցութեամբ Աւտօ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 6, Րիւ Պիւթինէզի ընդարձակ սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Միջազգ. քաղաքական կացութիւնը *եւ* Հայկական խնդիրը

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք: Անգործներու ձրի:

× ԾԱՆ.— Դասախօսութենէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք ընկեր- ներ՝ *Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի* եւ *Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի* մահավճռին բեկանման առթիւ:

Պիւֆէ տեղւոյն վրայ:

ՍԻՓԱՆի ամառնային խաղարկ

Պատանեկան - Երեկոյթը

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ

Métro: Porte Maillot.

Կը նուագէ Արժանթինեան **Pizarro** *նուագախումբը:*

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք: կիներու 7.50:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահ – ուան քառասունքին առթիւ: Կը հրա – ւիրուին ազգականները եւ բարեկամ – ները:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Ջաւարեան» Գրա- դարանը բաց է երկուշաբթի եւ ուր- բաթ օրերը ժամը 8էն *9.30: 181,* Cours Lafayette.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնա- ճիւղի վարչութիւնը շնորհակալու- թիւն կը յայտնէ վարչութեանս անդամուհի Տիկ. Լուիզ Թորանեա- նի աղջկան կնունքին առթիւ հա- ւաքուած 50 ֆրանքի նուիրատու- ներուն եւ վարչութեանս անդամու- հի կնքամայր Տիկին Պայծառ Խա- քինեանի, որ 50 ֆրանք նուիրելով հաւաքուած գումարը բարձրացու- ցած է 100 ֆրանքի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կէօվշէնեան, Այրի Տիկին Կէօվշէնեան, Օր. Կէօվշէն- եան եւ Գարապաճաքեան ընտա- նիքը շնորհակալութիւն կը յայտ- նեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին փոքրիկ Սէրժ Կէօվ- *չէնեանի դառնաղէտ մահուան ա- թիւ:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Զարգանճագի Երիտա- սարդաց միութիւնը իր խորին ցա- ւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենա- կից Տէր եւ Տիկին Խօսրով Նալ- պանտեանի եւ իր պարագաներուն՝ իրենց աղջկան Օր. Ալիս Նալպանտ- *եանի դառնակսկիծ մահուան ա- թիւ:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրա- ւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը, 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը, Մէթրօ Մէ- գօն Պլանշ: Օրակարգ. Կեդր. Վար- չութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր:

ՔԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միու – թեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30*ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ,* 1, Bld. Carnot, *Ալֆորվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Օ- րակարգ՝ վաւերացում ներքին կա – նոնագրի:*

ԾԱԽՈՒ Է

ԾԱԽՈՒ է քաղաքին կեդրոնը երկու պարապ խանութներ յարմար ամէն տեսակ առուտուրի:

Դիմել՝ *Պրն. ՄՕՐԱՆԱՅԻ*

11 Rue Fort 11: (Ա. յարկ).

Marseille.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— « Ի՞նչ ազգից են այն գիւղացինե- րը, հարցրի ես »:

— «Հայեր են, պատասխանեց նա»:

— « Երբ պատրաստուեցանք գնալ դէպի գիւղը, ես նոր նկատեցի, որ մեր ձիաները կորած էին: Անծանօթը ասաց, որ նրանք դուրս եկան գետի միւս ափի վրայ: Կորուստը շատ ըղ- ձալի էր: Փախստականը առանց ձի– աների ո՞ւր կարող էր գնալ: Կրկին լողալով անցնել գետը եւ որոնել ձիա- ներին շատ դժուար էր նախ, այն պատճառով որ ես չէի կարող մենակ թողնել օրիորդին, երկրորդ, ոչինչ հաւանականութիւն չկար, թէ կարելի կը լինէր գտնել նրանց: Ձիաները այն- քան սովորած էին եկած ճանապար – հին, եթէ մի օտար մարդ չբռնէր նը– րանց, ուղղակի կը դիմէին իրանց ախ– ռոշ տունը»:

« Երբ անծանօթը նկատեց իմ շուար- ուած դրութիւնը ասաց.

— « Գնանք, ձիաների մասին կը մը- տածենք յետոյ:

— « Ի՞նչ կարող ենք մտածել, հար- ցրի ես:

— « Գիւղից ուրիշ մարդիկ կ'ու – ղարկենք, որ որոնեն նրանց:

« Գիւղը շատ հեռու չէր. մութը դեռ նոր էր պատել, երբ հասանք այն- տեղ: Անծանօթը չբաժանուեցաւ մե – զանից, որպէս երեւում էր, նա իւր առաքինութիւնը կամենում էր մինչեւ ծայրը հասցնել: Իմանալով, որ մենք օտարականներ ենք, նա հոգ տարաւ մեզ համար գիշերելու օթեւան եւս գտնել:

—« Ես էլ այստեղ օտար եմ, ասաց նա,— ձեզ կը տանեմ միեւնոյն տունը, ուր ես մի քանի օր կացել եմ: Նրանք բարի եւ հիւրասէր մարդիկ են:

« Օրիորդը հազիւ էր շարժւում, սոսկալի դէպքը խլել էր նրանից ամէն զօրութիւն: Ցենած եմ թեւքի վրայ, դժուարութեամբ փոխում էր նա իւր դողդոջուն քայլերը»:

« Տունը, ուր տարաւ մեզ անծանօ– թը, գիւղի նշանաւոր անձինքներից մէկի տունն էր: Մեզ պատահած դժ– բախտութեան տեղեկութիւնը բաւա – կան էր, որ հրաւիրէր բոլորի կարեկ– ցութիւնը մեզ վրայ: Այդ պատճառով մեր փախուստի մասին ոչինչ չխօսե– ցինք»:

« Օրիորդին պէտք է հանգստու – թիւն, պէտք էր ջերմացնել սառած մարմինը: Իսկոյն մի առանձին սեն – եակում տաք անկողին պատրաստե – ցին: Նա խնդրեց ինձ օգնել իրան, որ հանէ թրջուած հագուստը: Ես միւս– ներին հեռացրի, որպէսզի չնկատեն, թէ նա աղջիկ է եւ ոչ տղայ:

Վիշտը, ցաւը հիւանդոտ դրութիւ– նը խլել էին նրանից կանացի պարկեշ- տութեան այն զգուշութիւնները, ո – րով կինը չէ ներում մի օտար տղա – մարդին շօշափել իւր մարմինը: Բայց այն դրութեան մէջ նա նայում էր իմ վրայ, որպէս իւր աղախիններից մէկի վրայ: Եւ իմ զգացմունքները այնքան մաքուր էին, որ օրիորդը չէր սխալ– ւում իւր մտերմութեան մէջ»:

« Նա անկողին մտնելուց յետոյ ես չհեռացայ նրա կողքից, մինչեւ տաքա- ցաւ եւ ջերմ քրտինքը պատեց ճակա- տը: Քունը շուտով տիրեց նրան, բայց տենդային եւ անհանգիստ քունը: Բորբոքուած երեւակայութիւնը արթուն էր: Երկար նա տանջւում էր սոսկալի երազներով, եւ երբեմն խօ– սում էր խառն զառանցութիւնների մէջ: « Թէկուզ սպանէք, այդ խօս – քերը մի քանի լսելի եղան նրա բեր – նից»:

« Գիշերը ես մնացի նոյն սենեա – կում, ուր պառկած էր օրիորդը: Մի – անգամ միայն մտաւ ինձ մօտ անծա – նօթը եւ հարցրեց օրիորդի դրութիւ – նը: Տնեցիներից ուրիշ ոչ ոք չխանգա– րեց նրա հանգստութիւնը»:

Առաւօտեան օրիորդը իրան լաւ էր զգում, վերկացաւ եւ առանց իմ օգ – նութեան հագնուեցաւ: Ես միայն ջուր տուի լուացուելու: Նրա վիճակը ինձ այն աստիճան զբաղեցրել էր, որ դեռ ուշադրութիւն չէի դարձրել, թէ ո՞րտեղ ենք գտնւում, կամ ո՞վ է մեր հիւրընկալը: Ես մինչեւ անգամ իմ շնորհակալութիւնը դեռ չէի յայտնել անծանօթին, որ օրիորդի կեանքը ա– զատեց խեղդուելուց, եւ դեռ չգիտէի, թէ ի՞նչ դիպուածով պատահեց նա գետի ափի մօտ, երբ մենք ենթար – կուեցանք սոսկալի վտանգին»:

« Առաւօտեան անծանօթը կրկին մը- տաւ մեզ մօտ: Մեծ եղաւ իմ զարման– քը, երբ նկատեցի, որ այդ մարդը ծանօթ էր ինձ: Դա միեւնոյն ճգնա – ւորն էր, որին իմ պատանեկութեան հասակում տեսել էի Որոտնայ վան – քում: Այո, նոյն ճգնաւորը, երկու ա– կանջների ծայրերը կտրած, բազուկ– ները եւ ձեռքի երեսը դրոշմուած Ե – րուսաղէմի ուխտաւորի նշաններով: Իսկ այժմ նա աշխարհականի հա – գուստ ունէր, թէեւ այդ հագուստի մէջ եւս պահպանել էր իւր բարձր ա– ռաքինութիւնը »:

«Տեսնելով օրիորդին առողջ, չա – փազանց ուրախացաւ նա, եւ մի ա – ռանձին կարեկցութեամբ մօտեցաւ, նստեց մեզ մօտ: Երեւում էր, մեզ հետ առանձին խօսելիք ունէր, այդ պատճառով պատուիրեց ինձ սենեակի դուռը փակել եւ ոչ ոքին ներս չըն – դունել »:

— « Ես այստեղացի չեմ, ասաց նա, — ես էլ ձեզ նման օտարական մարդ եմ այս գիւղում: Այսօր պէտք է հե – ռանում այստեղից: Ես եկայ մեզ մօտ հարցնելու, արդեօք այլ եւս հարկա – ւոր չեմ լինի ձեզ»:

— « Ձեր կատարած գործը այնքան մեծ է, որ մենք իրաւունք չունենք աւելին պահանջել ձեզանից, պատաս– խանեցի ես:— Մեզ մնում է միայն շը– նորհակալ լինել ձեր առաքինութեան համար»:

— « Այդ աւելորդ է, ասաց նա հա– մեստութեամբ:

— « Ես արել եմ այն, ինչ որ ամէն մարդու պարտքն էր անել, երբ տես– նում է դժբախտութիւն:

Բայց դուք այն ասացէք, արդեօք մի որ եւ իցէ այլ բանում պէ՞տք եմ ձեզ, թէ ոչ: Ես սիրում եմ պարզ խօսել՝ աւելի լաւ կը լինի, որ դուք եւս բո – լորովին անկեղծ լինէք ինձ հետ...:

« Վերջին խօսքերը ինձ կասկած պատճառեցին. երեւում էր, որ նա փո– քր ի շատէ տեղեկութիւն ունէր մեր գաղտնիքի մասին: Ես պատասխանե – ցի.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
18 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2834

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼԸ

Մայիս 3ին էր որ Միացեալ Ցանձնախումբը ժողովի հրաւիրեց զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, իր գործունէութեան հաշիւը ներկայացնելու համար:

Այդ առթիւ տրուած լուսաբանութիւններէն կը հետեւէր թէ՝ Ցանձնաժողովը պատրաստ է յարատեւօրէն շարունակելու իր ձեռնարկները, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ տուժեն հայ աշխատաւորները:

Ոչ ոք հրաշք սպասած էր իրենցմէ, առաջին օրէն իսկ: Եւ իրենք ալ չէին կրնար անկարելի բաներ խոստանալ, առանց վարկաբեկուելու:

Բոլորիս ուզածը այն էր որ, ան դառնայ հեղինակաւոր եւ կենդանի օրկան մը, որը օրին հետեւի տագնապին ելեւէջներուն եւ նուիրուի ծրագրեալ եւ մեթոտիկ աշխատանքի մը:

Այս հասկացողութեամբ էր որ, միշտ կը թելադրէինք իր առանձնած գործերը, այս հոգերը վարել իր ամբողջ կարողութեամբ,— գործել տիրաբար:

Դեռ վերջերս կրկին կը յիշեցնէինք, միշտ նոյն մտահոգութեամբ.

—«Հարցը այն է որ Ցանձնաժողովը չափազանց մտավախ կ'երեւայ եւ կը նախընտրէ գրասենեակի մէջ գործել:

Ան ուղղակի կապ չունենալով ժողովուրդի հետ, կը թուի թէ ամբողջապէս ծանօթ չէ տագնապին բոլոր ծալքերուն: Այլապէս, այն տպաւորութիւնը չպիտի ձգէր թէ զանազան դիմումներ կատարած, յուշագիրներ մատուցած եւ կանգ առած է աւելի կամ պակաս գոհացուցիչ հաւաստիքներու վրայ:

Օրինակ, Ցանձնաժողովին անդամները ինչո՞ւ հրապարակ չեն գար, կարելին եւ անկարելին բացատրելու, ծուռն ու շիտակը լուսաբանելու համար:

Ցետոյ, ինչո՞ւ ձեռնհաս ներկայացուցիչ մը — թարգման կամ իրաւագէտ — գաւառ չեն ղրկեր, մօտէն ծանօթանալու եւ շատ մը հարցեր տեղին վրայ կարգադրելու համար» (10 մայիս):

Կը թուի թէ միեւնոյն կացութեան առջեւ կը գտնուինք մէկուկէս ամիս վերջն ալ: Այսինքն, կրնանք միեւնոյն անձկութեամբ կրկնել նոյն հարցումները, առանց տերեւ մը շարժած ըլլալու:

Այսօր շատ աւելի պարզ է կացութիւնը, քան ամիսներ առաջ, երբ աղերսագիրներ կը մատուցանէին:

Այսօր այլ եւս տարակոյս չունինք եղածի կամ ըլլալիքի մասին:

Արդէն մաշուած են ինքնութեան թուղթերու մեծ մասը, եւ հետզհետէ կը ճշդուի զրկուածներու թիւը:

Միւս կողմէ, ամիսներու ձգձգումէն յետոյ, հետզհետէ կը գործադրուի 10 առ հարիւրի օրէնքը, տեղ – տեղ բացառութիւն հաստատելով մինչեւ 25–30 առ հարիւր (Մարսէյլ):

Իսկ նոյն շրջանին պատկանող քաղաքի մը, Լա – Սիօթայի մէջ, ամէն չորեքշաբթի կը պարպուի նաւագործարանը, փողոց թափելով մասնաւորապէս հայ բանուորները:

Քիչ անդին հրատարակուած թղթակցութիւն մը կը գուժէ թէ արդէն իսկ 84ի հասած է արձակուած հայ բանուորներուն թիւը եւ մնացողները մտահոգութեամբ կը սպասեն չարաբաստիկ չորեքշաբթի օրուան (վաղը):

Արդ, ի՞նչ կը բանի Միացեալ Ցանձնաժողովը, այս կացութեան առջեւ:

Մանաւանդ հիմա որ դահլիճն ալ փոխուեցաւ, եւ տրամադրութիւնները այնքան մռայլ չեն որքան 1934 նոյեմբերին:

Դեռ երէկուան պէս մեր ականջին կը հնչէ Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամներէն մէկուն հաւաստիքը.

— «Ի հարկին աշխատանքի իրաւունքէն զրկուածներու ձեռքէն պիտի բռնենք եւ պիտի երթանք աշխատանքի նախարարութիւն, մինչեւ որ անոնց համար աշխատանքի թուղթ առնենք»:

Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ չէ սպասել որ բոլորն ալ զրկուին, յետոյ թափօր մը կազմելու եւ աշխատանքի պաշտօնատունը երթալու համար:

Զրկուածները մէջտեղն են արդէն: Նոյն իսկ ապահով համարուածներ կ'արձակուին (Մարսիլիա, Լա – Սիօթա եւն.):

Ո՞րն է աւելի դրական եւ գործնական: Արձակուած բանուորներու վերահաստատման փո՞րձ կատարել, թէ հետեւիլ, հետապնդել եւ կանխել արձակումը:

Ուրիշ պարագայ մը եւս:

Քանի որ հաստատուեցաւ թէ ներգաղթի յոյս չկայ — գոնէ այս տարի, եւ կամօքն Մոսկուի — Միացեալ Ցանձնաժողովը անհրաժեշտ չի՞ գտներ անմիջական խորհրդակցութեան մը հրաւիրել բոլոր իրաւասու օրկանները, թէ այս հարցի մասին դիրք ճշդելու եւ թէ ուրիշ ելք մը գտնելու համար:

Ծառոնց անցած է դռնփակ, չափուած – ձեւուած գործունէութեան մը շրջանը:

Սեղանի վրայ դրուած հոգերը ոչ բարձր դիւանագիտութեան հետ կապ ունին, ոչ ալ այս կամ այն հոսանքին քաղաքականութեան:

Ամբողջ եղածը՝ տնտեսական խնդիր է,— աշխատանք եւ հաց:

Արդ, Ցանձնաժողովը պարտաւոր է անգամ մը եւս պարզել իր ձեռնարկներն ու առաջադրութիւնները, որպէսզի հանրային կարծիքը համոզուի թէ կարելին փորձուած եւ նախատեսուած է:

Այլապէս, նորէն դուռ բացած պիտի ըլլայ [illegible]տակութիւններու:

Եւ մարդիկ իրաւունք պիտի ունենան ըսելու թէ գրասենեակ մը բախտախաղ կը փորձէ, իսկ ուրիշ մըն ալ կը յօրանջէ հին դափնիներու վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԽՕՍՔԵՐԸ

Կիրակի օր, Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսելով 7000 նախկին նռնաձիգներու առջեւ, ըսաւ թէ ժամանակը չէ երկար ճառ մը խօսելու, հետեւեալ երեք պատճառներով.—

1. Որովհետեւ եղանակը յարմար չէ, մանաւանդ «երբ ազգին հետ կապ ունեցող որոշումներու գործադրութիւնը կը կատարուի.— 2. Որովհետեւ երբ մարդ կը գտնուի Կոլիզէումի եւ Կոստանդինի կամարին միջեւ, ամէնէն պերճախօս լեզուն կը յայտնեն քարերը, «այն քարերը որոնք վկաներն են այն մեծութեան զոր ապահովեց Հռոմ իր օրէնքներուն իմաստութեամբ եւ իր զէնքերուն ուժով».— 3. Որովհետեւ իր ունկնդիրները քաջարի զինուորներ են, իսկ զինուորները խօսքէն աւելի գործ կ'ուզեն:

«Առաջնորդ»ը շարունակելով, փաստարանեց Ֆաշականութեան կատարած խոր կերպարանափոխութիւնը եւ վստահութիւն յայտնեց թէ նռնաձիգները միշտ պատրաստ պիտի ըլլան կատարելու իրենց պարտականութիւնը:

ՃԱՓՈՆ Կ'ՈՒԶԷ ԱՓԻՆ ՄԷՋ ՊԱՀԵԼ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

Պաշտօնական աղբիւր կը հաղորդեն թէ կարգադրուած է Զահարի խնդիրը, որ կը սպառնար ճափոնական արշաւանքի մը յանգիլ: Չինական կառավարութիւնը ընդունած է Ճափոնի չորս պայմանները, որոնց համաձայն չինական զօրքը պիտի քաշուի, պիտի պատժուին այն անձերը որ ձերբակալեր եւ 24 ժամ վար դրեր էին երեք Ճափոնցիներ, չինական կառավարութիւնը ներողութիւն պիտի խնդրէ այս ձերբակալութեան համար, եւ Ճափոնցիներուն կատարեալ դիւրութիւն պիտի տրուի ճամբորդելու Զահարի նահանգին մէջ:

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ վերջին պայմանը կը նշանակէ կատարեալ ազատութիւն տալ ճափոնական զօրքի շարժումներուն, որով մօտեցած կ'ըլլան Շանսիի ածխահանքին:

Հակառակ այս զիջումներուն, Ճափոն միշտ կը սպառնայ յառաջանալ դէպի հիւսիսային Չինաստան, եթէ չինական կառավարութիւնը չգործադրէ իր յունիս 9 թուակիր վերջնագիրը: Ճափոն արժէք չի տար բերանացի հաւաստիքներուն եւ գրաւոր ընդունելութիւն կը պահանջէ, այլապէս պիտի յառաջանայ դէպի Հարաւ: Ծարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Թիէնցին, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն չինական, այլեւ անգլիական կառավարութեան: Ճափոնական հրամանատարութիւնը գրաւած է բոլոր հեռագրական հաղորդակցութիւնները, իսկ բազմաթիւ զինուորներ կը համախմբուին Փէքինի շրջանին մէջ: Նոր աւարտեցաւ մեծ օդակայան մը՝ Քալկանի մէջ (Մոնկոլիա):

Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Ճափոն տարիներ առաջ ձեռնարկած էր Չինաստանի նուաճման եւ հիմա մարդ չի գիտեր թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ: Թերթ մը կ'ըսէ.— Թէեւ մենք աւանդական բարեկամութիւն մը ունինք Ճափոնի հետ, բայց որ եւ է նոր ձեռնարկ չի կրնար մտահոգութիւն չպատճառել մեզի»: Ուրիշ թերթ մը կը բացատրէ թէ մեծ պետութիւնները գործնապէս հաւանած են Չինաստանի անդամահատման, մանաւանդ 1933էն ի վեր: Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ համակերպած է եւ միջազգային կարծիքը արհամարհանքով կը նայի Չինաստանի վրայ: «Ոչ մէկ պետութիւն կ'ուզէ լսել Չինաստանի օգնութեան կոչերը: Ճափոն այժմ աշխարհի ամենահզօր զինուորական պետութիւնն է եւ ոչ մէկ արեւմտեան պետութիւն մտքէն չանցըներ ընդդիմանալ անոր կամքին որ կը ձգտի ստրկացնել Չինաստանը»:

Բողոքն ալ «զի ոչ է կարողութիւն»

Յունիս 15ի պայմանաժամին առթիւ, Մ. Նահանգներուն պարտք ունեցող բոլոր պետութիւնները հաղորդեցին թէ անկարող են որ եւ է վճարում ընելու, բայց պատրաստ են երկու կողմերուն համար ընդունելի կարգադրութիւն մը փնտռելու, առաջին առթիւ: Միայն Ֆինլանտա փոքր պարտք մը ունենալով, փակեց հաշիւը:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պատասխանեց թէ հաճութեամբ պիտի ընդունի որ եւ է թելադրութիւն:

Անգլիականէն յետոյ ֆաշական շաբաթ

Անգլիական շաբաթին տեղ (դադար կէս օրէ վերջ), Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը հաստատեց Ֆաշական շաբաթը: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրին համաձայն, աշխատանքը պէտք է դադրի ամէնէն ուշը ժամը 13ին, շաբաթ օրերը, բոլոր վարչական եւ անհատական հաստատութեանց մէջ: Կիրակին բացարձակ արձակուրդի օր պիտի ըլլայ, մինչ շաբաթ կէս օրը Ֆաշականները պարտաւոր են կուսակցութեան կազմակերպութեանց տրամադրութեան տակ ըլլալ, «քաղաքական, մշակութային, մարզական եւ գլխաւորաբար զինուորական, այսինքն Ֆաշական կրթութիւն մը ստանալու համար»: Կարգ մը պարագաներու մէջ կարելի է բացառութիւններ շնորհել Ֆաշական շաբաթի գործածութեան համար, բայց ոչ մէկ բացառութիւն պիտի ընդունուի 21էն վար երիտասարդներու համար որոնք ենթակայ են զինուորական պատրաստութեան: Աշխատավարձքը չպիտի կրճատուի, բայց շաբաթ օր կորսուած ժամերը պիտի հատուցուին շաբթուան միւս օրերուն մէջ:

8000 Ռումանիացի Թուրքեր դէպի Թուրքիա

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ պայմանագրութիւն մը կնքուած է, այդ երկրէն գալիք թուրք գաղթականներու մասին: Այսպէս, Ռումանիա ո եւ է տուրք կամ գումար չպիտի պահանջէ եւ գաղթականները պիտի կարենան միասին տանիլ իրենց դրամը եւ շարժուն ինչքերը: Գալով կալուածներուն եւ տուներուն, Ռումանիա հինգ տարուան ընթացքին պիտի վճարէ անոնց փոխարժէքը, փոխարէնը քարիւղ, ատաղձ եւ այլ նիւթեր տալով Թուրքիոյ:

Այս ամիս 8000 գաղթականներ պիտի հասնին Ռումանիայէն:

Ցորենն ու ալիւրը կը սղին Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ցորենի գիները վերջերս սկսած են բարձրանալ, որովհետեւ Անատոլուէն այլեւս ցորեն չի ղրկուիր: Ցորենին գինը 5էն 6 ղրուշի բարձրացած է: Վախ կայ որ հացին գինն ալ բարձրանայ:

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ ալիւրին գինը պարկ գլուխ մէկ ոսկի բարձրացած է: Ատանայի մէջ ալ ցորենին քիլօն 2 ղրուշէն 3ուկէսի բարձրացած է:

Անատոլուէն եւ Թրակիայէն եկած լուրեր կը յայտնեն թէ երկրագործները մեծ անձկութեամբ անձրեւի կը սպասեն եւ մտահոգ են նոր բերքին համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՉԷ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ »...

— o —

«Յառաջ» երկու անգամ արտայայտուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին ծանօթ յայտարարութեան առթիւ, որ «պարտք կը զգար յայտարարել թէ՝ չէ մասնակցած Մայիս 28ի «անկախութեան» հանդէսին»:

«Յառաջ» մոռցած է կարեւոր պարագայ մը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ սկաուտներու Ընդհ. Միութիւնը ներկայ էին Մայիս 28ի տօնակատարութեան (Մայիս 25), Շրջ. վարչութեան երկու անդամներով, խմբապետներով եւ խումբ մը սկաուտներով, որոնք եռագոյն դրօշ մըն ալ բերած էին, եւ բարձրացուցին զայն բեմին վրայ:

Միւս կողմէ, տեսէք «Հայ Սկաուտ»ի վերջին թիւը, իր խմբագրականով,—«ԱՊՐԻԼ 11-23 ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28» (տես Գ. էջ):

Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Սկաուտներու ընդհ. միութեան պաշտօնաթերթը իր պաշտօնական խօսքն արտասանելով Մայիս 28ի մասին, կը շեշտէ.

— *« Քաղաքական եւ կուսակցական վէճերէն եւ պայքարներէն հեռու, Հայ սկաուտը նոյն ջերմեռանդութեամբ կը տօնէ այս տօնը եւս, որպէս յաջորդական տօնը Ապրիլ 11/24ին:*

Ապրիլ 11/24ը մեր մարտիրոս ցեղին խաչելութեան, իսկ Մայիս 28ը անոր փառաւոր յարութեան տօնն է, մէկը միւսէն նուիրական, մէկը միւսով բովանդակուած ու սրբացած»:

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզեն «Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած խմբակին երեւելիները:

Կ'ուզեն հաստատել թէ իրենք բաժին չունի՞ն այս «մեղք»ին մէջ:

Այն ատեն, ինչո՞ւ կառչեր են Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին:

Միութիւնը շատոնց ճշդած է իր դիրքը — դրական — երկու տօներուն եւ ազգային խորհրդանշանի հանդէպ:

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ընել, իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը որ կը ձգտի ոչ միայն մարզական շարժում ստեղծել, արի եւ չարքաշ սերունդ հասցնել, այլ եւ ազգային ոգի արծարծել:

Միութեան մը ծրագիր – կանոնագիրը փութպոլի գնդակ չէ, որպէսզի գլորես ուզածիդ պէս, կամ եղանակին համեմատ:

Որո՞ւ հաճոյք պատճառել կ'ուզեն Փարիզի «Փրոֆէսիոնէլ»ները, ուրանալով իրենց Միութեան ուղեգիծն ու աւանդութիւնները:

Որպէսզի դիւրութի՞ւն ստանան Երեւան երթալու եւ մրցելու:

Բայց, իրենց ո՞ր ուժերով,— վարձու օտարականներո՞վ, թէ «աւաղ փառացս» յիշատակներով:

Ինչո՞ւ այսքան կը պզտիկնան, ծախու հանելով իրենց կոչումն ու պատասխանատուութիւնը:

Թող դէպի արեւելեան, աւելի խոնարհ գաղութները ուղղեն իրենց աչքերը, եթէ չեն կրնար գտնել շիտակ ճամբան:

ՎԱՀԷ

84 հայ բանուորներ արձակուած Լա Սիօթայի մէջ

Լա Սիօթայէն կը գրեն մեզի յունիս 13 թուակիրով.—

Ինչպէս գրած էի, ամէն չորեքշաբթի կ'արձակեն Լա Սիօթայի նաւաշինարանի օտարազգի բանուորները: Անցեալ չորեքշաբթի եւ այս չորեքշաբթի արձակուած հայ բանուորներու թիւը 44 է, իսկ երկու շաբաթ առաջ արձակած էին 40, այնպէս որ 84ի կը հասնի արձակուած աշխատաւորներու թիւը, եւ դեռ պիտի շարունակուի: Մտահոգութեամբ կը սպասենք այս չորեքշաբթի օրուան: Գաղութիս վիճակը շատ տխուր է, շատեր օրուան հացի կարօտ են, իսկ քաղաքապետութիւնը անգործներու սնունդ հաստատելու յոյս չի տար: Միայն յանձնախումբ մը կազմուած է, որպէսզի գործազուրկներու տնտեսական հոգերով զբաղի: Որոշած են ապուր բաժնել գործազուրկներուն անխտիր, բայց դեռ չեն սկսած:

ԽՄԲ.— Միացեալ Ցանձնաժողովին լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք այս խնդիրը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մեկնումը արգիլուած

Սելանիկի «Հորիզոն»էն առնելով գրած էինք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արաքս» խումբը Ալպանիա պիտի երթայ, մրցելու համար Թիրանայի Սփորթ քլիւպին հետ: Այս առթիւ արտօնութիւն ստացուած էր Յունաստանի կրթական նախարարութենէն: Վերջին պահուն, սակայն, արտաքին նախարարութիւնը մերժած է անցագիր տալ, որով յետաձգուած է մրցումը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը կը շարունակէ իր ձեռնարկները, արտօնութիւն ստանալու համար:

Կը թուի թէ այս արգելքը կապ ունի Յունաստանի եւ Ալպանիոյ յարաբերութեանց հետ, որոնք խանգարուած են վերջերս:

Կղերական ճեղքուածք Յունաստանի մէջ

ԵՐԵՔ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԿԱՐԳԱԼՈՅԾ

Յունիս 14ին արտակարգ նիստ գումարեց Աթէնքի Սինոդին դատական ատեանը, նախագահութեամբ Քորֆուի մետրոպոլիտին, դատելու համար երեք ըմբոստ եպիսկոպոսներ, որոնք չեն ընդունիր նոր տոմարը: Ամբաստանեալ մետրոպոլիտները ատեան հրաւիրուած էին, բայց մերժեցին ներկայանալ, յայտարարելով թէ եկեղեցին պառակտուած է, ընդունելով Գրիգորեան տոմարը: Իրենց փաստաբանին թոյլ չտրուեցաւ ներկայ ըլլալ, որովհետեւ աշխարհական մը չի կրնար խօսիլ Սինոդին առջեւ: Ամբաստանագիրը կարդալէ առաջ Սինոդին քարտուղարը բակը ելաւ եւ երեք անգամ բարձրաձայն կանչեց երեք եպիսկոպոսները: Եւ որովհետեւ անոնք չէին եկած, վճիռը տրուեցաւ ի բացակայութեան: Վճռագիրը կ'ըսէ թէ Ս. Սինոդը միաբանութեամբ եւ խորին վշտով ի բացակայութեան [illegible] հռչակելով երեք հերձուածող եպիսկոպոսները, կը դատապարտէ իբրեւ հասարակ վանականներ հինգ տարի արգելափակուելու վանքի մը մէջ:

Երեք եպիսկոպոսներու կուսակիցներէն բազմութիւն մը կրօնական պատկերներով, խաչերով եւ Ս. Գիրքով կը սպասէր դատավարութեան ելքին: Շատեր ծնրադիր կ'աղօթէին, ուրիշներ կը մեղադրէին պետական եկեղեցին եւ Աթէնքի մետրոպոլիտը: Ոստիկանութիւնը հրամայեց հեռանալ, բայց անոնք մերժեցին: Ասոր վրայ Աթէնքի հրշէջները ստիպուեցան ջուր ցանել եւ բռնի ցրուել ամբոխը:

— o —

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պարգեւ խոստացաւ այն գործատէրերուն որոնք առնուազն 20 առ հարիւր կ'աւելցնեն իրենց պաշտօնեաներուն կամ բանուորներուն թիւը 1935ի երկրորդ վեցամսեային: Այս պարգեւը կրնայ կազմել պետութեան խնայած գործազրկութեան նպաստին 50 առ հարիւրը եւ աւելին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 30 մայիս.— Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ հայկական Փրէս Պիւրօն, ի պատիւ Հայաստանի անկախութեան ամերիկացի բարեկամներուն, ճաշկերոյթ մը սարքած էր երէկ գիշեր Նիւ Եորքի գըխաւոր պանդոկներէն Քամըտորի մէջ, ուր ներկայ էին մօտ հարիւր ամերիկացի եւ հայ ծանօթ դէմքեր։

Երեկոյթին նախագահն էր Պերլինի նախկին ամերիկեան դեսպան Ճէյմս Ու. Ճիրըրտ, որ բուռն ծափերով եւ յոտնկայս ողջունուեցաւ սրահ մտնելու պահուն։ Հիւրերուն մէջ կը գտնուէին Ամերիկացիներէն,— Քոլոմպիա համալսարանի արեւելեան բաժանմունքի տեսուչ փրոֆ. Րիչըրտ Կոթհայլ, իրաւաբաններ Ճոզ Պէնթն, Թամըս Շերիտըն, Ճորճ Կորտըն Պէթըլ, յայտնի մանկավարժուհի փրոֆ. Մերիըն Աքաթ, գնդապետ Ճեքըրն Քալտուէլ, Նիւ Եորքի ռուս միակ օրաթերթի հրատարակիչ Շիմքին, Նիւ Եորքի ծանօթ առեւտրականներէն Պ. Ամաթօ եւ ուրիշներ։ Հայերէն Զօր. Սեպուհ, Կոստան Զարեան, Ղեւոնդ վրդ. Մարտուգեսեան, առաջնորդական տեղապահ Նշան Ա. քհյ. Փափազեան, Դոկտ. Յ. Երկաննեան, ընկ. Գասպար Իփէկեան, Պ. Պ. Ճան Մարտիկեան, Ազարարմ Պէչիչեան, Մ. Պէչիչեան, Ճորճ Բէկալեան, Վահան Գալէնտէրեան եւ ուրիշներ։

Ճաշկերոյթին հեռագիրներ եւ նամակներ ուղղած էին ծովային նախարար Սուանսըն, ծերակուտական Քինկ, նախկին արտաքին նախարար Քոլպի, պաշտօնատարներէն Հընթըր Միլըր, Նիւ Եորքի կառավարիչ Հըրպըրթ Լիմըն, նախկին կառավարիչ Ալֆրէտ Սմիթհ, գնդապետ Հաուզ, Նիւ Եորքի քաղաքապետ Լակարտիա, աշխատանքի ամերիկեան դաշնակցութեան նախագահ Ուիլեըմ Կրին, յայտնի հրատարակիչ Ուիլեըմ Ր. Հըրսթ, Քոլոմպիա համալսարանի նախագահ Նիքըլըս Մըրրէյ Պըթլէր, եպիսկոպոս Մէնինկ, եպիսկոպոս Օլտհըմ, նահանգային ծերակուտականներ Ճան Ճ. Տըրնիկըն, Ճօ Հիլ եւ Թ. Օ. Պրայըն, Ուըրտըն Լուի Լող, Նիւ Եորքի ներկայացուցիչներէն Տիկ. Օ՛ Տէյ ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ պետական, հանրային եւ եկեղեցական ականաւոր դէմքեր։

Պատուոյ սեղանի կազմակերպիչ ճարտարապետ Արմենակ Գասպարեան պատշաճ ուղերձով մը ներկայացուց Արմինիըն Փրէս Պիւրոյի ատենապետ Դոկտ. Սարգիս Յ. Արգարեանը, որ ամէնէն առաջ յիշեց այն ծանր կորուստը, զոր տարի մը առաջ կրեց հայկական Փրէս Պիւրօն, յանձին իր աւելի քան տասնըհինգ տարիներու անխոնջ ու աննահանջ վարիչին, Վահան Գարդաշեանի։ Ներկաները, ատենապետին հրաւէրով, յոտնկայս եւ լուռ յարգեցին հանգուցեալին յիշատակը։ Շարունակելով իր խօսքը, Դոկտ. Արգարեան յայտարարեց.

— «Արմինիըն Փրէս Պիւրօն կը հաւատայ թէ ժամանակները յղի են կարելիութիւններով ու մենք պէտք է որ մեզ հետ ունենանք մեր ամերիկացի բարեկամները եւ սպասենք ազգերուն մէկ զարթօնքին, երբ մենք պիտի առաջնորդենք ազատութիւն սիրող լեգէոնները, պահանջելու բոլոր պետութիւններէն իրագործումը այն խոստումներուն,— զորս անոնք տուին Հայերուն,— անոնց յանձնելով գէթ մէկ մասը այն հայկական հողերուն, որոնք գծուեցան Ուիլսընի կողմէ, իբրեւ մաս անկախ Հայաստանի։

«Մենք պէտք է կատարենք այն պարտաւորութիւնները, զորս յանձն առած ենք եւ կամ որոնք մեր վրայ դրուած են հայկական հարցի լուծման համար։ Մենք կ'ուզենք որ Հայերը վերստանան իրենց անկախութիւնը եւ ազատութիւնը, որովհետեւ ոչինչ կարգադրուած չէ ճիշդ ու արդար կերպով։ Մենք կազմակերպած ենք այս սեղանը երկու նպատակով, յարգելու մեր ամերիկացի բարեկամները եւ խմբուելով, գլուխ գլխի տալով ապրելակերպ մը գտնելու։

Հայկական հարցը չի կրնար մեռնիլ եւ պիտի չմեռնի տեղահանութիւններով, կոտորածներով եւ ժխտումներով, քանի աշխարհի վրայ կան ազատութիւն սիրող, պատուաւոր, պարկեշտ ու աստուածավախ մարդիկ, քանի խումբ մը հայրենասէր Հայեր կ'ապրին աշխարհի մէկ անկիւնը։ Հայերը պիտի չհրաժարին Թուրքիայէն ունեցած իրենց պահանջներէն։ Ոչ ալ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կրնայ խուսափիլ իր ստանձնած պարտաւորութիւններէն, կամ ուրանալ զանոնք։

ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆ ՃԻՐԸՐՏԻ ՃԱՌԸ

Հայկական Փրէս Պիւրոյի այս ընդհանուր տեսակէտները ներկայացնելէ յետոյ, Դոկտ. Արգարեան պատշաճ կերպով ներկայացուց երեկոյթին նախագահը, դեսպան Ճէյմս Ու. Ճիրըրտ, որ հետեւեալ ուղերձն ըրաւ.

— «Պարոն սեղանապետ, հայ եկեղեցւոյ յարգելի պաշտօնեաներ եւ զօրավար, որ այնքան քաջութեամբ կռուեցաք պատերազմի ընթացքին եւ դուք Պ. Պէթըլ, Րաբբի Կաթհայլ եւ դուք բոլոր բարեկամներդ Հայաստանի։

Տասնեակ տարիներ առաջ էր որ դուք առաջարկեցիք ինծ ընդունիլ Հայաստանի Անկախութեան Կոմիտէի նախագահութիւնը։ Դուք տակաւին կը կռուիք այն դատին համար, զոր կը սիրէք։ Երբ կը թղթատէք պատմութեան էջերը, դուք ոչ մէկ ժողովուրդ կը գտնէք այս երկրի վրայ, որ տառապած ըլլայ այնքան, որքան Հայերը։ Մեզ կը սորվեցնէին որ ցաւալի եւ աւաղելի համարէինք Ֆրանսական Յեղափոխութեան ընթացքին հաստատուած սարսափի իշխանութիւնը, որուն զոհերուն թիւը մօտաւորապէս 3000 կը հաշուըլի։ Իսկ ինչպէս գիտէք դուք, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին 800.000 Հայեր կոտորուեցան Թուրքերու կողմէ։

Համաշխարհային պատերազմի վախճանին, երբ առաջարկուեցաւ ինծ նախագահելու այս կոմիտէին, վարդագոյն եւ յուսալից էր ապագան Հայերուն եւ Հայաստանի համար։ Սակայն նախագահ Ուիլսընի հիւանդութիւնը ուշացուց Թրքական հարցին կարգադրութիւնը, Թուրքերը օգտուեցան պարագաներէն ու վերջապէս խորհրդային Ռուսիա վերջ դրաւ մեր երազներուն, զորս մենք ունէինք անկախ ու ազատ Հայաստանի մասին։

Մի յուսահատիք։ Ո՞վ կրնար հաւատալ համաշխարհային պատերազմի սկիզբը, թէ Իրլանտացիները իրենց ազատութիւնը ձեռք պիտի բերէին։ Ո՞վ կրնար հաւատալ, որ Լեհերը, որոնք բաժան բաժան էին Եւրոպայի երեք մեծ կայսրութեանց միջեւ եւ իրենց ազգային պատիւը, լեզուն եւ եկեղեցին պահած էին երկար դարերով, պիտի դառնային Եւրոպայի մեծ պետութիւններէն մին, 27 միլիոն բնակչութեամբ, կազմակերպուած եւ զինուած բանակով մը, որ յարգանք կը պարտադրէ եւրոպական բոլոր պետութեանց։

Իրլանտացիներուն, Չեխերուն եւ Լեհերուն օրինակները պէտք է դաս ըլլան Հայերուն։ Մեծ յեղափոխութիւն մը, մեծ փոփոխութիւն մը կրնայ կրկին առթի կանգնեցնել Հայերը, որպէսզի անոնք տիրանան իրենց պատմական պապենական ժառանգութեան։ Ոչ մէկ ազգ այնքան հաւատարիմ մնացած է իր եկեղեցիին ու հաւատքին, ինչպէս Հայերը եւ այդ պատճառաւ անոնք կրած են հալածանք եւ աքսորուած են ու նահատակուած։

Այս պահուս միտքս կուգայ անգլիացի բանաստեղծ Ուիլեըմ Հէնլիի մէկ բանաստեղծութիւնը, որ կրնար գրուած ըլլալ Հայու մը կողմէ.—

Գիշերուան մէջէն, որ կը ծածկէ զիս,
Գուբի մը պէս մութ, բեւեռէ բեւեռ,
Փա՛ռք աստուածներուն, ով որ ալ ըլլան,
Անյաղթ ու ամուր իմ հոգւոյս համար։
Պարագաներու բուռին մէջ անգութ,
Ոչ ընկրկած եմ, ոչ աղաղակած,
Բախտին բազմաթիւ հարուածներուն տակ,
Խոցոտած է գլուխս, բայց ոչ խոնարհած։
Հոգ չէ թէ ո՛րքան անձուկ է դուռը,
Ո՛րքան պատիժով գիրքն է բեռնաւոր,
Ես եմ միայն տէրն իմ ճակատագրին,
Ես եմ իմ հոգւոյն հրամանատարը։

Այս ներշնչող բանաստեղծութեամբ Պ. Ճիրըրտ վերջացուց իր քաջալերական ուղերձը, որ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ բուռն ծափերով։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՐ ԵԼՔՆ ՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.—Ահաւասիկ ամփոփումը այն ճառին զոր ըսկեր Ս. Վրացեան խօսեցաւ Մարսէյլի մէջ, անկախութեան տօնին առթիւ.—

Մի տարի եւս մեր հայրենիքի անկախութեան տարեդարձը ստիպուած ենք տօնել օտար երկինքի տակ։

Հաւաքուած այս սրահին մէջ, մէկ անգամ եւս մենք մեզի հետ հաշիւի պիտի նստինք՝ ի՛նչ չար ու բարի տեսանք այս մէկ տարուան ընթացքին։ Ի՞նչ շահեցանք եւ ի՞նչ վնաս ունեցանք։ Որովհետեւ տարեդարձի օրը մեզ համար ոչ միայն տօնական հանդէս է, այլ եւ մտածումի եւ հաշուետուութեան օր։ Ինչպէս գործի մարդը տարեվերջին իր հաշուեփակը կ'ընէ տարեսկիզբին նոր հաշիւ բանալու համար, մեր ժողովուրդն ալ Մայիս 28ի օրը, ազգային քաղաքական գործի հաշուեփակ պիտի կատարէ ու նոր տարեշրջանի գործունէութեան հեռանկարները գծէ։

Այդ պատճառով հայրենակիցներ, ինծմէ մի սպասէք այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը, որ արդէն ծանօթ է ամէնքին եւ որի մասին կայ բաւական հարուստ գրականութիւն, մի սպասէք եւ Հանրապետութեան անցեալ գործերու գնահատութեան խօսքեր— այդ մասին եւս շատ ճառեր լսած էք։ Իմ խօսքը պէտք է լինի մեր այսօրուան մասին, այսօրուան չար ու բարիի մասին, մեր նուաճումներու եւ կորուստի, մեր յոյսերու մասին։ Եթէ նկատենք, որ հայ հաւաքական ազգը մեծ գործատէր մըն է, եւ Հայոց ազգային կեանքը՝ գործի մեծ ձեռնարկ մը, եթէ բանանք Հայոց ազգային հաշուեմատեանը եւ փորձենք հաշուեփակ ընել — ի՞նչ շահ կամ վնաս ունեցանք այս վերջին տարուան ընթացքին։ Պատասխանել այս հարցին՝ կը նշանակէ գիտակցօրէն գնահատել մեր այսօրուան կեանքը եւ մատնանշել վաղուան համար հետեւելիք ուղիները։

Հաշուեմատեաններն կը բաղկանան երկու էջերէ՝ Մուտք եւ Ելք։

Ի՞նչ եղաւ մեր տարեկան մուտքը եւ ի՞նչ ունեցանք նոյն տարեշրջանին։ Պէտք է խոստովանիլ թէ աւելի հեշտ է պատասխանել վերջին հարցումին, քան առաջինին։

Ամէնէն առաջ միջազգային քաղաքական տեսակէտով։ Վերջին տարեշրջանին պէտք է քաջութիւն ունենանք խոստովանելու թէ բոլոր դէպքերը դասաւորուեցան ի նպաստ թշնամիներու եւ ի վնաս մեզ։ Եղան կարգ մը միջազգային համաձայնութիւններ ու ձեռնարկներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը վերաբերին մեր հայրենիքին եւ որոնցմէ անմիջական օգուտ ունին Հայաստանի թշնամիները։ Այսպէս զինուորական դաշինք Մոսկուայի եւ Փարիզի միջեւ, պալքանեան միութեան ամրապնդումը, իտալական զինուորական շարժումները դէպի Հապէշիստան, Թուրքեւիրան մերձեցումը, մեծ պետութեանց ճիգերը տեւականացնելու խաղաղութիւնը — ասոնք բոլոր կ'ամրապնդեն մանաւանդ Թուրքիոյ միջազգային կացութիւնը, ժամանակի մը համար Թուրքերը կ'ազատեն արտաքին մտահոգութիւններէ եւ անոնց ճիգերը կը կեդրոնացնեն ներսի աշխատանքներու Թուրքիոյ տնտեսական եւ ռազմական զօրացման վրայ, գործ մը որուն մեծապէս կ'օժանդակէ եւ Խորհ. Միութիւնը՝ Թուրքիան նկատելով իր միջազգային քաղաքականութեան կարեւոր ազդակներէն մէկը։

Մեր հաշուի «ելք»ի բաժնի երկրորդ կարեւոր յօդուածը տնտեսական տագնապն է, գործազրկութիւնը, որ եթէ սեփական պետութիւն ունեցող ժողովուրդներու համար դարձած է նեղիչ, հայ ժողովուրդի համար կատարեալ աղէտ կը հանդիսանայ։ Օրուան հացի, ապրուստի միջոցներու, մարդկային գոյութեան համար մղուած պայքարը կլանած է մեր ժողովուրդի բոլոր ուժերը եւ զարմանալի չէ, որ աշխատանքը ազգային քաղաքական ճակատի վրայ թուլցած է։ Նայեցէք ձեր շուրջը, ո՞վ սիրտ ունի մտածելու աւելի բարձր նիւթերու մասին, երբ հացի հոգը կը մաշեցնէ սիրտը, երբ երախան կը մնայ անօթի, երբ ամէն վայրկեան կ'ապրիս աշխատանոցէն փողոց նետուելու կամ նոյն իսկ երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքի տակ։

Արհամարհուած գաղթական, անտէր վիճակի մէջ, պետութիւն չունենք մեր ետեւը, մեր իրաւունքները պաշտպանող՝ ստիպուած ենք խոնարհիլ ու նուաստանալ զօրաւորներու կամքին, յաճախ եւ քմահաճոյքին առջեւ — եւ այսպէս գրեթէ ամէն տեղ ուր կան հայկական բեկորներ՝ քշուած համաշխարհային փոթորիկէն։

Մեր այս ներքին տկարութիւնը աւելի եւս կը սաստկանայ այն սուր պառակտումէն, որուն ենթակայ է արտասահմանի հայութիւնը։ Աղէտի ու տագնապներու ժամանակ կենսունակ մարմինները սովորաբար կը համերաշխին, կուռ միութիւն մը առաջ բերելու եւ միացեալ ուժերով արտաքին վտանգներուն դիմադրելու նպատակով։

Մենք ընդհակառակն, ալ աւելի խորացուցինք պառակտումի եւ բաժանման վիհը։ Անցեալ տարին, գաղթահայոց պատմութեան մէջ, կը մնայ իբր ամէնէն սեւ տարիներէն մէկը, որմէ մեր սերունդները ամօթ պիտի զգան։ Մենք սակայն կը յամառինք չհասկնալ թէ՝ միութիւնն է ոյժը, եւ ոչ թէ ջլատումն ու պայքարը։

Եւ վերջապէս մեր հաշուեփակի «ելք»ի բաժնի ամէնէն մռայլ մէկ էջը Հայաստանի եւ գաղթահայութեան ներկայ վիճակն է։ Հայաստանը կը շարունակէ անտեսել 700.000 հայութիւնը, Հայաստանի վարիչներու համար այդ հայութիւնը միայն մէկ արժէք ունի, — «մի քիչ փող»։

Այսօր, երբ գաղթահայութիւնը դրամ տալու կարողութիւն չունի, Հայաստանի համար այլեւս հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ։

Զանազան «Վերաշինացներով» ու «Բարեկամներով» բոլշեւիկները կը շարունակեն չերտաւորել, պղտորել ու քայքայել դժոխքի վերածել գաղթահայ կեանքը՝ հարուածելով, թուլցնելով անոր դիմադրական կարողութիւնը եւ հայ աշխատաւորութեան անգիտակից տարրերը ծառայեցնելով համայնավար գրգռիչ քարոզութեան ու քաղաքացիական կռիւներու։ Արտասահմանի հայութիւնը Հայաստանի ներկայ վարիչներու համար միջոց մըն է սոսկ եւ ոչ նպատակ։ Այս խուլ պատճառով, ներգաղթի գործը, պահ մը գաղթահայութեան հոգիներու մէջ լոյսի կայծ մը ձգելէ յետոյ մարեցաւ անփառունակ։ Հայաստանի դուռները ալ աւելի ամուր փակուեցան դուրսի Հայերու առջեւ։

Անցեալ տարեշրջանին աւելի քան երբեք, Հայաստան եւ գաղթահայութիւնը խորթ մնացին իրարու։

Թէ Հայաստանի վարիչները բարեացակամ վերաբերում չունին դէպի գաղթահայութիւնը, ատոր մէկ պերճախօս ապացոյցն ալ տեսանք ու տակաւին կը շարունակենք տեսնել էջմիածնի ընթացքին մէջ։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը, երբ թէ ազատ եւ ինքնիշխան, տեսէք ի՛նչ աւերիչ դեր կը կատարէ արտասահմանի մէջ, խտրութեան, պառակտումի, եւ կողմնակալութեան սերմեր սերմանելով հայ ժողովուրդի զանազան խաւերու մէջ։ Էջմիածնի ձախաւեր միջամտութիւններուն եւ անխորհուրդ կարգադրութիւններուն հետեւանք է որ Ամերիկահայ սքանչելի գաղութը հասաւ այսօրուան վիճակին։ Նոյն այդ էջմիածնի քմահաճ, չըսելու համար աւելին, գործելակերպի պատճառով է որ դուք կը տեսնէք եւ այստեղ, Մարսէյլի մէջ։ 30000նոց կենսունակ, աշխատաւոր գաղութ մը, անտեսուած ամէնքէն, լքուած էջմիածնէն, սեփական ուժերով կազմակերպուած ու թեմական կեանք ստեղծած է, իր հաւատաւոր երախաները հաւաքելով ազգային դպրոցներու մէջ։ Այդ թեմը փաստօրէն ճանչցուած է էջմիածնի կողմէ, որովհետեւ, անոր կազմակերպողը եղած է էջմիածնի լիազօր նուիրակ Պալաքեան եպիսկոպոսը։ Աւելին, էջմիածինը այդ թեմի հետ յարաբերութիւն պահած է, այդ նոյն թեմի պատգամաւորը պահած է, այդ նոյն թեմի պատգամաւորը մասնակցած է կաթողիկոսական ընտրութեան։ Հիմա ելեր կը յայտարարեն թէ թեմը ապօրինի է։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ կ'ըսեն Ազգ. երեսփ. ժողովն ու վարչութիւնը Դաշնակցականներէ բաղկացած են։ Նախ՝ դուք գիտէք որ այդ ճիշդ չէ, երկրորդ՝ դուք գիտէք որ երեսփ. ժողովը ժողովրդական ընտրութեամբ պաշտօնի կոչուած մարմին մըն է։

Եւ վերջապէս, այդ ո՞ր օրուընէ Դաշնակցականները էջմիածնի աչքին դադրած են Հայ ըլլալէ։ Արտասահմանի մեծագոյն մասը կամ Դաշնակցական է, կամ կեցած է Դաշնակցութեան կողքին — ի՞նչ է, էջմիածինը որոշած է պատերա՞զմ յայտարարել գաղթահայութեան մեծ մասին։ Զգո՜յշ։

Դարեր առաջ, էջմիածնի ապիկար եւ ամբարտաւան վարիչները պատճառ դարձան որ Լեհաստանի ծաղկեալ հայ գաղութը կտրուի ազգային մարմինէն ու կորսուի։ Այսօրուան էջմիածնի վարիչները պէտք չէ կրկնեն իրենց նախորդներու սխալը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԹԵԼՈՎ

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.— Աստուածաշունչի Թարգմանութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց Ռումանահայ յանձնախումբը կը հաղորդէ Պ. Օ. Ռ. Պէրպէրեանի հայկական պատարագը Պուքրէշի ռատիօկայանէն պիտի երգուի յառաջիկայ 21 յունիս շաբաթ օրը տեղական ժամով ժամը 9 քառորդ անցած։

Ունկնդրութեան սկիզբը ֆրանսերէն լեզուով պիտի բանախօսէ փրոֆ. Հայր Քէթրէսքու։

Պուքրէշի կայանին կարճ ալիքն է 364,5, իսկ երկայն ալիքի երկայնութիւնն է՝ 1875։ Երկուքն ալ հաւասարապէս գործածելի են։

(Կնիք)

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Անդրանիկ Թուրը քաշած կը խոյանայ, պատժելու համար զայն։ Եւ ահա զինուորները կը սկսին համազարկ բանալ օդին մէջ Անդրանիկի ուղղութեամբ։ Անդրանիկ կուրծքը դէմ տուած կը գոռայ.

— Կրակեցէ՛ք, կրակեցէ՛ք, ես Հայու գնդակով պիտի իյնամ, թշնամին զիս չի կրնար խոցել . . .

Թրքահայ զօրամաս մը խոլոյն կը շրջապատէ Ա. հրացանաձիգ գունդի ապստամբ զինուորները։ Ի՞նչ, մի՞թէ եղբայրասպան կռիւ պիտի ծագի . . . Արծուի պէս մէջ կը նետուի Մուրատ եւ իր անուշ լեզուով ու հմայքով կը համոզէ զանոնք, կանխելով անախորժ դէպքերը։

Ի՛նչ վէրքեր կը փորէին մեր մարմնին վրայ, երբ նենգամիտ թշնամին մեզ կը դարպասէր . . . Մարդ հոգեպէս անբուժելի հիւանդ պէտք է ըլլայ, ազգային ամբողջութեան դաւադիրը հերձատելու համար . . .

×

Փետր. 24ին դէպքերը աւելի քան ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ստանային։ Սարսափը օձապտոյտ կը սաւառնէր մեր գլխուն վրայ։

Երեկոյ մըն էր։ Անդրանիկի բնակարանին առջեւ շարքով կեցած էին 500-600ի չափ Խնուսցի կամաւորներ՝ Հաճի Գեւոյի գլխաւորութեամբ։ Անդրանիկ, խիստ ջղային ու դեռադրդիւ, մարած ձայնով մը կը խօսէր անոնց եւ կ'ըսէր.

— Վաղը այս քաղաքը արեան մէջ պիտի լողայ։ Ձեր կրունկները թշնամիին գանկերուն վրայէն պիտի քալեն։ Եղէ՛ք անողոք, քաջ ու անդաւաճան, եւ գործածեցէք մինչեւ ձեր վերջին փամփուշտը . . .

Մարդ կը ցնցուէր, ի տես այս դերբնական ճիգերուն . . .

Փետր. 25ի լուսաբացին Իլիճան ալ ինկած էր։ Մեր զօրքը կը քաշուէր դէպի Կէզ հայկական գիւղը։

Լուրը ցնցեց ամէնքը։ Անդրանիկ զօրամասի մը գլուխն անցած կ'արշաւէ դէպի Իլիճա, հակայարձակումով մը վերստին գրաւելու համար։

Օրհասական պատերազմն սկսած էր Կարնոյ շուրջը՝ Կարնոյ համար։ Հնչած էր անհաւասար պայքարի կարմիր ժամը։ Մուրատ, Սեպուհ եւ գնդ. Թորգոմ մեկնած են ճակատ։ Թշնամին, բացի կանոնաւոր զօրամասերէն, ունէր շուրջ 4000ի չափ զինուած Թուրքեր Կարնոյ մէջ, իսկ Ջիֆթլիկի եւ Թուլթչիի կողմէն մօտ 1500 Քիւրտեր, որոնք նոյնպէս անցած էին յարձակման, Թուրք կանոնաւոր բանակի կողքին։

Թշնամին այս անգամ ունէր թէ՛ թնդանօթ, թէ՛ գնդացիր եւ նոյն իսկ հետախոյզ սաւառնակ։

Մեր լեռնային ու դաշտային հրետանին կը սկսի հարուածել, Կարնոյ գունդերուն առջեւ վառօդի խենթեցնող ծուխն ու մուրը թանձր ամպեր կազմած կ'արշաւէր դէպի Կէզի, Ըղտաձորի, Սէօյլիւպլի, Թէքէ – Տէրէսիի եւ Տուզլու – Փունարի բարձունքները։ Ժամերով անդադար կը սուլէին գնդակներն ու բոցեղէն լեզուները։ Հայ զինուորը մագլցելով, ճանկռթելով կը բարձրանար ձիւնապատ սարերը եւ կը հալածէր թշնամին։ Կենաց ու մահու կռիւ էր։ Անձնական ու հաւաքական քաջութեան ի՛նչ հոյակապ դրուագներ անխնայ կը պարզէին մեր ցեղի երակները։ Սրբազան կատաղութեամբ մարդկային ամբոխները խելագար գրոհներով զիրար կը բզքէին։ Կարնոյ կամարակալ դուռներուն առջեւ խաչն ու կիսալուսինը ահաւոր ցեղամարտի մէջ էին։ Բերդի թնդանօթները կը սկսին նմանապէս ամբաձնել։ Երեք օր անդադար կռիւները կը շարունակուէին։ Վիրաւորներ ու սպաննուածներ կառքերու վրայ հիւանդանոց կը փոխադրուէին...

Կարի՛ն, Կարի՛ն, որքան Հայորդիներ իրենց արիւնով ներկեցին ձիւնապատ սարերդ ու բլուրներդ . . .

Քաղաքի Թուրքերը ժամէ ժամ, հեւ ի հեւ կը սպասէին իրենց փրկութեան ահազանգին։

Փետր. 25, 26 եւ 27ի ահեղ դասպարի օրերուն, կամաւոր ու զինուոր կը սկսին վրէժխնդրական մաքրագործումներու։ Կարնոյ մաքրագործումը աւա՜ղ, շատ էր ուշացած, ռուս «մարդասէր» հրամանատարներու պատճառով։ Եւ դիտմամբ արգելք հանդիսացած էին, որպէսզի մեր կուրծքին վրայ սարդը իր ոստայնը հիւսէ։ Անոնք որ մարդասիրութեան ու անմեղութեան քողերով կ'օրօրէին, չէին տեսած հայ արիւնը որ առատօրէն օծած էր իր հայրենի դաշտերը։ Խնայե՞լ. ո՞վ որու խնայած էր, որ հայ զինուորը խնայէր։ Եւ ինչո՞ւ պիտի խնայէր։ Մի՞թէ համաշխարհային պատերազմը չէ տուած բազմաթիւ օրինակներ, համաշխարհային դաւանութեան ու համաշխարհային հեգնութեան . . . Չկայ աւելի դժուար գործ, քան պատերազմի դաշտին մէջ զսպել վրէժխնդիրը։ Պատերազմն ու գոյութեան կռիւը իրենց անողոք իրաւունքներն ունէին . . .

Փետր. 26ի երեկոյեան տեղի կ'ունենայ, Անդրանիկի եւ իր սպայակոյտի անդամներու մասնակցութեամբ, Զինուորական Խորհուրդի ճակատագրական նիստը։ Տագնապալի վայրկեաններ . . . Թշնամին Կարնոյ կամարներուն տակ . . . Ի՞նչ ընել։ Կռուի՞լ մինչեւ վերջին մարդն ու փամփուշտը, թէ նահանջել։ Խորհրդակցութիւնն ու վէճերը կ'ըլլան բուռն. Եւ ի վերջոյ կ'որոշուի . . . նահանջել . . .

Խորտակուած էին այլ եւս մեր ժողովուրդի բոլոր յոյսերը . . . Բերդաքաղաքը պիտի յանձնուէր Թուրքերուն։ Անզօր էինք ու թոյլ . . .

Անդրանիկ սրմտած, փետր. 26 լոյս 27ի գիշերն իսկ կը մեկնի իր հետեւորդներով . . . Նահանջի լուրը [illegible] մը պէս կ'անցնի բերնէ բերան խումբէ խումբ։ Հայրենասէր զինուորներ կ'ուզեն գէթ հրկիզել Կարնոյ պահեստներն ու մանաւանդ Ձիթէ – Մինարան։ Ինչ ինչ նկատումներով կ'արգիլուի կրակի տալ քաղաքը եւ Կարինը կը ստանան Թուրքերը ամբողջովին անվնաս ու անաղարտ . . .

ԱՆԳԼՈՒԽ ՆԱՀԱՆՋ . . .

1918 փետր. 27ի առաւօտեան, Կարինը թաղուած էր պաղ ճերմակ մշուշի մը մէջ։ Տրապիզոնի եւ Խարբերդի դուռներուն ուղղութեամբ [illegible] կը հեկեկային մեր զօրքերու տաք հրացանները։ Ճակատը լքուած էր։ Մարտական ոգին չքացած, ամէն ոք կը դիմէր դէպի նահանջի ախտավարակ ճամբաները։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

18)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— o —

ԽՄԲ. — «Հայ Սկաուտ», Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ Սկաուտներու ընդհ. միութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ իր վերջին՝ մայիս – յունիս համարին մէջ:

Հաճոյքով կ'արտատպենք զայն, յանձնելով «Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած երկդիմի խմբակին լուրջ ուշադրութեան.—

ԱՊՐԻԼ 11 -24 ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28

Ծառայել ազգին եւ Հայրենիքին, Հայ Սկաուտի հիմնական դաւանանքն է: Ան դեռ իր պատանի հասակին, կը պատրաստուի ըլլալ արժանի զինուորը, պայքարելու ազգութեան եւ Հայրենիքի գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար:

Ոչ մէկ նկատում, ոչ մէկ փառք եւ փառասիրութիւն չունի Հայ Սկաուտը բացի այս հիմնական ուղղութեամբ իր ցոյց տուած ընդունակութեան, ներքին գոհունակութեան գիտակցութենէն:

Այս պատճառով ալ ոչ մէկ ուժ եւ խոչընդոտ կրնան արգիլել զինքը՝ Հայ սկաուտը, անմոռ եւ անհաղորդակից մնալէ այն բոլոր դէպքերէն եւ անցքերէն, որոնք առաւել կամ նուազ կարեւորութեամբ կապ ունին մեր անցեալ եւ ներկայ պատմութեան հետ:

Աւելի ըլլալով՝ Հայ սկաուտը առանձին հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ, կ'ուզէ ոգեկոչել մեր անցեալի փառքերը, արժանիքներն ու մեծութիւնները, խորացնելու համար իր պաշտամունքը, սերտացնելու համար իր սէրը՝ մեր ներկայ Հայրենիքի եւ այնքան դժնդակ ճակատագրի դատապարտուած սփիւռքի Հայութեան հանդէպ:

Այս տեսակէտով ալ, Հայ սկաուտը տարեկէտ է վեր մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ կը տօնէ երկու կարեւորագոյն տօներ,— Ապրիլ 11/24ը եւ մայիս 28ը:

Առաջինը յիշատակի տօնն է 1915ին նահատակուած մէկ միլիոն Հայութեան՝ Թրքական սպանդի մը: Ունենալով այս յիշատակի Թուականը, Հայ սկաուտը կը յարգէ ոչ միայն նահատակուած իր մէկ միլիոն ազգակիցները, այլեւ բոլոր անոնք, որոնք մեր ազատութեան ու խաչելութեան երկարատեւ շրջանին՝ զոհուեցան յանուն Հայութեան:

Ցարգանքը այն խնկելի յիշատակին, տուրք մըն է Հայ սկաուտին համար, — առանց որուն, ան՝ ինքզինքը կը նկատէ անարժան եւ թշուառական յաջորդը բոլոր իր նախնիքներուն:

Երկրորդը՝ տօնն է Հայկական նոր վերածնունդին:

Հայկական մարտիրոսագրութիւնը հասնելով մինչեւ Ապրիլ 11/24ը, պիտի ըլլար ընդմիշտ անրուժելի՝ առանց Մայիս 28ին: Որովհետեւ, մեր անթիւ եւ անհաշիւ զոհաբերութիւնէն ետք, Մայիս 28ին էր, որ մեր նախնական երկրին մէջ, մեր նախորդներու արիւնով ներկուած հողին վրայ, վերապրողներու զմայլելի եւ դիւցազնական պայքարի գնով, յարութիւն առաւ Հայաստանը: Գերեզմաններէն մէջ կենդանաբար տաճարը չինուեցաւ Մայիս 28ին, որմէ լոյս, յոյս եւ հաւատք սփռուեցան այլեւս մահուան դատապարտուած Հայութեան մէջ: Այդ օրէն ի վեր — երկար դարերէն ետք — Հայութիւնը տէր եղաւ իր սեփական Հայրենիքին՝ ի գին իր խոշոր զոհողութիւններուն:

Քաղաքական եւ կուսակցական վէճերէն ու պայքարներէն հեռու, Հայ սկաուտը նոյն ջերմեռանդութեամբ կը տօնէ այս տօնը եւս, որպէս յաջորդական տօնը Ապրիլ 11/24ին:

Ապրիլ 11/24ը մեր մարտիրոս ցեղին խաչելութեան, իսկ Մայիս 28ը անոր փառաւոր յարութեան տօնն է, մէկը միւսէն նուիրական, մէկը միւսով բովանդակուած ու սրբացած:

Հայ սկաուտը, որպէս մէկ հաստուածը Հայութեան նոր սերունդին, չի կրնար անտեսել այս ճշմարտութիւնը, առանց դաւաճանելու իր հիմնական դաւանանքին — ԾԱՌԱՅԵԼ ՄԻՇՏ ԱԶԳԻՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ:

«Հայ սկաուտ»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Օրուան փուձանքներ

— o —

Ամէնքին հետ ես ալ առաւօտ մը կանուխ քունս ծախած կը փախէմ ուսումի տուն:

Ժամը 6·30 է եւ արդէն հասած եմ նեղ փողոցի մը մէջ հնադարեան շէնքի մը առջեւ:

Ինծմէ առաջ արդէն հարիւրեակ մը անձեր հաւաքուած են դուռի դոց դրան առջեւ: Դէմքե՞ր, դէմքե՞ր, ամէն ազգէ ու տարիքէ եւ սեռէ, միջազգային ամբոխ մը իր խառնիճաղանճ լեզուով որ գլխահակ կը սպասէ իր կարգին ու իր բախտին, այսինքն ինքնութեան թուղթերու նորոգման. աւելին՝ աշխատանքի իրաւունքի վերատացման:

Անոնց մէջ կան որ հպարտ են ու համարձակ ու խօսուն. գոնէ իրենց երկիրը ունին ու մայրենի հողը, բայց վա՜յ մեզ տարագիրներուս, որ երկնքի թռչուններուն չափ ալ չկանք: Զէ՞ որ անոնք ազատութիւն ունին երթալու ուր որ ուզեն, իսկ մենք ոչ իսկ քար մը մեր գլուխը հանգչեցնելու . . .

Առտուան ցօղը դեռ կ'իջնէ վրանիս, ապա բարակ անձրեւ մը կը սկսի մաղուիլ ու այսպէս աշնանային օդով մը ոտքի վրայ կը սպասենք:

Վերջապէս երկաթէ դուները կը բացուին յոյսի եւ լոյսի, դրախտի ամրակուռ դռներուն պատրանքը տալով սպասողներուն:

Կը քալենք աւելի ճիշդ կը քշուինք ոչխարներու հօտի մը նման որ կը մտնէ փարախը, սալայատակուած բակ մը վանդակորմերով, ինչպէս կ'արգելափակեն վտանգաւոր անասուններ . . .

Ոստիկաններ անողոք կը սկսին հեգնական ակնարկներ, անտարբեր ու անկարեկիր մեր ցաւին ու հոգերուն:

Մեր չուրջը մեծ շէնքը սեւցած քարերով որ ճիշդ բանտի մը երեւոյթը կուտան: Բանտարկեալներ չէինք մենք ալ, աքսորուած մեր երկրէն, քշուած մեր քաղաքներէն, քաղաքականութեան կեղծ ալիքներէն ու նետուած այս օտար ափերուն վրայ, օտարներու դուռը, կտոր մը չորաբեկ հացի սիրոյն . .

Ամօթ եւ նախատինք այն մարդկութեան, որ մեզ բերաւ այս օրերուն եւ քեզի Երեւան, որ դուրս կը ձգես մեզ տակաւին մնացեալը ամբողջացնելով քու ձեռքովդ . . .

Սիրտս կ'ուռի կուրծքիս տակ, կը պոռթկայ ինքնութենէս ելլելու աստիճան . . .

Բայց կ'արթննամ նորէն, երբ եռեւէս կը հրեն: Կը դառնամ, հիմակ միայն գլուխներ են որ կ'երեւին խոնուած, սեղմուած:

Ոտքերս կը կթոտին, կ'ուզեմ բանի մը յենուլ, բայց շարժիլ կարելի չէ, ազէ արձաններ բոլորս, պէտք է այդտեղ յօրաւոր սրունքներ ունենալ: Վա՜յ ակարներուն:

Ի՞նչպէս չերգել,— «Յաւս մեծ է ճար չկայ, ճար կայ ճարող չկայ, էս ինչ զուլում աշխարհ է» . . .

Վերջապէս կը բացուին ներքին դուներն ալ ու մի առ մի կ'երթանք ներկայանալ տրցակ մը թղթերով: Ու մինչ ժամերը կը սահին, ես կը մոլոտամ, անզօր կատաղութեամբ:

ՄԷՆ -ՍԷ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒ...

— • —

Ամերիկեան ծերակոյտին մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ հետեւեալ դէպքը.—

Ծերակոյտին ներկայացուած էր օրինագիծ մը նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան օրէնքի մասին: Ծերակուտական Հէյ Լոնկ, որ դէմ էր այդ օրինագծին, տեսնելով որ պիտի չկարենայ քուէարկութեամբ մերժել տալ, կը դիմէ խափանարարութեան: Ամերիկեան ծերակոյտին մէջ աւանդութիւն է դարձած արտօնել ծերակուտականները որ դէմ խօսին որքան կրնան երկար:

Հէյ Լոնկ եւս կ'աշխատի ձգձգել ժողովը, մինչեւ որ նիստը փակուի: Եւ կը սկսի ճառ մը, նախ կը խօսի օրինագծին անպատեհութիւններուն մասին, յետոյ երբ նիւթը կը սպառի, կը պատմէ իր անձնական յիշատակները, վերջը դոց կ'արտասանէ Աստուածաշունչին զանազան գլուխները, յետոյ խոհանոցի դասեր կուտայ:

Եւ այսպէս անընդհատ մինչեւ ...16 ժամ: Կարելի չէր խօսիլ այսքան երկար եւ առանց ընդմիջումի, առանց բերանը բան մը դնելու, ուստի երբեմն գաւաթ մը կաթ կը խմէր, երբեմն քիչ մը չոքոլա կը ծամէր, մեղսակից ծերակուտականի մը օժանդակութեամբ, որ իրեն հարցումներ կ'ուղղէր, շունչ քաշել տալու համար հռետորին: Ի վերջոյ յոգնեցաւ եւ բակաւ խօսիլ նստած տեղէն: Իրեն դիտել տրուեցաւ, որ կարելի չէ խօսիլ նստած: Այն ատեն ոտքի ելաւ եւ ճառը շարունակեց բեմին վրայ ժուռ գալով, երբեմն փափկելով, որպէսզի չթմրի:

Ամէն բան փորձեց, աշխատեցաւ արժեցնել իրեն տիտղոսը,— «Ծերակոյտին խեղկատակը», սակայն 16 ժամ վերջ անձնատուր եղաւ, բերանը գոցուեցաւ եւ քուէարկութիւնը կատարուեցաւ:

13ի դէմ 43 ձայնով, օրինագիծը վաւերացուեցաւ:

ՀՕԿ· ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

— • —

Ռուսնուրէն կը գրեն «*Ազատ Խօսք*»ի (11 յունիս).—

Յունիս 5ին, չրջ. դատարանին առջեւ տեղի ունեցաւ պատւոյ դատ մը, բացուած խումբ մը վաճառականներու կողմէ, Պ. Խաչիկ Զաքարեանի դէմ, այս վերջինոյն հրապարակած երկու կոչերուն առթիւ՝ անցեալ տարի, սեպտեմբեր – հոկտեմբերին:

Այս կոչերուն մէջ, տեղւոյս յայտնի գործարանատէր – վաճառականներ Պ. Պ. Գ. Մազլըմեան, Կոլէն Մխիթարեան, եղբարք Վարդանեան, Կարապետ Ասլանեան, Յարութիւն Սամուէլեան, Թորգոմ Հէքիմեան, Լեւոն Քիւրտեան եւ Յարութիւն Թոփիկեան — ներկայացուած էին որպէս «բոլիկ եւ ախմարի», եկած Պոլսէն եւ Պուլկարիոյ մէջ առաջ գացած եւ հարստացած: Նաեւ կ'ամբաստանուէին իբր «պուլկար դրօշի» հակառակ անհատներ:

Երկու կոչերուն ալ (պուլկարերէն) լեզուն այնքան անարգական եւ նախատական էր, որ ենթակաները ստիպուեցան դատ բանալ պուլկար դատարանի առջեւ եւ հատուցում պահանջել:

Նշանակելի եւ ցաւալի պարագայ մը որ կար, այն ալ հակառակորդ կողմի տգեղ եւ տխուր ելոյթն էր:

Երբ ատեանի նախագահը վերջին խօսքը կուտայ Պ. Խաչիկ Զաքարեանի, այս վերջինը, յոխորտանքով մը, որ եղակի է մեզի համար, կը յայտարարէ. «Որքան ատեն որ ես ողջ եմ, թոյլ չպիտի տամ, որ հայկական եռագոյն պարզուի հոս»:

Ցետոյ կը յայտարարէ.— «Դուրեանը սպաննեցին Ամերիկայի մէջ, հոս ալ գիս թող սպաննեն վերջանայ» . . .

Դատարանը, լսելէ յետոյ բոլորը, տուաւ իր վճիռը, որ է. Պ. Խաչիկ Զաքարեան կը դատապարտուի մէկ ամսուան բանտարկութեան եւ 500 լէվ տուգանքի, նաեւ բոլոր ծախքերը վճարելու:

Փաստաբան Փէթր Գերամինչէվ, որ ազերսագիր տուած էր թէ ինք խմբագրած է կոչերը, կ'արժանանայ նոյն պատժին:

Միայն թէ, Հօկը կրնայ պարծենալ, որ իր պատուակալ նախագահը անգամ մըն ալ պանծացուց թէ իր եւ թէ իր նախագահած «Հայրենասէրներու» կազմակերպութիւնը:

КЕАНКЪ — ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՎԷՆՍԷՆ.— Մեր գաղութին եւ Հայ Կրթական երկսեռ Միութեան եւ Դպրոցասէրի Տիկնանց Միութեանց վարչութիւնները համաձայնելով երկու դպրոցները միացուցած են: Վէնսէն այլեւս ունի իր միակ մանկապարտէզը ուր ամէն կիրակի առաւօտ մանուկները կ'ուսանին հայերէն: Վարժուհին է Օր. Մայտա Ճօշկունեան:

Երկու քոյր միութեանց վարչութիւնները յաճախ միասին ժողովներ կը գումարեն եւ դպրոցին յառաջդիմութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելու, աշակերտներուն թիւը բարձրացնելու եւ անոնց հայեցի կրթութեան ու զարգացման մղում տալու համար կարելի զոհողութիւնները կ'ընեն:

Ցառաջիկայ դպրոցական վերամուտին մեր դպրոցին դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան չաբաթը երկու անգամ, Հինգշաբթի եւ կիրակի առաւօտները: Այս մասին աշխատանք կը տարուի:

Յուլիս 21ի կիրակի օրը կազմակերպուած է մեծ դաշտահանդէս մը ի նպաստ հայ մանկապարտէզին: Հանդէսին նիւթական եւ բարոյական յաջողութեան համար երկու միացեալ վարչութիւնները այժմէն սկսած են աշխատիլ:

Կը յուսանք թէ գաղութիս բոլոր ընտանիքները ներկայ պիտի ըլլան այս հանդէսին եւ այդ օրը պահ մը մոռնալով իրենց առօրեայ հոգերն ու աշխատանքները, պիտի զուարճանան հայկական տաք շրջանակի մը մէջ:

Ձոխ յայտագրին մաս կը կազմեն հայկական եւ եւրոպական պարեր, ղեկավարութեամբ «Եփրատ» նուագախումբին:

Գ.

ՍՏԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՐ

= o =

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (30 մայիս).

—«Ամերիկահայ գաղութի մէջ գործուած վերջին ոճիրը, ինչպէս յայտնի է, հայր Մարդուկէսեանի դէմ եղած մահափորձն էր: Եւ, սակայն, ոչ Ռամկավարները եւ ոչ ալ համայնավարները այդ մասին որ եւ է յիշատակութիւն կ'ընեն իրենց թերթերուն մէջ, թէեւ գրեթէ օր չեն փախցներ՝ առանց այս կամ այն կերպով եւ այս կամ այն առիթով յիշատակելու Փրովիտենսի մահափորձէն շատ աւելի առաջ կատարուած Նիւ Եորքի սպանութիւնը:

Ճիշդ է, եղան ճանի մը շաբաթներ, երբ Ռամկավարներն ու համայնավարները խոհեմութիւն սեպեցին այդ մասին ալ լուռ մնալ: Այդ այն շաբաթներուն էր, երբ երկու անմեղ Դաշնակցականներու մահուան դատավճիռը տակաւին փոխուած չէր եւ «ճակատականները» կը վախնային այդ դատավճռի գործադրութեան ծանր հետեւանքներէն ու այդ վախէն դրդուած՝ կը խուսափէին աւելի եւս իրենց դէմ գրգռել անմեղներուն համակիր բազմութիւնը: Այդ այն շաբաթներուն էր նաեւ, երբ «ճակատականներու» «Աստուծոյ» հրամանով Փրովիտենսի մէջ կատարուած ոճիրին ձգած տպաւորութիւնը թարմ էր տակաւին, եւ Ռամկավարներն ու համայնավարները կը վախնային ձայն հանել որ եւ է ոճիրի մասին՝ հասկնալով, որ անյարմար եւ նոյնիսկ վտանգաւոր էր իրենց գործած ոճիրէն անմիջապէս յետոյ խօսիլ ուրիշներուն վերագրուած ոճիրներու մասին:

Այժմ, սակայն, բաւական մը շունչ առնելէ եւ իրենց կորսնցուցած «արիութիւնը» վերագտնելէ յետոյ, «ճակատականները» սկսած են նորէն երգել իրենց հին երգը «Դաշնակցութեան ոճիրներու» եւ «Դաշնակցական ոճրագործներու» մասին: Կ'երեւի թէ այդ դաւադիր պարոնները կը խորհին, թէ հայ հասարակութիւնը արդէն մոռցած է Փրովիտենսի իրենց գործած ոճիրը եւ կարող է դիւրութեամբ կլլել իրենց փարիսեցիական եւ սադայէլական ցափոտութիւնները Դաշնակցութեան «ոճիրներու» մասին:

Բայց Ռամկավար եւ համայնավար «ճակատականները» չարաչար կը սխալին, եթէ միամտութիւն ունին կարծելու, թէ մոռցուած է իրենց գործած ոճիրը եւ թէ իրենք կրնան այժմ հանգիստ կերպով նորէն ուրիշներու երեւակայեալ «ոճիրներու»մասին խօսելով հանրային ուշադրութիւնը շեղել իրենց իրական ոճիրներէն:

Այդ պարոնները շատ աւելի լաւ պիտի ընէին, եթէ ուրիշներով զբաղելու փոխարէն, իրենցմով զբաղէին եւ գէթ նեղութիւն կրէին հանրութեան քիչ մը բացատրութիւն տալու հետեւեալ փափուկ հարցերու մասին.

ա) Ո՞վ էր այն «Աստուածը» որ յղացաւ, ծրագրեց ու կազմակերպեց Փրովիտենսի ոճիրը:

բ) Ինչո՞ւ ոչինչ ըրին եւ չուզեցին ընել այդ գաղտնիքը երեւան բերելու համար, մինչդեռ այնքան տարապայման եռանդ ցուցուցին Նիւ Եորքի սպանութենէն յետոյ, երբ կարող էին առիթէն օգտուիլ՝ ամէն գնով Դաշնակցութեան վզին փաթթելու համար այդ սպանութիւնը:

գ) Ինչո՞ւ Փրովիտենսի մահափորձին հանդէպ այնքան յամառ եւ թանձր լռութիւն կը պահեն՝ խուսափելով որ եւ է խօսք իսկ փախցնելէ այդ մասին, մինչդեռ այնքան խլացնող աղմուկ հանեցին եւ դեռ մինչեւ այժմ ալ կը շարունակեն հանել Նիւ Եորքի սպանութեան առթիւ:

դ) Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս ծախսեցին «Դուրեանի յանձնախումբի» ձեռքն ինկած աւելի քան 60,000 տոլարը:

ե) Ինչո՞ւ մինչեւ այժմ, հակառակ հանրային բուռն պահանջներուն, չուզեցին որ եւ է բացատրութիւն եւ հաշիւ տալ թէկուզ հասարակութեան այն մասին, որմէ խաբերայութեամբ կորզած են այդ դրամը»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Անգլիացի սկաուտները կազմակերպեցին իրենց ազգային բանակումը, ուր կը հաւաքուին հարիւր հազարաւոր պատանիներ, կրկնելով իրենց ուխտը,— «ծառայել Հայրենիքին, միշտ օգնել ուրիշին եւ հնազանդիլ սկաուտական դաւանանքին»:

Այս տարի բացառաբար քանի մը օտար ազգերէ ներկայացուցիչներ հրաւիրուեցան, որոնց կարգին են նաեւ Հայերը:

Յունիս 1ին հայ արիները, առաջնորդութեամբ խմբապետ Սերոբ Աւետիսեանի մեկնեցան Անգլիա:

Կայարանը մեր տղոց բարի ճանապարհ մաղթելու եկած էին բազմաթիւ բարեկամներ, ծնողքներ եւ սկաուտ եղբայրներ:

Շոգեկառքին թէ նաւուն մէջ, արիները կը թնդացնէին ազգային եւ ժողովրդական երգերը: Անգլիական ցամաքին վրայ, բարի գալուստի եկած էին խումբ մը սկաուտներ եւ ներկայացուցիչը Մըստըր Հիւպըրթ Մարթինի, որ սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէնն է եւ մեր պաշտպանը:

Հազարաւոր ճերմակ եւ գոյնզգոյն վրաններու վրայ, անգլիական եւ միւս երկիրներու դրօշակներուն քով կը ծածանի նաեւ մեր սիրելի եւ պատմական եռագոյնը:

Կեցցէք արիներ, յաջողութիւն եւ առաջնութիւն կը մաղթեմ ձեր ամէն մէկ խաղին կամ մրցումին մէջ:

Բ. Ֆարշիեան

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

=•·•=

Այլ եւս կարելի չէր սպասել:

Դիմում կը կատարուի Ֆէթհի պէյի (մեծ եպարքոս): Հարցումփորձ եւ երբ կ'իմանայ որ «կոմիտէճի»ներ ենք, խուսափողական պատասխան կուտայ:

Դիմում Պոլսոյ դաշնակից զօրքի հրամանատարին՝ Զօր. Ուիլսընի: — «Մենք չենք խառնուիր Թուրքիոյ ներքին գործերուն»:

Բանակցիս՝ ծեր Անգլիացին արձակուած էր զինադադարի առաջին օրն իսկ: Լուր կուտանք, եւ երբ կ'իմանայ որ տակաւին բանտն ենք, հայր եւ որդի կը դիմեն նաւատորմի հրամանատարին (ծովակալ Քէլթրոփ): Օգնականը, հազարապետ Սմիթ, կը դիմէ Պապը Ալի, պահանջելով անմիջական արձակումս: Կը խոստանան, բայց կը ձգձգեն:

Հրամանատարը լուր առնելով որ ընթացք չէ տրուած, հեռախօսով կ'ազդարարէ քանըչորս ժամէն արձակել, այլապէս պատասխանատու պիտի մընան:

Ներքին գործերու նախարարութենէն կը չքմեղանան, կ'առարկեն թէ ստիպուած են կայս. իրատէ հանել, ներման համար, պատիժս լրացած չըլլալով:

Առտու մը — 1918 նոյեմբեր — բանտային տեսչութեան գրասենեակը կանչեցին զիս: Դիմացս՝ պաշտօնատար մը — ներքին գործերու նախարարութեան խորհրդական եւ բանտերու ընդհ. վերատեսուչ էֆթալէտտին պէյ — որ հաղորդեց թէ թագաւորը ներած է, թէ շատ նեղութիւններ կրած եղայ, բայց այլ եւս ազատ եմ, կրնամ անմիջապէս մեկնիլ:

Սանդուղներէն վար իջայ ընկերներս տեսնելու համար. բայց այլ եւս չէին ձգեր որ ներս մտնեմ . . .

Հարկ եղաւ դուռին առջեւ կանչել Սամուէլն ու Իգնատը: Հաղորդելով աւետիսը, խոստացայ անմիջապէս դիմում կատարել նաեւ իրենց համար եւ բաժնուեցայ:

Խեղճ ու կրակ ֆէս մը կար գլուխս: Արդէն դուրս ելեր էի բանտին կեղ-րոնական դուռնէն, բայց ինծի այնպէս կուգար թէ հիմա բանտապահը ետեւէս պիտի կանչէ, իբրեւ փախստական:

Փողոցին մէջ, դիմացս ելաւ բանտին այցելու քահանան, հանգուցեալ Տէր Պետրոսը, որ պարբերաբար կուգար սղորմութիւն բաշխելու բանտարկեալներուն:

×

Ցաջորդ օրը ներկայանալով հազարապետ Սմիթի, խօսեցայ երկու ընկերներուս համար: Անմիջապէս կարգադրեց եւ անոնք ալ արձակուեցան: (Պաշտօնաթերթը հրատարակած էր «կայս. ներում»ը):

Հազարապետը տեղեկութիւններ ուզեց նաեւ գաւառի բանտարկեալներու մասին (քաղաքական յանցաւորներ):

Այդ միջոցին Պատրիարքարանը դադրած էր գոյութենէ եւ խորհրդակցական մարմին մը կը վարէր գործերը: Քիչ մը յիշողութեանս ապաւինելով, քիչ մըն ալ աջ ձախ լինալով, ցանկ մը ներկայացուցի, որուն համաձայն հեռագիրներով արձակուեցան Գոնիայի, Կեսարիոյ եւն. բանտերուն մէջ գտնուած հայ կալանաւորները (շատերը՝ Իզմիրէն, ինչպէս Մ. Վերածին կամ Ֆարհատ, Արշակ Արգուեան, Վահան Ունճեան եւ ուրիշներ, որոնք դատապարտուած էին 10-15 տարուան):

Ես դեռ բանտն էի, երբ ազատ ընկերներ սկսեր էին հրատարակել «Արդարամարտ»ը: (Արտօնութիւն խնդրուած էր «Ազատամարտ»ի համար, սակայն մերժած էին, մինչ Հմայեակ Արամեանց առած էր «Ազատ Մարդ» թերթի մը արտօնութիւնը): Արձակումէս քանի մը օր յետոյ մամուլի տեսչութիւնը դադրեցուց «Արդարամարտ»ը, որուն յաջորդեց «Արիամարտ»: Քանի մը օր յետոյ, նոր թերթն ալ դադրեցուցին, եւ սկսանք «Ճակատամարտ»ը:

×

. . . Ահա թէ ինչպէս ողջ մնացի,— փախստական՝ 1915 ապրիլ 11էն յետոյ, թաքստոց՝ մինչեւ 1916 մարտ 15, այնուհետեւ ոստիկանութեան բանտ (մօտ երեք ամիս), պատերազմական ատեան (եօթ ամիս), կեդրոնական բանտ, 1917 յունուար 4էն, հինգ տարի բերդարգելութեան պատժով, որ կէս մնաց չնորհիւ զինադադարին:

Մնացեալի մասին չեմ ուզեր խօսիլ: Կը բաւէ յիշել թէ իրարու ետեւէ մաքրուեցան Հմայեակ Արամեանց, Վլատիմիր, Յարութիւն Մկրտիչեան, Վ. Եսայեան, փոխս Կարապետ եւն.: (Արշաւիր Եսաեանը եւ Զէյթունցի Կարապետը՝ Սուրիոյ մէջ):

Հմ. Արամեանց մաքրուած էր իր տանը առջեւ, Կէտիկ փաշա, առանց այլ եւ այլի:

Ցար. Մկրտիչեան, նախ քան աշաբեկումը, խոստացած էր յայտնութիւններ ընել եւ կարեւոր փաստաթուղթեր յանձնել: Իրականին մէջ, քանի մը աննշան բաներ պատմած, իբրեւ թէ կարեւոր յուշատետր մը ցոյց տուած եւ խուսափած էր:

Ինչ կը վերաբերի պուլկար հրէէին, Վլատիմիրի, փոխանակ իմ գիտցածս պատմելու, կը նախընտրեմ հետեւեալ հատուածը օրինակել նամակէ մը, զոր ստացայ Պուքրէշէն, այս յուշերու հրատարակութեան ընթացքին.

— «Ստորագրեալս, խաչիկ Յակոբեան, Վլատիմիրի թակարդէն բռնուած եւ աքսորուած եմ մինչեւ Տէր Զօր, բայց կրցայ մնալ Հալէպի մէջ: Երբ հաշտութիւն եղաւ, եկայ Պոլիս: Կէս ժամ խօսեցայ ձեզի հետ եւ Վլատիմիրի հասցէն տուի. յետոյ անձամբ գացի տունը, տեսայ որ պատուհանին ետին նստած նարկիլէ կը քաշէ, վարագոյրը գոց: Նոյն օրը նորէն գացի իր տան մօտ, բարեկամի մը հետ խօսելու: Յանկարծ փսփսաց ականջիս. —«Մարդը անդիի աշխարհը գնաց»: Ապշեցայ մնացի»:

Այժմ կարգը մեզի եկած էր դէպի բանտ առաջնորդելու օրուան բռնաւորներն ու ջարդարարները: Հասա՞ծ է հատուցման ժամը, կ'ըսէին բարեմիտներ, հաւատալով Դաշնակիցներու արդարադատութեան: Եւ խումբ-խումբ կը հաւաքուէին ու կը յանձնուէին դաշնակից ոստիկանութեան:

Միեւնոյն ատեն խուզարկութիւններ՝ Թուրք տուներու մէջ, երեւան հանելու համար տարեւանդուած մանուկներ:

Բայց . . . այդ արդէն ուրիշ պատմութիւն է: Շատ աւելի շահեկան քան այն ինչ որ գրի առի ակամայ:

Ն. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Ժոզէֆին Պէյքրի պատկերը

3000 ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՎ ԿԱՄ 30,000 ԿՏՈՐԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ...

Ծանօթ է, որ պատկերը բաղկացած է 3000 նամակադրոշմներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը 30,000 կտորի բաժնուած էր, ինչպէս նաեւ Փարիզի մամուլին։

Արուեստագէտ մը, Սաշա Քամինսքի, որ վրձինի եւ երանգապնակի փոխարէն աշխարհի բոլոր նամակադրոշմները կը գործածէ, կենդանագիրներ շինելու համար, 1932ին կը ծանօթանայ Ժոզէֆին Պէյքըրի հետ եւ կ'առաջարկէ իր պատկերն ալ յօրինել նոյն ձեւով։ Աշխարհահռչակ պարուհին կը հաւանի, եւ արուեստագէտը գործի կը սկսի, նախապէս լսելով անոր նախասիրութիւնները՝ նամակադրոշմներու տեսակի մասին։ Այսպէս, 30,000 մանր կտորներու կը բաժնէ անոր մարմինը, եւ 3000 նամակադրոշմ կը գործածէ, պատկերը շինելու համար մէկ քառակուսի մեթր կտաւի վրայ։ Կանգ չառներ որ եւ է զոհողութեան առջեւ, մարմինը կը կազմէ 1900ի Ֆրանսական Թանկագին նամակադրոշմներով, մազերը՝ գաղթային ցուցահանդէսի 15 սանթիմնոց նամակադրոշմներով, եղունգները՝ չեխական, շրթունքները՝ աւստրիական, աչքերը՝ Թունուզի, ակռաները՝ ֆրանսական մէկ սանթիմնոց նամակադրոշմներով եւայլն։ Իսկ բուն կերպարանքը՝ ամերիկեան նամակադրոշմներով, յիշեցնելու համար իր հայրենիքը։

Այս ամբողջ աշխատանքը կը տեւէ վեց ամիս, առանց որ եւ է վճարումի։ Վեց ամիս ալ պատկերը կը ցուցադրուի այն թատրոնին մէջ ուր կը խաղար Ժոզէֆին Պէյքըր։ Ջերմ շնորհաւորութիւններ՝ ամէն կողմէ։ Բոլորը կ'ողջունեն գաղափարը, բայց ոչ իսկ պարուհին կը յիշէ «մի քիչ փող»ը։ Եւ Քամինսքի ճարահատ կը դիմէ դատարան, քսան հազար ֆրանք պահանջելով։ Իր տեսակէտով, քանի որ Ժոզէֆին Պէյքըր հաւանութիւն յայտնեց պատկերը շինելու, կը նշանակէ թէ ապսպրանք մը տուած եղաւ, եւ քանի որ վեց ամիս ալ ցուցադրուեցաւ իր խաղացած թատրոնին մէջ, ուրեմն հաւնած էր։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ երեք գիւղացիներ, Մինսքի գաւառին մէջ (Ռուսաստան), վարժուհի մը պղծած ըլլալով։ Ուրիշ ութ հոգի ալ դատապարտուեցան 3 — 10 տարի բանտարկութեան։

ԵՐԿՈՒ ԵՆԹԱՍՊԱՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Թուլոնի մէջ, իբրեւ լրտես։ Ամբաստանուած են թէ կարեւոր վաւերաթուղթեր կը յանձնէին մանկամարդ կնոջ մը, եւ շռայլ կեանք մը կը վարէին, ինչ որ չէր համապատասխաներ իրենց նիւթական կացութեան։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԾՐՋԱԿԱՆԵՐԸ, Ուէլվայնի կայարանին մօտ երկու շոգեկառքեր իրարու զարնուելով 14 հոգի մեռան եւ 32 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Ուրիշ 81 ուղեւորներ ալ թեթեւ վէրքեր ստացան։ Աննկարագրելի տեսարաններ պարզուեցան արկածի պահուն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ 300ԱՄԵԱԿԻ տօնակատարութիւններն սկըսան երէկ, երկուշաբթի, եւ պիտի տեւեն ամբողջ շաբաթը։ Երէկ Սորպոնի մատուռին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ ի յիշատակ կարտինալ Ռիշըլիէոյի, որ հիմնադիրն է ակադեմիային։ Յետոյ քառասուն Անմահները գացին Էլիզէի պալատը, իրենց մեծարանքը մատուցանելու համար հանրապետութեան նախագահին, որ, իբրեւ յաջորդը Ֆրանսայի թագաւորներուն, Ակադեմիային պաշտօնական պաշտպանը կը համարուի։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻՆ, Տիմիթրի Քանթէմիրի մարմինը յանձնուեցաւ խորհրդային կառավարութեան կողմէ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց վերահաստատման տարելիցին առթիւ։ Քանթէմիր 18րդ դարուն կ'իշխէր Մոլտովիոյ մէջ, որ ապստամբեցաւ Թուրքիոյ դէմ։ Աւելի քան երկու դարէ ի վեր, Ռումանիա կը պահանջէր իր հերոսին մարմինը,, սակայն ցարերը միշտ կը մերժէին։ Խորհրդային իշխանութիւնը Քանթէմիրի մարմինին հետ Ռումանիա վերադարձուցած է նաեւ 14,450 սնտուկ պետական թուղթեր եւ քանի մը հարիւր միլիոն լէյ արժողութեամբ պարտաթուղթեր, որոնք Ռուսիոյ յանձնուած էին պատերազմի շրջանին։ Տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ, վերադարձնելու համար ոսկի պահեստը, որ կը գնահատուի 20 միլիոն տոլար, ինչպէս եւ Մարիա թագուհիին գոհարեղէնները, որոնց արժէքը կը հաշուեն 500,000 տոլար։ Ասոնք ալ Քրէմլինի մէջ պահուած էին, իբրեւ աւանդ։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ փառաբանական ճառ մը խօսեցաւ Ջոր. Շէրիլ, Էնկիւրիի ամերիկեան նախկին դեսպանը, Փարիզի ամերիկեան ուսանողներու եւ արուեստագէտներու տան մէջ։ Բանախօսը այնքան խանդավառուած էր որ Աթաթիւրքը բաղդատեց Ճորճ Ուաշինկթընի հետ։ Շեշտեց թէ Մ. Քէմալ յաջողեցաւ «վերստին թրքացնել Թուրքիան»։ Բանախօսութեան ներկայ էր նաեւ Փարիզի թրքական դեսպանը։

ՉԿԱՐԵՆԱԼՈՎ ԴԻՄԱՆԱԼ ՁԻՆ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒ ՎՇՏԻՆ, Տոքթ. Կրաս, հանգստեան կոչուած զինուորական բժիշկ մը, 65 տարեկան, ինքզինքը կախեց կիրակի օր, իր ձայնասփիւռ գործիքին ելեկտրական թելով։ 1920ին հանգստեան կոչուած ատեն, Պ. Կրաս միասին տարած էր իր ձին, «Պիժու», որ զէնքի ընկերը եղած էր ամբողջ պատերազմի ընթացքին։ Ձին ծերացած ըլլալով, մեռաւ 1934 նոյեմբեր 10ին։ Այդ օրէն ի վեր բժիշկը, որ ամուրի էր եւ իր ամբողջ գուրգուրանքը ձիուն կապած, խոր վշտի մը մատնուեցաւ եւ գիւղ մը քաշուեցաւ։ 1935 յունուար 1ին գնդակ մը պարպեց, բայց վէրքով մը փրկուեցաւ։ Մայիս 1ին նոր փորձ մը կատարեց, դարձեալ անյաջող, իսկ այս անգամ հասաւ իր նպատակին։

Յ. Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։ Օրակարգ՝ 13րդ Ընդհ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 19 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Ընդհ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՁԽԱԶԱՁԵԻԵԼՈՒ համար Տիգրանակերտցիներու դաշտահանդէսը, Իսի — լէ — Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Մէտէօնի անտառին մէջ (Tapivert կոչուած վայրը, Պաղ աղբիւրին մօտ)։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, պատմական — գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով։ Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը։

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար։

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին։ Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը։

Տարեգիրքի Գրական — Քննադատութիւն բաժինին մէջ պիտի դրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը։ Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով։ Ուրիշ անուան կատարուած ո եւ է առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած։

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ։

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Յ. Ճ. Սիրունի՝ «Ջոհի տարին նախօրեակը»,— Կ. Վ. Տայf՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Յ. Զաւրեան.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7, rue Bernardins, Փարիզ (5), Մէթրօ՝ Maubert Mutualité.

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակայողները կը դատապարտուին տուգանքի։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 1[...] Cours Lafayette.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Մենք չենք կարող անկեղծ չլինել դէպի մի բարեկար, որ այնքան մեծ զոհաբերութիւն յանձն առեց ազատելու մի կեանք»։

— «Մի օրիորդի կեանք... կրկնեց նա խորհրդաւոր ձայնով»։

«Ես մնացի շուարած. Որտեղից գիտէր նա, որ տղամարդի հագուստով ծպտեալ պատանին օրիորդ էր։ Նա պատասխանեց.

— «Օրիորդին ջրից հանելու ժամանակ ես արդէն հասկացայ, որ նա տղամարդ չէ։ Նրա մի այսպիսի ծպտեալ դրութիւնը առիթ է տալիս ինձ մտածելու, որ ձեր վարմունքի մէջ թաղնուած է մի գաղտնիք։ Դուք չէք սխալուի, եթէ այդ գաղտնիքը կը յայտնէք ինձ։ Գուցէ ես կարող կը լինեմ դարձեալ գտնել ձեզ»։

«Օրիորդը, որ բոլոր ժամանակը լուռ լսում էր, ընդհատեց մեր խօսակցութիւնը, ասելով.

— Ես գաղտնիք չեմ պահել մի մարդուց, որը ազատեց իմ կեանքը։ Եւ սկսեց նա մի առ մի խօսել պատմել, թէ ինքը ում աղջիկն է, պատմեց իւր հօր անգութ վարմունքը, որ իրան ուզում էր բռնութեամբ մահմէտական խանին տալ, եւ ինքը այդ բարբարոսութիւնից ազատուելու համար, ստիպուեցաւ փախուստի մէջ փրկութիւն որոնել եւ այլն»։

«Անծանօթը խորին ցաւակցութեամբ լսում էր։ Երբ օրիորդը աւարտեց, ասաց նա.

— «Որքան ցաւալի է ձեր պատմութիւնը, յարգելի օրիորդ, այնքան գովելի է ձեր արիութիւնը, որով պատերազմեցիք կոպիտ բռնութեան դէմ եւ բարի օրինակ դարձաք շատերի համար։ Հիմայ աղջիկներ մահմէտականների խաներին տալը այն սովորական կաշառքներից մէկն է համարւում, որով չարամիտ մարդիկ ձգտում են այս եւ այն նպատակին հասնել։ Դա վատ է, դա շատ վնասակար է։ Ձեր պատմութիւնը աւելի եւ աւելի գրաւեց իմ կարեկցութիւնը։ Ես ուրախ եմ, որ դեռ եւս մի փոքրիկ ծառայութիւն կարող եմ անել ձեզ»։

— «Բաւական է, ինչ որ արեցիք, պատասխանեց օրիորդը։

— «Ոչ, բաւական չէ, պատասխանեց նա հանդարտութեամբ:— Դուք այժմ գտնւում էք Ռուսաց հողի վրայ, դուք փախստական էք Պարսից երկրից, դուք անցել էք այս կողմը առանց անցագրի,— այդ բոլորը ձեզ խիստ դժուարին դրութեան մէջ է դրնում։ Ձեր հայրը այնքան ազդեցութեան տէր մարդ է, բաւական է, որ նա գրէ այստեղի կառավարութեանը, ձեզ իսկոյն կը բռնեն եւ յետ կ'ուղարկեն, որովհետեւ դուք փախստական էք, դուք անցագիր չունիք։ Այդ լաւ է, որ դուք տղամարդի կերպարանքի մէջ էք մտնել, բայց այդ բաւական չէ ձեր ապահովութեան համար։ Դուք դեռ գտնւում էք Պարսից սահմանի մօտ, պէտք է հեռանալ այստեղից եւ շուտով հեռանալ։ Բայց այդ դժուար կը լինի ձեզ, որովհետեւ դուք կորցրիք ձեր ամենակարեւոր դիւրութիւնները,— ձեր ձիանները։ Ես գիշերը այդ մասին մտածում էի, մի քանի լաւ լողացողներ ուղարկեցի, անցան գետը որոնելու ձեր ձիաները, բայց առաւօտեան լուր բերեցին, որ չգտան նրանց։ Դուք առանց ձիաների ոչ մի տեղ գնալ չէք կարող։ Ձեզ պէտք է շուտափոյթ կերպով տեղափոխուել մի տեղից միւս տեղ, իսկ այդ առանց ձիաների անկարելի է»։

«Նրա նկատողութիւնները ուղիղ էին։ Մեր դրութիւնը խիստ դժուարին էր։ Մենք զուրկ էինք ամէն միջոցներից որ մեր պէտքերը հոգայինք։ Մեր փախուստը այնքան անակնկալ եւ անպատրաստ կերպով կատարուեցաւ, որ ապագայ պէտքերի մասին ամենեւին չմտածեցինք։ Մենք մինչեւ անգամ այնքան փող չունէինք, որ մեզ համար հաց գնէինք ուտելու։

— «Ես, շարունակեց նա,— բոլորը հոգացել եմ։ Ես վարձեցի ձեզ համար երկու ձիաներ, որոնց տէրը կը տանէ ձեզ ուր որ կը կամենաք։ Միայն խորհուրդ կը տայի, որ անցնէիք Ղափանի կողմերը, այնտեղ ժողովուրդը բարի է, ամէն տեղ կ'ընդունին, ամէն տեղ կը պահպանեն ձեզ։ Դուք ժամանակ չի պիտի կորցնէք, հէնց այսօր, հէնց այս առաւօտ պէտք է ճանապարհ ընկնէք։ Օրիորդը այնքան առողջ է, որ կարող է շարունակել ճանապարհորդութիւնը։ Ես հոգացել եմ ինչ որ պէտք է ճանապարհի համար։ Ձեզ պակաս է մի բան, որ ամէն տեղ կը պահանջէն ձեզանից։ Ես անցագրի մասին եմ խօսում։ Ես կը տամ ձեզ երկու անցագրեր։ Օրիորդը թող մնայ իւր ծպտեալ կերպարանքի մէջ, որպէս եւ է. միայն տղամարդ ձեւանալով, պէտք է ընդունէ մի տղամարդի անուն։ Իսկ դուք, դարձաւ դէպի ինձ — նոյնպէս պէտք է փոխէք ձեր անունը»։

«Վերջացնելով իւր պատուէրները, հանեց նա իւր ծոցից երկու պարսկերէն անցագրեր, մէկը տուեց ինձ, միւսը օրիորդին, յայտնելով, որ մենք կրենք այնուհետեւ նրանց մէջ նշանակուած անունները»։

«Բոլոր ժամանակը խօսում էր նա մի այնպիսի եղանակով, կարծես մեր վաղեմի բարեկամը կամ մտերիմ խորհրդակիցը լինէր։ Գլուխը դէպի ցած խոնարհեցրած, կիսաբաց աչքերով խիստ հազիւ անգամ նայում էր մեր երեսին։ Բայց մի խորհրդաւոր վեհութիւն, առաքինական խիստ ազնիւ արտայայտութիւն նշմարւում էր նրա պատկառելի դէմքի վրայ։ Ես Աստուծոյ մի առանձին ողորմութիւն համարում, որ մեր նեղ դրութեան մէջ ուղարկեց մի այնպիսի օգնական։ Բայց օրիորդը այնքան հպարտ էր, շատ դժուար եղաւ համոզել նրան, ընդունէ մի օտար եւ անծանօթ անձից այս տեսակ բարերարութիւններ։ Բայց անհրաժեշտ կարիքը նրան եւս ստիպեց հաշտուել հանգամանքների հետ։

«Երբ ամէն ինչ պատրաստ էր, սենեակից դուրս եկանք։ Մեր հիւրընկալը բարեմաղթութեամբ ճանապարհ դրեց մեզ, իսկ անծանօթը բաւական տեղ եկաւ մեզ հետ։ Օրիորդը նստած էր ձիու վրայ, իսկ ես անծանօթի հետ գնում էինք ոտով։ Իմ ձին բերում էր մեր ետեւից չարվադարը»։

«Ինձ բոլորովին չէր զարմացնում այն միտքը, թէ ինչու կամ ինչ պատճառներից դրդուած, այդ մարդը գտնում էր այնքան խորին կարեկցութիւն մեր դրութեան մէջ։ Բաւական էր, որ ես գիտէի, թէ նա մի Աստուծոյ մանուկ ճգնաւոր է եղել, թէ Աստուծուն նուիրուած մարդիկ միշտ պատրաստ են օգնել, բարիք գործել, երբ տեսնում են թշուառութիւն, երբ տեսնում են կարօտութիւն»։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 19 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2835 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՅԾԱՌ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Ամէն անգամ որ համերաշխութեան խօսքեր արտասանուին կամ գործակցութեան ձեւ մը գտնուի, քացախ ճաշակած կատուի պէս կը թթուին կարգ մը ռամկավար գլուխներ:

Այսպէս, երբ Միացեալ Յանձնաժողովը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, խռովք կանչեր լսուեցան Եգիպտոսէն, մանաւանդ Բարեգործականի դէմ:

— «Ի՞նչպէս կարելի է թոյլ տալ որ հակահայաստանեան տարրեր մասնակցին այս Յանձնաժողովին...»:

Կաթող. Նուիրակը Յանձնաժողով մը կազմեց, Էջմիածնի հանգանակութեան համար, ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր հոսանքներէն:

Նոյն քրթմնջիւնը՝ նոյն ծանծաղութքէն:

Վերջերս շարք մը թղթակցութիւններ երեւցան ռամկավարներու Ամերիկայի պաշտօնաթերթին մէջ, Աթէնքէն, զգուշացնելու համար Բարեգործականը որ չխաբուի Դաշնակցականներու համերաշխական ձգտումներէն:

Բարեգործականի գանձապահը, Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, անցեալ տարի սրբազան միութեան կոչ մը ուղղած էր: Ու մինչ կը գանգատէր թէ ոչ ոք ընդառաջ գնաց,— ահաւասիկ փառաւոր պատասխան մը՝ դարձեալ Եգիպտոսէն:

Ռամկավարներու Գահիրէի օրկանն է որ, մէկ օր առաջ արտատպելով իր գանգատագիրը, խմբագրական մը կը սահեցնէ տակը տակին, իբրեւ պատասխան:

Համբերութիւնն ունեցանք վերէն վար աչքէ անցընելու այդ չոչորթապատումը, գտնելու համար եզրակացութիւնը:

Եւ ահաւասիկ թէ ի՛նչ գտանք.

— «Դաշնակցութեան մղածը պայքար մը չէ որ ամենայաւ պարագային համերաշխութեամբ մը վերջանար, այլ բարբարոս արշաւանք մը որ կրնայ առաջնորդել միմիայն համատարած աղէտի մը, վերջնական փլուզման մը:

Պէտք է ըմբռնել Դաշնակցութեան մղած կռիւին էութիւնը, եւ մենք պարտաւոր ենք կրկնել անիկա, կրկնել շարունակ եւ անվերջ:

Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի գաղութահայութեան վրայ իր տիրապետութիւնը հաստատել: Եւ Դաշնակցութիւնը կը հետապնդէ այս տիրապետութիւնը ոչ թէ կուսակցական յաղթանակի մը փառքին ազգային գործերը իր ձեռքով վարելու գոհունակութեան համար, (ինչ որ ամէն կուսակցութեան արդար իրաւունքը կրնանք նկատել եւ ո՛չ մէկ կերպով մեղադրելի) այլ Դաշնակցութիւնը կը ջանայ իրեն ենթարկել գաղութահայութիւնը՝ զայն Հայաստանի դէմ հանելու նպատակաւ:

Պէտք չէ երբեք խաբուիլ. Դաշնակցութիւնը գաղթաշխարհի մէջ պայքար չունի հայ կուսակցութեանց դէմ, պայքար բառին պարկեշտ իմաստով. ո՛չ, անոր *մահացու կռիւ մըն է մղուած հայրենիքին դէմ*: Ցաւալին այն է, որ այս էական կէտը դեռ պէտք եղածին պէս չեն հասկցած շատեր եւ ամբողջ եղածը պարզ կուսակցական պայքարի մը համեմատութեան կը վերածեն: Չեն տեսներ թէ Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս կ'աշխատի քանդել ազգային բարոյական կազմակերպութիւնը, ի՞նչպէս կը պառակտէ հայ եկեղեցին, ի՞նչ աշխուժով կը քանդէ Էջմիածնի հեղինակութեան հիմերը, ի՞նչ եռանդով լծուած է թրքական օրիէնտացիայի ազգադաւ քաղաքականութեան:

Հարցը իր ամենապարզ ձեւին մէջ հետեւեալն է:

Գաղութահայութիւնը իբր բանակ պիտի ծառայէ՞ Դաշնակցական վարիչներուն եւ զանոնք վարձող օտար ուժերուն ձեռքին տակ, տապալելու համար հայրենիքի ներկայ վարչաձեւը, վերիվայր ընելու համար անոր խաղաղ ու ապահով գոյութիւնը: Այս հարցումին պատասխանելէ վերջ է որ ամէն Հայ պիտի ճշդէ իր դիրքը»: (*Արեւ*, 7 յունիս):

Ուրեմն, ռամկավարները տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան կռուիները կը կրծեն ոչ թէ նախանձելով անոր հմայքին ու դիրքին, կամ վնասակար գտնելով անոր տեսակէտները, այլ պարզապէս ի սէր Հայրենեաց:

Եւ անոր համար, պատրաստ են մինչեւ իսկ փաթթոց փաթթելու եւ սրբազան պատերազմ հռչակելու.

— Հաւատացեալներ ի սփիւռս աշխարհի, չըլլա՛յ որ խաբուիք. Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ կործանել գաղութները, Հայաստանը, Էջմիածինը, ազգը, զմե՛զ, զմե՛զ...

Դժբախտաբար, հաւատացեալները անհրաժեշտ գիտակցութեան հասած չեն տակաւին, ըմբռնելու համար այս «պայծառ ճշմարտութիւնները»:

Ուստի, ռամկավար գրիչներն ու գործիչները պիտի շարունակեն անդադար հնչեցնել ահազանգը.— «Որքան կրկնենք, դարձեալ քիչ է», ինչպէս կ'ըսէ խմբագրականին խորագիրն իսկ:

Անշուշտ այս անձնուէ՛ր ծառայութիւնը պիտի գնահատեն բարեմիտ մարդիկ, միանգամ ընդմիշտ զգուշանալով համերաշխութեան որ եւ է ձեռնարկէ, եւ, ընդհակառակն, սատարելով կռիւը Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս կ'ընեն Երեւանէն ալ:

Չէ՞ որ «Դաշնակցութեան մղածը՝ պայքար չէ, այլ կռիւ. կռիւ չէ՝ այլ պատերազմ ազգին եւ հայրենիքին դէմ»:

Ուրեմն, միացեալ ճակատ՝ յանուն «հայրենիքի պաշտպանութեան»:

Հիմա որ իմացաք այս «պայծառ ճշմարտութիւնները», անշուշտ պիտի ուզէք լսել նաեւ մնացեալը, տասնապատիկ աւելի պայծառ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ տեսակէտները Լոնտոնի բանակցութեանց առթիւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունիս 17ին Լոնտոն հաղորդեց իր պատասխանը, անգլեւգերման բանակցութեանց մասին, որոնց համաձայն Գերմանիոյ նաւատորմիղը պիտի վերակազմուի անգլիականին 35 առհարիւր համեմատութեամբ: Միեւնոյն ատեն հաղորդուած է նաեւ Իտալիոյ պատասխանը: Անգլիական կառավարութիւնը երկու պատասխաններն ալ քննեց երէկ առտու, եւ կէսօրէն վերջը նորէն ժողովի նստան Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները:

Ֆրանսական պատասխանը, որ խմբագրուած է ծովային նախարարին կարծիքը առնելէ յետոյ, առանց որոշ բանաձեւ մը բանալու, կը մատնանշէ Լոնտոնի անջատ բանակցութեանց անպատեհութիւնները: Ֆրանսայի կարծիքով, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը նուիրագործէ Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութեանց դրժումը, մինչդեռ փետրուար 3ին Լոնտոնի մէջ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները կրնան ջնջուիլ միայն զինաթափութեան ընդհ. պայմանագրով մը: Յետոյ, Ֆրանսա միշտ այն տեսակէտն ունեցած է թէ բոլոր սպառազինութիւնները կապուած են իրարու: Երբ համաձայնութիւն կը գոյանայ որ սահմանափակումը վերաբերի միայն նաւային ուժերու, Գերմանիա ազատ ձգուած կ'ըլլայ ցամաքային զօրաւոր բանակ մը պահանջելու, որովհետեւ նաւատորմին համար չգործածուած դրամական միջոցները կրնան գործածուիլ բանակին համար: Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիա գոհացում տուած ըլլալով Գերմանիոյ ծովային ուժի համեմատութեան մասին, այլեւս միեւնոյն հետաքրքրութեամբ չի հետեւիր Գերմանիոյ ցամաքային սպառազինութեան, որ կենսական խնդիր մըն է Ֆրանսայի համար: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ գոյացած համաձայնութեան շնորհիւ, Գերմանիա մեքենաբար պիտի կապուի միջազգային բանակցութեանց, նոր դաշնագիրներ կնքելու համար: Բայց Ֆրանսա չի հաւատար այսպիսի բարեփոխման մը:

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա կ'ուզէ պահել գործելու ազատութիւնը: Իսկ Իտալիա իր ծանուցագրին մէջ կ'ըսէ իր անգլիական զեկոյցը շատ կարեւոր ըլլալով, նորէն քննութեան պիտի ենթարկուի եւ վերջնական պատասխանը պիտի տրուի յառաջիկային: Տարակոյս չկայ թէ Իտալիա եւս կ'ուզէ պահել իր գործելու ազատութիւնը:

Չինական թնճուկը եւ Ճափոնի ծրագիրները

Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները գոհ չեն մնացած Չինաստանի զիջումներէն եւ կը շարունակեն ճնշել եւ սպառնալ: Ճափոնական հրամանատարութիւնը պահանջած է պարպել Ջահարի շրջանը (ներքին Մոնկոլիա): Այս առթիւ հրամանատարութիւնը «աւազակներու վոհմակներ» կը կոչէ չինական զօրքը եւ կը յայտարարէ թէ իբրեւ այդպիսին պիտի վարուի անոնց հետ: 2400 ճափոնական զինուորներ մտան Փէքին (Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը): Ուրիշ 5000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն: Ճափոնական բազմաթիւ օդանաւեր միշտ կը սաւառնին Փէքինի եւ Թիէնցինի վրայ: Հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիներու պաշտօնեաները շարժման մէջ դրուած են, ի հարկին գրաւելու համար Փէքին տանող բոլոր կայարանները: Ճափոնական զօրքէն զատ, 300 քաղաքացիներ եւ Փէքին մտան, մասնաւոր առաքելութեամբ:

Անգլիական կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, թէ Ճափոնի եւ թէ Չինաստանի միջոցաւ, ինչպէս յայտարարեց արտաքին նախարարը, ի պատասխան հարցումի մը: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ անգլիացի երեսփոխ մը նշանակուած է, կարգի դնելու համար Չինաստանի ելեւմուտքը:

Մ. Նահանգներու ծերակոյտին մէջ առաջարկուեցաւ քննել թէ Ճափոն խախտած չէ՞ Պրիան-Քէլլօկ դաշինքը կամ ինը պետութեանց դաշնագիրը, ոտնձգութիւններ կատարելով Չինաստանի մէջ:

Զօր. Տօյհարա, որ Ճափոնի Լօրէնսը կը համարուի Հիւսիսային Չինաստանի մէջ, յայտարարեց թէ Ջահարի խնդիրը հրատապ հանգամանք ունի: Երբ հարցուցին թէ Ճափոն ի՛նչ նոր պահանջներ պիտի ներկայացնէ, մերժեց պատասխանել:

Խորհրդային իշխանութիւնն ալ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին: Ճափոնական յառաջխաղացութիւնը Հիւսիսային Չինաստանի մէջ՝ անմիջական վտանգ մը չսպառնար Սիպերիոյ, մինչդեռ Մանչուրիոյ գրաւումը աւելի վտանգաւոր էր: Եւ սակայն Մոսկուա չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել ճափոնական յառաջխաղացութիւնը եւ մանաւանդ Քալկանի շրջանին գրաւումը: Արդարեւ, ճափոնական ծաւալումը այսուհետեւ կրնայ յառաջ երթալ երկու տարբեր ուղղութեամբ,— դէպի Անդրպայքալ եւ դէպի կեդրոնական Չինաստան, իբրեւ ապագայ նպատակակէտ ունենալով Հարաւային Չինաստանը: Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ Ճափոնի գլխաւոր ճիգն է գրաւել չինական շուկան: Ամէն պարագայի մէջ, տարակոյս չկայ թէ Ճափոն կ'ուզէ նոր կայսրութիւն մը հաստատել:

=o·o=

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ նիստ գումարելով, կրկին քննեց ելմտական կացութիւնը եւ զանազան ծրագիրներ, որոնք հիմ պիտի ծառայեն հրամանագիր-օրէնքներու: Հանգուցեալ Պ. Մարքոնցի տեղ կրթական նախարար նշանակուեցաւ Պ. Մարիօ Ռուսթան:

6000 **ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ** ժողով մը գումարեցին առջի գիշեր, Սալ Վակրամի մէջ, եւ բուռն ցոյցեր կատարեցին, յայտարարելով թէ ծերակոյտին ներկայացուած օրինագիծը չի գոհացներ իրենց պահանջները:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՄԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Կրոտնոյի մէջ (Լեհաստան): Լուր առնուած ըլլալով թէ Հրեաները կաթոլիկ երիտասարդ մը սպաննած են, քրիստոնեայ երիտասարդները յարձակեցան Հրեաներուն վրայ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր ոճրագործները, բայց կռիւները շարունակուեցան: Քանի մը հոգի սպաննուեցան եւ 11 հոգի վիրաւորուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ

«ԳԱՒԱՌԻ ՁԱՅՆԵՐ»ՈՒՆ ՀԵՏ

Շատ են գրուած այսպիսի զրոյցներ, բայց հոգ չէ,— ոչ մենք կը ձանձրանանք թելադրելէ, ոչ ալ մեր Ձայները կը դադրին իրենց գիտցածին հետեւելէ:

Թող որ այս պզտիկ վարժապետութիւնը նշան է... յառաջդիմութեան:

Արդարեւ, յիսուն տարի առաջ, թերթի մէջ սիւնակ մը, կէս սիւնակ բան գրելու համար պէտք էր կամ... տիրացու ըլլալ կամ գրագիր:

Ամէն մարդ *տիլիթ* չունէր մէջքին, նամակ գրելու համար թերթերուն: Եւ յետոյ, ժամանակ մը եղաւ որ թերթի մը սիւնակէն ներս մտնելու համար հարկ էր ոչ միայն քիչ մը գրոց-բրոց ըլլալ, այլեւ անուն ունենալ կամ սանկ-նանկ դիրք մը:

Հիմա փոխուած են ժամանակները:

Ամէն երիտասարդ յաւակնութիւններ ունի թղթակիցի: Եթէ քիչ մը ուսը թօթուէ՝ կրնայ բանաստեղծութիւն ալ գրել ու ղրկել թերթին:

Դիտելի է, որ 40 — 50 տարի առաջ, թերթերու խմբագրութեան հետ թղթակցողները տարիք ունեցող, ոլորուն պեխով չափահասներ էին, իսկ հիմա՝ մատղաշ տղաք:

Ուրեմն, մեր այս դարուն մէջ, թերթերը քիչ մը աւելի ժողովրդավար են, գրողները քիչ մը աւելի երիտասարդ:

Լաւ երեւոյթ է:

Միայն թէ մեր երիտասարդ թղթակիցները կ'ուզեն որ մտիկ ընենք միայն իրենց, եւ չեն ուզեր լսել մեր թելադրանքները: Կը գրեն ինչպէս որ ուզեն: Կը շտկես, կը սրբագրես,.. կամ կարեւորութիւն չեն տար բրածիդ, կամ կը բարկանան: Ոմանք նոյն իսկ կը հրամայեն տպել այնպէս ինչպէս իրենք գրած են:

Մեր խմբագրապետը քանի՛ քանի՛ անգամ գրեց, որ,— տղա՛ք, մտիկ ըրէք, թղթակցութիւնը ասանկ կը գրեն, եւայլն եւայլն:

Ո՞վ մտիկ կ'ընէ:

Կը կարծէի թէ միայն արտասահմանի մէջ է որ այսպէս է: Ձեռքս անցաւ *Մուրճ-Մանգաղ* մը,— այս թերթը կը տպուէր Հիւս. Կովկասի մէջ: Միեւնոյն բաները կ'ըսէ իր թղթակիցներուն: Կ'արտատպեմ հետաքրքրութեան համար, եւ ի պէտս գաւառի մեր Ձայներուն.—

«Մուրճ-Մանգաղի» խմբագրութիւնն ամէն օր բազմաթիւ թղթակցութիւններ է ստանում, որոնց զգալի տոկոսը դժուար է լինում օգտագործել:

Շատ թղթակիցներ գրում են այնպէս, որ ամենեւին կարդալ չի լինում: Շատերը խառնում են մի քանի խնդիրներ իրար այնպէս, որ չես կարող որոշել, թէ թղթակցութեան մէջ էական նշանակութիւն ունեցող հարցը ո՞րտեղից է սկսւում եւ ինչով է վերջանում: Մի շարք ընկերներ էլ գրելու ժամանակ ճոռոմաբանութիւնների յետեւից են ընկնում, կամ արտայայտում են արդէն հազար անգամ ծամծմած, լուսաբանուած մտքեր եւ երբեմն այնքան են երկարացնում, որ ամբողջ գրուածքը թողացնող բառերի բառակոյտերի տպաւորութիւն է թողնում:

Մեր թղթակիցներին առաջարկում ենք,— գրել պարզ լեզուով, այսինքն խուսափել «գրողավարի» գրելուց եւ որ եւ իցէ մի գրողի նմանելուց, որովհետեւ այդ օրինակ փորձը խանգարում է փաստերը պատկերացնել այնպէս, ինչպէս որ իրականութեան մէջ գոյութիւն են ունեցել:

Պէտք է խուսափել երկար ու բարակ նկարագրութիւններից եւ առանց կրկնութիւնների արձանագրել միայն փաստերը:

Ինչպէս կը տեսնէք, ամենայն տեղ... Հայը մի է:

ԱՐԱԶ

Հայկական պատուիրակութիւն մը Պուլկար վարչապետին մօտ

ՍՕՖԻԱ, 12 յունիս (*Յառաջ*).— Առաջնորդ Եր. արք. Փէրտահճեան, ընկերակցութեամբ Թեմական խորհուրդի ատենապետ Պ. Գ. Զաքարեանի եւ Պ. Շ. Սուքիասեանի, այս առաւօտ ներկայացաւ վարչապետ Պ. Թոշեւի: Պատուիրակութիւնը շնորհաւորեց վարչապետին պաշտօնը եւ յաջողութիւն մաղթեց: Պ. Թոշեւ, տարիներ առաջ եղած է Պոլսոյ պուլկարական դեսպան: Նոյն շրջանին պատրիարքական փոխանորդ էր Փէրտահճեան արք., եւ, այդ պատճառաւ, ծանօթ էին իրարու: Այնպէս որ ընդունելութիւնը շատ սիրալիր եղած է եւ տեւած է շուրջ 20 վայրկեան: Պատուիրակութիւնը Պ. վարչապետին ուշադրութեան յանձնած է հայ գործազուրկ գաղթականներու վիճակը: Պարզած է նաեւ ներգաղթի եւ պուլկարահայութիւնը շահագրգռող խնդիրներ:

Բերանացի ծանօթութիւններէն զատ, Պ. Վարչապետին պիտի ներկայացուի յուշագիր մը:

Հայ բանուորներու արձակումը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 *յունիս*.— Սիրելի *Յառաջ*, քանի մը տեղեկութիւններ մեր գործարանի մասին: Յունիս 14ի թիւին մէջ գրուած էր թէ Քօնֆորտի գործարանին մէջ կ'աշխատին 30 — 35 Հայեր: Նախ այս թիւը սխալ է: Մեր գործարանին մէջ կ'աշխատին 150 հոգի, որուն 70ը Հայեր, իսկ մնացեալ մասը Ալճերիացիներ, Իտալացիներ, Սպանիացիներ եւ Ճիպութիցիներ: Յունիս 5ին բոլոր բանուորները կ'արձանագրեն, յունիս 8ին շաբաթ օր գործէ կը հանեն 19 հոգի որոնց 12ը Հայեր, իսկ մնացեալը Իտալացիներ եւ Սպանիացիներ: Երէկ 14 յունիս 6 Հայեր եւս գործէ հանեցին, այսօր, շաբաթ 9 Հայեր: Ուրեմն երկու շաբթուան մէջ 34 Հայեր արձակուեցան: Գրիչս շատ տկար է նկարագրելու համար հայ բանուորին հոգեկան վիճակը: Գործէ հանուած թէ մնացող բոլորն ալ տխուր են, բայց կը պահեն իրենց բարոյական կորովը: «Մենք պիտի ապրի՛նք»: Շատեր 4 — 5 զաւակի տէր հայրեր են, մէկ շաբաթ վերջը պատառ մը հացի կարօտը պիտի քաշեն: Բոլոր բանուորներուն աչքերը Փարիզ ուղղուած են: Միացեալ Յանձնաժողովը պէտք է կորովի դիմում կատարէ: Փարիզի ջոջեր, ժամանակը եկած է մէկ դրօշի տակ գործելու: Վաղը շատ ուշ պիտի ըլլայ: Վախ կայ որ շատերը հիւանդութիւն ալ քաշեն, իբրեւ հետեւանք անօթութեան:— *Գառնիկ*

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (*յապաղած*).— *Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է* 21 Rue Edmond Rostand *փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով*.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 17 յունիս.— ժամը 9 — 11 թիւ 5301էն 5400. ժամը 14 — 17 թիւ 5401 — 5500:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 յունիս.— ժամը 9 — 11 թիւ 5501 — 5600. ժամը 14 — 17 թիւ 5601 — 5700:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 19 յունիս.— ժամը 9 — 11 թիւ 5701 — 5800. ժամը 14 — 17 թիւ 5801 — 5900:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՇՈՎԻՆԻԶՄ»Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

Երեւանի գրական բարքերուն պատկերը լրացնելու համար, կը շարունակենք ներկայացնել այն քննադատութիւնները, զորս կը կատարէ Համօ Ցովհաննէսեան յարձակելով Նաշի Դոստիժենիա պարբերականին (*) բացառիկ թիւին վրայ, ուր հրատարակուած են քանի մը գրական էջեր՝ նուիրուած հայկ. ճարտարապետութեան կամ վերաշինութեան:

Պարբերականին յօդուածագիրներն են, ինչպէս գրեցինք,

1.— Կ. Միքայէլեան (Երեւանը):

2.— Գեխտ (Ճարտարապետը):

3.— Ի. Կատայեւ (Եօթը գարնան երկրում):

4.— Նիկոլա Զարուդին (Երբ ծաղկում է խաղողը):

Զարմանալի է որ յօդուածագիրները գրեթէ բոլորը նախընտրեր են գրել ռուսական անուններով, թէեւ Հայ են իրենք, ինչպէս կը հետեւի իրենց յօդուածներուն բովանդակութենէն: Ոչ միայն Հայ են, այլ եւ ծանրապէս կը մեղադրուին «հայկական շովինիզմով»:

Համօ Ցովհաննէսեան, այդ տեսակէտով, ամէնէն աւելի կը յարձակի Գեխտի վրայ: Քանի մը հատուածներ՝ այդ յարձակողականէն, նախ իրրեւ լեզուի նմոյշ.—

«Մեր պատուհաս – օչերկիստը, շփուելով հայկական նացիոնալիստական քաղքենիութեան շրջանի հետ եւ դիտելով փաստերն ու երեւոյթները էմպիրիկի — «օբյեկտիվիստի» — ենդ, սահմանափակ մտահորիզոնով, բաց է անում մեր նացիոնալիստների քարտերը, լուսանկարչօրէն եւ թանձրացած ձեւով արտացոլում է նրանց տրամադրութիւնները, ձգտումներն ու ակնկալութիւնները:

··· Ըստ էութեան հանդիսանում է հակայեղափոխական պատկերացումների ու գաղափարների փոխուսը»:

Ի՞նչ է Գեխտին մեղքը:

Քանի մը հատուածներ եւս Գեխտի գրական էջէն: Ակադեմական հայ ճարտարապետն է, որ երկիր կը մտնէ խորհրդային վարչաձեւը հաստատուելէ վերջ.—

Այն օրից, երբ հազարամեայ անէութիւնից յետոյ աշխարհում սկսեց գոյութիւն ունենալ Հայերի երկիրը, ակադեմիկոսը հասկացաւ, որ մի ուժ նրան ձգում է դէպի տուն ··· դէպի հայրենիք ··· որ երբեք չի տեսել եւ այժմ գնում է նրա հետ առաջին ծանօթութիւնը հաստատելու:

Եւ ահա, Գեխտի այս անմեղ պատկերին առջեւ շօրս կը բացուին Հ. Ցովհաննէսեանի աչքերը: Ռուս գինուորը դէպի տուն կը վազէ, իսկ հայ գիտնականը՝ իր հայրենիքը, «որուն հետ առաջին անգամ է որ պիտի ծանօթանայ»:

«Արդէն զգացւում, հէնց որ հեռացան Թիփլիսից, Սադախլուի մօտ՝ մի տեղ, լեռնային գետերից մէկը գծեց այն սահմանը, որ բաժանում է Հայաստանը Վրաստանից, մայրենի լեզուն հնչեց բոլոր կայարաններում, բոլոր վակոններում»:

Համօ կը փրփրի դարձեալ, տեսնելով որ գրողը «նացիոնալիստական գլխում» կ'ուննայ երբ սահմանին վրայ մայրենի լեզուով խօսակցութիւն կը լսէ: Սահմա՞ն, ի՞նչ սահման:Ի՞նչպէս «մոռացուել է», բոլորովին մոռացուել, կը գրէ Համօ, որ խորհրդային Վրաստանի եւ խորհրդային Հայաստանի սահմանը միայն անջատող սահման չէ, այլ եւ միացնող սահման է, որ միացնում է այդ երկրներն Անդրֆեդերացիայում եւ նրա միջոցով ամբողջ Խորհրդային Միութեան, մեր մեծ սոցիալիստական այդ հայրենիքի հետ»:

Եւ Համօ կ'աւելցնէ. «Մեկնութիւնների կարիք չկայ»: Մենք ալ կը կրկնենք: Այո, մեկնութիւնները աւելորդ են:

Բերնի փրփուրը շնչահեղձ կը դարձնէ Համօն, երբ Գեխտի գրչին տակ կը կարդայ, (այստեղ Գեխտը կ'անուանէ «սմենովեխովեան հիւանդ – րիկ») .—

«Ֆրանսայում, Եգիպտոսում եւ Հնդկաստանում ցիրուցան հայ ինտելիգենտներ, երբեւիցէ մտածե՞լ էք, որ ձեր երազը կեանք կը դառնայ»:

Սրբապղծութի՛ւն:

«Ի՞նչպէս թէ, այդ ո՞ր ժամանակից է, կը գոռայ Համօ, որ Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը, երկրորդ հնգամեակի երկրորդ տարւայ չէմքին,—երբ սոցիալիզմն անխաժան կերպով իշխում է խորհուրդների երկրի էկոնոմիկայում,— մեր հեղինակի թեթեւ ձեռքով, սկսել է կրականացնել արտասահմանի բուրժուական նացիոնալիստական հայ ինտելիգենցիայի երազը»:

Կը խոստովանինք որ Բաշաղնունիի միամտութիւնն է, որով ներշնչուեր է այս Գեխտը: Ոչ միայն ներշնչուեր է Բաշաղնունիին միամտութեամբ, այլ եւ իր գրութեան մէջ տեղ է տուեր անոր «տխրահռչակ» գրքին քանի մը հատուածներուն: Եւ ահա Գեխտ այն ամբաստանութեան տակ թէ «ակներեւ փորձ է անում մաքսանենգօրէն արդարացնելու եւ ըստ էութեան պաշտպանելու Դաշնակցութիւնը, եւ ընդհակառակն պսակազերծ անելու Հայաստանի բանուորադիւղացիական յեղափոխութիւնն ու բոլշեւիկներին»:

Սակայն կը կարծե՞ք թէ Գեխտ այն շուներէն չէ, որոնք պէտք է հաչեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ օրը եօթն անգամ: Ահա թէ ինչպէս «ձայն կը քաշէ» Լէնինի այս տիրացուն ալ (կ'ուզէ վճարել իր տուրքը՝ յարձակելով դաշնակցական Հայաստանի վրայ).—

«Փոքրիկ Հայաստանն ինքնավարութիւն ունի: Դաշնակ մինիստրները խօսում են իղձերի իրագործման մասին, սակայն քաղաքները կործանւում են: «Հայաստանն առանց Թուրքերի», հռչակում է դաշնակ մինիստր Աղբալեանը: Փոխանակ ձեռք մեկնելու Աբեւելքի եղբայրական (sic) ժողովուրդներին, որոնք իրենց նման ազատուել են ցարական պլուտոկրատիայի ստրկութիւնից, փոքրիկ Հայաստանը, յանձին գոռոզ փափախներ դրած մավզերիստների, պատերազմում էր ե՛ւ Վրաստանի, ե՛ւ Ադրբէջանի հետ, ու արեան մէջ խեղդեց երկիրը»:

Համօ կը պնդատի որ խորհրդային վարչաձեւին հաստատումը Հայաստանի մէջ ուրիշ բան չէ, ըստ Գեխտի, եթէ ոչ ինչ որ կը նշանակէ ռուսական խօսքը,— «Դէպի տուն»: Այսպէս, Դաշնակցականներու օրով՝ հայ ժողովուրդը ղրկուած էր դէպի աքսոր – մաճակատ, իսկ բոլշեւիկներու օրով՝ բոլորը կը վերադառնան «դէպի տուն», — «այդեղործները վերադարձան իրենց թողած այգիները, հովիւները՝ իրենց թողած արօտավայրերը»:

Համօ աւելի վրդովիչ կը գտնէ, երբ Գեխտ, ուզելով բաղդատութիւն մը կատարել Հայաստանի եւ Բիրոբիջանի միջեւ, կը խօսեցնէ հրէական «հանրապետութեան» ներկայացուցիչը, որ այցելութեան է եկեր.

— Ես տեսայ ձեր Հայաստանը: կատարուեց Հայերի իղձը···

Համօ կը հարցնէ.— «Բոլոր Հայերի՞նը, առանց դասակարգի խտրութեա՞ն»···

— ··· Իսկ մենք դեռ սեփական երկիր չունենք: Միայն այժմ վառուեց նրա աստղը հեռաւոր Արեւելքում: Ժողովուրդների ընտանիքների մէջ է մտնում Բիրոբիջանը: Սակայն մեր երկիրը նոււում է օրօրոցում, իսկ ձերն արդէն անցել է մանկութեան սահմանագիծը: Ես տեսնում եմ ձեր երկրի պատանեկութիւնը: Ամբողջ աշխարհում ցրուած մեր ինտելիգենցիան համախմբւում է այստեղ···: Մեզ ի՞նչ թաքցնեմ, ես կ'ուզէի ապրել մինչեւ այն օրը, երբ Բիրոբիջանը կը հասնի այնպիսի ծաղկման, որն ունի ձեր Հայաստանը: Ես նախանձում եմ: Խորհրդային Միութիւնը իր բազմաթիւ ազգութիւններով, բանւորներով եւ աշխատաւորներով, ներառեալ նաեւ Հրեաներին, ընդհանուր հայրենիք չէ: Լաւ է որ մենք ունենք Բիրոբիջանը: Բայց նա օրօրոցումն է գտնւում, հրեայ բուրժուական ինտելիգենտները չեն համախմբւում, ինչ մեզնից թաքցնեմ՝ ես ուզում եմ ապրել մինչեւ···

Կը կատղի Համօ՝ կարդալով այս տողերը: Ուրեմն Համօ Ցովհաննիսեաններու համար հայ աշխատաւորներուն վերադարձը դէպի հայրենիք, օրուան բառով՝ ներգաղթը, սխալ է, եւ Երեւանի մէջ ով որ կողմնակից է ներգաղթի՝ «սխալական սմենովեխովեան»:

Հետաքրքրական է այս տեսակէտը, լաւ որ իմացանք:

Ինչպէս կը տեսնուի, Համօ Ցովհաննիսեան քննադատելով Գեխտի յօդուածը՝ կը շօշափէ գրեթէ այն բոլոր հարցերը, որոնք ազգային արժէք եւ նշանակութիւն ունին: Այսպէս մոռցուած չեն նաեւ հայկական ջարդերը, Թուրքերու կողմէ կատարուած:

Նաշի Դոստիժենիա պարբերականին բացառիկ թիւի աշխատակիցներէն Նիկոլա Զարուդին, որ նոյնպէս կը մեղադրուի հայկական շովինիզմով, երբ ծաղկում է խաղողը գրութեան մէջ ակնարկ մը կը նետէ մեր անցեալին վրայ: Երեւի, Զարուդին կը վախնայ «էնթակայօրէն» խօսելէ հայկական ջարդերու մասին եւ «օբյեկտիվօրէն» կը ներկայացնէ մեր պատմութեան այդ տխուր էջերը:

Ի՞նչ, կարելի՞ բան է:

Կատղեր է Համօ, որովհետեւ, կ'ըսէ, ընթերցողը կրնայ «տեղեկանալ սուլթանիզմի բարբարոսական արարքներին, Հայերի ու Թուրքերի փոխադարձ կոտորածներին», առանց բոլշեւիկեան մեկնութիւններու: Պէտք էր որ գրողը դիրք բռնէր բոլշեւիկի պէս, արդարացնէր Թուրք ջարդարարները, «փոխադարձ կոտորած» բառին իսկ բացական է մատնելու Համօ Ցովհաննիսեանի եւ նմաններուն «ունեցած վերաբերմունքը դէպի այդ փաստերը»,— ահա թէ ինչու Զարուդինի «օբյեկտիվիստ» դիրքը կը դատապարտէ՝ մեղադրելով որ ոչ միայն «նա ջուր է ածում նացիոնալիզմի ջրաղացին», այլեւ «հրամցնելով ձեզ հայ շովինիստի այդ սիրտ խառնող բարբանջանքը», կը փորձէ «նացիոնալիստական ու շովինիստական զգացմունքներ պարթեցնել»:

Համօ Ցովհաննիսեան «զօօլոգիկ շովինիզմի լեզու» կ'անուանէ, երբ Զարուդինի հերոսներէն մէկը կը խօսի այդ ցաւագին դէպքերուն մասին:

Եւ վերջապէս մեր քննադատը կը շօշափէ նաեւ հինի եւ նորի կռիւը, պայքարը «նէօ – հայկական ոճի» ասին: «Նացիոնալիստական սիկոֆանտ» կ'անուանէ մին, եւ ուրիշ ծանրը ու թափանցիկ սպառնալիքներ կը գրէ ու կը փակէ իր երկար յարձակողականը:

Մանր էին մատնանշումները,— եւ ահա ժամանակ մը վերջ «Խորհ– Հայաստան» կը ապէր հետեւեալ նամակը.—

«Մանօթանալով Նաշա Դոստիժենիա պարբերաթերթի 9րդ համարում տպագրուած Գեխտի «Ճարտարապետ» օչերկին, անհրաժեշտ համարում ենք յայտնել.

Այդ օչերկում Խորհրդային Հայաստանի շինարարութիւնը ներկայացուած է ոչ ճիշդ դիրքերից, նացիոնալիստական դունաւորումով:

Արտայայտում ենք այդ առթիւ մեր վրդովմունքը եւ ընդգծում, որ Խորհրդային Հայաստանի իրականութեան եւ Գեխտի օչերկի պատկերման միջեւ ոչ մի կապակցութիւն չէ կարելի անցկացնել:

Այդ տեսակէտից մենք միանգամայն համամտութիւն ենք տալիս ընկ. Հ. Ցովհաննիսեանի գնահատականներին ու եզրակացութիւններին»:

Ստորագրած են ճարտարապետներ Ա. Թամանեան, Բունիաթեան, Քոչար, Մազմանեան, Արազեան, Ահարոնեան, Գրիգորեան, Մարգարեան, Սաֆարեան:

Մեր առաջին դիտողութիւնն այն է, որ Մոսկուայի մէջ հրատարակուած ռուսերէն պարբերականին խմբագրութիւնը որ եւ է դիտողութիւն չըներ, որ եւ է անպատեհութիւն չի տեսներ ու կը հրատարակէ յօդուած մը, որուն մէջ քիթը կը խօթէ երիտասարդ ջերմեռանդ մը զող հանելով շատերու սիրտը: Համօ Ցովհաննիսեան իր յօդուածը տպած է թէ «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ, թէ «Կոմունիստ» (ռուսերէն) օրաթերթին մէջ: Այսքան գոր – ծի — վրայութիւն ի՞նչ ցուցանէ:

Երկրորդ,— մեզի համար, բաւած ենք ու կը կրկնենք, հայ բոլշեւիզմը շօշափելի արտայայտութիւնն է ռուսական օրիանթասիոնին, որ սրբագործեցաւ մեր գրականութեան մէջ եւ հասաւ ներկայ քիչ մը շատ ջերմեռանդ աստիճանին՝ քաղաքական կեանքի մէջ: Երբ Գեխտ «հայ գրականութեան հիմնադիրը կը համարի Խ. Աբովեանը» (Sic), թող չվրդովուի երբեք Համօ Ցովհաննիսեան,— եթէ կան որ Աբովեանէն անդին չեն կրնար տեսնել, պատճառն այն է որ ռուսական օրիանթասիոնի մշուշը կը ծածկէ անոնց մաքին հորիզոնը:

Ընկերային ինչ վարդապետութեամբ ալ երդուընեանք, ինչ յեղափոխական երազներով ալ տարուինք, գիտցէ՛ք որ ռուսասիրութիւնը կը հալածէ ձեզ, Ստալինով երդուընեանք թէ Լէնինով, Տրոցկիով թէ Զինովիեւով: Մենք ձեր պայքարները կը դիտենք նոյն ակնոցով,— քիչ մը աւելի ռուսասէր, քիչ մը աւելի Մոսկուայի բարեկամ երեւնալ: Դուք պիտի պաշտէք այսօր Ստալինը, վաղը մէկ ուրիշը, բայց միշտ այն որ կը նստի եւ կը հրամայէ Մոսկուայի մէջ: Ուրեմն յիմարութիւն է իրար մեղադրել ազգայնականութեամբ: Ահա թէ ինչո՞ւ մենք ձեզ բոլորդ կ'անուանենք դըսեցիներ:

ՇԱՀԷՆ

(*) Տեսնել սկիզբը Յառաջ, 17–4 1935:

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

(ՄԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երկրորդ խօսողն էր յայտնի իրաւաբան եւ հայ դատի վեթերան պաշտպաններէն Ճորճ Կորտըն Պէթլ, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Հաճելի մթնոլորտ մը ունի այս երեկոյթը, որովհետեւ հաւաքուած ենք այստեղ արդար դատի մը սատարելու: Եւ ամէն անգամ որ կը հաւաքուինք արդար դատի մը համար, արդիւնքը կ'ըլլայ շատ հաճելի ու հետաքրքրական գործակցութիւն մը, իրերհասկացողութիւն մը: Ահա թէ ինչու ուրախ եմ որ այս երեկոյ այստեղ կը գտնուիմ: Շնորհակալ եմ ձեր հրաւէրին համար եւ այն խնդիրքին, որով կ'ուզէք որ քանի մը խօսք խօսիմ: Ուղերձս կարճ պիտի ըլլայ: Ամենալաւ ուղերձները միշտ կարճ եւ համառօտ եղած են: Երկար պէտք չէ խօսիլ մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկան է հայրենասիրութիւնը ժողովուրդի մը, որ երկար տառապած է ու ճնշուած, ինչպէս Հայը, իր ազատութեան համար մղած իր յարատեւ ու պատուաւոր կռիւին պատճառով:

Ինչպէս որ դեսպան Ճիրըրտ յայտարարեց, հայ ժողովուրդը դարերով իր արիւնը հոսեցուցած է հայրենասիրութեան դրօշակին վրայ: Ես չեմ գիտեր բան մը, որ կարելի ըլլայ բաղդատել հայ ժողովուրդի հերոսութեան եւ նուիրումին հետ: Անհաւանելի է, անհաւատալի է ան:

Եթէ չեմ սխալիր Աքաթն է, որ կ'ըսէ ոչ–հայրենասէր մարդուն համար. «Ահա մարդ մը, որուն հոգին այնպէս մեռած է, որ երբեք ըսած չէ,—ա՛յս է իմ սեփական, բնիկ հայրենիքս»: Այդ բանը կարելի չէ ըսել հայ մարդոց եւ կանանց համար, վասնզի անոնք որ եւ է ժողովուրդէ աւելի ցուցադրած են իրենց նուիրումն ու հայրենասիրութիւնը հանդէպ իրենց հայրենիքին: Կը յիշեմ հին լատիներէն առածը որ կ'ըսէ,— «Dulce et decorum est pro patria mori.— «Քաղցր է եւ պատուաւոր, մեռնիլ հայրենիքին համար»: Հայերը աւելի կը հասկնան այդ քաղցրութիւնը որովհետեւ անոնք իրենց հայրենիքին համար մեռան ոչ հարիւրներով եւ հազարներով, այլ հարիւր հազարներով:

Մեծ հետաքրքրութեամբ է որ կարդացի «Մուսա լերան քառասուն օրերը»: Անկէ առաջ չէի կրցած այնքան ճշգրիտ կերպով ըմբռնել ձեր տառապանքը, ձեր մարտիրոսութիւնը, ձեր պատմութիւնը: Երբեք չէի կրցած երեւակայել այն ամէնը զոր դուք քաշած էք ձեր բռնաւորներուն ձեռքէն: «Մուսա Տաղը» կարդալէ յետոյ մի– այն կը զգամ թէ ինչու դուք պէտք է հպարտ զգաք ձեր փառաւոր անցեալով:

Համաշխարհային պատերազմին հետեւանքով Հայերդ ունեցաք անկախ հանրապետութիւն մը, որ սակայն դժբախտաբար կարճ կեանք մը ունեցաւ: Թող այդ կարճ բայց փառաւոր շրջանը ներշնչում մը ըլլայ ձեզ, իրագործելու համար ձեր ազգային բարձր իտէալը: Ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ այնպիսի բարձր իտէալ մը ունի, որպիսին է ձերինը, չի կրնար պարտուիլ, խորտակուիլ ու մեռնիլ: Ուշ– մի յաջողութիւն կը մաղթեմ Հայաստանի անկախութեան ձգտող ձեր այս լաւ շարժումին: Դուք տէրն էք պատուաւոր աւանդութեանց, ունիք պատուաւոր պատմութիւն մը, որուն կրնաք նայիլ հպարտութեամբ եւ որմէ նոր ուժ եւ ներշնչում առնելով, կրնաք հետանալ այս վայրէն այն վճռական որոշումով թէ դուք պիտի շարունակէք յառաջ տանիլ այն ջահը, զոր դարերու մէջէն այնքան պատուաւոր կերպով բերած՝ ձեզ հասցուցած են ձեր նախնիքը, եւ դուք առանց դայն մարելու կամ աղօտացնելու, պիտի յանձնէք ձեր յաջորդներուն»: (Բուռն ծափեր):

Երրորդ խօսողն եղաւ Հ. Յ. Դ. գործիչ ընկեր Գասպար Իփէքեան, որ իր ուղերձն սկսաւ յայտնելով Հայերուն երախտապարտութիւնը Հայաստանի այն բարեկամներուն, որոնք բարեխիղճականէ աւելի քաղաքական անկիւնէ մը հետաքրքրուած են Հայաստանով, եւ որոնք աշխատած են միանգամընդմիշտ վերջ մը դնել հայ ժողովուրդի տառապանքներուն, անզեղծելով անոր անկախ ու ազատ դառնալու ձիգերուն: Մեր քաղաքական պայքարի պատմութեան մէջ, ըսաւ ընկեր Իփէքեան, նախագահ Ուիլսընի, դեսպան Ճիրըրտի եւ այլ կարեւոր Ամերիկացիներուն անունները գրուած են անջնջելիօրէն:

Ընկ. Իփէքեան ընդհանուր ձեւերով շեշտեց այն կարեւորութիւնը, որ Միջնաւոր Արեւելքի հարցը, այլ խօսքով հայկական հարցը, կը ստանայ ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ ամէնէն հեռաւոր երկիրներուն համար, որով – հետեւ փոխադրական, հաղորդակցական միջոցներու զարգացման հետ աշխարհ կը փոքրանայ եւ հեռաւոր երկիրները կը մօտենան իրարու: Այս պատճառներով հեռաւոր Ամերիկան անգամ չի կրնար այսուհետեւ մնալ սոսկ հեռուէն դիտողի դիրքին մէջ:

Միջնաւոր արեւելքի հարցը սատուցած է համաշխարհային արժէք եւ եթէ ան չլուծուի արդար կերպով, պիտի ունենանք երկրորդ Պալքան մը: Հայկական հարցին մօտենալով այս տեսակէտէն, անհրաժեշտ է որ ան գտնէ իր արդար լուծումը: Հրամայական է այդ լուծումը ոչ միայն հայ ժողովուրդի շահերու տեսակէտէն, այլ եւ համաշխարհային խաղաղութեան, որուն կը ձգտին աշխարհի բոլոր ժողովուրդները»:

Չորրորդ հայ խօսողն եղաւ Նիւ Եորքի Ծանօթ փաստաբաններէն Պ. Ճորճ Քեպապեան, որ խօսեցաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— «Մայիսի գեղեցիկ առաւօտ մը, 17 տարի առաջ, Նիւ Եորքի թերթերը լուր բերին թէ պատմական Հայաստանի մէջ հիմը դրուած է հանրապետութեան մը, վարչապետութեամբ Քաջազնունիի: Հայ ժողովուրդի բոլոր ընտիր զաւակները եւ բոլոր բարեկամները անսովոր ցնծութիւն մը ունեցան այդ օրը: Այդ ցնծութիւնը, սակայն եղաւ կարճատեւ, վասնզի Հայաստան երկուքուկէս տարի չետոյ դարձաւ խորհրդային եւ կցուեցաւ սովետ Միութեան: Թերեւս այլ ճար չկար տրուած պայմաններուն ներքեւ:

Կարելի է տիրանալ աշխարհի ամենալաւ բանին, սակայն դժուար է պահել զայն, երբ շատ են անոր աչք տնկողները: Ճիշդ է թէ մենք շատ մը սխալներ գործեցինք, բայց կային այլ զօրաւոր ազդակներ, որոնք պատճառ դարձան Հայաստանի հանրապետութեան տապալման:

Հայաստանի անկախութեան գին – ուորներն ու բարեկամները, պայքարողներն ու աջակիցները, սակայն, յուսահատած չեն այս երեւոյթէն առջեւ, որովհետեւ անոնք, ծանօթ ըլլալով պատմութեան, գիտեն թէ պատմութիւնը չի դադրիր մէկ սերունդի կեանքով: Ամէն ինչ փոփոխական է ու դէպքերու ընթացքին կրնան տեղի ունենալ փոփոխութիւններ, որոնք այսօր կը թուին անկարելի:

Այս ընդհանուր աշխարհահալածութեան մէջ ունենալով հանդերձ, մենք, Հայաստանի անկախութեան բարեկամներս, ի մտի ունենալու ենք հետեւեալ կէտերը.—

Ա.— Մեր դատը արդար է: Բայց դատին արդարութիւնը բաւական չէ յաջողութեան համար: Շատ մը արդար դատեր կան աշխարհի մէջ, որ կը մնան անլուծելի կարգ մը այլ պատճառներով:

Բ.— Ազատ եւ անկախ կեանքը հայ ժողովուրդի իրաւունքն է: Բայց շատ մը նման իրաւունքներ կան, որ բռնաբարուած են աշխարհի այլ մասերուն մէջ:

Գ.— Ուժը կարեւոր է դատի մը պաշտպանութեան եւ իրաւունքի մը տիրացման համար: Բայց ուժն ալ բաւական չէ երբեմն իրաւունքի մը տիրանալու համար: Շատ մը հզօր ազգութիւններ կործանած են դէպքերու պարագաներու աննպաստ դասաւորումով:

Դ.— Պատմական նպաստաւոր պատեհութիւններ շատ անգամ օժանդակած են ժողովուրդի մը, տիրանալու իր պատմական իրաւունքներուն: Բայց պատմական առիթներ եւ պատեհութիւններ շատ անգամ անցեր են առանց օգտուելու:

Ե.— Բաւական չէ արդար, արդարացուած դատ մը ունենալ, ուժ եւ պատմական նպաստաւոր առիթներ ունենալ: Անհրաժեշտ է այդ բոլոր ազդակները համադրող կազմակերպութիւն մը ունենալ, որ միշտ պայքարի արդար դատին եւ արդարացի իրաւունքին համար, իր բոլոր ուժով եւ պատրաստ դառնալ օգտուելու պատմական առիթէն, պատեհութենէն:

Շնորհիւ այդպիսի կազմակերպութեան մը, անկէ 17 տարի առաջ հիմը դրուեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան: Մենք պէտք է օգտուինք եւ ներշնչուինք այդ պատմական դասէն, ազգային փորձառութենէն, վերջնապէս եւ միայն կերպով իրագործելու համար հայ ազգութեան վսեմագոյն իտէալը,— անոր ազատ ու անկախ գոյութիւնը»: (Բուռն ծափահարութիւն):

Կարճ ուղերձներ բրին յայտնի մանկավարժուհի Մէրիըն Աքոն, փրոֆ. Կոլթհոլլ, Պ. Ամաթօ, իրաւաբաններ Շերիտըն եւ Ճօն Պէնքըն:

Երեկոյթին նախագահ Ճիրըրտ փակեց երեկոյթը կրկին անգամ յիշելով Փրէս Պիլըրըի վարիչ պրոֆ. Վան Փորտըրքլի յիշատակը, դիտել տալով որ եթէ ան կարենար ան – գնահատելի գիտել այս երեկոյթը, պիտի հրճուէր իր հոգին, որովհետեւ իր կեանքը թողած գործը շարունակողներ կան:

Ճաշկերոյթի ընթացքին Օր. Արաքս Մելքոնեան երգեց երկու հայկական կտորներ, «Մանիր, մանիր իմ ճախարակ», եւ «Պըճինկօ»: Իսկ Պ. Մելքոնեան ջութակի վրայ նուագեց կտոր մը: Դաշնակի վրայ անոնց կ'ընկերանար Օր. Ֆլորենս Տէր Մաթէոսեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԵՐ ԵԼՔՆ ՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսքանն ալ բաւական է, տեսնելու համար, թէ ինչ ծանր կորուստներ ունեցանք վերջին մէկ տարուան մէջ:

Մանր, բայց ոչ յուսահատական, որովհետեւ մեր հաշուի «մուտքի» բաժինն ալ պարկ չէ կարեւոր յօդուածներէ:

Նախ՝ այն զարմանալի կենսունակութիւնը որ մեր ժողովուրդը երեւան բերաւ արտաքին ու ներքին դժուարութեանց ու տագնապներու հանդէպ:

Անհնարին ճիգերով դաղթահայութիւնը պահեց իր բարոյական ու նիւթական կորովը: Ամերիկան եղաւ ամենափայլուն արտայայտիչը այդ կենսունակութեան:

Այն համազգային կարելի է ըսել, պաշտպանութիւնը, որ Ամերիկահայութիւնը ցոյց տուաւ սուտի եւ բանսարկութեան դէմ, գոհողութեան այն բարձր ոգին, որ անգամ մը եւս երեւան եկաւ ովկիանոսի միւս կողմը, պէտք է հպարտութեամբ լեցնէ ամէն Հայու սիրտը, որովհետեւ այդ ոգին ցոյց կու տայ, թէ մեր ժողովուրդը կենդանի է, յուսահատիլ չի գիտեր եւ պատրաստ է ամէն գոհողութեամբ պաշտպանելու իր կեանքն ու պատիւը:

Այդ ոգիի արտայայտութիւնը մենք կը տեսնենք եւ հոս՝ Ֆրանսայի մէջ՝ ներքին եւ արտաքին ճակատի վրայ:

Ներքին ոյժի օրինակը մեր աչքի առջեւն է յանձին Մարսէյլի ժողովուրդին գիտակից եւ կորովի ընթացքին: Արտաքին ճակատի վրայ հայ ժողովուրդը պատուով ու տոկունութեամբ կը կրէ անտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ահաւոր հետեւանքները, չընկճուիր, չի նուաստանար, մուրացկանի պէս ձեռք չի մեկներ, այլ կը պաշտպանէ իր իրաւունքները եւ յուսով կը սպասէ լաւագոյն օրերու:

Երեւանի եւ էջմիածնի քաղքայումի ճիգերը կը հանդիպին գաղթահայութեան գիտակից եւ առողջ դիմադրութեան եւ կը մղեն դէպի կազմակերպում: Պառակտումին եւ քայքայումին դարընթաց կը տեսնենք եւ համերաշխութեան ու սաեղծագործական ճիգեր, որոնք ընդհանուր առմամբ կ'ունենան բարեբեր հետեւանքներ:

Դրական ու լուսաւոր երեւոյթներ կը տեսնենք եւ հոն Հայաստանի մէջ:

Հակառակ համայնավար իշխանութեան թափած ջանքերուն, ազգային ոգին կենդանի է Հայաստանի ժողովուրդի եւ մտաւորականութեան մէկ խոշոր մասին մէջ: Ազգային ոգին կ'արտայայտուի ամէն քայլափոխին, կեանքի բոլոր ասպարէզներուն, բայց մանաւանդ մշակոյթի՝ արուեստի եւ գրականութեան մէջ: Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր գրողները՝ Զա –

րենց, Մահարի, Բակունց, յաճախ ենթակայ են սուր քննադատութեանց իրենց «ազգային թերութիւններու» հա – մար : Հայաստանի մեծագոյն արուես– տագէտները՝ Թամանեան, Սարեան եւ ուրիշներ իրենց ստեղծագործութեան մէջ, Հայ ժողովուրդի ազգային հո – գին կը յայտնաբերեն եւ բոլշեւիկնե– րու ամենօրեայ հոգն է՝ պայքարը այդ հոգիին դէմ : Անարդիւն սակայն : Գիւղացին ու բանուորը, մտաւորա – կանն ու երիտասարդութիւնը կը մը– նան Հայ, որովհետեւ կ՚ապրին ու կը շնչեն Հայկական մթնոլորտի մէջ :

Պէտք է ըսել որ վերջին տարուան ընթացքին թէեւ թոյլ, բայց որոշ բա– րելաւում կը նկատուի Հայաստանի ժողովուրդի տնտեսական վիճակին մէջ : Բնականաբար, այդ բարելաւու– մը նպաստաւոր կերպով կ՚անդրադառ– նայ եւ ժողովուրդի կեանքի եւ ստ – եղծագործութեան վրայ :

Ճիշդ է, Հայաստանը կը շարունակէ մնալ խորթ զաւակը Անդրկովկասի դաշնակցութեան մէջ եւ զրկուած է շատ տեսակէտներով, բայց աւելի եւ աւելի նկատելի է, որ խելք ունեցող Հայ կոմունիստներու մէջ ալ սկսած են գիտակցիլ Հայաստանի շահերու պաշտպանութեան անհրաժեշտու – թեան :

Դեռ թոյլ է այդ գիտակցութիւնը :

Հրապարակի տէրերը դեռ Խան – ջեաններն են, մինչ Սահակ Տէր Գաբ– րիէլեանները աստղէպէս կը հեռաց – ուին, բայց անգամ մը որ առողջ գա– ղափար մը մէջտեղ կը նետուի, այլ եւս կարելի չէ անոր առաջքն առնել :

Վերջապէս միջազգային ճակատի վրայ ալ ամէն բան յուսահատական չէ, մեր հայրենիքի շուրջ տեղի ու – նեցող դէպքերը մեզ խրատունք կու – տան սպասելու, որ այսօրուան դրդա– վիճակը յաւերժական չէ եւ որ պէտք է գայ օրեր, երբ կեանքի երկաթեայ օրէնքներու ազդեցութեան տակ, այ– գերու եւ ամէնէն առաջ, Հայ ժողո – վուրդի ձեռքին զրկուած շղթաները պիտի խորտակուին եւ բանութեան ու ստրկութեան պիտի յաջորդէ ազա – տութիւնը :

Ճիշդ է արտաքին · երեւոյթներէն դատելով մարդկութիւնը գերագոյն ճիգ կը թափէ ամուր եւ յարատեւ դարձնելու համար ներկայ զոյավի – ճակը :

Հնարաւո՞ր է սակայն այդ : Երբ բո– լոր պետութիւնները խելայեղ թափով կը զինուին, երբ ամբողջ աշխարհը փառօդի ահաւոր պահեստի է վերած– ուած, կարելի՞ է որ կայծ մը օդը չհանէ բոլոր շէնքերն ու շնոտրար – ները : Անկարելի բան : Զէնքը կը շի– նուի ոչ թէ երախաներուն խաղալիկ տալու կամ թանգարաններու մէջ իբր զարդ ցուցադրելու նպատակով, այլ միշտ զէնքն ու բանակները կը պատ – րաստուին պատերազմներու համար եւ ոչ թէ խաղաղութեան, ինչպէս կեղծա– ւորութեամբ կ՚ուզեն հաւատացնել տիրող պետութեանց ղեկավարները : Ո՞ւր կ՚իյնայ կայծը, աշխարհի ո՞ր կողմը կը պայթի փոթորիկը — ոչ ոք կրնայ գուշակել : Բայց թէ հրդեհ ու փոթորիկ պիտի ծագի — այդ միայն կոյրերը չեն տեսներ : Ուր եւ պայթի սակայն փոթորիկը, դժուար է երե – ւակայել որ ան որ եւ է անդրադար – ձում չունենայ եւ մեր հայրենիքի վրայ : Ի՞նչ անդրադարձում, ի՞նչպէս, ի՞նչ հետեւանքներով — գուշակու – թիւններ չընենք, միայն պատրաս – տուինք այդ օրուան համար :

Հայ ժողովուրդը իր քաղաքական կեանքի ընթացքին շատ անգամներ հրապարակ եկած է անպատրաստ : Երբ պէտք է եղած երկաթէ շերեփներով ասպարէզ գալ, եկած է թուղթէ շե – րեփներով : Երբ կեանքը հրամայակա– նօրէն թելադրած է գործել համերաշխ ու միասին, պառակտումի ու հակա – ռակութեան սերմի օրինակներ ցու – ցադրած է :

Այսօրուան սերունդներու պարտա – կանութիւնն է՝ խրատուած անցեալի դառն փորձերէն, զօտեպնդուած մեր ժողովուրդի ոգիով, պատրաստուիլ ապագայի համար՝ ստանալու առա – ւելագոյնը ստեղծուելիք պատեհու – թիւններէն :

Ահա, հայրենակիցներ, մեր տա – րեկան հաշուեկշիռի ելքի եւ մուտքի էջերը : Ո՞ր կողմը աւելի ծանր կը կշ– ռէ, դատեցէք դուք ձեզի : Բայց ինչ եւ ըլլայ ձեր եզրակացութիւնը, պէտք չէ մոռնաք մէկ յաւիտենական ճշմար– տութիւն — Կ՚ապրին միայն համե – րաշխ ու միասին ժողովուրդները : Այն ժողովուրդները, որոնք ունին ընդհանուր ազգային խտէալ եւ դէպի այդ խտէալը առաջնորդող ուղիներու գիտակցութիւնը : Այն ժողովուրդ – ները որոնք ունին ազգային մէկ դը – րօշ եւ կուռ շարքերով համախմբը – ւած են այդ դրօշի տակ :

Այսօրուան Հայ սերունդին համար ազգային խտէալն է Միացեալ եւ ան – կախ Հայաստանը եւ ազգային դրօշը արիւնոտ պայքարներու բովէն ան – ցած եռագոյնը :

ՓԻ (փի էյչ)

— о —

Հանելուկ մը չէ, որ այս երկու անգ– լիերէն տառերով ձեզի կը գրեմ, այլ իրական մարդու մը կեղծանունն է, որ սակայն ոչ ինծի, ոչ ձեզի եւ ոչ ուրի– շին ծանօթ կրնայ ըլլալ, քանի որ ե– կած է եւ պիտի երթայ իբր անծա – նօթ – ծանօթը Անգլիոյ արտաքին նա– խարարութեան : Այս մարդը յաջորդն է հռչակաւոր Լօրէնսի, որ վերջերս «արկած»ով մը մահացաւ : Այսքանը կրնանք ըսել անոր համար որ անոր պէս ամէն պետական գիտութիւն կը փայլէ եւ դեռ վերջերս Իրաքի դէպ– քերուն ատեն խոլոյն օգնութեամբ Լոն– տոն կանչուած էր : Այս Փի–էյչը ա – նուն չէ հարկաւ, բայց այս մարդը ա – նուն չունի : Արաբները կը կոչեն զին– քը Ապտիւլ Ծիլլի պէյ, ուրիշներ՝ Խոճա Ծիլլի էֆէնտի · ճիշդ անունը չկայ վերջապէս, բայց իր գործերը կը տես– նուին ամէն տեղ : Այսպէս ինքն է եղած առաջինը, որ ժամանակին լորտ Քըրզընի ուշադրութիւնը հրաւիրած է Իպն Սաուտի վրայ, որ այսօր գրե – թէ միահեծան տէրը դարձած է արա– բական թերակղզիին : Փի – էյչի մա– տը կը տեսնուի Արաբիոյ մէջ անցնող դարձող գրեթէ ամէն գործի մէջ — քարիւղի խողովակ, Պաղտատ – Մէ– տինէ ճամբու օմնիպուս, ամէն տե – սակ զէնք, դրամ հայթայթել եւն. եւն. : Ինք արդէն միշտ դրամ ունի եւ կրնայ ամէն գործ կերպով մը կարգի բերել : Բայց զինքը գտնել անկարելի է : Յանկարծ մէջտեղ կ՚ելլէ, ծածկա– գիր հեռագիր մը կը ղրկէ Լոնտոնի գաղթային նախարարութեան եւ դար– ձեալ կը կորսուի «անապատ»ին մէջ, մինչ քանի մը շաբաթ վերջ բան մը կը պատահի արդէն ...

Այսպէս կը գործեն Լոնտոնէն մին– չեւ Հնդկաստան եւ Քանատա :

«Նենդ Այլի՞ն» : Ի՞նչ կ՚ուզէք ըսէք, բայց սորվեցէք թէ ինչպէս գործ կ՚ընեն լուռ ու մունջ, քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ :

ՍԼԱՔ

ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՍԹԱՆՑԱ, 10 յունիս (Յառաջ) · – Փոքրիկ Հայ գաղութներու մէջ ե– թէ Ռումանիոյ խաղաղասիրութեան եւ համագործակցութեան օրինակ հանդիսացած է երբեմն, Ռումանիոյ մէջ ալ Քոսթանցայի գաղութը իր պատուաւոր տեղն ունի : Մեր գաղու– թը քանիցս կրցած է ցոյց տալ թէ հակառակ կուսակցական, հոսանա– ծական տարակարծութիւններու կա – րելի է համերաշխ գործել, իսկ եթէ պայքար ալ ունեցած է, զայն տարած է շատ շրջահայեաց, առանց մեծ մի– ջադէպերու : 1935ի տարեշրջանի մէջ առ այժմ համերաշխ գործակցութեան առաջին օրինակը եղաւ քահանայի խըն– դիրը, առանց կրքոտ պայքարի մը յանդելու :

Երկրորդ պարագան եւ օրինակելի երեւոյթը եղաւ 24ի ազգային սգատօ– նի տօնակատարութիւնը՝ բոլոր հո – սանքներու, միութիւններու մասնակ– ցութեամբ :

Թաղական խորհուրդի հրաժարման եւ նոր թեկնածուներու ընտրութեան շուրջ ցոյց տրուած համերաշխ գոր– ծունէութիւնը բոլորը կրցաւ գերա – զանցել :

Յունիս 9ին առտ· վարժարանի «Ա– րաքս» սրահին մէջ գումարուած ժո– ղովը լսեց թաղականութեան հրա – ժարականը եւ անոր նիւթական ու բա– րոյական հաշուետուութիւնը : 1932ի պաշտօնի անցած թաղականութեան երեք տարուան գործունէութեան տե– ղեկագիրը՝ հասարակութիւնը լսեց լուռ գոհունակութեամբ : Բոլոր ծը – խականները սրտագին շնորհաւորե – ցին թաղականութեան գործունէու – թիւնը եւ բոլոր բանախօսները գրեթէ միատեսակ իրենց արդար գնահատա – կանը բրին : Գաղութիս բոլոր եկող ու գացող թաղականութեանց գրական ու օգտակար արժէքները առանց մոռ– նալու, պարտք կը զգամ ըսել թէ այս թաղականութիւնը շնորհիւ իր քանի մը եռանդուն անդամներուն եւ մա– նաւանդ անոր ատենապետին՝ Պ. Տէյիրմէնճեանի եռանդուն, համեստ եւ անշահախնդիր աշխատանքին՝ բո– լորէն աւելի գնահատելի է :

Այս թաղականութիւնը 1932ին գոր– ծի անցաւ ընտրական պայքարով, իր կազմը մինչեւ վերջը լրիւ չկրցաւ պա– հել, իր դէմ ունէր ընդդիմադիրնե – րու պայքարը, անոնց նիւթական ու բարոյական պոյքոթը, իր նախորդէն կը ստանար մօտ 160 հազար լէյ պարտք մը : Ասոնց վրայ աւելցուցէք անցնող տարիներու տնտեսական ծանր տագնապը եւ անգործութիւնը : Այս բոլոր աննպաստ պայմաններու տակ ան կրցաւ իր երկու ընկերներով գոր– ծը տանիլ եւ այսօր մեր դպրոցի եւ եկեղեցւոյ պիւտճէն ոչ միայն բաց չունի այլ եւ պատկառելի գումար մըն ալ պատրաստ ունի : Դպրոցը եւ եկեղեցին հաստատուն եկամուտ չու– նին եւ տարեկան պիւտճէն մօտ 4 հա – րիւր հազար լէյ է : Ծխական նոր թա– ղականութեան ընտրելիներու շուրջ երբ կը սպասուէր նոր վէճի ու պայ– քարի, յանկարծ ժողովը ինքզինքը գտաւ գնահատելի երեւոյթի մը առ – ջեւ : Գաղութիս չէզոք եւ յարգելի հայրենակից մը, Պ. Ճ. Ալթունեան առեւեց ·— «Արդէն քաղաքիս մէջ գտ– նուող բոլոր քաղաքական հոսանքնե – րու (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեան, Ռ. Ա. կուսակցութիւն) եւ չէզոքներու համաձայնութեամբ եւ համերաշխութեամբ նոր թաղականու– թեան թեկնածուները վերջնապէս ճշ– դուած, անոնց հաւանութիւնը առն– ուած ու վերջացած է, գաղութն ալ ընտրութեան պայքար չպիտի ու – նենայ, բոլոր հոսանքները եւ չէզոք – ները միահամուռ կանգնած են նոր ընտրուելիք թաղականութեան թի – կունքին» : Ժողովը ծափերով ընդու – նեց այս գեղեցիկ ու աննախընթաց համերաշխութիւնը : Կարդացուեցան միջկուսակցական ժողովի որոշում – ները եւ բոլորին կողմէ ստորագրուած համաձայնագիրը : Ըստ համաձայնա – գրին՝ նոր ընտրուելիք թաղականու – թիւնը պիտի ըլլայ բոլորովին չէզոք, հայ եւ օտար հասարակութեան համա– կրութեան արժանացած հետեւեալ հայրենակիցներէն ·— Պ. Պ. Լ. Պալ– եան, Գ. Տէյիրմէնճեան, Մ. Ֆրէն – կեան, Գ. Քէսիկպաշեան եւ Ս. Շա – մամեան : Փոխ –անդամ ,— Պ. Պ. Ա. Աբրահամեան եւ Յ. Ասլանեան : Հաշուեքննիչներ՝ Պ. Պ. Մ. Բէյիսօղ– լեան եւ Տ. Նուհիկեան :

Ժողովը խրախուսելով եւ հաստատե– լով վերոյիշեալ հայրենակիցներու թեկնածութիւնը, անմիջապէս ընտրեց ընտրողական յանձնախումբ մը, ո – րուն պաշտօն տուաւ որ լրացնելով ձեւականութիւնները՝ երկու շաբաթ վերջը քուէարկութեան սկսի, ան – շուշտ քուէները կեդրոնացնելով ո – րոշուած թեկնածուներու վրայ :

Ժողովի օրակարգը լրանալէ յետոյ խօսք առաւ քաղաքիս հոգեւոր հովիւ Համազասպ քհյ. Պետիկեան, շնոր – հաւորեց համերաշխ գործակցութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը եւ մաղթեց որ այս գործակցութիւնը տեւական դառ– նայ եւ օրինակ հանդիսանայ բոլոր Հայ գաղութներու համար :

Ծխականները ժողովի որոշումները ստորագրելով ուրախ տպաւորութեան տակ հեռացան :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿ. ԱՄԱՌԱՆՈՑՆԵՐԸ

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունիս) ·

— «Լիբանան, իբրեւ լաւագոյն ա – մարանոց շատ հին ժամանակներէ ի վեր համբաւ շահած է : Պաղեստինցի– ներ եւ Եգիպտացիներ ընդհանրապէս, զուրկ ըլլալով լեռնային առողջ կլի – մայէ, շարունակ նախապատուութիւն տուած են Լիբանանի լեռներուն, ո – րոնք առողջ · տեսակէտով նշա – նաւոր են : Ի հարկէ, ծովային փոխա– դրութեանց դիւրութիւնը մեծապէս նպաստած են Լիբանանեան ամարա – նոցներու ընտրութեան : Թէպէտ վեր– ջին տարիները բուռն մրցակցութեան մը ձեռնարկած է յունական կառավա– րութիւնը գիւղագնացներու կարա – ւանները քաշելու համար դէպի իր լեռները, սակայն, դեռ խիտ շարքե – րով կուգան եգիպտացի գիւղագնաց – ներու կարաւանները դէպի Լիբանան, ուր անոնք կը գտնեն իրենց լեզուին եւ բարքերուն ծանօթ գիւղացիներ :

Հովանաւորեալ երկիրները կարե – ւոր ամարանոցներ ունին նաեւ հիւսի– սային Սուրիոյ Անտիոքի շրջաններուն մէջ, որոնք մինչեւ քանի մը տարի ա– ռաջ անծանօթ մնացած էին ճամբանե– րու անկանոնութեան պատճառաւ : Հազիւ ջորիներով կարելի է մագլցիլ այդ հրաշալի լեռները, որոնք ամբող– ջութեամբ բնակուած են հայ գիւղա – ցիներով : Ոչ ոք կը համարձակէր իր– բեւ ամարանոց ընտրել այդ գիւղերը, քանի որ երկարատեւ ճամբորդութիւն անհրաժեշտ էր էշերով ու ջորիներով՝ հասնելու համար անոնց :

Քանի մը տարիէ ի վեր արդէն հար– թուած են այդ դժուարութիւնները եւ այդ սքանչելի ամարանոցները՝ հայա– բնակ Քէսապը, Պիթիասը, Աթըգն ու Սուգ Օլուգը օժտուած են ընտիր ճամբաներով եւ բոլոր յարմարու – թիւններով : Կառուցուած են ամէնէն հանգստաւէտ պանդոկներ եւ բնակա– րաններ : Քէսապը, որ իր չոր եւ ա – ռողջ օդին շնորհիւ ամէնէն յայտնի բժիշկներու յանձնարարութեանց ար– ժանացած է եւ դարմանած բազմա – թիւ հիւանդներ, Լաթաքիայէն մէկ ժամ հեռաւորութիւն ունի : Նոյնչափ հեռու է նաեւ Անտիոքէն : Ջուրը ան– նման, կլիման բուժիչ եւ ժողովուրդը չափէն աւելի ուրախ եւ հիւրասէր : Հայ գիւղագնացներ պիտի գտնեն ու վայելեն հոն հանգստաւէտ պայմաննե– ներ եւ պիտի արժանանան հայ գիւ – ղացիութեան գուրգուրանքին :

Նոյն շրջանին մէջ կը գտնուի հիւ – սիսային Սուրիոյ ամարանոցներուն լաւագոյնը՝ Սուէտիոյ հայկական գիւղերու մայրաքաղաքը՝ Պիթիաս, որ իր դալարագեղ պուրակներով եւ բազմաթիւ ակերով արդէն հրապու – րած է հիւսիսային Սուրիոյ բազմազ– գի գիւղագնացներու ուշադրութիւնն ու հիացումը : Այստեղ կառուցուած են արդիական եւ հանգստաւէտ պանդոկ– ներ եւ ժամանցի վայրեր : Լիբանանի լաւագոյն ամարանոցներուն հետ կըր– նայ մրցիլ Ահարոնի պանդոկը, իր մաքրութեամբ, խոհանոցով եւ զանա– զան կազմածներով : Նոր սրճարաններ շինուած են եւ ընդարձակուած ճամ– բաները :

Անման է Պիթիասի ժողովուրդը : Հայրենասէր, զուարթ եւ չափէն ա – ւելի հիւրասէր : Մարդ ինքզինք Հա – յաստանի մէջ կը կարծէ հոն, ամէն տեղ հայ երգը, հայ խօսքը եւ հայ ո– գին : Հարիւրաւոր հայ գիւղագնաց– ներ տարիներէ ի վեր կը վայելեն այդ զուտ հայկական միջավայրի բոլոր հաճոյքներն ու առաւելութիւնները : Չափազանց կազդուրիչ է Պիթիասի կլիման, իսկ ջուրը՝ քիմիական վեր– լուծումները ցոյց տուած են որ ա – մէնէն օգտակարն ու փնտռուածն է :

Հայկական ամարանոցներու ուրիշ մէկ առաւելութիւնն ալ աժանութիւնն է : Շատ աննշան վճարով մը կարելի է բնակարան մը ապահովել : Իսկ առատ է բանջարեղէնն ու պտուղը : Չերեւա– կայուած խնայողութիւն մը բրած կ՚ըլլան գիւղագնացները :

Նոյնչափ գիւղագնացութեան յար – մար վայրեր են նաեւ Սուէտիոյ միւս գիւղերը, որոնք օժտուած են առողջ կլիմայով եւ անուշահամ ջուրերով :

Քիչ մը հեռու կը գտնուին Ալէք – սանտրէթի զոյգ ամարանոցները՝ Սո– ուգ – Օլուգն ու Աթըգը, առաջինը իր սքանչելի տեսարաններով եւ զով կլի– մայով, երկրորդը իր ջուրով ու հայ– կական շրջանակով արժանի են հետա– քրքրութեան :

Աւելորդ է մի առ մի թուել հայկա– կան ամարանոցներու առաւելութիւն– ները : Կլիման, ջուրը, տեսարանը եւ միջավայրը սքանչելի են : Գիւղացի – ները, որոնք առանց բացառութեան հայախօս Հայեր են, նախնական կեանք մը ունին եւ օժանդակութեան կա – րօտ են, զրկուած ըլլալով ապրուստի միջոցներէ : Հայ գիւղագնացները, իբրեւ ամարանոց ընտրելով հիւս. Սուրիոյ հայաբնակ գիւղերը, մեծա– պէս սատարած պիտի ըլլան այդ շր – ջանի հայ գիւղացիներուն, որոնք մին– չեւ այսօր մաքուր պահած են իրենց ազգային աւանդութիւններն ու սով– րութիւնները» :

«Հայերը»

Յոյն հրապարակագիր եւ գրագէտ Պ. Միխայիլ Ռոտաս որ «Էլէֆթերոն Վիմայ»ի խմբագրապետն է այժմ, հետեւեալ յօդուածը կը գրէ «Հայերը» խորագրով (25 մայիս) ·—

Հայկական անկախութեան տարե – դարձը միշտ կը յիշեցնէ նուիրական պայքարները բարեկամ եւ սիրելի ժո– ղովուրդի մը՝ որ զոհուեցաւ ազա – տութեան խորանին վրայ : Մասնաւո– րապէս մենք՝ Յոյներս աւելի ճշգր – տօրէն կրնանք գնահատել Հայկ. գո– յամարտը, որովհետեւ անցեալին մէջ սերտօրէն կապուած միասին պայքա– րեցանք՝ յանուն հասարակաց խտէալ– ներու յաղթանակին :

Եւ այս խտէալները այսօր ալ իրենց գոյութեան իրաւունքը կը պահեն, ապացոյց՝ այն զուրգուրանքը զոր ի յայտ բերաւ Յունաստան, իր հողե – րուն վրայ հաստատուած Հայ եղ – բայրներուն հանդէպ :

Հազարաւոր Հայերու Յունաստան հաստատուիլը ճակատագրական ար– դիւնքն է Փոքր Ասիոյ աղէտին :

Յունաստան, հինաւուրց դարերէ ի վեր նշանաւոր իր ասպնջականու – թեամբ, չէր կրնար իր դիրկը չբա – նալ Հայերու եւ իր մայրական խան– դաղատանքը զլանալ :

Հայերը, իրենց ժրաջան աշխատա – սիրութեամբ, յառաջդիմութեան ու քաղաքակրթութեան ջահակիրները ե– ղան · անգամ մը եւս ցոյց տալով ի – րենց ցեղին կենսունակութիւնը, ան– կեղծօրէն սիրեցին իրենց նոր հայ – րենիքը :

Անոնք կը մասնակցին Հելլենական կեանքի բոլոր արտայայտութեանց եւ վստահ եմ թէ ի հարկին պիտի չտա– տամսին իրենց արիւնը թափելու Յու– նաստանի պաշտպանութեան համար :

Այս համոզումով, որ համոզումն է նաեւ բոլոր Հելլէններուն, լիապէս վստահ եմ թէ հելլէն պետութիւնը նպաստաւոր լուծում մը պիտի տայ Հայերու հպատակութեան հարցին այդպէս վերջ տալով իրենց առաջդի– մութեան արգելք հանդիսացող խո – չընդոտներուն :

Յունաստանի հանդէպ անոնց վե – րաբերմունքն ու անձնուիրութիւնը փորձուած են թէ անցեալին եւ թէ ներկային, այնպէս որ ձեւական վա – րանումները արդարացման իրաւունքը չունին այլ եւս :

Այն վստահութեամբ որ խնդիրն ալ շուտով պիտի կարգադրուի, ամբողջ հոգիով կ՚ողջունեմ մեր Հայ եղբայր– ները, եւ այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ կը յիշեցնեմ իրենց հինաւուրց նշանաբանը՝

«ՅԱՆԴԳՆՈՒԹԻ՛ՒՆ ...» որ միշտ հանդիսացաւ բարոյական այն ուժը՝ որուն շնորհիւ իրականացան ազա – տութեան խտէալները եւ ժողովուրդ – ներու հոգին ալեկոծող ակնկալու – թիւնները :

ԻԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

Նահա՜նջ, նահա՜նջ ...

Բառը իր բովանդակ եղերական ծան– րութեամբ կը զօղանջէր ամէնուրեք : Սարսափն ու սարսուռը իրար գրկած, Իլմապոյտ կը թաւալէին զօրանոց – ներէն մինչեւ գաղթակայանները, հի– ւանդանոցներէն մինչեւ դիրքերը : Խուճապն սկսաւ : Տնդղային եռուզեռ, տարերային շարժում : Ժողովուրդ ու զինուոր անգլուխ ու անհովիւ, խօ – սուն նախիրի պէս վազէ վազ, հեւ ի հեւ կը խուժէին դէպի Կարսի կամա – րակապ դուռը : Սայլեր, փոխադրա– կան կառքեր, ձիեր, կին ու երախայ, ծեր ու երիտասարդ, հետեւակ ու հե– ծելազօր, հիւանդ ու վիրաւոր կը խա– նուէին, կը կուտակուէին փրկութեան կամարներուն առջեւ ... Թուլամորթ զինուորներ ընդդարար օդին մէջ կը կրակէին, ահուսարսափ, լաց ու ար – ցունք ... Ցնցոտիներու մէջ թաղուած կիներ ու աղջիկներ կուլան, երախա – ները կը ճչան, աղահարներու պէս ամէն ոք գլուխն առած կը փախչի : Ուշացածներ, քալելու անկարող հի – ւանդներ ու ծանր վիրաւորներ, շա– տեր ներքնաշապիկներով, ոքալով, հեծեծալով, ձիւներու մէջ խրած, կ՚իյնան, կ՚ելլեն ... Մադկոլինչ, խելա– գար փախուստ ... Գիտե՞ն, լա՞ւ գի– տեն ամէնքն ալ, որ թշնամին պիտի չխնայէ ոչ ոքի ...

Զարհուրա՛ծ ժողովուրդ, ի՞նչ օ – րերու հասար դու ...

Վերջապէս, Կարսի դուռը կը հաս– նին Մուրատ ու Սեպուհ իրենց հե – ծելազօրներով : Երկու անձնուրաց մարտիկները սրտի անհուն մորմոքով ու արտասուաթոր աչքերով կը տես– նեն ժողովուրդի լեղապատառ, վար– հուրեկի վիճակը : Պահապան հրեշ – տակներու պէս, առանց ատրճանակ– ները ձեռքերնին բռնած, կը սրտա – պնդեն բազմութիւնը, կ՚ուզեն կարգ ու կանոն մտցնել, որ դէթ ծեր ու մանուկ ոտնատակ չըլլան ... Անկարե– լի կ՚ըլլայ : Մարդկային հեղեղը փը – րփրած ու վարարած, դուրս կը ժայթ– քէր Կարսի դռնէն : Շատեր կամար – ներու վրայէն կը մագլցէին, կը սո – ղոսկէին, կը քաշքշէին, կը հրէին, ժամ առաջ դուրս նետուելու համար : Մուրատի եւ Սեպուհի կարգադրու – թեամբ խումբ մը ձիաւորներ կրկին քաղաք կը մտնեն քառասմբակ, ուշա– ցածներն ու անճարները հովանաւո – րելու, հաւաքելու համար : Կարնոյ Թուրքերը արդէն ցոյց կուտան իրենց գլուխները ... Կը սկսին կրակել մե – րոնց վրայ : Գնդակները կը սուլեն ... Ծուխ ու մուր, աղը ու կոծ երկինք կը բարձրանան ... Կարինը կը դա – տարկուի ...

Մուրատ, Սեպուհ եւ գնդ. Թոր – գոմ, երեսուն ձիաւորներով կը կե – նան պարիսպներուն քով իբրեւ վեր – ջապահներ, մինչեւ վերջին Հայ փա – խըստականը եւ մինչեւ Թուրք հետա– խոյզներու երեւումը : Պահ մը կռուի կը բռնուին Թուրքերուն հետ, ապա, գլխիկոր, յուղարկաւորներու պէս, անոնք ալ կը ձգեն արիւնոտ բերդա – քաղաքը, որ մեր երկար տարիներու փայփայած երազներու խանձարուրն էր դարձած ...

Ամէնքս ալ ծանր խոհերու մէջ թաղ– ուած, կ՚երթայինք դէպի անյայտու– թիւն, դէպի յուսալքում ...

Նահանջող բազմութիւններն ու սայ– լերու երկար շարանը օձի պէս գալար– ուելով կը կախուէր Տէվէ – Պոյնիի ձիւնապատ լանջերուն վրայ ...

Հոս տեղն է կրկնել մեր օրերգու բանաստեղծին հետ՝

Կարաւանն անցաւ բարձած արցուն–
քով ...

Թշնամին ա՛լ չի հետապնդեր : Այլեւս տէր ու տիրականն է Կարնոյ ամրոց – ներուն : Ով գիտէ, ի՞նչ խրախճան – քի մէջ էին ...

Քայլամոլոր, զինուոր ու գաղթա – կան, խոր ձիւներուն մէջ սեւ բը – ծուերներու պէս կը յառաջանանք ... Ճամբան մնացած ցրտահար ու ան – ճար մանուկներ, ծերեր ու կիներ կը կը հեծկլտան :

Պատահաբար կը հանդիպինք Տօքթ. Զաւրեանի : Ձիուն վրայ երկու – երեք մանուկներ, ինքն ալ հետիոտն, ձի – ուն սանձէն բռնած կ՚առաջնորդէ զա– նոնք ... Զինուորներէն շատեր իրենց ձին կուտան անոր, սակայն քանի մը վայրկեան յետոյ, զայն դարձեալ կը տեսնեն հետիոտն, իր ձին ու սիրտը տրամադրած անճարներու, մանուկ – ներու ... Մինչեւ Հասան – Գալէ քա– նի՛ քանի անգամ ան ձի փոխեց ... Բոլոր անոնք, որ ճանչցան այս մեծ Հայն ու բիւրեղ, ազնուակերտ Դաշ – նակցականը, անջնջելի պիտի պահեն անոր թանկագին յիշատակը ...

Վերջապէս, ուշ ատեն ամէնքս ալ կը հասնինք Հասան – Գալէ :

Իրարու եւեւէ, առանց թշնամու ճնշման կը ձգենք Հասան – Գալէն, Վաղարշաւանը, Եաղանը, ուր եր – կու ծանր ու թանկագին զոհեր ալ տուինք յանձին Յ. Զէօշէնեանի եւ Մարտիրոս Թնկոեանի, որ ապահա – պահեստը կը հրկիզէին, ապա Գոմա– ձոր, այնտեղէն Բասէն՝ Բաշքէօյ, Ար– մուտլու եւ Զոլաքլու գիւղերը :

Նշանակալից պարագայ մը, ստա – կայն :

Կարինէն մինչեւ Սարիղամիշ, այդ հսկայ տարածութեան վրայ, Հայ վրէժխնդիր գնդակները ընա՛ւ չի սու– լեցին : Թուրքերը, երկնատուր մա – նանայի պէս, իրարու եւեւէ կը գը – րաւէին այդ երկրամասերը, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու :

Ահա թէ ի՛նչպէս ինկաւ Կարինը :

Ո՞վքեր են պատասխանատուները : Հարց մըն է, որ շատ անգամներ կը տրուի, եւ յաճախ անհեթեթ մեկնա – բանութիւններու տեղի կուտայ :

Շատեր ուղղակի պատասխանա – տու կը նկատեն Զօր. Անդրանիկը, շատեր կանխակալ վճիռներ կ՚արձա – կեն Զինուորական Միութեան, Ազա – մալեանի եւ ուրիշներու մասին :

Հոս արձանագրենք միայն, որ Անդ– րանիկը Կարնոյ մէջ մնաց ընդամէնը տասը օր ,— փետր. 17էն 27 : Այդ կարճ ժամանակաշրջանին մէջ, ով որ ըլլար անոր տեղը, արդիւնքը պիտի ըլլար նոյնը : Սակայն պատասխանատուու– թեանց մասին կը խօսինք քիչ ան – դին, փորձելով վերլուծել մեր պայ – մանները, անաչառօրէն ճշդելով դե – րերն ու դերակատարները, այնքան որքան անհրաժեշտ է եւ հնարաւոր, ստացուելու համար այս պատմական դէպքերու լուսաբանութիւն :

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(19)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 յունիս.— ժամը 9 — 11 թիւ 5901 — 6000, ժամը 14 — 17 թիւ 6001 — 6100:

ՈՒՐԲԱԹ, 21 յունիս.— Պէտք է իրենց թղթածրարը յանձնեն անոնք որոնց մականունը F տառով կը սկսի եւ որոնք ուշ մնացած են:

ՇԱԲԱԹ, 22 յունիս.— Թղթածրարներու պատրաստութեան համար տպագիր պատնէններ պիտի յանձնուին այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին G. եւ H. տառերով եւ որոնք տակաւին չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:

Թուրքիա եւ Տարտանէլը

Իտալական «Մէսաճէրօ» թերթը կը գրէ.— Վերջերս, Րիւշտի Արաս, նախագահելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, կրկին արծարծեց Տարտանէլի խնդիրը: Թրքական տեսակէտը որոշ է: Էնկիւրիի կառավարութիւնը կ'ուզէ ամրացնել Նեղուցները: Եթէ լսենք այն ինչ որ կը խօսուի, Տարտանէլի ամրացումը կատարուած իրողութիւն է այլեւս: Իրականին մէջ, Թրքական մամուլը եւս կը խոստովանի թէ Նեղուցները լաւ պաշտպանուած են: Ուրեմն: Կ'երեւի թէ Ժընեւի մէջ Րիւշտի Արաս փորձած է Խորհուրդի իր պաշտօնակիցներուն տրամադրութիւնները փորձել, կարծես չէր գիտեր անոնց կարծիքները: Ան իր ներկայ պաշտօնակիցներուն յիշեցուցած է թէ Լօզանի խորհրդաժողովը կը սահմանափակէ Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը՝ երկու ձեւով.— կը ստեղծէ՝ Թուրքիոյ եւ իր եւրոպական դրացիներուն միջեւ՝ զինաթափ գօտի մը եւ կ'արգիլէ Տարտանէլի ապաստանումը: Ան հաղորդած է որ եթէ Գերմանիոյ նախկին զինակիցները ազատ թողուին իրենց զինուորական սահմանափակումներէն, որոնք նախատեսուած են հաշտութեան դաշնագիրներով, Թուրքիա պիտի պահանջէ Տարտանէլն ու Վոսփորը ամրացնելու իրաւունքը: Ժընեւի մէջ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներու ընթացքը եւ մամուլի լռութիւնը, կ'երեւի թէ ուժգին տպաւորութիւն թողած են Թուրքիոյ մէջ: Մամուլին մէջ երեւցած յօդուածներէն կը հետեւի թէ Րիւշտի Արասի քայլը նպատակ ունէր օրինականացնել՝ Խորհուրդին առջեւ՝ իրերու կացութիւն մը որ արդէն իսկ գոյութիւն ունի: Տարտանէլը ամրացուա՞ծ է թէ ոչ: 1933ին, երբ զինաթափութեան համար Մաքտոնալտի ծրագիրը կը քննուէր, ծանօթ էր որ Թուրքերը զինաթափեալ գօտիին մօտերը կուտակած են դիւրաւ փոխադրելի զինուորական նիւթեր, որոնց մէջ եւ ծանր թնդանօթներ, որոնք, յարմար րոպէին պիտի փոխադրէին, արագ կերպով, 1923ի Լօզանի խորհրդաժողովին կողմէ արգիլուած զէնքերը: Տրամաբանական է նախատեսել թէ 1933էն մինչեւ այսօր այդ պատերազմական իրերը ոչ միայն հոն պահուած կը մնան, եւ այլեւ անտարակոյս աւելցած եւ ուժովցած են: Եւ յետոյ, քանի որ նոյնինքն Թուրքերը կը խոստովանին թէ Նեղուցները եւ ամբողջ ծովափը՝ մինչեւ Ատալիա՝ լաւ ամրացուած են, պէտք է որ մենք հաւատանք իրենց: Ժընեւի մէջ Րիւշտի Արասի դիմումէն վերջ, եւ հակառակ եղած վերապահումներուն, կը նախատեսուի որ Թուրքիա պիտի չուշանայ մէջտեղ դնել Տարտանէլի խնդիրը՝ կանխորոշ եւ աւելի պաշտօնական ձեւով մը:

ՏԱՍԸ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Սիպերիոյ մէջ, կ'ըսէ Պերլինի «*Նովոյէ Սլօվօ*» թերթը, զանգատած ըլլալով թէ անօթի կը մնան իրենց պատսպարաններուն մէջ:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԱՐԻԶ ՀԻԼՑ, որ նախապէս շահած էր բարձրութեան կիներու մրցանիշը (9791 մեթր), առջի օր յաջողեցաւ հասնիլ մինչեւ 11,800 մեթր բարձրութեան: Բարձր թռիչքի համաշխարհային մրցանիշը շահած է Իտալացի Տօնաթի, 1934 ապրիլ 11ին, հասնելով մինչեւ 14,433 մեթրի:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ մահուան յիսնամեակին առթիւ, մեծ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Սորպոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի համալսարանին եւ հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Առաջին ճառը խօսեցաւ Պ. Էտմօն Առօֆուռ, փառաբանելով Հիւկօն իբրեւ բանաստեղծ, իբրեւ խորհող եւ իբրեւ մարդ: Կրթական նախարարը ներկայացուց Հիւկօն իբրեւ հայրենասէր:

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ Իտալացիները կը շարունակեն հեռանալ, ի նախատեսութիւն ծանր դէպքերու: Միւս օտարականներու մասին ալ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են: Ամերիկեան դեսպանատան պաշտօնեաները պիտի քաշուին: Բազմաթիւ միսիոնարներ որոնք իրենց ընտանիքներով կը գտնուին հեռաւոր վայրերու մէջ, հրաման ստացան մայրաքաղաք վերադառնալու: Եթէ Ճիպութիի եւ Ատտիս – Ապէպայի հաղորդակցութիւնները կտրուին, օտարականները այլեւս չեն կրնար երկրէն դուրս ելլել:

Յ. **Դաւառ**

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 19 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ, այս ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպըլէնի սրճարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը» (*շարունակութիւն*):

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7, rue Bernardins, *Փարիզ* (5), *Մէթրօ՝* Maubert Mutualité.

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակայողները կը դատապարտուին տուգանքի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181' Cours Lafayette.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Բայց ես տակաւին տարակուսութեան մէջ էի գտնւում, իմ կասկածը բոլորովին փարատուած չէր, թէ արդեօ՞ք դա միեւնոյն անձնաւորութիւնն էր, որին իբրեւ ճգնաւոր մի ժամանակ տեսել էի Որոտնայ վանքում, թէ ես սխալւում էի չափազանց ճիշդ նմանութիւնների մէջ»:

« Բաւական տեղ մեզ ճանապարհ գնելուց յետոյ, երբ կամենում էր նա բաժանել մեզանից, ես հարցրի.

« Մենք չի՞ պիտի գիտենանք, թէ ումից պէտք է շնորհակալ լինենք այսքան բարութիւնների համար:

« Նա սառնութեամբ պատասխանեց.

— « Կարծեմ, մի առանձին հարկաւորութիւն չկայ այդ գիտնալու:

— « Այսուամենայնիւ, ինձ շատ ցանկալի էր գիտենալ, թէ դուք ով էք:

— « Եթէ այդ ձեզ որ եւ է ցէ օգուտ կը բերէր, ես կ'ասէի ձեզ:

« Ես ուղիղ նայեցի նրա երեսին, ասելով.

— « Եթէ իմ յիշողութիւնը ինձ չէ խաբում... մի քարանձաւի մէջ... դուք ճգնաւոր էիք...:

« Նրան տիրեց մի վայրկենական խռովութիւն, բայց իսկոյն ծածկելով իւր շփոթութիւնը, պատասխանեց.

— « Դուք չէք սխալւում... այն ժամանակ ճգնում էի մի լեռան քարանձաւի մէջ, հեռացած մարդիկներից... իսկ այժմ ճգնում եմ կեանքի մէջ...:

« Այս ասելով, նա տուեց ինձ իւր քսակը:— « Առ, ասաց, ճանապարհի, ձեզ պէտք կը լինի» եւ իսկոյն բաժանուեցաւ մեզանից:

« Ես ապշած մնացի, մի խօսք անգամ չգտայ նրան ասելու, միայն քարացածի պէս կանգնած, նայում էի նրա տեւից: Նա էլ ճանապարհորդ էր, նա էլ մի տեղ էր գնում, բայց ո՞ւր էր գնում,— Աստուած գիտէ: Նա իւր քսակը տուեց ինձ. ես հաւատացած էի, որ դա նրա վերջին արծաթն էր: Իսկ ինքը գնում էր միայնակ, ոտքով, մի երկայն ցուպ ձեռին բռնած, աղքատ ուղեւորի պարկը ուսին կապած»:

Երբ աւազակապետը վերջացրեց, հարցրի նրանից.

— Այնուհետեւ միւս անգամ չհանդիպեցի՞ք նրան:

— Ոչ: Այն օրից անցել են շատ տարիներ, կրկին հանդիպեցի նրան մի այն այստեղ, քեզ հետ միասին, մուրացկանի կերպարանքով, եւ այդ խիստ զարմացնում է ինձ: Այդ մարդը մի տեսակ հանելուկ է ինձ համար: Ես շատ կը ցանկանայի, որ մէկ անգամ եւս տեսնէի եւ խօսէի նրա հետ: Իբր մուրացկան նա նոյն բարի եւ առաքինի մարդը երեւաց ինձ, որպէս էր առաջ: Դու տեսար, ի՛նչպէս կարեկցութեամբ մօտեցաւ նա դատապարտեալների խումբին, ի՛նչպէս բաժանեց մեզ իւր հաւաքած ղրօշները, ասելով, «Դուք աւելի թշուառ էք քան թէ ես»...

Ես զարմեցայ զաղանիք պահեցի խորհրդաւոր մուրացկանի մասին, այնքանը միայն ասելով իմ լաւ ընկերին.

— Գուցէ միւս անգամ եւս կը տեսնէք... այդ մարդը շուտով չի հեռանայ այստեղից...:

Ես հաւատում էի, բոլորը հաւատում էի, ինչ որ պատմում էր աւազակապետը: Քաւոր Պետրոսը այն տեսակ առասպելական արարածներից էր, որ ընդունակ էր հրեշտակից սատանայ լինել, իսկ սատանայից հրեշտակ: Թէ բարին եւ թէ չարը նրա մէջ միեւնոյն ուժով էին գործում:

Միայն հանգամանքներից էր կախուած, թէ երբ կամ ի՛նչ դէպքերում պէտք էր որը գործ դնել: Նա աշխարհի մարդ էր, գիտէր, թէ ինչպէս պէտք էր վարուել աշխարհի հետ: Ես ինքս վկայ էի եղել շատ գործերի, որոնց մէջ նա ցոյց էր տուել թէ իւր վերին աստիճանի առաքինութիւնը եւ թէ՝ իւր վերին աստիճանի անգթութիւնը: Եւ տեսել էի նրան բարեխիղճ, որպէս աղաւնի, եւ նենգաւոր, որպէս օձ: Այդ մարդը, որի հետ տարիներով ապրել էի, գործել էի, ինձ համար եւս մնացել էր որպէս մի մթին հանելուկ: Ես հասկանալ չէի կարողանում, թէ ինչպէս չարն ու բարին, առանց միմեանց հետ հակառակելու, հաշտուած էին նրա մէջ: Բայց հաւատացած էի, որ նա ամենայն անկեղծութեամբ, առանց տեսակ զոհաբերութիւններ յանձն առնելով, եկել էր ինձ ազատելու իմ թշուառ դրութիւնից: Բայց ես կարո՞ղ էի կրկին անձնատուր լինել մի մարդու, որը որքան բարի էր, նոյնքան եւս չար էր:— Այդ հարցը դարձեալ մնաց իմ սրտում անլուծելի...:

Գ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

— Դու այն պատմիր, թէ ինչո՞ւ ես կոչում քեզ աւազակապետ եւ որպէս ընկար դատապարտեալի հասարակութեան մէջ,— հարցրի ես չորրորդ գիշերը, երբ բաւական հանգստացել էինք ցերեկուայ ծանր աշխատութիւնից:

Աւազակապետը շարունակեց.

« Մեր անծանօթ բարերարի վարձած ձիաներով անցանք Սեղրիի ... Այստեղ ճանապարհները այն աստիճան քարքարոտ են եւ լեռնային հեղեղները այն աստիճան սարսափելի են, որ անկարելի է ձիով ման գալ: Մենք ստիպուած էինք մեր ձիանիքը փոխել եւ վարձել ջորիներ: Այդ խոտածաղիկ անասուններ սովոր են լեռնային քարքարոտներում ման գալ»:

« Սկզբում Սանամը դժուարութեամբ յօժարուեցաւ ջորիի վրայ նստել: Ղարադաղի մելիքի աղջիկը, որ սովորած էր սիգապանծ նժոյգների, կարծես, ամաչում էր, որ ստոր անասունների վրայ հեծած տեսնէին նրան: «Ինձ այլեւս ով է ճանաչում»... ասաց նա եւ մի առանձին մտերմութեամբ խնդրեց ինձանից օգնել իրան, որ հեծնէ: Ես զարմացայ: Սանամը, որ ծառի նման ձիաների վրայ թռչել գիտէր, ինձանից օգնութիւն էր խնդրում: Երբ փոքր ինչ առաջ գնացին, ասաց նա.

— « Վերջին ժամանակներում շատ ուժաթափ եղայ...:

« Նրա ձայնի մէջ լսւում էր խորին տխրութիւն եւ սրտի դառն կսկիծ:

— « Դուք այս առաւօտ ոչինչ կերաք. ասացի նրան,— կարելի է քաղցածութիւնից լինի:

« Ոչ... պատասխանեց նա:— Շատ անգամ սուրբ Սարգսի պասին, երկու կամ երեք օրով ծոմ էի պահում, ոչինչ չէի ուտում, բայց երբեք ուժաթափ չէի լինում:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 20 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2836

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Բոլորդ ալ կը յիշէք,— անցեալ մարտ 16ին, երբ Հիթլերական Գերմանիան վերահաստատեց պարտադիր զինուորութիւնը, գայթակղեցան «մեծ»երը, եւ մէկ – մէկ ծանուցագիր փութացուցին:

Անշուշտ ամէնէն կծուն ֆրանսականը պիտի ըլլար: Բայց միւսներն ալ, Անգլիա եւ Իտալիա, բաւական դառն խօսքեր գրած եղան.— Ինչո՞ւ ըրիր, քիչ մըն ալ չէի՞ր կրնար համբերել …

Ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ:

Անգլիա իր արտաքին նախարարը ղրկեց Պերլին, ընկերակցութեամբ խորհրդականի մը, որպէսզի երթան հասկնան թէ ո՞ւր կանգ պիտի առնէ Գերմանիա:

Այցելութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 25ին: Հիթլէր ամբողջ եօթ ժամ խօսեցաւ իր քաղաքականութեան մասին, վճռապէս պաշտպանելով հաւասարութեան, այսինքն Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը:

Մեծն Բրիտանիոյ նախարարը վերադարձաւ Լոնտոն, յաջորդաբար Մոսկուա, Վարշաւա եւ Փրակա ղրկելով իր խորհրդականը (Պ. Իտըն):

Այս վերջինը հազիւ Լոնտոն վերադարձած, տարօրինակ ձեւով մը սեղանի վրայ դրուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց յաւելման խնդիրը: Եւ սկսան զօրացնել մանաւանդ օդանաւային ճակատը, առ նուազն 500 նոր օդանաւերու շինութեան ծրագրով մը:

Ֆրանսան ալ, իր կարգին, ոչ միայն օրէնք մը քուէարկեց զինուորութեան շրջանի երկարաձգման համար, այլ եւ բացառիկ վարկեր քուէարկեց եւ նոր ծրագիրներ մշակեց արեւելեան սահմանի ամրութեանց զօրացման համար:

Յետոյ սարքուեցաւ Սթրէզայի ժողովը (ապրիլ 11), «մեծաւ պատրաստութեամբ»:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներն ու արտաքին նախարարները երկու օր կատարեալ հովուերգութիւն մը վայելեցին պատմական գղեակի մը պուրակներուն մէջ, անգամ մը եւս հաստատելով երեք պետութեանց քաղաքական «տեսակէտներու ներդաշնակութիւնը»:

Ու վերջապէս ունեցանք Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին արտակարգ նիստը (ապրիլ 15–17):

Այդ ժողովին մէջ, 13 պետութիւններ միաձայնութեամբ դատապարտեցին Գերմանիան, որ համարձակած էր խախտել Վերսայլի դաշնագիրը:

Այս պարաւանքէն յետոյ, երբ բոլորը անհամբեր կը սպասէին Հիթլէրի ճառին, պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա ձեռնարկած է 12 սուզանաւերու շինութեան: (30 ապրիլ):

Բայց երբ, երկար ձգձգումներէ յետոյ, վերջապէս ստորագրուեցաւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը (2 մայիս) եւ Պ. Լավալ յաղթական ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Մոսկուա, բանագէտներ կարծեցին թէ բախտին անիւը նորէն դարձած է Գերմանիոյ դէմ:

Այդ համոզումը աւելի զօրացաւ Հիթլէրի ճառով (21 մայիս), որմէ փոթորիկ մը կը սպասէին, եւ որ սակայն շատ չափաւոր համարուեցաւ:

Քանի մը շաբաթ եւս լռութիւն, եւ անհաւասիկ նոր անակնկալը,— անգլեւգերման համաձայնութիւն՝ նաւային սպառազինութեանց մասին:

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ թերթերը հակասական լուրեր կը հրատարակէին այս բանակցութեանց մասին:

Շատ քիչեր հաւատ կ'ընծայէին բանակցութեանց լրջութեան: Մինչեւ իսկ հաւատացողներ կային թէ Մեծն Բրիտանիա պարզապէս կը զուարճանայ իր երբեմնի ոսոխին հետ, որուն նաւատորմը ոչնչացնելու եւ գաղթավայրերը գրաւելու համար ամէնէն վճռական դերը կատարած էր ինք:

Եւ սակայն, համաձայնութիւնը իրականութիւն է արդէն: «Վերջնական եւ տեւական»: Յունիս 18ին, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ լիազօրները ստորագրեցին դաշնագիր մը, որուն համաձայն Գերմանիա պիտի կրնայ վերակազմել իր նաւատորմը, իբրեւ հիմ ունենալով անգլիականին 35 առ հարիւրը: Իսկ սուզանաւ կրնայ շինել անգլիականին հաւասար: Այնուհետեւ ալ պարբերաբար պիտի խորհրդակցին:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս.— Անգամ մը եւս խախտել Վերսայլի դաշնագիրը: Այս անգամ՝ ոչ թէ միակողմանի գործողութեամբ, այսինքն միայն Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ, այլ գլխաւոր յաղթականի մը եւ դաշնակցի մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութեամբ:

Եւ հիմա Փարիզն է որ ապշահար կը հարցնէ Լոնտոնի,— Ի՞նչ բան է այս …

Իսկ Լոնտոնը պարզ սեպած է լիազօր մը ղրկել Փարիզ, լուսաբանութիւններ հաղորդելու համար.— «Ոչինչ, եղածը երբեք չի հակասեր ոչ Սթրէզայի ժողովին, ոչ ալ Ա. Դ. խորհուրդի որոշումներուն»:

Դուք Ֆրանսացի եղէք եւ պահեցէք ձեր պաղարիւնը, այս միջազգային բարեկենդանին առջեւ:

Արդեօք անիրա՞ւ են անոնք որ կ'ըսեն թէ՝ Մեծն Բրիտանիա ծովային ճակատին վրայ ամէն ապահովութիւն ստանալէ յետոյ, այլ եւս չի հետաքրքրուիր Գերմանիոյ ցամաքային սպառազինութիւններով, որոնք ամէնէն առաջ կապ ունին Ֆրանսայի հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծ պատերազմէն քսան տարի վերջն ալ, կը կրկնուի նոյն տխուր պատմութիւնը,— երեւութապէս դաշնակից եւ համերաշխ, բայց իրականին մէջ խորապէս հակամարտ, ամէնէն հիմնական հարցերու լուծման առթին:

Այդ ատամնախաղն էր որ լախտի մը պէս իջաւ նաեւ մեր գլխուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիա պիտի կրնայ վերակազմել իր տորմիղը իբրեւ հիմ ունենալով անգլիականին 100ին 35ը

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄ ՉԿԱՅ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 18ին, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատասխանները ստանալէ քանի մը ժամ վերջը, անգլիական կառավարութիւնը ստորագրեց Գերմանիոյ հետ գոյացած համաձայնութիւնը՝ նաւային սպառազինութեանց մասին: Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, այս համաձայնութեամբ Գերմանիա իրաւունք կը ստանայ վերակազմելու իր նաւատորմը, իբրեւ հիմ ունենալով անգլիական նաւատորմին 35 առ հարիւրը: Միայն սուզանաւերը կրնան հաւասարիլ անգլիականին: Բայց եւ այնպէս, Գերմանիա յանձն կ'առնէ առ այժմ սուզանաւերու տարողութիւնը չանցընել անգլիականին 45 առ հարիւրը, իրեն վերապահելով իր հարկին չինել մնացեալ 55 առ հարիւրը, անգլիական կառավարութեան լուր տալու պայմանաւ: Եթէ նաւային սպառազինութեանց ընդհանուր հաւասարակշռութիւնը հիմնովին վերի վայր շրջուի, ուրիշ պետութեանց բացառիկ շինութիւններով, գերմանական կառավարութիւնը պիտի խորհրդակցի Անգլիոյ հետ, նոր կացութեան մասին: Սակայն, եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ այդպիսի խորհրդակցութեան մը պարագային, 35 առ հարիւրի համեմատութիւնը անխախտ պիտի մնայ:

Երկու կողմերու բանագնացները համաձայնեցան թէ ստորագրուած պայմանագիրը պիտի գիւրացնէ նաւային ուժերու սահմանափակման ընդհանուր դաշնագրի մը կնքումը:

Աւելորդ է ըսել թէ այս միակողմանի համաձայնութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Փարիզի եւ մասամբ մըն ալ՝ Հռոմի մէջ: Մանաւանդ որ, համաձայնութիւնը «տեւական եւ վերջնական» հանգամանք ունենալով, հիմնովին կը խախտէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Անգլիական կառավարութիւնը նախատեսելով Ֆրանսայի դառնութիւնը, որոշած է Փարիզ ղրկել անպաշտօն նախարար մը, Պ. Իտըն, որպէսզի լուսաբանութիւններ հաղորդէ եւ ճամբան հարթէ անգլեւֆրանսական նաւային խորհրդակցութեան մը համար: Խօսակցութիւնները կը սկսին վաղը, ուրբաթ:

Ֆրանսական թերթերը չեն ծածկեր իրենց խորին դառնութիւնը, այս անակնկալին առթիւ: «Մաթէն» «բացառապէս ծանր» դէպք մը համարելով եղածը, կը կարծէ թէ ան «խոր հակազդեցութիւններ կրնայ ունենալ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ յարաբերութեանց վրայ»: Փարիզի մէջ ապահովաբար չէին սպասեր որ այսքան բարդ խնդիր մը կրնայ ելքի մը յանգիլ այսքան շուտով: «Մարդ չի կրնար ըմբռնել թէ Մանշի մեր բարեկամները ինչպէս այսքան թեթեւ սրտով կրնան լքել Վերսայլի դաշնագիրը: Այդ պարագային ի՞նչ եղած կ'ըլլան Լոնտոնի փետրուար 3 թուակիր հաղորդագրութիւնը եւ Սթրէզայի մէջ կազմուած միացեալ ճակատը՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Այժմ ի՞նչպէս յուսալ թէ այն կարեւոր խնդիրները որ առկախ կը մնան, պիտի կրնան կարգադրուիլ փոխադարձ վստահութեան զգացումով մը, երբ Լոնտոնի եւ Սթրէզայի ընկերակիցներէն մէկը կրնայ միւսներէն անջատաբար բանակցիլ Գերմանիոյ հետ, որուն բուն նպատակն է իրարմէ բաժնել երեք պետութիւնները»:

Միւս թերթերն ալ նոյնքան դառնութեամբ կ'արտայայտուին: Նոյնիսկ պաշտօնական շրջանակները չեն կրնար ծածկել իրենց տհաճութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ֆրանսայի առարկութիւնները չեն ազդած Անգլիոյ քաղաքականութեան վրայ, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի ապահովել իր ծովային գերակշռութիւնը:

Իբրեւ հետեւանք Լոնտոնի համաձայնութեան, Փարիզի մէջ այժմէն անբաւական կը սեպեն Ուաշինկթընի դաշնագրով արտօնուած 175,000 թոնը, քանի որ գերմանական նաւատորմը, վերակազմուելով պիտի ներկայացնէ ֆրանսականին 85 առ հարիւրը: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ ֆրանսական տորմիղը ցրուած ըլլալով ի սփիւռս աշխարհի, բաղդատաբար տկար պիտի մնայ Հիւսիսային ծովուն մէջ:

⁂ Համաձայնութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ: Մ. Նահանգներն ալ հաւանութիւն կը յայտնեն:

1,250,000,000 փրանք խնայողութիւն Պետական երկաթուղիներու ծախսերէն

Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ մանաւանդ նկատի առաւ երկաթուղիներու բացը, որ մեծապէս կ'ազդէ պետական եւ ելմտացոյցին վրայ: Այս առթիւ ընդունուեցաւ ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կը յուսան մէկ միլիառ 250 միլիոն ֆրանք խնայել երկաթուղիներու ծախքերէն: Անհրաժեշտ հրահանգները պիտի տրուին համապատասխան վարչութեանց, անմիջապէս գործադրելու համար ծրագրուած տնօրինութիւնները:

⁂ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1935ի առաջին հինգ ամիսներու միջոցին, բաղդատելով 1934ի նոյն ժամանակաշրջանին հետ, Ֆրանսայի ներածումները պակսած են 1,719,203,000 ֆրանք, իսկ արտածումները՝ 645,371,000 ֆրանք:

ՄԷԿ ՁԻ, ՄԷԿ ԷՇ, 15-30 ՈՉԽԱՐ

Խորհրդային Միութեան հողագործական գործավարութիւնը յունիս 18ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ'որոշէ իւրաքանչիւր կոլխոզնիկի անձնական գործածութեան համար սահմանուած մշակելի հողին չափը եւ ընտանի անասուններուն թիւը: Այս հրամանագիրը կը վերաբերի զանազան շրջաններու, բայց մանաւանդ Թուրքեստանի, Ուզպէքիստանի, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, Ազրպէյճանի եւ Խազախստանի հանրապետութեանց, ինչպէս եւ Սիպերիոյ կարգ մը շրջաններուն:

Հրամանագրին համաձայն, հարաւային հանրապետութեանց, օրինակ Ազրպէյճանի եւ Ուզպէքիստանի մէջ իւրաքանչիւր կոլխոզնիկ (անդամ կոլխոզի) իրաւունք պիտի ունենայ 0.20—0.30 հեքթար մշակելի հողի, եւ պիտի կրնայ իբրեւ բացարձակ սեփականութիւն պահել մէկ ձի, մէկ էշ եւ 15—30 ոչխար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՕԿԻ ՏՈՊՐԱԿԷՆ

Չեմ գիտեր ո՞ր «Հայաստանասէր» ձեռքերը վերջերս «Յառաջ»ի խմբագրութեան ղրկեր էին երկու պատճէն՝ «ներքին շրջաբերական»ի մը, ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն»:

Մէկ օրինակին հասցէն գրուած էր՝ անվարժ ձեռագրով մը,— առանց յիշելու առաքողին անունը:

Միւս օրինակին վրայ իբրեւ հասցէ կտրեր եւ փակցուցեր էին «Յառաջ»ի ճակատը (ֆրանսերէն):

Երկու առաքումներն ալ՝ Մարսէյլէն:

Մեր բազմաթիւ թղթակիցներուն ե՛ւ գիրը ե՛ւ հասցէն գիտենք: Եթէ անոնք ղրկած ըլլային, երկտող մըն ալ գրած կ'ըլլային:

Ուրեմն, «ներքին շրջաբերական»ին երկու օրինակները կուգան բուն իսկ աղբիւրէն:

Կը նշանակէ թէ վէրքը այնքան խորացեր է որ, մարդիկ մեզ չեն սպասեր զարնել նոյնիսկ թշնամի դուռ մը,— «Յառաջ»:

Շրջաբերականը կը բաղկանայ 16 լայնկեկ էջերէ: Անոր տակ փռուած են հինգ անուններ՝ Մարսէյլի Հօկէն: Հինգ երեւելիներ, որոնք բաւական չսեպելով մինչեւ 15րդ էջին կէսը եղած զարմանազան յայտնութիւնները, կը բացագանչեն, իբրեւ նշանախօսք.

— «Անկցի՜ն ստախօս զրպարտիչները, շահագործումի ապետները եւ նենգամիտ շանթաժիստները»:

Բայց լաւ է գլուխէն կարդալ:

Ուրեմն հատուած մը առաջին էջէն — «քիչ մը լուսաբանութիւն».

— «Ընկերներ, վերջին մէկ ու կէս տարուան ընթացքին, Մարսէյլի եւ շրջանի Հօկի կեանքը յանկարծ ալեկոծեցաւ: Ընկերական անուշ մթնոլորտը թունաւորուեցաւ եւ ատելութեան, կասկածի որդը սկսաւ կրծել կազմակերպութեան ողնայարը: Ընկերները սկսան զիրար բամբասել, մէկը միւսին հակառակորդի աչքով նայիլ: «Ես» եւ «դուն», «մենք» եւ «դուք»ի անիմաստ եւ դատապարտելի մտայնութիւն մը յանկարծ զօրանալ սկսաւ եւ կարգ մը ընկերներ քաջալերուած Փարիզէն, ինքզինքնուն «ղեկավար»ի հանգամանք տալով՝ սկսան գլուխ բռնել, ամէն ինչ իրենց սեփականութիւնը համարել, ուրանալ ընկերներու աշխատանքներն ու զոհողութիւնները, ատելութիւն սերմանել, մաքեր պղտորել, ընկեր ընկերոջ դէմ լարել, ընկերներէն զոհողութիւն պահանջել եւ արդիւնքի, հաշիւներու ժամանակ արհամարհել մասսայի կարծիքը: Մէկ խօսքով անձնասէր, գիրք գրուելու մարմաջէն տարուած քանի մը «ընկեր»ներ կրթնելով իրենց վարչութեան անդամի եւ պատասխանատու քարտուղարի հանգամանքին և միւս կողմէ տարուած մինչեւ երէկ Հօկի, Խ. Հայաստանի հայհոյող ու 1932ին միայն Հօկը յիշող քանի մը նենգամիտներու զազրելի թելադրանքներէն, օր ըստ օրէ խառնացուցին ատելութիւնը եւ ստեղծեցին քաոս մը, որմէ առաջ եկաւ պղտորութիւն մը»:

Այսքանը՝ իբրեւ յառաջաբան, հասնելու համար մինչեւ Հօկի համագումարը, ուր խօսքին կը յաջորդէ … աթոռը:

ՎԱՀԷ

Մահը ընդհարում Պուրկէշի ժամուն բակը

«ՊԼՕՔ»Ը ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԽԱՆԳԱՐԵԼ ԹԱՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ Պուքրէշի մեր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ երկտողը, յունիս 16 թուականով.—

Այսօր, կիրակի տեղի ունեցաւ Պուքրէշի թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնը: Պլօքի մարդիկ տեսնելով որ այլ եւս բոլորովին պիտի կորսնցնեն ասպարէզը, կ'որոշեն «հարուածային» կարգով խափանել ընտրութիւնը: Այս նպատակով 25 յայտնի հօկնիներ յանկարծ կը յարձակին բուէտուփին վրայ զայն գողնալու համար: Բիչ թիւով ոստիկաններ չկրցան դիմադրել եւ անոնք յաջողեցան ներս մտնել սենեակէն: Սենեակին մէջ տեղի ունեցաւ բախում մը, որուն արդիւնքը այն եղաւ որ հօկնիները ձեռնունայն եւ ամօթահար փախան: Կէս ժամ յետոյ ոստիկանական նոր ուժեր հասնելով անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ եկեղեցւոյ բակին մէջ: Այս առթիւ դպրոցի ապակիները կոտրեցան: Միջադէպը տեղի ունեցաւ պատարագի ընթացքին, կիրակի ցորեկին եւ քաղաքին կեդրոնը, ամօթապարտ ձգելով հայ համայնքը յաչս Ռումէններուն որոնք զարմացած մեզ կը դիտէին:

Զինեալ ոստիկաններ մինչեւ ընտրութեան վերջը շրջագայեցան եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները նամակով.

«Հայրենասիրական» կազմակերպութեանց վտանգը

Երեւ. Ժողովի արմատական խմբակցութիւնը առջի օր նիստ մը գումարելով, որոշեց կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել հայրենասիրական կազմակերպութեանց, մանաւանդ Հրեղէն Խաչի կասկածելի գործունէութեան վրայ: Կարգ մը երեսփոխաններ գիտել տուին թէ այդ կազմակերպութեան հազարաւոր հետեւորդները արտակարգ արագութեամբ կը համախմբուին զանազան կեդրոններու մէջ, ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ: Այս առթիւ, մանրամասնութիւնները հաղորդուեցան հայրենասիրական գլխաւոր միութեանց կազմակերպական կատարելութեան, սպառազինութեանց եւ նիւթական միջոցներու մասին: Պարզուեցաւ որ անոնք բազմաթիւ անդամներ ունին օդնաւորդութեան եւ պահեստի սպաներու միութեանց մէջ: Վերջապէս, չեշտուեցաւ թէ Հրեղէն Խաչի վերջին միթինկին առթիւ որ գումարուեցաւ Ալժէի մէջ (Ալժերիա), կարգ մը սաւառնակներ ալ կը գտնուէին::

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, երեսփոխանները որոշեցին պահանջել կառավարութենէն որ նիստ մը նշանակէ այս հարցերը քննելու համար, արձակուրդէն առաջ:

Այս առթիւ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները միացեալ կոչ մը հրատարակելով, կը յանձնարարեն իրենց շարքերուն՝ բողոքներ եւ ցոյցեր սարքել, «խափանելու համար փաշականութեան ճամբան»: Կոչը կ'ըսէ.

— «Հրեղէն Խաչերու օղանցութիւն մը կազմուած է, ամէն տեսակ օթօներ, մոթօներ եւ արդիական զէնքեր կը գտնուին փետրուար 6ի խռովարարներուն ձեռքը: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, որոնք ամիսներէ ի վեր միասնաբար կը պայքարին փաշական միութեանց զինաթափութեան եւ լուծման համար, որոշած են պահանջել կառավարութենէն եւ երեսփ. ժողովէն՝ որ անմիջապէս գրաւեն փաշական հրոսախումբերուն արդիական զէնքերը»:

ՊԱՐՏԱԽՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ հաստատուեցաւ Իրաքի մէջ, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԵՆԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ»

(ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ)

Ընթերցողին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք քաղաքական կարեւոր երեւոյթի մը վրայ։

1890էն ասդին ճակատագրական անցքեր տեղի ունեցան. յետնորդ սերունդները զարերով նիւթ պիտի քաղեն մեր վերջին յիսնամեակի ալեծուփ պատմութենէն։ Եղաւ այնպէս, որ այդ կէս-դարեան պատմութեան մէջ վարիչ դերը մնաց Դաշնակցութեան։ Յուսահատ ծոյլը միայն քար չնետեց մեր հասցէին։ Լեցուն հատորներ կարելի է կազմել այն ամբաստանութիւններէն, որ մեր անհամար հակառակորդները տարիներ ու տասնամեակներ չարունակ դիզած են մեր հասցէին։ Առանձնաբար մէկը այս ամբաստանութիւններէն յեղյեղուած է զանազան ձեւերով եւ իր վրայ սեւեռած հայութեան ուշադրութիւնը։ Մեզ մեղադրած են մենատիրութեան մէջ, յայտարարած են, որ մենք ամբողջին միայն մէկ մասը ըլլալով՝ մեր վրայ առած ենք ամբողջին դատը, առանց անոր կարծիքը երբեք հաշուի առնելու։ Դատապարտուած են, որ Դաշնակցութիւնը առանձին եւ միայնակ արտաքին աշխարհի առջեւ վարած է Հայ Դատը, զինք միակ հաւատարմատարը կարծելով անոր։ Իմաստ չունի այժմ անդրադառնալ այս ամբաստանութեանց։ «Երբ անտառ կը կտրուի, չիփեր կը թռին»։ Իսկ այն արիւնոտ ու մրրկածուփ պայքարին մէջ, որ վիճակուեցաւ Դաշնակցութեան, իր դէմ եղած մեղադրանքները աւելին չէին, քան այս անարժէք «չիփերը»։ Յիշեցում մը սակայն կը նկատենք անհրաժեշտ։ Մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ քաղաքական միտքը իր կերպարանքով աւելի գունեղ էր եւ իր յղացումներով աւելի անկաշկանդ։ Մեր հասարակական շարժումներու պատմիչը դիւրութեամբ պիտի վկայագրէ գոյութիւնը այլեւայլ քաղաքական խմբակցութեանց եւ հոսանքներու, որոնք խիզախած են սեփական մտածումով ինքնուրոյն ճամբաներ գծել Հայ Դատի լուծման համար, միշտ ապաւինելով գերակշռաբար հայ ժողովուրդի ուժին։ Դաշնակցութիւնը այս շարքին մէջ մէկն էր — ճիշդ է, բայց ոչ միակը։ Մեր հայրենիքի զոյգ հատուածներուն մէջ պարտադրաբար երկու «կուսակցութիւն» ունէինք, որոնք կը մարմնաւորէին իրենց մէջ ոգին մեր սեւ ու արտասուոր անցեալի,— «Բաբելոնամ Սուլթան»ի կուսակցութիւնը — Թրքահայաստանի մէջ, եւ «Խաչապաշտ Ցար»ի կուսակցութիւնը — Ռուսահայաստանի մէջ։ Բոլոր ազնի՛ւ, ողջամի՛տ ու հայրենասէ՛ր Թրքահայերը խմբուած էին առաջին կուսակցութեան մէջ, եւ բոլոր մաքրամաքո՛ւր, գերազնի՛ւ ու ժողովրդասէ՛ր Ռուսահայերը երկրորդի մէջ։ Այս զոյգ կուսակցութեանց դէմ պայքարողներու շարքը ոչ Դաշնակցութեամբ կը սկսէր եւ ոչ ալ Դաշնակցութեամբ կը վերջանար։ Անոր կողքին կային նաեւ ուրիշներ։

Այս պատկերը Հայաստանի խորհրդայնացումէն ասդին հիմնովին փոխուեցաւ։ Հայ քաղաքական միտքը այսօր ոչ իր վաղեմի գունեղութիւնն ունի եւ ոչ ալ իր անկաշկանդ մտածումը՝ սեփական ճամբաներու որոնումին մէջ։ Խորհրդային Ռուսիոյ տիրապետութեամբ մեր հողերու վրայ այսօր երկու որոշակի, իրարու տրամագծօրէն հակառակ եւ իրարմէ հիմնապէս տարբեր հոսանքներ սանձուած են, — Դաշնակցութիւն եւ հակադաշնակցութիւն։ Մեզ կը շահագրգռէ այս վերջին հոսանքի քաղաքական էութիւնը եւ ոչ թէ անոր կուսակցական հաշիւները։ Իսկ քաղաքականապէս այս հոսանքը, հակառակ իր խայտաբղէտ կազմին, աւելի քան յստակ ու որոշ կերպարանք ունի։ Հակադաշնակցութիւնը իր բովանդակ կազմով որդեգրած է ռուսական օրիանթասիոնը, չենք ըսեր բոլշեւիկեան, սին վիճաբանութեանց տեղի չտալու համար. այդ հոսանքի անդամներէն ոմանք որդեգրած են մեր մատնանշած օրիանթասիոնը անոր համար՝ որ Ռուսը բոլշեւիկ է (օրինակ՝ հայ համայնավարը), ուրիշներ անոր համար՝ որ բոլշեւիկը ռուս է (օրինակ՝ հնչակեանը), եւ կամ անոր համար՝ որ այդ օրիանթասիոնին դէմ է Դաշնակցութիւնը (օրինակ՝ ռամկավարը)։ Տարբեր մեկնակէտներ ունենալով հանդերձ, անոնք բոլորն ալ յանգած են միեւնոյն եզրին, — վճռական որոշումով եւ անդարձ կերպով փարած են Մոսկուայի եւ բացառաբար անոր վերապահած մեր Դատի լուծումը։ Զմոռնանք շեշտել, որ առաձգական իմաստ ունի այս վերջին նախադասութիւնը, ըստ ոմանց (հակադաշնակցական հոսանքէն)՝ մեր Դատը խորհրդային Հայաստանի սանձուումով արդէն լուծուած է. ըստ ուրիշներու՝ ան դեռ պիտի լուծուի։ Մեզ շահագրգռող լոյսին տակ՝ մէկ թէ միւս պարագային՝ միակ դերակատարը Ռուսաստանն է. եթէ լուծած է՝ լուծած է ան, եթէ պիտի լուծէ, դարձեալ պիտի լուծէ ան։ Քաղաքականապէս հակադաշնակցական հոսանքը լրիւ եւ ամբողջութեամբ եկած եւ նոյնացած է Մոսկուայի հետ։ Քրեմլը ամբողջութեամբ իր մէջ տարրալուծած է հակադաշնակցական հոսանքը եւ անոր քաղաքական արժէքը վերածած զերոյի։ Այդ հոսանքի կշիռը ամբողջութեամբ Մոսկուայի մէջ է, հոսանքը ուժեղ է՝ եթէ ուժեղ է Մոսկուան, թոյլ է՝ եթէ թոյլ է Մոսկուան։ Այդ հոսանքը կը գործէ՝ եթէ համապատասխան հրահանգ առնէ Մոսկուայէն, չի գործեր՝ եթէ հրահանգ չառնէ։ Եթէ քաղաքական ույժ մը նպատակ ունի Հայ Դատի մասին մեզ հետ խօսելու, ան կը խօսի ուղղակի Մոսկուայի, բայց երբեք այս հոսանքի հետ։ Ուրեմն, կրկնենք անգամ մը եւս, հակադաշնակցական հայութիւնը Հայ Դատին լուծումը ամբողջութեամբ վերապահած է Ռուսիոյ եւ ինք քաշուած ասպարէզէն։

Հին ու ծանօթ զոյգ կուսակցութիւններէն մէկը՝ «Բաբելոնամ Սուլթան»ինը՝ չկայ այլեւս (որովհետեւ չկայ մեր հայրենիքը), իսկ միւսը՝ «Խաչապաշտ Ցար»ինը՝ կայ ու կը մնայ, միայն խորհրդային կերպարանքով, գլխաւորութեամբ անթագ ցարերու, որոնք խաչի փոխարէն Լենինեան դրօշ ցցած են։ Այսօր այս «կուսակցութեան» անդամագրուած է հակադաշնակցական հոսանքը, իր լրիւ կազմով։ Անոր դէմ կը մաքառի այսօր միմիայն Դաշնակցութիւնը։ Ան իր կողքին այսօր այլեւս ոչ ոք ունի։

Քաղաքական կուսակցութեանց գոյութեան միակ արդարացումը իրենց որդեգրած ուրոյն քաղաքական գիծին մէջ է։ Այլ կարգի գործերը, որ կը կատարեն այդ կուսակցութիւնները, մաս չեն կազմեր անոնց էութեան։ Իր քաղաքական ուղղութեան մէջ լրիւ կերպով եւ անվերապահ ձեւով Մոսկուայի խառնարանին մէջ ձուլուելով ու շաղախուելով, հակադաշնակցական հոսանքը նովին բանիւ կը կորսնցնէ իր գոյութեան իրաւունքը եւ կը դադրի քաղաքական ուրոյն ազդակ ըլլալէ հայ կեանքի մէջ։ Անուանական է իր գոյութիւնը, բայց ոչ իրական։ Իր տեղը, մեր կեանքի մէջ եւ թէ արտաքին աշխարհի առջեւ գրաւած է Մոսկուան։ Սակայն ազգերը այսքան դիւրութեամբ չեն հրաժարիր իրենց դատերէն։ Չկայ ժողովուրդ մը մեր մոլորակին վրայ, որ իր Դատը լրիւ կերպով փոխանցած ըլլայ այլ ժողովուրդի մը։ Ազգերը չեն ապրիր, երբ այսքան փոքրացած եւ հոգեպէս ստրկութեան այսքան ահաւոր անկումի մը եզրին հասած են։ Իր Դատէն հրաժարած չէ, ի հարկէ, նաեւ հայ ժողովուրդը։ Աւելի ահեղ ձեւով քան երբեք եւ երբեք այնքան յստակ խտացականութեամբ որքան այսօր՝ Հայութիւնը՝ բացառաբար իր ուժերուն ապաւինած, օրհասական պայքար կը մղէ յանուն իր Դատի։ Եւ այս պայքարը կը մղէ բացառաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ։ Բոլոր հայ քաղաքական հոսանքները կամովին այսօր լքած են Հայ Դատի քաղաքական գետինը եւ զայն լրիւ եւ ամբողջութեամբ վերապահած Դաշնակցութեան։ Այն, ինչ մեր հակառակորդները տասնամեակներ չարունակ կրկնած են մեր հասցէին իբրեւ ծանրագոյն մեղադրանք, այսօր իրենք, կեանքի դառն հեգնանքով, կը պարտադրեն մեզ իբրեւ քաղաքական ուղեգիծ, — առանձին, միայնակ, իբրեւ լիազօր տէրն ու հաւատարմատարը Հայ Դատի, զայն ներկայացնել հայ կեանքի մէջ եւ զայն վարել արտաքին աշխարհի առջեւ։ Այսքան անսահման մենատիրութիւն, այս բառին ամէնէն լրիւ առումով, տակաւին եղած չէ մեր Դատի պայքարին մէջ, անոր սկզբնաւորութենէն մինչեւ այսօր։ Եւ այս մենատիրութիւնը սանձած են մեր հակառակորդները մեզ համար։

Հակադաշնակցական հոսանքը փարելով Մոսկուայի՝ քաղաքականապէս ոչինչ կ'աւելցնէ մեր Դատին. նենգ Քրեմլը գիտէ թէ ուր եւ ինչպէս պիտի վարէ Հայ Դատը. այդ հոսանքի անձնաւորութիւնը կը մատնէ միայն քաղաքական այն ահաւոր աւերը, որ կայ իր հոգիին մէջ։

Հայ Դատի անկախ դիրքը պահելով՝ Դաշնակցութիւնը կը պահէ միաժամանակ նաեւ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը իր Դատի պաշտպանութեանը մէջ, ըստ տեղի, ժամանակի եւ պայմաններու հայութեան ուժերը ի սպաս բերելով իր Դատին։

Դէպքերու բերումով Դաշնակցութեան համար սանձուած բացառիկ դիրքը Հայ Դատի պաշտպանութեանը մէջ՝ բացառիկ պարտաւորութիւններ կը դնէ իրեն համակիր բազմութեանց վրայ։

Հայ Դատը այնքան աւելի պաշտպանուած, այնքան աւելի զօրեղ է եւ ապահով, որքան աւելի ամուր է, զօրեղ եւ պաշտպանուած իր ՄԻԱԿ պահակը՝ Դաշնակցութիւնը։

Հայ Դատը այնքան աւելի որբ է, ուրացուած ու տկար, որքան աւելի թոյլ է եւ տկար իր ՄԻԱԿ հաւատարմատարը՝ Դաշնակցութիւնը։

Թերեւս երբեք Հայ Դատը այնքան լրիւ կերպով նոյնացած չէ Դաշնակցութեան հետ — միայն եւ բացառաբար — որքան այսօր։

Ծառայել Դաշնակցութեան, ըսել է ծառայել Հայ Դատին։

Խմբագրական «Յուսաբեր»ի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՎԻՐԾԱՆՈՂ

Ճիշդ է որ Հայաստանի համայնավար անունով ճանչցուած քաղաքական իշխանութեան մը առընթեր, կղերապետական արտաքին իշխանութիւն մըն ալ երթալով բոյն կը շինէ իրեն համար՝ հայ ժողովրդավար եկեղեցիին կեդրոնին մէջ։ Եւ Յառաջ շատ մեծ իրաւունքով մատնանիշ ըրաւ ու կ'ընէ այս տեսակ մը նորելուկ չարիքը մեր գլխուն վրայ։

Նախ, նկատի ունենալով համայնավար գրութեան եւ կղերապետութեան կամ աստուածպետութեան ներհակ ձգտումները, մարդ մինչեւ իսկ սոսկում կը զգայ, թէ ի՛նչպէս, ի՛նչ նպատակի համար այս իրերամերժ ըմբռնումները կը թոյլատրուին միեւնոյն տնկարանին մէջ, եւ միեւնոյն թաղարը ի՛նչպէս, ինչո՞ւ բովանդակէ այս այլամերժ փշածաղիկները։

Որովհետեւ բոլշեւիկ իշխանութիւնը իր քաղաքական յաջողութիւններուն համար համակերպութեան ամէն ձեւերուն ընդունակ է — եւ ահա այժմ այս է իր քաղաքական «գերազանց»ութիւնը — օրինակ՝ իր այլանդակ նոր տարազը, Եւրոպայի դրամատիրական ամէնէն «յետամնաց» երկիրները դիմաւորելու համար բարեկամական ծեքծեքանքներով, դժուար չէ ըմբռնել թէ քաղաքական համանիշ պիտակով մը կ'որդեգրէ, կը թոյլատրէ Էջմիածնի եւ Երեւանի մէջ ժամանակավրէպ կրօնական իշխանութիւն մը, թաքուն կերպով իր ներքին ձգտումները իրագործելու նպատակով։ Եթէ ոչ ուղղակի իր երկրին մէջ, գոնէ արտասահմանի մէջ։

Իր երկիրը, բռնակալներուն անմիջական ճիրաններուն տակ, զերծ է կրօնական այդպիսի գրութեան մը հաւանական կամ կասկածուած որեւէ չարիքէն. ուստի կը կիրարկէ զայն իր սահմաններէն դուրս, իրմէ այնքան կատաղութեամբ հալածուած կրօնքը անգամ գործիք ծառայեցնելով, ինչպէս խաւարը լոյսին դէմ։ Քաղաքական միեւնոյն գրութեան պատկերը — Եւրոպական տնտեսութեան, եւրոպական մշակոյթին, եւրոպական որ եւ է բարոյականութեան թափանցումին դէմ իր երկրին մէջ այնքան բռնացող համայնավարութիւնը կամ բոլշեւիկութիւնը, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան համարձակ, բացարձակ միտում մը կը ցուցադրէ դաշնակցելու, գինակցելու մինչեւ իսկ կատաղի կերպով հակաբոլշեւիկ երկիրներու հետ։ Չե՞նք տեսներ միթէ որ Լիթվինով Քրեմլինի իր հագուստ կապուստը կը փոխէ ամէն անգամ որ Ժընեւի ամպիոնին վրայ ելլէ կամ Փարիզի Էլիզէին մտնէ։

Եւ ահա այժմ Ռուսիոյ մէջ համայնավար բռնակալութեան յաջողութեան մեծ գաղտնիքը ա՛յս է։ Թող հաճի ընթերցողս ներողամիտ ըլլալ՝ որպէսզի օրինակով մըն ալ բացատրեմ այս միտքը,— Բոլշեւիկ ան ցուցարձերուն հետաքրքիր ամէն անհատի համար լոյսի պէս վճիտ է սա՛ հանգամանքը, թէ սովետական վարչութեան անուանեալ «իմաստուն» ըմբռնումներէն գլխաւորն էր կապ պահել դրամատիրական դիմագիծերով երկիրներուն հետ, սկսեալ Մ. Նահանգներէն, որոնց բարեկամութեան չարունակ թեկ կ'ածէր ու կ'ածէ, իր ընդգրկած գրութեան բովանդակ համարդկային խառնութիւնները զոհելով միայն իր երկրին մէջ, ազատութիւնները ջնջելով, մինչեւ իսկ շնչառութիւնն ու քալուածքը կտրուկ կանոնները ենթարկելով։

Այս է, համառօտիւ, բոլշեւիկութեան «ազգային» գրութեան «միջազգային» այլանդակութիւնը, որուն փորձերն ու արդիւնքները հետզհետէ կը տեսնուին։

×

Ճիշդ, նոյն գրութեան հետքերուն վրայ քալելով, զարմանալի չէ մեզի համար, երբ կը տեսնենք Էջմիածինը եւ իր սրբազնասուրբ գործակալները Հայ Եկեղեցիին միտքին միանգամայն սիրտին հակոտնեայ գործունէութեան մէջ։ Դաժան ու խիստ կերպարանք մը առած, քանի մը տարիէ ի վեր, յորմէ հետէ հայկական այդ մեծ կեդրոնին հին շունչն ու կրակը մարեցաւ նախորդ գահակալին ծերութեան ու մահուան հետեւանքով, կղերապետական կամ աստուածպետական թաքուն ուժը յանկարծ ազատ ասպարէզ գտաւ հոն, տարիներէ ի վեր այդ դրութեան ջերմ ջատագովներուն երեւան գալովը, գլխաւորութեամբ ներկայ գահակալին։ Եւ որպէսզի Ռուսիոյ պէս բռնակալ երկրի մը մէջ այդ աւելի քան միջնադարեան իշխանութեան կրօնական ձեւը թոյլատրուի, անհրաժեշտ էր սահմանէն ներս գառնուկ դառնալ, հրամանակատար, հլու, եւ արտասահմանի մէջ զգալի ընել թափ մը, որ սակայն, բարեբախտաբար, Եսաւի մորթով ծածկուած է լոկ, այսինքն՝ պարզ խօսքով՝ վախնալիք բան մը չէ։

Հոս ալ ընթերցողիս ներողամտութիւնը պիտի խնդրեմ, քիչ մը վեր բարձրանալու համար ժամանակակից դէպքերու պատմութեան մէջ.—

Կղերապետական գրութեան բոյն մը կար արդէն Էջմիածնի մէջ այն օրէն սկսեալ՝ երբ Խրիմեան Հայրիկ համազգային միահամուռ բաղձանքին վրայ կաթողիկոս բազմեցաւ Էջմիածին։ Ժողովուրդին հետ կապուած այս հոգեւորականին անկեղծ ու անսեթեւեթ սրբութիւնը դէշ աչքով սկսաւ դիտուիլ եւ Միաբանական աստուածպետական դպրոցին հրամանատար պետերը, գլխաւորութեամբ, կարծեմ, Պարգեւեանց Սուքիաս արք.-ին, երթալով անսիրելութիւն, հակակրութիւն կը սնուցանէին Խրիմեանի անձին եւ գործին դէմ։ Այդ միջոցին աւելի կամ նուազ երիտասարդ էին հիմակուան Էջմիածնի վարիչ դէմքերը, որոնցմէ Խորէն կաթողիկոս, անոր նուիրակը Գարեգին արք. (Անիի համբաւով գիտնականներէն մին), Կարապետ եպիսկ. (Իզմիրլեանի դէմ ծառայող տխուր համբաւով այդ եկեղեցականը), Բագարատ եպիսկ. եւ ուրիշներ, որոնք այսօր ահա համարձակօրէն կ'ուզեն կիրարկել կղերապետական իրենց ժամանցեալ կիրքերը, փայլատակելով արտասահմանի մէջ, իսկ հանդերձ ամփոփելով եւ սպաս հատուցանելով Մոսկուայի եւ Երեւանի առջեւ։ Այսպէս ըլլալով, տարօրինակ չէ Յովսէփեան Գարեգին արք.-ի բռնած հակաժողովրդական, հակազգային դերը Մարսէյլի, Լիոնի եւ նոյն իսկ Փարիզի մէջ։ Եթէ այս վերջին քաղաքին մէջ իրերը այնքան պարզ չեն, պատճառը այն չէ որ կաթողիկոսական նուիրակը նուազ հակաժողովրդական ձեւ կուտայ իրեն սա կամ նա հաշիւին համար, այլ ա՛յն թէ աստուածպետական անդրալեռնական հոգեւորականութեան այդ ձգտումը կը պատշաճի կատարելապէս զինքը բոլորակող փարիզաբնակ Ջոջերուն քարացած տրամադրութիւններուն եւ, յետոյ, վարպետ նուիրակը կը զգայ թէ այդ Ջոջերը իրենց գործը, վէգը այնպէս մը արծաթած են որ կարելի չէ դիւրաւ վերցնել եւ բոլշեւիկաշունչ Աւետարան կարդալ անոնց գլխուն, քանի որ անոնք կարող են միայն հիւրանոցին ծախքերը հոգալ երկար պայմանաժամով։

Բայց, ասոր հակառակ, շատ ցաւալի է որ աստուածպետական դրութեան այդ խիստ յամառ ներկայացուցիչը ուզածին պէս թափեր կուռեր է Մարսէյլ թէ Լիոն, «աշխարհական» միտքին չարտօնելով երկար բարակ բացատրութիւն, երբ թէ ինք իսկոյն կ'ըմբռնէ ոեւէ խնդիր հակառակ տարիներու թնճուկին, եւ իրեն կ'իյնայ միայն որոշում տալ, վճռել... Ահա իր առաքելութեան անդրաբարատեան ոգիին արդիւնքը հայկական իրականութեան ներկայ դառնութեան մէջ։

Կաթողիկոսական նուիրակը, ինք, պարտաւորաբար պէտք է քաջ յիշէ իր քիչ մը անոպայ արհամարհանքը, զոր աւելի քան քսան տարի առաջ յայտնեց Թուրքիոյ Հայերուն մասին՝ որոնք ստուար մեծամասնութեամբ հակառակ էին Օրմանեան արք.-ի կաթողիկոսական թեկնածութեան։ Գարեգին արք.-ի այդ արհամարհանքը չէր բխեր Օրմանեանի անձին եւ արժանաւորութեան յարգանքէն ու զգացումէն, այլ անկէց որ նախկին Պատրիարքը կղերապետական եւ աստուածպետական միեւնոյն գաղափարներով տոգորուած էր, եւ Խրիմեանի ու Իզմիրլեանի ժողովրդավարութիւնը Գարեգին արք.-ի Էջմիածնական համախոհներուն քիմքին անախորժ եղած էր։ Ինք, Գարեգին արք. եւ այս վերջինները Օրմանեանի գահակալութեամբ, կը յուսային հասնիլ իրենց տիրակալական ձգտումներուն, որոնց այսօր մասամբ իւիք ժամանած են։ Այս ըսածիս վկայ՝ նուիրակին քիչ մը հպարտ եւ անհամակիր վերաբերումը ընդդէմ ստանդական բազմութիւններուն, որոնցմէ դուրս եկած էին, իր իսկ բառով Անիի կայսրանէն Էջմիածին կառաչարին մէջ, Օրմանեանի ընդդիմադիր «Թրքահայ հոհոս»ներուն։

Ժամանակի եւ պարագաներու ի՛նչ հեգնութիւն ... այդ «հոհոս»ներն են հիմա դարձեալ որ կը դիւրացնեն քիչ շատ իր ուղեւորութեան դժուարութիւնները։

Բայց հանգուցեալ պատրիարքին յիշատակին այս մասին արդար գտնուելու համար, պարտք կը զգամ զուգակշիռ մը ընել անոր եւ արդի Էջմիածնականներուն կղերապետական կամ աստուածպետական իշխանութեան ըմբռնումներուն միջեւ։ Օրմանեան, աստուածաբան եւ իմաստասէր, ներհուն կրօնական եւ արտաքին պատմութեան եւ բովանդակող միտք մը հայեցողական վարդապետութիւններու, հոգեւորական իշխանութեան իր փաստերը կը հիմնաւորէր գիտութեան վրայ։ Ժամերով, զոր օր. կը ճառէր թէ կրօնքի եւ Աւետարանի բարոյականը, հետեւաբար հոգեւորականին մաքուր ու ընտանի խօսքը աւելի կշիռ պէտք է ունենայ հաւատացեալին վրայ քան ընկերային կամ աշխարհական ըմբռնումները ի մասին արդարութեան, հաւասարութեան, եւն.։ Օրմանեան, այսպէս, աստուածաբանօրէն կը պնդէր իր տեսութիւններուն վրայ, զորս կը պարզէր գիրքերով ու քարոզութեամբ, հեռի ամէն ամբարտաւան ձգտումներէ եւ տիրապետելու կամ շատ յաւակնութիւններէ։ Ան իր տեսակին մէջ կ'իմաստասիրէր, այսչափ միայն։ Մինչ միւս ակնարկուածներուն անուանեալ վար-

ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆԸ

Մայր մը ինծի պատմեց հետեւեալ փոքրիկ ու բարբարոս դէպքը.

— Վահանին դասարանը կը գտնուի դպրոցին երկրորդ յարկը ու կը նայի պարտէզին վրայ։ Ծիծեռնակ զոյգ մը այդ սրահէն ներս մտնելով կը շինէ իր բոյնը առաստաղին անկիւնը։

Ամիս մը վերջ հաւկիթներէն կ'ելլեն ձագուկները ու կը սկսին ճռուողել, զուարթութիւն մը բերելով տխուր դասարանին։

Տղաքը խանդավառուած էին տեսնելով նորափետուր ձագուկները։

Ամէն իրիկուն, դպրոցէն դարձին, Վահան ինծի կը պատմէր մայր-ծիծեռնակին նուիրումը, հայր-ծիծեռնակին աշխատանքը եւ ձագերուն շարժումներն ու վանկ վանկ երգերը։ Թէ ինչպէս անոնք իրարանցում կը ստեղծեն երբ ծնողքը իրենց կը մօտենայ, կտուցին մէջ կերով, թէ ինչպէս ծնողքը կարգով կը կերակրէ զանոնք, անոնց անդադար երթեւեկը դաշտերու մէջ, փոքրիկ ուտելիք մը ճարելու համար։

Տղաքը կը սիրէին հոգւոյն այդ ծիծեռնակներու ընտանիքը։

Հայր - ծիծեռնակը երբեմն շրջաններ կը գծէր դասարանին մէջ ու տղաքը թուաբանութեան դասով յոգնած իրենց գլուխները վեր կը հանէին ու կէս ժպիտով կը հետեւէին անոր աշխոյժ թեւածումին։

Տղոց հոգիներուն մէջ կը թռչէին ու կ'երգէին ծիծեռնակները։

Անոնցմէ շատեր, աւելի գործնականապէս արտայայտելով իրենց գուրգուրանքը՝ պատուհանին մէջ կը դնէին զանազան կերեր որպէսզի ծիծեռնակները նեղութիւն չքաշեն հեռու տեղերէ ուտեստ ճարելու։

Տղաքը կնքած էին ճուտիկները անոնց դնելով գգուական անուններ.— Մինօ, Բիքօ, Ժանօ եւ հատ մըն ալ Վանօ։

Եւ հետաքրքրութիւն եւ անթիւ հարցումներ, թէ ի՛նչպէս կ'ելլեն հաւկիթէն, ի՛նչպէս կը քնանան, ի՛նչպէս կը սորվին երգել, որքան ատենէն կը թռչին, ինչո՞ւ կ'երթան, ո՞ւր կ'երթան, ե՞րբ կը վերադառնան ...

Տղոց սէրը այն աստիճան խորացած էր որ անգամ մը Վահան ցոյց կուտար իր տետրակին մէկ էջը ըսելով որ ծիծեռնակին շուքը անոր վրայէն անցած է ...

Կարգ մը պատճառներով իրարու հետ անհաշտ աշակերտները միացած էին ծիծեռնակները սիրելու մէջ։

Իրենց ուսուցիչն էր միայն որ չէր ախորժեր թռչուններուն ներկայութենէն։

Ինչպէս տղաքը կ'ըսեն. չար, չոր, ջղային պարոն մըն է այս ուսուցիչը։

Օր մը քաղաքացիական կրթութեան դասին քիչ մը շատ կ'աղմկեն ծիծեռնակները։ Ուսուցչին ջիղերը բորբոքին կը փոթորկին եւ ան ձողի մը ծայրը, ալքոլոտ լաթ մը փաթթելով, կը բռնկեցնէ եւ բոյնին տակ կը բռնէ ...

Կ'ալեկոծի յանկարծ ամբողջ դասարանը։ Կանչեր, աղաչանքներ, սարսափի, բողոքի, ըմբոստութեան աղաղակներ ...

Տղոցմէ ոմանք ոտքի կ'ելլեն, ուրիշներ կը ծածկեն իրենց գլուխները, աւելի քաջասիրտներ քանի մը քայլ կ'առնեն պոռալով.

— Ո՛չ, ո՛չ, պիտի չընէք ... անկարելի է ... չարութիւն է ... անգութ էք, անգութ ...

Ուսուցիչը դիւային ակնարկ մը ուղղած տղոց եւ ակռաներուն տակէն պոռալով կը չարունակէր ջահը պահել բոյնին տակ։

Տղաքը սպանդի մը հանդիսատես՝ կը պոռչտային յուզումով.

— Մինօն, Բիքօն, Ժանօն, Վանօն... խեղճերը ... մի՛ ընէք ... գազանային է ...

Բռնկած էր բոյնը։ Ծիտիկները դատապարտուած էին տապկուելու։

Կը պոռար ամբողջ դասարանը։ Կը գոռար ուսուցիչը անոնց դէմ դաժան եւ սպառնական։

Բոցերը կը լափեն ծիտիկները ...

Աղմուկը կը դադրի։

Աշակերտներէն շատերուն աչքին մէջ արտասուքի տաքուկ կաթիլներ։ Շատեր ալ հեծկլտուքներու մէջ կը մրմնջէին.

— Խեղճ Բիքօ, խեղճ Մինօ, Ժանօ, խեղճուկ Վանօ ...

Ու լռութիւն։

Ներս կը մտնէ մայր ծիծեռնակը ու կը դիմէ դէպի բոյնը որ ոչ եւս էր ... Կը շուարի, կը շփոթի, կը փնտռէ, աղեկտուր կանչեր կ'արձակէ, կը դառնայ ու կը դառնայ, խելագարի նման, յուզումով, անսովոր ձեւերով, ու կանչեր, կանչեր ...

Ներս կը մտնէ նաեւ հայր-ծիծեռնակը, տխուր զրոյց մը իրարու հետ եւ քանի մը մեծ շրջաններէ յետոյ ամոլը կը հեռանայ յուսակտուր ...

Ուսուցիչը անոնց ետեւէն կը փակէ պատուհանը։

Լռութիւնը կը չարունակուէր։

Կարելի չըլլար չարունակել քաղաքացիական կրթութեան դասը։

Ուսուցիչը իբր պատիժ տղոցը կը յանձնարարէ յիսուն էջ գիր գրել։

Տղաքը կը լեցնեն այդ յիսուն էջը անդադար կրկնելով հետեւեալ նախադասութիւնը.

—Կար ու չկար հայրիկ ծիծեռնակ մը ու մայրիկ ծիծեռնակ մը կար։ Անոնք ունէին չորս սիրուն ձագուկներ, անուններն էին Մինօ, Բիքօ, Ժանօ, Վանօ։ Մեր ուսուցիչը զանոնք մեռցուց։ Մեր ուսուցիչը ոճրագործ է։ Երբոր մեծնանք զինքը դատարանի պիտի յանձնենք։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

գպետութեան մէջ մեծ չափով կայ յախորտանքի թթու խմոր մը, որ ամբողջ զանգուածը կ'ուզէ փարակել, գառնացնել:

Մարսէյլի մէջ նուիրակը կ'աղաղակէ.— Կաթողիկոսին կամքը ա՛յս է. պէտք է անվարան հպատակիլ ու չըռպքէկել… Լիոնի մէջ կ'աղաղակէ — քանի որ կաթողիկոսը վաւերացուցած է, կրնայ այս մարմինը (Ազգ. Միութիւն) յաւէտ պաշտօնավարել, կարելի չէ որ քուէարկութիւն արտօնեմ…

Կը տեսնէք թէ կղերապետական գրութիւնը ի՛նչ կերպով կ'ըմբռնէ Գարեգին արք. եւ ինչ կերպով կը զառանցէր զայն Օրմանեան արք.:

Այս նկատողութենէն դուրս, կրնանք աւելցնել թէ ո՛րքան հեռուէն, այնքան բարձունքէն եկող հոգեւորական մը արտասահմանի ազգայիններու հանդէպ պարտաւոր է մեղմ, ինքնամատոյց վարմունք ցոյց տալ, մանաւանդ երբ աւետիս մը չունի շրթունքին վրայ, եւ ոչ մէկ յոյս բարօրութեան կը ներշնչէ: Այս մասին չենք ուզեր երկարել:

Ինչ որ մեր նպատակն էր, անվերապահ յայտնեցինք գիտնական արք.ին, խոնարհաբար հրաւիրելով զինքը որ ժամանակի զանազան նրբութիւնները ի նկատի առնելով, այս ժողովուրդին հանդէպ Հայաստանեան արդի աշխարհական եւ հոգեւոր իշխանաւորներուն ապիկարութեան գիտակցելով, բարի դառնայ խոստովանիլ թէ Հոռ-հոռները չեն քնանար, թէ հայրենի ու մայրենի առաքինութիւններուն կայծը կարծուածէն շատ աւելի դեռ կը շողայ Սփիւռքի հայութեան մէջ, որ կը պահանջէ իր հոգեւորականներէն զգուշիլ իրենց պարտականութիւններուն ճամբուն վրայ, ոչ թէ այս կամ այն թմբուկը զարնել եւ ճպոտ բարձրացնել, երբ այն թէ անմիտ ու անկամ հօտ մը ունենան իրենց առջեւ:

Կա՛մ Հայաստանեայց Եկեղեցին ժողովրդավար ոգիով մօտեցէք մեզի, այդ ոգին առաջին հպատակը ըլլալով, Նարեկացիին եւ Շնորհալիին ոգիով, կամ զերծ կացուցէք մեզ, զոհ-աժամապէս, օտարոտի ազդեցութիւններէ ու ներշնչումներէ:

Աւաղ է որ յաւէտ անխախտ կը մնայ նոյն եկեղեցիին կեդրոնական գմբէթը:

Երեք հորթ ծնաւ…

Հինէն ի վեր, միամիտ ժողովուրդներ կան, որ կը սարսափին կախարդներէն: Ամէն չարիք յաճախ կը վերագրեն կախարդներու, եւ եթէ իրենց ձեռքէն գայ՝ ողջ ողջ պիտի թաղեն կախարդները:

Մեքսիկայի մէջ եւս նման կախարդական պատմութիւն մը: Գիւղի մը բնակչութիւնը կը հաւաքուի, կը բռնէ 75 տարեկան պառաւ մը, եւ այն ամբաստանութեամբ թէ կախարդական գործեր կը կատարէ, կը բարձրացնէ խարոյկի մը վրայ: Կրակ տրուած էր փայտերուն, եւ քիչ մնաց որ ողջ ողջ այրէր խեղճ կինը, երբ ոստիկանութիւնը հասաւ եւ ազատեց: Գիտէ՞ք սակայն թէ ինչ կախարդութիւն է ըրեր պառաւը,— իր կովը 3 հորթ մէկէն բերեր է աշխարհ:

NAMAKNER MARSEYLEN

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Անկախութեան տօնը Փոմօնի մէջ

Մայիս 28ը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ նաեւ Փոմոնի մէջ, յունիս 15ին շաբաթ երեկոյ, «Վարանդեան» ակումբին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան ենթակոմիտէի եւ Պատ. Լիգի «Վարանդեան» խումբին:

Ընդարձակ սրահը նեղ կուգար ներկայ բազմութեան: Հոն էին նաեւ շրջաններէն եկած մեր դաշնակցական տղաքը, որոնք խանդավառ զգացումներով կ'ուզէին իրենց մասնակցութիւնը բերել անկախութեան տօնակատարութեան, քոյր ենթակոմիտէի որդոց հետ:

Պ. Հայկ Զաթիկեան, օրուան նախագահը, «Մեր Հայրենիք»ով բացած յայտարարեց հանդէսը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց այն պատմական դէպքերը, որոնք յանգեցան 28 մայիսի: —«Ուրիշները ինչ կ'ուզեն թող ըսեն, հայհոյեն, զրպարտեն, այսօր մեզի համար տօն է, եւ տօներու ամենամեծը: Կ'անցնին այս ժամանակներն ալ, կը մարին կիրքերն ու ոխակալ տրամադրութիւնները եւ պատմութիւնը կ'արձանագրէ իր անկողմնակալ վճիռը թէ հայ ժողովուրդը 1918ին, ռուսական զօրքերէ պարպուած կովկասեան ճակատի վրայ, մէն մինակ դիմադրեց իրմէ տասնապատիկ աւելի զօրաւոր թրքական բանակներուն եւ յաղթեց: Եւ յաղթելով յարգանք պարտադրեց: Պատմութիւնը պիտի արձանագրէ նաեւ այն պարագան թէ այդ կենաց եւ մահու պայքարը վարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մայիս 28ով ոչ միայն հիմը դրուեցաւ անկախ հայրենիքի, այլ եւ պետական ըմբռնողութեան: Վարչաձեւերը կուգան ու կ'անցնին: Բոլոր հակադիր ուժերը մէկ բան միայն յստակ կ'ըմբռնեն,— պետական ըմբռնողութիւնը»:

Յետոյ, ընկ. Վրացեան կոչ ըրաւ պինդ փարիլ այն բոլոր ազգային արժէքներուն որ հինէն կուգան: «Մեզի կ'ըսեն թէ եռագոյն դրօշը, որ ահա կը ծածանի ձեր աչքերուն առջեւ, պէտք է թանգարանի զարդ ըլլայ: Այդ թոթովախօս մարդիկը չեն գիտեր սակայն թէ որքա՛ն բարձր բան է այդ գործը, իրենց ճղճիմ հասակներէն: Հայ մայրեր, երբ ձեր զաւակները կը տեսնեն ֆրանսական դրօշը եւ կը հասկնան թէ այդ կը ներկայացնէ ժողովուրդ մը իր ապրումներով եւ ձգտումներով, անմիջապէս իրենց պէտք է ցուցնէք եւ հայկական եռագոյնը, յիշեցնելով անոնց թէ «ահա դրօշը հայ ժողովուրդին, որուն տակ հազարաւոր Հայորդիներ զէն ի ձեռին իրենց պատիւը պաշտպանելով մեզի տուին կամք եւ ազատ ապրելու դաւանանք: Դրօշը հայ նորահաս սերունդը հայ պահելու ամենամեծ ազդակն է»:

Կովկաս – Պարսկահայ Հայր. Միութեան կողմէ, Պ. Սարգիսեան կարդաց խանդավառ ուղերձ մը, վեր հանելով Մայիս 28ի ազգային ու պատմական արժէքը:

*** Գեղարուեստական մասը ճոխ էր:

Արտասանեցին Պ. Պ. Վաղարշակ Տ. Վարդանեան «Հայրենի կարօտը» եւ Վ. Քէչէճեան երգիծական կտորներ: Երգեցին Օր. Ծաղիկեան եւ ընկ. Տէր Վարդանեան: Զմոռնամ ըսելու որ Օր. Ծաղիկեան, այս փոքրիկ Հայուհին, անակնկալ մը եղաւ մեզ համար: Պ. Վաղարշակ Տ. Վարդանեան ներկայացուց կենդանի պատկեր մը Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»: Թառխտ Արգար մէջընդմէջ կը նուագէր հայկական եղանակներ, այնքան յուզիչ շեշտերով:

Եւ ահա բեմին վրայ են զոյգ Վարդգէսները եւ Թառխտ Արգար: Դափն ու թառը եւ ջութակը լեզու են առեր ու կը հնչեցնեն կովկասեան պարեր: Օր. Ծաղիկեանն ու Արխատազեանը, նուագի շեշտերուն տակ կը դառնան ու կը դառնան:

Ի վերջոյ ներկայացուեցաւ բոլորովին ինքնատիպ զաւեշտ մը, հեղինակութիւն ընկ. Վ. Շահրիկեանի, որ կը կրէ «Դաշնակցութեան մեղքերը» անունը:

Ճերմակ պաստառի մը վրայ գծուած են երաժշտական ձայնագիծեր: Եւ ապա այդ ձայնագիծերուն վրան ու մէջը մէյմէկ ձայնանիշեր: Մէկ մէկ ձայնանիշ բացուածքէն, մէկ մէկ գլուխ կ'երգեն: Զմոռնամ ըսելու որ ութ ձայնանիշերը կը ներկայացնեն ութ կազմակերպութիւններ: Այսպէս՝ Ռամկավարը, Բարեգործականը, Համայնավարը, Հօկը, Հնչակեան, Միացեալ ճակատը եւ Դաշնակցութիւնը:

Զուարճանալու համար տանք քանի մը տուն.—

Ռամկավարը.—

Եկեղեցին մոռացել են
Ո՛չ պատարագ, ո՛չ սրբութիւն
Էջմիածինն թալանել են,
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Համայնավարը.—

Ժողկոմխորհ, հայկենտգործկոմ,
Լէնին եւ Դաշտերզոհպաշկոմ,
Ով չի գիտեր թող իմանայ,
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Հօկը.—

Հարիւր հազար մի զանգուած
Պիտ' ներգաղթէ մայիս ամսին,
Էդ գործն ալ որ ձախողեցաւ
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Հնչակը.—

Յիսուն հազար հայ գաղթական
Կ'ուզենք ընել քաղաքացի.
Թէ այդ գործն ալ ձախողի
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

*** Հանդէսին գեղարուեստական բաժնի առաջին մասը լրացած ըլլալով կէս գիշերէն վերջ սկսաւ երկրորդ մասը:

Այսպէս սեղաններու շուրջ հաւաքուած, բաժակաճառեր արտասանուեցան օրուան տօնին եւ Ամերիկայի տարաբախտ ընկերներուն համար: Ընկ. Վրացեան այս առթիւ շեշտեց թէ մեր ընկերներուն յանցաւոր ըլլալու պարագան դատարանն իսկ չկրցաւ հաստատել:

Եւ այսպէս մինչեւ առաւօտ վեցը, ապրեցանք անկախութեան գաղափարով:

Մայիս 28ի այս յաջող տօնակատարութիւնը պատիւ կը բերէ ոչ միայն Փոմոնի գաղութին, այլ եւ զայն կազմակերպող Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան ենթակոմիտէին եւ Պատ. Լիգի «Վարանդեան» խումբին:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Ծնունդները

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«Ալեանս Ֆրանսէզ» ընկերութիւնը, որ առաքելութիւն ընտրած է իրեն՝ պայքարիլ ծնունդներու թիւին անկման համար, վերջերս Փարիզի մէջ տուաւ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը այս կենսական հարցին մասին: Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարը, Պոլ-րա, թուանշաններով զուգակշիռ մը ըրաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ աճման ընթացքին միջեւ:

Հարցին կարեւորութիւնը շեշտելու համար, նախ ըսաւ թէ 30 տարի վերջ Ֆրանսա կրնայ կործանումի դատապարտուիլ, եթէ դարման չտանի տագնապին:

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բնակչութեան թիւի տարբերութիւնները նկատի առնելով հանդերձ, պատերազմէն առաջ Գերմանիոյ ծնունդներու թուական աճումը կը գերազանցէր Ֆրանսայի ծնունդներուն թուական աճումը: 1914ին Գերմանիա կ'արձանագրէր տարեկան 1.609.000 ծնունդ, Ֆրանսա՝ 753.000:

Պատերազմին պատճառով, ծնունդները նուազեցան երկու երկիրներուն մէջ ալ: 1932ին Գերմանիոյ ծնունդներուն թիւն էր 993.000, իսկ Ֆրանսայի ծնունդներուն թիւը 722.000:

Սակայն 1934էն սկսեալ ապածնութիւնը կ'աճի Ֆրանսայի մէջ, (այսինքն ծնունդները կը նուազին սահմանէն աւելին), մինչ Գերմանիոյ մէջ ծնունդներու ուշագրաւ աճում մը: Այսպէս 1934ին Գերմանիոյ մէջ ծնած էին 1.185.000 երախաներ, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ 675.000: Գրեթէ կէս առ կէսի տարբերութիւն մը:

Պատերազմէն առաջ, Ֆրանսա տարեկան ծնունդներէն կը ստանար 300.000 զինուոր: Մինչդեռ 1934 ծնունդներէն 1954ին պիտի ստանայ 220.000 զինուոր: Ապածնութիւնը եթէ շարունակուի այսպէս, 1944ին Ֆրանսա պիտի արձանագրէ 550.000 ծնունդ, այնպէս որ 1965ին (այսինքն 30 տարի վերջ) նորակոչ զինուորներու թիւը պիտի ըլլայ 170.000:

Թերեւս առժամաբար, երկու տարի պարտադիր զինուորական ծառայութեամբ կարելի ըլլայ լեցնել 1915-1919 տարուան «պարապ դասերու» ձգած բացը: Սակայն ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ գոցել բացը, որ ծնունդներու նուազումին պատճառով կը խորանայ 1930էն ի վեր:

Երբ Ֆրանսա բնակչութիւն կը կորսնցնէ տարուէ տարի, անդին Գերմանիա կը լեցուի ու կը յորդի: Այս պայմաններուն տակ, ի՞նչպէս կարելի է պահպանել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ պաշտպանել երկրին սահմանները:

Ֆրանսայի բնակչութեան տագնապը չի կայանար միայն ու միայն նորակոչ զինուորներու թիւի նուազումին մէջ, միւս կողմէ երկրին բնակչութիւնը կը ծերանայ: Այսինքն Ֆրանսայի մէջ հետզհետէ կը նուազի երիտասարդներու թիւը, ընդհակառակն կ'աճի ծերերու թիւը:

Այս երկու պարագաները,— նորածիններու եւ երիտասարդներու թիւին պակսիլը,— կ'ազդեն ոչ միայն երկրին պաշտպանութեան հարցին վրայ, այլ եւ տնտեսական կեանքին վրայ, ու տնտեսական կեանքի դանդաղումով՝ կը ստեղծուի նիւթական տագնապ, ինչպէս եւ երկրի պաշտպանութեան նիւթական միջոցներու աղքատութիւն:

Հետեւաբար, ծնունդներու նուազումը պատճառ պիտի դառնայ որ երկրին բնակչութիւնը նօսրանայ, վաճառականութիւնը, ճարտարարուեստը, հողագործութիւնը քայքայուին,— երկրին մէջ սպառումը նուազի եւ տնտեսական կեանքը դանդաղի, տուրք վճարողը նուազի եւ [illegible]մական կեանքը անելի մատնուի:

Այն ատեն, վա՜յ պարտեալին:

Այսպէս մեռան մեծ ազգերը, պատմութեան ընթացքին:

Ի՞նչպէս դարման հասցնել այս խռովիչ տագնապին:

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ ծնունդներուն համեմատութիւնն է իւրաքանչիւր ամուսնութեան վրայ 2: Վտանգը կանխարգիլելու համար, պէտք է այս համեմատութիւնը հասցնել 3ի: Ի՞նչպէս: Նպաստ տալ ընտանիքներուն: Այս եղանակը, որ սկսած է գործադրուիլ, շատ լաւ արդիւնք տուաւ: Սակայն այդ նպաստը կը տրուէր միայն բազմանդամ ընտանիքներու, ազատելով զանոնք թշուառութենէն: Անհրաժեշտ է նպաստ տալ նաեւ միջակ ընտանիքներու, որպէսզի չհեծեն նիւթական նեղութիւններու տակ՝ հրաժարելով փեթակին մեղուները շատցնելէ:

Պիտի առարկուի թէ երկրին ելմտական սնտուկը չի կրնար հանիլ այդ պահանջին:

Դժուար չէ գտնել նիւթական աղբիւրի նոր միջոցներ, բայց երբեք կիսամիջոցներ,— օրինակ ամուրիները կամ զաւակ չունեցող ընտանիքները պէտք է մասնակցին պետական օժանդակութեան, որ կը տրուի աճող ու բազմացող ընտանիքներուն:

ՑԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ ԿՌՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱՅԻՆ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (28 մայիս).

— «Հայաստանի անկախութեան թշնամի մարդիկ, թէ՛ օտար եւ թէ՛ հայանուն, յաճախ կը կրկնեն, թէ 1918 մայիս 28ին Հայաստան անկախութիւն ստացաւ Թուրքերէն իբր շնորհ:

Սակայն, պատմական փաստերը վճռապէս կը հերքեն այդ անհեթեթ գաղափարը: Թուրքերը ոչ միայն որեւէ ատեն իրենց յօժար կամքով անկախութիւն չշնորհեցին եւ չէին կրնար շնորհել Հայաստանին, այլ, ինչպէս որ անհերքելի ապացոյցներ կան այդ մասին, Կովկասի մէջ եղած հայութիւնն եւս զանգուածօրէն բնաջնջել պիտի ընէին, եթէ միայն ի վիճակի ըլլային: Կասկածէ դուրս է, որ Թուրքերը 1918ին ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը միայն այն պատճառով, որ հարկադրուած էին ճանչնալ:

Արդարեւ, եթէ հայկական զօրամասերը կատաղի դիմադրութիւն ցոյց չտային Թուրքերուն Ղարաքիլիսէի մէջ, եթէ հայկական բանակը յաղթանակ չտանէր Սարդարապատի պատմական մեծ ճակատամարտի մէջ, եթէ հայկական զինեալ ուժերը յաղթանակ տարած չըլլային Բագուի մէջ եւ գրաւած չըլլային Բագուի նաւթահանքերը, ապահովաբար Թուրքերը պիտի ամայացնէին ամբողջ կովկասեան Հայաստանն ալ այնպէս բարբարոս կերպով, ինչպէս ամայացուցին արեւմտեան Հայաստանը:

Հարկաւ, իրենց համար անյաջող Սարդարապատի ճակատամարտէն յետոյ, Թուրքերը կրնային նոր զօրքեր թափել եւ ջախջախել հայկական նորակազմ զօրամասերը, կրնային գրաւել ամբողջ Արարատեան դաշտը եւ կոտորել ամբողջ հայութիւնը: Սակայն, Թուրքերը Հայաստանը գրաւելէն եւ հայ ժողովուրդը կոտորելէն առաջ՝ իրենց առջեւ ռազմագիտական եւ քաղաքական աւելի կարեւոր խնդիր մը ունէին լուծելու, այն է՝ պէտք ունէին օր առաջ գրաւելու Բագուն եւ նաւթահանքերը, որ Հայերու ձեռքն էին անցած:

Ատոր համար էր որ Թուրքերը, երբ Հայերու կողմէ Արարատեան ճակատին վրայ զօրաւոր դիմադրութեան հանդիպեցան, գոհացան միայն պաշարման ենթարկելով Երեւանը եւ փութացին իրենց համար ճամբայ բանալ դէպի Բագու, որուն օր առաջ գրաւումը, ինչպէս վերջէն խոստովանեցաւ գերման զօրավար Լուտէնտորֆ, ռազմագիտական նշանակութիւն ունէր ընդհանուր պատերազմի ելքին համար:

Բարեբախտաբար մեզի համար, հերոսական Բագուն ընկնելու խնդիրը ամիսներ գրաւեց եւ, երբ սեպտեմբեր 15ին Թուրքերը վերջապէս յաջողեցան այդ ընել, արդէն ոչ բաւականաչափ տրամադրելի ուժ եւ ոչ ալ ժամանակ ունէին մինչեւ զինադադար (նոյեմբեր 11) պաշարուած Երեւանը գրաւելու եւ հայութիւնը կոտորելու համար:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստան անկախութիւն ստացաւ ոչ թէ Թուրքերու շնորհիւ, այլ հայ մարտիկներու հերոսական դիմադրութեան հետեւանքով»:

Հայ տիկին մը

120 ՈՍԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

«Իմ արգիլեալ սիրահարս» կամ «Երկու սիրտեր իբր մէկ սիրտ կը բաբախեն» վերնագրով եւ իրական կեանքէ առնուած մէկ պատմուածքին համար, որ հրատարակուած է անգլիերէն «Թրու Սթօրի» ամսաթերթին մէջ հայ տիկին մը արժանացած է 120 անգլ. ոսկիի մրցանակի մը:

Պատմութիւնը կը սկսի սապէս.—

«Ես ծնած էի քրիստոնեայ երկիրներուն ամէնէն ապերջանիկին՝ Հայաստանի մէջ»:

Տիկինը կը խօսի այն ժամանակ տիրող ամուսնական անհաւասարութիւններու մասին եւ կը նկարագրէ թրքական չհասակութիւնները, սահուն եւ գրաւիչ լեզուով մը:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

ՍԱՐԻՂԱՄԻՇԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Լքուած, յուսաբեկ ու ջարդ ու փշուր, մեր զօրքերը կը կեդրոնանան Սարիղամիշի մէջ: Սարիղամիշի ընդհ. հրամանատար կը կարգուի Զօր. Արէշեան՝ հայկական բանակի առաջին զօրաբաժնի պետը:

Կ'որոշուի ուժեղ դիմադրութիւն կազմակերպել եւ դէթ չլքել Սարիղամիշը: Հոն կեդրոնացած մեր զօրամասերու ընդհանուր թիւն էր 13 գումարտակ, հեծելազօրի չորս վաշտ, սպառազինուած երեսուն լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներով:

Սարիղամիշի ճակատին վրայ կը գործէին կամաւորական գունդերն եւս որոնք կանոնաւոր զօրամասերու մաս չէին նկատուեր:

Երզնկայի, Էրզրումի, Խնուսի, Հասան – Գալէի, Վաղարշաւանի իրարու յաջորդող պարտութիւնները հազիւ սթափեցուցած էին Թիֆլիզն ու հայկական թիկունքը:

Եւ ահա Սարիղամիշի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնենք զինուորական թարմ ուժեր: Բայց նահանջող զօրամասերէն, Սարիղամիշ հասած էին Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի երրորդ եւ եօթներորդ գունդերը, չորրորդ գունդէն մէկ վաշտ, Թիֆլիզէն ձիաւորներու առաջին վաշտը, Դէլի – Ղազարի 300 կամաւորները, ապա Մինաս Մինասեանի եւ Միսաք Թորլաքեանի 500ի չափ թրքահայ կամաւորները եւ ուրիշ երկրորդական տեղական խումբեր իրենց խմբապետներով: Մեր պաշտպանութեան յանձնուած ճակատի երկարութիւնն էր շուրջ 200-250 քիլոմեթր:

Արդ, Սարիղամիշի եւ շրջակայքի մեր զօրամասերու թիւը կը հասնէր ոչ պակաս քան տասը հազար:

Պէտք կա՞յ ըսելու, որ այդ օրերուն Կովկասի Թաթարները մեծ խանդավառութեան մէջ էին: Թուրքը կը հրճուէր մեր ճակատէն, իսկ Թաթարը՝ թիկունքէն: Սալի եւ կռանի մէջ կը տրորուէր ամբողջ հայութիւնը: Դաւադրական յարձակումներ, մասնակի կռիւներ Գանձակի, Նախիջեւանի, Երեւանի եւ այլ վայրերու մէջ, յանուն պանթուրանական սաւառնաթեւ երազներու: Զախաղանց ծանր էր կացութիւնը: Խօսիլ օտար աջակցութեան ու դաշնակիցներու օժանդակութեան մասին, միանգամայն աւելորդ է: Անոնք քաշուած իրենց պատեանին մէջ, կը դիտէին գայլի եւ գառան մահացու պայքարը: Դարձեալ ըսենք եւ միշտ կրկնենք, որ մեր յոյսը դրուած էր միայն ու միայն մեր սեփական ուժերուն վրայ:

Սարիղամիշի մէջ Զօր. Արէշեան, մեր ինքնապաշտպանութիւնը կը կազմակերպէ ելակէտ ընդունելով երկու ռազմական կէտեր.— Առաջին՝ Բա՛րթուսի բարձունքը, երկրորդ՝ Կարա-Ուրգան – Խանոէրէ գիծը: Ըստ Արէշեանի, ձմրան եղանակին, թշնամին միայն այդ կէտերէն կարող էր յարձակում գործել: Պարագուրտի գիծը անտես առնուած էր, որովհետեւ հաւանական չէր նկատեր որ Թուրքերը Պըզըլ – Քիլիսէի ձիւնապատ կիրճերէն կարողանան յառաջանալ եւ յարձակում գործել:

Այս նախատեսութիւնը, յետագայ դէպքերը ցոյց տուին որ միանգամայն սխալ էր: Թուրքերը բուռն յարձակման դիմեցին ամէնէն առաջ Պարագուրտ – Մժնկերտի գիծէն:

Սակայն այս կռիւներու մասին, տակաւին առիթներ կ'ունենանք խօսելու: Այժմ հետեւինք միայն դէպքերու զարգաւորութեան:

Հոս ըսենք որ, գիտակցաբար անտես առնուած էին Մուրատի եւ Սեպուհի ուժերը: Ոչ մէկ զինուորական պարտականութիւն էր դրուած անոնց վրայ: Թէ ինչո՞ւ, դէպքերը կը բացատրեն ինքնաբերաբար:

Բաւէնէն քան հոգի, Մուրատի եւ Սեպուհի հետ կուգանք Սարիղամիշ: Ամէնքս ալ զօրանոցի մը մէջ ենք: Հոն էին բժիշկներ Ա. Պօղոսեան, Զաբէհ Փիլոսեան, Ռուբէն Տէր Սահակեան, Վարդան Շահպազ, Գ. Գէնճեան, Բարսեղեան Սերոբ եւ ուրիշներ: Երեկոները անխուսափելի կերպով զրոյցներ ու խորհրդակցութիւններ կ'ըլլային ճակատի պաշտպանութեան մասին:

1918 մարտի սկիզբներն էր, երբ օր մը Տոքթ. Զաւրեան եկաւ Մուրատի եւ Սեպուհի քով, թելադրելու որ ինքնապաշտպանութեան թեւերէն մէկուն ղեկավարութիւնն ստանձնեն:

Մուրատ ու Սեպուհ արդարօրէն կը պնդէին թէ իրենց անհրաժեշտ է թնդանօթ եւ գնդացիր, պատուաւոր կերպով տանելու համար իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը:

Տոքթ. Զաւրեան խոստացաւ Զօր. Արէշեանի հետ խորհրդակցիլ եւ ապա համապատասխան կարգադրութիւն մը ընել:

Ինչ – ինչ պատճառներով Զօր. Արէշեան ընդդիմացաւ այդ պահանջին գոհացում տալ:

Այդ օրերուն Սարիղամիշ եկած էին ընկերներ Դրօն, Վ. Փափազեան, Ս. Վրացեան եւ Վ. Նաւասարդեան:

Ընկեր Վ. Փափազեանին եւս կրկնուեցաւ Մուրատի եւ Սեպուհի պահանջը, սակայն Զօր. Արէշեանի կարգադրութիւնը միշտ ալ ուշացաւ…

Տոքթ. Զաւրեան վերստին եկաւ եւ թելադրեց Մուրատին ու Սեպուհին, որ առանց այլ եւ այլի պատասխանատու դեր ստանձնեն:

Տակաւին որոշակի կը հնչէ կարծես Սեպուհին ձայնը, երբ կ'ըսէր.

— Բժի՛շկ, դուք առանց գործիքի կրնա՞ք վիրաբուժութիւն ընել: Պատերազմն նոյնն է մեզ համար: Երբ թշնամին թնդանօթ ու գնդացիր կը գործածէ, մենք ստիպուած ենք մեր հրացաններու կոթերը ցոյց տալ…

Մէջ մտաւ Մուրատ եւ ըսաւ.

— Բժիշկ ջան, մեր ամբողջ կեանքը այսպէս է եղեր: Եթէ կը ստիպէք որ պատասխանատու դեր կատարենք եւ թշնամւոյն թնդանօթին դիմաց հրացան գործածենք, առանց առարկութեան մենք իսկոյն կը մեկնինք: Ուրեմն, մեզի յանձնեցէք Պարագուրտի գծին պաշտպանութիւնը:

Սխալ է այն զրոյցը, որ Մուրատ եւ Սեպուհ մեկուսացած էին: Անոնք միշտ ալ մնացին պատնէշի վրայ եւ արիւնոտ անցքերու յորձանուտին մէջ:

Նախ քան Բաւէն մեկնումը, Սարիղամիշի մէջ պատահեցան քանի մը ցաւալի դէպքեր:

Հակառակ տիրող ակներեւ տագնապալի կացութեան, այդ օրերը դասալիքներու թիւը կը շատնար: Ջէնքն ու պայուսակը նետողը, գաղտագողի կը փախչէր:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(20)

Մամր կռիւներ լեհ բանուորներու եւ ոստիկանութեան միջեւ, Փարիզի եւ Լիլի մէջ

Առջի օր ծանր դէպք մը պատահեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, 3 — 400 լեհ բանուորներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Տասը ոստիկաններ վիրաւորուեցան եւ 16 Լեհեր ձերբակալուեցան:

Թերթերու պատմութեան համաձայն, լեհ բանուորները, որոնց մեծ մասը գործազուրկներ, հիւպատոսարան կ'երթային, բողոքելու համար իրենց բանի վերադարձին դէմ, երբ ոստիկանութիւնը փակեց ճամբան: Լեհերը մերժեցին համակերպիլ եւ սալայատակի քարերով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ: Լման կէս ժամ բուռն կռիւ մղուեցաւ: Վերջապէս ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները, որոնցմէ ոմանք վիրաւորուած եւ փախցուած էին:

«Փօփիւլէռ» կ'ըսէ թէ լեհ բանուորները միթինկ մը գումարելով, պատուիրակութիւն մը կազմած էին, որպէսզի հետեւեալ պահանջները ներկայացնէ հիւպատոսարանին,— 1. Նորոգել «աշխատաւոր»ի անձնագիրները.— 2. Շարունակել գործազրկութեան նպաստը անոնց որոնց աշխատաւորի թուղթը մերժուած է կամ համապատասխան գումար մը վճարել հիւպատոսարանէն.— 3. Ջրի փոխադրել Լեհաստան վերադարձող Լեհերուն բոլոր գոյքերը.— 4. Վերադարձնել ծերութեան համար վճարուած ապահովագրութեան գումարները:

Նոյնքան ծանր դէպք մը պատահեցաւ Լիլի մէջ (հիւսիսային շրջան), ուր 250 լեհ բանուորներ գրաւեցին հիւպատոսարանը: Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել, ցուցարարները ցրուելու համար:

Այս երկու դէպքերուն առթիւ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը ցաւ կը յայտնէ որ տարիներ առաջ օտար բանուորներ ներածելէ յետոյ, այժմ ալ անօթի կը ձգեն կամ կը ճամբեն իբրեւ անպէտ: Միւս կողմէ, երբ վերադարձողները կ'արձանագրուին, անմիջապէս կը դադրի գործազրկութեան նպաստը: Արդ, որոշուած չըլլալով մեկնումի թուականը, խեղճերը անօթի կը մնան: (Այս է եղած Լիլի դէպքին պատճառը):

Վերջին պահուն կը հաղորդուի թէ աշխատանքի նախարարը հրամայած է որ գործազրկութեան նպաստները շարունակուին մինչեւ մեկնումի թուականը:

ՃԱՄԲԱՅ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՈՅՖԻ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր երկար ատենէ ի վեր, ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, գացած է Օսլօ (Նորվեկիա): Վեց ամիս արտօնութիւն տրուած է, պայմանաւ որ չխառնուի քաղաքական գործերու:

30 ԺԱՄԷ Ի ՎԵՐ ԱՀՌԵԼԻ ԿՌԻՒ ՄԸ կը մղուի 200 մեթր գետնին տակ, 400 թիապարտներու եւ ոստիկաններու միջեւ, Քանսասի նահանգին մէկ ածխահանքին մէջ (Մ. Նահանգներ): Ոստիկանները զինուած են գնդացիրներով եւ ռումբերով: Թիապարտները գերի բռնած են 11 բանտապահներ:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65.

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊԻՒՐՕ ԹԱԳԱ **14, Grand'Rue, Croix Rouge.**

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յառաջիկայ կիրակի, 23 Յունիս, տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, ճանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգ. բարերար' ողբ. Պօղոս Նուպար փաշայի մահուան տարեդարձին առթիւ:

Կը քարոզէ կաթող. Նուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան:

(Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՀԱՅ Երիտասարդաց Ակումբի դասախօսութիւնը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին, 28, Րիւ Սէրբանթ, Մէթրօ՝ Օտէօն: Կը դասախօսէ՝ Պ. Խանդկարեան: Նիւթ՝ Ստեփան Նազարեանի գրական գործը: Մուտքը 1 ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ծափրէչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7, rue Bernardins, Փարիզ (5), Մէթրօ՝ Maubert Mutualité.

Օրակարգ. — Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակայողները կը դատապարտուին տուգանքի:

Յ. Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ Քննութիւն Շրջ. ժողովի օրակարգի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՈՓԱՆՍԱՆՏԻ յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ, յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպըլէնի սրճարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը» (շարունակութիւն):

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ

Ընկերներ՝ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճռի բեկանման առթիւ

23 Յունիս կիրակի, Սէն-փիէռի ՓԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:

Կը խնդրուի Լէ Վանսի ընկերներէն, եւ Լավիլտիոյի համակիրներէն նկատի առնել այս պարագան:

Ընկեր Գրիգոր Գանիէլեանի սեփական օթոյով կը փոխադրուին Փօն Տ'օպնայի ընկերներն ու համակիրները:

ՀԱՅ - ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՎԻԿՏՕՐ-ՀԻՒԿՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.** ԿՈՂՄԷ

Salle de Géographie. 184 Bld. Saint - Germain.

22 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ **ՖԷՐՆԱՆ ԿՐԷԿ**

(Գեր-Նախագահ Վիկտոր-Հիւկոյի հիմնարկութեան)

Վ. ՀԻՒԿՈՅի հանճարը փառաբանող հայ գրագէտներու կողմէ շարադրուած քերթուածներու եւ արձակ էջերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններ, ՀԻՒԿՈՅի քնարերգական հրաշակերտներէ մէկ քանին եւ անոր լաւագոյն քերթուածներէն ոմանց հայերէն թարգմանութիւնները՝

կ'արտասանեն՝ Տիկ. ՍԸԿՈՆ-ՎԷՊԸՐ, Պ. ՄԽՔՍՈՒՏԵԱՆ, Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, եւ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ:

կը խօսին՝ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Տիկ. ԱՆԱՅԻՍ (հայերէն), Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ (ֆրանս.):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

եւ Loterie SWEEPSTAKE

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ եւ SWEEPSTAKE ՄԷԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/5 եւ 1/10 տոմսակները կ'արժեն	10	ֆրանք:
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք:

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:

Արտասահմանէն » » » 4 » »

(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **„HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ԾԱՆՕԹ.— Եօթներորդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒՆԻՍԻ 21ին:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿԸ:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի «Ա Շ Տ Ա Ր Ա Կ» սրճարանին մէջ:

34 Villa Rouveyrolles. Asnières.

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ՔՈՎ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ

եւ

Demi - Grossisteներու ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հանրածանօթ **ROQUEFORT** Ընկերութիւնը վերսկսած է ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐԻ պատրաստութիւնը: Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը յանձնած է՝

Պ. H. SIROUNIANի

1, Rue MONDÉTOUR, Դ. յարկ, սենեակ թիւ 4, ՓԱՐԻԶ (1):

Ամենահամեղ ճերմակ պանիր ամենաաժան գիներով: Ձեր շահուն համար անմիջապէս գիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային զեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50:
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Փամփ.— 35:
ԿԱՐՏԱՆ, Կ. Ա.— 140:
ՊՕՄՈՆ, Հ. Ս.— 125:

ԱՓԹ, Թ. Պ.? 90: Կարգադրեցինք:
ՍԷՆ ՀԻԼԷՐ, Գ. Փ.— 35:
ԿԱՐՏԱՆ, Ն. Գ.— 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 835:
ՄՕՐԻՍԹԷԼ, Վ. Պարտ.— 35:
ՎԻԷՆ, Խ. Եր.— 60:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Աւ.— 35:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գապ.— 60:
ՊՈՐՏՕ, Գործ.— 610:
ՊՈՐՏՕ, Շ. Ս.— 140:
ՊՈՐՏՕ, Հալ.— 140:
ՌՕՄԷՆՎԻԼ, Փէնճ.— 35:
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Թ. Գ.— 70:

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Երեւի, գետը ձեզ վրայ վատ տպաւորութիւն գործեց... նկատեցի ես:

— «Ոչ: Այն մարդը չուտ վրայ հասաւ, ես դեռ բոլորովին ջրի տակը չէի գնացել, որ ազատեց ինձ: Ախ, երանի թէ գիտենայի՝ ով էր այդ մարդը: Երեւում է, որ Աստուած մեզ հետ է: Նա ուղարկեց այդ մարդուն մեզ օգնելու համար:

«Վերջին խօսքերը մխիթարում էին նրան եւ աւելի ամրացնում էին նրա հաւատը, որը խիստ վառ էր օրիորդի մէջ:

«Զնայելով, որ ջորիները դանդաղ էին ընթանում, դարձեալ մենք այն օրը անցանք բաւական ճանապարհ: Գնալով լեռների միջով, շատ անգամ ստիպուած էինք անցնել այնպիսի վտանգաւոր տեղերից, ուր անձնավտահ որսորդները միայն ոտք են կոխում, այն եւս խիստ հազիւ անգամ:

Ջանիվայրների դժուարութիւնը երբեմն ստիպում էին մեզ ցած իջնել ջորիներից, եւ ապառաժների վրայով մագլցելով, առաջ գնալ: Սանամը բոլորովին յոգնած էր, հազիւ հազ կարողանում էր իրան ոտքերի վրայ պահել: Ես մի քանի անգամ առաջարկեցի բռնել նրա ձեռքից, օգնել նրան, բայց ամէն անգամ մերժում ստացայ: Նա դեռ խորշում էր ինձանից. նա այնքան հպարտ էր, որ դեռ նայում էր իր վրայ, որպէս իւր հօր տան ծառաներից մէկի վրայ: Ես դեռ նրա մտերիմ, անձնանուէր բարեկամը չէի»:

«Երբ բարձրացանք սարերի վրայ, արեւը արդէն սկսել էր թեքուել դէպի իւր երեկոյեան մուտքը: Սարերում օդը խեղդում էր, իսկ այստեղ ցուրտը մրսեցնելու չափ զգալի էր: Ջորիներից ցած իջանք, նստեցինք փոքր ինչ հանգստանալու: Ես առաջարկեցի օրիորդին փաթթուել իմ վերարկուի մէջ. նա յօժարութեամբ ընդունեց, որովհետեւ վերարկու չէր առած իւր հետ: Ցետոյ տուեցի նրան մի բան ուտելու. նա բոլորովին կազդուրուեցաւ եւ գտնում էր բաւական խաղաղ տրամադրութեան մէջ»:

«Արեւը մայր մտաւ: Երեկոյեան վերջալոյսը հեղհեղէ՝ գրկում էր իւր պարզ — ծիրանի շառաւիղներից: Սարերի գագաթները պատած էին սպիտակ ձիւնափայլ մշուշով, որը միախառնուելով երկնքի կապուտակութեան հետ, ներկայացնում էր անսահման մանիշակագոյն ովկիանոս, որի մէջ լեռների ալիքաւոր բարձրութիւնները ձեւացնում էին ոքանչելի տեսարան: Օրիորդը բնութեան սիրող էր: Ես նկատեցի՝ նոյն ժամուն յափշտակուած էր նա խորին հիացմունքով եւ նրա խոշոր աչքերը մի առանձին ոգեւորութեամբ նայում էին դէպի գեղեցիկ լեռնային տարածութիւնը: Ես նստած էի նրա մօտ: Նա դարձաւ ինձ այս խօսքերով:

— «Նայիր այն նեղ հովիտին, որ հազիւ երեւում է թափանցիկ մառախուղի միջից. նայիր այն բաց կանաչագարդ խոտերին, որ պատել են նրա սիրուն տափարակը. տես այն վտակը, ինչպէս շուտով վազում է դէպի ձորը, ականջ դիր, որքան քաղցր է լսւում նորա ձայնը: Ախ, որքան գեղեցիկ է այդ բոլորը: Այնտեղ երեւում են հովիւների տաղաւարներ: Տես, ոչխարները վերադառնում են արօտից. ես լսում եմ նրանց ձայնը: Ահա խմբուեցան նրանք տաղաւարների շուրջը: Կըիկները դուրս եկան կթելու նրանց. փոքրիկ գառները, փոքրիկ ուլերը կանչում են կթողների հետ, թէ ինչո՞ւ են խլում իրենց սնունդը: Բայց նրանց մայրերը այնքան առատ են, որ բաւականութիւն են տալիս՝ թէ նրանց տէրերին եւ թէ իրանց ձագերին: Գընանք այդ հովիւների մօտ եւ վայելենք նրանց հիւրասիրութիւնը»:

«Հովիտը, որ այնքան ոգեւորութեամբ նկարագրում էր օրիորդը, շատ հեռու չէր մեր նստած տեղից: Երեկոյեան մթութիւնը սկսել էր թանձրանալ: Շարունակել մեր ճանապարհորդութիւնը չէինք կարող, որովհետեւ թէ մենք եւ թէ մեր անասունները սաստիկ յոգնած էինք: Պէտք էր մի օթեւան գիշերելու համար: Բայց նախ քան այդ հովիւների մօտ հիւրասիրութիւն խնդրելը, հարկաւոր էր տեղեկանալ, թէ նրանք ինչ տեսակ մարդիկ են: Այդ մտքով ես մօտեցայ մեր ջորեպանին, որ մեզանից փոքր ինչ հեռու արածացնում էր իւր անասունները»:

«Ջորեպանի տուած տեղեկութիւնները հովիւների մասին խիստ նպաստաւոր էին: Այդ խաշնարածները եկած էին Ղափանի կողմերից, ազգով հայ էին եւ յայտնի էին իրանց քաջութեամբ: Այստեղ ժամանակաւորապէս գետեղուել էին նրանք՝ ամառը անցկացնելու եւ իրանց անասունները արածացնելու համար: Վերջացնելով իւր խօսքերը, ջորեպանը խորհուրդ տուեց նրանց մօտ գնալ եւ աւելի բարւոք էր համարում գիշերը անցկացնել նրանց տաղաւարների մէջ, քան թէ բացօթեայ մնալ: Բայց միեւնոյն ժամանակ ակնարկեց նա, որ այդ հովիւները փոքր ինչ կասկածաւոր մարդիկ են, աւազակներ են»:

— «Եթէ ուզում ես աւազակից անվնաս մնալ, պէտք է աւազակի տունը գնալ, պատասխանեցի ես»:

«Ուրիշ հնար չկար, գիշերը բացօթեայ դրսում մնալը կարող էր վնասակար ազդեցութիւն ունենալ օրիորդի առողջութեան վրայ: Մենք ոչինչ պատրաստութիւն չունէինք մեզ հետ, ինչ էլ որ ունէինք, կապած էին մեր ձիաների վրայ, բայց Երասխից անցկենալու միջոցին պատահած վըտանգի ժամանակ, ձիաները իրանց հետ տարան: Ես վճռեցի գնալ հովիւների մօտ, մանաւանդ որ օրիորդի ցանկութիւնն էլ հէնց այդ էր»:

«Մութը բոլորովին պատել էր, երբ հասանք նրանց ամարանոցին: Ոչխարները մակաղել էին բնակութիւնից հեռու առանձին հանգրուաններում, իսկ տաղաւարների մօտ խմբուել էին աւելի խոշոր անասունները՝ ձիաներ, կովեր եզներ եւայլն: Տեղ տեղ վառւում էին խարոյկներ, որոնց շուրջը՝ խոտերի վրայ՝ նստած էին ալեւոր մարդիկ, ծխում էին, խօսում էին, իսկ կնիկները մի բան էին եփում ընթրիքի համար: Խարոյկների աղօտ լուսով այդ լեռնականների կերպարանքները աւելի վայրագ կերպով նշմարւում էին գիշերային մթութեան մէջ: Երիտասարդները զրադուած էին իրանց նժոյգներով, քորում էին, մաքրում էին նրանց մարմինը եւ ծածկում էին թաղիքներով, որ գիշերը չմսեն:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 21 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2837

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԷԿՆ ՈՒ ՄԻՒՍԸ

Ճիշդ այն պահուն երբ հայկական ներգաղթի ճամբան կը փակուի «առժամապէս», թերթերը կը հաղորդեն երկու կարեւոր իրողութիւններ:

1. Վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ, Թուրքերու տեղափոխութեան համար:

Համաձայն կնքուած պայմանագրին, Ռումանիոյ Թուրքերը Թուրքիա պիտի փոխադրուին 3–4 տարուան ընթացքին:

Ութ հազար հոգի պատրաստուած են արդէն, իբրեւ առաջին կարաւան:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքերը յաջողած են ձեռք ձգել շատ նպաստաւոր պայմաններ: Գաղթականները պիտի կրնան միասին տանիլ իրենց դրամը եւ շարժուն ինչքերը: Ռումանական կառավարութիւնը անոնց կալուածներուն եւ տուներուն փոխարժէքը պիտի վճարէ հինգ տարուան ընթացքին, մաս մը դրամով, մաս մըն ալ ապրանքով (քարիւղ եւ ատաղձ): Ձեռնարկ պիտի համարուին Թուրքերու պետական պարտքերը եւ որ եւ է տուրք չպիտի գանձուի: Ռումանական բանակին մէջ ծառայող Թուրքերը ազատ պիտի արձակուին եւն.:

Մէկ խօսքով, Թուրքիա շատ կարեւոր ներգաղթ մը պիտի կատարէ, լաւագոյն պայմաններով:

Էնկիւրի այս յաջողութիւնը կը պարտի Պուքրէշի դեսպանին, Համաթուրանական Համտուլլահ Սուպհիի, որ յատկապէս դրկուեցաւ, ներգաղթը գլուխ հանելու համար:

Յունաստանի հետ կատարուած փոխանակութենէն յետոյ (աւելի քան 400,000 հոգի), Թուրքիա Ռումանիոյ Թուրքերն ալ փոխադրելով կ'ունենայ մօտ մէկ միլիոն նոր ժողովուրդ:(Ուրիշ փոխադրութիւններ ալ կատարուած են):Անդին կը մնան տակաւին Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, ուր նոյնքան եւ աւելի Թուրքեր կը գտնուին, բաղդատաբար չէն վիճակի մէջ:

Անշուշտ այս փոխադրութիւնները բաւական չեն — ենթադրելով որ բոլորն ալ կատարուին — ծաղկեցնելու համար ամայի եւ աւերակ Թուրքիան (աւելի քան 750,000 քառ. քիլոմեթր): Մանաւանդ որ, տեղափոխութեան մեծ մասը կը կատարուի դէպի Թրակիա, կամ ծովեզերեայ եւ բանուկ շրջաններ:

Սակայն սխալ է հարցը քննել այս տեսակէտէն, եւ մխիթարութիւններ փնտռել:

Հիմնականը այն է որ՝ Էնկիւրի մշակած է ներգաղթի լայն ծրագիր մը, եւ զայն կը հետապնդէ իբրեւ ազգային քաղաքականութիւն: Իբրեւ լրացուցիչ մասը իր վերանորոգիչ քաղաքականութեան:

Կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ միայն այս հիմնական ծրագիրն ու անոր գործադրութեան համար թափուած ճիգը, իմանալու համար Թուրք իշխանութեան եւ մեր «բարեխնամ»ին տարբերութիւնը. (պահելով բոլոր համեմատութիւնները):

2. Յունիս 18ին, Խ. Միութեան հողային գործավարութիւնը մամուլին հաղորդեց հրամանագիր մը, կարգ մը հանրապետութեանց, մասնաւորապէս Թուրքմէնիստանի, Ուզպեկիստանի, Հայաստանի, Ազրբէջանի, Խազախիստանի, ինչպէս և Սիպերիոյ գաւառական շրջաններու մասին, ճշդելով կոլխոզնիկներու անձնական գործածութեան սահմանուած հողին չափը եւ ընտանի անասուններուն թիւը:

Հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ փետրուարին, առաջարկուած էր նոր դիւրութիւններ ընծայել կոլխոզներու անդամներուն:

Տրուած որոշման համաձայն, գործավարներու խորհուրդը հրամանագիր մը հրատարակեց փետր. 17ին, ձեւակերպելով ընդհանուր սկզբունքները, համաձայն իւրաքանչիւր շրջանի տնտեսական պայմաններուն:

Այդ սկզբունքներուն գործադրութիւնն է որ կը սահմանուի յունիս 18ի հրամանագրով:

Հարկ է սպասել խորհրդային մամուլին, տեղեկանալու համար բոլոր մանրամասնութեանց: Բայց, հեռագրական լուրը ինքնին կը պարունակէ անհրաժեշտ գիտելիքները այս շատ կարեւոր նահանջին:

Այսպէս, հեռաւոր Սիպերիոյ մէջ ամէն կոլխոզնիկ (անդամ հաւաքական տնտեսութեան) պիտի կրնայ ունենալ, իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն, 0.8էն 1 հեքթար հող, համաձայն իր բնակած շրջանին, եւ 50էն մինչեւ 100 եղջերու, ուղածին չափ չուն (բալխիրի համար) եւ 100էն 200 եղջերուի ձագ:

Նոյնքան ուշագրաւ է Ուզպեկիստանի եւ Ազրբէջանի համար եղած զիջումը:(Հեռագիրը միայն այս երկու անունները կը յիշէ):

Այդ բարեբեր երկիրներուն մէջ կոլխոզնիկը պիտի ունենայ 0.20–0.30 հեքթար մշակելի հող, մէկ ձի, մէկ էշ եւ 15–30 ոչխար:

Անշուշտ նոյն իրաւունքը տրուած է Հայաստանի, աւելի կամ պակաս ճկուն տրամադրութիւններով:

Տարակոյս չկայ թէ Ազրբէջանի եւ Վրաստանի, նոյն իսկ Ուզպեկիստանի եւ Թուրքմէնիստանի բոլշեւիկները պիտի տանին պատկուին, կարելի բարիքը քաղելու համար այս հրամանագիրէն:

Իսկ Երեւանցինե՞րը: Անհրաժեշտ չէ պատմութիւն քրքրել, գտնելու համար պատասխանը:

Կը բաւէ աչքի առջեւ բերել անոնց բարբարոսութիւնները, հաւաքական տնտեսութեանց գործադրման օրերուն, եւ մէկ ալ,— ներգաղթի պարագան:

Խորհրդային հանրապետութեանց ոչ մէկուն մէջ մարդիկ այնքան տառին կառչած եղան, որքան Հայաստանի մէջ:

Եւ չգտնուեցաւ որ եւ է իշխանութիւն, որ այնքան անգթայ եւ ապիկար գիրք մը բռնած ըլլար տարագիր բանուորներու եւ գիւղացիներու հանդէպ, որքան նոյն ինքն Երեւան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՐԼԻՆ ԿԸ ՑՆԾԱՅ, ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՀՌՈՄ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ

Հիմա որ ծանօթ են անգլեւգերման նաւային համաձայնութեան մանրամասնութիւնները, Փրանսական եւ իտալական մամուլը աւելի բացորոշապէս կ'արտայայտէ անոր պատճառած դառնութիւնը:

Նախ ըսենք թէ համաձայնութեան կնքումէն շատ գոհ են Լոնտոնի եւ Պերլինի մէջ: Գերմանական մամուլը միաձայնութեամբ պատմական դէպք մը կը համարի այս պայմանագրութիւնը, որ վերջ կը դնէ անգլեւգերման մրցակցութեան: Միեւնոյն ատեն յունիս 18ի համաձայնութիւնը յաջողութիւն մը կը համարուի Հիթլէրի քաղաքականութեան համար, որ հիմնուած է պետութենէ պետութիւն համաձայնութիւններ կնքելու սկզբունքին վրայ: Այս առթիւ նըշանակալից կը համարուի համաձայնութեան ստորագրութեան արագութիւնը: Հազիւ 15 օր տեւեց ամբողջ գործողութիւնը, մինչդեռ Լոնտոնի մէջ մեծ դժուարութիւններ եւ երկար բանակցութիւններ կը նախատեսէին:

Գերմանական թերթերը մասնաւորապէս գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Լոնտոնի համաձայնութիւնը վերջ պիտի տայ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ նաւային մրցակցութեան: Միեւնոյն ատեն համաձայնութիւնը առաջին գործնական աջակցութիւնը կը նկատուի Եւրոպայի սպառազինութեանց սահմանափակման համար: «Ահաւասիկ առաւելութիւնը երկիրէ երկիր ուղղակի բանակցութեանց: Գերմանիա բնականաբար տրամադիր է նոյն հիման վրայ բանակցելու Ֆրանսայի հետ, թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական խնդիրներու կարգադրութեան համար»:

Ինչպէս ըսինք, դժգոհութիւնը ընդհանուր է Ֆրանսայի մէջ: Բոլոր թերթերը կը քննադատեն Անգլիոյ բռնած դիրքը: «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, Փէրթինաքս, բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Յունիս 18ի անգլեւգերման համաձայնութիւնը վերջ կը դնէ փետրուար 3ի անգլեւֆրանսական ցեկոյցով ծանուցուած քաղաքականութեան, որ հաստատուեցաւ Սթրէզայի մէջ, ապրիլ 17ին, Իտալիոյ մասնակցութեամբ: «Փըթի Փառիզիէն» համաձայնութիւնը կը նկատէ գործնական դրժումը Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութեանց: Ուրիշ թերթեր ալ կը բացատրեն թէ ճեղք մը բացուած է անգլեւֆրանքեւիտալական ճակատին վրայ, եւ Ֆրանսայի կը մնայ գոնէ սահմանափակել վնասը, կամ ուղղակի բանակցութիւններ վարել Գերմանիոյ հետ: «Տան»ի եւ «Մաթէն»ի համար ժամանակը եկած է որ Ֆրանսա իր գլխուն ճարը նայի թէ նաւային եւ թէ օդանաւային սպառազինութեանց համար: Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ կը զարմանայ որ անգլիական կառավարութիւնը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կարծիքը հարցնելէ վերջ, աճապարեց ստորագրել համաձայնութիւնը ճիշդ այն օրը երբ կը սպասէր այդ երկու երկիրներուն պատասխանը եւ չսպասեց որ քննուին անոնց առարկութիւնները:

Շատ մը թերթեր կը կարծեն թէ նեղացուցիչ հարցումներ պիտի ուղղուին Անգլիոյ անպաշտօն նախարարին, Պ. Իտընի, որ Փարիզ կը գտնուի արդէն: Ֆրանսական կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի ուզէ հասկնալ թէ Մեծն Բրիտանիա ինչպէս կը հաշտեցնէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի հետ իր վարած գործակցութեան քաղաքականութիւնը՝ Գերմանիոյ հետ կնքուած անջատ համաձայնութեան հետ:

Հռոմի մէջ ալ նոյնքան դժգոհ են Անգլիոյ բռնած դիրքէն: Ամէնէն կարեւոր թերթերը դիտել կուտան թէ Անգլիա երկդիմի քաղաքականութիւն մը կը վարէ, քանի որ մէկ կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կ'առաջարկէ, կաշկանդելու համար Իտալիոյ ձեռքերը՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ, իսկ միւս կողմէ անջատ բանակցութիւններ կը կատարէ Գերմանիոյ հետ, խախտելով հաշտութեան դաշնագիրը: «Ուրեմն կարելի է դաշնագիրները վերաքննել ժընեւէն դուրս»:

Բոլոր թերթերն ալ կը հասկցնեն թէ Իտալիա իրաւունք ունի աւելի ազատ շարժելու արեւելեան Ափրիկէի մէջ, քանի որ Անգլիա միջազգային դաշնագիր մը կը խախտէ առանց կարեւորութիւն տալու Ազգերու Դաշնակցութեան: «Փօփօլօ տի Ռօմա»յի կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա իր դիրքը պիտի արդարացնէ ըսելով թէ երբ կարելի չէ արգիլել անխուսափ բան մը, լաւագոյն է ընդունիլ զայն: Որպէսզի Գերմանիա մարտնաւ չշինէ, պէտք է պատերազմ հըռատարակել: Արդ, որովհետեւ ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ, Անգլիա կը փորձէ սահմանափակել Գերմանիոյ նաւային շինութիւնները:Բայց, որքան ալ գործնական երեւայ այս տեսակէտը, չի կրնար համոզել Ֆրանսան, որ պիտի վերստանայ իր ազատութիւնը: Նաւային շինութեանց համար:

ԼՈՆՏՈՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔԷ

Բնականաբար համաձայնութենէն շատ գոհ են Անգլիոյ մէջ, ուր մամուլը կը ջանայ համոզել թէ որ եւ է պետութեան դէմ ուղղուած չէ անգլեւգերման պայմանագիրը, ոչ ալ կրնայ խախտել Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ հաստատուած սերտ գործակցութիւնը: «Թայմզ»ի կարծիքով, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը ձգտի հաստատել լաւագոյն վիճակ մը քան այն որ գոյութիւն ունէր 1914ին: «Այն ատեն Գերմանիոյ նաւային շինութիւններն էին որ չափ կուտային: Այսօր — բացի կարգ մը պարագաներէ՝ սուզանաւերու մասին — Մեծն Բրիտանիա է որ պիտի ճշդէ իր նաւային պահանջները և Գերմանիա անոնց պիտի յարմարի 35 առ հարիւր համեմատութեամբ»:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» ջերմապէս պաշտպանելով համաձայնութիւնը, դիտել կուտայ թէ այլեւս անկարելի էր նորոգել Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրները եւ թէ նաւային զինարշաւի մը ամէնէն ակներեւ վտանգը կ'անհետանայ նոր համաձայնութեամբ, քանի որ Գերմանիա յանձն կ'առնէ չանցնիլ անգլիական նաւատորմին այսքան առ հարիւրը:

Կը հաստատուի թէ Պ. Իտընի վերադարձէն յետոյ, անգլիական կառավարութիւնը նաւային խորհրդաժողովի մը պիտի հրաւիրէ Ֆրանսան, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը, նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման ծրագիր մը կազմելու համար: Այս ծրագրին հիմ պիտի բռնուի անգլեւգերման համաձայնութիւնը: Պ. Իտըն Ֆրանսայի վարիչներուն պիտի բացատրէ այսպիսի ժողովի մը առաւելութիւնները, միեւնոյն ատեն շօշափելով օդանաւային սպառազինութեանց խնդիրը:

Կ'ըսուի թէ Գերմանիա այժմ ալ կ'աշխատի օդանաւային սպառազինութեանց մասին համաձայնութիւն մը կնքել Անգլիոյ հետ, նաւային պայմանագրի հիման վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒԱՐՈՒՔ

—o—

Կրկին թղթատելով Մարսէյլի Հօկխաններու «Ներքին շրջաբերական»ը՝ ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն», ահա թէ ինչե՞ր կ'իմանամ.

— «Կեդր. վարչութիւնը իր թիւ 6 շրջաբերականին կցած է հաշուական տախտակ մը, որմէ կը հասկցուի որ 1933 օգոստոսէն մինչեւ դեկտեմբեր 31 մուտք է ունեցած 28,344 փր. 34 սանթիմ, իսկ ելք՝ 29,052 փր. 65 սանթիմ»:

Անշուշտ ելքին գլխաւոր գումարը դրկուած է Երեւան, քանի որ Հօկին կոչումն է ծառայել Հայաստանի, իբրեւ «Հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ»:

Երանի՜ հոգիով աղքատներուն:

Մարսէյլի Ներքին Շրջաբերականն է որ կը պատմէ.

— «Յանուն Խ. Հայաստանի շինարարական վերելքին եւ Հօկի նուիրական շահերուն, կոչ եղած եւ անգործ ընկերներու գրպանէն դուրս եկած այդ 28 հազար փրանքէն սանթիմ չէ դրկուած ոչ Հայաստանի շինարարութիւններուն, ոչ ալ անոր արտասահմանի պրոպականտին, այլ ծախսուած, վճարուած է վարիչ քարտուղարին՝ 3700 փր., օգնական քարտուղարին՝ 5095 փրանք, անոնց հանգստի ապահով տեղին՝ 4233»: Եւայլն (Զանց կ'առնեմ միւս մանրամասնութիւնները, որոնք տակէ տակ շարուած են):

Կարդալով այս հաշիւը, միտքս ինկաւ Պուրկազի պարագան:

Մայիս 10ին այդ շրջանի Հօկի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամները:

Ժողովը հազիւ բացուած, ներկաներուն կէսէն աւելին ահագին ժխոր յարուցանելով, հաշիւ կը պահանջէ: Ոստիկաններ կը միջամտեն, հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը կը կազմուի եւ ի՞նչ.—

— «Պուրկազի Հօկը մուտք ունե-ցած է հարիւր հազար լէվա, իսկ երբեւ ելք՝ 24.000 լէվայի զամ ղրկած է Խ. Հայաստան, 18,000 լէվա ծախսած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար, 8 հազար լէվա համայնավարական պրոպականտի, 16 հազար լէվա ակումբի, 8000 լէվա գաղտնի ծախքերու: Համագումար 74 հազար լէվա: Իսկ մնացած 26 հազար լէվայի գումարը անհետացած է եկող գացող վարչութեանց ձեռքերունմէջ»:

Նոյն պատմութիւնը՝ Վառնայէն: (Մանրամասնութիւնները չեմ գիտեր):

Դեռ կրնայի մինչեւ Պուքրէշ երթալ, մանաւանդ հիմա որ Հօկը նակատամարտի վերածեր է եկեղեցին — բայց թոյլ տուէք որ վերջացնեմ Մարսէյլի պատմութիւնը:

Շարունակելով ընթերցումը, կը հանդիպիմ մէկը միւսէն թթու խայթոցներու.

— «Ու այս հնչակեան հինցած զուռնայով ներոյժ աշխատանքի կը հրաւիրէ մասսան... փող է հարկաւոր...

«... Հօկը եւ մասսան իրենց պապային խանութը կարծող այս մարդիկը...

«Հօկը եւ Խ. Հայաստանը միջոց եւ ինքնինքնին նպատակ ընող այս ամսականներն են որ կրթնելով իրենց գաւառի նոյնքան հաշուեխոյս եւ միջնորդ-չէքերներու ուսերուն վրայ, ուզեցին սխալ ներկայացնել մեզ» եւն: (էջ 8):

— «Զրպարտիչնե՛ր, հացկատա՛կ փարեսիցնե՛ր»:

Բարեհաճեցէք մէկ օր սպասել:

Ակամայ խրեցայ թնճուկի մը մէջ, որուն ոչ սկիզբը գիտեմ, ոչ ալ վախճանը կրնամ գուշակել:

Բայց, քանի որ սկսայ, ստիպուած եմ տանիլ կապել մինչեւ վերջին համազումարը:

Իրազեկներ կը պատմեն թէ շատ աւելի «շինիչ» տեսարաններ պարզուած են այդ ժողովին մէջ, երկուքի բաժնելով զայն, առաջնորդութեամբ երկու նշանաւոր գլուխներու:

ՎԱՀԷ

Հօկին խայտառակութիւնները Պուքրէշի մէջ

—o—

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Պուքրէշի մեր թղթակցին մէկ երկտողը, որ կը պատմէր Հօկ – պլօքի խայտառակութիւնները, Թաղ. խորհուրդի ընտրութեան առթիւ: Թերթը մամուլին յանձնելէ յետոյ, ստացանք երկրորդ նամակ մը, որմէ երեւան կուգայ թէ ընդհարումը շատ աւելի ծանր է եղած: Ահաւասիկ այդ նամակը, միեւնոյն թուականով (16 յունիս).—

Առտուան դէպքը տեղի ունեցաւ ժամը 11ին: Ժամը 19ին Հօկնինները երկրորդ յարձակում մը գործեցին քուէտուփին վրայ, նորէն անյաջող: Հակառակ այն խիստ հրահանգներուն որ վէճ եւ կռիւ չստեղծուի, այս անգամ ազգային հոսանքի տղաքը կարելի չեղաւ զսպել: Յարձակում գործողները դուրս նետուեցան պատուհաններէն եւ դռներէն: Յուսահատ Հօկնինները սկսան քաշուիլ: Ոստիկանական նոր ուժեր հասան: Ոստիկանապետը այլեւս անձամբ կը հսկէ անդորրութեան: Դպրոցին պատուհանները փշուր փշուր եղած են: Քուէարկութիւնը կը շարունակուի յաջողապէս:

Պ. Փիէր Լավալի մանրամասն զեկուցումը արտաքին քաղաքականութեան մասին

Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին պահանջման վրայ, Պ. Լավալ առջի օր մանրամասն զեկուցում մը կարդաց Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Արտաքին նախարարը նախ լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց Մոսկուայի եւ Վարշաւայի այցելութեանց մասին, շեշտեց երկու՝ երկիրներու վարիչներուն հետ եղած տեսակցութեանց սիրալիր հանգամանքը եւ մանաւանդ անոնց արժէքը՝ թէ միջազգային խաղաղութեան եւ թէ Ֆրանսայի շահերուն տեսակէտով: Յետոյ լուսաբանութիւններ տուաւ Փրանքեւխորհրդային դաշնագրի բովանդակութեան մասին, կրկնելով թէ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ կամքէն կախում ունի ընդարձակել անոր սահմանը եւ ազդեցութիւնը: Պատասխանելով համայնավար երեսփոխանի մը հարցումին, Պ. Լավալ յայտարարեց թէ Պ. Ստալին ինքնաբերաբար առաջարկեց պաշտօնական ցեկոյցին մէջ դնել այն հաստատը որով կ'ընդունի թէ Ֆրանսա իրաւունք ունի իր ապահովութիւնները յարմարցնելու իր ապահովութեան պահանջներուն: (Զինուելու այնքան որքան պէտք ունի):

Վարչապետը, միշտ խօսելով իբրեւ արտաքին նախարար, լուսաբանութիւններ հաղորդեց նաեւ իտալեւհապէշական վէճի մասին, որ հետզհետէ սուր հանգամանք կ'առնէ: Բացատրեց թէ որ եւ է գաղտնի դաշնագիր կնքուած չէ Իտալիոյ հետ, իր վերջին ճամբորդութեան ատեն, եւ թէ Իտալիա չուզեր աշխարհակալութեան պատերազմ մը մղել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, այլ պիտի սպառէ համաձայնութեան բոլոր միջոցները, զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկելէ առաջ:

Ամէնէն վերջը խօսելով անգլեւգերման համաձայնութեան վրայ, Պ. Լա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁՐՈՅՑ ՈԳԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Իմ առաջնորդս լաւ տրամադրու – թեան մէջ էր: Արքայութեան ներքին պարիսպներէն դուրս՝ նորանոր ար – ուարձաններ ցոյց կուտար: Հրազդա– նին պէս ես ալ կարծես թեւ առած կը թռչէի: Անոր հետ հսկայ սարերէն վեր բարձրացանք:

— Ահա Կիլիկիան — ըսաւ Հրազդան — ինչպէս որ էր մեր Լուսինեաններու օրով: Ես աչքերուս չէի հաւատար· սակայն ինչ որ կը տեսնէի պատկերն էր, ուրուանկարը իրականին: Սարէ սար, քաղաքէ քաղաք ակնթարթի մէջ կը հասնէինք· ես չէի զգար մարմնոյս ծանրութիւնը՝ թեթեւէն աւելի թե – թեւցած էի:

Հրազդան ինծի կ'ըսէր թէ արքա – յութեան այս արուարձանին մէջ գտ – նուողները՝ աշխարհի մէջ անարդը – ւած էին, հոս ընդհակառակն շատ յարգուած էին:

Եւ հարցուցի·

— Այս ի՞նչ հոտ է:

— Հոս բուրվառներու մէջ վառօդ եւ խունկ կը դնեն:

— Իրաւցնէ վառօդ կը հոտի, ի՛նչ անոյշ:

— Տես որո՞ւ առջեւ կը գտնուինք:

— Խորխոռունի՛ն է . . .

— Այո՛, նոյնինքն Նիկողայոս եպ· Դուրեանը . . .

— Այո՛, մեր սարերուն խաչակիր գիւղաղնապետը, Թուրքերուն ծանօթ «Տէլի Մահրասա»ն:

— Արքայութիւն եկե՛ր է, եւ ի՞նչ– պէս, վառօդ ո՞ւր կը գտնէ . . .

— Ինքնին վառօդ է, ուր որ կ'եր – թայ վառօդ ու խունկ կը բուրէ, եւ գիտե՞ս որ Իզմիրլեանէն ու Հայրիկէն աւելի յարգ ունի հոս սուրբերու եւ հրեշտակներու քաղաքին մէջ:

— Բայց ինչո՞ւ մեզի չի նայիր:

— Զէյթունի վերջին պարտութիւնը նախատինք կը համարի հայ անունին: Այսպէս այդ ձախողութենէն վերջը ով որ գայ հոս, աններող կը գտնուի անոնց հետ:

– Երկուքը որոնց մէջտեղը ինքը կը գտնուի որո՞նք են:

— Զէյթունի 1879 թուականին իրեն հետ ապստամբող պարագլուխները՝ Պապիկ փաշա եւ Զաքըրեան վարժա – պետ:

Այդ երեքին երեսը ալ չտեսայ, փայ – լակներու մէջ վառօդի հոտը առի, ո– դը ոսկի գոյն առաւ, անթափանցելի վարագոյր մը ձգուեցաւ անոնց եւ մեր մէջտեղը:

Առաջնորդս սաէպ կը տեսնուէր Խորխոռունիին հետ· անկէ լսած էր անոր պատմութիւնները: Զանազան գրուածներու մէջ Հրազդան անոր մասին կը պատմէր թէ ինկապէս ան էր Ֆռնուզի վանքի վանահայրը, Սիս– ուանի մէջ ճանչցուած սրբազան առիւ– ծը, ահն ու սարսափը Զէյթունի ա – ւազակ Թուրքերուն· օր մը երբ Ֆռ – նուզի վանքին մէջ կը պատարագէր՝ լուր առնելով որ Չէրքէզները այծերն ու ոչխարները գողցեր տարեր են, կէս կը թողու պատարագը եւ զինուած ու զինելով իր սադմիկ կարիճները Չէր– քէզները կը հետապնդէ եւ զանոնք կը բռնէ ու աւարով միասին վանք կը բերէ· ու կը վերադառնայ եւ պատա– րագը կը շարունակէ «Ամրացո՛ զմեզ եւ աներկիւղ պահեա յամենայն չա – րէ» աղօթքովը, ճիշդ այն տեղէն ուր ընդհատած էր պատարագը:

Առաջնորդը կը շարունակէր·

Ծերունազարդ քահանայ մը չէր կր– նար համոզուիլ թէ ի՞նչպէս կարելի էր պատարագը ընդհատել եւ հեռանալ սուրբ բեմէն· անոր դայթակղած միտ– քը կը շտկէ յեղափոխական սրբազա – նը, կ'ըսէ անոր·

— «Տէրտէ՛ր, պատարագն ու Քր – իստոս իրենց տեղն են, չեն փախչիր, ոչխարները յափշտակող անօրէնները պատարագ մատարագ չեն ճանչնար· տե՛ս, հիմա պատարագն ալ լմնցու – ցի, այդ անօրէններուն ալ արժանա – ւոր ժամուցն ու տփոցը պէտի տամ»:

Հրազդան կը վերջացնէր այդ դր – ուագը յիշելով թէ Խորխոռունի այն սրբազանն է որուն համար Պոլսոյ անգլիական դեսպանը Իզմիրլեանին կ'ըսէր·

— «Այս մարդը եկեղեցական ըլլալէ աւելի, զօրապետ մը ըլլալու արժանի է եղեր արդարեւ»:

×

Առաջնորդս ուր որ կը տանէր զիս, նորատեսիլ տեսարաններ զիս կը զիւ– թէին· ամէն արուարձան երգ ու զը– ւարթութիւն: Երբ թաղէ թաղ կ'անց– նէի, տեսարանները կը փոխուէին, ու ես չէի կրնար որոշել թէ ո՞րն է մէկը միւսէն գերազանց:

Մարմարաշէն սիւնազարդ սրահէ մը ներս կը մտնենք· դահլիճին մէջ համ– բիչները շարժելով լուիկ կը ճեմէին երկար մուշտակներ հագած պատկա – ռելի ուրուականներ:

— Հոս ինչո՞ւ այս վեհաշուք լռ– ռութիւնը . . .

Առաջնորդս հեղնաժպիտ պատաս – խանեց·

— Դրասէր Աստուը չէ՞ս տեսներ որ վէճի բռնուած է մեր հայ ամիրան – րուն հետ:

— Այդ պատճառ չէ, ըսի ես ։

Ան պատասխանեց·

— Պէտք է գիտնաս որ մեր Աստուը ուր որ ոտք կը դնէ տխրութեամբ կը լեցնէ:

— Ի՞նչ է անոր վէճը:

— Ամիրաները անոր երես չեն տար, անոր տաղանդին «մեթալիկ» մը չեն տար· չե՞ս լսեր ինչ կ'ըսէ . . .

— «Դեռ ամիրա մը սէտիրէն վը – րայ մեզ իր վերի քովը չնստեցուց· յառա՞ջ կ'երթանք»:

×

Յանկարծ տեսարանները փոխուե – ցան, ես եւ իմ առաջնորդս արքայու– թեան ղունէն դուրս կը գտնուէինք· ես տեսայ դժոխքի պարիսպէն դուրս քանի մը ուրուականներ, որոնք եկե – ղեցականի մը բարակ գաւազաններ կը հասցնէին, եւ բրածեծ երիտասարդ մը, ոտքը ինկած զինք ծեծող եկե – ղեցականին ճուալով կը պաղատէր:

Առաջնորդս տեսաւ որ ես կը գթայի այդ երիտասարդին վրայ, սաստելով ըսաւ·

— Մի գթար, թող որ Քէֆսիզեան քէյֆով սիրը առնէ:

— Ո՞վ է այդ Քէֆսիզեանը:

— Կիլիկիոյ կաթողիկոսը՝ վեհա – փառ Մկրտիչ կոչուած ամէնէն աներ– կիւղ քաջասիրտ եկեղեցական պետը:

– Բայց ինչո՞ւ կը ծեծէ:

— Այդ արարողութիւն մըն է որ Քէֆսիզեան ամէն տարի նոյեմբեր 15-ին կը կատարէ, ճիշդ իր վախճանած օրը:

— Մեծ ուստո՞ղն է վեհափառին ոգէ– առը . . .

— Ոչ, կաթողիկոսը բնական մահով կը վախճանի·

— Այն ատե՛ն:

— Քեզի ըսի որ մի գթար այդ բը– րածեծին· նախ· նախ գիտէի որ ան տաճկան օգլու տաճկան մըն է, Հայ չէ:

Այս որ ըսաւ, ես քիչ մը շունչ քա – շեցի· Հայը ինչ որ ըլլայ, անոր մա – գին ալ դպչելու չէ: Հրազդանին խօս– քերուն դարձեալ մտիկ ըրի, ան ը – սաւ·

— Այդ Ցոյնը Միշօ անունով, շատ մօտ բարեկամն էր մեր Վեհափառին, որուն մահուան անկողինին անարէն չէր բաժնուեր: Հոն հանդիսատես ուրուականներէն մէկը Խորէն վարդ· Դիմաքսեանն է, միւսը ուսուցիչ Ոսկե– րիչեանը, և երրորդն ալ վեհափառին անձնական բժիշկը Փափազեան Պաղ – տասարը ·առոնք պահ մը բացակայու– նելով, Միշօն հոգեվարքի ատեն կը թօցնէ վեհափառին գլխին տակ եղած փոքր արկղը, որուն մէջ պահուած էին հանգուցեալին անձնական հնչուն ոսկիները, թանկագին ակունքները, ադամանդ, զմրուխտ մատանիները:

Պատմութիւնը կը շարունակէր իմ առաջնորդս, ես տեսայ որ թեւ մըմ մը գետնէն ելաւ, բրածեծ Միշօն չը– կար: Սեւ ամպին մէջէն արեւի ճառա– գայթին նման դէպի արքայութեան շողակաթ ճամբայ մը կ'երկարէր· քիչ վերջը այդ ճամբան բռնեցին վեհա – փառ Քէֆսիզեանի եւ իրեն հետեւորդ եկեղեցականներ եւ աշխարհականներ:

Մենք ալ անոնց ետեւէն գացինք: Պահ մը վերջը· առաջնորդս բացա – գանչեց·

— Գործ ունինք:

— Ի՞նչ եղաւ։

— Զե՞ս տեսներ, վեհափառին խում– բէն մէկը ետ կը դառնայ· մեզի կու – գայ:

— Ո՞վ է:

— «Բանտէ բանտ»ի հեղինակը:

— Հնչակեաններու Բաֆֆի՞ն . . .

— Կ'աղաչեմ այնպէս ընես որ կարճ կապէ իր պատմութիւնները։

Ան զիս հեռուէն ճանչցաւ· քանի – հինգ տարի վերջը մենք իրար կը տես– նէինք: Հարցուց ինծի ·

— Դո՞ւն ալ հոս . . .

— Ո՛չ մնայուն:

— Կը վերադառնա՞ս:

— Դժբախտաբար:

Եւ տեսնելով որ ես կը հետաքրք – րուիմ իրեն ուղեկից եկեղեցականնե– րով, ինծի ծանօթացուց ամէնն ալ: Այդ խումբին մէջ ես տեսայ Զէյթու – նի անկախութեան համար կռուող յե– ղափոխական եկեղեցականներ, սրբա– զաններ, աբեղաներ, որոնք բանտէն ազատելու համար Քէֆսիզեան կաթո– ղիկոս կը դիմէ Սուլթան Համիտին, սակայն անլսելի կը մնայ: Ու չափա – զանց զայրանալով՝ Համիտին հեռա – գիր կը քաշէ:

— «Ձեր մասին թագաւորաց թագա– ւորին պիտի գանգատիմ»:

Այս յանդուգն հեռագրին Համիտ՝ իր մեծ վէզիր Քեամիլ փաշայի սառ – րագրութեամբ կը պատասխանէ·

— «Սիսի կաթողիկոս բարձրատի– ճան Մկրտիչ էֆ·ին·— Ձեր հեռագի– րը ստացուած է եւ նկատի պիտի առ– նուի, Նորին Վեհափառութիւնը ձեր բարի աղօթքը կը խնդրէ»:

Ասոր վրայ մեր կաթողիկոսը ա՛լ աւելի զայրացած կը քաշէ հետեւեալ հեռագիրը առ Համիտ·

— «Կը մաղթեմ որ գահդ եւ թագդ կործանի, վախճանդ աւելի վատթար ըլլայ քան եղբօրդ Մուրատի վախճա– նը»:

Բիւրատ «ցտեսութիւն» ըսաւ ու մեկնեցաւ:

Ես տեսայ որ մեր խօսակցութեան ատեն Հրազդան անդադար լուցկի կը վառէր ու կը մարէր: Հարցուցի·

— Դարձեա՞լ կը շարունակես այս սովորութիւնդ:

— Երբոր ձանձրանամ . . .

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԹԵՈԴԻԿ

ԽՄԲ.— Մեռելները շատ կը մոռ – ցուին այս ծով ու հով քաղաքին մէջ: Դեռ ե՞րբ թաղեցինք Թէոդիկը: Թա– ղեցինք ու մոռցանք: Եւ ահաւասիկ իր մահուան տարեդարձին առթիւ ձայն մը՝ հեռաւոր Ամերիկայէն, «Հայրե – նիք»ի միջոցաւ: Կ'արտատպենք ան – նշան յապաւումներով.—

Թէոդիկ մեռաւ 1928 մայիս 24ի գի– շերը: Մեռաւ մենութեան մէջ, երբ գրական աշխատանքէն շարչրկուած ուղեղին ներխուժող արիւնը գդեանեց զինք: Հետեւեալ առտու՝ սիրողներու փաղանգ մը շրջապատեց իր սառ մար– մինը եւ յետոյ սարքեց ազգային փա– ռաշուք թաղում մը:

Իսկ անկէ՞ ետք· անկասկած մոռ – ցուեցաւ ու լքուեցաւ այս տաղանդա– ւոր գրագէտը փարիզեան այն աննշան խորշին մէջ, ուր գայն պարփակեց:

Երբ Թէոդիկ արտադրել սկսաւ իր գործը, ես պատանի մըն էի: Մինչեւ վերջ սակայն խանդ ու հետաքրքրու– թիւն անուցի այս ժիր մեղուին, ինչ – պէս ամէն ակնրախ մտամշակին, չի– նած խորխախին հանդէպ:

Բաւական ուշ, 1922ին միայն պա – տեհութիւնը ժպտեցաւ ինծի անձամբ ճանչնալու զինք: Առաջին ապաւորու– թիւնս տարբեր չեղաւ ընթերցանու – թիւնով զգացածէս, որ գրական աշ – խատակից մըն էր նոյն ատեն: Կ'առ– րէր խորխլած էակի մը պէս թախծա– պատ ու ցնցուած, թէեւ հոգիով միշտ վէս: Կ'ըսէր թէ գրական մտայնութեան աշ– խատանքէն զատ, աշխարհի վրայ մի– ակ սփոփիչ մխիթարութիւնը, որ ի– րեն վերապահուած էր, զաւակն էր՝ Վահագնը, որուն մայրն կարօտակէզ ճօր գերիվեր ու բաղձալին սիրոյ յա – րէչ արտայայտութիւններ ունէր:

Գրողներ ունինք, որոնք բանաս – տեղծելու տեղ հրապարակագրելու հարկադրուած են, ուրիշներ՝ բանաս– տեղծելու տեղ քերթելու, ճիշդ ինչպէս կեանքի մէջ բախտը հովուութեան գիրկը նետած է զանոնք, որ կրնային նշանաւոր իմաստասէր մը զարնալ կամ եկեղեցականութեան՝ որ կրնային հայդուկ լինիլ:

Թէոդիկ՝ ունենալով բանաստեղծի զգացումներ՝ զանոնք զոհած էր իր ուրիշ մէկ հակումին, հնութեան եւ գրչութեան խորայարմար ու փարելի հետապնդումին, եւ մնայուն եղ մնաց այդ ուղիին վրայ: Եւ հեռու ճապաղութենէ, գրական խմորն ու բանասիրական հմտութիւնը կը զու – գախառնուէին անոր անձին մէջ։

Ան կը պատկանէր պոլսահայ բանա– սէրներու այն խումբին, որ իր մէջ կը համրէր Տիգրան Ըլքէնճեանի, Խաչիկ Ուզունեանի, Յարութիւն Մրմրեա– նի եւ Բիւզանդ Քէչեանի պէս համայ– նագէտներ, Թէոդիկ անոնց արդիւ – ցած տեսակն էր: Ունէր իւրայատուկ ոճ մը Պոլսի հայեվարով ու գրաբա– րով թրծուած: Գրաբարին խորահը – մուտ՝ մեր աշխարհաբարին փոխադ – րեց բառեր, որոնք այնքան գեղա – հունչ ու տեղին հանդիսացան, ինչ – պէս՝ ապառնիթաց, առաթուր, ամ – բոկ, շկօթակ, սպուժել եւայլն:

Եթէ մեր մէջ կազմուէր բառաքն – նութեան, բառերու ստուգաբանու – թեան ու թաքստեանները երեւան բե– րելու յանձնախումբ մը, Թէոդիկ ա– նոր ամենարժանի ու ամենաժիր ան – դամը պիտի ըլլար:

Պոլսոյ ռամկաբարբառը յաջողա – պէս գրականացնելով լեզուական գոր– ծիք դարձնող առաջին գրագէտն եղաւ այն, որ դարուս սկիզբէն ներմուծեց Մանզումէի էֆքեարի մէջ իր աշխա– տակցութիւնով ու շարունակեց մին – չեւ մահը:

Բացի առանձին հրատարակուած գիրքերէն՝ ան իր վերջին տարիներու Տարեցոյցներուն մէջ ուսումնասիրեց «Որթն ու իր բերքը», հոծ ու ներկուռ աշխատասիրութիւն մը, բառագիտա– կան կատարեալ ովկիան մը, զոր բազ– մպծուալ լաչակի մը պէս տարածեց իր «Տարեցոյց»ին 146 էջերուն վրայ: Եւ եթէ այդքան մը ըլլար այդ ու – սումնասիրութեան ձեռնարկուն, պի– տի չկարենար անոր կէսին չափ պէս– պիսութիւն ու ծաւալ դնել հոն:

Ուսումնասիրեց ատեղարաշխու – թիւնը, պարն ու գիտերը, որոնք մէկ մէկ հատորներ կազմելու չափ կա – տարեալ են ու ընդարձակ: Իսկ «Տա– րեցոյց»ը իրմէ առաջ մոգութեան, պարզատոմարի կամ ծրագրահանի մի– ջակ ունէր, պարապ ու անմէջ բո – վանդակութիւնով: Թէոդիկ զայն հա– նեց այդ վիճակէն, բարձրացուց ար – ուեստի, գրականութեան ու գիտու – թեան դահոյքներուն վրայ եւ այս տեսակէտէն հայրն եւ փառըերը ե – ղաւ մեր մէջ տարեցուցագրութեան:

Տարեցուցագրութիւնը, ամէն հա – րիզոնի տակ գրեթէ, ուր հայութիւնը ապաստանեցաւ, փորձուեցաւ շատե – րէն, բայց չհասաւ ճոխութեան ու ճաշակի այն բարձրութեան, զոր Թէո– դիկ ունեցաւ: Թէոդիկինը տարեցոյցէ աւելի բան մը եղաւ: Տարիներու խոր– խափումէն ետք ան վերածուեցաւ պչե– պիսի ձեւի մը, ուր ընթերցողը, ա – ռանց լրագիրներու առօրեայ ընթաց– քին հետեւելու, կրնար խտացած քա– ղել տարիին բոլոր ազգային, գրա – կան, գիտական, գեղարուեստական, եկեղեցական, հնարանական, պատմա– կան, բանասիրական եւ այլ կարեւոր լուրերը:

Հաւաքողի, ընտրողի ու դասաւորո– ղի անհաւասարելի կարողութիւն մը ունէր Թէոդիկ: Նոյն շնորհով, նոյն սատարատեղն, ու նոյն նրբաճաշակ բովանդակութիւնով մշտափթիթ տա– րեթիւերը սակայն եթէ մէկ կողմէ անմահացուցին զինք, միւս կողմէ ալ մարմնապէս մահացուցին:

Որպէս բանասէր խղճամիտ էր ան· ընձեռած նիւթը լիակատար ու բազ– մակողմանի ընելու հնհրնուքով կը տապտակէր: Իր «Տարեցոյց»ներուն մէջ մերթ սպրդած սխալները մարդ– կային սխալականութեան սահմանին մէջ կ'իյնան: Իր բազմաթիւ հիացող– ներուն ու գնահատողներուն դէմ երբ քննադատներ ալ գտնուեցան, անոնց հանդէպ անյիշաչար ու ներողամիտ մնաց:

Մասնաւոր գուրգուրանք կը տածէր արժանաւոր մտաւորականներու, ինչ– պէս Տէմիրճիպաշեանի, Պէրպէրեա – նի, Ինտրայի, Կոմիտասի, Վարու – ժանի եւն·ի հանդէպ: Գիտէր զաղտ – նիքը անյայտ զանձեր երեւան բերե – լու, մեծապէս օգտուելու մեր հին մա– տենագրութենէն եւ օտար աղբիւրնե– րէն: Գիտէր նաեւ մատենագրութենէն ուծացած գրական թաքնաթաքուր քանքարները թելադրելով աշխատցը– նելու կերպը, անոնց ձեռքէն կը խլէր շատ ու շատ նիւթեր, որոնք յաւէտ անծանօթ պիտի մնային կամ պիտի չերկնուէին, եթէ Թէոդիկի հետապն– դումն ու հնարամտութիւնը չխթանէ– ին ու այս տեսակէտէն միայն անփո – խարինելի եղաւ անոր կորուստը:

Անոր գեղագիտական ճաշակին ալ կը վկայեն տպագրութիւնները իր հը– րատարակած գործերուն, մանաւանդ «Տիպ ու Տառ»ին եւ «Տարեցոյց»նե – րուն, զորս մարդ կրնայ պարծանքով ցուցնել օտարներուն կամ անվարան մրցումի դնել անոնց լաւագոյն հրա – տարակութիւններուն քով:

Թէոդիկ կուսակցականութենէ զերծ մնաց, թէեւ հոգեւին կ'ուրախանար յեղափոխական քաջագործութիւննե – րէ: «Տարեցոյց»ը պահեց անկուսակ – ցական, անկողմնակալ, անանձնական մակարդակի վրայ: Նոյնիսկ իր անձը խնդիր չըրաւ հոն:

Թէոդիկ մեր կարգ մը գրողներէն տարբեր հոգի մը ունէր,— եռանդուն, սրտագին, գերզգայուն, համեստ, խո– րահմուտ ու հետաքրքիր: Անոր մահ– ուանը, հակառակ հեռաւորութեան, ջարդեցի թէ քովէս մէկը պակսեցաւ, այնքան կենդանի էր իր շունչը եւ հո– գեվարքի պարագաներուն մէջ զգացի իրեն հայրենակից քնարերգու սոխա– կին թառանչը, երկուքն ալ ներշըն – չուած Սկիւտարի մելամուշ վերջա – լոյսներէն ու նոճեստան զեփիւռնե – րէն թորող թախծագին բանաստեղ – ծականութենէն:

Պետրոս եւ Եղիշէ Դուրեաններու հայրենիքին այս զաւակը՝ Կ· Պոլիս, Փորփու եւ Կիպրոս գործելէ ետք՝ երբ գտեր էր իր յարմար միջավայրը, լոյ– սի քաղաք Փարիզը, ու ամէն ուրիշ գրողում լքած այլամերժ անձնատու– ութիւն մը ունեցեր էր դէպի իր «Տա– րեցոյց»ը, յանկարծ հնձուեցաւ մահ– ուան անողորմ ու անխնայ մանգա – ղէն:

Աւաղ որ չգտնուեցաւ մէկը որ յա – ջողապէս գծէր արժանիքները իրեն, որ կեանքը զոհաբերեց արժանիքներ յայտնաբերելու հին ու նոր դէմքերու, անհետացած ու ապրող անձերու մէ – ջէն:

ԱՌՆԱԿ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐՈՒ երախայ մը, Նուպա– րեկ կախուած գտնուեցաւ օրօրոցէն, Ղազիրի մէջ (Սուրիա): Նուպարեկի մայրիկը, իր մանչուկը աղուոր մը զինեցնելէ վերջ կը դնէ մէկ մեթր բարձրութեամբ օրրանի մը մէջ, եւ ամուր մը կապելով կը կղպէ դուռը եւ դուրս կ'ելլէ: Քառորդ մը վերջ, փոք– րիկը կ'արթննայ ·քիչ մը ոտքերը զար– նելով կը սկսի թալթլել օրօրոցին մէջ եւ լալ: Քանի կը թալթլի կը սահի դէպի վար ու կապոցը կը մօտենայ վզին: Քիչ մըն ալ . . . եւ ահաւասիկ փոքրիկն Նուպարեկ կը սկսի ճօճիլ օ– դին մէջ . . . Ուշ ատեն մայրիկը կը վերադառնայ, դուռը կը բանայ եւ ինչ տեսնէ . . . գետին կ'իյնայ ան – միջապէս ու կը մարի:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Առաւօտ մը, Մուրատի եւ Սեպու– հի ձիաւորներէն քանի մը հոգի, խումբ մը դասալիքներ հաւաքած (մօտ 15-20 հոգի) կը բերեն զօրանո – ցին առջեւ:

Զինուորները շարքով կանգնած էին: Յանկարծ, Մուրատ եւ Սեպուհ սուս– նոցները քաշած, բուռն զայրոյթով մը դուրս կը նետուին: Կը դիմեն դէ– պի դասալիքները եւ յանդիմանելով զանոնք կը սկսին կրակել: Ապշած ու սարսռալով կը դիտենք . . . Ի՞նչ, մի– թէ պիտի գնդակահարէ՞ն զանոնք այդ պատճառով . . .Բայց Մուրատ ու Սեպուհ այնքան վարպետ ձեւով կը կրակէին անոնց ոտքերուն միջեւ, որ ոչ մէկի քիթը կ'արիւնէր, բայց մա – համերձ կը դարձնէր . . . Այս դաժն փորձութենէն վերջ, դժուար թէ ա – նոնք կրկին փորձէին դասալիք ըլլալ:

Քանի մը օր վերջ, պատահեցաւ ա– ւելի եղերական դէպք մը, որ ցոյց կուտայ հայ սպայի մը գարշելի ա – բարքը:

Սարիղամիշի մէջ կային բաւակա – նաչափ թուրք գերիներ, որոնց մեծ մասը այս կամ այն սպայի քով ծա – ռայութիւն կ'ընէին: Զարմանալի կեր– պով, «ազատ քաղաքացիներու» պէս աներկիւղ կը պտըտէին, իրար քով կը հաւաքուէին, ծրագիրներ կ'որոճա – յին, առանց նկատուելու: Անշուշտ, որ եւ է թուրք գերի չէր վլանար իր հայրենասիրական պարտքը կատա – րել . . . Իրենց կարգին լուրեր, տե – ղեկութիւններ կը հաղորդէին թուրք բանակին թաթար եղբայրակիցներու միջոցաւ:

Այս երեւոյթը անպատշաճ նկատ – ուելով ապագայ ռազմական գործո – ղութեանց համար, կամաւորներէն ո– մանք կը սկսին հաւաքել բոլոր գե – րիները: Այդ գործին մէջ յատկապէս աչքի կ'իյնային քանի մը քաջասիրտ մարտիկներ,— Խոռոխոնցի Նշան, Նա– զար Թորոսեան, Փիլաւեան, Մկրտիչ Աչճեան, Մենեդիկեան եւ ուրիշներ:

Սերաստիոյ Խոռոխոն գիւղացի Նը– շան եկած էր Մուրատին եւ Սեպու – հին գիտել տալու թէ՝ մեր զօ – րանոցին մօտ, հայ ենթասպա – յի մը քով թուրք գերի մը կայ եւ սպան իրեն չուզեր յանձնել զայն:

Սպան կը կանչուի Մուրատի եւ Սե– պուհի քով: Անոնք կը բացատրեն գե – րիներու հաւաքման շարժառիթները եւ սպան ալ համոզուած կը խոստա – նայ յանձնել իր գերին:

Այդ սպան երբ իր տեղը կը վերա – դառնայ կ'ըսէ թուրք գերիին·

— Ես քեզ չեմ կրնար ազատել: Բո – լոր գերիները կը հաւաքուին եւ կը ղր– կուին անյայտ ուղղութեամբ . . . Սա– կայն մէկ բան կրնամ ընել քու ուղ – ղամտութիւնը վարձատրելու համար: Ահա՛ իմ չորս հրացանները եւ ուզա – ծիդ չափ ալ փամփուշտ: Կռուէ՛ որ – քան կրնաս եւ կեանքդ թանկ ծախէ . . .

Նշան՝ բոլորովին անտեղեակ այս դաւադրութենէն, կ'երթայ գերին բե– րելու: Թուրք գերին, սենեակին մէջ փակուած, ուշի ուշով կը դիտէ դուրսի բոլոր շարժումները: Նշան կը մտնէ զօրանոցի նրբանցքը եւ կ'ուղ – ղուի դէպի թուրքին սենեակը: Գերին բանալիին ծակէն կը դիտէ անոր մօ – տենալը եւ կը սկսի յանկարծ կրակել: Գնդակը կը մտնէ Նշանի աչքէն եւ ուղեղը կը ցրէ . . . Թուրքը անդադար կը սկսի յաջորդաբար կրակել աջ ու ձախ: Հրացանի շարունակական ձայ – ները ամէնքի ուշադրութիւնը կը գը– րաւեն եւ խկոյն բոլորը դուրս կը նետուին: Մուրատ ու Սեպուհ ան – միջապէս կը խոյանան դէպի թուրք գերիի զօրանոցը:

Թուրքը յուսահատ կը պոռայ·— Կեավուրնե՛ր, ձեզմէ 8–10 հոգի մին– չեւ գետին չփռեմ, անձնատուր պի – տի չըլլամ:

Մուրատի տղաները խկոյն ումա – նակներ կը նետեն գերիի սենեակը՝ պատուհանէն ներս: Ումանակները խորտակիչ պայթիւններ կ'ունենան եւ հրացանի ձայները կը դադրին: Ներս կը մտնեն եւ թուրքը կը գտնեն շան սատակ: Բայց, դրան առջեւ կը տես– նեն անվեհեր Նշանի անկենդան դիա – կը . . .

Նշանը Մուրատի յանդուգն ու կարիճ զինուորներէն մէկն էր, որ Սամսոնի լեռներէն կռուելով, սար ու ձոր իյնալով եկած միացած էր Երզն– կա: Բոլորը սգացին անոր մահը, եւ իր զինակիցները աւդին – անդին ինկած գարշելի հայ սպան կը փնտը – ռէին:

Այս ցաւալի դէպքէն յետոյ, Մու – րատ եւ Սեպուհ կը բանակցէին տա – կաւին Զօր· Արէշեանի հետ, որպէսզի Դէլի – Ղազարի 300 կամաւորները եւ Մինասեանի հետեւակ զինուորները իրենց հեծելազօրին միացնեն:

Այդ բանակցութիւններու ընթաց – քին, մեզ ամէնքս ալ ղրկեցին Բաւէն, յայտնելով որ իրենք ալ շուտով պի – տի գան:

Կրկին Բաշքէօյ ենք: Հոն է ձիաւոր– ներու փոխ – հրամանատար Վահանգն Նալպանտեան: Մեր հեծելազօրը բաժ– նուած էր Արմուտլու եւ Զիպուքլի գիւղերուն վրայ: Օրէ օր կը սպասէ – ինք նորանոր կարգադրութեանց:

Բաշքէօյը կը գտնուի ձորի մը մէջ: Քովրնոսի բարձր սարին գլուխը ամէն օր պահակներ կը դրուէին: Առանց խտրութեան, մեծ ու փոքր բոլորն ալ պահակութիւն կ'ընէին:

Մեզի հետ էր Երուսաղէմի միաբան՝ Տարօնցի Ներսէս վարդապետը, որ զէնքը գրկած եկած էր իր պարտքը կատարելու: Պահակութեան կարգը ա– նոր եկած էր: Արիասիրտ վարդա – պետը անտրտունջ կը բարձրանայ սարին գլուխը, աչքերը հորիզոնին յառած՝ հոգեւոր եւ ազգային երգեր կ'երգէ... եւ միաժամանակ կը դիտէ իր շուրջի անցուդարձերը:

Դիտամար վարդապետը սովորա – կանէն աւելի կը պահէն հոն . . . Երբ պահակը կը փոխուի եւ վարդապետը վար կ'իջնէ սարէն, կը շրջապատեն զայն, հասկնալու թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ: Վարդապետը խկոյն յայտ– նեց թէ հեռուէն խո՛ւլ–խո՛ւլ ձայներ կը լսէր: Եւ յարեց թէ կարծեմ թըն – դանօթի ձայներ պիտի ըլլան . . .

Ճի՞շդ էր արդեօք:Մտահոգութիւն սկսաւ: Ժամ մը վերջ տեսանք որ եր– կու ձիաւորներ սրարշաւ դէպի Բաշ – քէօյ կուգան: Կը մօտենանք: Եւ ի՞նչ տեսնենք: Սուքիաս եւ Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղացի պատանի Նազար Թո – րոսեան, որ կը լողան քրտինքներու մէջ: Տակաւին ձիէն չիջած, ահա– զանգը հնչեցուցին:

(21)

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(20)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ նկարագրութիւնը լեռնագնացներու մէկ արշաւանքին առթիւ.—

Զբօսաշրջիկ փոքրիկ խումբ մը, 16 հոգիէ բաղկացեալ, մայիսի վերջերը Երեւանէն մեկնեցաւ Հատիսի լեռը:

Հեռուէն, Քանաքեռի բարձրաւանդակէն դէպի հիւսիս, կ'երեւայ լայնանիստ Հատիս լեռը, որ պատմութեան մէջ ծանօթ է Շամիրամի լեռ անունով, իսկ անոր դիմաց՝ դէպի արեւմուտք՝ Արայի լեռը:

Էյլարի մօտ, խճուղիին աջ կողմը, հաւաքական գիւղատնտեսութեան յատուկ արտերու մէջէն կ'անցնի սայլերու ճանապարհը, որ կը տանի դէպի Եղվարդ գիւղը: Ասիկա Հատիսի ստորոտը գտնուած վերջին գիւղն է:

Հոսկէ զբօսաշրջիկները անցան Հատիս լերան արեւելեան ստորոտով Քեանքեան: Մութը նոր էր իջեր գիւղին վրայ, սակայն զբօսաշրջիկներուն բարձրաձայն երգն ու նուագը մեծ թիւով գիւղացիներ հաւաքեց Քեանքեանի գիւղական խորհուրդի դրան առջեւ: Եւ սկսաւ երգն ու շուրջպարը, քոչարին, գէօնդը:

Միւս օրը, առտուն կանուխ, զբօսաշրջիկները բարձրացան Հատիս լեռը:

Լերան կողերուն վրայ տակաւին ձիւնի շերտեր կան: Օդը ցուրտ է: Բարակ հով մը կը փչէ:

Հատիսը լայնանիստ է: Մեծ գագաթը շրջապատուած է հնագոյն պարիսպով, որուն աւերակներն են միայն մնացեր: Փոքր գագաթը, դէպի հիւսիս-արեւելք, ծածկուած է կանանչութեամբ եւ հաճելի տպաւորութիւն կը թողու, ընդհակառակն մեծ գագաթը քարքարոտ է եւ անշնորհ:

Լերան կողերուն վրայ, առջեւդ կը պարզուի անհուն եւ գեղեցիկ համայնապատկեր մը: Արեւելքէն՝ Աղմաղան լեռները, արեւմուտքէն՝ Արագածի 4 գագաթները, խառնարանը, Խաղնափարի ձորը, իսկ դէպի աջ՝ Զէնգիլ լեռները: Հարաւէն՝ Արարատի լայնածաւալ դաշտը, առջեւդ՝ Բաշգիւղը, շրջապատուած՝ դալար բարտիներով ու պարտէզներով: Ու բազմաթիւ ճիւղաւորումներով՝ Կըզըլ-Բուլաղը (Քառասուն Աղբիւր):

— Ոչ թէ քառասուն, այլ ութսուն աղբիւր կայ այստեղ, կ'ըսէ գիւղացի մը: Վաղուց է որ Երեւանը կը վայելէ այդ աղբիւրներուն սառնորակ եւ առողջարար ջուրը:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ, Տոքթ. Մաշուրի նախաձեռնութեան տակ կազմուեցաւ ատամնաբուժական ընկերութիւն մը, որուն նպատակն է «աշխատաւորութեան ատամնաբուժական սպասարկութիւնը կանոնաւորել, նոր ատամնաբոյժներ հասցնել, հին ատամնաբոյժներու կատարելագործման օժանդակել եւ վերջապէս զարկ տալ ատամնաբուժութեան զարգացման, Հայաստանի մէջ»:

Առաջին առթիւ, ընկերութիւնը պիտի աշխատի, բանուորներուն եւ դպրոցականներուն ատամնաբուժական սպասարկութիւնը լաւ հիմերու վրայ դնելու համար, կազմել շրջուն բուժարաններ գործարաններու եւ դպրոցներու մէջ: Նման ատամնաբուժական շրջուն բուժարաններ կազմակերպուած են արդէն Լէնինականի եւ Կիրովականի մէջ, ուր հոծ բանուորութիւն կայ:

Ընկերութիւնը ծրագրած է նոյնպէս շուտով հրատարակել ատամնաբուժական երկամսեայ տեղեկատու մը, որ պիտի ներկայացնէ ատամնաբուժական ասպարէզի նորութիւնները, ինչպէս նաեւ ատամնաբուժական արուեստի վերաբերեալ գործնական խնդիրներ:

Ընկերութիւնը հիմնած է արդէն գրադարան եւ ատամնաբուժական աշխատանքի թանգարան:

Գաւառներուն մէջ աշխատող ատամնաբոյժներու զարգացման համար, ընկերութիւնը պիտի կազմակերպէ նաեւ դասընթացքներ ու դասախօսութիւններ:

ՋՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Ռուսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ «Հայաստանի ջրա-բնաբուժական կայաններու եւ հանգստեան տուներու տեղեկատու» պատկերաթերթը, որ հարուստ է նիւթերով եւ պատկերներով: Տեղեկատուն սպառիչ տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի ջրա-բնաբուժական կայաններու, հանգստեան տուներու, զբօսաշրջիկի տեղերու մասին, մանաւոր քարտէսով:

Տեղեկատուն հրատարակուած է ժողովուրդին համար: Խմբագիրներն են բժշկական վարժարանի դասախօսներէն Ա. Ցակրեան եւ Ռ. Գեանջուցեան, որոնք ոչ միայն կը նկարագրեն ջրաբուժական կայանները, հանգստեան տուները եւ անոնց կլիմայական պայմանները, այլեւ կարեւոր տեղեկութիւններ կու տան երկրին ժողովրդական տնտեսութեան գլխաւոր ճիւղերուն մասին:

Տեղեկատուն ունի ներածական բաժին մը, ուր կը ներկայացուի Հայաստանի պատմական ուրուագիծը: Տպուած է 3000 օրինակ: Շուտով կը հրատարակուի այս Տեղեկատուն նաեւ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով:

ՋՐԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Լողալը ջրային մարզախաղի ամէնէն կարեւոր ձեւերէն մէկն է: Կը զօրացնէ մարդուն կազմուածքը, կը դիւրացնէ թոքերու կանոնաւոր գործելը: Չենք խօսիր հաճոյքի մասին, որ լուղորդը կը զգայ ամռան այս տաք եղանակին, երբ ինքզինք կը յանձնէ զովարար ջուրին: Լողալը մարդուն կը պարգեւէ առոյգութիւն, ուժ, կամք եւ դժուարութեանց յաղթելու յամառ ճիգ:

Դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ անուշադրութեան յանձնուած է ջրային մարզախաղի այս ձեւը, լողալը, ինչպէս նաեւ թիավարութիւնը: Մեր պատանիները կը սիրեն լողալ, եւ կը լողան անկազմակերպ, պատահական եղանակով: Անհրաժեշտ կարեւորութիւնը չենք տար ջրային մարզախաղերու կանոնաւոր կազմակերպութեան: Թէեւ Հայաստանի ջրառատ պայմանները կը վկայեն որ կարելի է լողալու մարզանքները լայնօրէն զարգացնել մեր մօտ: Մեր գեղատեսիլ Սեւանայ լիճը, որուն վրայ կը հիանան Հայաստան ժամանած բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ եւ որ ջրային մարզախաղերու ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ, կը մնայ անօգտագործելի: Մինչդեռ կարելի էր այնտեղ կազմակերպել, գէթ ամառը, ջրային մարզախաղի դպրոց, ուր մեր պատանիներն ու երիտասարդները պիտի կարենային իւրացնել լողալու, թիավարելու, աշտարակէն ջուր ցատկելու բոլոր ձեւերը:

Սակայն մի՞թէ սահմանափակ են Հայաստանի ջրային մարզական կայանները: Ահա մեր գետերը, Զանգուն Երեւանի մէջ, Դեբետը Լոռիի մէջ, Արփաչայը Լէնինականի մէջ, Քասախը Աշտարակի մէջ, Կամենկան Սեւ-փանաւանի մէջ, Աղստաֆինկան Իջեւանի մէջ, եւ ուրիշ ջուրի կայաններ, որոնք ամէն յարմարութիւն ունին զարկ տալու ջրային մարզախաղերուն: Դեռ չենք խօսիր արհեստական աւազաններու մասին, (Երեւանի մէջ քաղաքային խորհուրդի մարմնակրթական միութեան աւազանը, Կիրովականի մէջ հանգստեան տան աւազանը, Վաղարշապատի մէջ մարմնակրթական միութեան աւազանը, Լէնինականի մէջ քաղաքային աւազանը):

Անհրաժեշտ է ստեղծել լողալու յատուկ մարզախաղերու հսկողութեան պարագաներ: Մինչեւ հիմա մեր արհեստական աւազաններուն մէջ բժշկական հսկողութիւն չէ կատարուած: Ով որ կ'ուզէ, կը հանէ զգեստները եւ կը նետուի ջուր: Սխա՛լ: Լողանքի առողջապահութիւնը կը թելադրէ, նախ քան ջուր մտնելը, քննել լուղորդին առողջական վիճակը, սիրտը, թոքերը եւն.: Եղած են դէպքեր, երբ հիւանդութեամբ մը վարակուած լուղորդ մը կը վարակէ աւազանի ջուրը՝ վարակելով ուրիշներ ալ:

Ցետոյ ջրային մարզախաղի կազմակերպութիւնը պարտաւոր է աւազանին մօտ շինել հանդերձարան, ցնցուղներ եւն.: Այս պայմանները յարգուած են միայն Երեւանի մէջ, այլուր՝ ոչ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ.— Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէն ընկերահամակրական հանդիպում մը սարքած էր, Մայիս 28ի առթիւ, յունիս 16ին, կիրակի կէսօրէ վերջ: Ընկ. Հ. Քէօսէեան պարզելով անկախութեան գաղափարը եւ Մայիս 28ի արժէքը, բացուած յայտարարեց հաւաքոյթը եւ խօսքը տըւաւ ընկ. Աշոտ Արծրունիին, որ բացատրեց թէ հայ քաղաքական կեանքի բիւրեղացումն ու շերտաւորումը ներկայիս տեղի կ'ունենայ անկախութեան գաղափարին շուրջ: Ընկերը մանրամասնօրէն դասախօսական ձեւով ներկայացուց գործելու այն եղանակները զորս ունեցած են Հայաստանի անկախութեան հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ համայնավար կուսակցութիւնը: Ապա համառօտ բացատրեց այն հիմնական պատճառները որ կը հարկադրեն մեզի չհամակերպիլ խորհրդային վարչաձեւին:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Սեդրակ Սասունի որ կանգ առաւ անկախութեան գաղափարին էութեան վրայ եւ ցոյց տուաւ այն հիմերը, որոնք ի բաւունք կու տան որ եւ է ժողովուրդի պետական անկախութիւն ունենալ: Ընկերը իր խօսքը վերջացուց, բացատրելով անկախութեան գաղափարին ներկայ ըմբռնումը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ միւս հայ քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ: Եզրակացութիւնն այն էր թէ առանց անկախութեան մեզի փրկութիւն չկայ:

Փակման խօսքը տրուեցաւ ընկ. Շ. Միսաքեանի, որ օրինակներ բերելով տարագրութեան շրջանէն, բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը երբեք չէ յուսահատած եւ ինքնավստահ վճռականութեամբ դիմացած է ամէնէն մռայլ շրջաններուն: Այժմ ալ մեր յարատեւ պայքարով ու խոր հաւատքով պիտի հասնինք լաւագոյն օրերու, մանաւանդ որ ամբողջ աշխարհը երկունքի մէջ է նորէն:

Ներկայ մը

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Մեր շրջանին մէջ եւս անկախութեան տարեդարձին եւ ընկերներ Մաաթէոսի եւ Նշանի մահապատիժներու բեկանման առթիւ կազմակերպուած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը:

Խնջոյքը կը բանայ ընկեր Բենօ եւ կը բացատրէ նպատակը: Ապա յոտնկայս կ'երգենք «Մեր հայրենիք»ը: Օրուան սեղանապետը, ընկ. Ա. Ջամալեան թոյլ կու տայ որ երիտասարդներու խումբը երգէ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը, յետոյ կանգ առնելով երգի «մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն» նախադասութեան վրայ, գեղեցկօրէն բացատրեց թէ ի՛նչպէս մենք մեր ազատ կամքին տէրը չէինք, այլ ուրիշներու կամակատարներ եւ թէ ի՛նչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եկաւ վերջ դնելու մեր կամքերու բռնութեան, ստեղծելով պայքարող երիտասարդներու եւ մարտիկներու գեղեցիկ հոյլ մը որ անվհատ տարածեց ազատութեան գաղափարը շրջանէ շրջան: Յիշելով եւ այդ մարմիններու կարգին Մուլինօն, իբրեւ իր պարտականութեան գիտակից, առաջարկեց խմել Ջաւարեան կոմիտէի կազմին կենաց: Մեծ էր գեղարուեստական բաժինէն ինքնաբերաբար մասնակցողներու թիւը: Անակնկալ մը եղան Օր. Գազազեանի շնորհալի պարերը որոնք յաճախ կրկնուեցան ներկաներու պահանջով: Մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին նաեւ Օր. Պերճուհիի եւ ընկեր Արամայիսի եւ Գասպարեանի պարերը, միշտ ընկերակցութեամբ թառահար Ռուբէնի: Ապա խօսքը տրուեցաւ ընկ. Վ. Համբարձումեանի, որ շեշտեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը եւ համարեց այս տօնը հայ ժողովուրդի գերագոյն սեփականութիւնը: Միմիայն Դաշնակցութեան մենաշնորհը չէ այս: Եւ եթէ ամէն տեղ մենք նախաձեռնարկ կ'ըլլանք, պատճառը այն է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գտնուած է պայքարի առաջին գիծերուն վրայ, տուած է անհամար զոհեր եւ իր արիւնով օծած է Մայիս 28ն ու եռագոյնը: Խօսելով Ամերիկայի մեր երկու ընկերներու մասին, ըսաւ թէ Մաաթէոսն ու Նշանը իրենց հպարտ կեցուածքով հայ ժողովուրդի գաղափարական դրօշակիրներն են որ գիտցան խիզախօրէն մօտենալ մահուան աթոռին յանուն անարգուած խորհրդանիշի մեծութեան: Առաջարկեց խմել երկու ընկերներու եւ բոլոր այն երիտասարդներու կենաց, որոնք Լէյլէկեանի եւ Սարգսեանի ոգին կը կրեն իրենց մէջ:

Երգելու կարգը եկած էր մեր աշուղին (ընկեր Դաւիթ), որ ֆէտայիներու նուիրուած իր յուզիչ երգերով մեզ պահ մը փոխադրեց դէպի այն վայրերը, ուր մեր հերոսները օրհասական ճիգերով կրցան մեծ յաղթանակներ տանիլ թշնամւոյն գերազանց ուժերու դէմ: Խօսք տրուեցաւ Կ. Խաչի ներկայացուցիչ Տիկ. Հ. Թորոսեանի որ քանի մը խօսքով պանծացուց օրուան տօնին իմաստը: Ապա խօսեցաւ համակիրներու կողմէ Վարդան Զաւիւշ, եւ բացատրեց «էրմէնի» բառին իմաստը: «Մեր թշնամիները մեզ «էրմէնի» (հայ) կոչելով կուզային հաստատել մեր քաջ տղամարդ ըլլալը, իսկ մեր ժողովուրդի մէկ երրորդը միայն գիտցաւ «էրմէնի» մնալ վճռական րոպէին, այդ ալ շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ սորվեցուց դիմադրել ու կռուիլ եւ մեզ առաջնորդեց դէպի մայիս 28ը, ահա թէ ինչու մենք ինչպէս երէկ, այսօր եւս հայ ժողովուրդի դեկը կը վստահինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան»:

Խօսք առին նաեւ տողերս գրողը եւ ընկեր Յովնան: Արտասանեցին ընկերներ Եղիազար եւ Մելքոն, եւ ոգեւորութիւնը կրկնապատկեց Օր. Շիրինեան երգելով «Կարմիր վարդ»ը, «Պրճինկօ» եւն.: Ժամանակը անցած ըլլալով ընկեր սեղանապետը յայտնեց թէ «մենք այսօր հաւաքուած էինք երկու նպատակի համար, մէկը՝ ծննդեան տօնի պանծացման (Մայիս 28) եւ միւսը՝ յաղթութեան տօնի (Լէյլէկեան եւ Սարգսեան) եւ երկու պարտականութիւններն ալ կատարեցինք»: Յետոյ իր իրաւասութիւնը փոխանցելով ընկ. Հանտալեանի մեկնեցաւ:

Ոգեւորուած ներկաները շարունակեցին պարել ու երգել մինչեւ ուշ գիշեր: Այսպէս են ամէն տեղ մեր խենթ տղաները, գիտեն ոգեւորուիլ եւ պոռթկալ, բայց գիտեն նաեւ զուսպ պահել իրենց յոյզերը, սպասելով լաւագոյն օրերու, որոնց գալստեան հաւատքը ունին իրենց հոգիներուն մէջ:

Հ. ՀՐԱՉ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս).

— «Թրակիա» դրամատան վարչութիւնը արդէն իսկ հրապարակային պաշտօնական հրաւէր ուղղած է առաջին հերթին Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի Հայերուն, յատուկ պատուիրակներով ներկայանալու իր նախաձեռնած համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ ներկայ տարուան օգոստոս 20ին եւ որ պիտի զբաղի քօօփերաթիւ տնտեսական եւ կրթական հարցերով:

Անշուշտ մեծապէս փափաքելի էր, որ ուրիշ գաղութներէ ալ պատուիրակներ մասնակցէին այս համագումարին, բայց պալքանեան երեք գաղութներու ներկայացուցիչներու համագումարն իսկ եթէ գլուխ գայ, առաջադրուած նպատակը կարեւոր չափով յաջողած պիտի համարուի: Վասնզի իրօ՛ք անդրանիկ համագումար մը պիտի ըլլայ ան, ուր քով քովի կրնան գալ մեր երեք գաղութներու տնտեսական զանազան դասերու ներկայացուցիչները, փոխադարձ կապ ու ծանօթութիւն ստեղծելու, միտքերու փոխանակութիւն կատարելու եւ տնտեսական – կրթական գործակցութիւն ստեղծելու՝ տնտեսական նոր կազմակերպութիւններու եւ ձեռնարկներու համար:

Հրաւիրագրին կցուած են օրակարգի հարցերը, որոնք յստակ գաղափար կու տան համագումարի նպատակներու եւ աշխատանքներու մասին:

Պիտի տրուին զեկուցումներ հետեւեալ հարցերու շուրջ.

— Համագործակցութեան տնտեսական եւ բարոյական նշանակութիւնն ու անոր արդիւնքները օտար երկիրներու մէջ:

— Համագործակցական հաստատութեանց դերն ու ստիպողական անհրաժեշտութիւնը Հայերու համար:

— Հայ առեւտրականները եւ անոնց դերն ու վիճակը անցեալին եւ ներկայիս:

— Հայ դպրոցներու վիճակը եւ ուրիշ երկիրներու դաստիարակչական նոր հոսանքները:

— Հայ հրատարակչական զօրաւոր ընկերութեան մը պէտքը եւ անոր կարեւոր դերը ներկայ ու ապագայ սերունդին համար:

Այս զեկուցումներէն զատ, որոնք մտքերու լուսաբանութեան պիտի ծառայեն, համագումարը պիտի զբաղի զուտ գործնական խնդիրներով:

Անոր օրակարգին նիւթ կը կազմեն հետեւեալ հրատապ խնդիրները.

— Հայ գաղութներու մէջ համագործակցական ընկերութիւններու կազմակերպութիւն եւ անոնց միութիւնը:

— Առեւտրական կապի հաստատում հայ վաճառականներու միջեւ:

— Հայ գաղթականական գրասենեակներու հաստատում իւրաքանչիւր հայ գաղութի մէջ:

— Միջնակարգ վարժարաններու հիմնումը, անոնց վայրերը եւ գործունէութեան շրջանակը:

— Ուսուցիչներու կեդրոնական գրասենեակի մը հաստատումը եւ կազմութիւնը ապահովագրական քօօփերաթիւ ընկերութեան մը՝ ուսուցիչներու համար:

— Հիմնում կեդրոնական հրատարակչական համագործակցական ընկերութեան մը:

Այս բոլորը կը վկայեն թէ, Սոֆիայի մէջ հրաւիրուած համագումարը միանգամայն կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է, որ առաւելութիւնն ունի գէթ որոշ գաղութներու մէջ կազմակերպուած հիմերու վրայ դնելու մեր տնտեսական – մշակութային կեանքը»:

ՏԱՐԱԶԻ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ՅՈՅՆ ԿՂԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Յոյն Պատրիարքարանը, օրէնքին գործադրութեան թուականէն երկու օր առաջ շրջաբերական մը ղրկած է բոլոր յոյն կրօնաւորներուն, օրէնքին մէկ պատճէնն ալ կցելով: Պատրիարքարանը կը յանձնարարէ որ քահանաները իրենց բարոյական պարտականութեանց պատշաճ կերպարանք մը առնեն, թէ մազերը պէտք է այնպէս մը կտրել որ ծոծրակը զոց մնայ, մօրուքները ձեւաւոր կերպով կտրուին: Պեխերը ածիլելը խստօրէն արգիլուած է եւ յիշեցուցած թէ կրօնաւորները առաջուան նման դարձեալ չեն կրնար հանրային վայրերու մէջ նստիլ:

Ոստիկանութիւնը եթէ կրօնական տարազով մէկը տեսնէ փողոցի մէջ, կը բռնէ եւ հետապնդման կ'ենթարկէ: Միայն թէ քահանաները կամ հոճաները կրնան սքեմ կրել, փողոցի յուղարկաւորութեանց հետեւած ժամանակ:

ԶԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՉԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(1935 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11էն ՄԱՅԻՍ 27)

ԽՄԲ.— Եղած խնդրանքին վրայ, նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս զեկոյցը, իբրեւ վաւերագիր.—

Ծանօթ է ամէնուն որ Իզմիրի աղէտի հետեւանքով դեռ 1921էն սկսեալ Թրքահայաստանէն, Սուրիայէն եւ Յունաստանէն հետզհետէ Ֆրանսա թափուող Հայերը, շնորհիւ ֆրանսական տեղական իշխանութեան աջակցութեան, մեծ մասամբ կը հաստատուէին Մարսէյլի եւ շրջակայ արուարձաններու ու գաւառներու մէջ, նախապէս շատ փոքրաթիւ հաստատուած հայութեան թիւը շուտով 25000-ի, իսկ այժմ արդէն 30.000ի բարձրացնելով:

Շատ բնական էր որ, օր ըստ օրէ աճող եւ բազմացող հայ տարագրութեան թիւին հետ ստիպողական եւ հրամայական դառնար նաեւ անոր ազգային, եկեղեցական, խնամատարական ու մշակութային կազմակերպման պահանջները: 1923է 1924ի առաջին տարիներուն բացառաբար հին գաղութի բանիմաց եւ ազդեցիկ տարրերէ բաղկացեալ Ազգ. Խորհուրդով ու Կարմիր Խաչով գաղութի խնամատարական գործը առժամեայ վարելէ վերջ, շուտով տեղի կու տայ հայրենակցական եւ այլ գոյութիւն ունեցող Միութիւններու ներկայացուցչական ժողովներով կառավարելու դրութեան մինչեւ 1925-26ի տարեվերջը: Այդ շրջանին, ինչպէս եւ անկէ առաջ, երբ դեռ հայ գաղութը լաւ հաստատուած կամ օրինապէս կազմակերպուած վիճակ մը չէր ներկայացներ, բնական էր որ պահանջ կամ խօսք չէր կրնար ըլլալ ազգային թեմական կամ առաջնորդական վիճակ մը ունենալու շուրջ:

Բայց 1927ին, երբ Ազգ. Սահմանադրութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ոգւոյն ու պահանջներու համապատասխան մշակուած ու պատկան ժողովի եւ կառավարութեան կողմէ վաւերացուած Մարսիլահայ գաղութի առժամեայ ներքին կանոնագրի թելադրանաց ու պահանջներու համաձայն ընդհանուր, ազատ, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ Գաւառ. Երեսփոխանական ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ, հրամայական պէտք կը դառնայ նաեւ գաղութի կրօնական – եկեղեցական իշխանութեան վերակազմութիւնը: Անկէ առաջնորդի մը ընտրութիւն՝ յանձին նախկին Արեւմտեան Եւրոպայի կաթող. պատուիրակ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի, որու անմիջական պաշտօնի ստանձնումով եւ ներքին առժամեայ կանոնագրի վերամշակումով ու վերահաստատումով շրջանը կ'որոշուի հռչակել Հարաւ. Ֆրանսայի Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Թեմ՝ իր առանձին կանոնագրով, իր թեմական 31 ընտրեալ երեսփոխաններէ բաղկացեալ ժողովով, իր առաջնորդով եւ կրօնական, դատաստանական, ուսումնական ու թաղային խորհուրդներով՝ կապուած Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց հայրապետական աթոռին, միշտ համաձայն ներքին կանոնագրի տրամադրութեանց:

Օրինականացնելու համար թեմը, առաջնորդութիւնը եւ յարակից բոլոր մարմինները դեռ 1927ին թեմական Գաւառ. Ժողովի կողմէն ընդհանուր տեղեկագիր մը կը պատրաստուի եւ ներքին կանոնագրի մէկ օրինակին հետ կցած յատուկ աղերսագրով մը կ'ուղարկուի Ս. Էջմիածին՝ վեհափառ Հայրապետութեան եւ Հոգեւոր Գերագոյն Իշխանութեան առ ի հաստատում եւ վաւերացում: Ցաւ ի սիրտ դեռ մինչեւ այսօր մեզ համար անյայտ պատճառով այդ դիմումը Վեհափառ Հայրապետի կամ Հոգեւոր Գեր. Իշխանութեան կողմէ կը մնայ անպատասխան, ու գաղութը Վեհափառ Հայրապետի ոչ գրական եւ ոչ ալ բացասական կարծիքին տեղեակ մնալու, կը շարունակէ ինքզինք նկատել եւ այլոց հետ յարաբերութեան մէջ պահել որպէս Թեմ եւ առաջնորդութիւն՝ թելադրուած միշտ գաղութի շահերուն համապատասխանող վիճակի մը ըմբռնումէն, առանց յետին նպատակներու կամ անհնազանդութեան թէ հակօրինական վիճակի մը մէջ ինքզինք պահելու կասկածամտութիւն ունենալու:

Վերջին տարիներուն Էջմիածնի կաթողիկոսութեան լոյս ընծայած օրացոյցներէն միայն իմացանք որ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան Մարսէյլի Թեմի «Հոգեւոր Հովիւ» կը ճանչցուի եւ ոչ ուրեմն իբր «առաջնորդ»: Այս կոչումը զարմանալիօրէն յիշատակուած է նաեւ այս տարուան 1935ի տարեցոյցին մէջ երբ այդ հովիւ Գրիգորիս եպիսկ.ը Էջմիածին շատ լաւ գիտէր որ վախճանած էր դեռ 1934ի հոկտեմբերի 7էն ի վեր...

Բայց Էջմիածինը իր անտարբերութիւն կամ լռութիւնը տարբեր առիթով եւս խզեց: Կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ պաշտօնական նամակով մը ընտրութեան մասնակցելու հրաւիրեց մեր չճանչցուած կամ չըվաւերացուած շրջանը երկու ներկայացուցիչներով՝ մէկը Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան, երբ շրջանիս հոգեւոր իշխանութեան ներկայացուցիչ, եւ երկրորդ մը Գաւառ. Ժողովի կողմէն ընտրուած, իբր գաղութի ներկայացուցիչ: Պալաքեան եպիսկոպոս թէեւ չկրցաւ երթալ, բայց Պ. Տոնապետեանը մեր պաշտօնական լիազօրագրով իբր մեր ժողովին ընտրեալ ներկայացուցիչ գնաց եւ մասնակցեցաւ:

Երկրորդ հարց մը եւս այս տեղէն կը ծագի թէ չհաստատուած եւ ապօրէն շրջանի կամ ժողովի մը ներկայացուցիչը ի՞նչպէս կրնայ հրաւիրուիլ կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցելու...

Արդեօք այս բոլորը իրաւունք չէ՞ն տար մեզ ըմբռնելու եւ դատելու թէ՝ եթէ Էջմիածին մեր Թեմը կամ առաջնորդութիւնը օրհնութեան կոնդակով մը չէ հաստատած, գոնէ չէ ալ բոլորովին ապօրէն կամ անվաւեր համարած: Հետեւաբար ի՞նչ մեղք կամ ի՞նչ յանցանք 1927էն մինչեւ այսօր այս պայմաններու մէջ շրջան առ շրջան ընտրուող եւ իրար յաջորդող թեմական կամ ազգային ժողովներուն եւ մարմիններուն, որոնք միշտ ալ իրենց բարոյական եւ նիւթական բացարձակ զոհաբերութեամբ աշխատած են գաղութը կազմակերպելու, եկեղեցական, մշակութային եւ այլ հոգատարական տեսակէտով ոտքի հանելու եւ այսօրուան օրինակելի ու պատուաբեր վիճակի մը հասցնելու:

(1)

ԵՐԿՈՒ ՄԱՐՈՔՑԻ ենթասպաներ Պէյրութի մէջ սպաննած են 14 տարու աշակերտ մը, Կարապետ Բարսեղեան, որ Ս. Նշան վարժարանը կը յաճախէր: Ոճրագործները ձերբակալուած են:

վայ չծածկեց անոր ծանրակշիռ հետեւանքները եւ կարդաց այս առթիւ Լոն–տոն ղրկուած զեկոյցը, որուն մէջ Փրանսական կառավարութիւնը պարզելով իր տեսակէտները, կը յայտնէ թէ որոշ չափով պիտի վերատանայ իր գործելու ազատութիւնը, նաւային շինութեանց եւ սպառազինութեանց համար:

Իտալիա կը շարունակէ զօրաշարժը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ նոր զօրաբաժիններ եւս դրօշի տակ պիտի կանչուին, մէկը՝ կանոնաւոր բանակէն, միւսը՝ Փաշական քաղաքապահ զօրքէն: Երկուքն ալ սահմանուած են արեւելեան Ափրիկէի եւ կը կազմեն հինգերորդ զօրաբաժինները: Թագաւորը չարաթ օր Փոլայի մէջ աչքէ անցուց «23 մարտ»ի զօրաբաժինը: Այս առթիւ թէ իտալական եւ թէ օտար մասնագէտները համ–տաեցին գինուորներու պատրաստութեան ջանքերուն յաջողութիւնը: Երկու ամիս է որ կը տեւէ այս պատրաստութիւնը, որուն շնորհիւ դուրս կը հանուին բոլոր անոնք որոնց ֆիզիքական պայմանները չեն համապատասխաներ գին–ուորական արշաւանքի մը պահանջներուն: Նոյն զատումը կը կատարուի նաեւ արեւելեան Ափրիկէի մէջ եւ հոն կը ղրկուին անկարները:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 6ի դէմ 76 ձայնով քուէարկեց ընկերա–յին ապահովութեան օրինագիծը, որ հանգստեան թոշակ կը հաստատէ 65 տա–րեկան բանուորներու, անկար գործազուրկներու, անճար մանուկներու համար եւայլն:

380 *ԹԻԱՊԱՐՏՆԵՐ*, որոնք ըմբոստացած էին Լէնսինկի ածխահանքերուն մէջ (Մ. Նահանգներ), 200 մեթր գետնին տակ, անձնատուր եղան 24 ժամ դի–մադրելէ յետոյ: Կալանաւորները կը սպառնային օդը հանել ածխահանքը, եթէ բանտային վարչութիւնը չբարելաւէր իրենց սնունդը: Ոստիկանները փորձե–ցին ըմբոստները զսպել արտասուաբեր ռումբերով, բայց կալանաւորները կը–րակ վառեցին, փակելով բոլոր ճամբաները: Ի վերջոյ ոստիկանները դէպի ներս քշած ըլլալով այդ կրակին ծուխը, ըմբոստները անձնատուր եղան, այլա–պէս պիտի խեղդուէին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ եօթերորդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ: Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ ելմտական նախա–րարութեան այն գրասենեակը որ պարգեւներու վճարումը կը կատարէ (Փա–վիյեօն Ֆլօր) եւ որ ամէն շաբաթ օր կը փակուի կէսօրին, բացառաբար բաց պիտի մնայ այս շաբաթ մինչեւ ժամը 2, որպէսզի վճարումներ կատարէ: 8րդ շարքը ամբողջովին բաժնուած ըլլալով, 9րդ շարքին տոմսերը շրջաբերութեան հանուեցան երէկ:

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԷՋ ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ տեղի ունեցաւ առջի օր,— առաջինը՝ Ֆը–րանսայի մէջ: (Մ. Նահանգներուն համար աւանդութիւն մը դարձած է ար–դէն): Փարիզցի օդանաւորդ մը, Պէքրոէլ, քաղաքապետարանի ձեւակերպու–թիւնը կատարելէ յետոյ, նշանածն առնելով գնաց Թօսու – լը – Նօպլ, ուր սպիտակ օդանաւ մը կը սպասէր: Քահանայ մըն ալ նարեցին, ինչպէս եւ տի–բացուներ, եւ բոլորը միասին մտան օդանաւ, որ կը բարձրանար յուշիկ – յու–շիկ, մինչ կրօնական արարողութիւնները կը կատարուէին բոլոր մանրամաս–նութիւններով:

ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ հանրաքուէ կատարել Յունաստանի մէջ, միապետութեան վերահաստատման համար: Վարչապետ Պ. Ցալտարիս յայ–տարարեց թէ կառավարութիւնը չէզոք պիտի մնայ, բայց դահլիճին անդամները անձնապէս ազատ են իրենց կարծիքը յայտնելու: Միապետականները այժմէն կը պահանջեն ջնջել այն օրէնքը որ երկրէն կ'արտաքսէ արքայական գերդաս–տանին անդամները:

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՍԷՆՏԻՔԱՆԵՐԸ միացնելու համար նոր եւ աւե–լի լուրջ ձեռնարկ մը կը կատարուի այս միջոցին: Յառաջիկայ հինգշաբթի օր խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Աշխատանքի դաշնակցութեան եւ միւս միութեան (Իւնիթէր) պատուիրակներուն միջեւ:

Պ. ԷՌԻՕՆ ՎՏԱՐԵԼՈՒ որոշում տուած էր Մարդու իրաւունքներու դաշ–նակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը, բայց կեդրոնը մերժեց: Նոյն մասնաճիւղը այս անգամ որոշած են կրկին դատի քաշել եւ հաստատել վտարման որոշումը: Այս առթիւ ամբաստանագիր մը ուղղած են պետական նախարարին, որ պա–տասխանելով եղած մեղադրանքներուն, կը յայտարարէ թէ իր վարած քաղա–քականութեան համար պատասխանատու է միայն իր կուսակցութեան, եւ թէ չպիտի հրաժարի միութենէն, մինչեւ որ հաստատեն եղած մեղադրանքները:

ՍՓԱՍՍ, Քորսիքայի «Վագրը», պիտի գլխատուի այսօր, ուրբաթ, Պաս–թիայի բանտին առջեւ: Գործիքները փոխադրուած են Փարիզէն: Սփասա ժա–մերը կը համրէ թուղթ խաղալով եւ աղօթագիրք սերտելով...

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆԻ

40 ԱՄԵԱՅ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

ALLIANCE FRANÇAISEի սրահին մէջ: 101 Bld. Raspail, PARIS

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Շըրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ Քննութիւն Շրջ. ժողովի օրակարգի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՌՕՄԱՆԻ խումբի ժողովը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ *ՖՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

եւ մասնակցութեամբ՝ *ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ*

Ընկերներ՝ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահուան բեկանման առթիւ:

23 Յունիս կիրակի, ՍԷՆ - ՓԻԷՌԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:

Կը խնդրուի Լէ Վանսի ընկերներէն, եւ Լավիլէթի համակիրներէն նկատի առնել այս պարագան:

ընկեր Գրիգոր Դանիէլեանի սեփական օթոյով կը փոխադրուին Ֆոն Տ'Օպնայի ընկերներն ու համակիրները:

ՀԱՅ - ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՎԻԿՏՈՐ-ՀԻՒԿՕՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ *ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.* ԿՈՂՄԷ

Salle de Géographie. 184 Bld. Saint - Germain.

22 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ *ՖԵՐՆԱՆ ԿՐԵԿ*

(դեր-նախագահ Վիկտոր-Հիւկոյի հիմնարկութեան)

Վ. ՀԻՒԿՈՅԻ հանճարը փառաբանող հայ գրագէտներու կողմէ շարադրուած քերթուածներու եւ արձակ էջերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններ, ՀԻՒԿՈՅԻ քնարերգական հրաշակերտներէ մէկ քանին եւ անոր լաւագոյն քերթուածներէն ոմանց հայերէն թարգմանութիւնները՝

կ'արտասանեն՝ *Տիկ. ՍԸԿՈՆ-ՎԷՊԸՐ, Պ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ, Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, եւ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ:*

կը խօսին՝ *ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Տիկ. ԱՆԱՅԻՍ (հայերէն), Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ (ֆրանս):*

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Տիգրանակերտցիներու Դաշտահանդէսը

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՄԷՈՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ,

ԹԱՓԻ ՎԵՌ ԿՈՉՈՒԱԾ ՎԱՅՐԸ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Արեւելեան նուագ, հայկական պար եւ անակնկալներ:

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդկց. միջոց.— *Ընվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կառ տը Մէտոն եւ կամ առնել Մէթրօ Մէռ Տ'Իսիի մօտ կանգնած այն Թաքսիները որոնք 3 ֆրանքով կը փոխադրեն մէկ անձը մինչեւ Թափ Վէր:*

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին իքէնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ստորեւ նշանակուած անձերուն, որոնք իրենց նուէրներով փայլ տուին ՄԱՅԻՍ 28ի հանդէսին կազմակերպուած պիւֆէին եւ պարգեւաբաշխութեան:

Պ. Պ. Գալուստեան, Արամայիս, Ալթունեան, Գարակէօզեան, Խանճեան, Աբքահամեան, Ազիզեան, Սեդրոս, Զազէեան, Համբարձումեան, Աղլաղանեան, Japhet Frères, Տիկ. Արտաշամ, Օր. Աննիկ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ

Պ. ԱԻԵՏԻՍԵՆ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181, Cours Lafayette.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐԻՆ

Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ, ԼԻՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԻԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ Նպարավաճառներու ծանօթ՝

ETABLISSEMENTS PARISIENS

TIP-TOP

9 & 11, Rue Friand, Paris (14)

Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51

որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի:

ՁՍՊԱՌԱԾ ԽՄԻՉՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ	ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ	ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ		ԱՆԱՐԱՏ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ	ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ	ԱԽՈՐԺԱՐԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԵՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

Տարեգիրքի Գրական – Քննադատութիւն *բաժինին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով: Ուրիշ անուան կատարուած ո եւ է առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած:*

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կընան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յառաջիկայ կիրակի, 23 Յունիս, տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգ. բարերար՝ ողբ. Պօղոս Նուպար փաշայի մահուան տարեդարձին առթիւ:

Կը քարոզէ կաթող. Նուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան:

(Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 22 Յունիս Շաբաթ օր իրիկուան ժամը 4ին, 11, rue Ecole da Médicine.

Օրակարգ.— 1. Զեկոյց պատգամաւորներու, 2. Զեկոյց Հաշուեքննիչ Մարմնի եւ 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովէն վերջ թէյասեղան:

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Վարչութիւնը սրտագին շնորհակալութեամբ կը յայտնէ թէ վարժարանին այս տարուան շրջանաւարտուհիներէն, Օր. Հռիփսիմէ Փաշայեան, Քնքոյշ Յանձնախումբի մը առջեւ յաջողութեամբ անցուցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Օրիորդաց Միութեան տրամադրած դպրոցական թոշակի քննութիւնները, եւ անոր ծախքերով պիտի հետեւի առեւտրական ուսումներու:

ՅԱՌԱՋԻ եւ ՄԵՂՈՒԻ համար դիմեցէք՝ ընկեր **Sarkis Bilalian 7, rue duPuy, Romans (Drôme).**

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իսկ նրանց ծերունի հայրերը դեռ չէին աւարտել իրանց երեկոյեան աղօթքը, բաց երկնքի տակ, մերկ գետնի վրայ չոքած, լուռ աղօթում էին: Տիրում էր ընդհանուր լռութիւն, երբեմն հեռուից լսելի էին լինում խուլ ձայներ, որոնում էին մի որ եւ իցէ կորած անասուն»:

«Շները աճագին աղմուկ բարձրացրին, երբ մօտեցանք նրանց տաղաւարներին: Հովիւները խառնվութեան մէջ ընկան, ամէն կողմից վազեցին, որ տեսնեն, թէ ինչ մարդիկ ենք: Մեր ջորեպանը, որ ծանօթ էր նրանց սովորութիւններին, առաջ գնաց, յայտնեց որ ճանապարհորդներ ենք, գիշերելու օթեւան ենք խնդրում: Նրանք հանդարտացան եւ ամէն կողմից սկսեցին հրաւիրել մեզ իրանց տաղաւարները: Որպէս զի ոչ ոքին վիրաւորած չլինենք, մենք իջանք առաջին հանդիպած տաղաւարի առջեւ: Այստեղ կարծես, վաղուց սպասում էին մեզ, երկու պատանիներ դուրս վազեցին, բռնեցին մեր ջորիները եւ մեզ ներս տարան»:

«Մեր բախտից տաղաւարը, որ վիճակուեցաւ մեզ, պատկանում էր խաշնարածների բաւական նշանաւոր եւ հարուստ ընտանիքներից մէկին: Ընտանիքի հայրը մի ծերունի էր, բայց դեռ ժիր եւ աշխոյժ, կարծես տարիների բոլոր ջանքերը ի զուր էին անցել խլելու նրա մարմնի ամրութիւնը եւ սրտի զուարթութիւնը: Նա խիստ սիրով ընդունեց մեզ, յայտնեց իւր ուրախութիւնը եւ հրաւիրեց նստել իւր մօտ: Նա բնաւ հարցուփորձ չարեց թէ ով էինք մենք, որտեղից էինք գալիս կամ ուր էինք գնում: Դա նրանց սովորութեամբ մի տեսակ վիրաւորանք էր հիւրի համար: Բաւական էր որ մենք նրա տաղաւարի ծածքի տակ էինք գտնւում, եւ այդ րոպէից նրա գերդաստանի անդամներից մէկն էինք համարւում»:

Այդ լեռնաբնակները, դեռ պահպանուած լինելով, նահապետական պարզութեան մէջ, ազատ էին մնացել կրթուած աշխարհի կեղծ քաղաքավարութեան ձեւերից: Երբ իմացան մեր հայ քրիստոնեայ լինելը, աւելի մտերմացան մեզ հետ: Ամենայն բարեսրտութեամբ խօսում էին, ծիծաղում էին, եւ ամէն կերպով աշխատում էին գոհացնել մեզ, որ ոչինչ պակաս չլինի մեզ համար»:

«Մեր հիւրընկալը առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում մեր զէնքերի վրայ, մէկ մէկ վեր էր առնում, ճրագի լոյսի առջեւ զննում էր, եւ իւր հմտութիւնը զէնքերի ճանաչելու մէջ ցոյց տալու համար, ասում էր, թէ ո՛ր ինչ գործարանի կամ ինչ ժամանակի գործ էր: Հին զէնքերը յարգի էին դրանց մօտ: Զէնքերից նա գաղափար կազմեց մեր ինչ դրութեան կամ ինչ աստիճանի մարդիկ լինելու մասին: Հասարակ մարդիկ չէին կարող ունենալ այս տեսակ հարուստ զէնքեր: Այդ րոպէից նրա յարգանքը աւելի եւս բազմացաւ մեր վերաբերութեամբ»:

«Ընթրիքը երկար չտեւեց: Լեռնաբնակները շատ են ուտում, եւ կերակուրների տեսակները այնքան առատ չեն, որ շատ ժամանակ պահանջեն: Ես մտածում էի օրիորդի հանդստութեան մասին, նա սաստիկ յոգնած էր: Ծերունին նոյնպէս նկատեց, որ մեր խօսակցութեան միջոցին, նստած տեղում, նիրհում էր նա: Բայց դեռ ղատառնի հայրը երեւակայել անգամ չէր կարող, թէ մի ուրիշ արարած, որը հասակով փոքր էր իրանից, կարող էր հանգստութեան վրայ մտածել, քանի որ ինքը տակաւին նստած էր, քանի որ ինքը դեռ քնելու ախորժակ չունէր: Ամէն մարդ քնելու իրաւունք ունէր, երբ նա արդէն քնած էր, ամէն մարդ ուտելու իրաւունք ունէր, երբ նա արդէն կերած էր: Ամէն բանի մէջ պէտք էր նա առաջինը լինէր, իսկ միւսները հետեւողներ»:

«Եւ ես տեսնում էի՝ ընթրիքի ժամանակ ծերունու բոլոր որդիքը ոտքի վրայ սպասաւորութիւն էին անում, կամ մի բան ներս էին բերում եւ կամ դուրս էին տանում: Նրանցից մէկը միայն, երէց որդին, հօրից թոյլտուութիւն ստացաւ մեզ հետ սեղանակից լինելու: Կիները ամենեւին չէին երեւում, նրանք փակուած էին տաղաւարի առանձին բաժնում: Երբ սեղանը հաւաքեցին, որդիները հեռացան, որ իրանք էլ մի բան ուտեն: Մենք ծերունու հետ մնացինք տաղաւարում միայնակ»:

«Որդիների թիւը հասնում էր չորս հոգու, բոլորը կարծես թէ տիտաններ ի սերունդից լինէին, առողջ եւ աժուր կազմուածքով: Ամէնքը ամուսնացած էին, ունէին բազմաթիւ զաւակներ, որոնցից շատերը նոյնպէս ամուսնացած էին: Տունը լիքն էր ամէն հասակի երեխաներով: Այստեղ ապրում էին մի քանի սերունդներ, որոնք սերտ կերպով միացած էին միմեանց հետ, որոնց գլխին կանգնած էր այն ծերունի պապը իւր նահապետական մեծութեամբ:

Ե.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

«Սանամի տկարութիւնը ստիպեց մեզ երկար մնալ մեր հիւրընկալի տաղաւարում,— շարունակեց աւազակապետը իր ընդհատուած պատմութիւնը:— Օրիորդի լարուած ուժերը հետզհետէ թուլացան, եւ նա վերջապէս չկարողացաւ տանել այն բոլոր տանջանքները, որ կրել էր իւր հօր տնից բաժանուելուց յետոյ: Երասխ գետի մէջ պատահած սարսափելի անցքից յետոյ, նա արդէն իրան ոչ բոլորովին առողջ էր զգում: Բայց նա թագցնում էր ինձանից իւր դրութիւնը, մինչեւ հիւանդութիւնը խիստ ծանր կերպարանք ստացաւ: Հիւանդի համար որոշել էին մի առանձին տաղաւար եւ ոչ ոք չէր խանգարում նրա հանգստութիւնը: Բժիշկ չկար. նրան թողել էինք բնութեան կամքին: Միայն երբեմն նրա մօտ մտնում էին զանազան պառաւներ, ի՞նչ դեղ ուղարման էին անում,— ոչ իրանք էին հասկանում եւ ոչ ես: Ես նրա մահճի մօտից չէի հեռանում, ամբողջ գիշերը անքուն նստած, լսում էի նրա խուլ հառաչանքները, ականջ էի դնում նրա ծանր շնչառութեանը, իսկ ցերեկով նայում էի նրա գունաթափ դէմքին: Մի առաւօտ նստած էի նրա մօտ, եւ լի տխուր մտածութիւններով նայում էի նրա վրայ: Այդ միջոցին քնած էր նա եւ, աւելի ճիշդ ասած, գտնւում էր մի այնպիսի ինքնամոռացութեան մէջ, որ չէր զգում իմ ներկայութիւնը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԻՒՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ
22
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
22 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2838 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՂՈՒՆՋԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ...

Ուրեմն, լուսաբանուեցաք բոլորդ ալ, ռամկավար պղպջակ թմբկահարող «պայծառ ճշմարտութիւններ»ով.—

1. «Դաշնակցութեան մղածը պայքար չէ, այլ կռիւ. կռիւ չէ, այլ պատերազմ ազգին եւ հայրենիքին դէմ»։

2. «Դաշնակցութիւնը կը ջանայ իրեն ենթարկել գաղութահայութիւնը, զայն Հայաստանի դէմ հանելու նպատակաւ»։

3. «Դաշնակցութիւնը գաղթաշխարհի մէջ պայքար չունի ուրիշ կուսակցութեանց դէմ. ո՛չ. ԱՆՈՐԸ ՄԱՀԱՑՈՒ ԿՌԻՒ ՄԸՆ Է ՄՂՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԴԷՄ։

4. «Դաշնակցութիւնը կը պառակտէ հայ եկեղեցին, կը քանդէ էջմիածնի հեղինակութեան հիմերը. «եռանդով լծուած է թրքական օրիէնթացիայի ազգադաւ քաղաքականութեան»։ (*Արեւ*, 7 յունիս)։

Արդ, այս ահաւո՛ր չարիքին հակազդելու համար, «երբ ամէն հոսանքէ եւ խաւէ մարդիկ միացեալ ճակատ կազմած են Դաշնակցութեան դէմ, տեղիկա ոչ պայքարի ճակատ է, ոչ տեսակէտներու, ոչ նախասիրութիւններու, եւ ոչ վարդապետութեանց յաղթանակի կռիւ»։

—«Այդ ճակատը հայրենիքի պաշտպանութեան ճակատն է։ վա՛յ եթէ ան թուլանայ պահ մը թուլամիտ եւ թուլահաւատ մարդոց դասալքութեամբ»։

Ուրեմն, սարսափեցէք դուք բոլորդ, թուլամիտ եւ թուլահաւատ մարդիկ որ սրբազան միութիւն կամ համերաշխութիւն կը քարոզէք, իբրեւ դարման համատարած ողբերգութեան։

Սթափեցէք ժամ առաջ, որովհետեւ ձեր այդ կարճ խելքով «պարզ ինքնախաբէութենէ մինչեւ ահաւոր կործանում տարուելու պիտի դատապարտուինք»։

Եթէ դուք անկեղծ հայրենասէրներ էք, ձեր պարտքն է ոչ թէ փոխադարձ զիջողութիւն եւ համերաշխութիւն քարոզել, մերձեցում հաստատել զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ «աւելի քան երբեք ամուր սեղմել ճակատը հասարակաց վտանգին դէմ»։

Եւ այդ նպատակին կը հասնիք, ձեր քաղաքական գործունէութեան առաջնորդ ընտրելով խղունջը։

Օրինակ, ճիշդ խղունջի պէս ոլորուելով, սողալով հայկական կեանքի պատերուն տակ, ձեր լպրծուն հետքերը կը թողուք բոլոր ճամբաներուն վրայ, եւ այլ եւս մարդ չի համարձակիր մօտենալ։

Հայրենասիրութեան դա՞ս պիտի տաք,— հայրենիքը մէկդի կը դնէք իր երգերով ու վէրքերով, եւ տարին տասներկու ամիս կը փառաբանէք անոր վարիչներուն անզուգական իմաստութիւնը։

Եթէ մէկն ու մէկը համարձակի երեւան հանել ձեր կեղծիքը, փաստացի պարզելով հայրենիքին չարն ու բարին, դուք պէտք չունիք յոգնութիւն կրելու։

Աչք ու ականջ փակելով անողոք իրականութեան առջեւ, լռութեան դատապարտելով նոյն իսկ ձեր հաւատարիմները, անտեսելով մինչեւ անգամ խորհրդային հրատարակութիւններն ու խոստովանութիւնը, ոլորուելով, պլորուելով ճամբայ կը բանաք եւ ձեր ետեւէն կը թողուք գերագոյն անէծքը,— «թշնամի հայրենեաց»։

Այլ եւս ո՞վ կը համարձակի հակաճառել ձեզի։

Եւ որպէսզի ձեր հետեւորդներն իսկ խորհրդածելու, անդրադառնալու ժամանակ չունենան, սեւով ճերմակի վրայ գրել կու տաք թէ աշխարհի սկիզբէն ի վեր հայ ժողովուրդը ոչ այսպիսի հայրենիքի ունեցած է, ոչ ալ այսքան ազատ եւ հեղինակաւոր պետութիւն։

Երբ կարգը գայ Հայ. Եկեղեցին պաշտպանելու, միշտ հաւատարիմ խղունջի բնազդին, երկիւղածօրէն, ոլոր-մոլոր կը բարձրանաք պատն ի վեր, կը քսուիք էջմիածնի գմբէթին, եւ կը վերանա՛ք անսահման խանդավառութեամբ։

Ի՞նչ փոյթ, եթէ ձեզի պատմեն թէ գմբէթին ծիծեռնակներն իսկ անհետացեր են, սարսափահար՝ համատարած աւերէն։

Ի՛նչ փոյթ, եթէ ճշմարիտ հաւատացեալներ — ձեր իսկ հետեւորդները — ապացուցանեն թէ նախկին էջմիածնի ծաղրանկարն իսկ չէ մնացած այսօր, եւ ափ մը կալանաւոր կամ դաւադիր վեղարաւորներ պարզապէս բուեերու դերը կը կատարեն։

Միեւնոյն ձեւով, արտասահմանի մէջ, պաշտպանած կ՚ըլլաք Հայ. Եկեղեցին, ձեր խղունջի պատեանին բոլոր առաքինութիւնները ցանելով ամէնէն անարժան, բռածոյ եւ անբարոյական կղերականներուն վրայ, եւ զանոնք խրախուսելով, լարելով, ճակատեցնելով Դաշնակցութեան դէմ։

Իսկ երբ կարգը կուգայ բուն քաղաքական գործունէութեան եւ, առաջին առթիւ, Թուրքիոյ հանդէպ դիրք ճշդելու,— պէտք չունիք փոխելու ձեր խղունջի բնաւորութիւնը։

Աջ ու ձախ կը ցանէք ձեր պատեանէն հոսած թանկագի՛ն եւ պղպջուն հիւթը, իբրեւ հակաթուրք արտայայտութիւն եւ գործունէութիւն։ Իբրեւ վահան «Մեծ Տեսիլք»ին եւ «անկորնչելի իրաւունք»ներուն։

Այն ատեն, տասը Դաշնակցութիւն ալ միանան, չեն կրնար խափանել ձեր ճամբան, եւ տիրաբար կը պաշտպանուին «ազգին ու հայրենիքին գերագոյն շահերը»՝ ներսէն թէ դուրսէն։

Օ՛ն անդր յառաջ, հայրենակիցներ, խղունջը ձեզի առաջնորդ, բոլոր ճակատներուն վրայ։

Եւ մա՛հ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ք. ԱԹԱԹԻՒՐՔ (Մ. ՔԷՄԱԼ) ՄՈՍԿՈՒԱ Կ՚ԵՐԹԱՅ

Պիտի այցելէ նաեւ Պուքրէշ եւ Պելկրատ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն յունիս 20 թուականով.— *Վերջնապէս ճշդուեցաւ Աթաթիւրքի ճամբորդութեան յայտագիրը։ Հանրապետութեան նախագահը օգոստոս 5ին ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Օտեսա եւ յետոյ Մոսկուա, ընկերակցութեամբ արտաքին գործավարին եւ սպայակոյտի պետին։ Նախագահը Խ. Միութեան մէջ պիտի մնայ տասը օրի չափ, յետոյ պաշտօնապէս պիտի այցելէ Պուքրէշ եւ Պելկրատ։ Տակաւին որոշում չկայ Աթէնքի մասին։*

Աթաթիւրքի առաջին պաշտօնական ճամբորդութիւնն է այս դէպի արտասահման, ուստի մասնաւոր կարեւորութիւն կու տան քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Անգլօ-գերմանական համաձայնութեան հետեւանքները

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ անպաշտօն նախարարը, որ Փարիզ հասած էր առջի օր, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց։ Իր մեկնումէն առաջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր վարչապետ Պ. Պոլտուինի եւ Գերմանիոյ պատուիրակին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ։ Պ. Իտըն երէկ իսկ շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, ապացուցանելու համար թէ անգլօ-գերման համաձայնութիւնը երբեք չի հակասեր Սթրէզայի որոշումներուն եւ թէ Մեծն Բրիտանիա միշտ հաւատարիմ կը մնայ փետրուար 3ի գեկոյցին տրամադրութեանց։ Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ, Պ. Իտընի բուն գործը պիտի ըլլայ ճամբան հարթել նաւային սպառազինութեանց բանակցութեան, ինչպէս եւ օդանաւային պայմանագրի մը համար, որոնց երկուքին ալ յաջողութիւնը կախում ունի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բռնելիք դիրքէն։ Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքներու մասին։ Կարճ խօսքով, անգլիական կառավարութիւնը կ՚ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները ճիշդ այնտեղէն ուր ձգուած էին ապրիլ 18ին —իբրեւ թէ ոչ եւ նոր դէպք պատահած չըլլար— եւ փարատել Ֆրանսայի մտահոգութիւնները։ Փարիզի գործը լրացնելէ յետոյ, Պ. Իտըն Հռոմ պիտի երթայ միեւնոյն առաքելութեամբ։ Եթէ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտնեն իր թելադրութիւնները, Ֆրանսացի եւ Իտալացի մասնագէտներ Լոնտոն պիտի հրաւիրուին, նաւային խորհրդաժողով մը գումարելու եւ ընդհանուր պայմանագիր մը մշակելու համար։ Այս ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ ռուս մասնագէտներ։

Փարիզի մէջ դիտել կու տան թէ Մեծն Բրիտանիա անջատելով նաւային խնդիրը (որուն մէջ Գերմանիոյ դիրքը բաղդատաբար տկար է) ցամաքային եւ օդանաւային սպառազինութեանց խնդիրներէն, որոնց մէջ Գերմանիա բաղդատաբար զօրաւոր է եւ որոնք ուղղակի կապ ունին Ֆրանսայի հետ, տկարացուցած կ՚ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը։ Երէկ համեմատաբար մեղմ էր Փրանսական մամուլի լեզուն, թէեւ քննադատութիւնները կը շարունակուին։ Պաշտօնական թերթերը վտանգաւոր կը գտնեն աւելի խորացնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները։ «Թան»ը սխալ կը գտնէ ենթադրել թէ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութիւնը կրնայ խորունկ փոփոխութիւններ յառաջ բերել Անգլիոյ քաղաքական ուղղութեան մէջ։ Կարգ մը թերթեր խստօրէն կը քննադատեն Պ. Լավալի արտաքին քաղաքականութիւնը, Անգլիոյ բռնած դիրքը վերագրելով Փրանքօ-խորհրդային գինակցութեան։ Իսկ ուրիշներ ալ ընդհակառակն կը մեղադրեն թէ վարչապետը փոխանակ աւելի սերտացնելու Ֆրանսայի գործակցութիւնը Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ հետ, սին յոյսեր կը սնուցանէ Անգլիոյ մասին։

Հռոմի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Պ. Իտընի այցելութեան։ Իտալական թերթերը կը շարունակեն պնդել թէ Լոնտոնի համաձայնութեամբ Անգլիա գործնապէս կը ջնջէ Վերսայլի դաշնագրին մէկ տրամադրութիւնը, արհամարհելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ուստի, Հռոմի մէջ պիտի չգոհանան նաւային սպառազինութեանց խնդիրներով, այլ Պ. Իտընի հետ պիտի խօսին նաեւ հապէշական հարցի մասին, բացատրելով թէ Անգլիա իրաւունք չունի խանգարելու Իտալիոյ գաղթային քաղաքականութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը պիտի գործէ Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ, որպէսզի այն տպաւորութիւնը չգոյանայ թէ լքուած են Հռոմի մէջ կնքուած համաձայնութիւնները։

Հարցապնդում Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, երեք հարցումներ ուղղուեցան կառավարութեան, անգլօ-գերման պայմանագրի մասին։ Պ. Պոլտուին պատասխանելով յայտարարեց.

— «Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ կատարուած խօսակցութեանց գլխաւոր նպատակն եղած է ճամբան հարթել նաւային ընդհանուր խորհրդաժողովի մը համար։ Մենք յանդեցանք համաձայնութեան մը որ որոշ մեկնակէտ մը կը կազմէ նոր խօսակցութիւններ կատարելու համար ուրիշ պետութեանց հետ։ Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը չի փոփոխեր բանակցութեանց վերջնական նպատակը, այսինքն նաւային ընդհանուր պայմանագրի մը ստորագրութիւնը։

Երեսփոխան մը հարցուց թէ անգլօ-գերման համաձայնութիւնը ուղղակի չի՞ հակասեր Վերսայլի դաշնագրին եւ թէ անհրաժեշտ չէ՞ վերաքննել փետր. 3ի կարգադրութիւնը՝ Ֆրանսայի հետ։ Պ. Պոլտուին յարմար չտեսաւ պատասխանել, դիտել տալով թէ այդ հարցումը պէտք է նախապէս յայտնուած ըլլար։

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման թեձուկը

ԵԹԷ ՁԵՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԼՐԱՑԱԾ Է ՆՈՐԷՆ ՊԷՏՔ Է ԽՆԴՐԱԳԻՐ ՏԱՔ

Այն աշխատաւորները որոնք աշխատանքի իրաւունք ստացած են եւ իրենց աշխատանքի պայմանաժամը լրացած է, պէտք է վերստին դիմեն աշխատանքի նախարարութեան, 391, Rue Vaugirard (*Փարիզ բնակողները*), *կամ* 7, Rue de Jouy (*արուարձաններ բնակողները*)։ *Իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար կը պահանջուի՝*

1.— *Դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագիր մը, ուղղուած աշխատանքի նախարարութեան։*

2.— *Երկու օրինակ աշխատանքի վկայական, տրուած իր աշխատած հաստատութենէն եւ վաւերացուած ոստիկանութեան կողմէ։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԹՈՌԱՄԱՐՏ

— Դեռ շատ պիտի զբաղի՞ս Մարսէյլի Հօկին շրջաբերականով, հարցուց իրազեկ բարեկամս, որ մասնագէտ է «անլէզալ» գործունէութեան։

= Երեւի ձանձրացար։

— Ոչ, բայց աւելի նոր եւ կարեւոր բաներ կան, նոյն այդ ճակատէն։

= Օրինակի համար։

— Խոստովանէ որ բան չես գիտեր։ Իրա՞ւ չես գիտեր։

= Կարն կայէ եւ պատմէ. տողաշարը կեր կ՚ուզէ։

— Գոնէ գիտես որ Հօկը վերջերս համագումար մը ունեցաւ Փարիզի մէջ։

= Դո՞ւն ալ պատգամաւոր էիր։

— Եթէ այդպէս պիտի զուարճանաս, չեմ շարունակեր։ Ես ի՞նչ գործ ունիմ Հօկին հետ։

= Մի բարկանար. բարեմտօրէն հարցուցի։ Ո՞վ գիտէ ինչե՛ր փչած են Դաշնակցութեան դէմ։

— Դաշնակցութենէն առաջ, իրարու դէմ փչած են։ Մարսէյլի շրջաբերականէն չե՞ս հասկնար թէ՛ ինչքան կիրք ու ոխ կուտակուած էր։ Ներկայ եղեր են 53 հոգի, մեծ մասը՝ ընդդիմադիր։ Օրակարգի գլխաւոր հարցերը հազիւ քննուած, փոթորիկ մըն է կը պայթի։

= Փաստ ունի՞ս։

— Դուն ալ միշտ այսպէս ես. կատարեալ Թովմաս առաքեալ, մինչեւ չտեսնես, չկարդաս, չես հաւատար։ Իմ աղբիւրս ինծի կը բաւէ, ես ալ քեզի կը բաւեմ։

= Ուրեմն փոթորիկ մը կը պայթի։ Յետո՞յ։

— Ժողովը կը բաժնուի երկու թեւի. մէկուն գլուխը Աւ. Խաչիկեան, միւսին գլուխը՝ Բժ. Մինասեան։

= Ուրեմն երկու ճակատ, աջ եւ ձախ։

— Ճիշդ այդպէս։ Աջը կ՚առաջարկէ որ Հօկը ծառայէ իր բուն նպատակին, իբրեւ հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ, խտիր չդնելով որ եւ է հոսանքի առջեւ, դաշնակ, հնչակ, ռամկավար, իսկ ձախը կը կենայ դասակարգային գետնի վրայ, նախընտրելով կարմիր գիծը։

= Անշուշտ ձախն է որ կը յաղթէ։

— Համբերէ քիչ մը։ Վինարանու թիւնները կը տաքնան, ձայները կը բարձրանան, ձեռքեր, թեւեր կը շարժին, աթոռ մը կ՚ուղղուի դէպի աջ թեւին դրօշակիրը...

= Երեւի խեղճը ոտքի վրայ մնացած էր։

— Համբերութիւնս մի՛ սպառեր, կէս կը ձգեմ կ՚երթամ։ Աթոռը նետելու կ՚ըլլան Աւ. Խաչիկեանի գլխուն, բայց անոր կուսակիցները կը միջամտեն։ Աթոռը տեղը կը մնայ, սակայն բազմաթիւ ձեռքեր, ոտքեր իրար կը խառնուին։ Կուրծք կուրծքի, կոկորդ կոկորդի։ Ձախ թեւին հրամանատարն ալ աթոռի փորձանք մը կ՚անցընէ, տաք ու պաղ քրտինքներու մէջ։

= Փոթորիկէն յետոյ անձրե՞ւ թէ արեւ։

— Աջակողմը փոքրամասնութեան մէջ մնացած ըլլալով, ձախակողմը ինքն իր գլխուն կեդր. վարչութիւն մը կ՚ընտրէ։

= Ուրեմն այդպէս ալ կը վերջանայ համագումարը։

— Ի՞նչ մեղքս պահեմ, անկէ անդին չկրցայ ստուգել։ Դուն Մարսէյլի «ներքին շրջաբերական»ը վերջացուր, ես մնացեալն ալ կը հաւցնեմ նոյնքան վաւերական մանրամասնութիւններով։

ՎԱՀԷ

Ինչպէս պիտի վերակազմուի գերմ. տորմիղը

ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ

«Թայմզ»ի նաւային աշխատակիցը հետեւեալը հաշիւները կը հրատարակէ Գերմանիոյ նաւային սպառազինութեանց մասին.—

Ուաշինկթընի դաշնագրով (1922) *Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներու առաջնակարգ մարտանաւերուն տարողութեան սահմանը որոշուեցաւ* 525,000 *թոն, իւրաքանչիւրին համար։ Թէ Գերմանիա պիտի ուզէ՞ իր մարտանաւերը շինել այս տարողութեան վրայ,* 35 *առ հարիւր համեմատութեամբ,— կախում պիտի ունենայ այս տարի գումարելի նաւային խորհրդաժողովի ելքէն, որովհետեւ Ուաշինկթընի դաշնագիրը չեղեալ համարուեցաւ Ճափոնի կողմէ եւ այլ եւս արժէք չունի* 1936 *դեկտեմբերէն յետոյ։ Բայց եթէ նորոգուի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու համար որոշուած տարողութեան չափը եւ Գերմանիա գործածէ* 35 *առ հարիւրի իրաւունքը, զրահաւորներու համար իր տարողութեան բաժինը պիտի ըլլայ* 183.750 *թոն, որ բաւական է* 18 *մարտանաւեր շինելու՝ «Տէօյչլանտ»ի դրութեամբ, այսինքն* 13 *հատ աւելի։ Գալով յածանաւերուն, Գերմանիոյ բաժին կ՚իյնայ* 118,650 *թոն, մինչդեռ ունի միայն* 35,400 *թոն։ Տարբերութիւնը բաւական է շինելու* 9 *նոր յածանաւ, իւրաքանչիւրը* 9000 *թոն տարողութեամբ։ Եթէ տարողութիւնը պակսեցնէ, կրնայ շինել մինչեւ* 14 *հատ։ Թորփիլահալածներու համար Գերմանիոյ բաժինը պիտի ըլլայ* 52,500 *թոն, որուն դիմաց ունի միայն* 9600, *հետեւաբար կրնայ շինել տակաւին* 30 *նոր թորփիլահալած՝ իւրաքանչիւրը* 1430 *թոն տարողութեամբ կամ* 50 *հատ՝* 800*նոց։ Սուզանաւերու համար տրամադրելի ունենալով* 25,000 *թոն, կրնայ շինել* 40 *հատ, իւրաքանչիւրը* 600 *թոն տարողութեամբ կամ մօտ հարիւր հատ* 250*նոց։*

Գերմանիա ընդունելով 35 *առ հարիւր համեմատութիւնը, մարտանաւերու թիւով շատ վար կը մնայ Ֆրանսայէն, որուն նաւատորմիղը անգլիականին* 50 *առ հարիւրը կը կազմէ, տարողութեամբ։ Իսկ սուզանաւերու տեսակէտով, Ֆրանսա առաջինն է ամբողջաշխարհի մէջ, ունենալով* 96 *հատ՝ անգլիական*51*ին դէմ, կամ աւելի քան* 99,000 *թոն՝ անգլիական* 66,000*ին դիմաց։ Իտալիա Ֆրանսայէն վար կը մնայ մեծ մարտանաւերու տարողութեամբ, բայց առաւելութիւն կը վայելէ իր արդիական շինութիւններով։ Անուանապէս Իտալիոյ նաւատորմին ուժը կը կազմէ անգլիականին* 35 *առ հարիւրը, բայց արագօրէն կը զօրանայ։ Վերջին տեղեկագրի մը համաձայն Իտալիա ունի* 24 *յածանաւ անգլիական* 50*ին դիմաց,* 94 *թորփիլանաւ* 161*ի դիմաց, եւ* 59 *սուզանաւ։ Իտալիա աշխարհի միակ պետութիւնն է որ երկու զրահաւոր կը շինէ իւրաքանչիւրը* 35,000 *թոն տարողութեամբ։*

Նոր օրէնք օտար բժիշկներու մասին

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ հաստատեց օտար բժիշկներու վերաբերեալ օրէնքը, որ բազմաթիւ սեղմումներ կը պարունակէ։ Սկզբունքով, Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու համար պէտք է Ֆրանսացի ըլլալ կամ հպատակ դարձած։ Այս վերջինը (ստացական հպատակ – նաթիւրալիզէ) կրնայ բժշկութիւն ընել միայն զինուորութեան շրջանը լրացնելէ յետոյ։ Կին բժիշկները պէտք է սպասեն զինուորութեան շրջանին հաւասար ժամանակ մը։ Այն օտարականը որ հպատակութիւն չէ խնդրած 30 տարեկանէն առաջ, պէտք է սպասէ ժամանակ մը, այսինքն կրկին զինուորութեան շրջանին եւայլն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ՎԻՇՏԷՆ ՆԵՐՍ

ԳԻՒՂԻ, ՔԱՂԱՔԻ ԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Անարդար պիտի ըլլար յայտարարել թէ Հայաստանը, խորհրդային տիրապետութեան 15 տարիներու ընթացքին, տնտեսական եւ մշակութային նուաճումներ չէ կատարած: Հայաստանը վերելքի շրջան կ'ապրի եւ տնտեսապէս յառաջդիմելու հնարաւորութիւնները չեն պակսիր: Հայ ժողովուրդի ստեղծագործ ոգին եւ չյոգնող ձեռքը կրնայ միշտ հրաշքներ գործել, միայն թէ անոր տրուի նախաձեռնութեան իրաւունք եւ աշխատանքի ազատ պայմաններ:

Դժբախտաբար, խորհրդային իշխանութիւնը խլելով ժողովուրդի ձեռքէն տնտեսական բոլոր իրաւասութիւնները, իր վրայ է առած երկրի բովանդակ տնտեսութիւնը վարելու նախաձեռնութիւնը: Եւ որովհետեւ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը սխալ հիմերով կ'առաջնորդուի, ապա պատճառ կը դառնայ, որ պէտքի երկրի տնտեսական կեանքը հնարաւոր եղած չափերով չզարգանայ ու չբարգաւաճի: Ինչպէս որ նախորդ յօդուածով ցոյց տուինք («Յառաջ», յունիս 13), համայնավար վարիչները զգալով իրենց սխալները, զգաստութեան են եկած եւ բռնած են նահանջի ճամբան: Սակայն, մինչեւ այժմ կատարուած սխալները խոշոր վնասներ են հասցուցած երկրին եւ մանաւանդ հայ գիւղին:

Նպատակ չունինք կանգ առնելու գիւղատնտեսութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր երեւոյթներուն վրայ: (Օրինակ, յայտնի է, թէ այս վերջին 5 տարիներու ընթացքին ինչ աճելի անկում է ունեցած Հայաստանի անասնաբուծութիւնը եւ ինչպիսի ահաւոր չափերով նուազած է անասուններու թիւը): Քանի մը խօսք միայն հացահատիկներու ցանքի տուած բերքի մասին:

Համայնավարները իշխանութեան գլուխ եկան 1917 հոկտեմբերին: Առաջին տարիներու ընթացքին, մինչեւ 1921 մարտ ամիսը, անոնք փորձեցին բռնի միջոցներով համայնացման ենթարկել երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը: Աւարի ու աւերի այդ տարիները պատմութեան մէջ յայտնի են ռազմական կոմունիզմի շրջան անունով: Արդիւնքը եղաւ այն, որ Ռուսաստանի մէջ միլիոնաւոր մարդիկ մեռան անօթութենէ: Ստեղծուած զարհուրելի այդ կացութիւնն էր որ ստիպեց Լէնինը զիջել նահանջի եւ յայտարարել փրկարար Նէպը (նոր տնտեսական քաղաքականութիւն): Ժողովուրդը իր տնտեսութիւնը վարելու եւ աշխատանքի արդիւնքէն օգտուելու ազատ իրաւունք ստացաւ:

Բարեբախտաբար, Հայաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւը հաստատուեցաւ Նէպի շրջանին եւ երկրի տնտեսութիւնը սկսաւ ուժեղ թափով բարգաւաճիլ: Նէպի վերջին տարիներուն (1929—30) հայկական գիւղն այնպիսի յառաջդիմութիւն ունեցաւ, որ բերքը գերազանցեց նախապատերազմեան չափերը:

Սակայն, կացութիւնը գլխիվայր շրջուեցաւ, երբ խորհ. իշխանութիւնը ձեռնարկեց հնգամեայ ծրագիրներուն եւ հաւաքական տնտեսութեան քաղաքականութեանը: Առանց հաշուի առնելու երկրին պայմանները, համայնավարները փորձեցին մէկ անգամէն ընկերվարական կարգ ու սարք հաստատել: Մի կողմ թողլով ժողովրդի ուժեղ ընդդիմութիւնը եւ գիտական ըմբռնողութիւններու պատմութիւնը, տեսնենք, թէ ինչպիսի անդրադարձում ունեցաւ Ստալինեան «քեալլագէօզութիւնը» Հայաստանի գիւղատնտեսութեան վրայ:

Համաձայն կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան տուեալներու («Խ. Հ.», 24 նոյեմբեր 1932), Հայաստանի հացահատիկներու ցանքի մէջէն բերքը եղած է,—

Տարի	ցանքի տարածութիւնը հեկտարով	մէկ հեկտարի բերքը կենդ.ով	ընդհ. բերքը կենդ.
1930	337.076	9,0	3.033.684
1931	314.000	8.3	2.666.000
1932	316.000	5.	1.578.000

Այսպիսով, խորհրդային վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, որ բերքը առաջին հնգամեակի ընթացքին ինկած է մօտաւորապէս կէս առ կէս: Հնգամեակի առաջին տարին (1929) մէկ հեկտարէն ստացուած է 9.5 կենդ. բերք, իսկ վերջին տարին՝ 5 կենդինար:

Խանջեան այս տարի արտասանած իր բազմաթիւ ճառերէն մէկուն մէջ («Խ. Հ.», 2 ապրիլ, 1935) կը յայտարարէ թէ 934ին մէկ հեկտարէն ստացուած է 8 կենդինար բերք: Կը կասկածիմ այս թիւին ճիշդ ըլլալուն վրայ, որովհետեւ Խորհուրդներու 8րդ համագումարին մէջ, փոխվարչապետ Մաշմեդով կը յայտնէր, թէ Հայաստանի չորս մը շրջանները մէկ հեկտարէն հազիւ 4 կենդինար բերք են ստացած («Խ. Հ.», 15 յունուար, 1935) ենթադրենք, որ Խանջեանի գնահատումը ճիշդ է: Սակայն ի՞նչ կը ստացուի:

Նախկին վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեանը խորհուրդներու նոյն համագումարին մէջ կը զեկուցանէր, թէ Հայաստանի հացահատիկի ցանքի տարածութիւնը 1934ին եղած է 369 հազար հեկտար («Խ. Հ.», 11 յունուար, 1935): Այսպիսով, 1930ին 337 հազար հեկտարը տուած է մէկ հեկտարէն 9 կենդինարի հաշուով՝ 3 միլիոն 33.684 կենդինար բերք, իսկ 1934ին մէկ հեկտարէն 8 կենդինարի հաշուով՝ 369.000 հեկտարը տուած է 2.952.000 կենդինար: Այսինքն, 1934ին ցանելով 31.924 հեկտար աւելի, ստացուած է 81.684 կենդինար պակաս բերք:

Հայկական գիւղի յետամնացութեան չափն ըմբռնելու համար, պէտք է նկատի ունենալ, որ մեր գիւղատնտեսութիւնը մեքենայացման տեսակէտէն հսկայական փոփոխութիւններ է կրած: Եթէ առաջին հնգամեակէն առաջ Հայաստան ունէր միայն 214 տրակտոր, (մեքենաշարժ արօր), 1934ին անոնց թիւը քառապատկուած էր (869), 1929ի դիմաց 1934ին մեր դաշտերու մէջ կը գործէին՝ 15.918 գութանի փոխարէն — 27.098 հատ, 8 կալսիչներու փոխարէն 128 հատ եւն.: Դժուար չէ երեւակայել, թէ ինչ յառաջդիմութիւն կ'ունենար Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը, եթէ տնտեսական օգտակար քաղաքականութիւն տարուէր եւ հայ գիւղացին գործելու ազատութիւն տրուէր:

Իսկ հայ գիւղի ներկայ վիճակը նկատի առնելով, իրաւունք ունի Խանջեան բացագանչելու, թէ «մենք գիւղում դեռ շատ յետ ենք մնում»: Սակայն նոյնքան իրաւունք ունինք մենք ալ հարց ուղղելու բոլոր տեսակի Խանջեաններուն, թէ որո՞ւ շնորհիւ է, որ գիւղը ետ կը մնայ...

Եւ եթէ խորհրդային իշխանութիւնը պէտք է հիմնայատակ կործանէր գիւղը, որպէսզի երկու հնգամեակներու ընթացքին աշխատի վերականգնել նախկին դրութիւնը (1929ին), ապա ո՞ւր կը մնան պետական իմաստութիւնը եւ ուղղամիտ հայրենաշինութիւնը...

Այժմ անցնինք Հայաստանի արդիւնաբերութեան:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ»

(ՌՈՍՏԱՆԻԿԻ)

Կեանքս դարձել իմ
Կարկաչ մի երգի,
Ու էլ չգիտեմ
Ո՞ւր պիտի յանգի ...

Արդարեւ, Ռոստանիկ զուրկ չէ այն քնարական տրամադրութենէն, որ գրողի կեանքը կը վերածէ մնայուն խառնուածքի մը, «երգի մը կարկաչ»ին: Այդ ինքնաբուխ տրամադրութիւնն է միայն որ կը փրկէ քերթուած մը, տենդ կուտայ բառերուն, որոնցմով բանաստեղծ մը կը ջանայ արտայայտել ինքզինք: Առանց օրկանական այդ հրայրքին, շեշտը կը մնայ սառն, իմաստները՝ անհաղորդական: Առանց այդ զգայնութեան, բանաստեղծութիւն մը, որքան ալ ճարտար արհեստով հիւսուած ըլլայ, կը վիժի սակայն: Ի ծնէ մեռած գիրքեր կան, ինչպէս ի ծնէ մեռած մարդիկ՝ բուն իսկ ապրողներու միջեւ:

Այդ քնարական տրամադրութիւնը կը գունաւորուի ոչ միայն գրողի խառնուածքով, այլ ազդեցութիւններով, այլ նաեւ դէպքերու լոյսէն ու ստուերէն: Բանաստեղծներ առ հասարակ կը ցոլացնեն իրենց ժամանակի հոգեկան երանգները:

Ռոստանիկ հաւատարիմ մնացած է մեր արեւելքին: Մանաւանդ քնարի ու քառեակի դասական Իրանը խոհուն ժպիտ մը շնորհած է Հայու իր խռովկոտ, Թափառական հոգիին: Իմացական, զգացական յուզումներէ, ցեղային արկածներէ յետոյ Ռոստանիկ կ'ապաստանի առհաւական օճախը՝ Ասիա, որուն օդը կը շողայ տակաւին հին խորհուրդներու ու յայտնութեանց նշոյլներով:

Ռոստանիկ, երբեմն ինք ալ փորձուած էր Հայու մեծ մեղքով.— «Արեւելքէն Արեւմուտք»: Եւրոպայի հմայքը շնչած ենք հաշիշի նման, դարերով: Անիկա մեր պատմութեան մեծ գայթակղութիւնը եղած է. խորթ մօր մը կաթը, չըսելու համար ժահրը, որով սնուցեր ենք մեր մտածումը, մեր երազը, մեր խռովքը: Որոշ տեսակի արուեստ մը —article de Paris — թէեւ նրբենի բայց հիւանդոտ, մեզ խաթարած է ու կը խաթարէ տակաւին:

Ռոստանիկ Թօթափած է այն հմայքը, վերադառնալով նախնական բայց հարազատ ակունքին, ան գտած ըլլալ կը թուի հոգեկան ներդաշնակութիւնը:

Իր վերջին «Երգ երգոց»ը — ժուժկալ, սակաւախօս գրքոյկ մը ինքնին, ուշագրաւ չէ բնաւ գեղագիտական խաղերով կամ գիւտերով, բայց ան կը մատնէ զգացական ձգտում մը, տեսակ մը հոգիի ներքին վիճակ, որ զինք կը մօտեցնէ որոշ չափով երբեմնի աշուղներուն:

Անտարակոյս, Ռոստանիկ չէ բուժուած բոլորովին այն կարօտախտէն ու հայրենի ցաւէն, որ հայկական է առաւելապէս. այսուհանդերձ իր մօտ պանդուխտի այդ վիշտը մեղմացած, ազօտուած է այլ եւս ճակատագրապաշտ, համակերպող իմաստութեամբ զոր Արեւելքը տուած է իրեն: Տեսակ մը միսթիկ ոգի որ կ'ընդունի կեանքը, հակառակ իր վաղանցուկ, ունայն արժէքին:

Կորցրել է մէկ ինչ որ բան,
Ման է գալիս որ գտնի
Ձեռքին՝ ճրագ մոգական,
Սրտում՝ ցաւը կորուստի ...
Բայց այդ ի՞նչ է—արդեօք ի՞նչ,
Հարցնում, անցնում են բոլոր.
Պատասխանում է — ՈՉԻՆՉ ...
Ու որոնում նորից նոր:

(Ոչինչը)

Իմացական այս զառիթափը զինքը կ'առաջնորդէ սակայն ոչ թէ ունայնապաշտութեան, այլ տեսակ մը համատարածութեան, ուր ինքզինքը կը շփոթէ ան համայնական իրերուն հետ ու իր կեանքին մէջ կը զգայ զարկերակը տիեզերքի.

Այս ե'ս եմ, ես եմ, նոյնինքն իր մէջ,
Տիեզերքն ամբողջ, ժամանակն անվերջ,
. . . .
Կազմելով կեանքն այս — միրաժ Ոչինչի
Ուր իր մահովն ալ, կը վերածնուի ...

(Այն ես եմ)

Նոյն իմացական հակազդեցութիւնը՝ եւ բնութեան ու կնոջ հանդէպ. հիացում, յափշտակութիւն եւ սէր իր մօտ չեն մնար զուտ զգացական ջերմութեամբ, այլ կը մեղմանան, կամ ինչ որ նոյնն է, կը բիւրեղանան իմաստութեան մը սառն շունչին տակ: Բնութիւն, կին, Ռոստանիկի տեսակէտով, անցաւորութիւն, այսինքն յարափոփոխ գոյութեան պատկերներն են պարզապէս, տիեզերական կեանքին փրփուր ու պղպջակը ... Կինը գրեթէ անանձնական, անանուն էակ մըն է, որու սէրը չի բարձրանար մինչեւ կիրքի մը թափին:

...Որպէս գոյն ու բոյր ու թրթռացում
Մի շաղի, շողի լուսանցքով պայծառ,
— Ուր ամէն հիւլէ, մասնիկ մեր փոշուն,
Հանդիպած կրկին կը կցուին իրար,
— Աշխարհը կը զգանք որպէս քաղցր դող,
Որպէս մի սարսուռ ու հոսա՛նք, հոսանք,
Վայրկեաններու հետ դարեր հոլովող,
Յաւիտենութեան անո՛ւշ զառանցանք:

(Զառանցանք)

Դժբախտաբար ձեւական կատարելութենէ զուրկ են յաճախ իր քերթուածները. ոչ գոյներու, պատկերներու վայելքը կը շնորհեն, ոչ ալ երաժշտական հեշտանքը: Ռոստանիկ ջանալով հանդերձ մնալ գաղափարական ընթացիկ օրէնքներու սահմանին մէջ, գիտակցաբար կը մեղանչէ անոնց դէմ: Հայերէն ոտանաւոր քերթուած մը շատ բան կը կորսնցնէ իր հմայքէն եթէ կշռոյթի, յանգի ու բառերու ընտրութեան հանդէպ անփոյթ գտնուի գրողը: Այս տարրական հասկացողութիւնը կը պակսի մեր ներկայ Հայաստանեան բանաստեղծներուն, նոյնքան եւ Ռոստանիկի, որ իր քերթողական արուեստով աւելի նմանողութեան եզրեր ունի անոնց հետ, քան գաղթահայ բանաստեղծներուն:

Այսուհանդերձ Ռոստանիկ գիտէ երբեմն չափել տողեր, որոնք իմաստով ու ձեւով արեւելեան ոգիին ծորուն թեթեւութիւնը, նարկիլէներու գլգլանքը ունին:

Եւ ո՞վ գիտէ որի՞ կրծքում,
Սիրտ իմ, մի օր ծփաս էլի,
Ախ, ո՞վ գիտէ, որի՞ սիրտն
Ես, որ իմ կրծքէն ընկնես պիտի:
. . . .

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԲԱԲԵՐԴԻ ԱՆՋԻՏՈՒՄԸ...

(ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹԻՒ)

Քսան տարի շարունակ գրուեցաւ 1915ի հայաջինջ սարսափներու մասին: Շատ մը բնագաւառներ կիսով չափ ներկայացուեցան հայ ժողովուրդի անջիտման պարագաներու շուրջ, դեռ քանինե՞ր կան, որ գրի չեն առած, իրենց բնագաւառի պատմութիւնը: Օրինակ՝ Բաբերդը՝ իմ սիրելի ծննդավայրս: Քսան տարի սպասելէ յետոյ, իբրեւ ականատեսը արհաւիրքի օրերուն, յուշերուս մէջէն դուրս կը քաշեմ այն տխուր էջերը որոնք մաս կը կազմեն 1915 ապրիլ 11)24ի ընդհանուր Հայոց ողբերգութեան պատմութիւն մը՝ որուն նմանը չէ արձանագրած բովանդակ աշխարհը:

Համաշխարհային պատերազմի բռնկումէն մինչեւ 1915 մայիս 26ը ի՞նչ օրեր ապրեցաւ Բաբերդի բովանդակ հայութիւնը, տխրահռչակ գայմագամ Նուրէթ պէյի եւ իր շուրջ հաւաքուած «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի արբանեակներու ձեռքով:

1915 Ապրիլի վերջերը երբ Իտալիան պաշտօնապէս անցաւ Դաշնակիցներու կողմը, Թուրքիա իսկոյն զօրակոչի ենթարկեց 15 — 45 տարեկան զինուորցուները, ես ալ, իբրեւ մէկը հազարաւորներէն՝ զինուոր էի Մուրատխան օղլիի մէջ (Բաբերդի եւ Կիւմիւշխանէի մէջտեղ):

1915 մայիս 10ին հրաժեշտ տուինք մեր հարազատներուն: 275 Հայերով միասին կ'աշխատէինք ճանապարհներու վրայ Մուրատխան օղլիի մէջ: 17 օր մնալէ յետոյ լուր առինք թէ Բաբերդցին սեւ բռնագաղթի ճամբան բռնած է... Այս լուրը մեզ հաղորդեցին մեր Բաբերդցի քանի մը հիւանդ զինուորները որոնք մնացած էին Պալախօր, Թրքախառն հայ մեծ գիւղին մէջ:

Արդէն ամիսներ առաջ տխուր լուրեր շրջան կ'ընէին բռնագաղթի մասին:

1915 մայիս 25ի կէս օրին մեր հանգստի պահուն երբ կը ճաշէինք՝ Տրապիզոնի կողմէն սուրալով՝ Մուրատխան օղլի հասաւ ինքնաշարժ մը եւ կանգ առաւ կէս ժամու չափ:

Ինքնաշարժին մէջ կային երկու գերմանացի եւ երկու Թուրք բարձրաստիճան սպաներ: «Զավուշ»ի հանգամանքովս մօտեցայ եւ տեսայ նորեկ սպաներ: Մայիս 26ի օրը Բաբերդի մէջ ի՞նչ արտակարգ ժողով գումարեցին այս սպաները,— չեմ գիտեր, այլ միայն կը յիշեմ որ 1915 Մայիս 27ի Չորեքշաբթի առաւօտ արեւածագին բոլոր հայ գիւղերը պաշարուեցան Թուրք ժանտարմներով:

Այսպէս, բացի Բաբերդ քաղաքէն 29 հայ գիւղեր հրաման ստացան մէկ ժամէն գաղթել:

Բոլոր գիւղերու մէջ հրապարակաւ կարդացուած էր այդ անիծեալ հրամանը: Թէ գիւղէն դուրս եւ թէ ներս երթեւեկը խստիւ արգիլուած էր:

Բաբերդի շրջանին մէջ երեք գիւղերու ըմբոստ երիտասարդները ժամանակին բարձրացած էին լեռները, ըմբռնելով կացութեան լրջութիւնը, (Վարզահան, Լսոնք եւ Խուսիս):

Մէկ ժամ պայմանաժամը լրանալէ անմիջապէս յետոյ, Բաբերդցին ակամայ լքեց իր դարաւոր բոյնը, Թուրք խարազանը սկսաւ շաչել, իսկ հայ գեղջուկն ու շինականը իրենց բախտը յանձնեցին հովերուն...:

Այսպէս դասաւորուած Բաբերդի 29 գիւղերու բռնագաղթը տխրահռչակ Նուրէթի ձեռքով,— Լսոնք, Աւեբակ, Կիվ, Սըրըրճի, Պունաղի ձորէն, Քասնդա եւ Սարաճուղ, Երզնկայի ուղղութեամբ, իսկ մնացեալ 23 գիւղերը՝ Խուսիս, Առիծկայ, Քարաւերակ, Հնտէ, Ս. Թորոս բլուր, Բլրբակ, Ռուշտի, Պալախօր, Քրդի, Նիւ, Խնծաւեր, Ակ, Քէստէսի, Օձգիւղ, Վարզահան, Թոմնա, Բըջրկայ, Էրկի Զախմանց, Մալասայ, Խայէկ, Ալմշկա եւ Ռումէլ, Խուսիսի ձորէն դէպի Դերջանի ուղղութեամբ:

Գաղթի վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները այնպիսի վարպետութեամբ կատարուեցան, որ մէկ գիւղը տեղեկութիւն չունէր միւսէն:

Գաղթէն քանի մը օր առաջ ձերբակալման հրամանագիր մը ստորագրած էր Նուրէթը, խուզարկելու գիւղի մէջ գտնուած պարագլուխներ վարպետօրէն ծուղակի մէջ առնելու համար:

Գաղթականներու շարանը մէկ կողմէ Խուսիսի ձորէն և միւսը Պունաղէն կամաց – կամաց յառաջացաւ եւ 7—8 օրուան ընթացքին ինքզինքը գտաւ միացած, Ղարադուլաղի դաշտը՝ Այտողան լերան ստորոտը:

Հոս էր, որ կատարուեցաւ աներեւակայելին ... Բաբերդի մօտիկ շրջաններէն, Ախսոնք, Մատէն, Միւշէվերէկ, Քոպ եւայլն գտնուած հայ զինուորութիւնը (ինշաաթ – թապուրի) բոլորը հաւաքած եւ քշած էին աքսորականներու ետեւէն:

Յունիս 2—3ին տեղի ունեցաւ ընդհանուր ջարդը, Այտողան լերան ստորոտը: Թուրք եւ Քիւրտ խուժաններ զինուած էին կացիններով: Տղամարդիկը խստիւ բաժնուելէ յետոյ, իգական սեռը անչափահաս պզտիկներով ինկան լեռ ու ձոր, մեծագոյն մասը՝ բռնեցին նահանջի ճանապարհը, մաս մը՝ ոստիկաններու մտրակին տակ, շարունակեցին ճամբան աղի արցունք քամելով: Ուրիշ խումբ մը մանկամարդ կիներ ու աղջիկներ վերադարձան կրկին Բաբերդ եւ իրենց շունչը առին Բաբերդի Ղօրուխներուն: Թուրք կառավարութիւնը իբրեւ «մարդասիրական օգնութիւն» քանի մը պատառ չոր հաց կը բաշխէր խեղճերուն: Կէս ժամ վերջ փոխան իր տուած պատառ մը չոր հացին՝ գայմագամ Նուրէթի հրամանով Թուրք մունետիկը շուկային մէջ աճուրդի կը հանէր հայ աղջիկներն ու կիները:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— Տղա՛ք, պատրաստուեցէք, պաշարուած էք: Մուրատ ու Սեպուհ Գարագուրտի կամուրջին քով կռուի բռնուած են եւ Թուրքերը կամուրջը կը ռմբակոծեն, քանդելու դիտաւորութեամբ:

Թուրքերը մարտ 23ին անցած էին ընդհանուր յարձակման:

Այս լուրին վրայ վայրկենական, բոլորս ալ կը պատրաստուինք: Բասէնի ժողովուրդը նմանապէս: Երեկոյեան դէմ կը հասնինք Գարագուրտի հանդիպակաց բարձունքը: Որքան կը մօտենայինք Գարագուրտի Արաքսի կամուրջին, այնքան որոշակի կը տեսնէինք թշնամիին կատաղի ռմբակոծութիւնը: Թուրքերը Մժնկերտի լեռնալանջէն անդադար կը հարուածէին Արաքսի կամուրջը: Եթէ կամուրջը քանդուէր, մենք որ եւ է ճամբայ չունէինք անցնելու, բացի Արաքսի յորձանքին յանձնուելէ... Թնդանօթներու եւ շրափնէլներու դժոխային աղմուկը կը սարսէր Գարագուրտը: Կամուրջէն անհնար էր անցնիլ: Օրը կը տարաժամէր եւ մենք հարկադրուած էինք թափուիլ Արաքսի ձորը: Թշնամիին ռումբերը կը սուլէին մեր գլխուն վրայէն: Խորդ ու բորդ անցնելով, լողալով եւ ելլելով մտանք Արաքսի ձորը:

Արաքսը խենթեցած, ալիք – ալիք ուռելով, մռնչելով, նեղ քարաժայռերուն զարնուելով, յորդած ու փրփրած կը հոսէր: Իր կատղած տեսքը դիտողին սարսափ կ'ազդէր: Ճար ու ճամբայ չունէինք, ստիպուած՝ ի գին մահու պիտի ճեղքէինք Արաքսը: Գետի հոսանքն ի վար սկսանք յառաջանալ, ծանծաղուտ մը գտնելու համար: Տեղ – տեղ Արաքսը իր թեւերը փռած, հիւրընկալ կ'երեւար: Ուշ էր արդէն: Մութն ինկաւ: Ծանծաղուտ համարուած տեղէ մը Վ. Նալպանտեան իր հուժկու ձիով փորձ մը կատարեց: Բոլորս կը դիտէինք: Գետին ճիշդ մէջտեղը իր ձին սկսաւ լողալ եւ Նալպանտեան մինչեւ մէջքը ջուրին մէջ խրեցաւ: Մեծ դժուարութեամբ, սակայն, կրցաւ անցնիլ:

Մենք ալ բոլորս, իրարու ետեւէ, մեր կեանքը յանձնած ձիերուն ու Արաքսին՝ կը նետուէինք ջուրը: Փաթթուած ձիերու բաշերուն՝ անձնատուր կ'ըլլանք Արաքսի փրփրած պղտոր երախին: Վա՛յ անոր, որ թոյլ ու տկար ձի ունի: Ոչ ոք կրնայ իրարու օգնել: Աղմկայոյզ գետը գիշերային մթութեան մէջ, սրընթաց կ'անցնէր քերելով մեր մարմինը: Ձիերն սկսան լողալ... Տեղ – տեղ, գետին մէջտեղը, ժայռի կտորներ, քարի շերտեր՝ ծածկուած ջուրին տակ: Բաւական էր, ձիդ սայթաքէր կամ անզգոյշ քայլ մը նետէր, ընդմիշտ կորած էիր... գետը կը քշէր կը տանէր: Մեր աչքերուն տակ 4 հոգի յանձնուեցան Արաքսի կատղած ալիքներուն... Գալարապտոյտ յորձանքը անխնայ լափեց զանոնք ... Կը լսէինք օգնութեան մարած կանչեր, բայց ոչ ոք կրնար փրկել զանոնք.. Վերջ ի վերջոյ կ'անցնինք Արաքսը: Ամէնքս ալ թրջուած՝ կը դողանք, կը սրսփանք... Հետեւակները մնացին գետին միւս ափը՝ ենթակայ թրքական վտանգին: Անոնք ճարահատ կը դիմեն Գարագուրտի կիսափուլ կամուրջը, եւ երբ հրացանաձգութիւնը կը դադրի, կ'անցնին եւ կուգան կը գտնեն մեզ Շատրուան գիւղը:

Մուրատ ու Սեպուհ արդէն հասած էին Շատրուան: Ի՞նչ պիտի ընէինք, չգիտէինք: Սարիղամիշի կացութեան մասին լուր չունէինք: Մէկ ճամբայ ունէինք դէպի Սարիղամիշ երթալիք, — Մէճիտլի գիւղը— այն ալ Թուրքերը գրաւած էին արդէն: Արդ, կ'որոշուի նահանջը շարունակել եւ կտրել Ալա Տաղի ձիւնապատ խորխորատները: Կատարեալ գողգոթա մը... Ձիւնը խոր թանձրութեամբ նստած՝ պէտք է ճամբայ հարթէինք ու անցնէինք: Ձիերուն սանձէն բռնած, հեւիհեւ, սահելով սայթաքելով, քրտինքներու մէջ թաթխուած, կը հասնինք վերջապէս յունական Վերին Ջէփիկ գիւղը: Այնտեղէն ալ Պենա գիւղը, ուր կը գտնենք Կաղզուանի մեր նահանջող զունդերը: Կը մնանք Պենա, իսկ Մուրատ ու Սեպուհ, քանի մը հետեւորդներով կը մեկնին Կարս, մեր զօրամասի ճակատագիրը որոշելու համար:

Այդ կարճ առենին մէջ, պատահեցան աւելի քան ցաւալի միջադէպեր:

Այդ շրջանին մէջ կային քանի մը յոյն գիւղեր: Գիւղացիներէն ոմանք անհաւատարմութեան եւ լրտեսութեան ապացոյցներ տուած էին: Կարգ մը անպատասխանատու եւ անգլուխ խմբապետներ, այդ հանգամանքը պատրուակ բռնելով, անհարկի սադրանքներ ու բռնադատումներ կը գործադրէին: Ձիեր կը խլէին, անասուններ կը բռնագրաւէին, կը կողոպտէին ու կը թալլէին: Չկար պատասխանատու իշխանութիւն մը, որ այս զզուելի չարագործները կարգի հրաւիրէր: Ձիի մը պատճառով յոյն գիւղ մը ապստամբեցաւ, կռիւներ ու անհամութիւններ եղան եւ ժողովուրդը տեղահանուեցաւ ու գնաց ապաստան գտնելու Թուրքերուն մէջ ...Յունական ուրիշ գիւղեր ալ հետեւեցան անոր: Յոյն գաղթականները անլուր լուտանքներ կը թափէին հայ զինուորի հասցէին եւ կը գերադասէին Թուրքը:

Սարիղամիշն ալ երկար չի դիմացաւ: Հայկական զօրքերը կը սկսին նահանջել մարտ 24ին, երկու – երեք օր տեւող արիւնահեղ կռիւներէ յետոյ: Սարիղամիշի անկումով Ալաշկերտի հովիտն ալ կը դատարկուի եւ կը մնայ միայն Վանը, որ մինչեւ ապրիլի կէսերը դիմադրելէ վերջ, կը նահանջէ դէպի Պարսկաստան:

Սարիղամիշէն յետոյ, մասնակի կռիւներ տեղի կ'ունենան Նօվօ – Սէլիմի եւ Բէգլի – Ահմէտի ուղղութեամբ:

Պարզ էր որ մեր երկրորդ դիմադրական կայանը պիտի ըլլար Կարսը:

Ապրիլ 10ին հայկական զօրամասերը կը բռնեն Սամաւաթի, Հարամ-Վարդանի, Պէօյիւք – Թէփէի, Գինէյի եւ Աղբաբայի բարձունքներն ու Գանը – քէօյ գիւղը:

Կարսի բերդային հրետանին նոյնպէս կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ էր դրուած: Բոլորն ալ կը յուսային որ Կարսը ցոյց պիտի տայ բաւական երկար դիմադրութիւն:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(22)

Հայ գեղջկուհին, պատիւ իրեն, նախընտրեց ինքզինքը յանձնել ձորին յորձանքին:

Բուն քաղաքի ժողովուրդը գաղթեց երկու մասով, առաջին կէսը երկուշաբթի, յունիս 1, իսկ մնացեալը 2ին գիւղերէն 5 օր վերջ՝ Երզնկայի ուղղութեամբ:

Նախ քան գաղթը, ինչպէս յիշեցի քաղաքին մէջ ձերբակալուած եւ բանտ դրուած էին ծանօթ վաճառականներ, Մութաֆեան, Սաղրեան, Սիմօնեան, Լուսիկեան, Երանոսեան, Պօյաճեան, Գալեան, Պօլաւուսեան, ասոնց կարգին յայտնի ազգային գործիչներ, քաղաքէն եւ գիւղերէն:

Բաբերդ իր շրջանին մէջ ունէր մօտաւորապէս 18 հազար հայութիւն, պատսպարուածները, հազիւ երեք տասնեակ կը կազմեն այսօր:

Եւ այս նուիրական քսանամեակի առթիւ, հեռուէր Միջերկրականի ափերէն ուխտի կուգամ քեզ, իմ սիրելի եւ խնկաբոյր հայրենիք Բաբերդ, կ'ուզեմ կարօտով դիտել հմայիչ ու կախարդական տեսարաններդ, բերրի ու արգասաբեր հողդ, ուր հայ շինականը տարիներ շարունակ կուրծքդ կը պատռէր, կը մշակէր եւ ցորենի անսպառ շտեմարաններ կը լեցնէր: Կ'ուզեմ երկիւղածութեամբ կանաչազարդ դաշտերդ, լի բուրումնաւէտ գոյնզգոյն ծաղիկներով, բարձրաբերձ լեռներդ, անդնդախոր ձորերդ որոնք նոյնքան անսպառ էեր կը հայթայթէին Հայոց նախիրին ու հօտին: Կ'ուզեմ անյագօրէն ծծել մաքուր հովասուն օդդ, պաղ ու զուլալ ջուրերդ:

1915 մայիս 27ը եղաւ Բաբերդի հայ ժողովուրդի տարագրութեան եւ անհետման օրը:

Փա՛ռք բոլոր ինկածներու անթառամ յիշատակին:

Մ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

Անկախութեան Տօնը Պուրկազի մէջ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 11 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Պուրկազի «Հրայր – Վահան» ընթերցարանի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Պուրկազի «Գթութեան Խաչ»ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Կուլտուրական» Միութեան, մեծ շուքով եւ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ մայիս 28ը: Ծանօթ խաժամուժին խափանարար աշխատանքներն ու քսութիւնները անցան ապարդիւն:

Յունիս 9ի կիրակին, Պուրկազի Հրայր – Վահան ընթերցարանը լեցուած էր: Ժամը 10 ու կէսին բազմութիւնը, առաջնորդութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու եւ հայկական ու պուլկարական դրօշներու, գլխաւոր հրապարակէն անցնելով գացին եկեղեցի ներկայ ըլլալու հոգեհանգստի արարողութեան, որ կը կատարուէր ազատութեան համբուն վրայ ինկած նահատակներու անմոռանալի յիշատակին:

Հոգեհանգիստին պաշտօնապէս ներկայ էին պուլկար իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնց կարգին նաեւ Պուրկազի քաղաքապետ Պ. Բարաքուֆով, ոստիկանական ճիւղի քարտուղար՝ Պ. Ալեքսանդր Մինեւ եւն.:

Հոգեհանգիստէն վերջ, բազմութիւնը կրկին ուղղուեցաւ ընթերցարան, ուր կը գտնուէին նաեւ պուլկար յարգելի հիւրեր:

Հր. Վահան ընթերցարանը զարդարուած էր հայկ. ու պուլկ. դրօշներով եւ ծաղիկներով: Ներկաները հիւրասիրուեցան անուշեղէններով եւ զովացուցիչներով:

Երգչախումբը քառաձայն երգեց պուլկ. նոր երգ մը ձօնուած ցար Պօրիսին: Ապա «Շումի Մարիցա» պուլկ. ազգ. քայլերգէն յետոյ, քաղաքապետին ցանկութեամբ քառաձայն երգուեցաւ նաեւ «Մեր Հայրենիք»ը: Երեք երգերն ալ յոտնկայս ունկնդրուեցան եւ ծափահարուեցան խանդավառութեամբ:

Օրուան բանախօս ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Փլովտիվէն, տաք շեշտով մը բնորոշեց այն հոգեկան ու ճակատագրական կապը որ կայ պուլկար եւ հայ ժողովուրդներու միջեւ, եւ իբրեւ մէկ ներկայացուցիչը հայ մամուլին ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց այն եղբայրական վերաբերումին համար, զոր պուլկար պետութիւնն ու պուլկար ազգը կը շարունակեն ցոյց տալ դէպի հայ տարրը: «Հր. Վահան» ընթերցարանի վարչութեան ատենապետ ընկ. Գ. Թահթաճեան իր խօսքերը թարգմանեց պուլկարերէնի: Եւ քաղաքապետն ու հիւրերը անձամբ շնորհակալութիւն յայտնեցին:

Ցետոյ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Պուրկազի քաղաքապետ Պ. Բարաքուֆով, մաղթելով որ հայ ժողովուրդը անյապաղ իր անկախութեան վերադարձը տօնէ անկախ Հայաստանի մէջ: Պ. քաղաքապետին խօսքերը արժանացան բուռն ծափերու: Նոյնիմաստ գեղեցիկ ճառեր խօսեցան նաեւ պուլկ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ որոնք նմանապէս արժանացան ծափերու:

Մայիս 28ի առթիւ պուլկար հիւրերու հետ խօսակցութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէս օրուան ժամը մէկ:

Կէսօրէն վերջը «Եունաք»ներու ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցան հրապարակային բանախօսութիւն եւ հանդէս:

Ներկայ էր ընտրեալ եւ խուռն բազմութիւն մը:

Օրուան նախագահ Պ. Յովհ. Սայեանի հանդէսը բանալէ վերջ, երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ար. Ցակոբեանի՝ քառաձայն երգեց «Շումի Մարիցա»ն եւ «Մեր Հայրենիք»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս: Տեղի ունեցան արտասանութիւններ եւ Մայիս 28ը խորհրդանշող երեք կենդանի պատկեր: Ցետոյ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան ճառ մը խօսեցաւ որ տեւեց մօտ երկու քառորդ ժամ: Բանախօսը փաստացի վերլուծումն ըրաւ մայիս 28ի ազգային եւ քաղաքական արժէքներուն, պայծ նկարելով ան – կլինոպարձ մը մեր քաղաքական եւ ազգային պատմութեան: Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփելու այդ գեղեցիկ ճառը որուն վերջին մասը ջերմ ու խանդավառ կոչ մըն էր «Արտասահմանեան Հայաստան»ի հայօրէն պահպանման, պայն օր մը իբրեւ լրացուցիչ մաս անմիջապ տանելու համար այսօրուան Հայաստանին:

Պուրկազի Գթ. Խաչի մասնաճիւղին եւ Հր. Վահան ընթերցարանի վարչութեան կողմէ ընկ. Կ. Ղազարոսեանի տրուեցան երկու ծաղկեփունջեր:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 7.30ին «Մեր Հայրենիք»ով զոր հանդիսականները միաձայն երգեցին յոտնկայս:

Գիշերը Հր. Վահանի վարչութիւնը իր սեփական ընթերցասրահին մէջ սարքեց ընտանեկան երեկոյթ մը:

Այս առթիւ տեղի ունեցան պարեր, արտասանութիւններ եւ ազգային երգեր:

Հանդիսականներու պահանջին վրայ կրկին խօսք առաւ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան շեշտելով.—

«Օրհասական կռիւ մը կը մղէ եւ մեր սփիւռքը արտասահմանեան ճակատին վրայ, դժբախտաբար նահանջողները անկարեւոր թիւ մը չեն: Ճիշդ ատոր համար է որ մենք պէտք կրկնապատկենք մեր ճիգերը՝ հաւատարապէս թէ կորիզ հայրենիքին եւ թէ տարագիր հայրենիքին վերակառուցմանը անվերապահ նուիրուելով, որպէսզի ան ոչ միայն մեր հայրենիքը ըլլայ, այլ եւ մենք այդ հայրենիքը կարենանք ըլլալ:

Հանդէսը խանդավառ տրամադրութեան մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր: Ընկ. Կ. Ղազարոսեան Պուրկազէն մեկնած ժամանակ ծաղկեփունջ մըն ալ ստացաւ «Կուլտուրական» Միութենէն:

ԹՈՎՄ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՐՁՀԱՍԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ԲՈՅՍԵՐ

Հետզհետէ հող կը գտնէ մերձհասարակածային բոյսերու (նուշ, թուզ, նուռ, պիստակ եւն.) մշակման ծրագիրը Հայաստանի մէջ:

Հողային գործավարութեան ծրագիրներուն համաձայն, մերձհասարակածային բոյսերու մշակումը պիտի կատարուի Մեղրիի, Ղափանի, Իջեւանի եւ Ալլահվերդիի շրջաններուն մէջ, որովհետեւ այդ շրջաններու բնական եւ հողային պայմաններն աւելի նպաստաւոր են մերձհասարակածային բոյսերու մշակութեան: Հողային գործավարութիւնն արդէն որոշնական աշխատանքի ձեռնարկած է այդ ուղղութեամբ: Նշանակուած են յանձնախումբեր, որոնք այս տարի օգոստոսէն սկսեալ մինչեւ հոկտեմբեր ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն այդ չորս շրջաններուն մէջ, ընտրելու համար մշակելի հողամասերը: Հողային գործավարութիւնը 7.4 հեկտար հող պիտի յատկացնէ տնկարանի, 8 հեկտար՝ պարտէզի, մասնաւորաբար թզենիի եւ նռնենիի մշակման համար: Երեւանէն հասած են արդէն թզենիի 2000 տնկիներ, որոնք պիտի տնկուին Երեւանի մէջ, աճման փոխադրելու համար իրենց յատկացուած շրջաններ: Մեղրիի մէջ տնկուած են արդէն թզենիի եւ նռնենիի 5000 տնկիներ, տեղական ամենաբարւ տեսակներէն, որոնք աճման պիտի բաշխուին շրջաններուն:

Տնկարանի պահանջները լրացնելու համար, համաձայնութիւն կնքուած է Թիֆլիսի, Թաշքենդի, Զաքաթալայի մերձհասարակածային բոյսերու մշակման վարչութեանց հետ:

Միաժամանակ, Հայաստանի գիւղատնտեսական ուսումնարանի շրջանաւարտներէն պիտի պատրաստուին մասնագէտներ, որոնք յատուկ դասընթացներու հետեւելէ վերջ՝ պիտի ղրկուին Խրիմ, ծանօթանալու տնկարաններու աշխատանքներուն, որպէսզի յետոյ վարեն Հայաստանի մերձհասարակածային բոյսերու մշակման գործը:

Յունիսի սկիզբը հրապարակ հանուեցան 8 գրքոյկներ՝ թզենիի, նռնենիի, պիստակի եւ այլ մերձհասարակածային բոյսերու մշակութեան մասին:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 17 յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբին նախաձեռնութեամբ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 28ը: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Տէսինի Արծիւ Փանֆարի խումբը, Լիոնէն ընկ. Գրիգ – ձեան իր փոքրիկներով եւ Վիէնի ընկերները:

Կիրակի կէս օրէ վերջ որոշուած ժամէն առաջ, լեցուած էր Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը: Բեմը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով եւ հերոսներու նկարներով: Հանդէսը բացուեցաւ Արծիւ Փանֆարի «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկ. Ս. Թիւրքմէնեան քանի մը խօսքով պարզեց անկախութեան գաղափարը եւ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել այն մարտիկները որոնք «խիզախ կեանքով դաժան մահը հեգնեցին»:

Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Անդրանիկ Մարգարեան (Տէսինէն), ընկ. Մովսէս Կարապետեան (Վիէնէն) փոքրիկ Թիւրքմէնեաններ (Փօն տը Շէրիէն), ընկ. Մկրտիչ Մարտիրոսեան եւ փոքրիկն Ցակոբեան (Տէսինէն): Երգեց Օր. Աղաւնի Սիրունեան: Մէջ ընդ մէջ Արծիւ Փանֆարը եւ ընկ. Գրիգձեան եւ որդիք իրենց ձայնով կը նուագէին յեղափոխական երգեր: Փոքրիկն Պետօ Գրիգձեան պարեց կովկասեան քանի մը պարեր որոնք ջերմապէս գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Թ. Այվազեան, որ փաստացի պարզեց հայ ժողովուրդին ճիգերը դէպի անկախութիւն, սկսելով 60ական թուականներէն. «Այսօր ունինք Հայաստան մը, կորիզը մեր վաղուան երազներուն: Գուրգուրանք անոր վրայ առանց նայելու անոր գոյնին եւ ձեւին: Վարչաձեւերը կ'անցնին, երկիրը կը մնայ: Ուժ տանք բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն եւ պատրաստենք ազնիւ քաղաքացիներ»: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Կէս ժամ յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա – համակրական խնջոյք մը, նոյն սրահին մէջ: 25 սեղաններու շուրջ հաւաքուեցան համակիրներ եւ ընկերներ: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Դ. Երամեան (Վիէնէն) եւ խնջոյքը սկսաւ յեղափոխական երգերով: Բաժակաճառեր խօսեցան Վիէնէն ընկեր Սարգիսը, Լիոնէն ընկ. Սէֆէրեան, տեղւոյս Ազգ. Միութեան քարտուղարը Պ. Գ. Գաբրիելեան, Սթանօզլիներէն, Տիգրանակերտցիներէն, Զարսանճագցիներէն ալ ներկայացուցիչներ խօսեցան, արտասանեցին եւ երգեցին: Մասնաւորապէս Պ. Գրիգոր Նահապետեանի անգլիերէն երգերը մեծ զուարճութիւն պատճառեցին: Արծիւ Փանֆարի եւ «Մասիս» ձայնի մասնակցութիւնն ալ կը կրկնապատկէր ուրախութիւնը: Ու տաք եւ ընկերական մթնոլորտը տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը 8: Լիոնէն, Տէսինէն եւ Վիէնէն եկած ընկերներուն մեկնումի ժամը հասած ըլլալով, խնջոյքը փակուեցաւ եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ ազատութեան կարօտը սրտին մէջ:

Ս. Թիւրքմէնեան

ՃԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կ'ուշանայ նուիրակը

«Կանթեղ» ամսաթերթը, որ Ամերիկայի ազգ. վարչութեան պաշտօնական օրկանն է, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1935 մայիս).

— «Հոկտեմբերի սկիզբները պատուիրակը հասաւ արտասահման եւ դեռ մինչեւ այսօր հասած չէ Ամերիկա:

Անշուշտ՝ առարկութիւն մը չկար որ հայրապետական լիազօրը իր ճամբուն վրայ այցելէր նաեւ հայկական ուրիշ գաղութներու, իր օրհնութիւնները տար եւ խօսէր հայ եկեղեցիին համար, բայց կը կարծենք թէ լիազօրին գլխաւոր պաշտօնն ու պարտականութիւնն էր ամէնէն առաջ գալ Ամերիկա իր պարտքը կատարելու:

Այս մեծ գաղութը խորապէս պառակտուած է դժբախտ եպիսկոպոսի մը պատճառաւ:

Սահմանադրական օրէնք, կանոններ եւ երեսփոխանական ժողով կորսնցուցած են իրենց իրաւական բնոյթը եւ այժմ ապօրինի ու բաժան ժողովի մը կողմէ «առաջնորդ» նշանակուած է բոլորովին անարժան վարդապետ մը, որ այս գաղութին մէջ կը գործէ յանուն ամենայն Հայոց հայրապետին:

Անդին՝ հեռաւոր Քալիֆորնիան, ուր Գարեգին եպիսկոպոսի նման բարձր արժանիքներով օժտուած եկեղեցական մը քաշուած է գործէ եւ օրինաւոր Ազգ. կեդր. վարչութիւնը Քասիմեան վարդապետի տեղապահութեամբ կը վարէ թեմին եկեղեցական գործերը, ուրիշ անկարգ քահանայ մը, որպէս հայրապետահաստատ տեղապահ, ինքզինք պարտադրել կը ձգտի:

Այս պայմաններու տակ կը կարծենք որ հայրապետական նուիրակին դատախօսութիւններն ու փլչելու վտանգին ենթակայ մայր տաճարին համար ձեռնարկած հանգանակութիւնը բնաւ արդարանալի չեն ի տես ներկայ կացութեան:

Մենք կը կարծենք ընդհակառակն, որ եթէ հայրապետական լիազօրը, անմիջապէս վտանգին վայրը փութար եւ ցոյց տար իր կորովն ու արդարադատ ընթացքը, այդ պարագային իր հանգանակութիւնները աւելի լաւ արդիւնք կուտային, աւելի խոր տպաւորութիւն կը գործէին:

Ինչ որ է. ամերիկահայ գաղութը դեռ կը սպասէ լիազօրին, որ այլ եւս պէտք չէ ուշանայ:

Ամերիկահայ գաղութի ցաւը միայն տեղական բնոյթ չունի, որովհետեւ լոկ տեղական տուեալներէ ծագում չէ առած: Մեր խնդիրները մեծապէս կը շահագրգռեն գաղթաշխարհի միւս համայնքներն ալ:

Թեմական ներքին ինքնավարութեան հարց կայ: Եւ ի՞նչ պէտք է ընէ Էջմիածինը:

Ղեւոնդ արք.ի մը սպանութիւնը եւ կամ Ղեւոնդ վարդապետի մը դէմ նիւթուած մահափորձը հարցին լոկ արտաքին մասը ցոյց կուտան: Կայ ներքին մասը, ներսի ցաւը եւ էութիւնը վէրքին, որ բուժուած չէ եւ հիմնական դարմանումի կը կարօտի:

Սահմանադրական օրէնքներու ոտնակոխման խնդիր կայ, որուն մէջ ամբաստանեալ կողմ է նաեւ էջմիածինը: Ի՞նչպէս պէտք է կարգադրել այս խնդիրը. կարգադրութիւններո՞վ որոնք այլ եւս ծիծաղելի դարձած են եւ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն կ'ընեն ժողովրդական զանգուածներու վրայ:

Նուիրակը պէտք է գայ եւ անմիջապէ՛ս: Հերի՛ք որքան յամեցաւ ան: Կը կարծենք որ այժմ աւելի լաւ եւ նպաստաւոր տրամադրութիւններ կան լիազօրի համար քան մէկ քանի ամիս առաջ»:

Օրուան հոգերը

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Գաւառի մէջ ի՜նչ լուռ ցաւեր եւ խոր վէրքեր կան, որոնց անուշադիր կ'անցնինք: Վերին մարմինները լսա՞ծ են կամ կը լսե՞ն գիւղերէն, քաղաքներէն եւ անճրագ խրճիթներէն արձակուած ճիչերը, որոնց ուժգնութիւնը քարը պիտի ճաթէր:

Ինքնութեան թուղթերու խնդիրը չահագործման եւ կողոպուտի աղբիւր դարձեր է, մեր արիւն–քրտինքով շարչարուած հայրենակիցներուն համար:

Այսպէս, տարագիր ընտանիքներ կան որ տարիներու անգործութեան երեսէն կերած սպառած են իրենց վերջին խնայողութիւնը եւ ծախած՝ իրենց երախաներուն խաղալիկները: Եւ ահա նոր հոգեր,— 2—300 ֆրանք տուգանք ինքնութեան թուղթերու յապաղման պատճառով:

Ընտանիքներ կան բազմանդամ, որոնք մինչեւ 400 ֆրանք վճարելու հրաւիրուած են: Ո՞ւր պիտի յանգի այս ողբերգութիւնը:

Ո՞ր օրուան կը սպասես, Երեւան, դուն որ կը կոչուիս բանուորա – գիւղացիական իշխանութիւն:

Ս. Ընտրիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 16 յունիս (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի վարչութեան հրաւէրով ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, Պ. Տիգրան Մանուկեանին սրճարանին մէջ: Երեկոյեան ժամը 8ին, ամենավերջին հարցն էր վարչական ընտրութիւն: Կարդացուեցաւ նախկին վարչութեան բարոյական եւ նիւթական զեկոյցը, եւ ժողովը միաձայնութեամբ գնահատեց մէկ տարուան գործունէութիւնը: Ցետոյ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով,— Հայր Կարապետ վրդ. Տէրմոյեան, Ա. Կարապետեան, Ս. Անկաեան, Ց. Մաթոսեան, Պ. Գալիկեան: Ֆութպոլի խմբապետ ընտրուեցաւ Խորէն Լուսարեան: Նորընտիր վարչութիւնը հրաւիրուած է Վալանս. Արծիւ մարզական միութեան Ֆութպոլի Ա. խումբը մրցելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբի դէմ: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ վաղը՝ կիրակի 23 յունիս կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ: Այս առթիւ սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի մարզասէր հայ հասարակութիւնը, քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Ց. Մաթոսեան

ՋԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՀԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(1935 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11էն ՄԱՅԻՍ 27)

Ի՞նչ խօսք, որ ինչպէս մարդկային է եւ ամէն ազգերու մէջ ալ նկատելի, ազգային կամ գաղութային այդ ընդհանրական աշխատանքներու մէջ կարելիութիւն չէ եղած միշտ միացեալ կամ միակամ գործակցութիւն ապահովելու: Այստեղ ալ դէթ մեղաւորը անոնք չեն որ մօտիկցած եւ գործի են փարած, այլ անոնք որ հեռու են մնացած, չեն մասնակցած, այլ միշտ քննադատած ...

Եւ առիկա թող համարուի մեր պատասխանը, վերջերս կաթող. նուիրակի Մարսէյլի մէջ ըրած այն յաճախակի կրկնութեանց թէ՝ մենք «ինքնագլուխ ենք թեմ յայտարարած» կամ «առաջնորդ ընտրած», թէ մենք «չենք վաւերացուած Վեհափառ Հայրապետութենէն», հետեւաբար ապօրէն ենք, չենք ճանչցուեր, եւն. եւն.:

Կաթող. նուիրակէն մենք իրաւունք ունէինք սպասելու անաչառ եւ անկողմնակալ քննութիւնը այս բոլոր երեւոյթներուն եւ ապա նոյնքան անաչառ ու անկողմնակալ լուծումը այն բոլոր առաջադրուած հարցերու, որոնց համար զինքը մեր շրջանը հրաւիրեցինք եւ իբր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանութեան ներկայացուցչի, իր սեղանի վրայ քննութեան դրինք:

Սակայն, ինչպէս բոլորին յայտնի եղաւ, Մայիս 29ին պատուիրակը մեկնեցաւ Մարսէյլէն առանց որ եւ է դրական կարգադրութիւն մը ընելու շրջանիս թեմական կամ առաջնորդական մեր պահանջներու օրինականացման շուրջ:

Դեռ այս տարուան փետրուարէն սկսեալ, ըլլայ Փարիզի, ըլլայ Մարսէյլի մէջ մեր վարած բոլոր բանակցութիւնները, խնդրանքները, դիմումները եւ առաջադրութիւնները՝ երբեմն բանաւոր, երբեմն գրաւոր եւ երբեմն ալ խառն ժողովներով, բայց միշտ պաշտօնական եւ յանուն Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմական Ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ու նաեւ բոլոր արուարձաններու Թաղ. Խորհուրդներու եւ ծխական քահանայից դասի, կրօնական, դատաստանական, ուսումնական խորհուրդներու թէ՝ ճանչնալ եւ էջմիածնի Վեհափառ Հայրապետութեան կողմէ վաւերացնել 1927էն սկսեալ ժողովրդի ազատ եւ դաւանի քուէարկութեամբ ընտրուած եւ ներքին կանոնագրով մը թեմական ժողովէ եւ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ վաւերացուած այս շրջանը իբր առանձին թեմ եւ առաջնորդութիւն՝ նուիրակի մօտ մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի» եւ ապարդիւն ... ինչո՞ւ, որովհետեւ այդ բոլորը Վեհափառ Հայրապետութեան էջմիածնի կողմէ «արտօնուած» կամ «վաւերացուած» չըլլալով «ապօրէն» են եւ հետեւաբար անընդունելի, բոլորը պէտք է լուծուին, չեղեալ պէտք է հռչակուին եւ նորէն նոր սկսիլ վերակազմել՝ նախ նուիրակի կողմէն նշանակուած եւ բոլորովին չէզոք ազգայիններէ բաղկացեալ ժամանակաւոր վարչութիւն, մշակել նոր կանոնագիր կամ արդէն գոյութիւն ունեցողը արբաղել կամ վաւերացնել տալ Վեհափառ Հայրապետէն, ու ապա համաձայն այդ կանոնագրի, երբ Վեհափառ Հայրապետը համաձայն կ'ըլլայ այս շրջանը իբր առաջնորդական թեմ ճանչնալու, բերել առաջնորդ մը (այդ մեր ընտրած Խաչատուրեան եպիսկոպոսը կ'ըլլայ թէ ուրիշ եպիսկոպոս մը, Վեհափառ Հայրապետը պէտք է յարմար գտնէ եւ որոշէ) ու յանձնարարել այդ առաջնորդին որ ժամանակաւոր վարչութեան հետ միասնաբար, համաձայն կաթողիկոսի կողմէն վաւերացեալ կանոնագրի տրամադրութեանց, եթէ պէտք զգացուի ընտրութեանց ձեռնարկել ... Այլ խօսքով իբր թէ 30.000է բաղկացեալ այս գաղութը անկազմակերպ է բոլորովին, ոչ մի մարմին կամ ժողով գոյութիւն չունի, եւ էջմիածին տէր կը դառնայ գաղութին, ձեռքը վրան կը դնէ եւ ժամանակաւոր վարչութիւնով ու առաջնորդով մը՝ իր կողմէն նշանակեալ կը սկսի վերակազմել նոր՝ այբուբենէ սկսեալ ...

Մենք չենք կրնար երեւակայել որ գտնուի որ եւ է գաղութ, կազմակերպուած այնպէս ինչպէս օրինակ մերն է, պիտի հանդուրժէ կամ ընդունի խիստ արտառոց ու ծայրայեղօրէն մենատիրական այն առաջադրութիւնը կամ հրամայական միջոցները, որ մեզ կը հրամցնէ մեր կողմէն իբրապէս շատ յարգուած կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան: Բայց մէկն մը անձի, կամ ազգային ոգւոյ, մտքի եւ իմացականութեան հանդէպ յարգանք ունենալը չի նշանակեր կոյր գկուրայն ընդառաջել նաեւ ի պաշտօնէ եւ հարկադրաբար ըրած անոր թելադրութեանց: Խնդիրը բոլորովին տարբեր կ'ըլլար, եթէ համաձայնութիւնը գոյանար, փոխադարձ զիջողութեան սկզբունքի վրայ, ինչ որ տրամաբանական է եւ ընդունելի, մարդկային բնական եւ պետական բոլոր վիճակներու մէջ:

Եղաւ առեն մը օրինակ, որ կաթողիկոսական նուիրակը կարծէք ան – տալով փոխադարձ զիջողութեան այս սկզբունքին եւ մանրազնին քննութեան առնելէ ու ուսումնասիրելէ վերջ գաղթահայութեան իրական վիճակի բոլոր դրդապատճառները ու տուեալները, նաեւ տեսակցութիւններ մշակելով ժողովներէն ու վարչական կազմերէն դուրս գտնուող մի շարք ազգայիններու հետ, որոնց եւ թեմական – գաւառական ժողովի ու Ազգ. Կեդր. Վարչութեան առաջարկեց եւ յանուն եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութեան բարոյապէս հարկադրեց ընդունիլ թեմական գաւառական ժողովի ընտրեալ 27 անդամ – երեսփոխաններու վրայ աւելցնել ու իր կողմէն նշանակել 13 երեսփոխաններ եւս, որով թեմական ժողովի անդամներու թիւը փոխան 31ի (ինչ որ մեր ներքին կանոնագրի սահմանեալ թիւն է) 40ի դառնալ: Բացի այս նշանակուելի 13 երեսփոխաններէն 7 հոգին եւս, որոնց ինքը կ'որոշէ, արդէն գոյութիւն ունեցող եւ եօթը հոգիէ բաղկացեալ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մէջ դնելով (որոնցմէ երեքը Պ. Խորասանճեանի կողմէ չխնուած Մարսէյլ քաղաքի Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Քիւլթիւէլի կողմէ որոշեալ եւ նշանակեալ պիտի ըլլան) թեմը Վեհափառ Հայրապետի կողմէ վաւերացնել եւ ընտրուած Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեանին իբր առաջնորդ, արտօնել իր պաշտօնին գալու:

(2)

(Շար.ը. երեքշաբթի)

Դանիէլին ծանր տագնապ մը անցաւ

Երեսփ. Ժողովի անցի օրուան նիստին մէջ, ձախակողման երեսփոխաններ առաջարկեցին անմիջապէս քննութեան ենթարկել 1934 փետրուար 6ի դէպքերուն վերաբերեալ տեղեկագիրը, եւ այս առթիւ միջոցներ խորհիլ փաշական կազմակերպութեանց զինաթափութեան համար։ Արմատական երեսփոխան մը պարզեց Հրեղէն Խաչի եւ ուրիշ ազգայնական կազմակերպութեանց չհատա-կութիւնները։ Վարչապետ Պ. Լաւալ ուժգնօրէն միջամտելով, բացարձակա-պէս մերժեց եղած առաջարկները։ Բացատրեց թէ կառավարութիւնը գիտէ իր պարտականութիւնները եւ զաս առնելու պէտք չունի, թէ օրէնքը յարգել պիտի տայ բոլորին, թէ սեղանի վրայ կան եւմտական վերակազմութեան եւ միջազ-գային բանակցութեանց խնդիրներ, որոնք ամէն բանէ առաջ հանդարտութիւն եւ պաղարիւն կը պահանջեն։ «Եթէ երեսփ. ժողովը, որ իր կարգին անհրա-ժեշտ աշխատանքներ ունի օրակարգին վրայ, կը մերժէ կատարել զանոնք, անմիջապէս ինքզինքը պիտի գտնէ փակման հրամանագրին առջեւ»։

Այս ազդարարութեան վրայ, որ կը նշանակէր արձակուրդ նշանակել սո-վորական ժամանակէն մէկ շաբաթ առաջ, ժողովը 250ի դէմ 335 ձայնով մեր-ժեց եղած առաջարկը։

ՄԻՆՉ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԻՃԷԻՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԺՈՂՈՎԱՍՐԱՀ ԻՆԿԱՒ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԷՆ...

Վիճաբանութեանց պահուն, երեսփ. ժողովի ունկնդիրներու վերնայար-կէն ժողովասրահ նետուեցաւ 26 տարեկան սիրուն աղջիկ մը, զարմանալի ճարպիկութեամբ ցատկելով երեք մեթր բարձրութենէ։ Բարեբախտաբար ոտ-քերուն վրայ ինկաւ, առանց վնասուելու կամ վնասելու պատուարժան երես-փոխաններուն, որոնք ապշահար իրարու երես կը նայէին։

Աղջիկը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ կը կոչուի Ժընիվիէվ Պօսթ, ուսանողուհի է, զաւակը հանգուցեալ սպայի մը եւ բանէն եկած է արձա-կուրդի համար։ Տեսնելով որ Ֆրանսայի բնակչութիւնը կը նուազի, մտա-հոգութեան մատնուած էր եւ կ'ուզէր երեսփ. ժողովին ուշադրութիւնը հրա-ւիրել... Բոյրն ալ զարմանքի մատնուած է, որովհետեւ մարդու բան չէր ը-սած։

Հաբէշիստանի խնդրին մէջ Իտալիոյ դէմ կը խնդրէ քննութիւն կատարել իր ծախսերով

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Հաբէշական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշ-նակցութեան, Իտալիոյ մեղադրանքներուն եւ զօրաշարժին դէմ։ Այս բողո-քագրով, հաբէշական կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ իտալական թերթերը սուտ լուրեր կը հրատարակեն սահմանային դէպքերու մասին, արդարացնելու հա-մար զինուորական պատրաստութիւնները որոնց նպատակն է սպառնալ Եթով-պիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան։ Իբրեւ եզրակացութիւն, հաբէշական կառավարութիւնը կը խնդրէ չէզոք մարդիկ նշանակել, որպէսզի քննութիւն կատարեն սահմանադրութիւններուն վրայ։ Կառավարութիւնը կը ստանձնէ բոլոր ծախքերը։

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը նոր միջադէպի մը լուրը կը հաղորդեն։ Ե-րեքշաբթի գիշեր, Ատտիս–Ապէպայի իտալական դեսպանատան քարտուղարը սինէմա գացած էր իր կնոջը հետ։ Հաբէշ ոստիկան սպայ մը մօտենալով ինքնաշարժին, որ կը սպասէր սինէմային առջեւ, պատռեց իտալական դրօշը։ Սպան ձերբակալուեցաւ։ Կ'ըսուի թէ սպան հանդերձարան մտած եւ կտոր կտոր ըրած է քարտուղարին կնոջ վերարկուն ալ, բայց այս լուրը չի հաստատ-ուիր։

Կայսրութիւն մը՝ տարագիր Իտալացիներու համար

«Լավորօ Ֆաշիստա», որ Հռոմի առաջնակարգ թերթերէն է, կը տրտնջայ թէ աւելի քան 9,500,000 Իտալացիներ ստիպուած են հեռանալ երկրէն, հաց ճարելու համար։ Ասոնց 7.700.000ը կը բնակին անգլօսաքսոնական երկիրներու, իսկ 1.800.000 հոգի Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Անոնց վաստակէն ա-մէնէն աւելի կ'օգտուին հիւրընկալ երկիրները, ի վնաս մայր հայրենիքին։ Այժմ գրեթէ անկարելի է արտագաղթը, իսկ Ասիոյ եւ Ափրիկէի գաղթավայ-րերը կը գտնուին Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն ձեռքը։ Այս պայման-ներուն մէջ, Իտալիա կը գտնուի «կայսրութիւն մը ստեղծելու գերագոյն պա-հանջին առջեւ... Առաջնորդը մաքի աճարկու միութիւն մը տուաւ մեզի, ինչ-պէս եւ հասուն գիտակցութիւն մը։ Մենք պէտք է հետապնդենք մեր ճակա-տագիրը, խորհելով մեր եւ մեր ապագայի մասին»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 6ԻՆ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ այն զինուորները որոնց պայմանաժամը լրացած էր ապրիլ 15ին, բայց յետոյ երկարաձգուեցաւ, նոր օրէնքով մը։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ հարիւրին 6էն 5ի իջեցուց զեղչի սակը։ Արժէթղթե-րու վրայ եղած փոխատուութեանց սակն ալ 6·5էն զեղչուեցաւ հարիւրին 5ի։ Վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ ոսկիի արտահոսումը գրեթէ դադրած է եւ ընդհակառակն դրամատան ոսկիի պահեստը աւելցած է 28,000,000 փրանք արժողութեամբ։

ԹՐՈՑՔԻ, որ Օսլօ կը գտնուի (Նորվեկիա), վարակուած է ոչ թէ թոքե-րէն, այլ ջիղերէն։ Այժմ կ'ուզէ լրացնել ռուսական յեղափոխութեան պատմու-թիւնը, սակայն բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրած են։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ (Եէվթիչ) հրաժարեցաւ։ Այս պատճառով յետաձգուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայա-ցաւ աշխատանքի նախարարին, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար մտաւորա-կան աշխատաւորներու թշուառութեան վրայ։ Այս առթիւ ծրագիր մը ներկա-յացուց, որուն համաձայն նպաստ պիտի վճարուի կամ գործ պիտի ճարուի այս կարգի գործազուրկներու։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԻԿՈԼԱՅԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի)։

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողո-վը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Շըր-ջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ՝ Քննութիւն Շրջ. ժողովի օրակարգի։

Գաւառ

ՌՕՄԱՆԻ խումբի ժողովը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սո-վորական վայրը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ *ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*
եւ մասնակցութեամբ՝ *ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ*
Ընկերներ՝ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Մահուան բեկանման առթիւ
23 յունիս կիրակի, Սէն - փէռի ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ։
Կը խնդրուի Լէ Վանսի ընկերներէն, եւ Լավիլետիոյի համակիրներէն նկատի առնել այս պարագան։
ընկեր Գրիգոր Գանիէլեանի սեփական օթոյով կը փոխադրուին փոն Տ'Օպնայի ընկերներն ու համակիրները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ Ն. ՄԱՌԻ

Յառաջիկայ կիրակի, 23 յունիս, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկր-տիչ եկեղեցիին մէջ, պատարագէն յե-տոյ, ժամը 12ին պիտի կատարուի հո-գեհանգստեան պաշտօն մեծ գիտնա-կան եւ հայագիտութեան անխոնջ վաստակաւոր ակադեմիկոս Նիկողա-յոս Մառի յիշատակին, նախագահու-թեամբ կաթողիկոսական պատուիրակ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսի։

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ ՄԸ

Պ. Պ. վահէ «Պիւլըթէն Մանսուէլ տը լա Լիկ թը Տէֆանս»ի տնօրէնը հե-տեւեալ նամակը ստացած է Ալպէր Ֆրանսուա ականաւոր պելճիքացիէն։

Պրիւսէլ, Տերակոյտ

17 Յունիս 1935

Սիրելի Պարոն,

Պատիւ ունեցայ ստանալու ձեր Յու-նիս 14ի նամակը, ինչպէս եւ ձեր «Ամսեայ Տեղեկատու»ին երկու թի-ւերը, զոր հաճեր էիք ինծի ղրկել։ Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի զանոնք եւ հոն գտայ տեղեկութիւններ որոնք ինծի համար թանկագին պիտի ըլլան իմ գործունէութեանս մէջ իբր անդամ գաղթականներով զբաղող միջկառա-վարական խորհրդակցական Յանձնա-ժողովի, իբր Գաղթականական Նան-սէնեան Միջազգային Օֆիսի վարիչ, իբր գաղթողներու պաշտպանութեան նուիրուած սոսկական ընկերակցու-թեանց մշտական Խորհրդաժողովի նախագահ եւ իբր Աշխատանքի Մի-ջազգային Գրասենեակի մշտական Յո-միթէի փորձագէտ։

Անկեղծ շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ ձեզի եւ կը խնդրեմ, սիրելի պարոն, հաւատաք լաւագոյն զգաց-մանս։

ԱԼՊԷՐ ՖՐԱՆՍՈՒԱ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 70։

ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 70։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Մ. Քհնյ.— 35։ Ղըր-կեցինք։

ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Գազ.— 35։

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 257։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնա-ճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունե-նայ 22 Յունիս Շաբաթ օր իրիկ-ուան ժամը 4ին, 11, rue Ecole da Médicine.

Օրակարգ.— 1. Ձեկոյց պատգա-մաւորներու, 2. Ձեկոյց Հաշուեքըն-նիչ Մարմնի եւ 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Ժողովէն վերջ թէյասեղան։

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլի-նոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յու-նիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրա-կարգ։ Նոր վարչութեան ընտրու-թիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այն զուարթ դէմքը, որ մի ժամա-նակ իւր կանացի քնքշութեան հետ ար-տայայտում էր այրական վեհութիւն, այժմ թառամած էր, այժմ չունէր ա-ռաջուայ կենդանութիւնը։ Այն խորա-խորհուրդ աչքերը, որոնց մթութեան մէջ մի ժամանակ այնքան կեանք, այն-քան զօրութիւն եւ այնքան հոգեկան ջերմ զգացմունքներ կային, — այժմ այդ աչքերը չունէին առաջուան կրակը։ Այն ողջախոհական շրթունքները, ո-րոնցից լսել էր այնքան քաղցր, այն-քան բարեկամական խօսքեր, որոնք միշտ մխիթարել եւ խրախուսել էին ինձ, — այժմ այդ շրթունքները թըր-թռում էին տենդային ցնցումներով եւ իմ մէջ ազդում էին սոսկում ու զար-հուրանք միայն։ Յուսահատական խառն մտածութիւններ տանջում էին ինձ։ Ի՞նչ կը լինի մեր վերջը, եթէ երկար տեւէ նրա հիւանդութիւնը, սառում էի ես։ Եթէ նա առողջ լինէր, նա այնքան ուժ եւ տոկունութիւն ու-նէր, որ ամէն տեղ կարող էր գալ ինձ հետ, եւ ես ամէն տեղ կարող էի տա-նել նրան։ Կը գնայինք կը հեռանա-յինք մի անծանօթ աշխարհ եւ ոչ ոք չէր գտնի մեզ։ Բայց ի՞նչ կարելի էր անել հիւանդի հետ։ Ո՞ւր տանել նը-րան, ո՞րտեղ թաքցնել, — այդ մաքե-րը սաստիկ խռովեցնում էին ինձ։ Մենք դեռ Պարսից սահմանից շատ չէինք հեռացել. մենք դեռ բաւական մօտ էինք գտնւում այն երկրին, ուր-տեղ բնակւում էր նրա հայրը։ Իսկ այդ անգութ հօր սատանայական հե-տախուզութիւններից անյայտ մնալը՝ հեշտ բան չէր։ Անկարելի էր, որ նա առուգած չլինէր թէ մենք որ կողմը կամ ուր էինք գնացել։— Օրիորդը ընդհատեց իմ մտածութիւնները։ Նա այժմ զառանցութեան մէջ արտասա-նում անկապ խօսքեր։

Մի քանի անգամ պարզ լսեցի իմ ա-նունը։ Նա խօսում էր ինձ հետ, ե-րազների եւ ցնորքների աշխարհում խօսում էր ինձ հետ։ Քնած դրութեան մէջ մարդը զաղտնիք պահել չէ կա-րող, որովհետեւ աշխարհի պայման-ները զգուշութեան մէջ դնում նրան։ Նա խօսում է, զառում է, որպէս մը-տածում է։ Նրա զգացմունքները նոյն-քան անկեղծ են լինում, որքան ան-կեղծ է նրա դրութիւնը։—«Սիրում եմ քեզ... ասաց նա հեզութեամբ լի ձայ-նով,— քո զոհաբերութիւնը ուրիշ ո-չինչով չեմ կարող վարձատրել, բայց միայն իմ սիրով»...։ Այդ խօսքերը արտասանելու միջոցին նա իւր տկա-րացած թեւքերը տարածեց, երեւի, ինձ գրկելու համար։ Բայց իմ շըր-թունքները արդէն սեղմուած էին նրա տաքացած երեսի վրայ, եւ նրա բա-զուկները անգիտակցաբար փաթաթ-ուել էին իմ պարանոցին։ Երազների աշխարհում նա գրկած ունէր իմ սըր-ուականը, բայց իսկութեան մէջ ես գրկել էի հիւանդ մարմինը եւ իմ ար-տասուքը թրջում էր նրա բորբոքուած դէմքը։ Ո՞րքան բարութիւն, ո՞րքան տաքնութիւն կար նրա անմեղ խռո-վութեան մէջ։ Մի՞թէ ես կարող էի ընդունել նրանից իր այսպիսի զո-հաբերութիւն։ Ես երեւակայել անգամ չէի համարձակւում, որ նա իմ կինը լինէր։ Մի՞թէ իւր սիրով պէտք է վարձատրէր նա իմ մատուցած ծա-ռայութիւնները,— այն սիրով, որ ա-ւելի բարձր, աւելի արժանաւոր ա-րարածների համար էր պահուած։ Ես ուրախ էի, որ այդ բոլորը կատար-ուեցաւ նրա քնած ժամանակ։ Բայց իմ ապաւորութիւնը արթնացրեց նը-րան, մայլոտ աչքերը բաց արեց, նա-յեց իմ վրայ։— «Դու այստեղ էիր...» — եղաւ նրա առաջին հարցմունքը, յետոյ երեսը շուռ տուեց միւս կողմը, սկսեց զառն կերպով հոգւոց հանել։ Այդ ի՞նչ տանջանք էր։

Անտարակոյս, հիւանդութեան տան-ջանքը չի պիտի լինէր։ Երեւի, նրա աղնուական արիւնը յուզւում էր, որ երազի մէջ անգամ ինձ նման ռամկին արժանացրել էր իւր սիրոյն։ Քանի րոպէից յետոյ նա կրկին երեսը շուռ տուեց դէպի իմ կողմը։ Արեւը այդ ժամանակ դեռ նոր էր սկսել ծագել եւ նրա առաջին ճառագայթները շողշո-ղում էին նրա վհատած դէմքի վրայ։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 *յունիս.— Իբրեւ Սալնոյ Զօրի Հայր. Միութեան վար-չութիւն, կը փութանք յայտարարել թէ Ախլաթի Տղակ գիւղացի Յակոբ Յովհաննէսեան, որ վերջերս ձերբա-կալուած էր անունի շփոթութեամբ, որ եւ է կապ չէ ունեցած այն դէպքին հետ որուն հետեւանքով քանի տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Տիվրիկցի Յակոբ Յովհաննէսեան (1919)։ Մեր հայրենակից Յ. Յով-հաննէսեանը Կիլիկեան ճակատի վը-րայ մինչեւ զինադադարը քաջաբար կռուելէ յետոյ կը վիրաւորուի ձախ ուսէն եւ ապաքինելով 1919ին մարտ ամսուն տասը օրուան արտօնութեամբ կ'երթայ Այնթապ, իր կորսուած ըն-տանիքին եւ ազգականներուն մասին տեղեկութիւն ստանալու։ Հազիւ թէ Այնթապ հասած քէմալական իշխա-նութիւնը գերի կը բռնէ մեր հայ-րենակիցը եւ կը քշէ դէպի Երզրումի կողմերը։ Յովհաննէսեան իր քաջու-թեամբ կը փրկուի մահուան ճանկե-րէն եւ 1920ին կը յաջողի անցնիլ Ի-րան։ Երկու տարի հոն մնալէ ետք, Ի-րանեան անցագրով 1923ին կը մտնէ Մարսէյլ եւ 1924ին կ'ամուսնանայ, հաւատ բոյն մը կազմելով։ Յովհան-նէսեան իր տառապանքի օրերուն կոր-սնցուցած ըլլալով զինուորական վը-կայականը կը դիմէ Պէյրութի Լեգէո-նական կեդրոնին ու առանց առար-կութեան կը ստանայ նոր վկայակա-նը։*

Մեր հայրենակիցը աւա 12 եր-կար տարիներէ ի վեր կ'աշխատի Մարսէյլի մէջ, իբրեւ օրինակելի հայ գործաւոր մը։ Ունի իր սեփական տու-նը Լա Վիոթ հայկական թաղին մէջ ու հայր է երեք Ֆրանսացի մանչ զա-ւակներու։ Ներկայ օրէնքներուն հե-տեւանքով կ'արձակուի շաքարի գոր-ծարանէն։ Այս առթիւ էր որ նախկին ոստիկաններու Միութեան դիմած ա-տեն ձերբակալուեցաւ թիւրիմացու-թեամբ եւ 18 օր բանտարկուելէ յետոյ արձակուեցաւ, մինչեւ որ ստուգուի երկու Յովհաննէսեաններու պարա-գան։

Այս առթիւ, մեր բուռն վրդովու-մը կը յայտնենք «Հայ Սիրտ»ի խմ-բագրութեան, որ խեղաթիւրած էր ամբողջ դէպքը, չնչին պատմու-թիւններով եւ կը պահանջենք ճշդել, այլապէս պիտի դիմենք օրինական միջոցներու։ Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ

DIMANCHE 23 Juin 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2839

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՉԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

Ճակատագրուա՞ծ է որ տարիներով կրկնուին մեր ողբաձայն երգերը.

Իմ սիրելի զաւակունքըս
Կը թափառին օտար աշխարհ.
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ.
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ...

Կամ սա միւսը, նոյն սրտառուչ միօրինակութեամբ.

Մինչ իմ որդիք, ո՞վ գիտէ,
Ծարաւ, նօթի, անտէրունչ
Օտար աշխարհ յածում են
Թոյլ ոտքերով կիսաշունչ:

Առէք մեր ժամանակակից պատմութեան որ եւ է շրջանը, եւ մեծ տարբերութիւն մը չպիտի գտնէք, այս երգերուն եւ օրուան դէպքերուն անմիջական տպաւորութեան միջեւ:

Այսօր ալ, կրնաք նոյն անձկութեամբ երգել «Կռունկ»ը, ինչպէս միւս երգերը որ լեզի կը պատեն,— թէեւ ունինք Հայրենիք մը մանրանկար:

Եթէ կ'ուզէք, ճիշդ ա՛յդ խրողութեան, Հայրենիքի մը գոյութեան պատճառաւ է որ, այսօր աւելի շատ եւ աւելի շուտ կը խռովի մեր հոգին:

Արդարեւ, ե՛ւ ունինք ե՛ւ չունինք այդ Հայրենիքը:

Ի՞նչ կը նշանակէ Հայրենիք:

Երկիր մը, ուր կրնաս երթալ ուզած ատենդ, հիւպատոսարան հանդիպելով եւ անցագիրդ վաւերացնելով:

Անշուշտ շատ է փոխուած աշխարհը, եւ մասնաւորապէս բացառիկ պայմաններու մէջ կը գտնուի մեր մինուճար երկիրը:

Եւ սակայն, հիմնական սկզբունքներ կան որ անխախտ կը մնան, որ եւ է դրօշի տակ:

Օրինակ, որ եւ է իշխանութիւն չի կրնար Հայրենիքին դուռները փակել իր զաւկին առջեւ, եթէ դատավճիռ չունի անոր դէմ:

Հպատակութի՞ւն: Բայց ուրիշները այդպիսի հարցում ուղղեցի՞ն մեզի, երբ գունդագունդ կը զարնէինք իրենց դուռը:

Անցագիր հարցո՞ւց վիրաւոր Պուլկարիան, երբ գրկաբաց կ'ընդունէր մեր քսան հազարի նոր բազմութիւնը, ինչպէս ընդունած էր 1895-96ին:

«Սոցիալական ծագում», օրէնք, հաւատք հարցո՞ւց վերջին պարտեալը, Յունաստան, երբ 65-70,000 Հայ տարագիրներ կը խառնուէին իր մէկ միլիոնի բանակին:

Օրէ՞նք չունէին թէ մեր հօրեղբօր տղաքն էին Արաբները, Ալեւիները, Մարոնիներն ու Տիւրզիները, երբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի դուռները կը բանային աւելի քան հարիւր հազար հայ փախստականներու առջեւ:

Դեռ կրնայինք յիշել Ռումանիան, Կիպրոսը, Եգիպտոսը, Իրաքը, Իրանը եւ Ամերիկաները:

Կը թուի թէ մեր սեւ աչքերը շատ աւելի կը խօսին օտարի սրտին, քան մեր երակներուն արիւնը՝ Երեւանցիներու մտքին:

Տեղի անձկութի՞ւն, տնտեսական եւ դրամական պայմաննե՞ր,— ուրիշներուն կարդացէք այդ յայտնաւորքը ,որ չափազանց երկար տեւեց:

Տակաւին քանի՞ տարի առաջ էր որ, Հայաստանի աւետաբերը — նոյնինքն վարչապետը — կը խօսէր նուազագոյն 30,000ի փոխադրութեան մասին, մինչ մենք այսօր երեք հազարին ալ փառք պիտի տայինք:

Աշխարհի բոլոր բարեացակամութիւնը ժողվէք, չպիտի կրնաք չքմեղացնել այն վայրենի դիրքը զոր բռնած է Երեւանը, 1934ի աշունէն իվեր:

Որ եւ է ցամաքի ամէնէն խորթ եւ բիրտ իշխանութիւնը մինչեւ հիմա տասը գեկոյց դրած, նոյն իսկ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած կ'ըլլար արտասահման, եթէ նոյն իսկ երկու տող լուր կարդացած ըլլար տարագիր բազմութեանց կացութեան մասին:

Որ եւ է վայրի մէջ աղէտ մը կը ծագի,— եւ մարդիկ պարտականութիւն կը սեպեն հետաքրքրուիլ: Գոնէ տեղեկութիւններ քաղել, եթէ չեն կրնար գործնապէս օգնել:

Արդ, աՀաւասիկ աղէտ մը որ յամրաբար կը քամէ աշխատաւոր բազմութեանց երակները,— համատարած գործազրկութիւն, օտար պողոտաներու վրայ:

Զարաշուք լուրեր շրջան կ'ընեն թերթէ թերթ: Ետեւէն ալ՝ զեկուցումներ եւ աղերսագիրներ, պաշտօնական թէ անհատական, ուղղակի եւ անուղղակի:

Արդ, ո՞ւր է պատասխանը:

Մոսկուան պատասխանեց— ժխտական: Բայց, մենք Հայրենիք ունի՞նք թէ չունինք: Անոր իշխանութիւնը մեզի հետ կազմական կապ ունի՞ թէ չունի:

Անշուշտ այս հարցումները ծիծաղ կը շարժեն Երեւանի մէջ, քանի արտասահմանը չի ներկայացներ հաւաքական կամք մը:

Կացութիւնը մեծապէս կը փոխուէր, եթէ մեր բոլոր ազգ. մարմիններն ու Հայր. Միութիւնները ճակատաբաց կենալով Երեւանի առջեւ, յայտարարէին.

— Մենք տարիներով կատարեցինք մեր պարտականութիւնները, առանց որ եւ է պայման առաջարկելու ձեզի: Տուինք ինչ որ ուզեցիք, նոյն իսկ հաշիւ չպահանջեցինք ձեզմէ: Այսօր ալ պատրաստ ենք նոյն ճամբով օգնելու Հայրենիքի վերաշինութեան եւ բարօրութեան: Բայց, ահաւասիկ մենք ալ տագնապի մատնուած ենք, եւ ժամանակն եկած է յիշեցնելու կարգ մը իրաւունքներ: Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ...

Որ եւ է պատասխան ստանալու համար պայման չէ որ ամէն կողմէ հեռագիրներ ուղղուին եւ միթինկներ սարքուին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Անգլիոյ պատուիրակ Պ. Իտընի բացատրութիւնները

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ Փարիզ եկած էր ընկերակցութեամբ երկու խորհրդականներու, երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, ուրբաթ եւ շաբաթ :

Ուրբաթ օրուան առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ առտուն, տեւելով մինչեւ ժամը 1: Ճաշէն յետոյ, խօսակցութիւնը վերսկսաւ ժամը 2.45ին եւ շարունակուեցաւ մինչեւ 3.30: Բոլոր խօսակցութեանց միջոցին Պ. Իտըն կը ջանար համոզել թէ անգլեւգերման համաձայնութիւնը հակառակ չէ Սթրէզայի մէջ որոշուած ուղեգծին եւ ընդհակառակն պիտի օգնէ ճամբան հարթելու դէպի ընդհանուր համաձայնութիւն մը: Պ. Լավալ շատ լուրջ վերապահումներ յայտնեց, համախորհուրդ՝ ծովային նախարարին հետ, դիտել տալով թէ նկատի չեն առնուած Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան պահանջները:

Խօսակցութիւններէն վերջը, Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.—Կատարեալ անկեղծութեամբ խօսեցանք վերջերս կնքուած անգլեւգերման համաձայնութեան մասին: Պ. Իտըն ինծի պարզեց այն պատճառները որոնց հիման վրայ իր կառավարութիւնը ստիպուած էր այդ որոշումը տալ:Ես կրկնեցի այն վերապահումները զորս յայտնած էր իմ կառավարութիւնս: Պ. Իտընի հետ իմ անձնական յարաբերութիւններս բաւական են ապացուցանելու մեր խօսակցութեանց բարեկամական հանգամանքը: Միեւնոյն ատեն քննեցինք եւրոպական կացութեան վերաբերեալ խնդիրները եւ հաստատեցինք Ֆրանսայի ու Անգլիոյ սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը »:

Անգլիական շրջանակներու մէջ մասնաւոր պատճառ մը չեն գտներ յոռետեսութեամբ դատելու կացութիւնը, թէեւ ամէն բան լուսաբանուած չէ եւ կը սպասուի Պ. Իտընի Հռոմ այցելութեան: Անգլիական պատուիրակը նորէն Փարիզ պիտի հանդիպի, Հռոմի այցելութենէն յետոյ:

«Շատ սխալ մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ մերժէինք Գերմանիոյ առաջարկը»

Միեւնոյն շաբթուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ ծովային նախարարը, արդարացնելու համար անգլեւգերման նոր համաձայնութիւնը: Ահաւասիկ վերջին ճառին ամփոփումը.—

Խօսակցութեանց սկիզբէն իսկ, որ պարզապէս տեղեկատու հանգամանք պիտի ունենային, Գերմանիոյ ներկայացուցիչները ճշգրիտ պատասխան մը պահանջեցին հետեւեալ հարցումին.— «Անգլիա տրամադի՞ր է ընդունելու մեր Առաջնորդին առաջարկը, որուն համաձայն գերմանական նաւատորմին համեմատութիւնը պիտի ըլլայ անգլիականին 35 առ հարիւրը, վերջնապէս եւ ամէն ժամանակի համար »:

Այս ծրագրին ընդունելութեան հետեւանքները ուշադրութեամբ քննելէ յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը եզրակացուց թէ պէտք է վաւերացնէ զայն ոչ միայն երկու շահակից պետութեանց օգտին համար, այլեւ դիւրացնելու համար ընդհանուր դաշնագրի մը կնքումը, նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման մասին: Կառավարութիւնը այն կարծիքն ունէր թէ այս առաջարկին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ընդ միշտ խուսափիլ նաւային որ եւ է մրցակցութենէ՝ երկու երկիրներուն միջեւ: Մենք այս համաձայնութիւնը կը նկատենք էապէս օգտակար աշխարհի խաղաղութեան համար: Մենք բանակցութիւններ վարած ատեն աչքի առջեւ ունեցանք այն գործնական հարցը թէ Գերմանիա արդէն տարմիկ մը կը շինէ, անցնելով Վերսայլի դաշնագրին սահմանները: Կնքուած համաձայնութեամբ, մեր նպատակն եղաւ սահմանափակել Գերմանիոյ միակողմանի որդեգրման հետեւանքները: Շատ ծանր սխալ մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ կառավարութիւնը մերժած ըլլար Գերմանիոյ առաջարկը, կամ նոյնիսկ վարանէր զայն ընդունելու: Նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման համար դաշնագիրներ գոյութիւն ունին տարիներէ ի վեր, ցաւալի պիտի ըլլար, եթէ դաշնագիր մը աւելի չկնքուէր, եղածներուն տեղը բռնելու համար:

Նոր խնայողութիւններ կ'որոշուին Ելմտացոյցին բացը գոցելու համար

400 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼՈՒԽԷՆ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարեց, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր ելմտական կացութիւնը: Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար զեկուցում մը կարդաց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքի մասին, որուն գործադրութիւնը 620 միլիոն Ֆրանքի կը նստի պետական սնտուկին: Նկատելով որ կարեւոր գումարներ կուտակուած են հինգ տարիէ ի վեր, նախարարը կարելի կը գտնէր 400 միլիոն Ֆրանքի խնայողութիւն մը, 1935 յուլիս 1էն սկսեալ: Միջոցներ խորհուած են, որպէսզի այս խնայողութիւնը չվնասէ ապահովագրեալներուն: Կառավարութիւնը պիտի շարունակէ վճարել իր տարեկան բաժինը (80 միլիոն Ֆրանք), բանուորական եւ գիւղական հանգստեան թոշակներու համար: Միւս կողմէ, աշխատանքի նախարարը պիտի շարունակէ իր ուսումնասիրութիւնները, ընկերային ապահովագրութեանց վարչական մեքենան բարեկարգելու եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածելու համար: Այժմէն որոշուած է 20 առ հարիւր կրճատել վարչական ծախքերը, սկսելով 1935 հոկտեմբեր 1էն:

»»» • • «««

ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ որոնք արդէն կը գործեն Ֆրանսայի մէջ, ազատ կը մնան նոր օրէնքին տրամադրութիւններէն: Նոյնպէս այն ուսանողները որ արդէն արձանագրուած են բժշկական վարժարանին մէջ, թէեւ վկայական ստացած չըլլան: Օրէնքը յետադարձ արժէք չունի:

400 **ՏՈՒՆԵՐ ՎԱՌԵՑԱՆ** Սելանիկէն 100 քիլոմեթր հեռու, Եդեսայի մէջ, ահռելի հրդեհի մը հետեւանքով: Անպատսպար կը մնան 3000 բնակիչներ: Հրշէջները ամբողջ ութ ժամ նզնեցան: Նիւթական վնասը կը հաշուեն քանի մը տասնեակ միլիոն տրախմի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

Փարիզը գարուն չունեցաւ այս տարի :

Ինչպէս իր աղջիկները ծեքծեքուն, այս քաղաքին օդն ալ իր ուզածին պէս խաղաց մանաւանդ այս տարի :

Տասը վայրկեան արեւ, կէս ժամ անձրեւ, մէկ ժամ ամպ ու քամի ,— եւ այսպէս օրն ի բուն : Ամբողջ շաբաթներ ու ամիսներ :

Թէրեւս քաղաքին աղջիկները այնքան արագ չէին փոխեր իրենց դէմքին սնգոյրը եւ շրթունքին կարմիրը, սրճարանէ սրճարան, մէկ աթոռէն միւսը, որքան Փարիզի երկինքը՝ իր լպրծուն արդուզարդը :

Այնպէս որ, այս տարի գարուն չունեցանք :

Իսկ ամառը սկսաւ դեռ առջի օր, ուրբաթ, 21 յունիս, տաքով մը որ շատ կը յիշեցնէ մեր երբեմնի գիւղական գոմերու գոլորշին :— Հով չի բանիր, եւ չես կրնար շնչել :

Եւ ահաւասիկ դաշտահանդէսները :

Ազդանշանը տրուած է արդէն — «Կը խնդրուի նկատի ունենալ»— եւ առաջինը, Փարիզի մէջ, տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, նախաձեռնութեամբ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան :

Մինչեւ աշուն, իրարու պիտի յաջորդեն դաշտահանդէսները, «Հայացնելով» Փարիզի եւ գաւառի անտառները եւ «պաղ աղբիւր»ները :

Մանաւանդ որ, ժամանակը շատ կարճ է,— հազիւ երկու ամիս :

Բարի վայելում բոլորին ալ :

Ո՛վ որ կը յաջողի ծառերու շուքին տակ հաւաքել քանի մը հարիւր, մինչեւ իսկ 50 — 100 տարագիր բեկորներ, միասին զուարճանալու համար, արմենական գործ կատարած կ'ըլլայ :

Մանաւանդ եթէ դաշտահանդէսը կաշկանդուած չէ պաշտօնական ձեւակերպութիւններով :

Գիտեմ որ շատեր սովորութիւն ունին դաշտահանդէսներու գլխուն ալ, այսինքն մարգագետնի վրայ եւս նախագահներ բազմեցնելու :

« Կը նախագահէ... Կը խօսի...» :

Իմ կարծիքով, Մէտոնի, Սէն Քըլուի կամ Արժանթէօյի անտառին ծառերն ու անոնց շուքը շատ աւելի պատկառանք եւ մթնոլորտ կը ստեղծեն, քան ո եւ է նախագահ :

Կը հասկնամ սրահ մը կառավարել, բայց ի՞նչպէս կարելի է վարել անտառ մը, ուր թռչունն անգամ իրաւունք ունի նռուողելու, երբ դուն «իբրեւ արծիւ»ը կը հնչեցնես...

Աւելի կարեւոր պարագայ մը:

Կարելի չէ՞, գոնէ Հայր. դաշտահանդէսներու առթիւ, շարժման մէջ դնել ամբողջ նահանգը, փոխանակ զատ – զատ զուարճացնելու քաղաք եւ գիւղ :

Ես կը կարծեմ թէ շատ մը թիւրիմացութիւններ ինքնին կը հալին, ծառերու շուքին եւ մարգերու կանանչին վրայ, դէմ դիմաց զրոյցներով ու «կենաց»ներով եւ նամբայ կը բացուի... հոգեկան վերաշինութեան :

Ուրեմն, թող Բարձր Հայքը հաւաքէ իր ամբողջ «գաւառ»ը, Տարօնը՝ իրենը: Յետոյ Խարբերդը, Սեբաստիան, Սալնոյ Ձորը, Վասպուրականը, Կիլիկիան եւ միւսները :

Եթէ ձախողին, կը նշանակէ թէ արժանի են ոչ թէ դաշտի օրհնութեան, այլ տաշտ մը պաղ ջուրի :

ՎԱՀԷ

Աշխատաւորական վտանգը եւ Պ. Էռիոյի եղբայրը

« Փոփիւլէռ» կը գրէ .— Նախարարական խորհուրդը միայն ելմտացոյցի հարցը չէր որ քննեց, այլեւ Փաշական միութեանց գործունէութիւնը, թէեւ պաշտօնական զեկոյցը լուռ կը մնայ այդ մասին: Վիճաբանութիւնը բացաւ Պ. Էռիօ, եւ իր արտայայտութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովին վրայ: Մանաւանդ հանրապետութեան նախագահը ինք ամէնէն աւելի յուզուեցաւ Պ. Էռիոյի ճառէն, Պետական նախարարը յայտարարեց թէ հանրապետութիւնը այլեւս չի կրնար թոյլատրել Հրեղէն Խաչին եւ Փաշական հրոսախումբերու զօրաշարժի մարզանքները: Ան հանրապետականներու զայրոյթը յայտնեց Ալժէի քաղաքացիական պատերազմի ռազմափորձերու մասին, որ կատարուած են առաջնորդութեամբ դեր – գնդապետ տը լա Ռօքի: «Կարելի չէ այսպէս շարունակել, բացագանչեց Պ. Էռիօ: Պէտք է վերջ տալ այս կացութեան, այլապէս մենք չենք կրնար մնալ կառավարութեան մէջ»: Եւ շեշտեց թէ արմատականները անհաշտ կը մնան այս կէտին վրայ:

Զօր. Տէնէն, օդանաւային նախարարը, որ վերջերս Լիոնի մէջ հանդիպում մը ունեցած էր գնդ. Ռօքի հետ, անոր օդանաւը նստելով եւ լուսանկարուելով, հարկադրուեցաւ բացատրութիւններ տալ, ի բուժումն գայթակղեալ մտաց:

⁂ Ձախակողմեան տարրերը, առաջնորդութեամբ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց, որոշած են ժողովրդական տօն մը սարքել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, յուլիս 14ի առթիւ, պահանջելով պաշտպանութիւն ժողովրդավար ազատութեանց, հաց եւ խաղաղութիւն: Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենան երկու խոշոր ցոյցեր:

Եուկոսլավիոյ նոր տագնապը

Եէվթիչի դահլիճին հրաժարումը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ քաղաքական հակամարտութիւնները չեն դադրած Եուկոսլավիոյ մէջ: Տագնապին գլխաւոր պատճառն է խրուաթական խնդիրը: Երկու տարբեր հոսանքներ կային Եէվթիչի դահլիճին մէջ: Մէկը կ'առաջարկէր հաշտուիլ Խրուաթներուն հետ, իսկ միւսը՝ չէզոքացնել անոնց ղեկավարները: Դահլիճին սերպ անդամներէն ոմանք վերջերս բուռն յարձակումներ գործեցին խրուաթ ընդդիմադիրներուն դէմ: Ասոր վրայ երեք խրուաթ նախարարներ հրաժարեցան: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ, երբ իրենց խրուաթ պաշտօնակիցներուն համամտութիւն յայտնեցին պատերազմական նախարարը, Զօր. Եէվքովիչ եւ ելմտական նախարարը: Խնամակալ իշխանը Պելկրատ կանչեց խրուաթ ծանօթ ղեկավարը, Մաչէք, խորհրդակցելու եւ ելք մը գտնելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ հարիւրին 15 յաւելման օրէնքը, որ հաստատուած էր 1929ին, (պատերազմէն առաջ շինուած տուներու համար), չպիտի գործադրուի, համաձայն երեսփ. ժողովի նոր որոշման: Այս առթիւ որոշուեցաւ դատական հետապնդումէ ազատ կացուցանել այն վարձակալները որոնք արձանագրուած են իբրեւ նպաստընկալ գործազուրկ:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ՎԱԳՐԸ, Սփատա, գլուխը կիյեօթինին տակ դրաւ անվրդով, յունիս 21ի առտուն կանուխ, ժամը 4ին: Երբ արթնցուցին եւ վճիռը հաղորդեցին, անկողնին վրայ նստաւ, վրան – գլուխը շտկեց, յետոյ հաղորդութիւն ուզեց: Երբ խոստովանահայրը քաջութեան յորդոր կը կարդար, ջղայնացաւ եւ պատասխանեց.— « Ըսի արդէն թէ երբեք չեմ կորսնցուցած քաջութիւնս»: Մերժեց աւանդական ռոմը եւ գլանիկը եւ ազդարարեց տէրտէրին.— «Եթէ ես անձնատուր եղայ մարդոց արդարութեան, պատճառը այն է որ Քրիստոս, մեր Հայրը, այդպէս պատուիրեց: Ես շիտակ երկինք կ'երթամ»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

1915—1918

Աղօթք ընելու նման պէտք է ամփոփուիմ այս տողերը սկսելէ առաջ...

1915ի ձմեռն էր: Այդ ձմեռ աշխարհը պատերազմի բռնուած էր ...

Բայց ի՜նչ տարօրինակ կերպով հանդարտ էին իմ հայրենի տանս պարտէզին երեք հսկայ չնճիները, որոնց դէմ, Սկիւտարի մեր հին սենեակներուն մէջ, նստած էինք, կրակին առջեւ, մեծատաղանդ նշանածս՝ բանաստեղծ Սիամանթօն ու ես:

Դուրսը պատերազմ էր: Եւ յայտնի էր որ ներսը, մեզի շատ մօտիկ, դժխեմ Թուրքերը ահաւոր բաներ կ'որոճային: Ատիկա, որքան ալ գաղտնի, բայց մարդոց ներզգայութեան մէջ կը թրթռար, եւ ինքզինքը կը յայտնէր պայծառատեսութեան պահերու:

Բայց ինչքա՜ն քաղցր ու հանդարտ էր կեանքը Սկիւտարի տանը հին պատերէն ներս: Սիամանթօն չուզեց, ու չտեսաւ փոթորիկը:

×

Շաբաթ իրիկուն մըն էր: Արդէն գարուն էր. բայց այդ օրուան օդը չեմ յիշեր:

Սիամանթօն ամբողջ այդ կէսօրէն վերջ, մեր տան մէջ, խօսած էր, խնդացած, կատակած, ծխած, բանաստեղծած ...

Երեկոյեան դէմ, եղբայրներս առաջարկեցին պտոյտ մը դէպի Սկիւտարի բարձունքները: Ես անօրինակ յոգնութիւն մը զգալով, ուզեցի մնալ: Բայց խնդրեցի Սիամանթօէն նոյն իրիկունը անպատճառ վերադառնալ:

Երբեք պիտի չմոռնամ հրճուանքի եւ սիրոյ իր նայուածքը այդ պահուն ինծի: Եւ իր մնաս բարովի հպումը ուսիս ...

Յետոյ կը յիշեմ իր բարձր ու ազնուական կերպարանքին անհետացումը մեր պարտէզին դուռնէն դուրս ...

Ամբողջ նոյն իրիկունը սպասեցի, չեկաւ... Տարօրինակ էր, ու ցաւագին:

Յաջորդ առաւօտ, կիրակի, միայն ինծի լուր տուին Սիամանթոյին տարուած ըլլալը:

Կը յիշեմ անօրինակ ցուրտի մը եւ պարապ վիհի մը զգացումը առջեւս...

×

Անկէ յետոյ, ահաւոր ամառն էր 1915ի: Սկիզբները լուրեր կային դեռ. նոյն իսկ տեսակ մը ապահովութիւն տարուածներուն շուրջ:

Բայց լուրերը հետզհետէ նուազեցան, նուազեցան. յետոյ ալ չեկան:

Գաւառը քշեցին: Պոլսին ալ կրակի մէջ առին: «Ազատամարտ»ի շուրջ եղած բոլոր մնացածները ճանչցուեցան ու փնտռուեցան շնորհիւ հայ լրտեսներուն: Վտանգի մէջ էի եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեց փախչիլ իրեն հետ Պուլկարիա: Ան մեկնեցաւ: Բայց ես մերժեցի հեռանալ եղբայրներէս:

Բրօթի կղզին էինք: Ի՜նչ դժխեմ էր հիմա անոր կարմիր հողը, եւ զինքը ահաւոր երազներով օրօրող կապոյտ Մարմարան ...

×

1918ի ամառն էր: Դարձեալ Բրօթի կղզին էինք: Նստած էինք մեր բարեկամներուն պատշգամին վրայ: Հանդարտ իրիկուն մըն էր կղզին: Հեռուն, Սթամպուլը կ'երեւար, մութ կարմիր երկինքի մը վրայ, խաբող երազի մը պէս գեղեցիկ: Ծառած կուգար երեկոյեան վերջին շողենալը ...

Մենք, հաւաքուած, բայց անխօս, կը զգայինք երկար պատերազմին եւ մեր ազգին տառապանքին խորունկ խոնջէնքը մեր սիրտերուն վրայ: Պատշգամը շրջապատող կանաչներուն շուքը մութ կ'ըլլար մեր դէմքերուն վրայ...

Մենէ մէկը երեկոյեան աննշան թերթ մը կը դարձնէր ձեռքերուն մէջ, ու անտարբեր ակնարկով մը կը կարդար:

Յանկարծ ոստում մը ըրաւ, թերթը ձեռքերուն մէջ բարձր բռնած ու աչքերը խենդեցած:

Նոր դժբախտութիւն մը կարծեցինք եւ այնքան յոգնած էինք տառապելէն որ այլ եւս վրդովիլ չխորհեցանք:

Բայց ան, աւելի վերացած, կը կարդար, կը կարդար, միշտ նոյն բանը, աւելի ու աւելի բարձր, աչքերը խենդեցած, ու կը դառնար սենեակին մէջ, ու կը պտտա՜ր ...

Երեք տողնոց լուր մըն էր.— Հռչակումը Կովկասի Հայկական Հանրապետութեան ...

Հիմա, միշտ նոյն Պոլսին էր, սարսափեցնող, ու եռեւն ի վեր պատերազմը կը շարունակուէր: Եւ բոլոր սեւերը կային ու կը մնային:

Բայց մենք, մեր հեռաւոր Հայրենիքին ազատագրումը մեր սիրտերուն մէջ, հիմա կ'անցնէինք կղզիին ճամբաներէն, վէս ու խրոխտ՝ յաղթականներու պէս ...

×

Պոլիս հասած են Հայ Հանրապետութեան ներկայացուցիչները, եւ պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Ահարոնեանը:

Թերթերը լեցուած են Պոլսահայերուն եռանդը զսպող եւ սպառնական յօդուածներով: «Թրքահայոց Հայաստանը չէ ան. այդ Հայաստանը Կովկասահայոցն է. դուք հանգիստ նստեցէք տեղերնիդ, եթէ ոչ ...»:

Ժողովուրդը կը սարսափի: Բայց Հայաստանը մէկ հատ է, եւ սիրտերը պիտի ճաթին կարծես լուծին ու երջանկութեան տակ ...

Պատուիրակութեան անդամները մեզի կը թուին մարդեր անիրական եւ անհասանելի, որոնք իջած են մեր տառապանքի հողին վրայ, երազի մը մէջ երազ մը իրագործելու ...

Եւ բոլորը կը սպասեն տրոփուն, բայց շարժող չկայ:

Ես երազ մը կը հասունցնեմ գլուխիս մէջ: Երազ մը վտանգաւոր եւ հրաշալի: Ու առաւօտ մը կը մեկնիմ կղզիէն, հակառակ շուրջիններուս թախանձանքին եւ ցոյց տրուած վտանգին:

Տաք կէս օրէ վերջ մըն է: Կը մտնեմ Թօքաթլեան պանդոկը: Սոլը, սրահին մէջ կը տեսնեմ պատուիրակութեան անդամները, անիրական մարդերը, եւ անոնց տեսքը եւ շարժումները կը շարունակեն զիս պահել նոյն երազին մէջ ...

Յետոյ, իրարու ետեւէ դուրս կ'ելլեն երազ մարդերը ու կը յառաջանան դէպի ինծի: Ահարոնեանը արդէն քովս է: Մեր ձեռքի սեղմումը խոր հեծեծանք մըն է ու յոյսի ծով մը: Կը խօսինք, աւելի իրարու կը նայինք հեռաւոր մութ աշխարհներէ վերադարձողներու պէս...

Բայց ահա, յանկարծ, երկու լրտեսները Պոլսոյ, դաւաճան վարդապետը եւ ահաւոր Մկրտիչեանը (Յարութիւն) մեր առջեւ...:

Մկրտիչեանի կլոր աչքերը կը յառին վրաս, մինչդեռ դաւաճան վարդապետը, սեւ մօրուքի մը մէջ կորսուած՝ կենդանիի սուր դէմք մը կ'երկարէ դէպի ինծի...

Կը բաժնուինք անմիջապէս: Եւ ես կը մեկնիմ, կասկածով լեցուած ...

×

1918ի աշուն: Տակաւին զինադադարը չէ կնքուած, բայց արդէն կոտրուած են պատերազմին թեւերը:

Պոլսոյ Հայերս իրարու ետեւէ կը բարձրացնենք մեր գլուխները:

Իրիկուն մը, Բրօթի ամէնէն մեծ պանդոկին մէջ երեկոյթ մը սարքուած է: Մեր բարեկամ ընտանիքին պատշգամին վրայ այս անգամ կը պատրաստեն հայկական եռագոյնով փոքրիկ fofարտներ, նաեւ խոշոր եռագոյն դրօշակ մը: Առաջի՜նը:

Իրիկունը, պանդոկին սրահը լեցուած է բազմութեամբ մը: Բոլորը Հայեր, եւ կարծես նոր ծնած Հայեր ...

Երեկոյթը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կը շարունակուի: Վերջապէս բեմ կը բարձրանայ եղբայրս, արտասանելու Զօպանեանին «Մայր Հայաստան»ը: Ծրագրուած է, այդ միջոցին պատրաստուած խոշոր եռագոյն դրօշակին մէջ փաթթուած դուրս բերել փոքրիկ աղջնակ մը:

Բայց պանդոկին դրան առջեւ ոստիկաններ կը հաւաքուին: Կը պտտին, դժխեմ ակնարկներ կը նետեն ներս.— «Դուրսը մեռնող պատերազմն է դեռ. մի՛ խլրտիք ...»:

Փոքրիկ աղջկան հայրը, տեսնելով սեւ ոստիկանները, յանկարծ կը բռնուի մեզ տարիներով տանջող ահաւոր սարսափներէն: Կ'արգիլէ դրօշակին դուրս գալը:

Եղբայրս կ'արտասանէ ... Եւ երբ կը հասնի վերջին տողերուն, կը զգամ որ մեծ բան մը կը պակսի հոն, որ պէտք է լեցնել:

Կը խոյանամ դուրս սրահէն. կը յափշտակեմ խոշոր եռագոյնը, եւ փաթթուելով անոր մէջ, կը մտնեմ սրահ ...

Այդ պահը կեանքիս ամէնէն անմոռանալի պահերէն մէկը պիտի մնայ: Ամբողջ սրահը կը խոյանայ վրաս: Կը բարձրացնեն զիս սեղանի մը վրայ, մինչդեռ ես կ'երգեմ «Հայաստան»ը: Ժողովուրդը կը պաշարէ զիս: Կուգան քսուելու, համբուրելու այդ առաջին դրօշակին ծալքերը: Ծնողքներ վեր կը բարձրացնեն իրենց փոքրիկները համբուրելու, օրհնուելու դրօշակէն ...

Եւ ես կը զգամ այդ յաղթանակի հպումներուն մէջէն, Սիամանթօին վերջին մնաս բարովի հպումը ուսիս ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾՐԱԳԻՐ ԾԱՄՈԶԸ

Ազնիւ բարեկամ մը ունիմ որուն կը պատահիմ տարին հազիւ երկու կամ երեք անգամ, այն ալ բացարձակ դիպուածով: Ամէն ինծի պատահելուն, այս բարեկամս առնուազն կէս ժամ կ'ընկերանայ ինծի ու կը պարզէ ծրագիր մը, միշտ ի մօտոյ գործադրելի կամ որ նոյնն է իրականալի:

Օրինակի համար քանի մը շաբաթէն գործի մը պիտի մտնէ, ամսական պիտի շահի 3000 ֆրանք, յարկաբաժին մը պիտի վարձէ, արդիական կարասիներով պիտի կահաւորէ, եւ անձնուիրաբար սենեակ մըն ալ ինծի պիտի տրամադրէ իբրեւ «հիւրանոց» տաղանդիս: Իր յարկաբաժինը տեսակ մը ակումբի պիտի վերածէ, շաբաթը մէկ – երկու անգամ հացկերոյթներ, գինեխմներ, որոնց պիտի հրաւիրուին գրական, գեղարուեստական դէմքեր, մտաւորական ասուլիսներ տեղի պիտի ունենան: Վերջապէս խաչալ կեանք մը պիտի սկսի թէ իրեն, թէ ինծի, եւ թէ մեր մտաւորական ընկերներուն համար:

Ու ձիւթի մը պէս կը ծամէ, կ'որոճայ այս գալոց բարիքը:

Հաւանութիւնս, շնորհաւորութիւնս, շնորհակալութիւնս եւ յաջողութեան համար սրտագին բարեմաղթութիւններս ընելով կը հեռանամ իր քովէն:

Քանի մը ամիս վերջը երբ պատահիմ իրեն՝ խօսք չըներ նախորդ ծրագիրին: Անիկա ընկղմած է Սէնի ջուրերուն մէջ: Ես ալ անշուշտ չեմ յիշեր: Ու ան կը շարունակէ ծամել վարդագոյն նոր ձիւթ մը:

— Մէկը գտայ որ ունի 150,000 ֆրանք եւ ոչ գործ գիտէ եւ ոչ ալ ֆրանսերէն: Ընկեր պիտի ըլլանք եւ մեծաքանակ նպարեղէնի գործ պիտի ընենք: Վարիչը ես պիտի ըլլամ: Կը յուսամ առնուազն 4 — 5 հազար ֆրանք շահիլ ամիսը: Փառաւոր կեանք մը պիտի վարեմ: Անձնական կառք, լիւքս յարկաբաժին եւ օդափոխութիւններ:

Ու գործէն աւելի ապրելիք կեանքին մանրամասնութիւններ:

Անցեալ օր կրկին պատահեցայ իրեն: Ահա թէ ի՛նչ նոր ծրագիր կ'որոճար.

— Հրաշալի ծրագիր մը ունիմ որ մէկ ամիսէն պիտի գործադրեմ: Համայնագիտական ամսաթերթ մը պիտի հրատարակեմ: Աննախընթաց ձեռնարկ մը մեր մէջ: Ամսագիրը պիտի ունենայ երկրաչափական, մեքենագիտական, օդանաւորդական, ելեքտրական, բժշկական, փիլիսոփայական, պատմական, բանասիրական, հնագիտական, լեզուաբանական, կրօնական, մարմնակրթական, գեղարուեստական եւ գրական բաժիններ: 64 աշխատակիցներ ապահոված եմ հանդէսիս համար: Ամբողջ հայ միտքը խտացած պիտի ըլլայ անոր էջերուն մէջ: Ով որ կ'ուզէ հաղորդուիլ հայ միտքով՝ բռնադատուած է անպայման բաժանորդագրուիլ: Աշխատակիցներուս հաւանութիւնը ստացած եմ: Զորս հոգիի հետ միայն դեռ չեմ տեսնուած: Մէկը դուն ես: Անշուշտ պիտի աշխատակցիս, այնպէս չէ՞: Տե՛ս, գրական բաժնի աշխատակիցներուս գլուխը դրած եմ քու անունդ: Սաչափը ըսեմ որ առջին թիւին համար պիտի չկրնամ վճարել, բայց երկրորդ թիւէն անպայման վարձատրութիւն պիտի ստանաս...

— Առաջին թիւին համար չէ, բայց երկրորդին համար բան մը կը պատրաստեմ, առանց վարձատրութիւն ուզելու...

— Կեցցես: Շնորհակալ եմ: Ցայտնի է որ հասկցար թէ ձեռնարկս խիստ օգտակար է եւ հարիւրին հարիւր կոչուած է յաջողելու...

— Այդ մասին դոյզն կասկած մը չեմ սնուցաներ սրտիս մէջ...

— Պաւօ: Եւ բաժանորդագրութիւնը սուղ ալ պիտի չըլլայ: Պարզապէս յիսուն ֆրանք տարեկան: Համաձա՞յն ես...

— Այո՛, լաւ է, համաձայն եմ...

— Անշուշտ: Այսպիսի մեծ հանդէսի մը համար տարեկան յիսուն ֆրանքը գումար մը չէ: Ես վստահ եմ որ շատեր իրենց բերնէն կտրելով պիտի բաժանորդագրուին: Կը յուսամ առնուազն 3 — 4 հազար բաժանորդ ունենալ: Մինակ իմ բարեկամներուս թիւը երկու հազարը կ'անցնի: Վստահ եմ որ ոչ ոք պիտի մերժէ զիս: Ես ալ իմ կարգիս ամբողջովին թերթին պիտի նուիրուիմ եւ նոյնիսկ հետզհետէ պիտի ընդարձակեմ ծաւալը: Համաձա՞յն ես...

— Այո՛, այո՛, բոլորովին համաձայն եմ...

— Անգամ մը աչքէ անցուր աշխատակիցներուս ցանկը: Տե՛ս, մարդ մոռցուա՞ծ է: Ամէնքը հոս են, առանց կուսակցական, կրօնական, հայրենակցական եւ տաղանդի խտրութեան: Այս ցանկին ալ համաձա՞յն ես...

— Կատարելապէս համաձայն եմ...

— Ի մէջ այլոց բան մը ըսեմ քեզի: Դուն շուտով համաձայնութիւն տուող մէկը չես, այնպէս չէ՞...

— Համաձայն եմ...

— Եւ սակայն այս ձեռնարկիս բոլորովին համաձայն ես...

— Կը կրկնեմ անգամ մըն ալ որ համաձայն եմ...

— Ուրեմն ճիշդը ըսելով թէեւ ուրախ եմ համաձայն ըլլալուդ եւ սակայն եթէ համաձայն ալ չըլլայիր, ես իմ մէջս համաձայն պիտի մնայի...

— Ատոր ալ համաձայն եմ...

— Շատ լաւ: Հիմակ մտիկ ըրէ: Գիտես որ վիճակս նախանձելի ըլլալէ շատ հեռու է: Մէկ խօսքով շատ նեղն եմ: Եւ սակայն հակառակ այս իրողութեան, գալիք բաժնեգիններէն մէկ սանթիմ անգամ պիտի չուտեմ, անօթի ծարաւ պիտի շարունակեմ գործս, որպէսզի գալիք գումարները դրամագլուխ մը ըլլան թերթին եւ ապահովեն անոր հրատարակութիւնը: Ասոր ի՞նչ ըսիր...

— Ահա ասոր համաձայն չեմ:

Բարեկամս զարմացաւ քալելէ, կեցաւ, թեւս բռնեց եւ խիստ շահագրգռուած հարցուց.

— Ինչո՞ւ համաձայն չես...

— Որովհետեւ երբ գործ հիմնող մը անօթի ծարաւ կը կենայ՝ անիկա չի կրնար պէտք եղած կորովով եւ նուիրումով աշխատիլ ու առաջ տանիլ ձեռնարկը...: Դուն պէտք չէ վախնաս դրամ ուտելէ: Թող կերուած դրամը քենէ վախնայ...

Բարեկամս բռնեց գիս ու պինդ համբուրեց եւ ըսաւ.

— Ես ալ քեզի համաձայն եմ: Կատարելապէս իրաւունք ունիս: Այո՛, պիտի ուտեմ եկած դրամը, պիտի ուտեմ, պիտի ուտեմ...

Ու բաժնուեցանք իրարմէ...

Մարդիկ նախ կ'ուտեն, յետոյ կը ծամեն...

Այս բարեկամս ուտելէ առաջ կը ծամէ, կը ծամէ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԱՂԿԱՄԱՐՏ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Շաբաթներէ ի վեր տեղական մամուլը շնորհալից ազդերով կը ծանուցանէր տօնակատարութիւնը ծաղկամարտի մը, որ տեղի պիտի ունենար յունիս 15ին, Պրիւսէլի ցուցահանդէսին մէջ, եւ աննախընթաց յաջողութիւն մը կը խոստանար:

Արդարեւ, յունիս 15ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, մեծ ոգեւորութիւն ու իրարանցում մը կը տիրէր ցուցահանդէսին մէջ, ուր հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութիւններ, եկած Պրիւսէլի արուարձաններէն եւ Պելժիոյ գաւառներէն, լեցուցած էին ցուցահանդէսին բոլոր պողոտաներն ու ծառուղիները, եւ գրեթէ անանցանելի դարձուցած երթեւեկը: Ոստիկաններ ու զինուորականներ կը հսկէին կարգապահութեան: Վիճակագրութեան մը համաձայն, այդ օրը այցելուներուն թիւը մօտաւորապէս կէս միլիոնի կը հասնէր:

Կեդրոնական լայն պողոտան, որ կը սկսի ցուցահանդէսին մեծ պալատէն եւ ուղղաձիգ կ'երկարի մէկ քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, վերէն վար ծածկուած էր գեղեցկատեսիլ դալարիքներով, աւազաններով ու ջրմուղներով, իսկ երկու կողմերը ամբողջ երկայնութեան վրայ շինուած են հսկայ տաղաւարներ, որոնք օրուան հանդիսութեան առթիւ չքեղապէս դրօշազարդուած էին:

Մեծ պալատին ճակատը յարդարուած էր չքեղ ամպիոն մը, արքայական ընտանիքին եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց համար: Վարը մեծ պողոտային երկու եզերքներուն վրայ մանաւոր վճարումով դիրք բռնած էր ժողովուրդը:

Հանդէսը պիտի սկսէր ժամը 4ին, սակայն արքայական ամոլը անակնկալ պատճառաւ ուշ մնացած ըլլալով, ամէն մարդ սպասողական դիրքի մը մէջ կը գտնուէր: Ժամը կը յառաջանար, ժողովուրդը սկսաւ հետզհետէ անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ, երկնակամարին վրայ նշմարելով մռայլ ու սեւ ամպերու կուտակումը, որ հեղեղման մօտալուտ անձրեւի մը նախանշանն էր:

Ձիաւոր զինուորներու եւ հետեւակ նուագախումբերու առաջնորդութեամբ վերջապէս սկսաւ ծաղկազարդ խոշոր կառքերու տողանցքը:

Ճիշդ այն պահուն, երբ թափօրը սկսած էր բաւական յառաջանալ, տեղատարափ անձրեւ մը ծայր տուաւ: Ժողովուրդը, պաշարուած ըլլալով փայտէ շրջափակներու մէջ եւ չկրնալով ապաստանիլ մօտակայ տաղաւարներու տակ, ստիպուեցաւ պաղ լոգանք մը առնել, որ տեւեց 15-20 վայրկեան, իսկ կառքերուն վրայ յաղթապանծ դիրք բռնած նազելաշուք օրիորդներն ու տիկինները, որոնք ամառուան թեթեւ տարազներ հագած՝ իրենց գեղեցիկ արդուզարդերը կը ցուցադրէին, իրենց կարգին ջրաթաթախ ըլլալու առիթն թրջուեցան:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Կարսէն Մուրատ եւ Սեպուհ լուր ղրկած էին որ իրենց զինուորները գան Կարս:

Կը պատրաստուինք եւ յաջորդ օրն իսկ կը մեկնինք Կարս: Երբ քաղաքէն ներս կը մտնէինք, ժողովուրդ ու զինուոր մեր ճամբուն վրայ խռնուած, մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ կ'ընդունին:

Սակայն քանի մը օր վերջ կացութիւնը բոլորովին կը փոխուի:

Բաւական առենէ ի վեր Սեպուհի եւ Մուրատի, ինչպէս եւ իրենց զօրամասի նկատմամբ թանձր մթնոլորտ մը կը տիրէր: Կարսի հրամանատարութիւնը այս զօրամասին վրայ կը նայէր իբրեւ «պաշըպօզուք»ներու, պատահական եւ անկանոն հեծեալներու ...

Կ'որոշուի մարդել զանոնք եւ լուծել գնդ. Յովսէփ Փիրումեանի հեծելազօրին մէջ: Մաս մը կը համաձայնին եւ կը մտնեն կանոնաւոր զօրամասերու մէջ, իսկ մաս մըն ալ ձէկէն Սարգիսի ղեկավարութեամբ չեն ենթարկուիր այդ կարգադրութեան եւ կ'ուզեն երթալ միանալ Անդրանիկին:

Մուրատի եւ Սեպուհի հետեւակազօրն ալ կ'արժանանայ նմանօրինակ անհաճոյ կարգադրութեանց: Նոյն իսկ աւելին: Մարտ 24ին, երբ Սարիղամիշը կ'իյնայ եւ զօրքերը կը նահանջեն դէպի Նովո – Սէլիմ եւ Բէգլի Ահմէտ, այդ հետեւակազօրը յանկարծ կը պաշարուի եւ զինաթափ կ'ըլլայ հայ զինուորներու կողմէ, ապրիլ 5ին:

Այնուհետեւ կալանաւորուած հայրենասէր զինուորները կը ղրկուին Կարսի բերդը՝ տաժանակիր աշխատութեան ...

Անըմբռնելի եւ անտեղի վիրաւորանք՝ ուղղուած իրենց պետերուն,— Մուրատի եւ Սեպուհի հասցէին:

Ազգ. Խորհուրդի անդամներէն շատերը Կարս եկած էին: Ստեփան Մամիկոնեան, որ Ազգ. Խորհուրդի կողմէն պատերազմական գործերու վարիչ էր նշանակուած անարգար կերպով կը յանդիմանէ Մուրատ եւ Սեպուհ եւ կը մեղադրէ զանոնք իբրեւ «ինքնագլուխ» քայլերու հեղինակ: Աւելին նոյն իսկ. զանոնք կ'անուանէ «ոճրագործ»ներ ...

Այդ վիրաւորական արտայայտութիւնները ցոյց կուտային, որ մեր հանրային ղեկավար տարրերը զոհ դարձած էին թրքական հրամանատարութեան բուռն բողոքներուն, Երզնկայի եւ Էրզրումի «անմեղ» թուրք զոհերու մասին:

Եւ մեր ղեկավարներէն շատեր հաւատացեր էին «խեղճ» Թուրքերու ողբ ու կոծին, վարկաբեկելու համար երկու աննման հերոսներ:

Մի՞թէ արդար է երկու փայլուն անուններու վրայ սրտառ ու բիծ դնել, թրքական խողովակէ առնուած լուրերու համաձայն:

Հոս՝ արդարութեան մեծագոյն տուրքը տուած կ'ըլլանք բարձրաղաղակ յայտնելու, որ այս երկու մարտիկները լայնօրէն կատարեցին իրենց պարտականութիւնը: Եթէ ամէն Հայ անոնց պէս ըմբռնէր իր պարտքը, անտարակոյս շատ բան կը շահէր մեր դատամութեան ընթացքը: Անոնց միակ յանցանքը այն էր, որ Թուրքի մասին երկու կարծիք չունեցան: Եւ այս արիւնոտ երկարաւուն ճամբաներուն վրայ, երբ մեր ցեղը երկունքի մէջ էր, պատերազմի առեն եղան յառաջապահ, իսկ նահանջի առեն՝ վերջապահ:

Սեպուհներու եւ Մուրատներու ամբողջ հաւատքը խտացած կը տեսնենք հետեւեալ խօսքերուն մէջ.— «...Անէ՛ծք, բի՛ւր անէծք անոր որ Թուրքի վրէժը չի լուծեր հօրը պորտէն անդին: Միջին դարերու բարբարոսութիւնը կը նմանայ: Կտակ կ'ընեմ ողջ մնացողներուն, թո՛ղ Թուրքին չխնայեն՝ ծեր թէ երիտասարդ: Անշուշտ, կարդացողները պիտի ֆնանատեն զիս իբրեւ ոճրագործութեան սիրող: Եթէ իմ աչքով տեսածները եւ ընկերներուս տեսածները ընթերցողը տեսած ըլլայ, կարելի է մեռելներուն ալ կտակէ, որ վրէժխնդիր ըլլան...»: Եւ կը գոռայ մի այլ տեղ՝ «լի՛րբ ազգ, լիրբ կառավարութիւն»: (Մուրատի Յուշատետրը, «Վէմ» հատոր Գ. 1934):

Ետ մղելով բոլոր մեղադրանքներն ու վիրաւորանքները Մուրատի եւ Սեպուհի նման ռազմիկներու հասցէին, ըսենք Քլեմանսոյի խօսքերով թէ՝ «անոնք մեր վրայ իրաւունքներ ունին»:

Այս անցուդարձերէն յետոյ, երկու ռազմիկները սրտմտած կը մեկնին Թիֆլիս, լուսաբանութիւններ տալու եւ միաժամանակ ճշդելու իրենց դիրքը:

Մեր զօրամասերը Սարիղամիշի անկումէն յետոյ, կը կեդրոնանան Կարսի մէջ:

Այդ օրերուն,— 1918 ապրիլ 9— կազմուած էր Անդրկովկասի կառավարութիւնը Չխէնկէլիի նախագահութեամբ: Կառավարութիւնը իբրեւ անդրկովկասեան բոլոր ժողովուրդներու ներկայացուցչութիւն, կը սկսի կարգադրութիւններ ընել: Եւ առաջին գործը կ'ըլլայ Թուրքերուն զինադադարի նոր առաջարկ ներկայացնել: Համաձայն այդ զինադադարի պայմաններուն, Չխէնկէլի կը հեռագրէ Կարս, առանց արիւնահեղ կռիւներու, զինադադարի բանակցութեանց սկսիլ: Զօր. Նազարբէկեան կը հրամայէ դադրեցնել պատերազմական գործողութիւնները եւ Թուրք հրամանատարութեան հետ սկսիլ բանակցութիւնները: Զօր. Օդիշելիձէ դարձեալ կը հեռագրէ եւ կը թելադրէ «ընդունիլ Թուրքերու պայմանները եւ վերջ տալ պատերազմական գործողութեանց»: Ուրիշ խօսքով, Վրացիները մեզ կ'առաջնորդէին դէպի բացարձակ անձնատուութիւն եւ յուսալքում:

Հակառակ բոլոր պատրաստութեանց, ապրիլ 12ին մեր զօրքերը ճարահատ կը ձգեն Կարսը Թուրքերուն և կը քաշուին դէպի Ալեքսանդրապոլ... Թրքական 11րդ զօրաբաժնի առաջաւոր ուժերը նոյն օրն եւ եթ կը մտնեն Կարս...

Կարսէն հեռանալու օրն իսկ, Զօր. Նազարբէկեան կը ստանայ Թիֆլիզէն հեռագիր մը եւս հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Ասի ի գիտութիւն կը յայտնեմ ձեզ, որ Կարսի նահանգը մինչեւ Ախուրեան գետի երկարութեամբ անցնող սահմանը պէտք է պարպուի մեր զօրքերէն: Ալեքսանդրոպոլի Ախուրեան գետի աջ ափին գտնուող ամրութիւնները պէտք է ոչնչացուին: Կառավարութիւնը պահանջ դրած է Թուրքերուն մէկ ամիս ժամանակ տալ՝ Կարսի բերդի ամբողջ գոյքերը տանելու եւ մէկ շաբաթ՝ մեր զօրքերը Կարսի նահանգէն հեռացնելու: Անդրկովկասի վարչապետ՝ Չխէնկէլի, պատերազմ նախարարի պաշտօնակատար՝ Զօր. Օդիշելիձէ»:

(23) ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԻՋԷ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նուրբեր

ՊՈՂԱՏՆԵՌ ՀՆԿԱՅԵՆԵԱՆՆ

[illegible]

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՍԵԱՆ

Դառնադառնա

[illegible]

Ան պիտի յառաջանայ այսպէս մինչեւ աշխարհի վերջը:

Մինչեւ որ մուրացիկին հոգին մտնէ դրախտէն ներս:

ԱՆՄԵՌՈՒԿՆԵՐԸ

»»»o«««

Մեծ եւ իմաստուն Պերուն քաղուեր էր խորունկ մտածումներու մէջ ու կը խորհէր մարդկային ցեղի երջանկութեան մասին, երբ առջեւը ներկայացան բազմաթիւ աստուածներ, բազմաթիւ աստուածուհիներ եւ բազմաթիւ պարիկներ:

— Ո՛վ թագաւորը աստուածներուն, ըսաւ Սիրոյ աստուածը, մեր դատաւորն եղիր եւ ըսէ մեզի թէ ի՛նչ կայ լաւագոյն, կեանքի մէջ: Ես կը պնդեմ որ Սէրն է լաւագոյնը:

— Իսկ ես, ըսաւ Գեղեցկութեան աստուածուհին՝ թօթվելով մազերու իր երկար հիւսկէնները, լաւագոյնը շնորհինքն է, հիմայքը:

Եւ բազմաթիւ ուրիշ աստուածներ արտայայտուեցան այսպէս իրենց կարգին:

Գարնան աղուոր առաւօտ մըն էր: Պերուն միշտ առջեւը կը դիտէր, սակայն իր նայուածքը կը մթագնէր հետզհետէ:

Յանկարծ բարձրացուց իր ներմակ գլուխը եւ կանչել տուաւ Մահուան աստուածուհին:

Մօտեցաւ մահուան աստուածուհին, գեղեցիկ եւ մթագոյն՝ իր սեւ քօղերուն տակ,

Զորս խոր գիշերները հիւսած էին,

Եւ յեռած արցունքի մարգրիտներով,

Անհամար դժբախտներու աչքերէն թափած,

Եւ կարկեհաններով՝ արիւնի կաթիլ,

Որոնք թափեր էին չարչարակոծ մարդոց վէրքերէն:

— Թագաւո՛ր աստուածներու եւ մարդկանց, ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, հարցուց ան՝ դիտելով Պերունը իր սեւ ու պսպղուն աչքերով:

— Մտիկ ըրէ, աստուածուհիդ Մահուան, դուն որ գիտես փնացնել ինչ որ ստեղծած է իմաստութիւնս, ոչ անշուշտ ինչ որ անմահ է, դատաւոր եղիր եւ ըսէ թէ ի՞նչ կայ լաւագոյն, կեանքի մէջ:

Աստուածուհին իր սեւ ու ծակող հայեացքը յառեց աստուածներուն եւ պարիկներուն վրայ:

— Բոլորդ ալ անցէք առջեւէս, կարգով:

Իր ձայնը կտրուկ էր եւ սառն:

Ակամայ սարսուռ մը ցնցեց աստուածութեանց ամբողջ թափօրը:

Եւ վարանոտ, անհաւասար քայլերով,

Բոլորն անցան Մահուան աստուածուհիին առջեւէն, շրջանն ընելով սրահին:

Այդ պահուն, Սիրոյ աստուածուհիին նափորտէն փրթաւ գետին ինկաւ անուշահոտ վարդերու պսակ մը:

Իմաստութեան աստուածուհին, որ կը քալէր անմիջապէս ետեւէն, անցաւ կոխկրտելով վարդերը,

Եւ ձգելով ննեմվարդեր, պաղ եւ անհոտ:

Հանոյքի աստուածուհին անցաւ ետեւէն եւ ննեմվարդերուն վրայէն, թափելով արիւնացայտ մեկոններ:

Տխրութեան աստուածուհին, որ կուգար ետեւէն, անցաւ՝ գետին թափելով տժգոյն շրէշներ, կապոյտ եւ երկար շուշաններ:

Անցաւ Երազի աստուածուհին, իր թեթեւոտն քայլերուն տակ ճզմելով բոլորը եւ թողլով ծաղիկներ այծտերեւի եւ արջտակի:

Այսպէս անցան բոլորը, աստուած եւ աստուածուհի,

Մինչ մութ ու մեծ աստուածուհին կը դիտէր զանոնք սառնութեամբ:

— Անցէք անգամ մըն ալ, ըսաւ:

Սակայն երբ թափօրն անցաւ երկրորդ անգամ, Մահուան աստուածուհին զարմանքով բացաւ աչքերը,

Որովհետեւ բոլոր ճզմուած եւ թառամած ծաղիկներուն միջեւ կը տեսնուէին ոսկեզօծ ծաղիկներու փոքրիկ ճիւղեր, անեղծ եւ փայփլուն:

Զանոնք ցանած էր փոքրիկ աստուածուհի մը, որ մոլոշի գոյն երկար պատմուճան մըն էր հագած, կապոյտ աչքեր ունէր՝ անայլայլ խորհուրդով մը:

Եւ Մահուան մութ աստուածուհին, առաջին անգամն ըլլալով, զգաց իր անզօրութիւնը Պերունի ստեղծագործութեան առջեւ:

Մահուան աստուածուհին յամրաբար դարձուց գլուխը դէպի աստուածներուն թագաւորը: Եւ ըսաւ.

— Ես չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կայ լաւագոյն, աշխարհի մէջ,

Սակայն գիտեմ թէ կայ բան մը հզօր,

Ան որ կը խորհրդանշեն այս ծաղիկները, զորս ցանեց Յիշատակի աստուածուհին:

... Եւ այդ ծաղիկները կոչուեցան անմեռուկ:

ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

— o —

Մէկ չարթուան հանդիսաւորութիւններէն յետոյ, Ակադեմիան վերստացաւ իր ամենօրեայ կեանքը:

1635ին ... [illegible]

[illegible]

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԶԱՐԵՀ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց Անդրանիկ զաւկին՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԻ:

Մարսէյլ, 2 յունիս 1935

էր յօրինել բառարան մը, ճարտասանութեան եւ քերթողութեան գիրք մը եւ քերականութիւն մը: Իրականին մէջ, Ակադեմիան յօրինեց միայն բառարանը, որուն առաջին տպագրութիւնը երեւցաւ 1694ին, [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քալամաթայի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

ԿԱԼԿԱԹԱ, 10 Յունիս.— *Ձեր թերթի սիւնակներում կարդացինք Քալամաթայի մանուկների վիճակի մասին, որ իսկապէս շատ յուզիչ էր: Ստորեւ յիշուած ութ ընկերներս պարտք սեպեցինք մի պզտիկ գումար (50 ֆրանք) հանգանակել Քալամաթայի Հ. Կ. Խաչի դպրոցի մէջ մի սանուհի որդեգրելու համար, այն յոյսով որ ապագայում նա պիտի դառնայ մի օգտակար Հայուհի:*

Շատ չնչին մի գումար է, յարգելի խմբագիր, սակայն որքան ուրախ պիտի լինէինք եթէ կարողանայինք աւելին անել:

Օշին Սուրէնեան, Հայկակ Սարոեան, Ալէք Ալւանդեան, Ղուկաս Նազարեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Եղիազար Կարապետեան, Սարգիս Հախվէրդեան, Ասօ Ասատուր:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

[illegible]

սէրերու վերջին կիրքով պլշկած աղաղակներ էին անոնք: Կը դողային ականջները, կը վառէին կրակի պէս, ու կը սեղմուէր կոկորդը: Որովհետեւ [illegible]

ԱՐՄԷՆ ԱՐՈՒՐ

(1)

ՋՕՐ․ ՔՕՆՏԻԼԻՍ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ.— Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ պատերազ–մական նախարար Զօր․ Քօնտիլիս, որ ջերմ հանրապետական էր, յանկարծ փոխեց իր դիրքը եւ յայտարարեց թէ կ'ուզէ որ վերահաստատուի միապետու–թիւնը, իբրեւ միակ ելքը։ Այս յայտարարութիւնը բուռն զայրոյթ պատճառեց զօրավարին կուսակիցներուն, որոնք դաւաճան կը հռչակեն նախարարը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՔ ԸՄԲՈՍՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ ձերբակալուելով, Ա–թէնքէն դուրս հանուեցան։ Պիտի բանտարկուին զանազան վանքերու մէջ, իբ–րեւ պարզ աբեղաներ։ Իրենց կուսակիցները փայտէ խաչ մը բռնած, թափոր կազմեցին, բողոքելու համար, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։

ԻՐԱՆԻ ՇԱՀԸ իր տարեկան գահաճառին մէջ գոհունակութեամբ յիշեց որ յունիս 8էն սկսեալ բոլոր նախարարները, երեսփոխանները եւ պաշտօնեաները եւրոպական գլխարկ կը գործածեն եւ ողջոյն կուտան գլխարաց։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը 3225ի նուազում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը իջած ըլլալով 414,844ի։

ՌՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒ մը ջախջախուեցաւ Պոլսի մէջ։ Երկու հոգի մեռան։

■■■■■■■■■

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ․ պարգեւախաղի 7րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գի–շեր։ Մեծ պարգեւը, 3,000,000 փրանք, շահեցաւ 0,928,866 թիւը։
թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք։ 0,116,019, 0,521,959, 0,709,876, 0,371,688, 0,665,079, 1,037,477։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փր․։ 0,195,842, 0,559,230, 0,792,522, 0,299,235, 0,585,751, 0,831,945։

7·371 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք։

7,311 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000։

4,054 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 փրանք։

5,407 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 փրանք։

900 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք։

29 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք։

1 վերջացող թիւերը շահեցան 100 փրանք։

ԽՄԲ.— *Յառաջ*ի միջոցաւ ծախուած հետեւեալ երկու թիւերը շահած են 100ական փրանք, 0,933,521 եւ 0,862,421։

Ց. — Փարիզ եւ շրջականներ

Հ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի Նիստը տեղի պիտի ունենայ այս ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 3ք, Ավընիւ կօպլէնի սըրճարանը։

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը»։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Ն. ՄԱՌԻ* չոգեհանգիստը որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի փարիզի եկեղեցին մէջ։

ԸՆԿ․ ԱՐԱՄ ՁՕՄԱՔԼԵԱՆԷ սոխրադարար կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՏՕՔԹ. ՓԵԹԱԿ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

Այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ *Տօքթ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ*

կը խօսին՝ *Տօքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ* յոբելեարին կեանքը, *Տօքթ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ* յոբելեարին գործը, *Տքթ. ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԻ* ուղերձ։

խօսք կ'առնէ նաեւ *ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ*։

Մուտքը՝ ազատ է։

Հ. Մ. Ը. Մ.

(Անկէնի հայ ծնողներուն)

Սկաուտ երէցներու Պատասխանատու վարիչ՝ Պ. Յարութիւն Յապաղեան նշանակուած է Անկէնի գայլիկներու վարիչ։

Կը խնդրուի ծնողներէն լաւագոյն ընդունելութիւն ցոյց տալ եւ կամ դիմել իրեն

Mr. Dabaghian, 4, Rue de Chemin de Fer. Enghien-le-Bains.

(Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա հրամայեց ցած թողնել սաղաւարի մուտքի վարագոյրը, որ ազատուի ճառագայթներից :—«Ուզում եմ մութ լինի ... միշտ մութ, որ ինչ որ ոչ ոք չտեսնի»։ Ես զարմացայ, թէ ինչն էր ստիպում նրան փախչել լոյսից, արդեօք ամօթը, որ նա քնի մէջ արել էր մի անմեղ խոստովանութիւն։ Այդ ենթադրութիւնը աւելի հաւանական երեւաց ինձ, երբ հարցրեց նա.—«Շատ ժամանակ է, որ դու այստեղ ես»։ — «Շատ ժամանակ չէ, կէս ժամ հազիւ կը լինի, լսեցի, որ քո քունը անհանգիստ է, ներս մտայ»։ — «Այո, ես անհանգիստ էի»... ասաց նա եւ հրամայեց, որ իրեն միայնակ թողնեմ։ Եւ դուրս եկայ, նստեցի սաղաւարի մուտքի մօտ։ Այնտեղ քնում էի ես ամէն գիշեր, այնտեղ ամբողջ գիշերը հսկում էի նրա վրայ, այնտեղից լըսում էի նրա դառն հառաչանքները եւ իմ սիրտը լցւում էր կրակով։ Բայց այն առաւօտ որքան երջանիկ էի ըղձում ինձ, որքան ուրախ էի ես. իմ հոգին փայլում էր անսահման բերկրութիւն։ Այն մի քանի խօսքերը, որ արտասանեց նա անգիտակցութեան մէջ, ինձ բաշխում էին աշխարհի բոլոր փառքերը։ «Երեւի, նա մտածում է իմ վրայ, որ ես նրա երազների առարկան եմ դարձել» — ասում էի ես, եւ այսքանով միայն ինձ բոլորովին բախտաւոր էի համարում։ Բայց ո՞վ կը մտածէր, որ այդ բախտաւորութիւնը երկար չէր տեւի...»։

« Այդ հոգեկան բերկրութեան մէջ էի ես, երբ մեր հիւրնկալի կրտսեր որդին մօտեցաւ, յայտնեց, որ իւր հայրը կանչում է ինձ։ Ես գնացի։ Ծերունին առանձնացած էր եւ, որպէս երեւում էր, պատուիրել էր՝ իւր մօտ ոչ ոքի չթողնեն։ Նա հարցրեց օրիորդի առողջութիւնը, յետոյ խնդրեց, որ նստեմ իւր մօտ։ Նա տխուր, մինոյն ժամանակ վրդովուած էր երեւում։ Կամենում էր մի բան խօսել, բայց դժուարանում էր։ Վերջապէս ասաց նա.

— «Այն օրից, որ դուք ոտք էք կոխել իմ տան շեմքի վրայ, ես ամենեւին չեմ հարցրել ձեզ, թէ ո՞վ էք դուք, որտեղից էք գալիս, կամ ո՞ւր էք գնում։ Ես այսքանով միայն ուրախ էի, որ իմ հացը բաժանում եմ Աստուծոյ հիւրերի հետ։

Բայց այժմ առանց հարցնելու եւս, ես գիտեմ, թէ դուք ով էք, եւ ում որդին է ձեր մանկահասակ ընկերը, որի հիւանդութիւնը նոյնքան ցաւ է պատճառում ինձ, որքան ձեզ։ Մենք, այս լեռների բնակիչներս, սովորութիւն ունենք, ոչ միայն հիւրասիրելու մի օտարականին, որ մեր տան ծածքի տակ օթեւան է խնդրում, այլ փտանգի ժամանակ մեր պարտքն ենք համարում եւ պաշտպանել նրան ամէն չար պատահարներից։ Մեր տունը մտնողը, ինչ մարդ էլ եւ լինէր նա, ինչ յանցանք էլ որ գործած լինէր, դարձեալ մեր օգնութիւն է վայելում։ Այդ մասին կարող էք բոլորովին ապահով լինել ...»։

« Վերջին խօսքերի միջոցին ծերունին զգուշութեամբ նայեց իւր չուրջը, մի գուցէ մի ուրիշը լսէր նրան։ Ես արդէն նախազգուշակում էի, թէ նրա յառաջաբանը ինչով պէտք էր վերջանար, եւ չսխալուեցայ։ Մեզ որոնում էին...»։

— « Այս որպէս ես վերադարձայ մեր տանուտէրի մօտից, — շարունակեց նա :— Տանուտէրի հաւաքել էր իւր մօտ մեր չէնի բոլոր ծերերին եւ կարդաց գաւառապետի հրամանը։ Նըրա մէջ գրուած էր, թէ Ղարադաղի մելիքի աղջիկը փախել է իւր ծառայի հետ եւ անցել են մեր կողմերը։ Հրամայուած էր՝ որտեղ եւ գտնելու լինին նրանց, յանձնեն կառավարութեան ձեռքը, որ յետ ուղարկեն Պարսկաստան։ Հրամանի մէջ ծանր պատիժ եւ տուգանք էր նշանակուած, եթէ մէկը կը համարձակուի թագցնել նըրանց իւր մօտ։ Ես տարակոյս չունեմ, որ դուք եւ ձեր ուղեկիցը միեւնոյն անձնաւորութիւններն էք, որ ցոյց է տրուած հրամանի մէջ»։

— «Այո, մենք ենք. — պատասխանեցի ես, առանց որ եւ իցէ կասկածանքի, առանց թագցնելու»։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԻՐՔԻՆ ԵՒ ԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 25 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2840 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ՝ ԿԱՐՄԻՐ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հայրենիքի գաղափարէն, հայրենասիրութեան պարտականութենէն յետոյ, նոր եղանակ մը եւս կը հնչեցնէ խորհրդային մամուլը,— ընտանիքի գաղափարը:

Այսպէս, բացէ ի բաց կը պաշտպանուին երկու հիմնական սկզբունքներ,— 1. Ծնողքներու պատասխանատուութիւնը.— 2. Զաւակներու յարգանքը ծնողքներու հանդէպ:

Հեռագրի մը համաձայն, այս նոր, այսինքն դարաւոր շարժման գլուխն անցած է «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա», համայնավար երիտասարդութեան պաշտօնաթերթը:

Այս թերթը ոչ միայն կը փառաբանէ ընտանիքի գաղափարը, այլ եւ կը ձաղկէ այն «մանր քաղքենի ոգին որ կնոջ արժանի տեղը չի տար ընտանիքին մէջ»:

Ուրիշ նորութիւն մը եւս,— պայքար արհեստական վիժման դէմ:

Խորհրդային սահմանադրութիւնը նախատեսած է վիժման գործողութիւնը: Եւ հազարաւորներ կ'օգտուէին այս դիւրութենէն, տարիներէ ի վեր:

Արդ, հեռագիրը կ'ըսէ թէ իրարու ետեւէ կը ձերբակալուին այն բժիշկները որ վիժում կը կատարեն: Նոյն իսկ տրամադրութիւններ կան բացարձակապէս արգիլելու արհեստական վիժումը:

Անշուշտ այս հեռագրական լուրերը բաւական չեն, լրիւ գաղափար կազմելու համար եղած կամ ծրագրուած բարեփոխումներու մասին:

Մէկ բանստոյգ է, առ այժմ: Հետզհետէ կը շեշտուի վերագնահատման շարժումը, ինչպէս միջազգային – քաղաքական, նոյնպէս ընկերային – տնտեսական կեանքի մէջ:

Անցեալ տարի մայիսին էր որ, չեշտակի մէջբերել գրուեցաւ հայրենասիրութեան պահանջը: Այս առթիւ, թէ կուսակցութեան օրկանը, «Պրաւդա», եւ թէ կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», գրի առին այնպիսի բառեր ու բացատրութիւններ, որոնք մինչեւ այդ օրը հակայեղափոխական կը համարուէին:

Ի հարկէ իւրաքանչիւր «ամբաստանութիւն» կը պարուրուէր կարմիր կամ խորհրդային ջնարակով մը: Բայց, իրականին մէջ, այդ խաղը կը յաջողէր այնքան որքան եթէ նուրբ, շղարշով մը ծածկէիք վարդապետին մօրուքը:

Հետեւեալ բացատրութիւններէն ո՞րը չվխոի կրնար ստորագրել ամէնէն թթու հակայեղափոխականը.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը եւ որ կը կազմէ իր ապագան. այն երկինքը որուն տակ կ'անի եւ կը բարգաւանի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդահոսան գետերը, անոր ափերը քերող ովկիանոսներն ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն»: (*Պրաւդա*, 1934 մայիս):

Նոյն օրկանը ուրիշ առիթով մը, հայրենադաւութեան օրէնքին հրատարակութեան առթիւ.

— «Հայրենիքին պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է: Եւ, ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքին դէմ, ով որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ»:

Նոր եղանակին անդրանիկ մարգանքները, առաջին փորձերն էին այս կանչերը: Անկէ ի վեր, մէկ տարուան ընթացքին, շատ աւելի զօրաւորուեցաւ շարժումը եւ «ռոտինա»ն (հայրենիք) այլ եւս խոտելի բոյս մը չէ, այլ ամէնէն ընտանի բառը՝ մասնաւորապէս երիտասարդութեան համար:

Հայրենիքէն ընտանիք— եթէ կ'ուզէք մինչեւ մայրենիք — ճամբան շատ երկար չէ: Եւ ահաւասիկ այս ճակատին վրայ եւս դարձ մը կը փորձեն, յիշեցնելով ծնողներուն ոչ միայն պարտականութիւնները, այլ եւ իրաւունքները:

Նոյնքան բնորոշ է արհեստական վիժման սահմանափակումը: Այս ձեռնարկը ապահովաբար կապ ունի ամուսնալուծման օրէնքի խստացման հետ, որու մասին ալ կը խօսէին վերջերս:

Կը թուի թէ՝ ինչպէս որ արտաքին վտանգին գիտակցութիւնը վառեց ազգային պաշտպանութեան կրակը — հայրենասիրութիւն— նոյնպէս անապատան երախաներու անէծքը ստիպմանաբար պիտի վերահաստատէ ընտանիքի «քաղքենի» գաղափարը, որոշ բարեփոխումներով:

Ինչպէս որ միլիոններ կը սպառնան դուրսէն — աշխարհակալութիւն — ներսէն ալ միլիոնաւոր պայթուցիկ նիւթեր կը ներկայացնեն «անապատան» բանակները:

Այս ահաւոր վտանգի մասին գաղափար կազմելու համար, կը բաւէ յիշել թէ՝ վերջերս պատիժներ, նոյն իսկ մահապատիժ սահմանուեցաւ անչափահասներուն, քրէական յանցանքներու համար:

×

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ անծայրածիր Ռուսաստանի մէջ, անշուշտ իր հետքերը պիտի ձգէ մինչեւ հեռաւոր ծայրագաւառները:

Ծայրագաւառ մըն ալ՝ մեր աշխարհը, կծկուած պատմական լերան մը շուքին տակ:

Դժբախտաբար, Սիպերիան, որ իսկապէս ծայրագաւառ է,— քան օրուան ճամբայ — կամ խաւարակուռ Թուրքեստանը շատ աւելի արթուն են այսպիսի պարագաներու մէջ, քան Թիֆլիսով Մոսկուայի կապուած Երեւանը:

Անոնք ճարպիկ են եւ գիտեն օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, կարելի եղածին չափ կարճ կապելու համար թերխաշ մարզանքները:

Որ եւ է ժողովուրդ ունեցա՞ծ է աւելի մոլեռանդ եւ ուղղափառ ախոյեաններ, ոտքին հողը կորսնցնելու աստիճան, որքան մեր փոքր հայրենիքը:

Եւ այս՝ հակառակ տարիներու փորձառութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԼԻԱԶՕՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը, շաբաթ օր լրացնելով Փարիզի պաշտօնը, մեկնեցաւ Հռոմ, միեւնոյն առաքելութեամբ,— լուսաբանութիւններ հաղորդել՝ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան մասին: Հասնելով կիրակի գիշեր, լիազօրը կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին եւ անգլիական դեսպանին կողմէ: Պ. Մուսոլինիի հետ առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի առտու:

Մինչեւ իր ժամանումը, իտալական մամուլը կը շարունակէր քննադատել անգլօ-գերման համաձայնութիւնը, դիտել տալով թէ Պ. Իտըն չէ յաջողած համոզել ֆրանսական կառավարութիւնը: Ամէնէն ծանր մեղադրանքը այն է թէ Անգլիա անտեսած է Իտալիան եւ Ֆրանսան, Գերմանիոյ հետ բանակցութիւններ վարած ատեն: Բանակցութեանց ընթացքին հաղորդուած տեղեկութիւնները այնքան հարեւանցի էին որ աւելի շատ հեգնութիւն կը համարուին քան թէ լուսաբանութիւն:

Բուն մասնագիտական տեսակէտով, Իտալիա գոհ կ'երեւայ անգլօ-գերման համաձայնութենէն: Այսպէս, Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ ծովային վերազինումը աւելի շատ մտահոգութիւն պիտի պատճառէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, քան թէ Իտալիոյ: Այս առթիւ կարեւոր թերթ մը կը գրէ.

— «*Իտալիա տարամերժօրէն միջերկրականեան երկիր մըն է: Եթէ չհաշուենք Արեւելեան Ափրիկէի իր գաղթավայրերը, իր բոլոր ծովեզերքները, բոլոր շահերը, ինչպէս եւ բոլոր նաւային ուժերը կը գտնուին Միջերկրականի մէջ: Ուրիշ երկու կարեւոր տորմիղներ ալ կը գտնուին նոյն ծովուն մէջ,— ֆրանսականը եւ անգլիականը: Եթէ Գերմանիա հզօր նաւատորմիղ մը շինէ, բնականաբար զայն պիտի կեդրոնացնէ Հիւսիսային ծովուն մէջ: Այդ պատճառաւ, Ֆրանսա ինչպէս Անգլիա պիտի պատրաստուին անջատել Միջերկրականի եւ ուրիշ կայաններու իրենց նաւային ուժերուն կարեւոր մէկ մասը, փոխադրելու համար Ատլանտեանի եւ Հիւսիսային ծովուն մէջ*»:

Նոյն թերթը դիտել կուտայ թէ Անգլիա այլ եւս ի բնէ զօրաւոր դիրք մը չունի Միջերկրականի մէջ, քանի որ, օդագնացութեան զարգացումով, Ճիպրալթար եւ Մալթա խոցելի դարձած են: Այսօր նաւակայան մը ապահով ըլլալու համար, պէտք է ունենայ ընդարձակ եւ խոր ներքնաշխարհ մը: Ուրեմն, անգլօ-գերման համաձայնութիւնը նպաստաւոր է Իտալիոյ համար, որուն նաւատորմը ամէնէն զօրաւորը պիտի դառնայ Միջերկրականի մէջ, քանի մը տարուան ընթացքին: Եւ այն ատեն Իտալիոյ բարեկամութիւնը աւելի արժէքաւոր պիտի դառնայ միւս պետութեանց համար:

Պ. Իտըն պիտի խօսի նաեւ օդանաւային ընդհանուր պայմանագրի մը մասին: Հաւանական է որ հապէշական խնդիրն ալ քննուի, թէեւ Պ. Մուսոլինի կը խորշի արտաքին միջամտութենէ: Կիրակնօրեայ թերթի մը տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իտըն հետեւեալ առաջարկները պիտի ներկայացնէ Պ. Մուսոլինիի, որպէսզի վէճը հարթուի եւ Իտալիան մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ.— 1. Իտալիա իրաւունք պիտի ունենայ տեսակ մը թեւարկութիւն հաստատելու Եթովպիոյ վրայ.— 2. Պիտի ստանայ Օկատէնի շրջանը եւ պիտի կրնայ շինել այն երկաթուղին որ երիթրէն պիտի կապէ իտալական Սոմալիի: Իբրեւ փոխարինութիւն, Անգլիա Հապէշիստանի պիտի տրամադրէ ելք մը Կարմիր ծովուն եւ Ատէնի ծոցին վրայ, Զէյլայի նաւահանգիստով:

«Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ միւսները պէտք է միասին գործեն»

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի մասնաւոր գործակալը որ այնքան յաջողութեամբ գլուխ հանեց անգլօ-գերման համաձայնութիւնը, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւններն ըրաւ Լոնտոնի մէջ.

— «*Գերմանիոյ դիւանագիտական գործունէութեան նպատակն է սերտ գործակցութիւն Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, որոնց պէտք է միանան միւսները — փրկելու համար հին աշխարհի քաղաքակրթութիւնը: Անցեալին մէջ Եւրոպան ուզեց շատ բան ձեռք առնել մէկ անգամէն: Արդ, մէկ ձեռքի մէջ երկու ձմերուկ չի սեղմիր: Մանաւանդ երկու սխալներ գործուեցան: Մարդիկ ուզեցին միեւնոյն ատեն լուծել բոլոր խնդիրները, փոխանակ կարգով քննելու իւրաքանչիւր հարց եւ երկրորդ, փորձեցին միաժամանակ լուծել բոլոր պետութեանց վերաբերեալ խնդիրները բոլոր պետութեանց հետ եւ միեւնոյն սեղանին վրայ: Այս է որ կը կոչուի հաւաքական խաղաղութիւն, ինչ որ իմ կարծիքով կը նշանակէ արօրը եզան առջեւ դնել: Գերմանիան ալ կ'ուզէ որ խաղաղութեան դրութիւն մը հաստատուի գործնական բարեկամութեան եւ ոչ թէ տեսութեանց վրայ, բայց համոզուած է թէ այդ նպատակին կարելի է հասնիլ աստիճանաբար, հանգրուան առ հանգրուան: Ես կը կարծեմ թէ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութիւնը սկզբնաւորութիւնն է խաղաղութեան գործնական քաղաքականութեան մը: Ան միանգամ ընդմիշտ կը կարգադրէ նաւային սպառազինութեանց կենսական խնդիրը՝ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Մենք խորտակեցինք սառոյցը Եւրոպայի քաղաքական խառնաշփոթ կացութեան մէջ: Մենք կը հաւատանք հզօր Եւրոպայի մը, բրիտանական հզօր կայսրութեան մը: Մեզի կ'ըսեն թէ Գերմանիա կ'ուզէ անջատել Ֆրանսան եւ Անգլիան: Մենք Գերմանացիներս կը հասկնանք այս գաղտնապահներուն իմաստը, առանց շատախօսութիւններն են այն մարդոց որոնք չեն կրցած թօթափել նախապատերազմեան, չըսելու համար նախաջրհեղեղեան հոգերանութիւնը: Իմ գործս եղած է կարելի դարձնել անգլօ-ֆրանքօ-գերման սերտ գործակցութիւն մը, որուն հաճոյքով պիտի միանան միւս պետութիւնները*»:

»»»··«««

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻի յունիս 15ի վիճակահանութեանէն 50,000-ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 288,621 (1886ի շրջաբերութենէն), 550,746 (1903էն) եւ 93,510 (1911էն):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ ԱԼԱԶԱՆԻ ՀԵՏ

— ο —

Շշուկ մը՝ շաբաթ գիշեր.

Զախսակողմեան գրագէտներու միջազգային համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ ուրբաթ, 21 յունիս եւ որ կը փակուի այս գիշեր, Խ. Հայաստանն ալ ունի կռունկ մը,— Ալազան:

Փութացի զրոյց մը սարքել ... «թէլէվիզիոն»ով:

— Բարի էք եկած, ընկեր Ալազան:

— Բուրժուա – նացիօնալիստական էմիգրացիայի ո՞ր ֆրոնտին էք պատկանում դուք, պարոն:

— Առաքելական:

— Ի՞նչ է նշանակում այդ:

— Հայ քրիստոնեայ:

— Կարո՞ղ էք մի քանի կոնկրէտ տուեալներ հաղորդել ձեր սոցիալական ծագման մասին:

— Սերած եմ գիւղական ընտանիքէ:

— Բադրա՞կ թէ կուլակ:

— Մեր ընտանիքը ունեցած է մէկ ձի, երկու էշ, չորս կով, հինգ այծ, տասը ոչխար, հաւնոց մը, երկու այգի, վերի եւ վարի արտեր, երկու հաբիւր բարտի...

— Ուրեմն հակայեղափոխական էք ձեր սոցիալական ծագումով:

— Հին պատմութիւն է, ընկեր Ալազան, այժմ ոչ իսկ մէկ հաւ ունինք:

— Այդ ոչինչ: Ձեր զրոյցը ինֆորմացիո՞ն բնոյթ ունենալու է թէ պաշտօնական:

— Պարզ տեղեկատու: Երկա՞ր պիտի մնաք Փարիզի մէջ:

— Երեւի մի երկու ամիս, նայած հանգամանքներին:

— Որ եւ է լուր ունի՞ք ներգաղթի մասին:

— Ես գրական մարդ եմ, ինչպէս նուիրակը՝ եկեղեցական: Չեմ կարող պատասխանել ձեր հարցին:

— Գոնէ փոքր լուսաբանութիւն մը: Հաւանակա՞ն է որ սահմանափակ ներգաղթ մը կատարուի մինչեւ տարեվերջ:

— Չեմ կարող պատասխանել:

— Անշուշտ պիտի ուզէիք հրապարակային զեկուցում մը տալ Խ. Հայաստանի կացութեան, մանաւանդ գրականութեան մասին:

— Դա կախում ունի Հօկի եւ Խ. Հայաստանի կուլտուրայի բարեկամների հայեցողութիւնից:

— Մտադրութիւն չունի՞ք ուրիշ գաղութներ ալ հանդիպելու, ծանօթանալու աշխատաւոր բազմութեանց վիճակին, ներշնչուելու իբրեւ գրագէտ:

— Այդ ձեր գործը չէ. ես ման եմ եկել «Վաթսուներորդ հորիզոն»ում եւ խորապէս ճանաչում եմ պրոլետարիատին:

— Իսկական պրոլետարիատը պիտի գտնէք այս պողոտաներուն վրայ, գաղթակայաններու մէջ, Մարսէյլ, Յունաստան, Սուրիա...

— Ինչպէս երեւում է, դուք ուզում էք դիսկուցիա յառաջացնել ձեր պրովոկացիոն հարցերով...

— Վերջին հարցում մը. Խ. Հայաստանի գրողներու միութիւնը չի՞ կրնար բարեխօսել, որպէսզի գոնէ մտաւորականներ հայրենիք ընդունուին առանց երկար ձեւակերպութեանց:

— Էլի նոյն պրովակացիոն հարցերը:

Եւ զրոյցը վերջացաւ առանց որ եւ է եզրակացութեան:

ՎԱՀԷ

ՅՈՎՍԷՓ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆՑ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կ'իմանանք թէ յունիս 12ին յանկարծամահ եղած է Պ. Յովսէփ Միրզայեանց, պատգամաւոր Իրանի խորհրդարանին եւ թարգմանիչ բազմաթիւ գրական գործերու:

Թէհրանի մեր թղթակիցն է որ կը հաղորդէ այս գոյժը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով.—

Յունիս 12ի առտուան ժամը 5ին կաթուածահար մեռաւ Պ. Յովսէփ Միրզայեանց: Գիշերը թեթեւ տաքութիւն մը ունենալով, ժամը 5ի մօտ իր քով կը կանչէ Տիկինը եւ տղան՝ Զօրիկը: Հազիւ երկու բոպէ կրնայ խօսիլ: Մատանին մատէն հանելով, կը յանձնէ կնոջը, իր զաւկին տալու համար, եւ հազիւ կրնայ արտասանել հետեւեալ խօսքերը.— «Անունս բարձր պահիր»:

Այսօր, 12 յունիս, Թէհրանի Համայնական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց եւ որոշեց ազգային թաղում կատարել: Այս առթիւ կազմուեցաւ կարգադիր յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Տոքթ. Վ. Յովհաննէսեանի: Դամբանականներ պիտի խօսին Տոքթ. Յ. Ստեփանեան եւ Զօրա Սագինեան (երեսփոխան Մէճլիսի):

Հանգուցեալը մեծ համարում կը վայելէր Իրանի պետական շրջանակներուն մէջ: Տարիներէ ի վեր նուիրուած էր Իրանի բանաստեղծներու լաւագոյն գործերուն թարգմանութեան (Խայեամ, Սաատի եւն.): Վերջերս ձեռնարկած էր Ֆերտովսի (Ֆիրտուզի) «Շահնամէ»ին ամբողջական թարգմանութեան: Տարիներէ ի վեր միշտ կը վերընտրուէր իբրեւ պատգամաւոր Հարաւ. Իրանի հայ ժողովուրդին: Մինչեւ վերջին օրերը դառնութեամբ կը յիշէր թէ 1919ին արտաքսուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն, առանց լուրջ քննութեան:

Ժողովրդական փառաւոր յաղթանակ Ֆիֆսի մէջ (Աթէնք)

«*Նոր Օր*»էն կ'իմանանք թէ Ֆիֆսի բազմահայ գաղթակայանը, որ 800 ընտրողներ կը հաշուէ, յունիս 16ին ժողովրդական ընտրութիւն կատարելով, 650 արձանագրուած ընտրողներու 580ին քուէարկութեամբ ընտրած է 12 հոգինոց թաղ. խորհուրդ մը: «Դարապէլա» Մազլըմեանի եւ հինգնակոչ վարչութեան կուսակիցները ամէն ստորնութեան դիմած են, ընտրութիւնը ձախողեցնելու համար, բայց չարաչար պարտուած են: Քուէտուփը բացուած է ի ներկայութեան ոստիկանապետին, որ հաստատած է ընտրութեան օրինաւորութիւնը: Միւս գաղթակայաններուն՝ Քոքինիայի եւ Լիփազմայի մէջ ալ ժողովրդական յանձնախումբեր կազմուած են, պետական արտօնութեամբ, ընտրութիւն կատարելու համար:

Եօթը տարիէ ի վեր Ֆիֆսի գաղթակայանը կը կառավարուէր Մազլըմեանի կողմէ նշանակուած խամաճիկներով, եւ միշտ խռովութեան բոյն դարձած էր: Եպիսկոպոսը այնքան խելքի չէ եկած որ, ընտրութեան առտուն գրգռիչ քարոզ մը խօսեր է ժամուն բեմէն:

Այս յաղթանակին առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, «Նոր Օր» դիտել կուտայ (19 յունիս).—

— «Գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կը ներկայացնենք տաս տարի առաջ կատարուած ընտրութիւններու արդիւնքը, բաղդատելու համար վերջինին հետ:

Առաջին անգամ ըլլալով, Ֆիֆսի մէջ պատգամաւորական ընտրութիւններ տեղի ունեցան 27 Յուլիս 1924ին: Այդ ժամանակ ալ պայքարող նակատները երկու էին, ռամկավար – համայնավար – Հօկ եւ ժողովրդական հոսանք:

Ընտրութիւններուն մասնակցած էին 661, որոնց 437ն ստացած էր ռամկավար – համայնավար ցանկը, իսկ ժողովրդական ցանկը 239 քուէով մնացած էր փոքրամասնութեան մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐ, ՁԵԶ Է ՆԱՅՈՒՄ ԵՐԿԻՐԸ»

Հայաստանի արդիւնաբերութեան արդի կացութեան մասին գաղափար կազմելու համար, ընթերցողներու ներողամտութեան ապաւինելով, ես ինծ թոյլ պիտի տամ երկար մէջբերում մը կատարել «Խ. Հ.»ի խմբագրականէն, որ հրատարակուած է այս խորագրին տակ (20 մայիս 1935).—

«Մեր անծայրածիր խորհրդային հայրենիքի բոլոր մասերում բարձրանում են սոցիալիստական ինդուստրիայի նորանոր հսկաները: Կառուցողների բոլշեւիկեան բանակը օր առ օր կառուցում ու գործարկում է նորանոր գործարաններ, հանքեր, ելեկտրակայաններ:

Խորհ. մեծ Միութեան առաջաւորների շարքում փայլում է եւ խորհ. Անդրկովկասը, որի երկու հանրապետութիւնները դեռ վերջերս սոցիալիզմի շինարարութեան գործում փայլուն նուաճումներ ձեռք բերելու համար պարգեւատրուեցին Լէնինի շքանշանով:

Մեզ մօտ՝ Հայաստանում եւս տարէց-տարի ծաւալւում եւ աճում է արդիւնաբերական շինարարութիւնը: Արդէն արդիւնաբերական կեանք են մտել Ա. հնգամեակի մեր խոշոր կառուցումները՝ Դաւալույում, Կիրովականում, Երեւանում, Լէնինականում, եւ ահա, նրանց յետեւից պատրաստւում են շարքի անցնելու մեր արդիւնաբերութեան ու էներգետիկայի նոր հսկաները — Ս. Կ. «Սովպրէնը», Քանաքեռինը, Ղափանի փլոտացիոն գործարանը, Ալլահվերդու եւ Կիրովականի մետալուրգիական ու այլ գործարանները:

Այս տարի անցեալ տարիների նըկատմամբ անհամեմատ մեծ ու լայն ծաւալ է մեր արդիւնաբերական շինարարութիւնը: Բաւական է ասել, որ միայն Ս. Կ. «Սովպրէնի» եւ Քանաքեռինի գծով մօտ 90 միլիոն րուբլի, հսկայական մի գումար:

Սակայն պէտք է նշել, որ մեր արդիւնաբերական շինարարութեան պլանները դեռ բաւարար չափով չեն կատարւում:

Կաուչուկշինն (ձգախէժի գործարան) անցած չորս ամիսների ընթացքում կատարել է միայն տարեկան պլանի 16.8 տոկոսը, իսկ Քանաքեռինը՝ 21.5 տոկոսը: Ապրիլին — շինարարութեան համար այդ ամենանպաստաւոր ամսին — նոյնիսկ անհրաժեշտ բեկումը չի կատարուել այդ շինարարութիւնների մէջ: Կաուչուկշինն այդ ամսին կատարել է իր եռամսեայ պլանի 25 տոկոսը, Քանաքեռինը 21.5 տոկոսը, իսկ Դաւալուի ցէմենտի գործարանը անհամեմատ իջեցրել է իր աշխատանքի տեմպը:

Անհանդուրժելի չափերի է հասնում մեխանիզմների պարապուրդը, որի հետեւանքով մենք ի վիճակի չենք լրիւ օգտագործելու մեր տրամադրութեան տակ եղած բաւական հզօր մեքենայական պարկը: Կառավարական դիրեկտիւի համաձայն շինարարական մեխանիզմները պէտք է օգտագործել առնուազն նրանց կարողութեան 50 տոկոսի չափով, մինչդեռ Քանաքեռինում ապրիլին կոմպրեսորների օգտագործման տոկոսը կազմում է 20.3, էքսկաւատորինը՝ 23, աւազ պատրաստող մեքենաներինը՝ 17.5, բետոնախառնիչներինը՝ 4.3 եւ այլն: Համարեա նոյն դրութիւնն է նաեւ կաուչուկշինում, որտեղ քար ջարդող մեքենաները օգտագործւում են 19.3 տոկոսով, աւազ պատրաստող մեքենաները 10.6 տոկոսով, բետոնախառնիչները՝ 6 տոկոսով:

Բանուորական-կարգային եւ կուլտուր-կենցաղային սպասարկման գործը վատ դրուածքի հետեւանքով մասնաւորապէս Քանաքեռինում չի դադարում բանուորական ուժի հոսունութիւնը, եւ երկու շինարարութիւնն էլ բանուժի զգալի պակասութիւն ունին: Քանաքեռինն ապրիլին ունեցել է պլանով նախատեսուած բանուորական ուժի 68.2 տոկոսը, իսկ կաուչուկշինը 76.4 տոկոսը: Այս շինարարութիւնների աշխատանքի վրայ զգալիօրէն անդրադառնում է նաեւ հիմնական շինանիւթերի անկանոն մատակարարումը: Սեւան-Քանաքեռինն այս տարուայ չորս ամիսների ստացել է այդ ժամանակամիջոցում իրեն անհրաժեշտ անտառանիւթի 42.6 տոկոսը միայն, ցէմենտի 58.1 տոկոսը, ձեւաւոր երկաթի 70.8 տոկոսը, մեխի 39.3 տոկոսը եւ այլն: Համարեա նոյն դրութիւնն է նաեւ կաուչուկշինում:

Ցածախ շինարարական աշխատանքների վրայ անդրադառնում են նաեւ այնպիսի հանգամանքներ, ինչպէս խըմելու ջրի պակասն է կաուչուկշինում, մինչդեռ Երեւանի քաղխորհուրդը այդ գործը շատ վաղուց կարգաւորած պիտի լինէր:

Պէտք է յիշել, որ մենք գտնւում ենք շինարարութեան համար լաւագոյն շրջանում, եւ այժմ շինարարութեան մէջ կորցրած ամէն մի օրը, մեքենայի իւրաքանչիւր պարապուրդը մեծ յանցագործութիւն է երկրի առաջ: Սակայն այս բանը դեռ հարկ եղածի պէս չեն հասկացել մեր շինարարութեան հրապարակների վարչութիւնները եւ կուսակցական ու արհեստակցական կազմակերպութիւնները»:

Ինչպէս կը տեսնենք, Հայաստանի արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ նոյն կացութիւնն է, ինչ որ նկատեցինք գիւղատնտեսութեան ճակատին վրայ:

Ուրեմն, որո՞նք են արդիւնաբերական կեանքին մէջ նշմարուած գլխաւոր թերութիւնները:

Նախ եւ առաջ, Խորհ. Հայաստանի պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ Ադրբէջան եւ Վրաստան արժանացած են Լէնինի շքանշանին այդ երկիրներու արդիւնաբերութեան յաջող վերելքին համար: Իսկ Հայաստանը չէ վարձատրուած, որովհետեւ յետամնաց արդիւնաբերութիւն ունի: Այս կը նշանակէ, որ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ Հայաստանը կ'անտեսուի, իսկ հայ համայնավարները ի վիճակի չեն պաշտպանելու իրենց խորհրդային հայրենիքին շահերը եւ անճարակ են երկրի տնտեսութիւնը վարելու գործին մէջ:

Երկրորդ, արդիւնաբերական ծրագիրները լրիւ չեն կատարուիր: Այդ կ'ապացուցանէ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիզի մէջ Հայաստանի արդիւնաբերութեան համար իր ուժերէն վեր ծրագիրներ կը կազմուին, եւ մեր երկիրն ի վիճակի չէ կատարելու դուրսէն եկած պատուէրները: Եւ յետոյ, խորհրդային ձախաւեր քաղաքականութեան հետեւանքով, Հայաստանի կառուցանողները չահագրգռուած չեն երկրի արդիւնաբերութեան բարգաւաճումով եւ անտարբեր ու անհոգ վերաբերում ունին: Եւ, վերջապէս, կուսակցական մենատիրութիւնէն առաջ եկող, համայնավարներու տնտեսական ձեռնարկներու գլուխ կը դնեն թերուս եւ ոչ մասնագէտ կուսակցականներ, որոնք գործէն շատ բան չեն հասկնար: Հետեւանքը՝ ծրագիրներու թերակատարում:

Երրորդ, Հայաստանի շինարարութիւնը հումքի (հում նիւթ) պակաս կը զգայ: Հիմնական շինանիւթերն անբաւարար չափով կը ստացուին եւ շատ անգամ սխալուած ձեռնարկները ամիսներով կիս կատար կը մնան: Ինչպէս գիտենք, Հայաստանի համար գլխաւոր շինանիւթերը կը ստացուին Ռուսաստանէն, Թիֆլիզի վրայով: Եւ այստեղ կը կրկնուի հին պատմութիւնը: Ինչպէս որ մենշեւիկեան Վրաստանը Հայաստանի հանրապետութեան օրով վար կը դնէր արտասահմանէն Հայերու համար ուղարկուած ալիւրի եւ զինամթերքներու մէկ խոշոր մասը, նոյն ձեւով ալ կը վարուին համայնավար Վրացիները խորհ. Հայաստանի հանդէպ:

Չորրորդ, լրիւ չեն օգտագործուիր մեքենաները. ուրիշ խօսքով, մասնագէտներու պակաս: Սա արդէն ընդհանուր ցաւ մըն է ամբողջ Խ. Միութեան համար, որ յառաջ կուգայ մասնագէտներու հանդէպ որդեգրուած քաղաքականութենէն: Տարիներ շարունակ մասնագէտները նեղուած են ամէնէն գեհեն եւ վայրագ հալածանքի եւ այսօր, ինչպէս Ստալինն ալ խոստովանեցաւ, խորհրդային աշխարհը թեւակոխած է «մարդու շրջանը մարդկանց ապաւինումի, որակաւոր աշխատողներու ապաւինումի, այնպիսի աշխատողներու ապաւինումի, որոնք գիտեն թամբել տեխնիկան եւ առաջ մղել նրան»: Եթէ համայնավարներու իսկ յանցանքով յառաջ եկած այս կացութենէն դժուարաւ դուրս կ'ելլեն խորհրդային միւս երկիրները, սակայն Հայաստանի համար շատ դիւրին է լուծել խնդիրը: Դա դուրսերու մէջ անգործութեան կը տառապին հազարաւոր հայ մասնագէտ աշխատաւորներ, որոնք օր ու գիշեր Հայաստան կ'երազեն ու ներգաղթի կը սպասեն ...

Հինգերորդ, Հայաստանի մէջ բանուորական ուժի պակաս կը զգացուի: Աշխատաւորները գործարաններէն կը փախչին, որովհետեւ կեանքի տարրական պայմանները կը պակսին եւ բանուորութիւնն առանձնական կարգերու մէջ կը պահուի: Եթէ Դավալուի (ձգախէժի գործարան) պէս տարականուած վայրին մէջ խմելու ջուր կը պակսի, բնական է որ «բանուորական ուժի հոսունութիւն» տեղի կ'ունենայ: Այս բացն ալ դիւրին է լուծել: Մարսէյլի անօթի գործադուլը կը գերադասէ Հայաստանի մէջ մէկ բաժակ պակաս ջուր խմել, քան թէ Փարիզի վրայ մարդակենդանութիւն ընել ...

Արդա՞ր է «Խ. Հ.»ի խմբագիր Նորայր Դաբաղեանի գայրոյթը: Այո՛, սիրելի Նորայր, այդ բոլորը «անհանդուրժելի է ու յանցագործութիւն երկրի առաջ»: Սակայն, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի խորհ. իշխանութեան անտեսական ու վարչական յանցագործ քաղաքականութիւնը, որ Հայաստանի արդիւնաբերութիւնն այդ վիճակին է հասցուցած:

Չէ՞ որ առաջին հնգամեակին մեր երկրի արդիւնաբերութիւնը 33 առ հարիւր բացով դուրս եկաւ: Եւ եթէ երկրորդ հնգամեակի երրորդ տարին Հայաստանի տնտեսական վիճակը նոյնն է մնացած, ապա ուրեմն երկիրը ոչ թէ «կառուցանողներին է նայում», այլ ձեզ՝ համայնավար ղեկավարներիդ:

Հրաժարեցէք տնտեսական քաղաքականութեան կործանարար ձեւերէն եւ պիտի տեսնէք, որ հայ կառուցանողները հրաշքներ կը գործեն ...

Երկու խօսք ալ Հայաստանի գաղափարական ճակատի մասին:

ԱՇՈՏ ԱՐԹՐՈՒՆԻ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Վայեան Քութիւրիէ «Իւմանիթէ»ի մէջ գրած յօդուածաշարքը հաւաքելով, կազմած է գիրք մը «Երիտասարդ ըլլալու դժբախտութիւնը» վերնագրով:

Գիրքը կը բաղկանայ մօտաւորապէս երեք հարիւր էջէ, եւ կը պարունակէ զանազան նամակներ, գրուած Ֆրանսայի զանազան մասերէն, մեծ մասամբ երիտասարդներու կողմէ: Բոլորն ալ դժգոհութեան, թշուառութեան եւ դառնութեան աղաղակներ:

Գործը գիրք մը ըլլալէ աւելի, հաւաքածոյ մըն է նամակներու:

Նամակներ ունին չափահասն ու անչափահասը, աղջիկ թէ տղայ:

Վայեան Քութիւրիէ, ֆրանսացի համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներէն մէկն է, միեւնոյն ատեն խմբագրապետ եւ «Իւմանիթէ»ի մնայուն աշխատակից:

Նախ քան հրատարակելը այդ գիրքին, ինչպէս բոլոր, հեղինակը քննութիւն մը բացած էր ներկայ դարուս երիտասարդութեան մասին:

Ներկայ երիտասարդութեան վիճակի մասին խօսելով, շատ ցաւով կ'արտայայտուի եւ կը նկատէ որ այդ երիտասարդութեան առջեւ թշուառութիւն մը կը նախատեսուի:

Հեղինակը երիտասարդութիւնը բաժնած է, երեք դասակարգի, մին պատերազմէն առաջ, մեծ պատերազմի ժամանակ, միւսն ալ ներկայ (յետ պատերազմեան):

Խօսելով պատերազմէ առաջուան երիտասարդութեան մասին, կ'ըսէ թէ այն ժամանակ, երիտասարդութիւն կը նշանակէր կեանք մը ունենալ իր առջեւ, պատերազմի ատեն՝ մահը ունենալ իր առջեւ, իսկ ներկայիս երիտասարդութիւն կը նշանակէ, թշուառութիւնն ունենալ իր առջեւ:

Օրինակ մը, քսան տարեկան երիտասարդի մը նամակը.— Քսան տարեկան էինք երբ պայթեցաւ պատերազմը եւ զինուոր էինք, ես որ հիմա անգործ եմ, նոյն տարիքին մէջ, ինծի կը թուի, որ բան մը կայ, որ մեզ իբրար կը մօտեցնէ:

Կ'ըմբռնէք այդ երիտասարդին դառնութեան ճիչը, ինչպէս որ պատերազմի ժամանակ, երիտասարդի մը դրլխուն միշտ կը սպառնար մահը, այդպէս ալ այդ անգործ երիտասարդը որդան կը զգայ որ այն անտեն տարբեր ճամբով, իսկ այժմ տարբեր ճամբով թշուառութեան կը մօտենան, կամ եթէ կ'ուզէք աւելի ճիշդ, մահուան ճիրաններուն:

Երիտասարդներ կան որ ներկայիս, մեքենաներու գործածութեանը կը վերագրեն ներկայ անգործութիւնը, մէջ բերելով իրենց անձնական պարագաները: Հոկայ մեքենաներու պատճառաւ, քանիներ արձակուած են իրենց գործէն, եւ կամ այդ մեքենաներու շնորհիւ, կարելի եղած է, յօգուտ գործատէրերու, տասը կամ քսան գործաւորի տեղ, մէկ-երկու բան-ուոր աշխատցնել, պատճառ դառնալով արձակուած գործաւորներու թշուառութեան:

Սակայն Վայեան Քութիւրիէ, թշուառութեան ու գործադրկութեան պատճառ չի նկատեր այդ մեքենաները: Կապելով այդ խնդիրը օտարականներու հարցին հետ, ոչ մեքենաներու գործածութիւնը եւ ոչ ալ օտարականներու խճողումն են, մանաւանդ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, որ կը կազմեն թշուառութեան պատճառները, ինչպէս կը վերագրեն ազգայնական կարգ մը խաւեր:

Գիրքը օտարականներու մասին ալ կը խօսի, (Իտալացիներ եւն.), սակայն կ'անտեսէ «հայրենազուրկ» օտարականները որոնք վտարումի մը կամ որ եւ է խնդրի մը առթիւ եթէ դուրս գան Ֆրանսայէն, երկիր չունին, հըպատակութիւն չունին որ երթան, կամ եթէ հայրենիքի հող մըն ալ ունին, չեն ընդունուիր:

Խօսելով զինուորութեան, մանաւանդ ծառայութեան շրջանի երկարաձգման մասին, գայրոյթով կ'արտայայտուի տարր դէմ: Իրեն համար զինուորութիւնը՝ մեռնիլ սորվեցնող դպրոց մըն է:

Այդ մասին ալ նամակներ ունին բազմաթիւ երիտասարդներ: Ահաւասիկ անգործ տղայ մը որ իր կարծիքը կը յայտնէ.

— «Անգործ, կը նախընտրեմ անգործ մնալ այսպէս, քան երթալ զինուորութեան: Օրական տասը ֆրանքով թէեւ չեմ ապրիր, սակայն չեմ ալ մեռնիր: Բանակին մէջ կ'ապրիմ միայն մեռնիլ սորվելու համար, կռիւներէ, կարգերէ կամ որ եւ է գնդակէ եւ այդ նոր քուէարկուած երկու տարիներն ալ կը կրկնապատկեն մեր կռիւները»:

Հեղինակը ծանրանալով այս հարցին վրայ, դիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը կը ձգտի երկարաձգել զինուորութեան, կամ պատերազմի միջոցաւ նուաղեցնել երիտասարդ անգործները եւ այդ երկու տարուան մէջ աւելի լաւ կազմակերպել երիտասարդ մտքեր, հետաւոր նպատակներու համար: (Այս տողերը գրած ատեն տակաւին չէր իմացած Սթալինի խօսքերը՝ Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան իրաւունքի մասին):

Ուրիշ մըն ալ կը գրէ.— «Բախտաւոր չեղբայր զինուորութիւնս եւ վերադարձիս կորսնցուցի աշխատանքս: Վեց ամիս անգործ մնալէ յետոյ է որ կըցայ հազիւ տեղ մը գտնել հինգ հարիւր ֆրանք ամսականով եւ քանի մը ամիս յետոյ կրկին անգործ մնացի: Մեր երիտասարդութիւնը կ'անցնի եւ երջանկութիւնը չունինք ընտանեկան օճախ մը ունենալու:

Ահաւասիկ այդ գրքին բովանդակութիւնը, շատ համառօտ գիծերու մէջ:

Ուրեմն ներկայ դարուս, երիտասարդ ըլլալ կը նշանակէ դժբախտ ըլլալ: Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ մեզի, հայ անհայրենիք երիտասարդութեան համար:

Երբ կը կարդայի Վայեան Քութիւրիէ այս տողերը, միտքս եկաւ մէկ ընկերոջս պարագան: Այս տղան համայնավարական հակումներ ունէր, չեմ գիտեր որու խօսքերէն ազդուած: Քանի քանի անգամներ թելադրեցի իրեն եւ կենալ, համայնավար (ֆրանսացի) շրջանակներ յաճախել, որոնք կը ստեղծէին ընտանեկան վէճեր, իսկ ինք կը շարունակէր իր հանդիպումները աւելի յաճախակի դարձնել եւ օր մըն ալ իմացայ որ վտարուած էր տունէն ...

Այս ալ ուրիշ դժբախտութիւն:

Իբրեւ դարման այս համատարած թշուառութեան, Վայեան Քութիւրիէ կը գտնէ միայն մէկ ելք.— Խորհրդայնացում, օրինակ բերելով Կարմիր Ռուսիոյ երիտասարդութիւնը:

Ես վստահ եմ որ եթէ հոն ալ պըրպտումներ կատարէր եւ կարմիր երիտասարդութիւնը ազատօրէն ունկնդրէր, այնպէս չահեկան նամակներ պիտի ստանար, կազմելով կրկնապատիկ աւելի ստուար հատոր մը ...

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՀԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հակառակ անոր որ թեմական ժողովը նշանակովի 13 երեսփոխաններու մուտքը, իր մէջ հակականոնագրական ու հակաժողովրդական գըտաւ, այսու հանդերձ յանուն գաղութիս խաղաղութեան եւ համերաշխ գործակցութեան, յանուն նաեւ էջմիածնի բարձրագոյն հեղինակութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ միասնականութեան, լիազօրեց վարչութեան գործերը շարունակելով հանդերձ՝ բառ կարելւոյն համաձայնիլ եւ ընդառաջել կաթող. նուիրակի նշանակովի, 13 յաւելեալ երեսփոխաններու առաջարկին: Եւ վարչութիւնը իր դիւանի միջոցով ներկայացուց պատուիրակին եւ համաձայնութիւն տուաւ ինչ որ նուիրակ սրբազան հօր կողմէն ուրախութեամբ եւ շնորհակալութեամբ ընդունուեցաւ: Ի հետեւումն այս համաձայնութեան, նոյն իսկ նուիրակ սրբազան հօր հրաւէրով ու նախագահութեամբ մայիս 19ին ազգ. առաջնորդարանի մէջ վարչական նիստ մը տեղի ունեցաւ միասնաբար նուիրակ սրբազան հօր կողմէ նշանակուած վարչութեան նոր անդամներու յանձինս Պ. Պ. Աթթարեանի, Կէօնճեանի, Միրզայեանցի եւ Մ. Ջրբաշեանի: Այս ժողովին մէջ սրբազան հայրը կարդաց եւ ընդունիլ տուաւ մնացեալ թէ վարչական եւ թէ երեսփոխանական ժողովներու համար իր կողմէ նշանակովի անդամներու ցանկը, ընդամէնը 13 հոգի եւ առնցմէ դուրս նաեւ 2 ազգայիններ, իբր փոխ-անդամի՝ 13ի մէջէն մէկն ու մէկը հրաժարելու պարագային: Ժողովին նուիրակին կողմէ հրաւիրուած էին եւ պէտք էր ներկայ ըլլային Փրատոյի Բիւլթիւէլի կողմէ նշանակուած 3 անդամները եւս, բայց կը բացակայէին, որուն համար նուիրակ սրբազան հայրը դիտել տուաւ թէ ինք պիտի հարկադրէ եւ պիտի ջանայ անպայման բերել տալ, ինչ որ բոլորիս ալ բաղձանքն էր, հակառակ պարագային ինք ի վիճակի է եւ պիտի կը –

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ահա Վրացիներու սարքած դաւը ի հաշիւ հայ հայրենիքի եւ հայ արեան...

Մէկ բերդաքաղաքէն միւսը,— Կարինէն Կարս— հայ ժողովուրդն ապրեցաւ մարտական անձնուրաց ողբերգութիւն մը, ապաւինած իր ուժերուն՝ եւ զոհ պատմութեան ննջաւոր երեւէշներուն:

Պատմական դէպքերու այս շարայարութիւնը չենք ուզեր աւելի հեռուն տանիլ, քանի որ մայիս 24ի Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի դիւցազնամարտերն ու յաղթութեան պսակը՝ Մայիս 28ը, ծանօթ են ամէն գիտակից Հայու:

Հայաստանի անկախութիւնը ո՛չ երկնառաք պարգեւ էր եւ ոչ ալ պատահական ժառանգութիւն: Ազգային պատմութեան այս անկիւնադարձը, ահաւոր մարտնչումներու եւ մարտիրոսներու յաղթական կամարն էր:

Այժմ, քանի մը խօսքով կանգ պիտի առնենք Երզնկայէն մինչեւ Կարս երկարող մի այլ հիւանդագին երեւոյթի,— կանոնաւոր եւ անկանոն զօրամասերու վրայ, որ անտեղի թիւրիմացութեանց պատճառ դարձած էր:

×

Աւելի քան անիմաստ եւ անհեթեթ էր այն խտրական ոգին որ ի յայտ եկաւ մեր զօրամասերուն մէջ: Իրականութեան մէջ անոնք բոլորն ալ միեւնոյն ծառի տարբեր ճիւղերն էին: Ամէնքը մաս կը կազմէին հայկական ազգային բանակին: Եւ վերջապէս զինուորներ էին ամէնքն ալ, անկախ իրենց ձեւական հանգամանքէն:

Սակա՛յն, դժբախտաբար այդպէս չէր գործնական կեանքի մէջ:

Մեր օրհասական գօտեմարտի օրերուն, մերթ զուսպ, մերթ բացայայտ պոռթկումներով քաշքշուքի առարկայ դարձաւ այս պարագան զինուորական բէքնիք կրթութիւն ստացած հրամանատարութեան կողմէ:

Իրականութեան մէջ ի՞նչ կը ներկայացնէին մեր կանոնաւոր եւ անկանոն յորջորջուող զօրամասերը:

Մեր կանոնաւոր զօրամասերը պոկուած էին ռուսական բանակներէն եւ մտած հայկական զօրամասերու մէջ: Մեր ռուսական կրթութիւն ստացած սպայակոյտը առաջին անգամ հայրենադարձուած էր գործել հայկական միջավայրի մէջ, հայկական սահմանափակ միջոցներով:

Ի հարկէ ռուսական հսկայական չափերու վարժուած հրամանատարութիւնը, խղճի հանգստութեամբ չէր որ կը լծուէր հայրենիքի ազատագրութեան գործին: Տակաւին խարխափումի եւ մտախոհողի մէջ էին մեր այս «նոյի ագռաւներ»ը: Իրենց հայրենասիրական մկրտութիւնը պիտի ստանային հայկական բարձրաւանդակին վրայ, ռազմի դաշտերուն մէջ: Կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ զինուորական կարգապահութիւն քարացած կերպարանք ստացած էր եւ իրենց վարուելն ու պատրաստակամութիւնը ջլատած:

Մարզուած հայ զինուորը ճիշդ այդ պատճառով ալ խէթ ու անհաւատ աչքով կը դիտէր իր կամաւոր եղբայրակիցը: Բացի ադկէ, մեր կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ հայկական կրթութիւն ստացած առողջ տարրերը մատներու վրայ կը հաշուուէին: Ասոր իբրեւ անմիջական հետեւանքը կ'ըլլար այն, որ հայ զինուորը հայրենիքի մօտական ըմբռնումի մասին կ'ունենար շատ աղօտ գաղափար:

Արդ մեր կանոնաւոր զօրամասերը էութեամբ դարձան անկանոն ու կոյր տենչերու պատուանդան: Ռուս յեղափոխութեան կարգախօսն ու վարակը, ամէնէն առաջ բոյն դրաւ կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ: Այսպէս պարտականութեան եւ հայրենիքի գիտակցութիւնն ունեցող զինուորներու բերնէն յաճախ պիտի լսուէր օրուան հիւանդագին յանկերգը.

— Մենք տուն կ'ուզենք երթալ ...

Եւ կամ.

— Մեզ ազատ ձգեցէ՛ք, որ մեկնինք տուն ...

Եւ այս, ճիշդ այն պահուն, երբ հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները լծուած էին զինուորագրութեան գործին: Հիւրի եւ պատահական անցորդի այս ըմբռնումը, դժբախտաբար կուգար վերէն՝ հրամանատարութենէն: Ան Հայաստանը հայրենիք չէր գգար: Նախ պէտք է բուժուէր հրամանատարութիւնը, որպէսզի զինուորը դառնար մարտունակ ու կորովի:

Այդպէս չէր սակայն անկանոն համարուած, կամ այլ խօսքով կամաւորներու կացութիւնը: Անոնց համար գերագոյն իտէալ մըն էր ծառայել եւ զոհուիլ հայրենիքին համար: Ձեւով թէպէտ անկանոն ու անկարգապահ, բայց էութեամբ ազգասէր ու մարտունակ: Կամաւորներուն մէջ բնաւ արմատ չձգեց «դէպի տուն» կարգախօսը, եւ ընդհակառակն, իր կոչումն ու դերը կ'ըմբռնէր թիավարել հոսանքին ի վեր: Պարտադիր զինուորական տուրք չէր որ կուտար, այլ ինքնաբերաբար անսալով հայրենի ձայնին, կ'ուզէր իր պարտականութիւնը կատարել որ եւ է ձեւով:

Կամաւորական գունդերը մեծ մասով տոգորուած էին վրէժխնդրական զգացումով, որովհետեւ իրենց կաշիին վրայ զգացած էին թուրք եաթաղանի ծանրութիւնը:

Կամաւորական գունդերը մեծ մասով կը գտնուէին հին փորձ ու մարզուած ռազմիկներու ձեռքին տակ:

Առհասարակ անոնք ու անզիջող էին Թուրքին հանդէպ: Միջոցներու մէջ խտրութիւն դնել չգիտէին: Անոնց նշանաբանն էր «ակն ընդ ական»ի ասիական հաւկացողութիւնը: Եւ իրենց թերութիւնները յառաջ կուգային այդ նշանաբանի կիրառումէն ու գործադրութենէն: Ասոր համար էր որ կը ստեղծուէին անախորժ թիւրիմացութիւններ եւ միջադէպեր:

Ո՞վ պիտի ըլլար շաղախը այս երկու ներհակ ըմբռնումներու: Անտարակոյս հրամանատարութիւնը: Եւ ցաւ ի սիրտ ըսենք որ Երզնկայէն մինչեւ Կարս, շատ սակաւաթիւ էին գիտակից հրամանատարները: Մեծ մասը պատահական եւ ռուսագիրներու հմայքով ապրող զինուորականներ էին:

Ռազմաճակատին վրայ, երբ այնքան պէտք կար մարդու, հրամանատարութեան նուիրական պարտականութիւնն էր ձուլել կանոնաւոր եւ անկանոն զօրամասերը եւ կազմակերպել հայկական մէկ բանակ եւ մէկ հրամանատարութիւն:

Հոգիներու մէջ նստած «Ռուսը» պէտք էր վտարել ընդմիշտ, հայրենասէր հրամանատարութիւն եւ հայրենասէր զինուորութիւն ունենալու համար:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(24)

նյ ճշդել իր դիրքը Քիւլթիւէլի հանդէպ: Այս առթիւ նուիրակի կողմէ հարկադրական եւ սպառնական մի քանի խօսքեր եւս, որոնց հոս մէջբերումը անյարմար կը նկատենք: Մենք վստահեցանք եւ պարտաւոր եղանք հաւատալ նուիրակ սրբազան հօր այս կարգադրութեանց եւ յայտարարութեան, այն տրամաբանական հետեւութեամբ թէ՝ եթէ կաթող. նուիրակ հայրը, որպէս բարձրագոյն եկեղեցւոյ իշխանութեան ներկայացուցիչ, կրցաւ 13 նշանակովի անդամներու պահանջը գաղութը ներկայացնող թեմական ժողովի եւ վարչութեան ընդունել տալ, նոյն հեղինակութեամբ եւ առաւել վստահութեամբ պիտի կրնար անցեալի սխալ մէկ հետեւութեան շնորհիւ եւ պատահաբար 30 հազար հայութեան մէջէն 25-30 հոգի ինքզինքնին Քիւլթիւէլի անդամ նշանակող փոքրաթիւ մէկ խմբակին ընդունել տալ անպայման: Բայց կատարուեցաւ բոլորովին հակառակը, այսինքն Պատուիրակ Սրբազան Հայրը ոչ թէ միայն չկրցաւ իր կարգադրութիւնը Փրատոյի Քիւլթիւէլին ընդունել տալու, այլ Վարչութեան մէջ 3 հոգի ուղարկելու անոնց մերժումով, չենք գիտեր բարձրագոյն եկեղեցականի եւ իշխանութեան ի՛նչ վճռականութեամբ, խղճով կամ արդար դատողութեամբ ջնջեց, խաչ քաշեց ամիսներէ ի վեր բարոյական եւ նիւթական զոհաբերութեամբ եւ իր իսկ առաջադրութեամբ համաձայնութեան եկած եւ մասամբ գործնականացած բոլոր կարգադրութիւնները, Մայիս 27ին իր հետ գումարուած վարչական վերջին ժողովի մէջ յայտարարելով թէ «քանի որ Քիւլթիւէլը կը մերժէ մասնակցիլ, ես ալ գտնում եմ որ հնարաւոր չէ խառն ժողով կամ վարչութիւն կազմել»: Հետեւաբար պէտք է լուծուին բոլոր ժողովներ եւ վարչութիւններ...: Ահա էջմիածնի արդար դատն ու կշիռը...:

Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը խոսս կաթող. պատուիրակի այս երերուն, յաքափոխ ու անվճռական ընթացքին, այլ մանաւանդ ժողովրդի նուիրական իրաւունքներու, կամքի ու ցանկութեան դէմ յանուն էջմիածնի Պատուիրակի ի յայտ բերած արհամարհոտ ու բացարձակ մերժողական վերաբերմունքը գտնելով անհամապատասխան ու միանգամայն հակասական քայլ մեր ազգանուէր ու ժողովրդանուէր եկեղեցւոյ սովորութեանց ու աւանդութիւններուն, յանուն Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական ժողովին, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Թաղական բոլոր խորհուրդներու յայտարարեց որ տարաբախտաբար ինք ի վիճակի չէ ու ստիպուած է մերժել միայն վերջին օրերուն բոլորովին անպատեհօրէն ու խորհրդաւոր կերպով ամէն ժողով եւ մարմին լուծելու եւ մէջտեղէն վերցնելու այդ արտասովոր ու ժողովրդավնաս առաջարկը: Ինչո՞ւ Թեմական ժողով կամ ազգային վարչութիւն մերժեց ընդառաջել պատուիրակի այս վերջի առաջարկին, որովհետեւ նախ հարց կը ծագի թէ յանուն ինչի՞ երկար ամիսներով ու ժողովրդի նիւթական ու բարոյական մեծ զոհաբերութեամբ գլուխ բերած ընտրական՝ ժողովները պատուիրակի մէկ կարգադրութեամբ պէտք է լուծուին, երբ այդ ընտրութիւնները դեռ երէկ էր որ տեղի ունեցան ու նոյնիսկ մի քանի շրջաններ կան որ դեռ չեն լրացուած Թեմական ժողովի մէջ երեսփոխան տալու իրենց ընտրութիւնը:

Երկրորդ, ժողովրդի քուէներով ու անոր վստահութիւն վայելող ժողովներ թէ Մարմինները լուծելէ վերջ այն ո՞ր նշանակովի առժամեայ վարչութիւնն է որ պիտի կրնայ վստահութիւն կամ հեղինակութիւն ներշնչել եւ գաղութի վերաբերմամբ իր կարգադրութիւնները ժողովրդի մօտ ընդունել տալ, չէ՞ որ մեր շրջանը անցեալի մէջ առժամեայ եւ նշանակովի վարչութեան փորձառութեան շրջանը անցուց ու տառը համն առաւ...:

Երրորդ, անգործութեան, օրէնքի խստութեան հետեւանքով կառավարութեան յարուցած հազար ու մի դժուարութիւններու, ինքնութեան Թուղթերու եւ աշխատաւորական իրաւունքի նորոգման բացարձակ արգելքի, գրկողութեան եւ այլ խօսքով համատարած թշուառութեան ու անօթութեան այս դժրախտ շրջանին արդեօք որքա՞ն խելքի եւ խղճի մօտիկ գործ մը կատարած պիտի ըլլայ Սրբազան Պատուիրակ՝ եթէ սով օրէնքի ձեւական կողմին կառչած լուծէ, ջնջէ եւ հրապարակէն վերցնէ այն բոլոր Մարմինները, որոնք ողի ի բոին եւ ամէն ուրեք աշխատանքի են ձեռնարկած եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ փոքր ի շատէ թեթեւցնելու եւ ամոքելու այն ընդհանուր հոգերն ու պահանջները, որոնք կան եւ օր ըստ օրէ դժբախտաբար կը յառաջանան գաղութիս մէջ:

Ու վերջապէս չորրորդ, թշուառութեան եւ հոգեկան ընդհանուր բեկման այս շրջանին եղածները լուծելու եւ նոր ընտրութիւններ ձեռնարկելու մասին կարելի՞ է առաջարկ բերել այս ժողովրդին, երբ ամէն մարդ իր կաշին մէջ քաշուած եւ ամփոփուած մի միայն իր կամ իր ընտանիքին ապրուստի, չոր հացի հայթայթման շուրջն է որ կը մտածէ ու կը տառապի, այլ ոչ ուրիշ բանի:

Ահա թէ ինչո՞ւ Թեմական ժողով եւ ազգ. կեդր. վարչութիւն անկրթնելի եւ ժողովրդավնաս գտան կաթող. պատուիրակ Սրբազան Հօր ջնջման ու լուծման առաջադրութիւնը: Եւ անկախ իր կամքէն, թելադրուած միմիայն ժողովրդի շահերէն խնդրեց ու դեռ կը շարունակէ խնդրել էջմիածնէն կամ անոր պատուիրակ Սրբազան Հօրմէն, ըլլալ շրջահայեաց եւ տանց նոր տակն ու վրայութիւններ յառաջացնելու իրար հասկացողութեան եւ փոխադարձ զիջողութեան սկզբունքով առաջնորդուած ճանչնալ եւ օրինականացնել այս Թեմն ու առաջնորդութիւնը յանուն էջմիածնի եւ գաղութիս շահերուն եւ իրաւունքներուն:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

3 Յունիս 1935, Մարսէյլ

ՏԱՆՈԹ.— Պատուիրակ Սրբազան Հօր Մարսէյլէ մեկնելէ անմիջապէս վերջ «Բաց նամակ առ Գերաշնորհ Տէր Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան» խորագրով անստորագիր եւ նոյնիսկ տպարանը անյայտ թռուցիկ մը հրապարակ ելաւ, որու միտումը աւելի գաղութիս քանի մը ազգայիններու արժանապատուութիւնը վիրաւորող բնոյթը կը կրէր: Ազգ. կեդր. վարչութիւնս խիստ քննադատելի եւ անտեղիօրէն թշնամանք յառաջացնող պարագայ մը նկատելով, կը ձաղկէ եւ առհասարակ ներելի չի գտներ նման անպատասխանատու եւ յետին նպատակներ հետապնդող թռուցիկները, որոնց հեղինակներուն կը թելադրէ յետ այսու նման ոգեն եւ գաղութիս խաղաղութեան վնասող քայլեր չառնել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

— o —

ՖՕՆԹԷՆ (Վօքլիւզ).— Մեր հայ գաղութին թիւը ժամանակին շատ բարձր էր, սակայն անտեսական տագնապի պատճառաւ մնացին միայն 30 անձեր, որոնց 12ը փոքրիկ մանուկներ են, եւ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց: Այս տղաքը մայրենի լեզուն մոռցած ըլլալով, կը խօսին ֆրանսերէն:

Գաղութին ապրուստը միայն Galas de Valdor թուղթի գործարաններու կապուած է: Օրականները բաւական գոհացուցիչ են, մէկ մասը գրեթէ շաբաթական 12 ժամ կ'աշխատին: Բնակարանները տրամադրուած են գործարանին կողմէ, 3—4 սենեակով, ելեկտրական լոյսով: Կարգ մը տուներ պարտէզ եւ հաւնոց ալ ունին: Քանի մը ամիս առաջ երկու անգործներ ունեցանք, որոնք արհեստաւոր ըլլալով, կրնան ճարել իրենց ապրուստը:

Ինքնութեան թուղթերու խնդիրը չէ վերջացած տակաւին: Որ եւ է կազմակերպութիւն չունինք:

Գ. Ճինչախմախ

Բանախօսութիւն

»»»o«««

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը օգտուելով ընկեր Ս. Վրացեանի ներկայութենէն, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը:

Այս առթիւ իրար անցած էին կարմիր կաչաղակները իրենց գլուխն ունենալով մեր հայրենակից կարմիր աքլոր մը որ Հայաստան գնաց, հազիւ ութ օր մնաց ու վերադարձաւ եւ այսօր կը պատրաստուի Ամերիկա մեկնելու: Անոնք դուռնէ դուռ եւ թաղէ թաղ կը պտտին իրենց քարոզը կարդալու, թէ «ով որ Հայաստան կ'ուզէ երթալ, պէտք չէ երթայ մամզէլիստներու կազմակերպած հանդէսին: Խելքերնուդ պառկին մեռնիմ, Թշուա՛ռ ճիչաստականներ:

Կիրակի 16 յունիս Պուլթինէլի սրահի արտաքին դրան վրայ կը ծածանէր պաշտելի եռագոյնը, յարգանք ներշնչելով նաեւ տեղացիներուն: Ապատատենց հայութիւնը Պուլվար Օտտոյի՝ խումբ առ խումբ կուգայ, ծայրէ ծայր լեցնելով ընդարձակ սրահը: Որոշեալ ժամէն շատ առաջ նոյն իսկ դուրսի սրահը տեղ չէր մնացած:

Տեղւոյս ազգ. վարժարանի աշակ. աշակերտուհիներու կողմէ «Մեր Հայրենիք»ը երգուելէ յետոյ զոր կը վարէր ուսուցչուհի տիկ. Բէօսէեան եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկեր Տ. Ստեփանեան յանուն «Վռամեան» ենթ.ի հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ բանախօսը ընկեր Ս. Վրացեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, շարժապատկերի ժապաւէնի նման պատկերացնելով մեր աչքին առջեւ օրուան քաղաքականութիւնը եւ մեր կացութիւնը: Եզրակացնելով ընկերը շեշտեց.— «Հայ ժողովուրդին կը մնայ ուշադրութեամբ նայիլ եւրոպական քաղաքականութեան: Երբ կուգայ ճակատագրական վայրկեանը, հայ ժողովուրդը պէտք է պատրաստ ըլլայ եւ ուժեղ՝ հայրենիքին համար եւ ցոյց տայ աշխարհին թէ ինք իր իրաւունքներուն տէրն է: Հայաստանի ներկայ սահմանները որ բռնութեամբ սահղծուած են, պիտի խորտակուին եւ պէտք է որ խորտակուին» (ծափեր):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին ազգ. վարժարանի սաները: Օր. Հ. Քէնտիրեան գեղեցկօրէն երգեց «Տուր տուր»ը, արժանանալով ջերմ ծափերու: Հանդիսականներու կրկնակ պահանջին վրայ երգեց նաեւ «Հով արէք»ը: Արտասանեցին ընկերներ Գ. Քէնտիրեան «Ափ մը մոխիր»ը (Սիամանթօ), Սարգիսեան «Սասնոյ հօկան», Օրիորդներ Վ. Ստեփանեան «Մասիս», Հայրապետեան «Հայրենիքիս համար», Ս. Տէր Նազարէթեան «Ուխտաւոր», եւ Օր. Արապեան: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին նաեւ ընկերներ Քեռի (Խաչիկ Դաւթեան) եւ Աշոտ իրենց երգերով եւ անակնկալներով:

Հանդէսին առաջին մասը փակուեցաւ դպրոցի սան-սանուհիներու «Յառաջ նահատակ»ով: Յետոյ սկսաւ ընկերահամակրական խնջոյք մը ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգսեանի մահապատժի բեկանման առթիւ որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Օրուան սեղանապետն էր ընկ. Ն. Կակոսեան (Մարսէյլէն) որ կրցաւ տիրաբար կատարել իր պարտականութիւնը: Ընկեր Վրացեան այստեղ եւս խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ, որմէ յետոյ սկսաւ բուն խնջոյքը: Բաժակներ է որ կը պարպուէին ընկերներու, Դաշնակցութեան, հերոսներու եւ վերջապէս միացեալ եւ անկախ Հայաստանի համար:

Մինչեւ ուշ ատեն տեւեցին երգերը արտասանութիւններն ու բաժակաճառերը: Ներողութիւն որ բոլոր անունները չպիտի կրնամ տալ:

⁂ Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ Պուլվար Օտտոյի մէջ քանի մը տասնեակ տիկիններ կազմած են Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը եւ որոշած են հրապարակային հանդէս մը տալ: Աւելի մանրամասն կը խօսիմ յառաջիկային:

Արամ Արմազան

Անկախութեան Տօնը

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ, 18 յունիս (Յառաջ).— Կիրակի, 16 յունիս, Հայ Գաղթ. Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը: Այդ առթիւ կազմակերպուած էր շոգենաւային պտոյտ մը դէպի Պերլինի շրջակայ անտառաշատ եւ ջրաշատ գեղեցիկ վայրերէն մին՝ Մօլէնզէ: Հակառակ անհաստատ եղանակին, շոգենաւը լեցուած էր բազմութեամբ. կային նաեւ բաւական թիւով գերման բարեկամներ: Շուտով նաւին վրայ սարքուեցաւ տաքուկ եւ ուրախ մթնոլորտ մը, մտերիմ խօսակցութեանց եւ երգերու մէջ:

Չորս ժամ ճամբորդութենէ յետոյ, նաւը հասաւ որոշուած լճափը անտառներու մէջ: Ամէնը բոլորուեցան ընդհանուր սեղաններու շուրջ: Քիչ յետոյ սկսաւ բուն տօնակատարութիւնը: «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ, զոր յոտնկայս երգեցին ամէնը միասին, օրուան առթիւ կարճ բայց ազդու բանախօսութիւն մը ըրաւ Պ. Դ. Դաւիթխանեան, բացատրելով Մայիս 28ի՝ պատմական այդ մեծ դէպքին նշանակութիւնը հայ ժողովուրդին համար: Կոչ ըրաւ ամուր փարիլ անկախութեան եւ հայրենիքի գաղափարին եւ ամէն կերպ ձգտիլ անոր իրականացման: Եւ ճառը վերջացուց գոչելով.— «Կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէ ազատ եւ անկախ Հայաստանը»: Տեղի ունեցան նաեւ երգեր ու պարեր:

Երիտասարդները անտառին մէջ զբաղեցան մարմնամարզով եւ խաղերով: Ժամանակը անցաւ շատ ուրախ տրամադրութեան տակ:

Երեկոյեան դէմ նաւը վերադարձաւ քաղաք: Միեւնոյն մթնոլորտը կ'իշխէր նաւուն վրայ մինչեւ որ ուշ ատեն ամէնը տեղ հասան եւ ցրուեցան իրենց տուները, պահելով քաղցր յիշատակ մը:

Նոր սերունդ

ԼԱՊՕԲԱ.— Չորրորդ տարին ըլլալով Մկրտիչ Կարսեան կը շահի Քանի բազմարուեստից վարժարանի նկարչութեան բաժնի առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ արծաթեայ շքանշան մը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

— o —

Պէյրութի «Ազդակ»ը խստօրէն դատապարտելով 14 տարեկան դպրոցականի մը սպանութիւնը, մահապատիժ կը պահանջէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս).

— «Անցած կիրակի գիշեր, Պէյրութի քաղաքէն մէկուն մէջ, քանուն նամբու մը մօտ եւ զինուորական կաթնօր կեդրոնէ մը քիչ հեռու, երկու Մարոքցի ենթասպաներու կողմէ գործուեցաւ անմարդկային սարսռազդեցիկ ոճիր մը, որուն զոհ գնաց 14 տարեկան հայ պատանի մը ուսանող Ս. Նշան Ազգ. վարժարանի եւ սկաուտ:

Ինչպէս ցոյց կուտան քննութիւնները, կատղած Մարոքցիները մարմնի զանազան մասերէն սուինահարած են հէք Կարապետը եւ ապա գնդակի երեք հարուածներով մահացուցած են զայն, դիակն ալ նետելով աւազներու վրայ, նամբէն 100 մեթր հեռու: Քնացող բնակչութիւնը եւ թաղին ու զինուորական կայանի պահակները, որոնցմէ շատ քիչ հեռու կատարուած է ահռելի ոճիրն ու սպանութիւնը, լուր չեն ունեցած մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Անօրէն ու սրիկայ ոճրագործներն ալ, առանց դողի ու սարսուռի, լքելէ վերջ զոհը, բատ սովորականի մտած են իրենց անկողինները: Հետեւեալ օր, առաւօտ կանուխ, զինուորներ կը նշմարեն աւազներու վրայ պառկող դիակը եւ կը տեղեկացնեն կայանի հրամանատարութեան, որը իր կարգին կ'իմացնէ ոստիկանութեան:

Շուտով երեւան հանուեցան ոճրին մանրամասնութիւնները եւ հասկցուեցաւ որ տարաբախտ պատանին զոհ գացած է քիչ մը անզգուշութեան եւ անշրջահայեցութեան: Հայր ու որդի, առանց թափանցելու Մարոքցի զինուորներու չար ու դաւադիր դիտաւորութեանց, միամտաբար ընդունած են անոնց հրաւէրը եւ ընկերովի մեկնած սինեմա: Անկատուր Մարոքցիները, խաղով մը կ'անջատեն իրարմէ հայրն ու որդին եւ Կարապետը ինքնաշարժ մը նստեցնելով կը տանին Մար Իլիասի եռեւի աւազուտքին վրայ, ուր, ինչպէս ըսինք, չափազանց զազանային պայմաններու տակ կը գործադրեն զարհուրելի ոճիրը, նախ սուինահարելով, յետոյ գնդակահարելով: Ինչպէս կը տեսնուի, Կարապետ փորձած է պաշտպանել իր կեանքն ու պատիւը, սակայն, Մարոքցի սպաներ, մարմնով ու տարիքով անհաղդատելիօրէն խոշոր ու զինուած, գնդակով պատասխանած են հայ պատանիին:

Ոճրագործները ձերբակալուած են եւ խոստովանած իրենց անձերեի մեղքը: Զինուորական ատեանի դատախազութիւնը որ ձեռք առած է քննութիւնները, վստահ ենք, պատժական օրինագրքի ամէնէն խիստ պատիժը պիտի պահանջէ ոճրագործներուն համար, որոնք հանրային բարոյականը խանգարելու բնոյթ ունեցող հրէշային դիտումներով անմեղունակ հայ պատանի մը անշնչացուցին: Գնդա՛կն է անոնց արժանի պատիժը, որպէսզի օրինակ ծառայէ այլոց եւ այլ եւս չհամարձակին գործել նման ոճիրներ: Զինուորներու համար հաստատուած գնդակահարման պատիժը Մարոքցի երկու ոճրագործներու նկատմամբ գործադրելով, յաղթանակած կ'ըլլայ արդարութիւնը եւ զոհին պարագաներն ալ կը մխիթարուին, խորհելով թէ իրենց սրտահատորին մահը գոնէ առաջքը կ'առնէ նոր գայթակղութեանց:

Ինչո՞ւ պահենք, թերի են դժբախտաբար հսկողութիւնները Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ, ուր յաճախադէպ են ոճրագործութիւններ եւ գողութիւններ: Անուրանալի են ընդհ. ապահովութեան եւ ոստիկանութեան տեղուոյ աշխատանքները հանդարտութեան եւ ապահովութեան հաստատման համար: Սակայն, կայ պակաս մը, թերութիւն մը, որ կը մնայ աննշմար, այդ նախազգուշութիւնն է, որ կը կանխէ դէպքերն ու պատահարները»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Յաղթանակը

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Պուէնոս Այրէսէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի.—

Ամիսներէ ի վեր գաղութը տենդորէն կը պատրաստուէր ընտրական պայքարի: Կազմակերպուած էր երկու ճակատ, մէկ կողմը Դաշնակցութիւնը, իսկ միւս կողմը՝ բոլոր հակադաշնակցական տարրերն ու խմբակցութիւնները:

Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 26ին: Ոգեւորութիւնը արտակարգ էր: Այդպիսի պայքար այս գաղութը իր կազմաւորումէն ասդին չի յիշեր: Ընտրութիւնը վերջացաւ Դաշնակցութեան փառաւոր յաղթանակով:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Ուրիշներուն հետ սանկ չէր, գլուխ կը դարձնէր, մինչեւ որ բառ մը ելլէր բերնէն, դիմացինին հոգին կ'ելլէր: Տեսակ մը հպարտութեամբ շատ չէր ուզեր խօսիլ ասոր անոր հետ, ու գլուխը ծռած ատեն, քաղաքի բոլոր մեծերուն ձեւերը կը տեսնուէր վրան:

Այսպէս, Վահանը, Արմաշի Դպրեվանքէն վերադառնալէն ի վեր, Զարուհի փոխուած, շատ փոխուած, ամիսներ ետք երբ կը մօտենար Վահանի, կեանքը կ'երեւար յստակ, կը տեսնէր շատ բան, շատ գեղեցկութիւն, կը կզգար իր հոգիին ներշնչումը: Կարծես բարձունքի մը վրայ, դաշտերէն, անտառներէն անդին, ծովին դիմաց, իր մտածումին խորունկութիւնը կը կզգար: Ու շատ բան կը խուսափէր արտէն, կը դառնար ապիկար մը, երբ մօտն էր ամուսնոյն: Սարուկ մը կարծես, կը նայէր սարուկի պէս այս պահուն, ու կեանքը սիրելու տեղ, կը վախնար կեանքէն:

Ու երբ բախտին մէկ խաղովը, ճամբորդութեան պահուն իրարու հանդիպած, ամուսնոյն ու Վահանի հետ քով քովի էին գրեթէ, երկու հակառակ ուժերու տակ մնացած, կը նայէր տեսակ մը պաղատանքով:

Ու ի՛նչ դող էր որ զգաց, երբ երկու պարուհիներու մինչեւ Փարիզ երթալու լուրը լսեց, ու

— Անիծեալ պար, փախաւ, երբ Վահան անոնց արուեստէն հրաշալի բաներ նկարագրեց:

Խանդավառուած այն իրիկուան պարէն, երկու Ֆրանսացիներ Փարիզ կը տանէին իրենց հետ երկու պարուհիները: Հոն թատրոնը ազատ, իրենց արուեստին վերջին ձեւերուն կրնային մօտենալ...

— Վահա՛ն, Վահա՛ն, կակազեց Զարուհի, գլուխը ծռած,— երկու պարուհիներու համար այսքան իրաբանցում...

Եւ երէց կնկան վրայ պաղութիւն եկաւ:

Բայց Աստուած այս ճակատը պոստելով, հիացկոտ կերպարանք մը առնել ուզեց, ու քիչ մը զուարթ երեւցաւ, մինչեւ իր կինը՝ յանկարծ փոխուած, Վահանի նայած ատեն, իր ըսելիքները լոյսի շլացնող ցոլքերու նման կը պարէին աչքերուն դիմաց, կը տեսնէր այն իրիկուան պարը...

Տիկին Զարուհի օր մը օրանց իր կուրծքին սեղմելու չափ խորհած անգամ չունէր Վահանի վրայ, ու հիմակ, երբ կը տեսնէր պարուհի քոյրերուն հետ քով քովի, աչքերը կը դառնային:

Իր սէրը՞ն էր արդեօք աս, այնքան խորունկ, կորսուած ինք իր մէջ: Ու չէր հասկնար, հիմակ կորսնցուցած իր համարձակութիւնը, կը դողար Վահանի նայած ատեն: Բառերը բերնէն եկած պահուն, ձայնը առաջուան պայծառութեամբ չէր հնչեր:

Ի՞նչ անձկութիւն, աս ի՞նչ անձկութիւն, երբ տարիներ, տարիներ անդադար, համբոյրի մը համը առած միայն, համբոյրի մը սարսուռովը պահած սիրտը եւ հոգին, յանկարծ ուրիշ համբոյրի մը կարօտը կը բացուէր ներսը: Կը չարչարուէր, երբ աչքերուն առջեւ կուգար անջի գիշերուան մութին մէջէն տեսած Վահանի եւ Սաթենիկի համբոյրը: Ու Վահանի շրթունքները կը տեսնէր ամէն տեղ, ամէն դի՝ Սաթենիկի շրթունքներուն փակած, ու ինք մէկ համբոյրով մը մնացած միայն՝ ամուսնոյն համբոյրովը, ամիսներ առաջ, առջեւէն անդին ականջին հասած փափուքները, սկսան զօռալ սրտին խորը, «կարելի է յանցանքը ամուսնոյն է», ու մայրութեան երազին դողը զգաց՝ այս անգամ աւելի ուժգին:

Երբ մինակ կը մնար քանի մը վայրկեան, ծովուն հետ միս մինակ, երկինքին հետ, չորս դին կը նայէր կակածելի մէկուն նման, ու բոլոր ուժերը ժողված, կը մրմնջէր.

— Որքա՜ն փոխուեր է, հրեշտակ մըն էր կանուխէն...

Այս պահուն Վահանի աչքերը կը տեսնէր, ու ինքնաբերաբար շարժում մը կ'ընէր երթալ պատմելու ամէն բան, ամէն բան: Հապա՛ ոտքերը տեղէն շարժելու վրայ, կէս մեռել մը, աչքերը կը մնային լռութեան չափ պղտոր:

Իր նշանտուքի ատեն, կամ հարսնիքի օրերուն, սիրտը այսքան եղած կանգնած չէր: Հիմակ ձեռքը երբ կը դնէր փորին, դժբախտութի՜ւն, ի՜նչ դժբախտութիւն, խելքը գլխէն կ'երթար, ու գերեզմանի մը տպաւորութեան տակ, ակռաները սեղմած տենդով, կը փախչէր.

— Գերեզման մը, գերեզման մը...

Ու դառնութեամբ գլուխը երերցուց, մտածելով որ շատեր, ծովին նայելով սրտի թեթեւութիւն կ'ունենան, իրենց աչքերը կը խառնուին ծովին, կ'ունենան հոգիի պայծառութիւն: Ինք ուրիշ բան կը տեսնէր հոն իր աչքերուն խորը կաղապարուած պատկերը, վերջալոյսի շուքերուն պէս երկարող: Այդ համբոյրը հոն էր ամէն վայրկեան, իր մօտն էր ան, հեռո՛ւն, ամէն դի... Ու «խաւարին խաւարը ըլլար այդ գիշերը...» մրմնջեց, եւ խելքը գլխէն թռած, դողերուն մէջ, երբ գոցեց աչքերը, խաւարը գոյներու հեղեղի փոխուած, աւելի սրոշ տեսնելով այն գիշերուան համբոյրը, ձեռքերով սրբեց աչքերը, ուժով, ուժով աչքերուն քսեց ձեռքերը՝ սրբել, ջնջելու համար հոն խաղցող պատկերները:

Արդէն տարիէ մը ի վեր, այդ մութին մէջ զողացող համբոյրը, երբ աչքերուն կ'երեւէր, շատ բան կ'իյնար միտքը, մանաւանդ, իրենց հրաշալի հանդարտութիւնը պահած՝ քաղաքի աղջիկներն ու կիները կը տեսնէր, կը դողար խենթի պէս:

Անոնք ամէնքն ալ սուրբի պէս, մաքուր, մաքուր, ձիւնի պէս ճերմակ հոգիներ ունէին, սանկ բան տեսած, սանկ բանի վրայ խորհած չունէին: Ու այս անգամ ուրիշ դողերու մատնուած, իր ներսի լռութեան վրայ լռութիւն մըն ալ կ'աւելնար:

Ու յանկարծ միտքը բան մը ինկած, նայեցաւ ծովին: Կարծես սրտին այս դողը հետաւոր անցեալի մը շարունակութիւնը անխուսափելի իր մէկալ սէրը յիշեց, երբ ամուսնոյն հետ կը գուրգուրային Վահանի վրայ, ու շատ անգամ միամինակ, կը խօսէր անոր հետ, կը խօսէր ու սիրտ կը թափէր անոր վրայ: Հիմակ կը զգար որ այդ օրերուն կը նայէր անոր աչքերուն, բայց իր սիրտը կը մնար իր սրտին մէջ, իր ձայնին շեշտերը երբեք չէին փոխուեր, ու սիրտը խաղաղ, կը սիրէր աչքերով:

Մանաւանդ այդ օրերուն, երբ ծառերուն տակ նստած պատմութիւններ կ'ընէր Վահան, իրեւ ալ մտիկ ընել կուտար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

Երկրորդ անգամ ըլլալով, դարձեալ պատգամաւորական ընտրութիւններ տեղի ունեցան 27 սեպտեմբեր 925ին: Ճակատներուն վրայ կը գտնուէին նոյն հոսանքները: Ռամկավար – համայնավար – Հօկ ցանկը ստացաւ 513 քուէ, իսկ ժողովրդական հոսանքը 300:

16 Յունիս 1935ին, ընտրական ցանկերուն մէջ արձանագրուած էին 650 ընտրողներ, որոնց 580ը քուէարկած են ժողովրդական ցանկին, գրեթէ միաձայնութեամբ:

Թիւերը որոշապէս ցոյց կուտան կողմերուն վայելած ժողովրդականութիւնը: Իսկ ընտրական զեղծումի մասին կարելի չէ խօսիլ, նկատելով որ 13րդ ոստիկանական մասնաճիւղի տնօրէնը 15 ոստիկաններով մինչեւ գիշեր հսկեց կարգապահութեան, վաւերացնելով ընտրական տեղեկագիրը»:

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Անցեալ շաբաթ օր աշխատանքի քննիչները մտան կօշիկի աշխատանոց մը: Երկուշաբթի օրը տօն ըլլալով, գործատէրը շաբաթ կէսօրէն վերջն ալ կ'աշխատցնէր աշխատաւորները, լրացնելու համար շաբաթական 48 ժամուան օրէնքը:

Սակայն, քննիչները խոշոր տուգանք մը սահմանելով կը մեկնին եւ կ'ազդարարեն.— Դուք Հայերդ, գիշերը ցորեկին խառնելով, եւ միշտ իրարմով, կ'աշխատիք հրապարակի գիները կոտրել: Կը յանձնարարենք որ տեղացի գործաւորներ աշխատցնէք: Ձեզի ութ օր պայմանաժամ, այլապէս պիտի գոցէք ձեր դռները:

Երկու պատրիարքները չեն կրնար դուրս ելլել

Պոլսոյ «Ժամանակ» *լրագիրը կը գրէ.—* Պէօյիւքտէրէի եկեղեցիին տարեդարձին առթիւ կիրակի օր պատարագ տեղի պիտի ունենար Նարոյեան պատրիարքի կողմէ, բայց պատրիարքը չէ կրցած հոն երթալ, նկատի ունենալով որ կրօնական տարազով դուրս ելլելու համար պէտք եղած արտօնագիրը չէ ստացած դեռ: Տարազի օրէնքին գործադրութեան օրէն ի վեր պատրիարքը դուրս չէ ելած պատրիարքարանէն:

Յունաց պատրիարքն ալ չէ հեռացած Ֆէնէրի պատրիարքարանէն: Բեռայի մէջ շրջող զրոյցներու համաձայն, կրօնապետները փափաքած են իրենք ալ բացառութիւն չնկատուիլ եւ կրել պարզ քաղաքացիի տարազ, որ այնքան գոհ ձգած է միւս բոլոր կղերականները:

⁂ Իսկ *Սօն փօսթա* կ'ըսէ.— Յոյն եւ հայ պատրիարքները չեն կրնար դուրս ելլել պատրիարքարաններէն, որովհետեւ տակաւին արտօնութիւն չեն առած կրօնական տարազ կրելու համար: Կ'ըսուի թէ երկու պատրիարքներն ալ աշխարհական տարազ պիտի հագնին:

Գրագէտներու Միջազգ. Համագումարը Փարիզի մէջ

Ուրբաթ օր, Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ բացուեցաւ ձախակողմեան գրագէտներու միջազգային համագումարը, նախագահութեամբ Պ. Անտրէ Ժիտի, որ այլեւս չի ծածկեր իր համայնավարական հակումները: Կը մասնակցին ներկայացուցիչներ 14 երկիրներէ, մասնաւորապէս Խ. Միութենէն, մէջն ըլլալով Հայաստանը (Ալազան): Մոսկուայէն պիտի գար նաեւ Մաքսիմ Կորքի, բայց վերջին պահուն հիւանդացած ըլլալով, ողջոյնի գիր ղրկած է: Թուրքիոյ ներկայացուցիչն է գրագէտ – հրապարակագիր Եագուպ Գադրի, որ նախագահեց երէկուան մէկ նիստին: Պատգամաւորներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն նաեւ Գերմանիոյ աքսորական գրագէտները: Համագումարը կը կոչուի «Գրագէտներու միջազգային համաժողով մշակոյթի պաշտպանութեան համար»: Օրակարգի նիւթ եղան շատ կարեւոր խնդիրներ.— «Մշակոյթի ժառանգութիւնը», «Իմանիզմը», «Ազգ եւ մշակոյթ», «Ստեղծագործութեան խնդիրները» եւայլն: Այս առտուան նիստը սահմանուած է կազմակերպական խնդիրներու, իսկ վերջինը (գիշեր) «Մշակոյթի պաշտպանութեան»:

Համագումարին լրացումէն յետոյ առիթ պիտի ունենանք մանրամասնօրէն խօսելու արծարծուած հարցերու մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԸ բազմապատկելու համար, գործավարներու խորհուրդը ծրագիր մը յօրինեց, որ պիտի գործադրուի երեք տարիէն, սկսելով օգոստոս 1էն:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 48 ԺԱՄ աշխատանքի սկզբունքը վերջնապէս ընդունուեցաւ աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, 30ի դէմ 79 ձայնով, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց:

60,000 ***ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ*** կիրակի օր ցոյց մը կազմակերպեցին քաղաքէն դուրս, Մոնթրէօյի մէջ, կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով ի պատիւ Վիքթոր Հիւկոյի սարքուած թափորը՝ Պանթէոնին առջեւ: Այս առթիւ բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան փաշականութեան եւ մասնաւորապէս «Հրեղէն խաչ»ի ռազմախաղերուն դէմ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԻ 8րդ համագումարը բացուեցաւ երէկ, Սոռպոնի մէջ, մասնակցութեամբ հազար պատգամաւորներու (39 ազգերէ): Ժողովին որոշումները մեծ ազդեցութիւն կրնան ունենալ աշխարհի տնտեսական կեանքին վրայ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՋՐՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, «Քոռւա տիւ Սիւտ», կիրակի օր կտրեց ուղիղ թռիչքի մրցանիշը, 4280 քիլոմեթր կտրելով առանց կանգ առնելու: Նախորդ մրցանիշն էր 4130 քիլոմեթր: Ջրօդանաւը ճամբայ ելած էր Շէրպուրէն եւ իջաւ Սենեկալի ափերը:

ՔՐԷՄԼԻՆԻ ՊԱՀԱԿԱԶՕՔԻՆ հրամանատարը եւ զինուորներուն մէկ մասը ձերբակալուած են, կ'ըսէ Հավասի հեռագիր մը, առանց երաշխաւորելու ստուգութիւնը:

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՎԻԺՄԱՆ դէմ պայքար մը բացուած է Խ. Միութեան մէջ, թէեւ օրէնքը չարգիլեր այդ գործողութիւնը, որոշ պարագաներու տակ: Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը ձերբակալուին այն բժիշկները որ վիժում կը կատարեն եւ թէ հաւանական է որ բոլորովին արգիլուի գործողութիւնը:

ԹՐՈՑԿԻԻ զաւակներէն մէկը, որ Մոսկուա մնացած էր, ձերբակալուած է Քիրովի սպանութենէն ի վեր եւ լուր չկայ թէ ինչ եղած է: Այժմ Թրոցկի յայտնապէս կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակիցը Քիրովի սպանութեան: Ամբաստանեալը, Քաղաքական Բիւրոյի անդամներէն Քոսեօր, կ'ըսէ թէ այլեւս որ եւ է տարբերութիւն չկայ Թրոցկիի եւ Սպիտակ Ռուսերուն միջեւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ արգիլուեցաւ երեսի եւ շրթունքի ներկ գործածել: Ներքին գործավարութիւնը հետապնդումներ պիտի կատարէ անսաստողներուն դէմ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Միլան Սթօյատինովիչի, որ ելմտական նախարար էր նախորդ դահլիճին մէջ: Նոր վարչապետին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ոչ միայն համախմբել բոլոր հոսանքները, այլեւ լայնօրէն գոհացում տալ խրուաթներուն:

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ մեծ քանակութեամբ արմտիք եւ զրաստ կը գնեն Սուտանի մէջ, ի նախատեսութիւն պատերազմի: — Անգլ. կառավարութիւնը օդանաւեր տրամադրած է, իր հպատակներուն եւ ուրիշ օտարականներու տեղափոխութեան համար:

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ ողողած են Սիպերիոյ հրապարակը: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը վերջերս բռնած է 9 միլիոն 200,000 րուբլիի թղթադրամներ որոնք հրապարակ հանուած են առանց արտօնութեան, զանազան իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց կողմէ: Ամբողջ գումարը կը հաշուեն 100 միլիոն րուբլի: 73 պաշտօնատարներ ձերբակալուած են իբրեւ պատասխանատու այս զեղծումին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա նոր խորհրդաժողովի մը կը սպասէ, վերաքննելու համար Վերսայլի դաշնագիրը: Այս առթիւ պիտի պահանջէ.— 1. Իր հոգատարութեան տակ դնել կարգ մը գաղթավայրեր.— 2. Ջնջել դաշնագրին այն հատուածները որ 1914ի պատերազմին պատասխանատու կը հռչակեն Գերմանիան.— 3. Ջնջել երեք գետերու՝ Հռենոսի, Օտէրի եւ Էլպայի միջազգային հանգամանքը.— 4. Վերջնապէս կարգադրել պատերազմական պարտքերու խնդիրը:

Յ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ *Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այս ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօլլէժի սրահին:*

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ: *Նիւթ՝* «Խ. Հայաստանը»:

Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ *«Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» *Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 25 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:*

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ **ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆԻ**

40 ԱՄԵԱՅ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 6 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (5)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՅՈՒՆԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. LAMBERTի (նախկին երեսփոխան Ռօնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱՀԷ կը խօսի (ֆրանսերէն)

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (*կենսագրութիւն*).— Ա. Մանտէլշտամ՝ *«Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».*— Յ. Ճ. Սիրունի՝ *«Ջոհի տարիին նախօրեակը»*,— Կ. Վ. Տայք՝ *«Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».*— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ *«Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».*— Ա. Աստուածատրեան՝ *«Արամը».*— «Հայաստանի խորհրդի *արձանագրութիւնը».*— Ռոստոմ՝ *«Կուկունեան խմբի արշաւանքը».*— ***ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԻՑ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝*** *Ե. Զաւրեան.—* ***ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ***, *Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:*

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: *Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: *Տպագրական գործեր:*

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

[illegible]

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ

ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծաբթիւր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ներմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուցիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ

ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

225 ***ՖՐԱՆՔ*** 16 ***ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ***

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ **Glacière 15 – 70**

ՏԻԿ. ԱԶՆԻԻ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ (Քլամար) իր հանգուցեալ եղբօր Գրիգոր Քիլաճեանի անուան տարեդարձին առթիւ *100* ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամին եւ *100* ֆրանք ալ Ֆրանսահայ Կ. Խաչին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 8էն *9.30*: *181*, Cours Lafayette.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ շրջանի *Յառաջ*ի ցրուիչ.

Պ. ԱԻԵՏԻ ՍԷՆ:

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՏՕՔԹ. ՓԵԹՐԱԿ ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

Այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ *Տօքթ.* ***ՔՕԼՕԼԵԱՆ***

կը խօսին՝ *Տօքթ.* ***ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ*** յոբելեարին կեանքը, *Տօքթ.* ***Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ*** յոբելեարին գործը, *Տքթ.* ***ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ*** ուղերձ:

խօսք կ'առնէ նաեւ ***ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ***՝

Մուտքը՝ ազատ է:

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Շնորհակալ եմ ձեր մտերմութեան համար,— ասաց ծերունին— հիմա պատմեցէք, այդ անցքը ի՞նչպէս է պատահել»:

Ես ծերունու անկեղծութեան վրայ կասկած չունէի: Իւր բարեսրտութեամբ նա այն աստիճան գրաւել էր իմ վստահութիւնը, որ ես պատմեցի բոլորը, ինչ որ գիտէի օրիորդի մասին,— պատմեցի նրա հօր փառասիրութեան մասին, թէ որպէս պարսիկ խանի բարեկամութիւնը գրաւելու համար՝ կամենում էր իւր աղջկան կնութեան տալ նրան,— պատմեցի օրիորդի ընդդիմութեան մասին, որ չցանկացաւ Մահմէտականի կին դառնալ,— պատմեցի մեր փախուստը եւ այն բոլոր դժբախտ անցքերը որ պատահել էին մեզ ճանապարհին: Ծերունին խորին ցաւակցութեամբ լսում էր: Նրա խորշոմած դէմքի վրայ նշմարւում էին բարկութեան եւ դառն ատելութեան ցնցումներ»:

— «Ես չեմ զարմանում խեղճ աղջկայ հօր անգթութեան վրայ,— ասաց նա, երբ ես վերջացրի,— ես ճանաչում եմ նրա հօրը, նա իւր փառասիրութեան համար ամէն բան կ'անէ, ամէն բան կը զոհէ: Ես գովում եմ օրիորդի քաջութիւնը եւ ձեր անձնուիրութիւնը, որ յանձն էք առել ազատել նրան: Բայց այդ թողնենք, խօսենք գալառապետի հրամանի վրայ»:

«Ծերունու խօսքերից երեւաց, որ իրանց տանուտէրը, որին հրամայուած էր որոնել մեզ, եթէ տեղեկութիւն ստանար իմ եւ օրիորդի մասին, իսկոյն կը մատնէր կառավարութեան ձեռքը»:

«Իմ յուսահատութեանը չափ չկար. ես գտնւում էի ամենաանելանելի դրութեան մէջ· չգիտէի՝ ի՞նչ հնար գտնել վտանգից ազատելու համար. այդ պատճառով, երբ ծերունին հարցրեց, թէ ի՞նչ պէտք է անել, ես ոչինչ պատասխանել չկարողացայ»:

— «Եթէ օրիորդը հիւանդ չլինէր, գործը չատ հեշտ էր,— ասաց նա փոքրր ինչ մտածելուց յետոյ:— Ես ձեզ՝ երկուսիդ եւս կ'ուղարկէի Սխիանի կողմերը, իմ բարեկամի մօտ, նա կը պահէր ձեզ, մինչեւ հրամանը կը հնանար եւ ամէն բան կը մոռացուէր: Բայց օրիորդի հիւանդութիւնը ինձ դժուարութեան մէջ է դնում»....:

«Նա դարձեալ մտածութեան մէջ ընկաւ եւ ապա շարունակեց»·

— «Ռուսաց տիրապետութիւնից առաջ մեր կողմերի Հայերը եւս միեւնոյն դրութեան մէջ էին, ինչ դրութեան մէջ գտնւում են այժմ Պարսկաստանի Հայերը: Պատահում էր այս եւ այն խանը, այս եւ այն բէկը մի գեղեցիկ հայ աղջիկ էր տեսնում, իսկոյն իւր ծառաներին ուղարկում էր եւ բռնութեամբ տանում էր իւր տունը:

Ոչ մի ծնող համարձակութիւն չունէր հակառակելու: Մի անգամ Մահմէտականի տունը մտած աղջիկը, այլ եւս այնտեղից դուրս չէր գալիս: Նրան կամ ադախին էին դարձնում, կամ հարճ եւ կամ կին· Ծնողները աշխատում էին ազատել իրանց աղջիկներին, որ մահմէտականների աչքին հաճելի չթուին: Այստեղից սովորական դարձան գլխի եւ երեսի այն այլանդակ փաթեթները, որ այժմ կրում են մեր կանայքը: Բայց մի այլ հնար եւս երբեմն ազատում էր մեր աղջիկներին: Երբ ծնողները հասկանում էին, որ մահմէտականը աչք ունի մէկի վրայ, իսկոյն վեր էին առնում աղջկան եւ պսակում էին պատահած հայ տղայի հետ: Ամուսնացած կնոջը չատ չէին դիպչում, նրան անպատուում էին եւ բաց թողնում, որովհետեւ կին դարձնելու համար բաւական դժուարութիւններ կային: Մահմէտական օրէնքը արգելում է՝ ամուսին ունեցող կնոջը, ինչ ազգից եւ կրօնից լինէր նա, իրան կին դարձնել, քանի որ նա չէր բաժանուած իւր ամուսնից եւ մահմէտականութիւն չէր ընդունած: Բայց ազատ աղջիկների վերաբերութեամբ այդ տեսակ պայմաններ չէին պահանջւում: Ազատ աղջիկը մի անգամ մահմէտականի ձեռքը ընկնելուց յետոյ, դառնում էլ կորած ամառն, նրա այլ եւս ոչ ոք չէր առնում. մինչեւ անգամ գտնւում էին այնպիսի սնահաւատ ծնողներ, որ հրաժարւում էին իրանց տունը ընդունել «պղծած» աղջկան: Պատահում էր, որ նշանած աղջիկներին եւս ուզում էին քաշել, տանել, այսպիսիներին իսկոյն պսակում էին նշանած տղայի հետ: Բայց պատահում էր, որ տղան բացակայ էր լինում, մի ուրիշ երկիր գնացած էր լինում: Այսպիսի դէպքերում պսակը կատարում էին մի տարկայի հետ, որ մնացել էր այն տղայից: Ես դեռ չեմ մոռացել մի այսպիսի դէպք· տղան գտնւում էր հեռու երկրում, իսկ նրա նշանածին ուզում էին յափշտակել: Ժամանակ չկար տղային կանչելու: Ծնողները աղջկան ծածուկ տարան եկեղեցի, կանգնացրին սեղանի առջեւ, իսկ խաչեղբայրը նրա մօտ կանգնած, ձեռին բռնած ունէր փեսայի հին գդակը: Քահանան անդադար դիմում էր այդ գդակին հարցնելով· «տէ՞ր ես», «սիրո՞ւմ ես», եւ կատարում էր պսակի խորհուրդը»:

«Ես թէեւ հետաքրքրութեամբ լսում էի ծերունու խօսքերը, բայց չգիտէի, ինչո՞ւ համար էր այդ երկար պատմութիւնը: Նրա միտքը հասկացայ այն ժամանակ, երբ դարձաւ դէպի ինձ հետեւեալ հարցով·

— «Օրիորդը նշանած ունի՞:

— «Դեռ ոչ ոք նշան չէ դրել նրան,— պատասխանեցի ես:

— «Նա որ եւ իցէ մէկին սիրո՞ւմ է:

— «Չգիտեմ...:

— «Այդ մի եւ նոյն է, սիրում է, թէ չէ սիրում,— ասաց նա,— բայց պէտք է անպատճառ պսակել մէկի հետ, ուրիշ հնար չկայ ազատելու նրան:

— «Ո՞ւմ հետ:

— Հէնց ձեզ հետ,— ասաց ծերունին ուրախ դէմքով:— Ձեր անձնազոհութիւնը օրիորդի վերաբերմամբ այնքան նշանաւոր է, որ դուք արժանի էք նրա ամուսինը լինելու:»

— «Դա անկարելի բան է,— պատասխանեցի ես,— այդ մասին խօսելն անգամ աւելորդ է: Դուք չէք ճանաչում օրիորդին, նա ուրիշ աղջիկների նման չէ, նա սեպհական կամքի եւ խելքի տէր աղջիկ է, նրան չէ կարելի զոռով եկեղեցի տանել: Մտածենք ուրիշ հնարների վրայ»:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 26 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2841

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆԸՄԲՌՆԵԼԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎՆԱՍ»

Երեք անգամով հրատարակեցինք Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան զեկոյցը՝ կաթող. նուիրակին հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնք յանգեցան անփառունակ ձախողանքի մը:

Ապահովաբար շատ քիչեր կրցան քաղել զեկոյցին ճապաղ եւ չզթայաշար նախադասութիւնները, լիովին ըմբռնելու համար կատարուած անարդարութիւնները:

Ահա պատմութիւնը, կարճ խօսքով.—

1935 փետր. 11էն մինչեւ մայիս 25, Ազգ. Վարչութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, գրաւոր թէ բանաւոր եւ յարգելով բոլոր ընկալեալ սովորութիւնները, որպէսզի կաթող. նուիրակը բարեհաճի վաւերացնել իրենց Թեմը եւ առաջնորդին ընտրութիւնը:

Ճամբան հարթելու համար, նախապէս պատգամաւոր մը կը ղրկեն Փարիզ, Գարեգին արք.ի քով, որ բարեացակամ հաւաստիքներ կուտայ:

Անցնելով Մարսէյլ, կաթող. նուիրակը լայն ժողովի մը մէջ կը լսէ Ազգ. Վարչութեան ընդարձակ զեկուցումը եւ բերանացի բացատրութիւնները:

Մինչ ժողովականները օրհնութիւն կը սպասէին սրտատրոփ անձկութեամբ եւ որդիական ակնածանքով, անոնց երեսին կը նետէ իշխանասաստ ազդարարութիւն մը.

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել ... Առանց եկեղեցւոյ վեհապետի համաձայնութեան դուք յիշատակել տուած էք ձեր առաջնորդի անունը ... Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել»:

Այս կշտամբանքէն յետոյ, էջմիածնի լիազօրը կը բարեհաճի յայտարարել թէ բարեացակամութիւն չպիտի պակսի, ելք մը գտնելու համար:

Եւ «բարեացակամութեան», ինչպէս եւ «օրինապահութեան» սքանչելի ապացոյց մը կուտայ, պարտադրելով Գաւառ. ժողովի 27 ընտրովի անդամներուն վրայ աւելցնել իր կողմէ նշանակուած 13 երեսփոխաններ եւս, եւ անոնց ալ եօթը հռչակել անդամ Ազգ. Վարչութեան (7+7 = 14):

Ազգ. Վարչութիւնը, այս բռնի եւ հակասահմանադրական միջամտութիւնն ալ կ'ընդունի, կացութիւնը փրկելու միամտութեամբ: Եւ սակայն կրկին յուսախաբութիւն: Կաթող. նուիրակը նոր անակնկալ մը կը ստեղծէ վերջին պահուն (27 մայիս):

— «Քանի որ Փրանսի եկեղեցին կը մերժէ մասնակցիլ, ես ալ գտնում եմ որ հնարաւոր չէ խառն ժողով կամ վարչութիւն կազմել»: Հետեւաբար պէտք է լուծուին բոլոր ժողովներն ու վարչութիւնները ...

Մեր ձեռքին տակ ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ կան, այս ամբողջ անցուդարձի մասին: Անշուշտ կաթող. նուիրակն ալ իր ըսելիքներն ունի:

Արդ, մէկդի դնելով բոլոր մանրամասնութիւնները, անվիճելի կը մնայ կոպիտ իրողութիւն մը.— էջմիածինը ոչ թէ Հայ. Եկեղեցին է որ կը պաշտպանէ, այլ իր գերիշխանութիւնը: Ոչ թէ խաղաղութիւն կը սերմանէ, այլ որոմ, ամէն բանէ առաջ ձգտելով քանդել գաղութներու ազգային կազմակերպութեան ճիգերը:

Մարսէյլի փորձը միջնադարեան ռազմախաղ մըն է, անպարտկելի եւ անհանդուրժելի:

Գարեգին արք. ի զուր քարին զարկաւ իր գլուխը, ճիշդ այն պահուն երբ այս գաղութը եւ մանաւորապէս Մարսէյլի շրջանը բացառիկ տագնապի մը մատնուած է, եւ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի հոգեկան անդորրութեան:

Կաթող. նուիրակին պատասխանատուութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, ինքն ալ, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ջուր կը հոսեցնէ կարգ մը կասկածելի տարրերու ջրաղացին, աւելի եւս խորացնելով ճեղքերը:

Ճիշդ այն պահուն երբ Գարեգին արք. «սարըմ քէսէրիմ»ի քաղաքականութիւն մը կը փորձէ յանուն չզթայակապ էջմիածնի, անդին խրտուիլակ մըն ալ — «հրամանատա՛ր» —ման կուգայ քաղաքէ քաղաք, իր կարգին պղտորելու համար ջուրերը:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք այդ մասին ալ խօսելու եւ անգամ մը եւս պատասխանատուութեան կանչելու անոնք որ «ազգ փրկել» կ'ուզեն Պոլվառ Օսմանի դեղահատներով:

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր զեկոյցին մէջ գործածեր է երկու ածականներ,— «անըմբռնելի եւ ժողովրդավնաս»:

Իրականին մէջ շատ աւելի ծանր է կաթող. նուիրակին արարքը: Բայց այսքանն իսկ, իբրեւ պաշտօնական արտայայտութիւն, պէտք է շատ ծանր կշռէ Գարեգին արք.ի սրտին վրայ:

Մարսէյլը իրական փորձաքար մը եղաւ իրեն համար եւ այսուհետեւ ինչ հրահանգ ալ ստանայ էջմիածնէն, չի կրնար դարմանել իր բացած վէրքը:

Մեր մասին, շատ ուրախ ենք որ կաթող. նուիրակը միանգամ ընդմիշտ փարատեց բոլոր պատրանքները, կոպտօրէն մէջտեղ դնելով իր եւ «Վեհափառ»ին կղերապետական միտումները:

Կը թուի թէ տակաւին պէտք ունէինք այսպիսի դասի մը, գտնելու համար մեր ազգային եւ աշխարհական կազմակերպութեան, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան չխոտ ճամբան:

Բարեբախտաբար, եթէ քնացողներ կան, սթափեցնողներն ալ շատ են:

Վկայ՝ Աթէնքի, Պուքրէշի եւ Հարաւ. Ամերիկայի ժողովրդական ընտրութիւնները, որոնք անուղղակի պատասխաններ են ամուլ յաւակնութեանց, էջմիածնէն ըլլան թէ զանազան որջերէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՌՈՄԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առ այժմ անորոշ է կացութիւնը

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երկուշաբթի օր երկու ժամ անընդհատ խօսեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, անգլեւգերման համաձայնութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին: Շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան, եւ Պ. Իտըն հարկադրուեցաւ մէկ օր աւելի մնալ: Այս յետաձգումը զարմանք պատճառեց, եւ աւելի մեծ ուշադրութիւն գրաւեց, երբ երեւան եկաւ որ Պ. Մուսոլինի երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ չորս ու կէս ժամ խորհրդակցեր է Հռոմի Ֆրանսական դեսպանին հետ:

Առայժմ կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ բոլոր խօսակցութեանց մասին:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի չէ ուզած խօսիլ Հապէշական հարցի մասին, սպասելով որ Իտըն ինք ընդունելի առաջարկներ ներկայացնէ: Մնաց որ, ամէնէն կարեւորը անգլեւգերման համաձայնութեան խնդիրն է, որու մասին Ֆրանսա եւ Իտալիա միեւնոյն տեսակէտներն ունին:

Երկու հարիւր միլիոն ֆրանքի վարկ մը

Մինչ դիւանագէտները կը բանակցին, նախարարութեանց մասնագէտները գործնական ծրագիրներ կ'որոճան: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը 200 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանին արձակուրդէն առաջ, նաւային շինութեանց համար: Ծովային նախարարը անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի հաղորդէ այս մասին: Եթէ ձախակողմեան երեսփոխանները նորէն սեղանի վրայ դնեն «հայրենասիրական» միութեանց դաւադրական գործունէութեան խնդիրը, հաւանական է որ վարչապետը ժամանակէն առաջ փակէ խորհրդարանը: Երկու հարիւր միլիոն ֆրանքի վարկը նախատեսուած էր ծովային եմտացոյցին մէջ. բայց երբ քուէարկուեցաւ, կ'ըսէին թէ չպիտի գործածուի 1936էն առաջ: Արդ, անգլեւգերման համաձայնութիւնը վերի վայր շրջած է այս խնդիրը, եւ Ֆրանսայի ծովային նախարարը կ'ուզէ անմիջապէս գործածել այդ գումարը, շինելու համար 35,000 թոնոնոց զրահաւորը, որուն կառուցումը արտօնուած էր խորհրդարանէն, դեռ անցեալ ձմեռ: Այս մարտանաւին շինութիւնը պիտի սկսի Պրէսթի մէջ, երբ լրանայ «Տէօնքէրք» յածանաւին շինութիւնը (26,000 թոն): Այս կերպով, Ֆրանսա եւ Իտալիա լրացուցած պիտի ըլլան Ուաշինկթընի դաշնագրին համաձայն սահմանուած չափը:

⁂ Ծովային նախարարը Պրէսթ պիտի երթայ հինգշաբթի օր: Այս շաբթու այդ նաւահանգիստին առջեւ պիտի համախմբուին բազմաթիւ մարտանաւեր, ռազմափորձեր կատարելու համար: Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ նաւային ուժերու ամէնէն զօրաւոր համախմբումը պիտի ըլլայ այս:

Առեւտրական Սենեակներու Համագումարը

1200 ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ 39 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի օր Փարիզի մէջ բացուեցաւ Միջազգային առեւտրական սենեակի 8րդ համագումարը, մասնակցութեամբ 1200 պատուիրակներու որոնք կը ներկայացնեն 39 երկիրներ: Ժողովին ներկայ էին նաեւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ առեւտրական նախարարը: Բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյէզ»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Առաջին առթիւ խօսք առաւ վարչապետութեան խորհրդական Պ. Պլէզօ, շեշտելով թէ ֆրանսական կառավարութիւնը հիմնական խնդիր կը նկատէ դրամներու ամրացումը, իբրեւ էական ազդակ տնտեսական վերակազմութեան: Պ. Տիւշըմէն, ժողովին ատենապետը, որ նախագահն է ֆրանսական ճարտարարուեստի ընդհ. դաշնակցութեան, իր կարգին պաշտպանեց այս տեսակէտը, բացատրելով թէ բոլոր երկիրներու բարգաւաճումը պէտք է հիմնուի հաստատուն դրամի սկզբունքին վրայ:

Յաջորդաբար խօսեցան բազմաթիւ պատուիրակներ, պարզելով իրենց երկիրներու տեսակէտները, տնտեսական վերակազմութեան մասին: Ոմանք սուր դիտողութիւններ ըրին պետական միջամտութեան դէմ, ակնարկելով նախագահ Րուզվէլթի վարած քաղաքականութեան: Մասնաւորապէս խօսուեցաւ նաեւ Ճափոնի տնտեսական ծաւալման եւ մրցակցութեան մասին: Աժան ապրանք ծախելու հարցին առթիւ, Ճափոնի թեր ելաւ բրիտանական պատուիրակը, հետեւեալ բացատրութիւններով.— «Ճափոն կ'օգտուի իր ժողովուրդէն, որուն ապրուստի մակարդակը յայտնապէս ցած է, բայց բոլորովին գոհացուցիչ ինքն իրեն համար, եւ կրնայ ապրանք արտադրել ու արտածել այնպիսի գիներով որոնց դէմ դժուարաւ կրնան մրցիլ ուրիշ երկիրներ »:

Գրագէտներու Միջազգ. Համագումարին մէջ

Գրագէտներու միջազգային համագումարի վերջին թեր նիստին մէջ շատ հետաքրքրական վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան «Ազգ եւ Մշակոյթ» նիւթի մասին: Այս առթիւ լսուեցան խորհրդային զանազան ազգերու պատուիրակները, Տաճիկներու (ոչ Թուրք) մեծ բանաստեղծը Լահուտի, Ուկրայնացի գրագէտ Միքիթէնքօ, ռուս գրագէտ Տիխոնով (որ ռուսերէնի թարգմանած է շարք մը հայերէն գործեր), յոյն վիպագրուհի Լիլիքա Նաքոս, որ նկարագրեց յոյն երիտասարդութեան թշուառութիւնը:

Համագումարը փակուեցաւ երէկ, երեքշաբթի: Այս նիստին մէջ խօսելու համար արձանագրուած էր նաեւ Խ. Հայաստանի ներկայացուցիչը, Ալազան:

«ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ»

Պոլսոյ մէջ կազմուած է«Լայիք (աշխարհական) թուրք քրիստոնեաներ»ու միութիւն մը:

«Ճիւմհուրիէթ» կ'իմանայ թէ նոր միութիւնը պիտի աշխատի նաեւ Թուրքիա բերել տալ արտասահմանի թուրք քրիստոնեաները: Ի մէջ այլոց ջանք պիտի թափուի բերել տալու Ռումանիոյ Կակավուզ Թուրքերը, որոնց թիւը 400 հազար կ'ենթադրուի:

Կազմուելիք միութիւնը ամբողջովին մասնաւոր հանգամանք մը պիտի ունենայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃԱՊԷԼԸ ՃԱՊԷԼԻ ՄԱՍԻՆ

Բոլորդ ալ գիտէք որ Տիկին Ճապէլ Եսայեան Երեւան կը գտնուի, մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Եթէ մոռցած էք, յիշեցնեմ նաեւ որ Տիկինը փոխած է ոչ միայն դաւանանքը, այլեւ լեզուն, եւ տեսութիւններ կը թխէ՝ արեւելահայերէն:

Արդէն թափթփած՝ իր սեփական բարբառին մէջ, անշուշտ շատ աւելի անճանաչելի պիտի դառնար, իբրեւ «տէօնմէ»:

Մականունն անգամ շալվար հագեր է, դառնալով Ճապէլ... ՅԵՍԱՅԱՆ:

Այս միջոցին աչքի առջեւ ունիմ իր վերջին արտադրութիւնը.— յօդուած մը՝ «Սիպիլի քերթվածների հրատարակման առթիվ» (ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ, 31 մայիս 1935):

Երիտասարդ գրագէտ Ալազան, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի, հատորի մը մէջ հաւաքելով Սիպիլի քերթուածները, այս առթիւ իր տեսութիւնները պարզեր է անոր ժամանակաշրջանի մասին:

Գիրքը ձեռքի տակ չունենալով, չեմ կրնար կարծիք յայտնել Ալազանի տեսութեանց մասին:

Հատուած մը միայն, իբրեւ նաշակ, քաղելով Ճապէլ Եսայեանի մէջբերումներէն.

— Սիպիլը «նոյնպէս որդեգրեց Դուրեանի գծած բանաստեղծական ուղղութիւնը, այլ երանգներով եւ այլ եղանակներով շարունակելով մանրբուրժուական սուբյեկտիւ լիրիկայի դուրեանական տրադիցիաները »:

Արդ, Ճապէլ Եսայեան կարգ մը թիւրիմացութիւններ գտնելով Ալազանի տեսութեանց մէջ, պարտք սեպեր է ուղղել զանոնք:

Ի՞նչպէս,— իր կարգին ծիծաղելի դառնալով:

Ալազան խօսելով Սիպիլի ժամանակաշրջանի դէմքերու, աշխարհաբարի եւ գրաբարի պայքարի մասին, իրար խառնած կ'ըլլայ Մ. Պէշիկթաշլեանը, Գ. Օտեանը (Ոտյան!), Մատթ. Մամուրեանը, Ռ. Պէրպէրեանը, Խ. Միսաքեանը, Սիմ. Ֆէլէկեանը եւն.:

Ճապէլ Եսայեան կը ձեռնարկէ ճշդումներ կատարելու, այլ մանաւանդ ապացուցանելու թէ ինքն ալ բաւական բան կը հասկնայ Լէնինէն աւետարանէն:

— «Մամուրեանը եւ իր համախոհները պայքարելով աշխարհաբարի համար, հանդէս էին գալիս որպէս հայ բուրժուազիայի գաղափարախօսներ եւ աշխարհաբարը բուրժուազիայի տիրապետութեան զէնքերից մէկն էր եւ աւելի առաջաւոր պահանջ էր անշուշտ»:

Տեսա՞ք որքան թէօրիտիկոս է դարձեր մեր Ճապէլը, իր բնագրին նմանելով այնքան որքան Եսայեանը կը նըմանի Յեսայեանի:

Տիկինը կը խօսի նաեւ «արեւմտահայ պօէզիայի » կամ Սիպիլի «պօէտիկայի» մասին — իր բառերն են — եւ այստեղ ալ կը գլորէ հանճարեղ գոհարներ:

Ո՞վ չէ կարդացած Սիպիլի ըմբոստ կանչը, «Մենաստանի կոյս»ը:

Յեսայեան Ճապէլն ալ չի ժխտեր այս բանաստեղծութեան մէջ խտացած ոգին,— ըմբոստութիւն: Եւ սակայն,

— «Նա իր անհատական բողոքը դնում է մենաստանի կոյսի բերանում, բայց եւ ոչ մի դէպքում նա իր արդար բողոքի ճիչը չի արձակում համար — ձակ եւ որ կարեւորն է՝ նա չի ցոյց տալիս ելքը: Նա կարծես պարզապէս թեթեւանում է, իր ըմբոստութիւնն արտայայտելով եւ այդքանով բաւականանում է: Նա հառաչում է այդ լծի տակ, բայց փաստօրէն չի մերժում այդ լուծը»:

Ապրի՛ Ճապէլը, որ անընդհատ կը նորոգուի ու կը թաւալի «հասարակական» բոլոր ոլորտներուն մէջ ...

ՎԱՀԷ

Հարիւրին տասնի օրէնքը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 յունիս (Յառաջ).— Շաբաթներ առաջ գրած էի թէ հարիւրին տասնի օրէնքը հոս ալ սկսած են գործադրել: Այն ատեն տասը աշխատաւորներ արձակած էին խմորեղէնի (մաքարնա) գործարանէն:

Ահա դարձեալ նոյն գործարանը նոյնքան հայ աշխատաւորներ (այր եւ կին) արձակեց, միշտ ալ անվերապահօրէն յայտարարելով թէ պետական օրէնքը այսպէս կը պարտադրէ: Այս առթիւ չարաշուք զրոյցներ շրջան կ'ընեն: Կ'ըսուի թէ կարգ մը գործարաններ ուր բաւական թիւով օտարականներ կ'աշխատին, յուլիս 1էն անխտիր պիտի գործադրեն օրէնքը: Երբ օտարական կ'ըսենք, պէտք է Հայեր հասկնանք: Վալանսի գործարաններուն մէջ մատի վրայ կը համրուին ուրիշ ազգէ աշխատաւորներ:

Մէկ շաբաթ առաջ Վալանսի քաղաքապետը խառն ժողովի մը կը հրաւիրէ գործատէրերն եւ առեւտրականները: Ժողովին մէջ կ'որոշուի յուլիս 1էն սկսեալ գործադրել հարիւրին 10ի օրէնքը: Տեղական «Լը – Սիւտ – Էստ » թերթն ալ խոշոր տառերով հաղորդեց այս լուրը: Անշուշտ այսպիսի վճռական եւ աննախընթաց տնօրինութիւն մը ամէնէն ծանրը պիտի ըլլայ, որովհետեւ Վալանսը փոքր քաղաք մըն է: Իր գլխաւոր գործարաններն են խմորեղէնի, պտուտակի եւ փամփուշտի հաստատութիւնները, ուր կ'աշխատին հայ բանուորները: (Իւրաքանչիւրին մէջ 50էն 75): Հասկնալի է որ մեծ յուզում կը տիրէ մեր գաղութին մէջ:

Չենք գիտեր թէ Փարիզի մեծերը գլխաւորութեամբ զոյգ օֆիսներու, ի՞նչ կը բանին, լրջօրէն կը մտածե՞ն գաւառներու մէջ տառապող գործաւորի մասին: Ինչպէս կը յիշեցնէ «Յառաջ», հրաշք չենք սպասեր, այլ սրտցաւ աշխատանք: Առջի օր անճար բանուոր մը կը գանգատէր.— Եղբայր, 4 տարի է անգործ կը տառապիմ, միայն կինս կ'աշխատէր, այն ալ արձակեցին: Տղաս 15 տարեկան է, դպրոցէն հանեցին, կ'ուզեմ աշխատցնել, բայց աշխատանքի թուղթ չեն տար, ըսելով.— «Աշխատանքի նախարարութիւնը արգիլած է: Փարիզի մէջ մեծեր չունի՞ք, թող աշխատին այն տեղէն կարգադրել»:Կը լսէ՞ք, Հայոց մեծեր.— Ն. Թ.

Նոյն տագնապութիւնները Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 23 յունիս (Յառաջ).—Գործազրկութեան տագնապը կը շարունակուի ամէն ճակատի վրայ: «Սօմիւա» վակոնի մեծ գործարանը, վերջին շաբթուան ընթացքին արձակեց մօտ 50 բանուորներ, տառապէս գործադրելով հարիւրին տասնի օրէնքը:

Պէրլիէ ինքնաշարժի գործարանը որ Լիոնցիներու կողմէ «միաֆիրմանէ» կը կոչուի, մէկ երկու շաբաթի համար 40 — 50 բանուոր կ'առնէ եւ յետոյ կ'արձակէ: Փառի – Լիօն – Մէտ. ընկերութեան բանուորներն ալ մեծ տագնապ մը ապրեցան այս օրերս: Արձակուեցան բաւական թիւով բանուորներ, ընդհանրապէս Ալժերիացիներ:

Առեւտրական հրապարակն ալ միշտ կայուն է: «Առեւտուրը մեռաւ», կ'ըսեն առեւտրականները: Օրուան տագնապէն ազդուած են մանաւորապէս փոքր առեւտուրը եւ նպարավաճառները: — Մ. Տ. Պ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՄՆԱՆ

Նիւ Եորքէն «Դուրեան յանձնախումբ»ի գործակալ-թղթակիցը հաղորդած է հետեւեալ խիստ յատկանշական տեղեկութիւնը.—

«Ստոյգ աղբիւրէ կը լսեմ, որ Ամերիկահայ Լեգէոնականները որոշած են ստանձնել իրենց նախկին ընկերոջ պաշտպանութիւնը եւ կոչեր ուղարկած բոլոր լեգէոնականներուն, որ բերեն իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը Նազարբեանի (*Փրովիտէնսի ոճրագործի*) դատին համար»:

Մեր ձեռքի տակ ունինք Լեգէոնականներու Կեդր. Վարչութեան պաշտօնական մէկ գրութիւնը (ամբողջութեամբ պիտի հրատարակենք առանձին), որ բուռն կերպով կը բողոքէ լեգէոնականներու անունի եւ կազմակերպութեան այս խայտառակ չահագործումին դէմ:

Այդ չահագործումին գաղտնիքը դժուար չէ հասկնալ: Ռամկավարները, չյանդգնելով բաց ճակատով դուրս գալ իրենց ոճրագործ ընկերոջ պաշտպանութեան համար, վարպետօրէն կը թաքնուին «լեգէոնականներու» անուան տակ եւ իբր «լեգէոնականներ» կը ներկայանան որոշ շրջանակներու՝ դրամ հաւաքելու, դռնփակ ժողովներ գումարելու, փաստաբան վարձելու համար:

Ըստ երեւոյթին, այդ մարդիկ այնքան են կորսնցուցած իրենց գլուխը, որ մոռցած են, թէ լեգէոնականներու միայն մէկ փոքրիկ մասը ռամկավարներ են եւ կրնան համակիր ըլլալ ռամկավար ոճրագործի մը եւ թէ լեգէոնականներու կազմակերպութիւնը չի կրնար թոյլ տալ ու չպիտի թոյլ տայ այնքան վրդովիչ կերպով չահագործելու Լեգէոնական անունը:

Ռամկավարները պարզապէս կ'ուզեն կապկել Նիւ Եորքի մեր Դաշնակցականներու պաշտպանութեան կազմակերպումը: Սակայն այդ պարոնները կը մոռնան որ՝ Նիւ Եորքի մեր ընկերները անմեղ անձեր էին, երբեք չընդունեցին իրենց վերագրուած սպանութիւնը, եւ որ անոնց պաշտպանութեան գործին բարոյապէս ու նիւթապէս օգնող բազմութիւնը ունեցաւ ու մինչեւ այժմ ալ ունի այն խորունկ համոզումը, թէ անոնք բոլորն ալ անմեղ են եւ դժբախտ զոհերն են «ճակատական» հակառակորդներու անխիղճ զրպարտութեանց եւ կեղծ ցուցմունքներուն: Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ, թէ Փրովիտէնսի ոճիրը գործող ռամկավար Նազարբեան խոստովանեցաւ իր յանցանքը, այնպէս որ ոեւէ մէկը որ եւ է կասկած չի կրնար ունենալ անոր՝ ոճրագործ ըլլալու մասին:

Արդ՝ Նիւ Եորքի մեր ընկերներուն համակիր բազմութիւնը կ'օգնէր անոնց՝ հաւատալով անոնց անմեղութեան, մինչդեռ Փրովիտէնսի ռամկավար Նազարբեանին օգնել փորձողները կ'ուզեն օգնել՝ հեռաւոր կասկած իսկ չունենալով անոր ոճրագործ ըլլալու մասին: Աւելին, ինչպէս տեսնուեցաւ Նիւ Եորքէն Եգիպտոսի «Արեւ»ին ղրկուած թղթակցութենէն, ռամկավար ոճրագործը մինչեւ այժմ չէ ալ զղջացած իր ըրածին համար եւ կը ցաւի նոյն իսկ, որ յաջողած է միայն վիրաւորել եւ ոչ թէ սպաննել Հայր Մարդուկէսեանը:

Ասիկա կը նշանակէ, որ ռամկավարները, բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնութեան ձեռք մեկնելով Նազարբեանին, կը պաշտպանեն ոչ միայն բացարձակ ոճրագործ մը, այլ եւ անոր կատարած ոճիրը:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ, որ Նիւ Եորքի մեր ընկերներուն համակիր բազմութիւնը հրապարակով դրամ հաւաքեց անոնց պաշտպանութեան համար, եւ հաւաքուած գումարներն ալ սէնթ առ սէնթ արձանագրուեցան «Հայրենիք»ի մէջ: Մինչդեռ ռամկավար ոճրագործի պաշտպանութեան համար դրամ կը հաւաքեն մութին մէջ եւ այդ մասին ոչ միայն որ եւ է արձանագրութիւն, այլ եւ ակնարկ իսկ չըլլար «Պայքար»ի մէջ: Աւելին. մութին մէջ եղած հանգանակութիւնն ալ տեղի կ'ունենայ կեղծ անուան մը տակ:

X

Այս բոլոր փաստերը կուգան զօրացնելու այն համոզումը, թէ Փրովիտէնսի ոճիրը ցաւագարի մը պատահական եւ ինքնագլուխ մէկ գործը չէ, այլ ռամկավարներու (կամ անոնց «Դուրեան յանձնախումբ» կոչուած դաւադրական մարմնի) նիւթած եւ իրագործած տեռորական մէկ աքթն է:

Եթէ այդպէս չըլլար, ինչո՞ւ ցաւագար ոճրագործ մը պաշտպանելու համար՝ ռամկավարները քաղաքէ քաղաք պիտի պտըտէին, մութին մէջ ժողովներ պիտի գումարէին, գաղտնի դրամներ պիտի հաւաքէին, կարող փաստաբաններ պիտի վարձէին, մինչեւ 12.000 տոլար առաջարկելով բանտէն դուրս բերել պիտի փորձէին Նազարբեանը:

Եթէ այդպէս չըլլար, ռամկավարները ինչո՞ւ պիտի ուզէին թաքնուիլ լեգէոնականներու անուան տակ, ինչո՞ւ այդ անունը պիտի չահագործէին ինչո՞ւ իրենց ամերիկեան մամուլի մէջ բացարձակ լռութիւն պիտի պահէին եւ առ հասարակ ինչո՞ւ պիտի փորձուէին գործել թանձր վարագոյրներու ետեւ:

Ընթերցողները անշուշտ դեռ չեն մոռցած, որ երբ գործուեցաւ Փրովիտէնսի ոճիրը, ռամկավար «Պայքար»ն ու «Հ. Կոչնակ»ը դատապարտեցին այդ ոճիրը: Մինչդեռ իրականին մէջ, ինչպէս այժմ կը պարզուի, ռամկավարները ոչ միայն համակրանք, այլ եւ աջակցութիւն ցոյց կուտան ոճրագործին, զոր հրապարակով ուրացան եւ նոյն իսկ ցաւագար անուանեցին:

Մի՞թէ պարզ չէ, որ խօսքով դատապարտեցին Փրովիտէնսի ոճիրը, որպէսզի ծածկեն իրենց մեղսակցութիւնը, որպէսզի օրէնքի առջեւ իրենք զիրենք աւելի ապահով վիճակի մը մէջ դնեն: Սակայն, որովհետեւ Փրովիտէնսի ոճիրը իրապէս իրենցն էր, ռամկավարները պարտաւոր էին գործով պաշտպանել ոճրագործը, իսկ այդ ընել կրնային կեղծ անուններու տակ թաքնուելով եւ մութին մէջ գործելով:

Ռամկավարները բարոյական եւ նիւթական գաղտնի զոհողութիւններ կ'ընեն այժմ Նազարբեանի համար ոչ միայն այն նպատակով, որ իրենց հրամանով ոճիր գործող այդ պարոնը արդար պատիժէ ազատեն, այլ եւ այն պատճառով, որ կը վախնան, թէ կրնան ոստիկանութեան եւ դատական իշխանութեան ձեռքն իյնալ, իբրեւ Փրովիտէնսի ոճիրը նիւթող եւ գործադրել տուող դաւադիր խմբակցութիւն մը: Մարդիկ գիտեն, թէ ոստիկանութիւնը իրենց հետքերուն վրայ է եւ ոճրագործն ալ կրնայ իրենց համար անբաղձալի խոստովանութիւններ ընել, ուստի ամէն ճիգ ու զոհողութիւն կ'ընեն, որպէսզի «կարող ձեռքերու յանձնեն Նազարբեանի դատը», ինչպէս որ կը խոստովանի «Արեւ»ի Նիւ Եորքի թղթակիցը:

Ամբողջ տարի ու կէս ուրիշներու հասցէին անդադար ոճրագործ պոռացողները, ինչպէս կը տեսնուի, այսօր իրենք են որ ծանրագոյն մեղադրանքի տակ կը գտնուին Փրովիտէնսի ոճիրը յղացած, ծրագրած, կազմակերպած եւ գործադրած ըլլալնուն համար: Ոչ միայն հայ ողջմիտ հասարակութիւնը, այլ եւ դատական իշխանութիւնը ցաւագար Նազարբեանի ետեւ կրնայ տեսնել իրական ոճրագործներուն դէմքերը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ռամկավար աղմկարարները քաշուած են իրենց պատեանին մէջ: Ահա թէ ինչու չեն սիրեր Ամերիկա հրատարակած իրենց թերթերու մէջ բառ մը իսկ ըսել Փրովիտէնսի իրենց ոճիրի մասին: Ահա թէ ինչու Լեգէոնականներու անունը կը չահագործեն: Ահա թէ ինչու մութին մէջ կը գործեն: Ահա թէ ինչու իրենց դաւադիր «Դուրեան յանձնախումբ»ի անդամներու անուններն ալ այնքան յամառ կերպով գաղտնի կը պահեն:

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ԶՐՈՅՑ
ՏԻԿ. Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԺԸՆԵՒ.— Վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկ. Ե. Զօրեան, Ժընեւի մէջ շատ համեստ կեանք մը կ'ապրի իր աղջկան, յայտնի նկարչուհի տիկ. Պէր. Զօրեանի եւ իր Ռոստոմ անուն փոքրիկ թոռանը հետ: Իր քառասնամեայ ուսուցչական գործունէութեան յոբելեանը կը տօնուի այս օրերս Փարիզի մէջ: Այս առթիւ պատիւ ունեցայ իր հետ տեսակցելու եւ քանի մը հարցումներ ուղղելու իրեն:

— Ի՞նչ կը մտածէք, ձեր յոբելեանի մասին:

— Շատ ուրախ եմ. ես գոհ եմ որ միշտ էլ աշխատել եմ իմ պարտականութիւնը կատարել, բայց ես շիտակը չէի սպասում այս տեսակ յոբելեանի, կարծում եմ որ չափազանցում են:

— Շատ համեստ էք, տիկին:

— Այո. ես արժանիքներ ունեմ, այն ինչ ամէն մարդ ունի: Իմ գործունէութեան մէջ ջանացել եմ լաւ լինել: Որ եւ է աշխատաւոր, եթէ լաւն է, յարգանքի արժանի է: Դու թերեւս յիշում ես, տղաս, որ ես միշտ էլ ասել եմ որ կեանքի մէջ դժուար է հետեւիլ կոչումի եթէ կոչումն է լինել մանկավարժ, փաստաբան եւ պատուելի կամ քահանայ: Սրանց գործը դժուար է, պարտականութիւնը մեծ: Մի աշխատաւոր իր շինածը կը տայ քեզ. եթէ չես հաւանում, մի վճարեր, բայց սրանք իրենց կեանքն են տալիս: Ուսուցիչը ամէնէն դժուար պարտականութիւնն ունի, որովհետեւ մարդ պիտի պատրաստի իր կեանքի օրինակով: Իմ կեանքի մէջ բնաւ կամաւոր սուտ չեմ խօսել: Ձեզի ասել եմ այն՝ ինչ որ ես խղճապէս մտածել եմ: Ասել եմ, բալաս, այսպէս եղիր, եւ ջանացել եմ որ իմ այդպէս լինելով քեզի օրինակ տամ: Ի՞նչ արժանիքներ են տեսնում իմ վրայ, դրանք անձնական արժանիքներ չեն, այլ մանաւանդ իմ ընտանիքի, որուն անդամները մտաւորականներ են եղել. ես գնացել եմ նրանց շաւիղով:

— Չափազանց համեստ էք, տիկին, քառասուն տարի ուսուցչութիւն ըրած էք ու մտաւորականներու շարք մը կրթած, կամաւոր նիւթական դժուարին պայմաններու մէջ ապրելով: Դաստիարակ ըլլալ մեր մէջ...

— Այդպէս է. պայմանները դժուար են եղել, բայց ուսուցիչը որ ինքզինքը կը նուիրէ իր աշակերտներուն, նրանց մէջ ինքզինքը կը տեսնէ: Այ, ձեզ ամէնքիդ որ տեսնում եմ, տեսնում եմ ինձնից մի-մի մասնիկ...՝ Սա հոգեկան մեծ երջանկութիւն է:

Մանկավարժի գործը յարգանքի է արժանի նրա համար, որ ինքը երկրորդ գծի վրայ կը մնայ մինչ պէտք է աշակերտին արժէքները ի յայտ բերէ եւ յառաջացնէ. տարիներով ինք մնում է պարզ ուսուցիչ, իսկ իր հասցուցած տղաքը դառնում են մեծ մեծ մարդիկ:

— Ես լսած եմ որ ժամանակին Ժընեւի եւ Թաւրիզի մէջ հայ ուսանողներու ուսման ծախքը հոգացած էք...

— Այո՛, ճիշդ է. բայց ինչ հարկաւոր է այդ մասին խօսել: Այն ժամանակ ունէի, տալիս էի. հիմա ապրում եմ այնպէս ինչպէս դուք «Հայաստան»ի տղաքդ էք ապրում: Բալաս, երբ ես քեզ տեսնում էի որ ձմեռ ժամանակ առանց վերարկուի եւ «փանթուֆլ»ով դպրոց էիր գնում, մտքիցս ասում էի, այ բալա, դու անհոգ եղիր, քո ուսուցչուհին աւելի լաւ չէ հագուած...

— Ի՞նչ կը մտածէք ձեր նախկին աշակերտներու մասին:

– Բոլորն էլ ազնիւ մարդիկ են. ամանք միշտ էլ ինձ գրում են եւ ես նրանց ուրախութեամբ եմ յիշում. քեզ մի օրինակ. Լիւսիա Քարժինսկայա, ռուս աշակերտուհի, Նովկորոտից գնացել է Կարին, հետը վերցրած մի քանի մահճակալ, երկու կով եւ չորս այծ ու հոն սկսել է որբեր պահելու գործին: Մի դաշնակցական զինուոր հարցնում է նրան.— Ինչո՞ւ հոս էք. նա պատասխանում է.

— Դուք տիկ. Զօրեանին կը ճանաչէ՞ք, ես նրա աշակերտուհին եմ եղել, եկեր եմ հոս որբերին ու հիւանդներին նայելու «նրա համար»:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը հայ գաղութներու մասին:

– Հայ խմորը անկործնելի է, եւ մարդկութեան մէջ կը մնայ միշտ: Հայերս վտանգի պահուն իրար լաւ ենք բռնում, բայց ցաւալի է որ խաղաղութեան մէջ վրիժառու ենք իրարու հանդէպ. միասին չենք ուզում գործել: Կրկին ասում եմ որ հայ խմորը սքանչելի է եւ տոկուն. տոկուն է որ այսքան տառապանքներից յետոյ մենք ապրել ենք ուզում ու ազատութեան գաղափարը բաց չենք թողնում: Հայը տոկուն է, Հայը աշխատասէր է եւ բարձր մշակոյթի ընդունակ: Տեսնո՞ւմ ես, ես այսքան տարի ուսուցչութիւն եմ արել, մի ծոյլ հայ աշակերտի չեմ հանդիպել. մի հայ տղայ եթէ ծոյլ է եղել, նա անպայման հիւանդ է եղել:

— Ձեր կարծիքը, մեր ազատութեան, մեր ինքնավարութեան մասին:

Այդ արդէն փափուկ խնդիր է, տղաս, բայց պէտք չէ յոռետես լինել: Հայը քաղաքակրթութեան մէջ տիրող տարր է, գլուխը բարձր բռնած, մենք եթէ ինքնավարութիւն չունինք, դա չի նշանակում որ մենք ազատութիւնը չենք սիրում, ընդհակառակն մենք էլ, Լեհերի նման ամէնէն ազատատենչ ժողովուրդներից ենք եղել, եւ դրա համար ինչքան զոհեր ենք տուել, բայց առ այժմ չենք յաջողուել, դա պարագաներից է կախուած եւ հարեւան երկրներից:

Ժողովուրդ կայ պայքար է մղում, արիւն թափում, թէկուզ գլխին խփում են, նա դարձեալ ջարդուած անդամներից ազատութիւն է գոչում, մենք այդպիսիներից ենք եղել, բայց ժողովուրդ էլ կայ — ա) վերցնենք օրինակի համար Ալպանիան, որ ազատութեան համար չի կռուել, ազատութիւն չի ուզել, բայց նրան անկախութիւն է տրուած: Մեր դիրքը մի այնպիսի խաչուղի է, մեր դաշտերը նոյնպէս են բարեբեր որ հանդիպողը ուզում է այնտեղից անց կենայ:

— Հայ կուսակցութիւնները:

— Իմ ընտանիքի անդամները ամբողջ Դաշնակցական են եղած. եղբայրներս, հայրս, ամուսինս, բայց ես մի որ եւ է կուսակցութեան չեմ պատկանում, ես չեմ կամեցել — որպէս դաստիարակ — որ երախայիս իմ կուսակցութեան հագուստը հագցնեմ: Աշխատել եմ որ լաւ մարդ, լաւ Հայ պատրաստեմ, նա երբ մեծանայ ինք կ'ընտրի, որովհետեւ համոզուած եմ որ բոլոր կուսակցութիւնների մէջ էլ լաւ մարդիկ կան: Դու եղիր Դաշնակցական ու մեռիր քու ազգին համար, ես կը յարգեմ քեզ, դու եղիր բոլշեւիկ ու մեռիր քու ընկերոջ համար, ես կրկին կը յարգեմ քեզ: Դրա համար է որ ես ձեզ բնաւ չեմ ասել, այս կուսակցութիւնը լաւն է, միւսը վատն է, այլ ասել եմ, բալաներ, Հայ մնացէք, ձեր ցեղը աշխարհի լաւագոյն ցեղերէն է:

ՊԱՐԳԵՒ ՆԻԿՈԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Նոր խեղկատակութիւնը

Նոր փորձանք մը եւս գաղութի գլխին:

Ափ մը չօչորթներ, իրենց չէշտըւած խառնակչութեամբ, հրապարակ եկած են, «Ազգ. Խորհուրդ» կազմելու համար: Եւ իբրեւ անմիջական գործ, արդէն իսկ ժողով սարքած են ընթացք տալու համար իրենց իսկ չհաւատացած հարցերուն:

«Հրամանատար» Խանզատեանը թող հրճուի: Իր ցանած սերմերը ահա Մարսէյլի մէջ ալ ծիլեր արձակել սկսած են:

Իր հովանաւորած բախտախնդիրները տեսնելով որ ներգաղթի խնդիրն ալ ջուրն ինկաւ, սկսած են նոր յանկերգ մը երգել, «հաւաքական հպատակութիւն». գիւտ մը որուն իրենք իսկ չեն հաւատար:

Վերջապէս ի՞նչ պիտի ընեն այս մարդիկը: Պիտի ընեն այն ինչ որ ըրին Փարիզի մէջ: Այսինքն ճակատ ճեղքել:

Երեւի «Հրամանատար»ին Մարսէյլի ձագուկները կը մոռնան թէ Մարսէյլը Փարիզ չէ:

«Ազգ. Խորհուրդ» կոչուած մեռելածին խեղկատակութիւնը «հող չունի հոս եւ պիտի չունենայ»:

Այս համոզումով, Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ կոչով մը, Մարսէյլի հայ գաղութին, յունիս 20 թըւականով.—

«Զարմանքով տեղեկացանք որ երեք հոգիի ստորագրութեամբ հրաւիրագիրներ են ուղարկուած զանազան միութիւններու, այս կիրակի Պար Կըլօպի մէջ հաւաքուելու եւ «հրամանատար» Զ. Խանզատեանի հետեւողութեամբ «Ազգ. Խորհուրդ» մը կազմելու համար:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, իր ցաւը յայտնելով այս իրապէս նոր «ելոյթ»ին, կը յանձնարարէ հրաւէր ստացող բոլոր միութիւններուն կամ կազմակերպութիւններուն, որ գաղութիս մէջ նոր պառակտումներ կամ խաչաձեւումներ յառաջացնող նման ոտնձգութիւններու զոհ չերթան:

Միւս կողմէ, այս գաղութը յաչս ֆրանսական կառավարութեան եւ ժողովուրդին ծիծաղելի չդարձնելու համար, կը յանձնարարենք «Ազգ. Խորհուրդ»ի հրաւէր կարդացող կազմակերպիչներուն որ խնայեն այս ժողովուրդին եւ մեր մէջ նոր ճեղքուածքներ ու ճակատներ ստեղծելու առիթներ չտան»:

Նոր խեղկատակութեան դերակատարները վերջ ի վերջոյ պիտի հասկնա՞ն թէ կատարեալ բարեկենդան մըն է իրենց սարքածը:

Հրաչեայ

Մեր սուգերը

»»»o«««

ԱՆԻԷՌ.— Յունիս ամիսը շրջանիս համար մահերու ամիս մը եղաւ: Շատ մը ընտանիքներ սուգի մատնուեցան իրենց սիրելիներուն կորուստին առթիւ: (Քանի մը հատին մահազդը «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ): Մեր գաղութը, որ տասներկու տարուան կեանք ունի, մինչեւ այս տարի այսքան շատ մահեր չէր տուած մէկ ամսուան մէջ: Կը փութամ «Յառաջ»ի մէջ գրել իրենց տարիքը եւ ծննդավայրը, ի գիտութիւն իրենց մօտաւոր կամ հեռաւոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն: 1. Աննա Հայթայեան, 70 տարեկան (Ուշագցի): 2. Իսմէնէ Սարաֆեան 65 տարեկան, Կեսարացի: 3. Սերժ Կէօվշէնեան, երկու տարեկան, Չէյթունցի: 4. Սոնա Թագուշեան, 19 տարեկան, Կեսարացի: 5. Հաճի Կարապետ, 38 տարեկան, Շապին – Գարահիսարցի: 6. Լեւոն Պիլէճիկեան, 32 տարեկան, Սեբաստացի (Պոլիս), որ ամուսնացած էր մէկուկէս ամիս առաջ: Այս վերջին երկուքը թաղուեցան Պուա-Քօլոմպի գերեզմանատունը, իսկ միւսները՝ Անիէռի: Հանգիստ իրենց ոսկորներուն:

Յակոբ Ադամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆՔ

Յաճախ կ'արծարծուէր, այս ճակատագրական դէպքերուն զուգընթաց, պատասխանատուութեան դժուարին հարցը:

Ովքե՞ր էին պատասխանատուները եւ որո՞նք էին այն դրդապատճառները, որ գարշելի Թուրքը չոգեպինդ մօտեցուցին Ախուրեանի եւ Արագածի փէշերուն:

Մեր անզօր ցասման մէջ շատ յաճախ մեղադրելի աթոռին կը նստեցնէինք, արդար կամ անարդար կերպով, անուններ, դէմքեր ու կազմակերպութիւններ, որոնք իշխանական պատասխանատու մական ունէին եւ կոչուած էին ղեկավարելու հայութեան բախտը, խիստ դժնդակ պայմաններու մէջ:

Մեր վերագրումները կ'ըլլային մերթ յախուռն ու կրքոտ, մերթ անչափ ու անկշիռ, առանց փաստերու եւ իրողութեանց վերագնահատութեան:

Այո՛, քննադատութիւնը միշտ ալ եղած է դիւրին: Հի՛ն ու մաշած առաքինութիւն է այդ:

Խոստովանինք միայն, որ հանրային պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը, առ հասարակ մեր մէջ եղած է թոյլ, անջիղ ու անմռունչ: Լաւն ու վատը երբե՛ք չեն ստացած իրենց արժանի գնահատութիւնը: Բաւական է դիրք ու դաւանանք փոխել, սեւը ճերմակ, ճերմակն ալ սեւ ցոյց տալու համար:

Տարաբախտաբար, մեր ազգային բնազդը միայն պարտութեան ժամուն կ'արթննայ, կ'ըմբոստանայ, կը դատէ ու կը դատափետէ անխնայ իր բոլոր ներքին ուժերը, երբ հարուածը կը ստանայ չէշտակի արտաքին ուժերէն: Քաւութեան նոխազ կը դառնան մարդիկ ու կազմակերպութիւններ, սեւ կիրքի տնաքանդ պոռթկումներով, երբ բոլորովին մեզմէ դուրս կը գտնուին յաճախ ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող ազդակներն ու շարժառիթները:

1918 յունուար 30ին երբ Հայ-Թրքական ահաւոր պատերազմն սկսաւ, մեր բովանդակ համազգային ճիգերն ու մղուած կռիւները ինքնաբերաբար ստացան սոսկ ինքնապաշտպանողական բնոյթ: Մեր նպատակն էր, նկատի ունենալով մեր միջոցները, ինքնապաշտպանութեան տեւողութեան մէջ որոնել մեր փրկութեան լաստը, եւ ոչ թէ ռուսական ծաւալուն ուժին փոխարինելու յաւակնութիւնն ունենալ:

Արդ, երբ կը պատկերացնենք ռազմաճակատի ահաւոր եւ յաջորդական փլուզումը, կը նկատենք իսկապէս պատճառներ, որ բացարձակապէս մեր դէմ կը գործէին, եւ պատճառներ՝ որ զուտ հայկական ու տեղական էին:

Ուստի, առարկայօրէն կ'ուզենք կատարել վերագնահատութեան փորձ մը, աչքի առջեւ բերելով բոլոր այն փաստերն ու երեւոյթները, որ աղէտաւոր անդրադարձումներ ունեցան մեր պատմութեան ընթացքին վրայ:

Անժխտելի, եւ միանգամայն անառարկելի էր, որ մեր ողբերգական պարտութեան մեծագոյն եւ հիմնական պատճառը, Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն յետոյ, ռուս բազմահազար զինուորներու՝ քաղաքական Ռուսաստանի «դէպի տուն» վերադարձն էր: Այս խիստ բախտորոշ թուականէն կը սկսի մեր աննախընթաց ողբերգութիւնը, որուն հետեւանքները, աւա՜ղ, մինչեւ այսօր կ'արձագանգեն մեր տարագիր հոգիներուն մէջ:

Անշուշտ, ոչ ոք կրնար երեւակայել թէ ռուսական այդ «նահանջ»ը պիտի կատարուէր այդքան յախուռն, այդքան փութկոտ ու հեւ ի հեւ, եւ ռազմաճակատն ու յաղթութեան պտուղները պիտի վերածուէին բաց կրկէսի մը... Արդարեւ, հայութեան համար «խորհելու, չափելու, կշռելու ժամանակ» չկար: Ո՛չ միայն ռուս զինուորը կը վերադառնար, այլ եւ անհանգիստ էր ռուսական բանակներու մէջ գտնուող հայ զինուորը: Ռուսական վարակը ջլատած ու սանձահարած էր կենդանի գործի ամէն կարելիութիւն: Գերբնական ի՞նչ ուժեր պիտի վատնէինք նախ հոգեբանօրէն մեր ժողովրդական զանգուածները կապելու ազգային ինքնապաշտպանութեան նուիրական գործին, եւ այն ալ օրերու մէջ ստեղծէինք ազգային բանակը: Անտարակոյս, եթէ մեր բոլոր ճիգերը պսակուէին յաջողութեամբ եւ կարենայինք ժամանակ շահիլ, դէպքերը պիտի ստանային միանգամայն այլ բնոյթ: Մեր ինքնապաշտպանութեան ուժերը պակսեցան ճիշդ հինգ–վեց ամիս դիմադրելու չափ, երբ կը ստորագրուէր Մունտրոսի (Հոկտ. 28) եւ ընդհանուր զինադադարը (նոյեմբեր 11ին): Բայց անկարելին ոչ ոքի կարելի էր պարտադրել...

Երկրորդ հիմնական պատճառներէն մէկն էր Անդրկովկասեան ժողովուրդներու գործակցութեան հարցը: Ուրիշ խօսքով, համակովկասեան ցեղամիջեան կենակցութեան փշոտ խնդիրը:

Անդրկովկասեան Կոմիսարիատի կազմութենէն ի վեր յեղափոխական Ռուսաստանը, այս ծայրագաւառին մէջ, ռազմական եւ քաղաքական ազդեցութեամբ ե՛ւ կար ե՛ւ չկար: Իսկ համայնավար յեղաշրջումէն յետոյ, Ռուսաստանը քաշուած էր իր պատեանին մէջ եւ Կովկասը ձգած իր բախտին:

Արդ, այսպիսի պայմաններու մէջ կասկած չկար, որ յարութիւն պիտի առնէր կովկասեան ազգերու ուրոյն քաղաքական կազմակերպութեան խնդիրը, ի հարկէ իր բոլոր հիւանդագին արտայայտութիւններով:

Կովկասի մէջ միանգամայն յստակ ու պարզ էր Թաթարներուն՝ կեցուածքը: Թէպէտ անոնք աշխարհագրականօրէն կապուած էին կովկասեան ընտանիքին հետ, սակայն էութեամբ ու հոգեպէս կապուած էին Թուրքիոյ: Եւ այդ պարագան նոր չէր մեզ համար: Դեռ 1905էն ի վեր համաթուրանական սերմերը բողբոջ նետած էին անոնց հոգիներուն մէջ: Պէհպէտտին Շաքիրի յուշերէն կը պարզուի որ Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունդովներ բացորոշ կերպով կը յայտարարէին տարիներ առաջ.— «Եթէ Կովկասի Իսլամներն ապստամբին, լեռներն ու քարերն անգամ պիտի չի կրնան դիմանալ: Եթէ Հայերը Իսլամներուն դէմ կռուելու եւ իրենց համար անկախութիւն շահելու միտք ունին, թող վստահ ըլլան թէ ատոր չպիտի արժանանան, քանի ողջ են Կովկասի Թուրքերը»:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(25)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

— o —

Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի պատմութեան եւ գրականութեան նոր ուսումնարան մը, որ պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները.—

1. Հայաստանի պատմութեան բաժին, պատմական եւ քաղաքակրթական յուշարձաններու ուսումնասիրութեան հաստատութիւններով։

2. Հայ գրականութեան եւ ազգագրութեան բաժին, հին եւ միջնադարեան, ինչպէս նաեւ նոր և խորհրդային գրականութեան հաստատութիւններով։

3. Թանգարան, հնագիտական եւ ազգագրական, ինչպէս նաեւ գրական բաժանումներով։

Այս նոր ուսումնարանին տնօրէն նշանակուած է Հայկ Գիւլիքէօխվեան։

Կրթական գործավարութիւնը հրահանգ տուած է նոր ուսումնարանի տնօրէնութեան՝ պատրաստել

1. Միջնակարգ վարժարաններու համար Հայաստանի պատմութեան եւ հայ գրականութեան դասագիրքեր,

2. Միջնակարգ վարժարաններու համար պատմութեան եւ գրականութեան ուսուցիչներ։

Մանուածապատ հայերէնով մը, Խորհ. Հայաստան այս առթիւ կը գրէ թէ «պատմական եւ պատմագրական ասպարէզի պահանջները գոհացնելու, ուսումնասիրական եւ մանկավարժական աշխատանքներուն նոր ծաւալում տալու եւ այդ ճակատի բոլոր ուժերը համախմբելու նպատակով, որոշուած է Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի Ինստիտուտը «վերակառուցել» (ջնջուա՞ծ էր) եւ անոր գրական ու պատմական հաստատութիւնները միացնելով Կուլտուրայի եւ Պատմութեան Ինստիտուտին հետ, հիմնել նոր ուսումնարան մը, որ պիտի կոչուի Պատմութեան եւ Գրականութեան նոր Ինստիտուտ»։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութեան վարչութեան անդամ ընտրուեցան Ա. Եղիազարեան (կրթ. գործավար, նախագահ), Ջալլաթեան, Համօ Յովհաննիսեան, Կարապետեան, Ա. Քալանթար, Մ. Թումանեան, Ա. Տէր Պօղոսեան, Զրբաշեան, Ս. Լիսիցեան (քարտուղար), Ա. Անտոնեան (գանձապահ)։

Վարչութեան կազմած ծրագրին համաձայն, այս տարի հրապարակային դասախօսութիւններ պիտի տրուին մասնաւորաբար աշխարհագրութեան դասաւանդութեան մեթոտներու մասին, զեկոյցներ՝ երկրին արդիւնաբերական ուժերու մասին, պիտի պատրաստուի Հայաստանի բնական հարստութիւններուն եւ աշխարհագրութեան մատենախօսութիւնը, պիտի կազմակերպուին գիտական–ուսումնասիրական արշաւախումբեր, պիտի պատրաստուին աշխարհագրութեան ուսուցիչներ, պիտի հաւաքուին աշխարհագրական եւ քարտէսագրական բոլոր նիւթերը։

Ասեղնագործական

Այս խորագրին տակ, Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ Լեռ Կամսարի հետեւեալ տողերը.—

Դեռ աշնան՝ ես նկատեր էի, որ երկիրը այս տարի տեսա՛կ մը կը պտըտի արեւին շուրջը։ Սանկ անհամբեր, շտապողական։

... Դուք իմացա՞ք որ գարունը 3 անգամ եկաւ ու ետ վերադարձաւ։

Հապա՞։

Անգամ մը ապրիլի սկիզբը եկաւ, Երեւանի Կոմունարներու պարտէզին ցանկապատէն ներս նայեցաւ, երբ տեսաւ որ պարտէզը պատրաստ չէ, վերադարձաւ գնաց։

Յետոյ նոյն ամսու 15ին եկաւ ու գնաց։

Ապա մայիս 1ին պաշտօնապէս եկաւ ու պահանջեց որ պարտէզին դռները բացուին իր առջեւ։

Պարտէզին վարչութիւնը բարկացած՝

— Գնա՛, բսաւ, ու մի՛ խանգարեր «աշխատանք»ը։ Եւ մինչեւ որ չկանչեմ, չգաս։

Վարչութիւնը մայիս 20ին «աշխատանք»ը վերջացնելով ղրկեց՝ Գարունը կանչելու։

Բայց Գարունը չեկաւ։ Ու տասը օր ետքը ղրկեց ... Ամառը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը թատերագրական մրցում մը բացած էր։ Մրցանակ շահած թատերգութեանց յայտարարութեան առթիւ, հանդէս մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ։ Կրթ. գործավար Ա. Եղիազարեան պարզեց թատերգութեան զարգացման պայմանները։ Գ. Աբով խօսեցաւ մրցանակ շահած գործերուն արժէքին մասին։

Ժիւրին այս առթիւ յայտարարեց, որ իրենց ներկայացուած թատերական գործերէն ոչ մէկը կը լրացնէ կառավարութեան բացած մրցումի պայմանները, այս պատճառով Ա. մրցանակը չտրուեցաւ։ Բ. մրցանակի արժանի համարուեցաւ գերասան Վ. Վաղարշեանի Սասունցի Դաւիթը։ Գ. մրցանակը տրուեցաւ Դ. Դէմիրճեանի Նապոլէոն Կորկոտեան թատերախաղին եւ Ս. Բաղդասարեանի Կէս ճանապարհին գործին։

Ժիւրին որոշ վերամշակումէ վերջ բեմադրութեան համար յանձնարարելի գտաւ Գ. Զախրեանի Սեւան, վաստակաւոր դերասան Վ. Միրզոյեանի Խուժաններ եւ Վ. Մանուէլեանի Բավլա գործերը։

Յետոյ կրթական գործավարը հանդիսաւորապէս հեղինակներուն յանձնեց մրցանակները,— 3000 րուբլի Վ. Վաղարշեանի, 2000ական րուբլի Դ. Դէմիրճեանի եւ Ս. Բաղդասարեանի։

Թատերագիրներու կողմէ շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ Դէմիրճեան, իսկ ժողովրդական դերասանուհի Ա. Ոսկանեան արտասանութիւն մը ըրաւ եւ հանդէսը փակուեցաւ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ, նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանի մահուան տասնամեակին առթիւ, ցուցահանդէս մը բացուած է, ուր հաւաքուած են մօտ 100 նկարներ, մօտ 30 կտաւ՝ տրամադրուած ընտանիքին կողմէ։

*** Կրթ. գործավարութիւնը Երեւանի Երաժշտանոցին կից բացած է մասնաւոր բաժին մը, ուր 5-10 տարեկան մանուկները, անոնք որ երաժշտական ձիրքերով օժտուած են, մասնագիտական կրթութիւն պիտի ստանան։ Այս բաժինը պիտի ընդունուին առ այժմ 10 մանուկներ միայն։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը քննած է 120 մանուկներ, ընտրելով 14ը, որոնք մասնագիտական ու բժշկական կրկնակի քննութենէ վերջ պիտի մտնեն Երաժշտանոց։ Ամսական պիտի ստանան 150 րուբլի։ Իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ իր դասախօսը։ Նախ պիտի սորվին դաշնակ եւ ջութակ, յետոյ թաւջութակ, եւն.։

*** Երեւանի Սպենդիարեան երաժշտ. վարժարանէն շրջանաւարտ եղան 12 հոգի, որոնք ամէն յոյս կը ներշնչեն ապագային տաղանդաւոր երաժիշտներ դառնալու։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան տարեկան դասախօսութիւններու շարքը վերջացաւ այս շաբթու։

Դժբախտաբար Բժշկ. Միութեան այս խիստ օգտակար ձեռնարկը ժողովուրդին կողմէ չգնահատուեցաւ, թէեւ շատ պէտք ունէր եւ կրնար շատ բաներ սորվիլ։

Այն նիւթերը, զորս Բժշկ. Միութիւնը ընտրած էր ժողովուրդին համար, խիստ հետաքրքրական էին եւ բոլոր անոնք որոնք ներկայ էին, գոհունակութեամբ կը բաժնուէին։

Թէեւ «Յառաջ» օրը օրին այս դասախօսութիւններու ամփոփ տեղեկատուութիւնը տուած է, աւելորդ չեմ համարիր գոնէ տրուած նիւթերը անգամ մը եւս թուել, գաղափար մը տալու համար Բժշկ. Միութեան ճիգին մասին յօգուտ հայ գաղութին։

1.— Կանխազգուշական միջոցներ՝ թոքախտէ զերծ մնալու համար,— Տոքթ. Արթինեան։

2.— Դարմանում թոքախտի եւ B.C.G.— Տոքթ. Կարապետեան։

3.— Ալքոլամոլութիւն,— Տոքթ. Եազմաճեան։

4.— Մտային հիւանդութիւններու դէմ կանխազգուշութիւն,— Փրոֆ. Աղաջանեան։

5.— Սրճամոլութիւն,— Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան։

6.— Ծխամոլութիւն,— Տոքթ. Շ. Այվազեան (Շ. Նարդունի)։

7.— Տան առողջապահութիւնը,— դեղագործ Կ. Բասմաջեան։

8.— Սեռային ախտերու դէմ կանխազգուշութիւն,— Տոքթ. Ալլահվերտի Որդի։

9.— Ցղի կնոջ առողջապահութիւնը,— Տոքթ. Խանճեան։

Անշուշտ շատ բան կարելի է ըսել ժողովուրդին այս անտարբերութեան մասին։ Ուսեալն ու անուսը սրճարաններու մէջ կը սիրեն քաղաքականութեամբ եւ պլոթով զբաղիլ։ Առողջութիւն, ո՞վ կը խորհի։ Ի՞նչ փոյթ թէ ուրիշ ազգեր ցեղապաշտութիւն կը քարոզեն, սերունդ կը կերտեն, նոր ժողովուրդ կը հասցնեն, մինչ մենք կը մնանք նոյնը կամ կը փճանանք։

Երբ եւ իցէ մէկը հետաքրքրուա՞ծ է Բժշկ. Միութիւնով, թէ ի՛նչ կ'ընէ եւ ի՛նչ կը գործէ։ Անոր կատարած դերը հայ գաղութին մէջ գնահատելի է։ Խումբ մը անձնուէր բժիշկներ, գլխաւորութեամբ անխոնջ Տօքթ. Քօլօլեանի, կ'աշխատին օգտակար ըլլալ գաղութին, զոհելով իրենց հանգիստը։

Ի՞նչ օգուտ սակայն։ Ոչ ոք կը հետաքրքրուի առողջապահական հարցերով։ Բայց անգամ մը գացէք եկեղեցւոյ բուժարանը, ամբողջ երիտասարդ սերունդ մը հիւծած եւ մաշած, մէկը միւսին ետեւէն՝ կը դիմեն բժշկին, աղերսելով քիչ մը յոյս, քիչ մը կեանք։ Ուշ չէ՞ արդէն։

Ս. Ոսկեան

Բաց նամակ

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ» ԵՒ ԱՄԷՆՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 յունիս.— Առանց զարմանալու իմացանք «Յառաջ»ի 13 յունիս թիւի խմբագրականէն «Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան» մէկ որոշումը, որով սոյն մարմինը «կ'աւետէր» թէ չէ մասնակցած Մայիս 28ի տօնին։

«Յառաջ» շատ լուրջ կարեւորութիւն էր տուած հարցին։

Կուզանք ըսել բոլորին թէ Փարիզի «վարչութիւն»ը չակերտաւոր մարմին մըն է, եւ իրական Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն համար ոչ մէկ արժէք ունի։ Մենք, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մասնակցեցանք ազգային տօնին եւ պիտի մասնակցինք ամէն տարի, բոլոր ազգային տօներուն։

Այդ «վարչութեան» անդամները որ ստորագրած են սոյն ապազգային շրջաբերականը, խաղի եկած են քանի մը բախտաւորներու կողմէ սարքուած դաւի մը, որուն մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք առ այժմ։

Պարոններ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ազգային նպատակներով կազմուած Միութիւն է, անոր մեծագոյն նպատակն է հայ պատանին հայ աւանդութիւններով սնուցանել եւ հայ պահել։

Հայկական դրօշը ոչ թէ զարդ մըն է անոր համար, այլ եւ նուիրական մէկ խորհրդանշանը։

Մայիս 28ի տօնը հայութեան յուլիս 14ն է, իսկ զայն ուրացողը հայութեան թշնամին է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրնէն ներս ոչ ոք կարող է մտնել միջազգային եւ կուսակցական նկատումներով։ Շատեր փորձեցին ու յուսախաբ ետ դարձան։

Մեզի համար հաւասարապէս նուիրական են երկու տօներ,— Ապրիլ 11-24ը եւ Մայիս 28ը։ Այս երկու տօներուն ոգին է նաեւ մեր ոգին։

Այս առթիւ կուզանք լուսաբանել ուրիշ պարագայ մը եւս։

«Յառաջ»էն եւ թերթերէն իմացանք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը հրաւիրուած է Երեւանէն, եւ պէտք եղած անցագիրն ալ հասած է Փարիզ։

Այս լուրը պարզ խաղ մըն է, ըստ մեզի, եւ որոշապէս կ'ապացուցանէ թէ սոյն ճամբորդութիւնը ապահովելու համար վերոյիշեալ վարչութիւնը պէտք տեսած է «բարեյուսութեան» ապացոյց տալ ուրանալով Մայիս 28ը։

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութ.
Ատենապետ՝ Յ. Պահճէճեան
Ատենադպիր՝ Ս. Անթօեան

«ՆՈՐ ՄՆՁՈՒՐ»

Մարսէյլէն մեզի հաղորդուած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ ձեռնարկուած է «Նոր Մնձուր»ը շինելու Խ. Հայաստանի մէջ եւ այդ նպատակով կոմիտէ մը կազմուած է Երեւանի մէջ։ Նոր Մնձուրը պիտի ընդգրկէ հետեւեալ գիւղերը.— Արմտաններ, Ապուղտան, Թաղուտ, Զիմառա, Բենկա, Կասման–Լիճ, Հասանօվա, Խուսնավուլ, Տանձին եւն.։

Հաղորդելով այս տեղեկութիւնը, Մնձուրի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը հրապարակաւ կոչ կ'ուղղէ բոլոր հայրենակիցներուն։ Հասցէ.— M. Chadian, 63 Rue Longue des Capucins, Marseille։

ՑԱՄՈՒԼ

«Դրամ չկայ»

— • —

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայաթերթը, դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, արդար դառնութեամբ (24 մայիս).

— «Ներգաղթի հարցը կը յուզէ հիմա ամէն հայրենասէր անհատի սիրտը։ Ատանդական ու թափառական հայութիւնը կը բաղձայ երթալ Հայաստան. բայց Հայաստանի կառավարութիւնը անտարբեր կը մնայ անոր բաղձանքին հանդէպ՝ անուղղակի կերպով զգացնել տալով թէ ներգաղթը դիւրացնելու համար դրամ կը պակսի։

Զարմանալի է, սակայն, դիտել թէ մինչդեռ դրամ կը պակսի ներգաղթի նման կենսական գործի մը, դրամ չի պակսիր եւրոպական կեդրոններու մէջ գործադուլներ կամ բանուորական ուրիշ խլրտումներ յառաջացնելու համար, եւ ոչ ալ դրամ կը պակսի Ամերիկայի *Բանուոր* բոլշեւիկեան ֆուրջը ֆաջալերելու նպատակով։ Դեռ անցեալ տարի խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը ՀԱՅԱՐ օրինակ *Բանուոր* բաժանորդագրուելով 5 ՀԱԶԱՐ տոլար եւ աւելի ղրկեց այդ լրբենուկ թերթին, երբ կրնար հարիւր մասնագէտ Հայեր տանիլ Հայաստան նոյն գումարով։

Հայկական կառավարութիւնը փոխանակ դրամ վատնելու բացասական եւ կործանարար ծրագիրներու համար, պարտի դիւրացնել ներգաղթը ու պատճառ դառնալ Հայաստանի բարգաւաճման։

Տարագիր հայութեան մէջ կան բազմաթիւ անձեր, որոնք ուսած են արդիական երկրագործութիւնը, հողամշակութիւնը, ճարտարապետութիւնը, հիւսնութիւնը, կերպասագործութիւնը, կօշկակարութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, մեքենագործութիւնը, բժշկութիւնը, դեղագործութիւնը եւ ուրիշ կենսական գիտութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են որեւէ երկրի յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճութեան համար։

Արդիական մեթոտներ պէտք է որ ներմուծուին Հայաստանի մէջ։ Եթէ Վրաստանի կամ Ատրպատականի կառավարութիւնները ունենային այն առաւելը զոր ունի հայկական կառավարութիւնը արտասահմանի մէջ, պիտի ջանային անմիջապէս փոխադրել զայն երկիր։

Ներգաղթը դէպի Հայաստան կը նշանակէ հարստութեան եւ արդիականութեան ներմուծում։ Հայկական կառավարութիւնը եթէ կ'ուզէ զօրացնել երկիրը, պարտի հետաքրքրուիլ ներգաղթի հարցով, եւ ոչ թէ ֆրանկական կամ թրքական գրքեր հրատարակելու կամ անոնց մշակոյթը տարածելու գործով։

Մեր բաղձանքն է որ զօրանայ մեր հայ կառավարութիւնը, ու ատիկա կարելի կը դառնայ զօրացմամբը Հայաստանի։ Գիտենք թէ երբ հայ կառավարութիւնը լրջօրէն նկատի առնէ մեր թելադրութիւնները, պիտի անմիջապէս ըմբռնէ կարեւորութիւնը ներգաղթի հարցին լուծման։

Արտասահմանի հայութիւնը պիտի չզլանայ որեւէ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն Հայաստանի կառավարութեան, եթէ ան ձեռնարկէ հաւաքելու տարագիր Հայերը իրենց հայրենական բոյնը։

Այս բանը տեսնել ամէն Հայու բաղձանքն է անկասկած»։

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

— • —

Վերջերս համագումար տեղի ունեցած է Նոր-Ջուղայի մէջ, նպատակ ունենալով նոր կանոնագիր մը մշակել Իրանի հայութեան համար։

Իրանի խորհրդարանի հայ երեսփոխաններէն Պ. Միրզայեան յայտնած է թէ դատական նախարարը կանչած է զինք եւ յանձնարարած որ կանոնագիր մը մշակեն ըստ Հայերու աւանդական, կրօնական եւ կանոնական ըմբռնումներուն եւ ներկայացնեն, որպէս զի բոլոր դատական մարմիններուն հրահանգուի ատոր համաձայն շարժիլ Հայերու դատական գործերու մէջ։ Նոյն յանձնարարութիւնը եղած է նաեւ Զրադաշտականներու եւ Հրեաներու երեսփոխաններուն։

Տօքթ. Աղապապեան ալ յայտնած է թէ Ասորական եւ Ապահարզանի տնօրէնութիւնը նոյնպէս փափաք յայտնած է որ փոքրամասնութիւնները ունենան իրենց ուրոյն կանոնագրութիւնները, որպէսզի վերոյիշեալ հարցերու մէջ անոնց կանոններուն համաձայն գործուի։

Ընտրուած յանձնաժողովը բարեփոխած է հին կանոնագիրը եւ ներկայացուցած համագումարին։ «Պարսկա–Հնդկաստան» բացատրութիւնը վերածուած է «Իրանա – Հնդկաստանի եւ Ատրպատականի թեմեր» բացատրութեան։ Առաջին յօդուածի «հայ եկեղեցի» բառերու փոխարէն դրուած է «Լուսաւորչական հայ եկեղեցի» բացատրութիւնը, քանի որ կանոնագիրը նկատի առած է Լուսաւորչական Հայերը եւ ոչ թէ Կաթոլիկ կամ Բողոքական Հայերը։ (ԽՄԲ.— Սխալ են կատարած այս սրբագրութիւնը)։

Յետոյ կարդացուած է կաթոլիկ հայ վարդապետ Հ. Մ. Արզարի մէկ գրութիւնը, որով կը յայտնէ թէ իրենց համար ընդունելի են Հայկ. կանոնագրութեան բոլոր կէտերը, բացի ամուսնալուծման վերաբերեալ կէտերէն։

Ժողովը այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնք (կաթոլիկ եւ բողոքական Հայերը) թողուին իրենց կամքին, եւ եթէ որ եւ է ատեն ուզեն ընդունիլ հայկ. կանոնագրութիւնը, թող դիմեն կառավարութեան եւ անով ղեկավարուին։

Տօքթ. Աղապապեան յայտնած է թէ Էջմիածնի Կաթողիկոսը գրութեամբ մը փոփոխութիւններ թելադրած է, բայց կարելի չէ զանոնք ընդունիլ։ Այսպէս, երբ Իրանի կառավարութիւնը ջնջած է Շէրիի ատեանները եւ բոլոր դատերը յանձնած է քաղաքային դատարաններու, բնականաբար չի հաւանիր նման իրաւունք մը տալու Հայերուն։

Համագումարը որ խորհրդակցական հանգամանք ունեցած է, նկատի առած է նաեւ թեմական առաջնորդի ընտրութիւնը եւ իբրեւ թեկնածու ներկայացուցած է Գարեգին եւ Բագրատ արքեպ.ները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Ձայնին եւեւէջները միայն բաւական էին։ Սիրտերը կը միացնէր սիրտերուն։

Հիմակ ալ սրտի հրաշալի տրամութեամբ այդ օրերուն գեղեցկութիւնը կը փնտռէր։ Այդ օրերուն պատմութիւնները աչքերուն առջեւ, անցեալը կը տեսնէր։

Այդ օրերուն կը խօսէր, կը պատասխանէր, ձայնը աղատ, լոյսի պէս հանդարտ, իր աչքերուն խորէն վեհանձնօրէն կրնար նայիլ անոր։ Այդ օրերուն կրնար մօտիկ ըսել իր ձայնը, իր սիրտին ձայնը, ու կը խնդար անոր հետ դէմ դիմաց, ու խօսակցութեան մինչեւ վերջին բառը մօտիկ ըսելով, Վահա՛ն ըսած ատեն, իրենց զրացիին տղան, խելօքիկ Վահանը կը տեսնէր։

Աչքերը սրբեց։

Սիրտը տարբեր կերպով կը զարնէր այս անգամ։ Անոր ձայնը երբե՛ք այսքան խորունկէն լսած չունէր։

Հիմա՞կ ...

Այդ համբոյրը, ուրիշին շրթունքներուն դպած համբոյրը, երբ մութին մէջէն կը տեսնէր, սարսափելի, սարսափելի ... ո՛չ, ո՛չ ... մարմինը ամբողջ դողի մէջ, մատները տաքաւ շրթունքներուն, ու կամաց կամաց բանալով բերանը, աչքերուն կոպերը վար իջած, մրմնջեց.

— Համբոյրդ ...

Ժամանակին, շատ բան պատմած էր Վահան, անոնք հիմակ մէկիկ մէկիկ, ձայնի մը, լոյսի կամ աչքի մը խաղին հետ կ'արթննային։ Անոնք ներսը մնացած, հեռաւորութեան մը լոյսերուն պէս կը տեսնէր։ Կարծես իր միսին փակած, իր արիւնին տաքութիւնը ունէին։

Ու պաղութիւն զգաց մարմինին վրայ, երբ ամուսինը եկաւ երկնցաւ օրրաթոռին վրայ, ծովին դիմաց, ու իր ամէն օրուան հաշիւներուն հետ, պզտիկ տետրակը գրպանէն հանեց, նայեցաւ անոր, կրկին գրպանեց, յետոյ ընդհանուր տարտամութեան մէջ, տատամսելով գրեթէ, նորէն դուրս հանեց, ու այլ եւս թիւերուն վերջը չէր գար, գրեց, աւրեց, գրեց այսպէս թիւը թիւին ետեւէն, այնքան իրարու վրայ լեցուած անոնք, առանց կարգի, խառն ի խուռն ...

Ա՛հ, այս տետրակը ...

Նոյն իսկ խօսակցութեան պահուն, վայրկեան չանցած, Առաքել աղա խօսքին թելը կը կորսնցնէր, կը դանդաղէր, ձանձրութեան չափ ծանրութիւն կուգար վրան։ Իր մէկ մտածումները, ամէն օրուան հոգերը, անոնց շատ վարժուած կը խառնուէին մտքին, ու մտածելու տեղ, կը կենար ատեն մը։

Ո՞ր մէկ տեսածին վրայ պէտք էր մտածել, ամէնքն ալ իրենց մասնաւոր տեղը ունենալով մէկտեղ, չէին կրնար լեցնել պարապը, զոր իր գործին դաշտը բացած էր մեծ բերան փողի մը պէս։ Անկարելի էր, այս պարապը կը մնար պարապ, ամէն օր կը մեծնար, բայց սիրտն ալ մեծնալու տեղ կը պզտիկնար։ Կարծես մարմինով ալ կը պզտիկնար։

Ու այն պարի գիշերէն ետք, ալ ուրիշ գործ չունէր ամուսինը, թիւերուն հետ կը խաղար, ու ինք անոր նայած ատեն, հին օրերու մարդը կը տեսնէր։

Ու հառաչեց Զարուհի։

Բա՛յց ... բայց ի՛նչ որ ալ ըլլար, ան իր ամուսինը, պէտք էր խեղդել սիրտը, ու գլուխը դարձուցած երբ կը նայէր անոր, աչքերը կը մնային պաղած, կը տեսնէր հին օրերու մարդը, Վահանի նկարագրած տարօրինակ մարդերէն մէկը։

Ու զարմանալի, ամուսնոյն այս կեանքը, սիրտը ծակելու չափ զարմանալի կը գտնէր, ու շորս դին նայած ատեն, երբ աչքերը կը դողային ծովին բիւրեղացած կապոյտին մէջ, ականջները պայթելով սեղմած, ձեռքէն խլել, թերթ առ թերթ ճմռթկելու մղում մը կը զգար այդ անիծեալ տետրակը, որուն վրայ իր աչքերուն լոյսը ու սրտին կրակը կը թափէր օրն ի բուն, ու երբ յոգնած, գլուխը վեր կ'առնէր, սիրտը հոն, այդ տետրակին ամէն մէկ էջին թաղուած, սիրտ մնացած չէր վրան ու ձեռքը կուրծքին դնելով, իր սրտին արագութիւնը կ'ուզէր մեղմացնել, որովհետեւ ինք կին մը, ամուսինն էր ան վերջապէս, պէտք էր համակերպիլ, ու գլուխը կախած ատեն, իր վիշտին ծանրութիւնը կը զգար։

Հետեւեալ օրը, երբ մինակ էին ամուսնոյն հետ ծովին դիմաց, պզտիկ պատմութիւն մը ըսել ուզեց, ինչպէս կ'ընէր Վահան՝ տղու մը պէս զըւարթ։ Առաքել աղա պաղ պաղ նայեցաւ կնոջ ու յանկարծ ժպիտի մը կիսատուերը գծուեցաւ երեսին վրայ՝ զարմանքը չկրնալ բացատրելու արտայայտութեան պէս բան մը, ու թեթեւօրէն օրօրելով գլուխը, կրկին նայեցաւ տետրակին, թուանշանները աւելցուց, պակսեցուց։ Շնչած ատեն, կը հառաչէր կարծես։

Առաքել աղա ուր որ գնաց, նոյն իսկ ասանկ ճամբորդութեան մը մէջ, խելքը գործին տուած, ամէն տեղ իր գործին մարդը ...

Իր կինը շատ հեղ գիշերները կ'արթնցնէր զինքը, երբ կը կուչէր քունին մէջ, կը պոռար՝ շունչը շունչին առնելով, ու անուններ կուտար, բառեր կ'ըսէր, որոնք իր գործին հետ կապ ունէին։

Իր գործը, իր կեանքին հետ քալող զաղտնիքներէն մէկը, երբ բան մը հարցնէին, իր բառերը եւ նախադասութիւնները ունէր՝ մասնաւոր, անորոշ, անհասկնալի։ Անկարելի էր հետեւիլ անոնց ու շատերը վարժուած,

— Բարեւ, Առաքել աղա, կ'ըսէին, ու երբ խօսելու նիւթ չէին գտներ, օդին վրայ կը խօսէին, կամ կը խօսէին դիմացէն անցնող մարդու մը վրայ, այսպէս խօսքը կը բանար։

Բայց Առաքել աղան այն մարդոց մէկն էր, որոնք իրենց կեանքին պատմութիւնը ջուրի պէս սերտած, բաղնիքի ձեթերուն կը նմանին, կը դառնան միեւնոյն կեանքին շուրջ։ Ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը, առով մէկտեղ պէտքցաւ յարգանքը կը շռայլէին էկէլ էկէլօֆ, ինչ որ ալ ըլլար, Առաքել աղա մըն էր։ Մանաւանդ իրեն մօտիկ ազգականները, որոնք օր մը չէ օր մը պիտի ուտէին իր հարստութիւնը ...

Ասանկներու խօսակցութեան մինչեւ վերջին բառը մօտիկ կ'ընէր, ու անոնց իւրաքանչիւր շարժուձեւերով կանոնաւորուած, կը դառնային անոնք մէկ մէկ պուպրիկներ, կամքէ զրկուած կը խօսէին պուպրիկներու պէս։

Ասանկ մարդ մըն էր Առաքել աղան, ձան ձուն չէր հաներ, մօտիկ կ'ընէր հանդարտօրէն, կը նայէր խօսողին՝ իր աչքերուն կենդանութիւնը պահած, կը խօսէր աչքերով։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

Վագրֆճնրու նոր օրէնքը

Վերջերս վագրֆներու նոր օրէնք մը հրատարակուեցաւ Էնկիւրիի մէջ եւ այս օրերս ալ կը սպասուի անոր գործադրութիւնը ճշդող կանոնագրին հրատարակութեան: Այս առթիւ Ազգ· վարչութիւնը իրաւագէտներու յանձնաժողով մը ընտրած է, ուսումնասիրելու համար այդ փաստաթուղթերը, նկատելով որ կապ ունին նաեւ ազգային կալուածներուն հետ:

Նոր օրէնքը վեց ամիս վերջ գործադրելի է, իսկ գործադրութեան թուականէն սկսեալ մինչեւ երեք ամիս, կից (միւլհազ) վագրֆներու միւթէվէլլի - ները պարտաւոր են վագրֆի վարչութենէն արձանագրել տալ իրենց յանձնուած կալուածները: Միւլհազ կը նկատուին այն վագրֆները որոնք ունին անհատ միւթէվէլլիներ:Այս վերջիններու կարգէն են Թաղ· խորհուրդներու նման մատակարար մարմիններ:

Օրէնքին մէջ ճշդուած է որ համայնական (ճէմաաթ) վագֆները միւթէ - վէլլի ունեցող կը նկատուին:

Պոլսոյ Պատրիարքին շրջաբերականը

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է Պոլսոյ բոլոր թաղերը, եկեղեցիներուն մէջ կարդալու համար.—

« Մեր հանճարեղ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւի հայրենասիրական կոչը, ուղղուած մեր թուրք հանրապետութեան բոլոր հայրենակիցներուն, ամէնուն սրտին ալ կը խօսի հաւասարապէս:

Թուրք Հայը որ դարբէ ի վեր իր մտաւորական ու ֆիզիքական բոլոր ուժերը անկեղծօրէն սպաս դրած է թուրք մեծ հայրենիքին բարգաւաճման ու յառաջդիմութեան համար, այժմ առաւելագոյն եռանդով ու զոհաբերութեամբ պիտի պատասխանէ անշուշտ մեր մեծանուն վարչապետին ստիպողական հրաւէրին, օդային սպառազինման գործին բերելով իր լայն օժանդակութիւնը:

Հայ եկեղեցին ամէն ժամանակ հաւատարմաբար աղօթող եղած է մեր պանծալի հայրենիքին անդորրութեան ու զօրացման համար: Եւ մենք, Ձեր հոգեւոր պետը, այս գեղեցիկ առթիւ ջերմապէս կը յանձնարարենք որ ամէն հայ անհատ որ եւ է նիւթական զոհողութեան առջեւ կանգ չառնէ, եւ իբրեւ գեբագոյն պարտականութիւն, իր մասնակցութեան անհրաժեշտ բաժինը բերէ երկրին օդային պաշտպանութեան համար, գիտնալով որ Հայրենիքին փրկութիւնը ամէնուս փրկութիւնն է» :

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (պաշտօնական).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond Rostand, *փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան իրենց փաստաթուղթերով, հետեւեալ կարգով.—*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 25 *ՅՈՒՆԻՍ.— ժամը* 9 — 11, *թիւ* 6301՝ 6400, *ժամը* 14—17 *թիւ* 6401—6500:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 26 *ՅՈՒՆԻՍ.— ժամը* 9—11՝ *թիւ* 6501—6600, *ժամ* 14-17 *թիւ* 6601 — 6700:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 *ՅՈՒՆԻՍ.— ժամը* 9—11՝ *թիւ* 6701—6800, *ժամ* 14-17՝ *թիւ* 6801 — 6900:

Ուրբաթ 28 *յունիս, պէտք է իրենց թղթածրարները յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին* G. *եւ* H *տառերով:*

Շաբաթ, 29 *յունիս (առտուն) պիտի յանձնուին տպագիր թուղթեր, այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին* I. J. K. L. *տառերով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:*

ԻՐԱՆ ԿԸ ՋՆՋԷ ՍՔԵՄԸ ԵՒ ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ խորհրդարանը հետեւեալ որոշումները տուած է. — Կիները քօղ չպիտի կրեն, հօճաներուն արգիլուած է կրօնական տարազով պտտիլ փողոցներուն մէջ, ջնջուած է բազմակնութիւնը, ինչպէս նաեւ առժամեայ ամուսնալուծումը:

Միւս կողմէ յանձնաժողով մը կազմուած է, իրանական լեզուն մաքրելու համար օտար տարրերէ:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Պ.Քիափ, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, որ արձակուած էր 1934 փետրուար 6ի դէպքերուն հետեւանքով: Ձախակողմեան խորհրդականները այս ընտրութիւնը ողջունեցին «էնթէրնասիօնալ»ով:

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ հեռացնելու համար ծրագիր մը կազմուած է Մ· Նահանգներուն մէջ, նախաձեռնութեամբ երեսփոխան Տայզի, որ ապահոված է եղեր հինգ միլիոն քաղաքացիներու հաւանութիւնը: Երեսփ· ժողովէն ալ 155 հոգի համամիտ են այս ծրագրին:

ԱԶԳ· ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ մուրհակներու տոկոսը, որ 4·50 առ հարիւր էր, զեղչուեցաւ 4ի:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ արտասովոր գործունէութիւնը, համախմբումներն եւ զինուորական մարզանքները լրջօրէն կը զբաղեցնեն երեսփ· ժողովի ձախակողմեան տարրերը, որոնք առջի օր մեծ ժխոր յարուցին նրբանցքներուն մէջ: Իսկ ձախակողմեան մամուլը ամէն օր յայտնութիւններ կը հրատարակէ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմեց Պ· Սթոյատինովիչ, իրեն պահելով արտաքին նախարարութիւնը եւ ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր տարրերէն, մասնաւորապէս խրուաթներէն:

Ց.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 3Հ, Ավընիւ Կօլլէնի սրբահարանը:

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը»:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Քուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 25 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Նիկողոսեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ

ՊԵՏՐՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 24 յունիս, երկուշաբթի օր, Լարիպուազիէրի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 3·40ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Ժամը 3·30ին ներկայ ըլլալ գերեզմանատան գլխաւոր դրան առջեւ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՋՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ՋՕՐԵԱՆ

Ատենախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, ՏԻԿԻՆ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ, **Mlle Lily Laskine**ի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՁԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (թաւջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱՋԱՋԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ *Երգչախումբի*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M. DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան:

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՅՈՒՆԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. LAMBERTի (նախկին երեսփոխան Ռօնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱՀԷ կը խօսի (ֆրանսերէն)

ծանօթացնելու համար ֆրանսացիներու *Հայկական հարցը եւ Հայ աշխատաւորներու ներկայ վիճակը:*

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԹԱՏԵՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ. ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot. Alfortville. (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (*դրամ 1 արար*) եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (*զաւեշտ*)

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

ՍԻՓԱՆԻ *ամառնային պարահանդէս* Պարանցիկ-Ցերեկոյթը

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ. **Ave. de Madrid**

(**Porte Maillot**էն առնել Jardin d'Acclimantationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը):

Կը նուագէ Արժանթինեան **Pizarro** *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի տնօրէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար, երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ: Տեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկ. տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակնկալներ:

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 *ֆրանք: կիներու՝* 7.50:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ

ԵՒ

Demi-Grossisteներու ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հանրածանօթ **ROQUEFORT** *Ընկերութիւնը վերսկսած է ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐԻ պատրաստութիւնը: Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը յանձնած է՝*

Պ. **H. SIROUNIAN**ի

1, Rue MONDÉTOUR, Դ. յարկ, սենեակ թիւ 4, ՓԱՐԻԶ (1):

Ամենահամեղ ճերմակ պանիր ամենաաժան գիներով: Ձեր շահուն համար անմիջապէս դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ, ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ, ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ, ԹՐԻՔՕԹԷՕԶՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ:

achat, vente, échange et reparation

HOVANNESSIAN

INGENIEUR E.M.I.

14. RUE DU SOLEIL. PARIS. XX. METRO: PLACE DES FETES

r.c. seine 579.489 TEL.: MENILMONTANT 41.67 C.C.p.paris 171738

MOTEURS ELECTRIQUES

pour machines à coudre, triceteuses, bobinoirs et toutes machines

RESISTANCE

pour chauffages, indétrisables etc.

ANTIPARASITAGE DES MOTEURS

ETUDES ET DEVIS GRATUITS SUR DEMANDE

machines à coudre d'occasion, — on demande correspondants, province et étranger

---

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ակնցի Գրիգոր Գալստեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արմենակ Գալստեան (Նիւ Եորք), իր քոյրերը՝ Մարիամ եւ Հայկանոյշ Գոլմէսիկեան (Հարաւ. Ամերիկա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «HOVAR», Ave. Naderi, Téhéran (Iran).

Կը խնդրուի Հայրենիքէն եւ Արմենիայէն արտատպել:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181, Cours Lafayette.

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Իմ խօսքերը շատ օտարոտի թուեցան ծերունուն, որ աղջիկը եւս կարող էր իւր սեպհական կամքը եւ խելքը ունենալ, բայց, թէեւ շատ դժուարութեամբ, այսուամենայնիւ նա համաձայնուեցաւ ինձ հետ չբռնադատել օրիորդին ամուսնութեան մասին եւ ուրիշ հնարների վրայ մտածել: Մենք երկար խորհեցանք, վերջապէս ծերունին այն եզրակացութեան հասաւ, որ օրիորդը պահուի իւր տանը, իսկ ես առժամանակ հեռանում: — «Հիւանդին իմ տան ծածքի տակ թագցնելը հեշտ է, բայց ձեզ կարող են նկատել... » ասաց նա:

«Բայց ես ինչպէ՞ս կարող էի բաժանուել օրիորդից. ո՞ւմ հոգաբարձութեանը յանձնէի նրան, մինչ կարող էի հանգիստ լինել, եթէ մի օր, մի ժամ մի րոպէ նրան չտեսնէի, կամ ինչ ազդեցութիւն կ'անէր նրա հիւանդութեան վրայ, եթէ այդ բոլորը յայտնուէր նրան»:

— « Ուրիշ հնար չկայ, — կրկնեց ծերունին: — Եթէ օրիորդը առողջ եւս լինէր, ձեզ դարձեալ հարկաւոր էր բաժանուել միմեանից, որովհետեւ ձեզ երկուսիդ միասին տեսնելով, աւելի հեշտ կարող էին ճանաչել»:

« Ես իմ սրտի եւ զգացմունքների հետ կարող էի հաշտուել, բայց իմ բոլոր մտատանջութիւնը նրանումն էր, թէ ինչպէս յայտնեմ օրիորդին, որ նրան միայնակ եմ թողնում: Բայց մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նրան հաղորդեցի մեր անխուսափելի վիճակը, նա խիստ սառնասրտութեամբ ասաց ինձ »:

— Դու շատ արեցիր ինձ համար, աւելին պահանջել քեզանից իրաւունք չունեմ: Դու, ուր որ կամենում ես, գնա, հեռացիր, գլուխդ ազատիր, ես կը մնամ այստեղ: Այժմ ինձ համար միեւնոյն է, կեանքը զզուացրել է ինձ, գտնելու եւ տանելու եւս լինեն հօրս տունը, դարձեալ չեմ վախենայ, որովհետեւ գիտեմ, որ մինչեւ այնտեղ հասցնելը կենդանի չեմ մնայ: Այնուհետեւ իմ դիակի հետ ինչ որ ուզում են, թող անեն»:

« Օրիորդի յուսահատական խօսքերը կրակի նման այրում էին իմ սիրտը, իմ լեզուն կապուեցաւ, ես մի բառ անգամ չկարողացայ գտնել նրան մխիթարելու: Ես ցանկանում էի գրկել նրա ոտները, համբուրել եւ ասել, որ մինչեւ մահ քո ծառան, քո ստրուկը կը դառնամ, քո ոտքերի տակի հողը կը լինեմ, եւ քեզանից չեմ բաժանուի: Բայց նա չթողեց ինձ խօսել, ասելով.

— « Իմ բանը պրծած է. ես շատ չեմ ապրի. դու քո գլուխը ազատիր եւ իմ վրայ մի մտածիր:

« Իմ աչքերը լցուեցան արտասուքով: Նա ափսոսում էր ինձ. արդեօք իմ մատուցած ծառայութիւնների համար, արդեօք երախտագիտութեան զգացմունքից դրդուած, թէ մի այլ կիրք թելադրում էր այդպէս խօսել: Ես այդ հասկանալ չկարողացայ, միայն նկատում էի, կարծես թէ, նա մինչեւ անգամ ուրախ էր, որ հանգամանքները փոխուեցան, կարծես թէ, ցանկանում էր առանձնանալ եւ առժամանակ անջատուած լինել ինձանից: Ի՞նչ էր պատճառը: Ես այդ հասկացայ, բայց շատ ուշ հասկացայ, երբ նա արդէն այս աշխարհից հրաժարուել էր, եւ իւր վշտերը իւր հետ գերեզման էր տարել: Հիւանդութեան մահճի մէջ երկու զգացմունքներ կռւում էին նրա սրտում, մէկը՝ սէրը, որ դեռ նոր բացւում էր նրա մէջ, միւսը՝ ազնուատոհմական հպարտութիւնը, թէ ինչպէս կարող էր կին լինել մի ռամկի, իւր հօր տան ծառայի որդուն, նա վախենում էր աշխարհի նախատինքից եւ ցանկանում էր օգուտ քաղել իմ բացակայութիւնից եւ խեղդել իւր սրտի մէջ իրան տանջող զգացմունքը... »:

Ամզակապետը կանգ առեց: Վաղեմի յիշողութիւնները շօշափեցին նրա սրտի դեռ ոչ բոլորովին բուժուած վէրքերը: Նա երեսը մի կողմ շուռ տուեց, որ ես չտեսնեմ նրա արտասուքը:

« Ես բոլորովին չանջատուեցայ նրանից, — շարունակեց դժբախտ ցաւալի ձայնով: — Ես հեռացայ, բայց շատ հեռու չգնացի: Ցերեկով անհետանում էի մերձակայ անտառներում, թափառում էի մթին ծմակների մէջ, կենակցում էի ծառերի, ժայռերի եւ գազանների հետ, եւ իմ վշտերը ցրւում էի որսորդութեամբ: Իսկ գիշերը մտնենում էի մեր հիւրընկալի տաղաւարներին, եւ եթէ միջոց էի գտնում, մտնում էի հիւանդին տեսնելու: Երբ նա իւր պղտորուած աչքերը բաց էր անում, տեսնում էր ինձ իւր մահճի մօտ նստած, միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը, — «ինչո՞ւ եկար, կարող են կալանաւորել քեզ»: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցաւ մի ամիս: Օրըստօրէ նրա հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր կերպարանք էր ստանում: Մի գիշեր, երբ մօտեցայ մեր հիւրընկալի տաղաւարին, նա արտասուքը աչքերում դուրս եկաւ իմ առջեւ եւ խորին ցաւակցութեամբ յայտնեց. — « Նա մեռաւ» ... Ես սարսափեցայ, որպէս մի եղեռնագործ: Ինձ այնպէս թուեցաւ, թէ ես եմ եղել նրա մահուան պատճառը: Խղճի զարհուրանքը չանթահարեց ինձ »:

Ամզակապետը կրկին կանգ առեց, ձեռքը տարաւ դէպի հանգած չիբուխը, որ դրած էր նրա մօտ, կրկին վառեց եւ սկսեց ծխել: Ծուխը թանձր մէգի նման դուրս էր հոսում նրա բերանից: Նրա պնչերից, կարծես թէ, նրա սիրտը ճարակում էր մի սարսափելի հրդեհ:

« Ոչինչ յայտնել չկարողացան ինձ նրա մահուան մասին, — առաջ տարաւ նա, — թէ նա իւր կեանքի վերջին րոպէներում ի՞նչ դրութեան մէջ է եղել կամ ի՞նչ է խօսացել: Նրա մօտ ոչ ոք չէր եղել, որ գոնէ վկայ լինէր անբախտ հանգուցեալի վերջին խօսքերին: Երկու օր էր, որ նա մեռած էր, երկու օր նրա մարմինը պահել էին, որ ես տեսնէի: Առաւօտեան պէտք է կատարուէր նրա թաղումը: Եւ այլեւս չգնացի անտառը, մնացի, որ կատարեմ իմ վերջին պարտքը: Իմ մասին այլեւս չէի մտածում, թէ ինչ կարող էր պատահել ինձ հետ: Նրան կորցնելուց յետոյ, այլեւս կեանքը իմ աչքում արժէք չունէր: Ես իմ ձեռքով պէտք է գերեզման իջեցնէի այն նազելի արարածին, որին իմ կեանքում միայն սիրել էի, եւ որը նոյնպէս սիրում էր ինձ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՍՐԹՍԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիչ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 27 Juin 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2842

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հետզհետէ աւելի վրդովիչ բովանդակութիւն կը ստանան մեր «Գաւառի Ձայներ»ը։

Ամէն օր դառն կանչ մը, կամ նոր տագնապ մը։

Իրականին մէջ, ոչ մէկ նորութիւն։ Ոչ ալ նորօրինակ, մօտէն չանցած անակնկալ մը։

Անստոյգ, տաժանելի քաշքշուքի մը զանազան երեսներն է կը պարզեն անոնք, անձկութեան լեղին քամել տալով կաթիլ-կաթիլ։

Երէկ նոր արձակումներ կը հաղորդէր Վալանսի մեր Թղթակիցը։ Ու կը նախատեսէր հեռանկար մը՝ չատ աւելի մռայլ, հաւաստելով թէ որոշուած է 10 առ հարիւրի օրէնքը անխնայ գործադրել յուլիս 1էն սկսեալ։

Ուրիշ նամակ մը, Լա Սիօթայէն, անգամ մը եւս կը հաստատէ գաղութին գլխուն կախուած մղձաւանջը։

Ինչպէս հաղորդած էր մեր Թղթակիցը, մայիս 5էն մինչեւ յունիս 12 արձակուած են 198 օտար բանուորներ, որոնց 83ը Հայ, — ինչ որ կը կազմէ ամբողջին գրեթէ կէսը։

Վալանսի Թղթակիցը կը հարցնէ․

— «Չենք գիտեր թէ Փարիզի մեծերը, գլխաւորութեամբ զոյգ Օֆիսներու, ի՞նչ կը բանին, լրջօրէն կը մտածե՞ն գաւառի մէջ տառապող գործաւորներու մասին»։

Իսկ Լա Սիօթայի Թղթակիցը կը պատմէ․

— «Ժողովուրդը բառին իսկական առումով շուարած է։ Չի գիտեր որո՞ւ դիմէ։ Բնականաբար բոլորին աչքերը կ'ուղղուին դէպի կեդրոնը, դէպի Լոյս Քաղաքը …»։

Այսպէս եւ միւս վայրերէն։

Կացութեան դառնութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ չատ մը քաղաքներէ թելադրութիւններ կ'ըլլան ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկելու։

Արդարեւ, յարաճուն անստուգութեան հետ, ոչ միայն թշուառութիւնը կ'երկարաձգուի, այլ եւ արդէն հարիւրներու հասած է համրանքը այն բազմանդամ ընտանիքներուն, որոնք պատառ մը հացի կարօտը կը քաշեն։

Եթէ կարելի ըլլար պրպտումներ կատարել եւ վիճակագրութիւն մը կազմել փաստերով ու թուանշաններով, անկասկած պիտի ունենայինք պատկեր մը, որուն առջեւ պողոտաներու քարերն իսկ պիտի սարսռային։

Բայց անհրաժեշտ չէ սպասել այդ վիճակագրութեան, ըմբռնելու համար կացութեան լրջութիւնը, այլ մանաւանդ անոր պարտադրած հոգերը։

Այդ հոգերուն գլխաւորը կ'իյնայ Փարիզի վրայ, իր բոլոր իրաւասու մարմիններով։

Մենք ալ Փարիզի մէջ կը գրենք այս տողերը։

Բայց, ստիպուած ենք խոստովանիլ, առանց վերապահութեան, թէ ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք այդ մարմիններուն, բուն բառով՝ Միացեալ Յանձնաժողովին աշխատանքին մասին։

Անչուչտ նոր դիմումներ ծրագրուած կամ կատարուած են, քանի որ դահլիճն ալ փոխուեցաւ։ (Ամէն պարագայի մէջ նոր դէմքեր են աշխատանքի եւ ներքին գործերու նախարարները, որոնց իրաւասութեանց հետ կապուած են չատ մը հոգեր)։

Արդ, որ եւ է փոփոխութիւն կատարուա՞ծ է պաշտօնական դիմումներու եղանակին կամ Յանձնաժողովի աշխատանքի մեթոտներուն մէջ։ — Չենք գիտեր։

Յանձնաժողովը կրցա՞ծ է լրիւ ուսումնասիրութիւն մը կատարել ամբողջ տագնապի մասին, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ, — Չենք գիտեր։

Գտնուա՞ծ է որ եւ է դրական ելք, նոր եղանակ մը, նախապէս ձախողած դիմումներ արդիւնաւորելու համար, — դարձեալ չենք գիտեր։

Այդ բոլորը իմանալու միջոցներ չեն պակսիր․ բայց մենք պիտի նախընտրէինք որ Յանձնաժողովը ինք հրապարակ իջնէր, պարզելու համար իր ըրածն ու չըրածը, կարելին եւ անկարելին։

Իր յառաջիկայ զեկոյցին մէջ, որ չատ ուշացաւ, Յանձնաժողովէն կը սպասուին ոչ միայն տեղեկութիւններ, այլ եւ տեսութիւններ։

Օրինակ, հարկ է վերջապէս պարզել թէ ո՞ր դուռները միանգամ ընդ միշտ փակուած են (օտար հպատակութիւն), եւ որո՞նք յոյս կը ներչնչեն աւելի բացուելու, յարատեւ եւ աւելի գործօն աշխատանքով։

Յետոյ, քանի որ ամբողջ համրանքներ ջլատման, աշխատանքի անկարողութեան, անօթութեան դատապարտուած են (ինչպէս Լա Սիօթան), Յանձնաժողովը անհրաժեշտ չի՞ գտներ առանձին եւ անմիջական դիմում կատարել այսպիսի պարագաներու համար։

Սովորական «ո՞ւր երթանք»ի խնդիր չէ այս։ Ամբողջին արձակուածները կա՛մ տեղին վրայ գործ ճարելու ելք մը պիտի ունենան, կամ ուրիչ տրամադրելի շրջան մը պիտի փոխադրուին, եւ կամ անօթի մեռնելու պիտի դատապարտուին, քանի որ չեն կրնար երկրէն դուրս ելլել։

Հարկ է խօսիլ ուղղակի եւ փաստացի, որպէսզի կառավարութիւնը ինք ցուցնէ այս կամ այն ելքը։

Երկու խօսք ալ ներգաղթի մասին։

Առժամեայ յետաձգման լուրը մենք իմացանք եւ հաստատեցինք Յանձնաժողովին շրջանակէն։

Արդ, Յանձնաժողովը ինչո՞ւ կը վարանի հանրութեան հաղորդել իր զեկուցումն ու տեսակէտը՝ այսքան կենսական հարցի մը մասին։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՕԹ ԿՐՕՆԱՊԵՏՆԵՐ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՆ

Կղերական տարազ հագնելու Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, յունիս 24 թուականով․—

Ներքին գործավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց որուն համաձայն հետեւեալ կրօնապետները ազատ կը կացուցուին կղերական տարազի արգելքէն․— 1. Իսլամական գործերու վարիչը (միւֆթի) Էնկիւրիի մէջ․— 2. Հայ կաթոլիկներու հովուապետը․— 3. Օրթոտոքս պատրիարքը, Ֆօթիոս Բ․— 4. Թուրք-օրթոտոքս եկեղեցւոյ պետը՝ Փափա Էֆթիմ․— 5. Հայ Լուսաւորչական պատրիարքը․— 6. Հայ բողոքականներու ազգապետը․— 7. Րաբունապետը։ Վերջին վեցը Պոլիս կը բնակին։

Այս բացառիկ արտօնութիւնը չտրուեցաւ պապական նուիրակին, որ պաշտօնական հանգամանք չունի Թրքական կառավարութեան աչքին։

ԻՏԱԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԵԼ

Եւ սակայն համերաշխութիւնը կը շարունակուի…

Անգլիական աղբիւրէ կը հաւաստեն Պ. Իտըն կատարեալ ձախողանքի մը մատնուեցաւ Հռոմի մէջ, հապէշական հարցին առթիւ։ Համաձայն իրազեկ անձերու հաղորդած տեղեկութեանց, Մուսոլինի բացորոշապէս հասկցուցած է չպիտի հանդուրժէ որ եւ է միջամտութեան՝ Հապէշիստանի հարցին մէջ, ի հարկին Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու գնով։ Իտալական կարծիքով, Հապէշիստան նոյնիսկ անարժան է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան եւ պաշտպանութեան։ Ուրեմն, եթէ Մեծն Բրիտանիա պնդէ որ հապէշական վէճը լուծուի Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, Իտալիա չպիտի մասնակցի օգոստոս 25ի նիստին։ Մուսոլինի չեչտեց թէ հապէշական հարցը պէտք է կարգադրուի միանգամ ընդմիշտ, եւ առանց կաչկանդելու իր ձեռքերը։ Պ. Իտըն կ'ուզէր միջին ճամբայ մը գտնել, առաջարկելով տնտեսական արտօնութիւններ եւ ազդեցութեան շրջանակներ ապահովել Իտալիոյ համար, բայց երբ լսեց Պ. Մուսոլինիի տեսակէտը, այլ եւս աւելորդ համարեցաւ մնալ եւ մեկնեցաւ չորեքշաբթի օր։

Հակառակ այս յուսախաբութեան, պաշտօնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ համերաշխութիւնը անվթար կը մնայ, համաձայն Սթրէզայի մէջ քուէարկուած բանաձեւին … Թէ անգլիական եւ թէ իտալական աղբիւրէ կը հաստատեն այս պարագան, հետեւեալ յայտարարութեամբ․— «Պ. Իտըն երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, մէկ ժամ տեւողութեամբ։ Եւրոպական զանազան խնդիրներ քննուեցան եւ հաստատուեցաւ թէ փետրուար 3ի Լոնտոնի զեկոյցով եւ Սթրէզայի խորհրդակցութիւններով ճչդուած ուղեգիծը կրնայ օգնել Եւրոպայի կացութեան բարւոքման»։ Պ. Իտըն մասնաւոր տեսակցութեան մը մէջ ալ հաստատեց այս պարագան։

Աժանս Հավասի Թղթակիցը աւելի լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին։ Իր հեռագրին համաձայն, Իտալիա միշտ այն տեսակէտն ունի թէ եւրոպական խնդիրները անբաժանելի են, երբ հարցը կը վերաբերի ազգային պաշտպանութեան։ Իրեն համար կատարուած իրողութիւն մըն է անգլեւգերման համաձայնութիւնը, եւ կարգ մը առաւելութիւններ կը ներկայացնէ Իտալիոյ համար, թէեւ որոշ վերապահումներ ունի Անգլիոյ բռնած դիրքին հանդէպ։

Իտալացիները կը հեռանան Հապէշիստանէն

Ատիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ իտալական դեսպանատունը հրամայեց իր հպատակներուն՝ երկրէն հեռանալ մինչեւ տասը օր։ Որ եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս մասին․ այնպէս որ ոչ միայն հապէշական, այլեւ իտալական շրջանակները յանկարծակիի եկան։ Այս հրամանին հետ միաժամանակ, իտալական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց Եթովպիոյ արտաքին նախարարութեան, բողոքելով Ճիմմայի սուլթանութեան կցման դէմ (չատ բարեբեր շրջան մը՝ արեւմտեան Հապէշիստանի մէջ, ուր Իտալիա կարեւոր շահեր ունի)։ Հապէշական կառավարութիւնը անմիջապէս պատասխանեց այս բողոքին, անիմաստ գտնելով զայն եւ յիչեցնելով թէ Ճիմմայի Սուլթանութիւնը միշտ մաս կազմած է Եթովպիոյ եւ թէ իտալական շահերը պաշտպանուած են իտալեւհապէշական դաշնագրով մը։

Ճիմմայի սուլթանութիւնը միակ իսլամական նահանգն էր որ կը պահէր իր վեհապետութիւնը։ Ան Եթովպիոյ թեւարկութիւնը ընդունեցաւ պայմանաւ որ յարգուի իսլամական տունը եւ հապէշական պաշտօնեայ կամ զօրք չղրկուի։ Այս պայմանները չյարգուեցան Սուլթան Ապուճիֆարի մահէն յետոյ (երկու տարի առաջ)։ Այդ առթիւ կ'ըսուէր թէ Սուլթանը թունաւորուած է։

Զինարշաւը կը վերսկսի

Երեսփ. ժողովի նաւային յանձնախումբը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց, լսելէ յետոյ ծովային նախարարին զեկուցումը․— Զինուորական նաւատորմի յանձնաժողովը հաստատելով որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը կը խախտէ Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութիւնները, նկատելով որ Ֆրանսա Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը ընդունած է միայն նկատի ունենալով նոյն դաշնագիրը, կը գտնէ որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ նաւային համաձայնութիւնը իբրեւ հետեւանք կ'ունենայ Ֆրանսայի կատարեալ ազատութիւնը, նաւային խնդիրներու մէջ, մինչեւ որ նոր համաձայնութիւններ կնքուին․ եւ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի Ֆրանսա Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ ունենայ բաւարար ուժեր՝ երաշխաւորելու համար իր ապահովութիւնը։

⁂ Բանակին յանձնաժողովն ալ իր կարգին լսեց պատերազմական նախարարը, որ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ սպառազինութեանց մասին եւ պահանջեց անհրաժեշտ վարկերը սահմանել, չարունակելու համար Ֆրանսայի պաշտպանողական ծրագրին իրագործումը։ Այսպէս, պահանջեց վճարել անցեալ ապրիլին սահմանուած 506 միլիոն Փր.ի ծախքերը եւ 600 միլիոնի նոր վարկ մը բանալ, անհրաժեշտ սպառազինութեանց համար։ Յանձնաժողովը որոշեց պաշտպանել այս առաջարկները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՍ – ԿԵՍՈՒՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

«Անկրօնին վրէժը անհաւատը կը լուծէ», կ'ըսէ արեւելեան առած մը։

Ո՛րքան ճիշդ։

Ահաւասիկ, ամիսներէ ի վեր, «Դուրեան Ֆոնտի յանձնախումբ»ին օձիքէն ամուր բռնած՝ աջ ու ձախ կը քաշքշէ բոլշեւիկեան *Բանուոր*ը։

Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն անմիջապէս վերջը, երբ կազմուեցաւ այս յանձնախումբը, միասին էին ռամկավարն ու բոլշեւիկը, թէ աննոռնի ճառեր խօսելու, թէ փողոցային ցոյցեր կատարելու եւ թէ դրամ հաւաքելու համար։

Երկար չտեւեց մեղրալուսինը, եւ կարմիրները բաժնուելով, կազմեցին առանձին յանձնախումբ մը,— «Հակադաշնակ»։

Այդ օրէն ի վեր, «Բանուոր»ը հաշիւ կը պահանջէ ռամկավարներու յանձնախումբէն։ Մանաւանդ որ, ռամկավարները խոստացեր էին, դատական ծախքերը հոգալէ յետոյ, աւելցած դրամը յատկացնել ներգաղթի։

Ատեն մը, կը հաւաստէին թէ էջմիածին պիտի փոխադրեն Դուրեանի մարմինը եւ արտօնութիւն ալ ստացան, բայց յետոյ աւելի շահաւոր սեպեցին Նիւ Եորք պահել զայն, եւ անոր դամբարանը շահագործել իբրեւ «թէքքէ»։

Արդ, կարմիր «Բանուոր»ը շարունակելով իր պայքարը—, շատ աւելի անխնայ քան «Հայրենիք»ը — ամէն շաբաթ յայտնութիւն մը կամ խոստովանութիւն մը կը հրատարակէ։

Այսպէս, բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը կը խոստովանի մայիս 23ի թիւին մէջ․

— Բայց հոս չենք կրնար չխոստովանիլ թէ մենք այդ մերկացումները չկրցանք պէտք եղածին չափ յարմար եւ յստակ ձեւով ընել։

… Այդ օրերուն, «Բանուոր» թերթը տեսակ մը եկեղեցին եւ կրօնքը պաշտպանող օրկանի մը տպաւորութիւնը ստեղծեց»։

Ուրիշ կարգ մը մեղքեր ալ խոստովանելէ յետոյ, *Բանուոր* կը վերսկսի մերկացումները։

Անոր վերջին թիւը, յունիս 13, երկար յօդուած մը կը պարունակէ բուն իսկ խմբագրապետին ստորագրութեամբ։

Այդ յօդուածէն կ'իմանամ հետեւեալ նորութիւնները․—

1. Քաղաքացի մը, որ հարիւրաւոր տոլարներ տուած է «Դուրֆընտ»ին, «այսօր ինքզինքը կը դատապարտէ, իր միամտաբար խաբուած ըլլալուն համար»։

2. Նոյն անձին յայտարարութեամբ, «ռամկավարները Դուրեանի սպանութիւնը իրենց համար ոսկեդար մը նկատեցին եւ, պէտք է խոստովանիլ որ լաւ կերպով ալ օգտուեցան»։

3. «*Դուրեանի սպանութեան օրերուն եւ դատավարութեան ընթացքին չաբաթը առնուազն երկու անգամ երկու ռամկավար առաջնորդներ Փրավիտէնսէն Նիւ Եորք կը ճամբորդէին, ժողովներուն ներկայ ըլլալու համար, եւ ամէն անգամ ալ իրենց ճամբու ծախսէն զատ՝ 25 տոլար կը ստանային Նիւ Եորք գալու համար*»։

4. *Հաւաքուած գումարներու մէկ մեծ մասն ալ «Պայքար» թերթին գանձը գացած է ուղղակի։ Ի՞նչպէս կրնան հաչիւ տալ․ պիտի խայտառակուին․ չէ՞*»։

Նոյն իրազեկը «Բանուոր»ի խմբագրութեան յանձնած է գաղտնի նամակ մը, միեւնոյն ատեն խոստանալով «աւելի նոր եւ ներքին մանրամասնութիւններ տալ այդ Դուրեան Յանձնախումբ կոչուած ՀԱՐԻՒՐ ՏՈԿՈՍՈՎ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏՑԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ»։

Ուրեմն, դեռ ծայրն ենք ծրարոց։

ՎԱՀԷ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Հրեղէն Խաչի եւ ուրիշ Միութեանց դէմ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ

Վերջերս տարօրինապէս աշխուժացած են Ֆրանսայի «հայրենասիրական» կազմակերպութիւնները եւ մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչը, որ կանոնաւոր համախմբումներ, մարտական ցոյցեր եւ ռազմափորձեր կը կատարէ։ Ձախակողմեան տարրերը քանի մը անգամ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այս երեւոյթին վրայ, զայն վտանգաւոր գտնելով հանրապետութեան համար։ Այս չաբթու աւելի սաստկացաւ հանրապետականներուն վրդովումը, եւ որովհետեւ կառավարութիւնը չուզեց անմիջապէս զբաղիլ, ձախակողմեան հոսանքները որոշեցին դիմել ուղղակի վարչապետին։

Որոշումը գործադրուեցաւ երեքշաբթի օր։ Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց նախաձեռնութեամբ, երեսփ. ժողովի բոլոր ձախակողմեան հոսանքներուն ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, բազմանդամ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին։ Առաջին խօսքը առաւ Պ. Տէլպօս, արմատականներու խմբակցութեան նախագահը, չեչտելով թէ Հրեղէն Խաչին ցոյցերը անդադար կը կրկնուին, լրջօրէն սպառնալով հանրապետութեան։ Պ. Լավալ անմիջապէս պատասխանեց․

— Ես ինքս ալ կը հետեւիմ կացութեան։ Ես յայտարարեցի երեսփ. ժողովին մէջ թէ կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ հանրապետական վարչաձեւը։ Շարթրի եւ Պուրպուլի ցոյցերը անակնկալներ եղան մեզի համար։ Շարթրի ցոյցը իմացանք միայն չաբաթ օր, եւ չկրցանք արգիլել։ Բայց ալ եւս չի կրնար կրկնուիլ։ Կառավարութիւնը պիտի կրնայ այսուհետեւ խափանել այդ կարգի որ եւ է ցոյց։

Պ. Վէնսան Օրիօլ (ընկերվարական) դիտել տուաւ․

— Խնդիրը միայն ցոյցերու մասին չէ։ Հարկ է արգիլել նաեւ այդ կազմակերպութեանց սպառազինումը։ Ես ուրիչ բողոք մը եւս ունիմ․— գործօն բանակէն սպաներ, որոնք իրենց համազգեստով կը մասնակցին Հրեղէն Խաչի ցոյցերուն, կապ հաստատած են այդ կազմակերպութեան հետ։ Այս դիտողութիւնս կը վերաբերի նաեւ այն պահեստի սպաներուն որոնք կը պահեն իրենց զէնքերը։ Կարելի չէ խաղաղասիրական նկատել կազմակերպութիւն մը որ օդանաւեր ունի։

Կացութեան ծանրութիւնը չեչտեց նաեւ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ։ Պ. Լավալ կրկնեց․

— Պիտի հսկեմ։ Պիտի յիչեցնեմ գործօն բանակի սպաներուն թէ իրաւունք չունին անդամակցելու որ եւ է քաղաքական խմբակցութեան։ Ի հարկին պատժական միջոցներ ալ պիտի տնօրինեմ։

Պատուիրակութեան անդամներէն մէկը նորէն քրքրեց օդանաւերու խնդիրը, պատմելով Հրեղէն Խաչին կատարած թռիչքները եւ դիտել տալով թէ պետութիւնը կարեւոր զեղչ մը կ'ընէ օդանաւերու գնին վրայ (պարգեւ)։ Վարչապետը յայտարարեց․

— Եղած զեղչը 15,000 փրանք է իւրաքանչիւր օդանաւի համար։ Եթէ ստա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խառնակիչներու վերջնական պարտութիւնը

(ՑՈՅՑ ԴԷՄ 30)

Անմոռանալի պիտի մնայ Ռումանահայ տարագրութեան մէջ 1935ի գարունը, որովհետեւ այդ շրջանին վերջնապէս քչուեցան հրապարակէն «պլօք» կոչուած խառնիճաղանճին մարդիկը, որոնք 3-4 տարիէ ի վեր բազմած ազգային աթոռներու վրայ դպրոցն ու եկեղեցին կը վարէին իրենց ուզածին պէս, զանոնք հասցնելով խղճալի վիճակի մը։

Այնքան զօրաւոր է հարուածը որ կերան դաւադիրները կամ իրենց դարձուածքով «Հայաստանի արտաքին նախարարութեան մասնիկները» որ քանի մը տարի պէտք է իրենց չլմռած վիճակէն դուրս ելլելու համար։

Անոնք հասկցան այլ եւս որ գործ չունին ռումանահայ գաղութին մէջ, եւ թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ իրենց բոլոր չքախումբով (անծանօթ աղբիւրներէ դրամ շահողներ, երազատեսներ, նախկին երկու դաշնակցական ուսուցիչ – քամելիոններ ու քանի մը հատ պնակալէզներ եւն.) փոխադրուին Հայաստան (կ'ընդունի՞ն) եւ հոն իրենց «ազգային գիծը» տանին, հանգիստ ձգելով մեր գաղութը։

Երեք տարի առաջ, երբ անոնք դեռ չունէին, այնքան ազգօգուտ ձեռնարկներ եղան, դպրոցներ չինուեցան, եկեղեցիներ նորոգուեցան, թեմական կանոնադրութիւնը վաւերացուեցաւ կառավարութենէն։ Այս բոլորը անդարձ պիտի կորսուէին, եթէ հանրային կարծիքը չարթննար, իրեն ղեկավար ունենալով Դաշնակցութիւնը եւ «Արազ» թերթը եւ զանոնք չվանէր ազգային գործերու ղեկավարութենէն։

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին աննախընթաց եռուզեռ մը կար Պուքրէշի մէջ։ Ազգային կալուածներու մատակարարութիւնը եւ դպրոցը այնքան խղճալի վիճակի մէջ էին որ յետին աշխատաւորէն մինչեւ ամէնէն անտարբեր հարուստ վաճառականը մէկ մարդու պէս ոտքի կեցած էին, վերջնապէս մաքրելու համար «Հայաստանի արտ. գործերու նախարարութեան մասնիկները»։ Եւ յաջողեցան։

Պատիւ իրենց։

Ազատեցաւ ռումանահայութիւնը մեծ մղձաւանջէ մը, ի գոհունակութիւն բոլոր անոնց որոնք շահագրգռուած են գաղութին բարգաւաճումով։

Աւելորդ չեմ գտներ այստեղ պատմել բոլոր այն դէպքերը որոնց յաջորդեց ազգային հոսանքի յաղթանակը եւ այն ամօթալի սադրանքները որոնք կազմակերպուեցան պլօքին ետեւը պահուըտած մարդոց կողմէ։

Թաղականական ընտրութեան նախօրէին տեղի ունեցաւ ծխական ժողով (14 ապրիլ), եկեղեցիին մէջ 1000է աւելի ծխականներու մասնակցութեամբ, ընտրելու համար ընտրական յանձնախումբ գալիք Թաղական ընտրութեանց առթիւ։ Տեղեկացաւ այս առթիւ որ Թաղականութիւնը կը մեկնի 455.000 լէյի բաց մը ձգելով. չենք խօսիր այն բարոյական բացի մասին որուն մէջ կը տապլտկին եկեղեցին ու մանաւանդ դպրոցը։ Այս ժողովի մէջ կ'ընտրուի ընտրական յանձնախումբը, ամբողջովին ազգ. հոսանքէն։ Այդ վայրկեանէն արդէն պլօքը կը զգայ իր աստղին մարիլը։

Մայիս 5ին տեղի կ'ունենան Թաղական ընտրութիւնները, կը քուէարկեն ընդամէնը 1567 հոգի, որոնց միայն 1121ը կ'ընդունուի, միւսները ջնջուած ըլլալով։ 1121 քուէներէն 621ը կ'իյնայ ազգային ժողովրդական հոսանքին, իսկ 498 քուէն ալ կ'առնեն պլօքճիները։ Մեր յաջողութիւնը աւելի քան ջախջախիչ էր. նկատի ունենալու է որ պլօքի մարդիկ քանի մը ինքնաշարժ վարձած էին նոյն օրը եւ ընտրողները ինքնաշարժով կը բերէին։ Շատերը օրական 100-200 լէյ վճարած են իբրեւ քուէագին։ Այս քուէարկութիւնն անցաւ առանց միջադէպի։ Միայն ոստիկաններու ներկայութիւնն էր որ անհաճոյ տպաւորութիւն կը ձգէր ներկաներուն վրայ։

19 մայիսին տեղի ունեցաւ ռումանահայ պատգ. ժողովը, որուն կը մասնակցէին Ռումանիոյ գրեթէ բոլոր հայաշատ քաղաքներէն պատգամաւորներ։ Ուրիշ խնդիրներու շարքին պատգ. ժողովի օրակարգի հարց դարձաւ նաեւ Պուքրէշի ընտրութեանց օրինաւորութիւնը։ Պատգ. ժողովը գտաւ որ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է կատարեալ օրինաւորութեամբ, սակայն նկատի ունենալով ջնջուած քուէներու մեծ թիւը, կը հրահանգէ նոր ընտրութիւններ։ Այս խնդրէն յետոյ ժողովը բանաձեւելով պարսաւանքի քուէ կուտայ Թեմական Խորհուրդին, որուն մէջ մնացած են միայն երեք անդամներ, միւսները հրաժարած ըլլալով։ Թեմականի անդամներէն Պ. Պ. Ա. Տիրացեան եւ Վրթ. Փափազեան ժողովական տարեգրութեանց մէջ չտեսնուած աներեսութեամբ մը յայտարարեցին թէ հակառակ պարսաւանքի քուէին եւ իրենց կազմալուծեալ վիճակին կը մերժեն հրաժարիլ։

Պլօքի ներկայացուցիչ Պ. Պապոյեան դժգոհելով ազգային բարձրագոյն մարմնի որոշումէն, աներեսութիւնը ունեցաւ դիմելու դատարան, պահանջելով նոր ընտրական յանձնախումբի ընտրութիւն։ Դատարանը քննելէ յետոյ խնդիրը, մերժեց գոհացում տալ այս ամբողջ դիմումին, սակայն մեր գաղութը ամօթով մնաց յաչս պետական շրջանակներուն, որոնք զարմացած կը հարցնեն. —«Դուք թեմ. կանոնադիր ունիք, ինչո՞ւ ձեր աղտոտութիւնները ձեր մէջ չէք պարտկեր»։

Մինչ ընտրական յանձնախումբը կը պատրաստուէր նոր ընտրութեան, անդին ուրիշ սրտցաւ հայրենակիցներ համերաշխութեան եւ համաձայնութեան փորձեր կ'ընէին։ Բոլոր դիմումները Հօկի եւ պլօքի մարդոց մօտ ապարդիւն անցան։ Անոնք բացարձակապէս մերժեցին համերաշխութիւն և եղբայրական այն ձեռքը որ իրենց երկարեցաւ, անշուշտ նպատակ ունենալով իրենց ձեռքերուն մէջ պահել Թաղականութիւնն իրենց ինչ ինչ չիլ հաշիւներուն համար, ինչ որ չյաջողեցաւ։

Վերջին վայրկեանին օրուան հերոս Պ. Պապոյեան այս անգամ դիմեց դաւանութեանց նախարարութեան, փորձելով անոր միջոցաւ արգիլել 16 յունիսի նոր ընտրութիւնը։ Նախարարութեան ներկայացուցիչը քննելէ յետոյ խնդիրը, յայտնեց թէ թեմ. պատգ. ժողովի որոշումը օրինական է եւ թէ ընտրական յանձնախումբը կրնայ շարունակել ընտրութիւնը։

Ալ չեմ խօսիր այն ստորերկրեայ եւ սադայէլական աշխատանքներու մասին որոնք կատարուեցան պլօքին կողմէ, խափանելու համար յունիս 16ի ընտրութիւնները, բայց ապարդիւն անցան։

Կիրակի 16 յունիս 1935 պատմական օր է ռումանահայութեան համար։ Եթէ պլօքի մարդիկ յաջողեցան սեւերես հանել Հայերը յաչս Ռումանացիներուն, իրենց սարքած դժբախտ միջադէպերուն առթիւ, միւս կողմէն 800ի չափ հայրենակիցներ իրենց քուէներով Պուքրէշին նուիրեցին Թաղականներու փունջ մը պատուաւոր ու ծանօթ անձերէ։

Ժամանակին հաղորդած էի այն ցաւալի միջադէպերը որոնք տեղի ունեցան ընտրութեանց օրը։ Պլօքի մարդոցմէ 25 հոգի առտուան ժամը 11ին դրոհ տուին դէպի քուէսենեակը եւ գոհացան պոռալ կանչելով եւ դպրոցին ապակիները կոտրելով։ Զինեալ ոստիկաններ միջամտելով հանդարտեցուցին մթնոլորտը. ժամը 7ի գիշերը երբ քուէարկութիւնը կը շարունակուէր, երկու հոգի ներս մտան քուէ տալու պատրուակով եւ անոնցմէ մէկը ձեռքը դրաւ քուէտուփին վրայ, զայն փախցնելու մտադրութեամբ։ Կարելի եղաւ շուտով դուրս չպրտել զայն եւ միւս ընկերը, այս առթիւ փոքր բախում մը տեղի ունեցաւ մեր տղոց եւ պլօքի միջեւ, որոնք տեսնելով որ ոեւէ յոյս չկայ խափանելու ընտրութիւնը, սկսան քաշուիլ պէտք եղած դասը առնելէ յետոյ։

Այս միջադէպի ժամանակ ռումէն հասարակութիւնը, հաւաքուած եկեղեցիի շուրջ, կը տեսնէր բակին մէջ իրարանցումը որ կատարեալ կռիւի մը տպաւորութիւնը ձգեց։ Բարեբախտաբար ոչ մէկ վիրաւոր։ Զինեալ ոստիկաններ, որոնց թիւը 60ի հասած էր արդէն, կրցան խաղաղութիւնը վերահաստատել եւ քուէարկութիւնը շարունակուեցաւ առանց որ եւ է միջադէպի մինչեւ գիշերուան ժամը 10ը, որմէ յետոյ քուէտուփը բացուեցաւ։

Արդիւնքը աւելի քան փայլուն էր, մօտ 800 քուէներէն, պլօքին ինկած էր միայն 30 քուէ. յաղթանակը ջախջախիչ էր. ինչ որ արդէն կը նախատեսուէր եւ որ ջղագրգռութեան մատնած էր պլօքճիները։ Ընտրողներուն թիւը շատ աւելի մեծ կ'ըլլար, եթէ պատահած չըլլային ծանօթ դէպքերը, որոնց պատճառով շատեր չմասնակցեցան քուէարկութեան։

Թաղական ընտրուած են Պ. Պ. Գրիգոր Զամպաքճեան, Արամ Փափազեան, փաստ. Պերճ Կարապետեան, Կ. Նազարեան, ճարտարապետ Ք. Սոլոմոն եւ Գաբրիէլ Միհայիլէսքու։

Յաջորդ օրը 17 յունիս տեղի ունեցաւ արտակարգ թեմ. պատգմ. ժողով։ Ներկայ էին 17 պատգամաւորներ։ Պլօքճիները այս պատգմ. ժողովը խափանելու համար չմասնակցեցան ժողովին։ Իրենց լրբութիւնը այնքան հեռու տարին, որ գրեթէ առեւանգեցին պատգամաւորներէն մէկ քանին, օր. Պ. Արտաշէս Պոյաճեանը, որուն սպառնալէ յետոյ համոզեցին որ ժողովին չմասնակցի, ժողովը փոքրամասնութեան մէջ ձգելու մտքով։ Սակայն անյաջող։ Ժողովը շարունակուեցաւ օրինաւոր պայմաններու մէջ, առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեանի նախագահութեամբ։ Իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին թեմական գործադիր մարմնի երեք անդամները։ Պատգմ. ժողովը նկատի ունենալով որ թեմական մարմինը արդէն կազմալուծուած է եւ մնացած երեք հոգին ալ ներկայ չեն, զանոնք հրաժարեցուց եւ ընտրեց նոր թեմական մարմին 9 հոգիէ բաղկացած, — Պ. Պ. Ա. Երէցփոխանեան, Արմ. Յակոբեան, Ար. Երկանեան, Արտ. Սարգիսեան, Տոքթ. Մ. Պէկեան, Յ. Տավիտեսքու, Շթեֆան Ասլան, Սիմոն Քէհեաեան եւ Տոքթ. Սմսարեան։ Ժողովը լրանալու մօտ ներս կը մտնէ Պ. Տիրացեան, թեմականի անդամներէն մէկը, եւ կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ հրաժարեցուցած են զինքը։ Պ. Խաչիկով դիտել կուտայ թէ մեծ յանդգնութիւն է ամբողջ օր մը պատգմ. ժողովը խաղցնելէ յետոյ վերջին պահուն գալ հաշիւ պահանջել։ Պ. Տիրացեան ծիծաղելի ըլլալու պատիճան, կ'ելլէ բաներ մը կը կմկմայ ժողովի հասցէին եւ նախագահի խիստ միջամտութեան վրայ, կը լռէ։

Նոյն օրը երեկոյեան կը փակուի պատգմ. ժողովը, մէջտեղէն վերցնելով հին վէրք մը՝ պլօքն ու Հօկը, եւ հրապարակէն մաքրելով բոլոր Թափթփուքներն ու պնակալէզները։

Ասկէ յետոյ պիտի սկսի ռումանահայութեան համար բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան շրջան մը եւ վստահ եմ որ շուտով պիտի վերահաստատուի մեր վարկը, իբրեւ խաղաղ շրջան մը։

ԲԱՆՈՒՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՉՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

Մայրեր ունինք որոնք կ'ըսեն իրենց զաւակներուն համար.

— Ժանս քիչ մը կը հասկնայ հայերէն, Ալպէրս սակայն բնաւ հայերէն չի գիտեր...

Ու կ'ըսեն այս խօսքը յատուկ պարծանքով։ Անոնց համար հայերէն գիտնալը թշուառութեան եւ դժբախտութեան համանիշ է, իսկ հայերէն չգիտնալը նշան քաղաքակրթութեան, ազնուականութեան ու եւրոպական աստիճաններու վրայ բարձրացած ըլլալու ...

Մայր մը ճանչցայ որ հիւրերուն առջեւ ճիգ մը ունէր ցուցադրելու իր «ֆրանսերէն» գիտնալը։ Անիկա մէկ կողմէն կը տեսակցէր հիւրերուն հետ ու միւս կողմէ անդադար կը խօսէր իր եօթնամեայ զաւկին հետ ըսելով.

— Թէ բուա, էօն փէօ, Լէօն...

— Թիւ վա բէ՞ր ու նօ...

— Վա շէ Աղաֆսի...

— Թիւ ա բըսիւ էօն փրան սը մաթէն... նօ, նօ... սէ՛ թ'էնփօսիպլը... ժանէ փա...

Տղան մէկ փրանք կ'ուզէ շաքարի համար ու կ'աղմկէ, կուլայ, կ'անհանգստացնէ հիւրերը...

Մայրը ոտքի կ'ելլէ բարկացած ու կ'ալեկոծէ ֆրանսերէնը.

— Ժանէ մար, ժանէ մար... վա՛թան տ'իսի... թիւ վէրա, ժը թը ժիֆլ թութ ա լ'էօր...

Ու տղան.

— Ժը վէօ, ժը վէօ... իլ մը փօ էօն փրան...

— Ժը տի է ժը ռէբէթ.— նօ՛, նօ՛, նօ՛, նօ՛..

— Սի՛, սի՛, սի՛, սի՛...

— Ժը տիրէ ա թօն փէր...

— Մուա օսի ժէ տէ շօզ տը տիր ա մօն փէր...

— Քէ՞սքը թիւ վա տիր...

— Տէ շօզ է տէ շօզ քը ժըսէ...

Հիւրերը լռած են. կը հետեւին մայր ու զաւկի մէջ թաւալող եւ հետզհետէ հետաքրքրական դարձող այս խօսակցութեան...

— Ժը վէօ սավուար քէ՞սքը թիւ վա տիր...

— Սա սէ մօն աֆէր...

— Քօզ փօլիման, էնպէսիլ բուա...

— Ժը նը սուի փա էնպէսիլ... սէ թօն Մանասէ ք'իլ է էնպէսիլ...

Հիւրերը կ'ըսեն

— Մանասէ՞.. պարոն Մանասէ Խանտիլեանին համա՞ր է... Ի՞նչ կայ որ... (տղուն կը դառնան կիսովին) մէ քէս ք'իլ ի ա, քէսքը թիւ սէ...

Մանասէ Խանտիլեանը ներկայ կիներէն մէկուն աղջկան նշանածն է...

Շաքարապահանջ տղուն մօրը դէմքը պատի գոյն կը ստանայ։ Կը թոթուէ ու կ'ըսէ.

— Ժէ... ժէ... ժէ ժամէ վիւ էօն անֆան փարէյ... ս'է լ'անֆան թէրիպլը... աֆիւզաթէօր... օ՛, ժը նը փէօ փա սիւփօրթէ...

Մայրը կը սկսի լալ...

Մանասէ Խանտիլեանի զոքանչցուն տղուն գլուխը կը շոյէ ու կ'ըսէ գաղտնաբար.

— Սի թիւ տիռա թուս քը թիւ սէ, ժը թը տօն տէօ փրան...

Ու տղան կը սկսի բարբառիլ.

— Էօն ժուր, մէսիէօ Եաղնեան մ'ա ափօրթէ իւն պուաթ տը պօնպօն է լ'օթրը ժուր մէսիէօ Մանասէ ա մանժէ լա մուաթիէ...

Բարեբախտաբար չնչին մուկ մը ծնաւ եւ հիւրերը կը բաժնուին համբոյրներով։

Ուրիշ օր մը, քանի մը հայուհիներ կ'առաջարկեն որ Լէօնը հայերէնի դասընթացքի մը հետեւի։ Մայրը կը պատասխանէ.

— Շիտակը չեմ ուզեր որ Լէօնս հայերէն սորվի, որովհետեւ կը վախնամ որ կ'աւրուի ֆրանսերէնի իր ակսանը։ Ասկէ զատ, ի՞նչ բանի կը ծառայէ հայերէնը։ Ի՞նչ շահ կարելի է ապաւել անկէ, վնասէն զատ։ Հայերէն գիտնալով կրնայ Հայերն ալ սիրել եւ օր մըն ալ կը նայիս որ Դաշնակցական կամ Հնչակեան է եղեր... ո՛չ, ո՛չ, չեմ ուզեր որ տղաս ատանկ բաներու մէջ մտնէ... Ես անիկա շնորհքով մարդ պիտի ընեմ... կը բաւեն մեր քաշածները...

Փոքրիկ Լէօնը, որ կատարեալ սատանորդի մըն է, ձեռք է առած մօրը տկար ջիղը եւ կ'ըսէ.

— Շաքարի համար մէկ ֆրանք տուր։ Եթէ չտաս հայերէն կը խօսիմ...

Ու Լէօնին մէկ – երկու ֆրանքը, ապահովուած է ամէն օր։

Լէօնին բերնին մէջ հայերէնը կը լուծուի՝ շաքարներուն պէս։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ղ. Ծ. ՎՐԴ. ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Անցեալները Ղեւոնդ Ծ. վրդ. Մարդուկէսեան հիւանդանոցէն ելլելէն վերջ, այցելութիւն մը տուաւ Նիւ Եորքի բազմամարդ գաղութին։ Ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր եկեղեցին՝ յարգանքի ցոյց մը կատարելու համար այդ քաջասիրտ հովիւին։ Այդպիսի բազմութիւն մը լեցուած էր՝ ի յարգանս ընկ. Ս. Արզումանի ծննդեան 72րդ տարեդարձի տօնակատարութեան, ուր ներկայ պիտի ըլլար, նաեւ, Մարդուկէսեան վրդ.։ Իսկ Մայիս 28ի անկախութեան տօնակատարութեան, ուր քաջ հովիւը գլխաւոր խօսողներէն մէկը պիտի ըլլար, Ն. Եորքի ընդարձակ սրահ մը՝ 2000 հոգիի տարողութեամբ, փոքր եկաւ եւ շատերը ոտքի վրայ կանգնած մնացին։ Դեռ հիւանդկախ վիճակի մէջ վարդապետին այցելութիւնը այս գաղութին ոչ միայն հոգեւոր մխիթարութիւն, այլ եւ հայրենաշունչ ոգեւորութիւն ներշնչեց։ Առիթէն օգտուելով տեսակցութիւն մը ունեցայ իրեն հետ։

Վարդապետը բոլորովին ապաքինած չէ։ Դեռ իր մարմնի մէջ կը մնայ չարագործին գնդակներէն մին։ Իր աջ ձեռքը բնական վիճակ չունի եւ չի կրնար մատները ազատօրէն շարժել։ Օրը քանի մը անգամ ստիպուած է մատերու մարզանք ընել՝ նախկին վիճակին հասցնելու համար։ Հոգեպէս ընկճուած չէ, ընդհակառակն շատ բարձր տրամադրութեան մէջ էր։

Իր պատմութեան համաձայն, շատ լաւ կը ճանչնայ ռամկավարներու այդ գործիքը — Նազարեանը։ Երբ այդ ոճրագործը տարիներ առաջ, հիւանդ էր ինք միշտ այցելութեան կ'երթար ոչ միայն մխիթարելու, այլ եւ նիւթական օժանդակութիւն հասցնելու անոր։ Հիւանդանոցէն ելլելէն վերջ ինքը եղած է առաջիններէն որ մտածած է յանձնախումբ մը կազմել «խեղճ» Նազարեանին արհեստական ոտք մը գնելու։ Այդ յանձնախումբին նախագահը եղած է ընկեր Մատթէոս Լէյլէկեանը։ Այդ աշխատանքներէն վերջ ինքը մոռացութեան չէ տուած այդ խեղճ մարդը, միշտ ալ գուրգուրացած է եւ նիւթական օգնութիւն ալ ըրած։ Անօթի այդ Նազարեանը, մահափորձէն դեռ ամիսներ առաջ կ'այցելէր այն եկեղեցին ուր ինքը՝ Մարդուկէսեան կը պատարագէր եւ կը քարոզէր։ «Դէպքէն դեռ քանի մը օր առաջ զինքը տեսայ ճաշարանի մը մէջ եւ իբրեւ բարեկամներ ոչ միայն խօսակցեցանք եւ կատակներ ըրինք, այլ եւ ճաշ մը հրամցուցի իրեն — առանց գիտնալու թէ ոճրագործ մը կը սընուցանեմ։ Ամէնէն տարօրինակ զուգադիպութիւնն այն է որ երբ զիս փոխադրեցին հիւանդանոց, տեսայ որ այդ սենեակն ինծի շատ ծանօթ է։ Հարցուցի քովիս բարեկամներուն եւ անոնք պատասխանեցին թէ մահափորձ կատարող Նազարեանի սենեակը եղած է, ուր շատ անգամ ես այցելած եմ, ոճրագործին հիւանդ եղած ատենը։

— Որ եւ է զգուշութիւն ձեռք առած չէի՞ք, չգիտէի՞ք եւ կամ չէի՞ք զգար թէ հակահայ տարրերը կրնային դաւ մը պատրաստել ձեր անձին դէմ։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— ոռ —

Երէկ Հիւսէյին մօլլա զատէ Ախունդովներն էին թրքական դաւաճան գործակալները, այսօր Սէյիտովներն ու Աղայեւները։ Արդ, Ադրբէջանցիները ծանօթ էին մեր ազգային տենչերուն, մենք ալ ծանօթ էինք իրենց։

Հապա Վրացինե՞րը։ Անոնք կովկասեան ժողովուրդներու ազգային ներդաշնակութեան մէջ տիրական դեր կը խաղային։ Մերթ գերմանասէր էին, մերթ թրքասէր, մերթ ռուսասէր, մերթ ալ դաշնակիցներու պաշտպան։ Կովկասի ամէնէն անկայուն եւ պատեհապաշտ տարրն էին։ Անոնց ղեկավարներու ամբարտաւան եւ ազգայնամոլ կեցուածքը բոլորին ծանօթ էր։ Վրացիները չգիտէին կանգ առնել ոչ մէկ խաղի ու դաւի առջեւ, եթէ համոզուէին եւ երաշխիքներ ըստանային ազգային շահերու անվթար պաշտպանման համար։ Կարսն ու Սուրմալուն Վրացիներու ողջակէզներն էին նրբանցքներու մէջ սակարկուած, փրկելու համար Պաթումը ···։

Արդ, խօսիլ համակովկասեան շահերու, պատմական ճակատագրի ու տեսակէտներու ներդաշնակութեան մասին, զուր եւ անիմաստ աշխատանք էր։ Կար դեռ աւելի կարեւոր փաստը, — անկախութեան հռչակումը։ Ադրբէջանն ու Վրաստանը, իբրեւ երջանիկ ժողովուրդներ, անկախութիւն կը հռչակէին առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, մինչդեռ հայ ժողովուրդը պարպած էր իր երակները, ահեղ մարտնչումներու մէջ, յանուն ազատութեան ու անկախութեան։ Մեր դրացիները անկախութեան տարեդարձները կը տօնեն մեզ պէս տարագրութեան մէջ, իբրեւ քաղաքական երեւոյթ, առանց արեան տուրքի, մինչդեռ հայ ժողովուրդը արիւնով էր ներկած իր քաղաքական երազներուն փառապսակը՝ մայիս 28ը։

Ինչպէս ցոյց տուին դէպքերը, հայութիւնը մեկուսացած էր թէ՛ համառուսական եւ թէ՛ համակովկասեան տեսակէտով։

Հետեւաբար երրորդ պատճառը՝ մեր ազգային մեկուսացումն ու քաղաքական մտքի խարխափումն էր։

Ազգ. Խորհուրդը, որ իրականութեան մէջ պետական իշխանութեան կորիզն էր ու տեսակ մը կառավարութիւն, բոլոր հոսանքներու վստահութիւնը կը վայելէր, որովհետեւ գրեթէ իւրաքանչիւր հոսանք իր ներկայացուցչութիւնն ունէր։ Սակայն մարդիկ կային անոնց մէջ, որ առտու երեկոյ կուրծք կը ծեծէին յանուն Ռուսաստանի, եւ բացարձակապէս չէին ճանչնար հայկական ուրոյն իշխանութիւն մը, որ կոչում ունի անջատելու հայ ժողովուրդի բախտը՝ ռուսական միստիֆիքասիոնէն։

Անոնցմէ մէկ քանին նոյն իսկ սպրդած էին անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանին մէջ... Բենոնատար ձիերու պէս աչակապեր դրած իրենց աչքերուն, միայն Ռուսաստանը կը տեսնէին։

Եւ ի՞նչ կ'ըսէր Ազգ. Խորհուրդը, իր առաջին կոչին մէջ. — «Այս պատմական օրերին մեզ վիճակւում է մի համապետական, համակովկասեան եւ համազգային առաքելութիւն ···»։ Ինչո՞ւ «համապետական» եւ «համակովկասեան» առաքելութիւն, երբ մեր դրացիները չեշտակի կը խօսէին եւ դիրք կը բռնէին ազգային տեսակէտով։ Ազգ. Խորհուրդի համար, եթէ կար նուիրական առաքելութիւն մը, այդ ալ միայն ու միայն համազգային առաքելութիւնն էր, առանց վարանելու եւ կառչելու փախստական Ռուսաստանի փէշերուն, եւ կամ «համակովկասեան» Բիւզանդիոնին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնելու։ Այս յստակ ազգային քաղաքականութեան պակասն էր որ չկրցինք արժեցնել մեր ռազմական տուեալ ուժերը եւ Երզնկայէն մինչեւ Կարս ու այլուր, անդադար նահանջի ճամբան բռնեցինք։ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ – Ապարանի դիւցազնամարտը պէտք է մղուէր Կարինի ամրոցներուն տակ, եւ ոչ մեր դուռներուն առջեւ։ Եւ ատիկա հնարաւոր էր, եթէ Ազգ. Խորհուրդը հաստատէր գէթ ժամանակաւոր դիկտատորական կարգեր, այնպէս ինչպէս հաստատուեցաւ Արամի բազուկին տակ, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ոգորումներու ժամանակ։

Ցարերու համար երկու հարիւր հազար զինուոր տուող հայ ժողովուրդը, իր սեփական հայրենիքի համար պէտք չէ տար միայն 17.000 սուին··· Այս առեղծուածին լուծումը պէտք էր փնտռել ազգային սեփական քաղաքականութեան պակասին եւ «ռուսական օրիանթասիոն» կոչուած վատոյժ քաղաքականութեան մէջ։

Հոս կ'ուզեմ յիշել յատկանշական դրուագ մը, Տէրսիմի հայ – քրտական յարաբերութիւններէն մնացած։

1917ի աշունը, մեր հին ռազմիկներէն Կայծակ – Առաքելը կը ղրկուի Տէրսիմ, քիւրտ Սէյիդ Ռիզայի (որդին Սէյիտ Իբրահիմի) քով, ապահովելու համար անոր օժանդակութիւնը Երզնկայի պաշտպանութեան համար։ Ի մէջ այլոց ըսենք, որ Կայծակ Առաքելը Սէյիդ Իբրահիմի որդեգիրներէն էր Քեռիի հետ, դեռ 1895ի օրերէն եւ շատ սիրուած։

Սէյիդ Ռիզան, Կայծակ Առաքելի առաջարկութեան այսպէս կը պատասխանէ.

— Ռուսերը, օր մը քայլ մը յառաջ կ'երթան, օր մըն ալ երկու քայլ ետ։ Հայկական ուժերը սակաւաթիւ են եւ չեմ յուսար որ կրնան երկար դիմանալ։ Այսպիսի պայմաններու մէջ անիմաստ է գրգռել Թուրքերու թշնամութիւնը, քանի որ վստահ թէ լաւ լեզու մը գտած կ'ապրինք։

Կայծակ Առաքել երբ Սէյիտ Ռիզայի պատասխանը կը հաղորդէ Մուրատին, ան կը բացագանչէ.

— Լերան Քիւրտն անգամ աւելի խելօք կը մտածէ, քան մեր էջմիածնի կաթողիկոսը ···

Մեր ռուսասէր տարրերուն ուղղուած անուղղակի պատասխան էր «լերան Քիւրտ»ի այս իմաստութիւնը։

Այս խառնարանին մէջ, դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ իր հըմայքն ու հռչակը անվարան նետած նժարին մէջ, կեցած էր Ազգ. Խորհուրդի կողքին, իր հաւատքի եւ դաւանանքի բովանդակ ջերմութեամբ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լարած իր բոլոր ուժերը, կ'ուզէր քաղաքական այս քաոսէն դուրս բերել հայ ժողովուրդը ազգային ներդաշնակ ճիգերով։

«Համառուսական» եւ «համակովկասեան» ժխորին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը յառաջադրէր մեր ազգային գոյութեան անմիջական պահանջները եւ օրուան վերքերը։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(26)

— Այո՛, գիտէի: Կը զգայի որ Հայոց ազգի Թշնամիները չպիտի ներէին իմ բռնած դիրքին՝ եռագոյնի շուրջ մղուած պայքարի առեն: Ի՞նչպէս կրնամ զգուշանալ: Որ եւ է Հայ կրնար մօտենալ ինծի՝ աջս համբուրելու եւ իր մեղքերը քաւելու դիտաւորութեամբ: Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ թէ ան ճոր մեղք մը շալկած եկեր է զանոնք քաւելու: Առաւել եւս չէի կրնար սպասել այդպիսի տմարդի յարձակում մը մարդէ մը, որուն հետ երկար տարիներու թէ ծանօթութիւն եւ թէ բարեկամական կապեր ունէի: Շատ անգամ օգնած էի իրեն: Ի՞նչպէս կրնայի կասկածիլ:

— Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը այդ մահափորձի մասին. անհատական հանգամանք ունի թէ կազմակերպուած է:

— Ես ձեռքիս տակ որ եւ է փաստ չունիմ յայտարարելու թէ այս կամ այն խմբակի կազմակերպած դաւն է: Երեւոյթները, սակայն, հակառակը կը պնդեն: Նախ՝ Նազարեանի ամիսներ չարունակ մեր եկեղեցին այցելելը — հաւանօրէն ուսումնասիրութեան նպատակով: Երկրորդ՝ այդ աղքատ մարդը կարր մը հաց գնելու համար դրամ չունէր, ի՞նչպէս կրնար ատրճանակ մը գնել, երրորդ՝ մահափորձէն անմիջապէս վերջ ամերիկեան թերթերուն մէջ երեւցած տեղեկութիւնները, որոնցմով կը ջանային վարկաբեկել զիս, ոճիրը վերագրել Ամենաբարձրեալին եւ անձս կապել Դուրեանի սպանութեան հետ — մոլորեցնելու համար թէ ամերիկեան հասարակութիւնը եւ թէ պետական մարմինները: Այդ բոլորը չէին կրնար բխիլ այս խեղճ տղուն ուղեղէն: Այդ սպանութեան ետեւ ուրիշ ուժեր կան պահուած, դեռ անծանօթ ինծի եւ ձեզի:

ՀԱՅՈՐԴԻ

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

ԱՆԿԷՆ.— Տ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը օգտակար գաղափարը յղացաւ գիծում կատարելու ֆրանսական Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, որպէսզի օտարներն եւս ընդունին իրենց կազմակերպած հիւանդապահութեան դասընթացքին, որուն կրնային ցարդ հետեւիլ միայն այն օտար աշակերտուհիները որոնք կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցները (մասնաւորաբար Մատամ տը լա Թուռի առեւտրական եւ լեզուագիտական վարժարանը, Անկէն):

Ընդունուելով մեր խնդրանքը՝ Տ. Հ. Կ. Խաչի սանուհիներու «Արաքս» Միութենէն հինգ օրիորդներ սկսան կանոնաւորաբար յաճախել, երբ 1934 հոկտեմբերին բացուեցաւ դասընթացքը:

Սանուհիներէն երեքը արգելիչ պատճառներով չկրցան շարունակել, խոստանալով սակայն յաջորդ տարի հետեւիլ լրջօրէն, իսկ երկուքը՝ Օր. Ալիս Պապօնեան եւ Օր. Հուրիկ Դանիէլեան սիրով հետեւեցան մինչեւ վերջ:

Քննութիւններուն մասնակցեցան 4 Հայ եւ չորս ֆրանսացի օրիորդներ, (տասնէ աւելի ֆրանսացի աղջիկներ վերջին պահուն չմասնակցեցան):

Ութ մասնակցողները բոլորն ալ յաջողութեամբ տուին քննութիւնները, եւ Հայերը եղան առաջիններէն:

Եօթը տարեկից աղջիկներու մէջ, որոնց ամէնէն մեծը հազիւ 19 տարեկան՝ Օր. Ալիս Պապօնեան առաջին եւ Օր. Ռոզ Նալպանտեան ֆրանսացի աղջկան մը հետ երկրորդ հանդիսացան:

Շաբաթ, 22 յունիս, Տ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ, ֆրանսացի ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան եւ յետոյ հանդիսաւորապէս բաժնուեցան հիւանդապահութեան երկու կարգերու վկայականները:

Բարձրագոյնէն եւս Հայ օրիորդ մը, Օր. Վերժին Նալպանտեան, յաջողութեամբ շրջանաւարտ եղաւ:

Մեր սանուհիներն ստացան օգնական հիւանդապահուհիի վկայական եւ վստահ ենք որ հոկտ.ին պիտի հետեւին նաեւ բարձրագոյն եւ աւարտական դասարանին:

Օգնական հիւանդապահուհիի վկայական ստացան նաեւ Օր. Ֆլօրա Անահիտ, անդամ Տ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի:

Բաղձալի է որ, օգտուելով առաւութեան ներկայացուած դրական կողմերէն, մեր բոլոր մասնաճիւղերն եւս նմանօրինակ թելադրիչ օրինակներ ընծայեն, արժանի Կ. Խաչի գաղափարին եւ կամ ընդհանրապէս հետամուտ ըլլան որ եւ է օգտակար եւ դրական բան սորվելու, երբ կեանքը հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ գիտական նորանոր գիւտերով, եւ մենք կեցած պարզապէս կը դիտենք մրցահանդէսը:

Գէթ կարելին ընենք միշտ նոր եւ օգտակարբան մը սորվելու, հոգ չէ թէ փոքր ըլլայ ան, եւ կամ լրացնենք մեր գիտցածը, այս համայնական մեծ դպրոցին մէջ որ Փարիզ կը կոչուի:

Այս առիթները միշտ չեն ներկայանար:

Օգտուինք մեր տարագրի դժբախտութիւններէն:

Սաթենիկ

Նոր սերունդ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).— Օր. Մարիա Դաւիթխանեան մեծ յաջողութեամբ եւ լաւագոյն նիշով վերջացուցած է աւարտական քննութիւնները իբրեւ «արխիտեքթ»ին, որ կը համարի պաքալօրէայի: Իր ջանասիրութեամբ եւ ուշիմութեամբ արժանացած է ուսուցչաց ջերմ գնահատանքին: Այժմ կը հետեւի արդէն համալսարանի ռոմանական ճեմարանի (լեզուներ):

Օրիորդը գործօն անդամ է Պերլինի «Հայ երիտասարդ» Միութեան:

*** Նոյն Միութեան անդամներէն Պ. Կարէն Հայրապետեան յաջողութեամբ վերջացուցած է իր դպրոցական շրջանը իբր «արխիտեքթ»: Կը հետեւի արդէն Պերլինի ճարտարագիտական բարձրագոյն վարժարանի ճարտարապետական ճիւղին:

Պ. Տ.

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՉ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

— • —

Հայրենակիցներ,

Տարօն - Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան վարչութիւնը նկատի առնելով Տարօնի փառայեղ անցեալը, ու այդ անցեալին մէջ գործող բոլոր հասարակական յեղափոխական եւ զինուորական գործիչներն ու մարտիկները, որոնք լուսեղէն համաստեղութիւններ կը կազմեն մեր աշխարհի հորիզոններուն վրայ, որոնք ազգային գոյութիւնն ու արժէքները անեղծ պահելու վճռականութիւնը ունեցան եւ հայրենիքի պաշտպանութեան ի խնդիր երկար դարեր մաքառեցան, ու առնական խոյանքով մը հերոսական մահը գրկեցին յանուն ցեղի հզօրութեան ու յարատեւութեան, որոնցմէ յաւերժացնել անոնց յիշատակը, ոռոնց հանդէպ ոչ միայն Տարօն - Տուրուբերանի ներկայ սերունդը, այլ եւ գալիք բոլոր սերունդները, երախտագիտութեան պարտքը պէտք է հատուցանեն:

Հայրենակիցնե՛ր, Յուլիսի առաջին շաբաթը յատկացուած է Տարօնի յեղափոխական այդ մեծ գաւակներուն, ըլլան անոնք մտքի, գրչի թէ զէնքի մարդիկ, որ իրենց հոգիի մեծութեամբ արժեւորեցին մեր կեանքը, առանց անոնց մեր ժողովուրդը իր անցեալի սնանկութիւնը պիտի ողբար, եւ Տարօնի աշխարհը չպիտի ունենար իր հոյակապ պատմութիւնը որ ուժի եւ կենդանութեան աղբիւրն է մեր կեանքին:

Բոլոր Տարօն - Տուրուբերանցիները ուր որ ալ ըլլան, յուլիսի առաջին շաբաթը պէտք է ապրին մեր յեղափոխականներու տօնը, մարմնացնեն անոնց յիշատակը. խօսին անոնց մասին, ծանօթանան անոնց հետ եւ իւրացնեն անոնց արժէքները որպէսզի իւրաքանչիւր անհատ արժեւորէ ինքզինքը եւ դառնայ անոնց նման մեծ, արի ու անձնուէր, քալէ նման ճանապարհով եւ իր հոգիի ամբողջ գեղեցկութեամբ, գեղեցկացնէ մեր ազգային տխուր կեանքը: Քաղաքական անցքերէն, մեր թափառական կեանքէն եւ յարափոփոխ միջավայրէն կ'անբարոյականանայ եւ կը լքի հայ մարդը. անհարազատ ալ տօտ բարքերն ու մտայնութիւնները, օտար միջավայրի ապականութիւններն ու գռեհիկ սովորութիւնները պէտք է դուրս քշուին հայ աշխարհէն ու անոնց տեղ իւրացուին մեր մեծ հայերու լրջութիւնն ու ծանրութիւնը որպէսզի հայ հոգին չկորսնցնէ իր դիմագիծը:

Անոնք որոնց մէջ խտացուած է հայ հոգիի դիմագիծը դժբախտ են, եւ մեր ժողովրդի դժբախտութեան հիմնական պատճառներէն մէկը հայ հոգիի խաթարումն է:

Հայրենակիցներ, հաւատքով եւ երկիւղածութեամբ մօտենանք Մեսրոպներուն, Սահակներուն, Եղիշէներուն, Խորենացիներուն, Հրայրներուն եւ ներշնչուինք անոնց յղացումի եւ մտածումի կարողութիւններէն:

Բաջութեամբ մօտենանք Մամիկոնեանց հերոսներուն՝ Վարդաններուն, Վահաններուն, Մուշեղներուն, Սմբատներուն, Գէորգներուն, Սերոբներուն, Կորիւններուն եւ զինուինք անոնց արիութիւնով, վեհանձնութիւնովն ու ազգային ոգիով:

Մենք պէտք է ունենանք մեր մեծ հայերու մտքի, սրտի եւ հոգիի մեծութիւնը, որպէսզի մեր հետ մեծնայ եւ մեր ազգը:

Ճղճիմութիւններն ու փոքրոգութիւնները առնուած օտար բարքերէն եւ օտար միջավայրերէն չեն կրնար հոգեկան կառուցման անունդ կամ նիւթ մատակարարել մեզի: Մեր հոգին ու միտքը պէտք է «Քաջաց մեծաց» մեր նախնիքներէն առնէ իր սնունդը որ ըլլայ հզօր, պայծառ ու գեղեցիկ:

Հայրենակիցներ, անցնինք Տարօնի աշխարհի պանթէոնէն եւ սորվինք անոնցմէ կեանքի մեծութիւնն ու գեղեցկութիւնը:

Ապրինք, մեր յեղափոխականներու տօնը, թող յեղափոխականանայ մեր հոգին հայ մարդու բարձր եւ վսեմ գաղափարներով:

Ապրինք յուլիսի առաջին շաբաթը անոնց յիշատակով եւ թող «Քաջաց մեծաց» մեր նախնիքները, անգամ մը եւս ցոյց տան մեզի անմահութեան ճանապարհը:

(Կնիք)

Հալէպ

«ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ»Ը ՍԿՍԱՒ ԶԱՌԱՆՑԵԼ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 24 յունիս.— Երէկ կիրակի, իրիկուան ժամը 8ին Սալ ժան տ'Արքի մէջ, բանախօսութիւն մը տուաւ «հրամանատար» Խանզատեան:

Մէկ ու կէս ժամ տեւող այդ ցնդաբանութեամբ ան մեր սիրելի մեռելները «էշ նահատակներ»ով հոլովեց: Եւ այս քանի քանի անգամներ: Յետոյ ֆրանսական կառավարութեան ուղղուելիք աղերսագիր մը պատրաստուեցաւ Նանսէնեան թուղթը վերցնելու համար …

Յետո՞յ, — յորդորեց յանուն մեր ազգին փրկութեան ֆրանսահպատակ դառնալ, եւ նոր սերունդին սորվեցնել ֆրանսերէն լեզուն, «Վիքթոր Հիւկոներու բարձր լեզուն, որպէսզի մեզի փրկութիւն ըլլայ եւ մենք սիրուինք տեղացի ժողովուրդէն»:

Ո՞ւր պիտի յանգին այս լարախաղացութիւնները …

Ս. Հրածին

ՆՈՅՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 24 յունիս.— Տնտեսական տագնապի այս օրերուն սրտով եւ մտքով աղքատներ կը փորձեն օգտուիլ առիթէն, միամիտներ որսալու համար: Այսպէս, «հրամանատար» Զատիկ Խանզատեան վերջերս շատ կ'եռեւայ այս կողմերը «պատմական առաքելութիւն» մը կատարելու համար: Կը քարոզէ ու կը քարոզէ … Մինչեւ այժմ չուզեցինք գրադիլ իրմով, բայց սկսաւ չափը անցընել:

Ի՞նչ է «հրամանատար»ին նպատակը: Տնտես. Կեդրոնի մասնաճի՞ւղ մը կազմել — աղէկ … Իր հետեւորդները Ֆրանս. քաղաքացի՞ դարձնել — շատ բարի, թող կրցածն ընէ: Բայց այն ինչ որ ցուցադրեց շաբաթ երեկոյ (22 յունիս) 3րդ թաղապետարանի բեմին վրայ, իսկապէս անհանդուրժելի էր: «27 տարիէ ի վեր» Ֆրանս. քաղաքացի(?) Պ. Զատիկը, իր «ազգասիրութիւնը» թող իրեն պահէ, Իսկ ինչ ըսել կ'ուզէր Կիլիկիոյ, Պաղեստինի, Երուսաղէմի, Արարայի եւ Արեւելեան ճակատներու վրայ ինկած զինուորները կոչելով «էշ նահատակ»ներ …

ՍԱՄՈՒԿ

Ո՞ւր ենք...

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Համագործակցական մի նախատի խնդիրը հայ գաղթաշխարհում դառել է մի իրական «կապոյտ թռչուն», որի մասին մենք մտածում ենք ամէն անգամ, երբ դառն նախատագրի սուր հարուածները անխնայ մեզ մտրակում են …

Այսօր նոյնն է, ինչ որ երէկ էր, 15 տարի շարունակ:

Բայց ինչո՞ւ մենք չենք կարողանում տիրանալ այդ «կապոյտ թռչունին», ինչո՞ւ փոխանակ համագործակցութեան, ունենք միայն զօրացումն կենտրոնախոյս ոյժերի, եւ այդ՝ ծով մեկան սպառնելուց յետոյ «սրբազան միութեան անտեղիտալի անհրաժեշտութեան» մասին …

Մեր կարծիքով նրա համար, որ սխալ ենք հասկացում համագործակցութեան սկզբունքները եւ պարզ չի պատկերացւում, թէ համագործակցութիւնը ո՞ւմ հետ կարող է լինել:

Խնդիրը չի վերաբերում տարբեր կարծիքներ, տարբեր աշխարհահայեացքներ ու տարբեր գաղափարաբանութիւն ունեցողներին:

Ամէն ժամանակ, ամէն տեղ ու նաեւ մեր, Հայերիս մէջ, միշտ էլ պատեհ առիթներով համագործակցութիւնը տարբեր տեսակէտներով առաջնորդւող տարրերի մէջ իրականացել է:

Համոզումների տարբերութիւնը չի կարող արգելք լինել համագործակցութեան համար, երբ կեանքը հրամայաբար պահանջում է այդ համագործակցութիւնը:

Մեր համոզումով համագործակցութեան միակ արգելքը եղել է եւ է այսօր այն բարոյական ապականութիւնը, որով վարակուած են գաղթաշխարհի հայութեան որոշ տարրերը:

Այդ բարոյական անկումն ու այլասերումն է այն պատնէշը, որ բաժանել է ու պարտկել հայկական սփիւռքը եւ անհնարին դարձրել ընդհանուր լեզու գտնել, կազմել մի նախատ, քայլել համընթաց դէպի մի նպատակ:

Եւ արդարեւ, դատեցէք ինքներդ, հնարաւո՞ր է համագործակցել Դուրեան Ցանձնախմբի կազմակերպողներին, նրան մասնակցողների եւ նրան համակրողների հետ:

Արդ, միթէ՞ հնարաւոր է համագործակցել բարոյական անկման վերջին աստիճանին հասած այդ դաւադիր տարրերի հետ:

Չէ՞ որ ամէն համագործակցութիւն ամենից առաջ պահանջում է փոխադարձ վստահութիւն:

Կարող ե՞նք տածել ամենանուազագոյն չափով իսկ վստահութիւն դէպի այդ տարրերը, որոնք նպատակ են դրել նիւթելու հայ հասարակութեան թիկունքում դիւային ոճիրներ եւ յիրաւի նիւթում էլ են, մէկ ոճիր միւսի յետեւից …

Արդ, պարզ է մեր միտքը, համագործակցութիւնը՝ օրւայ հրամայական պահանջն է, համոզումների, գաղափարների տարբերութիւնը չի կարող արգելք լինել. համագործակցութիւնը պիտի իրականացնել միայն եւ միայն բարոյապէս մաքուր, բարեմիտ ու պարկեշտ տարրերի միջեւ:

Եւ որքան շուտ իրականանայ նման հիմունքներով համագործակցութիւնը, այնքան լաւ »:

Շփացած՝ գոյնզգոյն ապուշներու ծափերէն, այս ինքնակոչ հրամանատարը կը կարծէ թէ Ֆրանսան հաւնոց մըն է, ուր իր ուզածը կրնայ թխսել:

Կրնայ ուզածին չափ պառանցել, բայց թող գիտնայ թէ արթուն է երիտասարդութիւնը:

Թղթակից

300 ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Պէյրութի Լ'Օրիան թերթը կը գրէ.—

Հինգ հարիւրէ աւելի Հայ գաղթականներ տակաւին կ'ապրին Քարանթինայի թաղը փայտէ հիւղերու մէջ: Արդէն այս հիւղաւանին մեծ մասը քանդուած է եւ բնակիչներէն շատերը հաստատուած են Էշրէֆիէ կամ Պուրճ Համուտ, քարէ շէնքերու մէջ:

Անոնք որ Քարանթինա կը մնան տակաւին շատ թշուառ վիճակ մը ունին եւ արդէն այդ է իրենց հոն մնալուն պատճառը: Անոնցմէ շատերը տնտեսական տագնապէն կը տառապին շատ խիստ կերպով: Մեծ մասը անգործ են ու թշուառ: Քաղաքապետութիւնը հրամայած էր այս դժբախտներուն մինչեւ 10 օր քանդել իրենց հիւղերը: Գաղթականները համախմբուեցան, մօտ 300 հոգի, եւ թափորով ցոյց կատարեցին կառավարական շէնքին առջեւ: Ոստիկանապետ Պ. Ապտալլա Լապպան կարգը կրցաւ պահպանել եւ ցուցարարներէն պատգամաւորութիւն մը թոյլտուութիւն ստացաւ Սէրայ մտնելու համար: Պատգամաւոր գործաւորները ընդունուեցան Հանրապետութեան նախագահ Համիտ փաշա էլ Սաատի կողմէ որ անոնց յայտարարեց թէ կառավարութիւնը բարեացակամութեամբ պիտի քննէ իրենց խնդիրը:

Տէր եւ Տիկին Գուլաֆեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ:

Իսի լէ Մուլինօ, 20 յունիս 1935

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔԵՐԵՄԷԹՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Քանի մը շաբաթ առաջ մաս մը հայրենակիցներ հաւաքուեցան Պ. Յովակիմ Թագւորեանի բնակարանը եւ քննեցին Միութիւն մը կազմելու խնդիրը:

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր կարօտ՝ ծննդավայրի, երբ հարցուցի թէ դեռ կա՞ն Քերեմէթցիներ, ինծ տուին անուններ, որոնք բաւական թիւ մը կը կազմէին, Հայր. Միութիւն մը կազմելու համար:

Դժբախտաբար մեծամասնութիւն չգոյացաւ եւ որոշուեցաւ երկրորդ ժողով մը հրաւիրել Պ. Գրիգորի տունը, 8 bis, Rue Pascal, Ժանթիյիի, 30 յունիս կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին:

Սիրելի հայրենակիցներ, թախանձագին պիտի խնդրէի անպայման ներկայ ըլլալ այդ հաւաքոյթին, որպէսզի օր առաջ Քերեմէթցիներու Հայր. Միութիւնն եւս ճակատարաց ասպարէզ իջնէ:

Յովի. Եաղուպեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Մանաւանդ չէր խնդար ամէնուն հետ ու ինչպէս ամէն հեղ կ'ըսէր, խնդալուն ալ տեղը կար, ու կը խնդար ուրիշներուն վրայ՝ անշշուկ, վարպետորդի խնդուքով, որովհետեւ խնդալ չէին գիտեր, ու խնդալու վայրկեանին կը նայէին իրարու: Առաքել աղա աստղներուն վրայ կը խնդար, ու անոնք սիրտ առած իրմէ, մէկը միւսին վրայ կը խնդար:

Առաքել աղա շատ կը սիրէր այս տեսարանը, ու աչքերը պահած իրենց Արեւելքցիի խորամանկութիւնը, կը խաղային, կը դառնային իրենք իրենց վրայ: Անոնք լոյսով ողողուած, կանաչ անտառներու խորունկութիւնը ունէին, ու երբ գլուխը բաց, թանձր սեւ մազերը, լայնկեկ ճակատէն իրենց շուքը կը ձգէին երեսին վրայ, իր սրտին բոլոր խորամանկութիւնը կը մտնէր իր խորհուրդին մէջ, կը դառնար աւելի խորհրդաւոր:

Կը դառնար աւելի խորհրդաւոր, մանաւանդ երբ իր ձայնը կ'երկնցնէր, կը խօսէր հանդարտութիւնը պահած, ու առեն առեն իր սեւ պեխերը կ'ոլորէր, կը նայէր աչքերուն տակէն: Այս պահուն արդէն ինք իր տէրը, կը տիրէր ամէնուն:

Բայց ինչ դժուար բան… Հեռուէ հեռի ականջին հասած խօսքերը սիրտ կոտրուք բաներ, ակռաները սեղմած կը լսէր, ու առոր անոր բան չհասկնալու վարպետութեամբ, իր հարստութեան վրայ ամէն օր խօսող մարդոց երեսին կը խնդար, կը կատակէր: Երբեմն ալ սրճարանը դէմ դիմացկամ քով քովի նստած երբ կը խօսէին, հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր ամէնէն աւելի իր ետեւէն խօսող մարդուն խօսքերը, գլխի երերումներով անոր իւրաքանչիւր բառը կը հաստատէր, ու երբ աչքերուն կը նայէր, կը մտնէր սրտէն ներս, ու լռած առեն, յաղթուած մարտիկի մը պէս կ'երեւէր իր հակառակորդը:

Բայց ուրիշ վիշտի մը երկարումը կար իր մէջ: Այս վիշտը, խորունկ մընացած, իրաւ ալ սիրտէն արիւն կ'երթար, կը մեծնար ամէն օր, երբ օրերը կ'անցնէին ամուլ, երբ անկարելիին առջեւ իր ամբողջ հարստութիւնով միս մինակ կեցած, խաղալիկի մը պէս կը դառնար չորս դին:

Ու երբ թէ բան կեցած չըլլար, երեսին վրայ կասկածի գիծ մը իսկ չէր երեւար, ու վիշտը պահած, կը մտածէր իր հարստութեան վրայ, ու

— « Շունը շնորը պիտի վայելէ » ըսած առեն, իր ազգականները երամ երամ աչքերուն առջեւէն կ'անցնէին, կը դողար, կը դողար, ու երբ մինակ էր, ձեռքերը տարածելով, նայած առեն, կը խնդրէր աչքերով, կը խնդրէր աչքերը բանի մը անկած, կը մրմնջէր Աստուած բառը… կը կրկնէր … որովհետեւ իր տունը տուն ըլլալու համար՝ պէտք էր ան, ան պիտի տար միայն իր տունին տունի մը խորունկութիւնը, այն առեն միայն պիտի կրնային իրարու նայիլ… այն առեն միայն իր հարստութիւնը… ու հրեշտակի պէս, լոյս երեսով, լոյս աչքերով կը տեսնէր իր երազին տղան … կ'ուզէր գրկել, սեղմել կուրծքին:

Տարիներ այսպէս երազած, իր սրտի ձայներէն բան մը մնացած ներսը, տարիներու կոյրին վերջը կը կարծէր այս ճամբորդութիւնը:

Բայց… բայց պարահանդէսի գիշերէն ի վեր, ի՞նչ տրամութիւն էր որ կը ճնշէր իրենց վրայ, ու Առաքել աղա իր կնոջը նայած պահուն՝ մռմռջեց, «անիծեալ պար», ու կրկին իր կնոջը այն իրիկուան մռայլ կերպարանքը տեսած, կարծես անոր հոգիին անձկութիւնը կը տեսնէր: Ասանկ բանի ո՛չ հանդիպած ոչ ալ տեսած ունէր: Մանաւանդ ի՞նչ կար որ իր լռութենէն կը նեղուէր:

Առաքել աղա օրօրեց գլուխը:

Իր կինը, պարահանդէսի գիշերէն ի վեր, աչքերու առջի վճիտութիւնը չունէր, անոնց տարօրինակ խորութիւնը գլխու պտոյտ կուտար, շատ բան կը տեսնէր հոն, կնոջ մը հոգիին խորունկութեան անդունդը:

Իր կնոջ այս տրամութիւնը մէկալներուն չէր նմաներ: Այն տրամութիւնը անուն մը ունէր, ու բառը լեզուին ծայրը, չէր կրնար արտասանել: Այս տրամութիւնը այն իրիկուան մելամաղձոտութեան պէս բան մը, երբ Սաթենիկ ու Վահան բերան բերնի ...

Գլուխը կախեց Առաքել աղա: Բայց իր տրամութիւնը, մտածեց, կրնայ ըլլալ որ աւելի խորութիւն տար կընոջը աչքերուն, ուզեց քիչ մը ուրախ երեւնալ: Իրաւ ալ, այս խորութիւնը շատ էր իրեն համար, ու երբ իր տետրակը բացաւ, դարձուց թերթ առ թերթ, իրարու քով շարուած թիւերը ու նօթագրութիւնները, քիչ մը սփոփանք տուին թէեւ, ու սիրտը իջաւ, բայց սրտով լալու փափաք մը կը զգար, կ'ուզէր թքնել …

Բ.

Փարիզ էին:

Առաջին օրը գրեթէ մեկուսացած, սենեակին մէջ անցուցին: Շատ յոգնած ու երազած, քիչ մըն ալ տառապած էին: Մանաւանդ մէկը միւսէն պահած իր ցաւը, երկուքն ալ կը զգային միեւնոյն վիշտին արփինումը:

Իրենց սենեակէն Լիւքսէմպուրկի պարտէզը կ'երեւէր, պզտիկ, գեղեցիկ անտառի մը պէս: Առաքել աղա նստած պատուհանին առջեւ, «եկո՛ւր, կ'ըսէր իր կնոջ, տես, սա ծառերուն նայելով, մարդուն սիրտը կը բացուի»: Ու ծառերուն մէջ մնացած իրենց նայուածքը, քաղաքի պարտէզներն ու անտառները կը յիշէին, կը մօտենային իրարու սրտի: Մանաւանդ երբ կը տեսնէին պզտիկ տղաքը, բառերը կը մռռային, չէին կրնար խօսիլ, ու իրարու նայելով կը խնդային:

Առաքել աղա, այսպէս առաջին օրը պատուհանին առջեւ անցուց: Դուրս կը նայէր, մեծ պողոտայի անցնողներուն կը նայէր, կը հետեւէր անոնց ուշադրութեամբ, ու երբեմն աչքերը կը մնային անշարժ: Կարծես տրտմութիւն մը, սրտէն բարձրանալով, կամաց կամաց կը լեցնէր, կը ծածկէր երեսը:

Ճամբորդութեան ամբողջ շրջանին, դէմքի միեւնոյն ամփոփումը կ'ունենար՝ երբ կը նայէր ճամբորդներուն: Անոնց զուարթութիւնը տարբեր բան մը, անոնց բոլոր շարժումներուն յաջորդող հանդարտութիւնը շատ բնական ու գեղեցիկ, բան մը ունէին վերջապէս այդ մարդիկը՝ որ իր հպարտութիւնը կը դղրդէր: Հիմակ ալ, պատուհանէն դուրս նայած առեն, անցորդները բոլորն ալ նոր դէմքեր, իր ներսը բան մը կը քըքրէին, կը սեղմէին զինքը սենեակին չորս պատերուն մէջ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄԻՐ

(4)

ւանորդներ չարժման մէջ դնեն իրենց օդանաւերը Հրեղէն Խաչի կոչին վրայ, եւ առնել պիտի տամ նպաստները եւ պարգեւները: Զրոյց կը շրջի թէ Հրեղէն Խաչը օդանաւեր պիտի թռցնէ յուլիս 14ին, արուարձաններու մէջ: Այդ օրը ազգային տօն ըլլալով, բոլոր ցոյցերը արտօնուած են. բայց չպիտի թոյլատրեմ օդանաւերու թռիչքը: Եթէ, հակառակ արգելքներուն, Հրեղէն Խաչին պատկանող օդանաւեր թռչին, հետապնդել եւ պատժել պիտի տամ:

⁂ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ երեքշաբթի առտու օդանաւ մը թռած է Վոժիրարի թաղին վրայ, արքայական թռուցիկներ ցրուելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈ-ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ատեն, Գերմանիա յանձն առած է սահմանափակել սուզանաւերու շինութիւնը, կուսակից ըլլալով անոնց ստորինանակ ջնջման: Այս յայտարարութիւնն ըրաւ Անգլիոյ ծովային նախարարը, իբրեւ պատասխան աշխատաւորականներու բողոքին:

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ վերջացաւ երեքշաբթի գիշեր: Մեծ ու պզտիկ միասին հաշուելով, 38 երկիրներ կը մասնակցէին այս համագումարին, որ իբրեւ շօշափելի գործ հիմը դրաւ միջազգային ընկերակցութեան մը, պաշտպանելու համար մշակոյթը: Այս կազմակերպութիւնն ալ իր կարգին պիտի պայքարի «պատերազմին եւ փաշականութեան, առ հասարակ որ եւ է սպառնալիքի դէմ որ կրնայ վնասել քաղաքակրթութեան»: Ընկերակցութեան նախագահական մարմնին անդամ են Անտրէ Ժիտ, Անրի Պարպիւս, Ռոմէն Ռոլան (Ֆրանսացի), Հայնրիխ Ման, Թոմաս Ման (Գերմանացի), Մաքսիմ Կորքի (Ռուս), Հըքսլի, Պ. Շօ (Անգլիացի), Սինքլէր Լիւիս (Ամերիկացի), Տիկին Սէլմա Լակէրլոֆ (Շուէտացի):

ՀԻՆԳ ՎԻԹԽԱՐԻ ՕԴԱՆԱՒԵՐ շինելու համար հանգանակութիւն մը բացուած էր Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք «Մաքսիմ Կորքի» օդանաւին փճացման: Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մինչեւ այժմ հաւաքուած է 40 միլիոն րուբլի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ փակուեցաւ յունիս 25ին, վերջնապէս քուէարկելով շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի բանաձեւը: Առ այժմ սկզբունքն է որ կը քուէարկուի, իսկ իբրեւ գործնական արդիւնք որոշուեցաւ շաբաթական 40 ժամը այժմէն գործադրել ապակեղէնի ճարտարագործութեան մէջ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ: «Իզվեստիա» կը գրէ թէ անծանօթ մը սպաննած է Նովորոսիսկի խորհուրդին անդամներէն Անթիփովը, երբ տուն կը վերադառնար:

19 *ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ* օդանաւի արկածի մը մէջ, որ տեղի ունեցաւ Մէտէլլէնի մէջ (Քոլոմպիա, կեդր. Ամերիկա): Օդանաւը բախած էր գերմանական օդանաւի մը: Զոհերուն մէջ կը գտնուի աշխարհահռչակ արուեստագէտ մը, Քարլոս Կարտէլ, որ երկար ատեն Փարիզ գտնուած է:

ԲՈՐՈՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԷՆ մշակելու եղանակ մը գտած են Տոքթ. Վոտրէմէր եւ Տիկին Պրէօն: Այս մանրէն գտնուած էր 1871ին, բայց կարելի չէր եղած մշակել:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

մասնակցութեամբ՝ *ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու*

Ընկ.ներ՝ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ և ՍԵՐԻԻՍԵԱՆԻ մահավճռին ըլկանման առթիւ

30 յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ

Երգ. Նուագ. Եւլն.: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

Ընկ. Ոսկիան Լուսարեւեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Լուսարեւեան եւ զաւակունք սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց կնոջ, աղջկան եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՔԱՂՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յունիս 24ին Լիոնի Grange Blanche հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի (27 յունիս), կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, վերոյիշեալ հիւանդանոցին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՍԻՓԱՆի ամառնային բացօդեայ Պարահանդէս-Ցերեկոյթը

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի մէջ. Ave. de Madrid

(**Porte Maillot**էն առնել Jardin d'Acclimatationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը):

կը նուագէ Արժանթինեան **Pizarro** *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի տնօրէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար. երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ: Տեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկ. տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակնկալներ:

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 *ֆրանք: կիներու՝* 7.50:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ. ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot. Alfortville. (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ *(տրամ 1 արար)* եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ *(զաւեշտ)*

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՅՈՒՆԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. LAMBERTի (նախկին երեսփոխան Ռոնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱՀԷ կը խօսի (ֆրանսերէն)

ծանօթացնելու համար ֆրանսացիներու *Հայկական հարցը եւ Հայ աշխատաւորներու ներկայ վիճակը:*

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ակնցի Գրիգոր Գալստեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արմենակ Գալստեան (Նիւ Եորք), իր քոյրերը՝ Մարիամ եւ Հայկանոյշ Գոլմէսիկեան (Հարաւ. Ամերիկա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «HOVAR», Ave. Naderi, Téhéran (Iran).

Կը խնդրուի Հայրենիքէն եւ Արմենիայէն արտատպել:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը»:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (*Մարսէյլ*) վռամեան *Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ *եւ* Զաւարեան *խումբերու բոլոր ընկերները* 30 *Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ, Կոմիտէի զեկուցում:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ *Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:*

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէսթօրան Պըլօի մէջ, Րիւ Պուֆիէր:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Լիոնի մէջ 29 յունիս շաբաթ երեկոյ:

Յաջորդ Թուականը կը յայտարարուի մօտ օրէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լ' Փարթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա գերեզմանը փորուեցաւ հէնց նոյն լերան վերայ, հեռու մարդկային բնակութիւնից, ուր երբեմն հանդիպում են հովիւները միայն: Նրա գագաթը հագիւ ծածկուած էր հողով, խաչնարածների քահանան կարդում էր վերջին աղօթքը: Ես սպաննուածի նման կանգնած էր եւ լաց էի լինում: Այդ միջոցին երկու եասաւուլներ մօտեցան եւ ինձ կալանաւորեցին: — «Նա մեռաւ եւ ազատուեցաւ, բայց դու ազատուել չես կարող» ... — լսելի եղան տանուտէրի խօսքերը: Ինձ տարան. բանտարկեցին տանուտէրի տաղաւարում, որ միւս օրը ուղարկեն գաւառապետի մօտ: Օրիորդի կորուստը ինձ այն աստիճան ապշած եւ խելագարուած դրութեան մէջ էր դրել, որ ես համարեա չէի զգում, թէ ինձ հետ ինչ է կատարւում: Այսուամենայնիւ, հէնց նոյն գիշերը ինձ յաջողուեցաւ՝ իմ մօտ դրած պահապաններից մէկին սպաննել, միւսին սաստիկ վիրաւորել եւ փախչել իմ բանտից: Այնուհետեւ այլեւս ի՞նչ էր մնում ինձ անել: Իմ յանցանքները կրկնապատկուեցան. այստեղ դարձայ մարդասպան, իսկ իմ հայրենիքից փախցրել էի իմ մեծաւորի աղջիկը: Իմ հայրենի երկիրը վերադառնալ չէի կարող, իսկ իմ գտնուած երկրում դարձայ մի փախստական եւ միացայ փախստականների խումբի հետ: Ուխտեցի այնուհետեւ վրէժխնդիր լինել բոլոր այն մարդկանցից, որ կրում են խան, բէկ, մելիք եւ տանուտէր անունները: Իմ նպատակին մասամբ հասայ: Բայց իմ ձեռնարկութիւնը այնքան սարսափելի էր եւ արիւնոտ, որ վերջը բերեց ինձ այստեղ» ...:

Զ.

ՀԱՄՐԸ

Աւազակապետը ծանօթացրեց ինձ մի այլ երիտասարդի հետ, որին կոչում էին Համր: Նրա իսկական անունը ոչ ոք չգիտէր: Չգիտէին նաեւ թէ ինչ ազգից էր նա: Նա միշտ լուռ էր եւ մտախոհ. միանգամ գոնէ չէին տեսել նրան խօսելիս, եւ այդ էր պատճառը, որ ընկերները նրան Համր էին կոչում: Այդ օտարոտի խուլումունջը վաղուց գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը: Նրանում կար մի խորհրդաւոր բան, որ իւր լռութեան մէջ եւս աչքի էր զարկում: Բաւական բարձրահասակ էր նա, նիհար եւ ցամաք կազմուածքով. դեղնած դէմքը գունաթափուելով ստացել էր թառամած տերեւի գոյն, իսկ արագաշարժ աչքերը վառւում էին տենդային բոցով: Զնայելով իւր տկար, հիւանդոտ կազմուածքին, աշխատում էր չափազանց եռանդով, եւ այդ առիթ էր տուել վեբակացուներին բաւական մեծ վարուել նրա հետ. թէեւ նրա հոկողութեան վրայ դարձնում էին առանձին ուշադրութիւն:

Գիշեր էր, երբ առաջին անգամ առիթ ունեցայ խօսելու նրա հետ: Խոնաւ պատերին կպցրած ճրագուի մոմերը հազիւ լուսաւորում էին զատապարտեալների մռայլոտ ու սառն օթեւանը: Մերկ յատակի վրայ, այստեղ ու այնտեղ, անկարգ կերպով պառկած էին ցերեկուայ տաժանական աշխատութիւնից յոգնած թշուառները: Քունը միակ մխիթարութիւնն է այդ ողորմելիների, նա կազդուրում է նրանց ջարդուած անդամները եւ մոռանալ է տալիս սրտի դառն վշտերը:

Արթուն էր Համրը միայն: Նա մօտքով, կարծես թէ, վերասլացել էր երկինքը, իսկ նրա խորախորհուրդ աչքերը մի առանձին կարեկցութեամբ նայում էին քնած թշուառների վրայ: Ես նրանից ոչ այնքան հեռու պառկած էի իմ յարդեայ անկողնի վրայ, եւ իմ աչքերը յառած էին դէպի երիտասարդի տխրամած դէմքը, որ կրում էր իւր վրայ հետքերը մի դժբախտ անցեալի ...:

Նա լուռ էր, որպէս միշտ: Իսկ այն գիշեր մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նա ցամաք ու փակուած շրթունքներից դուրս հնչեց մի խուլ հառաչանք այդ երկու բառի հետ «Աստուած իմ»: Ես մինչեւ այնօր չգիտէի նրա ինչ ազգից լինելը, բայց յանկարծ լսեցի նրանից հայկական բառեր: Ես չկարողացայ զսպել իմ սրտի զեղմունքը:

— Դարձեա՞լ մի Հայ ... բացագանչեցի ես այնքան լսելի ձայնով, որ դէպի ինձ դարձուեցի Համրի ուշադրութիւնը: Նրա փակուած լեզուն բացուեցաւ եւ պատասխանեց ինձ հետեւեալ խօսքերով.

— Ինչո՞ւ էք զարմանում, աշխարհի ո՞ր անկիւնում չկայ Հայ: Արմատից խլուած եւ ցամաքած բոյսը տանում է քամին դէպի ամէն կողմ ...:

Նա կրկին լռեց:

Կան անձնաւորութիւններ, որոնց մի բառը, մի խօսքը բաւական է, որ մարդ նրանց մասին գաղափար կազմէ. Համրի ասածը թէեւ շատ պարզ չէր, բայց բաւական յատկանիշ էր նրա մթին, ծածկամիտ բնաւորութեանը: Ես մօտեցայ, նստեցի նրա մօտ:

— Ուրեմն դուք Հա՞յ էք, հարցրի նրանից:

— Այո ... պատասխանեց նա:

Ես այն աստիճան զգացուեցայ, որ ձեռքերս տարածելով խնդրեցի նրանից.

— Թոյլ տուեցէք ձեր ազգակցին գրկել ձեզ:

— Կարծեմ, մեր դրութեան մէջ աւելորդ են այս տեսակ քնքշութիւններ, ասաց նա հրաժարուելով:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՍՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
28 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2843

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետին ազդանշանը՝ օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման մասին, պաշտօնական եւ վերջնական հանգամանք ստացաւ յունիս 21ին:

Արդէն իսկ մշակուած է եռամեայ ծրագիր մը, զինուորական Բարձրագոյն Խորհուրդին հաւանութեամբ:

Կը նշանակէ թէ մինչեւ երեք տարի, Թուրքիա պիտի ունենայ պատկառելի տորմիղ մը,— առ նուազն հինգ հարիւր ռազմական օդանաւ, համաձայն Զօր. Ըսմէթի ազդանշանին: (Այժմ ունի միայն հարիւր հատ):

Պաշտօնական որոշումէն շատ առաջ, մայիս 24էն ի վեր, ձեռնարկած էր բուն ժողովրդական շարժումը:

Նոր հոսանք մը, «Օդանաւային վտանգը գիտակցողներու» կազմակերպութիւնը կը ջանայ ամբողջ Թուրքիան վարակել, խանդավառել օդանաւային սպառազինութեան գիտելիքներով:

Թերթերը կ'ուռին կոչերով եւ հանգանակութեան ցանկերով: Ամէն օր հայրենասիրական նշանախօսք մը մէջտեղ կը նետուի,— եւ խմբագրականներ տուն կը տրուին բոլոր լեզուներով: Նոյն իսկ հոգեւոր պետերը շարժման մէջ գրուած են: (Պոլսոյ հայերէն թերթերը պարծանքով կը յիշեն թէ Հայոց պատրիարքը եւ Ազգ. Վարչութիւնը շատ աւելի արագ շարժեցան քան օրթոտոքս պատրիարքը):

Մէկ խօսքով, կը գործադրուին բոլոր միջոցները, որպէսզի չոգեպինդ արագութեամբ ծաղկի ու լայնատարած սաւառնի «Թուրք Թռչուն»ը: Անշուշտ յանուն խաղաղութեան:

Երեւոյթ մը եւս.— Այս ճամբով ալ կը զարգանայ Թուրք անհատին քաղաքացիական գիտակցութիւնը:

Ամէն օր, ցանկերուն գլուխը կ'երեւան երիտասարդ առեւտրականներ,— նոր Թուրքեր,— հինգ հարիւրով, հազարով, երկու կամ հինգ հազարով (ոսկի):

Տարիներ առաջ բացառութիւն պիտի համարուէր այս երողութիւնը:

Միւս կողմէ, հաւաքական ոգին զարգացնելու համար, անդամավճարներ եւ հանգանակութեան ցանկեր կը կազմուին միութենէ միութիւն,— առեւտրական, արհեստապետական, արհեստակցական եւն.:

Շարժման մէջ գրուած են նաեւ կիներն ու դպրոցականները: (Պոլսոյ Թրքուհիները որոշած են օդանաւ մը նուիրել իրենց միջոցներով):

Ձեռնարկին արժէքը հասկնալու համար, յիշեցնենք թէ միեւնոյն ատեն կը գործէ Սաւառնակի Միութիւնը, տարեկան երեք միլիոն ոսկի արտադրելով:

×

Բազմաթիւ բացատրութիւններ տրուեցան եւ դեռ կը տրուին, Թուրքիոյ այս արտակարգ իրարանցումին առթիւ:

Ըսմէթ Ինէօնիւ երբ առաջին ազդանշանը կուտար, իր գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն էր թէ՝ օդանաւերը անընդհատ կը զարգանան, «ամէն տեղ սփռելու համար մահ եւ աւեր»: Ուրեմն, Թուրքիան ալ պարտաւոր է օգտուիլ այդ զէնքէն, անակնկալի չգալու համար:

Վարչապետէն յետոյ, աճուասիկ հանրապետութեան նախագահն է որ կ'արտայայտուի եւ աւելի կը գունաւորէ նոր Թուրքիոյ մտահոգութիւնները:

Երկու տարբեր առիթներով, Ք. Աթաթիւրք առանց վերապահութեան կը խօսի նոր պատերազմի մը վտանգներու մասին:

Յունիս 20ին, Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը հրատարակէին ամերիկացի թղթակցի մը՝ Տիկին Պէյքըրի տեսակցութիւնը՝ Աթաթիւրքի հետ:

Բազմաթիւ հարցերու կարգին, Ամերիկուհին հարցումներ կ'ուղղէ նաեւ միջազգային կացութեան մասին: Ք. Աթաթիւրք կը պատասխանէ, «ծանր եւ լուրջ ձեւով մը»:

— «Պէտք չէ խօսինք մօտիկ անցեալի մասին: Պատերազմի վտանգը կայ նաեւ ներկայիս: Բաղդատելով քանի մը ամիս առաջուան հետ, Եւրոպայի կացութիւնը աւելի գէշ է, շատ գէշ է»:

Նոր տեսակցութեան մը մէջ, տրուած Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ին, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը նորէն շեշտելով պատերազմի վտանգը, անհրաժեշտ կը գտնէ Տարտանէլի զօրացումը, այսինքն վերազինումը, որ արգիլուած էր Լօզանի դաշնագրով:

— «Աշխարհի կացութիւնը եւ կարգ մը պայմաններ փոխուած են, Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, երբ Թուրքիա յանձն առաւ բաց թողուլ Նեղուցները»:

Ինչպէս օդանաւային սպառազինութեան, նոյնպէս Տարտանէլի վերազինման հարցին մէջ, Թուրքիոյ վարիչները միշտ կը շեշտեն թէ իրենց երկիրը ստիպուած է զօրաւոր ըլլալ, բուն իսկ խաղաղութեան շահուն համար:

Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա ոչ թէ կը սպառնայ կամ կը սպառազինուի, այլ զոհողութիւններ կ'ընէ, որպէսզի կարենայ օգնել աշխարհի խաղաղութեան...

Չէ՞ որ աշխարհի միւս մասերն ալ ճիշդ նոյն վարդապետութեան կը հետեւին:

Ո՛ր տեսակէտէն ալ դատենք խնդիրը, մէջտեղը կը մնայ անվիճելի փաստ մը,— Թուրքիոյ արտակարգ սպառազինութիւնը ի նախատեսութիւն գալոց վտանգներու:

Այս ճակատին վրայ եւս, Թուրքիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, եւ տիրաբար կ'օգտագործէ երկրին բարոյական եւ նիւթական աղբիւրները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՌԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Օդանաւային սպառազինութեան համար

Թրքական զեկոյց մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ երկրին պաշտպանութեան համար տրուած որոշումներու մասին.—

Պաշտպանութեան բարձրագոյն խորհուրդը, Ըսմէթ Ինէօնիւի նախագահութեամբ նիստ ունեցաւ յունիս 19, 20 եւ 21ին եւ քննեց երկրին պաշտպանութեան վերաբերեալ խնդիրները: Ժողովը երախտագիտութեամբ տեսաւ այն շահագրգռութիւնը զոր հայրենակիցները ամէն կողմ կը յայտնեն օդային վտանգին հանդէպ եւ արձանագրեց թէ միայն ամբողջ ազգին սերտ մասնակցութեամբ կարելի պիտի ըլլայ երաշխաւորել հայրենիքի օդային ապահովութիւնը: Խորհուրդը որոշեց աւելցնել օդային բանակը եւ զայն զինել նորագոյն սաւառնակներով: Ասոր համար եռամեայ ծրագիր մը ընդունեց եւ գործադրութեան միջոցները պատրաստեց:

Պաշտպանութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը զբաղեցաւ նաեւ ազգային զօրաշարժի գործով: Ամէնէն վերջը արտաքին գործավարը պարզեց երկրին արտաքին կացութիւնը, ինչպէս նաեւ այն միջազգային ջանքերը զոր Թուրքիա կը թափէ խաղաղութեան պահպանման համար:

Իտալացիները կը մռնչեն Անգլիոյ դէմ

ԲՈՒՌՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԵՒ ԹԷ ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հռոմէն հասած նոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Պ. Իտըն ձախողած է իր առաքելութեան մէջ, թէ անգլեւգերման համաձայնութեան եւ թէ հաբէշական հարցին առթիւ: Պ. Մուսոլինի բուռն դիտողութիւններ ըրած է Անգլիոյ երկդիմի քաղաքականութեան դէմ, որ կը խախտէ հաւաքական գործունէութիւնը: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա որ եւ է յանձնառութիւն չէ ստանձնած եւ նոյնիսկ մասնագէտներ չպիտի ղրկէ Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովին: Իսկ եթէ ղրկէ, այդ մասնագէտներուն միակ պաշտօնը պիտի ըլլայ ստուգել թէ Անգլիա եւ Գերմանիա որքան արագութեամբ պիտի գործադրեն իրենց նաւային կառուցումները, որպէսզի ինք ալ անոր համեմատ փութացնէ իր շինութիւնները: Օդանաւային պայմանագրի մասին ալ կարգ մը վերապահումներ յայտնած է Մուսոլինի:

Իտալացիներու դժգոհութեան աստիճանը հասկնալու համար, կը բաւէ քանի մը հատուածներ թարգմանել գլխաւոր թերթերէն: «Աֆֆարի Էսթէրի», որ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան տեսակէտները կը յայտնէ, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Մեր չհասկցածը այն է թէ Անգլիա ո՞ւր կ'ուզէ յանգիլ: Ան պաշտօնէն ստորագրեց Լոնտոնի յայտարարութիւնը (փետրուար 3), եւ սակայն Սըր Ճօն Սայմըն պնդեց Պերլին երթալու համար: Անգլիա պաշտօնէն ստորագրեց Սթրէզայի յանձնառութիւնը, եւ սակայն նաւային մասնաւոր համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ հետ: Ի՞նչ տեսակ քաղաքականութիւն է այս: Երբ Անգլիացիները ժողովի կը նստին Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն հետ, կը գտնեն որ անոնք իրաւունք ունին: Իսկ երբ միեւնոյն սեղանին առջեւ կը նստին Գերմանացիներով, կը համաձայնին անոնց հետ: Ի՞նչ կարելի է ընել երկրի մը հետ որուն քաղաքականութիւնը կը խօսի համաձայն իր խօսած երկրին: Անգլիացիները կրնան ըսել թէ նոր դէպք մը պատահած է.— Հիթլէրի վերջին ճառը: Ճիշդ է, բայց Հիթլէր այդ ճառը խօսեցաւ ճիշդ անոր համար որ կը գտնուէր Սթրէզայի մէջ մշակուած քաղաքականութեան առջեւ: Ժամանակը չէ լքելու այդ քաղաքականութիւնը»:

Միւս թերթերն ալ այս տեսակէտներն կը պարզեն աւելի կամ պակաս զառնութեամբ: «Լավորօ Ֆաշիստա» գիտել կուտայ.— «Մենք իրաւունք ունինք աւելի բացորոշ դիրք մը սպասելու բրիտանական կառավարութենէն»: Իսկ «Թրիպունա» կ'աւելցնէ.— «Փարիզի եւ Հռոմի խօսակցութիւններէն յետոյ, երեք մեծ պետութեանց հաւաքական որոշումը եւ միացեալ գործունէութիւնը անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք, եթէ ոչ ուրիշ բանի համար գոնէ այն տեսակէտով որ հետեւանքը վտանգաւոր պիտի ըլլայ, եթէ լքուի»:

Մէկ խօսքով, Իտընի ճամբորդութիւնը յանգած է ընդհանուր յուսախաբութեան մը, ինչ որ չեն ծածկեր նաեւ Լոնտոնի մէջ:

Անգլիոյ պատուիրակը վերադարձած է արդէն եւ Փարիզ հանդիպելով երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ:

Արտաքին նախարարը կը դնէ Տարտանէլի նեղուցին վերազինումը

Ք. Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) ունկնդրութեան ընդունելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, շեշտեց Տարտանէլի վերազինման անհրաժեշտութիւնը եւ քննադատեց Եւրոպայի կարգ մը վարիչներուն ընդդիմութիւնը: Ահա իր խօսքերը.— «Կարգ մը վարիչներ որոնք անկեղծ չեն եւ նկատի չեն առներ պատերազմի ծանրութիւնը, կը մոլորեցնեն իրենց վարած ազգերը, սխալ ներկայացնելով իրողութիւնները եւ շահագործելով ազգայնական ոգին ու աւանդութիւնը: Աշխարհի կացութիւնը եւ կարգ մը պայմաններ փոխուած են, Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, երբ Թուրքիա յանձն առաւ բաց թողուլ Նեղուցները: Արդ, Նեղուցները երկուքի կը բաժնեն թրքական հողը: Ուրեմն այս ջուրի ճամբուն ամրացումը մեծ կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ ապահովութեան եւ պաշտպանութեան համար: Միեւնոյն ատեն այդ կենսական ազդակ մըն է միջազգային յարաբերութեանց համար: Այդպիսի բանալի – դիրք չի կրնար նախայարձակ արկածախնդիրի մը քմահաճոյքին ձգուիլ: Թուրքիա պէտք չէ թոյլ տայ որ խաղաղութեան սպառնացողներ անցնին Տարտանէլէն, պատերազմելու համար ուրիշ ազգերու դէմ: Ան երբեք չպիտի թոյլատրէ այդ բանը»:

ՔԻԹԸ ԽԱԾԱԻ ԿԵՐԱՒ.— Հայկէշ ուսանող մը, Արայա Հաիլէ, որ Ժընեւի իրաւագիտական համալսարանը կը յաճախէ, դատի քաշուեցաւ երէկ Շանպէռիի մէջ, խածած եւ կլլած ըլլալով իր եգիպտացի նշանածին քիթը: Աղջկան ծնողքը ընդդիմացած ըլլալով այս ամուսնութեան, Հաբէշը կատղեցաւ եւ սպառնաց սպաննել աղջիկը: Բայց փոխանակ սպաննելու, յանկարծ վրան խոյացաւ, համբուրել ձեւացուց եւ քիթը խածնելով փրցուց եւ կուլ տուաւ: «Քիթըդ կերայ, հիմա գնա կարգուէ որու հետ որ կ'ուզես»:

Տղուն պաշտպան փաստաբանն է հանրածանօթ Լըկռանը, որ ուսումնասիրած ըլլալով հաբէշական աւանդութիւնները, պիտի ապացուցանէ թէ տղան զոհն է ժառանգական սովորութեան մը...

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄԸ

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսարի

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳՐԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ, ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Երէկ, հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 9ին Միացեալ Յանձնաժողովի կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Աշխատանքի նախարարին, ընկերակցութեամբ երեսփ. Մութէի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Պ.Պ. Ա. Խատիսեան, Էմէրեան, Զօպանեան եւ Բաշալեան:

Աշխատանքի նախարարին յանձնուեցաւ յուշագիր մը՝ հայ աշխատաւորներու մասին եւ այդ առթիւ տրուեցան բերանացի բացատրութիւններ:

Նախարարը բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց տուաւ եւ խոստացաւ առանձնապէս վերաքննութեան առնել Հայերու եւ Ռուսերու պարագան:

ՄԵՐ ՔԱՂԱԾ ՏԵՂԵԿՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ, ԱՆՈՆՑ ՑԱՆԿԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԻ ԵՒ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ, ԱՆՈՆՑ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ՝ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐՑԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ:

⁂ Միացեալի նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր, ուրբաթ; ժամը 5ին, եւ պատուիրակութիւնը իր զեկոյցը պիտի հաղորդէ:

Մուսոլինի անհաշտ հաբէշական հարցին մէջ

Իտալացիներու զայրոյթը շատ աւելի խոր է հաբէշական հարցին առթիւ: Պ. Մուսոլինի անընդունելի կը գտնէ Պ. Իտընի առաջարկները, մանաւանդ հիմա որ երկու հարիւր հազար զինուոր դրօշի տակ առած եւ երկու միլիառ լիր դրամ ծախսած է: Իտալական տեսակէտով, եթէ Անգլիա լրջօրէն կ'ուզէ որ հաբէշական վէճը վերջնապէս լուծուի, պէտք է հաւանի հիմնական փոփոխութեան մը ենթարկելու Հաբէշիստանի միջազգային իրաւական կացութիւնը: Ուրիշ որ եւ է լուծում անբաւական կը համարուի, նկատի առնելով եղած զոհողութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, Պ. Իտընի խօսակցութիւնը այն օգուտը ունեցած է որ, Անգլիա այլեւս որոշ գաղափար կ'ունենայ Իտալիոյ տենչերու մասին: Արդարեւ, առաջին անգամ է որ Մուսոլինի եւ իր խորհրդականները պաշտօնապէս կը բացուին օտար պետութեան մը պատուիրակին առջեւ, այս հարցի մասին: Նախապէս ալ, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ խօսուած է զանազան հողային եւ տնտեսական զիջումներու մասին, բայց առաջին անգամ է որ Մուսոլինի տրամադրութիւն կը յայտնէ մօտիկ ըլլալու եւ պատասխանելու: Ուրիշ պարագայ մը եւս հաստատուեցաւ: Այս այցելութեան շնորհիւ, ստուգուեցաւ որ Ֆրանսա ալ նոյնքան կը շահագրգռուի, պատերազմը կանխելու համար: Պ. Իտըն Հռոմէն մեկնելէ առաջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ֆրանսական դեսպանին հետ եւ այն տպաւորութիւնը կրեց թէ Ֆրանսա կ'ուզէ գործնապէս աջակցիլ, խաղաղ լուծում մը գտնելու համար: Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Պ. Մուսոլինի պնդած է որ միակ գոհացուցիչ լուծումը պիտի ըլլայ Իտալիոյ թեւարկութեան տակ դնել Եթովպիան: Այս պահանջը արժեցնելու համար, Իտալիա յառաջ կը քաշէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի հողային սահմաններու վերաքննութեան եւ որ այնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս պետութեանց: Ծանօթ է նաեւ որ Իտալիոյ տեսակէտով Եթովպիա անարժան է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան եւ պաշտպանութեան:

Անգլեւգերման համաձայնութիւնը Լորտերու ժողովին մէջ

Լորտերու ժողովին յունիս 26ի նիստին մէջ, կարգ մը անդամներ սաստիկօրէն քննադատեցին անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը: Լորտ Լոյտ, Եգիպտոսի նախկին մարզպանը, առաջին փամփուշտն արձակեց, յայտարարելով.— «Եթէ մեր երկիրը խրած չըլլար բազմապիսի հարցերու ծանրութեան տակ, անգլեւգերման համաձայնութեան պէս դէպքի մը յառաջած զայրոյթը բաւական պիտի ըլլար ապարէզէն քշելու որ եւ է պատասխանատու կառավարութիւն: Առանց որ եւ է թշնամութիւն սնուցանելու Գերմանիոյ հանդէպ, պատճառ չեմ տեսներ հաւատալու թէ պիտի յարգուի այս դաշնագիրը: Գերմանացիները չեն ծածկեր իրենց դիրքը՝ դաշնագիրներու մասին: Ուշադրութեամբ կարդացէք Հիթլէրի գիրքը եւ պիտի համոզուիք»: Ուրիշ Լորտ մը — աշխատաւորական — յայտարարեց թէ կնքուած համաձայնութիւնը ձախող գործ մըն է Անգլիոյ համար, իսկ դիւանագիտութեան հրաշակերտ մը՝ Գերմանիոյ համար: Շատեր ալ պաշտպանեցին համաձայնութիւնը: Ի վերջոյ խօսք առաւ կառավարութեան ներկայացուցիչը, պատասխանելու համար կարգ մը քննադատութեանց: Բացատրեց թէ նախապէս լուր տրուած էր Ֆրանսական կառավարութեան, որ իր դիտողութիւնները յայտնեց պայմանագրին ստորագրութենէն առաջ: «Բայց այդ քննադատութիւնները բաւական չհամարուեցան յետաձգելու համար մեր հաւանութիւնը առաջարկի մը որ այնքան մեծ խոստումներ կը պարունակէր աշխարհի խաղաղութեան համար: Մենք համոզուած ենք թէ լաւագոյն գործը կատարեցինք դժուարին կացութեան մը մէջ»:

Ձախերը կը գրաւեն Սէնի նահանգային ժողովին դիւանը

Ձախակողմեան հոսանքները փայլուն ռազմավարութեամբ մը գրաւեցին Սէնի նահանգային ընդհ. ժողովին դիւանը, չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ընտրութեանց մէջ կարեւոր յաջողութիւններ ունեցան ձախակողմեան հոսանքները, այնպէս որ Սէնի նահանգային ժողովին 140 անդամներէն 73ը ձախ են, 67ը աջ: Միայն համայնավարներու թիւն է 33: Երբ դիւանի ընտրութեան ձեռնարկուեցաւ, նախագահ ընտրուելու վրայ էր չափաւոր թեկնածու մը, բայց մէկ ձայն աւելի գտնուեցաւ: Ասոր վրայ նոր ընտրութիւն մը կատարուեցաւ եւ ընտրուեցաւ ձախակողմեան թեկնածուն, Տոքթ. Քալմէլ: Դիւանին միւս անդամներն ալ ընկերվարական, համայնավար կամ արմատական են: Ընտրութենէն յետոյ ծանր խռովութիւններ ծագեցան: Համայնավար մը «զօղերու օր» կոչեց 1934 փետր. 6ի դէպքը: Աջակողմեան Պ. Քոնթրնօ բողոքեց, միւսը պնդեց, «քեզի պէս զօղեր» պոռալով: Եւ աւելի ժխոր մը պայթեցաւ, ամբողջ 15 վայրկեան ռազմադաշտի մը վերածելով ժողովասրահը: Աթոռներ, կաղամարներ, գրիչներ, ամէն տեսակ առարկաներ կը թռչէին օդին մէջ: Սէնի նահանգապետն ալ հարուած մը ստացաւ ընդհանուր իրարանցումին մէջ:

(Կարեւոր շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ»

Ստեփան Շահումեանէն վերջ, Աղեքսանդր Միասնիկեան - Մարտունին կը հանդիսանայ հայ համայնավարներու մէջ ամէնէն փայլուն եւ կարկառուն դէմքը: Թէեւ գիտական մեծ պաշարով օժտուած մէկը չէր, բայց ունէր գործնական խելք եւ ընդունակ էր իրական ակնոցներով տեսնելու եւ ճիշդ բնորոշում ստեղծուած կացութեան:

12 տարի առաջ Միասնիկեանը հրապարակեց նշանաբան մը, որ կենդանի է մինչեւ օրս եւ որուն վիճակուած է դեռ երկար տարիներ ծառայել իբրեւ ազդանշան Հայաստանի համայնավար վարիչներու համար: Այն է,— խորհրդային իշխանութեան համար գլխաւոր վտանգ կը կազմէ ոչ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը, այլ դաշնակցական մտայնութիւնը:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Միասնիկեանը կը պատկանէր նախապատերազմեան սերունդին եւ քաջ ծանօթ էր հայկական պատմութեան եւ գրականութեան: Ինչպէս շատ հայ մարքսականներ, Միասնիկեանն ալ երիտասարդ հասակին եղած է դաշնակցական եւ միայն յետագային է, որ յարած է ռուս սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան բոլշեւիկեան թեւին: Իբրեւ այդպիսին, ան երբեք կապերը չէ խզած հայ հանրային կեանքէն եւ յատկապէս ուսումնասիրած է վերջին տասնամեակներու մեր գրականութիւնը: Թէեւ իբրեւ ընդդիմադիր եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնն ու աշխարհահայեացքը քննադատող, բայց եւ այնպէս մասնակցած է ազգային կեանքին ու հետեւաբար, լաւատեղեակ հայ ժողովրդի մէջ տիրապետող մտայնութեան: Անծանօթ չէր արեւմտահայերու կրած տառապանքներուն, հայկական դատի բոլոր ելեւէջներուն եւ բովանդակ հայութեան քաղաքական ձգտումներուն:

Այնպէս որ Միասնիկեանը «դաշնակցական մտայնութիւն» ըսելով նկատի չունէր Դաշնակցութեան «Փաշիստական» բնոյթը, որովհետեւ գիտէր, որ փաշական գաղափարաբանութիւնը երեւան է եկած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն երեք տասնեակ տարիներ վերջը. այլ «դաշնակցական մտայնութիւն» նշանաբանի տակ կը հասկնար հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական ձգտումները, որոնք կիսակատար են մնացած:

Իբրեւ խելացի եւ իրատես մէկը, Միասնիկեան կը գիտակցէր, թէ Հայաստանն իր ներկայ սահմաններով եւ պետական ու իրաւական վիճակով գոհացում չի տար հայ ժողովրդի դարաւոր պահանջներուն եւ հայութիւնը պիտի շարունակէ պայքարը մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Եւ քանի որ այդ պայքարի կենսագործողն ու առաջնորդողը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ուրեմն ազատագրական գաղափարի արտայայտութիւնը կը մարմնանայ այդ կուսակցութեան մտայնութեան մէջ: Այս պայմաններու մէջ, եթէ նոյն իսկ դաշնակցական կուսակցութիւնը ֆիզիքապէս անհետանայ, անոր կողմէ որդեգրուած գաղափարները չեն մեռնիր: Ահա թէ ինչու մեծագոյն վտանգը կը ներկայացնէ «դաշնակցական մտայնութիւնը»:

Խորհրդահայ ներքին կեանքի 15 տարիներու պատմութիւնը պերճախօս ապացոյց է, որ Աղեքսանդր Միասնիկեանն իր մարգարէութեան մէջ չէր սխալած:

Համայնավար կուսակցութիւնը բազմաթիւ անգամներ ունեցած է ներքին տագնապներ: Կեդր. Կոմիտէն ենթարկուած է յարձակումներու՝ աջէն կամ ձախէն: Ներկուսակցական պայքարը դարձած է տնտեսական, ընկերային եւ արտաքին քաղաքականութեան խնդիրներու շուրջ: Այդ գզուըտուքի ընթացքին, ստալինեան ղեկավարութեան ռազմավարութիւնը եղած է փոփոխական, յենլով աջերու վրայ՝ ջախջախած է ձախերը եւ ընդհակառակն: Բայց միշտ ալ, ճզմելով ձախերը՝ իւրացուցած է անոնց ծրագիրը, ինչպէս եւ խորտակելով աջերը, յետագային բռնած է անոնց ուղին: Այսպէս, տապալելով Թրոցքին, Ստալինը իրականացուց անոր ճարտարարուեստացման ու հակագիւղացիական քաղաքականութիւնը: Հրապարակէն քշելով Րիկով - Բուխարին թեւը, ներկայիս բռնած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ նահանջի ճամբան (կոլխոզային նոր կանոնագիր, կենցաղային խնդիրներ, մշակոյթ, հայրենասիրութիւն, համաշխարհային յեղափոխութեան ծրագիրներու չափաւորում եւն.):

Ընդդիմադիր բոլոր շարժումներուն արձագանգ է տուած նոյնպէս Հայաստանը: Սակայն, ամէնէն ուշագրաւն այն է, որ Հայկոմկուսի ներկուսակցական պայքարի առանցքը — չնչին բացառութեամբ — միշտ ալ կազմած է ազգային հարցը: Միայն 1927 - 28-ին երբ Թրոցքիական պայքարը հասած էր իր գագաթնակէտին, Հայաստանի մէջ երեւան եկան քանի մը ձախեր, զորս կարելի է մատներու վրայ համրել (Ֆիրգուլեան, Արէշեան եւ ուրիշներ): Մնացած պարագաներուն, հայ համայնավար ընդդիմադիրները մեղադրուած են իբրեւ հակամէտ ազգային թեքման:

Հայաստանի երեք վարչապետները՝ Լուկաշին, Սաքօ Համբարձումեան եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան պաշտօնանկ եղան ազգային հակումներ յայտնած ըլլալով: Իսկ առաջին վարչապետ Սարգիս Կասեանը, որ Հայաստանէն հեռացուեցաւ փետրուարեան ապստամբութենէն առաջ որդեգրած ձախ գործելակերպին համար, յետագային նոյնպէս մեղադրուեցաւ ազգային տրամադրութիւններ ունենալու մէջ (գլխաւորապէս, Հայաստանի արօտավայրերու խնդրոյն շուրջ): Ազգային մեղադրանքով էր, որ տապալեցաւ ամէնէն խելացի ու պատրաստուած հայ համայնավար Աշոտ Յովհաննիսեանը՝ իր շուրջ համախմբուած ղեկավարութեան հետ միասին: Փաստ է, որ Հայաստանի ղեկավարութենէն այսօր ոչ ոք չէ մնացած (Արամայիս Երզնկեանը հաշուի չենք առներ, որովհետեւ համայնավար չէ, այլ պարզ քամելեոն-չինովնիկ): Ասոնք բոլորն ալ զոհ են գացած Դաշնակցական մտայնութեան:

Թէ ինչ ձեւով կ'արտայայտուի այդ մտայնութիւնը, բազմիցս անդրադարձած ենք «Յառաջ»ի էջերուն վրայ: Հայ ընդդիմադիր համայնավարները կ'առաջադրեն ներքին եւ արտաքին սահմաններու խնդիր, կը պաշտպանեն Հայաստանի տնտեսական շահերն ընդդէմ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի, երկրի ներսը «շովինիստական» վերաբերում են ունեցած հանդէպ ազգային փոքրամասնութեանց եւ պայքարած են ռուսական տիրակալ ազդեցութեան դէմ եւ, վերջապէս, Հայաստանի անկախութեան միտումներ են ունեցած: Դեռ վերջերս էր, որ Խանջեան հրապարակաւ հաստատեց, թէ հայ համայնավարներու մէջ կան մարդիկ, որոնք Հայաստանի տնտեսական շահերը կը հակադրեն Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան տնտեսական շահերուն:

Բոլորովին իրաւացի են Մուսաբէկովները, Բերիաները եւ Խանջեանները, երբ այդ բոլոր երեւոյթները կ'որակեն իբրեւ «դաշնակիզմ»: Դա հէնց այն «դաշնակցական մտայնութիւնն» է, որու վտանգը կը գուշակէր հանգուցեալ Միասնիկեանը տասներկու տարիներ առաջ ...

×

Միայն քաղաքական եւ տնտեսական գծով չէ որ կ'արտայայտուի «դաշնակցական մտայնութիւնը»: Նոյն տրամադրութիւնները կ'իշխեն նաեւ խորհրդահայ գրականութեան մէջ:

Գեղեցիկ գրականութիւնը ամէն մէկ ժողովրդի կեանքի հայելին է: Որ եւ է դարաշրջանի պատմութիւն ուսումնասիրողն անպայման նկատի կ'առնէ այդ ժամանակաշրջանի արուեստն ու գրականութիւնը: Անկարելի է նախորդ դարու հայկական վերածնունդի մասին խօսիլ, առանց յիշատակելու Աբովեանի, Նարպէյի, Նալբանդեանի, Նազարեանի, Պէշիկթաշլեանի, Րաֆֆիի, Ալիշանի, Խրիմեանի, Սրուանձտեանի եւ Գամառ - Քաթիպայի անունները: Ինչպէս եւ Ահարոնեանի, Շիրվանզադէի, Նար - Դոսի, Վահան Տէրեանի, Զօհրապի, Արփիարեանի, Վարուժանի, Միսաք Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Ռ. Զարդարեանի եւ շատ ուրիշներու գրուածքներուն մէջ կ'արտացոլան իրենց ժամանակակից կեանքն ու տրամադրութիւնները: Նոյնը եւ ներկայիս՝ թէ գաղթաշխարհի եւ թէ Հայաստանի մէջ:

Պատահական երեւոյթ չէ, որ գաղթահայ հեղինակները վարակուած են յուշագրութեան եւ անցեալի կեանքը վերարտադրելու համաճարակով: Բանաստեղծները պատսպարուած իրենց ներաշխարհի մէջ, անձնական ապրումներու չափանիշով է, որ կը դիտեն շուրջի կեանքը: Այդ շատ բնական է պարտուած, հայրենազուրկ եւ հայրենատենչ տարագիր հեղինակին համար: Թէեւ վերջերս մեր օրերու կեանքն ալ մուտք կը գործէ գաղթահայ գրականութեան մէջ (Շահան Շահնուր, Հրաչ Զարդարեան, Վալադեան, Պերճուհի):

Իսկ Հայաստանի խորհրդային գրականութի՞ւնը: Կենսուրախ եւ յաղթական կանչեր, աշխատանք ու շինարարութիւն, խոր հաւատք ու խանդավառ ապագայ: Ի հարկէ, բոլորիս լաւ յայտնի են այն կաշկանդումները եւ շղթայումը, որուն ենթարկուած է Հայաստանի մէջ գիրն ու գրականութիւնը, խօսքն ու միտքը: Սակայն, կարեւորը, գրականութեան մէջ տիրապետող ոգին է: Խորապէս համոզուած եմ, որ եթէ համայնավար մենատիրութիւն չըլլար Հայաստանի մէջ եւ ստալինեան մտրակը դադրէր գործելէ, դարձեալ նոյն ոգին կ'իշխէր գրականութեան մէջ,— թերեւս ազգային գունաւորում ստանալով: Ցամենայն դէպս, Հայաստանի գրականութիւնը զերծ կը մնայ գաղթաշխարհի յուսահատ եւ երազկոտ կանչերէն:

Այս առթիւ, հետեւեալ ուշագրաւ յայտնութիւնը կ'ընէ «Խ. Հ.»ը՝ իր այս տարուան մայիս 11ի թիւին մէջ.

— «Հայկական նացիոնալիզմը քողարկուած բազմապիսի ձեւերով է արտայայտւում գրական ճակատում: Փորձ է արւում իդէալականացնելու հայ պատմութեան ու կուլտուրայի ատատական եւ բուրժուական էտապները: Փորձ է արւում նացիոնալիստօրէն աղաւաղել լենինեան - ստալինեան՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի եւ արուեստի մեծ սկզբունքը: Փորձ է արւում Խ. Հայաստանի կուլտուրան հակադրել Ռուսաստանի եւ միւս խորհրդային հանրապետութիւնների կուլտուրային: Չէ՞ որ պատահական չէր «Զապայեւ» հոյակապ ֆիլմի նկատմամբ հայ ծխականութեան մի մունետիկի այն բարբաջանքը, թէ «Զապայեւը գովում են, որովհետեւ Մոսկուայից է եկել»: Մեր գրողներից մէկի այն յայտարարութիւնը, ըստ որի փոքր ժողովուրդները չեն կարող իրենց կուլտուրան ստեղծել, մի քողարկուած փորձ էր հակադրուելու լենինեան - ստալինեան ազգային քաղաքականութիւնը: Նա արտայայտում էր հայ նացիոնալիստական տարրերի դժգոհութիւնը՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի զարգացման հանդէպ:

Երբ մեր կուսակցութիւնը առանձին սրութեամբ խնդիր է դնում անխնայ պայքարել ինչպէս մեծապետական շովինիզմի, այնպէս էլ տեղական նացիոնալիզմի բոլոր տեսակի արտայայտութիւնների դէմ, անպայման աչքի առաջ ունի նաեւ գեղարուեստական գրականութեան կարեւորագոյն ճակատամասը եւ այնտեղ իրենց արտայայտութիւնը գտած դասակարգայնօրէն թշնամի գաղափարախօսութեան ազդեցութիւններն ու արտացոլումները»:

Այդ տեսակէտէն «Խ. Հ.»ը առանձնապէս կը յարձակի Եղ. Չարենցի եւ Ակսէլ Բակունցի վրայ: Սակայն, շատ կարեւոր է այն պարագան, որ համայնավար պաշտօնաթերթը խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ «Գրական Թերթ»ը, որ կը հանդիսանայ հայ գրողներու միակ օրկանը:

Խորհ. Թերթէն առնուած վերեւի հատուածի ուշադիր ընթերցումը մեզ կը բերէ այն եզրակացութեան, որ հայկական մշակոյթը կը հակադրուի խորհր. միւս երկիրներու մշակոյթին եւ Հայաստանի մէջ միտումներ կան ազատագրուելու ռուսական գերակայ մշակոյթի ազդեցութենէն: Նոյնը, ինչ որ տեսանք քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներու շուրջ: Սակայն, մի՞թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ, որ կը պահանջէ Հայաստանի մշակոյթը ոչ միայն ձեւով, այլ նաեւ բովանդակութեամբ դարձնել ազգային:

«Դաշնակցական մտայնութիւնն» է, որ Հայաստանի գրականութեան խորերէն կը ցցէ իր յաղթական գլուխը:

Այո՛, հազար անգամ իրաւունք ունէր Աղեքսանդր Մարտունի - Միասնիկեանը ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊՂԻՆՁ

Այսօրուան Հայաստանի հանքային հարստութեան մեծագոյն աղբիւրը կը կազմէ պղինձը: Կովկասի մէջ համամիութենական նշանակութիւն ունեցող երեք հանքային հարստութիւնները կը գտնուին երեք հանրապետութիւններու մէջ: Այսպէս.—

Քարիւղ.— Ազրպէյճանի մէջ:

Մանկանէզ.— Վրաստանի մէջ:

Պղինձ.— Հայաստանի մէջ:

Ուրեմն կ'արժէ մօտենալ պղինձին աւելի ջերմ վերաբերմունքով:

×

Առաջին մետաղը զոր մարդ էակը գործածած է — փղոսկրէն եւ կայծքարէն յետոյ — պղինձն է որմէ յետոյ կուգայ անագապղինձի դարը, որ ինչպէս անունը կ'ըսէ՝ պղնձի եւ անագի խառնածոյլ մըն է աւելի կարծր եւ դիմացկուն քան պղինձը: Կատարուած պեղումներ ցոյց կուտան որ Հայաստանի եւ Քաղդէաստանի նախարնիկներն են որ առկէց մօտ 6000 տարի առաջ արդէն կը գործածէին այդ մետաղէն շինուած առարկաներ: Եգիպտոսի եւ Ցունաստանի մէջ այս շրջանէն մօտ 1500 տարի յետոյ կը հանդիպինք պղինձի գործածութեան:

Թէ ինչո՞ւ մարդիկ առաջին անգամ պղինձը գործածած են եւ ոչ ուրիշ մետաղ մը,— պատճառը այն է որ այն ժամանակ երկրին մակերեսին վրայ ձոյլ մետաղ կը գտնուէր մեծ քանակութեամբ, ինչպէս մինչեւ հիմա Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն հիւսիսը, եւ դիւրին էր զայն ձեւաւորել քարէ նախնական գործիքներու միջոցաւ: Իսկ երբ երկրի մակերեսէն պակսած էր ձոյլ մետաղը, մարդիկ սորված էին արդէն զանազան հանքանիւթեր, մասնաւորապէս թթուածնային հանքանիւթեր փայտածուխի հետ հրահրելով ստանալ մաքուր պղինձը: Իսկ այն պարագաներուն երբ պղինձի հանքանիւթը իր մէջ անագ ալ կը պարունակէր — ինչպէս շատ յաճախ կը պատահի — կը ստանային անագապղինձը (94 առ հարիւր պղինձ + 6 առ հարիւր անագ): Երկաթի դարուն ալ, որ դեռ կը տեւէ — պղինձը պահեց զանազան երկիրներու մէջ իր տիրապետութիւնը, օրինակ Ճափոն, որ մինչեւ ԺԲ. դար առաւելապէս պղինձի ճարտարարուեստ մը ունէր: Նոյնպէս Եւրոպայի եւ մերձաւոր Արեւելքի մէջ պղինձը կը մնար իբրեւ խոհանոցի անօթներու մետաղ անփոխարինելի մինչեւ նախորդ դարու վերջերը՝ երբ ալիւմինիոմի աժան պատրաստութիւնը եկաւ մրցակցիլ պղինձին հետ: Ամէն մարդ կը յիշէ դեռ պատերազմէն առաջուան խոհանոցները ուր ամէն տեսակ պղինձէ ամաններ, արծաթի նման անագուած, կարգով շարուած կ'ըլլային եւ նորապսակ աղջիկ իբրեւ նուէր ազգականները պղնձէ ամաններ կը նուիրէին ...: Բայց ինչպէս ըսի վերջը, ալիւմինիոմը եկաւ բռնելու պղինձին տեղը: Եւ իրաւ ալ պղինձի գործածութիւնը ժամանակի մը համար պակսեցաւ: Ինչո՞ւ: Ալիւմինիոմի աժանութիւնը եւ թունաւոր չըլլալու պարագան: Ասոր փոխարէն պղինձի պաշտպանները կ'ըսէին թէ ալիւմինիոմը երբ ծակի կարելի չէ գործածել, մինչ պղինձը երկար կը դիմանայ: Ինչ կը վերաբերի պղինձի թունաւոր ըլլալուն, կ'արժէ մօտէն քննել: Երբ կերակուրները, որոնք բազմազան գործարանային թթուներ կը պարունակեն, անագը մաշած պղինձէ ամաններուն մէջ մնան, կը կազմեն թունաւոր աղեր: Մարդուն մարմինը սակայն վարժուած ըլլալով մօտ 9000 տարուան ընթացքին պղինձի այդ թոյներուն, սովորական քանակութեամբ առնուած, ազդեցութիւն չեն գործեր մարմնոյն վրայ: Ընդհակառակն կան համաճարակ - հիւանդութիւններ, թիֆիւս, քոլերա եւայլն, որոնց մանրէները կ'ոչնչանան պղինձի աղերուն միջոցաւ, մինչ մեր մարմինը չազդուիր անոնցմէ: Իբրեւ դեղ կը գործածուի պղինձի ծծմբատը (sulfate de cuivre), որմէ մինչեւ 0,5 կրամ կարելի է առնել անվտանգ: Ահա այս է պղինձի թունաւորման վախը:

Այսպէս պղինձը պարտուած է թէեւ խոհանոցին մէջ ալիւմինիոմէն, բայց ելեկտրականութեան մեծ ճարտարարուեստը կարելի չէ երեւակայել առանց պղինձի, նոյնպէս քիմիական զանազան ճարտարարուեստներու մէջ, ուր ջեռուցիչ խողովակներ եւ կաթսաներ անհրաժեշտ են:

Պղինձին արժէքը բարձրացնողը իր երկու յատկութիւններն են. ելեկտրականութեան եւ ջերմութեան լաւ հաղորդիչ ըլլալը: Պղինձը ունի 1/15 Օհմ ելեկտրական ընդդիմութիւն, զոր միայն արծաթը կը գերազանցէ:

Աշխարհը ելեկտրականացման ճամբուն մէջ կը գտնուի: Արեւելք եւ Խ. Միութիւն սրընթաց կը յառաջդիմեն այս ուղղութեամբ, հետեւաբար Հայաստանի պղինձը թանկագին նիւթ մըն է: Առկէ առաջ Հայաստանի հանքերը կը տարուէին Ռուսիա, հոն զտուելու համար: Բայց ներկայիս կարելիութիւններ չեն պակսիր ամբողջ աշխատանքը տեղին վրայ կատարելու եւ հում նիւթէն մինչեւ ելեկտրապէս մաքրուած պղինձ պատրաստելու, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ ելեկտրական ուժով առատ է Հայաստան:

Պղինձի աղերու թունաւոր ազդեցութիւնը մանրէներու եւ փոքր միջատներու վրայ անհրաժեշտ կը դարձնեն այդ աղերը—մանաւորաբար պղինձի ծծմբատը— հողագործութեան մէջ հունձքը անվնաս պահելու համար:

Հայաստանի համար, որ հողագործական երկիր մըն է դեռ, եւ սակայն տակաւ առ տակաւ ճարտարարուեստի երկիր մը կը դառնայ, պղինձը դիւրութիւններ կ'ընծայէ քիմիական գործարաններ հիմնելու:

ՏԻՐԱՑՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՏԽՄԱՐ

Նիւ Եորքցի հարուստ տիկին մը, անգամ մը Մարք Թուէյնը հրաւիրած էր օփերայի իր օթեակը, իբր այցելու հիւր: Տիկինը, որ շատ կը սիրէր խօսիլ, ամբողջ ներկայացումի ընթացքին ջղայնացնելէ ետք հանրածանօթ երգիծաբանը, ըսաւ անոր.

— Ա՛հ, Մր. Քլէմընս, որքա՛ն պիտի ուզէի որ նորէն ինծի հիւր ըլլայիր յառաջիկայ ուրբաթ իրիկուն: Վստահ եմ որ դարձեալ շատ գոհ պիտի մնայիր: Այդ օրուան օփերան «Թոսքա» պիտի ըլլայ:

— Ամենայն սիրով, պատասխանեց Թուէյն, երբեք ձեզ չեմ լսած «Թոսքա»ի մէջ:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Առանց Դաշնակցութեան եւ մեր ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան ուշացած բնազդին, անկարելի պիտի ըլլար Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ - Ապարանի բարձունքներուն վրայ թօթափել ստրկութեան դարաւոր ժանգը եւ պարտադրել հայ կամքը:

Առաջին օրէն, պէտք է սրբազան պատերազմ յայտարարէինք մենք եւ թոյլ չտայինք որ թշնամին մօտենար:

Նազարբէկեան եւ Անդրանիկ, առանց զօրքի զօրավարներ պէտք չէ թողէինք, ոչ Կարինի եւ ոչ ալ Կարսի տակ, եթէ մեր ցեղը քաղաքներէն մինչեւ յետին հիւղակը բռնուած ըլլար սրբազան ու մարտունակ տենդով մը: Անդրանիկը պէտք չունէր ամիսներ շարունակ թիկունքը զինուոր արձանագրելու եւ միայն տասը օր Կարնոյ ամրոցներուն մէջ մնալու: Բոլորովին այլ բնոյթ պիտի ստանային մեր կռիւները Բարձր-Հայքի մէջ, եթէ Անդրանիկ հնարաւորութիւն ունենար ամիսներ առաջ Կարին գալու: Եւ ասոր համար անարդար է, վերջին ժամուն, Կարնոյ աղէտի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգել Անդրանիկի վրայ:

Մեր ճակատն ու թիկունքը անընականոն յարաբերութեան մէջ էին: Ոչ մէկ գործնական կենդանի կապ կար: Ոչ Ազգ. Խորհուրդի անդամները եւ ոչ ալ Կարնոյ ղեկավարները, սերտ շփում ու գործակցութիւն փնտռեցին: Եւ արդիւնքը եղաւ այն, որ ամիսներու աղաղակներէն ու կոչերէն յետոյ, Երզնկա ղրկուեցան հազիւ ընդամէնը 250-300 զինուորներ, իսկ Կարին ալ մօտաւորապէս 1000 հոգի: 1300 հոգիի յաւելում՝ եղածին վրայ... Ո՞ր զօրավարը կամ ազգային հերոսը ներկայ տուեալ ուժերով պիտի կրնար փրկիչի դեր խաղալ:

Չորրորդ պատճառն էր հայրենասէր մասնագէտներու պակասը: Ռազմական գործերու քաջահմուտ եւ ձեռնհաս անձնաւորութիւններ չունէինք: Նոյն իսկ չունէինք Թնդանօթաձիգներ եւ մեր բերդերն ու հրետանին ռուս մասնագէտներ կը վարէին: Այսպէս, Կարնոյ բերդը յանձնուած էր գնդ. Խլեպնիկովի, իսկ Կարսի բերդը՝ Զօր. Դէյեւի:

Հինգերորդ պատճառն էր Հայկական հրամանատարութեան ռուսական ոգին, որ ոչ միայն չկրցաւ կապուիլ հայրենի հողին ու ջուրին, այլ եւ ռուսական հիւանդագին կարգախօսի ոգին ներշնչեց հայ զինուորին մէջ: Իբրեւ դիմակ, յաճախ արծարծեց հատուածական, տեղացիական խնդիրներ, հարուածեց ազգային ամբողջութեան գաղափարը, ծածկելու համար իր ապազգային քայլերը:

Վեցերորդ եւ հիմնական պատճառներէն մէկն էր Թշնամիի քանակական առաւելութիւնը:

Մեր փոքրաթիւ զօրամասերուն դիմաց Թուրքերը շարժման մէջ դրած էին 5րդ, 11րդ եւ 36րդ զօրաբանակի վերակազմուած ուժերը, որոնց վրայ անդադար կ'աւելնային տեղական Թուրք ու քիւրտ խուժանի երխասարդ տարրերը: Առկէ զատ, թշնամին շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ կը գտնուէր կազմակերպական տեսակէտով, քան մենք: Վերջապէս պետութիւն էր ...

Եօթներորդ պատճառն էր Թուրքերու հաշտութեան առաջարկը: Թուրքերը նենգամիտ ռազմախաղերով, մէկ կողմէն պատրաստակամութիւն կը յայտնէին զինադադարի եւ հաշտութեան բանակցութիւնները շարունակել, միւս կողմէն դաւադիր կերպով բանակները շարժման մէջ կը դնէին: Բեկումի եւ երկընտրանքի թուլացուցիչ տրամադրութիւններ կը ստեղծէր հայ ժողովուրդի մէջ, որպէսզի ան պէտք չզգայ պատրաստուելու եւ ինքնապաշտպանութեան դիմելու: Թուրքերու խօսքն ու գործը, բոլորովին տարբեր բաներ էին, որ պէտք էր հասկնալ ու ճանչնալ:

Ութերորդ եւ վերջին պատճառը, Թրքական գազանութեանց ներշնչած սարսափն էր: Եղեռնի զարհուրելի դրուագները հայ ժողովուրդի մէջ առաջ բերած էին հոգեբանական դող մը, կասկած մը իր յաղթութեան մասին:

Ըստ իս, ահա այն հիմնական պատճառները, որոնք ցցուեցան մեր անկախութեան ճամբուն վրայ, մերթ առանձին, մերթ միաժամանակ եւ խորտակեցին մեր համազգային դիմադրական ուժերը:

×

Այսօր, տարագիր մռայլ պայմաններու մէջ, աւելի քան երբեք կը զգանք մեր մօտաւոր անցեալի եղեռնական դէպքերու հիւսուածքն ու ներքին տարողութիւնը:

Տարաբախտաբար ճիշդ է, որ մեր ազգային դատը իր աշխարհագրական եւ քաղաքական ըմբռնումով ետ է գացած, դէպի իր նախնական օրերը. ճիշդ է որ Թրքական սուրինները տակաւին խրած են մեր պատմական իրաւունքներու եւ բիւրաւոր զոհերու սրտին մէջ, սակայն անուրանալի է որ այժմ, հայ ժողովուրդը քաղաքականապէս միանգամայն հասունցած է, եւ շատ լաւ կը գնահատէ անկախութեան ու սեփական Հայրենիքի արժէքը: Աշխարհագրական քարտէսներու կամայական ներկերն ու գոյները յաւիտենական չեն եւ չեն կրնար ըլլալ: Ոչ մէկ դաշնագիր ու պայմանագիր, ոչ մէկ ժողովուրդի համար, չեն կրնար նկատուիլ վաւերական ու վերջնական:

Մենք ազգովին որքան փոքր ու աննշան ըլլանք, տակաւին շատ հաշիւներ կրնանք խանգարել Արեւելքի մէջ, եւ պէտք է խանգարենք:

Գաղթահայ կարօտակէզ հայութիւնը պէտք է լաւ ըմբռնէ այս անողոք ճշմարտութիւնը որ, մեր հայրենիքն ամբողջացած էր պատերազմի ընթացքին եւ յեղափոխութեան հնոցին մէջ, փշրուած է նոյն յեղափոխական առաքեալներու բռունցքին տակ: Այսօր մեզ վիճակած մասէն դիմել դէպի ամբողջը, դէպի համայն հայութեան հայրենիքը:

Մեր գոյութեան եւ զարգացման պատմութիւնը ինկած է միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացման դժուարին ճամբուն վրայ: Երազ չէ՛ր երէկ, երազ չէ այսուհետեւ ալ: Կամաւոր կոյրերն ու հայածին Թուրքերը ոչինչ ըրած են անցեալին մէջ, ոչինչ կրնան ընել այժմ:

Հայութեան ազատարարներու ձեռքերն ու միտքերը պէ՛տք է գործեն, անդադար ու անվարան գործեն:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Ֆիխսի (Ալժէ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

— o —

«Նոր Օր» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Ֆիխսի գաղթակայանի ժողովրդական յաղթանակի մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք երեքշաբթի օր.—

Աթէնքի ամէնէն մօտիկ եւ բազմամարդ գաղթակայանը, շաբաթներէ ի վեր ընտրական պատրաստութիւններու մէջ էր։ Լուսաւորչական համայնքը հազիւ 800 ընտրողներ ունի, սակայն 650 հոգին արդէն արձանագրուած էին ընտրական յանձնախումբին մօտ եւ կը պահանջէին ամէն գնով ընտրութիւններու կատարումը։ Իսկ մնացեալ 150 հոգին ընդհանրապէս ապօրէն Վարչութեան եւ Առաջնորդին մարդիկը կը պահանջէին... չկատարել ընտրութիւն եւ շարունակել որ գործէ եպիսկոպոսին նշանակուած մարմինը։

Ընտրութիւնները արգիլել տալու տարին միջոցներ քանի մը անգամներ փորձուած էին ընդհ. դատախազութեան եւ ոստիկանութեան մօտ, բայց ապարդիւն։ Վերջին փորձը կատարեցին շաբաթ օր։ Ոստիկ. ընդհ. տեսչութեան ներկայացան Առաջնորդին եւ վարչութեան կողմէ Պ. Պ. Յովհաննէս Եսայեան, Օննիկ Փէլթէեան, Արամ Մարտիկեան, Քիւրտօղլեան, սափրիչ Երուանդ եւ փաստաբան մը, առարկելով թէ խռովութիւններ պիտի պատահին եթէ թոյլ տրուին ընտրութիւնները։ Ընդհ. Ոստիկանապետը, նկատի չառաւ այս դիմումը եւ օրինաւոր գտաւ նոյն պահուն իրեն ներկայացուած ընտրական յանձնախումբի խնդրանքը, որուն արդէն արտօնութիւն տրուած էր ընտրութիւններ կատարելու ընդհ. դատախազութենէն եւ թէ ոստիկանութենէն։

Շաբաթ գիշեր (15 յունիս) ուշ ատեն Ֆիքսի ոստիկանութեան մօտ դարձեալ առաջնորդին ներկայացուցիչները դիմում կը կատարեն, ըսելով թէ արիւն պիտի հոսի եթէ եկեղեցիին մօտ ընտրութիւն կատարուի։ Ոստիկանապետը խստօրէն կ'ազդարարէ խռովարարներուն եւ իրենց անուններն ալ կ'առնէ, պատասխանատու նկատելու որ եւ է դէպքի համար։

Կիրակի առաւօտ, ամբողջ Ֆիքսեցին ոտքի վրայ է, քանի՛ աւելի ոստիկաններ եկեղեցիին շուրջը կը հսկեն կարգապահութեան եւ պէտք է ըսել ի պատիւ իրենց, ամբողջ օրը, արեւի ջերմութեան տակ կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, մինչեւ գիշեր։

Առաւօտ, խռովարարները ուրիշ դաւ մը սարքեցին։ Որպէսզի ընտրութիւնները յապաղին, եկեղեցական արարողութիւնները սկսան երկարաձգել։ Ուրիշ կիրակիներ որ ժամը 10.30ին կ'աւարտէր եկեղեցին, այս անգամ կէսօր կը մօտենար եւ դեռ պատարագ պիտի ըլլար ու դիտումնաւոր եւ գրգռիչ կերպով հոն ժամանող Մալըզեանը դեռ քարոզ պիտի խօսէր։

Ոստիկանապետը ի տես այն բոլորին, համաձայն կը գտնուի որպէսզի սկսի քուէարկութիւնը, եկեղեցիին բակը։ Ժամը 12.30ին արդէն կը սկսի խուռն բազմութիւնը պոչ բռնել քուէտուփին առջեւ։ Ընտրական յանձնախումբը կ'անցնի քուէարկութեան։ Ոստիկանապետը անձամբ կը քննէ քուէտուփին պարապ ըլլալը, կ'ըլլան օրինական ձեւակերպութիւնները ու կը սկսի քուէարկութիւնը։

Ժողովուրդը մինչ ատեն խուռներամ կը քուէարկէր, անդին Մալըզեան եպիսկ. եկեղեցիին բեմը ելլելով առանց խղճելու կը խօսի... ընտրական քարոզ մը, ամէնէն գրգռիչ եւ վիրաւորական արտայայտութիւններով։ Պահ մը նօպայի մէջ ան կը պոռայ.— «Ինծ հետ եթէ մէկ հոգի ալ մնայ, արիւն պիտի թափեմ եւ չպիտի յանձնեմ եկեղեցին ու վարժարանը»։

Այս բոլոր գրգռութիւնները, ինչպէս ըսինք, զուր անցան, եւ յաղթանակը շահեցաւ ժողովրդական հոսանքը, մասնակցութեամբ 580 քուէարկուներու (650ի վրայ)։

ՕԳՆԵՆՔ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

(ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ)

— • —

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 24 յունիս (Յառաջ).— Դամոկլեան սուրը ինկաւ նաեւ Լա Սիօթայի հայ աշխատաւորութեան գլխուն։ Մինչեւ այսօր նաւաշինարանէն արձակուած բանուորներու բաղդատական ցանկը թուականի կարգով հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.

	Օտար	Հայ
1934ին արձակուածներ	24	5
1935 մայիս 5ին արձ.	39	15
1935 մայիս 27ին արձ.	48	17
1935 յունիս 5ին արձ.	45	18
1935 յունիս 12ին արձ.	42	28
	198	83

Ինչպէս կը տեսնէք, մինչեւ այսօր մեր հայրենակիցներէն արձակուած են 83 հոգի, գրեթէ կէսը միւս օտարականներուն։ Մեծ մասը 4–5 զաւակներու տէր ծնողներ են։ Այս անգամուան կացութիւնը երբեք չի նմանիր 1927ի վիճակին, որովհետեւ այդ միջոցին ներկայի սեղմիչ պայմանները եւ օրէնքները գոյութիւն չունէին, ամէն ոք ազատ էր երթալու ուր որ կամենար։ Իսկ այսօր ծանօթ արգելիչ օրէնքներէն զատ կայ նաեւ օտարականներու որ եւ է գործ չտալու ընդհանուր տրամադրութիւն մը, որ քարի պէս ծանրացած է բոլորին սրտերուն վրայ։ Մանաւանդ հարուածը ուժգին է Հայերուս համար, պահելով համեմատութիւնները։

Ժողովուրդը բառին իսկական առումով շուարած է, չի գիտեր որո՞ւ դիմէ եւ ի՞նչ ընէ։ Ինչպէս «Յառաջ»ը շատ իրաւամբ դիտել կուտայ, բոլորին աչքերը կ'ուղղուին դէպի կեդրոնը, դէպի Լոյս Քաղաքը... Փարիզէն ճար մը փնտռելով։

Շատեր կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ կեդրոնական մարմին մը չի ստեղծուիր Միացեալ Յանձնաժողովին կողքին, ընդհանուր հանգանակութեան մը համար, յօգուտ տարաբախտ անգործներու։ Միթէ ահաւոր աղէտ մը չէ՞ այս ալ։

Միացեալ Յանձնաժողովի լուրջ նկատողութեան կը յանձնեմ հետեւեալ խիստ գործնական առաջարկը.— Հանգանակիչ մարմինը անգործ ունեցող քաղաքներու մէջ կը ստեղծէ օժանդակ մարմիններ, անոնցմէ պահանջելով ընդհ. գործազուրկներու մանրամասն ցանկերը եւ լրջօրէն կը ձեռնարկուի ընդհ. հանգանակութեան։ Ես վստահ եմ որ բոլոր սրտի տէր հայրենակիցներ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն օժանդակելու համար այս դժբախտներուն. իսկ հաւաքուած գումարները իւրաքանչիւր քաղաքի անգործներու թիւին համեմատ բաժիններով ղրկել ուղղակի կամ ներկայացուցչի մը միջոցաւ յանձնել ամէն քաղաքի թաղապետութեանց կամ համապատասխան մարմիններուն, որոնք կը զբաղին անգործներու խնամատարութեամբ։ Ասով ապացուցած կ'ըլլանք թէ հայ ժողովուրդն ալ իր կարողութեան չափով կ'օգնէ։ Շատ անգամ կը լսենք տեղացիներու դիտողութիւնները թէ հայ մեծահարուստներ շատ կան, թող անոնք օգնեն ձեզի։

Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է նաեւ ազդու դիմումներ շարունակել, առանց նայելու աջին կամ ձախին ըսածներուն եւ ըսելիքներուն։

Թաղապետութեան կազմած մարմինը անգործներու կերակուր տալու համար ծեկոյց մը հրատարակելով, կը ծանուցանէ թէ այս օգնութիւնները միայն երկու երեք ամսուան համար են, գումարն ալ քաղաքիս մէջ կատարուած հանգանակութեամբ մէջտեղ բերած են, քանզի թաղապետութիւնը անգործներու նպաստի սնտուկ չունի եւ չի կրնար կազմել։ Այսօր սկսան բաժնել հում նիւթեր,— հաց եւ բրինձ առ այժմ։

Այո, նորոգենք էջմիածնի գմբէթը եւ սակայն խնամենք նաեւ ամէնէն կարեւոր անոր հիմերը— հայ ժողովուրդի անբախտ բեկորները։ Առանց այդ հիմերուն՝ գմբէթները դժուար թէ կանգուն մնային դարերէ ի վեր։

Կ. Մոմջերեան

Հայ Գրական Ակումբ

Կը տեղեկանանք թէ Հայ Գրական Ակումբին վարչութիւնը վերակազմուած է։ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան ընտրուած է նախագահ, Պ. Հայկ Պէրպէրեան՝ ընդհանուր քարտուղար եւ Պ. Հրանդ Բալուեան՝ գանձապահ։ Վարչութեան միւս անդամներն են տիկին Ջանշեւ, Պ. Տիգրան Բէգլարեան, Պ. Արտակ Դարբինեան եւ Պ. Արշակ Ջամալեան։

Ակումբին յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 4ին, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Սքուար Ալպոնի, (Մէթրօ Փասի)։

Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան պիտի խօսի ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹի մասին։

Բանախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր ժողով։

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

»»»»«««

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 18

Ընկերներ Լէյլէկեանի եւ Սարգսեանի մահուանը բեկանման առթիւ

Բ. Չիլեեան (Մարսէյլ)	50
Նախորդ գումար՝	2552
Ընդհ. գումար՝	2602

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՈՉ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՈՒՆԻՆ, ՈՉ ԱԼ...

— • —

Vu, պատկերազարդ շաբաթաթերթը, իր վերջին թիւով կը հրատարակէ պատկերներ «արտաքսուածներու» կեանքէն։ Յօդուածը, զոր կը ստորագրէ Ալիս Լա Մազիէր, իբրեւ խորագիր ունի «Եւրոպայի փարիաները» (անոնք որ զրկուած են հայրենիքէ եւ մարդկային ամէն իրաւունքէ)։

Իսկ խմբագրութիւնը, այս առթիւ կը գրէ.— «Ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը այն օտարականներուն, զորս Ֆրանսա դուրս կը նետէ իր սահմաններէն։ Ոմանք աշխատաւորներ են, զորս մենք կանչեցինք մեր երկիրը, երբ, պատերազմէն վերջ, աշխատաւոր բազուկները կը պակսէին երկրին մէջ։ Ոմանք քաղաքական փախստականներ են, զորս հիւրընկալեցինք վեհանձնութեան զգացումէ մը աւելի բողոքի ցոյց մը ընելով կարծես։ Ու երբ աշխատաւոր կամ փախստական, այս օտարականները իրենց ամբողջ յոյսը կը կապէին Ֆրանսական ասպնջականութեան, յանկարծ կը տեսնեն որ կ'արտաքսուին երկրէն։ Եւ ահա դարձեալ պարապը, դարձեալ բացարձակ ունայնութիւնը, վերջապէս ահաւոր թշուառութիւնը, որ կը պարզուի ամբողջ ընտանիքներու առջեւ։ Տիկ. Ալիս Լա Մազիէր մեզի կը պատկերացնէ փտտարուած մարդկային զանգուածներու ողբերգական կացութիւնը։ Ֆրանսա, որքան ալ մտահոգ ըլլայ Ֆրանսացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան հարցով, իրաւունք չունի չհետաքրքրուելու այդ դժբախտներուն վիճակով»։

Այնուհետեւ կը սկսի Տիկ. Ալիս Լա Մազիէրի յօդուածը,— ամբողջ պատկերներ են, քաղուած օտարականներու թշուառութենէն։ Յօդուածագիրը նախ կը պարզէ թէ շա՛տ են անոնք որ հայրենիք չունին,— միայն Հայերը եւ Ռուսերը չեն։ Այսպէս կան նաեւ.. Հունգարներ։ Ի՞նչպէս թէ։ Շատ պարզ է, սակայն։ Կարելի է հայրենիք կորսնցնել, ինչպէս կը կորսնցնեն ... թաշկինակը, այնքան դիւրին է հիմա հայրենիք կորսնցնելը։ Օրինակ սա Հունգարացիին պարագան։ Այս դժբախտ աշխատաւորը, ընտանիք կազմած Ֆրանսայի մէջ, կ'ուզէ Ֆրանսահպատակ դառնալ։ Դիմում, խնդրագիր եւ սպասում։ Այն յոյսով թէ պիտի ընդունուի իր դիմումը, կը կտրէ իր կապը հունգարական հիւպատոսարանին հետ,— ոչ վճարում, ոչ ալ արձանագրութեան նորոգութիւն։ Ժամանակ մը վերջ ֆրանսական կառավարութիւնը կը մերժէ իր դիմումը։ Եւ ահա հունգարական հիւպատոսարանն ալ չի ճանչնար զինք։ Չի կրնար Հունգարիա դառնալ, երբ իբր անգործ կը ճամբուի։ Եւ ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ արտաքսումի թուղթ մը կուտայ ձեռքը։ Ի՞նչպէս ելլէ թնճուկին մէջէն,— հայրենիք չունի, մարդկային որ եւ է իրաւունք ալ չունի այս երկրին մէջ։

Այս ալ 20րդ դարու թշուառութիւն։ Եւ նման պատկերներ, մէկը միւսէն յուզիչ։ Ի՞նչ հարկ սակայն յիշատակելու բոլոր այդ պարագաները։ Տիկ. Ալիս Լա Մազիէր, խորապէս յուզուած, կ'աշխատի լուծում մը ցոյց տալ,— այսպէս կ'առաջարկէ հայրենազուրկներուն տալ, ճիշդ ինչպէս Հայերուն եւ Ռուսերուն, Նանսէնեան անցագիրներ, որպէսզի կարենան անոնք երթալ ... ուր որ ուզեն։

Յարգելի տիկինը չի գիտեր սակայն թէ Հայերու տրուած այդ անցագիրը քուրջի կտոր մըն ալ չարժեր, թէ առաջին օրերու յոյսերը ի՛նչ թշուառութիւններու մէջ հալեցան շուտով։

Ամէն պարագայի, կարելի չէ չհաղորդուիլ տիկնոջ յուզումով՝ երբ կը յարձակի անոնց վրայ, որոնք հայրենազուրկ այս դժբախտներուն հետ կը վարուին ճիշդ ինչպէս անասուններու, զորս կը քշեն, կամ ճիշդ ինչպէս ապրանքի, զոր վակոնի մը մէջ կը նետեն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

— • —

«Ապարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 մայիս).

— «Զանազան անկիւններէ հրաւէր կ'ըլլայ մեզի մոռնալու Հայաստանի՝ անկախութիւնը, քանի որ խրատատուներու համար շօշափելի չի թուիր մեր զոհողութեան արդիւնքը։ Անոնց բոլորին մէջ կը խօսի պարտուողականութիւնը, այնքան բարձրաբարբառ։

Բոլորին ալ տուած պատճառաբանութիւններուն հիմքերը ճշմարիտ չեն եւ հիմնուած են միայն մակերեսային դատողութեան վրայ։

Հայ ժողովուրդը ամբողջ վեց երկար դարեր փորձեր է ապաւինիլ իր բնածին խելքին եւ առեւտրական տաղանդին, բայց չէ կրցած պահել իր հաւաքական քաղաքակրթական արժէքը եւ նոյնիսկ իր ֆիզիքական գոյութիւնը։

Պատմական բազմաթիւ փաստեր եկած են ապացուցանելու որ հայ ժողովուրդը յուսախաբութեան դատապարտուած է, երբ իր ապահովութեան ու պաշտպանութեան խարիսխը դարձուցած է օտար ուժի մը օժանդակութիւնը։

Հայ ժողովուրդը այս դառն փորձերէն խրատուած եւ բարոյական, մշակութային եւ նոյնիսկ ֆիզիքական կորստեան դէմ յանդիման գտնելով ինքզինքը, վճռած է լծուիլ անկախութեան խիստ դաժան պայքարին, անոր մէջ միայն տեսնելով իր հաւաքականութեան ապահովութիւնն ու զարգացումը։

Այդ խօսքով՝ հայ ազատագրական պայքարը արդիւնք է ստեղծուած պայմաններու, ուրկէ չէր կրնար խուսափիլ առանց իր դամբարանը կնքելու յօժարակամ յանձնառութեան։

Ճիշդ է որ ազատագրական պայքարը մեզմէ խլած է թանկագին զոհեր, բայց անոնք ապարդիւն չեն անցած բնաւ։ Մեր տուած իւրաքանչիւր զոհը եղած է անկիւնաքար մը մեր անկախութեան շէնքին։

Մեր նուաճած անկախութենէն առաջ եւ անկէ յետոյ մղած պատերազմները ու գոյութիւն ունեցող արիւնահեղութիւնը կը բարձրացնէին անկախութեան շէնքը յետագային անխոցելի դարձնելու համար։

Տկարամիտները, վհատները եւ մտքով կոյրերն են միայն որ չեն տեսներ կառուցուած անկախութեան շէնքին գոյութիւն ունեցող այսօրուան կենդանի փաստը։ Կենդանի եւ ապրող Հայաստանը այսօր իր մէջ կը պարունակէ 90 առ հարիւր Հայեր — մեծագոյն պատուանդանը ազգային պետականութեան։ Առանց այս փաստին անհնար էր երեւակայել «խորհ. Հայաստան» կամ Հայաստանի խորհ. հայանուն իշխանութիւն։

Անկախութեան շէնքին կառուցումը տեղ մը կանգ առած է, փոթորիկներու եւ աննպաստ պայմաններու հետեւանքով, բայց ձգուած ամուր հիմերը կը մնան անսասան։ Վաղը կը փոխուին այս պայմանները եւ հայ ժողովուրդը դարձեալ կը սկսի բարձրացնել կիսատ թողուցած անկախութեան շէնքը։

Այո՛, մենք կը խօսինք Հայաստանի անկախութեան մասին, որովհետեւ յստակ հասկացողութիւնն ունինք թէ առանց անոր հայ ժողովուրդը, իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն եւ քաղաքակրթական ազդակ պիտի ջնջուի պատմութեան բեմէն։

Որովհետեւ, համոզուած ենք թէ մեր հայրենիքին մէջ ծուարած մեծ զանգուածը եւ սփիւռքի մէջ ցրուած մօտ մէկ միլիոն հայութիւնը պիտի կարենայ ապրիլ ու զարգանալ մի միայն իր անկախութեան սահմաններուն մէջ։

Որովհետեւ, կը հաւատանք թէ հայ ժողովուրդը, որ իր հերոսամարտերով հիմը դրաւ մեր անկախութեան շէնքին, աւելի դժուարին պայմաններու մէջ պիտի կարենայ շարունակել պայքարը յետագային աւելի ինքնավստահ եւ աւելի հաւատաւոր։

Մենք կը խօսինք Հայաստանի անկախութեան մասին եւ պիտի շարունակենք խօսիլ անցնող սերունդի հերոսական ոգորումներու մասին, իբրեւ կենդանի օրինակ նորահաս սերունդին, որ պիտի դաստիարակուի անոնցմով, ներշնչուի անոնցմէ եւ շարունակէ անոնց աւանդ ձգած գործը, մինչեւ որ վերջնապէս կառուցուի Հայաստանի անկախութեան շէնքը եւ անոր վրայ յաւիտենապէս ծածանի՝

Կարմիր, Կապոյտ եւ Նարնջագոյն դրօշն հայկական»։

ԾԻԾԱՂ

Ամուսինը.— Ինչո՞ւ համար կը պնդես որ մեր դուստրը ամուսնանայ իր չսիրած մէկ մարդուն հետ։ Դուն սիրոյ համար ամուսնացար, այնպէս չէ՞։

Կինը.— Այո՛, բայց այդ պատճառ մը չէ որ մեր աղջիկն ալ նոյն սխալը գործէ։

×

Հարուստը.— Եթէ աղջիկս որ եւ է հարստութիւն չունենար, զինքը նորէն պիտի սիրէի՞ք։

Սիրահարը.— Անտարակոյս։

Հարուստը.— Կ'օգտէ։ Դիմումդ կը մերժեմ։ Ես ընտանիքիս մէջ ապուշներ չեմ ընդունիր։

×

— Զաւա՛կս, մարդ մը կռիւի մը մէջ չմտած, պէտք է լաւ մը վստահ ըլլայ թէ ո՞ր կողմը իրաւացի է։

— Բայց հայրի՛կ, մինչեւ այդ ատեն, արդէն կռիւը վերջացած կ'ըլլայ։

×

Ատենախօս մը անգամ մը բեմ ելլելով սապէս սկսաւ ճառը.

— Երբ այս սրահը կուգայի, միմիայն ես ու Աստուած գիտէինք ըսելիքներս, իսկ հիմա, միմիայն Աստուած գիտէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Թէեւ վարժուած էր խանութներու չորս պատերուն մէջ մնալ ժամերով, առանց նեղուելու, երբ իր լռութիւնը, հիմակ, սովորականէն տարբեր, կեանքի նոր ու հին պատկերներ կ'անցնէին աչքերուն առջեւէն, գրեթէ իր կեանքին վէպը այս պզտիկ լռութեան մէջ սեղմուած, ամբողջ անցեալ մը կը տեսնէր, իրենց քաղաքը .. ու Վահանի կանուխուան պատմութիւնները յիշեց։ Իրաւ ալ, գերեզմանի մը մեռելները իրենք, կարծես գերեզմանէ մը դուրս ելած, զարմացումով կը նայէր կեանքին, ու խնդալը չէր կրնար զսպել, երբ ինք եւ իրենցպէսները ծաղրանկարներ կը դառնային, ու կրկնեց,

— Վահա՛ն, Վահա՛ն ...

Այս լռութեան մէջէն կը տեսնէր հիմակ իրենց քաղաքը, հոն մարդիկ տեսակ մը մեռելներու կը նմանէին։ Մեռելի մը տրտմութիւնը դէմքերուն վրայ, քալող մեռելներ էին անոնք։

Հիմակ, անցող դարձողներուն վրայ մնացած նայուածքը, գլխի շարժումները կը շատնային, ու մտածումը լոյսի փոխուած, կը տեսնէր շատ բան։

Առաքել աղա անդունդէ մը սարսափէն առ սարսափ վեր բարձրացած մարդու մը կը նմանէր։ Լոյսը շատ, աչքերը վարժուած մութին, կը նեղուէր, ու կնկանը հետ իրենց քաղաքին վրայ խօսելով կը կրկնէր.

— Անդունդ մը, անդունդ մը ...

Ու Վահանի խօսքերուն ու պատմութիւններուն համն ու հոտը բերող բաները կը տեսնէր աչքերով, կը զգար հիմակ դողալու սարսափն, ու երկինքին նայելով, մնաց ատեն մը՝ հմայուած կապոյտին հանդարտութեան մէջ։

Իրաւ ալ, երկինքէն կաթ կը վազէր, լոյսի խառնուած երկնագոյն կաթ՝ իր պայծառութիւնովը հարուստ։

Փարիզի երկինքն էր աս։ Իր տեսած բոլոր երկինքներուն նրբացումը, ուրիշ գեղեցկութիւն մը։ Իրենց երկինքէն քիչ տարբեր, դարձեալ պարզ կապոյտը, իր մաքուր ճերմակութեամբ, աչքերը աւելի կը տաքցնէր։ Լոյսերուն հանդարտութիւնը, աղուոր աչքերու ամփոփումին պէս, կը դպէր սիրտերուն։ Ի՞նչ լոյս էր, սա ի՞նչ լոյս։ Յստակ ջուրի պէս կարծես կը ծաւալէր, կը փայլէր, կը փայլէր։

Իր մելամաղձոտութիւնը քիչ մը փարատեցաւ։ Նոր ուժ եկաւ վրան։ Սիրտ առաւ։ Օրերէ ի վեր մելամաղձոտութեան մը հիւանդութիւնը ունէր, մելամաղձոտ էր։ Կարծես կեանքին կը դառնար, կը մտնէր կեանքին մէջ։ Իր մէջ բան մը կը հանդարտէր, լոյս կուտար երկինքին պէս, ու կը ժպտէր չես գիտեր ի՞նչպէս։ Իր ներսը բան մը կակուղցած, լոյսերուն պէս քաղցր, ձեռքերուն մէջ առաւ իր կինը ու համբուրեց։

Յուզումի մը գեղեցկութիւնը կ'երեւէր երեսին վրայ՝ երբ կը խնդար, կը խօսէր ու կը նայէր Զարուհի։ Ձայնը կոկորդէն վեր բարձրացած ատեն, կը թրթռար, ներսի յուզումին բոլոր շեշտերը կը լսուէին, ու կուրծքը կ'ուռէր սրտին տաքութիւնով։ Մայրերը այս տաքութիւնով միայն կը մոռնան իրենց արցունքները։

Իրաւ ալ ի՞նչ շուտով մոռցաւ քանի մը օրերու անցեալը։ Հիմակ ամուսնոյն նայած ատեն, աչքերէն լոյս կը վազէր, բերանը կը բացուէր չես գիտեր մոռցուած ի՞նչ համբոյրի համար։

Ամուսնոյն հետ միմինակ մնացած, յանձնուած էր ամուսնոյն։ Իրեն այնպէս կուգար որ իր վիշտերը անցնող վայրկեաններուն կը պատկանէին ու կը նայէր ամուսնոյն, սրտով մօտեցած անոր սրտին, անոր երազին։

Այր ու կին, հետեւեալ օրը պտոյտ մը ըրին՝ իրենց նստած պանդոկին մօտերը։ Շատ չհեռացան, Լատինական թաղը, պարտէզին բոլորտիքը, յետոյ երկնցան մինչեւ Սէնը։

Տարբեր քաղաք մը։ Ամէն բան նոր, մարդիկ ալ նոր, սիրտերն ալ նոր։ Աչքերու տարօրինակ խաղեր։ Անակնկալները այնքան շատ, ամէն քայլի, մէկ զարմանքը միւսին կը պլորուէր, մէկ յուզումը ուրիշ յուզումի մը խառնուելով, կեանքը կը տեսնէին տեսակ մը ծաղրանկարի նման։

Երբեմն կը կենային անկիւն մը, ու մէկը միւսին բան մը բացատրած ատեն, շարժումի տեսարան մը կը [illegible] քերը կը լարուէին խոշոր խոշոր, յօնքերուն ելեւէջներն ալ իրենց վերջին ձեւերը առնելէ ետք, երբ կը շարունակէին իրենց ճամբան, միեւնոյն տպաւորութիւնը նոր պայծառութիւն մը առած, իրարու նայելով, լռութեամբ կ'ուզէին հասկցնել իրենց յուզումին խորութիւնը։

Ասանկ զուարթութիւն տեսած չունէին։ Եկող գացողը խնդումերես ...

Աս ի՞նչ զուարթութիւն ...

Ի՞նչ էր այս տարօրինակ բոցավառումը դէմքերուն։ Կարծես այս մարդիկը իրենց կեանքին ներշնչումը ունէին։ Ամէնքն ալ իրենց սրտերուն բաբախումը զգացողներ, աւելի մօտ սիրտերուն, իրենց մինչեւ ոսկորներուն ծուծը կը ճանչնային կեանքը։ Այս մարդոց մէջ արդարեւ բան մը կար որ, կեանքի ճշմարտութիւններէն մէկը, անոր ճառագայթումին դէմ բաց էր իրենց հոգին։ Անոնց դէմքին, անոնց շրթունքներուն վրայ, մինչեւ աչքերուն խորը բան մը կար՝ որ աւելի մարդկային էր, շատ մարդկային, կերպով մը աստուածներու շնորհուած գեղեցկութիւններէն մէկը ...

Այս մարդիկը իրենց երկինքին պէս պարզ, իրենց երկինքին պայծառութիւնը ունէին ու կը խնդային, կը խնդային, կը խնդային։ Կարծես տխրութիւնը ինչ է չէին գիտեր։

Ու Առաքել աղա, ցուցափեղկերուն ճակատը դրուած հայելիի մը մէջ նայելով, փառք Աստուծոյ, ըսաւ, իր մարմինն ալ բարեձեւ, աղուոր հասակ, ճկուն ու թեթեւ։ Մարմինին գոյնը արեւով եփած, արեւով ուժովցած, մաքուր ու փայլուն, պեխերն ալ մազերուն չափ սեւ, սանտրուած, բնականէն քիչ մը կախ, ինք ալ բոլոր տեսած մարդոց պէս կոկիկ ու վայելուչ, ալ ի՞նչ պէտք էր։

Ու աւելի մօտենալով հայելիին, շտկեց գլխարկը։ Չես գիտեր ի՞նչպէս, ինքնիրմով, քալած ատեն, կամ նոյն իսկ նստած տեղը, կը ծածկէր ականջները, կը հասնէր մինչեւ յօնքերուն։

Յոգնած հարբած երբ տուն վերադարձան, իրենց ուրախութիւնը բանի հետ կարելի չէր բաղդատել։ Իրարու կը նայէին ու կ'երերցնէին գլուխնին խորհրդաւոր կերպարանքի մը տակ։ Ուրախութիւններին ժպիտի մը մէջ ամփոփուած, կը կենար դէմքերնուն վրայ, կը մնային ատեն մը լռութեան մէջ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿ, ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ իրար խառնուեցան երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 6 — 8, ողողելով եւ անանցանելի դարձնելով Փարիզի շատ մը փողոցները: Հաղորդակցութիւնները կանգ առին գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ ինկան Վերսայլի շրջանին եւ Պուա տը Պուլոնի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԻԱՐՇԱՒ - ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ (Սուիփսթէյք) առաջին վի-ճակահանութիւնը, որ սկսած էր երեքշաբթի օր, վերջացաւ երէկ: Թերթերը սիւնակներով ցանկեր կը հրատարակեն շահուած եւ շահուելիք պարգեւներու մասին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 29 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրասենեակին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) վռամեան *Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր* չորս խումբերը *30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

ՑԻՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան *խումբերու բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ, Կոմիտէի զեկուցում:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ *Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:*

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէսթօրան Պրլօի մէջ, Րիւ Պուֆիէր:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

մասնակցութեամբ՝ *ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» եւ ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու*

Ընկ.ներ՝ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ և ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահավճռին բեկանման առթիւ

30 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ

Նրգ. Նուագ. եւյլն.: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ

30 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Գամբաներ լա Գառօն»ի օդասուն պարտէզին մէջ, Պաղ ջուրին եզերքը:

Հրաւիրուած են յայտնի ֆրանսացիներ:

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Տախտակերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 15ԷՆ 23

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ՍԻՓԱՆի *ամառնային բացառիկ Պարահանդէս - Տօնակատարութիւն*

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ.

Avenue de Madrid.

(**Porte Maillot**էն առնել Jardin d'Acclimatationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը):

Կը նուագէ Արժանթինեան

Pizarro *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի ցնորէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի Նախորդ Պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար, երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ: Տեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկական տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակընկալներ:

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 *ֆրանք: կիներու՝* 7.50:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. LAMBERTի (նախկին երեսփոխան Ռօնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱԶԷ կը խօսի (ֆրանսերէն)

Ծանօթացնելու համար Ֆրանսացիներու *Հայկական հարցը* եւ *Հայ աշխատաւորներու ներկայ վիճակը:*

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

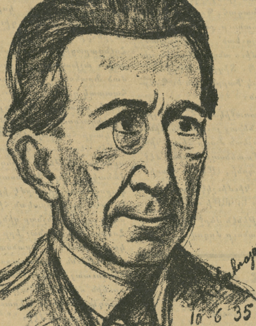
ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, Rue Troyon, SÈVRES — (Métro : Pont de Sèvres)

ՖՐԱՆՍ. ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

H. DE BAGRATIDE

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարնոց թատերախաղ, զոր, հետեւողութեամբ, հայերէն ստանաւոր գրեց նոյն ինքն Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Տոմսերու գիները՝ 15 եւ 10 Ֆրանք:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՑԷ՝ H. DE BAGRATIDE, 45, Rue Monsieur - le - Prince, PARIS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot. Alfortville. (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (տրամ 1 արար) եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (վաւեշտ):

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ

ԵՒ

Demi-GrossisteՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Համբաւաւոր **ROQUEFORT** *Ընկերութիւնը վերսկսած է ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐԻ պատրաստութիւնը: Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը յանձնած է՝*

Պ. **H. SIROUNIAN**ի

1, Rue MONDÉTOUR, Դ. յարկ, սենեակ թիւ 4, ՓԱՐԻԶ (1):

Ամենահամեղ ճերմակ պանիր ամենաաժան գիներով: Ձեր շահուն համար անմիջապէս դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻԶ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՄԱՍ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, **Clamart (Seine)**

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայկական բարեգործական ընդհ. Միութեան փարիզի մասնաժողովը պատիւ ունի Անիէռի, Քոլոմպի, Պուա-Քոլոմպի եւ շրջակայից կրթասէր հայ հասարակութիւնը հրաւիրելու նոյն շրջանի հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող երկսեռ դպրոցականներու տարեկան հանդէսին որ տեղի կ'ունենայ *30* Յունիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պուա-Քոլոմպի թաղապետական սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործիչ՝ *Օ. ԹԱՆԷՌՍԵԱՆ:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լա Փոսթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա խօսքերը նոյնքան սառն էին, որքան նրա դէմքը, բայց ինչո՞ւ այնքան ջերմ կերպով ազդում էին իմ սրտին: Ես աշխատում էի շարունակել նրա հետ խօսակցութիւնը բայց դըժուարանում էի կապը պահպանել:

— Դուք այս գիշեր չէք քնում,— ասացի ես,— համարեա ամէն գիշեր նկատում եմ, որ դուք խիստ սակաւ էք քնում:

— Այդ իմ սովորութիւնն է:

— Երեւի, մի բան տանջում է ձեզ:

— Մեզ ուղարկել են այստեղ հէնց տանջուելու համար:

— Այդ չեմ հարցնում, երեւի մի ուրիշ բան կայ:

— Խնդրեմ չմտնել իմ սրտի խորքը, ասաց նա եւ երեսը շուռ տուեց:

Ես փօշմանեցայ, որ թոյլ տուի ինձ մի դեռ եւս անծանօթ մարդու գաղտնիքները շօշափել:

— Ներեցէք, խնդրեմ, իմ անհամեստ հարցմունքի մասին:

Նա պատասխանեց ժպտալով,

— Ցանցանքների այս քաւարանում իմ ներողութիւնը աւելորդ է:

Ես չկամեցայ այլեւս ձանձրացնել նրան, բարի գիշեր ասելով, հեռացայ եւ կրկին պառկեցի իմ յարդեայ անկողնի վրայ: Իմ աչքերը դեռ երկար նայում էին նրա վրայ, իմ միտքը դեռ երկար զբաղուած էր նրանով: Ո՞վ էր դա, ո՞ր երկրից եւ ի՞նչ յանցանքի համար էր դատապարտուած, այդ հարցերը հետաքրքրում էին ինձ: Ամէն մի դատապարտեալ սովորութիւն ունէր անամօթաբար եւ մինչեւ անգամ պարծենալով պատմել իւր գործած յանցանքները, բայց Համբը իւր մասին խօսելու սովորութիւն չունէր:

Երբ առաւօտեան կրկին քշեցին մեզ հանքերի մէջ աշխատելու, ճանապարհին ես պատմեցի աւազակապետին իմ գիշերուայ խօսակցութիւնը Համբի հետ:

— Նա շատ հետաքրքիր մարդ է,— ասաց աւազակապետը,— ես քեզ կը բարեկամացնեմ նրա հետ:

Մենք հասանք հանքը, կրկին խլուրդների նման ներս սողացինք մթին խորշերի եւ խոռոչների մէջ, կրկին մեր բահերը, բրիչները եւ մուրճերը սկսեցին գործել: Այն քարանձաւի մէջ, ուր մեր խումբը աշխատում էր, պատահեց մի ցաւալի անցք: Յանկարծ ժայռի մի բաւական մեծ կտոր, դուրս պոկուելով անձաւի պատից, ցած գլորուեցաւ եւ բանուորներից մէկին տակով արեց: Թուով չորս հոգի էինք այնտեղ՝ ես Համբը եւ մի այլ տաժանակիր, իսկ չորրորդը հեծում եւ հառաչում էր ժայռի տակ: Համբը մեզանից փոքր ինչ հեռու էր. նա չընկատեց անցքը, բայց լսեց դըղրդիւնի ձայնը: Մինչեւ նրա մեզ մօտ վազելը, ես եւ իմ միւս ընկերը ամէն ճիգ թափում էինք, որ յետ մղենք ժայռը եւ նրա տակից դուրս բերենք թշուառին: Բայց անգութ ժայռը ամենայն ծանրութեամբ նստած էր նրա ոտների ու ծնկերի վրայ, եւ չէր շարժւում տեղից: Վրայ հասաւ Համբը: Ես եւ իմ միւս ընկերը չկարողացանք զսպել մեր ծիծաղը: Նա ուշադրութիւն չդարձրեց մեզ վրայ, վեր առեց երկաթեայ մեծ ձողը, նրա ծայրը դրեց քարի տակին, եւ այնպիսի մի ուժով շարժեց, որ քարը խոկոյն առաջ մղուեցաւ եւ թշուառ դատապարտեալի ջարդուած ոսկրները դուրս եկան նրա տակից: Այդ գործողութիւնը, որ աւելի հնարագիտութեան արդիւնք էր քան թէ մարմնական ուժի, զարմացրեց մեզ: Իսկ Համբը, պարծենկոտութեան մի նշան անգամ չցոյց տալով մնաց լուռ եւ սառն, որպէս մեզ շրջապատող քարանձաւը: Այդ դէպքը ազդեց իմ մէջ մի առանձին յարգանք դէպի համեստ եւ միեւնոյն ժամանակ վեհին սարսափանի բարի երիտասարդը:

Երեկոյեան, մեր օթեւանը վերադառնալու ժամանակ, ճանապարհին ես մի քանի անգամ փորձեցի խօսակցել նրա հետ, բայց միշտ ստանում էի այնպիսի կարճ պատասխաններ, որ դժուարանում էի խօսակցութիւնը շարունակել: Այսպէս մօտեցանք այն փողոցին ուր գտնւում էին մեր փերմայի կրպակները: Հեռուից նկատեցինք, մի տեղ խմբուած էին մարդիկ եւ բազմութիւնը դէպի այն կողմն էր վազում: Մենք մտածեցինք, որ մի տարօրինակ բան պէտք է պատահած լինի, եւ շտապեցրինք մեր քայլերը: Երբ հասանք, անցքը շատ սովորական երեւաց— երկու մարդիկ կռւում էին, եւ բազմութիւնը նրանց շուրջ հաւաքուած զուարճանում էր, թէ որպէս նրանք վայրենի կերպով ջարդում էին միմեանց կողքերը: Ոմանք աշխատում էին բաժանել: Մէկին, որ աւելի ուժեղ էր երեւում, բռնեցին, իսկ միւսը դուրս պրծաւ նրա ճանկերից, «ազատեցէք... օգնեցէք»... գոչելով, փախաւ եւ մոլորուածի նման մտաւ մեր խումբի մէջ ապաստան որոնելու: Մեր պահապանները մօտ վազեցին, որ սուիններով հեռացնեն նրան: Բայց նա արդէն կպած էր իմ կուրծքին, ինձ պինդ գրկած ունէր, այնպէս ձեւացնելով, որ փախչում է իւր հակառակորդից: «Նա ինձ կը սպանէ, նա Աստուած չունի...» Ասում էր անդադար: Այդ յանկարծակի դէպքից ես այն աստիճան շփոթուեցայ, որ ամենեւին չհասկացայ, թէ ինչ փոխեց նա իմ ականջին, միայն զգացի, որ նրա ձեռքը խիստ ճարպիկ կերպով սողաց իմ գրպանի մէջ: Մեր պահապանները հեռացրին նրան, նրա փարմունքը շատ բնական համարելով, որովհետեւ խեղճի հակառակորդը այն քան ուժեղ էր, որ կարող էր բոլորովին խեղդել նրան: Տեղային ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ, խռովութիւնը հանդարտուեց, ամբոխը ցրիւ եկաւ, իսկ մեր խումբը անցաւ:

Ամբոխի համար դա փողոցային սովորական անցքերից մէկն էր, իսկ խաչագողի համար դա նոր բան չէր: Ես ճանաչեցի, թէ ով էր այն մարդը, ես հասկցայ, թէ ինչ նպատակով էր սարքել այդ կռիւը, եւ վերջապէս ես գիտէի, թէ ինչու մեր խումբի մէջ մտնելու միջոցին՝ ինձ միայն ընտրեց իւր պաշտպան եւ ուղղակի ինձ մօտեցաւ: Խաչագողները շատ անգամ փողոցներում, հրապարակների վրայ սարքում են այս տեսակ կռիւներ: Բազմութիւնը հաւաքւում է, մարդիկ խառնւում են միմեանց, իսկ նրանք, օգուտ քաղելով ընդհանուր շփոթութիւնից, գողանում են դրա ու նրա ժամացոյցը, կամ շատ անգամ կտրատում են հէնց իրանց բաժանողների գրպանները:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 29 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2844

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Միայն արտաքին կամ քաղաքական հոգերը չեն որ կը պղտորեն Ֆրանսայի հանրային կեանքը:

Նոյնքան վրդովիչ են ներքին քաղաքականութեան խմորումները,—ֆաշականութիւն, ձախերու միացեալ ճակատ, յեղափոխական խլրտումներ, դիկտատուրայի կամ զօրաւոր թաթի ձգտումներ եւայլն:

1934 փետր. 6ի դէպքէն ի վեր, որ կրնար աղէտի մը յանգիլ, աւելի թունաւորուած է մթնոլորտը: Այլ եւս ուղղակի ակռայ կը կճրտեն երկու հոսանքները, աջն ու ձախը:

Այն ատենէն որ, տարիներով ցնորք համարուած բաղձանք մը, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը, իրականութիւն է այդ օրէն ի վեր, եւ հետզհետէ կ՚ամրանայ, կը ծաւալի, ձգտելով հասնիլ մինչեւ կազմական միութեան:

Այս հրաշքը կատարեց կացութեան կամ վտանգին գիտակցութիւնը: Ինքնապաշտպանութեան բնազդը:

Աշխատաւորական շարժման այդ երկու թեւերը չեն ծածկեր թէ՝ իրենք ուրիշ ելք չունին, եթէ կ՚ուզեն ապահովել կատարուած նուաճումները եւ ճամբան բաց պահել նոր յաջողութիւններու համար:

Եւ ահաւասիկ մէկ տարիէ ի վեր միասին են անոնք, բոլոր ճակատներուն վրայ, ընտրականէն մինչեւ քաղաքականը, խորհրդարանին մէջ թէ փողոցը: Տարբերութիւնները աւելի ձեւական են, քան իրական:

Միեւնոյն ատեն, բանակցութիւնները կը շարունակուին, գոնէ արհեստակցական միացումը գլուխ հանելու համար:

Մասնաւորապէս վերջին ամիսներու ընթացքին, դուք չտեսաք որ եւ է հրապարակային ցոյց կամ բողոք, ուր եղբայրակացած չըլլային ընկերվարական եւ համայնավար շարքերը, առաջնորդութեամբ իրենց ամէնէն ճարտասան առաջնորդներուն:

Անոնք այժմ շատ աւելի թանձրացեալ, շօշափելի կը գտնեն «ֆաշական վտանգ»ը: Ուրիշ խօսքով, աջակողմեան, թունդ ազգայնական տարրերու յառաջխաղացութիւնը:

Այս հարցին մէջ, մինչեւ որոշ տեղ մը իրենց հետ կը քալեն նաեւ արմատականները, որոնց խորհրդարանական խմբակցութիւնը քանի մը անգամ հարցապնդումներ ալ կատարեց:

Տակաւին առջի օր էր որ, բոլորը միասին պատուիրակութիւն մը փութացուցին վարչապետին մօտ, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար սպառնացող վտանգին վրայ:

Այլ եւս գաղտնիք չէ որ չորս աջակողմեան կազմակերպութիւններ, «Հրեղէն Խաչ», «Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ» եւ «Ժէօնէս Փաթրիօթ» բազմապատկած ու լարած են իրենց ուժերը, վճռական հարուած մը տալու համար ձախակողմեան հոսանքներուն, որոնք պատասխանատու կը համարուին Ֆրանսայի տկարացման եւ վարկաբեկման:

Այս կազմակերպութեանց մէջ, որոնց ուժին եւ գործունէութեան մասին յօղուածաշարք մը հրատարակեցինք քանի մը ամիս առաջ, վերջերս մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց Հրեղէն Խաչը:

Ան էր որ, քանի մը շաբաթ առաջ, տեսակ մը զօրաշարժ, «համախմբում» կատարեց Շարթրի մէջ, մասնակցութեամբ 20,000 անդամներու:

Երբ կազմակերպութիւն մը այդքան անդամ կը համախմբէ մէկ ազդանշանի վրայ, զինուորական կանոնաւորութեամբ եւ առանց կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւելու, կը նշանակէ թէ կրնայ ճակատագրական հարուած մըն ալ սարքել:

Մանաւանդ որ, նոյն ցոյցերը շարունակուեցան Մոնթրէօյի, Նիսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, աւելի կամ պակաս բազմութեամբ: Իսկ Լիոնի մէջ, որ միջնաբերդ մը կը համարուի, Հրեղէն Խաչի հրամանատարը, գնդ. տը լա Ռօք իր օդանաւին մէջ առաւ եւ պտտեց պատերազմական նախարարը, Զօր. Տէնէն:

Վարչապետը խոստովանելով թէ անակնկալի եկած էին Շարթրի դէպքին առթիւ, կը խոստանար խիստ միջոցներ ձեռք առնել: Բայց ահա ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէ թէ Հրեղէն Խաչը նոր զօրաշարժ մը սարքած է այս կիրակի օրուան համար...:

Յայտնի կամ գաղտնի, իրողութիւն է որ Հրեղէն Խաչը կը գործէ արտակարգ համարձակութեամբ, ձգտելով իր եւեւէն քաշել միւս աջակողմեան հոսանքները:

Իրազեկներ իր թիւը կը հաշուեն 160,000 – 200,000, որ հետզհետէ կ՚աճի: Բայց համրանքէն աւելի, իր ուժը կը կազմեն մարտական կարգ ու սարքն ու կարգապահութիւնը: Այս առաւելութիւնը հաստատուեցաւ վերջին «համախմբում»ներով, եւ այդ է որ ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ ձախակողմեան տարրերուն, ինչպէս բոլոր հանրապետականներուն:

Միայն կարգապահութիւնն ու գաղտնապահութիւնը, եւ պատերազմի օրերէն քաղուած աւանդութիւններ տարօրինակ մթնոլորտ մը ստեղծած են այս կազմակերպութեան շուրջ:

Ու մինչ ձախակողմեան հոսանքները անընդհատ կը հնչեցնեն սպառնացող վտանգը, աջակողմեան տարրերն ալ նոյնքան ուժգնութեամբ կը մատնանշեն կարմիր սպառնալիքը:

— Եթէ պէտք է լուծել հայրենասիրական միութիւնները, հարկ է լուծել նաեւ ձեր կազմակերպութիւնները: Եթէ անոնք ցոյցեր եւ համախմբումներ կը կատարեն, նոյն արարքներուն մեղքը կ՚իյնայ նաեւ ձեր վրայ...

Այս բանավէճն իսկ ախտանշան մըն է: Եւ երկսայրի սուր մը, մէկով միւսը հարուածելու համար: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ՄԷԿ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսա կը վերապահէ իր ազատութիւնը

Պ. Իտըն, «Նախարար Ազգերու Դաշնակցութեան», Հռոմէն վերադարձին կրկին լուսաբանութիւններ հաղորդեց Ֆրանսայի վարչապետին, առանց դրական ելքի մը հասնելու: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կարելի չէ եղած հաշտեցնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտները, նաւային սպառազինութեանց եւ օդ. հասարակ ապահովութեան հարցի մասին: Տեսակցութենէն վերջը, Պ. Լավալ առանձգական յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին, ըսելով թէ եւրոպական հարցերու մասին նոր քննութիւններ պիտի կատարուին դիւանագիտական ճամբով: «Պ. Իտըն, իր վերադարձին ինծի տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Մուսոլինիի հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին: Յետոյ քննեցինք թէ ո՛րն է լաւագոյն մեթոտը՝ փութացնելու փետրուար 3ի զեկոյցով նշանակուած հարցերու լուծումը: Պիտի շարունակենք այդ խնդիրներուն քննութիւնը, քանի որ ժամանակը կարճ էր եւ չկրցանք սպառել»:

Տեղական թերթերը չեն ծածկեր իրենց յոռետեսութիւնը, յառաջիկայ խորհրդակցութեանց մասին: Ֆրանսա միշտ կը պնդէ ապահովութեան վրայ, նոր երաշխիքներ պահանջելով: Այդ պայմանով միայն կը հաւանի ստորագրել նոր համաձայնութիւններ: Իսկ անգլիական քաղաքականութիւնը դէպի Պերլին հակած է քանի մը ամսէ ի վեր: Լոնտոնի կարծիքով, խաղաղութեան շահը կը պահանջէ ոչ թէ մեկուսացնել Գերմանիան, այլ յառաջ քաշել եւ յանձնառութեանց տակ դնել, որոշ զոհացումներ տալով: Ատոր համար է որ, անգլիական կառավարութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատէ Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը: Լոնտոնի մէջ պարզապէս կ՚ըսեն,— Գերմանիա կրնար շատ աւելի զօրաւոր տորմիղ մը կազմել, հիմ բռնելով անգլիականին 50 առ հարիւրը, եթէ մերժէինք իր առաջարկը, (35 առ հարիւր): Արդ, ինչո՞ւ կը դժգոհին Ֆրանսայի մէջ, քանի որ իրենց տորմիղը անգլիականին 50 առ հարիւրը կը կազմէ, իսկ 43 առհարիւր առաւելութիւն կը ներկայացնէ Գերմանիոյ վրայ:

Ֆրանսական նաւատորմիղին ռազմափորձերը եւ ծովային նախարարին ուշագրաւ խօսքերը

Այս միջոցին 80-100 մարտանաւեր համախմբուած են Ատլանտեանի մէջ, Պրէսթի բացերը, ռազմափորձերու համար: Նաւային ուժի ցուցադրութեան աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարուի: Առջի օր Պրէսթ գնաց Պ. Փիէթրի, ծովային նախարարը, աչքէ անցնելու համար նաւատորմը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով յունիս 18ի անգլօ-գերման համաձայնութեան մասին, նախարարը դիտել տուաւ թէ կնքուած պայմանագիրը կը հակասէ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան տրամադրութեանց եւ բոլորովին նոր կացութիւն մը ստեղծած է Ֆրանսայի համար, հարկադրելով զայն որ գործելու կատարեալ ազատութիւն վերապահէ իրեն՝ նաւային շինութեանց մէջ: Պ. Փիէթրիի կարծիքով, համաձայնութիւնը իրապէս ճամբայ կը բանայ զինարշաւի եւ կը սահէ որ Ֆրանսա փութացնէ իր նաւային ծրագրին գործադրութիւնը, որպէսզի ֆրանսական նաւատորմը գերազանցութիւն ունենայ գերմանականին վրայ: «Ծանրակշիռ դէպքեր փոխեցին Եւրոպայի նաւային ուժերու հաւասարակշռութիւնը: Ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանք պատճառեց մեզի անգլօ-գերման համաձայնութեան մէջ, Գերմանիոյ վերազինման կամքը չէր, այլ Մեծն Բրիտանիոյ հապճեպ հաւանութիւնը Գերմանիոյ նաւային վերազինման, այնպիսի պարագաներու մէջ որոնք մեզի կասկած կրնային ներշնչել ոչ թէ իր բարեկամութեան, այլ իր աւանդական խոհեմութեան մասին: Արտաքին նախարարին գործն է քննել անգլօ-գերման համաձայնութեան հակազդեցութիւնները՝ դիւանագիտական ասպարէզին մէջ: Իսկ իմ պարտականութիւնս է առանց աճապարելու, բայց եւ առանց յապաղելու քննել նոր կացութիւնը եւ կշռել անոր բոլոր հետեւանքները»:

Վերջացնելով, նախարարը յիշեցուց թէ Ուաշինկթընի դաշնագիրը կը լրանայ գալիք տարի, որով Ֆրանսա կ՚ազատի մեծ մարտանաւերու շինութեան կաշկանդումէն, եթէ արդէն ազդուած չէ անգլօ-գերման համաձայնութեան տրամադրութեանց հետեւանքով:

Գերման սպաներ պիտի երթային Հապէշիստան...

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով.— Ծիպութիի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Գերմանիայէն սպաներ ճամբայ ելած են, Հապէշիստան երթալու համար: Խումբ մը հանգստեան կոչուած եւ պահեստի սպաներ, որոնք բախտ փնտռելու կ՚երթային, կէս ճամբէն ետ դարձան, երբ իմացան թէ Հապէշիստանի կայսրը կը մերժէ օտար զինուորներ ընդունիլ: Այժմ Եթովպիոյ մէջ կան իբր 400 Գերմանացիներ, որոնց մէջ կը գտնուին օդանաւային ճարտարագէտ Վէպէր եւ ուրիշ մասնագէտ սպաներ: Կայսրը յայտարարեց այսօր թէ սխալ է նահանգներու զօրաշարժի լուրը, որովհետեւ այդպիսի գործողութիւն չի կրնար կատարուիլ առանց իր հրամանին:

Պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքը Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական կառավարութիւնը յունիս 26ին վերջնապէս վաւերացուց աշխատանքի պարտաւորիչ օրէնքը: Առ այժմ օրէնքը պիտի գործադրուի միայն այրերուն համար, դժուար ըլլալով կազմակերպել քանի մը հարիւր հազար աղջիկներու զօրաշարժը: Պարտաւորիչ աշխատանքը պիտի կազմէ նախապատրաստական շրջանը զինուորութեան: Տեւողութիւնն է վեց ամիս: 1935ի առաջին կէսը պիտի կանչուի հոկտեմբեր 1ին, միւս կէսը՝ 1936 ապրիլ 1ին: Առայժմ պիտի ձգուին միայն անընդունակները եւ անոնք որ դատապարտութիւն մը կրած են կամ վտարուած են կուսակցութենէն: Դուրս պիտի ձգուին նաեւ ոչ – արիականները կամ անոնք որ ամուսնացած են ոչ – արիականներու հետ: Սակայն, բացառապէս բանակին մէջ ընդունուած ոչ–արիականները կրնան աշխատանքի ծառայութեան մէջ մտնել, առանց ստորինանաւոր ըլլալու:

Պարտաւորիչ աշխատանքի ենթականերուն թիւը 200,000էն աւելի չպիտի ըլլայ, մէջն ըլլալով քննիչներն ու պաշտօնեաները: Այս թիւը կրնայ ընդգրկել 1915ի դասին բոլոր ընդունակ երիտասարդները: Կամաւորներ ալ կրնան ընդունուիլ սկսելով 17 տարեկանէն: Երբ առաջին անգամ հռչակուեցաւ օրէնքը, պարտաւորիչ աշխատանքի տեւողութիւնը կը նախատեսէին մէկ տարի: Այժմ վեց ամսուան զեղչուած է, նկատի առնելով նիւթական դժուարութիւնները: Գործին ղեկավարութիւնը յանձնուած է ներքին նախարարութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ

Երիտասարդ մը — անշուշտ յետ-պատերազմեան — ուսանող ուղերձ մը կը ձօնէ Պօղոս Նուպար փաշայի:

Ուղերձը կ՚արտասանուի Ֆիլիպէի մէջ, հանդէսի մը առթիւ:

Երեւի հեղինակը շատ հաւնած ըլլալով ուղերձին, կը ղրկէ զայն Փարիզ, նպատակով թերթի մը, որ անմիջապէս հրատարակութեան կու տայ:

Զէ՞ք ուզեր քանի մը ողկոյզ նաշակել.

Պօղոս Նուպար, մտքի սաստր,
իմաստութեան անմահ քուրմ,
Որ բուրվառիդ կնդրուկներուն
քաղցր բոյրը սրսկեցիր
Մըշակոյթի, լոյսի կարօտ խաւերուն
խորն անխըտիր՝
Անոնց սուգը կը կաթի այժմ
չիրմիդ վըրայ ցօղաթուրմ:

Եւ այսպէս գլուխէն մինչեւ ոտքը, իւրաքանչիւր գոյականի թեւերէն եւ կողերէն ածականներ կախուած՝ ողկոյզի պէս:

Առատաձեռն խղճի կրեսոս, դուն
քաջալեր բարութեան,
Պայծառ ճակատ, անշեղ նայուածք,
հանճարեղ լոյսն հայ կեանքին:

Ու վերջապէս ստուածացումը.

Դուն Հայրիկին, Անդրանիկին
անբաժան մասն, ո՛վ Նուպար,
Հայաշխարհի սրտին վըրայ
կ՚իշխէ հոգիդ վեհափառ:

Ինչպէս կը տեսնէք, «ազգերնիս կը յառաջդիմէ»: Ե՛ւ արձակ ե՛ւ ոտանաւոր:

Զարամիտներ են անոնք որ կ՚ըսեն թէ նորերը ամէն կապ կտրած են անցեալին հետ, թէ ապերախտ են կամ ինքնահաւան:

Վկայ՝ նորի մը նորագոյն ուղերձը, որ կրնայ ձեզ տանիլ մինչեւ ամիրաներու շրջանը, ոչ միայն իր տառով ու բառով, այլ եւ հոգեբանութեամբ:

Պիտի ըսէք թէ շատ աւելի փայլուն, պերճիմաստ նմոյշներ տեսած էք:

Ես ալ տեսած եմ: Դեռ ինչե՛ր կան, մինչեւ այս ուղերձը: Եւ ես միայն Ֆիլիպէի տղուն մեղքը չեմ առներ:

«Տէպթան»ներու ամբողջ գրականութիւն մը մշակուեցաւ, տարիներու ընթացքին, եւ դեռ կը շարունակուի:

Միայն Ղեւոնդ արք.ի ձօնուած երգերն ու տաղերը հատոր մը կը կազմեն:

Եթէ չեմ սխալիր, քանի մը հատ ալ քայլերգներ տպուեցան եւ ծախուեցան:

Այս բոլորը կ՚իմանաս ու կ՚անցնիս:

Տիրացու, պատուելի մարդիկ, այդպէս եկեր են, այդպէս ալ պիտի երթան:

Բայց, հոգիդ չի՞ ցաւիր, երբ երիտասարդներ ալ կը տեսնես նոյն նամբուն վրայ, նոյն հոգեբանութեամբ եւ նոյն բառերով: Առանց սեփական գծի:

Պօղոս Նուպար արժանիքներ ունէ՞ր թէ չունէր,— տարբեր խնդիր է:

Բայց, ի՞նչպէս կրնաք հանդուրժել որ մեր այս դարուն մէջ, երիտասարդ մը իր գրիչը մելանը թաթխէ եւ գրի առնէ այսպիսի գոհարներ.

Դուն Հայրիկին, Անդրանիկին
անբաժան մասն, ո՛վ Նուպար,
Հայաշխարհի սրտին վըրայ
կ՚իշխէ հոգիդ վեհափառ:

ՎԱՀԷ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Վերջերս Պէյրութ հասած է Երուսաղէմի պատրիարքը, Թորգոմ արք., մասնակցելու համար եպիսկոպոսական ժողովի մը: Սակայն աթոռակալ Բաբգէն արք. լրջօրէն տկարացած եւ հիւանդանոց ինկած ըլլալով, կ՚ըսուի թէ ժողովը յետաձգուած է հոկտեմբերին:

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

Ինչպէս գրեցինք, աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան զեղչելու ծրագրին: Այս որոշումով, խորհրդաժողովը շատ կարեւոր նուաճում մը կատարած կ՚ըլլայ 1919էն ի վեր, երբ, Ուաշինկթընի առաջին ժողովին մէջ, ընդունուեցաւ օրական ութ եւ շաբաթական 48 ժամուան կանոնը:

Պայմանագիրը գործնական արժէք չունի առ այժմ: Միայն ապակեղէնի (շիշ) ճարտարագործութեան համար գործադրելի է այս տարի, 47 ժամուան հիման վրայ: Ընդհանրանալու եւ պարտաւորիչ դառնալու համար, անհրաժեշտ է առանձին պայմանագրութիւններ կնքել իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան համար: Փորձեր կատարուեցան նոր սկզբունքը կիրարկելու չորս ուրիշ ճարտարագործութեանց համար, բայց չյաջողեցաւ եւ յառաջիկայ տարի առաջարկները նորէն պիտի կրկնուին, ուրիշ երեք ճարտարագործութիւններ ալ աւելցնելով:

Խորհրդաժողովը քուէարկեց 40ի չափ բանաձեւեր, որոնց մէջ կ՚արժէ յիշել հետեւեալները.— 1. Այն բանուորները որ մէկ երկիրէն միւսը կը փոխադրուին, պիտի պահեն իրենց ընկերային պաշտպանութեան իրաւունքները (առողջութեան ապահովագրութիւն եւ ծերութեան, այրիներու, որբերու թոշակ).— 2. Կիներու գործածութիւնը ամէն տեսակ ստորերկրեայ գործերու մէջ: Խրհրդաժողովը նկատի առնելով 6 — 7 միլիոն անգործ երիտասարդներու հանրագրութիւնը, որոշեց յանձնարարել կառավարութեանց որ դպրոցը եւ գործի մտնելու տարիքը բարձրացնեն 15ի, հանրօգուտ շինութիւններ կազմակերպեն եւ ուրիշ դիւրութիւններ ընծայեն:

Կաշառքի դատ մը Հալէպի մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի բանակի պարենաւորման ճիւղի հարիւրապետը՝ Սարիս 80,000 ֆրանք կաշառք ստացած էր եւ խոստովանած իր յանցանքը:

Կաշառքի այս դատին առթիւ ամբաստանուած էին նաեւ Գըրըգ – Խանի ծանօթ Հայերէն Պ. Պ. Խաչատուր Գարապաճագեան, Բիւզանդ Ճէտիեան եւ Միսակ Ադիբեան:

Պէյրութի զինուորական ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը այս գործին եւ հաստատուեցաւ որ Հայերը բոլորովին անմեղ են գործուած ապօրինութիւններուն մէջ: Բանակի պարենաւորման ճիւղի հրամանատարը շատ լաւ վկայութիւններ տուաւ ամբաստանուած Հայերու մասին եւ հաստատեց անոնց մատուցած ծառայութիւնն ու հաւատարմութիւնը բանակի հանդէպ: Միեւնոյն նպաստաւոր արտայայտութիւնները ունեցաւ դատարանի դատախազը:

Փաստաբան Հրաչ Շամլեանի եւ Ամունի յաջող պաշտպանողականներէն վերջ, դատարանը անպարտ արձակեց ամբաստանուած Հայերը եւ հարիւրապետ Սարիան դատապարտեց 3 տարի բանտարկութեան եւ 100,000 ֆր. տուգանքի: Գրաւեց նաեւ անոր 90,000 ֆրանքի հասնող պատրաստ դրամը եւ որոշեց յատկացնել բարեսիրական նպատակներու:

Հալիպ Մալօն, որուն ձեռքով տրուած են կաշառքի գումարները, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 75,000 ֆրանք տուգանքի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՎ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՈԳԵՐՈՎ

=o·o=

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Տակաւին տասը տարի առաջ, հազիւ թէ կարելի ըլլար այս վայրերու մասին խօսիլ, ներկայացնելով իբրեւ հայկական գաղութներ: Այսօր սակայն շատ բան փոխուած է: Կիլիկեան շրջանի հոկայ դանդուած մը ունինք հոս, որու թիւը թէեւ մինչեւ հիմա ալ վերջնապէս կարելի չէ եղած ստուգել: Վերջերս ընկ. Թ. Մեծատուրեանի Պուէնոս Այրէսի Հայ Առք. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան համար կատարած մանրամասն վիճակագրութեան համաձայն, Պուէնոս Այրէսի ու արուարձաններու մէջ 9.460 հոգինոց հայկական հաստուած մը ունինք: Այս վիճակագրութիւնը վերջնական չէ թէեւ, ցանկէն հաւանաբար դուրս կը մնան շուրջ 2-2500 հոգի մը եւս, որով կլոր հաշուով մը Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը 12.000էն անդին չանցնիր, ինչպէս կը կարծուէր մինչեւ հիմա:

Պուէնոս Այրէսի հայ կեանքի գլխաւոր ու հիմնական առանցքը կը կազմեն հայ դպրոցներն իրենց հոգաբարձութիւններով ու կրթական մարմիններով: Քանի մը տարի առաջ այս ուղղութեամբ ոչինչ կարելի էր ըսել: Բայց ներկայիս զգալապէս փոխուած է գաղութի արտաքին ու ներքին կեանքը: Ութ – տասը տարիներ առաջ եկած բազմաթիւ երիտասարդները ամուսնացած ու տուն կազմած ըլլալով, այժմ արդէն հայրեր են, ու մանուկներու կրթութեան հարցը ամէնէն աւելի կենսական խնդիր մը կը դառնար: Ու ինչպէս միշտ, հոս եւս հայ գաղթականը, քիչ մը ինքզինքը գտնելէն ու իր օրապահիկը ապահովելէ վերջ, սկսաւ այն շինարար ու կենարար գործունէութեան, որու շնորհիւ այսօր Պուէնոս Այրէսի կեդրոնական վայրերէն մինչեւ հեռաւոր արուարձանները ունին փոքրիկ վառարան մը, որու յարկին տակ օտար հողի վրայ մեծցած մանուկը եթէ ոչ այլ ինչ՝ գոնէ իր մայրենի լեզուն կը սորվի: Ի հարկէ աշխատանք կը թափուի աւելին տալ, բայց եթէ չյաջողի ալ, մեծ կորուստ չէ, կը բաւէ որ մեր պզտիկները անգամ մը մայրենի լեզուով կապուին իրենց ծնողքին ու տունին:

Այժմ գոյութիւն ունեցող դպրոցները հետեւեալներն են.—

1.— Արսլանեան ազգ. վարժարան, հիմնուած 1932ին, սեփ. շէնք, ամսական 360 փ. ծախք, ուսուցիչ 4, աշակերտ՝ 215:

2.— Արովեան ազգ. վարժ. 1929 հ. վարձու, 125 փ. ծախք, մէկ ուսուցիչ, 42 աշակերտ:

3.— Արծրունի ազգ. վարժ. 1929 հ. սեփական շէնք, 180 փ. ծախք, 2 ուս. 104 աշակերտ:

4.— Փինէյրոյի ազգ. վարժ. հիմնուած 1930ին սեփ. շէնք, 85 փ. ծախք, 1 ուս. 38 աշակերտ:

5.— Խրիմեան ազգ. վարժ. հիմն. 1930ին, սեփ. հող դպրոց շինելու համար, ծախք 160 փ., ուս. 1, աշակերտ 99:

6.— Կիլիկեան ազգ. դպ. հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 95, ուս. 1 աշակերտ. 33:

7.— Հայկազեան ազգ. վարժ. հիմն. 1933ին, վարձու շէնք, ծախք 90 փ. ուս. 1, աշակերտ. 31:

8.— Մամիկոնեան ազգ. վարժ. հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 80 փ., ուս. 1, աշակերտ. 71:

9.— Մեսրոպեան ազգ. վարժ. հիմն. 1933ին, սեփ. շէնք, ծախք 90 փ., ուս. 1, աշակերտ. 54:

10.— Պօզայի ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, վարձու շէնք, ծախք 115 փ., ուս. 1, աշակերտ. 31:

11.— Սահակեան ազգ. վարժ. հիմն. 1928ին, ներկայիս հոգաբարձուներու տարակարծութեան պատճառաւ փակ է: Իր ժամանակին լաւագոյն դպրոցներէն մէկն էր, ուր 30-40 հայ մանուկներ կը յաճախէին:

12.— Ֆլորէսթայի ազգ. վարժ. հիմն. 1930ին, վարձու շէնք, ծախք 120 փ., ուս. 1, աշակերտ 23:

13.— Ֆլօրայի ազգ. վարժ. հիմն. 1934ին, վարձու շէնք, 65 փ. ծախք, ուս. 1, աշ. 29:

14.— Մամիկոնեան Բ. վարժարան, հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 100 փ., ուս. 1, աշ. 60:

15.— Խաչիկեան ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, սեփ. շէնք, ծախք 100 փ., ուս. 1, աշ. 70:

16.— Պարադասի ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, վարձու շէնք, ծախք 85 փ., ուս. 1, աշ. 40:

17.— Զարդարեան ազգ. վարժ. հիմնուած 1935ին, սեփ. շէնք, ծախք 145 փ., ուս. 1, աշ. 62:

18.— Լուսինեան ազգ. դպ. հիմն. 1935ին, հող առնուած է, մօտաւոր 100 փեսօ ամսական ծախք, ուս. 1 աշ. 40:

19.— Նուպարեան ազգ. դպ. հիմն. 1935ին, հող առնուած է, մօտաւոր 110 փ., ուս. 1, աշ. 60:

Գումար՝ 2205 փեսօ, 22 ուս., 1142 աշակերտ:

Ուրեմն միջին հաշուով, եթէ մօտաւորապէս հաշուելու ըլլանք նաեւ դպրոցներէն դուրս մնացած մանուկներու թիւը, ներկայիս Պ. Այրէսի մէջ կան շուրջ 7-15 տարեկան 1300 դպրոցականներ, որոնց կէսէն քիչ մը աւելին աղջիկներ են, իսկ մնացածը մանչեր: Ցիչեալ դպրոցականներու համար, թաղային հոգաբարձութիւնները իրենց սեփական միջոցներով յաջողած են հող կամ շէնք առնել, ինչ որ մեծագոյն բարիքն է կրթական գիւրութեան համար, քանի որ խիստ դժուարին պայմաններու մէջ է որ կը գոյանան այս գումարները: Ուղղակի հրաշք է տեսնել թէ առանց որ եւ է արտաքին օժանդակութեան, ինչպէս հայ արհեստաւորն ու աշխատաւոր տարրը քով քովի եկած, իրենց աղքատիկ միջոցներէն կը յաջողին կերտել հայ լեզուի տաճարները, երբեմն ալ անոր կողքին կամ անմիջապէս մէջը՝ Հայոց եկեղեցին: Եթէ քաղաքացին ալ նոյն խանդավառութեամբ ու սիրով մօտեցած ըլլար մեր դպրոցներուն, անարժէք բան մը պիտի ըլլար, ամսական 2000-2300 փէսօ գումար մը գոյացնել, այսինքն ոչ աւելի քան 600 տոլար: Բայց կը կրկնենք, այս բեռը ամբողջապէս ինկած է գաւառացիներու, նիւթապէս տկար դանդուածներու վրայ, որոնք սակայն, պատիւ իրենց, հպարտութեամբ ու տոկունօրէն կը տանին այդ բեռը, միշտ երջանիկ ըլլալով, որ իրենց փոքրիկները հայ պիտի մեծնան, վաղուան հայ ժողովուրդի գիտակից քաղաքացին դառնալով:

Ինչպէս միշտ, մեր շատ հեռաւոր անցեալէն մինչեւ հիմա եղած է, այսօր ալ հայ ժողովուրդը իր նահապետական սովորութեան համաձայն, առաջին առթիւ միացուցած է ազգապահպանման երկու գլխաւոր ազդակները, դպրոցն ու եկեղեցին: Հոս ալ նոյն պատկերն է: Ցիչեալ դպրոցներու ստուար մեծամասնութեան մէջ տեղի կ'ունենան կիրակնօրեայ կամ այլ կրօնական օրերու եկեղեցական արարողութիւնները: Բայց այս մարզին մէջ ի հարկէ գլխաւոր ու կեդրոնական դերը կը կատարէ Պ. Այրէսի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, որ հիմնուած է 1929 յունուար 22ին: Արժանթինի տեղական կառավարութեանց կողմէ իր ժամանակին, յիշեալ մարմինը ճանչցուած է, նկատի ունենալով որ անոր գոյութիւնը ու կանոնագրի բոլոր կէտերը կը համապատասխանեն Արժանթինի քաղաքացիական օրէնսդրութեան տրամադրութեանց: Ուրեմն, հայ գաղութի միակ օրինական մարմինը կը ճանչցուի ան:

Ցեռադային այս եկեղեցական մարմինը աստիճանաբար զարգանալով, կը ձեռնարկէ սեփական հողի ու շէնքի գնման, ու անխտիր ամէն հայ իր կրցած նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը կը հասցնէ օր առաջ տեսնելու համար «Հայոց Տուն»ը: Եւ 1931 մարտ 1ին, կ'աւարտի «Հայ Կեդրոն»ի գեղեցիկ շէնքը, որու հողը միայն հոգաբարձութեան 56.204 փէսօ ծախք մը կ'ըլլայ: Շէնքը աւելի շուտ աւարտած ըլլալու համար, հոգաբարձութիւնը կը ստիպուի ստուարիկան դրամատունէն 80.000 փեսոյի փոխառութիւն մը կնքել: Ներկայիս յաջողած են այս գումարէն 10.000ը վճարել, որով դրամատան եղած պարտքը 70.000 փեսօ կը մնայ:

Սկզբնական շրջանին, «Հայ Կեդրոն»ը անխտիր համայն գաղութին կը պատկանէր: Անոր սրահին մէջ կը տօնուէին ազգային հանդիսական օրերը, ինչպէս ապրիլեան սգատօնը, որու նախաձեռնողը, ինք հոգաբարձութիւնը կ'ըլլար: Բայց ստիպմանաբար նոյն շէնքին մէջ սկսան բոյն դնել Բարեգործականը, իսկ անոր կարգին պատա երեւմուտք սկսան ու – նենալ Հօկն ու կարմրակատոց մանչուկները: Ծայր տուին եռագոյնի, կոնդակի, էջմիածնի եւ այլ խնդիրներ, մթագնելով կեդրոնի գործունէութիւնը: Օրին մէկն ալ առաջնորդական խնդիրներու շուրջ կարծիքներու փոխանակութիւն մը կը սկսի: Եւ այս տարուան սկիզբներուն Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութիւնը գաղթային համագումարի մը մասին կը մտածէ, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով առաջնորդարանի ընդհ. պիւտճէի հարցը եւ առաջնորդի ընտրութիւնը:

Համագումարը որ տեղի պիտի ունենար Պ. Այրէսի մէջ, տակաւին գաղափար չառած իր սաղմին մէջ իսկ կը խամրի, շնորհիւ շրջաններու ու այլ կազմակերպութեանց անմիջական բըգաստութեան ու աչալրջութեան, որոնք պարզ կերպով կը տեսնեն այն վտանգը որ կը սպառնայ Հարաւ. Ամերիկայի խաղաղ գաղութներուն: Համագումարը կը վիժի, բայց ըստ երեւոյթին, կը մնայ այն մութ ձեռքը, որ հեռուէն կ'աշխատէր պղտորել միջավայրն ու ընդհ. կացութիւնը: Զուր չէր մեր այն կասկածը թէ Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութեան կռնակէն, անտեսանելի մարմին մը կայ որ կ'ուզէ գործեր տնօրինել, այլապէս Մանասեան եպիսկ.ի մը խօսք երբեք չպիտի ըլլար: Այսօր սակայն ամբողջ գաղութին համար պարզ է, որ «Միացեալ ճակատ» կոչուած վիժուածքը, ամիսներ առաջ քանի մը ռամկավարներու, հօկճիներու, ով գիտէ ինչ ժամանակներէն մնացած անուանական հնչակեաններու եւ կոմունիստներու հետ, ձեռք ձեռքի տուած, վճռեր են բերդը ներսէն գրաւել: Ու քանի որ հնարաւոր չեղաւ օրինական միջոցներով անարժան Ուրբէն Մանասեանը բերել տալ, որուն նոյն իսկ ճանապարհածախս ալ ուղարկած են, ուրեմն ուրիշ միջոցներու պէտք էր դիմել: Այս ժամանակներուն կը լրանար հոգաբարձութեան անդամներու ընտրական շրջանը, եւ «Միացեալ»ը անզգալաբար, բայց ամբողջ թափով գործի կը լծուի, յառաջիկայ ընտրութիւններուն պէտք եղած քուէները շահելու եւ իր ուզածը ընելու համար:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ շուրջ քառորդ դարու մը գործունէութիւն ունի հոս, եւ չէր ուզած խառնուիլ այսպիսի խնդիրներու, վերջին պահուն երբ տեսաւ վտանգը՝ ստիպուեցաւ ընդունիլ իրեն նետուած ձեռնոցը: Եւ մայիս 26ի հոգաբարձուական ընտրութիւններու մէջ ամբողջապէս անցաւ Դաշնակցութեան ցանկը: Կեդրոնի 1100 անդամներէն, քուէարկութեանց մասնակցած են 880 հոգի, որոնց երեք քառորդը Դաշնակցութեանն է: Ընտրուած են ընկ. Յ. Բաբկեան, Գ. Կառավարեան, Ե. Քարամեան, Մ. Պէյլօրեան, իսկ որպէս հաշուեքննիչ Պ. Տ. Մանուկեան (չէզոք): Նախկիններէն կը մնան Պ. Ա. Պերկամալի (չէզոք եւ լաւ հայ մը), ընկ. Յ. Սաեփանեան եւ Պ. Ի. Արսլան:

Դաշնակցութեան յաղթանակով Հարաւ. Ամերիկան փրկուեցաւ ստոյգ վտանգէ մը:

Ս. ՓԻՐՈՒՆՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏՈՒԷՑԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

—•—

Ամէն տարի, Դպրոցասէրի Անկէնի մասնաճիւղը, կը սարքէ երեկոյթ – պարահանդէս մը:

Այս տարի ալ, Անկէնի Սալ ու Ֆէթի սրահին մէջ, կը կազմակերպէն ցերեկոյթ մը որ կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 3 ու կէսին, ու կ'երկարի մինչեւ կէս գիշեր, փոխուելով նաեւ երեկոյթի:

Ըստ սովորութեան, դուռնէ դուռ տոմսակ կը տեղաւորեն:

Հրաւիրագիր մըն ալ կը ղրկեն Անկէնի քաղաքապետին որ միեւնոյն ժամանակ երեսփոխան է:

Որոշեալ օրը, հանդէսը յաջողագիր չունենալուն համար, ժողովուրդը կ'ուշանայ գալ: Ամբողջովին պարէ կազմուած ցերեկոյթ – երեկոյթի մը ժամը ժամին ներկայ ըլլալու պէտք չունէր անշուշտ հասարակութիւնը:

Անկէնի քաղաքապետ – երեսփոխանը սակայն, ըստ հրաւիրագրին մէջ նշանակուածին, ժամը 3 ուկէսին ճշդապահութեամբ ներս կը մտնէ սրահէն:

Քանի մը հոգի երկիւղածօրէն կը դիմաւորեն հիւրը:

Քաղաքապետը կը հանէ գլխարկը, վերարկուն, կը յանձնէ եւ կ'ուղղուի շիտակ սրահ:

Սրահին մէջ կը թռչէին քանի մը ճանճեր միայն:

Կենդանի պատկեր:

Կը տանին քաղաքապետ – երեսփոխանը կը նստեցնեն առաջին կարգի աթոռներէն մէկուն վրայ:

Իրենցմէ նշանաւոր անճարակ մը կ'ըսէ.

— Գիտէ՞ք, պարոն քաղաքապետ, մեր Հայերը գէշ սովորութիւն մը ունին. ուշ կուգան հանդէսի ... Բայց անհոգ եղէք, հիմակ ուր որ են, կամաց կամաց կը սկսին գալ ...

Ու կը հեռանան քովէն: Մարդը կը մնայ մինս մինակ, քանի մը հարիւր աթոռներու հետ:

Այս քաղաքապետը ասկից առաջ շատ անգամներ հրաւիրուած է Հայերու կողմէ, զանազան հանդէսներու ներկայ գտնուելու եւ սակայն բազմաքաղութեան պատճառով չէ կրցած գալ: Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կը գտնուի ... պարապութեան:

Կարելի է երեւակայել թէ, կազմակերպողներու ապիկարութեան պատճառով, ինչ կարգի կարծիք մը կը կազմէ Հայերուս մասին:

Կարելի է նոյնպէս հաւկնալ թէ որքան պզտիկցած կը զգայ ինքզինքը այդ դատարկ սրահին եւ նոյնքան աւելի դատարկ մէկ – երկու կարգադրիչներուն առջեւ:

Աթոռներու փայտերը լեզու կ'ելլեն ու կ'ըսեն.

— Խե՜ղճ քաղաքապետ ...

— Գոնէ մենէ չորս հինգ հոգի իբար միացուր, մահճակալ մը շինէ եւ հանգիստ քուն մը քաշէ մինչեւ Հայերուն հանդէսի գալը ...

Ուրիշ աթոռներ ձայն կուտան ու կ'ըսեն.

— Մեզի ալ պատիւ մը ըրէ, պարոն քաղաքապետ ...

— Օձիքդ հանէ ու իմ վրաս դիր ...

— Փողկապդ ալ ինծի բաժին տուր...

— Կօշիկներդ ալ ինծի ...

— Սանկ բաճկոնդ ալ հանէ ու քնացիր ...

— Անոյշ երազներ ...

—Կը բարեմաղթենք որ երազիդ մէջ Հայերով լեցուն սրահ մը տեսնես ...

— Ընդհակառակն այն ատեն քունդ պիտի խռովի ...

— Ես հաստատուն աթոռ մըն եմ, ոտքիդ մէկ հատը իմ վրաս դիր ...

— Ես համեստ աթոռ մըն եմ, պարոն քաղաքապետ, եւ ուրիշ առաջարկ մը ունիմ քեզի: Պահ մը մէկ կողմ դիր քաղաքավարութիւնը եւ գիս վերցնելով սա կազմակերպիչներուն գլխուն նետէ ...

— Ո՛չ, ո՛չ ... ես հին աթոռ մըն եմ եւ բնաւ համաձայն չեմ այդ կարգի արարքի մը ... Իմ թոռ – աթոռս պիտի կոտրի...

Ուրիշ աթոռ մը կը պոռայ.

— Զարնելու է, զարնելու սասանկներուն գլխուն ...

— Արդէն անոնց գլխուն զարնուած է...

— Դպրոցասէրնե՞ր են ասոնք թէ պարասէրներ ...

— Խնդիրէն չշեղինք ... Հարցը պարոն քաղաքապետին վրայ է ...

— Անոնք ի՞նչ արժանի են ձեր ներկայութեան, պարոն քաղաքապետ ...

— Ամէն մեղքս վրայ ձրի սրահ ալ կը տրամադրէք իրենց ...

— Անոնց պէտք է տալ հարուած մը որ անմոռանալի մնայ ...

— Ես նոր առաջարկ մը ունիմ: Դուք այստեղ ոչ քնացէք, ոչ ալ արթնցէք: Մէկ բան միայն.— Առէք քալեցէք:

Քաղաքապետը այս վերջին աթոռին խօսքը մտիկ ընելով, դուրս կ'ելլէ ու կը խնդրէ իր վերարկուն եւ գլխարկը ...

Կաղն ի կաղ իրեն կը մօտենան եւ թոթովախօսներու նման կը բարբառին.

— Բայց, պարոն քաղաքապետ, հիմակ պիտի գան եղեր, պարոն քաղաքապետ: Տօլմա եփած են եղեր, ուշ ձաշեր են, ուրիշ մըն ալ իր փոքրիկին շապիկը լուացեր է: Երրորդ ընտանիք մըն ալ բուալէթ կ'ընէ, չորրորդ ընտանիք մըն ալ նոր հագուստները կը հագնի, վաթսուն տարեկան կին մըն ալ փողոցին ծայրը հասեր է, հիմակ ուր որ է ներս պիտի մտնէ ...

Քաղաքապետը կ'ըսէ, հագնելով իր վերարկուն.

— Բիչ վերջը կուգամ ...

Ու ժամերը ժամերու կը յաջորդեն, պարերը կը սկսին ու քաղաքապետը ա՛լ չերեւիր:

Մէկը կը հարցնէ իրենց.

— Ի՞նչու համար կանչած էիք քաղաքապետը ... պարերո՞ւն ներկայ ըլլալու համար ... քաղաքապետ մը կանչելու համար գեղարուեստական յայտագիր պէտք է ունենալ ...

— Մենք քաղաքապետը կանչած էինք ոչ թէ անոր համար որ ան մեզ տեսնէ, այլ անոր համար որ մենք զինքը տեսնենք ...

— Հասա՞ք ձեր նպատակին ...

— Այո՛, կազմակերպիչներս հասանք մեր նպատակին:

Հինգ վայրկեան իր երեսը տեսանք:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

—o—

Շատերու ուշադրութենէն թերեւս վրիպեցաւ այն խիստ նշանակալից իրողութիւնը, որ Սթալին վերջերս պէտք է տեսած լուծելու հին բոլշեւիկներու Միութիւնը: Այդ Միութիւնը կազմուած էր 1922ին եւ բաղկացած էր միայն հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն առաջ եղած հին բոլշեւիկներէ:

Այս Միութեան լուծումին հետեւող պաշտօնական բացատրութիւնները կասկած չեն ձգեր, որ ան եւս կարմիր դիկտատորի աչքին անախորժելի, վտանգաւոր կազմակերպութիւն մը դարձած է եղեր վերջերս, թէեւ ուրիշ նպատակ չունէր բայց եթէ հին բոլշեւիկներու փորձառութեամբ օգնել նոր բոլշեւիկներուն:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարիներուն Սթալին հետզհետէ չէզոքացուց իր բոլոր աչքի ինկող հին ընկերները եւ առաջ քաշեց այնպիսիներ, որոնք բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն առաջ կամ բոլորովին անյայտ են եղած եւ կամ յեղափոխութենէն յետոյ միայն բոլշեւիկ են դարձած: Աւելորդ է ըսել, թէ հին բոլշեւիկները, այսինքն՝ անոնք, որ 1917ին յեղափոխութենէն առաջ եղած են բոլշեւիկ որոշ հեղինակութիւն, վարկ ու ազդեցութիւն ունին կուսակցութեան մէջ: Եւ երբ այդ հին բոլշեւիկները համախմբուած էին մասնաւոր կազմակերպութեան մը մէջ, բնականաբար, աւելի եւս ազդեցութիւն եւ կրնային կրնային ունենալ կուսակցութեան ներքին կեանքին մէջ:

Սակայն, Սթալինի համար անհանդուրժելի էր այդպիսի համախմբում մը, որովհետեւ անիկա կրնար իրեն հանդէպ հակակշռի դեր կատարել, կրնար պարզապէս կաշկանդել կարմիր դիկտատորի անձնական բռնակալութիւնը:

Հետաքրքրական է, որ լուծելով Հին Բոլշեւիկներու Միութիւնը՝ Սթալին հրահանգ տուած է միաժամանակ խիստ հաւատաքննութենէ մը անցընել անոր անդամները եւ այդ հաւատաքննութիւնը դոհացուցիչ կերպով անցընողներուն միայն կուսակցական անդամատոմսեր տալ:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ անոնք, որ անվերապահ ու բացարձակ կերպով հաւատարիմ չեն կարմիր դիկտատորին, պիտի քշուին նաեւ բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերէն, պիտի արժանանան Զինովիեւի, Կամենեւի եւ ուրիշ մեծերու տխուր բախտին:

Այսպիսով Սթալին մէկ հարուածով երկու թռչուն կը զարնէ, այն է՝ առաջին՝ կը քանդէ իր անձնական գերիշխանութիւնը կաշկանդող հին ընկերներու համախմբումը եւ երկրորդ կը չէզոքացնէ իր այն բոլոր հին ընկերները, որոնք կասկածելի կը թուին եւ կրնան վտանգաւոր ըլլալ իրեն համար:

Անկասկած Սթալին այս քայլը չպիտի առնէր, եթէ իր հին ընկերներէն վախ չունենար: Ուշագրաւ էայս առթիւ կուսակցութեան կեդրոնական պաշտօնաթերթին ըսածը.—

«Կարգ մը երկիրներու կողմէ ուղարկուած լրտեսներ, ահաբեկիչներ եւ խարեբաներ կը փորձեն գործածել իրենց թունաւոր զէնքերը: Տակաւին գոյութիւն ունին դիմակաւորուած թրոցքիականներ, ճերմակ պահակականներ եւ զինովիեւականներ, որոնք կը ջանան մտնել կուսակցութեան շարքերը՝ հարուածելու համար աշխատաւորութեան դատը: Կուսակցութիւնը պէտք է կարգի դնել»:

Եթէ ի նկատի ունենանք, որ լուծուած հին բոլշեւիկներու միութեան անդամները բոլորն ալ 1917էն առաջ կուսակցութեան մէջ մտած վաստակաւոր հին բոլշեւիկներ են, ուրեմն չէին կրնար «կարգ մը երկիրներէ ուղարկուած» ըլլալ, վերոյիշեալ տողերուն իմաստը միանգամայն պարզ կ'ըլլայ երբ ըսենք թէ հին բոլշեւիկներէն շատեր Սթալինի անձնական հակառակորդներնեն դարձած եւ թէ անոնցմէ շատեր Սթալինի աչքին ուրիշ բան չեն, բայց եթէ «լրտեսներ, ահաբեկիչներ եւ խարեբաներ»:

Պէտք չէ մոռնալ, թէ դեռ քանի մը ամիս առաջ էր միայն որ բոլշեւիկ մը սպաննեց Սթալինի ամենակարեւոր գործակիցներէն մէկը՝ Քիրովը: Պէտք չէ մոռնալ, թէ այդ առթիւ Սթալին հարիւրաւոր բոլշեւիկներ գնդակահարեց ու աքսորեց: Պէտք չէ վերջապէս մոռնալ, որ Քիրովի սպանութենէն յետոյ Սթալին պէտք զգաց ձեռնարկելու եւ անմիջապէս ձեռնարկեց բոլշեւիկ կուսակցութեան նոր «զտման» կամ «մաքրագործման»:

Այդ ծայրայեղ միջոցներուն Սթալին հազիւ թէ դիմէր, եթէ Քիրովի սպանութիւնը ցոյց չտար իրեն, թէ կուսակցութեան ներսը բոյն է դրած խմբակցութիւն մը, որ պատրաստ է մինչեւ իսկ տեռորներու դիմելու՝ տապալելու համար իր բռնակալ ուժը: Այժմ քանդելով Հին Բոլշեւիկներու Միութիւնը՝ Սթալին ինքնապաշտպանութեան նոր միջոց մը ձեռք կ'առնէ:

Ուրիշ խօսքով՝ Սթալին աւելի եւս կը խորացնէ եւ կ'ընդարձակէ իր ձեռնարկած «զտման» կամ «մաքրագործման» աշխատանքը: Եթէ մինչեւ այժմ կարմիր դիկտատորը կը գոհանար հեռինակաւոր իր հին ընկերները միայն չէզոքացնելով, այժմ սակայն կացութիւնը այնքան լրջացած է, որ ան պէտք կը զգայ չէզոքացնել հին բոլշեւիկները դանդուածօրէն: Այդ կերպով Սթալին ոչ միայն ինքզինքը կ'ուզէ ապահովել Քիրովի սպանութեան նման դէպքերէ, այլեւ աւելի ապատ կ'ըլլայ աւելի անկաշկանդ, աւելի սանձարձակ կերպով առաջ քշելու իր կամքը:

Այլեւս տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ Սթալին արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկէ բոլշեւիկեան ամբողջ կուսակցութիւնը, որ պէտքը զայն աւելի հլու հնազանդ գործիք մը դարձնէ իր անձնական դիկտատուրայի համար: Հին բոլշեւիկներու չէզոքացումէն յետոյ, բոլշեւիկ կուսակցութիւնը այլեւս խսպառ կը դադրի կուսակցութիւն ըլլալէ, այլ կը դառնայ պարզապէս Սթալինի անձնական պահակազունդը միայն, որ ուրիշ պաշտօն չունի, բայց եթէ անվերապահօրէն կատարել իր հրամանատարին եւ տիրոջ կամքը:

Եթէ մէկդի նետենք կուսակցութիւն անունը, որ այլ եւս սոսկ ձեւ մը կամ վարագոյր մըն է, ամենայն համարձակութեամբ կրնանք ըսել, թէ Խորհրդային Միութեան գլխուն այսօր բազմած Սթալին կարմիր ցար մըն է, որուն միահեծան իշխանութիւնը աւելի մեծ, ահարկու եւ բացարձակ է, քան մինչեւ իսկ ռուսական նախկին ամէնէն դաժան ցարերուն բռնակալութիւնը:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

Պայքար կրօնին դէմ

—•—

Թանի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Հակառակ հակակրօնական պայքարին, զոր համայնավար կուսակցութիւնը կը վարէ յեղափոխութենէն ի վեր, եկեղեցիները ոչ միայն զրկուած չեն իրենց հաւատացեալներէն, այլ եւ միշտ նորեր կ'աւելնան հիներուն վրայ:

Օրինակ, Չուվաշներու խորհրդային հանրապետութեան մէջ գոյութիւն ունին տակաւին կրօնական բազմաթիւ աղանդներ, որոնց մէջ սովորութիւն է կատարելկենդանիներու զոհաբերութիւն: Այս հանրապետութեան սահմաններուն մէջ էր, որ անցեալ յունուարին ծերունի մը կը յայտարարէր թէ զրկուած է Աստուծոյ կողմէ եւ հինգ րուբլիով ... դրախտի մուտք տոմսեր կը ծախէր: Ամէն կողմ կրօնական գործիչներ, որոնք պայքար կը մղեն ստեղծուած կացութեան դէմ, կը կռուին սովետական կառավարութեան դէմ, երբեմն կառավարական մարդոց ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակցութեամբ: Այսպէս, Չուվաշներու հանրապետութեան մէկ գիւղին մէջ, տեղական խորհուրդը համաձայնութիւն մը կ'արձանագրէր վերջերս, կնքուած ընդմէջ փոփին եւ իր հաւատացեալներուն, հաւկիթով վճարելու համար փոփին ստացած պաշտօնական սպասարկութիւնը: Ուրիշ գիւղի մը մէջ, անցեալ դեկտեմբերին, ուսուցիչ մը բացակայութեան ժամանակ իր տեղը կուտար իր հօրը, որ քահանայ մըն է: Վերջապէս, երբ Չուվաշներու հանրապետութեան կոմունիստ կուսակցութիւնը «մաքրագործուեցաւ ու զտուեցաւ» տեսնուեցաւ որ բազմաթիւ համայնավարներու կիներն ու տղաքը եկեղեցի կը յաճախէին եւ իրենց տուներուն մէջ խաչեր եւ սուրբերու պատկերներ ունէին:

Ու «Պրավդա», այս իրողութիւններուն դիմաց, կը տրտնջայ որ տկարացած է հակակրօնական պայքարը: Եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ «մեծ» Սթալինի խօսքերը.— «Կուսակցութիւնը չի կրնար չէզոք մնալ կրօնքին մասին եւ լծուած է հակակրօնական պայքարին, որովհետեւ բոլոր կրօնքները դէմ են գիտութեան, որովհետեւ

ՎԱՐԴՆ ՈՒ ՇՈՒՇԱՆԸ

— • —

Կ'ուզեմ նորավէպ մը գրել,— ան–շուշտ կը նեղեն մեր գրագէտները։ Ուրիշին պարտէզը մտնելը սովորու–թիւն դարձած է շատո՜նց, եւ ես ա–ռաջինը չեմ, որ քարկոծուէի։

Նորավէպիս խորագիրը, ինչպէս կը տեսնէք, կը մատնէ դասական ճաշակ մը։

—Ի՞նչ ընեմ, կ'ուզեմ հին ձեւերով գրել, որպէսզի չենթարկուիմ նոր գր–րողներու քարկոծութեան։

Աստուածային Մուսա, ներշնչէ՛ զիս։

Օ՛ն անդր յառաջ։

×

Պարտէզ մը։

Որ փլած ցանկապատ մը ունի։ Պարտէզին խորը մամռապատ խրճիթ մը, դուռը կէս մը կոտրած։

Ծառե՜ր, ծառե՜ր, ծառե՜ր։ Մէկը տանձ կուտայ, մին խնձոր։ Դդումի ջուվեր ալ կան գետինը։ Ինչպէս նաեւ «օձի շապիկներ» (ծաղիկ մը)։ Պար–տիզպան մը, մարդու կերպարանքէ ելած,— այս որքա՜ն տառապեր է խեղճը,— կը քնանայ մացառի մը տակ, քիթը տնկած երկնքին։ Եւ ի՜նչ քիթ,— հակառակ մարդուն փփլած վիճակին՝ հպարտ քիթ մը, որ ար–ծուային կը կոչուի կարծեմ։

Վարդի թուփ մը, կոտրած ճիւղերով եւ արիւնոտ կոկոններով, կ'աշխատի դուրս ցատկել իր թաղարէն։ Կոկոն–ները այնքան կարմիր են, որ, եթէ մարդ մը ըլլար, պիտի ըսէի թէ արիւ–նը գլուխն է զարկեր։ Շուշանի փունջ մը, բարակ ոտքերը մերկացուցեր, ջուր մտնելու վրայ։ Այնքան ներմակ է, որ եթէ մարդ ըլլար, պիտի ըսէի թէ արիւնը ցամքեր է կամ պար–պուեր։

Եւ սակայն կը խօսէի՜ն, մարդո՜ւ պէս։

Վարդը.— Կենսապարգեւ արեւը կը փայլի երկնակամարին վրայ, բայց մեր գունատ դրացին օր մը օրանց չկրցաւ օգտուիլ արեւէն։

Մեր հանըմը կը սիրէ շուքի մէջ մեծնալ, կ'ուզէ որ պարտիզպանը գայ խնամէ զինք եւ խեչակներ դնէ կողքին՝ պաշտպանելու համար հո–վէն։ Ա՜յ խըռփած, արիւնը – պա–կաս, տըրո՛ւկ, մուրացի՛կ ···

Շուշանը.— Արիւնռո՛ւշտ, փուշերդ տնկած՝ աս ու ան կը նանկռտես, չկշ–տացա՞ր որ թունաւոր լեզուովդ զիս կ'աշխատիս կծել։ Ծիւղ կ'արձակես, ամբողջ պարտէզը բռնել կ'ուզես, չի՞ բաւեր թաղարդ, մենք շուքի մէջ կ'ապրինք եղեր, պարտիզպանի ձեռ–քի տակ կը մնանք եղեր, խեղճ ենք ե–ղեր, լաւ որ քեզի պէս ամբարտաւան չենք, ոչ ալ արիւնկզակ···

Վարդը.— Լռէ՛, նանն – փախ–ցնող։ Դուն չե՞ս գիտեր, որ սոխակ–ները երգեր են յօրիներ եւ փառաբա–ներ իմ հուրհրան գոյներս, մանաւանդ փուշերս՝ թշնամիին միսը արիւնող, քեզ ո՞վ է երգեր ···

Շուշան.— Վայրենի՛···

Վարդը.— Դեռ կեցե՞ր ես դէմս՝ ճշող բռնողի պէս, եւ քաջութի՞ւն ալ ունիս ընդդիմախօսելու, հաւո՛ւկ···

Շուշանը.— Լեռնցի՛···

Վարդը.— Ռամի՛կ···

Շուշանը.— Դաշտեցի՛···

Վարդը.— Լա՛ւ, սպասէ որ քեզի ցոյց տամ.

Պարտիզպանը, որ արթնցեր էր այս խօսակցութեան ընթացքին, ժամա–նակ չձգեց որ վարդը կատարէ իր սպառնալիքը։ Մօտեցաւ պարտէզի ծա–ղիկներուն, եւ փունջ մը կազմեց։

Այդ փունջին վրայ քով քովի դիրք բռներ էին վարդն ու շուշանը։

Ընթերցողս թերեւս հարցնէ թէ բա–րոյական խղճահարութիւն չզգացի՞ն միթէ քիչ առաջ իրարու հայհոյող վարդն ու շուշանը քով քովի գալով այսպէս։

Բայց ո՞վ կրնայ ըմբռնել ծաղիկնե–րուն իմաստութիւնը,— շատ շատ կրնանք խորհիլ, որ անոնք ալ մար–դոց պէս են իրենց բարոյականով,— կը հայհոյեն իրարու ու կը պագտուին յետոյ։

Ես կրնայի նորավէպս աւարտել ու–րիշ ձեւով,— բայց քանի որ այսպէս է ստեղծուած աշխարհը, կը զոհա–նամ եզրակացնելով որ լաւագոյն է սկեպտիկ ըլլալ եւ չոգեւորուիլ գոյ–ներու համերաշխութեամբ, որպէսզի այդ բարոյականը չվարակէ իմ ըն–թերցողս։

Վասնզի ես չեմ կրնար լքել թքածս եւ բարեւել այն որ նախատեցի ան–գամ մը, արդարօրէն։

ԱՐԱԶ

ՀԱՅԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍ. ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— o —

Մայիս 18ին Երեւանի մէջ տեղի ու–նեցած են Անդրկովկասի ծանր աթլէ–թիզմի մրցումները։ «Խ. Հայաստան» այսպէս կը նկարագրէ մրցումը.—

Երաժշտախումբի նուագի ու ծափե–րու որոտի տակ սրահ կը մտնեն ճեր–մակազգեստ դատաւորները եւ մօտ 80 յաղթ ու ամրակազմ ծանր աթ–լէթներ՝ Խ. Միութեան ախոյեան Սաքօ Համբարձումեանի գլխաւորու–թեամբ։ Դահլիճը կը ծափահարէ ան–վերջ։ Նուագէ եւ հուռաներէ յետոյ կը սկսի մրցումը։

Նախ տեղի կ'ունենայ ըմբշամար–տը։ Դէմ դիմաց կանգնած երկու ըմ–բիշներ՝ Ս. Վարդանեան՝ Հայաս–տանէն, Արուտճեան՝ Ազրբէջանէն։ Բուռն պայքար մը յետոյ որ կը տեւէ 10 վայրկեան 16 երկվայրկեան, Ս. Վարդանեան գետին կը խփէ Արուտ–ճեանի թիկունքը եւ կը յաղթէ։

Յետոյ կուգան Կիկնաձէ՝ Վրաս–տանէն, Գրիգորեան՝ Հայաստանէն։ Ասոնց պայքարը երկար չի տեւեր եւ 4 վայրկ. 10 երկվ.էն Կիկնաձէ կ'իյ–նայ գետին։

Հանդէս կուգայ ըմբիշներու հետա–քրքրական զոյգ մը.— Մարտիրոս–եան՝ Հայաստանէն, Մուշեղեան՝ Վը–րաստանէն, 9 վայրկեան տեւող բուռն պայքար մը յետոյ, Մուշեղեան հան–դիսատեսներու կողմէ հազիւ նկատելի ձեւով գետին կը խփէ Մարտիրոս–եանը։ Այս վերջինը արագօրէն կը բարձրանայ, բայց զոյգ թիկունքնե–րը գետին դպած ըլլալով, յաղթուած կը նկատուի։

Ուրիշ մրցումներէ յետոյ, Կուլիկ–եան (Հայաստան) կը յաղթէ Կարա–պետեանի (Ազրբէջան)։

Յետոյ կը սկսին ծանրութիւն վեր–ցնելու մրցումները, որոնց մէջ խոշոր նուաճումներ կ'արձանագրեն Հայաս–տանի մարզիկները, սահմանելով շարք մը Հայաստանեան եւ Անդրկովկաս–եան նոր մրցանիշեր։ Օրինակ, Ս. Համբարձումեան կը սեղմէ 115 քիլօ։

Տեղի ունեցան նաեւ կոփամարտի հետաքրքրական մրցումներ։ Երեք օր տեւող մրցումներուն ընդհանուր դասակարգութիւնը հետեւեալն է.— Ծանրութիւն բարձրացնելու մէջ Հա–յաստան Ա., Ազրբէջան՝ Բ.։ Կոփա–մարտի մէջ՝ Ազրբէջան Ա., Վրաս–տան՝ Բ., Հայաստան՝ Գ.։ Ըմբշա–մարտի մէջ հաւասար մնացին Հայաս–տան եւ Վրաստան։

Ծանրութիւններու բարձրացման մէջ համամիութենական (համաստա–սական) վարպետի տիտղոս ստացան 13 հոգի, որոնց 9ը Հայաստանէն, 4ը՝ Վրաստանէն։ Այս վերջիններէն մէկը Հայ է, Ղումաշեան։

ԿՈՅՐԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳԸ

Մայիս 16ին Երեւանի մէջ տեղի ու–նեցաւ գեղարուեստական մեծ հան–դէս մը, մասնակցութեամբ զանազան գործարաններու գեղարուեստական խումբերուն։ Եղան երգ, պար, նուագ եւ արտասանութիւն։ Մասնաւորա–բար աչքի ինկան կոյրերը, որոնց խմ–բական երգերը եւ մեներգները մեծ տպաւորութիւն գործեցին հանդիսա–կաններուն վրայ։

⁂ Յունիսին ալ Լէնինականի մէջ տեղի պիտի ունենայ նման հանդէս մը, մասնակցութեամբ 350 լաւագոյն արուեստագէտներու։ 5000 րուբլի տրամադրուած է, յաջողակներու մր–ցանակ տալու համար։

ԺԱՄՈՒԼ

Չեկան եւ եկեղեցին

«Յուսաբեր» կը բացատրէ այս խո–րագրով խմբագրականի մը մէջ (17 *յունիս*).

— «Զափազանց թանկարժէք փաս–տաթուղթի մը հիման վրայ՝ *Վէմ* իր վերջին թիւին մէջ (յունուար–ապրիլ, 1935) ուշագրաւ յօդուած մը զետեղած է, հետեւեալ խորագրին տակ — «*Խորհրդային իշխանութիւնը եւ եկե–ղեցին*»։

1919 հոկտեմբերին Համառուսա–կան Չեկայի Գաղտնի Բաժինը շրջա–բերական – նամակ մը կ'ուղղէ բոլոր նահանգային Չեկաներուն (նահան–գային Չեկայի իրաւունքներ ունէր նաեւ Հայաստանի Չեկան), անոնց ու–շադրութիւնը հրաւիրելով հոգեւորա–կանութեան վրայ։ Շրջաբերականին կը կցուի վիճակացոյց – հարցարան մը (մանրակրկիտ)՝ հոգեւորականնե–րու մասին սպառիչ տեղեկութիւններ ժողվելու համար։ Յետագային այս վիճակացոյց – հարցարաններու հի–ման վրայ հազարաւոր հոգեւորական–ներ իրենց սեմի եւ ուխտի «յան–ցանք»ը կը քաւեն կամ զնտաններու մէջ եւ կամ կառափնատներու վրայ։

Հոգեւորականութիւնը այս հալա–ծանքին չդիմացաւ. «կայսեր» տուաւ նաեւ այն, ինչ որ պիտի տար «Աստու–ծոյն»։ Խորհրդային իշխանութիւնը զնահատեց ուխտադրուժ հոգեւորա–կանութեան այս անարի կեցուածքը եւ նոր ընթացք որդեգրեց անոր հան–դէպ։ Արդէն 1920 յունուար 1ին կեդ–րոնական Չեկան հետեւեալ նոր հրա–հանգը կ'ուղղէր նահանգային Չեկա–ներուն։

«Հոգեւորականութիւնը դադարել է լինել այն միապաղաղ սեւ–հարիւրեա–կային տարր, որպիսին էր յեղափո–խութիւնից առաջ։ Նրա մէջ երեւացել են նոր հովեր եւ նոյնիսկ որոշ հա–մակրանք է նկատւում դէպի խորհր–դային իշխանութիւնը»։

Ապա մատնանշելով հոգեւորակա–նութեան մէջ յառաջացած շերտաւո–րումները, շրջաբերական նամակը կը հրահանգէր.

«Հոգեւորականութեան մի մասը տրամադիր է աջակցել խորհրդային իշխանութեան իր կաշու փրկութիւնից դրդուած, իսկ մի մասն էլ իսպառ մի կողմ է նետում սքեմը եւ դժոխք ու–ղարկում տէրտէրութիւնը։

«Ժամանակն է, որ մենք էլ փոխենք մեր վերաբերումը դէպի հոգեւորա–կանութիւնը»։

Շարունակութեան մէջ հրահանգը որոշապէս կը մատնանշէր իր նոր «վե–րաբերում»ին նպատակը,— «*փոխել հոգեւորականութեան դէմքը*»,— մերթ պարկեշտները հալածելով ու մերթ անպարկեշտները վարձատրե–լով։

Իր նոր քաղաքականութեան ոգին հրահանգը կը խտացնէր հետեւեալ հինգ կէտերու մէջ.

«1.— *Նպաստել սեւ – հարիւրեակա–յին տէրտէրների հեռացման։*

2.— *Հովանաւորել խորհրդային իշ–խանութիւնը ճանաչող տէրտէրներին։*

3.— *Արտօնել թեմական ժողովներ գումարել եւ հասկացնել տալ, թէ ե–պիսկոպոսները պէտք է ընտրուին.* (ինչպէս եւ··· կաթողիկոսները. «Յուս.»)։

4.— *Փակել միայն սեւ – հարիւր–եակային թեմական ժողովները։*

5.— *Գրաւել հոգեւորականութիւնը լրտեսական աշխատանքի՝ նիւթապէս շահագրգռելով քահանաներին*»։

Պատահօրէն Վէմի ձեռքն անցած այս փաստաթուղթերէն (1919 — 20 թ. No. 2 եւ 3 գաղտնի շրջաբերական–նամակներ) որոշապէս կը տեսնուի ո–գին այն քաղաքականութեան, որ 1920էն ասդին խորհրդային իշխանու–թիւնը որդեգրեց հոգեւորականու–թեան հանդէպ։ Յետագայ տարիները այս իմաստով անսպառ նիւթ եւ ան–հատնում փաստեր հայթայթեցին՝ իր բարեմտութեանը մէջ վերջին յամառն իսկ համոզելու համար, որ իրաւամբ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է նախ «հովիւ»ները անբարոյացնել եւ ապա անոնց «հօտ»երը պառակտել։ Աղէտուած հայ եկեղեցին — անսուտ վկան է մեր այս պնդումին։ Գաղտնի են հրահանգները եւ զոց՝ դիւանները, սակայն յայտնի են բոլորին Ամենայն Հայոց Կալանաւորին գործերը,— տխուր, անարժան ու վհատեցուցիչ»։

կրօնական նախապաշարումները տի–րապետումի գործիքներ են շահագոր–ծող դասակարգին ձեռքը եւ կը ծառա–յեն թունաւորելու աշխատաւոր զան–գուածներու գիտակցութիւնը։ Եւ կու–սակցութեան այս պաշտօնաթերթը կը թելադրէ զօրացնել պայքարը բո–լոր կրօնքներուն, բոլոր աղանդնե–րուն դէմ, դաստիարակելու համար աշխատաւորները եւ «մարդկային գի–տակցութեան մէջէն փճացնելու դրա–մատիրութեան այդ հետքերը»։

ԾԻԾԱՂ

— Ներողութիւն, կրնա՞ս ինծի եր–կաթուղիի կայարանը ցուցնել։

— Ի՞նչ է բարեկամս, կորսուա՞ծ ես։

— Ո՛չ, ես հոս եմ, կայարանն է կորսուողը։

Կիներու զգեստը Ռուսիոյ մէջ

— • —

Մոսկուայի մէջ, կրթական գոր–ծավարութեան հովանաւորութեան տակ, վերջերս կազմակերպուեցաւ կնոջական զգեստներու ցուցահանդէս մը։

Այստեղ ցուցադրուած են ամէն տեսակ զգեստներ, ամէնէն պարզ հա–գուստներէն սկսեալ ամէնէն վայել–չաձեւ շրջազգեստները։

Այս ցուցահանդէսը բոլորովին տար–բեր է այն ցուցահանդէսէն, որ սար–քուած էր քանի մը տարի առաջ, նոր զգեստներու ձեւեր մշակելու նպատա–կով բացուած արուեստագէտ կարու–հիներու մրցումին առթիւ։ Այդ ցու–ցահանդէսին մէջ՝ զգեստները կը մատնէին այն մտահոգութիւնը, որ էր զոհել վայելչութիւնը պարզութեան եւ գործնականութեան։ Եւ ցու–ցահանդէսը դարձած էր մեքենագրու–հիներու, խոհարարուհիներու, գոր–ծաւորուհիներու հագուստի ցուցա–հանդէս միայն, ուր ամէն զգեստի ձեւ իր ներշնչումը կը ստանար յե–ղափոխութենէն եւ հնգամեայ ծրա–գրէն։

Սակայն անկէ ի վեր բաւական բա–րեփոխուեցան Մոսկուայի բնակչու–թեան կեանքի պայմանները, մինս կողմէ օտար զբօսաշրջիկներու թիւը հետզհետէ աւելցաւ Մոսկուայի մէջ, այնպէս որ կիներուն մէջ արթնցաւ հաճելի երեւնալու, պճնուելու ցան–կութիւնը։ Այսպէս, երբ վերջերս օ–տար պետական մարդոց ընդունելու–թեան արարողութիւնները կը կա–տարուէին Սպիրիդոնովկայի պալա–տին մէջ, տեսնուեցաւ որ գործա–վարներու եւ խորհրդային սպաներու կիները կը մրցէին, իրենց պճնան–քով եւ վայելչութեամբ, օտար դիւա–նագէտներու կիներուն արդուզարդին հետ։

Եւ ներկայ ցուցահանդէսը կը ցոլա–ցնէ կնոջական զգեստներու այդ բա–րեշրջումը, որ կատարուեցաւ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Ռու–սիոյ մէջ։

Ժուժկալ եւ անհրապոյր ճաշակը, որ կը տեսնուէր քանի մը տարի ա–ռաջ կնոջական զգեստներու մէջ, տե–ղի տուած է արդէն այնպիսի նորա–ձեւութեան մը, որ ոչինչով կը տար–բերի դրամատիրական երկիրներու զգեստի ձեւերէն կամ պերճանքէն։ Այստեղ ոչինչ կայ զարմանալի, կը գրէ «Թան», պէտք է զարմանալ մի–այն որ Մոսկուայի նորաձեւութեան արհեստանոցները կը ներշնչուին ոչ թէ Փարիզէն, այլ Նիւ Եորքէն, մինչ Փարիզ այն յաւակնութիւնը ունի թէ մայրաքաղաքն է նորաձեւութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— • —

Դուին գիւղին մօտերը (Հայաստա–նի մայրաքաղաքը Ե.—Է. դարուն) գտ–նուած է 18 կրամ ծանրութեամբ պզ–տիկ ոսկի խաչ մը։ Այս առարկան որ հնագիտական տեսակէտով շատ թան–կագին է, Սասանեան շրջանէն զոհար մը կը կրէ, վրան թռչունի պատկե–րով մը։ Հնագէտներու յայտնած կար–ծիքին համաձայն, այս խաչը կը վե–րաբերի վեցերորդ կամ եօթներորդ դարերուն։

Թանկագին հնութիւնը Հայաստա–նի Պատմական Թանգարանը ղրկուած է։

Վերջին վիճակագրութիւններու հա–մաձայն, Լէնինականի մէջ ներկայիս 70.205 հոգի կայ, մինչ 1928ին 51.746 էր։

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԶԱՐԴՈՒԻ

Այս տարի մեծ զարկ պիտի տրուի քաղաքին բարեզարդութեան։ Առա–ջին անգամ 80.000 րուբլի ծախքով պի–տի շինուի կեդրոնական հրապարակը, որուն համար արդէն ստացուած է տասը վակոն ասֆալթ։ Ինը փողոց–ներու մայթերը պիտի շինուին, ինչ–պէս նաեւ ջրմուղներ՝ փողոցները ջրելու համար։

Քաղաքը կանաչազարդելու համար կազմուած է «բոյսերու բարեկամնե–ր»ու միութիւն մը։ Անցեալ տարի քա–ղաքին մէջ տնկուած է 67.000 ծառ, այս տարի պիտի տնկուի 30.000 ծառ։ 70.000 րուբլի ծախքով ծաղկանոցներ պիտի հիմնուին։

«ՈՐԴԻՔ ԱՐԵԱՆ ԵՒ ՀՈՂԻ»

— o —

Յունիս 22ին եւ 23ին Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը կատարեց արե–ւադարձի տօնը, աննախընթաց աս–տիճանի մը վրայ։ Բոլոր մանուկները, հիթլէրական կամ ոչ, հրաման ստա–ցած էին մասնակցելու։ Մասնաւոր կառախումբեր որոշեալ ժամադրա–վայրը փոխադրեցին հազարաւոր մա–նուկներ եւ երիտասարդներ, որոնք ճառեր լսեցին եւ ներկայ եղան խա–րոյկներու։ Հէռ Հիմլէր, Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վերատե–սուչը եւ Տէր Ռօզէնպէրկ, պահակը հիթլէրական դաւանանքի, ներկայ եղան մեծ տօնակատարութեան մը, Թինկիլայի մէջ, ուր Վիթթէքինտի 4500 հեթանոս Սաքսոնները գլխատ–ուած էին Կարոլոսի կողմէ, ութե–րորդ դարուն։ Հէռ Հիմլէր ըսաւ իր ճառին մէջ.

— «Մեր նախահայրերը մեծարելու գաղափարը խորապէս արմատացած է մեր սիրտերուն մէջ։ Թող այս տօնա–կատարութիւնը յիշեցնէ մեզ գերման դաւանանքին հնաւուրց օրէնքը,— թէ վերելք մը յետոյ կուգայ անկու–մը, բայց անկումի մը կը յաջորդէ դարձեալ նոր կեանք մը, ցորչափ ուժի եւ արեան կամքը կ'ապրի էակի մը մէջ»։

Կրթական նախարարն ալ ճառ մը խօսեցաւ ուրիշ վայրի մը մէջ եւ յայ–տարարեց, խօսքն ուղղելով մանուկ–ներուն եւ երիտասարդներուն.

— «Ինչպէս քու ծնողքիդ, Աստուած քեզի տուաւ գերման արիւնին կեան–քը։ Դուն, մանուկ, գերման հողէն ստացար քու գերման հացդ։ Արիւնը եւ հողը այն ուժերն են որոնցմէ ըս–տացած ես ինչ որ ունիս»։

Այս խօսքերը արտասանուեցան զը–րարար, իբրեւ հին ասացուածք։ Նա–խարարը յետոյ բացատրեց Փիզիքա–կան մարզանքին խորունկ իմաստը, որ կը ձգտի վախկոտութիւնը հե–ռացնել գերման երիտասարդութեան սրտէն։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այս զուարթութիւնը նորութիւն մը, կրնար բարի ազդեցութիւն մը ընել, ու երբ մինակ էին, գլուխ գլխի խոր–հրդակցութիւն մը ըրին եւ, որոշե–ցին իրենք ալ երեւնալ զուարթ։

Երբ պտոյտի ելան հետեւեալ օրը, իրենց ուրախութիւնը զուարթութեան սատկութիւն մը կուտար։

Ու սկսան խնդալ։

Իրենց զուարթութիւնը չկորսնցնե–լու ստիպման կը խնդային։ Կը խնդա–յին։ Կը խնդային ամէն տեղ՝ պահելու համար իրենց դէմքին պայծառու–թիւնը։

Յետոյ խօսակցութեան ծիծաղկոտ ձեւ մը տուին, ու պարզ, երկու պզ–տիկ բառ ըսելու համար, ձայներնին տարօրինակ զուարթութեան մը եղա–նակը կ'առնէր, այնպէս որ, սրտնե–ղութեան պահերուն երբ յոգնութիւնը կը ճնշէր զիրենք, երբ սիրտերնին կը թուլնար, կրակ չէր առներ նոյն իսկ ժպիտի մը թեթեւ թրթռումին հա–մար, արիւնը սովորականէն աւելի ե–րեսնուն կը զարնէր, տրտմութեան ծաղրանկարը կը դառնար իրենց զը–ւարթութիւնը։ Այս պահուն ամէն ճիգ կ'ընէին սոր անոր պէս զուարթ երեւնալու, եւ իրենց զուարթութիւնը կը դառնար անբացատրելի, տեսակ մը տարտամ պատկեր։

Չորրորդ օրը, կէս օրէն ետք պտոյ–տի ատեն, Առաքել աղա սկսաւ կամաց կամաց կեանքը իր կատակերգական պատկերներուն մէջ տեսնել։ Նստա–րանի մը վրայ նստած, երբ նայելու տեղ աչքերը կը թափառէին, կը մխր–ճէին տեսակ մը բզզիմով լեցուն խո–րունկութեան մէջ, կը տեսնէր իր քաղաքի բարեկամները, բոլոր ծա–նօթները։ Այս պահուն չէր գիտեր ինչպէ՞ս կը խնդար, չէր կրնար զսպել իր շրթունքները, ամբողջութեամբ կը տեսնէր իր ետին մնացած կեանքին կատակերգութիւնը։

Իրաւ, հիմակ կը զգար որ տխուր բան մը կար հոն, մելամաղձոտութիւն որ գերեզմանի շուքերուն պէս կը փռուի կեանքին վրայ։ Նոյնիսկ, իր ծնած ու ապրած քաղաքին կեանքին կատակերգութիւնը կը դառնար տը–խուրէն աւելի եղերական, կ'երեւէր պաղ։

Օր մը օրանց սա զուարթութեան պէս բան չտեսաւ հոն։ Թէեւ հոն ալ զուարթութիւն կար, բայց հիմակ–ուան զգացածը տարբեր, արեւին լոյ–սէն բան մը ունէր, թրթռում մը, ճերմակ, արեւով թափանցիկ ալիք–ներուն ձայնը։ Աս էր զուարթութիւ–նը, որովհետեւ, իրաւ, իրաւ սիրտը կը դողացնէր, մինչեւ պզտիկ սար–սուռը կը զգար։

Տուն վերադարձին իրենց ուրախու–թիւնը վերջ չունէր։

Կ'ուզէին անակնկալ մը ընել։

Առաքել աղա մտածեց նամակ մը գրել քաղաքը՝ իր բարեկամներէն մէ–կուն։

Գրիչը ձեռքը, սիրտը սառած կը բարախէր։ Շրթունքները իրար չէին գար։ Կ'ուզէր այս ուրախութիւնը ե–ղածին պէս թուղթին վրայ գրել։ Իր միտքին պատկերները կ'ուզէր աչքե–րով ճերմակ թուղթին վրայ տեսնել։ Բառեր կը փնտռէր, որոնք քով քովի եկած ատեննին, պէտք եղած սարսու–ռը տային, պատկերի պէս երեւային անոնց աչքերուն։

Գոյներու մշուշ մը տեսաւ։ Իրարու կը խառնուէին, այնքան կ'աղօտնա–յին՝ որ գրիչը ձեռքը, ո՞րը ստեմ, ո՞րը պագնեմ ըսելու պէս մտածում մը կ'անցնէր ներսէն։ Քիչ առաջուան տեսածները, աւելի փայլուն կը տես–նէր հիմակ։ Ամէն շարժում, իր ու–ժէն աւելի բան մը տուած իր արա–գութեան, թռիչ կուտային մտքին։

Առաքել աղա խնդաց։

Իր կինը, թիկնաթոռին մէջ բազմած իրեն կը նայէր որովհետեւ, իր խն–դուքը չկրնալով բռնել, եկաւ ծռեցաւ ամուսնոյն ուսն ի վար, երբ Առաքել աղա,

— Ի՞նչ գրեմ, ըսաւ, գիտեմ որ ա–նոնք քաղաքը հիմա նամակի կը սպասեն մեզմէ՝ որ մինչեւ ոսկորնե–րուն սարսուռ տայ, բան մը ըլլայ որ պատմութեան նիւթ ըլլայ, տպաւո–րութիւն թողու։ Վերջապէս, Առաքել աղան Փարիզէն նամակ է գրեր պիտի ըսեն···։

— Աստուծոյ օրերը չեն հատեր, կե–ցիր քանի մը օր, պատասխանեց կինը, ու քիչ մը աւելի ծռելով, ականջն ի վար,— սա ցանկաններուն պարը մի՛ *մոռնար գրելու, այն գիշերը շոգենա–ւին մէջ, փափաց···*

— Աղէկ ըսիր, ըսաւ Առաքել աղա, ու տաքուկ համբոյր մը փակցնելով ե–րեսին, Հայոց եկեղեցին ալ կ'երթանք, Հայու մէջ կը մտնենք քիչ մը, կարելի է···

Գրիչը ձեռքէն վար դրաւ···

×

Պանթէոնը··· լուսթեան հրապա–րակը···

Կանգ առաւ Վահան։

Քիչ առաջ դեռ, լայնկեկ փողոցնե–րուն մէջ, եկող գացող ամբոխին խառ–նուած, տարբեր էր գինովութիւնը։

Հիմակ, հրաշալի գիշերի մէջ իր խորհուրդովը ձեւաւորած արձանի մը դիմաց··· Այս էր իր տպաւորու–թիւնը։

Փարիզի այս հրապարակը խաղա–ղութիւն կը ճառագայթէր, հանդարտ, խաղաղ երկինք մը···

Հոս, երբեմն հանդարտութիւնը իր բացատրութիւնը կը կորսնցնէ, աւելի կը խորունկնայ, երբ քիչ մը անդին, դիմացը, փողոցները կը դղրդան, երբ լոյսերը բիւրեղ բիւրեղ կը ճառագայ–թեն··· յանկարծ քիչ առաջուան մտ–քի փայլակները, որոնք կը յաջոր–դէին իրարու խառնիխուռն, կարծես այստեղ, սրտի մթութիւններ կը լու–սաւորէին, բոլորն ալ կ'երեւէին իրենց գոյներով, կը պլպլան, կը տեսնես այս զմայլելի մեկուսացումին մէջ։

Ասանկ տեղ մըն է Պանթէոնի հրա–պարակը, ուր ամէնէն տաքուկ շուն–չը կը դպի սրտիդ, կը նայիս լու–թինը կամարող երկինքին։ Մինչ–դեռ, հեռուն մնացող ձայները, գե–րեզմաններու շուրջ բռնուած պարե–րուն կը փոխուին։

Ետեւը կը մնան գերեզմանները։

Վահան երկու քայլ առաւ ու կեցաւ կրկին։

Ի՞նչ էր այս քաղցր հանդարտու–թիւնը՝ որ լոյսի պէս կը հոսէր այդ արձանացած շէնքին քարերէն, կը լեց–նէր հոգին, եւ սիրտը բռնած, մնաց անշշուկ, վախնալով որ անուշ երազ մը կը խանգարէ։

Ասանկ տեղերու մէջ, չես գիտեր ինչպէ՞ս կը տաքնան յանկարծ սր–տիդ տակը մնացած մոխիրները··· բոլոր երազները իրենց ձեւերը կը գտ–նեն։ Ու բան մը մտիկ ըրածի նման, ականջ կախեց։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ.ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԳՈՐԾԵԼ.— Ձախակողմ.թերթերը կը գրեն թէ, հակառակ Պ. Լավալի ազդարարութեանց, Հրեղէն խաչի կազմակերպութիւնը կը շարունակէ նոր զօրաշարժներ կատարել:Այսպէս,կիրակի օրուան համար մեծ համախմբում մը սարքուած է Նոռմանտիոյ մէջ, համաձայն գաղտնի հրահանգի մը, որուն պատճէնը կը հրատարակէ «Փոփիւլէռ»: Հրահանգը զանազան յանձնարարութիւններ տալով, գաղտնի կը պահէ հաւաքման վայրը, «որ պիտի ծանուցուի վերջին պահուն»: Այս առթիւ բազմաթիւ ինքնաշարժներ վարձուած են (քսան փրանք երթուդարձ, Ռուան):

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Դաշնակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը երկրորդ անգամ ըլլալով իր շարքերէն վտարեց Պ. Էռիօն: (Առաջին վտարումը չէր ընդունուած կեդրոնին կողմէ):

ՋԷՆՔԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ պետականացնելու բանաձեւ մը քուէարկեց երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը, 8ի դէմ 9 ձայնով: Աջակողմեան անդամները բացակայ ըլլալով, ձախակողմեանները օգտուեցան առիթէն: Բանաձեւը կը պահանջէ կառավարութենէն անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի բոլոր տեսակ զէնքերու շինութիւնը պետութեան յանձնուի, սկսելով 1936 յուլիս 1էն:

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐՈՒ վերաբերեալ նոր օրէնքը ծերակոյտին կողմէ եւս քուէարկուեցաւ: Բոլոր անոնք որ արտօնագիր ունին, պէտք է վաւերացման ենթարկեն զանոնք, մինչեւ երեք ամիս, սկսելով օրէնքին հրատարակման թուականէն:

ԱՄԼՈՅՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութենէն ի վեր, որ սկսաւ 1934 յունուարին, Գերմանիոյ մէջ ամլացուած են 51,000 հոգի, այր թէ կին:

ՎԵՐՋԱՑԱ՛Ւ.— Աւելի քան յիսուն տարի քաշքշելէ յետոյ, Ակադեմին վերջացուց նոր բառարանին խմբագրութիւնը:

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ խնդիրը նորէն արծարծուեցաւ ընկերվարականներու կողմէ, երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, **115**ի դէմ **440** ձայնով որոշուեցաւ հրահանգել իրաւասու յանձնախումբին՝ որ անյապաղ օրինագիծ մը պատրաստէ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 8րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Մարսէյլի Օփերային մէջ, հաւանաբար յուլիս 20 — 23ին: Ուրիշ քաղաքներ ալ, մասնաւորապէս Լիոն, Պոռտօ, Թուլուզ, Լիլ եւն. խնդրած են որ կառավարութիւնը անտես չառնէ իրենց բաղձանքը:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻ հարիւրին 15ի յաւելման խնդիրը քննելով, ծերակոյտը որոշեց յաւելումը ջնջել մինչեւ 1936 յուլիս 1, մինչդեռ երեսփ. ժողովը հակառակ էր որ եւ է յաւելման:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ շրջանին Թուրքերը հետեւելով Անատոլուի օրինակին մականուն պիտի կրեն: Սակայն պարտաւոր են դատարանէն հրամանագիր մը ստանալ որպէսզի մարդահամարի պաշտօնեան արձանագրէ իրենց նոր մականունը:

---

3. **Փարիզ եւ արուարձաններ**

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 29 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՑԷՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ, Կոմիտէի զեկուցում:

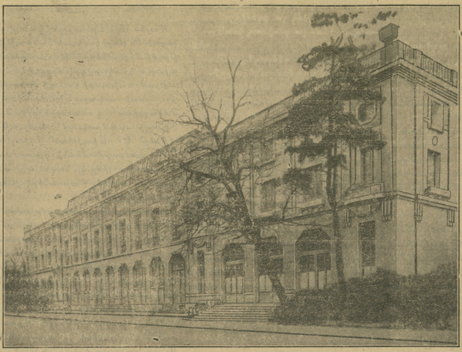
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէսթօռան Պըլօի մէջ, Րիւ Պուֆիէ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
մասնակցութեամբ՝ *ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» եւ ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու*
Ընկ.ներ՝ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ և ՍԱՐԴԻՍԵԱՆԻ մահավճռին բեկանման առթիւ
30 յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ
երգ, նուագ եւյլն.: ձոխ պիւֆէ:
Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

ՍԻՓԱՆի ամառնային բացառիկ Պարահանդէս - Ցերեկոյթը

PALAIS DU BOIS DE BOULOGNE

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ.
Avenue de Madrid.

(**Porte Maillot**էն անդին Jardin d'Acclimatationի պարտէզին ուղղը քիչ, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը):

Կը նուագէ Արժանթինեան
Pizarro *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի ցնորէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր խրախճի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ: ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար, երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԻԿԵԱՆ: Տեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկական տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակնկալներ:

Պիւֆէի գինը կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 *Ֆրանք: կիներու՝* 7.50:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ
30 յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Գամբաներ լա պառօն»ի օդասուն պարտէզին մէջ, պաղ ջուրին եզերքը:
Հրաւիրուած են յայտնի ֆրանսացիներ:
կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Տախերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին
1 Bld. Carnot, Alfortville, (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.
Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝
ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (տրամ 1 արար) եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (զաւեշտ)
Գին 3 եւ 5 Ֆրանք:

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
26, Rue Troyon, SÈVRES — (Métro : Pont de Sèvres)
ՖՐԱՆՍ. ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ
H. DE BAGRATIDE

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարնոց Թատերախաղ, զոր, հեղինակութեամբ, հայերէն ռտանաւոր գրեց նոյն ինքն Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Տոմսերու գիները՝ 15 եւ 10 Ֆրանք:
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՑԷ՝ H. DE BAGRATIDE, 45, Rue Monsieur - le - Prince, PARIS

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE

ՑՐԴ ՇԵՐՏ

ՅԱՌԱՋԻ *ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ* ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ *տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):*

Իւրաքանչիւր 1/5 եւ 1/10 *տոմսակները կ'արժեն* 10 *Ֆրանք:*
Տպգր. ծախք 1 »
11 *Ֆրանք:*

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **„HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ
ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:
Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք չափաւոր գիներով:
Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationն երը 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի ծանօթ եւ սիրուած ջութակահար Պ. *ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ*ի աշակերտներուն տարեկան ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր **29** յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,

114, **Rue de ROME, MARSEILLE.**

Գեղարուեստական այս երեկոյթին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. S. ARNAUD եւ St. Antoineի «ՇԻՐԳԱՆԱԼ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ *Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ*ի:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈԼՈՐԻՆ

Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ, ԼԵՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԻԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ նպարավաճառներու ծանօթ՝

ETABLISSEMENTS PARISIENS
TIP-TOP
9 & 11, Rue Friand, Paris (14)
Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51

որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի:

ՉՍՊԱՌԱԾ ԽՄԻՉՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ:

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ մարդը նոյնպէս ձեռքը տարաւ իմ գրպանը, բայց այնտեղից ոչինչ չգողացաւ, եւ գողանալու բան էլ չկար, բայց զգացի, որ մի բան դրեց այնտեղ: Առանց նայելու, ես գիտէի, թէ ինչ պէտք է լինէր այդ: Դա մի-եւնոյն անձանաւորութիւնն էր, որ մի քանի շաբաթ առաջ, մուրացկանի կերպարանքով մօտեցաւ մեր խումբին եւ բաժանեց մեզ իր հաւաքած դրօշները: Այն ժամանակ, երկու հինգ կոպէկնոցների մէջ թաքցրած, տուեց ինձ իւր խորհրդաւոր տոմսակը: Այժմ միեւնոյն անձնաւորութիւնը, այդ հրնարքով մօտենալով ինձ, դրեց իմ գրպանում մի այլ տոմսակ: Ի հարկէ, ոչ ոք չհասկացաւ նրա խորամանկութիւնը, եւ նա այն աստիճան կերպարանափոխ էր եղած, որ մինչեւ անգամ աւազակապետը չճանաչեց, որ այդ մարդը միեւնոյն ծպտեալ մուրացկանն էր:

Երբ հեռացանք, ձեռքս տարայ գրպանս, տեսայ, որ իմ ենթադրութիւնս սխալ չէր. այնտեղ կար մի թղթի կտոր: Առանց կարդալու, արդէն ինձ յայտնի էր նրա բովանդակութիւնը, այսուամենայնիւ, գիշերը մինջոց գրտայ ծածուկ կարդալու նրան: Նրա մէջ չատալ ձեռքով գրուած էին հետեւեալ տողերը.

«Մուրատ, մի շաբաթից յետոյ զատկի տօնն է: Դու գիտես, ինչ դրութեան մէջ են լինում մարդիկ այդ տօնի օրերում: Արազը կը յաջողցնէ մեր դիտաւորութիւնը: Ում հետ, որ հարկաւոր էր, ես կարգադրել եմ: Քեզ բաց կը թողնեն: Դու կը գտնես ինձ եղեւինների փոքրիկ անտառում, Կարմիր բլուրի մօտ: Այնտեղ ամէն ինչ պատրաստ կը գտնես քո փախուստի համար»:

«Պետրոս»

է.

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Մօտեցան զատկի տօները: Մեզ այլ եւս չէին աշխատեցնում, մեզ թոյլ էին տալիս փոքրիկ զուարճութիւններ անել, մեզ թոյլ էին տալիս եւ մեր հոգիների մասին մտածել, աղօթք կարդալ, խոստովանուել, հաղորդուել եւայլն: Ի հարկէ, այդ բոլորը կատարւում էր զինուորների հսկողութեան ներքոյ:

Այդ օրերում ես աւելի ընտելացայ Համբի հետ, մանաւանդ երբ աւազակապետը իմ մասին նրա ականջում մի քանի բաներ փսփսաց: Տարակոյս չունէի, որ վատ բան չէր խօսի իմ մասին: Այնուհետեւ այդ երիտասարդը, որ առաջ խորշում էր ինձանից, բաւական մտերմացաւ ինձ հետ:

Մի օր միասին նստած էինք մեր արգելանոցի բակում, տաքանում էինք արեգակի ճառագայթներով: Մեր առջեւ զատապարտեալները զանազան խաղեր էին անում, ծիծաղում էին, աղաղակում էին, հռհռում էին եւ լրբաբար բոթբոթում էին միմեանց: Տաժանակիրը իւր թշուառութեան մէջ դառնում է կատարեալ տահակ: Ամօթը, պատկառանքը եւ մարդկային բոլոր արժանաւորութիւնները կորցնում է նա: Օրէնքը զրկում է նրան ամէն իրաւունքներից, բայց նա ինքը զրկում է իրան բարոյական եւ հոգեկան բոլոր լաւ յատկութիւններից: Կարծես, նա հեղհեղէ հաշտւում է այդ մտքի հետ՝ «ինձ համար վճռեցին, որ ես վատ եմ, անպիտան եմ, ես կը շարունակեմ մնալ անպիտան. որովհետեւ իմ ուղղուելը կամ լաւանալը երբեք չեն փոխի այն վիճակը, որին դատապարտուած եմ»...:

Ես նայում էի այդ մոլեգնած սատահակների վրայ: Համբը ընկղմուած էր մտածութիւնների մէջ. նա տխուր էր, որպէս միշտ, տօները չէին ուրախացնում նրան: Ես չգիտէի ինչ առարկայի վրայ խօսել նրա հետ: Այդ մարդուն հանդիպելիս, իմ լեզուն կապւում էր, ես նոյնպէս համր էի դառնում: Ես ուրիշ խօսք չգտայ եւ յիշեցրի նրա մի քանի օր առաջ կատարած քաջագործութիւնը քարանձաւի մէջ:

— Ձեր արածը կատարեալ հրաշք էր, ասեցի նրան:

— Միթէ դուք հաւատում էք հրաշքներին, ժպտելով հարցրեց նա:

— Հաւատում եմ: Բայց ձեր գործը մարդկային ուժից բարձր էր:

— Մարդկային ուժը շատ եւ շատ բարձր է, քան ձեր տեսածը:

Նրա համեստութիւնը վիրաւորուեցաւ: Ես տեսայ, որ իմ նկատողութիւնները հաճելի չեն նրան, այդ պատճառով խօսքս փոխեցի, նրա ուշադրութիւնը դարձնելով մեր առջեւում զուարճացող թշուառների վրայ:

— Նայեցէք, ի՛նչպէս զուարճանում են դրանք, կարծես թէ, խելագարներ լինեն, բոլորովին մոռացել են իրանց դրութիւնը:

— Ինչո՞ւ չզուարճանան, երբ թոյլ են տալիս նրանց վայելել այդ փոքրիկ մխիթարութիւնը:

— Մի քաղցր կաթիլ դժբախտութեան անսահման ծովի մէջ,— ի՛նչ նշանակութիւն ունի այդ մի կաթիլը:

Նա ուղիղ նայեց իմ երեսին, կարծես, զարմանում էր, որ ես էլ դատել գիտեմ, որ ես էլ իմ առանձին համոզմունքներն ունեմ:

Բակը ընդարձակ էր: Մենք բաւական հեռու նստած էինք խաղացողներից: Մեր խօսակցութիւնը ոչ ոք չէր խանգարում:

— Միթէ՞ նրանք մեղաւոր են, որ դժբախտ են, հարցրեց նա:

— Ի հարկէ, մեղաւոր են, պատասխանեցի ես:

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լա Փոսթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Ներկաներու թիւր մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եղկատի Բ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Rue Thubaneau *թիւ* 41: *Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները:*

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 30 յունիս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Տիքոմիէ, Պար Մէնիմոնթալի սրահին մէջ, Փարիզի կայարանին դիմացը, սանդուխներէն վար դէպի ձախ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 30 Juin 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2845

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԴԻՐ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Կը թուի թէ որոշ տրամադրութիւններ կան մեղմացնելու օտար աշխատաւորներու մասին հաստատուած սեղմումները:

Զրի աւետիս մը չէ որ կու տանք, այլ կ'ուզենք բացատրել այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ, իբրեւ հետեւանք դահլիճի փոփոխութեան եւ զանազան դիմումներու:

Առջի օր հրատարակեր էինք նպաստաւոր տեղեկութիւն մը, Միացեալ Ցանձնաժողովին դիմումին առթիւ:

Ինչպէս հաղորդուած էր, աշխատանքի նոր նախարարը, Պ. Ֆրոսար, բարեացակամութեամբ ընդունելով հայկական պատուիրակութիւնը եւ անոր յուշագիրը, յայտնած է թէ պիտի վերաքննուի հայ եւ ռուս աշխատաւորներու խնդիրը:

Այս առթիւ, կը յիշուէր նաեւ ծրագիր մը,— ժամանակաւ աշխատելու իրաւունք տալ զրկուածներուն, մինչեւ հարցին վերջնական կարգադրութիւնը:

Այսօր միեւնոյն հաւաստիքները եւ ուրիշ նպաստաւոր տեղեկութիւններ կ'իմանանք, իբրեւ արդիւնք տեղական պատուիրակութեան մը կողմէ կատարուած դիմումին:

Այսպէս, աշխատանքի նախարարը յայտնած է հետեւեալ նորութիւնները.—

1. Միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի չարունակեն աշխատիլ կամ նպաստ ստանալ այն օտար բանուորները որոնք իրենց թուղթերուն կարգադրութեան կը սպասեն:

2. Բնակութեան պայմանաժամը, որ առնուազն տասը տարի էր, վերածուած է հինգ տարուան՝ Իտալացիներուն եւ Պելժերուն համար: Նոյն կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ Չեխերուն եւ Լեհերուն համար:

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ այս երկու տնօրինութիւններն ալ կրնան օգտակար ըլլալ նա'եւ մեզի համար, քանի որ կը գտնուինք նոյն կացութեան մէջ եւ աւելի ծանր պայմաններու տակ:

Ակներեւ է կապը՝ այս տեղեկութեան եւ Միացեալ Ցանձնաժողովին տրուած պատասխանին միջեւ:

Նոր նախարարը, որ դեռ երէկ անդամ էր ընկերվարական կուսակցութեան եւ մօտէն տեղեակ օտար բանուորներու ողբերգութեան, անշուշտ չի կրնար գործել այնպէս ինչպէս կը գրէր թերթին մէջ, իբրեւ քաղաքացի:

Սակայն, կասկած չկայ թէ կ'ըմբռնէ բացառիկ օրէնքներով հաստատուած խստութեանց ամբողջ անարդարութիւնը եւ կ'ուզէ ելքեր գտնել:

Ամէն պարագայի մէջ, ան ստիպուած է նկատի առնել աշխատաւոր բազմութեանց, իր խիկ վարած եւ դաստիարակած զանգուածին բարոյական ճնշումը:

Այն երկու հաւաստիքները որ տրուած են պատուիրակութեանց եւ բնակութեան պայմանաժամին կէս առ կէս կրճատումը՝ իրական բարիքներ կրնան դառնալ, երբ գործադրուին:

Կը հասկնաք բնակութեան պայմանաժամի խնդիրը,— Որոշ առաւելութիւններ կրնան վայելել անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին առնուազն տասը տարիէ ի վեր:

Արդ, նոր կարգադրութեամբ, նոյն առաւելութիւնները պիտի կրնաք վայելել, եթէ Ֆրանսա կը գտնուիք ոչ թէ տասը, այլ հինգ տարիէ ի վեր:

Ինչ որ եղած է Պելժերուն եւ Իտալացիներուն, եւ պիտի ըլլայ Չեխերուն ու Լեհերուն համար, որոնք բարեկամ ժողովուրդներ կը համարուին, չի կրնար մերժուիլ «հայմաթլոս» Հայերուն եւ Ռուսերուն:

Միայն թէ՝ անհրաժեշտ է աշխատիլ եւ հետապնդել:

Ճիշդ այդ պարտականութիւնը յիշեցնելու համար է որ գրի կ'առնենք այս տողերը:

Տաղտկալի դառնալու ատեն կրկնեցինք մեր բանաձեւը, — ծրագրեալ եւ կազմակերպուած աշխատանք:

Հրապարակաւ ձաղկելով բոլոր չաայլարանութիւնները, բանգիտութեան մարզանքներն ու ճամարտակութիւնները, մենք աշխատաւոր բազմութեանց վիճակին բարուոքումը կը յուսանք միայն այդ ճամբով:

Այս ճամբան եթէ Միացեալ Ցանձնաժողովին կը տանի, իբրեւ գլխաւոր օրկան, այդ չի նշանակեր թէ ամէն բան այնտեղ կը վերջանայ:

Այսօր կ'ուզէինք խօսիլ միայն Ցանձնաժողովի մասին:

Միացեալը տակաւին չի գոհացներ մեզ, իր բովանդակութեամբ եւ գործելու մեթոտներով:

Բայց, միակ ելքն է ան, այսօրուան պայմաններուն մէջ, եւ պէտք է գործի մղուի բոլորին վստահութեամբ: Այսինքն պէտք է արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը, որպէսզի միանգամ ընդ միշտ փակուին զանազան բախտախնդրութեանց դուռները:

Վստահութիւնը արդարացնելու ամէնէն ազդու միջոցն է՝ հրապարակաւ մէջտեղ դնել գործունէութեան ծրագիր մը,—բխած օրուան հոգերէն:

Ցանձնաժողովը պէտք է ապացուցանէ թէ խորապէս ուսումնասիրած ըլլալով հարցերը, տագնապին բոլոր հանգամանքները, իր մէջ ուժ կը զգայ զանոնք լուծելու այս եւ այն միջոցներով:

Այդ պարագային է որ, մարդիկ պիտի կրնան ամբողջական գաղափար կազմել կացութեան վրայ:

Եւ այն ատեն, թերեւս երեւան կուգան պարագաներ, ելքեր, որոնք անտեսուած են, կամ բախտին ձգուած:

Թող ոչ ոք յաւակնի թէ վերջնական իմաստութիւնը գտեր է այս ամբողջ ողբերգութեան մէջ:

Տարագիր բազմութեանց տագնապը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ տքնաջան, խղճամիտ պրպտում, սերտ կապ՝ ժողովուրդին հետ, եւ մեթոտիկ աշխատանք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՎԱԳԸՖՆԵՐԸ

Հակակշռի տակ պիտի առնուին

Պոլսոյ «Գուրուն» թերթը կը գրէ այս վերնագրով.— Ինչպէս յայտնի է Ազգ. ժողովը վերջերս վագըֆներու նոր օրէնք մը ընդունեց: Այս օրէնքին կարեւոր նորութիւններէն մէկը այն է որ, Թուրքերու եւ Իսլամներու պատկանող վագըֆներու կարգին, յոյն, հայ եւ եահուտի փոքրամասնութեանց վագըֆներն ալ պիտի հակակշռուին էվգաֆի տնօրէնութեան կողմէ:

Մինչեւ հիմա, փոքրամասնութեանց վագըֆները կը յանձնանձուէին համայնքներէ ընտրուած միւթէվէլլիներու կողմէ, իսկ էվգաֆի տեսչութիւնը չէր հետաքրքրուեր թէ մատակարարութիւնը աղէ՞կ թէ գէշ է, եւ թէ հասոյթները տեղին կը ծախսուի՞ն: Նոր օրէնքով կը փոխուի այս կացութիւնը: Փոքրամասնութեանց վագըֆներու հասոյթին հարիւրին 5ը պիտի ստանայ էվգաֆի տեսչութիւնը եւ ասոր փոխարէն պիտի շահագրգռուի վագըֆներու լաւ յանձնանձումով:

Զօր. Ըսմէթ «Արեւելեան Նահանգներ» կ'երթայ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնի մօտ օրէն քննական ուղեւորութեան մը պիտի ելլէ դէպի արեւելեան նահանգները: Հաւանական է որ ճամբորդութիւնը սկսի Տրապիզոնէն:

Ուրիշ անձնաւորութիւններէ զատ, վարչապետին պիտի ընկերակցին արտաքին գործոց նախարար Րիւշտիւ Արաս, ոստիկան – զինուորներու ընդհ. հրամանատար Զօր. Քեազըմ եւ քարիւղի հետազօտման ճիւղի տնօրէն էյիւպ: Վարչապետը պիտի այցելէ նաեւ այն շրջանակները ուր ոսկիի եւ քարիւղի հետազօտութիւն կը կատարուի:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՍԵԱՑԻ

Առանց քուէարկելու զինուորական վարկերը

Խորհրդարանը գիշերը ցերեկին խառնելով, իր գործերը լրացուց ուրբաթ գիշեր եւ փակեց նստաշրջանը: Մինչ անհամբերութեամբ կը սպասուէր զինուորական վարկերու քննութեան, վարչապետը բեմ բարձրանալով յայտարարեց թէ ետ կ'առնէ այդ մասին ներկայացուած չորս օրինագիծները: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ վարչապետը նկատելով որ վիճաբանութիւնները շատ երկար պիտի տեւեն, ճարահատ այս միջոցին դիմած է: Այս առթիւ կը պատմուի թէ Պ. Լավալ նախապէս տեսակցած էր ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովի նախագահին՝ Պ. Քայեօյի հետ, որ յայտարարած է թէ «անդառնալի կերպով» պիտի մերժէին այդքան խոշոր վարկեր քուէարկել, առանց խորապէս քննելու զանոնք:

Չորս օրինագիծներով, կառավարութիւնը կը պահանջէ առ նուազն 3,462,000,000 ֆրանք, լրացնելու համար ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային սպառազինութիւնները: Օրինագիծներէն երկուքը 1,100,000,000 ֆրանքի յաւելուածական գումար մը կը պահանջեն, աւելցնելու համար սահմանիւթի պաշարը: Ուրիշով մը 800,000,000 կը պահանջուի օդանաւային սպառազինութեան համար: Այս վարկերուն ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան ոչ միայն ընկերվարականներն ու համայնավարները, այլեւ շատ մը արմատականներ: Կառավարութիւնը յաջողեցաւ ստանալ միյն 297 միլիոն ֆրանքի վարկ մը, գոցելու համար զինուորութեան շրջանի երկարաձգման ծախքերը, եւ 265 միլիոնի ուրիշ գումար մը, նաւային պաշտպանութեան համար:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը պարզապէս նազմավարութեան մը դիմած է, ետ առնելով օրինագիծները, որովհետեւ, ամառուան արձակուրդին ատեն, կրնայ պետական խորհուրդին դիմել եւ իր ուզած վարկերը ստանալ հրամանագիր – օրէնքներով:

Միւս կողմէ, բոլորն ալ համոզուած են թէ նոր վարկերը վերջ ի վերջոյ պիտի քուէարկուին, որովհետեւ թէ պատերազմական, թէ ծովային եւ թէ օդային նախարարութիւնները անհրաժեշտ կը գտնեն նոր սպառազինութիւնները, իբրեւ հետեւանք Գերմանիոյ վերազինման եւ անգլօ-գերման համաձայնութեան:

Անգլիա պիտի չարունակէ...

Պ. Իտըն, Անգլիոյ «Ազգերու Դաշնակցութեան նախարարը», Լոնտոն վերադառնալով ուղղակի արտաքին պաշտօնատուն գնաց, զեկուցում տալու համար իր առաքելութեան մասին: Ան այժմ գաղտնի կը պահուին մանրամասնութիւնները, որոնք պիտի քննուին նախարարական խորհուրդին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ: Բայց շատ կարեւոր պարագայ մը կը ճշդուի, այս առթիւ: Համաձայն Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներէն քաղուած տեղեկութեանց, անգլիական կառավարութիւնը պիտի շարունակէ պետութենէ պետութիւն ուղղակի բանակցութեան քաղաքականութիւնը, եթէ պատեհութիւն ներկայանայ պայմանագիր մը կնքելու օդանաւային սպառազինութեանց սահմանափակման համար:

Ինչեր կը պահանջէ Մուսոլինի

Ամերիկեան թերթերու Հռոմի թղթակիցները կը պնդեն թէ՝ Պ. Մուսոլինի հետեւեալ պայմանները դրած է Պ. Իտընի, Հապէշական հարցին կարգադրութեան համար.—

1.— Իտալիա պէտք է թեւարկութիւն մը հաստատէ Հապէշիստանի վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Անգլիան՝ Եգիպտոսի կամ Ֆրանսան՝ Մարոքի վրայ, պահելով Հապէշիստանի ներքին գերիշխանութիւնը:

2.— Իտալացի գաղթականներ պէտք է ընդունուին կանոնաւորապէս, մասնակցելու համար Հապէշիստանի բարգաւաճման:

3.— Հապէշիստան պէտք է Իտալիոյ հայթայթէ զանազան հանածոներ եւ մանաւանդ ատաղձ:

4.— Իտալիա պէտք է արտօնուի երկաթուղի մը շինելու Մասովայէն Մոկատիսք:

Եթէ այս պահանջներուն գոհացում տրուի բանակցութիւններով, խաղաղութիւնը կը պահպանուի, այլապէս Իտալիա քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, պիտի դիմէ զէնքի զօրութեան:

⁂ Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպայակոյտին պետը, որ Հռոմ կը գտնուի, ռազմագիտական ծրագիր մը կը մշակէ իտալական սպայակոյտին հետ, երկու երկիրներու սահմաններուն պաշտպանութեան համար: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

90,000

Գաղութէ գաղութ շրջան ընելով, անցեալ օր թերթի մը անկիւնը տեղ գտած էր նշանաւոր «մասալ» մը,—

— «Արդէն 1,200,000 ֆրանք հանգանակուած է եւ յոյս կայ երկու միլիոնի բարձրացնելու հանգանակութիւնը»:

Չեմ գիտեր, կը յիշէ՞ք թէ մոռցեր էք,— Պոլսոյ Ազդարարն էր տպած այս լուրը, անցեալ ԱՊՐԻԼ 7ին, եւ ես ալ առիթ ունեցայ քիչ մը կենելու, ապրիլ 25ին:

Եւ սակայն «մասալ»ը կը շարունակէ շրջան ընել գաղութէ գաղութ, քանի որ թէ շատ հաճելի է եւ թէ մանաւանդ Փարիզէն կուգայ:

Մեր քաղաքական կեանքին մէջ ալ այդպէս չէ՞ եղած, տարիներ ու տարիներ.

— Փարիզի «Թան»ը գրեր է... Փարիզէն նամակ է եկեր... Փարիզի մէջ Ֆրանսացիէն յետոյ միակ սիրելի օտարականը Հայն է...կարելի՞ է չհաւատալ, երբ հեռագիրը Փարիզէն կուգայ...

Արդ, էջմիածնի վերաշինութեան համար Փարիզի մէջ մինչեւ հիմա հանգանակուած է ոչ թէ 1,200,000 ֆրանք, այլ ոչ իսկ անոր մէկ տասներորդը:

Տակաւին առջի օր, հանգանակիչ յանձնաժողովի անդամներէն մէկը յայտնեց բուն գումարն ալ,— 90,000 (իննսուն հազար) ֆրանք:

Եւ, կացութիւնը այնքան փայլուն է որ, յանձնաժողովին անդամները արդէն սկսեր են ման գալ թաղէ թաղ եւ տունէ տուն...

Այս «հարուածային» գործունէութեան գլուխն անցած է Պ. Արմ. Համբարձումեան որ «Յառաջ»ի բաժինն ալ պահանջելու պիտի գայ, ինչպէս կը հաւաստէ Պ. Շահխաթունի:

Ուրեմն, կաթող. նուիրակին վեց ամսուան բնակութիւնը, բոլոր քարոզները, դասախօսութիւնները, կոչերն ու մասնաւոր տեսակցութիւնները մինչեւ հիմա արտադրած են միայն 90,000 ֆրանք:

Մինչդեռ, երբ նոր կազմուած էր հանգանակիչ յանձնաժողովը, բերնէ բերան շրջան կ'ընէին աւետաբեր լուրերը,— Պ. Կիւլպէնկեանը 60,000 ֆրանք, Ղուկասովը՝ հազար անգլիական, միւսը այնքան:

Պարապ տեղը չէ որ այժմ դուռէ դուռ ինկած են, «ամօթով չմնալու համար»:

Երբ այս է Փարիզի պատկերը, ի՞նչ կը սպասէք Մարսէյլէն, ուր Գարեգին արք. շատ ձախաւեր գործեր կատարեց, եւ Լիոնէն, ուր ծառ չէ բուսած ամէնէն չէն շրջանին...

ՎԱՀԷ

Նոր դիմումներ օտար աշխատաւորներու եւ փախստականներու համար

ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԸ ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ՓՈԽԱՆ ՏԱՍՆԻ

Համայնավար պատուիրակութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէր Քլամամուս, եւ որուն կ'ընկերանային Ալֆորվիլի, Ժանթիյիի եւ Սէվրանի քաղաքապետները, աշխատանքի նախարարին ներկայացաւ ուրբաթ օր եւ պարզեց օտար գործաւորներու կացութիւնը: Քլամամուս պնդեց որ կառավարութիւնը թոյլ տայ քաղաքապետութեանց՝ օգնել օտար գործաւորներուն, մինչեւ որ չտկուի անոնց կացութիւնը: Այս առթիւ պահանջեց որ բոլոր ծախքերը քաղաքապետութեանց գլխուն չփաթթուին: Խնդրեց նաեւ որ աշխատելու արտօնութիւն տրուի մեկնելու հարկադրուած օտար բանուորներուն, իսկ նպաստ՝ անգործներուն: Միւսներն ալ խօսք առնելով, բացատրեցին թէ քաղաքապետութեանց (համայնք) ելմտացոյցը չափազանց ծանրաբեռնուած է գործազրկութեան նպաստի պատճառով: Այսպէս, Ալֆորվիլի մէջ համայնքը 10 առ հարիւր եւ նոյնիսկ աւելին կը վճարէ, Պոպինեիի մէջ 4ուկէս միլիոն ֆրանքի ելմտացոյցի մը երկու միլիոնը կը ծախսուի օգնութեան գործին:

Պատուիրակութեան անդամները խօսեցան նաեւ քաղաքական փախստականներու մասին:

Պ. Ֆրոսար, աշխատանքի նախարարը, պատասխանելով, յայտարարեց թէ պիտի ուսումնասիրէ այն բոլոր պարագաները որ իրեն կը ներկայացուին արհեստակցականկազմակերպութեանց և ներկայացուցիչներուկողմէ և միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ ՍՏԱՆԱՆ ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ԻՐԵՆՑ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ: ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՃՇԴԵՑ ԹԷ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ՏԱՍՆԷՆ ՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ Է ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՊԵԼԺԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ: ՆՈՅՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ՆԱԵՒ ՉԵԽԵՐՈՒՆ ԵՒ ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ:

Պ. Ֆրոսար աւելցուց թէ մեկնելու հարկադրուած օտար բանուորներու վերադարձը սկսած է: Անոնք մինչեւ իրենց երկիրը կը փոխադրուին մասնաւոր կառախումբերով եւ կառավարութեան ծախքով: Հրահանգներ պիտի տրուին որ վճարուին նպաստընկալներու ցանկէն ջնջուած գործաւորներու 14 օրական եւ սկզբունքով վճարումը շարունակուի նոյնիսկ մինչեւ վերադարձողներուն իրենց երկիրը ժամանումը: Գալով քաղաքական փախստականներուն, նախարարը մասնաւոր կարգադրութիւն մը պիտի առաջարկէ անոնց համար, աշխատանքի առժամեայ արտօնագրով, պայմանաւ որ ներկայացուին արհեստակցական կազմակերպութեանց կողմէ:

Հայերու մասին ալ կը խօսին

Նոյն օրը երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբն ալ իր կարգին լսեց ներքին նախարարը, Պ. Փականօ, օտար տարագիրներու եւ մանաւորապէս Սարցիներու կացութեան մասին: Ցանձնաժողովին անդամները կարգով եւ ուժգնօրէն ձաղկեցին գործադրուած խստութիւնները (մասնաւորապէս Սարցիներու մասին): Յետոյ յանձնախումբը նկատի առաւ օտարականներու իրաւական կացութեան ընդհանուր խնդիրը: Այս առթիւ ալ անդամները բողոքեցին Ապահովութեան տեսչութեան արարքներուն դէմ: Մասնաւորապէս կորովի լեզու գործածեցին մեր երկու բարեկամները, Մութէ եւ Լոնկէ: Վիճաբանութեանց ընթացքին բուռն բողոքներ եղան խռուած գործիչ եւ նախկին նախարար Փրիպէչէվիչի մասին կատարուած արարքներուն դէմ (իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի դէպքին):

Պ. Ժան Լոնկէ յանձնաժողովին անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց Հայերու եւ հայրենազուրկներու մասին:

Ներքին նախարարը պատասխանելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնուին, գործադրելու համար «բանաւոր եւ մարդկային քաղաքականութիւն մը: Ցանձնաժողովին բոլոր անդամները գոհ մնացին նախարարին արտայայտութեան ձեւէն, «որմէ զուրկ էր նախորդը, Պ. Ռենեէ», ինչպէս գրել կուտայ տեղական թերթ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՆՈՐ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ»

Այս վերնագրի տակ, վերջերս, Ֆիլատելֆիայի մէջ լոյս տեսաւ անգլերէն մի հատոր: Գրքի հեղինակն է տիկին Էսթէլ Գրէնտ:

Տիկ. Է. Գրէնտի այս հատորի նիւթըն ալ առնուած է 1914-18ի դէպքերից:

Պատմութեան կենտրոնը կազմում է ողբերգական արկածներով հարուստ կեանքը Արմէն Առաքելեան անունով մի հայ երիտասարդի, որ կորցնում է իր ամբողջ ընտանիքը, ազատւում է կոտորածից եւ տարագրութիւնից, ապա մասնակցում է Թուրքիայի դէմ մղուած պատերազմին եւ զինադադարից յետոյ անցնում է Ամերիկա, ուր, հեղինակի ասելով, յաջող գործ եւ երջանիկ կեանք է ստեղծում իրեն համար:

Ահա երկու բառով, բովանդակութիւնը այս հատորի:

Տիկ. Է. Գրէնտ իր այս գրքի մէջ ցուցադրել է իր խոր համակրանքը դէպի հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը, դէպի հայկական պայքարն ու տառապանքը եւ անվերապահ դատապարտութիւնը թրքական անարգ բարբարոսութեան:

Այս տեսակէտից տիկ. Է. Գրէնտի հատորը դրական գործ է հայ ընթերցողի համար:

Դժբախտաբար նոյնը չենք կարող ասել նիւթի մշակման եւ պատմական երեւոյթների մեկնաբանութեան մասին:

Այսպէս՝ հայ – թրքական դարաւոր կնճիռի հիմքը, տիկ. Է. Գրէնտի մեկնաբանութիւնով, կրօնական է:

Մահմետական մոլեռանդ Թուրքը ջարդել է քրիստոնեայ հայութիւնը:

Մինչ Ֆրանց Վէրֆէլը հայկական գոյամարտի մէջ տեսնում է իր ազատութիւնը եւ հինաւուրց, չքեղ մշակոյթը պաշտպանելու համար անհաւասար պայքարի ելած մի հերոսական ժողովրդի գերագոյն մաքառումը, տիկ. Է. Գրէնտ գլխաւորապէս Աւետարանի եւ Ղուրանի հակամարտութեան արտայայտութիւնն է տեսնում մեր անօրինակ ողբերգութեան մէջ:

Ահա գաղափարական հիմքը այս գրքի, որի առաջին էջից մինչեւ վերջինը Աւետարանը գերակշռող դեր է կատարում:

Տիկին Է. Գրէնտի վէպի հերոսը՝ Արմէն Առաքելեան, կարողացել է թրքական դժոխքից ազատուել շնորհիւ այն բանի, որ երբեք չի մոռացել Աւետարանն ու Աստուած: Ամէն անգամ, երբ վէպի հերոսը կարողանում է հրաշքով ազատուել վերահաս մահացու վտանգից, ընթերցողը անմիջապէս տեսնում է նախախնամութեան ամենազօր մատը:

Այս վէպ – կենսագրութիւնը սկսուում է հայկական մի գիւղաքաղաքի եկեղեցու մէջ, որտեղ Թուրքերը հաւաքում են հայ կանանց ու մանուկներին եւ կրակ տալիս չէնքին:

Այրուող եկեղեցուց հրաշքով ազատւում են 13 տարեկան Արմէն Առաքելեանը, իր մայրը եւ աւագ եղբայրը՝ Յովհաննէս:

Թուրքերի ուշադրութիւնը չգրաւելու համար, Արմէնը եւ իր եղբայրը, 13 եւ 15 տարեկան պատանիներ, ծպտւում են, ծեր կանանց հագուստներ հագնելով: Եւ այդպէս ծպտուած օրերով ու շաբաթներով քայլում են տարագրուողների խմբի հետ: Դէպի արաբական անապատները քշուող այս դժբախտ ընտանիքի ամէնից կրտսեր անդամը՝ 13 տարեկան Արմէնը չի մոռանում իրեն հետ վերցնել մէկ բան — Աւետարանը: Եւ երբ, անապատի մէջ, Թուրքերն ու Արաբները յարձակւում են տարագրուողների վրայ եւ կոտորում ամբողջ խումբը, բացի 13 տարեկան Արմէնից, մոլեռանդ աւազակները չեն մոռանում վրէժ լուծել նաեւ Աւետարանից — նրանք պատռում եւ քամիներին ՚ն յանձնում Աւետարանի թերթերը: Փոքրիկ Արմէնին յաջողւում է, սակայն, փրկել Աւետարանի առաջին թերթը, որ զարդարուած է եղել Փրկչի պատկերով:

Տասներեք տարեկան մանուկը հասկանում է որ այդ գիտը նշան է թէ «Աստուած իրեն հետ է»: Առնում է Աւետարանի այդ թերթը եւ ամուր պահում իր կրծքի վրայ: Երեխայի այդ ջերմ հաւատը խկոյն վարձատրւում է: Մի քանի ժամ յետոյ Արմէնը գտնում է երկաթուղու գիծը եւ մի անգամ եւս ազատւում սառյդ մահից:

Այդ յարձակումից առաջ Արմէնի եղբայրը՝ Յովհաննէսը զատւում է իր մօրից եւ եղբայրից եւ մօր թելադրանքով գնում է առջեւից քայլող մէկ ուրիշ խմբի մէջ օգնելու մի հիւանդ ազգականուհու: Այսպիսով Յովհաննէսը ազատւում է կոտորածից:

Հրաշքով ազատուած Արմէնը իր հերթին որոշում է գտնել իր եղբօրը: Երկաթուղու գիծը գտնելուց յետոյ, երկաթուղու կայարանի մէջ Արմէնը հանդիպում է մի Թուրք զինուորի, որ իրականի մէջ մահմետականութիւն ընդունած մի Հայ է եւ որ օգնում է Արմէնին գտնել իր եղբօրը: Բայց հազիւ երկու եղբայր գտնում են իրար եւ ահա նորից ենթարկւում են Արաբների յարձակման: Արաբները կոտորում են այս երկրորդ խումբն ալ, սպանում են Յովհաննէսին եւ ծանր վիրաւորում Արմէնին:

Թէեւ երկու եղբայրները իրար ձեռք բռնած են եղել Արաբների յարձակման ժամանակ, սակայն Արաբի սուրը կտրել է միայն Յովհաննէսի գլուխը, իսկ Արմէնին միայն վիրաւորել է կողքից:

Վիրաւոր Արմէնը ուշաթափւում է եւ, երբ մի քանի ժամ յետոյ ուշքի է գալիս, զգում է որ իր վէրքը կապուած է: Շուրջը թափուած են դիակներ, իսկ իր կողքը կանգնած է անծանօթ մի կին:

Ո՞վ է այդ կինը:

Պարզւում է որ Զարդարը (այդպէս է կնոջ անունը) Արաբների կողմից առեւանգուած մի Հայուհի է, որ մի Արաբի կին է դարձել: Զարդարը եկել է, դիակների միջից գտել վիրաւոր Արմէնին եւ սկսել է խնամել: Տեղափոխել է երախային մի քարայր, ամէն օր ուտելիք է բերել եւ վիրակապը փոխել, մինչեւ որ կարողացել է ոտքի հանել մի անգամ եւս հրաշքով ազատուած Արմէնին:

Զարդարը այդքանով չի գոհացել: Նա որոշել է փրկել այս մանուկը: Արաբները ուղտերի կարաւանով ապրանքների փոխադրութիւն են անում այդ տեղերից դէպի Մուսուլ: Եւ ահա Զարդարը մի յանդուգն ծրագիր է կազմում եւ գործադրում: Կարաւանի մեկնումի նախորդ գիշերը Զարդարը Արմէնին տեղաւորում է ուղտերից մէկի բեռների մէջ եւ կարում է պարկի բերանը, այնպէս որ ոչ ոք ոչինչ չնկատի:

Եւ այսպէս Արմէնը մօտ երեք շաբաթ, բերանը կարուած պարկի մէջ կծկուած ճամբորդում է մինչեւ Մուսուլ, որտեղ աննկատելի կերպով դուրս է գալիս պարկից եւ միառժամանակ Մուսուլ մնալուց յետոյ, անցնում է Սուրիա:

Բոլոր այս արկածները այնքան են չափազանցուած, որ դժուար է հաւատալ դրանց, եթէ միայն ընթերցողն ալ, այս գրքի հերոսի նման, այն հաւատքը չունենայ թէ, նախախնամութեան մատը կայ այդ բոլորի մէջ: Նախախնամութիւնը օգնութեան կանչելուց յետոյ, ի հարկէ, այս գրքի մէջ նկարագրուածներից շատ աւելի մեծ դժուարութիւններն ալ կարելի է յաղթահարել:

Նախախնամութիւնը չի օգնում, սակայն, երբ խնդիրը վերաբերւում է պատմութեան եւ աշխարհագրութեան:

Այսպէս, Արմէն Առաքելեանը պատմում է որ Սուրիայի մէջ ինքը միացել է իրեն տարեկից մի խումբ հայ տղաների, որոնց հետ պոյ – սքաուտների ճամբարի մէջ մարզուելուց յետոյ, մեկնել է դէպի ռազմաճակատ մասնելու Անգլիական կամաւորական գունդը՝ կռուելու համար Թուրքերի դէմ: Պատանի կամաւորների խումբը մեկնել է Հալէպից դէպի Երեւան:

«Մեր զինուորական գնացքը (թրքական – թրէյն) Սուրիայի հիւսիսային սահմաններով Ուրֆայի, Տիգրանակերտի եւ Պիթլիսի վրայով տարաւ Վանի եւ այնտեղից ալ Երեւան, Պարսկաստանի մէջ» (էջ, 103):

Երեւանը Պարսկաստանի մէջ տեղաւորելուց յետոյ, Արմէն Առաքելեանը, մի ուրիշ տեղ, խօսելով Հայաստանի Հանրապետութեան մասին, Կարսը յայտարարում է Հայաստանի Հանրապետութեան մայրաքաղաք:

«Անգլիայի հովանաւորութեան տակ ծնունդ Երեւանի հայկական անկախ հանրապետութիւնը: Կովկասի հարաւում գտնուող մի քաղաք՝ Կարսը դարձաւ նոր պետութեան մայրաքաղաքը» (էջ 159):

Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ վերջին երկու տասնամեակների Հայոց պատմութեան մասին ամենաթեթեւ գաղափար ունեցողն իսկ գիտէ որ Երեւանը Պարսկաստանում չէ եւ Կարսը Հայաստանի հանրապետութեան մայրաքաղաք չէ եղած:

Զինադադարից յետոյ, Արմէն Առաքելեանը Պոլսի եւ Ֆրանսայի վրայով գալիս է Նիւ Եորք, ուր ամէն ինչ զարմանք է պատճառում, սկսած չորս ոտքով սեղանից եւ գանակ, պատառաքաղ ու գդալից,— որոնց, իր ասելով, առաջին անգամն է տեսնում իր կեանքի մէջ,— մինչեւ Նիւ Եորքի դետնուղին:

Էհ, ասենք թէ Հայաստանը, համեմատած Ամերիկայի հետ, յետամնաց երկիր է, բայց որ Հայաստանի մէջ դանակը, պատառաքաղը եւ չորս ոտքով սեղանը անծանօթ առարկաներ են, դրան նոյն իսկ Հայաստանը չճանչցող Ամերիկացին դժուար հաւատայ: Եւ չգիտեմ թէ ինչ շահ կայ մեր երկիրը օտարներին ցոյց տալու աւելի խեղճ, քան որ նա է:

Ինչո՞ւ համար այդ ինքնանուաստացումը:

Արմէն Առաքելեանը ընդունում է ամերիկեան քաղաքացիութիւն: Քաղաքացիութեան թուղթը ստանալը առիթ է տալիս Արմէն Առաքելեանին հետեւեալ խորհրդածութիւնն անելու.

— «Վեց կարճ տարիների ընթացքում ես ձեռք բերի այն, ինչի համար խեղճ, ճնշուած Հայաստանը պայքարել է դարերով եւ ձախողել է:

«Ես, մի Հայ, այլ եւս ԱԶԱՏ էի:

«Ես հասել էի «կաթի եւ մեղրի երկիրը» եւ այժմ իմ բաժինն էի ուզում այդ երկրից» (էջ, 180):

Ուրեմն յարգելի հեղինակի եւ հերոսի կարծիքով այս է իմաստը այն պայքարի, որ Հայերը մղել եւ շարունակում են մղել իրենց հայրենի երկրում — ճողոպրել Թուրքի ձեռքից եւ ընկնել մի ազատ երկիր, այս դէպքում Ամերիկա:

Ուրեմն, ոչ մէկ գաղափար, ոչ մէկ հաւաքական ձգտում, ոչ մէկ իմաստ հայկական գոյամարտի եւ ազատամարտի մէջ: Հայը օժտուած է միայն շատ նախնական, բնազդական մի ձգտումով՝ խուսափել վտանգից եւ փրկել իր կաշին որ եւ է գնով — ուրիշ ոչինչ:

«Նոր դրօշի տակ»ը լաւ ծրագրուած բայց, դժբախտաբար, ձախող կերպով գլուխ հանուած մի գործ է:

Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ

Գիշերուան կէսին մէջն եմ:

Բարձրադիր շէնքէն կը դիտեմ երկու քաղաքները որոնք կը քնանան գետեզերքներուն վրայ:

Լուռթեան ճամբաներէն կը սահին մշուշներու պարիկներ: Խոր ու հեռաւոր համանուագ մը կը կաթի հոգիներու լռութեան մէջ:

Շէնքերը սուգի քօղերու մէջ կը հալին:

Աշխարհը, իր գլուխը դրած անհունութեան մէկ ալիքին վրայ, կը նիրհէ, եդերական օրօրով:

Հոգիս սրտիս վրայ է տարածուեր եւ յուզում կը հիւսէ:

Մարդերը շատոնց գացին քնանալու: Երբ մարդերը արթուն են, կ'եբաղէ հոգիս ու երբ անոնք կը քնանան՝ կ'արթննայ հոգիս երազներու մէջ:

Մէջս աստղ մը կը դառնայ: Ան ունի սիրոյ անվերջանալի ճամբաներ, երջանկութեան պարտէզներ եւ տառապանքի վիհեր: Մէկ բնակիչ ունի այդ աստղը եւ անհաշուելի տարածութիւն:

Ու մէկ մեղեդի.

— Ո՛վ իմ ամէնէն գեղեցիկս,

Ո՛վ իմ ամէնէն սիրելիս,

Սէրը ծանրածանր քաղցրութիւն մըն է: Մեծ ու խորունկ է հոգիս զայն կարենալ պարունակելու եւ տանելու համար: Եւ լուռ ու մունջ եղաւ հոգիս, տարիներու կրակուած շրջանակներուն մէջ: Տառապանքը եղաւ իմ ճակատագիրիս ամէնէն մեծ հատորը եւ զայն ոչ ոքի կարդացուցի:

Հիմա որ բացուեցաւ ամրողջ ներքին մատենադարանս, դուն ես իմ ընթերցողս եւ ունկնդիրս, ո՛վ իմ բովանդակ վիշտս եւ համայն ուրախութիւնս:

Տառապանքը գիս հիւանդացուց եւ երջանկութիւնը գիս հոգեվարք բրաւ:

Նոր կը ծնիմ հիմա: Կը ծնիմ սրբազան կրակէ մը որ գիս սրբեց իմ բոլոր մեղքերէս:

Դուն եղար անցեալ գիշերներէ վերջ իմ գրախտական առաւօտս, դուն իմ ծաղկածոփ գարունս, իմ լուսեղէն հացս ու գինիս աստղակայլակ, փափկութեամբ եւ շնորհով ու սիրոյ հանքով հարուստ ո՛վ իմ կրօնս:

Փոքրիկ աստուածուհի,

Բնութիւնը մեհեանի նման է ահա գիշերին մէջ եւ խորհրդաւոր արարողութիւն մը կը ծաւալի մինչեւ երկնակամար …

×

Եղերական ու երանելի ույժերով խառն բան մը կայ մթնոլորտին մէջ: Գալոց բան մը կայ որ կը պահէ սիրտս ալիքներու մէջ:

Տուները գլուխ գլխի կը քնանան:

Կարծես աւելի կապոյտ կը դառնայ երկինքը:

Կառք մը կը թաւալի անտեսանելի փողոցի մը մէջ:

Սգաւոր թագուհի մը կը խեղդէն իր ննջասենեակին մէջ: Մարդիկ կը փախչին գետնուղիներէ: Ջահ մը կը պտըտի դղեակին սենեակներուն մէջ: Կռիւ կայ: Անձնուէրներ ու դաւադիրներ մութին մէջ իրար բզքտել կը ջանան, խուլ ձայներով:

Կռիւը կը հասնի մինչեւ հոգիիս դուռներուն առջեւ:

Աչքիս առջեւ կը փայլին դաշոյններու կայծակները:

Գերեզմանատան հողերը վեր կ'ելլեն, կ'ուռին եւ յանկարծ կը պատռին, բանալով փոսեր: Կը շարժին բրիչները ու բահերը:

Կամուրջին վրայէն գաղտնի կ'անցնի մեռելակառք մը:

Մէկը կը պոռայ եւ ինքզինքը կը նետէ գետին մէջ:

Քանի մը աստղեր կը թափին ջուրին մէջ եւ զայն կը փոխեն արիւնի գոյնի:

Սրտէս կը վազէ արեան բարակ առու մը …

Մահիկը կը ծագի հորիզոնին արեւելեան աղեղէն: Կը ծագի արիւնաթաթախ, կաս կարմիր բռնկումով: Ոճիրներու հին հեթանոս քաղաքի մը կը փոխուի համայնապատկերը: Ամպ մը կը սահի լուսինին վրայէն, զայն վերածելով կարմիր գիծերու խաղխղումի մը:

Ջերմութիւնը կ'անձրեւէ: Ծառերը շնչահեղձ կ'ըլլան եւ շուշաններ կ'ատանդեն իրենց բուրումնաւէտ հոգին:

Կը բարձրանայ լուսինը ամպազերծ, փոխուած դեղին նարնջագոյնի:

Սիրոյ, ոճիրի եւ մահուան գոյներ ունի գիշերը:

×

Կը գտնուիմ նոյն այն պատուհանին առջեւ ուր ծաղկեցուցի խոստովանութեանս շուշանները իր լուսագեղ դէմքին առջեւ: Ուր ստացայ կեանքիս մեծագոյն ընծան,— իր հոգին:

Հրախաղութեան գիշեր մըն էր. յենած էր պատուհանին ու ձախ թեւս մէջն էր:

Իր գլխիչ կոնակին վրայ քաղցր ջերմութիւն մը կը հեւար:

Հրթիռները հսկայ եւ տարաշխարհիկ ծաղիկներու պէս կը բացուէին օդին մէջ ու վար կը կախուէին ոսկի թելերով, կանանչ աստղերով եւ կարմիր գունափոխութիւնով:

Ես կը դիտէի իր դէմքին հրախաղութիւնը:

Սիրով ու սարսուռով շրթներս մօտեցուցի իր մազերուն եւ համբուրեցի անհման գլուխը իմ փոքրիկ աստուածուհիիս:

Ծամեցի յամրօրէն իր տաք մազերը:

Ան ինչ ջերմութիւն էր որ կ'այրէր իմ գլուխս եւ կը բռնկեցնէր հազար լարերը հոգիիս:

Ան իր գլուխն ու թեւը յանձնած ինծի, անայլայլ գեղեցկութեամբ կը նայէր հրահանդէսին, մինչ հոգիին մէջ փոքր ալիքներ կ'եռային:

Օդին մէջ կանանչ ամպհովանի մանիշակագոյն ծոպերով եւ արծաթ թելերով:

Կը հոտոտեմ իր մազերը որոնց մէջ նրբենի բոյր մը կը մեներգէ:

Ոսկի օձ մը կ'ելլէ դողդղալով, օդին մէջ, կը պայթի եւ կը դառնայ հէքեաթային շատրուան:

Գլուխս կը դնեմ իր ուսին վրայ ու սիրտս կը նուաղի …

Գետեզերքին վրայ կրակէ անիւներ կը դառնան, ճարճատիւնով եւ աստղերու կարկուտներ կ'արձակեն …

Լոյսերը կը պարեն իր դէմքին վրայ:

Կ'ըսէ ինծի.

— Նայէ, ի՛նչ գեղեցիկ է …

— Գեղեցիկը դուն ես … Ես ուրիշ հանդէսի հանդիսատեսն եմ … Ու դուն պէտք է դիտես իմ հոգիիս հրախաղութիւնները որոնք կը շարունակուին անվերջ …

— Բայց նայէ՛, նայէ՛ …

Անզսպելի էր այդ հիացիկ կանչը:

Բարի ուսմը մը դողդղալով եւ սուրալով կը բարձրանար գիշերին մէջ, կը պայթէր ու տեսանելի կ'ընէր գունագեղ մանրանկարչութիւն մը …

Կը սեղմեմ իր ուսը, իր թեւը, պատճառելով իրեն երջանիկ ցաւ: Մատներէս կը կաթկթին հրդեհուած մեղրեր: Միտքէս կը բանահիւսեմ.

— Փոքրիկ, գեղեցիկ, պաշտելի սի-

Գ ա ղ տ ն ի ք

Ո՛չ ոք գիտցաւ թէ ինչո՛ւ մայրամուտի պահերում
Ես կ'ըղձայի միայնակ դիմել ջրվէժը գիւղին.
Նստիլ երկա՛ր խռհերով սիրած ժայռիս թիկունքին,
Ու երազել մաքրափայլ յոյզերն սիրո՛յ վայրերում:

Ըլլալ մինակ, անջատուած փոթորկածուփ աշխարհէն,
Սրտիս մէջ սէր, եւ աչքիս առջեւ պատկեր մ'աղուական.
Ոտքերուս տակ ոստոստուն կոյս ալեակներն գունեփիեան,
Եւ բեկորնե՛ր խինևերու օծուած ներմակ փրփուրէն:

Ո՛չ ոք գիտցաւ թէ ինչո՛ւ աշնան իրկուն մ'ալ յանկարծ
Զիս չըգըտան ջրվէժին հառաչներուն յանդիման.
Եւ ո՛չ ալ լուռ դաշտերուն մենութեան մէջ սըրացած:

Օրեր անցան. ու ոմանք չեմէն իրենց հիւղակին,
Աստղերուն հետ անտրտունջ եւ լուսնին տակ ոսկեման
Տեսան աղջնակ մ'որ կուլար ինկած ժայռիս թիկունքին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵՐԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Այն առեւտրական շահերը, զորս Անգլիա հոգածու է պահպանելու աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, եւ որոնք իբր պատրուակ կը ծառայեն իր քաղաքական ծրագիրներուն, գիս Հայաստան առաջնորդած էին, քանի մը տարի առաջ: Ռուսերը արդէն բռնած էին հայկական հողամասը գրաւել, եւ գիտենք թէ ի՛նչ յաջողութեամբ պսակուեցաւ իրենց ձեռնարկը, ի վերջոյ իրենց ստացուածքները տարածեցին մինչեւ Արաքս: Հազարաւոր ալաւ զինուորներ, որոնք Պալթիկի եզերքներէն Կասպից ծովուն ափունքը փոխադրուած էին, Հայաստանի հողը կը ծածկէին նուաճումի գործիքներով, եւ որոնց շատ աւելի պէտք ունէին կռուելու զիրենք տասնորդող կլիմային, քան դրաւուած ժողովուրդներու դիմադրութեան դէմ: Ամէն օր, անոնց շարքերը կը նօսրանային, եւ իրենց ոսկորները կը ճերմկցնէին Կուրի դաշտավայրերը, առանց իրենց սուրը պատեանէն դուրս հանելու: Այն բժշկական քանի մը ծանօթութիւնները, զորս ունէի, որոնք անծանօթ էին այս կողմերու բնակիչներուն, գիս յարաբերութեան մէջ դրին ռուս բանակի պետերուն հետ: Զիս շահագրգռողը Փիէռ Սթարովսքի անունով երիտասարդ զինուոր մը, որ յաճախ անկանոն ջերմ ունէր՝ բժշկեցի, կը թուէր միացնել այն խոնարհ հնազանդութեան, որուն վարժութիւնը ռուս կարգապահութիւնը իր բոլոր զոհերուն կուտայ, բարոյական յարաբերութիւններ ռուսական հաղուագիւտ սարուկ ժողովուրդներու մէջ:

Զօրս տարի ետքը, Հայաստան վերադարձայ եւ հոն աւելի երկար ատեն մնացի: Արդէն ռուսական նուաճումը աւարտած էր եւ սուրը ամէն ինչ տապալած էր: Խորապէս կը յուզուէի այս երկրագործ ժողովրդեան ճակատագրի մասին: Ան օժտուած էր համեստ առաքինութիւններով, որոնք իր երկարատեւ ստրկութեան պատճառաւ գձձութեան փոխուած էին, եւ կը բնակէր աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ երկիրներէն մին, եւ աւերումի, գերութեան եւ չքաւորութեան նշաւակ, նոյն իսկ իր դաշտերուն բեղնաւորութեամբ, իր աղջիկներուն գեղեցկութեամբ եւ այլ ձիրքերով, զորս երկինք շռայլած էր իրեն, վերածին աշխարհի օրրան, նախամարդու հին դրախտը, Հայաստանը աւար դարձած է օտար բոլոր յափշտակութեանց: Ի՞նչի ծառայած է այդ իր դաշտանկարներուն պերճ չքեղութիւնը, իր լեռներուն վեհափառութիւնը, եւ այն հրաշալի խառնուրդը վայրի եւ դաշտային գեղեցկութեանց, այն բուսականութեան պերճանքը, չքեղափառ գետերը, ծիծղուն հովիտներն եւ ընդարձակ արօտատեղիները: Հազարաւոր տարիներէ ի վեր, այլ եւս իրեն չեն պատկանիր իր դաշտերը, իր արքայանիստ քաղաքները կործանած են, իր աղջիկները հարեմներու չէլ հեշտութեանց կը ծառայեն: Նուաճող բանակները այս դժբախտ երկրին վրայ իրենց կործանման եւ աւերումի ակօսը թողած են կարգաւ, իր բնակչութիւնը անդադար կը նուազէր հետզհետէ ոտնահարուած: Իր յիշատակները, ինչպէս իր նախազգացումները, իր անցեալը ինչպէս եւ իր ապագան, իրեն կը խօսին միայն ստրկութեան եւ թշուառութեան մասին: Ազատ դեռ, Կովկասի բնակիչները միայն պահած են, իրենց անպարտելի, վայրագ, առիւնարբու բարքերը, մարդկային արժանապատուութեան զգացումը, որոնք, թշնամի ցեղերու բաժնուած, անհանդուրժ լուծի, կոտորածի մէջ կ'ապրին, մարդասպանութիւնը, կողոպուտը, վրիժառութիւնը, ահա իրենց գոյութեան օրէնքներն ու պարտականութիւնները: Կը թուի թէ իրենց բնաւորութիւնը կը համապատասխանէ եւ կը պատշաճի զիրենք շրջապատող վայրի բնութեան, այսպիսի ժողովուրդ պէտք էր որ բնակէր այս անսահման ժայռերը, պալատներէն աւելի ընդարձակ քարայրները, ջրվէժներուն ափունքը, սարերուն կատարը եւ անդունդներուն եզրը:

Սթարովսքի, զոր Հայաստանի մէջ գտայ նորէն, իր արկածները պատմեց ինծի, որոնք շահեկանութենէ զուրկ չէն, եւ կենդանի կերպով կը պատկերացնեն այս երկիրներու քաղաքակրթութեան վիճակը, զոր Ասիան եւ հիւսիսը կը վիճէին իրարու հետ, ուր Արեւելքի բարբարոսութիւնը կը կռուի Արեւմուտքի բարբարոսութեան հետ: Մոսկով երիտասարդ զինուորին պատմութիւնը ճշդութեամբ պիտի հաղորդեմ: Գեղեցիկ տղամարդ մըն էր, իր նայուածքը արտայայտիչ էր եւ իր խարտեաշ մազերը բնական խոպոպներ պիտի ձեւացնէին, եթէ զինուորական համազգեստը զանոնք անողոքաբար տափակցուցած չըլլար: Ռուսական դիմագծութիւնը, որ մեղի անծանօթ եւ այլանդակ կ'երեւայ, իր մօտ զուարթամիտ բնաւորութեամբ խառն էր, քաջառողջ երեւոյթով մը, որ հաճելի էին նայուածքին, եւ զայն կը գերէին: Շնորհքով զինուոր, որ կը կատարէր բոլոր իր պարտականութիւնները խղճահար հոգածութեամբ մը, հլու իր պետերուն, եւ ասկէ զատ, բազմաձիր ընդունակութիւններ ունէր, եւ ձեռական մեծ ճարտարութիւն մը: Արհեստով ատաղձագործ եղած էր, եւ յաճախ զանազան գործերու մէջ կ'աշխատցնէին եւ հակառակ ռուսական կարգերու խստութեան, բարձրաստիճան սպաները որոնց մէկէ աւելի ծառայութիւն կը մատուցանէր, կը սիրէին իր զուարթութիւնը, եւ անոր իր ընկերներէն աւելի տարբեր աչքով կը նայէին: Դեռ կը կարծեմ զինքը տեսնել, իր աշխատանքի տարազով եւ իր արհեստի յատուկ գործիքներով, ականջին վրայ թեթեւօրէն հակած ծառազարդ գլխանոցով, եւ զուարթօրէն իր հայրենի երգերը կ'երգէր, իր վրայ սեւեռել տալով Վրացուհիի մը նայուածքները, նշաձեւ, սեւ-սեւ աչքերով Վրացուհիի մը:

Վեց ամիսներէ ի վեր Թիֆլիս՝ պահակազօրին մէջն էր: Այս քաղաքը, որուն արեւելեան մեծասքանչ չքեղութիւնը այնքան ճամբորդներ նկարագրած են, աւերակոյտ մըն է միայն. վերի թաղերը մանուանդ քարէ կտորուանքներով խճող փողոցներ միայն կը ներկայացնեն, իրարու վրայ չինուածպատշգամներէն անջատուած: Տեսքը նկարչագեղ էր յիսուն տարիներ առաջ:

(1)

բականս, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ քեզ···

Օդին մէջ պահ մը կը փողփողի մետաքսի վրայ բանուած զարդանկար – շուշան մը:

— Ի՜նչ գեղեցիկ ես, ո՜վ իմ փոքրիկ սիրականս, դուն գտնուած լոյսով չինուած ես. սնած ես երկինքով··· Քու տարիքիդ չափ գեղեցիկ ես դուն եւ քու գլխուդ վրայ աստղ մը կը շողշողայ···

— Օ՜, ինչ գեղեցիկ էր···

Այո՛, գեղեցիկ էր: Պարսկական կապոյտ գորգի մը վրայ երեւաց Շահ Իսմայիլի ննջասենեակին մէկ պատը... Սուտակ, կարկեհան, յասպիս ու տպազիոն կը տեղայ ջուրին մէջ···

Ու կրակ կը մաղէն սրտիս վրայ···

Սկիհի մը նման կը բռնեմ իր թարմացեղ գլուխը, որ լեցուած է շնորհով եւ սրբութեամբ ու կը համբուրեմ, կը համբուրեմ···

— Նեղացա՞ր···

— Ո՛չ···

— Բարկացած չե՞ս···

Կը շարժէ իր ծաղկաշէն գլուխը··· Երկինքին վրայ կը բարձրանան, կ'իջնան, կը կլորնան բազմաթոյր եւ բազմաձեւ լուսավառութիւններ···

Հոգիիս մէջ երջանկութիւնը կը սկսի իր հրախաղերը:

Սիրտս բռնկած կը տրոփէ: Երակներուս ամբողջ արիւնը հրդեհուած է: Գլխուս մէջ աստղեր կը դառնան եւ աչքերուս մէջ կապոյտ գոհարներ կը շողան:

Թեւեր կը պարգեւուի ուսերուս եւ ոսկի կը տեղայ ափերուս մէջ: Լոյս մը կը պարէ հոգիիս մէջ: Կը լսեմ դեռ չստեղծուած մեղեդիներ:

— Գիտե՞ս, կ'ըսէի թէ աչքերս բաց պիտի մեռնիմ: Եթէ վաղը մեռնիմ՝ մէկ աչքս կրնամ գոցել···

Իր ժպիտին հրախաղութիւնը լուսանիւթ դէմքին վրայ···

Անքուն մնացի այդ գիշեր, այս գիշերուան նման:

×

Կիսալուսինը սանձած է իր սովորական գոյնը: Կը գրկեմ երկու զաւակներս՝ տառապանքն ու երջանկութիւնը: Կը գգուեմ մէկուն գլուխը, կը չոյեմ միւսին այտը՝.

— Իմ սիրելի զաւակունքս··· Կը սիրեմ երկուքդ ալ, քանզի ձենէ մին ոչինչ է առանց միւսին··· Եկէ՛ք, ձեր գլուխները աւելի մօտեցուցէք գիրկիս: Եկէք, համբուրեմ ձեզ···

Փեղկերքին վրայ լապտերները կը նային: Անոնք գիշերուան աչքերն են:

Համանուագ մը կը վժայ միջոցին մէջ: Ձայն կարելի է լսել հոգեկան լռութիւնով: Վիշտի, յուզումի, սիրոյ եւ սարսափի ալեկոծութիւններով խառն հոսանք մըն է ան:

Այդ երաժշտութիւնը կը լսեմ ես ու իմ փոքրիկ աստուածուհիս: Քանզի ան ալ անքուն է իր խորանին ու սրտիս մէջ:

Երջանկութիւնը անքուն է եւ խոր տառապանքը անհրազ:

Առաւօտը հեռու չէ: Պատուհանին քովերէն կը բարձրանան նարինջածառեր, ծաղիկներով բեռնաւոր: Անիրական այծեմնիկի բոյր մը կը գինովցնէ զիս:

Արուսեակը երկու կ'ըլլայ ու կ'իջնայ աչքերուս մէջ: Կը գգուեմ աչքերս: Կրնամ քնանալ ու կրնամ մեռնիլ:

Փողոցին մէջ խաչերով կը սարքեն խարուկահանդէս:

Կ'ուզեն որ անոր վրայ այրեն իմ զաւակս՝ տառապանքը···

Կ'աղաղակեմ ու կ'արգիլեմ···

Արշալոյսին մէջ կանգնած է սիրականս եւ իր ժպիտէն կը ծաղին ճառագայթները:

Երջանկութիւնը կը վազէ ու կ'ազատէ իր հարազատ եղբայրը կեանքը:

Արցունքներուս կը մարեմ խարոյկը:

Մթնոլորտը կը լուսաւորուի:

Ի՜նչ գեղեցիկ է աշխարհը, ի՜նչ գեղեցիկ է կեանքը, ի՜նչքան գեղեցիկ է իմ աստուածուհիս···

Մարդիկ որքան կ'ուզեն որ ճահիճի վերածեն աշխարհը: Լուսաւոր պիտի ծաղկին միշտ: Երազները պիտի աճին եւ Սէրը, միակ կրօնքը պիտի մնայ:

Արշալոյսին քով կանգնած եմ: Անոր հետ պիտի քալեմ: Անոր հետ պիտի շրջիմ երկրի եւ երկնքի վրայ: Ու պոռթքս.

— Ո՛վ իմ աստուածուհիս,

Դուն ես իմ գարնան առաւօտս: Քու մէջդ վերածնայ ես: Բարձրացուր զիս արքայութեան: Ես երկինքը հերկել եւ տառապանքի արտերէն ծնցնել բարի աստղեր, որպէսզի աւելի լուսաւոր դառնան մեր գիշերները:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ
ԻՐԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԷՆ

— • —

ԽՄԲ.— Հմուտ իրանագէտ եւ անգլիագէտ Յովսէփ Միրզայեանցի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 12ին, Թէհրանի մէջ, ստորեւ կը ներկայացնենք փունջ մը, իր թարգմանութիւններէն:

Ինչպէս գրած էինք, ողբացեալը վերջերս ձեռնարկած էր «Շահնամէ»ի ամբողջական թարգմանութեան: Անցեալ տարի, Ֆերդուսիի հազարամեակին առթիւ, հրատարակեց կարգ մը հատուածներ միայն.— 1. Ռոստամ եւ Սոհրաբ.— 2. Ռոստամ եւ Աշքաբուս.— 3. Ռոստամ եւ Խաֆանդեար: Իսկ բազմաթիւ պարսիկ բանաստեղծներու գործերէն կտորներ թարգմանած էր տարիներու ընթացքին.—

Նա, որ իր ոտքը գոռոզութիւնից չէր դնում հողին,
Ինքը հող դարձաւ ու մարդիկ անհոգ վրան քայլեցին:

Մարդուն, որի գլխի մէջ սէրը բնաւ տեղ չունի,
Մի իր հաշուի՛ր, ճանչի նա չէ՛ մինչեւ իսկ կենդանի:

Ինչ որ հեռու ճեզանից խմում էինք՝ գինի չէր,
Սրտի արիւնն աչքերից բաժակի մէջ հոսում էր:

Մի գլուխ որ սիրով սիրելիների ճամբին չի գնայ,
Ուսերի վերան թէ ոչ ծանրը բեռ ուրիշ ի՞նչ է նա:

Ասացի սիրտս փրկեմ ես կարթից նորա գիսակի.
Բայց ի՞նչպէս փրկեմ. ընկած է օղակն ի մէջ օղակի:

Ինչի՞դ է պէտք որ զօրքով
Կռուի գնաս ո՛վ հոգեակ.
Դու ինքդ աչք եւ ունքով
Ցրիւ կուտաս մի բանակ:

Ըստացուածքով ու դիրքով
Անուն երբեք չի ստանայ
Այն մարդը ստոր, որ չարիքն
Իր երակում ունենայ:

Հարստութեամբ անհաշիւ
Այսինքն դարձար դուն Ղարուն(*),
Շունը ոսկրեայ մանեակով
Չէ աւելի ճան մի շուն:

Եթէ ամբողջ քաղաքում
Միայն մէկ փուշ գտնես դու,
Ով որ խեղճն է ամէնից
Նորա ոտքն է մտնելու:

Եւ այն ամէն ճշդութեամբ
Որ յատուկ է կշիռքին
Դարձեալ թեքւում է այն կողմ
Ուր տեղ դրուած է ոսկին:

Անժխտելի նշան է
Մի պետութեան վախճանի,
Երբոր հզօրը նորա
Թոյլի հոգսում չի լինի:

Դու մի քանդիր քո ձեռքով
Քո բնակավայր հայրենի
Որ թշնամին դորանից
Քեզ մեծ չարիք չի անի:

Թէ փողոցի մի սրիկայ
Ցաւ պատճառէ ազնիւին,
Թող բարի մարդն այդ բանից
Զվշտանայ բնաւին:

Եթէ մի քար ջախջախէ
Կողքը ոսկեայ մի թասի,
Չի բարձրանայ քարի գին
Ոսկու գինը չի պակսի:

ՍԱԱՏԻ

Վերջը մարդուս անկողին
Հո՛ղ է միայն երկու բուռ,
Ուրեմն ի՞նչու բարձրացնես
Մինչեւ երկինք քո կտուր:

Երբ մարդ վերջապէս մի բրուտի համար կաւ պիտի լինի,
Թո՛ղ ուրեմն այսօր մի կուժ ձեռք բերի եւ լեցրնէ գինի:

ՀԱՖԸԶ

Սրտիս վիշտերը աշխարհում
Թէ բաժանեն հաւասար,
Էլ ոչ մի սիրտ չի մնայ
Որ չլինի վշտահար:

Հովը որ իմ երեսիս
Փչչում է քո գիսակից,
Քան թէ սմբուլն անուշիկ
Թւում է ինձ բուրալից.

Գիշերն երբոր քո իրան
Գիրկս եմ առնում մըտովին,
Առաւօտեան վարդի պէս
Բուրում է իմ անկողին:

ԲԱԲԱ ԹԱՀԷՐ

Եթէ ես մեղք չը գործեմ
Աստուծոյ գութն ի՞նչ կարիք.
Շնորհիւ մեղքիս է միայն
Որ գութն ունի արժանիք:

Որքան էլ խիստ ու տըխուր
Կեանքում լինի քո վիճակ.
Եւ որքան էլ դառնութեամբ
Լեցնէ երկինք քո բաժակ,
Տմարդ մարդոց մէկ չիք ջուր
— Որքան էլ զով ու վըճիտ —
Եթէ կրակում էլ լինես,
Մի՛ կաթեցրու շրթունքիդ:

Նա որ իմ կաւ շաղախեց,
— Յայտնի չէ ինձ բընաւին —
Դրախտի համար ըստեղծեց,
Թէ դըժոխքի ինձ բաժին:

Կին ու քնար ու գինի
Առուի ափին դալարիկ,
Ինձ թո՛ղ կանխիկ երեքն այս,
Ու դըրախտը քեզ ապառիկ:

Աստուած որպէս մի վարդի
Պրննեց ու մեզ հող տարաւ,
Գիտէր թէ մեր գործերից
Ինչ դուրս կը գայ վատ ու լաւ:
Չէ, ինչ յանցանք որ գործենք,
Առանց նորա հրամանի,
Էլ ո՞րտեղից դուրս եկաւ
Հուրն ու տանջանք գեհենի:

Եթէ մարդկանց չարն ու բարին
Վճռեց Աստուած նախապէս,
Ուրեմըն իմ արածներիս
Ինչո՞ւ հաշիւը տամ ես:

Ասա՛ ինձ խնդրեմ, ո՞վ է աշխարհում
որ մեղք չունենայ.
Այն մահկանացուն որ մեղք չգործեց
ի՞նչպէս ապրեց նա.
Ես վատ եմ անում եւ դու ինձ վատով
պատժում ես, ո՛վ Տէր.
Ասա՛ ինձ խնդրեմ, ապա ես ու դու
ինչո՞վ ենք տարբեր:
Ես մի ապստամբ հըպատակն եմ քո,
Ո՞ւր է քո ներում.
Սեւասիրտ եմ ես, ո՞ւր է առաջնորդ
լոյսդ անպատում:
Եթէ դըրախտը տաս մեզի ի փոխարէն
արդար գործերի,
Վարձատրել է դա, ո՞ւր մընաց հապա
քո շնորհը ձրի:

ԽԱՅԵԱՄ

Գիշերն ասում եմ գուցէ ցըրեկով
ազատուեմ ցաւից,
Ցերեկն ըսպասում որ գիշերը գէթ
մեղմէ իմ կսկիծ,
Այս դժբախտ կեանքից անցան քառասուն երկար տարիներ,
Եւ գիշերը դեռ ցերեկ եմ փնտռում,
ցերեկն էլ՝ գիշեր:

ԱԶԷՐ

(*) Առասպելական հարուստ Արաբներու մէջ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Հայկական ճաշ

— • —

Սեստինի, Ֆլորանսի Ակադեմիայէն, ԺԸ. դարուն ճամբորդութիւն մը կատարելով Փոքր Ասիոյ մէջ, նամակներու ձեւով գրի առած է իր տպաւորութիւնները եւ գիրքով մը լոյս ընծայած,— Voyage dans la Grèce Asiatique, ուր բուսաբանական, պատմաժողովրդագրական շատ կարեւոր տեղեկութիւններու կարգին՝ կը խօսի նաեւ Հայոց մասին:

Մեր ձեռքին տակ գտնուած օրինակը իտալերէնէ Ֆրանսերէն թարգմանութիւն մըն է, տպուած Փարիզ 1789ին, յառաջաբանին մէջ, թարգմանիչը խօսելով այն ժողովուրդներուն մասին, որոնք կը յիշատակուին գրքին մէջ, կը գրէ.— «Ամէն կողմ կը տեսնէք Թուրքերը, ծանձրամիտ եւ հարստահարիչ, Յոյները փայրենաբարոյ են, այսուհանդերձ տակաւին բարեհամբոյր, դժբախտ են, բայց զուարթ, իրենց կեանքին մէկ մասը կ'անցընեն խաղերով, պարերով եւ զբօսանքներով, Հայերը բոլորն ալ առեւտուրի մէջ են, այնպէս որ ագահ են՝ քանզի հարուստ: Հրեաները այնպէս են ինչպէս որ եղած են միշտ, աղտոտ եւ պժգալի»:

Գիրքին մէջ ամէնէն հետաքրքրական գլուխն է մեզի համար ԺԴ. նամակը, գրուած Պրուսայէն, 23 մայիս 1779ին, ուր կը նկարագրուի թէ ի՛նչպէս կը ճաշէին Հայերը այդ թուականներուն: Թարգմանաբար կուտանք.

«Նամակ մը ունէինք, յանձնելի Հայու մը, որուն անունն է Շողիա-էլի (?) եւ մականունը՝ Փիլիճ-օղլու (վառեակի զաւակ), արհեստով ոսկերիչ եւ շատ հարուստ: Այս նամակը մեզի տուած էին Պ. Պ. Սերրոս, հայ վաճառականներ, կաթոլիկ, հաստատուած Կալաթա: Պրուսա բնակող Հայը, պատուելու համար մեզ՝ հրաւիրեց ճաշի, իր ամարանոցին մէջ, սակայն անձրեւը դադրած չըլլալով երէկ, ճաշեցինք քաղաքի իր տանը մէջ:

Այս առաւօտ կանուխ եկեր էր մեզ առաջնորդելու, որպէսզի քիչ մը ժամանակ անցընենք եւ քէֆ մը ընենք ճաշէ առաջ: Սակայն իրեն հասկցուցինք որ մեզի համար անկարելի էր իր տունը երթալ այդ ժամուն, որովհետեւ կարեւոր գործեր ունէինք: Խեղճ մարդը այնքան կը փափաքէր մեզ հիւրասիրել, որ մեզմէ խոստում առաւ թէ իր տունը պիտի երթայինք ժամը 11էն առաջ:

Երբ հասանք իր տունը, որ իրապէս գեղեցիկ է, բայց արեւելեան ճաշակով կահաւորուած, մեզի տրուեցաւ թրքական երաժշտական համանուագ մը,— տէրվիշ մը կը կտէր իր նուագարանը (psaltérion), միւսիման մը սրինգ կ'ածէր, ուրիշ միւսլիման մըն ալ կը նուագէր պարսկական նուագարան մը, որուն անունն է Րէհապ, բոլորովին նման մեր rebecին (եռալի ջութակ), ուրկէ կը ծագի իր անունը:

Նուագածուներէն մէկը, ի պատիւ մեզի կ'երգէր մասնէ, այսինքն թրքական գովասանքներ, իսկ Աստուծոյ բարի ծառան, տէրվիշը, ինչպէս իրենց սովորութիւնն է, իր նուագարանը կտտելով հանդերձ՝ նարկիլէ (պարսկական ծխամորճ) կը ծխէր միաժամանակ:

Այս երաժշտութիւնը, որ կարծես կը քերթէր մորթս, այնքան սկսաւ ձանձրացնել զիս, որ խորհեցայ այդտեղ թողուլ երաժշտութիւնն ալ, նուագածուներն ալ, եւ փախչիլ յարակից սենեակ մը, բարեբախտաբար սակայն ճաշը բերին եւ նուագը դադրեցաւ:

Եւրոպական ճաշի ժամանակ, սովորութիւն է սկսիլ ապուրով՝ ինչպէս գիտէք: Հայկական ճաշի ժամանակ՝ սովորութիւն է սկսիլ սրուակ մը ջուրով, զոր առաջին անգամ կը խմէ տանտէրը, որպէսզի կոչնականները որ եւ է կասկած չունենան, յետոյ քովինին կուտայ եւ այսպէս ջուրի սրուակը կ'անցնի մէկէն միւսին, ամբողջ ճաշասեղանին շուրջը: Կը կարծէք տեսնել հայկական կերակուրներ, բայց ամէն բան պատրաստուած էր ֆրանսական ձեւով, որովհետեւ Պ. Օդէ (Ֆրանսացի) իր խոհարարը զրկեր էր, որ պատրաստէ մեր ճաշը: Ճաշէն վերջ մեզ տարին պարտէզ, ուր մեզի հրամցուցին սուրճ եւ ծխամորճ: Վերադարձանք իրիկուն ուշ ատեն»:

Ի. նամակն ալ, գրուած Պրուսայէն 30 մայիս 1779ին, կը նկարագրէ հայկական ճաշ մը, որ հետեւեալն է.—

«Ժամը 11ի ատենները գացինք հայ վաճառականի մը տունը ճաշի, այս Հայուն անունն է Եար-օղլու (բարեկամի զաւակ): Ինքն էր, որ եկաւ մեզ առաջնորդելու իր տունը,— ինչպէս սովորութիւն է՝ ընտանիքին պետը պարտաւոր է անձամբ առաջնորդելու հիւրերը: Հայ վաճառականները 200 կը հաշուուին քաղաքին մէջ,— մեզ հիւրասիրողը բեհեզագործ մըն է եւ շատ հարուստ: Այս ժողովուրդը կ'ապրի շատ հանգիստ եւ երջանիկ, եթէ ֆրանսացի միսիոնարները իրենց շահերուն համար, խռովութիւն չյարուցանեն անոնց ընտանիքներուն մէջ:

Մեզ հիւրասիրող Հայը կը բնակի տան մը մէջ, որ գեղեցիկ է եւ սիրուն, թէեւ իրենց ազգային ճաշակով,— ընդհանրապէս Հայերը որ եւ է պերճանք չեն սիրեր դնել իրենց կահաւորումին մէջ: Իրենց ամբողջ կահորայքը կը բաղկանայ սոֆայէ մը, որուն վրայ կը ճաշեն, կը խմեն, կը քնանան ու ժամանակ կ'անցընեն, վերջապէս զայն կը գործածեն իրենց տնական բոլոր գործերուն համար:

Պարզութիւն իրենց կահաւորումին ու զգեստաւորումին, ժուժկալութիւն իրենց սնունդին մէջ,— ահա աղբիւրը իրենց հարստութեան: Սակայն որքան ալ հարուստ ըլլան, այնքան ագահ են, որ մէկ փարայի համար ընդունակ են գէշ ըլլալու իրարու հետ:

Մեզի տրուեցաւ ճաշը եւրոպական ձեւով, այլ առատ: Սակայն ճաշընկերը (dessert) երկրին սովորութեան համաձայն: Մեծ շուքով սեղան բերուեցաւ անագէ սկուտեղ մը,—որուն վրայ բազմաթիւ փոքրիկ պնակներ քաղցրաւենիքով (ճոնֆիթիւր), շաքարեղէնով եւ մեղրով,— զոր Հայը կը պահէր, կը կարծեմ, իր մեծ հօրը հարսնիքէն ի վեր: Մենք հիացանք այս ապսեներուն հնարժէք գեղեցկութեան վրայ, առանց ուզելու դպիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ հասցնել մինչեւ թոռան թոռը: Սակայն ճաշակեցի աղուոր չամիչ մը, որուն կուտը երկար է եւ բարակ, Թուրքերէն կը կոչուի փարմաք-իւզիւմ, որովհետեւ կուտը մատի երկարութիւն ունի:

Տարօրինակ է տեսնել որ բազմանդամ ընտանիքէն միայն երեք հոգի սեղան նստան մեզի հետ, եւ դեռ այդ երեք հոգիէն մէկը բարեկամ մըն էր ընտանիքին: Մենք չտեսանք ոչ սպասաւորները, ոչ տղաքը, ոչ ալ կիները: Այս ժողովուրդին մէջ սովորութիւն է որ տղան պէտք չէ սեղան նստի իր հօրը հետ, ոչ ալ կրտսեր եղբայրը իր երէց եղբօր հետ՝ եթէ ամուսնացած է:

Հայերը չափազանց կը նեղուէին՝ ուզելով դանակ եւ պատառաքաղ գործածել: Մասնաւորաբար կը նեղուէին զգաստապարտուած ըլլալով նստիլ մեզի պէս: Քաղաքավարութեան համար խորհելով որ պարտաւոր են մեզի պէս ուտել, մէկ ձեռքով պատառաքաղ կը բռնէին, միւս ձեռքով կը ճաշէին:

Այսպէս նեղուելով, անոնք չկրցան լաւ մը կշտացնել իրենց փորը, սակայն գտան միջոցը կշտանալու,— երբ կարգը եկաւ չփփուած բոյսերով, moute եւ targon, լեցուած պնակներուն, թափեցան վրան, կարծես իրենց ամբողջ սնունդը բաղկանար այդ բոյսերէն, եւ ձգելով պատառաքաղները՝ կերան մատներով: Երբ կը խմեն, իրենց խմելու ձեւը նուազ գեղջկական է: Ամէն գաւաթ վերցնելու՝ կենացներ, որոնց պէտք է պատասխանել, չվիրաւորելու համար զիրենք: Այսպէսով անոնք ցոյց կուտան սրտագին քաղաքավարութիւն մը, եւ այդ արարողութեան մէջ կը կայանայ իրենց ամբողջ հաճոյքը:

Մենք խմեցինք միայն ճերմակ գինի, զոր իրենք կը պատրաստեն իրենց տանը: Քաղաք տանիլ արգիլուած է: Հայերը, ինչպէս Հրեաները եւ Յոյները սովորած են, գինի ունենալու համար, իրենց ձեռքով պատրաստել՝ գնելով որոշ քանակութեամբ խաղող: Թուրքերը արգելք դրած են գինիի պատրաստութեան վրայ, որմէ կրնային օգտուիլ, թէեւ չեն մերժեր կոնծել, եւ յաճախ իմամներն են որ կուգան գինի կ'ուզեն:

Ճաշէն վերջ մեզ պարտէզ առաջնորդեցին, ուր սուրճ առինք: Իրիկունը մեզի կեռաս հրամցուցին»:

Նամակագիրը Հայոց թիւը Պրուսայի մէջ կը դնէ 2000:

Տէր եւ Տիկին Գուշաքճեան կը ծանուցանեն ծնունդը, իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ:
Իսի լէ Մուլինօ, 20 յունիս 1935

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Պանթէոնը գրկող մաքուր լռութեան մէջ միայն կրնար հեռուի ձայներուն երկարող աղաղակը հասկնալ, որոնք, տխուր թափօրի մը պարը···

Վահան այս վայրկեանին միայն, տառապող աշխարհին հեծկլտուքը լսեց···

Ամէն մարդ երբ կը մտնէր այս լսարանին մէջ, ինքնամփոփումի բան մը կը զգար, կը գտնէր ինքզինքը, ու անզգալաբար կը կենար պահիկ մը, կը նայէր, ու կրկին կը շարունակէր իր ճամբան:

Տէքարթ փողոցը կը բնակէր Վահան:

Կամաց կամաց քալեց, մինչեւ որ հասաւ տանը դրան առջեւ: Կեցաւ փողոցին մէջտեղը: Միտքը բան մը ինկած մարդու պէս, խորհրդաւոր կերպարանքով մը նայեցաւ փողոցին մինչեւ ծայրը, ուր լապտերներու լոյսէն, գիշերուան մութը, տեսակ մը ճերմակութիւն կ'առնէր:

Այս փողոցին լռութիւնը, մասնաւոր հանդարտութիւն մը ունէր՝ գիշերներու ամէնէն գեղեցիկ պատկերը:

Հոս լռութիւնը խորունկ սրտի մը բաբախումին կը նմանէր:

Փարիզի լռութիւններէն մէկը սա... Իր սենեակին մելամաղձոտութիւնը, ընդհակառակն իր մտածումներուն արագութեան տուաւ:

Պզտիկ, խուցի նման սենեակ մը, որուն միակ պատուհանը երկինքը կը մօտեցնէր: Կը տեսնէր գիշերուան խորունկութիւնը: Ձեռքը սրտին դրած պահուն, կը զգէր կարծես իր երազներուն:

Հեծկլտուքի ձայն մը լսուեցաւ կուշտի սենեակէն: Ձայնը կը դողար, հասնելու վրայ, կը վերսկսէր՝ աւելի անձկագին, մահուան ճիչի նման տակն ու վրայ ընող:

Վահան մօտենալով պատին, ականջ կախեց:

Այս ձայնը, կարծես զսպուած, շատ խորունկը մնացած, դժուարաւ կը բարձրանար: Երբեմն իրարու յաջորդող բառերը կէս կը մնային, ու հեծկլտուքը կը շարունակուէր միեւնոյն կտրտուած եղանակով: Երբ հառաչանքը լացի փոխուեցաւ, սրտին թելերը կը ձգտէին, ձայնը կ'անձկանար, աւելի ախտաւոր, կամաց կամաց կը կորսնցնէր իր կենդանութիւնը:

Յետոյ, արհամարհանքով լեցուն խօսակցութեան մը սկսաւ:

— Գիւղին մէջ գնչու մըն էիր, կ'ըսէր, հին, հին, պատռտած հագուստներով, մուրացկան մը, մուրացկան մը, պատառ մը հացի կարօտ··

Մէկը ծիծաղեցաւ: Ձայնը ճաթած, երկարեցաւ պաղ միօրինակութիւնով, առանց սարսուռի:

Առանց յուզումի ձայնի մը թոթովումը··· ու շարունակեց ծիծաղիլ զուարճալի յամառութեամբ: Ձայնը երկարեց գինովի պէս, ուրախութիւնով մը անհասկնալի:

Խզզուող ձայնի մը ճիգը լսուեցաւ:

Հեծկլտուքը նորէն սկսաւ, ու

— Գնչուի մը զաւակն էիր, շարունակեց միւսը: Օհ, այս գնչուները···

Առանց անսնելու այս խօսքերէն, խնդացողը շարունակեց ծիծաղիլ, այս անգամ լեցուն բերնով, ու կ'ընդհատէր ատեն ատեն, երբ կը վերսկսէր, ձայնը իր ուժը գտած, թնդալու տեղ կը ճարճատէր:

Անկողնին վրայ նստաւ Վահան:

Այս ծիծաղը սրտին դպած, մարդուն բարբարոսութիւններէն մէկը կը տեսնէր, ու հազիւ ծանր շունչ մը առնելու վրայ, չես գիտեր ինչպէ՞ս, աթոռի մը ոտքերը տարօրինակ ճանչիւնով մը քաշեցան տախտակամածին, ու հեծկլտացողը կատղած, պոռաց.

— Զոհի մը առջեւ, բոզերն անգամ չեն խնդար: Մայրդ, Դանուբի ափերուն վրայ թափառական գնչուհի մը:

Այս վերջին բառերը, պատուհանէն դուրս, մութը ծակեցին, ու Վահան դուրս նայած ատեն, աչքերը կը վառէին, կը փայլակէին:

Վայրկեան չանցած, ընդհանուր տակնուվրայութեան մը աղմուկը լսուեցաւ պատին ետեւէն, յետոյ ձայները լռեցին:

Այս վերջին լռութիւնը, գիշերին՝ հանդարտած փոթորիկներու պատկերը կուտար:

Վահան ձեռքը կուրծքին դրաւ:

Գիշերուան մէջ մտիկ ըրա՞ծ էք տառապողներուն ձայները, երբ մանաւանդ կը կուլին մէկուն հետ, ու սիրտերնին թեթեւնալու տեղ, կը լեցուի:

Ամէնուն պէս մարդ մըն էր այս տառապողը: Ու պատով մը բաժնուած աշխարհէն ու մարդերէն, վիշտին ինչ ըլլալը չգիտցող մարդու մը հետ, կը կռուէր կատաղութեամբ: Ամէն բառ դողով կարմրած դուրս կուգար բերնէն: Ու միւսը առանց կարմրելու կը պատասխանէր, կը շնչէր հեշտանքով:

— Ինչ խեղճ է մարդը, երբ կը տառապի, մրմնջեց Վահան: Ու, ով Աստուածս, շարունակեց, ուր որ երթամ սրտերէն փախչող տառապանքին ձա՞յնը պիտի լսեմ: Հո՞ս ալ, հո՞ս ալ այս աղաղակը··· կարծես աստուածները կուլան:

Այս լա՞ցը···

Գիշերուան ծոցէն սարսուռ մը կ'անցնէր, աշխարհի սրտէն փրթած ձայնի մը աղաղակը:

Վահան կը ճանչնար սաստիկ ձայները:

Իր ետին մնացած տառապանքին պէս սուր, անոր պէս անողոք ու բարբարոս, սիրտերու մէջ խենթեցած ձայնը կը լսէր հոս ալ, ու դողալով հարցուց,

— Հո՞ս ալ, հո՞ս ալ···

Այս երկու բառերը մութին անանկ արձագանգ տուին որ, Վահան կարծես հոգին կուրծքէն խուսափած հառաչանքը կը լսէր:

Կարծես սա մթութեան խորը, կը տեսնէր աշխարհներու մթութիւնը, թանձր, թանձր, յաւիտենական աղջամուղջներու փաթթուած: Այս մթութիւնը այնքան անդնդային, իր աչքերը չէին հասներ անոր···

Բոլոր հառաչանքները, սիրտերու բոլոր ձայները, բոլոր արցունքները աչքերուն, ամէն բան, ամէն բան որ սրտէն կուգայ, կը կլլէր սա գիժացի լարուած մութը···

Իր սիրտը մանաւանդ, միւս բոլոր հառաչանքներու խառնուած, պատին ետեւէն լսուող լացի ձայնը անանկ դղրդում հանեց ներսը՝ որ «տառապանք», ըսաւ ու լռեց:

Շատ բան ըսել կ'ուզէր, բայց ամէն բան իր աչքերուն մշուշով ծածկուած, զգաց տառապանքին խորութիւնը, տեսաւ մարդը իր տառապանքին մէջ խենթեցած, ու չես գիտեր ինչպէ՞ս, երկարեց ձեռքը, ինկող, գետին գլտորողի մը օգնութեան հասնողի պէս: Ծռեցաւ ինք իր վրայ, անդունդը կարծես իր առջեւ···

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ խնդիրը վերստին քննութեան առնելով, խորհրդարանը որոշ մեղմացումներ հաստատեց, իբրեւ հետեւանք օտար դեսպաններու դիտողութեանց: Այս բարեփոխման հետեւանքով, արդէն հաստատուած բժիշկներն ու ատամնաբոյժները պիտի կրնան շարունակել իրենց արհեստը եւ պարտաւոր չեն փրանսական հպատակ դառնալու:

ՏԱՔԷՆ ՄԵՌՆԻԼ ՍԿՍԱՆ կերպ. Եւրոպայի մէջ: Երկու օրէ ի վեր վիէննան կը տապկուի կրակի մէջ: Բազմաթիւ մարդիկ մեռած են արեւահար: Պերլինի մէջ 12 հոգի մեռան երեք օրուան մէջ: Փէշթայի մէջ 80 հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան: Արեւահարութեան բազմաթիւ դէպքեր կը հաղորդուին Վարշաւայէն: Տաքը սաստկացած է նաեւ Հարաւ. Ֆրանսայի մէջ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ հանրաքուէ մը կատարուեցաւ Անգլիոյ մէջ, մասնակցութեամբ 11,627,760 քաղաքացիներու: 11 միլիոն հոգի «այո» պատասխանած են հետեւեալ հարցումին.— «Անգլիա պէ՞տք է մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»: 11 միլիոն հոգի հաստատական պատասխան տուած են հետեւեալ հարցումին.— «Համաձա՞յն էք սպառազինութեանց կրճատման, միջազգային համաձայնութեամբ» եւայլն:

ՓԷՔԻՆԻ ՄԷՋ դասալիք զինուորներ զրահապատ կառախումբ մը բռնելով, փորձեցին գրաւել քաղաքը, բայց կանոնաւոր զօրքը օգնութեան հասաւ եւ զսպեց: Կացութիւնը ծանր է տակաւին եւ ճափոնցի հրամանատարը հրահանգի կը սպասէ քաղաքին մէջ:

900 **ՍՊԱՆԵՐ** արձակուեցան յունական բանակէն, իբրեւ անյարմար կամ անվստահելի:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

Յ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի):*

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի (3 Յուլիս) *երեկոյ ժամը* 8.30*ին,* 32, *Ավընիւ կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:*

Միտքերու փոխանակութիւն ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻի դասախօսութեան շուրջ:

ՍԻՓԱՆԻ *ամառնային քաղաքին*
Պարահրաշք - Երեկոյթ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ.
Avenue de Madrid.

(**Porte Maillot**էն առնել Jardin d'Acclimatationի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը):

կը նուագէ Արժանթիննեան **Pizarro** *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի շնորհէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ Պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար, երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ: Տեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկական տարազներով, սեներգներ, խմբերգներ եւ անակընկալներ:

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 *ֆրանք: կիներու՝* 7.50:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

Բացօթեայ պար:— Ընտիր նուագախումբ:— Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալօններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ նանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, Rue Troyon, SÈVRES — (Métro : Pont de Sèvres)

ՖՐԱՆՍ. ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

H. DE BAGRATIDE

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարնոց Թատերախաղ, զոր, հետեւողութեամբ, հայերէն ստանաւոր գրեց նոյն ինքն Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Տոմսերու գիներ՝ 15 եւ 10 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒԼԻՍ 7ԻՆ ***Bois de Boulogne*ի ՄԷՋ**

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ 25ին ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այդ դժբախտներից մէկն էլ դուք էք, ասացէք խնդրեմ, դո՞ւք էք մեղաւոր որ ձեզ այստեղ ուղարկեցին:

— Ապա ո՞վ է մեղաւոր. ես յանցանք գործեցի, դրա համար էլ ուղարկեցին ինձ այստեղ պատժուելու:

Նա ոչինչ չպատասխանեց, միայն հետաքրքրուեցաւ իմ անցեալով, խնդրեց՝ մանրամասնաբար պատմել իմ կեանքի պատմութիւնը: Աւագակապետից լսել էի, որ նա սովորութիւն ունի իւր բոլոր ծանօթների կեանքը ուսումնասիրելու, այդ պատճառով ես ամէն ինչ պատմեցի նրան: Ես պատմեցի, թէ որպէս երեխայ ժամանակս հօրից զրկուելով, մնացի աղքատ մօր խնամատարութեան ներքոյ, թէ որպէս նա յանձնեց ինձ մի դպրոցում արհեստ սովորելու, եւ միշտ խրատում էր, որ խաչագողների ճանապարհով չգնամ, մի բան սովորեմ եւ իմ արդար աշխատանքով ապրեմ: Պատմեցի աշխատաւոր բանալիի անցքը, իմ վարպետի դպրոցի հետ պատահած դժբախտութիւնը եւ իմ փախուստը այնտեղից:

Պատմեցի, թէ որպէս այնուհետեւ թափառական կեանք էի վարում, եւ որպէս միացայ մի խումբ մանկահասակ որբիկների հետ, որոնք ինձ պէս փախստականներ էին, եւ սկսեցի նրանց հետ մանր գողութիւններ անել: Պատմեցի, որ իմ երկրում ես հալածուեցայ, տանջուեցայ, փախստական եղայ օրէնքի եւ դատաստանի երեսից, — եւ այն մարդը, որ խաբել էր ինձ անմեղիս, եւ ես նրա թելադրութեամբ ակամայ ու անգիտակցաբար յանցանք էի գործել, — կրկին նոյն մարդը մօտեցաւ ինձ, եւ ես նրա առաջնորդութեամբ թողեցի իմ հայրենիքը, հեռացայ դէպի օտար աշխարհներ եւ մտայ խաչագողների հասարակութեան մէջ: Այստեղ ես դարձայ մի կատարեալ եղեռնագործ, սովորեցի ամէն չարիքներ գործել, — սպանութիւն, գողութիւն, բազմատեսակ խաբեբայութիւններ, որոնցմով աճապին գումարներ էինք ձեռք բերում, — սովորեցի ուրիշի վաստակով ապրել: Վերջապէս, բռնուեցայ եւ աքսորի դատապարտուեցայ:

Այդ բոլորը շատ հետաքրքրական է, — ասաց նա, երբ ես վերջացրի: — Հիմայ տեսնո՞ւմ էք, որ դուք սկզբից անմեղ էք եղել եւ արդար, բայց ձեզ յանցանքի մէջ ձգեցին այն հանգամանքները եւ այն կենսական պայմանները, որոնցմով սկսեալ մանկութիւնից շրջապատուած էք եղել: Եթէ այն հանգամանքները եւ այն պայմանները ձեզանից հեռացնէին կամ բոլորովին չլինէին, դուք անտարակոյս, կը մնայիք ձեր անմեղութեան մէջ, եւ դուցէ շատ օրինաւոր մարդ կը դառնայիք: Ընտանիքի մէջ ոչինչ չսովորեցաք, ընտանիքը լաւ չկրթեց ձեզ: Ձեր վարպետի դպրոցում կարող էիք արհեստ սովորել, եւ դա ձեր արդար ապրուստի հիմքը կը լինէր, բայց անիրաւացի պատճառներ այնտեղից եւս հալածեցին ձեզ: Ձեր պատանեկութեան փոքրիկ, որբիկայ ընկերները սովորեցրին ձեզ գողութեամբ ապրելու նախակրթութիւնը, իսկ խաչագողների ընկերութիւնը բոլորովին կատարելագործեց ձեր մէջ այդ հեստը եւ դարձրեց ապրուստի միջոց: Այդ բոլորը — ընտանիքը, որբիկայ ընկերները, խաչագողները, մի խօսքով, այն ամբողջ մթնոլորտը, որի մէջ ընեցին, աճեցին եւ հասունացան ձեր ընդունակութիւնները, կոչւում է հասարակութիւն: Եթէ հասարակութիւնը, կամ, որպէս ասեցի, այդ մթնոլորտը, մաքուր լինէր, առողջարար լինէր եւ ձեզ բարերար ազդեցութիւն գործէր, բնականաբար չկայ, որ ձեր ընդունակութիւնները կը զարգանային դէպի բարին, դէպի լաւը եւ դէպի օգտակարը: Բայց եթէ դուք դարձաք մի չարագործ, դուք ծնունդ էք նոյն մթնոլորտի, այլ խօսքով նոյն հասարակութեան, որը իւր միջից արտադրեց ձեզ:

Ես նրա բացատրութիւնները կանոնաւոր չէի կարողանում: Նա շարունակեց. ձեռքը մեկնելով դէպի գործող բազմութիւնը, որ խաղում էր բակի մէջ:

(Շար.)